

શ્રી જૈન ધર્મ પ્રકાશ

પુસ્તક ૫૫ મું

સંવત ૧૯૬૫

અંક ૧ લો

ચૈત્ર

૦૫૬
૧૭.૧૧.૬૫

પ્રકાશક—

શ્રી જૈનધર્મ પ્રસારક સભા
ભાવનગર

કુ

વીર સંવત ૨૪૬૫

કુ

શ્રી જૈન ધર્મ પ્રકાશ

ખડારગામ માટે ૧૨ માસિક ને હોટના પોસ્ટેજ સાથે વાર્ષિક લવાજમ રૂ. ૧-૧૨-૦

પુસ્તક પૃષ્ઠ } ચૈત્ર { વીર. સં. ૨૪૬૫
અંક ૧ હો. } { વિક્રમ સં. ૧૯૮૫

અનુક્રમણિકા

૧ નૂતન વર્ષાનું મંગળાચરણ...	૧
૨ ચૌવીશ પ્રભુ પ્રાર્થના ...	૨
૩ નૂતન વર્ષાલિનંદન ...	૩
૪ શ્રી જૈનધર્મ પ્રકાશ નૂતન વર્ષ પ્રવેશ...	૩
૫ નવું વર્ષ ...	૪
૬ મારી યાત્રા ...	૭
૭ અમૃત પચનો ...	૮
૮ કમળશેઠ ને તેનો પુત્ર (નંદ) વિમળ...	૯
૯ શ્રી મહાવીર પરમાત્માનો ઉત્તર તપ ...	૧૩
૧૦ પ્રતિભાવ ...	૧૪
૧૧ ઉપાધ્યાય યશોવિજયજીકૃત હરિયાળીનો અર્થ ...	૨૦
૧૨ તપશ્ચર્યાની આરાધનાથી થતા લાભ ...	૨૧
૧૩ યાત્રા ને કેળવણીનો સંદુપયોગ ...	૨૩
૧૪ શ્રી દેવચુરના દર્શન વંદનાદિ પ્રસંગે અગત્યની સૂચનાઓ (સ્વ. સ. ક. વિ.)	૨૬
૧૫ પુણ્ય-પાપ કર્મ સંગ્રામી ટૂંકી સમજ ...	૨૭
૧૬ વ્યવહાર કૌશલ્ય : નાના લેખ ૩ (૧૪૭-૪૮-૪૯) ...	૨૯
૧૭ ભરતી અને જોડ ...	૩૩
૧૮ પ્રભાવિક પુરુષો : સુદર્શન શ્રેષ્ઠી (૩) ...	૩૫

નવા ચૈત્રી જૈન પંચાંગ વિષે શ્રાહકોને સૂચના

માસિક સાથે છૂટા પંચાંગ વહેંચી સકાય તેમ ન હોવાથી અમે તેને ચાર વિભાગે છપાવી તે ફરમ આ માસિક સાથે જોડી દીધું છે, તે ત્યાંથી જળખીને છૂટું કરી, જોડ પર ચોડાવશે તો કાવમને માટે ઉપયોગી થશે.

હાલમાં પ્રાપ્ત સર્વત્ર આ પંચાંગ પર જ આધાર રખાશે. હોવાથી અમે તેનો જ નેમ અને તેમ વધારે ફેલાવો થાય તેવી જોડવણી કરી છે.

સાધુ સાધ્વી વિગેરેને તેમજ સંસ્થાઓને ભેટ અપાય છે છૂટક નકલની ૭ પાઈ, સામગ્રી મંગાવનારને નકલ ૧૦૦ ના રૂ. ૨-૦-૦

હવેથી શ્રી જૈન ધર્મ પ્રકાશ દરેક અંગ્રેજી માસની તા. ૨૦ થીજી ખદાર પડશે એટલે આવશે વેશાખનો અંક તા. ૨૦ એપ્રિલના રવાના કરવામાં આવશે.

પુસ્તક પપ મુ' {
વિ. સં. ૧૯૯૫

ચેત્ર

} અંક ૧ લો
વીર સં. ૨૪૬૫

નૂતન વર્ષનું મંગલાચરણ

—કુતસા—

પ્રથમ મંગલ પ્રભુ વીરતુ કરી અને આ નવા વર્ષમાં આજ આતુ,
જેમના જન્મનો ગાસ પણ આ જ છે તેમને સ્નેહથી હું વધાવું;
મુખ શાંતિ અને સ્નેહ સોભાગ્યતા સકલ સૃષ્ટિ વિષે ખૂબ જાનો,
કુસંપ ધર્મા અને કલેશમય દુર્ગુણો આ નવા વર્ષમાં નાશ પામે ૧
ઉત્પત્તિ સ્થિતિ સહૃદય ત્રિપદીથી જેમણે જ્ઞાનની રેલ રેલી,
જહુ જનો તારીને કર્મ સંહારીને લબ્ધિ ને સિદ્ધિના ખેલ ખેલી,
જેહુ ચિતામણિ કામધેનુ અને દક્ષવેલી મમા દુઃખ કાપે,
દ્વિતીય મંગલ ગુરુગૌતમસ્વામીનુ આ નવા વર્ષમાં લબ્ધિ આપે ૨
અખિલ પ્રજાંડમાં જેમના નામની કીર્તિ જહુ સત્ય મુખી ગવાશે,
તૃતીય મંગલ કહુ શાસ્ત્રમાં જેમનું પૂર્વનું જ્ઞાન જોને પ્રકાશે;
વિધને તારણી કર્મ-સંહારિણી શક્તિને સમરતાં જાય પાપે,
શ્રી સ્થૂલલલિટ્વ આ નવા વર્ષમાં અખૂટ પ્રહાર્યનું તેજ આપો. ૩
દાન શિયળ તથા તપ અને ભાવમય ધર્મ છે જોનનો સોખ્યકારી,
ચતુર્થ મંગલ કહુ શાસ્ત્રમાં જ્ઞાનીએ આદરે પ્રેમથી હર્ષ ધારી;
આર મંગલ કરી જળ અતિશય ધરી પૂર્ણ ચોપન કરી પ્રોઠ વયમાં,
“શ્યામ” છાત કલં સફળ પચાવને એમ આશીષ દો સહુ હૃદયમાં. ૪

મંગલ આર કરે મદા, તેનો થાય વિકાસ,
તે મારે વાંચ્યા તમે. “જૈનધર્મ પ્રકાશ.”

શામજી હેમચંદ દેશાઈ

श्री चोवीश प्रभु प्रार्थना

(तर्ज-श्रीरूपभदेव भगवान करो तो मेरी पालना)

श्री रूपभदेव भगवान, सेवक को अब न विसारना ॥ टेक ॥
 मैं सेवक हूं प्रभु चरणों का, लीनी शरण अब धार ।
 लीजोजी नाथ निभावना ॥ श्री ॥
 अजित अजित प्रभु अजित बनादो, संभव करीए सहाय ।
 ये ही है तुम से प्रार्थना ॥ श्री ॥
 अभिनंदन जित अरज सुनीजो, सुबुद्धि दीजो सुमतिनाथ ।
 कुमति को मेरी निवारना ॥ श्री ॥
 पद्म पद्मप्रभु प्राण से प्यारा, सातमा है नाथ सुपार्श्व ।
 पारस तो मुझको बनावना ॥ श्री ॥
 चन्द्र चन्द्रप्रभु चन्द्र सा निर्मल, कर दीजो मुझ नाथ ।
 विनति तो यह स्वीकारना ॥ श्री ॥
 सुविधि शीतल श्रेयांस बनाओ, जो सर्व शंका दे मिटाय ।
 समकित तो ऐसा दीलाना ॥ श्री ॥
 पूज्य पूज्य वासुपूज्य प्रभुजी, हो विमलनाथ भगवान ।
 बुद्धि को विमल बनावना ॥ श्री ॥
 अनंत अनंत बार जगमांदि भभीयो, पाप्यो न धर्म लगार ।
 शान्ति प्रभु शान्त बनावना ॥ श्री ॥
 कुंयु नाथ अरनाथ जिनेश्वर, महि प्रभु महाराज ।
 माया से मुझको बचावना ॥ श्री ॥
 मुनिसुवत नमि नेमि महाप्रभु, तारे है प्राणी अपार ।
 ऐसे ही मुझको तारना ॥ श्री ॥
 पार्श्वप्रभु महारार हो यहम, मेरे हो प्राण आधार ।
 भय भय मैं नाथ निभावना ॥ श्री ॥
 कर जोड़ विनति प्रभु येही है तुम से, पाठ मैं शिखर " राज " ।
 येही है प्रभु घर प्रार्थना ॥ श्री ॥

राजमल भंडारी

નૂતનવર્ષાભિનંદન

અજ્ઞાનને દૂર કરી શુદ્ધ જ્ઞાન જેહ ફેલાવતું,
બોધક લખાણો આપીને ખરો માર્ગ જેહ બતાવતું;
શાસ્ત્રો અને નીતિતથા લેખોયકી ભરપૂર જે,
પ્રભુ દીર્ઘ આયુ આપજો શ્રી જૈન ધર્મ પ્રકાશને. (૧)

જે વાંચતા વીરપુત્રના સૌ મનતણા સંશય ટળે,
તાપી ગયેલા આત્મને વળી નિત્યની શાંતિ મળે;
વાંચી સહુના લેખ તેનો સાર જો અંગીકરે,
પ્રભુ દીર્ઘ આયુ આપજો શ્રી જૈન ધર્મ પ્રકાશને. (૨)

નિજ આત્મનું હિંત સાધવા વાચી તમે માસિકને,
તે વાંચતા હે વીરપુત્રો ! પામશો આનંદને;
આ કલિકાળે જીવને તરવાતણું એ નાવ છે,
પ્રભુ દીર્ઘ આયુ આપજો શ્રી જૈન ધર્મ પ્રકાશને. (૩)

જૈન ધર્મનો સિદ્ધાંત શું છે તે સમજશો સત્યથી,
જો સમજશો તે સાર તો દૂર જશો અસત્યથી;
વળી સાચવો શુભ પ્રેમથી એ જ્ઞાનના ભંડારને,
પ્રભુ દીર્ઘ આયુ આપજો શ્રી જૈન ધર્મ પ્રકાશને. (૪)

ચોખ્ખા વરસ પૂરાં કરી પચાવને દાખલ થતું,
હિંતકારી વચનોથી સદા નિજ દેહને દીપાવતું;
કહે સુરધંદુ જગતમાં ફેલાવતું જૈન ધર્મને,
પ્રભુ દીર્ઘ આયુ આપજો શ્રી જૈન ધર્મ પ્રકાશને. (૫)

શ્રી મહાવીરના પુત્રો !	બળવો ધર્મના ડંકા;	
જૈન જૈનેતર ભૂલીને,	બળવો ધર્મના ડંકા.	૧
નહી મળે અવસર ફરી આવો,	બળવો ધર્મના ડંકા;	
ધર્મનું એક શરણું છે,	બળવો ધર્મના ડંકા.	૨
પ્રગટાવી આત્મજ્યોતિને,	બળવો ધર્મના ડંકા;	
કાયરપણું છોડીને. આજે,	બળવો ધર્મના ડંકા.	૩
શમય બધો જાય છે ચાલ્યો,	બળવો ધર્મના ડંકા;	
નૂતન વર્ષે સહુ મળીને,	બળવો ધર્મના ડંકા.	૪
તન મન ધનથી કરો એવા,	બળવો ધર્મના ડંકા;	
ન આપો દુઃખ કોઈને,	બળવો ધર્મના ડંકા.	૫
વરસાવો પ્રેમની વૃદ્ધિ,	બળવો ધર્મના ડંકા;	
રહો સહુ સંપત્તી આજે,	બળવો ધર્મના ડંકા.	૬
દોષ રહ્યું જે જીવન બાકી,	બળવો ધર્મના ડંકા;	
પ્રમાદને છોડીને આજે,	બળવો ધર્મના ડંકા.	૭
વેર-ભાવ તણ સહુ આજે,	બળવો ધર્મના ડંકા;	
સહુ જીવોનું કરો કલ્યાણ,	બળવો ધર્મના ડંકા.	૮

નવું વર્ષ

પરમાત્માની કૃપાથી આ માસિક આજે પોતાના નવા વર્ષમાં એટલે પંચાવનમા વર્ષમાં પ્રવેશ કરે છે. ગત વર્ષ નિર્વિઘ્ને પસાર થયું છે. લૌકિક રીતિએ વિચારતાં પણ શાંતપણે વ્યતીત થયું છે. માસિકને અંગે પણ શાંત રીતે પ્રગતિ-કારક થયું છે. ગયા વર્ષમાં લેખસામગ્રી સંખ્યામાં વિશેષ હોવા સાથે ગહુ ઉત્તમ પ્રકારની આપવામાં આવી છે. આ માસિકના દેહને શોભાવવા માટે તેના સહાયકો-લેખકોએ સારો પ્રયાસ કર્યો છે. તે સંખ્યાથી આપણું કંઈક સિદ્ધાવલોકન કરીએ.

ગત વર્ષમાં પદલેખો ૪૬ આપ્યા છે તેમાં મોટી સંખ્યા રાજમલ લાંડારીની છે. તેના દશ લેખો આવેલા છે. તેઓ હિંદી ભાષામાં સારું પદ લખે છે. બીજો નંબર શેઠ અમીચંદ કરશનજીનો આવે છે. તેના પાંચ લેખો છે. બીજા છ લેખકોના બે બે લેખો છે અને ૧૫ લેખકોના એકેક છે. ચાર પદ પ્રાચીન કર્તાઓના કરેલા પ્રાયે અપ્રસિદ્ધ મળ્યા તે આપ્યા છે. કુલ ૪૬ લેખોમાં પાંચ લેખ મુનિરાજના છે. કેટલાક મુનિરાજે પણ સારાં પદો લખે છે.

મોટી સંખ્યા ગદ્ય લેખોની છે. તેમાં સદ્ગુણાનુરાગી મુનિરાજશ્રી કૃષ્ણ-વિજયજી સ્વર્ગવાસી થયા છતાં તેમના લેખો સીલકમાં હતા તેમાંથી ૨૩ લેખો આપ્યા છે. મુનિરાજશ્રી ચતુરવિજયજી (દક્ષિણવિહારી મુનિરાજશ્રી અમરવિજયજીના શિષ્ય)ના ત્રણ લેખો ખાસ ઉપયોગી આપ્યા છે. મોહનલાલ દીપચંદ ચોકસીએ પ્રભાવિક પુરુષોના મથાળા નીચે છ મહાપુરુષોના ચરિત્રો ખાર અંકમાં આપ્યા છે. રાજપાળ મગનલાલ વોરાના લેખો ખાસ નીતિપરાયણ હોય છે તે પણ ખાર અંકમાં આવ્યા છે. ભાર્ગ મોતીચંદના વ્યવહાર કૌશલ્યના નાના લેખો ખાર અંકમાં મળીને ૩૪ આવ્યા છે. મારા લેખો પ્રશ્નાત્તરના મથાળામાં ૧૯ આવ્યા છે અને બીજા પ્રસ્તાવિક જુદા જુદા વિષય પરતે જ્યારે જ્યારે સ્ફુરણ થયેલી ત્યારે ત્યારે લખેલાં ૨૩ લેખો આપ્યા છે. કુલ લેખ ૪૨ આવ્યા છે. વણુઝારાની સન્નગાય ગહુ અસરકારક લાગવાથી તે સન્નગાય અર્થ સાથે આપી છે. ડૉ. ભગવાનદાસ મનઃસુખભાર્ગ મહેતાના પ્રથમ બે લેખ સૂક્ત-સુક્તાવળી-સિદ્ધરમકરના અનુવાદના આવ્યા પછી છ લેખો સમાધિશતકના અનુવાદના આવ્યા છે. અહીં સુધીના લેખકો તો આ માસિકને અંતરંગથી સદૈવ સહાય આપવા ઇચ્છનારા છે. હાલમાં મુનિશ્રી વિદ્યાનંદવિજયજી પણ લેખો મોકલે છે. તેમના પાંચ લેખો આવ્યા છે તેમજ મુનિશ્રી પ્રેમવિમળના અન્ય ગ્રંથોમાંથી ઉદ્ધરેલા પાંચ લેખો આવ્યા છે. મુનિ લક્ષ્મીસાગર ને મુનિ કલ્યાણવિમળનો પણ એકેક લેખ છે. શેઠ અમીચંદ કરશનજીના ત્રણ લેખ આવ્યા છે. નવા ઉછરતા લેખક ભાર્ગ અનંતરાય જાદવજીના ધર્મોક્ત મૌકિતકોના મથાળા નીચે

પાંચ લેખો આવ્યા છે. લાઇથી હીરાલાલ રસિકદાસનો એક લેખ વિદ્વત્તાભરેલો આવ્યો છે. બે લેખકના બે બે લેખ છે અને ચાર લેખકના એકેક લેખ છે. કોઇ માસિક કે પાદિક પત્રમાં પણ સારો લેખ આવ્યો હોય તો તે આ માસિકમાં લેવાની ઇચ્છા રહે છે. ગત વર્ષમાં કલ્યાણ, સમયધર્મ અને પડકારમાંથી લેખ લીધા છે.

લેખોનો ત્રીજો વિભાગ પ્રકીર્ણ નામનો છે. તેમાં ૩૩ નાના મોટા લેખો આવેલા છે. તેમાં મોટો ભાગ તો નાના લેખોનો છે. બે હિતવચન આચાર્યશ્રી વિજયોદયસૂરિના પત્રમાં આવેલા તે દાખલ કરેલા છે. ૩ લેખો મુનિ પ્રેમવિમળજીના પ્રકરણોમાંથી ઉદ્ધૃત કરેલા છે અને શાકીનાં ૨૮ લેખો પ્રસંગાનુસાર મારા લખેલા છે. તેમાં કેટલાક વર્તમાન સમાચારને લગતા છે. ત્રણ અંકમાં પુસ્તકોની પહોંચ આવેલી છે અને બીજા લેખો પણ ઉપયોગી છે તે ફાળવના અંકમાં પ્રાંતે વાર્ષિક અનુક્રમણિકા આવેલ છે તે વાંચવાથી સમજી શકાશે.

આ પ્રમાણે ત્રણ મુખ્ય મથાળા નીચે આવેલા કુલ ૨૪૫ લેખોનું વિવરણ છે, તેમાં સારભૂત લેખોનો મોટો ભાગ છે, પરંતુ તે જાણતો અભિપ્રાય તો માસિકના વાંચનારા સન્નનો આવે તે જ પ્રમાણભૂત ગણી શકાય.

હવે નવા વર્ષમાં લેખની પ્રસાદી કેવા પ્રકારની આપવાની ધારણા છે તે જણાવવાનું રહે છે. સન્મિત્ર કપૂરવિજયજીના હળુ કેટલાક લેખ સ્વીકૃત્તમાં છે તે આપશું. મુનિ ચતુરવિજયજી પણ અવકાશે અવકાશે લેખો આપનાર છે. લાઇ મોતીચંદના વ્યવહાર કૌશલ્યના લેખો તો આવશે જ પરંતુ બીજા લેખો આપવાની પણ તેઓ ઇચ્છા રાખે છે. ચોકસીનો તો પ્રભાવિક પુરુષોના લેખોનો ઇન્કાર છે. જૈન સમુદાયમાં પૂર્વે અનેક પ્રભાવિક પુરુષો થઇ ગયા છે તેથી તેના અરિત્રો લખતાં તો પાર આવે તેમ નથી. લાઇ રાજપાળે વ્યવહારવિચલ્લતાસૂચક લેખો આપવાના છે. તેમના કેટલાક લેખો આવેલ પણ છે. લાઇ શ્રી હીરાલાલ રસિકદાસની પણ લેખ આપવાની ઇચ્છા છે. મારા પ્રંતોત્તરો તો આવ્યા જ કરવાના, કારણ કે એવા પ્રંતોત્તરો મોટી સંખ્યામાં લખેલા પડતર છે. બીજા લેખો પ્રસંગોને અનુસરીને તેમજ નવા નવા વાંચનને અનુસરીને જ્યારે જિનૈ જાગે ત્યારે હું લખું છું તેવા લખ્યા કરીશ. ડૉ. લગવાનદાસ સમાધિશતકનો અનુવાદ આપ્યા કરવાના છે. નવા લેખક અનંતરાય પણ ધર્મોક્ત મૌકિતકો આપવાના છે. મુનિ પ્રેમવિમળજીના લખેલા કેટલાક લેખો આવેલા છે તે ક્રમે ક્રમે આપવાના છે. મુનિ વિદ્યાનંદવિજયજીની ઇચ્છા પણ લેખો આપવાની વર્તે છે. પદલેખોમાં રાજમલબંધારી તો દર માસે લેખ આપવા તૈયાર છે. બીજા પણ ત્રણ ચાર સારા પદલેખકો લેખ મોકલવા ઇચ્છા ધરાવે છે. લેખોનો ભરાવો રહેતો હોવાથી કેટલાક લેખકોને ના લખીને તેમજ લેખો ખાછા મોકલીને નારાજ કરવા પડે છે, પરંતુ તેને માટે

નિરુપાયપણું છે. માસિકનો નિયમ ચાર ફારમ આપવાનો છે છતાં સરાસરી સાઠ-ચાર ફારમ ઉપર આપીએ છીએ તો પણ લેખકોને સંતોષ આપી શકતા નથી.

ગત વર્ષમાં આચાર્ય શ્રી વિજયનેમિસૂરીશ્વરે સપરિવાર ભાવનગરમાં ચાતુર્માસ કરેલ હોવાથી શ્રાવકવર્ગને વ્યાખ્યાનશ્રવણનો, ધર્મક્રિયાનો તેમજ પઠન-પાઠનો સારો લાભ મળ્યો છે. એવો સંયોગ વારંવાર જનતો નથી, તેથી મળેલા સંયોગનો લાભ લેવો તે સુરોની દ્રશ્ય છે. આ પ્રસંગે દીક્ષામહોત્સવો પણ થયા છે જેમાં ભાવનગરના શ્રી સંઘે દીક્ષા પ્રત્યેનો સફળાવ જતાવી આપ્યો છે. વ્યાખ્યાન તેમજ પ્રતિક્રમણ પ્રસંગે શ્રોતાઓની અને ક્રિયાપરાયણ જંધુઓની સંખ્યા જહુ વિશેષ થતી હતી અને તે ભાવનગર-નિવાસીનું ક્રિયારુચિપણું જતાવી આપતી હતી. શ્રાવકવર્ગને આ પ્રસંગે સુપાત્રદાનનો લાભ પણ સારો મળ્યો હતો. સલાના ધાર્યવાહકોએ આવા પ્રસંગનો લાભ જ્ઞાનના સહાયકપણાને અંગે મુનિરાજોને વાંચવા લખવા માટે પુસ્તકો પૂરા પાડીને લીધો હતો.

સલાનું પુસ્તકપ્રકાશનખાતું પણ દરેક વર્ષના પ્રમાણમાં સારું થાવ્યું છે. શ્રી સમવાયાંગ સૂત્ર પૂર્ણ થયેલ છે શ્રીત્રિપદિશલાકા પુરુષ ચરિત્રના ભાષાંતરની પર્વ ૮-૯ ની નવી આવૃત્તિ છપાણી છે. પૂજ્ય સિદ્ધર્ષિ મહારાજનું ચરિત્ર છપાઈ ગયું છે. શાંતસુધારસનો પહેલો ભાગ જલાસ થઈ જવાથી તેની બીજી આવૃત્તિ છપાવવી શરૂ કરી છે. વ્યવહારકૌશલ્યની બુકોની પણ વિશેષ માગણીઓ થતી હોવાથી તેની બીજી આવૃત્તિ શરૂ કરવાની છે. આ સિવાય બીજા નાના મોટા ૬-૭ કામો થયા છે. સલાને બે લાયક સંજ્ઞનોનો પેટ્રન થવારૂપે લાભ મળ્યો છે. તેમાં પ્રથમ હાલમાં ઉદારતાવડે પ્રસિદ્ધિ પામેલા સંધણપુરનિવાસી શેઠ કાંતિલાલ ઇશ્વરલાલ છે અને બીજા સુપ્રસિદ્ધ શેઠ પ્રેમચંદ રાયચંદના સુપુત્ર શેઠ માણેકલાલભાઈ છે. બીજા પણ અનેક સંજ્ઞનો સલા પ્રત્યેના પ્રેમને કારણે સલાસદ થયા છે.

સલા પોતાની શાંત પ્રકૃતિ અનુસાર કાર્ય કરી રહેલ છે. ઉચ્ચતાને વિસારી મૂકેલ છે, પરંતુ ચીવટ અને જાંતને આદર આપેલ છે સલાના દરેક સલાસદ વિગેરેને નિરંતર સદાયરણી થવાનો અને શક્તિ અનુસાર દેવશુરની લક્ષિત અને સ્વામીભાઈઓની સારસંભાળનો તેમજ ત્યાગવૃત્તિનો ઉપદેશ માસિકદ્વારા અને બીજી રીતે આપવામાં આવે છે.

નવીન વર્ષમાં શ્રી પરમાત્માની કૃપાથી સલા વિશેષ ઉન્નત સ્થિતિ મેળવે અને માસિકનો લાભ લેનારા જંધુઓને અમૂલ્ય પ્રસાદી લેખરૂપે આપી પોતાના નામને સફળ કરે એવી ઈચ્છા સામે વિરમવામાં આવે છે. આશા છે કે દેવશુરની કૃપાથી અમારી આશા જરૂર સફળ થશે.

કુવરજી

મારી યાત્રા

(શ્રી શંખેશ્વરજી અને તારંગાજી)

દર વર્ષના માહ શુદ્ધિ પાંચમે શ્રી શંખેશ્વર પાર્શ્વનાથના ચૈત્ય ઉપર લાવનગરનિવાસી શેઠ નાનચંદ આણંદજી તરફથી ધ્વજ ચડાવવામાં આવે છે તે પ્રસંગને લઈને મારું આ વર્ષે પણ તેમની સાથે ત્યાં જવું થયું. વિધિપૂર્વક મૂળ ચૈત્ય ઉપર તેમજ ગાંધી દેરીઓ ઉપર પણ ધ્વજ ચડાવવામાં આવ્યા પછી પરમાત્માની વિશેષ લક્ષિત માટે પંચકર્યાણકની પૂજા લણાવવામાં આવી. લોજક સારો હોવાથી આનંદ વિશેષ આવ્યો. તીર્થને અંગે લક્ષિતભાવ ઉદ્ઘાસમાન થતો હોવાથી ફરીને આવો લાલ લેવાની લાવના જન્યૂત થઈ.

આ વખત પણ એક બીજા તીર્થની યાત્રા કરવા લાવના હુતી એટલે ગયે વર્ષે શ્રી લોથણી તીર્થે ગયા હતા તેમ આ વખતે શ્રી તારંગાજી તીર્થે જવાની લાવના હુતી તેથી માહ શુદ્ધિ પ રાત્રે શંખેશ્વરથી નીકળી, હારીજ સ્ટેશનથી ટ્રેનમાં બેસી, મેસાણે બે કલાકનો વિસામો લઈ, જિનપૂજાદિ કરી, ટ્રેનમાં બેસી તારંગાહીલ સ્ટેશને ઊતર્યા. હાલમા ત્યાં સ્ટેશન પર જ ધર્મશાળા કરવામાં આવી છે. ત્યાં રાત્રિ રહેવું હોય તો રહી પણ શકાય છે; નહીં તો ટ્રેન આવ્યા પછી તરત જ તળાટીએ જવાની ગાડીઓ તૈયાર મળે છે. ભાડું માણસ દીઠ ત્રણ આના લેવાનો પ્રણય છે. સ્ટેશનથી દોઢ ગાઉ દૂર તળાટી છે. ત્યાં યાત્રાળુઓને ભાતું અપાય છે. ત્યાંથી ચાલીને જનાર અડધા કલાકની અંદર ઉપર પહોંચી જાય છે. ડાળો જોઈએ તેને ડાળી પણ મળે છે. આઠ આના લેવાનો કરાવ છે. ઉપર પહોંચતાં શ્રી અજિતનાથ મહારાજના દર્શન કર્યાબાદ લોજનશાળામાં યાત્રાળુઓને જમવાની સગવડ છે. ત્યાં કાંઈપણ લેવાનો કરાવે નથી. યાત્રાળુ મરજી અનુસાર લોજનશાળા ખાતે આપી શકે છે. ઉપર પણ ધર્મશાળાની સગવડ સારી છે. પાગરણુ પણ મળી શકે છે. રાત્રે મૂળમંદિરમાં લાવનામાં બેસી પરમાત્માની લક્ષિતનો લાલ લઈ શકાય છે.

પ્રાતઃકાળે સ્નાન કરવાની સારી સગવડ છે. ત્યાં સ્નાન કરી, પૂજાની સામગ્રી સાથે યોગ્ય સમયે શ્રી અજિતનાથ પરમાત્માની અંગપૂજા કરી શકાય છે. મૂર્તિ અતિ સુંદર છે, દર્શનથી જ આહ્લાદ ઉપજે છે તેમ છે. નીચે ઊભા રહીને ભાળે કે મસ્તકે તિલક થઈ શકે તેમ ન હોવાથી બે ગાજી બે સીકીની ગોઠવણ કરેલ છે. તેના પર ચડીને પ્રજ્ઞાલન તેમજ પૂજન થઈ શકે છે.

આ જિનમંદિર પરમાર્કત કુમારપાળ મહારાજાનું જન્મઘાટેલું છે. પ્રતિમાજી તેમણે જ પધરાવેલા છે. મંદિર ઘણું વિશાળ તેમજ ઊંચું છે. મંદિરની ઊંચાઈ ચોવીશ ગજ પ્રમાણ મનાય છે. વિશાળ પટ વચ્ચે આ લવ્ય મંદિર હોવાથી એક ટુંકતું લાન કરાવે છે. એની જોડતું મંદિર અન્યત્ર કવચિત જ દૃષ્ટિએ પડે તેમ છે. યાત્રા કરતાં પરમાર્કત પ્રાપ્ત થાય છે.

આ જિનમંદિર ફરતો વિશાળ ચોક છે. આગળના ભાગમાં ૩૦૪ મંદિરો છે તે પૈકી એકમાં જંબુદ્વીપ વિગેરે સાત દ્વીપ ને સમુદ્રો વલયાકારે ઘાતાવી આઠમા નંદીશ્વર દ્વીપમાં (પર) ચૌમુખવાળા (પર) લઘુ ચૈત્યો કરેલા છે. બીજા ચૈત્યમાં મધ્યમાં આરસતું સમવસરણ અને તેની ફરતા અષ્ટાપદ, સમેત-શિખર, ગણધર પગલા ને સહસ્ત્રકૂટના ચૈત્યો બનાવેલા છે.

પાછળના ભાગમાં એક દેરીમાં શ્રી અજિતનાથજી ભગવાનના પગલા છે અને બીજી એક દેરીમાં ત્રણ પગલાની જોડ છે. તીર્થ રમણિક છે. જ્યારથી અષ્ટાપદ ગિરિના દર્શનનો અભાવ થયો છે ત્યારથી પાંચમા તીર્થ તરીકે શત્રુંજય, ગિરનાર, આજુ ને સમેતશિખરની સાથે આ તારંગાજી તીર્થ ગણાય છે લવ્ય જીવોએ જરૂર આ તીર્થની યાત્રા કરવા લાયક છે. પરમ સંવેગ સાથે ભક્તિભાવનું કારણ છે.

કુંવરજી

અમૃત વચનો

- ૧ ઉદાર જનો પણ ઉડાઉ ન જનો.
- ૨ નમ્ર જનો પણ નમાલા ન જનો.
- ૩ માયાળુ જનો પણ સ્વાર્થી ન જનો.
- ૪ સ્વતંત્ર જનો પણ સ્વચ્છંદી ન જનો.
- ૫ કરકસરી જનો પણ કંબુસ ન જનો.
- ૬ વિદ્યા ભણે પણ વિનય ન ભૂલે.
- ૭ પ્રેમી જનો પણ પ્રપંચી ન જનો.
- ૮ સત્યસેવી જનો પણ આડંબરી ન જનો.
- ૯ સમયશીલ જનો પણ હીરુ ન જનો.
- ૧૦ સ્તુતિપાત્ર જનો પણ બીજાને ધિક્કારનાર ન જનો.
- ૧૧ દયાળુ જનો પણ ઉપેક્ષાલાવી ન જનો.

માસ્તર મોહનલાલ હડીયાંદ

ક્રમળશેઠ અને તેનો પુત્ર (નંદ) વિમળ

શ્રી જૈનકથારત્નકોષ લાગ ચોથામાં શ્રાવકપ્રતિકભણસૂત્ર (વંદિતસૂત્ર) ની દીકા (અર્થદીપિકા) તું લાપાંતર આપેલું છે. તેમાં ત્રીજા વ્રત ઉપર આ કથા ઘણા વિસ્તારથી આપેલી છે. તે વિસ્તારયુક્ત વાંચવા લાયક છે. અહીં તો ટૂંકામાં ને ખાસ કરીને તે ક્રમળ શેઠનો પુત્ર જે વિમળ નામનો હતો તેને જ નાર વ્રતની પૂજામાં અસત્યથી દુઃખી થનાર નંદ તરીકે ઓળખાવેલ છે તે રૂપ જણાવવા માટે જ એ કથા લખવામાં આવી છે.

શ્રી વિજયપુર નગરમાં નયસાર નામે રાજા રાજ્ય કરતો હતો. તે નગરમાં ક્રમળ નામે શેઠ વસે છે. તેને ક્રમળશ્રી નામે સ્ત્રી છે. ક્રમળ શેઠ સદ્ગુણી, ધર્મપરાયણ અને ન્યાયમાર્ગે પ્રવૃત્તિ કરનાર હતો. તેને વિમળ નામે પુત્ર હતો. તે નામથી વિપરીત ગુણવાળો હતો. કુળમાં કલંકરૂપ રવિના પુત્ર શનિશ્વર જેવો હતો. એક દિવસ પિતાએ પુત્રને કહ્યું કે- 'હે પુત્ર ! તું ધન ઉપાર્જન કરે છે પરંતુ ગુણ ઉપાર્જન કરતો નથી માટે ગુણ ઉપાર્જન કર. ગુણ વિના ધન કાંઈ કામનું નથી. ' પુત્રે આ વાત બીલકુલ ધ્યાનમાં લીધી નહીં. તે તો અનેક પ્રકારની ધૂર્તકળાથી ધન ઉપાર્જન કરવા લાગ્યો અને પિતાને કહેવા લાગ્યો કે- 'ભુજો ! આ વંચકપણાથી મેં કેટલું બધું ધન મેળવ્યું ? ' પિતા કહે- 'પુત્ર ! એ બધું સોજા ચડવાથી થયેલું જાણાયું છે. તે કાંઈ કામનું નથી. અન્યાયે મળેલું ધન અત્યારે મીઠું લાગે છે પરંતુ તેનાં રૂળ આ લવમાં ને પરલવમાં બહુ કડવાં લોગવવા પડશે. ' (એની ઉપર તેમણે એક ધૂર્તની કથા કહી તે સ્થળસંકોચના કારણથી અહીં લખી નથી.)

અન્યદા વિમળ પુષ્કળ કરિયાણાં લઈને પરદેશ જવા તૈયાર થયો. પિતાએ ઘણો વાર્યો પણ સમજ્યો નહીં. પરદેશ જતાં સોપારાપુરમાં તેણે બધાં કરિયાણાં વેચ્યા. તેમાં તેને સાથે લાલ મળ્યો. પછી ત્યાંથી નવા કરિયાણાં ખરીદ કરી પાછો વળ્યો. વર્ષાકાળ આવવાથી માર્ગમાં રોકાઈ જવું પડ્યું.

હવે તે જ નગરનો રહેવાસી બુદ્ધિનિધાન તેમજ ગુણનો સમૃદ્ધ સાગર નામે શ્રેષ્ઠપુત્ર પ્રથમ દેશાવર વ્યાપારાર્થે ગયેલો તે ત્યાં આવ્યો. એક જ શહેરના નિવાસી હોવાથી જાને આનંદથી મળ્યા. વિમળે સાગરને ત્યાં રોક્યો અને ચોમાસું વીત્યે જાને સાથે વિજયપુર જશું એમ કહ્યું. સાગર તેના આગ્રહથી ત્યાં રોકાણો. વિમળે તેના, કેટલાંક કરિયાણાં વેચાવ્યા ને નવાં અપાવ્યા તેમાં દલાલી તરીકે સારી રકમ મેળવી. ચોમાસું વીત્યે સાથે પ્રયાણ કરતાં જાને વિજયપુર સમિપે આવ્યા. ક્રમળ શેઠ પુત્રને આવેલો જાણીને સામે આવ્યા. સાગર ને વિમળે તેમને નમસ્કાર કર્યો. પરસ્પર કુશળસમાચાર પૂછ્યા. પછી વિમળ ને સાગર જાને

સાથની આગળ ઘોડા પર બેસીને જાય છે તેવામા સાગરે વિમળને કહ્યું કે-‘હું તને એક ચમત્કાર ઉપરે તેવી અણુદ્રીડી ને અણુસાલળી વાત કહું તે સાલળ —

“અહીંથી આગળ એક પાકેલા આળા(કેરી)નું લરેલું ગાડું ધીમે ધીમે ચાલ્યું જાય છે તેનો સારથી પ્રાણી છે તેની પાસે એક પાણીનો લરેલો કરવડો છે તે તેણે ગાડીની પછવાડે લાડીમા ભગવેલો છે તે પ્રાણી કોઠીયો છે તેના શરીરમાથી રક્તપિત્ત વહે છે પાણીનો કરવડો ગાડું ચાલવાથી હલ્યા કરે છે તેથી તેમાથી પાણી ગળે છે તે ગાડાને બે બળદ બોલ્યા છે તેમા જમણી બાબુનો બળદ ગળીયો છે અને ડાબી બાબુનો બળદ ડાબે પગે ખોડો છે અને ડાબી આબે કાણો છે ગાડું બેડીયું છે તેને પુઠે રહેલો ચડાલ આક્ષેપ કરતો-અકળાતો ચાલે છે. તે ગાડાની પછવાડે કેઈ વણિકની પુત્રવધૂ રીસાઈને આવેલી ચાલે છે તે ડાળા પગે સર્વ પ્રકારના લક્ષણ સહિત છે. પગે અળવાણી (ઊઘાડી) ચાલે છે તેણે આલરણો પહેરેલા છે તે ગર્ભવતી છે તેને તરતમા પ્રમવ થનાર છે ગર્ભમા પુત્ર છે. તે સ્ત્રીના આળા શરીરે કુકુમ લગાડેલ છે તેનો ચોટલો બકુવના પુષ્પોવડે ગથેલો છે વેણીમા ગૂથેલા ફૂલ બહુ મૂલ્યવાન છે તેણે પહેરેલું વસ્ત્ર કસુળી નવું રંગેલું છે ગાડાવાળાએ તેને ગાડામા બેસાડી પણ તે સાગરને સ્થાનકે બેડી છે, અહીં બેડી નથી ગાડાનો ખેડૂ બેડીઆ ઉપર આગળ બેઠો છે ”

આ પ્રમાણે સાલળીને વિમળ જોત્યો કે ‘આવા ગમ્પા શું મારે છે? આવી વાત સર્વજ્ઞ સિવાય કોઈ જાણી શકે નહીં, પણ તારી જીભ લાળી છે તેથી જન્મ-તેમ લવારો કરે છે. આવી તારી વાત કોણ માને?’ માગર કહે કે-‘હું અસત્ય જોલતો જ નથી મેં તો સત્ય જોલવાનું ગુરુ પાને વ્રત લીધેલું છે વગી આ વાત તારા માનવામા ન આવતી હોય તો આગળ ચાલ અને બધું જાતે જોઈને ખાત્રી કર ‘હાથમા રહેલા ડાલ્યુંને જોવા માટે કાંઈ આરિસાની જરૂર નથી’ વિમળ કહે કે-‘બહુ વાચાળપણ કરવું રહેવા દે ને જોટી ડકાશ ન કર વગી જો તારી વાત સાચી જ હોવાની તને ખાત્રી હોય તો આપણે ગમ્પર શરત કરીએ કે-‘જો તારી વાત સાચી પડે તો મારી લક્ષ્મી તારી થાય ને જો જોટી પડે તો તારી બધી લક્ષ્મી મારી થાય.’ સાગરે તે પ્રમાણે કબૂલ કર્યું અને માક્ષી રાખવા માટે બે બજા કમળ શેઠ પાસે આવ્યા કમળ શેઠે તેની વાત સાલળીને માગરને કહ્યું કે ‘તું તો ડાલ્યો ને ગણીર છું, તો આવી શરતો કેમ કરે છે? વિમળ તો મૂર્ખ છે, તે ગમે તેમ શરત કરે’ વિમળ જોત્યો કે-‘પિતાજી! તમે મારી જીતની બાજમા પણ મને આમ હલકો કેમ પાડો છો?’ માગરે કહ્યું કે-‘હવું પણ જો વિમળ મારે પગે પડે તો હું બધી વાત છોડી દઉં’ વિમળ કહે કે ‘તારે પગે તો તું બધું હારી જઈજ એટલે કૂતંગ પ્રડગે, હું નહીં પડું.’

પછી શન્ત નક્કી થઈ એટલે બંને આગળ આપ્યા કમળ શેઠ પગે માથે હતા ત્યાં તો બધું સાગરના કહેવા પ્રમાણે દીડું. સાગરે જાડીવાળાને પૂછ્યું કે-

‘અહીં બાઈ બેઠી હતી ને ક્યાં ગઈ ?’ તેણે કહ્યું કે-‘તેને પ્રસવનો સમય છે તેથી તે આ નજદીકના ળગીઆમાં ગઈ છે. તેની માતા આ ગામમાં જ રહે છે તેને તેડવા ચંડાળ ગયો છે. હું તો પ્રાણણ છું.’ એમ વાત કરે છે ત્યાં તો તે બાઈની માતા ને ચંડાળ બંને આવ્યા અને પેટી બાઈને પુત્ર આવ્યાની વધામણી આપી. પછી પેલા પ્રાણણે સાગરને કહ્યું કે-

“આ બાઈ અમારા પાડોશમાં રહે છે. તેને તેના પતિએ મારવાથી તે રીસાધને મારા ગાકા પાછળ આવી, એટલે મેં તેને ગાકામાં બેસાડીને તેની માતાને ત્યાં પહોંચાડવાનું ધાર્યું હતું ત્યાં તો પ્રસવ થઈ ગયો, પરંતુ તેની માતા મળી ગઈ તે ઠીક થયું. બીજા કોઈ દુઃખી હોય તો સન્નજનોએ તને પણ આશ્રય આપવો જોઈએ તો આ તો મારી પાડોશી છે એટલે મેં મારી દરજ્જા બજાવી છે.”

પછી સાગરે વિમળને કહ્યું કે-‘હવે તારા બધા કરિયાણાં મારે સ્વાધીન કરી દે.’ એટલે વિમળ બોલ્યો કે-‘હું તો હસતો હતો. આપણે મિત્ર છીએ તેથી પરસ્પર હસીએ તેથી શું એક બીજાની મિલકત લઈ લેવાય ?’ સાગર કહે કે-‘હવે એ વાત છોડી દે, છતાં હમણા તારા કરિયાણાં મારી વાડીમાં ઉતરાવ. પછી જે ચોગ્ય હશે તે થશે.’ વિમળને લાચારીએ તેમ કરવું પડ્યું.

પછી વિમળ નિરાશ થઈને મૂંઝિતની જેવો બની જઈ પોતાના પિતાની સાથે પોતાને ઘરે ગયો અને પોતાના પિતાને કહેવા લાગ્યો કે-‘હે પિતાશ્રી ! તમે આ કષ્ટમાંથી મને બચાવો. તમે બચાવશો તો જ હું બચી શકીશ. તમે સાગરને ત્યાં જઈને તેને સમજાવો કે જેથી તે મારી મિલકત છોડી દે અથવા બીજો પ્રયત્ન કરે. છેવટે અહીંના રાજા પાસે જાઓ અને સાગર જોડી રીતે વિમળને ગળે પડે છે એમ કહી મને બચાવો. પુત્રના હિત માટે પિતાને જોડું જોલવું પડે તેમાં દુષણ નથી.’

કમળશેઠ કહે કે-‘અરે વિમળ ! મેં તને ઘણી રીતે સમજાવ્યો, શરત ન કરવા કહ્યું છતાં હવે ફરી બેસે છે તે ઠીક નહીં. સન્નજનો તો હસતાં બોલ્યા હોય તે પણ પાળે છે તો આમાં તો પાકી શરત થયેલી છે તેથી હું શું કરું ? હું કેવી રીતે સાગર પાસે જઈ ? ને શું કહું ? રાજા પાસે પણ મારાથી કેમ જવાય ? હું ગમે તેટલું નુકસાન થાય છતાં પ્રાણાંતે પણ જોડું જોલવાનો નથી. પુત્રના હિત માટે જોડું જોલનાર પિતાને દુષણ લાગતું નથી એમ કોણે કહ્યું છે ?’ વિમળ બોલ્યો કે-‘જૈનધર્મમાં તો ઉત્સર્ગ ને અપવાદ બંને માર્ગો કહ્યા છે, એકલો ઉત્સર્ગ માર્ગ કહ્યો નથી, તેથી સકારણ કદી એક વાર જૂઠું જોલવું પડે તો જોડીને પછી તેનું પ્રાયશ્ચિત્ત લેવાય.’ આવી અનેક જોડી દલીલો કરી પણ કમળશેઠ પોતાના વિચારથી જરા પણ ચલિત થયા નહીં. એટલે વિમળે તેમનું ઘણું અપમાન કર્યું, હલકા શબ્દો કહ્યા અને કહ્યું કે-‘તમે ખૂણે બેસી રહો, તમારે તો મને લિખારી બનાવવો છે પરંતુ હું મારાથી બનતા પ્રયત્ન કરું છું.’

આ પ્રમાણે કહી સારું લેટણું લઈને તે રાજા પાછે ગયો અને લેટણું મૂકીને વિનંતિ કરી કે- ‘મેં સાગર સાથે હસતા હસતા વાત કરી તેમાં તે મારી ગધી મિલકત લઈ લેવા માગે છે માટે આપ ન્યાય આપી મને સુખી કરો.’ રાજાએ તરત જ સાગરને બોલાવ્યો અને ગધી વાત પૂછી એટલે તેણે પોતાની કહેલી કલ્પનાઓ અને થયેલી શરત વિગેરે કહી બતાવ્યું. રાજા તે સાંભળીને આશ્ચર્ય પામ્યો. પછી તેણે સાગરને ‘આ ગધી વાત કેમ બાણી?’ એમ પૂછ્યું એટલે સાગરે કહ્યું કે- ‘હે મહારાજ! સાવધાન થઈને સાંભળો:-

‘ગાડું’ નામ છે તે તેના ચીલા પરથી બાણી બાણી. તેમાં રહેલ કેરીના સંસર્ગવાળી વસ્તુ રસ્તામાં પડેલી તેના ગંધથી પાકા આંખા ભરેલું ગાડું છે એમ બાણી. એક બળદના ધૂળમાં પડેલા હીલા પગલાથી તે ગળીઓ છે એમ બાણી. બીજા બળદના ત્રણ પગ પડેલા હતા તેથી તેને જોડા બાણી. તેણે એક બાણીમાં માર્ગમાં જોડેલું ઘાસ ખાધું હતું, બીજી બાણીમાં ખાધું નહોતું તેથી તેને કાણો બાણી. બ્રાહ્મણે પેશાબ કરીને પાણી લીધું હતું તેથી ગાડીવાળો બ્રાહ્મણ છે એમ બાણી. માર્ગમાં પાણી ઝરતું જોયું તેથી પાણીનો કચડો ઝર્યા કરે છે એમ બાણી. ગાડીવાળા બ્રાહ્મણનો પરાણો ભાંગી જવાથી તેણે ચંડાળ પાસેથી લાકડી માગી તે તેણે લોયે મૂકી ને બ્રાહ્મણે પાણી છાંટીને લીધી તેથી પાછળ ચાલનાર ચંડાળ છે એમ બાણી. બ્રાહ્મણ લાકડી લેવા ગાડાથી નીચે ઉતર્યો, ત્યારે તેનાં શરીરનું પરું ઝર્યું હતું ને તેના પર માખીઓ બણબણતી હતી તેથી તેને રક્તપીત્તવાળો બાણી. ગાડાની પાછળ ચાલતી સ્ત્રીના પગલામાં પડેલાં લક્ષણો જોઈને મેં તેને લક્ષણવતી કહી. તે પાછું વાળીને જોયા કરતી હતી તેથી તેના પગલાં પાછા પડતા દેખાતા હતા તેથી રીસાયેલી વહુ છે એમ બાણી. રીસાયેલી સ્ત્રી કૂવે પડે પણ આ તેમ ન કરતાં પિયર નામ છે તેથી ગર્ભવતી બાણી. તે નજીકના જોરડીના વનમાં દિશાએ ગયેલી ત્યાંથી જીકતાં જમણા હાથનો જમીન પર ટેકો દઈને મહા મુશ્કેલીએ જીડી હતી તેથી તેના ગર્ભમાં પુત્ર છે ને નજીકમાં પ્રસવ થનાર છે એમ બાણી. તેણે મોઢું ધોયું હતું તેમાં કંકે નીકળ્યું હતું તેથી કંકુના વિલેપનવાળી બાણી. રસ્તે કાંટામાં તેના વસ્ત્રના વાંતણું ભરાયેલા હતા તેથી કસુળી વસ્ત્રવાળી બાણી. ગાડીવાળો આગળ બેઠેલો હતો તેની પાછળ એ બેઠી હતી તે ગાડાના ચીલા પરથી બાણી. ગાડું ચોકડું નથી પણ બેડીયું છે તે બળદોના પગ પરથી બાણી. સ્ત્રીના ચોટલામાં ગૂંથેલા પુષ્પોમાંથી ખરેલું એક પુષ્પ બકુલનું હતું તે જોવાથી ને તેની સુગંધથી કિમતી બકુલના પુષ્પોથી ગૂંથેલ વેણી છે એમ બાણી.”

આ પ્રમાણેની ગધી હકીકત સાંભળી રાજા બહુ પ્રસન્ન થયો. પછી સાગરને પૂછ્યું કે- ‘આ વાતમાં કેઈ સાક્ષી છે?’ સાગરે કહ્યું કે- ‘હાજી એ વિમળનો પિતા જ સાક્ષી છે.’ રાજાએ કહ્યું કે- ‘એ તો સાચો સત્યવાદી છે તેથી તે

સત્ય જ કહેશે પરંતુ નીતિ જાણનારે આવી ભૂલ ન કરવી-સાક્ષી તો ત્રાહીતને જ રાખવો.' પછી રાત્રીએ તરત જ કમળ શેઠને બોલાવ્યા. તે આવ્યા. રાત્રીએ સત્કાર કરી યોગ્ય આસને બેસાડી 'સાગર ને વિમળમાં સાચું કોણ છે?' એમ પૂછ્યું. તે વળતે વિમળ એકદમ મ્હાનમુખ થઈ ગયો, તેણે બધું કે મારા પિતા જરૂર સાચું કહી દેશે. કમળ શેઠે રાત્રીને વિવેકપૂર્વક કહ્યું કે- 'હે રાજન્! સાગર સાચો છે. વિમળ ને કે મારો પુત્ર છે પરંતુ હું પ્રાણીતે પણ ખોટું બોલું તેમ નથી.' આ પ્રમાણે સાંભળી રાત્રી બહુ પ્રસન્ન થયો. તે વળતે અચાનક રાત્રીના કંઠમાં રહેલો અમૂલ્ય હાર ઉછળીને કમળ શેઠની હાથમાં પડ્યો. રાત્રી આશ્ચર્ય પામ્યો. તેણે કમળ શેઠનું બહુમાન કરીને તેને નગરશેઠની પદવી આપી તેનો પદ્મ-બંધ કરાવ્યો.

રાત્રીએ વિમળને કહ્યું કે- 'તારી જેવા અસત્ય બોલનારની તો છલ કપાવવી જોઈએ પણ તું કમળ શેઠનો પુત્ર છે તેથી તને છવતો છેડી દઉં છું.' તે વળતે ઉદાર દિલના સાગરે વિમળની તમામ લક્ષ્મી કમળશેઠને આપી દીધી. રાત્રી સત્યનો આવો પ્રળય પ્રતાપ જોઈને બહુ રાજી થયો. પછી સાગરને રાજમંત્રીની પદવી આપી.

કમળશેઠ ઘણા વર્ષ ધમારાધન કરી પ્રાંતે આરિત્ર લઈ તે જ ભવમાં મોક્ષ ગયો. વિમળ દુર્ગતિએ ગયો અને સાગર સદ્ગતિનું ભાજન થયો. કુંવરજી

શ્રી મહાવીર પરમાત્માનો ઉચ્ચ તપ

વર્તમાન યોધીશીના ૨૪ તીર્થંકરો પૈકી આસન્નઉપગારી શ્રીવીરપરમાત્માના છવને કર્મો જપાવવાના ઘણા હોવાથી પન્નીરામા નંદનન્દપિના ભવમાં એક લાખ વર્ષ પર્યંત માસખમણ કરીને અને મહાવીરપરમાત્માના ભવમાં સારાગાર વર્ષના છઠ્ઠચપણમાં પુષ્કળ તપ કરીને કર્મોને જપાવ્યા છે. એવા નિષ્પક્ષપાત પ્રવચનના ઉપદેશક પરમાત્માને ધન્ય છે એમનું આરિત્ર ને તપ સર્વોત્કૃષ્ટ છે.

નંદનન્દપિના ભવમાં એક લાખ વર્ષમાં પાંચ દિવસગણા ૧૧૮૦૫૦૦ માસ-ખમણ કર્યા એમ શ્રી વિજયલક્ષ્મીસૂરિ વીથ સ્થાનકની પૂજામાં લાવ્યા છે. લાખ વર્ષને ૩૬૬ વડે ગુણી દિવસો કરી તેને માસખમણના ૩૦ ને પોરણુનો એક કુલ ૩૧ દિવસ વડે ભાંગતા ૧૧૮૦૬૪૫ માસખમણ થાય છે ને પાંચ દિવસ વધે છે. શ્રી રત્નસંચય ગ્રંથમાં ગાથા ૪૭ માં આ સંખ્યા કહી છે. બે સંખ્યામાં ૧૪૫ માસખમણ ને ૧૦ દિવસનો ફેર પડે છે. શ્રી વિજયલક્ષ્મીસૂરિએ તેને માટે કાંઈ આધાર જોયો હોય ને લાખ વર્ષમાં અસુક દિવસો જોઈને દીક્ષાપર્યાય હોય તો તેમની કહેલી સંખ્યા ગરાળર ઠરે, આને માટે કોઈ વિદ્વાન પુલાઓ જણાવશે તો તે ઘણી ખુશી સાથે પ્રગટ કરશું.

કુંવરજી

પ્રશ્નોત્તર

(પ્રશ્નકાર:—માસ્તર અમરચંદ જેઠાભાઈ-પાલીતાણા)

પ્રશ્ન ૧—આઠે કર્મ જે સ્થિતિવાળા અને જેવા રસવાળા ગાંધ્યા હોય તેવા લોગવાય કે નહીં ? ન લોગવાય તો તેનું કારણ શું ?

ઉત્તર—આયુકર્મ સિવાય સારો કર્મ ગાંધ્યા તેવા લોગવાતા જ નથી. એમાં અધ્યવસાય પ્રમાણે રસ ને સ્થિતિની ઉદ્વર્તના ને અપવર્તના થયા જ કરે છે. આયુકર્મ ગાંધે તે ભવમાં તેના પર કોઈ કરણ લાગુ પડતું નથી, પરંતુ તે ઉદયમાં આવે તે ભવમાં તેની અપવર્તના અનેક નિમિત્તોવડે થાય છે; ઉદ્વર્તના તો થતી જ નથી.

ઉદ્વર્તના—રસ ને સ્થિતિનું વધવું. અપવર્તના—રસ ને સ્થિતિનું ઘટવું.

પ્રશ્ન ૨—જે જીવ સાથે આખી ભવશ્રેણીમાં સંબંધ ન થયો હોય ને ગત છેલ્લા ભવમાં જ થાય છે, ને તેનું પરિણામ વર્તમાન ભવમાં આવે છે તેનું શું કારણ ?

ઉત્તર—અતીત અનંત કાળરૂપ સંસારમાં પ્રાયે પ્રત્યેક જીવ સાથે અનેક વખત સંબંધ થયો જ હોય છે. ગત ભવનો સંબંધ તો જાતિસ્મરણાદિકવડે આપણે જાણી પણ શકીએ છીએ તેથી તેની સુખ્યતા છે, માટે કોઈ જીવનો સંબંધ પ્રથમ થયો જ નહોતો એમ ધારવું નહીં.

પ્રશ્ન ૩—પ્રથમ સંસ્થાનવાળા તિર્યચ મનુષ્યને છએ સંઘયણ હોય ? અને પ્રથમ સંઘયણમાં છએ સંસ્થાન હોય ?

ઉત્તર—જને જાણત હોઈ શકે. મનુષ્ય જાતિમાંથી પ્રથમ સંઘયણવાળા જ મોટે ભાગે હોય છે, પરંતુ તેને સંસ્થાન છએ હોય છે. સંસ્થાન સાથે સંઘયણનો ખાસ સંબંધ નથી.

પ્રશ્ન ૪—એક માણસે પરિચિહનું પ્રમાણ કર્યું છે પરંતુ જેટલું રાખેલ છે તેમાં મમત્વભાવ જાહે છે; જીએ એક માણસ પરિચિહનું પ્રમાણ કર્યા વિનાનો છે પરંતુ જેટલું છે તેમાં મમત્વભાવ જાહે છે ને તૃષ્ણા વિશેષ ન હોવાથી વધારવાની ઉપાધિ કરતો નથી. એવા જે મનુષ્યમાં અદ્ય કર્મગંધ કોણ કરે ?

ઉત્તર—જેને મમત્વ ને તૃષ્ણા એછી છે તે અદ્ય કર્મગંધ કરે એમ કહી શકાય, પરંતુ જે જીવ તૃષ્ણા એછી છતાં તિયમ ગ્રહણ કરતો નથી તેને અવિરતિ રોકે છે માટે તેને શ્રેષ્ઠ કહી શકાય નહીં.

પ્રશ્ન ૫—કોઈ જીવ આ ભવનું અધિકરણાદિ વોસિરાવી શકતો ન હોય પણ પાછલા ભવોનું ગધું વોસિરાવે તો તેને લાભ થાય ?

ઉત્તર—જરૂર થાય. અને તે અવસરે આ ભવનું પણ પ્રાપ્તિ વોસિરાવે.

પ્રશ્ન ૬—ઔદારિકમિશ્રકાયયોગમાં વર્તતા અપર્યાપ્તા જીવ ન મરે તેનું શું કારણ ?

ઉત્તર—એને શરીરપર્યાપ્તિ ગાંધ્યા પછી ઔદારિક કાયયોગ થાય છે ને ત્યારપછી જ તે મરે છે, પરભવનું આયુષ્ય જીવ ઔદારિક કાયયોગમાં જ ગાંધે છે.

પ્રશ્ન ૭—ચોથાથી સાતમા શુભઠાણાવાળાને કેવળજ્ઞાનની પ્રાપ્તિ શ્રેણી માંડ્યા પછી જ થાય છે તો પ્રથમ તેને શ્રેણી ગણાય ?

ઉત્તર—શ્રેણીઓ ૧૧ કહી છે તે અપેક્ષાએ તેને શ્રેણી ગણાય છે, ઉપશમ કે ક્ષપકની અપેક્ષાએ નહીં.

પ્રશ્ન ૮—ક્ષપકશ્રેણીનું રહસ્ય શું ?

ઉત્તર—જે શ્રેણી માંડ્યા પછી કર્મપ્રકૃતિઓનો ક્ષય જ કરવામાં આવે, ફરીને તે પ્રકૃતિ ગાંધાય જ નહીં તેનું નામ ક્ષપકશ્રેણી છે. એ શ્રેણી નવમા શુભઠાણાથી ગણાય છે.

પ્રશ્ન ૯—પૂર્વધરોને શુભઠાણું ક્યુ હોય ?

ઉત્તર—શ્રેણી ન માંડે ત્યાં સુધી છઠું સાતમું હોય. એકઠું છઠું કે સાતમું અંતર્ભૂદ્ધર્તથી વધારે કાળ રહી શકતું નથી, તે હોયોળાને સ્વભાવે જ હોય છે.

પ્રશ્ન ૧૦—ઔદ પૂર્વધર વૈક્રિય શરીર કરે ?

ઉત્તર—એમને વૈક્રિય લગ્નિહ તો હોય છે. ફોરવવા સંગાંધી ખાસ કારણ સિવાય જાતનું નથી. એટલે શાસનના કોર્મ અપૂર્વ પ્રસંગે કવચિત જ ફોરવે છે.

પ્રશ્ન ૧૧—તેરમા શુભઠાણાવાળાને શુદ્ધલેશ્યા હોય તે તો ઠીક છે, પરંતુ પહેલા શુભઠાણાવાળાને પણ હોય એમ કહે છે તે કેમ સંભવે ?

ઉત્તર—એમાં તરતમયોગ જાદુ હોય છે તેથી વાંધો સમજવો નહીં. શુદ્ધ લેશ્યાને ખાસ શુભઠાણા સાથે સંગાંધ નથી.

પ્રશ્ન ૧૨—સાતમા નરકને તળીએ લોકાકાશ કેટલો પહોળો હોય ?

ઉત્તર—સાત રાજપ્રમાણ હોય. વચ્ચે એક રાજની ત્રસનાડી ને ચોતરફ ત્રણ ત્રણ રાજ સ્થાયરનાડી હોય—આ પ્રમાણ તદન તળીએ જ સમજવું.

પ્રશ્ન ૧૩—પાંચ સમયની વિગ્રહગતિ ક્યારે હોય ?

ઉત્તર—અધોલોકમાં ત્રસનાડીની જહાર વિદિશામાંથી ઉર્ધ્વલોકમાં ત્રસનાડીની જહાર વિદિશામાં ઉપજનારને હોય. આમ કવચિત જ હોય.

પ્રશ્ન ૧૪—જેમ અધોલોકમાં ને ઉર્ધ્વલોકમાં ત્રસનાડી ફરતો સ્થાવર જીવો યુક્ત લોકાકાશ હોય છે તેમ તિર્થલોકમાં હોય કે નહીં ?

ઉત્તર—તિર્થલોક એક રાજ પહોળો અને જાંચાઈમાં માત્ર ૧૮૦૦ ચોજનનો જ હોવાથી તેમાં ત્રસનાડીની બહાર સ્થાવરવાળો લોકાકાશનો ભાગ અલ્પ હોય છે તેથી તેની વિવક્ષા કરવામાં આવતી નથી.

પ્રશ્ન ૧૫—તેજોલેશ્યાને આતપ ઉદ્યોત નામકર્મ સાંથે સંબંધ છે ?

ઉત્તર—સંબંધ નથી, પરંતુ અધ્યવસાયરૂપ તેજોલેશ્યાવાળા જ્યોતિષી દેવોના વિમાનના એકેન્દ્રિય જીવોને આતપ ને ઉદ્યોત નામકર્મ હોય છે.

પ્રશ્ન ૧૬—પાર્શ્વનાથને સંસારીપણામાં નેમિનાથના સાધુઓનો સમાગમ થાય કે નહીં ? થાય તો સંસારીપણે રહેલા પાર્શ્વનાથ તેમને વાંદે કે નહીં ?

ઉત્તર—પ્રાયે એવો સમાગમ જ થતો નથી તેથી પ્રશ્ન કરવાપણું નથી.

પ્રશ્ન ૧૭—સંધેલા માસનો મુનિને સંઘટ્ટ થઈ જાય તો તે સચિત્તના સંઘટ્ટ જરાજર ગણાય કે નહીં ?

ઉત્તર—સચિત્તનો સંઘટ્ટ એકેન્દ્રિયને અંગે જ કહ્યો છે, કારણ કે તેના સંઘટ્ટવડે તેના અસંજ્ય જીવોની વિરાધનાનો સંભવ છે. માંસ માટે તે પ્રમાણે સમજવું નહીં, પરંતુ તેમા પણ સનત નિગોદ જીવોની ઉત્પત્તિનો સંભવ કહેલ હોવાથી તેનો સંઘટ્ટ પણ મુનિ કરી શકે નહીં.

પ્રશ્ન ૧૮—દૈવસિક પ્રતિક્રમણમાં સામાયિક લીધા પછી છટ્ટા પચ્ચજખાણુ આવશ્યકને લગતી ક્રિયા કરાય છે તે કેવી રીતે પ્રતિક્રમણ કરીએ તો ન કરવી પડે ? અને જમણો કાળક્ષેપ ન થાય ?

ઉત્તર—જરાજર અર્ધ રૂઝતા સૂર્ય વખતે વંદિત્તા સૂત્ર કહેવાય તો તે ક્રિયા પ્રથમ ન કરવી પડે, પરંતુ એવી રીતે જાગવનારા પ્રાયે હોતા નથી તેથી પચ્ચજખાણુ લેવાની ક્રિયા પ્રથમ કરી લેવી તે જ ઠીક છે.

પ્રશ્ન ૧૯—આ શરીર આત્માથી પર છે—જુદું છે તે શી રીતે સમજાય ?

ઉત્તર—બુદ્ધિવાનો તો જીવોની આર સંજ્ઞાવડે ક્ષણે ક્ષણે સમજી શકે છે. જાકી અંતાવસ્થાએ શરીર પડ્યું રહે છે ને જીવ તેમાંથી નીકળીને આદ્યો જાય છે ત્યારે તો દરેક મનુષ્ય સમજી શકે છે કે શરીર આત્માથી પર છે—જુદું છે.

પ્રશ્ન ૨૦—સમયે સમયે જીવ કર્મ જાંધે છે, લોગવે છે, તેની સંક્રમણા ઉદીરણા વિગેરે થાય છે તેનો ઉપયોગ ઉત્કૃષ્ટ મતિશુનજ્ઞાની રાખી શકે ?

ઉત્તર—ન રાખી શકે. સમયનું જ્ઞાન કેવળીને જ હોય. આત્માની અનંત-શક્તિ છે, પણ તે અપરાધેલી હોવાથી મતિશ્રુતજ્ઞાનીને સમયની ક્રિયાનો બોધ થઈ ન શકે.

પ્રશ્ન ૨૧—ઔદરાજ્યમાં ઔદારિક વર્ગણ કરતાં વૈક્રિય વર્ગણ વધારે હોય ?

ઉત્તર—ન હોય, કારણ કે તે સૂક્ષ્મ છે ને ઔદારિક કરતાં અનંતશુભા પરમાણુના સ્કંધોની ગનેલી છે. વળી તેના ગ્રાહકો પણ બહુ અદ્ય સંખ્યાવાળા હોય છે.

પ્રશ્ન ૨૨—મનોવર્ગણ કેટલા પ્રકારની છે ? તે ઔદારિકદેહવાળા અને વૈક્રિયદેહવાળા માટે ભુદી ભુદી છે કે એક જ જાતની છે.

ઉત્તર—મનોવર્ગણ તો એક જ પ્રકારની છે. બાકી મનોયોગ્ય વર્ગણ અહણ કરીને હવ મનપણે પરિણમાય છે તે વાત સમજવાની જરૂર છે.

પ્રશ્ન ૨૩—દેવભવનો, વિમાનો, નરકના પ્રતરો વિગેરે ઔદારિક પુદ્ગળોના ગનેલા છે કે વૈક્રિય પુદ્ગળોના ગનેલા છે.

ઉત્તર—ઔદારિક પુદ્ગળોના ગનેલા છે.

પ્રશ્ન ૨૪—નીકાચીત નહીં એવી કોડોગમે વર્ષની કર્મસ્થિતિનો હવ અદ્યકાળમાં ક્ષય કરી શકે ?

ઉત્તર—શુભ ધ્યાનના બળે હવ અંતર્યુદ્ધર્ત્તમાં ક્ષય કરી શકે.

પ્રશ્ન ૨૫—કર્મોનો સ્થિતિ જેમ વધારે તેમ નીકાચીતપણું ઓછું હશે અને નીકાચીતપણામાં પણ તરતમતા હશે ?

ઉત્તર—નીકાચીતપણાની તરતમતાનો આધાર સ્થિતિ ઉપર નથી, બાકી નીકાચીતપણામાં પણ તરતમતા હોય છે.

પ્રશ્ન ૨૬—અનુભાગની તરતમતા હોય ને સ્થિતિ એક સરખી હોય ?

ઉત્તર—હોય, કારણ કે એ બંને બંધ ભુદા ભુદા છે અને તે બંનેના અધ્યવસાયસ્થાનો પણ અસંખ્યાતા ભુદા ભુદા છે.

પ્રશ્ન ૨૭—અબાધાકાળ પૂરો થયા અગાઉ કોઈ પણ કર્મ ઉદયમાં ન આવે તેમ અબાધાકાળ પૂરો થયા પછી જરૂર ઉદયમાં આવે એવો નિયમ છે ?

ઉત્તર—અબાધાકાળ પૂરો થયા પછી પ્રદેશ ઉદય કે વિપાક ઉદય જરૂર થાય.

પ્રશ્ન ૨૮—બાંધકાળની અપેક્ષાએ સાત કર્મોના બાંધકાળ કરતાં આયુ-કર્મનો બાંધકાળ ઓછો કેમ કહ્યો છે ?

ઉત્તર—સાત કર્મ સંસારી જીવ પ્રત્યેક સમયે ગાંધે છે અને આયુકર્મ તો આખા જીવમાં માત્ર અંતર્મુદૂર્તકાળે જ ગાંધાય છે તેથી તેનો ગાંધકાળ ઓછો કહ્યો છે.

પ્રશ્ન ૨૯—ગતિનામકર્મ ઉદયમાં હોય ને તે ગતિનું આનુપૂર્વી નામકર્મ ઉદયમાં ન હોય એવું ક્યારે હોય ?

ઉત્તર—અનુપૂર્વીનામકર્મનો ઉદય તો વક્રગતિમાં જ હોય છે. વક્રગતિમાંથી સ્વસ્થાને આવ્યા પછી ગતિનામકર્મનો જ ઉદય છે; અનુપૂર્વીનો હોતો નથી.

પ્રશ્ન ૩૦—અભવી ચારિત્ર્યોએ નવમા ઐવેયક સુધી જાય છે તો શ્રાવક દેશવિરતિ જળે કયાં સુધી જાય ?

ઉત્તર—ખારમા દેવલોક સુધી જાય.

પ્રશ્ન ૩૧—અવ્યવહારરાશિમાંથી નીકળે જ નહીં એવા જીવો હોય છે ? જો એવા જીવો હોય તો તે કરતાં અભવી સારા કે નહીં ?

ઉત્તર—અવ્યવહારરાશિમાં અનંતા જીવ જીવે એવા હોય છે કે તે અનંતકાળે પણ તેમાંથી નીકળવાના નથી. તે જાતિભંજ્ય કહેવાય છે. તેના કરતાં જીવ્યત્વની અપેક્ષાએ અભવ્યોને સારા ન કહેવાય, પરંતુ તેને દીપક સમકિત પ્રાપ્ત થતું હોવાથી તે અપેક્ષાએ અનેક જીવોને ઉપકારક થતા હોવાથી સારા કહી શકાય.

પ્રશ્ન ૩૨—વ્યવહારરાશિમાં એવા જીવો હોય કે જે કેઈ કાળે સમકિત પામે જ નહીં ?

ઉત્તર—ન હોય. જે જીવ જીવ વ્યવહારરાશિમાં આવ્યો તે અનંતકાળે પણ સમકિત પામે ને મોક્ષે જાય.

પ્રશ્ન ૩૩—સૂક્ષ્મનિગોદ (વનસ્પતિકાય) સિવાયના પૃથ્વીકાયાદિ ચાર પ્રકારના સૂક્ષ્મ જીવો વ્યવહારરાશિના કહેવાય કે કેમ ?

ઉત્તર—વ્યવહારરાશિના કહેવાય.

પ્રશ્ન ૩૪—ઉદ્યોતનામકર્મનો ઉદય તીર્થંકરોને હોય ?

ઉત્તર—ન હોય.

પ્રશ્ન ૩૫—તેજોવેશ્યાવાળો જીવ નરકત્રિક ગાંધતો નથી તો શું તે લેશ્યા પ્રશસ્ત છે ?

ઉત્તર—શુભ છે. પ્રશસ્ત ત્રણ લેશ્યામાં છે. તમારું લક્ષ જે તેજોલેશ્યા બીજાને જાણી દેય છે તે ઉપર છે, પણ આ લેશ્યા તો શુભ અધ્યવસાયરૂપ તેથી જુદી જ છે.

પ્રશ્ન ૩૬—શુતકેવળી શ્રેણી માટે? ત્યાં ચૌદપૂર્વીપણાની ખાસ આવશ્યકતા છે?

ઉત્તર—માંડી શકે. જ્યારે જીવ શ્રેણી માંડે છે ત્યારે તેને સામર્થ્યયોગના બળથી ચૌદપૂર્વી જેટલો યોગ થઈ જાય છે. તેટલા યોગની જરૂર પણ છે.

પ્રશ્ન ૩૭—ક્ષપકશ્રેણીવાળા જીવો દશમા શુભકાણ્ડથી ગારમે જાય છે, તે અગ્યારમા શુભકાણ્ડને સમયમાત્ર પણ ફરસે?

ઉત્તર—ન જ ફરસે.

પ્રશ્ન ૩૮—અગ્યારમા શુભકાણ્ડથી જીવ ત્યાંથી પડે જ છે તેનું ખાસ શું કારણ?

ઉત્તર—તેણે મોહની કર્મની પ્રકૃતિઓને ઉપશમાવી છે; ખપાવી નથી તેથી તેનો ઉદય થાય ત્યારે તેને પડવું જ પડે. બાકી ત્યાં કંઈ જાય નથી અને લપસવાપણું પણ નથી.

પ્રશ્ન ૩૯—ગારમા શુભકાણ્ડે આવતા સર્વ જીવોના અધ્યવસાયો એક સરખા જ હોય?

ઉત્તર—એક સરખા જ હોય.

પ્રશ્ન ૪૦—ગારમા શુભકાણ્ડની સ્થિતિ કેટલી અને તે સર્વ જીવને સરખી હોય?

ઉત્તર—એ શુભકાણ્ડની સ્થિતિ અંતર્મુહૂર્તની સર્વ જીવ માટે સરખી જ હોય.

પ્રશ્ન ૪૧—ગારમે શુભકાણ્ડે આવ્યા સિવાય કોઈ જીવ તેરમે શુભકાણ્ડે જાય?

ઉત્તર—ન જાય.

પ્રશ્ન ૪૨—તેરમે શુભકાણ્ડે જિનનામને ઉદય થાય છે તે સાથે ઉદીરણા પણ થવાનું લખ્યું છે તે શી રીતે?

ઉત્તર—પ્રાચે દરેક પ્રકૃતિ માટે ઉદયાવળિષ્ટા પછી ઉદીરણા થાય જ છે. ઉદયમાં નહીં આવેલા કર્મપ્રદેશોને ઉદયમાં લાવવા તે ઉદીરણા કહેવાય છે.

પ્રશ્ન ૪૩—કેવળીને દર્શનાવરણીય કર્મનો સર્વથા ક્ષય થયેલ હોવાથી તેમને નિદ્રાનો સર્વથા અભાવ છે તો પછી શ્રમના નિવારણ માટે આરામ મેળવવાની કે નિદ્રા લેવાની તેમને જરૂર નહીં હોય?

ઉત્તર—વીર્યાતસાયને સર્વથા ક્ષય કરેલો હોવાથી કેવળી શ્રમિત થતા જ નથી કે જેથી તેમને આરામની જરૂર હોય.

કુંવરજી

૩૦ યશોવિજયજીકૃત હરિયાળીનો અર્થ

(મૂળ માટે જુઓ શ્રી જૈન ધર્મ પ્રકાશ પુ. ૫૪ નું ૫૪ ૧૦૬)

- ૧ નારી તે ચેતના. જે પિતા તે જ્ઞાનોપયોગ, દર્શનોપયોગ.
  - ૨ કીડી તે નિગોદ. હાથી તે વ્યવહારશયિ.
  - ૩ હાથી તે આત્મા. સસલો તે કર્મ.
  - ૪ જ્યારે ચેતન મોહઅસ્ત ન થાય ત્યારે દીવા વિના અજવાળું થાય.
  - ૫ કીડી તે નિગોદ, હાથી તે આત્મા.
  - ૬-૭ અગ્નિ વરસે તેમાં અગ્નિરૂપ કર્મ અને કષાય તે બંનેને જ્ઞાનરૂપ જળથી જે અટકાવે તે દીપે.
  - ૮ વિપયકષાયના લયથી કાયર થયેલો આત્મા પણ મોહમુલતને-મોહનીકર્મને જીતે.
  - ૯ ભેટી ચેતના, ગાપ તે ઉપયોગ. તેણે આત્મારૂપ જમાઈને જાણે-જગાડ્યો.
  - ૧૦ આત્મસ્વરૂપ ઉપરના રનેહરૂપ મેઘ વરસતાં કર્મરૂપ રજ ઊડે-નાશ પામે. એટલે
  - ૧૧ જ્ઞાનવંત બલિષ્ઠ (તે) લોહ જેવા પણ તરે-સંસારનો પાર પામે.
  - ૧૨ તરણા સરખા હલકા વિપયકાલથી જીવે તે તેમાં (સંસારમાં) ફૂંચે.
  - ૧૩ તેલ સરખા કર્મ ફરે. તેને સમુદાયે પ્રમાદરૂપ ઘાણીમાં ચેતના પીલાય.
  - ૧૪ કર્મને દાણે કરીને ચેતનારૂપ ઘંટી પ્રમાદથી ચાલે, તેમાં આત્મા પીલાય.
  - ૧૫ બીજ તે ભોધિબીજ. તે વિના ક્રિયા કરે તે શાખા કરમાય. જ્ઞાન રહિત જીવે સંસારનો પાર ન પામે.
  - ૧૬ જ્ઞાનસરોવર આગળ સંસારરૂપ સમુદ્રનું પાણી પણ ન પૂગે.
  - ૧૭ પ્રમાદરૂપ પંક, આત્મારૂપ સરોવર.
  - ૧૮ પ્રમાદરૂપ વિસામે વિસામો ખાવાથી મનુષ્ય સંસારમાં લમે, પણ જે વિસામો ન ખાય અને ચાવિરૂપ વેગે ચાલે તે ન લમે.
  - ૧૯ પ્રવહણ સરખો આત્મા તેને પ્રમાદવડે હેઠે ઘાલીને તેની ઉપર સંસારસમુદ્ર ચાલે છે.
  - ૨૦ હરિવૃ સરખા કર્મ, તેને જળે ડુંગર સરખો આત્મા ચાલે છે-તે નચાવે તેમ નાચે છે તે જાણી ચેતનાની શુદ્ધિ કરવી એ પરમાર્થ છે.
- આ હરિયાળી મૂળ ને તેના ત્રણ અર્થ ગુર્જર સાહિત્ય સંગ્રહ ભાગ પહેલાના પાને ૧૭૮ થી ૧૮૪ સુધી છે. તેમાંથી ઉપરનો એક જ અર્થ લીધો છે.

તપશ્ચર્યાની આરાધનાથી થતા લાભ

(લેખક-સુનિશી પ્રેમવિમલજી)

૧. આરંભસમારંભના ત્યાગસાથે ઉપાધિથી મુક્તપણુની પ્રાપ્તિ—
તપશ્ચર્યાની આરાધનામાં જો કોઈ સર્વોત્કૃષ્ટ શુભ રહેલ હોય તો તે એ જ છે કે—એની આરાધનાથી જીવોને પોતાના શુભરાત્રીની જરૂર નહિ રહેવાના કારણે
યા અદ્ય પ્રમાણમાં રહેવાના કારણે પ્રાયઃ કરીને આરંભસમારંભનો ઘટાડો
થવા સાથે ઉપાધિથી પણ મુક્ત થઈ શકાય છે.

૨. દયા ધર્મનું પાલન—ત્યાં તપશ્ચર્યાથી આરંભસમારંભ અટકવા
પામે છે ત્યાં પટ્ટકાય જીવોનું રક્ષણ સ્વાભાવિક રીતે જ થતું હોવાથી દયા
ધર્મનું પાલન સુંદર પ્રકારે થઈ શકે છે.

૩. ધર્મોન્નતિને અવકાશ—અજ્ઞાન જીવોને ધર્મપ્રવૃત્તિમાં જોડવાને જો
કોઈ સરલ માર્ગ હોય તો તે ધર્મ પ્રત્યેનું આકર્ષણ છે. આ આકર્ષણની અસર
હિંસક મનાયેલ ગાદશાહ અકળારને પણ થઈ શકેલ તેમાં ફક્ત ‘અંપા શ્રાવિકા’ની
તપશ્ચર્યા જ મુખ્ય કારણ હતું અને તેથી જ શ્રી વિજયહીરસૂરીશ્વરજી મહારાજ
ધર્મોન્નતિ શ્રેષ્ઠપણે કરી શક્યા છે.

૪. શારીરિક તંદુરસ્તી—પ્રાણીમાત્રને જો દરેક પ્રકારનાં સુખ લોગવી
શકવા સમર્થ થવું હોય તો તેને માટે પ્રથમ શારીરિક તંદુરસ્તીની જરૂર
રહે છે. જે માટે નીતિકારને જણાવવું પડેલ છે કે ‘પહેલું સુખ તે જાતે
નર્યા.’ આથી સાળિત થાય છે કે—શારીરિક તંદુરસ્તી સિવાયનાં દરેક સુખ
કંઈ જ સંતોષ આપી શકે તેમ નથી ત્યારે તપશ્ચર્યાની આરાધના કરનાર
સ્વાભાવિક રીતે જ ક્રુધા સહન કરવાના કારણે, શરીરની અંદર રહેલ રોગો-
ત્પત્તિનો નાશ કરવા સમર્થ બની શકે છે. એથી તપશ્ચર્યાની આરાધનાથી
સ્વાભાવિક રીતે જ શરીરની તંદુરસ્તી પ્રાપ્ત કરી શકાય છે.

૫. કામવિકારથી મુક્તપણું—કુદરતના નિયમાનુસાર આહારના વિશેષ
સેવનથી જ શરીરમાં વીર્યોત્પત્તિ થવા પામે છે અને તે વીર્યોત્પત્તિની વિશેષ-
પણે વૃદ્ધિ થતાં, સાંસારિક વ્યસનમાં ફસાયેલ મનુષ્યોને તરત જ કામવિકાર
પ્રગટ થવા પામે છે. ત્યારે તપશ્ચર્યાની આરાધના કરનાર વ્યક્તિ આહારનું સેવન
અદ્ય કરવાથી, વિશેષ વિર્યની વૃદ્ધિના અભાવે કામવિકારથી સ્વાભાવિક
રીતેજ મુક્ત રહેવા પામે છે.

૬. નિકાચીત કર્મોનો ક્ષય—તપશ્ચર્યાની આરાધના કરનાર વ્યક્તિ પ્રત્યેક

ક્ષણે કર્મક્ષય કરે છે પરંતુ આશ્ચર્યની બીના તો એ છે કે—એ તપશ્ચર્યાની વિશેષ આરાધનાના પ્રભાવથી, જેમ ગાંઠવાળું કાષ્ઠ (લાકડું) પણ વિશેષ અગ્નિના સેવનથી નષ્ટ થવા પામે છે તેમ વિશેષ તપરૂપી અગ્નિ ગાંઠની જેવા નિગિડ બનેલ નિકાચિત કર્મને પણ નષ્ટ કરવા સમર્થ થઈ શકે છે.

૭. રસેન્દ્રિય પ્રત્યેનો કાળુ—સંસારના દરેક પ્રકારના વિષયસુખોથી મુક્ત થવામાં ભે કોઈ મુશ્કેલ વસ્તુ હોય તો તે રસેન્દ્રિયની લાલસા જ છે. એ રસેન્દ્રિયની લાલસાથી, શ્રેષ્ઠ મનાતા મુનિવરોને પણ મુક્ત થવું મુશ્કેલ બની જાય છે. ત્યારે તપશ્ચર્યાની આરાધના જ એક એવી અત્યુત્તમ વસ્તુ છે કે જેના વડે રસેન્દ્રિય પ્રત્યે કાળુ મેળવી શકાય છે.

૮. ઋદ્ધિ-સિદ્ધિ યાને લબ્ધિઓની પ્રાપ્તિ—આ ચમત્કારિક મનાતી વસ્તુઓને પ્રાપ્ત કરવા દરેક સંસારી મનુષ્યોને આહવા રહેતી હોય છે અને તે માટે ઉત્તમોત્તમ મનાતા મનુષ્યો કે—જેઓએ આ વસ્તુ સિદ્ધ કરેલ હોય છે તેમની સેવા—ભક્તિ કરવાનું તેઓ પસંદ કરે છે, અથવા સ્વતંત્રપણે દેવ-દેવીઓની આરાધના કરે છે, છતાં મહામુશ્કેલીથી જ તે ચમત્કારી વસ્તુઓ પામી શકાય છે. ત્યારે તે જ ચમત્કારી વસ્તુઓ સહજપણે પામી શકવા ભે કોઈ આજ મુખી સમર્થ થઈ શક્યા હોય તો તે ઉગ્રપણે કરેલ તપશ્ચર્યાની આરાધના કરનારા જ થઈ શક્યા છે.

૯. સંયમનું રક્ષણ—જ્ઞાની પુરુષોએ તપશ્ચર્યાને સંયમનું ભૂપણ માનેલ છે, તેનું મુખ્ય કારણ એ જ છે કે—તપશ્ચર્યાની આરાધનાથી સંયમનું રક્ષણ સહજપણે કરી શકાય છે. ત્યારે દરેક વસ્તુ પ્રત્યેથી કંઈક અંશે ઓહ ઘટે છે ત્યારે જ તપશ્ચર્યાની આરાધના થઈ શકે છે અને એથી સંયમનું રક્ષણ સહજપણે થઈ શકે તે સમજવું મુશ્કેલ નથી.

૧૦. બળને લોકના મુખની પ્રાપ્તિ—સંપૂર્ણ મુખ તે જ મનાય છે કે—મનુષ્યો જે મુખનો અનુભવ અહીં કરી શકે અને તેથી વિશેષ મુખ મરણ બાદ મેળવી શકે. તપશ્ચર્યાની આરાધના કરનાર વ્યક્તિને સંતોષવૃત્તિના કારણે અહિં પણ સ્વાભાવિક મુખનો ભોગવટો હોય છે અને મરણ બાદ પણ તે વિશેષ મુખ મેળવવા તપશ્ચર્યારૂપી ધર્મના પ્રભાવે ભાગ્યશાળી બને છે.

૧૧. ત્રણ લોકથી નિર્ણયપણું—જગતના સર્વ જીવોને એમની અનુચિત વૃત્તિઓના કારણે ઓછવત્તે અંશે ભય રહેલ હોય છે ત્યારે તપશ્ચર્યાનું સેવન કરનાર પ્રાયઃ અનુચિત પ્રવૃત્તિથી દૂર રહેવાથી તથા આત્મિક શક્તિના બળવડે મુક્ત થવાથી હરહંમેશ નિર્ણયપણે રહી શકે છે.

યંત્રોનો ને કેળવણીનો સદ્વપયોગ

કોઈ પણ જડ વસ્તુ, એ વસ્તુ તરીકે સારી કે ખરાબ હોઈ શકતી નથી; તેના ઉપયોગપરત્વે જ તે સારી કે ખરાબ થાય છે. યંત્ર પણ જડ વસ્તુ હોઈ તેને એ જ ધોરણે લાગુ પડે છે. કુહાડી એ માણસનું પહેલામાં પહેલું અને મોટામાં મોટું ઓનર. તેનાથી માણસે જંગલો સાફ કર્યાં અને તેનાથી જ પરશુરામે એકવીશ વાર પૃથ્વી નક્ષત્રી કરી! પણ તેથી આપણે કુહાડીનો દોષ કાઢી શકતા નથી. લોહું લઈને માણસે હળનું ચણડું, બનાવ્યું અને તરવાર પણ બનાવી, એ રસ્કિનનું ઉદાહરણ સુપ્રસિદ્ધ છે. આજે વિમાનદ્વારા પ્રવાસ કરી શકાય છે અને ટપાલ પહોંચાડી શકાય છે, તેમ તે દ્વારા ધામ્ન ફેંછીને અથવા ઝેરી વાયુ છોડીને તદ્દન નિર્દોષ માણસોનો સંહાર પણ કરી શકાય છે. જંતુવિદ્યાનો ઉપયોગ માણસ રોગના નિવારણ માટે જેમ કરે છે તેમ દુશ્મન ગણાતા દેશમાં રોગ ફેલાવવા માટે પણ કરે છે. દુઃખની વાત એ છે કે આવાં બધાં સાધનોનો અને જ્ઞાનનો ઉપયોગ માણસજાતના સુખ માટે થવાને બદલે માણસજાતના પીડનને માટે વધારે પ્રમાણમાં થાય છે. દુનિયાના બધા જ મહાન પુરુષો આજે કહી રહ્યા છે કે માણસજાતે આજે ભૌતિકશાસ્ત્રમાં જેટલી પ્રગતિ કરી છે તેટલી અધ્યાત્મશાસ્ત્રમાં નથી કરી. યંત્રવિદ્યા અને વિજ્ઞાનમાં માણસ આજે ખૂબ આગળ વધ્યો છે; પણ સમભાવ, બંધુતા, નિર્લોભતા, નિર્વેર,

૧૨. સ્વતંત્રતાની પ્રાપ્તિ—પરવશપણ જેવું કોઈ મહાન દુઃખ નથી એ બીના સૌ કોઈ સમજી શકે છે. એ પરવશપણ—પરાધીનતા પ્રાયઃ કરીને પ્રાણીઓ સંસારની જડ વસ્તુઓમાં મોહિત બનીને જ બાણીબુઝીને મેળવતા હોય છે, અથવા તેઓ નિર્માલ્યપણાથી જ પરાધીન બનેલ હોય છે, ત્યારે તપશ્ચર્યાનું સેવન કરનાર વ્યક્તિ સંસારની જડ વસ્તુઓમાં મોહ નહિ હોવા સાથે આત્મિક શક્તિના પ્રાણલયથી સદા અને સર્વથા સ્વતંત્ર બની શકે છે.

૧૩. આત્મોન્નતિ—સંસારમાં જે જીવો આજ સુધી આત્મોન્નતિ કરી શક્યા છે તે બાહ્ય અને અભ્યંતર તપનના સેવનથી જ કરી શકેલ છે. તે બીના તીર્થંકર દેવ જેવા ઉચ્ચ કોટિના જીવોના જીવનચરિત્રો ઉપરથી સહજપણે બાણી શકાય તેમ છે. એટલે આત્મોન્નતિ માટેનો જે કોઈ સરલ અને સીધો માર્ગ હોય તો તે બાહ્ય અને અભ્યંતર તપની આરાધના જ છે.

તપશ્ચર્યાના આ તો માત્ર ગણ્યાગાંઠ્યા લાસો ગણ્યાં છે; બાકી તેના લાસો તો અનંત છે.

અહિંસા આદિ સદ્ગુણોમાં તો જ્યાંનો ત્યાં જ હોય એમ દેખાય છે. યંત્રોની શોધ કરવામાં અને યોજના કરવામાં માણસે દૈવી શક્તિનું દર્શન કરાવ્યું છે પણ તેના ઉપયોગમાં માણસની પાચરીએ પણ ન રહેતાં અસુર બન્યો છે.

પણ તેથી યંત્રવિદ્યા તથા વિજ્ઞાનમાં જે પ્રગતિ થઈ છે તે અટકાવી દેવી અથવા આ વિષયોમાં માણસે જે જ્ઞાન મેળવ્યું છે તે તેણે ભૂલી જવું એમ કહેવું વાહિયાત છે અને મિથ્યા પણ છે. ખરો ઉપાય એ છે કે માણસો કરેલી શોધોનો ઉપયોગ જનસમાજના કલ્યાણ અર્થે કરતા થાય એવા એને બનાવવા જોઈએ અને તે ત્યારે જ થઈ શકે કે જ્યારે માણસજાતમાં સદ્વૃત્તિઓનો અને સદ્ગુણોનો વિકાસ થાય. એ કામ કેળવણીનું છે. દુનિયામાં કેળવણીનું તંત્ર અત્યારસુધી ખોટી દિશામાં ચાલ્યું છે. દરેક દેશ પોતાની પ્રજાને શીખવે છે કે ‘આપણો દેશ સૌથી સારો અને અહિંચાતો છે. આપણા દેશના ઉદ્યોગ-ધંધા અને વેપાર વધવા જોઈએ. આપણો દેશ બળવાન અને ધનવાન થવો જોઈએ. અત્યારે અપાતી બધી ખોટી કેળવણી છે.’ વળી જાતમહેનત નહિ કરનારા, ધનસંપત્તિ ધારણ કરનારા, વૈભવ માણનારા તથા રાજદરબારમાં લાગવગ અને સત્તા ધરાવનારા લોકો પ્રતિષ્ઠિત છે અને ખીજા અપ્રતિષ્ઠિત છે—એવા ખ્યાલો પેદા કરનારી કેળવણી ખોટી કેળવણી છે. આવી ખોટી કેળવણીને બદલે જાતમહેનત, સાદાઈ, સહકાર, સહાયકૃત્તિ, નિર્દોષકૃત્તિ, નિર્વેરકૃત્તિ વિગેરે વ્યક્તિને તેમજ સમાજને હિતકારી ગુણોનો વિકાસ સાધનારી કેળવણી દાખલ થવી જોઈએ. યંત્રો ઉપરના અંકુશ શોધવાને બદલે માણસમાં રહેલી સ્વાર્થની, લોભની, વેરની વૃત્તિઓ ઉપર અંકુશ સુકાય તો યંત્રો ઉપર આપોઆપ અંકુશ આવે અને તેની મર્યાદા પણ અંકાર્થ જાય.

આનો અર્થ એ થયો કે યંત્રોનાં અનિષ્ટો ટાળવા માટે અને તેના વિનાશકારી આક્રમણથી સમાજને બચાવી લેવા માટે આખા સમાજની પુનર્ઘટના નવેસરથી અને નૈતિક ધોરણે થવી જોઈએ એ વસ્તુ રાજદંડથી નહિ થઈ શકે પણ લોકોને કેળવીને જ થઈ શકશે. આપણા દેશનો દાખલો લઈએ. માન્યેસ્ટરની મિલોએ આપણા કાપડના ગૃહઉદ્યોગને તોડી નાખ્યો અને દેશવ્યાપી કંગાલિયત અને બેકારી પેદા કરી. આપણા હાથમાં રાજસત્તા હોત અને આપણે પરદેશી કાપડ ઉપર જકાત નાખત તો તેથી કાંઈ આપણો એ ગૃહઉદ્યોગ બચી શકત નહિ, કારણ એ ગૃહઉદ્યોગને તો માન્યેસ્ટરને બદલે આપણા દેશમાં ઊભી થયેલી મિલોએ પણ તોડ્યો હોત, હજી આજે ય આખો દેશ ખાદી વાપરતો થાય તો માન્યેસ્ટરની, જપાનની કે આપણા દેશની બધી જ મિલો નકારી થઈ પડે, અને

કોઈની ઉપર આક્રમણ કર્યા વિના દેશમાંથી કંગાલિયત અને બેકારી આપણે દૂર કરી શકીએ. અહીં ખાદીની સાથે બીજા આગઉંબાઓ પણ ગણી લેવાના છે. આવું કરવા માટે કશા રાજદંડની જરૂર નથી. આખા દેશને ખાદી પહેરતો અને આમઉંબાઓનો આશ્રય લેતો કરી પણ ન શકાય. એ વસ્તુ તો કેળવણીથી જ થઈ શકે એમ છે. જે જે યંત્રો લોકોને બેકાર કરી નાખતા હોય અને કંગાલ બનાવતા હોય તે તે યંત્રોનો ત્યાગ કરી અથવા તે યંત્રોથી બનેલા માલનો બહિષ્કાર કરી હાથે બનેલા માલનો ઉપયોગ કરવા લોકોને સમજાવવા જોઈએ. એવો હાથે બનેલો માલ વેચાતો લેવો બધાને ન પોસાય, એટલે પોતાને જોઈતો માલ પોતે જ એટલે કે પોતાના ઘરમાં જ અથવા ગામમાં જ પરસ્પર સહકારથી બનાવી લેવાનું સમજાવવું જોઈએ. બીજી રીતે કહીએ તો, જે વસ્તુઓ માણસો પોતાના ઘરમાં અથવા ગામમાં હાથે બનાવી શકતા હોય તે વસ્તુઓ યંત્રદ્વારા બનેલી ન વાપરવાની કેળવણી આપવી જોઈએ, અને વાપરનાર કોઈ નહિ મળે એટલે એની વસ્તુઓ યંત્રદ્વારા ઉત્પન્ન પણ નહિ થાય પછી તો જે વસ્તુઓ અનિવાર્ય હોય અને જે મોટા પાયા ઉપર યંત્રોદ્વારા જ બની શકે એવી હોય તેને માટે યંત્રોનો ઉપયોગ રહેશે. આ યંત્રની મર્યાદા થઈ. આ જાતની મર્યાદાની મોટી ખૂબી એ છે કે તે લડાઈનાં કારણો નાબૂદ કરે છે. અથવા, પૂરાં નાબૂદ ન કરે તો ખૂબ ઓછાં તો કરી જ નાખે છે. વસાહતો તથા બીજા દેશનાં બજારોના કબજાની હરીફાઈ એ અત્યારે લડાઈનું મોટામાં મોટું કારણ છે, પણ આ નવીન અર્થવ્યવસ્થામાં આવી જાતની હરીફાઈને અવકાશ જ રહેતો નથી. અત્યારે મહાબળવાન ગણાતા રાષ્ટ્રો—ઇંગ્લંડ, ફ્રાન્સ, રશિયા, જર્મની, ઇટલી, જાપાન વગેરે—વચ્ચે મહાયુદ્ધને લય ઝૂંમી રહ્યા છે તે આ હરીફાઈને લીધે જ છે. બીજી તરફથી આજની યુદ્ધસામગ્રી એવા સ્વરૂપની છે કે મહાયુદ્ધ જો થાય તો એ રાષ્ટ્ર ઉપરાંત બીજા કેટલાયે મુલકોનો સર્વનાશ નિશ્ચિત છે. આ લયમાંથી બચવા માટે પણ નવી અર્થવ્યવસ્થા આવશ્યક છે. એ અર્થવ્યવસ્થા લોક અને આક્રમણના ધોરણ ઉપર નહિ, પણ અલોભ અને પરસ્પર સહભાવના ધોરણ ઉપર નિર્માણ થયેલી હોવાથી યંત્રોદ્વારા ઉત્પન્ન થતી આજની યુદ્ધસામગ્રીઓ નકામી થઈ પડશે અને એવી યુદ્ધસામગ્રીઓ તૈયાર કરવા માટેનાં યંત્રો પણ નહિ બનાવવા પડે એટલે જનસમાજને ક્યારી નાખતો એક મોટો બોબો તેના ઉપરથી જીતરી જશે.

નરહરિ દ્વારકાદાસ પરીખ

* આ લેખકે યંત્રની મર્યાદા ઉપર ૧૯ લેખો “દરિદ્રનયન”માં લખ્યા છે તે દરેક બાંધ્યા હાથ છે. તેમાંના છેલ્લા લેખમાંથી થોડોક ભાગ ઉપયોગી બનણી અહીં ઉદ્ધૃત કર્યો છે.

શ્રી દેવ-ગુરુના દર્શન-વંદન-પૂજનાદિ પ્રસંગે ભાવિક ભાઈ બહેનોને લક્ષમાં રાખવા યોગ્ય અગત્યની સૂચનાઓ

- ૧ સાંસારિક વાતો નહીં કરવાની નિશ્ચયવાળી નિશ્ચિસ્ટી મુખથી ઉચ્ચારીને પછી જેમાં પ્રવેશ કરીએ એવા જિનમંદિર અને ઉપાશ્રય જેવા ધર્મસ્થાનમાં સંસારી વાતો ન જ કરવી.
- ૨ જિનભુવને ૮૪ અને ગુરુ પ્રત્યે ૩૩ આશાતના સમજીને તજવી.
- ૩ સળગતી અગરખતી જ્યાં ત્યાં નહીં મૂકતાં ધૂપદાનમાં જ મૂકવી.
- ૪ પ્રભુને પ્રક્ષાલન કરવાનું 'ચોખ્ખું' જળભરેલું શુદ્ધ વાસણ કાગડા વિગેરે પંખીઓ ખોટી જાથ એમ બિઘાડું ન મૂકવું.
- ૫ અભિષેક (સ્નાન) કરવાના કલશ વિગેરેમાં ચિકાશ ન રહે તેમ જ તેમાં લીલકૂલ ન બાંહે તેવી ચોખ્ખાઈ રાખતા રહેવું.
- ૬ પ્રભુના શરીરે અંગૂઠુંછણુ માટે શુદ્ધ-પવિત્ર વસ્ત્ર વાપરવું.
- ૭ પ્રભુની પૂજન-ભક્તિ કરનાર ભાઈ-બહેનોએ પોતાનાં પહેરવા-ઓઢત્રાનાં વસ્ત્ર, પણુ શુદ્ધ ને સફેદ જ વાપરવાં.
- ૮ સ્નાન કરતાં વિશેષ જળ ઢોળવાયો નાહક ત્રસાદિક જીવોની વિરાધના થવા ન પામે એવી રીતે જળણાનું લક્ષ રાખવું.
- ૯ પોતે સ્નાન કરી જેવા તેવા અશુદ્ધ વસ્ત્રથી શરીર લૂવું નહીં.
- ૧૦ દેવગુરુને વંદન પૂજન કરવાનાં વસ્ત્ર સર્વસાધારણ (પંચાઉ) નહીં વાપરતાં પોતાનાં અજ્ઞાતમાં રાખીને વાપરવાં.
- ૧૧ વંદન-પૂજન-ચૈત્યવંદનાદિક પ્રસંગે નિશ્ચિસ્ટી પ્રમુખ દશ ત્રિક જનવી અને સારું ઉત્તરાસન રાખી, મનની એકાગ્રતા સાચવી દેવગુરુની સેવાભક્તિ કરવી.
- ૧૨ પુરુષોએ પ્રભુની જમણી બાજુ અને સ્ત્રીઓએ ડાબી બાજુ રહી દર્શન, વંદન, પૂજન, ચૈત્યવંદનાદિ વિધિ સાચવવો.
- ૧૩ પ્રથમ શરીરશુદ્ધિ કરી, શુદ્ધવસ્ત્ર પહેરી, મન સ્થિર કરી, ભૂમિ પ્રમાર્જનપડે શુદ્ધ કરી, શ્રેષ્ઠ પૂજનનાં ઉપગરણોની સામગ્રીથી, ન્યાયદ્રવ્ય ખર્ચી દેવગુરુની ભક્તિનો યથાયોગ્ય લાભ લેવો.
- ૧૪ પંચપ્રકારી કે અષ્ટપ્રકારી પૂજન તેના હેતુ સમજીને કરવી.
- ૧૫ દ્રવ્યપૂજનપૂર્વક ભાવપૂજન-સ્તુતિ સ્તવનાદિકનો લાભ લેવા ચૂકવું નહીં. ગંભીર અને મધુર સ્વરથી ચૈત્યવંદનાદિક કરવું.
- ૧૬ જ્ઞાની ગુરુ વિગેરે વડીલ જો ચૈત્યવંદન પ્રસંગે વિદ્યમાન હોય તો વિનય-અહુમાનપૂર્વક તેમની સાથે જ ચૈત્યવંદન કરવું.
- ૧૭ પંચાશકાદિકમાં કહેલો વિધિ યથાયોગ્ય આદરવા અપ કરવો.
- ૧૮ અર્થ ને રહસ્યની સમજ મેળવી સ્થિર ઉપયોગથી ધર્મકરણી કરવી.

૧૯ ચૈત્યવંદનવિધિ પૂર્ણ થાય ત્યાં મુખીના દરેક સૂત્રપાદ વિગેરે શુદ્ધ બોલવા, જેથી અર્થનો ફેરફાર થવા ન પામે.

૨૦ બીજા ભાષ્યજાહેનો પ્રભુભક્તિનો અપૂર્વ લાભ લેતા હોય તેમાં તેમને રખડવા ન થાય એવો વિવેક રાખવાનું જૂનવું નહીં.

૨૧ બીજા ભાવિક ભાષ્યજાહેનો તેવે પ્રસંગે કંઈ જૂલ કરતા હોય, અવિધિદોષ સેવતા હોય તો પ્રસંગ પાત્રીને તેમને નમ્રભાવે તેનું નિવેદન કરી સુધારી લેવાનું કહેવું. ધાતશમ્

જિનમંદિરાદિકના અંગે અન્ય જરૂરી સૂચના

૧ મુખ્યપણે ચંદનાદિક શીતાંગ દ્રવ્યોવડે પ્રભુની વિલેપનપૂજા આપણો અનાદિ કષાય-તાપ શમાવવા માટે પ્રથમ કર્યા પછી બીજી પુષ્પાદિક પૂજા યથાયોગ્ય કરવાનો વિવેક રાખવો. વિલેપન પૂજા પ્રભુના મસ્તકથી શરૂ કરી આખે અંગે કરી શકાય.

૨ પૂજાપ્રસંગે જીવજ્યણાનું લક્ષ જૂલી જવું નહીં.

૩ વીતંગ પ્રભુના દર્શનાદિક આપણામાં એવી વીતરાગતા પ્રગટાવવા માટે જ કરવાનાં છે તે લક્ષમાં રાખી, વિષય, કષાય, ગ્રિક્યાદિક પ્રમાણે સાવધાનતાથી દૂર કરવા.

જે દ્રવ્યભાવપૂજાદિક કરણી કરવી તે સફળ થાય તેવા ઉપયોગ-ભાવોદ્ધામ સહિત પ્રેમપૂર્વક કરવી.

૫ આપણા કામમાં ખલેલ પડે એવું કંઈ નિપરીત આચરણ થતું જણાય તો તે શાન્તિથી સહન કરવું અને સામાને નમ્રભાવે હિતોપદેશ આપી અનુદૂળ રહેવા સમજાવવું. ધૃતિશમ્

કર્મ સંબંધી ટૂંક સમજ

મન વચ કાયાએ કરી, જે જે જીવથી થાય;

કર્મ કહે છે તેહને, જેથી જીવ બધાય. ૧

શુભ કર્મ સારાં હોયે, અશુભ નકારાં હોય;

તે માટે શુભ કર્મમાં, યત્ન કરો સૌ કોય. ૨

પુણ્ય કર્મ—પુણ્ય બધાવાનાં મૂળ નવ કારણો છે. કર્મના ઘણા પ્રકાર છે. જીવની સાથે કર્મનો જે સંબંધ થાય છે તેમાં સારા કર્મ તે પુણ્યકર્મ કહેવાય છે. તે મુખ્યત્વે ફરી નીચે દર્શાવેલા કામો કરવાથી બધાય છે.

૧ જૂખ્યા પ્રાણીને પ્રેમવડે અન્ન આપવાથી.

૨ તરરયા પ્રાણીને પાણી પીવા આપવાથી

૩ રહેવા માટે આશ્રય વગરનાને રથાન આપવાથી.

૪ સૂતાને જિહાના વગરનાને જિહાનું આપવાથી.

૫ દરદીને ઓસડ-બેપત્ર આપી વ્યાધિ યજવાથી.

- ૬ દુઃખી પ્રાણીઓના દુઃખ મટાડવા માટે સારા વિચાર કરવાથી.
- ૭ દુઃખી પ્રાણીનાં દુઃખ દૂર થાય તેવાં પ્રિય ને મધુર વચનો બોલવાથી.
- ૮ પ્રાણીનાં દુઃખને મટાડવા શરીરની મદદ આપવાથી.
- ૯ વસ્ત્ર વિનાના પ્રાણીને પહેરવા વસ્ત્ર આપવાથી.

એવી રીતે બીજાં પણ વિશેષ કારણોથી પુણ્યકર્મ બંધાય છે. સાધુસંતોને તથા સુશ્રાવકબંધુઓને એ બધું પૂજ્યભાવ અને વિનય સહિત યાદુમાનપૂર્વક આપવું, તેથી સવિશેષ પુણ્ય બંધાય છે. પુણ્યકર્મથી જીવને સુખ-શાતાની પ્રાપ્તિ થાય છે.

પુણ્યકર્મ વિષે ચોપાઠ

- સારા વિચારો મનમાં થાય, સત્યપણે નિત્ય વાણી વદાય;
ભૂખ્યાને ભોજન આપાય, તરસ્યા જનને પાણી પાય. ૧
- નિરાશ્રયને આપે સ્થાન, વસ્ત્રરહિતને વસ્ત્રાનું દાન;
ભૂમિ પરેલું દેખી અંગ, આપે બિછાનું રાખી ઉમંગ. ૨
- દરદીનાં દુઃખ દેખ્યાં ન જાય, ઔષધ આપી દૂર કરાય;
પરદુઃખ દેખી આપ દુઃખાય, તે દૂર કરવા સત્વર ધાય. ૩
- જીવદયાને કિલમાં વાસ, સમતાકેરો નિત્ય પ્રકાશ;
ધર્મ વિષે જે પૂરણ પ્રીત, પુણ્યકર્મતણી એ રીત. ૪

પાપકર્મ સંબંધી ટૂંક સંમળ

જેમ સારા કર્મ તે પુણ્યકર્મ કહેવાય છે તેમ નબળા-નકારાં-હીણાં કર્મ તે પાપકર્મ કહેવાય છે. તે વડે જીવો દુઃખી થાય છે. નીચે દર્શાવેલા કામો કરવાથી પાપકર્મ બંધાય છે.

- ૧ ક્રોધપણુ જીવને પ્રમાદવશ મારી નાખવાથી કે દુઃખ દેવાથી.
- ૨ ક્રોધપણુ પ્રકારે (ક્રોધ-લોભ-ભય-હાસ્યવડે) જૂઠું બોલવાથી.
- ૩ પારકી ક્રોધપણુ વસ્તુ અગળ દાનતથો છૂપી રીતે લાઇ લેવાથી.
- ૪ પુરુષે પરસ્ત્રી માથે કે સ્ત્રીએ પરપુરુષ સાથે મૈથુન સેવવાથી.
- ૫ અનીતિ યા અન્નપચથી પૈમા વજેરેનો સંગ્રહ કરવાથી.
- ૬ ક્રોધાદિક આર કપાય કરવાથી ૭ ક્રોધના પર જૂઠાં આળ મૂકવાથી.
- ૮ પાગકી નિંદા કરવાથી ૯ ચાડી ખાવાથી. ૧૦ જીગર રમવાથી.
- ૧૧ કલેશ-કંઠાસ કરવાથી. ૧૨ માવા-કપટ સુકત કરણી કરવાથી.

એ પ્રમાણે પાપકર્મ બંધાય તેવા ધણાં કારણો છે તે બધાનો અઢાર પાપસ્થાનકામાં પ્રમાવેશ થવા પામે છે અને તે વર્જ્ય છે. પાપકર્મોથી પ્રાણી દુઃખી થાય છે અને નરક-તિર્થ આદિક દુર્ગતિ પામે છે; તેથી પાપકર્મ ન બંધાય અને સુખી થવાય તેવાં પુણ્યકર્મ કરવા.

વ્યવહાર-કૌશલ્ય

લેખક-મૌકિક

(૧૪૫)

માણસ પોતાની વાત કરવા બેસે છે ત્યારે ઘણી વખત રસિક
હોવા કરતાં વાચાળ વધારે થાય છે.

માણસને પોતાની વાત કરવી ખૂબ ગમે છે. એ લોકિકમાં જશે તો પોતાને મરણના સમાચાર ક્યાં અને કેવી રીતે મળ્યા એની વાત કરવા લાગી જશે, એ નાતજાતમાં બેઠો હશે તો પોતે કે પોતાના આપદાદાએ મળેમણુ ધીના લાડવા કેવા કરાવ્યા હતા અને તાંબડીની ધારે ઘી કેવું પીરસ્યું હતું એની વગેરે જૂની વાત કરશે, એણે વ્યાપારમાં પૈસા મેળવ્યા હશે તો પોતાની આયનાને પછવાડે મૂકી પોતે કેવો આગળ તરી આવ્યો એવી વાતો કરશે; એજ પ્રમાણે સ્ત્રીઓ પોતાની ડ્રેસવાની કે પછાડી ખાવાની કુનેહથી માંડીને દેશભ્રમી જેઠાણીને કેવા ચૂપ કરી દીધા એની વાત ખૂબ રસથી કરશે. એવી અંગત વાત કરતાં એને કદી ખ્યાલ રહેતો નથી કે સામાને એ વાતની શી પડી છે? તમે પોલકાં પહેરો કે ખાદી પહેરો તેની સાથે સામાને કાંઈ સંબંધ નથી અને તમે જેને કુનેહ, આલાકી કે હુશિયારી માનો છો તેમાં સામાને-સાંભળનારને કાંઈ રસ નથી. આ સર્વ વાત બોલનાર અને સાંભળનાર સમજે છે, જતાં 'હું' પણ દુનિયામાં કાંઈક છું અને મારે માટે પણ સ્થાન કોઈ જગ્યાએ છે એ બતાવવાની વૃત્તિ હુખાવી શકાતી નથી. એને પરિણામે માણસ જ્યારે જ્યારે પોતા સગથી વાત કરવા મંડી જાય છે, ત્યારે ત્યારે સંબંધતાના સર્વ નિયમો વિસરી જઈ હાંકે જ રાખે છે અને સાંભળનારના મુખ પર હાસ્ય કે મસ્કરી છે તે જોવા જાણવાની દરકાર કર્યા વગર લાંબા વખત સુધી ટાપલાં કર્યાં જ કરે છે. કંટાળો આવે એટલા વખત સુધી અને એટલી હદ સુધી પોતાની વાત કરવાનું કારણ શું હશે? એમાં કયો મનોવિકાર કામ કરતો હશે? એમાં સાંભળનારને મોટો અન્યાય થાય

પાપકર્મ વિષે

- ૧ નકારા વિચારો સદા ચિત્ત ધારે, મૃષાવાદ બોલે-ગમે તે પ્રકારે;
ભુરી દાનતે પારકી ચીજ લેવા, ધરાવે હરામીપણે નીચ હેવા.
  - ૨ અનીતિ કરી સંઘેલે દ્રવ્ય પોતે, જીવે છિદ્ર છનાં જૂઠા આળ જોતે;
કરી કલેશ કંકાસ નિંદા-દુઃખાવે, બની આડિયા કંદમાંહે ફસાવે.
  - ૩ જીગરે રમે લોગવે અન્ય નારી, રિખાવી કરે જીવહિંસા જ સારી;
અધર્મી બની ધર્મના દંડ રાખે, પ્રભુ સર્વે તે પાપના કર્મ લાખે.
- પુણ્યકર્મથી મુખ અને પાપકર્મથી દુઃખ મળે છે તે વચનો પરમેશ્વરનાં છે.

સ્વૈ સન્મિત્ર કપૂરવિજયજી

છે તે વાત કેમ વિસરાતી હશે? એમાં અતિશયોક્તિ અને અપ્રસૂત પાળતો કેવી રીતે ધુસી જતી હશે? એ સર્વ વિચારવા જેવું છે. વાત એ છે કે માણસ 'વ્યક્તિત્વ' દાખવવાના તરવરાટ કર્યા જ કરે છે, પોતાનું મહત્વ સાચી ખોટી રીતે બતાવવાનું ખેંચાણ અનિવાર્ય થઈ પડે છે અને પછી શૈલરાજ (અભિમાન) એનો કળખે લે છે, એટલે એ આત્મભાન ભૂલી જાય છે. કરોડો મનુષ્યમાં પોતે કાંઈ નથી, પોતે અહીં બહુ થોડાં વર્ષ રહેનાર છે, થોડાં વર્ષ પછી તો તેને કોઈ વાદ પણ કરવાનું નથી. એ સર્વ ભૂલી જઈ નકામો ધમપછાડ કર્યા કરે છે અને પોતાની ભુંગળ કુટ્ટી, માખીનો વાધ માર્યો હોય તેમ કુલાય છે. સર્વ વાત કરનારા આ કક્ષામાં આવે છે એમ સમજવાનું નથી. અપવાદ હોય છે, મહાત્માજીના આત્મચરિત્રમાં આત્મપ્રશંસાની ગંધ પણ આવતી નથી. આવા અપવાદ હોય છે ખરા, પણ તે બહુ જીવ હોય છે. સંજ્ઞન પુરુષ-સંત પોતાની વાત જનતા સુધી કરે જ નહિ, કરે તો પોતાના નજીબ મુદ્દાઓને આગળ કરે અને સામાને બોધ મળે અને રસ જામે એ રીતે વાત કરે. પ્રસંગ વગર પોતાનાં ગાણાં ગાવાં એ તો અણસમજીનું કામ છે. દષ્ટા હોય તે જીવનપ્રગતિ તરફ જ નજર રાખે. એ સંસારની અનંતતા અને જીવનની ક્ષણિકતા નજર સન્મુખ રાખી બેસે, તે પણ જરૂરી, તે પણ સામાને લાલ કરનાર અને તે પણ પોતાની પ્રગતિ વધારનાર વાતો જ કરે. એવી વાતમાં રસ જામે ખરો, બાકી 'અહોરૂપ' અંહોધ્વનિ' જેવા શ્રોતા વક્તા એકઠા થાય તેમાં તો ટોળ કે ટીખળ જ હોય. એવી વાતમાં સ્વપરને લાલ હોતો નથી. કુશળ માણસ ખાસ લાભના કારણ વગર પોતાની વાતો કરે નહિ અને પ્રસંગે કરે તો રસભંગ થવાની દૃઢ સુધી વાત ખેંચે નહિ.

When a man talks about himself he is usually more eloquent than interesting. (1-9-38) B.Ch.

(૧૪૬)

તમારા મનોરથોને તમારા સંયોગાનુરૂપ બંધબેસતા કરો.

એક વાત વાંચી: એક સપાટે શિયાળ જાગીને ચારે બાજુ જોઈ રહ્યું, પછી તેણે વિચાર કર્યો કે આજે તો ઊંટનો આહાર કરીશ. આખો દિવસ એ રખડ્યું અને ઊંટની શોધ કરી, પણ કાંઈ પત્તો ખાધો નહિ. સૂર્ય આયમવાની તૈયારી થતા માંડી એટલે એણે વિચાર કર્યો કે-કાંઈ નહિ, એક ઊંટને હશે તો પણ ચાલશે.

આપણા જીવન દરમ્યાન આપણે પણ આવી રિચ્છિતામાંથી કોઈ કોઈ વાર પસાર થઈએ છીએ, ઘણી વખત આપણી પોતાની લાયકાત માટે વધારે પડતો ઊંચો ખ્યાલ બાંધી આપણે શરૂઆતના જીવનમાં અંધવાળીએ છીએ. તે વખતે આપણી નાની નાની શક્તિઓ માટે આપણને બહુ ઊંચો ખ્યાલ થાય છે. આપણે જાણે કે દુનિયામાં 'દેવ' નામ કાઢ્યું એટલી શક્તિ આપણમાં છે એવો વિચાર આવ્યા કરે છે. આપણે અનેક ગુણસંપન્ન છીએ, વિવિધ શક્તિસંપન્ન છીએ, આપણી નજર ઘણી લાંબી પહોંચી શકે છે. વિગેરે વિગેરે ખ્યાલો થતા કરે છે અને તે સાથે બીજા સર્વ જાણે જમીન પર ચાલવા સર્મથેલ હોય

અને આપણે આકાશમાં ઊડવા નિર્માયત્રા છીએ એવો ખ્યાલ રહે છે. આ નબળાઈ સાર્વત્રિક નહિ, તે લગભગ નવાણુ ટકામાં દૈન્યમાન થાય છે. માન એ આંતરિક બાબત હોવાથી બહુ બારીકોથી અવલોકવામાં આવે તો સૂક્ષ્મ પૃથક્કરણવડે જ તે સમજ સકાય તેમ છે.

મોટા મોટા મનોરથો સેધાને અને ઘણી ઊંચી આશાઓ બાંધીને આ રીતે છવનમાં જુદાવવામાં આવે છે. વરસો પસાર થાય છે અને આપણા મનોરથની મહેલાતો પડવા માંડે છે, કોઈ સ્થાનેથી કાંગરા તૂટે છે, કોઈ માળના માળ પડી જાય છે, કોઈ માળ પર ચઢવાના દાદરા પથુ જડતા નથી. પૃથ્વી તો સરીર પ્રમાણે કપડાં વેતરવાનું સૂજે છે. આપણને ત્યારે જ લાન થાય છે કે આપણે પથુ સામાન્ય પ્રાણી જ છીએ, જનતાના સામાન્ય પ્રવાહમાં જ આપણું સ્થાન છે, આપણા ઉચ્ચ ઉડવનના મનોરથો આપણી શક્તિ, આવડત કે નસીમ બહારના છે. આમ દેખાય તો તે વાત સ્વીકારવામાં જરા પથુ સંકાય થવો ન ધટે. એ પ્રમાણે કરતાં જરા આતર મૂંઝવણ તો લાગશે, થોડા આંચકા પથુ આવશે અને પાછાં પગલાં ભરતાં દિલ પથુ પાછું પડશે, પથુ એમ કરવામાં જરા પથુ શરમાવું ન ધટે. અસાધારણ શક્તિસંપન્નતા તો બહુ જવલ્લે જ પ્રાપ્તિય છે. ચાલુ પ્રવાહમાં વહેતી બ્યક્તિઓના ખ્યાલમાં આવે તેથી એ બહુ દૂર છે. જનપ્રવાહનું મુખ્ય ધોરણ તો સાધારણ કક્ષામાં જ પરિસમાપ્તિ પામે છે, માનસિક ગળા અને શારીરિક શક્તિ બહુધા સામાન્ય જ હોય છે, પથુ એમાં સંતોષ પામવા જેવું છે. ઊંટપ્રાપ્તિના વિચારથી શરૂ કરનાર બ્યક્તિએ ઊંદરની પ્રાપ્તિના પ્રસંગ આવે ત્યારે સંતોષ માની લેવો. દુનિયાના નવાણુ ટકા લાગતી એ જ સ્થિતિ હોય છે. મનોરથોને મયોગાનુસાર જકડી લેવા અને તેમાં આઘાત થવા ન દેવો. એમાં ખરું કૌશલ્ય છે. એની સામે બળવો કરવામાં નિરર્થક કલેશ કે ગ્તાનિ જ પ્રાપ્ત થાય છે. આપણી ચેત્તવતા, આલુઆલુના સંયોગોને અનુરૂપ કરી દેવી અને હોઈએ તે કરતાં વધારેની માન્યતા કરી હોય તો તે પર અનુરૂપ કાપ મૂકવો.

Adjust your ambitions to your environments. [23-8-37] S. V.

(૧૪૭)

સાચા મૂલ્યવાળો પાકો માણસ પોતાના સાચા વિચારો
અતાવવામાં જરા પથુ લય રાખતો નથી.

માણસ દલથી પોતાના સાચા વિચાર જણાવતો નથી, જેને વચન અને વિચારમાં એકવાક્યતા ન હોય તે કપટ કરી સાચો મત જણાવતો નથી, સામાને દુરબ લાગી જશે એ ખ્યાલથી માઝો અભિપ્રાય પ્રકટ કરતો નથી, સાંભળનારને ખોટું લાગવાના ભયથી સ્પષ્ટ વાત-મનમાં હોય તેવી કરવાની હિંમત કરતો નથી, સામાના તેજમાં અંગાઈ જઈ સાચા વિચારો બહાર પાડતો નથી, વિચારની અસ્પષ્ટતાને કારણે માઝો મત વ્યક્ત કરતો નથી, વિચારદર્શન વ્યક્ત કરવાની બિનઆવડતને લઈને સ્પષ્ટ કહી શકતો નથી, સાચી વાત કરવા જતાં પોતાની નોકરી જશે એવા આત્મ-

બચાવના સાચા ખોટા ખ્યાલથી મનમાં હોય તેવું સાચું કહી શકતો નથી, આપણે શું ? કરશે તે ભરશે-આવા નિરપેક્ષતાવધી વિચાર રજૂ કરતો નથી, માત્રી વાત જણાવવા પોતે બંધાયેલો નથી એવા દૂરજના ખોટા ખ્યાલથી મૌન સેવી સાચી વાત રજૂ કરતો નથી, સાંભળનાર ગુસ્સે યઈ જશે અને નકામી મારામારી થશે કે અગવડ થઈ આવશે એવા ભયથી સાચી વાત કરતો નથી, સાચું ખોલવા જતાં નકામું કાચું કપાઈ જશે એવાં ઘૃષ્ટ વિચારથી અભિપ્રાય બતાવતો નથી; સામે માણસ ક્રોધ કરશે એવા ભયથી પોતાનો મન જણાવતો નથી, સામે માણસ અપમાન કરી પોતાની માનહાનિ કરશે એવી શંકાથી અંદરનો અભિપ્રાય જણાવતો નથી, આવાં અનેક કારણોને લઈને મનમાં જે વિચાર થાય તે માણસ દાબી રાખે છે અને મનમાં તે મનમાં સળગ્યા કરે છે. ઘણીખરી વાર આવા પ્રકારની ટૂંતિમાં કોઈ પણ જાતનો મનોવિકાર ક્રોધ-લોભ-મોહ-મદ-કામ-મત્સર કારણભૂત હોય છે.

પરંતુ જે ખરેખરે માણસ હોય, ચારિત્રવાન હોય, જીવનની અસ્થિરતા, માન્યતાની તુચ્છતા અને આત્મભાન મમજનાર હોય, જે દુનિયાના પ્રવાહમાં ખોટી રીતે તણાઈ જનારો ન હોય, જે સ્વાત્મચતોષી અને દીર્ઘદ્રષ્ટા હોય તેણે તો પોતામાં નિર્ભયપણું કેળવેલું હોય છે. એ પોતાના વિચાર વગરસંકાયે, વગરઅચકાયે સ્પષ્ટ રીતે બોલે છે. એ સમજે છે કે કારણ વગર બકબક કરવું એ પાગલતું કામ છે, પણ બોલવાનો પ્રસંગ અને જરૂરીઆત હોય તો કોઈ પણ જાતનાં મનોવિકારને આધીન થયા વગર પોતાનો સાચો મત સચોટ રીતે વ્યક્ત કરવામાં મરદાઈ છે, એને તોફારી જવાનો ભય અકળાવતો નથી, એને સામાનું સ્થાન મુજબતું નથી, એને વિચારદર્શનમાં કદી અકળામણ થતી નથી અને એના આત્મવિશ્વાસ અને વિચારસ્પષ્ટતા એટલાં ચોખ્ખાં હોય છે કે એ બોલે ત્યારે નિર્ભય યદ્દને મનની વાતો સચોટ રીતે કરી નાખે છે. એને પોતાની અસ્થિતા બતાવવામાં કે પોતાની બૂલનો સ્વીકાર કરવામાં સંકોચ થતો નથી અને જેટલું પોતા માટે ચોખ્ખવટથી કહે છે તેટલું જ સામા માટે નિર્ભય યદ્દને કહે છે. સામાનો હોદ્દા કે સ્થાન એને કદી અકળાવતા નથી.

બોલવા માટે કોઈ બંધાયેલો નથી, મમજી માણસ મૌન સેવી શકે છે, પણ જ્યારે બોલવું જરૂરી કે દુરજ રૂપ હોય ત્યારે પછી સંકોચ કરવાનો નહિ, કે બોલો વાળવાના નહિ, માણસની બોલી પર ક્રીમત થાય છે, મર્યાદિતશાળી નિર્ભય હોય છે, એના વિકાસક્રમમાં મૂર્ખપણું હોતું નથી, એ દક્ષિણ્યમા માને નહિ, એ તો બોલે તો ખરાખર જ બોલે, એના મનમાં હોય તેવું જ બોલે અને સાંભળનારનાં લાભને નજરમાં રાખીને જ બોલે, એ ભયથી લેવાય નહિ, તેજથી અંજલ્ય નહિ અને માનહાનિના ભયથી ડરી જાય નહિ.

ભરતી અને ઝોટ

મમુદ્રનો એ નિયમ જ છે કે અમુક ચોક્કમ મમય ઉપર ભરતી અને ઝોટ જ બીજા સમય વખતે ઝોટ થયા જ કરે. આ મર્યાદાનું ઉલ્લંઘન કદી થયું નથી, થયા મંભવ પણ નથી. આ નિયમ માત્ર સમુદ્ર માટે જ પર્યાપ્ત નથી, પણ મનુષ્યજીવનમાં પણ સુખ દુઃખ-રૂપ ભ તી ઝોટના મોગનું આન્યા જ કરે છે.

સુખની ભરતી વખતે અનેક મનુષ્યો છટ્ટી જાય છે, પોતાની પૂર્વાવસ્થા ભૂલી જાય છે, શ્રદ્ધિથીતો નીશે. થડે છે અને સમગ્ર જગતને તણવત્ ગણે છે; પરંતુ તેમણે જાણવું જોઈએ કે સુખની ભરતી પાછળ દુઃખનો ઝોટ ડોકિયાં કરી રહી છે અને જ્યારે સુખનો થડેલો જીવણ ઊતરી જશે ત્યારે ઊભું ગેલેવા સ્થાન પણ નહીં મળે, તેથી સુસજ્જનની એ ફરજ છે કે સુખમાં કદી પણ છટ્ટી જવું નહીં, પણ સાદાઈ અને નમ્રતાપૂર્વક દીન દુઃખીનો ઉદ્ધાર, ગરીબોને અન્નવસ્ત્રનું દાન, વિદ્યાર્થીઓને જ્ઞાનદાન અને સર્વ રીતે પરોપકાર કરવા તરફ પ્રતિ રાખવી કે જેમાંથી પરિણામે સુખની જ નિષ્પત્તિ થાય. વળી કદાચ ભાગ્યયોગે દુઃખની પ્રાપ્તિ થાય તો અતિ દીન કે દુઃખાર્ત બની ગડવા ન બેસી જવું, પણ દૃઢપણે માનવું કે પોતાના જ પૂર્વે કરેલા દુષ્કર્મનું આ ફળ છે, એટલે નિમિત્તના ઉપર રોષ ન લાવતાં શાંતિપૂર્વક આવેલ દુઃખને ભોગવવા સદુદ્દમ કરવો અને અત્રપ્રવૃત્તિ વિશેષ વધાવવી. આથી આત્મામાં અપૂર્વ શાંતિની ધારા વર્ધમાન થતી જશે. વળી દુઃખ પણ કાયમ ટકતું જ નથી. ગતિ પછી દિવસ આવે એ કુદરતનો અચળ કાનૂન છે, એટ પછી ભરતી થાય જ એ સમુદ્રનો અવિચળ નિયમ છે, સખ્ત ગરમી પછી વર્ષાઋતુ આવે અને જળધારાથી જગતના તાપ હરાય એ પણ નિર્વિવાદ સત્ય છે. એ મર્વ ન્યાયે આવેલ દુઃખ એક વખત જવાનું જ છે તો પછી અદ્ય મમય માટે ધીરજ ખોઈ દુઃખાર્ત થા માટે બનવું ? આમ વિચારી ધીરજ ધારવી છૂટ છે.

ધનની ભરતી વખતે મનુષ્યમાં ગર્વ આવી જ જાય છે; તેથી એક કવિએ ધનગર્વિત અનેવને ઉદ્દેશીને કહ્યું છે કે—

આપદ્ગતં હસસિ કિં દ્રવિણાંચમૂઢ !,

લક્ષ્મી સ્થિરા ન ભવતીતિ કિમત્ર ચિત્રમ્ ?

પતાન્પ્રપદ્યસિ ઘટાક્ષલયંત્રચક્રે,

રિક્તા ભવન્તિ મરિતા મરિતાશ્ચ રિક્તાઃ ॥ ૧ ॥

અર્થાત્—અન્યને આપત્તિમાં પડેલા જોઈને હે દ્રવ્યાધ મૂર્ખ ! હસે છે શું ? લક્ષ્મીનો એ સ્વભાવ જ છે કે તે ક્યાંઈ પણ સ્થિર નથી ગેહતી, તો પછી અહીં આશ્ચર્ય જેવું શું છે ? દેખ કે પાણીનો રેંટ—જળયંત્રચક્રે તેમાં જે ઘડા ખાલી હોય છે તે ભરાય છે અને ભરેલ હોય છે તે ખાલી થાય છે.

ઉપગના શ્લોકમા કનિએ બગવા મ્હી દીધુ છે કે પાણીના રેટમા ખાતી પાન ભગમને આવે છે અને તે ખાલી થાય છે, તે પાણુ ફરીને ભગાય છે તેમજ ખાલી થાય છે એમ ચાલ્યા જ રહે છે, તો પછી દ્રવ્યમા અધ બની અન પ્રતે હમતુ તે લેશ પણ યુક્ત નથી, ગાળુ કે પોતાની ક્ષત્ર સ્થિતિ ઈ ધકીએ થતે તે હી ચગવુ જ નથી મોટે ગજેશ્વરી ધડીના છટા ભાગમા કુપાયા પર ચાનનાર મામાન્ય માનની બની ગય છે, તો પછી એમા મર્વ શુ કગવા યોગ્ય છે ?

મુજરામને પોતાના ભત્રીજા ભોજકુમાર ઉપર અભાવ હતો અને તેથી એ ગાગ રાજપુત્રને વનમા લઇ જઈ મારી નાખવા માગે મો વે છે માનએને તે નખતે છુદ્ધિમાન ભોજે એક આડના પત્ર પર શ્લોક લખી આપ્યો કે—

માધાતા ચ મહીપતિઃ કૃતયુગાલકારમૃતો ગત,
સેતુર્યેત મહોદધૌ વિરચિત ક્વાસૌ દ્વશાસ્થાતક ।
અન્યે ત્વાપિ યુધિષ્ઠિરપ્રમૃતયો યાતા દિવ મૃપતે !
નૈકેતાપિ સમ ગતા વસુમતી નૂન ત્વયા વાસ્યતિ ॥ ૧ ॥

અર્થાત્—સતયુગના અનકા ભૂત માધાતા રાગ પણુ ચાલ્યા ગયા, મહાન દ્વિગ્યા પર મેતુ બાધનાર અને ગવણુને માગનાર ગમચક્રણ પણુ ગયા તે મિવાળ યુધિષ્ઠિર આદિ અન્ય અનેક ગાળઓ પણુ સ્વર્ગે ગયા પણુ તે કેમની સાથે આ પૃથ્વી ગઇ નથી, પરંતુ હે મુજ! તારી સાથે તો તે જરૂર આવશે !

ભોગના આ કાલકયુક્ત પણુ સત્ત વચનથી મુજના અતગના દ્વાર ઠપકી ગયા પશ્ચાત્તાપનો પાર ન રહ્યો પરિણામે માગઓએ છવતા રાખેલ ભોજકુમારને પ્રેમથી મોના વીને રાખ્યો અને પોતાનુ ગળ્ય તેને આપ્યુ

મતનમ કે—ગ્રવન-ધન-મૌરન-પ્રભુત્વ આદિ વિજ્ઞાતા ચમકારા જેવા ક્ષણસ્થાયી છે, અસાર છે, પરિવર્તનશીલ છે ક્ષણભગુ ડે અને અનિત્ય છે એ મર્તની સ્થિતતાની મ્હી ખાત્રી નથી, તો પછી અમાર એવો એ જામતોની ભગવી વખતે તે મર્વતો એટ યાય તે પહેલા તેમાથી સાર મટી લેવો એ જ સુદ્ર જનતુ મર્તવ્ય છે એ જ સાચુ છે એ જ ખરી ધન કમાઇ છે જો આ ન્યાય પરાયન મમન્દઇ ગય અને તદ્વત્સાર આશ્રયણ અને તો મુખ-દુખના ભગવી એટમા પણુ આત્મકૃત્ર આગમ જ વધે

આ મમારમા મહેવી સર્વ વસ્તુ પદાર્થની તેમજ પ્રાતે આ દારીંગની પણુ અનિત્યતા મમન્દય અને તેના પરથી આમક્રિત છૂટી જઈ આત્મહિત કરવામા તત્પર થવાય તો આ મહાદુર્લભ એવો મનુષ્યજન્મ મળ્યો છે તે મક્કળ થાય

રાજપાળ મગનસાધ વાહોન

પ્રભાવિક પુરુષો શ્રેષ્ઠી સુદર્શન (૩)

આજના યુગમાં નારીજાતિના છળ-પ્રપંચ સંજોગી લખતાં બહુ વિચાર કરવો પડે તેમ છે, કેમકે જનતાનો મોટો ભાગ અને ખાસ કરીને ઊગતી પ્રજા એમ ચોક્કસ માને છે કે પુરુષવર્ગ તરફથી એ જાતિને ભૂતકાળમાં અતિથય અન્યાય થયો છે. સત્તાના ભેરે, પુરુષ-પ્રધાન તરવના ધોરણે અથવા તો ધન પેઢાકરી લાવી પોપણ કરવાની લગામ પુરુષના હાથમાં હોવાથી, પોતે આહો તેમ કરી શકે, પોતાના ઇર્ષિસત વિલાસમાં જરા પણ ક્ષતિ ન પહોંચવી ભેદએ એવા અભિમાનને લઈને જાતજાતના અંકુશો મૂકે. તેણે નીતિશાસ્ત્રોનાં વચનો-રૂપે, કિંવા ધર્મના પવિત્ર સંરક્ષણરૂપે અગર તો સમાજના કાનૂન તરિકે નિર્માણ કરીને સારીયે સ્ત્રીઆલમને એવી તો દગાવી દીધી છે; અરે! એટલી હદે એ જાતિ પર પ્રભાવ પાડ્યો છે કે ભાગ્યે જ એ નાગચૂડમાંથી માથું બહાર કાઢી શકે! બહાર નીકળવાની હિંમત જ ન કરી શકે! સદાને માટે પુરુષજાતથી દગાયેલી રહે એટલા ખાતર તો એ નારીજાતિના દૂષણો-સૂચક સંજ્ઞાવાંધ શ્લોકો રચાતા ગયા છે અને એની ભેવદ્રાઈના તેમજ પતનપણાના ઉદાહરણોના પણ તોટો નથી રખાયો. આ મંતવ્ય રજૂ કરનાર આજનો ઊગતો

વર્ગ એટલે સુધી કહે છે કે આને જાદુની નારીગણ સત્તામાં હોત ને એના હાથમાં ધર્મ કે સમાજનું તંત્ર સોંપાયું હોત તો એ વૃંદ આટલી હદે કુર્કશ ન બનત.

ચાલુ વાર્તાપ્રવાહમાં રજાલન દાળવી આ ઉદ્દેશ કરવાની જરૂર એટલા સારું લાગી છે કે વીશમી સદીનો એ પ્રસ્તુત વિષય છે. સ્ત્રીસ્વાતંત્ર્યના ઢોલ પીટાઈ રહ્યા છે અને સમાનહક્કનાં વાળં વાળી રહ્યાં છે. નારીજાતનાં સંજોગમાં જરા પણ ધસાતું લખનાર જૂનવાણી અને રૂઢિચુસ્તના વર્તુળમાં ધકેલાઈ જાય છે. ભલેને પછી, એની વાતને નીતિ કે પરંપરાનો ટેકો હોય! ભલેને એ કથાનકો ધર્મશ્રયમાંથી ઉદ્ભવ્યામાં આવ્યા હોય! કિંવા સાહિત્યના સાગરમાંથી વીણી લેવામાં આવ્યા હોય! એ સામે ઊગતી પ્રજાના મોટા ભાગની વિચારક ને શિક્ષિતપણાના ઊગાવાળા વર્ગની રાતી આંખ રહેવાની. કેટલાક તો તરત જ કહી દેવાના કે નારીજાતને હલકી ચિતરવાનો-સદાય તેને દગાયેલી રાખવાનો-ઈરાદાપૂર્વક કરાયેલો આ પ્રયાસ છે.

એ ટાણે સમાનહક્કના આ ઠેકેદારો પૂર્વપુરુષોના નારીજાતિના ગૌરવસૂચક ખ્યાનો ભૂલી જાય છે. અર્ધાંગના જેવા બહુમૂલ્ય શબ્દને કે 'ગૃહિણી ગૃહમુચ્યતે'

જેવા મહત્તાસૂચક પદને વીસરી બાય છે. પુરુષ જેવો જ આત્મા સ્ત્રીભૂતમાં વસે છે. એટલે ઉભયનાં કાર્યો બુદ્ધા પ્રકારનાં છતાં ઉભય સમાન છે, સમાન શક્તિ-શાળી છે અને પરસ્પરના વ્યવહારમાં સખા જેવા છે એ જૈનસિદ્ધાંતના ઉમદા સૂત્રને પણ નજર બહાર કરવામાં આવે છે ! અલબત્ત કથાનકોમાં કોઈ કોઈ રથજે કારણુવશાત્ ‘નારી નરકની ખાણ’ કે ‘મોક્ષની અર્ગલા’ રૂપે કહેવાણી છે, પણ એની સાથે એ જ નારીને ‘રત્નકુશી’ને ‘જગદંબાના’ મિત્ર પણ અપાય છે. એ વર્ગની સતીઓને સૌ કરતાં પ્રથમ નમસ્કાર કરાયા છે. એની મૃદુતા-કોમળતા કે અન્ય ગુણના કારણે અથવા તો તીવ્રતમ કુર્મ આચરવાની અશક્તિએ એને માટે સાતમી નરકના દ્વાર પર કાયમને માટે પાંભાતી તાણું વાસવામાં આન્યું છે અને ભાગ્યેજ એવી ધર્મક્રિયા હશે કે જેમાં પુરુષની ભેડાભેડ સ્ત્રીની હાજરીની જરૂર નહીં માની હોય. અરે સ્ત્રી તીર્થ-કર શ્રીમહિનાથે દીક્ષા લીધી તે જ દિવસે કૈવલ્યપ્રાપ્તિ. એકાદ ઉપસર્ગનું સહન કરવાપણું પણ નહીં ! શું નારીભૂતિનું આ ગૌરવ નથી ?

આ ઉપરથી શું એ સૂચિત નથી થતું કે ધર્મ-નીતિનાં ગ્રંથોમાં નર કે નારીવર્ગ માટે જે કંઈ આલેખન કરાયાં છે એ નહિ કે સ્ત્રીને ઊતારી પાડવા સારું; પણ તે તે પ્રસંગનાં ગુણ-દોષ ધ્યાનમાં લઈને કરાયાં છે. અલબત્ત, લેખકની

દષ્ટિએ એમાં રંગપૂરણી આછી કે ઘેરી થઈ ગઈ હોય.

‘સમાન હક્ક’નો પ્રશ્ન નવો નથી. જૈન ધર્મે એ હક્ક આપેલો જ છે, પણ એનો અર્થ ‘સમાન-કર્મો’ એ કરવામાં આવતો હોય તો એમાં ગંભીર ભૂલ થાય છે એ અશૂક છે; એટલું જ નહિ પણ મુખી સંસારને ભરતીભૂત કરનાર ભયંકર અગ્નિ છે. તેથી જ ઉભયના દૈનિક કર્મો ભિન્ન દર્શાવાયાં છે. એક રળી લાવનાર છે તો બીજાને તેની ત્રેવડ કરવાની છે. મરદ બહારના કાર્યમાં સર્વસત્તાધીશ છે તો ગૃહકાર્યની અંદર સ્ત્રી જ કર્તા-હર્તા છે, તેનું જ શાસન ચાલે છે.

આટલી પૂર્વપીઠિકા ધ્યાનમાં રાખી વાર્તાના પ્રવાહમાં આગળ વધીએ અને અંધાપતિ દધિવાહનના આવાસના પ્રાંત-ભાગે આવી રહેલા ઉદ્યાનમાં એક એકાંત ભાગમાં, વિરામાસન પર બેસી એક તરુણીયુગલ કેવી વાતમાં મશગૂલ છે તે તપાસીએ. પરિચારિકા આગંતુકને રોકવા સારુ દ્વાર પર જ બેઠી છે છતાં લેખક અને એનું અનુકરણ કરનાર વાચકગણને કોઈ રોકી શકે તેમ નથી જ. ગમે તેવી શુભ મંત્રણામાં અને ગહનમાં ગહન ભૂગર્ભમાં દાખલ થવાનો એને અમર્યાદિત પરવાનો છે.

“અહા ! આ તો રાણી અભયાદેવી છે, પણ જેની સાથે વાત થાય છે તે કોણ છે ? એનું મુખારવિંદ ભેતાં તે એક ખાહોશ ને ભલભલા મરદનાં હૃદય લેલી નાંખે તેવી કુશળ કામિની જણાય છે.

એનું નામ પડિતા છે. સ્ત્રીચરિત્ર ઉપર વર્ણન કરાતી કથામાંની નુપૂર પડિતા સરખી આ પડિતા પણ અંતઃ-પુરના ભેદી ભરમો અને ગુપ્ત રહસ્યોથી ભરણીતી છે. છે તો રાણીછની દાસી, પણ સઘળા જ્ઞાનગી કાર્યોમાં એની સલાહ લેવાતી હોઈ, રાણીછ પર એ સખી કરતાં પણ વધુ આધકાર લોગવે છે સખી કપિલાના આલંભાથી અભયા રાણીને શીળવાન સુદર્શનને નમાવવાનો અલિલાપ ઉપજ્યો છે. સામાન્ય રીતે એનાં જાળકો જોતાં અંતરમાં કોઈ અનેરો અલિલાપ તે દિને ઉદ્ભવ્યો હતો, એમાં કપિલાની વાતે અગ્નિમાં ઘીની ગરજ સારી, ત્યારથી જ રાણીના કલાકો એ મનોરથની સિદ્ધિ કરવા માટેની તંત્રજ્ઞ ગોઠવવામાં જાય છે. એ ચિંતાની અસર કમનીય ગાત્રો પર પણ થવા માંડી છે. માનસિક વ્યથાનો તાગ ભેળવવા રાજવી દધિવાહને પ્રયાસ કરી જોયો, પણ એમાં સફળતા ન મળી, એટલે એ કાર્મ દાસી પડિતા પર આવી પડ્યું છે. યોગાનુયોગ અભયાની દેષિ પણ એ પડિતા પર જ ચોંટી. પોતાની નજરમાં કોઈ ઉપાય ન જ આવવાથી અંતરનો ‘ભર્મ’ આજે તેણીએ ખુદ્દા દિલે સામે ધરી લીધો. છૂપા દર્દની કહાણી શ્રવણ કરવા સાથે જ પડિતાના ચહેરા પર સ્મિતની એક રેખા ફરી વળી. પણ દર્દનો ઇલાજ કરનાર વૈદ સુદર્શન ! એનું નામ સાંભળતાં જ આ મંત્રતંત્રદક્ષ પડિતા ગોલી ભડી :

“રાણીછ ! અશક્ય-અસંભવિત. કદાચ મેરુપર્વતનું શિખર અજાયમાન થાય, પણ શ્રેષ્ઠી સુદર્શન શિવલક્ષ્મીથી રંચમાર અલિત ન થાય. એ તો ‘પરનારીસહોદર’ છે. માત્ર એ ખ્યાલિતું વચન નથી પણ નિતરું સત્ય છે.”

‘પડિતા ! વહાલી સખી ! એક વાર એને અહીં તેડી લાવ, જાકીનું પછી જોઈ લેવાશે. એ છે અને હું છું.’

‘રાણીછ ! તો થોડી ધીરજ ધરો. ધર્મના છળ સિવાય એને આણવાનો કાંઈ માર્ગ નથી જ. વળી એને માટે અત્યાચારી જ દંભી નાટક લજવતું પડશે. વિના રોકટોકે મહાલયની જહાજ ગમનાગમન કરી શકું એ માટે રાજસુદ્રિકા મને સોંપી દો, સાથે સોનામહોરોની થેલી પણ લાવો.’

‘કામાનુરાણાં ન મયં ન લજ્ઞા ।’

એ નીતિકારનું કથન અનુભવની એરણ પર ઘડાયેલું છે અને તેથી સત્ય જ છે. ઉદ્યાનમાંથી મહાલયનાં પગથિયાં ચડતાં ઉભયના ચહેરા આતંદથી છવાયા હતા. પછી થોડા દિવસોની હીલચાલ શી ચાલી રહી એ જાસ કાંઈ નોંધવા જેવી નથી, માત્ર એક વસ્તુ સૌ કોઈનાં બળુવામાં આવી કે રાણીમાતા એકાએક માંદા પડી ગયા છે, અવારનવાર ચિકિત્સકોનાં આગમન થઈ રહ્યાં છે અને દાસી પડિતા પણ દરરોજ એક જાંઘ શિથિલામાં કોઢાને લાવે છે અને લઈ જાય છે. સાંભળવા પ્રમાણે એ કોઈ અમરકારી યક્ષની મૂર્તિ છે, છતાં

કેાઈએ નજરે જોઈ નથી. એટલું તો ચોક્કસ છે કે દિવસ જતાં એ ક્રિયા એક કરતા વધુ વાર થવા માંડી છે, અરે! રત્નિના પણ થાય છે અને એમાં ખૂદ ભૂપતિની પણ સંમતિ છે

દિવસો વ્યતીત થવા લાગ્યા અને અભયા ને પંડિતા તરફથી સ્થાયેલ કપટબળ વધુ આશંકાત બનવા માંડી. શક્તિનો અવતાર નારી, અબળા પણ છે અને પ્રબળા પણ છે એક વાર મનમાં નિશ્ચય થયો કે ખેલ ખલાસ એકધારી અતૂટ શ્રદ્ધાથી કાર્યની પાછળ મંડી પડવાની. ધર્મ-અધર્મની વિચારણા એને ડરાવી શકવાની નહીં. 'જો' 'તો' ના ખડકો એના માર્ગ આડા ઊભા રહેવાના જ નહીં, તેથી જ નીતિકારે કહ્યું છે કે—

અનૃતં સાહસં માયા,

મૂર્खत्वमतिलोभता ।

अशौचं निर्दयत्वं च,

स्त्रीणां दोषाः स्वभावजाः ॥

અર્થાત્ અનૃત યાને અસત્યથી માંડીને નિર્દયતા સુધીના સાત દોષો સામાન્ય રીતે સ્ત્રીઓને વારસામાં મળેલા હોય છે આનો અર્થ એમ કરવાનો નથી કે પુરુષબળ ગુણસંપન્ન જ હોય છે અથવા તો એમાં ઉપરના દોષો નથી હોતા. 'ઉજળું તેટલું' દૂધ નહીં અને પીળું તેટલું સોનું નહીં.' એ ઉક્તિ પ્રમાણે વિચારીએ તો પુરુષજાતિ હો, કિંવા સ્ત્રીજાતિ હો, સર્વમાં ગુણો અને દોષો હોવાના. ફક્ત અમુકની ધૈર્યતાથી

અને અમુક જાતિમાં એ વિશેષ પડતા જણાવાથી એ જાતિને ઉદ્દેશી લખવામાં આવ્યું હોય છે એ વાતની પ્રતીતિ કથાના વહેણમાં અગળ વધતાં સહજ થાય તેમ છે. કૌમુદીમહોત્સવ આવ્યો અને દરબારી ઢોલ ગડગડયા પોતપોતાના કુટુંબ સહિત પૌરજન એ મોજ માણવા ઉદ્યાન પથે ક્ષીડીઓની માફક નગરમાંથી વહી રહ્યાં. એ ઉત્સવમાં ખૂદ નરેશ પોતે પણ પ્રબલ સહ છૂટથી ભાગ લેતો એ સમયે રાજા પ્રજા સહ જોતપ્રોત ગળી અધિકાર વસ્તુ ભૂલી જતો. આવા મહત્વના આનંદમાં ગેરહાજર રહેવાની પ્રજાજનને ખાસ મનાઈ હતી. કારણવશાત્ કેાઈને રહેણું પડતું તો ભૂપાલની એ માટે પરવાનગી મેળવવી પડતી. ચતુર્દશી પર્વની આરાધનાના નિયમવાળા સુદર્શન શેઠને પૌષધની અનુકૂળતા રહે એ સારુ ઘેર રહેવાની છૂટ હતી. એ તક સાધી કામ કાઢી લેવાની યુક્તિ અભયા ને પંડિતાની જોડીએ ગોઠવેલી. એટલે નાદુરસ્ત તબિયતનું મિષ કાઢી રાણી અભયા પણ કૌમુદીમહોત્સવમાં ન ગઈ. એનું હૃદય તો કૌમુદીનો યથેચ્છ ઉપલોગ કરવા ક્યારનું આતુર બન્યું હતું, પણ નિશાના ઓળા કિતર્યા વિના કાર્યસિદ્ધિ અશક્ય હતી. પંડિતા સુદર્શનનું કાયોત્સર્ગસ્થાન જોઈ આવી હતી અને શિળિકામાં એને ઉચકી લાવી યજ્ઞપ્રતિમારૂપે અંતઃપુરમાં દાખલ કરી દેવાની પેરવીમાં પડી હતી.

એ ઘટિકા આવી. અભયા પણ મોજ શણગાર સજી મનોરથની પૂર્તિ અર્થે

આવાસગૃહમાં આવી ગઈ અને અદ્ય સમયમાં જ ચિજિકા આવી પહોંચી. કેવળ ધ્યાનમાં જ જે આત્મા લીન ગન્યો છે એવા સુદર્શનતા દેહને ઉચકી બહાર ઊત્તોર્યો. પંડિતા અવસર ઓળખી વિદાય થઈ ગઈ. ત્યારપછી એ રંગમહાલય કે ચિત્રશાળામાં જેના અંગેઅંગમાં કામગિરી પ્રત્યક્ષિત થઈ રહ્યો છે અને જેની દષ્ટિ કેવલ ઇષ્ટસિદ્ધિમાં એકતાર ગતી છે એવી રાણી અભયાએ, ચિર-કાળનો કુધાર્ત મનુષ્ય જેમ ભોજન ઉપર તરાપ મારે તેમ ક્ષીઘ્રગતિએ સુદર્શન શેઠના દેહને બાથમાં લીધો. ભતભતની એણે કરી. મદનનો વેગ પ્રગટાવવા કંઈ કંઈ પ્રયત્નો કર્યા. ભોગ ભોગવવા ભાતભાતની વિનવણીઓ કરી, પણ અફસોસ ! મુખમાંથી એક હરફ સરખો ન તો બહાર પડ્યો કે ન તો જડ પાપાણુ-સમા દેહનું એક ફંવાડું વિકસ્વર થયું. ઉખર-ભૂમિમાં બીજાદોષણ કરવાના પ્રયાસ સરખું એ સર્વ નિષ્ફળ ગયું. અભયાનું હૃદય કામની ઉત્ત્રા અને એની અપૂર્ણતાથી ઉપજેલ રોષજ્વાળાઓથી ભભૂરી ઉઠ્યું.

અભિલાષપૂર્તિના આવેગથી રાણી ગઈ ઊઠી :

‘અરે ! વાણિયા ! હું કોણ છું તે યાદ કર, વિચારી જો. તારા સેવકાપણને છોડી દે. હું તારા મૌનથી નહિં મત ઘંનાર નથી. ક્યાં તો ઇચ્છાની પૂર્ણતા કરીશ, નહિં તો તારું મૃત્યુ નોતારીશ.’ આમ કહ્યા છતાં પણ ધ્યાનમગ્ન વણિક-

મતપાલનમાં રક્ત બનેલ આત્મા-કેવળ શ્રીમહાંવીર સિવાય જેને કોઈના શરણની પરવા પણ નથી એવો કાયેત્સર્ગી મર્યાદિત સમયનો સાધુ શું બોલવાનો હતો ? એને વળી મરણના ભય શા હતા ?

અભયા આ મૂંગો માર-ઉધાટો પરા-ભવ-ન સહી શકી. તે એકદમ પોકારી ઊઠી-પોતાની ભતે જ અંગ પર ઉઝરડા કરી, પરિધાન કરેલ વસ્ત્રો અસ્તવ્યસ્ત કરી, ભૂમરાણ કરી મૂક્યું.

‘અરે કોઈ દોડો, જલ્દી આવો, આ હુટ માનવી મારું શિયળ ખંડિત કરવા મારા પર હુમલો કરી રહ્યો છે.’

આ હાકોટાથી રક્ષકો દોડી આવ્યા. દાસીઓનું ટોણું એકઠું થયું અને સુદર્શન શેઠને દોરડાથી બાંધી લેવામાં આવ્યા. રાજવી ઉધાનમાં હોવાથી તરત જ બંદી તરીકે તેમને ત્યાં લઈ જવામાં આવ્યા. ચિત્રવિચિત્ર શંકાઓનું પાત્ર સુદર્શન શેઠ બન્યા.

આનંદ-પ્રમોદમાં રક્ત બનેલ ભૂપે રાજપુરુષોના મુખેથી ગુનાની પાત સાંભળી; એટલે એનો ગુસ્સો મર્યાદા ઓળંગી ગયો. અન્ય કોઈને ત્યાં નહિં ને પોતાના જ મહાલયમાં-પોતાની જ પ્રેયસી રાણી પર હુમલો ! એની શિક્ષા મરણની જ હોય.

‘એક જ હુકમ. બન્ને, એ હરામ-ખોરને-એ દગાખાંજ વાણિયાને-અરે એ દંભી આત્માને-ઢોંગી ધર્મઠગને શણી પર ચડાવી દો. ચડાવતાં પૂર્વે નગરમાં ફેરવો

કે જોશી આતું નીચ કામ કરતાં બીજા મનુષ્યો પણ અટકી નાચ-કરવાની હિંમત સરખી ન કરે.’

ન્યારે અપાતા સરિયામ રસ્તે-શિય-જમતધારી અને જેની ખ્યાતિ દેશ-દેશાં તરમાં કપૂરની સુવાસ સમ પ્રસરી ગઈ છે અને જેની પ્રતિષ્ઠા આભાગવૃદ્ધ પર્યંત જગન્તહેર છે, એવા સુદર્શન શેઠ પર આવેલ કલંક અને જો દ્રાશ જનતામાં ચાલી રહેલી રંગભેરંગી વાચકા-ઓની વચ્ચે થઈ વધસ્થંભ તરફ સરઘસ ગતિ કરી રહ્યું હતું, ત્યારે એ આત્માના અંતરમાં શું ચાલી રહ્યું હશે? જૈનધર્મ પર લોકોમાં કેવા કટાક્ષ થતા હશે?

જેને સત્ય પર અટલ વિશ્વાસ છે એવા એ શેઠના હૃદયનું પાણી પણ હાલ્યું નહોતું એમ શાસ્ત્ર વહે છે. પૂર્વ-કર્મને યાદ કરી એક તમાસગીર તરિકે તે નાટક ભજવાવા દે છે, હુનિયા તો દોરંગી છે, એને મોઢે ગળણું ન બંધાય, પણ ‘સાચાની સંગી’ શા માટે ગભરાય?

ન્યારે આ સમાચાર સ્વામીવત્સલા મનોરમાને કાને પડ્યા ત્યારે તે ઘડીભર થંભી ગઈ સ્વામીમાં પણ જેનું સ્થાપન ન સંભવે એવા પતિને શિરે આ કલંક! તે સાંભળીને શું પેાતે મુઝે મોઢે જોઈ રહે? તરત જ હિંમત એકઠી કરીને તે દેવમંદિરમાં પહોંચી ગઈ પ્રભુ સન્મુખ કરજોડી પ્રતિજ્ઞા કરી કે-‘જ્યાં સુધી મારા પતિને માથેથી આ કલંક ઉતરે નહીં ત્યાં સુધી હું કાયોત્સર્ગમાં જ રહીશ’ જેને ધર્મમાં અટલ વિશ્વાસ છે, જેને ધર્મમાં જતાવેલા પ્રતનિયમોમાં અડગ શ્રદ્ધા છે, એ ગમે તેવા કલંકોથી કે દુષ્ટ માનવીઓએ ખડા કરેલા ઉપદ્રવોથી શા સારુ હતાશ થાય! વીતરાગનું શરણુ એ જ એનો વિસામો. ચકીન કોઈ અનેરી વસ્તુ છે, એનો તાર અંતરસહ જોડાયેલો છે, એનો ઝણઝણાટ સાંભળનાર સામે જ જળવાન આત્મા હોય છે. ચોકસી

પરમેશ્વરના સ્વરૂપની સ્તુતિ

(ચોપામ)

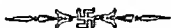
- પરમેશ્વર ઐશ્વર્યના કામ, શ્રી અરિહંત જિનેશ્વર નામ;
સંધ તીર્થને સ્થાપે જેહ, તીર્થેકર કહેવાયે તેહ. ૧
- તે પ્રભુ પૂર્ણ કૃપાના ધામ, નાથ નિરજન તે નિષ્કામ;
રાગ-દ્રેષ ધરે નહિ આપ, ધારે સદ્ગુણ સર્વ અમાપ. ૨
- પૂર્ણાનંદથી નિત્ય વિલાસ, કેવળજ્ઞાને જગત પ્રકાશ;
નિર્મળ આત્મતણા તે રૂપ, સમતારસના સાગર ભૂપ. ૩
- એ છે સર્વ દેવાધિદેવ, કરવી તેની નિત્ય સેવ;
શ્રી જિનવરતું પૂજન યાય, તેથી સુધર્માં કર્મ ખપાય. ૪

સ્વઃ સન્નિમ કપૂરવિજયજી

શ્રી સિદ્ધક્ષેત્ર જૈન ખાલાશ્રમ-પાલીતાણા

(સ્થાપના—સંવત ૧૯૬૨ ના ચૈત્ર શુદ્ધ ૧૦)

ફાગણ માસની પત્રિકા

ધાર્મિક પ્રવૃત્તિઓ:—નિયમાનુસાર સામાયિક, પ્રતિક્રમણ, શુરુવંદન, પ્રભુપૂજા વગેરે પ્રવૃત્તિઓ થઈ રહેલ છે. ફાગણ શુદ્ધ ૧૩ ના રોજ વિદ્યાર્થીઓ છ ગાઉની યાત્રાએ ગયા હતા.

યાત્રા પર્યટન-વાર્ષિક પરીક્ષા પૂરી થતાં મોટા વિદ્યાર્થીઓ શ્રી કદમ્બ-ગિરિની યાત્રાએ ગયા હતા. ત્યાં બે ત્રણ દિવસ રોકાઈ, ચોક ગામના દેરાસર-છમાં દર્શન કરી પાછા આવ્યા હતા.

પરીક્ષાના પરિણામો

ધાર્મિક પરીક્ષા:—શ્રી જૈનસ્થેતાનર એજ્યુકેશન બોર્ડ તરફથી લેવામાં આવતી ધાર્મિક વાર્ષિક પરીક્ષામાં પુરુષ ધોરણ ૧ લાગાં ૧૫ વિદ્યાર્થીઓ બેઠા હતા, તે બધા સારા માર્ક્સ મેળવીને પાસ થયા છે, અને બે વિદ્યાર્થીઓને રા. ૮) તથા રા. ૬) નું ઇનામ મળેલ છે. બાળ ધોરણ બીજામાં ૧૦ વિદ્યાર્થીઓ બેઠા હતા તે બધા સારા માર્ક્સ મેળવીને પાસ થયા છે. તેમાં એક વિદ્યાર્થીને રા. ૭) નું ઇનામ મળેલ છે. પરિણામ એએ મોટકા આવેલ છે.

વ્યાવહારિક વાર્ષિક પરીક્ષા:—અ. ધો. ૭માં ૫ વિદ્યાર્થીઓએ પ્રીલિમિનરી પરીક્ષા આપી હતી. તેમાં ૪ વિદ્યાર્થીઓને ફોર્મ મળ્યાં છે. અ. ધો. ૧ થી ૬ સુધી ૭૫ વિદ્યાર્થીઓ પરીક્ષામાં બેઠા હતા તેમાં ૭૨ પાસ થયા છે. ગુજરાતીવાળા ૫ વિદ્યાર્થીઓમાંથી ૪ વિદ્યાર્થીઓ પાસ થયા છે. પરિણામ ૯૪ ટકા આવેલ છે.

વિવાદ સભા

વિષય	વક્તા	પ્રમુખ
૧ સ્વદેશપ્રેમ	વિ. હડીચંદ જોડીદાસ	શ્રીચુત વીરચંદ કુલચંદ શાહ
૨ છાત્રાલયના સજગતા પ્રશ્નો	વિ ઉમેદચંદ હરખચંદ શાહ	વિ. મોહનલાલ પ્રેમચંદ શાહ
૩ Self Help	Mr. M. V. Shah	Mr. A. B. Shah
૪ Biography of Sayajirao	Mr. M. P. Desai	Mr. M. P. Shah
૫ Anarchy of native states	Mr. H. J. Kapashi	Mr. M. P. Desai

જમણુવાર—

૧. શેઠ ચતુર્ભુજ મોતીલાલ ગાંધી	ભાવનગર	ફા. શુ. ૧૩
૨. શેઠ સકરાભાઈ ચુનીલાલ	અમદાવાદ	ફા. શુ. ૧૫
૩. શેઠ જમનાભાઈ ભચુભાઈ	અમદાવાદ	ફા. વ. ૧
૪. શેઠ જીવનલાલ પનાલાલ બાળુ	મુંબઈ	ફા. વ. ૪
૫. શેઠ ગાપાલાલ ગોકળદાસ	અમદાવાદ	ફા. વ. ૫
૬. શેઠ કોદરભલ હકમચંદ	ગઢકણુ	ફા. વ. ૧૦
૭. શેઠ મોહનલાલ લવજી	ખદડપર (નોકારશી)	ફા. વ. ૧૩

ફાગણુ માસની આવક—

ફા. આ. પા.

૧૫૦-૦-૦ શ્રી નિર્વાહ ફંડ ખાતે

૧૧૫-૬-૬ શ્રી લોજન ફંડ ખાતે

૧-૦-૦ શ્રી કેળવણી ફંડ ખાતે

૨૬૬-૬-૬

મુલાકાતો—

પૂ. આચાર્ય મહારાજ શ્રી સાગરાનંદસૂરીશ્વરજી તથા તેમના શિષ્યો, આચાર્ય મહારાજ શ્રી નંદનસૂરીશ્વરજી, મોક્ષાનંદજી મહારાજ, પૂ. ઉ. જંબૂ-નિજયજી મહારાજ, શેઠ ચીમનલાલ વાડીલાલ, ગંગાસ્વરૂપ માણેકજીન જમનાભાઈ ભચુભાઈ, ગંગાસ્વરૂપ લક્ષ્મીભાણુ, શેઠ લાલભાઈ લઠ્ઠા, શેઠ પોપટલાલ ધારશીભાઈ, સંસ્થાના ઉપપ્રમુખ છોટાલાલ જીવણભાઈ તથા સંસ્થાની સ્થાનિક કમિટીના સભ્યો, શ્રી ચતુર્ભુજ મોતીલાલ ગાંધી, ચુનીલાલ દુર્લભજી પારેખ, અમરચંદ કુંવરજી શાહ, તદુપરાંત શેઠ ગુલાબચંદ નગીનદાસવાળા શેઠ સોમાભાઈ તથા ચમનભાઈ, તથા ભાવનગરવાળા શેઠ કુંવરજી આણંદજી વગેરેએ સંસ્થાની મુલાકાત લીધી હતી.

સમાજના દાનવીરોને—

હજી મકાન ફંડ ખાતે રૂ. ૮૦૦૦ તથા દેરાસરજી ખાતે રૂ. ૪૦૦૦ નો તોટો છે. સ્વાગીવાત્સલ્ય ટ્રસ્ટફંડની તિથિઓ પણ ઘણી બાકી છે. સંસ્થાને સંભારી મદદ મોકલી આપવા વિનંતિ છે.

શ્રી ત્રિપદિ શક્તાકા પુરુષ ચરિત્ર ભાષાંતર

પર્વ ૮ મું ને ૯ મું : નવી આવૃત્તિ

પર્વ આઠમામાં મુખ્યવૃત્તિએ શ્રી નેમિનાથજીનું ચરિત્ર છે તેમજ નવમા વાસુદેવ કૃષ્ણ, બળદેવ બળભદ્ર ને પ્રતિવાસુદેવ જગદીશનું ચરિત્ર છે, પરંતુ પ્રાસંગિક પાંચ પાંડવોનું ચરિત્ર ધણા વિસ્તારથી છે તેમજ શાંખ, પ્રદ્યુમ્ન, દેવ-કીર્તના છ પુત્ર, ગજમુકુમાળ વિગેરે અનેક ઉત્તમ પુરુષોના ચરિત્રો ખાસ વાંચવા લાયક આપેલા છે

. પર્વ નવમામાં ગાર્ભા ચક્રવર્તી બ્રહ્મદત્તનું તથા શ્રી પાર્શ્વનાથ પરમાત્માનું ચરિત્ર આપેલું છે. પાર્શ્વનાથનું ચરિત્ર પૂર્વના દશ ભવના વર્ણન સાથે ધણું વિસ્તારથી આપેલું છે વાંચનાં આનંદ ઉપજે તેમ છે.

આ પર્વ ૮-૯ ની બુદ્ધ ધણા વખતથી થઈ રહી હતી, તેની આ આવૃત્તિ ધણી મુંઝવે તૈયાર કરેલી છે તેથી શ્રી ત્રિપદિ શક્તાકા પુરુષ ચરિત્રના દશ પર્વના શેઠમાં જોમને આ પર્વ ૮-૯ મળેલ ન હોય તેમણે મહાવીરે શેઠ પૂછી કરી લેવો. કિંમત રૂ. ૩-૦-૦ પોસ્ટેજ છ આના.

આ ચરિત્રના પર્વ ૩-૪-૫-૬ પણ કેટલા વખતથી થઈ રહેલ છે તેની નવી આવૃત્તિ છપાવવી શરૂ કરેલ છે. તે પણ તાકીદે બહાર પાડશું.

તે સિવાયના પર્વ ૧-૨-૭-૧૦ ની બુદ્ધો મળે છે. એ પર્વોમાં પણ શ્રી ઋષભદેવનું, અજિતનાથનું તેમજ મહાવીરસ્વામીનું ચરિત્ર ધણા વિસ્તાર સાથે આપેલ છે ને પર્વ સાતમામાં ખાસ જૈન ગ્રંથાચળ આપેલ છે. આ શ્રી હિમ-ચંદ્રાચાર્યની અપૂર્વ કૃતિ હોવાથી તેને લાભ અવશ્ય લેવો.

૫. શ્રીપદ્મવિજયજીકૃત નવપદજીની પૂજા

તથા

. ૫. રૂપવિજયજીકૃત શ્રી પંચજ્ઞાનની પૂજા

આ બંને પૂજા અર્થ માથે છપાવેલ છે. અર્થમાં પ્રાચીન ધણા વધારા કર્યો છે કે જે ખાસ ઉપયોગી છે. તેની ખાત્રી વાચનાથી સ્પષ્ટ રહે તેમ છે.

અમારી છપાવેલી અનેક અર્થ સહિત પૂજાઓમાં આ બુદ્ધી વધારા થયો છે. કિંમત બે આના રાખી છે પરંતુ પ્રવાસના પ્રમાણમાં તે કિંમત ઓછી લાગે તેમ છે. દરેક પૂજામાં રહસ્ય શું છે તે વધારાકિત સમજાવેલ છે.

શ્રી વિનયસહસ્રનામસ્તોત્ર

ઉ. શ્રી વિનયવિજયજીકૃત આ સ્તોત્ર જેમાં ૧૦૦૧ વાર નમસ્તે શબ્દ આવેલ છે તે અર્થ માથે અમે છપાવેલ છે. ખામ પાઠ કરવા લાયક છે. પાઠ્ય શ્રી મિહસેન દિવા-કરજીન સંસ્કૃત શબ્દતત્ત્વ આપેલ છે. સાધુ, માધ્વી તથા સંસ્થાઓને બેટ-માત્ર પોસ્ટેજ મથા આતો મોકલવો. બીજા માટે કિંમત બે આના.

જમણવાર—

૧. શેઠ ચતુર્ભુજ મોતીલાલ ગાંધી	ભાવનગર	ફા. શુ. ૧૩
૨. શેઠ સકરાભાઈ ચુનીલાલ	અમદાવાદ	ફા. શુ. ૧૫
૩. શેઠ જમનાભાઈ ભગુભાઈ	અમદાવાદ	ફા. વ. ૧
૪. શેઠ જીવનલાલ પનાલાલ બાણુ	મુંગઈ	ફા. વ. ૪
૫. શેઠ બાપાલાલ ગોકળદાસ	અમદાવાદ	ફા. વ. ૫
૬. શેઠ કોદરમલ હકમચંદ	ગડકણ	ફા. વ. ૧૦
૭. શેઠ મોહનલાલ લવજી	ખદડપર (નોકારશી)	ફા. વ. ૧૩

ફાગણ માસની આવક—

રૂા. આ. પા.

૧૫૦-૦-૦ શ્રી નિર્વાહ ફંડ ખાતે

૧૧૫-૯-૬ શ્રી લોજન ફંડ ખાતે

૧-૦-૦ શ્રી કેળવણી ફંડ ખાતે

૨૬૬-૯-૬

મુલાકાતો—

પૂ આચાર્ય મહારાજ શ્રી સાગરાનંદસૂરીશ્વરજી તથા તેમના શિષ્યો, આચાર્ય મહારાજ શ્રી નંદનસૂરીશ્વરજી, મોક્ષાનંદજી મહારાજ, પૂ ઉ. જંબૂ-નિજયજી મહારાજ, શેઠ ચીમનલાલ વાડીલાલ, ગંગાસ્વરૂપ માણેકજીન જમનાભાઈ ભગુભાઈ, ગંગાસ્વરૂપ લક્ષ્મીલાલ, શેઠ લાલભાઈ લઠ્ઠા, શેઠ પોપટલાલ ધારશીભાઈ, સંસ્થાના ઉપપ્રમુખ છોટાલાલ જીવજીભાઈ તથા સંસ્થાની સ્થાનિક કમિટીના સભ્યો, શ્રી ચતુર્ભુજ મોતીલાલ ગાંધી, ચુનીલાલ દુર્લભજી પારેખ, અમરચંદ કુંવરજી શાહ, તદ્દપરાંત શેઠ ગુલાબચંદ નગીનદાસવાળા શેઠ સોમાભાઈ તથા ચમનભાઈ, તથા ભાવનગરવાળા શેઠ કુંવરજી આણંદજી વગેરેએ સંસ્થાની મુલાકાત લીધી હતી.

સમાજના દાનવીરોને—

હજી મકાન ફંડ ખાતે રૂા. ૮૦૦૦ તથા દેરાસરજી ખાતે રૂા. ૪૦૦૦ નો તોટો છે. સ્વાગીવાતસભ્ય ટ્રસ્ટફંડની તિથિઓ પણ ઘણી બાકી છે. સંસ્થાને સંભારી મદદ મોકલી આપવા વિનંતિ છે.

શ્રી જૈન ધર્મ પ્રકાશ

પુસ્તક ૧૫ મું

સંવત ૧૯૬૫

અંક ૨ નો

— વૈશાખ —

પ્રકાશક—

શ્રી જૈનધર્મ પ્રસારક સભા
ભાવનગર

卐

વીર અંબા ૨૪૬૫

卐

શ્રી જૈન ધર્મ પ્રકાશ

બહારગામ માટે ખાર અ ક ને લેટના પોસ્ટેજ સાથે વાર્ષિક લવાજમ રૂા ૧-૧૨-૦

પુસ્તક પૃષ્ઠ મુ }
અ ક ૨ જો }

વૈશાખ

{ વીર સં. ૨૪૬૫
{ વિક્રમ સં. ૧૯૯૫

અનુક્રમણિકા

૧ આત્મોપદેશ	...	...	...	(અમીચ દ કચ્છતજી શેઠ)	૪૧
૨ શ્રી મહાવીર જયતિ ગીત	...	...	...	(નગસિંહવાલ બી શાહ)	૪૨
૩ જ્ઞાનપત્રમીનો ગરબો	...	...	...	"	૪૩
૪ ઉત્તમ આર્જવ ધર્મ	...	...	...	(સ્વ સં ક. વિ)	૪૪
૫ યાદ કરી રાખવા લાયક આધ્યાત્મિક પદો	...	...	...	(સ રા મ. ક વિ.)	૪૪
૬ વ્યવહાર કૌશલ્ય. નાના લેખ ૨ (૧૪૮-૪૯)	...	...	...	(મૌકિાડ)	૪૬
૭ આયે કયો ? (પદ)	...	...	...	(રાજમલ ભડારી)	૪૮
૮ સહધર્મી પ્રત્યેની કૃત્જ સમજનાર જિનદાસ શેઠ	...	...	...	(કુવગજી)	૪૯
૯ દૂકા પ્રશ્નોત્તરો	...	...	...	(શાંતિલાલ છોટાવાલ શાહ)	૫૧
૧૦ સમકિતી છવોને કરવાનો મોહ પદનો બાપ	...	...	...	(પ્રાચીનપત્રોદ્ધતિ)	૫૨
૧૧ પદ્મવ્ય સ બધી જરૂરી સમજણ	...	...	...	(કુવગજી)	૫૩
૧૨ પ્રશ્નોત્તર	...	...	...	(પ્રશ્નકાર-માસ્તર અમચ્છદ જોડાભાઈ)	૫૪
૧૩ કુસ ગદોપ	...	...	...	(ગજપાળ મગનલાલ વહોગ)	૫૬
૧૪ સુવચન પુષ્પો	...	...	...	(સુનિ લક્ષ્મીસાગરજી)	૬૧
૧૫ ધર્મ (પદાળધ)	...	...	...	(ડા ભગવાનદાસ મનસુખલાલ)	૬૨
૧૬ પ્રભાવિક પુરુષો સુદર્શન શેઠ (૪)	...	...	...	(મોહનલાલ દીપચંદ યોદ્ધા)	૬૫
૧૭ મ ચક્રતિ	...	...	...	(અમીચ દ ક.શાજી શેઠ)	૭૧
૧૮ ધર્મધ્યાનના ચાર પ્રદાનુ સ્વરૂપ	...	...	...	(સુનિ પ્રેમરિમળજી)	૭૨

શ્રી જૈન પંચાંગ વિષે ખુલાસો

ગત અકમા પચાંગ જાણ્યા છતાં પોસ્ટ ખાતા તરફથી નહીંનાખવાનો હુકમ થયો, તેથી મોડથી શકાણા નથી, તેથી હાલ તો આ અકમા એ મામની નધધટ ને પર્વ વિગેરે લખેલ છે છતાં જે આદર મગાવન તેને પચાંગ મોહવશું

વૈશાખ-દિન ૨૯	વર્ષોત્પત્તી શરૂઆત	જેઠ-દિન ૨૯
શુદ્ધિ ૬ નો ક્ષય	શુદ્ધિ ૪ નિ રાહિણી	શુદ્ધિ ૧ નો ક્ષય
વદિ ૬ બે શુક્ર-શની	શુદ્ધિ ૮ ગુરુમુનિવૃદ્ધિયદજ્જળપતિ	શુદ્ધિ ૨ શનિ-રાહિણી
શુદ્ધિ ૩ શનિ અક્ષયતૃતીયા-	વદિ ૬ ભોમ-મિદ્યાચળવર્ષગાઠ	વદિ ૧૪ શુક્ર રાહિણી

પુસ્તકે ૫૫ સુ' { - વૈશાખ } ૨૨૫૬ ૨ જો
 વિ. સં. ૧૯૬૫ { વીર સં. ૨૪૬૫ }

આત્મોપદેશ

(એક હતી મુસાફર ઘેરી રે—એ રાગ.)

જીવ જોને તું ઊઘમથી બાળી રે, નિંદ તને કેમ આવે ?
 તારા બાર ઉપર ચાર ગયા વાળી રે, નિંદ તને
 હવે દિવસ રહ્યો જીવ બાકી રે, નિંદ તને
 તારા માર્ગકની છે હવે કાકી રે, નિંદ તને
 દેહ ધરી કરી શું કમાણી રે ? નિંદ તને
 શુ સૂતો હજી સોઠ તાણી રે ? નિંદ તને
 ખોટી જગતતણી જાળ રે, નિંદ તને
 પૂર પહેલા બાંધી છે પાળ રે, નિંદ તને
 જેવો પાણીમાંથી પરપોટો રે, નિંદ તને
 તેવો દેહ ભરેલો છે ખોટો રે, નિંદ તને
 તારા લાખોતણા લંડાર રે, નિંદ તને
 પડ્યા ગ્રહેશે ભૂમિ મોઝાર રે, નિંદ તને
 અણધાર્યો દીપક જુઝારે રે, નિંદ તને
 પછી પૂજા પસ્તાવો થાયે રે, નિંદ તને
 બળે દીપક ત્યાં સુધી સગાય રે, નિંદ તને
 પછી કોના છોર કોના લાઈ રે ? નિંદ તને
 મુરઘુંદુ કહે કર બોડી રે, નિંદ તને
 પ્રભુ ભજ જાળને છોડી રે, નિંદ તને

અમીચાંદ કરસનજી શેઠ

જ્ઞાનપંચમીનો ગરબો

જ્ઞાન જ્યોતને પ્રગટાવ, તારા શુદ્ધ હૃદયમાં
જ્વિનવાણીને વસાવ, તારા શુદ્ધ હૃદયમાં
તું લક્ષ ચોરાશી રૂલ્યો, સદ્જ્ઞાનને તું ભૂલ્યો;
જ્ઞાનદીપકને પ્રગટાવ, તારાં (૧)

જે જ્ઞાનના પ્રતાપે, આત્મ તત્ત્વનું જ્ઞાન જ થાયે;
એવા જ્ઞાનને વસાવ, તારાં (૨)

જીવ અજીવનો વિચાર, જ્ઞાન વિના નવ થાય,
માટે જ્ઞાન રુડું તું ધાર, તારાં (૩)

જ્ઞાની એક જ આસોઆસ, કરે કર્મ કઠીનનો નાશ;
સમ્યક્ જ્ઞાનને વસાવ, તારાં (૪)

જે કેળવણીથી આજે, ધર્મ ભાવના ઘસાયે;
એ કેળવણી કેમ લેવાય ? તારાં (૫)

જ્ઞાન અને અજ્ઞાનના, સ્વરૂપને આગમથી પીછાણી;
આત્મસ્વરૂપને વિચાર, તારાં (૬)

મિથ્યા જ્ઞાન ખરેખર ખૂરું, તેનું વર્ણન ન થાય ખૂરું;
જ્ઞાની વચન સત્ય ધાર, તારાં (૭)

સંસાર ખરેખર ખૂરો, એનો સ્વાદ કેમ લાગે મધુરો ?
તેનું કારણ તું વિચાર, તારાં (૮)

કર્મભેલને દૂર જ કરવા, સદ્જ્ઞાન હૃદયમાં ધરવા;
આનંદ ઊર્મિઓ વરસાવ, તારાં (૯)

જે નર ભવ સફલો ઇચ્છો, મૂકો મિથ્યાજ્ઞાનનો પીછો;
ધાર્મિક જ્ઞાનને વસાવ, તારાં (૧૦)

એન. બી. શાહ (ઝીંજીવાડાકર)

ઉત્તમ આર્જવ ધર્મ

આર્જવ એટલે કપટ રહિત સરળપણ. આર્જવ એ ધર્મનું અંગ છે. તેનું બીજું નામ સરળતા છે. મન, વચન, ક્રિયાની કુટિલતાને છોડી દેવી તે આર્જવ ધર્મ છે. તે પાપનો નાશ કરી સુખ આપે છે, માટે કુટિલતા છોડી કર્મબંધનથી મુક્ત કરવા સમર્થ એવો આર્જવ ધર્મ આદરવો. કુટિલતા પાપ-બંધનું કારણ છે તથા લોકમાં પણ તેથી નિંદા થાય છે, તેથી આત્મહિતચિન્તક જનોએ સરળ થવું ઘટે છે, જેવું મનમાં (હૃદયમાં) હોય તેવું સુખથી બોલવું અને તેવું જ ચાલવું તે જ આર્જવ ધર્મ છે. માયા-કપટરૂપ શબ્દને દૂર કરી આર્જવ ગુણવત્તે હૃદયને બરાબર શુદ્ધ કરવું જોઈએ. તે વગર માયાવીનાં મત, તપ, સંયમાદિક સર્વે નિષ્ફળ કલાં છે. સરળતા મોક્ષમાર્ગમાં સહાયક છે. સરળ ચિત્ત-વાણીમાં જ સમ્યગ્ દર્શન, જ્ઞાન, ચારિત્રાદિક ગુણો અખંડપણે વાસ કરે છે. સરળતા અતીંદ્રિય સુખનો ભંડાર છે. આર્જવધર્મવત્તે અતીંદ્રિય સુખ પ્રાપ્ત થઈ શકે છે. તે સંસારસમુદ્રને તરવાને જહાજ સમાન છે. કપટીનો જમ ભિલાડો પડતાં દોષ તેનો વિશ્વાસ કરવું નથી. કપટી માણસ મિત્રદ્રોહી, સ્વામીદ્રોહી, ધર્મદ્રોહી, કૃતદ્રોહી હોય છે. જિનેન્દ્રો ધર્મ છળકપટ રહિત મનુષ્યમાં જ વસે છે. જેમ વક્ત્રુમાં સીધી તલવાર પેસી શકતી નથી તેમ કપટથી જેનું મન વક્ત્રુ છે તેનામાં વીતરાગ માર્ગ પ્રવેશી શકતો નથી. કપટીના બંને ભવ બગડે છે. જો આત્મહિત કરવા ઇચ્છતા જ હો તો માયાચારનો ત્યાગ કરો. કપટ રહિત સરળ ચિત્તવંતની વૈરી પણ પ્રથંસા કરે છે. આર્જવ ધર્મવાન આત્મસ્વરૂપનો અનુભવ કરી શકે છે તેથી ખરું આત્મહિત ઇચ્છનારે ક્યારેય પણ કપટ નહીં કરવાનો નિશ્ચય કરવો. વિવેકી મનુષ્ય બીજાને હાવાનો નિષ્ફળ પ્રયત્ન શા માટે કરે ? તેનો વિશેષ અધિકાર અધ્યાત્મસાર ગ્રંથથી સમજી લેવો. શ્રી હૃદયસ્તોત્ર પણ કહે છે કે-સાચામાં સમકિત વસે જ, માયામાં મિથ્યાત્વ-આ વાક્ય હૃદયમાં ધારણ કરી જેમ અને તેમ સરળતા ધારણ કરવી. સરળ મનુષ્ય નિરંતર નિશ્ચિત રહી શકે છે. સાચાને કશો ભય હોતો નથી. આ ગુણ બુદ્ધિનો છે, તેથી બુદ્ધિ શુદ્ધ કરવાના ઇચ્છકે જરૂર આ ગુણ ધારણ કરવા તત્પર રહેવું અને સમકિત પ્રાપ્ત કરવું કે જેથી આત્માની મોક્ષપ્રાપ્તિનો નિરધાર થઈ ગય. ઇતિશમ્.

ચાહ કરી રાખવા યોગ્ય આધ્યાત્મિક પદો

(૧)

અનુભવ આનંદ પ્યારો, અમ્ર મોહો અનુભવ આનંદ પ્યારો;
એહ વિચાર ધાર તું રજડથી, કનક હિપલ જેમ ન્યારો.^૩ અખં ૧
બંધહેતુ રાગાદિક પરિણતિ,^૪ લખ પરપખ સહુ ન્યારો;^૫
ચિદાનંદ પ્રભુ કર કિરપા અમ્ર, ભવસાગરથી તારો. અખં ૨

૧ મને. ૨ પુદ્ગલથી. ૩ જેમ પાપાણથી સુવર્ણ ન્યારું-અલગ છે તેમ. ૪ રાગ-દ્વેષાદિક પરિણામથી કર્મ-બંધ થવા પામે છે. ૫ પુદ્ગલ-ભાવને જીદો બળ.

(૨)

ઝો ઘટ વિણસત વાર ન લાગે, ઝો ઘટ૦ ઝો આંકણી.
 યાકે સંગ કહો અખ મૂરખ, છિન છિન આધકો પાગે.^૧ ઝો ઘટ૦ ૧
 કાચા ઘડા કાચકી શીશી, લાગત ઠણકા લાગે;
 સડણ પડણ વિધ્વંસ ધ્વરમ જસ, તસધી નિપુણ નીરાગે. ઝો ઘટ૦ ૨
 આધિ વ્યાધિ વ્યથા દુઃખ ઈણ ભવ, નરકાદિક ટુનિ આગે;
 ડગહુ ન ચલત સંગ વિણ પોખ્યા, મારગહુ મે ત્યાગે. ઝો ઘટ૦ ૩
 મદ છક-છાક ૧૦ગહેલ તજ વિરલા, શુરુ કિરપા કોઉ જાગે;
 તન-ધન-તેહુ નિવારી ચિદાનંદ, ચલિયે તાકે ૧૧સાગે. ઝો ઘટ૦ ૪

(૩)

અવધુ પિયો અનુભવ રસ ખ્યાલા, કહત પ્રેમમતવાલા^{૧૨}-આંકણી.
 અંતર સસેધાત-રસલેદી^{૧૩}, પરમ પ્રેમ ઉપજાવે;
 પૂરવ ભાવ અવસ્થા પલટી, અજખ રૂપ દરસાવે. અવધુ૦ ૧
 ૧૪નખ-શિખ રહત ખુમારી જાકી, સજલ સધન ૧૫ધન જૈસી;
 જિતે ઝો ખ્યાલા પિયા તિતકું, ઔર કેદ-રતિ ૧૬કૈસી ? અવધુ૦ ૨
 અમૃત હોય ૧૭હલાહલ જાકે, રોગ સોગ નવિ વ્યાપે;
 રહત સદા ગરકાન ૧૮તસામે, બંધન મમતા કાપે. અવધુ૦ ૩
 સત્ સંતોષ હિયામે ધારે, આતમ કાજ સુધારે;
 દીન-ભાવ હિરંદે નવિ આણે, અપનો ખિરુદ સંભારે. અવધુ૦ ૪
 ભાવ-દયા ૧૯રણથંભ રોપકે, ૨૦અનહદ તૂર ખજાવે;
 ચિદાનંદ અતુલિખલ રાજા, છત અરિ ધર આપે.^{૨૧} અવધુ૦ ૫

૧ હણેહણે એની પાછળ કેમ લાગે છે-એમાં આસક્તિ-મમતા કેમ કરે છે ? ડાહ્યો હોય તે તો તેનાથી વૈરાગ્ય ધારે. ૭ સ્વભાવ. ૮ તેનાથી. ૯ વળી આગળ ઉપર. ૧૦ માંડા-ધેતા. ૧૧ તેમની-સદ્ગુરુની સાથે-તેમની સલાહ પ્રમાણે ચાલવું.

૧૨ અનુભવ રસની ખુમારીવાળા. ૧૩ અંતરની વીર્ષાદિક સાતે ધાતુનો રસવિકાર ટાળી ૧૪ નખથી માંડી ઠેક મસ્તક સુધી. ૧૫ જવાબેલા મેઘ સમી. ૧૬ અન્ય કેદ કરવામા પ્રીતિ કેમ થાય ? ૧૭ હલાહલ એર અમૃત યદ્ય પરિણમે. ૧૮ ખુમારીમાં. ૧૯ મોરચો માંડીને. ૨૦ અનાહત-સોદનાદ. ૨૧ શત્રુને છતીને જ વિરમે.

વ્યવહાર-કૌશલ્ય

લેખક-મૌકિતક

(૧૪૮)

આરામી જિંદગી માટે માગણી ન કરો, મજબૂત માણસ થવાનું માગો.

તમારી શક્તિ પ્રમાણનાં કામે ન માગો, કામે જેટલી શક્તિ માગો;

એટલે પછી તમે કામ કર્યું છે તેમાં આશ્ચર્ય નહિ રહે, તમે

પોતે જ ચમત્કારી માણસ થઇ જશો.

દરેક માણસને કાંઈક વિશિષ્ટ કરી જવાની ભાવના-ધમ્મજા રહે છે. એ ધનવાન હોય કે ગરીબ હોય, પણ એને કાંઈક કરી પોતાનું નામ રાખી જવા ધમ્મજા હોય છે. એની આવી બહુ મનની છે. વાત ઘણી સાદી દેખાય છે, પણ એના ગર્ભમાં ભારે રહસ્ય રહેલું છે. દરેક પ્રાણી પોતાના ઈષ્ટદેવની પ્રાર્થના જરૂર કરે છે. એના દેવ કયા છે એ વાતમાં આપણે નહિ ઊતરીએ. જેને જે ઈષ્ટદેવ હોય તેવું તે ધ્યાન કરે. ધ્યાનને અંતે એમાં ફળ તરીકે નહિ, પણ પોતાની ભાવના તરીકે પોતાને માટે શું ધમ્મજા એના નિર્ણયમાં ચમત્કારી પુરુષ થવાની આવી છે. ભાવના પ્રમાણે સિદ્ધિ થાય છે એ તો જાણીતો નિયમ છે. આ નિયમ અને પરિણામ મમે તે વયનાં, મમે તે સ્થિતિનાં-સર્વ સ્ત્રી-પુરુષોને લાગુ પડે છે અને તે જણાવે છે કે કોઇ પણ વ્યક્તિ આશ્ચર્યકારી કાર્ય કરી, સુંદર પરિણામ નીપજાવી, પોતાની ચમત્કારી પુરુષમાં ગણના કરાવી શકે છે. એને માટે કેમ કરવું તે તેને સ્વાધીન વાત છે. તે આ પ્રમાણે છે.

ઘણા માણસો આરામ માગે છે. એને એમ થાય છે કે નેપિયનસી રોડ પર, જંગલો હોય, ઘેર માળી ઘાટી રસોયા ભેંચા હોય, ઘરની મોટરો હોય-ખસ, મગ્ગ પડે. આ વાતમાં મગ્ગ નથી, આ જીવનમાં સુખ નથી, આવા આરામમાં આનંદ નથી, એ દૂરના ભપકા છે, મગ્ગ ઉદ્યોગી જીવનમાં છે, મગ્ગ કલાકો સુધી ઉદ્યોગમાં મચ્યા રહેવામાં છે, મગ્ગ કલાકો સુધી લેબોરેટરી(પ્રયોગશાળા)માં પ્રયોગ કરવામાં છે, મગ્ગ માયાનો પસીનો પણ સુધી ઉતારવામાં છે. આ ભાવના-આદર્શ રાખો.

આપણી શક્તિ પ્રમાણે કામ મળે એમ ન ધમ્મજવું, પણ મમે તેવું નાનું મોટું-ભારે હળવું કામ આવી પડે, તેને પહોંચી વળાય તેટલી શક્તિની માગણી કરો. મોક્ષ નિર્ણય અને સંકા વગરની ભાવના હોય તો શક્તિ આવી મળે છે. ચેતનમાં અનંત શક્તિ છે, માત્ર તે છુપાઇ રહેલી છે. ગોટા નવાળો, કામ આવી પડે ત્યારે તૈયાર થઇ જાઓ, સર્વ સાધનો જરૂર આવી મળશે. સ્ત્રોત સિદ્ધતા સુખમાં મૃગે આવી પડતા નથી અને દેવ પર આધાર રાખી બેસી રહેવું એ નાદનનું કામ છે.

શારીરિક બળ અને કાર્યવહન શક્તિ-આ બે આદર્શ રાખ્યા એટલે કામ

તો થવાનું જ છે. એ આદર્શ પાસે હજારો માઇલ નજીક થઈ જાય છે, અગમ્ય ગમ્ય બને છે અને કષ્ટસાધ્ય મુશ્કેલી બની જાય છે. કુશળ મનુષ્યો કામ જોઈ મૂંઝાય નહિ, પોતાની અદ્ય શક્તિ માટે ગણગણાટ કરે નહિ, અદ્ય આવડત માટે કંકળાટ કરે નહિ. એની પ્રાર્થનાના ભેસથી, એની આદર્શરૂપિતાથી એનો રસ્તો ખુલ્લો થતો જાય છે અને આજીજીના સંયોગો એને મદદગાર થઈ પડે છે. આવા કુશળ મનુષ્યનાં કાર્ય-પરિણામ તરફ નવાઈ જેવું નહિ રહે, પણ એવો પ્રાણી પોતે જ અમતકારી થઈ જશે. સ્પષ્ટ આદર્શ પાસે કોઈ વાત અશક્ય નથી.

Do not pray for easy lives, pray to be stronger men. Do not pray for tasks equal to your power, pray for powers equal to your tasks; then the doing of your work shall be no miracle, but you shall be a miracle.
PHILIPS BROOKS (8-7-36)

(૧૪૯)

તમારા મિત્રનું સારું બોલો, તમારા દુશ્મનનું કાંઈ બોલો નહિ.

મિત્ર શબ્દમાં અહીં તમારા ઓળખીતા, સગાં, રેતી અને સંબંધી સર્વનો સમાવેશ થાય છે. મનુષ્યસ્વભાવમાં એક ખાસીઅત એ છે કે એને તક મળે ત્યારે એ પોતાનો અભિપ્રાય આપવા મંડી જશે. સમજી માણસો અભિપ્રાય આપવામાં વિરુદ્ધનાં અને પક્ષનાં કારણો તપાસશે, પોતાની જવાબદારી અને પોતાનું સ્થાન સમજશે, જ્યારે અધઃચર કે મૂર્ખ માણસો ગમે તેમ હોકે રાખશે. અભિપ્રાય આપવાનો પ્રસંગ આવે ત્યારે તદ્દન ચૂપ રહેનારા જવશ્વે જ નીકળશે. આ બાબત ખૂબ વિચારવા યોગ્ય છે, અનુભવથી સાચી જણાય છે અને ખ્યાલમાં રાખવા યોગ્ય છે.

પ્રથમ તો જે તે બાબતમાં કે જેના તેના સંબંધમાં આપણે અભિપ્રાય આપવાનો અધિકાર છે કે નહિ તે વિચારવું ઘટે. ખીજ વાત એ છે કે દરેક બાબતમાં અને દરેકના સંબંધમાં આપણે અભિપ્રાય આપવા બધાયલા છીએ કે નહિ? આ બંને બાબતોનો વિચાર કરતાં જણાશે કે ખૂબ નિરીક્ષણ અને અવલોકનને એમાં અવકાશ છે. આપણે સર્વ કારણો તો જાણીએ નહિ, ત્યારે મત આપવાની ઘટ્ટતા કરવા જતાં આપણે વધારે પડતી યાત (અત્યુક્તિ) કરી નાખતા હશું કે કેમ તે આપણે જાણતા નથી, અથવા જોઈએ તે કરતાં હલકા મત આપના હશું; કેમકે તેની સર્વ વિગતો જાણતા નથી. આ રીતે મત આપવામાં વધારે કે ઓછું બોલવા જતાં અસત્યની કાટિમાં થોડે ધણેએ જીતરી જતાં હશું કે કેમ તે પણ આપણે જાણતા નથી.

વાત આ પ્રમાણે છે, છતાં બોલવું જ હોય તો એટલો તો નિયમ રાખવો કે તમારા અનુકૂળ રેતીનું સારું બોલો. એના જે જે અનુકરણ કરવા યોગ્ય ગુણો હોય તેની પ્રશંસા કરો, એનું નાનું સારું કામ હોય તેને અપનાવો, એના સારા વર્તનને વખાણો, એના મીઠાનસાર સ્વભાવ કે કાવકાપણને ઉચ્ચ પદે સ્થાપો, એની મૈત્રી માટે, રખાવટપણ માટે, દક્ષિણ

भाटे, गंभीरता भाटे ओनां गुणुमान करे; पशु ओटलेथी भम, ओनी दीकी वात न करे. ओनी न ओठे तेरी वर्तना भाटे टीका न करे, ओना छीछरापशु भाटे तिरस्कारभरी लापाभां कही न ओलो. भिन्नधर्म ओ रीते जन्मवाप, तेनी कोछ आगत तमने न गमे तो तेने ओकांतभां प्रेमथी-विनयथी कहे, तेम करेओ तो ते सुधरेशे, तमारे संजध जणवाशे. अने तमने अंतरानंद यशे.

अने तमारा विरोधी भाटे कशुं ओलो नहि. वैरने पाकुं करवुं होय तो न तमे कांछ ओलो. ओथी हीरनी दोरीनी आंक पर तेवनुं टीपुं पडशे अने विरोध पाके पाये यशे. निंदा करवाभां आत्मधन हारेशे अने साथी जोरी टीका करवाभां भरलु पथ'त वैर नभायशे अथवा पाकुं करेशे. तमे कोछ अलिप्राय आपवा के टीका करवा जघायला नथी अने करवानी जर पशु नथी, छातां ओलवुं न होय तो भिन्ननुं सारुं ओलो, पशु ओ सिवाय कांछ ओलो नहि, कही ओलो नहि, कोछ भाटे ओलो नहि ओ नियमथी तमे ओछाओला गलुशे, तो पशु बांधो नथी; पशु अव्यवस्थित के असत्य, दुलकुं के निंदात्मक, अप्रासंगिक के अस्पष्ट ओलवाथी तो तमे पाछा पडशे, भू'अशे. परनाशे.

Speak well of your friend; to your enemy say nothing.

(18-1-87) E. N.

आये क्यों ?

आये नहीं है विश्वमें हम धन उपाजनके लिये ।
 आये नहीं है विश्वमें निज स्वार्थ साधनके लिये ॥ १ ॥
 आये कहाँसे ? कौन है ? और जगसे है क्या चारता ? ।
 है कौनसी भूमि अचल हमको ठहरनेके लिये ? ॥ २ ॥
 उपरोक्त बातों का करें हम ज्ञान पहिले सर्व से ।
 फिर हमारा फर्ज है कुछ कार्य करने के लिये ॥ ३ ॥
 है नहीं कुछ फर्ज यह धन धाम का संचय करें ।
 अथवा कुटुम्ब परिवार की शोभा बढ़ाने के लिये ॥ ४ ॥
 ह्येस ईर्ष्या द्वेष को धारण करे मायामें फस ।
 यह तो शत्रु हैं हमारे भव भमाने के लिये ॥ ५ ॥
 चिद्रूप हैं, चैतन्य हैं, हम शुद्ध बुद्ध ही आत्मा ।
 आये हैं जगमें आत्मसे परमात्म होने के लिये ॥ ६ ॥
 लक्ष्य दें इस बात पर निज धर्म का पालन करे ।
 जीवन धीतावे शांति से शिव राज पाने के लिये ॥ ७ ॥

राजमल भन्डारी

સહધર્મી પ્રત્યેની ફરજ સમજનાર જિનદાસ શેઠ

(કુંભ દેવી તથા સાંતનુની કથા)

શ્રી મહાવીરસ્વામીના સમયમાં સાંતનુ નામે એક શ્રેષ્ઠીયુવક હતો. તેની સ્ત્રીનું નામ કુંભદેવી હતું. તેના પૂર્વ પુરુષો-વડીલો જાહુ દ્રવ્યવાન હતા તેથી સાંતનુ જાહ્યાવસ્થામાં સોનાના પ્યાલામાં દૂધ પીતો હતો, ચાંદીના રમકડે રમતો હતો અને તેના મોંમાંથી પડતો જોલ ઝીલાતો હતો; પરંતુ કાળે કરીને સ્થિતિ બદલાઈ ગઈ. માતાપિતા મરણ પામ્યા, લક્ષ્મી નાશ પામી અને ખાનપાન કે વસ્ત્ર માટે પણ મુશ્કેલી પડવા લાગી એટલે સાંતનુનું ચિત્ત જાહુ વ્યથ થઈ ગયું, પરંતુ એમાં કાંઈ આશ્ચર્ય પામવા જેવું નથી. જગતમાં તેમ થતું જ આવે છે.

સાંતનુએ આવી સ્થિતિ દૂર કરવા અનેક સંકલ્પવિકલ્પો કર્યા પણ એકે વિચાર બંધ બેઠો નહીં. છેવટે તેણે વિચાર્યું કે-‘હવે તો ચોરી કરીને કાંઈ દ્રવ્ય મેળવું, તે વિના બીજો કોઈ ઉપાય નથી. ’ આ વાત તેણે પોતાની સ્ત્રીને કરી. કુંભદેવી જાણતી હતી કે-પોતાના પતિને વ્યાપાર સિવાય બીજું કાંઈ આવડતું નથી, પરંતુ દ્રવ્ય વિના વ્યાપાર કેમ થાય ? પછી તેણે વિચારીને કહ્યું કે-‘તમે ચોરી કરવા ધારતા હો તો સહધર્મીની જ કરજો; બીજાની કરશો નહીં. ’ સાંતનુએ તે વાત કબૂલ કરી.

સંધ્યાકાળે સાંતનુ ઉપાશ્રયે પ્રતિક્રમણ કરવા ગયો, અને ત્યાંના મુપ્રસિદ્ધ શેઠ જિનદાસની પડખે જ બેઠો. પ્રતિક્રમણ થઈ રહ્યા અગાઉ તે ઊઠ્યો અને જિનદાસ શેઠે મૂકેલા કપડામાંથી સાત હજારની કિંમતનો એક મોતીનો હાર ઉપાડ્યો. તે હાર લાવીને પોતાની સ્ત્રીને આપ્યો.

અહીં જિનદાસશેઠ પ્રતિક્રમણ કરી ઊઠીને વસ્ત્ર પહેરતાં તપાસે છે તો તેમાં હાર જણાયેા નહિ. તેમણે વિચાર્યું કે-‘અહીંથી સાંતનુ સિવાય બીજું કોઈ મારી અગાઉ ઊઠીને ગયેલ નથી, તેથી તેણે જ હાર લીધેલો હોવો જોઈએ. ’ પછી તે વિચારવા લાગ્યો કે-‘પ્રથમ એના વડીલો જાહુ ધનવાન, કુળવાન અને સંઘમાં અગ્રેસર હતા તેમજ દાતાર પણ હતા. હમણા તેમની સ્થિતિ મંદ પડી છે અને સાંતનુના વડીલો પણ સ્વર્ગવાસી થયા છે. અત્યારે તેની સ્થિતિ મુશ્કેલીવાળી છે એ ચોક્કસ છે. પરંતુ આ પ્રમાણેની હકીકત જાણતાં છતાં મેં આજુપીં તેની જાણ ન લીધી, સહાય ન કરી તે મારી જ ભૂલ છે. એમ થવાથી જ તેને આજે ચોરી કરવી પડી છે. ’ આમ વિચારી એ વાતની વિશેષ ચક્રચાર ન કરતા શેઠ પોતાને ઘરે ગયા.

ળીજે દિવસ પ્રભાતે કુંજદેવીએ હાર કોનો છે ? એ વાત જાણ્યા પછી સાંતનુને કહ્યું કે-‘ તમે આ હાર લઈને જિનદાસ શેઠને ત્યાં જાઓ અને હાર ગીરવી મૂકી રૂપીઆ લાવો ને પછી વ્યાપાર કરો ’

સાંતનુ કહે-‘ એ પોતાનો હાર ઝોળખશે એટલે પછી મને પકડાવશે નહીં ? ’

કુંજદેવી-‘ હાર જરૂર ઝોળખશે, પણ એ તમને પકડાવશે નહીં. ’

સાંતનુ-‘ શું શ્રાવક પોતાના અપરાધીને દંડ અપાવતા નથી ? ’

કુંજદેવી-‘ અપાવે છે, પરંતુ આ ઉચ્ચ કોટિના સાચા શ્રાવક છે તેથી તેને સહધર્મીને સહાય ન આપ્યાની ભૂલ સગળાણી હશે એટલે એને એક થતો હશે કે મેં આમની સ્થિતિ મંદ થયા છતાં સહાય કેમ ન કરી ? ’

સાંતનુ-‘ નિર્ધન, દીન, દુઃખી સહધર્મીને સહાય કરવાની શ્રાવકની ખાસ ફરજ છે ? ’

કુંજદેવી-‘ જરૂર ફરજ છે, કારણ કે પરિશ્રદ્ધિ પાપરૂપ છે, તેથી તેનો યોગ્ય માર્ગે ત્યાગ કરવાથી-દાન દેવાથી પુણ્યબંધ ને નિર્જરા થાય છે. અને તેનું નામ જ સાચો ત્યાગ છે. આ વાત જિનદાસ શેઠ સારી રીતે સમજે છે. ’

પછી સાંતનુ હાર લઈને જિનદાસ શેઠને ત્યાં ગયો અને જિનદાસ શેઠને હાર બતાવી તેના પર પાચ હજાર રૂપીઆ ગીરવી આપવા કહ્યું.

જિનદાસ શેઠે પોતાના પુત્રને બોલાવી હાર ઉપર પાંચ હજાર રૂપીઆ આપવા કહ્યું તેણે હાર ઝોળખીને પોતાના પિતાશ્રને કહ્યું કે-‘ આ હાર તો આપ કાલે જોઈને આવ્યા છો તે જ જણાય છે. ’

શેઠે કહ્યું કે-‘ આ સાંતનુ તો મોટા શ્રીમંતનો પુત્ર છે તેને ત્યાં તો આપણા જેવા કેટલાએ હાર હશે આ તો હાલ સ્થિતિ મંદ થવાથી તેને ગીરવી મૂકવાનો સમય આવ્યો છે, માટે રૂપીઆ પાંચ હજાર આપી દે. ’

પુત્રે પિતાની આજ્ઞાનો સ્વીકાર કર્યો અને સાંતનુ રૂપીઆ લઈને ઘરે આવ્યો અને કુંજદેવીને બધી વાત કરી

પછી સાંતનુએ વ્યાપાર કર્યો તે વ્યાપારમાં કુશળ હતો અને લાભાંતરાય ત્રુટ્યો એટલે તેણે સારી રકમ પેદા કરી પછી કુંજદેવીએ જિનદાસ શેઠના રૂપીઆ વ્યાજ સાથે આપી આવવા કહ્યું.

સાંતનુ જિનદાસ શેઠ પાસે આવ્યો અને વ્યાજ સાથે રૂ. ૫૦૦૦) લઈ લેવા કહ્યું. શેઠે રૂપીઆ લીધા અને હાર મગાવીને આપવા માગ્યો એટલે સાંતનુએ કહ્યું કે-‘ એ હાર આપની પાસે જ રહેવા દો. એ હાર સંબંધી ગુપ્ત વાત હું ને આપ બે જ જાણીએ છીએ. ’

જિનંદાસ શેઠ શોક પ્રદર્શિત કરતાં બોલ્યા કે-‘લાઈ ! મેં તમારી છતી શક્તિએ સંભાળ ન લીધી એ મારી મોટી ભૂલ થઈ છે, તેને માટે ક્ષમા કરો.’

સાંતનુ ચોરી કરવાની વાત યાદ આવવાથી અશ્રુપાત કરવા લાગ્યો. એને જિનંદાસ શેઠે શાંત કરીને કહ્યું કે-‘કોઈ વખત પૈસાની જરૂર પડે તો ખુશીથી અહીં આવવું ને પૈસા લઈ જવા તેમાં સંકોચ કરવો નહીં.’ આ પ્રમાણે કહીને તેને રજા આપી.

અન્યદા મહાવીર પરમાત્મા ત્યાં પધાર્યા અને લગ્ય જનોના આત્મ-હિત માટે દેશના આપવા લાગ્યા. દેશનાની પ્રાતે જે ગૃહસ્થ પ્રાયશ્ચિત્ત લેવા માટે ઊભા થયા એક કહે-‘મેં સહુધર્મીની ચોરી કરી તેનું મને પ્રાયશ્ચિત્ત આપો.’ બીજો કહે-‘મેં સારી સંપત્તિ મળ્યાં છતાં સહુધર્મીની સંભાળ ન લીધી તેનું મને પ્રાયશ્ચિત્ત આપો.’ આખી સભા આ માગણીથી અમત્કાર પામી.

‘મહાવીર પરમાત્માએ પ્રાયશ્ચિત્ત આપ્યું કે નહીં ? આપ્યું તો કોને આપ્યું ને શું આપ્યું ? તેનો સુઝ વાચકો વિચાર કરી લેજો.

ધન્ય છે જિનંદાસ શેઠને, સાંતનુ કુમારને અને કુંજદેવી શ્રાવિકાને !

કુંવરજી

દ્વંકા પ્રશ્નોત્તરો

- ૧ સુક્તિનું મૂળ શું ? સદ્વિવેક
- ૨ સુક્તિનો પાયો શું ? નિઃસ્પૃહભાવ
- ૩ સુક્તિનો પ્રાસાદ શું ? ચારિત્ર
- ૪ સુક્તિમાં વસનાર કોણ ? શુદ્ધાત્મા
- ૫ સંસારમાં કલ્પવૃક્ષ કયા ? સંતબળો
- ૬ સંસારમાં વિષ કયું ? મિથ્યાજ્ઞાન
- ૭ સંસારમાં શત્રુ કોણ ? મોહ
- ૮ સંસારમાં નયુંસક કોણ ? સામર્થ્યહીન
- ૯ સંસારમાં અમૃત કયું ? જ્ઞાન
- ૧૦ ખરું જીવન કયું ? જ્ઞાનનંદ
- ૧૧ ખરો મિત્ર કોણ ? સદ્વિચાર
- ૧૨ શુભ દિવસ કયો ? આત્મચિંતન ધાયતે
- ૧૩ શું ત્યાગ્ય છે ? જેથી પરિણામે દુઃખ ધાય તે
- ૧૪ શું સત્ય છે ? અનુભવજ્ઞાનમાં ભામે તે

- ૧૫ શું આદરણીય છે ? જેથી, સદાની શાંતિ મળે તે
- ૧૬ ખરો ભક્ત કોણ ? નિઃસ્વાર્થ ભક્તિ કરનાર
- ૧૭ ખરો વિવેકી કોણ ? આત્માનું હિત વિચારનાર
- ૧૮ નિર્ભય કોણ ? વૈરાગી
- ૧૯ અંધ કોણ ? અજ્ઞાની
- ૨૦ ચક્રતીનું મૂળ શું ? સુસંપ
- ૨૧ સુખની માતા કોણ ? નિર્વૃત્તિ
- ૨૨ દુઃખની માતા કોણ ? આશા
- ૨૩ દુઃખનું મૂળ શું ? કામવાસના
- ૨૪ આરોગ્યતાનું મૂળ શું ? પ્રજ્ઞચર્ય
- ૨૫ પરમાત્માને મેળવી આપનાર કોણ ? શુભધ્યાન

(શાંતિલાલ છોટલાલ)

સમકિતી જીવોને કરવાનો સોહંપદનો જાપ

અતીત, અનાગત ને વર્તમાન એ ત્રણ કાળ; આદિ, મધ્ય ને અંત એ ત્રણ અવસ્થા; સ્વર્ગ, મૃત્યુ ને પાતાળ એ ત્રણ લોક; ઉત્પાદ, વ્યય ને ધ્રુવ એ ત્રણ પરિણામ—એ સર્વને એક સમયમાં જાણે, એમ છએ દ્રવ્યના અનંત ગુણ પર્યાયને જાણે એવો અનંતજ્ઞાનમયી સોહં. સદા કાળ ચેતન લક્ષણ સોહં. અનાકાર ઉપયોગમયી દર્શન અને સાકાર ઉપયોગમયી જ્ઞાન અનંતવંત સોહં. સમસ્ત પરભાવ—પરપરિણતિ પરિણમનરૂપ પરિણામમયી સ્વસ્વભાવ ગુણને વિષે સ્થિરતાવંત અનંત ચારિત્રમયી સોહં. અરૂપી, નિર્મળ ગુણવંત, લોકાલોક ભાસમાન સોહં. સકળકર્મક્ષયકારણ અનંત વીર્યમયી સોહં. સદા કાળ ગાધા—પીડા રહિત પરમાનંદમયી સોહં. લોકાલોકનો જાણ સ્વઅવગાહના સંગદ સોહં. પદ્મગુણવૃદ્ધિહાનિપરિણામી અગુરુલઘુત્વ શક્તિમયી સોહં. એક—અનેક, નિત્ય—અનિત્ય, સિદ્ધ, બુદ્ધ, અજર, અવિનાશી, અયોગી, અભોગી, અલેશી, અળધી, અવેદી, અભેદી, અકર્તા, અનાહારક, અશરીરી, અનાદિ, અનંત, અવક્તાવ્ય, અપરંપર એવો પરમાત્મા, પરમાનંદમયી, શિવ, શંકર, લગવાન, અવાચી, અતીંદ્રિય સોહં. ધ્યાન, ધ્યાતા, ધ્યેયમયી; જ્ઞાન, જ્ઞાતા, જ્ઞેયમયી સોહં. એવો હું પરમાત્મા, પરમજ્યોતિ, પરમશક્તિ, પંચપરમેષીસ્વરૂપ પરમપૂજ્ય છું.

એ આત્મા દ્રવ્યનયે કરી અનંત જ્ઞાનદર્શનમયી (અરિહંત) છે. શુદ્ધ સંગ્રહનયે કરી સિદ્ધસ્વરૂપી છે. પંચાચારનું નિધાન હોવાથી આચાર્ય છે. સ્યાદ્વાદસ્વરૂપમયી હોવાથી ઉપાધ્યાય છે. મોક્ષમાર્ગસાધક હોવાથી સાધુ છે. એવો પરમાત્મા ધ્યેય, ઉપાદેયરૂપ મુજને સંસારમાં શરણ છે, એણે જે આત્મસ્વરૂપને જાણવું તેને જ્ઞાન કહે છે, એવી આત્મસ્વરૂપની સ્થિતિ વિષે જે પ્રતીતિ કરવી તેને દર્શન કહે છે, એવા આત્મસ્વરૂપને વિષે રમણ કરવું તેને ચારિત્ર કહે છે—એમ એ ત્રણ મોક્ષના માર્ગ છે; બીજા સર્વ અજ્ઞાનતા અને દોષ રૂપ હોવાથી હેય છે.

ઇતિ આત્મપ્રાપ્તિવિધિ

કર્મકલંકને કાઢવા, ધ્યાન-ઉત્તમ ઉપાય;
ચેતી ન ચેતન આદરે, વૃથા જન્મ વહી જાય. ૧
પરપરિણતિ પરભાવમાં, રક્તા રહી અહનિશ;
મોહ મમત્વ મિથ્યાત્વમાં, મૂંઝે કેમ છૂટીશ ? ૨
અનુભવવિણ સંજ અંધ હૈ, જ્યુ અંધ વિણ રાત;
તાસ ઉપાય અભ્યાસતા, પ્રગટે ભાનુ પ્રકાશ. ૩
ધ્યાનશૈલિ નહીં કઠિન હૈ, જો ચિત્ત સ્થિરતા થાય;
ચિત્તસ્થિરતા જળ હુવે, અનુભવ જન્મ જણાય. ૪

(પ્રાચીન પત્રોદ્ધરિત)

પદ્મવ્ય સંબંધી જરૂરી સમજણ

પરિણામી જીવ મુક્ત, સમણસા એગ સ્વિત્ત કિરિયા ય ।

ણિચં કારણ કત્તા, સવ્વગયમિયર અપ્પવેસે ॥ ૧ ॥

દુન્નિ ય એગ એગં પંચ ય ત્તિ પંચ દુન્નિ ચરો ય ।

પંચ ય એગ એગં ઇગદસપયેસુ તં ઇયં ॥ ૨ ॥

ચઉ.પણ પણ ઇગ તિન્નિ ય ઇગ ચરો દુન્નિ ઇગ પણ પંચ ।

પરિણામાય મેયા, વોધવ્વા સુદ્ધુદ્ધીર્હિ ॥ ૩ ॥

છ દ્રવ્યમાં પરિણામી ને અપરિણામી, જીવ અને અજીવ, મૂર્ત ને અમૂર્ત, સપ્રદેશી ને અપ્રદેશી, એક ને અનેક, ક્ષેત્રી ને ક્ષેત્ર, સક્રિય ને અક્રિય, નિત્ય ને અનિત્ય, કારણ ને અકારણ, કર્તા ને અકર્તા, સર્વગત ને અસર્વગત—આ પ્રમાણે અગ્યાર ગાળાતનો વિચાર કરવો ઉપરાંત છએ દ્રવ્ય અપ્રવેશી છે અર્થાત્ એક જીવનામાં પ્રવેશી જનારા—તદ્દુપ થઇ જનારા નથી. ૧.

હવે જીજી એ ગાથાવડે તેને જુદી જુદી સંખ્યામાં સમજાવે છે.

૧ છ દ્રવ્યમાં એ (જીવ ને પુદ્ગલ) પરિણામી છે, જીજી ચાર અપરિણામી છે.

૨ છ દ્રવ્યમાં એક જીવ જ જીવ છે, જાકીના પાંચ અજીવ છે.

૩ છ દ્રવ્યમાં એક પુદ્ગલાસ્તિકાય મૂર્ત છે, જાકીના પાંચ અમૂર્ત છે.

૪ છ દ્રવ્યમાં પાંચ સપ્રદેશી છે, એક કાળ અપ્રદેશી છે.

૫ છ દ્રવ્યમાં ત્રણ (ધર્માસ્તિકાય, અધર્માસ્તિકાય ને આકાશાસ્તિકાય) અકેક છે અને જીજી ત્રણ (જીવ, પુદ્ગલ ને કાળ) અનેક છે.

૬ છ દ્રવ્યમાં પાંચ દ્રવ્ય ક્ષેત્રી છે અને એક આકાશ ક્ષેત્ર છે.

૭ છ દ્રવ્યમાં જીવ ને પુદ્ગલ એ સક્રિય છે ને જીજી ચાર અક્રિય છે.

૮ છ દ્રવ્યમાં ચાર દ્રવ્ય નિત્ય છે અને જીવ ને પુદ્ગલ એ અનિત્ય છે.

૯ છ દ્રવ્યમાં પાંચ કારણ છે ને એક જીવ અકારણ છે (જીવ કોઈના કારણમૂલ થતો નથી).

૧૦ છ દ્રવ્યમાં એક જીવ કર્તા છે ને પાંચ અકર્તા છે.

૧૧ છ દ્રવ્યમાં આકાશ (લોકલોકને અપેક્ષીને) સર્વગત છે ને જાકીના પાંચ અસર્વગત છે.

છ દ્રવ્યનાં નામ—૧ ધર્માસ્તિકાય, ૨ અધર્માસ્તિકાય, ૩ આકાશાસ્તિકાય, ૪ પુદ્ગલાસ્તિકાય, ૫ જીવાસ્તિકાય અને ૬ કાળ.

આઠમા પ્રકારમાં જીવને ગત્યાદિ પર્યાયની અપેક્ષાએ અનિત્ય કહેલ છે.

જીવ ને પુદ્ગલ જાને રૂપી કહ્યા છે, તેમાં જીવને દેહધારીપણાની અપેક્ષાએ રૂપી કહેલ છે.

પ્રશ્નોત્તર

(પ્રશ્નકાર:—માસ્તર અમરચંદ જેઠાભાઈ-પાલીતાણા)

પ્રશ્ન ૧—શ્વાસમાં જાદર વાયુકાયને સર્વ જાતિના જીવો ગ્રહણ કરે ?

ઉત્તર—શ્વાસ લેવા માટે તો શ્વાસોચ્છ્વાસવર્ગજ્ઞાને ગ્રહણ કરવી પડે છે. જાદર વાયુકાય તેમાં સહાયક છે, તેની અપેક્ષા પણ છે; પરંતુ સર્વ એકેન્દ્રિય માટે જાદર વાયુકાયની આવશ્યકતા જણાતી નથી.

પ્રશ્ન ૨—પાણીના કુંડોના કે સમુદ્રોના તળિયામાં રહેલા અપ્કાયના જીવો અને પર્વતોના મધ્યમાં રહેલા પૃથ્વીકાયના જીવો પણ જો ચ્યવતા હોય ને ત્યાં નવા ઉપજતા હોય તો ત્યાં ધર્માસ્તિકાયાદિની જરૂર પડે, ત્યારે શું ધર્માસ્તિકાયાદિ ત્રણે સર્વત્ર છે ?

ઉત્તર—ધર્માસ્તિકાય, અધર્માસ્તિકાય ને આકાશસ્તિકાય ચૈત્ત રાજલોકમાં સર્વત્ર દરેક આકાશપ્રદેશે છે. જેટલા લોકાકાશના પ્રદેશો છે તેટલા જ ધર્માસ્તિકાય ને અધર્માસ્તિકાયના છે. તેના પ્રદેશો વિના કોઈ પણ વિભાગ જાણી નથી.

પ્રશ્ન ૩—ઉત્સર્પિણી ને અવસર્પિણીના ભાવો પાંચે ભરતમાં ને પાંચે ઐરવતમાં કાયમ એક સરખા જ વર્તતા હશે ?

ઉત્તર—એક સરખા જ વર્તે છે.

પ્રશ્ન ૪—ઉત્સર્પિણીમાં ને અવસર્પિણીમાં મનુષ્યોનાં શરીરમાં, આયુષ્યમાં અને સાધારણ મનુષ્ય મટીને યુગલિકથવામાં કે યુગલિકમટીને સામાન્ય મનુષ્ય થવામાં ફેરફાર શી રીતે થતો હશે ?

ઉત્તર—એ તમામ પ્રકારનો ફેરફાર ક્રમસર જ ઘટતો ઘટતો ને વધતો વધતો જગતસ્વભાવે થાય છે, એકાએક થતો નથી. તેને માટે જારે આરાતું સ્વરૂપ જરાજર સમજવું જોઈએ.

પ્રશ્ન ૫—અનુત્તર વિમાનવાસી દેવોનો જે ઉચ્ચ કોટીની ભાવના હોય તેવી દેશવિરતિ મનુષ્ય કે તિર્યચની હોય ?

ઉત્તર—પાંચમા શુણ્ઠાણને અંગે દેશવિરતિનો તેનાથી વધતી ભાવના હોય, તે વિના પાંચમું શુણ્ઠાણ ફરસે નહીં જાકી સમક્રિતને અંગે તો તે દેવોની ભાવના ઉત્કૃષ્ટ પ્રકારની હોય.

પ્રશ્ન ૬—મન, વચન કે કાયાના યોગથી જાંધેલાં કર્મ મનને, વચનને કે કાયાને જ ભોગવવા પડે એવો નિરધાર છે ?

ઉત્તર—એવો નિરધાર હોય જ નહીં તંદુળીઓ મત્સ્ય મનથી પાપ ગાંધે છે ને સાતમી નરકમાં કાયાથી લોગવે છે. એમ ત્રણે યોગ માટે સમજવું.

પ્રશ્ન ૭—કેવળજ્ઞાન થવા યોગ્ય કે શ્રેણીએ ચઢવા યોગ્ય લાવ આ કાળનાં જીવોને હોય ?

ઉત્તર—ન હોય. આ કાળમાં સાતમા શુભકાલ્પની પ્રાપ્તિ થાય એટલી જ આત્મવિશુદ્ધિ હોય, તેથી વધારે ન હોય.

પ્રશ્ન ૮—મનની ધારણા શુભ છતાં સંયોગવશાત્ તેમાં ફેરફાર થઈ જાય છે, અશુભ કર્મો બાંધાઈ જાય છે તેનું કારણ શું ?

ઉત્તર—એનું કારણ પૂર્વજન્મમાં કરેલાં અશુભ કર્મોના ઉદય સમજવે; એના ઉદયથી સંયોગ બદલાય છે અને સંયોગ બદલાવાથી આ કારણવાસી આત્માના લાવ બદલાઈ જાય છે, એટલે અશુભ કાર્યોમાં પ્રવૃત્તિ કરે છે ને અશુભ કર્મો બાંધે છે. એમાં કાળનો પ્રભાવ ખાસ કારણ નથી, ખાસ કારણભૂત તો પૂર્વકૃત કર્મો જ છે.

પ્રશ્ન ૯—જીવના ૧૪ લેહમાં ચારે પ્રકારના પંચેન્દ્રિયોનો સમાવેશ શેમાં ગણવો ?

ઉત્તર—સંજ્ઞી અને અસંજ્ઞી-પર્યાસ ને અપર્યાસ એ ચાર લેહમાં સમજવે.

પ્રશ્ન ૧૦—સ્ત્રીપુરુષના સંયોગે નવ લાળ જીવોનો વિનાશ કહ્યો છે તે કેવા સમજવા ? તદુપરાંત જીજ્ઞાસુ જીવોનો વિનાશ થાય છે ?

ઉત્તર—નવ લાળ તો ગર્ભજ સમજવા. તે પ્રાચે અપર્યાસ અવસ્થામાં જ મરણ પામે છે, તેમાંથી એક જ જીવ જો વધારે આયુષવાળા હોય તો તે પર્યાસ થઈ વૃદ્ધિ પામે છે. તે સિવાય સ્ત્રીના રુધિર ને પુરુષના વીર્યના સંયોગમાં અસંજ્ઞાત સંમૂર્છિમ મનુષ્ય ઉપજે છે તેનો પણ વિનાશ થાય છે. તદુપરાંત સ્ત્રીયોનિમાં રહેલા બેઈન્દ્રિય જીવોનો પણ વિનાશ થાય છે.

પ્રશ્ન ૧૧—દેવ અને નારકો અપર્યાસાવસ્થામાં મૃત્યુ પામતા નથી, છતાં તેના પર્યાસ અપર્યાસ બે લેહ કેમ પાડ્યા ?

ઉત્તર—તે જીવો અપર્યાસાવસ્થામાં મરણ પામતા નથી અને લગ્નિધિ-અપર્યાસા હોતા નથી, પરંતુ કરણઅપર્યાસા હોય છે, તે અપેક્ષાએ, અવસ્થા વિશેષને લઈને બે લેહ શાસ્ત્રકારોએ કહેલા છે.

પ્રશ્ન ૧૨—કેવળીને ૧૩ મે શુભકાલ્પે પણ સત્તામાં ૮૫ પ્રકૃતિઓ કહેલી છે, તેમાં અશુભ પ્રકૃતિઓ પણ છે; તો તેનો નાશ પ્રથમ નહીં થતો હોય ?

ઉત્તર—સત્તામાંથી નાશ થતો નથી તેથી જ કહેલી છે.

પ્રશ્ન ૧૩—કેવળજ્ઞાનાદિની પ્રાપ્તિમાં અશુભ પ્રકૃતિઓ અટકાવ કરતી નહીં હોય ?

ઉત્તર—કેવળજ્ઞાનને અટકાવનાર ચાર ધાતિકર્મ જ છે, તેની પ્રકૃતિઓ બધી અશુભ જ છે તેનો નાશ કરે છે એટલે કેવળજ્ઞાન વિગેરે નવે પ્રકારના ક્ષાયિક લાવ પ્રાપ્ત થાય છે. બીજી અશુભ પ્રકૃતિઓ તેમાં અટકાવ કરી શકતી નથી.

પ્રશ્ન ૧૪—ઋણુમતિ મનઃપર્યવજ્ઞાની આહારક શરીર કરે ?

ઉત્તર—આહારકશરીરના સંગ્રહ મનઃપર્યવજ્ઞાન સાથે નથી, ચૌદ પૂર્વ રૂપ શ્રુતજ્ઞાન સાથે છે તેથી તે હોયું જોઈએ.

પ્રશ્ન ૧૫—ઋણુમતિ કે આહારક શરીર અશુભ ગતિમાં જાય ?

ઉત્તર—ઋણુમતિપણું ને આહારકશરીરપણું નાશ પામ્યા પછી જો શુભકાળે ઊતરી જાય ને મિથ્યાત્વે જાય તો અશુભ ગતિમાં પણ જાય.

પ્રશ્ન ૧૬—સમકિત વર્તતાં વિભંગ જ્ઞાન હોય ?

ઉત્તર—ન જ હોય-હોય તો અવધિજ્ઞાન હોય.

પ્રશ્ન ૧૭—પ્રભુના નહવણુમા વપરાતા જળમાં રહેલા અપૂકાયના જીવો ભવી જ હોય અને મુનિનાં કપડાં વિગેરેમાં વપરાતાં પુદ્ગળો તે ભવી જીવના તજેલા શરીરના જ હોય એવો નિરધાર ખરો ?

ઉત્તર—સાધુના કપડાદિ માટે એવો નિરધાર વાંચવામાં આવ્યો નથી. તીર્થંકરના શરીરના ઉપસોગ માટે કહેલ છે.

પ્રશ્ન ૧૮—કેવળી તો અભવી મુનિનો લાવેલો આહાર લેતા નથી, પરંતુ સામાન્ય મુનિઓ લેય કે નહીં ?

ઉત્તર—છન્નસ્થ મુનિ ન લેય તેવું મારા જાણવામાં નથી, કારણ કે તેમને અમુક જીવ અભવ્ય છે તેની ખબર પડતી નથી.

પ્રશ્ન ૧૯—મનઃપર્યવજ્ઞાની તો અહીંદ્રીપમાં રહેલા સંજી પર્થેન્દ્રિય જીવોના મનના લાવ જાણી શકે છે અને અનુત્તર વિમાનના દેવો તો ત્યાં રહ્યા સતા મનુષ્યલોકમાં રહેલા કેવળીના મનોગત લાવને જાણે છે, તો શું મનઃપર્યવ કરતાં અવધિજ્ઞાનની વિશેષતા છે ?

ઉત્તર—અમુક અપેક્ષાએ તેની વિશેષતા છે, કારણ કે અવધિજ્ઞાની તો ત્રણે લોકમાં રહેલા સર્વ રૂપી પદાર્થોને જોઈ શકે છે, પરંતુ મનઃપર્યવજ્ઞાનના સ્વામી અપ્રમત્ત મુનિ હોવાથી તેને અંગે તેની વિશેષતા છે.

પ્રશ્ન ૨૦—છન્નસ્થને પ્રથમ અનાકારોપયોગ (દર્શન) અને પછી સાકારો-

પયોગ (જ્ઞાન) હોય અને કેવળીને પ્રથમ સમયે સાકારોપયોગ ને અનંતર સમયે નિરાકાર ઉપયોગ હોય તેનું કારણ શું ?

ઉત્તર—આ મોટો વિવાદનો વિષય છે. તેના ખુલાસા સન્મતિતર્ક વગેરે ગ્રંથોમાં કહેલા છે. આપણે તો જ્ઞાનીઓએ કહેલું તે જ પ્રમાણ માનવાનું છે, તેમાં બુદ્ધિવ્યાપાર કરવાનો નથી.

પ્રશ્ન ૨૧—ઋણુમતિ મનઃપર્યવસાની ઉત્કૃષ્ટા કેટલા ભવ કરે ?

ઉત્તર—એની સંખ્યા વાંચવામાં આવી નથી.

પ્રશ્ન ૨૨—સૂક્ષ્મ એકેન્દ્રિય જીવો બાહર એકેન્દ્રિય જીવોને કાંઈ અનુચ્છ કે ઉપધાત કરે ?

ઉત્તર—ન જ કરે. એનો એકરૂપણે સંબંધ જ થઈ શકતો નથી.

પ્રશ્ન ૨૩—તૈજસ શરીર જેમ આહારના પાચન માટે ઉપયોગી ગણાય છે તેમ જ્વરાદિકમાં તેની સહાય ગણાય ખરી ?

ઉત્તર—જ્વરાદિકમાં તેની સહાય નાણી નથી, જ્વર તો અસાતાવેદનીયના ઉદયથી જ આવે છે. એમ મારા સમજવામાં છે.

પ્રશ્ન ૨૪—અંત સમયે કોઈ સંજ્ઞાપાતાદિ કારણે બહુ યોદ્ધે છે અને દોષ અવાચક થઈ જાય છે, તો તેનું કારણ શું ? શું લાપાવર્ગણી વધઘટને કારણે એમ થતું હશે એમ સમજવું ?

ઉત્તર—કારણ તો જનિમાં અસાતાવેદનીયનો ઉદય જ છે. તેના અનેક પ્રકાર છે, બાકી આખી જિંદગીમાં લાપાવર્ગણા જેટલી ચઢણ કરવાની હોય તેટલી જ જીવ ચઢણ કરી શકે છે, વધારે ચઢણ કરી શકતો નથી, એ કારણ અવાચકપણામાં કે બહુ યોદ્ધવામાં કારણભૂત હોય છે.

પ્રશ્ન ૨૫—મૃત્યુ વળતે જ્યાં ઉપજતું હોય ત્યાં આત્મપ્રદેશો જાય છે ને આવે છે એમ કહેવાય છે તેમ બધા જીવો માટે થતું હશે ?

ઉત્તર—જીવ પરભવમાં જે ગતિ વડે જાય છે. ૧ ઇલિકાગતિવડે અને ૨ કંદુકગતિવડે. જે ઇલિકાગતિવડે જવાનો હોય તેના અમુક આત્મપ્રદેશો ઉપજવાના સ્થાન સુધી જાય છે ને આવે છે, કંદુકગતિવાળા જીવના આત્મપ્રદેશો એક સાથે જ પૂર્વ શરીરમાંથી નીકળે છે.

પ્રશ્ન ૨૬—જીવ આ શરીરમાંથી નીકળે કે તરત પ્રથમ સમયે જ નવા ભવ સંબંધી શરીર માટે આહાર ચઢણ કરે ?

ઉત્તર—જીવની પરસવગમન માટે બે પ્રકારની ગતિ છે. એક વક્રગતિ અને બીજી સરલ(ઋણુ)ગતિ જે ઉપજવાનું સ્થાન મરણના સ્થાનથી સમગ્રેણીમાં જ

હોય તો પ્રથમ સમયે જ ત્યાં જઈને આહાર ગ્રહણ કરે, પણ વક્રગતિએ જવાનો હોય તો એકવક્રથી માંડીને ચતુર્વક્રા સુધીમાં વચ્ચેના સમયે અણાહારી રહે છે, ત્યાં પહોંચે તે સમયે જ આહાર લે છે. (વચ્ચેના સમયે કર્મજંઘ તો કરે જ છે.)

પ્રશ્ન ૨૭—ઈન્દ્રિય શ્રેણી દેવાથી અવાચક માણસ પણ અંતસમયે જોલે છે તો તે શું ઉદીરણ કરી કહેવાય? વળી અંતની ઉદ્યાવળીમાં તો કોઈ કર્મની ઉદીરણ થતી નથી તેનું કેમ?

ઉત્તર—અહીં ઉદીરણ થતી હોય તો તે કયા કર્મની માનો છો? શું આયુ કર્મની માનો છો? એમાં આયુકર્મની ઉદીરણ નથી, વેદનીય કર્મની સંભવે છે. ત્યાં અંત્યાવલિકા સમજવી નહીં.

પ્રશ્ન ૨૮—અષ્ટાપદથી પાછા આવતાં ૧૫૦૩ તાપસોને જૌતમસ્વામીએ ક્ષીરવડે પારણું કરાવ્યું તે શું તેઓ આરિત્રવાન હતા?

ઉત્તર—જૌતમસ્વામીએ તેમને આરિત્ર ઉચ્ચરાવીને જ સાથે રાખ્યા હતા, તે વિના અવિરતિને જૌતમસ્વામી પારણું કરાવે જ નહીં.

પ્રશ્ન ૨૯—૧૫૦૩ તાપસોને કેવળજ્ઞાન થયાની ખબર જૌતમસ્વામીને કેમ ન પડી? તેઓ તો આર જ્ઞાનવાળા હતા?

ઉત્તર—ઉપયોગ ન આપવાથી ખબર પડી નથી.

પ્રશ્ન ૩૦—કોઈ માણસને આપણે દ્રવ્યની સહાય આપી જિલો રાખ્યો હોય, તે રકમ લેવા જતાં ન આપે અને જિલ્લો અપમાન કરે, મારવા દોડે તો તે રકમ તેની પાછલા ભવની લેણી સમજવી કે કેમ?

ઉત્તર—એમાં એકાંતે કોઈ કહી શકાય નહીં, પરંતુ દરેક જીવ સાથે પૂર્વ ભવમાં અનેક સંબંધો થયેલા હોવાથી તેનો સર્વ સંબંધ પૂર્વ ભવ સાથે જોડી દેવો યોગ્ય લાગે છે.

પ્રશ્ન ૩૧—સોયના અગ્રભાગ કરતાં પણ સૂક્ષ્મનિગોદની અવગાહના બોધી છે અને ત્યાં અસંખ્યાતા જોળા, તે દરેક જોળામાં અસંખ્યાતી નિગોદ એટલે શરીરો છે ને તે દરેક શરીરમાં અનંતા જીવો હોય છે. બાહર નિગોદમાં પણ તે પ્રમાણે જ હોય છે, તો તે શ્વાસોચ્ચ્વાસ શી રીતે લેતા હશે?

ઉત્તર—અનંતા જીવો એક સાથે શ્વાસોચ્ચ્વાસ તો લે છે, પરંતુ એક શ્વાસોચ્ચ્વાસમાં તો તે ૧૭ા ભવ કરે છે એટલે એને આખો શ્વાસોચ્ચ્વાસ લેવા-પણ જ નથી. એનો નીકાલ જ્ઞાનીગમ્ય છે, એ હકીકત આપણી શક્તિ બહારની છે.

કુ સંગ દોષ

સહવાસ અને વાતાવરણની અસરથી અલિપ્ત રહેનાર વિરલ વ્યક્તિ હોય છે, અર્થાત્ પ્રાયઃ સર્વ કોઈને સંસર્ગની અને વાતાવરણની અસર થાય જ છે. તેથી જ ભાષામાં કહેવત પ્રચલિત થઈ છે કે “કાળીઆની બેડે ઘોળીઆને બાધે તો વાન નહીં આવે પણ સાન તો આવશે.” મતલબ કે તેનો રંગ બદલે ન આવે, પણ તેના સંગથી ગુણવર્ણુ જે તેનામાં હશે તે સહવાસીમાં જરૂર આવશે.

આવા કારણોથી જ કુસંગને દોષરૂપ કહેવ છે અને તેથી તે સુમનુષ્યને વર્જ્ય છે. સત્સંગ યાને સુમનુષ્યનો સહવાસ પ્રાપ્ત હોય તો અવશ્ય તેમાં આદર કરવો પડે છે, પરંતુ કદી તેવો સુસમાગમ દુર્લભ હોય તો પણ કુસંગતનો દોષ તો નહીં વહોરવા લાયક છે. તે માટે સુભાષિતકારોએ એક સ્થાને યથાર્થ જ કહ્યું છે કે:-

અણુરવ્યસતાં સંગો, સદ્ગુણં હન્તિ વિસ્તૃતમ્ ।

ગુણરૂપાન્તરં યાતિ, તત્કયોગાચથા પયઃ ॥ ૧ ॥

અર્થાત્ અણુ બેડેસો અસત્સંગ-કુસંગ, વિસ્તારયુક્ત એવા સદ્ગુણોને હણે છે. જેમ દૂધમાં રહેજ છાશ નાખી હોય તો પણ દૂધના ગુણમાં ફાંતર થાય છે. મતલબ કે છાશના થોડા છાંટા દૂધમાં નાખતાં તેમાં પડેલો આવે છે (દહીં થઈ જાય છે.) તેવી જ રીતે થોડો પણ કુસંગ ધણા સદ્ગુણોને હણે છે, જમીનદોરત બનાવી દે છે, તેથી તે ત્યાજ્ય છે.

શ્રીમાન્ આચાર્યવર્યશ્રી હેમચન્દ્રસૂરિજી મહારાજ ત્રિપદિશલાકાપુરુષચરિત્રમાં એક સ્થાને જણાવે છે કે-

કુસંસર્ગાત્ કુલીનાનાં, ભવેદમ્યુદયઃ કુતઃ ? ।

કદલી નન્દતિ કિયદ્, ચદરીતરુસંનિધૌ ? ॥ ૨ ॥

અર્થાત્ કુલીન જનને પણ કુસંગથી અવ્યુદય ક્યાથી થાય ? જેમ બોરડીના ઝાડની પાસે રહીને કદલી-કેળ ક્યાંથી પ્રકુલિત રહી સકે ? (કારણ કે કેળને મળવાનો જમીનનો રસ બોરડીનું ઝાડ ખેંચી જાય છે અને બોરડીના કાંટા પવનના થોગે કેળને ભોંકાયા જ કરે છે; તેથી કેળતું વૃક્ષ કે જે કામળ છે તે આવા કુસંગથી કરમાઈ જાય છે.)

નાનપણમાં ત્રીજા કે ચોથી ચોપડીમાં ‘ના, હું તો ગાઈશ’ વાળો પાઠ બણેલા તે વાદ આવે છે, અર્થાત્ કુસંગથી સારાને પણ કેટલું સહેલું પડે છે તે બાળમગજમાં ઊતરે તેવી રીતે તેમાં ઠીક વર્ણવેલ છે. સંસ્કૃતમાં પણ તે વિષે શ્લોક છે કે:-

કુસંગસંગદોષેણ, સત્યાચ મતિવિભ્રમઃ ।

પ્રકરાત્રપ્રસંગેન, કાષ્ટઘંટાવિહંગણા ॥ ૩ ॥

અર્થાત્-કુસંગના મંગદોષથી મત્યવન્તને પણ મતિ-વિભ્રમ થાય છે. ગુણો કે ગધે-

ગની સગતથી ગાય ખેતરમા માત્ર એક મત્ર જ ચરવા ગઇ તો માર ખાધો અને ગળામા કાઢતો ઘંટો-ડેરા-પગો.

અનેક નિર્દોષ ગાળકા કે જે વયમા તેને કેવળ નિર્દોષતા જ વરી હોય છે-સંસારા-સંક્રિત કે બીજી તેની કાંઈ બાગતનો ખ્યાલ પણ હોતો નથી તેની વયે તેવાઓને કુસંગતથી-ખગળ ચેષ્ટાવાળા વિદ્યાર્થીઓના મગથી અતિ ખગળ રીતે બગડતા જોયા છે સાગ માગ પણ તેમા ફસાય છે અને તેથી અકાર્ય અટકવું મુશ્કેલ થાય છે. ચેપી દરદ જેવી એ બાળતો સુકુમાર કળીઓના જીવનવિકાસને અકાળે ફરમાવી ખેંચી નાખે છે.

વિદ્યાર્થીઓ જ નહિ પણ મોટાઓ પણ એક યખત ખગળ સગથી સ્થાનભટ્ટ-વિવેક-ભટ્ટ-મદ્દુરુણભટ્ટ-સુવિચારભટ્ટ થાય છે, એટલે પછી તે કયા જન્મને થોભાશે તે કહેવું મુશ્કેલ થઇ પડે છે અને પછી તો લોકભય યાને લલ્લને પણ કુસંગદોષથી તિલાંજલિ અપાય છે, એ રીતે રહીસહી સુધરવાની આશા પણ નષ્ટ થાય છે.

આ સર્વ પ્રકારનુ પતન કુસંગદોષને આભારી છે. તેથી પોતાનો, પોતાના આપ્ત-જનોનો અને મર્મ ગ્રાહીને ઉત્કર્ષ ઇચ્છનારે કુગંગદોષ હોય તો તેને તિલાંજલિ આપવી જોઈએ અને લવિષ્યમા તેથી ખૂબ જ સાવધ રહેવું જોઈએ. ચોર લૂંટારાઓથી જેટલા સાવધ રહેવા પ્રવૃત્ત કરીએ છીએ તેથી પણ વધુ લજ્જ આ મહાઅનર્થકારી કુસંગદોષથી રાખવાની જરૂર છે, કે જેથી જીવન અવનતિની ગર્તામા જઇ ન પડે.

છવટે સુભાષિતકારોનો તે વિષેનો એક સુંદર શ્લોક અત્ર ટાંકી આ લેખ સમાપ્ત કરીશ.

અહો ! દુર્જનસંસર્ગાત્, માનહાનિઃ પદે પદે ।

પાવકો લોહસંગેન, મુદ્ગૈરૈરમિદમ્યતે ॥ ૪ ॥

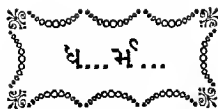
અર્થાત્ અહો ! દુર્જનના મર્મગ્રાહી માનહાનિ કેટલી બધી પગલે પગલે થાય છે ? જુઓ કે લોહાની મગે રહેલ અગ્નિ પણ મુદ્ગથી હણાય છે. (લોહું તપાવેલ હોય તેમા અગ્નિ રહેન હોય ત્યારે જ થયેરુ ઘાટ ઘડ્યા લોહકાર તેના પર ઘળુના ધા મારી ટીપે છે, તેથી તેની અતર્ગત રહેલ અગ્નિ પણ મુદ્ગના ધા સહે છે.)

કુમંગ મનુષ્યના જીવનનામને ખરાબે ચડારી દે છે, કુમંગન, મનુષ્યમાં રહેલા અનેક સદ્ગુણોને પ્રત્યક્ષ દે છે, કુમંગ મનુષ્યમા રહેન વિવેકશક્તિને નમાડે છે, કુમંગ ન કરવાતું કાર્ય કરાવે છે. એવા અનેક અનુગુણવાળા કુમંગને-ખગળ સોગતને મગ જનો તો ન જ હજી. અહીં પ્રશ્ન થાય કે ' કુમંગ કોને કહેવો ? ' તેનો ઉત્તર એ છે કે- કોઈ, અભિ-માની, માવાની, અનિલોભી, દુષ્ટ, દુઃસ્વારી, દુઃમાની, મદિગાપાની, નિશામવાતી, અકાર્ય કરનાર, પાપમાર્ગથી નહીં કરનાર અને ગુરુદોષી, મનજનના દ્રેષી-એવા મનુષ્યો કુમંગીમાં ગણાય છે, તેથી તેઓનો મન ન કરવા કિમચિદ્ સુમેષુ ?

સુવચન-પુષ્પો

૧. ધર્મનું મૂળ દયા છે. ક્રોધી મનુષ્ય દયા કરી શકતો નથી, માટે જે ક્ષમામાં તત્પર છે તે જ ઉત્તમ ધર્મ માંધી શકે છે.
૨. આ જગતમાં માનવો સુંદર રૂપ, મીઠા શબ્દો, મીઠા રસ, મનોહર સુગંધ અને સ્પર્શના સુખમાં મોહ પામી લવચ્છનમાં ફસી પડે છે. કામવાસના ધણી શોખ અને ઉપદ્રવનું મૂળ છે, તેથી તેને તજી દેવી.
૩. એવો એક (મૃત્યુ) સમય છે કે તે પ્રાપ્ત થયા બાદ કોઈની સાથે કોઈનો મેળાપ થતો નથી. કોઈ પાછું આવતું નથી. સર્વ ઉપર પતનકાળક્રિયા વર્તે છે, મૃત્યુ સર્વને વશ કરે છે, પરંતુ કોઈ મૃત્યુને વશ કરી શકતું નથી.
૪. મંસારમાં માયાના સંગથી ઉદ્ભવેલી વિચિત્ર વાસનાઓથી જીવ પોતાનું સ્વરૂપ ભૂલી માયાના પાસમાં મૂગવત્ દસાયો અને જરાવસ્થા આવી તો પણ કંઈ મેતી શકતો નથી. અહીં ! જીવની કેટલી અજ્ઞાનતા ? મનમાં જરા વિચારો કે આ દેહ અત્યારે ગમે તેવો રૂપાળો અને સુંદર લાગે છે, પણ તે કાળે કરીને જળરહિત તથા વિરૂપ તો થવાનો જ છે તો અત્યારે તેને અગે ઉપાધિ વધારવાનું મારે શું પ્રયોગન છે ? જ્યારે અતિ જરા આવશ્યકની જ છે ત્યારે ક્ષણિક વસ્તુ ઉપર પ્રેમ કરવો નકામો છે.
૫. અજ્ઞાની મનુષ્ય સ્ત્રી, પુત્ર, ધન અને ધરને મમતાથી પોતાનાં માને છે, પણ અંતે તો તે સર્વને છોડી વિનાશ પામવાનો જ એ કેટલી ધોર આપત્તિ ?
૬. મનુષ્ય પોતાના દેહનું ગમે તેટલું જતન કરે, તોપણ અંતે તેના દેહની રાખ થવાની જ છે.
૭. ખીચું ખંધું ભલે જીઓ, વિચારો, ધારો, પણ જ્યાં સુધી આત્માને દેખ્યો નથી, વિચાર્યો નથી, ધાર્યો નથી ત્યાંસુધી મનુષ્યજન્મની માફકલ્પતા નથી. આત્મા જ આત્માનો નિયંતા છે.
૮. ખીજ સંધળા મનુષ્યો પર જ્ય મેળવનાર કરતાં આત્મા ઉપર જ્ય મેળવનાર ખરેખરો વિજયી છે.
૯. માનસિક પાપનો ત્યાગ કર અને તારા મનથી સદૃશણી જીવન ગાળ. જે મનુષ્ય ક્રોધ કરવાના પ્રસંગે શાંતિ ન રાખતાં ક્રોધ કરે છે તે પરતાય છે.
૧૦. આપણને ધિક્કારનારને ન ધિક્કારીએ તો આપણે સુખમાં રહી શકીએ છીએ. જે અન્યને મારે છે તેને માર ખાવો પડે છે જે ખીજ તરફ ઈર્ષ્યા થતાવે છે તે ખીજ તરફથી ઈર્ષ્યા જ ભેવે છે.
૧૧. 'તેણે મને ગાળ દીધી, મારી નિન્દા કરી, મને માર્યો, મને હરાવ્યો.' આવા વિચારો મનમાં રાખનારાને ધિક્કારનો કોઈ દિવસ અંત આવશે જ નહિ; કારણ કે કદાપિ પણ ધિક્કાર ધિક્કારથી અટકતો નથી; ધિક્કાર પ્રેમથી જ અટકે છે. આ ધણો પુરાણો ઉત્તમ નિયમ છે. જે મનુષ્ય પવિત્ર વિચારથી બોલે છે અથવા વર્તે છે તે મનુષ્યની સાથે જ જતી તેની છાયાની પેઠે સુખ તેને અનુભવે છે.
૧૨. કપાય-ક્રોધ પ્રીતિનો નાશ કરે છે, માન-અહંકાર વિનયનો નાશ કરે છે, માયા-કપટ મિત્રાઈનો નાશ કરે છે અને લોભ મર્વનો નાશ કરે છે. સુનિ લક્ષ્મીસાગરજી

અનુક્રૂપ

ધર્મ ધારણ વિશ્વોતું, ધર્મ વારણ કર્મતું;
ધર્મ તારણ જીવોતું, ધર્મ કારણ શર્મતું. ૧.
ધર્મ છે શાંતિનો દૂત, જીવો વિભ્રાંતિ ભૂતનો;
આત્મઉત્ક્રાંતિનો સૂત, હિતસ્વી સર્વ- સર્વનો. ૨.

શાલિની

ધારી રાજે દુર્ગતિમાં પડતા, ને ઉદ્ધારે પાપ-પદે દૂસંતા;
તેથી જોનું ' ધર્મ ' નામ પ્રમાણ, તે તો નિશ્ચે લોક-આધાર જાણ. ૩.

માલિની

' ધરમ ધરમ ' શબ્દો લોક સૌ ઉચ્ચરે છે,
મરમ ધરમકેરો અંતરે ના ધરે છે;
સ્વમત અભિનિવેશો-આગ્રહોથી ગ્રહેલા,
ક્યમ કરી સમજે તે દષ્ટિવિષે ડસેલા ? ૪.
નથી ધરમ સધાતો લાળ ટીલાં લયથી,
નથી ધરમ સધાતો તીર્થસ્નાનો કર્યાથી;
નથી ધરમ સધાતો ધર્મ નામો જાણ્યાથી,
નથી ધરમ સધાતો ધર્મીમાંહિ ખાણ્યાથી. ૫.
નથી ધરમ સમાતો ધર્મદંભો કર્યામાં,
નથી ધરમ સમાતો ' ધર્મસ્થલો ' કર્યામાં;
નથી ધરમ સમાતો અધશ્રદ્ધા ધર્યામાં,
નથી ધરમ સમાતો લોકસોતે વહ્યામાં. ૬.

મંદાકાંતા

ધર્મી સાચો દૌન દુઃખોતણા દુઃખડાંઓ પૂછે છે,
ધર્મી સાચો તન-મન-ધને આંધું તેનાં લૂછે છે;
ધર્મી સાચો કુપયગતને પ્રેમભાવે નિવારે,
ધર્મી સાચો અભયપ્રદ પદે માર્ગમાં સ્થિર ધારે. ૭

શાલિની

ધર્માભામે ધર્મનો અંશ ન્હોય, તે તો સાચો અંતરંગી જ હોય;
જોઈયું અંગે વ્યાધનું ચર્મ તોય, કોઈ કાળે ગર્દભ વ્યાધ ન્હોય. ૮.

ઈદ્રિવદ્ય

છે ધર્મ તો વસ્તુતણો સ્વભાવજી, એવું કહ્યું સૂત્ર મહા પ્રભાવ;
 તે માટે જે આત્મતણો સ્વભાવ, તે આત્મનો ધર્મ જ એમ ભાવ. ૯.
 તે સાધવા ઉત્તમ આત્મ ધર્મ, જે જે કહ્યાં સાધન જ્ઞાનીઓએ;
 તે સર્વ જાણો ઉપચાર ધર્મ, જે નિશ્ચયે સ્થાપિત લક્ષ હોયે. ૧૦.
 છે ધર્મનું લક્ષણ આ વિશિષ્ટ, જે જે કંઈ હોય સ્વને અનિષ્ટ;
 તે કાયથી અન્ય પ્રતિ કરે ના, ચિત્તે ન ચિંતે, વચ્ચે વહે ના. ૧૧.
 જે ચિત્તમાં ધર્મ સુરંગ લાગે, ત્યાં તો દયાનાં ઝરણાં વહે છે;
 ને સત્ય શીલે તપ શૌચ ત્યાગે, આત્મા સદા તત્પરતા લહે છે. ૧૨.

અનુષ્ટુપ

દાન શીલ તપો ભાવ, એ અનુષ્ટુપ ધારતો;
 ધર્મ સાક્ષાત્ વિધાતા આ, વિશ્વનો સૂત્રધાર છે. ૧૩.

ચામર છંદ

નર્ક-ગર્તમાં પડતં જીવને નચાવતો,
 રમ્ય સ્વર્ગદૃશ્ય એહ લોકમાં રચાવતો;
 બોધપાઠ આત્મઅર્થના ઉરે જગાવતો,
 ધર્મ સદ્ગતિ અપાર્વા સત્સુખે નચાવતો. ૧૪

શિખરિણી

પિતા જેવા પ્રેમે જીવ—શિશુતણું પાલન કરે,
 સદા જે માતાવત્ પરમ હિત વાતસલ્ય જ ધરે;
 વળી સાચા બ્રાતા તથ્યમ વિપદમાં જાંઘ ધરતો,
 સુહૃદ્ એવો ધર્મ સ્વજન સરખો આસ કરતો. ૧૫

વસંતતિલકા

સંસારસાગર અપાર ઉદ્વંધવાને, છે યાનપાત્ર દૃઢ સુંદર ધર્મ જાણે;
 સદ્ગુરુરૂપ તહીં ઉત્તમ કર્ણધાર, ખેંચાડતા જીવ સુપાત્ર લવાળિધપાર. ૧૬
 જ્ઞાન-ક્રિયામય દ્વિચક્રથી ચાલનારો, દુર્લેધ જન્મ-અટવીથી ઉતારનારો;
 માર્ગજ સારથિથી ગ્રેરણ પામનારો, આ ધર્મ નામ રથ સુક્રિતપુરે જનારો. ૧૭

માલિની

ભવર્ષ્ય સહરાની ભૂમિ તાપે તપેલી, અમૃત રસભરી ત્યાં કૃપિકા ધર્મકેરી;
શ્રમહર શીત તેનું પાણી પીને સુપ્રેમે, પથિક શિવપુરોએ ખેંચાંચતા પૂર્ણ શ્રેમે. ૧૮

વંશસ્થ

વિદારતો ગાઢ તમઃ અબોધના, પ્રસારતો કિરણ નિર્વિરોધના;
સુધર્મ એવો રવિ શો પ્રભાસતો, યથાર્થ અર્થ—સ્વરૂપ પ્રકાશતો. ૧૯

અનુદુષ્

નિષ્કારણ કરેણાનો, ધર્મ અમૃતસિંધુ છે;
બોધતો વિશ્વબંધુત્વ, નિર્વાજ લોકબંધુ છે. ૨૦

શાર્દૂલવિક્રીડિત

‘ક્ષાંતિ માર્દવ આર્જવે મન ધરો’ સદર્મ એ બોધતો,
‘સાચો શ્રોત્ર સમાચરો’ સૂચવતો, સત્સંયમે રોધતો;
‘સત્ય પ્રહારતે સદા હઠ રહો! ત્યાગે તપે સ્થિર હો!
આકિંચન્ય ભજો જ’ એમ જગને સંદેશ દેતો અહો. ૨૧

સ્વાગતા

સર્વ મંગલનું મંગલ ધામ, સર્વ શ્રેયતાણું આશ્રય ઠામ;
એવું ધર્મપદ જેહ ભજે છે, પાદપદ તસ દેવ પૂજે છે. ૨૨
ધર્મથી સકળ અર્થ મળે છે, કામ વાંચિછત સમસ્ત ફળે છે;
મુક્તિ પ્રાપ્તિ પણ હસ્તતળે જ, એમ સિદ્ધિ સહુ ધર્મજળે જ. ૨૩
ચક્રવર્તીની અપાર સમૃદ્ધિ, ઇદ્ર ઝદિ ત્યમ અષ્ટ સુસિદ્ધિ;
પ્રાતિહાર્ય શ્રી ગિનેંદ્રની જેહ, ધર્મ કસપદુમનાં ફળ એહ. ૨૪

અનુદુષ્

મનોનંદન તે ધર્મ, પ્રભાવે વૃંદ ઇંદ્રના;
પાદારવિદ વદે છે, ધર્મમૂર્તિ ગિનેંદ્રના. ૨૫

ભગવાનદાસ મનઃમુખભાઈ મહેતા

પ્રભાવિક પુરુષો શ્રેષ્ઠી સુદર્શન

(૪)

કાળ (time) મહાસાગરમાં 'સમય' રૂપી જળિનિદ્રાઓનો તો સુમાર નથી, છતાં એમાંનાં કેટલાકનો એવો સુંદર ઇતિહાસ જંગવાયો છે કે આજે એ વાંચતાં હૃદય ઝલુઝલાટ અનુભવે છે. સુખ-માંથી સંહસા ઉદ્ધાર નિકળી પડે છે કે-ધન્ય એ જીવન ! ધન્ય એ સોનેરી પળ !

દેશનાની પૂર્ણાહુતિ થતાં જ જનતા ઉદ્યાનમાંથી ગહાર નીકળી પાટલીપુત્ર નગરના માર્ગે પળી. "મુંદે મુંદે મતિ-મિત્તા" એ ઉક્તિ અનુસાર વાર્તાલાપના વિષયમાં વિવિધતા ભરી હતી. કોઈક ત્યાગી સંતના જીવન પર, એમાં રહેલી પાવત્રતા પર પ્રશંસાનાં પુષ્પો વેરતાં તો કોઈ આજની દેશનાના કેંદ્ર સમા 'બ્રહ્મચર્ય' જેવા મહત્ત્વના વિષયની અર્ચા કરી રહ્યા હતા. એકે તો સ્વજીવનના નિષ્કોણ પર વાક્ય ઉચ્ચારી દીધું કે-

"મહાશય ! માનો યા ન માનો, પણ સુદર્શન સુનિ- કહે છે તેવું શિયળમતલું પાલન સાધુજીવન સિવાય બીજે શક્ય નથી. સંસારમાં રહી, નેત્રો સામે લાવણ્યના મૂર્તિમંત સ્વરૂપ સગી કામળાંજીઓ અહર્નિશ દીડકેલી કરતી નિરખી બ્રહ્મચર્યનો ઉચ્ચાર કરવો એ અગ્નિમાં હાથ નાંખી ન દાઝવાનો પ્રયોગ કરવા જેવું છે ! એક દલિતું વચન છે કે 'મદમાતી સુવ-

તીનો રાતે વિલાસ જોયા છતાં જો માનવને અંગવિકાર ન પ્રગટે તો માનવ' કે ક્યાં તો એ ત્યાગી છે અથવા તો એ પશુ છે."

"બાધુ ! ઉતાવળો ન યા. એકાંતનો પક્ષ ન પકડ. દલિતા કવનમાં માનવ-ગણના મોટા ભાગના જીવનનું પ્રતિબિંબ ભણે દોરાયું હોય, છતાં ગૃહસ્થજીવનમાં પણ નિષ્કલંક ચારિત્ર શક્ય છે. એવા પણ મનુષ્યો સાંભળ્યા છે કે જે નયન સામે સ્વર્ગની અપ્સરા ભિતરી આવે તો પણ વિકારનો અંશ ન ઉદ્ભવે. તેથી તો 'ગદુરતના વસુધરા' કહેવાય છે. શા માટે દૂર જવું ? આ સુદર્શન મુનિનું પૂર્વ જીવન વિચાર ને. નિષ્કલંક ચરિત્રતા પ્રભાવથી શૂળી મટી સિદ્ધાસન થયું અને શાસનદેવીએ સાક્ષાત્ દર્શન દીધાં."

"શું આ તે જ મહાત્મા છે કે ?"

"અંબાપુરીના સુદર્શન શેઠ વિષે અને તેમના શિયળના પ્રભાવથી થયેલ ચમત્કાર વિષે તો મેં પણ સાંભળ્યું હતું. પણ તેમને સંયમ અંગીકાર કર્યાની વાત જ્યાર તો એ જ સુદર્શન શેઠ અને આજના ઉપદેશ સુનિ સુદર્શન બન્ને એક જ વ્યક્તિ છે એ વાતની મને ખબર નહોતી."

એક તરફ આ વાર્તાલાપ ચાલી રહ્યો છે અને માર્ગ કપાઈ રહ્યો છે ત્યાં સુદર્શનનું નામ કાને પડતાં જ સમીપમાં

એક તંબોળીની દુકાનેથી પાન ખરીદ કરતી લલના ચોકી બેઠી એકાએક તેણીના ચહેરા પર કોઈ અગમ્ય ભીતિના ઓળા પથરાયા. રોજની હસીત મુદ્રા ભેવાને ટેવાયેલ તંબોળી પણ આ દેરફારથી અજાયબી પામ્યો.

તરત જ પેલી લલના સહસા થઈ ગયેલા લાગણીવશ પણામાંથી જાગ્રત બની. પુનઃ હસતું વદન કરી, જાણે કંઈ બન્યું જ નથી એવો ભાવ દાખવતી, પાન લઈ સત્વર પોતાના આવાસ તરફ વિદાય થઈ. સીડી પર ચઢી, કમરામાં પ્રવેશી એકાએક દાસીને ખૂમ પાડી અને જ્યાં એ આવી કે અંશુલિથી વાતો કરતાં માર્ગે અંધ રહેલાં પેલા ગૃહસ્થોને બતાવી, એમની વાતનો મર્મ જાણી લઈ આવવા જલદી તેમની પાછળ પ્રચ્છન્નપણે જવા આજ્ઞા કરી.

વાચકને પણ આશ્ચર્ય થયું જ હશે કે સુદર્શન ચેકને તો અંપાપતિએ શૂળી પર ચઢાવરાખ્યા હતા ત્યારપછી એવો તે કયો ચમત્કાર થયો કે એ જ સુદર્શન જીવતા રહ્યા તથા આગાર ત્યજી અનગાર બન્યા અને પાટલીપુત્રના ઉદ્યાનમાં આવેલ કમળ-દ્રુહ નજીક ક્યાંથી આવી ચઢ્યા ? વળી એ બનાવના વૃતાંતમાં આવતાં સુદર્શન શબ્દથી પેલી લલના કેમ વિવશ બની ગઈ અને શા કારણે એને દાસીને દોડાવી ?

એના અંકોડા બેડવા સારુ આપણે પણ એ ઓતાજનની પાછળ જઈએ અને તેમની વચ્ચે ચાલી રહેલી ગોપિ ધ્યાન દર્શન સાંભળીએ.

મંડળીમાંના એક ગૃહસ્થે શંકા રજૂ

કરતાં જણાવ્યું કે “ પ્રિયદર્શન કાકા ! આપની પેઢી અંપાપુરીમાં છે તો ત્યાંના આ નવાઈભર્યા આખાયે વૃત્તાન્તથી આપ તો માહિતગાર હશે જ. એ સર્વ અમને કહી સંભળાવો. એમ કરવાથી આ મહાત્માના પાવનકારી જીવનસંસ્મરણથી અમારા જ્ઞાન પવિત્ર થશે અને ચાલવાનો થાક પણ જણાશે નહીં ”

“ ભાઈ નંદન ! સાથે જ એ આખોયે બનાવ રોમાંચ બેઠો કરે તેવો છે. યુવાન વય, એકાંત સમય, તરુણાવસ્થાના મધ્યાહ્નમાં રમતી સુન્દરીનો યોગ અને તેણીનો કાંમતુસિ માટે તીવ્ર અભિલાષ. એક રીતે કહીએ તો સર્વપ્રકારની સાતુદ્ગુણતા છતાં એ સામે એકાદ મટકું પણ ન ભારનાર, એકાદ રૂંવાડે પણ વિકાર ન અનુભવનાર સુદર્શન સાથે જ વણિકકુલાવતંસ છે. ખરેખર એ એક મહાન યોદ્ધો છે.

અંપાપતિની પ્રેયસીએ જ્યારે જોયું કે મારા મનોરથ ફળતા નથી ત્યારે એના પર કલંક ચઢાવ્યું અને જ્ઞાનના કાચા તૃપે શૂળીનો આજ્ઞા આપી. સતી મનોરમા કાયોત્સર્ગમાં લીન બની-એ જગજાહેર બનાવના અનુસંધાનમાં અભૂતપૂર્વ બનાવ તો એ બન્યો કે નિર્જીવ એવી શૂળી કે જેણે અગાઉ હજારોના હડીઆ ચુમ્મી લીધા હતા તેણે પણ જાણે જીવ અગ્યો ન હોય તેમ એકાએક પવિત્ર પુરુષતા સ્પર્શથી જળરો કંપ અનુભવ્યો અને નિમેષમાત્રમાં તો શૂળી મટી જઈ સિંહાસન રૂપે નવો અવતાર ધારણ કર્યો

જેમનાં હાથ ગળા રેંસવા સિવાય અન્ય કોઈ સુકૃતમાં વપરાયા નથી અને જેમનાં હૃદય સંખ્યાબંધ આત્માઓનાં મરણમાં સાક્ષી-ભૂત થવાથી કેવળ નિષ્કુર ને જડવત્ બની ગયેલાં છે એવા જણાઈ પડે છે. પણ ઘડીભર આ અમરકારથી અન્તયળીમાં ગરકાવ થઈ ગયા.

વાયુવેગે પ્રસરતી આ વાત જ્ઞેતા-જ્ઞેતામાં વસંતનો હવાવ લૂંટતાં ભૂપતિના કાને પડી, ખીજી બાજુ રણવાસમાં પણ એનો પડથો પડ્યો. એકી સાથે સન્ન-રાણીનાં હૃદય એકાએક ભૂકંપ થવાથી જેમ ધરણી મૂકે તેમ મૂકી બિધ્યાં !

રાજા વિચારે છે કે ‘ જેને હું અભિચારી માનું છું, અરે ! જેને. શુનિગાર લેખવવા માટે પુરાવાની પણ જરૂર નથી જો એ સુદર્શન વણિક પંચત્વ પામવાને બદલે મિહાસન શોભાવે છે ! અવશ્ય કંઈક સમજદાર થઈ છે. નિર્મળ ન્યાયના તોલન અર્થે મારે જ્ઞેતા જ ત્યાં જવું જોઈએ, ’ એવો નિશ્ચય થતાં જ નૃપની સ્વારી શૂળીસ્થંભ તરફ વળી. રાણી અલયા પણ સમજી ચૂકી કે ‘ કાળાશ છુપાવવા ગમે તેવા સફેદાનાં અસ્તર માર્યાં, પણ આખરે સત્યનો જય થયો. ’ એના પ્રકાશમાં પોતે પ્રજાની નજરે વ્યભિચારિણી તરીકે જાહેર થાય અને એ માટે મળતે પાત્ર બને તે પૂર્વે પલાયન થઈ જવાનો નિરધાર કરી તેણે દાસી એવી પંડિતાને જલદી તેડાવી.

ન્યારે સજવી વધસ્થળે આવી પહોંચે ત્યારે ત્યાંના દેખાવ કોઈ વીર્ય-ભૂમિના મેળા જેવો થઈ રહ્યો હતો.

સત્યવત શિરોમણિ એવા સુદર્શન શેઠ દેવતાઈ સિંહાસન પર બિરાજ્યા હતા. કંઠમાં ત્રિવિધવર્ણી ને નવપદ્મવિત પુષ્પોની માળાનું આરોપણ કરી, અંતરિક્ષમાં ભિખા રહી, શાસનદેવી એકત્રિત થયેલા જનવૃંદને ઉદ્દેશી ઉદ્દોષણનાં મંગળાચરણ કરી રહ્યા હતા.

પોતે સતી મનોરમાની દૃઢ પ્રતિજ્ઞાથી કેવી રીતે ખેંચાઈ આવ્યા તે જણાવી આ કલંક એક પ્રશંસાપાત્ર વ્યક્તિના શરે ચઢાવવામાં કંઈ વ્યક્તિઓનો હાથ હતો ? એ પાછળ કેવી નીચ સુરાદ હતી ? તે સર્વ સ્પષ્ટ શબ્દોમાં જનતાને કહી સંભળાવી અંતમાં બોલ્યા કે—

‘ અંપાપતિએ કેવળ લાગણીવશ બની, ઉતાવળથી ન્યાય તોળવામાં ગંભીર ભૂલ કરી છે. એમાં રાજધર્મ ચૂક્યા છે. પુનઃ આવું કાર્ય ન બનવા પામે એ ખાતર હું તેમનું તે તરફ ધ્યાન ખેંચું છું. પ્રજાના પિતા સમા ભૂપાળે ન્યાય-નીતિના પાલનમાં પૂર્ણ લક્ષ આપવું ઘટે, નહિં તો અણવિચારી કાર્યોથી કોઈક વાર રાજ્ય મહાન સંકટમાં આવી પડશે એવી આગાહી કરું છું. ’

સદૈવ જેના સુખ ખાતર નૃપ દધિવાહન ચિંતાતુર રહેતો અને અમાપ કાળજી ધરતો તે અભયાનું દુશ્ચરિત્ર શ્રવણ કરી એટલી હદે ચોપાન્વિત બની ગયો કે કદાચ જો તેણી નજીકમાં હોત તો જીવતી રહેવા ન પામત. પ્રસંગ વિચારી, શુસ્તાને દયાવી દઈ, મહાત્મા એવા સુદર્શનને

પ્રણામ કરી પોતાના ઉનાવળાપણથી જે કદર્થના ઉપબવવામાં પોતે કારણરૂપ ગણ્યો તેને માટે ક્ષમા માગી.

સુદર્શન રાજનને ઉદ્દેશી બોલ્યા કે “મહારાજ! આપ એનું દુઃખન ધરો. વાત મનમાંથી કાઢી નાંખો. એ સર્વ કર્મ-રાજના તમાસા છે એ જેવા વેશ ભવ-રૂપી નાટ્યભૂમિ પર જીવોને ભજવાવે તેવા પરતંત્ર દશા હોવાથી જીવને ભજવવા પડે છે. મારી, આપની કે દેવી અભયાની દશા ચેત્રંજના પ્યાદા જેવી છે !”

તરત જ દધિવાહન રાત્રીએ સામૈયા-પૂર્વક વાજતેગાજતે શ્રેષ્ઠીશિરોમણિ સુદર્શનનો નગરપ્રવેશ કરાવ્યો. સત્યનો જય જયકાર થયો. શિયળના અપૂર્વ મહિ-માની વાત ચોતરફ વિસ્તરી રહી. સર્વત્ર જૈન શાસનની ગૌરવગાથા ગવાવા લાગી. આ સમાચાર શ્રવણ કરી, પ્રાણવદ્ભના શિરે ચોટાંતું કલંક સર્વથા નષ્ટ પામવાથી અને સન્નિરિત્રની મહત્તા પહેલાં કરતાં સવિશેષ સ્થપાવાથી સતી મનોરમાએ કાયોત્સર્ગ પામ્યો.

જનતામાં પતિવ્રતધારિણી મનોરમા પ્રશંસાનો અને કુલટા અભયા નિંદાનો વિષય થઈ પડી.

રાજમહાલયમાં પદસંચાર કરતાં જ સંપાપતિને દૃષ્ટ અભયા યાદ આવી. અનુચરને આજ્ઞા કરી કે ‘ગુન્હેગાર એવી રાણી અભયાને પોતાની સન્મુખ તેડી લાવ.’ પણ અદ્વ સમયમાં જ તે પાછો ફર્યો. નિરાશાભર્યા સ્વરે તેણે જણાવ્યું કે ‘રાત્ર-

ધિરાજ! રાણી માતા તથા તેમની દાસી પડિતાનો કયાંય પત્તો જ નથી, દાસી-વૃંદ અહીં તહીં શોધાશોધ કરી રહેલ છે.”

“શું એ પલાયન થઈ ગઈ? જા, જલદી જા અને તળારક્ષકને ગળાર આપ. ચારે દિશામાં અશ્વારોહી સૈનિકોને દોડાવી કોઈ પણ રીતે એ ગણેને જીવતાં પકડી લાવે.”

હતાશ વદને નૃપ પોતાના શયના-ગારમાં ગયો અને ભ્રમિત ચિત્ત લવવા લાગ્યો : “અહા! પક્ષા ગઈ તેનો પત્તો જ ન મળે! ધારણી શિયળ રક્ષણાર્થે મૃત્યુને આધીન બની! અને આ અભયા મારા સ્નેહગું અનુપમ ભાજન-ઉભય અંગનાઓ કરતાં તફન વિપરીત રીતે-કુળને મશીનો ડાઘદઘાડી ગઈ! ધિક્કાર છે! ફિટકાર છે આ મોહન્તળને! આ માયાબળને કોઈ પણ રીતે કાપી નાખવી જોઈએ. વહાલી પક્ષાનો-એના સંતાનનો પત્તો મળે એટલી જ ઢીલ છે.

નંદન! મારા મુનિમજીએ આ લખેલ ચિત્ર મેં તારી માગણીથી વર્ણવી ગતાવ્યું. એ પત્રના પ્રાંત લાગે જણાવ્યું છે કે આંપતી તપાસ કરાવ્યા છતાં અભયાનો પત્તો નથી લાગ્યો અને સુદર્શન શેઠે ગૃહનો ભાર પોતાના વડીલ પુત્રને ભાગવી ચારિત્ર લીધું છે.

જે કે એ લેખ મળ્યાને ઘણો સમય થઈ ગયો છે અને સાધુ એવા સુદર્શન પ્રભુ શ્રીમહાવીરદેવના મગામગમાં આવી, અનુપમ આગમજ્ઞાતા થઈ ચારિત્રપાલ-નમાં એકા બની ગયા છે. અરે! પુનઃ

તેમના પગલા અંપામાં પડતાં નૃપતિ દધિવાહન મોટી ધામધૂમથી સામે આવેલ. એ અવસરે સતી મનોરમાએ પણ ભાગવતી દીક્ષા સ્વીકારી. આગ ઉભય સાચા ગૃહસ્થી અને સાચા ત્યાગી ગાંધ્યા એ પત્રમાં જણાવ્યું હતું કે વિચરતા મુનિ-રાજ સુદર્શન તમારી તરફ ચાને પ્રાચીન એવા પાટલીપુત્ર તરફ આવવા સંભવ છે. એની પાછળ પણ કંઈક રહસ્ય સમાયેલું છે, કારણ કે જૂન તેમ જ સંઘનો અતિ આશ્ચર્ય છતાં એ નિર્ણય અકર રહ્યો છે ”

“ મહાશ્રી ! એવું કંઈક છે ખરું. મેં તો એટલે સુધી સાંભળ્યું છે કે આપણા નગરમાં એ સંતને ભારે ઉપસર્ગ થવાનો છે. એ વાત પર વિશ્વાસ એમે તેવું કારણ પણ છે અને તે કહેનાર અક્ષિત એ ચાર દિવસ પૂર્વે જ નાલંદામાં વિરાજમાન તીર્થપતિ શ્રી મહાવીરદેવને વાંદીને પાછા ફરેલ છે.

ત્યાં તો તેઓનો મહોલો આબોયો એટલે સૌ છૂટા પડી પોતપોતાના આવાસ પ્રતિસિધ્ધાબ્યા. પાછળ આવેલી દાસી પણ ઝરપથી પાછી ફરી અને શ્રવણ કરેલો સર્વ વૃત્તાંત પોતાની સ્વામિનીને કહી સંભળાવ્યો. એની પૂર્ણાહૂતિ થતાં જ ઉભયના ચહેરા પર ભાવી સંકટની કાલિમા ફરી વળી. ભણે સામે જ ભયરૂપી રાક્ષસ ખડો હોય તેમ દાસીને ઉદ્દેશી ગાંધ પોકારી બીડી.

“ પડિતા ! કંઈ પણ માર્ગ શોધ, નહિં તો જરૂર દુસાયા. રીગાંધ રીગાંધને મરવાનું. આપણે અવશ્ય ઓળખાઈ જઈશું. વાચક સમજી ગાય

હશે કે સ્વામિની જૂદા રાણી અભયા હતી અને એની દાસી તે પંડિતા હતી. અંપાના અંતઃપુરમાંથી રકુચકર થઈ, છન્નવેશે કેટલાક સ્થાનોમાં ભટકી, કેટલાક સમયથી પાટલીપુત્રમાં આવી શુભન્નર વાગના આઠી વસ્તીવાળા લતામાં સ્થિત થયા હતા. વિવિધ હાવભાવ ને ક્રાંતિલ કટાક્ષથી ભોગી ભ્રમરોને આકર્ષી સ્વચ્છંદપણે વિલાસી જીવન ગાળી રહેલ આ લલનાયુગ્મને મરલવતા ભય જેવું કંઈ જ નહોતું. કેવળ આજના અચાતક કાને પડેલ ‘સુદર્શન’ શબ્દે ‘ભય’ નું વાતાવરણ સરળવ્યું. સાથે જ અભયાની શક્તિ સ્વાહા થઈ ગઈ. ધર્મ નીતિ કરતાં પણ ઉઘાડા પડી જવાની ધાસ્તી અને પકડાઈ ગયા પછીનો રાજ્યતરફનો મુત્સુદંડ તેણીના નેત્રો સામે તરવરવા લાગ્યો.

પણ કાવાદાવાના પુતળા સમી પંડિતા ગભરાય કે નાશીપાસ થાય તેમ નહોતી. મુનિ સુદર્શન અહીં વધુ રોકાય તો અનર્થ જન્મે તેથી એ પૂર્વે તેમનું કાટકું કાઢી નાખવાની યુક્તિ શોધી કાઢી. અભયાને કહી પણ સંભળાવી, છતાં હતાશ રાણી કંઈ બોલી શકી નહીં.

મધ્યરાત્રિનો સમય થતાં જ કાચો-તસર્ગમાં ભોલેલા ને કેવળ ધર્મધ્યાનમાં લીન ગનેલા સંત સુદર્શન સામે-કમલ-ફહના કાંઠા પર એકાએક બે લલનાઓ ખડી થઈ. એ હતી અભયા ને પંડિતા. પંડિતાએ સાથે આણેલ પોટલામાંથી ઝટ સળગી બેઠે તેવી સામગ્રીઓ ગહાર કાઢી ધ્યાનસ્થ મુનિની આરે વાળુ ગોઠવી

દીધી અને અતિશય ઝડપથી એમાં અંગારો મૂક્યો. ચોતરફ આગ ભીડી, વચમાં મુનિ-રાજ સમતારસનું પાન કરતાં પૂર્વસંચિ-તને વિચારતા હતા કે—‘આ ઉભય યુવ-તીઓ તો માત્ર નિમિત્ત રૂપ છે, બાકી સાચા શત્રુઓ તો મારાં કરેલાં કર્મો જ છે.’ એમ ચિંતવતાં મૈત્રપણે ધૈર્યથી એનો સામનો કરી રહ્યા. આયુષ્યનો અંત આવી રહ્યો. પુણ્યલોક સુદર્શનનો દેહ ભસ્મી-ભૂત થઈ ગયો અને એનો અમર આત્મા અંતગઠ કેવલી બની ચૌદ રાજલોકના પ્રાંત ભાગે આવેલી સ્ફટિક રત્નમયી સિદ્ધશિલા ઉપર સિદ્ધસ્થાનમાં પહોંચી ગયો.

પંડિતા અને અભયા દૂર ઝાડીમાં સંતાઈ આ સર્વ જોઈ રહ્યા હતા તેમણે ‘હાશ’ નો ઉચ્ચાર કર્યો. પંડિતા બોલી બોલી: ‘શણીશ! પ્રકુલ થાઓ, કાંટોનીકળી ગયો.’ છતાં સંતની પ્રસન્ન વદને થયેલી

મૃત્યુલેટ નિહાળી અભયાના અંધારા હૃદયમાં વિજળી સમ જળકારો થયો. તેણીએ પતિતજીવનમાંથી હાથ ધોઈ નાંખવાની ગાંઠ વાળી.

પ્રભાત કાળના સોનેરી કિરણો પૃથ્વી-તળ પર પથરાયાં. શ્રદ્ધાસંપન્ન ઉપાસકોનાં આગમન શરૂ થયાં. એમાં શ્રેષ્ઠીવર્થ પ્રિય-દર્શન ને નંદન પણ હતા જ.

તેમણે મહાત્મા સુદર્શનને જાહેર કેવળ રાણ જોઈ. તેમના અંતર રડી બિઠ્યાં. મર-ણાંત ઉપસર્ગ સાંભળી ગ્લાનિ થઈ. પાછ-ળથી જ્ઞાનીમુખે સુદર્શન મુનિ જોશે ગયાતું સાંભળી ભાવી પ્રભા આ વૃત્તાંત ન ભૂલે એ સારું કમળદ્રહ નજીક પાડુકા સ્થાપન કરી.

વર્ષોના વાયરા વોત્યા છતાં સમ્મથિ-ત્રની પ્રુથઓ આજે પણ ત્યાં મહેટ્ટી રહી છે. ચોકસી

આ કથામાં સુદર્શન મુનિને બાળી દીધાની હકીકત આપેલ છે તે પ્રમાણે બીજામાં નથી તેથી એ વિચારણીય છે. તંત્રી

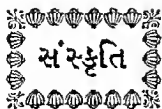

સુદર્શન શ્રેષ્ઠીની કથામાં રાજા દધિવાહને અને રાણી અભયાએ સહસ્ર કાર્ય કર્યું છે. તે સંબંધમાં એક કવિએ કહ્યું છે કે—

સદસા વિદ્યર્ષીત ન ક્રિયા-મવિવેકઃ પરમાપદાં પદં ।

વૃણ્વતે દિ વિમૃદયકારિણં, ગુણભુગ્ધાઃ સ્વયમેવ સંપદઃ ॥ ૧ ॥

અર્થ—કોઈપણ કાર્ય સદસા-વગરવિચારે કરવું નહીં, કાંઈક છે તેમાં સહેલ અવિવેક ઉત્કૃષ્ટ આપતિનું સ્થાન છે, અને જે વિચારીને કાર્ય કરનારા છે તેને શુભલુપ્થ એવી સંપદા સ્વયમેવ વરે છે. અર્થાત્ સંપત્તિ સ્વયમેવ તેની પાને આવે છે. તેને સંપત્તિની ઇચ્છા કરવી પડતી નથી. કુંવરજી

હિંદુસ્થાન દેશ દુનિયાના તમામ દેશો કરતાં પેદાશ અને હવાપાણીમાં સૌથી ઉત્તમ છે. આ દેશની જમીનની અંદર અઢળક કીમતી ચીજો સમાયલી છે. દુનિયાના અનેક દેશના લોકો આ દેશમાં આવી ધનાઢ્ય ગળ્યા છે અને આપણે આપણી બેદરકારીને લીધે પેટને કાળે હલ્તરો માઇલ દરિયાપાર જવું પડે છે. તેનું કારણ તપાસતાં જણાય છે કે આપણા કુમળી વયનાં ગાળકો ઉપર અનાર્થ દેશની સંસ્કૃતિની છાપ પડે છે. અનાર્થ સંસ્કૃતિથી ગાળકો ગાવામાં, પીવામાં, પહેરવા ઓઢવામાં, વગેરેમાં વગેરે દુનિયાદારીની તમામ રીતલાતમાં અનાર્થ દેશની સંસ્કૃતિનો ઉપયોગ કરે છે અને તેથી આપણને પોતાનું ગુજરાન ચલાવવામાં મુસીબત પડે છે. જો તેઓ આપણા દેશની સંસ્કૃતિ પ્રમાણે કામ કે રોજગાર કરે તો તેને પેટને ખાતર દરિયાપાર જવું પડે નહિ, પણ નાનપણથી અનાર્થદેશની સંસ્કૃતિની છાપ પડી જવાથી તે પોઝિશન ખાતર આર્થદેશની સંસ્કૃતિ પ્રમાણે કામ કરી શકતા નથી. મેટ્રિક, બી. એ, એમ. એ, અને એલએલ. બી. વાળા હજારો રૂપિયાનું પાણી કરી ડીઝી મેળવે છે પણ ડીઝી મેળવ્યા પછી ગિનવસ્તીલદારને પચાસ રૂપિયાનો માસિક પગાર પણ મળતો નથી અને લાંબો વળત બેસી રહેવું પડે છે. તેનો એક દાખલો થોડા વર્ષ પહેલાં પેપરમાં વાંચ્યો હતો કે કલકત્તામાં રૂ. ૨૫)ના પોસ્ટમેનની જરૂર જણાતાં તેઓએ બહારગર પેપરમાં આપી એટલે તે વાંગી લગભગ આઠ સો ઉમેદવારની અરજીઓ દાખલ થઈ. તેમાં પચીસ ઉમેદવાર તો બી.એ. થયેલ હતા. અરે! આ કેવો અફસોસ! હલ્તરો રૂપિયા ખરચી ડીઝી મેળવેલા જુવાનને માટે આમ નોકરી માટે ફાંફાં મારવાં પડે. આવા અનેક દાખલા જાને છે, પણ આપણા ગાળકો પોતાનો ધંધો હાથ ધરતા નથી અને અંતે બેહાલ બની ન્ય છે. અનાર્થ સંસ્કૃતિથી ગાળકો મા-ગાપની આજ્ઞાનો લોપ કરે છે અને પોતાની સ્વચ્છંદી વર્તણૂક ચલાવે છે. જન્મ આપનાર જનેતા અને પોષણ કરનાર પિતાએ કરેલા ઉપકારને પણ ભૂલી ન્ય છે. તેનું કારણ એટલું જ કે શિક્ષણમાં તેઓ તેવી સંસ્કૃતિથી ગિનવાકેફ રહે છે અને માગાપ પ્રત્યે તેણે કરેલા ઉપકાર માટે તેનો બદલો વાળવા તેની શું ફરજ છે તે પણ જાણતા નથી. આ વળતે હોપવાંચનમાગામાં વાંચેલી માગાપે કરેલા ઉપકાર વિષેની કવિતા યાદ આવે છે. એ કવિતા એટલી ગંધી અસરકારક છે કે તે વાંચતાં કોમળ હૃદયવાળાનું મન તો તેને માટે દ્રવિત થઈ ન્ય. જેનો ઉપકાર જિંદગીપર્યંત ભૂલી શકાય તેવો નથી. એવા માગાપનો ઉપકાર ભૂલી જનાર મનુષ્યને જોતાં બેદરશાય છે. આ ગંધા અનાર્થ સંસ્કૃતિનાં પરિણામ છે. અમીચંદ કરશનજી

ધર્મધ્યાનના ચાર પ્રકારનું સ્વરૂપ

રૂપસ્થં ચ પદસ્થં ચ, પિણ્ડસ્થં રૂપવર્જિતમ્ ।

ધ્યાનં ચતુર્વિધં પ્રોક્તં, સંસારાર્ણવતાત્કમ્ ॥ ૧ ॥

અર્થ—૩૫૨૪-૫૬૨૪-પિંડ૨૪ અને રૂપાતીત, એ પ્રમાણે ચાર પ્રકારનું ધ્યાન સંસારરૂપ સમુદ્રથી પાર ઉતારનારું કહેવાય છે.

પદયતિ પ્રથમં રૂપં, સ્તૌતિ ધ્યેયં તતઃ પદૈઃ ।

તન્મયઃ સ્યાત્તતઃ પિણ્ડે, રૂપાતીતં કમાદ્ મયેત્ ॥ ૨ ॥

અર્થ—માધક પ્રથમ ધ્યેય વસ્તુનું રૂપ જીવે છે, પછી પદે કરી ધ્યેય વસ્તુની સત્યતા કરે છે, તે પછી પિંડને વિષે તન્મય થાય છે અને પછી અનુક્રમે રૂપાતીત થાય છે.

યથાવસ્થિતમાલમ્બ્ય, રૂપં ત્રિજગદીશિતુઃ ।

ક્રિયતે યન્મુદા ધ્યાનં, તદ્રૂપસ્થં નિગદ્યતે ॥ ૩ ॥

અર્થ—તીર્થંકર ભગવાનનું જોયું રૂપ છે તેવા ૩૫૨૪ આત્મજન લઈને જે ભગવાનનું હાર્દિપૂર્વક ધ્યાન કરવું તે ‘૩૫૨૪’ ધ્યાન કહેવાય છે.

વિદ્યાયાં યદિ વા મન્ત્રે, શુદ્ધેવસ્તુતાવપિ ।

પદસ્થં કથ્યતે ધ્યાનં, પવિત્રાન્યસ્તુતાવપિ ॥ ૪ ॥

અર્થ—વિદ્યામા-મંત્રમાં-મંત્રાક્ષરમાં-શુદ્ધદેવની સ્તુતિમાં તથા અન્ય કોઈ પવિત્ર વસ્તુની સ્તુતિમાં જે વિચારણા તે ‘૫૬૨૪’ ધ્યાન કહેવાય છે.

યન્નિકચન શરીરસ્થં, ધ્યાયતે દેવતાદિકમ્ ।

તન્મયીમાનશુદ્ધં તત્, પિણ્ડસ્થં ધ્યાનમુચ્યતે ॥ ૫ ॥

અર્થ—તન્મય ભાવથી શુદ્ધ એવું જે કંઈ શરીરમાં દેવતા આદિનું ધ્યાન કરાય છે તેને ‘પિંડ૨૪’ ધ્યાન કહે છે.

નિર્લેપસ્ય નિરૂપસ્ય, નિદ્રસ્ય પરમાત્મનઃ ।

ચિદાનન્દમયસ્ય સ્યા-રૂપાનં રૂપત્રિવર્જિતમ્ ॥ ૬ ॥

અર્થ—કર્મલેપ વિનાના, નિગદાર અને ચિદાનન્દમય એવા શિદ્ધ પરમાત્મનું ધ્યાન કરવું તે ‘રૂપાતીત’ ધ્યાન કહેવાય છે.

ચર્ણાદિપિચ્છનિષ્પત્તૌ, કૃતે નિર્મદનેડન્તરા ।

જ્યોતિ પૂર્ણં ચ સંસ્થાને, રૂપાતીતમ્ય કલ્પના ॥ ૭ ॥

અર્થ—શુષ્ક ચર્ણોનું નિષ્કલ્પ બનાવ્યું હોય, તેની અંદરનું ચોખ્ખા પૂરી થીતું હોય, તથા જિજ્ઞાસુ અંધારા તેજીમય હોય એવા સ્વરૂપને વિષે રૂપાતીતની મંથના થાય છે.

મુનિશ્રી પ્રમથિમજા

બે સભાસદોનું ખેદકારક પંચતવ ૧ ઝવેરી સારાભાઈ વાડીલાલ.-મુ ૫૬

આ ગૃહસ્થ ઝવેરાતના વેપારી અને ધર્મચુસ્ત હતા મદાયતણી હતા આ સભાના લાઘ્વ મેમ્બર હતા સભા તરફ પ્રેમભાવનાળા હતા તેઓ ચાર માગની માદગી ભોગનીને ચેત્ર વદિ ૧ મે ૬૯ વર્ષની વયે મુબઇ ખાતે પચત્ત પામ્યા છે અમે તેમના ચાગ પુત્ર ભાઈ ગતિલાલ વગેરેને તથા કુટુંબીઓને અત કરજીથી દિવાસો આપીએ છીએ અને તેમના આત્માને શાંતિ ઇશ્વરીએ છીએ

ભાઈ પરભુદાસ ગમચ દ-ભાવનગર

ભાવનગરનિવાસી આ બધુ અમદાવાદ ખાતે ફોટોગ્રાફીનું કામ કરતા હતા તેઓ બેલા એન્ડ મામ લગભગ ૧૧ માદગી ભોગની ચેત્ર વદિ ૭ મે ૬૫ નવની વયે ભાવનગર ખાતે પચત્ત પામ્યા છે તેઓ સભાના પ્રથમ વર્ગના મેમ્બર હતા અને સભા તરફ પ્રીતિવાળા હતા, સદાચારી હતા, ધર્મપરાયણ હતા અતમમયે પણ એમણે શ્રદ્ધાપૂર્વક દેવશુરુ, ભક્તિ સ્મરણ સુપાત્ર દાનાદિ કરીને પ્રાનભાગ સુધાર્યો છે. અમે તેમના પુત્ર ભાઈ ગતિલાલ વગેરે કુટુંબીઓને અન કરજીથી દિવાસો આપીએ છીએ અને તેમના આત્માને શાંતિ ઇશ્વરીએ છીએ

આ મને સંબોનો અભાર થનાથી સભાને બે પ્રૌઢ મેમ્બરોની ખામી પડી છે

બે પ્રતિકમણની શાસ્ત્રી અને ગુજરાતી બુકો

આ બંને પ્રગરની બુકો અમે બહુ ચર્ચેયા છપાવીએ છીએ હાલમા તેની નવી આગતિ કેટલાક સુધારાનધાગ માથે સુદૃઢ છપાવી છે કિંમત તથા આના રાખી છે, પરંતુ જોનશાળા માટે કેઈનામ માટે રૂ ૩ તેથી વધારે મગાનનાગને વ્હી આને આપશુ શુદ્ધિ માટે પૂરતી કાળજી રાખનામા આવી છે

શ્રી પ્રતિકમણના હેતુ

પ્રતિકમણ કરનારા શ્રાવક શ્રાવિકા વગેરેને માટે આ બુક બહુ જ જરૂરની છે એક સસ્કૃત મયનુ ભાષાતર છે તેમા દરેક સૂત્રનો ક્રમ શા માટે અને તેમા શુ રહસ્ય છે તે બહુ મારી રીતે સમજાવેન છે વાદણાના (૨૫) આસર્યક, મુદ્ધપત્તિની (૫૦) પડિતેહણા કેમ કરવી તે બહુ મારી રીતે સમજાવેલ છે આ બુક વાંચ્યા સિવાય પ્રતિકમણ વિષે પૂરી માહિતી મળી શકતી જ નથી પ્રાંતે પ્રતિકમણના આઠ પર્વાય અને તેની ઉપર આઠ કયા આપેની છે જરૂર મળાવે, વાચે ને પાઠશાળામા ચનાવે વિદ્યાર્થીઓને સમજાવે કિંમત માત્ર ૭ આના

૫. શ્રોપદ્ધનિજયશ્કૃત નવપદ્ધતી પૂજા

તથા

૫'. રૂપવિજયશ્કૃત શ્રી પચ્ચજાનની પૂજા

આ બંને પૂજા અર્થ માથે છપાવેન છે અર્થમા પ્રામગિક ધણે વધારો કર્યો છે કે જે ખામ ઉપયોગી છે તેની ખાત્રી વાચવાથી થઈ શકે તેમ છે અમાગી છપાવની અનેક અર્થમંહિત પૂજાઓમા આ બુકથી વધારો થયો છે કિંમત મે આના નાખી છે, પરંતુ પ્રયાસના પ્રમાણમા તે કિંમત ઓછી લાગે તેમ છે દરેક પૂજામા ગૃહસ્થ શુ છે તે યથાશક્તિ સમજાવેન છે

લાંબા પ્રયાસને પરિણામે તૈયાર થયેલ ગણધર મહારાજ શ્રી મુદ્ધર્માસ્વામીકૃત

શ્રી સમવાયાંગ સૂત્ર

(મૂળ, મૂળના અને શ્રી ગણધરવસુદેવે કરેલી ટીકાના અર્થસંહિત)

આ સૂત્ર અત્યંત ગંભીરાર્થથી લેવું છે, દ્રવ્યાનુયોગના અનેક વિષયો તેમા સમાવેના છે. તેમા આપેલા વિષયો જાણવા માટે અમે નિયમાનુક્રમ પ્રાગ્ભા ૨૨ પાનામા (૪૪ પૃષ્ઠમા) આપેલ છે તે વાંચના ત-૧ લેવી, આ એક સૂત્ર વાંચવાથી અનેક વિષયોનો બોધ થઈ શકે તેમ છે, બનતા પ્રયાસે તેના ભાષાંતરમા જૂલ ન થાય એવી ચીવટ રાખવામા આવી છે, છતાં હજારથપણ જૂલને પાત્ર છે આ સૂત્રનું પ્રમાણ ૫૬ કારમનુ થયું છે. કાગળ ઘણા ઊંચા વાપર્યા છે. પત્રાકારે છપાવેલ હોવાથી મુનિરાજને ખાસ ઉપયોગી થાય તેમ છે. જણુ લાંબા વખતના પ્રયાસનું આ પરિણામ છે.

પ્રયાસના અને કારમોના પ્રમાણમા કિંમત રૂ ૩) રાખેલ છે તે વધારે નથી જો કે એક ઉદાર ગૃહસ્થ તરફથી સારી સહાય મળેલી છે, છતાં સહાય કિંમત રાખવી પડી છે. સહાના લાઇકેન્સરને રૂ ૧) ખાદ કરીને એટલે રૂ ૨) થી આપવામા આવશે પ્રથમથી માહક થઈને જેમણે રૂ ૧૫૫ મોકલેલ છે તેમણે રૂ ૧) ખીજે મોકલવો. રૂ ૨૫૫ મોકલનારે પોસ્ટેજ ન મોકલવું દરેકે પોસ્ટેજ ૫૬૨ આના વધારે મોકલવા રેલવેનું સાધન હશે તો ફાપદો થઈ શકશે, માટે રેલવે સ્ટેશનનું નામ વગેરે લખવું.

શ્રી ત્રિપદિ શલાકા પુરુષ ચરિત્ર ભાષાંતર

પર્વ ૮ મુ ને ૯ મુ : નવી આવૃત્તિ

પર્વ આઠમામાં મુખ્યવૃત્તિએ શ્રી નેમિનાથજીનું ચરિત્ર છે. તેમ જ નવમા વાસુદેવ કૃષ્ણ, બળદેવ બળભદ્ર ને પ્રતિવાસુદેવ જરાસંધનું ચરિત્ર છે, પરંતુ પ્રાસંગિક પાત્ર પાંડવોનું ચરિત્ર ઘણા વિસ્તારથી છે; તેમ જ શાંખ-પ્રધુમ્ન. દેવકીજીના છ પુત્ર, ગજમુકુમાળ વિગેરે અનેક ઉત્તમ પુરુષોનાં ચરિત્રો ખાસ વાંચવા લાયક આપેલા છે.

પર્વ નવમામાં બાગમા ચક્રવર્તી બ્રહ્મહત્તનું તથા શ્રી પાર્શ્વનાથ પરમાત્માનું ચરિત્ર આપેલું છે. પાર્શ્વનાથનું ચરિત્ર પૂર્વના દશ ભવના વર્ણન સાથે ઘણું વિસ્તારથી આપેલું છે વાંચતાં આનંદ ઉપજે તેમ છે.

આ પર્વ ૮-૯ ની છુટ ઘણા વખતથી થઈ રહી હતી, તેની આ આવૃત્તિ ઘણી મુંઝવે તૈયાર કરેલી છે, તેથી શ્રી ત્રિપદિ શલાકા પુરુષ ચરિત્રના દશ પર્વના ગ્રંથમાં જેમને આ પર્વ ૮-૯ મળેલ ન હોય તેમણે મંગાવીને રેલ પૂર્ણ કરી લેવો. કિંમત રૂ. ૩-૦-૦ પોસ્ટેજ ૭ આના.

આ ચરિત્રના પર્વ ૩-૪-૫-૬ પણ કેટલા વખતથી થઈ રહેલ છે. તેની નવી આવૃત્તિ છપાવવી શરૂ કરેલ છે તે પણ તાકીદે બહાર પાડ્યું.

શ્રી જૈન ધર્મ પ્રકાશ

પુસ્તક ૫૫ મું

સંવત ૧૯૯૫

આંક ૩ જે

જેઠ

પ્રકટકર્તા—

શ્રી જૈનધર્મ પ્રસારક સભા
ભાવનગર

卐

વીર સંવત ૨૪૬૫

卐

શ્રી જૈન ધર્મ પ્રકાશ

ખડારગામ માટે ખાર અક ને લેટના પોસ્ટેજ સાથે વાર્ષિક લવાજમ રૂ. ૧-૧૨-૦

પુસ્તક ૫૫ મુ }
અક ૩ બે }

જેઠ.

{ વીર સં. ૨૪૬૫
{ વિક્રમ સં. ૧૯૯૫

અનુક્રમણિકા

- ૧ ધર્મમય ણન બધયે ... .. (ગજમલ લડાગી) ૭૩
- ૨ હુધડે હુળા ન માય (દોહુન) ... (કપુરચ દ ઠાકુરગી શાહ) ૭૪
- ૩ દીધા એ દાન તેથી શુ ? (ગજવ)... (અમીચ દ કશનજી શેર) ૭૫
- ૪ મનનીય વિચારો ... .. (ગ ર ન મ ડ વિ) ૭૬
- ૫ વ્યવહાર કૌશલ્ય નાના લોકો (૧૫૦ થી ૫૩) ... (મૌખિક) ૭૮
- ૬ ગૃહસ્થાશ્રમની ધન્યતા અને અ ન્યતા... .. (રૂ ૧૨૭) ૮૩
- ૭ અશ્વાદબોધ તથાસ્તિ (લાતવિત્તનાથજી ઉ નથી) (રૂ ૧૨૭) ૮૪
- ૮ ધર્મોક્ત મોક્ષિકો ... .. (અનતગાન જાદવજી શાહ) ૮૮
- ૯ પ્રશ્નોત્તર ... .. (પ્રશ્નકાર-મારતર અગચ દ જ્ઞાભાઈ) ૯૦
- ૧૦ પન્વેદનાથી અ તણ ... (માગર ખૂ યાફ કેશનલાલ) ૯૫
- ૧૧ મત્સંગતિ. કયય કિં ન નરોતિ પુંસાં ? (મુનિ વિદ્યાનદરિચયજી) ૯૭
- ૧૨ નામ કેપનો નામ (૫૬) .. .. (ડૉ ભગવાનદાસ મન સુખભાઈ) ૧૦૦
- ૧૩ અક્ષરોને મળેલો દેવાનો ... .. (રૂ ૧-૭) ૧૦૨
- ૧૪ પ્રભાવિત પુરુષો એકા મહાનજી .. (મોદનલાન દીપચ દ ચોકરી) ૧૦૩
- ૧૫ લક્ષ્મીવાન કે લક્ષ્મીદાન ? (ગજપાળ મગનલાલ વહોળા) ૧૦૬
- ૧૬ હેમચ દ્રાચ યે દરેકો નિર્ણય-આર્થ .. (મૌખિક) ૧૦૮
- ૧૭ મહાનન મિદનજી ને હેમચ દ્રાચાર્થનો મોગાપ ... (મૌખિક) ૧૦૯

સલાને મળેલ નવા પેટ્રનનો લાભ

શેઠ માણેકલાલભાઈ ચુનીલાલ-મુંબઈ

આ ઉપરલિલ ગૃહસ્થ દાનમા અનેક શુભ મર્થોમા મોટી રકમનો દ્રવ્યમય દરવાથી જાળીના થયા છે મહાશુભી ને મનાયારી હોવા સાથે ધર્મચુરત છે મત્સ્યધર્મ પર પ્રીતિ વાળા છે તેમજે દરેલા અમારી મબાના પેટ્રનપણાના સીકાગથી અમને અત્યત આનંદ થયો છે એમની મખાતનુ વીરટ તેમના ફાટા માથે દવે પછીના અકમા આપવામા આનંદે

આમા મહાશુભી મત્સ્યનોરડે જૈન ટ્રામ વિગેય ઉત્તરવગ થાય છે એવા થભા મત્સ્યનો પ્રગટો એમું અમે ઇચ્છીએ છીએ.

पुस्तक ५५ अं
वि. सं. १९२५

७४

अंक ३ ले
वीर स. २४६५

धर्ममय वन जाईये ।

करता नहीं आशा कभी, मैं माल और मिष्टान्न की ।
आश करता हूँ सदा, संतोष के अनुष्ठान की ॥ १ ॥
माल और मिष्टान्न तो, पल भर में हो जाते रातम ।
कायम सदा रहती जगत में, निव ही एक धर्म की ॥ २ ॥
माल मिश्रित और प्यारी, देह रह जाती यहां ।
आती है संग में एक ही, जो भावना है धर्म की ॥ ३ ॥
पाने कमाने भोगने का, जो बनाया ध्येय है ।
इस ध्येय में नहीं श्रेय है, यह बात है एक कर्म की ॥ ४ ॥
ध्येय आने का हमारा, क्या बताया शास्त्र में ? ।
फिर हमने आकर क्या किया ? पाकर के शक्ति आत्म की ॥ ५ ॥
दिन रातरूपी चक्र तो, चलते रहेंगे विश्व में ।
पर पा नहीं सकते समय, जो व्यर्थ ही बरवाद की ॥ ६ ॥
इमलिये अर सोचकर, सार्थक समय कर लीजिये ।
श्रवण हृदा का सर्व ही, वस राह लो फिर धर्म की ॥ ७ ॥
हैं विनय यह राज तुमसें, धर्ममय वन जाईये ।
फिर इस लोक में भी शान्तिसें, आनंद लो वह स्वर्ग की ॥ ८ ॥

राजमल भंडारी-आगर (मालवा)

હૈં હરખ ન માય.

દોહરા

નેત્રહીન નેત્રો મળે, ભૂખ્યો ઘેળર ખાય;	૧
નિર્ધનને ધન સાંપડ્યે, હૈં હરખ ન માય.	
વંધ્યા પુત્ર સુલક્ષણો, અમૃત નીર તૃપાય;	૨
રોગી રોગ નિવારણે, હૈં હરખ ન માય.	
ઇચ્છા લોજન વૈદ કહે, લણતાં પંડિત થાય;	૩
લાલ મેળવે લોભી જન, હૈં હરખ ન માય.	
વાંઢા વિધુર નારી પ્રસન્ન, ઇચ્છા પૂરી પમાય;	૪
મળતાં કામી કામિની, હૈં હરખ ન માય.	
અભ્યાસી શુભ જ્ઞાન લહે, પરીક્ષા પાસ થવાય;	૫
પૂરણ માર્ક મળ્યાથકી, હૈં હરખ ન માય.	
ન્યાયાધીશ મતિજ્ઞાનથી, અદલ ન્યાય અપાય;	૬
લાંચ ન લે મળે માન તો, હૈં હરખ ન માય.	
રુધિર ટીપું ન પડે જરા, દેશ અનેક છતાય;	૭
હોયે વિજય લડાઇમાં, હૈં હરખ ન માય.	
ફયતને મુખ આપવા, ચહે મનથી ને રાય;	૮
રાજ કરે પ્રજામતથકી, હૈં હરખ ન માય.	
પંડિત ને વિદ્યાર્થીનો, મેળ ધરાળર થાય;	૯
શીઘ્ર આવે વિદ્યાગૃહે, હૈં હરખ ન માય.	
ધાર્યું કામ થાય તુરતમાં, મહેનત પડે ન જરાય;	૧૦
માગ્યા વિષુ જરા ને મળે, હૈં હરખ ન માય.	
જે જે ઇચ્છા થાય તે, તુરત જ પૂરણ થાય;	૧૧
ધર્મ પુન્ય શુભ ભાગ્યથી, હૈં હરખ ન માય.	
દૃઢ વૈરાગ્યના રંગથી, દીક્ષા ને લેવાય;	૧૨
પામે મુરગતિ છવ તે, હૈં હરખ ન માય.	
દેવ શુરુ શુદ્ધ ધર્મની, શ્રદ્ધા પાકી ઠંસાય;	૧૩
ગોધિખીજને પામતાં, હૈં હરખ ન માય.	
તીરથ જિનજિજ્ઞ ચૈત્યનાં, નિત્ય નિત્ય દર્શન થાય;	૧૪
ટળે પાપ ભવ કોશનાં, હૈં હરખ ન માય.	
માન પિતા ગુરુરાયની, ભક્તિ હર્ષ જિભરાય;	૧૫
મળે આશીષ સુખી સદા, હૈં હરખ ન માય.	

મોકરી કરતાં શેઠની, દાનત શુદ્ધ રણાય;	
પ્રમાણિક ને નીતિમાં, હેડે હરખ ન માય.	૧૬
વૈરીના વિરોધને, શુભ હૃદયે ગમાવાય;	
પ્રેમ અને સંતોષથી, હેડે હરખ ન માય.	૧૭
શુભ આવે ગુણીજનયકી, ગુણીના શુભ ગવાય;	
શુણિયલપણું આવ્યા પછી, હેડે હરખ ન માય.	૧૮
વાણી નમ્ર, દિલમાં દયા, પરઉપકાર કરાય;	
શુભ કાર્યે ચિત્ત આહતાં, હેડે હરખ ન માય.	૧૯
આતમરામ પ્રસન્ન રહે, સદ્બુદ્ધિ ઊભરાય;	
કપૂર વિનય વિવેકથી, હેડે હરખ ન માય.	૨૦

કપૂરચંદ ઠાકરશી શાહ

દીધા એ દાન તેથી શું ?

ગરલ

દીધાં ગહુ ટીર્ષ્ણાં દાનો, જમાવી નામના જગમાં;
 નિલાવ્યા ના અનાથો તો, દીધા એ દાન તેથી શું ? ૧
 ગયા મંદિર મરણદમા, રહીમ કે રામ રીઝવા;
 રીઝાવ્યા રંકને નહિ તો, રીઝાવ્યા રામ તેથી શું ? ૨
 અતિ આનંદને અવસર, જમાવ્યા રાજદરબારો;
 ભૂખ્યાને ભાત ના આપ્યો, જમાવ્યા રાજ તેથી શું ? ૩
 દીધા ઉપદેશ દેશોમાં, લખ્યા નીતિતણા લેખો;
 ન પાળ્યું ને કહ્યું પોતે, શિખામણ આપી તેથી શું ? ૪
 ઉડાવી મોજ માનીતી, લંડાવ્યા લક્ષ્મીના લંકાર;
 પછીથી પુત્રને સંચય-લલામણ આપી તેથી શું ? ૫
 મળ્યા વિલાસ ને વૈલવ, અમીરી ઈશ્વરે આપી;
 દયા ના દિલમાં રચાપી, અમીરી આપી તેથી શું ? ૬
 રૂપાળો રંગ કાયાનો, દીપાવ્યો દેહ દાગીને;
 કીધાં જો કાળજી કાળાં, મળ્યું સૌંદર્ય તેથી શું ? ૭
 રૂપાળો યોગ સાધીને, પ્રભુના નામને પામ્યો;
 પ્રભુતા ના ગતાવી તો, પ્રભુ પીછાનવાથી શું ? ૮
 લણ્યો ગહુ જાતની લાપ, થયો પડિત પ્રોક્ષસર;
 નથી વિવેક વાણીમાં, થયો પડિત તેથી શું ? ૯

અમીચંદ કરશનજી શેઠ

મનનીય વિચારો

(સંગ્રાહકે ૨૫૦ સ. ઇ. વિ.)

૧. જ્યાં સુધી તમે નિયમોને દૃઢ વળગી રહેતા નહીં શિખ્યા હો ત્યાં સુધી લખાણમાં કે વિચારમાં તમે ખીન્નઓને માટે એવા નિયમો નક્કી કરી શકશો નહીં. આ હકીકત જીવન-ચારિત્ર્યને અંગે વધુ લાગુ પડે છે.
૨. કોઈ અવર વસ્તુને કિંમતી કે લાલદામી ન ગણો કે જેથી તમને તમારું વચન ભંગ કરવાની ફરજ પડે, કોઈ માણસને તિરસ્કારવો પડે, શંકાશીલ બનવું પડે, શ્રાપ આપવો પડે અને ધમકી વર્તન રાખવું પડે. એવી ચીજની તૃષ્ણા ન રાખવી કે જેને ખીન્નથી છુપાવવી પડે.
૩. એક ચીજ ઘણી જ કિંમતી છે. તે એ કે તમારા જીવનને અસત્યવાદી કે અન્યાયી માણસ માથે પણ ઉપકારમય વૃત્તિથી સત્ય અને ન્યાયપૂર્વક ગુન્નરવું.
૪. તમે હેઠ્ઠો અભિપ્રાય-ચુકાદો આપવામાં ઉતાવળા ન બનો. દરેક હકીકત સાંભળો, દરેક દૃષ્ટિબિંદુને ધ્યાનમાં લ્યો અને કોઈ પણ જાતનો ઇ-માફ જાહેર કરતાં પહેલાં પ્રશ્નને દરેક બાજુથી અવલોકો.
૫. કોઈ પણ વાતમા દાખલ થતા પહેલાં તેના લાભ-ગેરલાભ વિચારો-ધ્યાનમાં લ્યો. “ જોલણું મહેલું છે પણ વસ્તુને અમલમાં મૂકવી મુશ્કેલ છે.” આથી જો તમે કાર્યની મુશ્કેલી જાણ્યા પછી તે લાભમાં લ્યો તો તેને પાર ઉતારવું તમારે માટે વધારે મહેલું થશે.
૬. માગી અને સ્વતંત્ર રીતે વિચારતાં શીખો. ખીન્નઓના નિર્ણયથી તથાઈ ન જાઓ. દરેક મનુષ્ય યા વસ્તુ તન્દ્ર નિષ્પક્ષપાતપૂર્ણે જુઓ અને પછી તમારે માટે સ્વતંત્ર રીતે નિર્ણય કરો.
૭. અભિપ્રાયભેદો ખાતર કોઈને ધિક્કારો નહીં. એકસરખાપણા કરતાં વિચારની વિવિધતા વધુ મારી છે. જો તે ખોટો જ હોય તો તેને વિનવથી આપા માર્ગે લાવો-લાવતા પ્રયત્ન કરો.
૮. જ્યાં ઇચ્છા હોય છે ત્યાં માર્ગ મળી ગયે છે. તમાગ લાઇને જે કંઈ કરવાનું મળે તે તમારો મધ્યમી શક્તિપૂર્વક કરો. જો તમે કોઈ વાતમાં ઈનેગર હો તો તે ઉત્સાહ અને શક્તિપૂર્વક કરો. એટલે તેને તમે સારી રીતે કરી શકશો.
૯. મકાન, અન્ન, વસ્ત્ર, શરીર અને મનની સ્વચ્છતા, તંદુરસ્તી, જ્ઞાન, આત્મીય અને જીવનની અધી જરૂરીઆતો ને મગવડો મેળવતા તમારે પરિશ્રમ કરવો જ જોઈએ.
૧૦. તમારા પોતાના પુરુષાર્થ ઉપર જ આધાર રાખો. પુરુષાર્થ એક જ ઇચ્છાપ્રાપ્તિનો

માનનીય માર્ગ છે. જો તમે મહેનત કરી શકો તો કોઈની સહાય કે મખાવતો ઉપર આધાર રાખો નહીં.

૧૧. તમારાથી બની શકતું મોટું કાર્ય કરો, પણ જો તમે એક માધારણ કાર્યને પણ સાચી રીતે અને હૃદયપૂર્વક કરો તો તેને વખાણશે નહિ. ફરક જરૂરી કાર્ય પ્રમાણિકપણે જાતે બુદ્ધિપૂર્વક કરો.
૧૨. આપ-લે કરવાનું સાધન પૈસા હોવાથી આ જગતમાં મસારાને સુખરૂપ રહેવા માટે તેની પાસે થોડા પૈસા હોવા જોઈએ, પણ પૈસા પાછળ જ પડવું તેવો આપણા જીવનનો આશય-ઉદ્દેશ ન હોવો જોઈએ. ધણી વખત ધનપ્રાપ્તિ ધણા અનિષ્ટ પરિણામો તરફ લઇ જાય છે.
૧૩. પૈસાનો સંદ્ભવ્ય કરવો એ ધનપ્રાપ્તિની મફળતા લેખાય તેથી તેનો દુરુપયોગ નહીં કરતાં બને તેટલો મહુપયોગ કરવો.
૧૪. પૈસો નહિ પણ પૈસાની તૃષ્ણા જ બધા અનર્થનું મૂળ છે. જો પૈસો વધે તો તમારા હૃદયને તેના ઉપર રચાપિત કરે નહીં. ત્યાં-અનુકંપના કામમાં તમારા પૈસાનો વ્યય કરવાથી તમે જે કંઈ બીજાના લલા માટે આપશો તેનું ફળ તમને જરૂર બળી ગયું. શુભદાન કરો-તમારો જમણો હાથ જે આપે તે ડાયા હાથને જાણવા ઘો નહીં નામના કે કીર્તિ માટે દાન નહિ કરો. પણ માન તે સારું છે અને ધનનો તે સદુપયોગ છે એટલા ખાતર જ કરો.
૧૫. સાદુ જીવન એ મધુ આનંદી જીવન (પુણીઆ આવડના જેવું) છે. દેખાવ અને મુંઢતા (ફેશન-ટાપીય)ની પાછળ ન પડો. ઉઝાડ અને પૈસાને ખગલાદ કરનાર ન બનો. બધી ખાખતમાં નજીરી બચતો ઘણી વાગ ચણી ઉપયોગી થાય છે અને પરિણામે પૈસો બચાવે છે.
૧૬. જેમ બને તેમ જિંદગીની જરૂરીયાતો ઓછી કરો કે જેથી વધારે પૈસા મેળવવા માટે રાત્રિદિવસ પ્રયાસ કરવો ન પડે.
૧૭. ખોસવામાં એટલા બધા નિયમિત ચદ્દ જાઓ કે જેથી અન્યને દુઃખ લાગે તેવું તો બોવાય જ નહીં.
૧૮. લખવામાં પણ એટલા જ સાવચેત રહો કે જેથી કોઈને દુઃખ લાગે તેવું લખવામાં તમારી કવચ જ ચાલે નહીં.
૧૯. અન્યને શ્રીમંત જોઈને ગણ થાઓ, પણ તેના ચવાની અભિલાષા ન કરો.
૨૦. જેમ બને તેમ શુભ મેળવવાના પ્રયામમાં જ તત્પર રહો.

વ્યવહાર-કૌશલ્ય

લેખક-મૌકિતક

(૧૫૦)

સિંહની પૂછડી થવા જતા ગંગાળીનુ માથુ થયું સારુ.

ત્રેણી વ્યવહારુ રાત છે જ્યાંએ માણસો મોગ માણસોના પૂછડા થવા છાંછે છે એને એમ લાગે છે કે પોતાને મોટા માણસો માથે ઝાળખાણ હોય, એને ત્યાં પોતાનો અવગ-જવગ હોય એને ઘેર પોતાની બેઠે હોય તો સારુ એ મોટાની ખુશામત કરે, એના વિચિત્ર ફાટાઓના વખાણ કરે, એની મૂર્ખાઇભરેલી વાતોના વખાણ કરે, એની હામાહા ભેગવે, એમા પોતાનું ગૌરવ વધે છે એમ માને કે જ્યાં ધનવાનો પણ પોતાની ઉચ્ચ સ્થિતિનો ગેનાલ લઇ આશ્રિતોને નિરંતર દયાણુ નીચે રાખવાનો ધધો લઇબેઠે ના હોય છે 'મોગના ધરની છીપર ચાટના મળે તો પણ તમાગ સારા નસીમ' એવી એની વાતો ગરીબની હાજરીમા કર્યા કરે અને ગરીબ કે મધ્યમ આશ્રિતોને ભગમા યા કરે

એ જ અવેરી રોડ હતો. એને ત્યાં એ- માણુમ દરરોજ છીપર ચાટવા આવ અને છીપરને દુલ્લ લગાડી ચાલ્યો જાય દશ વનમ સુધી તેણે ચાની ચાતુ મુનાકાત લીધા કરી એક દિવસ રોડને દર્યાગમા અવેગત લઇને જવાનું થયું કોઇ મોઝર હાજર નહોતો, તેવામા છીપર ચાટવ વાળો આવી ચલ્યો ગેર તેને માથે લઇ લીધો દર્યાગને અવેશત ખતા યુ અમુક વતનો માન ઘેર નહી ગયેલો તે લાવવા શે? તિન્નેરીની ચાની પેના છીપર ચાટનાગને આપી તે લેવા ગયો ગમને થયું કે રોડને આવો વિશ્વાસુ માણુમ છેતો રોડ પાસે માગણી કરી તેને પોતાનો ખજાનચી (ટ્રેઝરર) બનાવવો જોઇએ ગમને માગણી કરી અને છીપર ચાટનાગને મોટા પગાચી રાજ્યનો ખજાનચી બનાવે આવી વાતો નહી તોડર, આશ્રિતો અને ખુશામતીઆઓને ધનવાનો હમેજને માટે દયાણુમા ગળે છે મોટાના પૂછડા થનાર નિરંતર તેને અનુમતતા જ નહે છે પરંતુ એનો કદી ગુફવાર વળતો નથી

એને ખદલે લૂપ્પીસૂકી સ્વતંત્ર લાખરી મળે તે સારી સ્વતંત્રતા જેવી મોગ નથી અને નાની ફાજની સગદારી મળે તે મર્વ રીતે ઇચ્છવા યોગ્ય છે ગમે તે સ્થિતિમા માણુમ હોય પણ એની દેખા તો સુઝાન પર બેસવાની જ હોવી જોઇએ ' પાગડી આરા સદા નિનન ' છે અને લિખના કે ખુશામતના હારવા નહી રીંક ચડના નથી કગાળ ગ્રેહુ સારુ, પણ બીજાના પૂછડા થવાનો ખ્યાન ન જોવો એમા ખરી મદાનગી છે, સત્ત છે, શૌર્ષ છે અને જાતે તો ચે માગે કે કો વાગે તે કોઈ જાણતું નથી તેનખણનો વેપાર ગનાર મરદા થવા છે અને મોઈદોર વેચનાર મહેનાતોના સ્વામી થવા છે લાવના આર્થ તો ઉચ્ચ જ ખજા મચેગોતે તામે યયુ, પણ આતમસ્તવ ગુમાની અકિતવનો નાશ તો દી થવા ન દેવો

એ જ નિયમ મમાજમા લાય પડે છે ત્યાં પણ અમુક મોટા છે, માટે મોટાને અવ

મરવાની ટેવ ન પાડી. પોતાનો મુદ્દો કદી ચૂકવો નહિ અને સતત સુમાવના કચ્છા ગરીબ રહેવામાં મગ્ન છે એમ માનવું. પમંગીનો અવકાશ હોય ત્યાં નાના મગ્નના મગ્ન થવાનો આશય અને આદર્શ ગમવો અને કાંઈ ઉપાય ન હોય તો મિલકતે પણ વળગવું; પણ તેના પૂછડે પૂછડે ચાલવાની વૃત્તિ તો ન જ ગમી. મરવાનને મર્વ મળી આવે છે અને આદર્શ પ્રમાણે કૃત્રિમિદ્ધ થાય છે. પ્રજાળ પુરુષાર્થ અને નિઃશંક નિર્ણય પાસે તો અશક્ય પણ શક્ય બનવું બેઠએ છીએ. કુશળ ગાયુમ પોતાની પ્રગતિનો માર્ગ આ ગતે સાધે અને સર્વ મયોગોમા આત્મબલિદાન તો ન જ થયા દે, એમા વ્યવહારવિચક્ષણતા છે.

"It is better to be the head of a lizard, than the tail of a lion"
(25-11-36) D N

(૧૫૧)

પોતે ગરીબ છે એમ બેને લાગે તે ગરીબ છે.
ગરીબાર્થ લાગે તે ખરી ગરીબી છે

મરફૂતમા એક સુભાષિત છે તેમા નમ્મ અને ઋષિમુનિ વચ્ચેની વાતચીત છે. ઋષિ કહે છે કે "રાજન્! અમને વસ્ત્ર(ઝાડની છાવના વસ્ત્રે)થી મતોય છે, તમને શેશમી ઝરીઆન વસ્ત્રોથી મતોય છે આમા મતોય માધારણ ધર્મ છે અને બન્નેમા કશો તફાવત નથી અથવા હોય તો ક્ષમ વગરનો છે જેની તૃષ્ણા વિશાળ હોય તે ખરેખરો ગરીબ છે મનમા મતોય થઈ ગયો, પછી કોણ દગ્ધો? અને કોણ ધનવાન?" આ મુદ્દાની વાત છે. શેક માણુમ પાસે ફા લાખ રૂપિયા હોય, પણ તેમા તેને મતોય ન હોય તો તે આશાનદીના કિનારા પર બિંભો રહી ગણુનરી કર્યા જ રહે છે એને હજારો વધારે મળે તો લાખની આશા કરે છે અને પાંચ પચામ હજાર જોઈ થઈ ગયે તો કંઠાટ કરી મૂકે છે. એને બોલતા માલગણો કે હાલ તો ધધાધાપામા વાંછ કમ નથી, વેપાર બધા લાગી પડ્યા છે અને એવા મયોગોમા એને વ્યાજની દગ્ધરોની આવડ હોય તો પણ એ દવામણુ મુખ દુશ્વે, ખામ જરૂરી સંખ્યાતને અંગે મહાત્મવા કરો અને જાણે આખી દુનિયા અત્યારે વિખનના આગ પર આવી ગઈ છે એવી વાતો કરશે. આશાનો અંત નથી-તૃષ્ણાનો છેડો નથી અને કેવળ મળે મતોય થાય એનો કાંઈ નિયમ નથી મનજીભાષીના ખાડ કદી ભગણી નથી અને લોભનો થોમ નથી એમા ખરી મગ્ન તો કાંઈ ચદોન્નીપ લજ લખપતિ પાસે આવે ત્યારે થાય છે એની વાતો, એના બહાના, એની ઉડાડ પદ્ધતિ દેખવા લાયક હોય છે.

દિરમના આડ આના કે રૂપીઓ મેળવી, સરી રાટલી ખાઈ, કુટુંબી હુકમા આનંદ માનનાર ગરીબ ખરો મુખી છે કે આરાને તાંતણે લટકેન લખપતિ, કરોડપતિ ખરો મુખી છે? એ ઉંમર બેનરીને બેરા જેવું છે મજૂરી કરી સાજો થો જનાર ખેડૂતની પૂછમા આ હાડવા કે ખાટો હોય, તેને મોજ છે કે પોતાથી વધારે ધનવાનની ઉંમર જનાર મહેલમા રહેવા? ધાપનિને મેજ છે? એ માનવચિદાનો મોટો કોપડો છે સાજો ગાતા

ગાતાં ઘેર જનાર મનુષ્યને જોયા છે ? એને કદી લાગે છે કે પોતે ગરીબ છે ? એને નસીબ પર ભરોસો છે, એને શ્રમ પર વિશ્વાસ છે, એને ધસધસાટ ઊંચ આવે છે, એને ચોરનો ભય નથી, ગાંભીરનો ભય નથી, ઇન્કમટેક્સના ચોક્કિસરનો ભય નથી. અપ્રસિદ્ધ પણ પ્રેમ-મય જીવન છતી એ દુક્રમ આવે ત્યારે કરાતો દસતો ચાલ્યો જાય છે; એની સાથે સર-ખામણીમાં ધનવાનનાં ડચકાં જોયાં હોય તો ઘૂણા મધ આવે

માટે જેને લાગે કે પોતે અધૂરા છે તે ખરો ગરીબ છે, જેને નવાણના ધક્કા લાગ્યા હોય છે તે ગરીબ છે, જેને રત્નમય જળજ્ઞાં શીંગડાં પૂરાં કંરવાં હોય છે તે ગરીબ છે, જેને ખોયેલાં વડાણો ફરતગત કરવાં હોય તે ગરીબ છે; તેથી ધન વગરના ગરીબ છે એમ માનવું જૂલભરેલું છે. કુશળ માનવી જે હોય તે તેમાં સંતોષ માને, સમજે કે પારકી આશા તો મદા નિરાશા છે. હોય તેવા મળ માણુથી અને વધારે મેળવવા પ્રયત્ન કરવો, પણ તરવરાટ કરવો નહિ. આપણે તો મોજ છે એમ માનવું, ગરીબાઈ છે એમ માનવું નહિ, એ ખરું સામાન્ય છે સ્વરાજ્ય છે, નિમ્નદં છે, દંવી કૃપા છે.

"The poor are only they who feel poor and poverty consists in feeling poor."
DOMESTIC LIFE. (23-6-36) E. N.

(૧૫૨)

આ સખ્ત દુનિયામાં મિત્રતા એક અગત્યની ખામત છે;
કારણ કે મિત્રતાથી પોતાની જાતનું વિસ્મરણ થાય છે;
અને પોતાની જાતને વિસરી ગયા સિવાય કોઈ
મનુષ્ય મોટાં કામ કરી શકતો નથી

ધનાની અને સમાજ કે જનતામાં પોતાની જાતને ઝોતપોત કરી દેનારી મર્વની ભાવના હોવી નોંધએ તેની એ રીતે શરૂઆત થાય છે તેટલા માટે અને દષ્ટિએ મૈત્રી આનંદ સ્વયં વસ્તુ છે, તેથી તેનો આદર કરવો.

મિત્રો અને પ્રકારના હોય છે ગાળી મિત્ર, તાળી મિત્ર અને હૃદય મિત્ર અર્થાત્ સત્ત્વ પ્રકાર માટે જ છે મિત્ર ખાતર ગમે તેવો ભોગ આપનારના દાખવાઓ ઇતિહાસમાં નોંધાયેલ છે ક્ષમાશુણ્ય મૈત્રીમાં જ ખીલે છે, અચારી લેનારી શક્તિ મિત્રતામાંથી જન્મે છે, આત્મવિરમરણ અને આત્મત્યાગની શરૂઆત મૈત્રીમાંથી જ જન્મે છે અને વિશ્વમધુત્તની પ્રિયાગ ભાવના પણ મૈત્રીમાંથી ખીલી વિસ્તાર પામે છે જેઓ નિષ્કપડી, પ્રેમાગ, હૃદયરપર્શી, સ્વાર્થત્યાગી મિત્ર મેળવી શકે તે જીવન આનંદમાં ગાળી શકે અને આદર્શ પ્રમાણે આગામી હિત માંથી શરૂ મિત્રતા જીવનમાં સુવાસ રહે છે અને સમાન કક્ષાના મિત્રો હોય તો જીવનમાં આધવામાં મદદ કરે છે.

મિત્રની પમદગીમાં ખૂબ સભાળ ગખવી હૃદયના ભાવો સમજી ચારિત્રાન માથે મૈત્રી કરવી, પોતાની હદનો પણ પોતાથી માગે મિત્ર શોધવો સ્વાર્થન તિલાંજલી આપનારમાં મૈત્રી ટોકે છે એ વાત ધ્યાનમાં ગખવી અને સમાજ કે ધર્મમાં ધનમાં પ્રેમ મિત્ર અમૂલ્ય વસ્તુ છે એ વાત લક્ષમાં ગળી, સમાન શીલ મસ્કૃતિ અને વિચારવાળા મિત્રને મોઢી, તેના પર વિશ્વાસ આપનારમાં કુશળ મનુષ્ય પોતાની શુદ્ધિશક્તિનો ઉપયોગ કરે.

"Friendship is a mighty fact in this world, since by friendship comes self-forgiveness, and a man does great works unless he forgets self"

JEFFREY LARNOL (7-12-37)

(૧૫૩)

મત્રી એ માણસોમાં એકબીજાનું હિત અને સુખ

વધારવાનું મજબૂત અને ચાહુ સાધન છે.

મૈત્રી એ માણસ વચ્ચે નથી મનુષ્ય પરસ્પર મનમાં કરનાર પ્રાણી છે એને મનમાં કરતા, જાગૃતા અને તોડતા આરંભે છે મિત્રની સોડમાં દુખ ઝોધુ થાય છે અને આનંદ દશગણે થાય છે મિત્રતા કર્યા પછી તોડની પડે એ વારે દુખનો વિષય છે મિત્રો વૈરી થાય ત્યારે તેનો વિરોધ કરવો જોઈએ અને આજો વખત ચિંતા ખટપટ અને ઉડળા કરાવે છે તેથી ઝાળખાણુ અને માથે કરવી, પણ હૃદયની વાત જી શકાત એવી મૈત્રી તો પોતાના સમાન ધર્મ-સમાન નયનામાં માથે જ કરવી જેની સોળતમાં આપણે હોઈએ તેના વર્તન પરથી આપણે માટે અન્ય તોલ મે છે, તેથી રડીયાજ, મૂર્ખ, દ્રોહી, ઉપનંદીઆ અને ધાંધલીઆ સાથે મૈત્રી કરવી નહિ ગાળી એક વાર મૈત્રી કરી એટલે તો જળ અને મીન(માછલા)ના જેવો મનમાં કરી નાખવો. માછલી પાણી વગર રહી કે જળી નહિ જો વાત ધ્યાનમાં ગખવી એક સુભાષિતમાં કહ્યું છે કે ' મિત્રદ્રોહ કરનાર, કરેના સુખને દણુમાં અને વિશ્વાસવાતી આવશ્યકદ્રવિદ્માં નરકમાં જાય છે ' આનો ભાવ એ છે કે મિત્ર થયા પછી ગમે તેટલા ભોગ કે અજારે મિત્રનો દ્રોહ કરવો નહિ મિત્રનું

સખ વધારવા મારુ અને એટલો બોમ આપવો, તેનો ઉત્કર્ષ થાય તેની તેને મજાદ આપતી અને પોતાની ગમે તેવી યુથ વત તેને કહેતાં મજાદ ન કરવો અને તેને પોતાની અમુક અને આરુઢ પ્રમાણે માચી મવાદ આપતી, મિત્રને મજાદ આપવામાં અંગત સ્વાર્થ ન માધવો. મિત્રની ખાતર ગમે તેટલો બોમ આપવો પડે તો તેમાં મજાદ ન રાખવો. મિત્રને ત્યાં મારે અવગર કામકાજ કરવું અને તેના કે તેના ઘરવાળાના મંદવાડે કે આપતિ પ્રમગે ખડે પડે દામર રહેવું અને દુઃખમા દિવાસો આપવો. મૈત્રી માયુ રાખતી હોય તો મિત્ર માથે વાદવિરાદમા હનરખું નદિ. તેની માથે પૈમાની લેવડદેવડ કરતી નદિ અને તેની ગેદાગરીમાં તેની શ્રી માથે વાતચીત કરતી નદિ, કામ વાગ મિત્રને પૈમા આપવા પડે તો પાછા લેવા નથી એ દિગાએ વ આપવા અને પાછા આપે તો લેવા, પશુ ગંગધ મખવે હોય તો આપેલ નાખાની ઉપરાણી કરતી નદિ.

માયા મિત્રની પમદગી કરી હોય તો નીનિનું પોપણ થાય છે, મખતમાં વધારો થાય છે, હાવની ગાંઠા ખૂલતી જાય છે અને જીવનચાલ ગૂઢર અને છે. મારો મિત્ર મગવો મુરકેય છે, પજુ મળ્યા પછી મખધ જળવવો એ પોતાની આરુઢ પર આધાર રાખે છે. ખામ કરીને અમય, મંદવાદ અને દુઃખ વખતે મિત્ર રમાવજીનું કામ કરે છે. મૈત્રી મગુખનો સ્વામારિઠ માનય ધર્મ છે. પજુ એની ખીલવણી અંગત યુજિકામ અને આત્મ-નિમજ્જનની કાયા પર આધાર રાખે છે. દુઃખ અને જળની મૈત્રી મંદગુન કયિએ વખાણી છે અને આપણા દેશમા નો માચી મિત્રનાના દાખલાઓનો પાર નથી. સ્ત્રાજનની મૈત્રી રિમમુદિમ વધતી જાય છે અને અનત એકનામાં પર્યવમાન પામે છે.

"Friendship is a strong and balanced inclination in persons to promote the happiness and good of one another." ALMOND (25-2-39)

અદસાદાન-ચોટી કરવાથી થતાં

નુકસાન

- ૧-અગુરુપાનો અભાવ.
- ૨-પરોપકારનો અભાવ.
- ૩-કાપરનાને અવકાશ.
- ૪-દિમાનો મંબર.
- ૫-આત્મ-પ્રતિજ્ઞાની દાનિ.
- ૬-કર્મનું અચન.
- ૭-મર્દીયાના નિર્વામાની પ્રાપ્તિ.
- ૮-આરગાબવમારે કપાર્જનમનું રેકું.
- ૯-અવત-કૃષી પ્રોદધનું સંકારીલખનું
- ૧૦-સાચ જાણી મિત્રાનો મંબર.

દ્રવ્યક્રિયાના મુખ્ય બેદ

(મિદાન પ્રારંભ મંગમાંથી ઉપન)

- ૧-મિધ્યાત્વીની ભક્તિ કરતી તે દ્રવ્ય ક્રિયા છે.
- ૨-ઉપયોગ ન્દિન મમ્યકત્વીની ધર્મ-ક્રિયા એ દ્રવ્ય ક્રિયા છે.
- ૩-પ્રાગ્ભિક મુખની કમ્બએ થતી પ્રાથિક ક્રિયા એ દ્રવ્ય ક્રિયા છે.
- ૪-વાપાકિના કારણે સતપાટી મગુપા-કિની ઉત્તમ પૂત-ભક્તિ કરતી તે દ્રવ્ય ક્રિયા છે.
- ૫-આવપૂર્ક પજુ ખાખડીની કરેલી મેચા-ભક્તિ તે દ્રવ્ય ક્રિયા છે.
- ૬-પા-મુનિ મંગલમહુ

ગૃહસ્થાશ્રમની ધન્યતા ને અધન્યતા

સાન્નન્દં સદનં સુતાસ્તુ સુધિયઃ કાન્તા મૃદુમાવિણી ।

સ્વેચ્છાપૂર્ણધનં સ્વયોપિતિ રતિઃ સ્વાદ્યાપરાઃ સેવકાઃ ॥

આતિથ્યં પ્રમુપૂજનં પ્રતિદિનં મિષ્ટાન્નપાનં ગૃહે ।

સાધુસંગવિલોકનેન સતતં ધન્યો ગૃહસ્થાશ્રમઃ ॥ ૧ ॥

અર્થ—આનંદની રેલમહેલથી પૂર્ણ ઘર, ઉત્તમ બુદ્ધિને ધારણ કરનારા પુત્રો, (આદર ગૃહમાનસર્થા) કોમળ વયનોને વદનારી કાન્તા, પોતાના (શુભ) મનોરથોને પૂર્ણ કરવા પૂરતું ધન, (કૃપણો ધનવાન હોવા છતાં એમનું ધન જ એવું હોવાથી એ ધન એમના મનના મનોરથોને પૂર્ણ કરવાને ગદલે ચૂર્ણ કરે છે. પુણ્યાતુળથી પુણ્યવાનને જ પ્રાયઃ એવું ધન સાંપડે છે કે જેનો સન્માર્ગે વ્યય થાય છે.) હરાયાં જાનવરની માફક જ્યાં ત્યાં મોઢું ઘાલવું તણ દઇ પોતાની સ્ત્રીમાં જ સંતોષ, પોતાની આજ્ઞા પાળવા ખડે પગે તૈયાર એવા સેવકો, જેમણે અમુક તિથિ કે અમુક વારે જ ધર્મ કરવો એવી નળનાર્થ તણ દઇ સદાને માટે આપું છવન ધર્મને જ સમર્પણ કર્યું છે—ધર્મ માટે જ છવી રહ્યા છે એવા અતિથિ મહાત્માઓનો આદરપૂર્વક સત્કાર, પરમ ઉપકારી પરમાત્માનું અહોનિશ પૂજન, મધુરાં એવાં અન્નપાણીનું લોજન અને અહોનિશ ઉત્તમ જનોનો જ સંગ જોવાનું સફળાગ્ય પ્રાપ્ત થાય, તેવો ગૃહસ્થાશ્રમ ધન્ય છે.

નીચે જણાવ્યા પ્રમાણેનો ગૃહસ્થાશ્રમ અધન્ય ગણાય છે.

ક્રોશન્તઃ શિશવઃ સવારિસદનં પંકાવૃતં ચાંગણં ।

શય્યા દંશવતી ચ રુક્ષમશનં ધૂમેન પૂર્ણં ગૃહં ॥

માર્યા નિષ્કુરમાવિણી પ્રમુરપિ ક્રોધેન પૂર્ણઃ સદા ।

સ્નાનં શીતલવારિણા પ્રતિદિનં ધિગ્ ધિગ્ ગૃહસ્થાશ્રમમ્ ॥ ૨ ॥

અર્થ—રડતાં બાળકો, પાણીપર્યુ (લેજવાળું) ઘર, કાદવવાળું આંગણું, આંચડામાંકડના ડંશવાળી શય્યા, લૂખું લોજન, પ્રકાશ વિનાનું—ધૂમાડવાળું ઘર, નિષ્કુર બોલનારી સ્ત્રી, સદા ક્રોધે ભરેલો ઘરધણી અને દરરોજ નાવા માટે ટાડું પાણી—આવો ગૃહસ્થાશ્રમ હોય તે ધિક્કારને પાત્ર છે.

રડતાં બાળકો દરિદ્રતાની નિશાની છે, શરદીવાળા ઘરમાં નિરંતર વ્યાધિનો સફળાવ હોય છે, કાદવવાળા આંગણામાં છવજતું ઘણું ઉત્પન્ન થાય છે, આંચડામાંકડવાળી શય્યામાં નિરાંતે ઊંઘ આવતી નથી, લૂખું લોજન સ્વાદ આપતું નથી, પ્રકાશ વિનાના ઘરમાં શાંતિ મળતી નથી, નિષ્કુર બોલનારી સ્ત્રી કલેશ જ ઉપજાવે છે, ક્રોધેભરેલો ઘરધણી હમેશાં ક્રોધે ધમધમતો રહે છે અને દરરોજ નાવાનું ટાડું પાણી દરિદ્રતા ગતાવે છે—આવો ગૃહસ્થાશ્રમ નિંદ્ય છે.

ગૃહસ્થાશ્રમના આ જ ને પ્રકારો લક્ષ આપવા લાયક છે.

કુંવરજી

શ્રી લલિતવિસ્તરાપજિહ્વતર્ગત અશ્વાવબોધ તીર્થોત્પત્તિ

ત્રણ જગતના પ્રાણીઓને આનંદ આપનાર, શત્રુ સહન કરી ન શકે એવા પ્રળળ પ્રતાપવટે સમગ્ર શત્રુઓનો પરાલવ કરનાર અુભિત્ર નામના રાજાનો કુળરૂપી કમળના વનને શણગારનાર ઉજ્જવળ રાજહંસ સમાન અને ત્રણ ભુવનને આનંદ આપનારી લક્ષ્મીના જેવી પદ્મસાવતી નામની રાણીના દિવ્ય ઉદરરૂપી શુક્તિ (છીપલી)ને વિષે સુક્રતાક્ષણી જેવા શ્રી સુનિમુદ્રત નામના તીર્થકરે મગધ દેશના અલંકારરૂપ રાજગૃહ નગરમાં ચિરકાળ સુધી વિશાળ રાજ્યતુ પાલન કર્યું. પછી તેમને સારસ્વતાદિક લોકાંતિક દેવોના સમૂહે દીક્ષાનો અવસર જણાવ્યો. (ત્યારપછી વર્ષાદાનને અંતે) તત્કાળ એકઠા થયેલા સર્વ ઈંદ્રોના સમૂહે જેમની (દીક્ષાલિપેકાદિ) મોટી પૂજા કરી છે એવા તે ભગવાને કેદખાના જેવા સંસારના નિઃસારપણાને જણાવનારી દીક્ષા ગ્રહણ કરી. ત્યારપછી વાયુની જેમ પ્રતિગંધરહિતપણે પોતાના ચરણકમળની રજવટે પૃથ્વીને પવિત્ર કરતા સત્તા કેટલોક કાળ છદ્મસ્થંપણે વિહાર કરી, શુદ્ધધ્યાનરૂપી તીક્ષ્ણ કુઠારની ધારાના વ્યાપારવટે, જેનો અંત ન આવી શકે એવા મોહરૂપી વૃક્ષના મૂળસમૂહને કાપી નાંખી ત્રણે કાળ સંજોંધી પદાર્થોના સ્વભાવને પ્રગટપણે જાણવા સમર્થ, નિપુણ એવા કેવળજ્ઞાનને ઉત્પન્ન કર્યું. તે વખતે પોતપોતાનાં આસનો કંપવાથી ભગવાનને જ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું જાણી લક્ષિતના ભારથી વ્યાસ થયેલા સર્વ ઈંદ્રોએ આવી, સમવસરણાદિક રચના કરવારૂપ મનોહર સેવા જાળવી અનુક્રમે યોગ્ય સ્થાને બેઠા. તે વખતે જળભરેલા મેઘની જેમ ભવ્ય પ્રાણીઓના સમૂહરૂપી મયૂરના સમૂહને ઉદ્દાસ કરવાના સ્વભાવવાળા, દેદીપ્યમાન તાબા અંજનના ઢગલાની જેવા (શ્યામ) શરીરવાળા, કથાયરૂપી ગ્રીંગાન્નતુથી તાપ પામેલા પ્રાણીઓના સંતાપને દૂર કરવામાં ચતુર, અંધકારનો નાશ કરનાર ભાગ્યરૂપી વિદ્યુત્તવટે શોભતા, સ્ફુરાયમાન ધર્મચક્રની ક્રાંતિના સમૂહવટે આકાશના ભૂલરૂપ ઈંદ્રધનુષના આડંગર (શોભા) ને ઉત્પન્ન કરનાર તથા સૌધર્મેન્દ્ર અને ઈશાનેન્દ્રના રૂપરૂપી પદ્મવટે વીંજાતા સ્વેત ચામરના ઉછળવાથી જગલાના સમૂહથી ઉત્પન્ન થતી શોભાને ધારણ કરનાર ભગવાને સર્વ દેવોને સાધારણ એવી સદ્ગર્ભદેશનારૂપી જળની ધારાવટે સમગ્ર પ્રાણીઓનાં હૃદયરૂપી પૃથ્વીના પ્રદેશોને સ્વસ્થ (શાંત) કર્યા. ત્યારપછી ચતુર્વિધ સંઘની સ્થાપના કરી.

એકદા સૂર્યની જ્વેલ-લગ્ન-હવેલો પી કમળોને પ્રબોધ કરતા ભગવાન દક્ષિણા-પથના મુખના અલંકારરૂપ ભૂશુકચ્છ (ભરુચ) નામના નગરે પધાર્યા. ત્યાં (નગરની બહાર) ઈશાનખૂણામાં રહેલા દેવેન્દ્રકે નામના ઉદ્યાનમાં સમવસર્યા (સમસરણની રચના થઈ). આ અવસરે પોતાના સેવક (ઉદ્યાનપાળ) પાસેથી જિનેશ્વરનું આગમન સાંભળીને મનમાં અત્યંત આનંદ પામેલા તે નગરના નાયક જિતશત્રુ નામના રાજા ઉત્તમ અશ્વ ઉપર આરૂઢ થઈ મનુષ્યોના સમૂહ સહિત જગદ્ગુરુના ચરણકમળને વાંદવા માટે આવ્યા. ત્યાં સમગ્ર લક્ષ્મીના ધરરૂપ જિનેશ્વરના ચરણકમળને વાંદી ભગવાનના ચરણની પાસે જો હાથ જોડીને બેઠા અને કષ્ણને અમૃત સમાન ભગવાનની દેશના સાંભળવા લાગ્યા.

દેશના થઈ રહ્યા પછી પોતે જાણતા છતાં લોકોના ઓધને માટે વિનયપૂર્વક પ્રભુને પ્રણામ કરીને ભગવાનના મુખ્ય ગણધરે પૂછ્યું કે : “ હે ભગવાન ! મનુષ્ય, દેવ અને તિર્થંચના સમૂહવડે ભરપૂર આ પર્યટ્ટમાં કયા અપૂર્વ લગ્ન હવેલો આજે સમકિત પ્રાપ્ત કર્યું છે, સંસારસંયુદ્ધ પરિમિત કર્યો છે અને પોતાના આત્માને મોક્ષમુખના પાત્રરૂપ બનાવ્યો છે. ? ” ત્યારે કુંદપુષ્પની જેવા મનોહર (ઉત્તમવળ) દાંતની દાંતિવડે ગગનના આંગણને ઉઘોત કરતા જગન્નાથ જોડ્યા કે “ હે સૌમ્ય ! સાંભળ. આ એક અશ્વરત્ન સિવાય બીજા કોઈએ આજે સમકિત પ્રાપ્ત કર્યું નથી. ” આ પ્રમાણે સર્વજ્ઞનું વચન સાંભળી જિતશત્રુ રાજા જોડ્યો કે “ હે ભગવાન ! મારું ચિત્ત આશ્ચર્યથી વ્યાપ્ત થયું છે તેથી હું અશ્વરત્નનું વૃત્તાંત જાણવાને ઇચ્છું છું, પરંતુ હે ભગવાન ! હું આ અશ્વરત્ન ઉપર ચઢીને આપના ચરણકમળને વાંદવા માટે રાજદ્વારથી આવ્યો અને ત્રણ ભુવનના તિલક સમાન આ સમવસરણને દ્વરથી જોઈ અશ્વ પરથી નીચે ઊતર્યો. પછી પગે જ ચાલવા લાગ્યો, તે વખતે સમગ્ર પ્રાણીવર્ગના ચિત્તને આનંદ આપનારી જળથી ભરેલા મેઘના નાદ જેવી ગંભીર અને લયંકર સંસાર-સાગરને તરવામાં તાવ સમાન આપની દેશના સાંભળી. તે વખતે આ અશ્વના નેત્ર આનંદના જળવડે વ્યાપ્ત થઈ ગયાં, તેણે પોતાના બન્ને કાન નિશ્ચય કર્યા, તેના શરીર ઉપર ઈવાડાં ઊભાં થયાં અને તેના નેત્રો મીંચાઈ ગયાં. આ પ્રમાણે તે એક ક્ષણ વાર સ્તબ્ધ થઈ ગયો. ત્યારપછી ધર્મશ્રવણ કરવામાં કષ્ણેનો ઉપયોગ રાખતો તે સમવસરણના તોરણની પાસે આવ્યો અને ત્યાં અપૂર્વ આનંદરસને અનુભવતો તે પૃથ્વી પર જશે જાનુને સ્થાપન કરી, જેને સમગ્ર અશુદ્ધ કલિમળ ગળી ગયેલ છે એવો, પોતાના મનની નિર્મળ વાસનાને (લાવનાને) જાણે કહેતો હોય તેમ આપને મસ્તકવડે વાંદીને તે જ નિશ્ચિતિએ

ત્યાં બેઠા. આ પ્રમાણે તે અધની ચેષ્ટા જોઈને હું નિસ્મય પામ્યો અને કોમ્પલ્સ વળત પૂર્વે નહીં જોયેલા આશ્ચર્યવટો ભરપૂર મનવાળો હું આપની સમીપે આવ્યો, તેથી મિત્ર્યાત્વનું મંથન કરનાર આપ ભગવાન આ સર્વ શું છે ? તે કહો. ”

ત્યારે ભગવાન બોલ્યા કે: “ હે સૌમ્ય ! સાંભળ. સમગ્ર પૃથ્વીની લક્ષ્મી (ચોક્કા)ના ધરરૂપ પદ્મિનીખેટ નામનું નગર છે. તેમાં જિનધર્મનો અભ્યાસી અને લક્ષ્મીસમૂહના આશ્રયરૂપ જિનધર્મ નામે શ્રેષ્ઠ શ્રેષ્ઠી વસતો હતો. તે જ નગરમાં ઘણી લક્ષ્મીના નિધાનરૂપ, સમગ્ર લોકમાં પ્રધાન (મુખ્ય), જિનધર્મશ્રાવકનો પરમ મિત્ર અને દીન, અનાથ વગેરેને દયાદાન કરવામાં તત્પર સાગરદત્ત નામનો જીજ્ઞે શ્રેષ્ઠી રહેતો હતો. તે હુમેશાં જિનધર્મ શ્રાવકની સાથે જિનાલયમાં જતો હતો અને પાંચ પ્રકારના આચારને ધારણ કરનાર સાધુઓની સેવા (વંદનાદિ) કરતો હતો. એક દિવસ તે સાધુની પાસે ધર્મનું શ્રવણ કરતાં તેણે આ એક ગાથા સાંભળી—

“ જો કારવેદ પડિમં, જિજ્ઞાણ જિયંરાગદોસમોહાણં ।

સો પાવદ્ અન્નમયે, ભવમહર્ણં ધમ્મવરરયણં ॥ ૧ ॥ ”

જેમણે રાગ, દેવ અને મોહને છુટ્યા છે એવા જિનેશ્વરની પ્રતિમાને જે મનુષ્ય કદાચે છે તે અન્ય બધામાં સંસારને મંથન કરનાર શ્રેષ્ઠ ધર્મરત્નને પામે છે.

આ ગાથાનો ભાવાર્થ તેણે ગરાગર જાણ્યો, બવિતબ્યનાના નિયોગથી તેના ચિત્તમાં તે ભાવાર્થ સ્થિર થયો, પરમાર્થબુદ્ધિએ તેને શ્રદ્ધા કર્યો અને પાતાનો અભિપ્રાય તેણે શ્રાવકને (જિનધર્મને) જણાવ્યો. ત્યારે તેણે પણ તેના અભિપ્રાયની પુષ્ટિ કરી. ત્યારપછી તેણે સમગ્ર કદ્યાલુને કરનારી મુવર્ણ-મય જિનેશ્વરની પ્રતિમા કરાવી અને મોટા વૈભવ (અર્થ)વટ તેની પ્રતિષ્ઠા કરાવી. હવે તે સાગરદત્ત શ્રેષ્ઠીએ પહેલાં નગરની બહાર એક શિવાલય કાઢ્યું હતું. ત્યાં એકદા જનોશ્ર પહોંરના દિવસે શક પ્રવૃત્તિવાળા જટાધારી નાપમેણે શિવના જાણને ધોવટે પૂર્ણ કરવા માટે મહામાંથી પીના બદેલા મડા કાઢ્યા. તેની નીચેના ભાગમાં ઘણી ધીમેલો પંડિતબૂત થયેલી હતી, પીના મડા કાઢતાં તે ધીમેલો નીચે પૃથ્વી પર પડી ગઈ, તે જટાધારીએ માર્ગમાં પડેલી તે ધીમેલોને નિર્દયપણે મર્દન કરના (કચરના) માલવા લાગ્યા. તે વખતે માગરદત્ત એક દવાદ ચિત્તને સ્થિતિ તેઓના અગ્નિથી મુગની તે ધીમેલોને પાતાના જરૂરના ઇંડાવટે દૂર કરવા લાગ્યો. આવો રીતે દૂર કરતાં તેને જોઈને દયાધર્મના દેવી એક જટાધારીએ ધીમેલોના સમૂહને પગવટે

દુષાવી સાગરશેઠને મજ્જરીમાં કહ્યું: “હે શ્રેષ્ઠી ! તું તો શ્વેતાંબરોની જેવો દયાળુ થયો જણાય છે.” તે સાંભળી તે વાણક વિલમો થયો અને ‘આ આમ કેમ બોલે છે ?’ એમ કહીને તેણે તેના આચાર્યની સન્મુખ જોયું. તે આચાર્યે પણ તેનું વચન સાંભળ્યું નહીં. ત્યારે ચતુર ચિત્તવાળા સાગરદત્તે વિચાર્યું કે: “મૂર્ખના ચક્રવર્તી જેવા આ લોકોના મનમાં જીવદયા છે જ નહીં, ચિત્તની વૃત્તિ પણ સારી નથી, તથા ધર્માનુદાન પણ સારું નથી.” આ પ્રમાણે વિચાર કરી તેમના ઉપરોધથી તે કાર્ય પતાવ્યું, પરંતુ વિશિષ્ટ વીર્ય નહીં હોવાથી તે સમ્યક્ત્વરત્નનું ઉપાર્જન કરી શક્યો નહી. પછી તે સાંસારિક મહા આરંભમાં પ્રવૃત્ત થયો, મેળવેલા દ્રવ્યનું રક્ષણ કરવામાં જ સમયને ગુમાવવા લાગ્યો. ઘર, પુત્ર, સ્ત્રી વગેરેમાં જ મમતા કરવા લાગ્યો. સ્વભાવથી જ દાનરુચિવાળો હતો તેથી તેને માટે વધારે દ્રવ્ય ઉપાર્જન કરવાની ઇચ્છાથી સાર્થ દેશાંતરમાં ક્યારે જવાનો છે ? લોકો ક્યાં ક્યાં (ક્યા ક્યા દેશમાં) ક્યા ક્યા ક્યાણુકને ખરીદ કરે છે ? ક્યા દેશમાં કેટલી ભૂમિ છે ? ક્યાવિક્રયનો ક્યા કાળ છે ? અથવા કઈ વસ્તુ ગહુ ઉપયોગી છે ?” ઇત્યાદિ હમેશાં રાતદિવસ વિચારતો તે આર્ત-ધ્યાનવડે તિર્યંચ ગતિને યોગ્ય કર્મ ગાંધી ગરણ પામીને આ તારા અશ્વરૂપે ઉત્પન્ન થયો છે. તેને તે પોતાના વાહનપણે સ્થાપન કર્યો છે. આજે મારું વચન સાંભળીને તેને જાતિસ્મરણ જ્ઞાન થવાથી પૂર્વ જન્મમાં ખતાવેલી જિનપ્રતિમાના પ્રભાવથી પ્રાપ્ત થયેલ અવધ્ય બોધિ બીજની ઉત્પત્તિથી તે આજે સમકિતને પામ્યો છે, તેણે પોતાના આત્માને મોક્ષસુખના ભાજનરૂપ કર્યો છે. આ અશ્વને જ બોધ પ્રમાડવા માટે હું અહીં આવ્યો છું.” આ પ્રમાણે ભગવાને કહ્યું. ત્યારથી આરંભીને બ્રહ્મકચ્છ નગર અશ્વાવબોધ નામના તીર્થતરીકે પ્રસિદ્ધ થયું છે.

ત્યારપછી પ્રભુ ત્યાંથી વિહાર કરી ગયા. જિતશત્રુ રાત્રએ અશ્વનો વાહન તરીકે ઉપયોગ ન કરતાં તેને સ્વધર્મી ગંધુ માની તેનું સારી રીતે પાલણપોષણ કર્યું. આયુક્ષયે તે દેવગતિમાં ગયો.

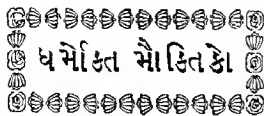
કુંવરજી

છપ્પા

વણિક તેહનું નામ, જેહ જૂહું નવ બોલે,
વણિક તેહનું નામ, તોલ જોણું નવ તોલે;
વણિક તેહનું નામ, બોલ પોતાનો પાળે,
વણિક તેહનું નામ, વ્યાજ મોતું ઘન આવે.

વળી નામ વિવેકી વણિકનું, સુલતાન તુલ્યે શાહ છે;
વડેવાર ચૂકે જો વણિયો, હંખ દાવાનળ ધાય છે.

(ગતાક પૃષ્ઠ થી શરૂ)

(૮૮) જે ખરાબ અને નુકશાનકારક વ્યસનમાં સપડાયો છે તેનો અન્ત નશ્તકમાં જ છે.

(૮૯) જે (ગૃહસ્થ) શાસ્ત્રમર્યાદા ઉલ્લંઘીને અનીતિપૂર્વક વિષયસેવન કરે છે તે મનુષ્યજીવનનું એક ધ્યેય ચૂકે છે અને તદુપરાંત ગુનો કરે છે.

(૯૦) ક્ષાણિક સમયને માટે વિષયલોભમાં નિમગ્ન થઈને, વિષયસુખની પૂર્ણ તૃપ્તિની આશા રાખવી નકામી છે. શું કેમકે કદી પણ અગ્નિને વૃત હોમીને શાન્ત કર્યો છે ?

(૯૧) વૃદ્ધાવસ્થા એ જરૂર દાક્ષિણ્યતાનો ખજાનો અને અનુભવજ્ઞાનનો સંગ્રહ બની શકે, જો તેના અગાઉના સમયમાં (યુવાન વયમાં) પૂર્ણ ઇન્દ્રિય-સંયમન કરાયું હોય તો.

(૯૨) અતિ પ્રત્યેષત્તિથી રાષ્ટ્ર ભૂખમરામાં સપડાય છે (માટે બ્રહ્મચર્યદ્વારા સંતતિનિયમન કરવું જોઈએ.)

(૯૩) વિધવાઓની સંખ્યા વધવાનાં મુખ્ય કારણો ખાળસગ્ન અને વૃદ્ધલક્ષ છે; જો આ બંને અનિષ્ટોનો નાશ થાય, તો વિધવાઓને પુનર્લગ્ન કરવાની છૂટ આપવી જોઈએ કે નહિ ? એ પ્રશ્ન જ રહે નહીં.

(૯૪) જે પુરુષો અને સ્ત્રીઓએ પોતાની પવિત્રતા પૂર્ણપણે સાચવી છે, તેમના હૃદયમાં નમ્રતા, દાક્ષિણ્યતા, સંતોષ અને અન્ય સદ્ગુણો નિરન્તર વસે છે.

(૯૫) પતિવ્રતાપણું એ સ્ત્રીઓના સર્વ સદ્ગુણોમાં ઉત્કૃષ્ટ અને મુખ્ય આદર્શ છે.

(૯૬) જે સુખ, મનુષ્ય વિષયલોભો લોભવવાપડે મેળવે છે તે સુખ, માંસ રહિત હાડકાને ચાટીને પોતાના જ દાંતમાંથી વહેતા પોતાના જ રક્તથી સંતોષ પામતા શ્વાનના સુખ જેવું છે.

(૯૭) સત્ય આત્મદશા પ્રાપ્ત કરવી એટલે સત્ય સુખને શિખરે પહોંચવું.

(૯૮) દુષ્ટકર્મોના નાશ કરવા માટે સદ્વિચાર અને સદ્વર્તન એ ઉત્તમ ઉપાયો છે.

(૯૯) જે અનેક મુશ્કેલીઓ છતાં મેરુપર્વતની જેમ અડગ, આસપાસ

અસ્વચ્છતા છતાં મૃગશૈવ પાપાણની જેમ પવિત્ર અને અનેક દુઃખો છતાં હિમ્મતવાન અને ધૈર્યવાન રહે છે, તે ખરેખર એક આદર્શ મનુષ્ય છે.

(૧૦૦) અનાદિકાળથી આત્મા જે દુઃખ સહન કરી રહ્યો છે તેમાંથી અને તે દુઃખ પુનરાવર્તન ન પામે તેવી રીતે સત્ય જ્ઞાન, સત્ય દર્શન અને સત્ય ચારિત્ર એ ત્રણે ખરેખરાં દેવી રત્નો (આત્માને) મુક્ત કરાવે છે.

(૧૦૧) જેવી રીતે મહાસાગર સર્વ મૌક્તિકોનું અને પૃથ્વી સર્વ જીવોનું આશ્રયસ્થાન છે, તેવી રીતે સત્ય શ્રદ્ધા સર્વ સદ્ગુણોનું આશ્રયસ્થાન છે.

(૧૦૨) જ્યારે પોતાના પૂર્વકૃત્યોની અજ્ઞાત (છૂપી) અસરમાંથી મલિનતા વિહીન થઇ જાય ત્યારે જ આત્મા પરમાત્મપણું પામી શકે.

(૧૦૩) શ્રદ્ધા અને સન્ચારિત્ર વિનાનું જ્ઞાન વૃથા છે; તે (જ્ઞાન) કોઇ પણ હેતુ પૂર્ણ કરવામાં મદદરૂપ થતું નથી.

(૧૦૪) જ્યાંસુધી મનુષ્ય પોતે દુન્યવી પદાર્થોથી આકર્ષાયેલો છે, ત્યાં સુધી તે (મનુષ્ય) અન્યને આત્મોન્નતિ તરફ કેવી રીતે દોરી શકે ?

(૧૦૫) જે સર્વોત્કૃષ્ટ સંતના મુખમાંથી નીકળેલો સદુપદેશ કઠોર કે શુષ્ક હૃદયને અસર ન કરી શકે તો તેમાં ઉપદેશકનો કે સદ્ગોધનો દોષ નથી, પરંતુ જેને અસર નથી થઇ એ દુર્ભાગી જીવના સ્વભાવનો દોષ છે.

(૧૦૬) સત્પુરુષોના હસ્તમાં-દ્રવ્ય એ નિઃસ્વાર્થ કૃત્યોથી આત્મોન્નતિ નું સાધન બને છે; જ્યારે વિષયી માનસ ધરાવતી વ્યકિતઓના હસ્તમાં એ દ્રવ્ય ઇન્દ્રિયસુખો ભોગવવાનું સાધન બને છે.

(૧૦૭) દ્રવ્ય સદ્ગુણાનુસારી છે; તેથી જે વ્યકિતના પૂર્વના પુન્યનો ઉદય અસ્તિત્વમાં છે, તે ત્વરાથી દ્રવ્યવાન્ થાય છે.

(૧૦૮) આ વિશ્વમાં મતભેદ ભલે થાયો, કિન્તુ શત્રુતા થયો નહિ; હરિક્ષાઇઓ ભલે થાય, પરંતુ ઈર્ષ્યા ઉદ્ભવશે નહિ.

વાંચીને ધર્મમૌક્તિકો, વિચારીને પુનઃ પુનઃ

આચારમાં ઊતારીને, મૌક્તિક બનવું ધરે.

સંપૂર્ણ

અનુન્ન અનંતરાય જાદવજી શાહ

ધર્મોક્ત મૌસિતકે

(ગતાક પૃષ્ઠ થી શરૂ)

(૮૮) જે ખરાણ અને નુકશાનકારક વ્યસનમાં સપડાયો છે તેનો અન્ત નશ્તકમાં જ છે.

(૮૯) જે (ગૃહસ્થ) શાસ્ત્રમર્યાદા ઉલ્લંઘીને અનીતિપૂર્વક વિષયસેવન કરે છે તે મનુષ્યજીવનનું એક ધ્યેય ચૂકે છે અને તદ્દુપરાંત શુનો કરે છે.

(૯૦) ક્ષાણિક સમયને માટે વિષયલોગમાં નિમગ્ન થઈને, વિષયસુખની પૂર્ણ તૃપ્તિની આશા રાખવી નકામી છે. શું કોઈએ કદી પણ અગ્નિને ઘૃત હોમીને શાન્ત કર્યો છે ?

(૯૧) વૃદ્ધાવસ્થા એ જરૂર દાક્ષિણ્યતાનો ખાજનો અને અનુભવજ્ઞાનનો સંશ્રદ્ધ ગળી શકે, જે તેના અગાઉના સમયમાં (યુવાન વયમાં) પૂર્ણ ઇન્દ્રિય-સંયમન કરાચું હોય તો

(૯૨) અતિ પ્રત્યેત્પત્તિથી રાષ્ટ્ર ભૂખમરામાં સપડાય છે. (માટે બ્રહ્મચર્યદ્વારા સતતિનિયમન કરવું લેખ્યું.)

(૯૩) વિધવાઓની સખ્યા વધવાનાં મુખ્ય કારણો બાળલગ્ન અને વૃદ્ધલગ્ન છે; જે આ ગળને અનિષ્ટોનો નાશ થાય, તો વિધવાઓને પુનર્લગ્ન કરવાની છૂટ આપવી લેખ્યું છે નહિ ? એ પ્રશ્ન જ રહે નહીં.

(૯૪) જે પુરુષો અને સ્ત્રીઓએ પોતાની પવિત્રતા પૂર્ણપણે સાચવી છે, તેમના હૃદયમાં તમ્બતા, દાક્ષિણ્યતા, સંતોષ અને અન્ય સદ્ગુણો નિરન્તર વસે છે.

(૯૫) પતિવ્રતાપણું એ સ્ત્રીઓના સર્વ સદ્ગુણોમાં ઉત્કૃષ્ટ અને મુખ્ય આદર્શ છે.

(૯૬) જે સુખ, મનુષ્ય વિષયલોગો લોગવવાવડે મેળવે છે તે સુખ, માંસ રહિત હાડકાને ચાટીને પોતાના જ દાંતમાંથી વહેતા પોતાના જ રક્તથી સંતોષ પામતા શ્વાનના સુખ જેવું છે.

(૯૭) સત્ય આત્મદશા પ્રાપ્ત કરવો એટલે સત્ય સુખને શિખરે પહોંચવું.

(૯૮) દુષ્કર્મોનો નાશ કરવા માટે સદ્વિચાર અને સદ્વર્તન એ ઉત્તમ ઉપાયો છે.

(૯૯) જે અનેક મુશ્કેલીઓ છતાં મેરુપર્વતની જેમ અડગ, આસપાસ

અસ્વચ્છતા છતાં મૃગશૈલ પાપાણીની જેમ પવિત્ર અને અનેક દુઃખો છતાં હિમ્મતવાન અને ધૈર્યવાન રહે છે, તે ખરેખર એક આદર્શ મનુષ્ય છે.

(૧૦૦) અનાદિકાળથી આત્મા જે દુઃખ સહન કરી રહ્યો છે તેમાંથી અને તે દુઃખ પુનરાવર્તન ન પામે તેવી રીતે સત્ય જ્ઞાન, સત્ય દર્શન અને સત્ય ચારિત્ર એ ત્રણે ખરેખરાં દૈવી રત્નો (આત્માને) મુક્ત કરાવે છે.

(૧૦૧) જેવી રીતે મહાસાગર સર્વ મૌક્તિકોનું અને પૃથ્વી સર્વ જીવોનું આશ્રયસ્થાન છે, તેવી રીતે સત્ય શ્રદ્ધા સર્વ સદ્ગુણોનું આશ્રયસ્થાન છે.

(૧૦૨) જ્યારે પોતાના પૂર્વકૃત્યોની અજ્ઞાત (છૂપી) અસરમાંથી મલિનતા વિલીન થઇ જાય ત્યારે જ આત્મા પરમાત્મપણું પામી શકે.

(૧૦૩) શ્રદ્ધા અને સન્ચારિત્ર વિનાનું જ્ઞાન વૃથા છે; તે (જ્ઞાન) કોઇ પણ હેતુ પૂર્ણ કરવામાં મદદરૂપ થતું નથી.

(૧૦૪) જ્યાંસુધી મનુષ્ય પોતે દુન્યવી પદાર્થોથી આકર્ષાયેલો છે, ત્યાં સુધી તે (મનુષ્ય) અન્યને આત્મોન્નતિ તરફ કેવી રીતે દોરી શકે ?

(૧૦૫) જે સર્વોત્કૃષ્ટ સંતના સુખમાંથી નીકળેલો સદુપદેશ કઠોર કે શુષ્ક હૃદયને અસર ન કરી શકે તો તેમા ઉપદેશકનો કે સદ્ગોષ્ઠનો દોષ નથી, પરંતુ જેને અસર નથી થઇ એ દુર્ભાગી જીવના સ્વભાવનો દોષ છે.

(૧૦૬) સત્પુરુષોના હસ્તમાં-દ્રવ્ય એ નિઃસ્વાર્થ કૃત્યોથી આત્મોન્નતિ તું સાધન બને છે; જ્યારે વિપરી માનસ ધરાવતી વ્યકિતઓના હસ્તમાં એ દ્રવ્ય ઇન્દ્રિયસુખો ભોગવવાનું સાધન બને છે.

(૧૦૭) દ્રવ્ય સદ્ગુણાનુસારી છે, તેથી જે વ્યકિતના પૂર્વના પુન્યનો ઉદય અસ્તિત્વમાં છે, તે ત્વરાથી દ્રવ્યવાન્ થાય છે.

(૧૦૮) આ વિશ્વમાં મતભેદ ભલે થાયો, કિન્તુ શત્રુતા થયો નહિ, હવિશ્વમાં ભલે થાય, પરંતુ ઇર્ષ્યા ઉદ્ભવશે નહિ.

વાંચીને ધર્મમૌક્તિકો, વિચારીને પુનઃ પુનઃ;

આચારમાં ઊતારીને, મૌક્તિક બનવું ધટે.

સંપૂર્ણ

અનુ० અનંતરાય ભદ્રવજ્ર શાહ

પ્રશ્નોત્તર

(પ્રશ્નકાર: માર્સ્તર અમરચંદ જેઠાભાઈ—પાલીતાણા)

પ્રશ્ન ૧—તમસ્કાય કયા સમુદ્રમાંથી ઊઠેલો છે ?

ઉત્તર—અસંખ્ય દ્વીપ સમુદ્રો પછી અરુણવર દ્વીપની વેદિકાથી અરુણવર સમુદ્રમાં ૪૨૦૦૦ યોજન જઈએ ત્યારે અસંખ્ય યોજનની ગોળાકૃતિવાળો પ્રથમ ૧૭૨૧ યોજન સુધી સરખો બડો ભીંતને આકારે અપ્કાયના પુદ્ગળરૂપ તમસ્કાય ઊઠેલો છે. તે સંખ્યાતા યોજન સુધી સંખ્યાત યોજન અને પછી વિસ્તારમાં વધી અસંખ્ય યોજનનો થયો છે. પ્રાંતે પાંચમા દેવલોકને ત્રીજે પ્રતરે જઈને પક્ષીના પાંજરાના ઉપરના ભાગની જેમ મળી ગયો છે. તે ગાઢ અંધકારમય હોવાથી તમસ્કાય તરીકે કહેવાય છે. તેમાંથી અપ્કાયના છવો અર્થ જ કરે છે. તે અહીં સુધી આવે છે. તેની વિરાધતાના નિવારણ માટે જ સાધુ ઉતાળા, શિયાળા ને ચોમાસામાં બે ઘડી, ચાર ઘડી ને છ ઘડી સવારે ને સાંજે માથા પર કામળ રાખે છે. વધારે વિગત બાણવા ઇચ્છનારે લોકપ્રકાશનો સર્ગ ૨૭ મો ભોળે.

પ્રશ્ન ૨—રાગ, દ્રેષ ને લેશ્યા—નોકપાય ગણાય ?

ઉત્તર—નોકપાય તો નવ કહ્યા છે, તે જ ગણાય. રાગ, દ્રેષ તો મોહરાગના મુખ્ય પુત્રો છે અને તેનાથી ચાર કપાયની ઉત્પત્તિ છે. લેશ્યા શુભાશુભ અધ્યવસાયજન્ય છે.

પ્રશ્ન ૩—અસંતી તિર્યંચ પંચેન્દ્રિય ગર્ભજની જેમ સંમૂર્છિમ પણ બધી ભતના પર્યાપ્ત અપર્યાપ્ત થાય છે ?

ઉત્તર—તમામ પ્રકારના થાય છે, પરંતુ ઘણા અદીદ્વીપની બહાર થાય છે.

પ્રશ્ન ૪—આર્ત ને રૌદ્રધ્યાનની ઉત્પત્તિના સંયોગો હોતા છતાં કોઈ છવ ધર્મધ્યાન કરે છે તો તે શાધી કરતો હશે ?

ઉત્તર—આત્માના બળથી, સમ્ભાસના વાંચનથી, સદ્ગુરુના ઉપદેશથી અને સદ્વિચારણાથી કરી શકે છે.

પ્રશ્ન ૫—સંમૂર્છિમ ને ગર્ભજ જળચર હજાર યોજનના શરીરવાળા હોય છે તો તેના શરીરની બડાઈ કેટલી હશે ?

ઉત્તર—લંબાઈના પ્રમાણમાં બડાઈ સમજવી. જાસ તેનું પ્રમાણ કહેલ નથી.

પ્રશ્ન ૬—નારકીને મહાઆરંભી ને મહાપરિગ્રહી કર્મ અપેક્ષાએ કહ્યા છે ?

ઉત્તર—નારકી જીવોમાં મહારંજ મહાપરિશદ કહ્યો હોય તો તે બહુધા અધ્યવસાયને અંગે સમજવો, કારણ કે ત્યાં કાંઈ તેના સાધન નથી; બાકી મહારંજી મહાપરિશદી જીવ નરકગતિમાં ઉપજે એમ કહેલું છે.

પ્રશ્ન ૭—નરક પૃથ્વીમાં રુધિર વિગેરે કેવા સમજવા ? સચિત્ત કે અચિત્ત ?

ઉત્તર—એ બધા વૈક્રિય પુદ્ગલોના સ્કંધો સમજવા. ઔદારિક રુધિરાદિકની જેવા વર્ણ, ગંધ, રસ, સ્પર્શવાળા હોવાથી તે નામે કહેલા છે. સચિત્ત ને અચિત્તની વ્યાખ્યા પ્રાચે એકેન્દ્રિય માટે છે. નરકપૃથ્વીમાં રહેલા રુધિરાદિકના દેખાવવાળા પુદ્ગલો અચિત્ત સમજાય છે.

પ્રશ્ન ૮—નરકમાં સમકિતી ને મિથ્યાત્વી જાને પ્રકારના જીવો હોય છે તો પીડા કેને વધારે થાય ? અને સમકિતી જીવો અન્ય નારકી સાથે લડે ?

ઉત્તર—સમકિતી જીવ માનસિક પીડા વધારે અનુભવે છે અને સમાકતી જીવ પ્રાચે બીજા જીવોને પીડા ઉપભવતો નથી.

પ્રશ્ન ૯—અભવ્ય પરમાધારી થાય ?

ઉત્તર—તે થાય, અભવ્યકુલકમા નિષેધ કહેલો છે.

પ્રશ્ન ૧૦—વિકલેન્દ્રિય અપર્યાપ્તાવસ્થામાં સાર્વાદની હોય છે તે કરતાં એકેન્દ્રિય અપર્યાપ્તાવસ્થાવાળા સાર્વાદની વધારે હશે ?

ઉત્તર—અસંખ્યાતગુણ હોય, કારણ કે જે સમકિતી દેવો એકેન્દ્રિયમાં ઉપજે છે તે અપર્યાપ્તાવસ્થામાં સાર્વાદની હોય છે, તેઓ વિકલેન્દ્રિયમાં ઉપજતા નથી.

પ્રશ્ન ૧૧—અપર્યાપ્ત જીવ મરીને અપર્યાપ્ત થાય ?

ઉત્તર—અનેક વળત થાય.

પ્રશ્ન ૧૨—ઉત્કૃષ્ટ સંખ્યાતા નેટલી વસ્તુઓ અઢી દ્વીપમાં હોય ?

ઉત્તર—અસંખ્યાતા નેટલી ચલુ હોય; તો પછી સંખ્યાતા માટે તો પૂછવું જ શું ?

પ્રશ્ન ૧૩—નારકીને નિદ્રાનો ઉદય છે; તો તે અત્યંત દુઃખમાં નિદ્રા કેમ લઈ શકતા હશે ?

ઉત્તર—પ્રાચે પ્રદેશોદયથી તે નિદ્રાને વેદે છે.

પ્રશ્ન ૧૪—સંજ્ઞી અપર્યાપ્તાને મન હોય ?

ઉત્તર—તે હોય. મનોવર્ગણા ગ્રહણ કર્યા પછી જ દ્રવ્યમન હોય, એટલે તે પર્યાપ્તાવસ્થામાં જ હોય; ભાવમન જે જ્ઞાનરૂપ છે તેનો નિષેધ નહીં.

પ્રશ્ન ૧૫—તેજોલેશ્યા ૨૮ લબ્ધિમાં છે ?

ઉત્તર—૨૮ લબ્ધિમાં તેજોલેશ્યા લબ્ધિ પણ કહેલ છે. તે અધ્યવસાય-રૂપ ન સમજવી.

પ્રશ્ન ૧૬—જળચર સંભૂર્છિમની ઉત્પત્તિ તિર્યંચ ગર્ભજ છવોનાં ૧૪ સ્થાનકમાં હોય ?

ઉત્તર—મનુષ્યની જેમ તિર્યંચ સંભૂર્છિમની ઉત્પત્તિ તેના ચૈદ્ર કથાનકમાં કહેલ નથી પરંતુ ગર્ભજ તિર્યંચના રુધિરાદિક પૈકી જેમાં તેની ઉત્પત્તિ થઈ શકતી હશે તેમાં થતી હશે, એ સંજોગથી ખાસ ઉલ્લેખ વાંચવામાં આવ્યો નથી.

પ્રશ્ન ૧૭—કેવળજ્ઞાન પામ્યા પછી કેવળીસમુદ્ધાત કેટલા આયુષ્યવાળા કરે ?

ઉત્તર—છ મહિનાથી વધારે કેવલીપર્યાયવાળા જરૂર કરે, છ મહિનાથી ઓછા આયુવાળા જે ત્રણ કર્મ આયુકર્મથી વધારે સ્થિતિવાળા હોય તો કરે, અન્યથા ન કરે. આતું કારણ જ્ઞાનીગમ્ય સમજવું.

પ્રશ્ન ૧૮—કર્મજંઘ પછી અળાધાકાળ કહ્યો છે કે જેટલા વળતમાં તે કર્મ ઉદયમાં આવી શકતું નથી, છતાં કેટલાંક કર્મ તરત જ ઉદય આવતાં દેખાય છે અને કેટલાંક કર્મ દીર્ઘકાળ પર્યંત ઉદયમાં આવતા જણાતાં નથી તેહું શું કારણ ?

ઉત્તર—એમાં આપણને જે તરતમાં ઉદય દેખાય છે તે તરતનાં જાંધેલાં કર્મોનો ન સમજવો, સત્તામાં તેને લગતાં પુષ્કળ કર્મો પડેલાં હોય છે તેનો સમજવો અને અળાધાકાળ પૂર્ણ થયા પછી કર્મઉદયમાં આવે જ છે, પરંતુ પ્રયત્નનાં કર્મોની સાથે જ ઉદયમાં આવતા હોવાથી આપણે જુદો ઉદય સમજી શકતા નથી જાડી અળાધા કાળમાં ફેરફાર સમજવો નહીં.

પ્રશ્ન ૧૯—દરેક પરમાણુમાં વર્ણ, ગંધ, રસ, સ્પર્શ હોય ?

ઉત્તર—પ્રત્યેક પરમાણુમાં એક વર્ણ, એક ગંધ, એક રસ અને બે સ્પર્શ અવશ્ય હોય એ બે સ્પર્શ શીત, ઉષ્ણ, રૂક્ષ ને સ્નિગ્ધ—એ ૪ માંથી બે સમજવા, બીજા ૪ સ્પર્શ તો ન જ હોય. એ ૪ સ્પર્શ તો સ્કંધમાં જ હોય.

પ્રશ્ન ૨૦—એક નિગોદના અનંતમા ભાગે સિદ્ધ છે, તે નિગોદ સૂક્ષ્મ સમજવી કે બાહર સમજવી ?

ઉત્તર—સૂક્ષ્મ કે બાહર બેમાંથી ગમે તે એક નિગોદ સમજવી બંનેમાં દરેક નિગોદ સિદ્ધ કરતાં અનંતશુણ્ય છવોવાળી છે

પ્રશ્ન ૨૧—અભાવી યુગ્મિક થાય ?

ઉત્તર—ન થાય. યુગલિક જેવી સરળતા તેનામાં ન જ હોય.

પ્રશ્ન ૨૨—ખાદર નિગોદને ખાદર પૃથ્વી કે પાણી પુષ્ટિ આપે છે તેમ સૂક્ષ્મ નિગોદને સૂક્ષ્મ પૃથ્વી કે પાણી મદદ કરતા હશે ? સૂક્ષ્મ એકેન્દ્રિય જીવો આહાર તરીકે શું ગ્રહણ કરતા હશે ?

ઉત્તર—સૂક્ષ્મ પાંચે પ્રકારના જીવો એક બીજાને સહાય કરતા જાણ્યા નથી. તેમને આહાર તો તે સ્થાનકે રહેલી ઔદારિક વર્ગજીવો જ હોય.

પ્રશ્ન ૨૩—ઉષ્ણ ઋતુમાં અત્યંત ગરમી પડવાથી વાયુ અચિત્ત થતો હશે ? તેવો વાયુ આપણે શ્વાસમાં લઈએ તો આપણને દોષ ઓછો લાગે ખરો ?

ઉત્તર—વાયુ અચિત્ત થયાતુ જાણવામાં નથી. કદી અચિત્ત થતો હોય તો પણ તેને આપણે ઓળખીએ તેમ નથી, તેથી દોષમાં ઓછાવત્તાપણાની સંભાવના કરવાની નથી.

પ્રશ્ન ૨૪—યુગલિઆના ક્ષેત્રોમાં સૂર્ય ચંદ્રનું ગ્રહણ થાય કે નહીં ?

ઉત્તર—સૂર્ય ચંદ્ર તેના કાંઈ જુદા નથી. જે આપણા છે તે જ તેના છે તેથી ગ્રહણ થાય ખરું, પણ કલ્પવૃક્ષના આનંદાદનથી દેખાય નહીં સૂર્ય તાપ પણ કરે નહીં. ત્યાં વિકલેન્દ્રિયની ઉત્પત્તિ પણ હોય નહીં.

પ્રશ્ન ૨૫—સિદ્ધને ૧૪ મું ગુણસ્થાન કહેવાય ?

ઉત્તર—ન કહેવાય. કર્મપ્રકૃતિના એ ગુણઠાણના લક્ષણ ઉદય સત્તાદિ કદા છે તે ત્યાં નથી.

પ્રશ્ન ૨૬—નિગોદના જીવ વક્રગતિએ અન્ય જીવમાં જાય કે ઋતુગતિએ જાય વક્રગતિએ જ જતા હોય તો વક્રગતિમાં અણાહારીપણું હોવાને લીધે આહારી કરતાં અણાહારીની સંખ્યા વધી ન જાય ?

ઉત્તર—નિગોદના જીવો વક્રગતિએ જ પરલવમાં જાય એવો નિયમ નથી. વળી એક નિગોદનો અસંખ્યતાનો ભાગ જ પ્રત્યેક સમયે ચલતો હોવાથી અણાહારીની સંખ્યા વધે જ નહિ.

પ્રશ્ન ૨૭—નારકીઓ કરતાં નિગોદના જીવોનું દુઃખ વિશેષ છે ?

ઉત્તર—નારકી કરતાં નિગોદનું દુઃખ અનંતગુણું કહ્યું છે. ત્યાં વારંવાર જન્મ મરણાદિ કરવાના હોવાથી દુઃખની સીમા નથી. માત્ર અવ્યક્તપણું હોવાથી તે રાહો પાડી શકતા નથી.

પ્રશ્ન ૨૮—સૂક્ષ્મ એકેન્દ્રિય જીવો માર્યા મરતા નથી તો તીવ્ર અગ્નિની જ્વાળામાં ને પાણીના ધોધમાં તેનું શું થતું હશે ?

ઉત્તર—ખાદર આશિ કે પાણી તેને ઉપવાત કરી શકતા નથી, કારણ કે તેનું શરીર જ એવું સફળ છે કે તેને તે કાંઈ પણ અસર કરી શકે નહીં.

પ્રશ્ન ૨૬—વારંવાર શ્વાસોચ્છવાસ લેવાથી અસંખ્ય વાયુકાયના છોડો આપણાથી દૂર થાય તો તેનો દોષ આપણને લાગે કે નહિ ?

ઉત્તર—દોષ લાગે, પણ તે અશક્યપરિહાર છે.

પ્રશ્ન ૩૦—આ છવનું જ્ઞાન તો અતિ અદ્ય છે, છતાં તે અનંતા બોધના કરેલા કર્મોના ઉદયાદિની વ્યવસ્થા શી રીતે કરી શકતો હશે ?

ઉત્તર—એ બધી વ્યવસ્થા સ્વભાવે જ થયા કરે છે. એમાં આત્માનો જ્ઞાનપૂર્વક પ્રયત્ન નથી. અજ્ઞાની આત્માને તેનું જ્ઞાન પણ હોતું નથી.

પ્રશ્ન ૩૧—અવ્યહારરાશિનો પ્રત્યેક છવ જે ઔદારિક વર્ગણ આહાર તરીકે ગ્રહણ કરે છે તેમાં પુદ્ગળ પરમાણુઓ અનંતા હોય ?

ઉત્તર—અનંતાનંત પરમાણુઓના જાનેલા સ્કંધો જ ઔદારિક વર્ગણ રૂપે થાય છે ને તે જ આહારપણે ગ્રહણ કરાય છે.

પ્રશ્ન ૩૨—એવા દેવલોક છે કે જ્યાં ખાદર પૃથ્વીકાય ન હોય ?

ઉત્તર—દેવલોક જ તેના વિમાનોના સમૂહનું નામ છે. તે વિમાનો જ પૃથ્વીકાયરૂપ સચિત્ત છે તો પછી તેના વિના દેવલોક કેમ હોય ?

પ્રશ્ન ૩૩—ખાદર વાઉકાય શ્વાસમાં શું ગ્રહણ કરતા હશે ?

ઉત્તર—શ્વાસ લેવા માટે તો શ્વાસોચ્છવાસ વર્ગણ જ ગ્રહણ કરવી પડે છે. ખાદર વાયુકાય સહાયક થઈ શકે.

પ્રશ્ન ૩૪—આપણા શરીરના પ્રત્યેક રામે આહાર માટે ઔદારિક વર્ગણને શ્વાસ માટે શ્વાસોચ્છવાસ વર્ગણ ગ્રહણ કરતા હશે ?

ઉત્તર—આહાર તો દરેક રામે ગ્રહણ થાય છે અને તે લેખાહાર કહેવાય છે, શ્વાસોચ્છવાસ માટે તે પ્રમાણે સંલવ નથી. તેને માટે શુભ કે નાસિકા બે જ ગ્રહણ કરે એમ સંલવે છે.

પ્રશ્ન ૩૫—સૂક્ષ્મ છવો જે લોકાંતે રહેલા છે તેને ૩-૪ ને ૫ દિશાને આહાર કહેલો છે તો તેને માટે દિશાઓ છ જ માનેલી છે ?

ઉત્તર—આહાર માટે દિશાઓ છ જ માની છે. પ્રાચે લોકમધ્યમાં રહેલા સર્વ છવ છ દિશાને આહાર જ ગ્રહણ કરે છે. તેને માટે દશ દિશા કહી જ નથી. વિદિશાનો દિશામાં સમાવેશ કર્યો છે.

કુવરજી

પરવેદનાથી અબાણુ

વેશ્યા વૈરી માગણા, વૈધ પરોણા બાણુ;
સાત ન લાહે પરવેદના, પુત્રી ને વેવાણુ, ૧

વેશ્યા—એ કેવળ પૈસાની જ સગી છે. જ્યાં સુધી તેના ચાર પાસેથી મન-
માનતી રકમ મળતી જાય ત્યાં સુધી જ સ્નેહ દાખવે છે, અનેક જાતના હાવભાવ
દર્શાવે છે અને વિષયમાં લોકુમ્મ જનેલા તેના ચારને જાણે પોતાની સગી સ્ત્રી
હોય તેવો જ પ્રેમ દાખવે છે; પરંતુ તેનું ક્ષેપ્ય તો તેને મળતા દ્રવ્યમાં જ હોય
છે. તેના પ્રેમપાશના બાંધનથી જકડાઈ કામાંધ મનુષ્ય પોતાનું સર્વસ્વ તેને
અર્પણ કરી દે છે. તે કેટલી મુશ્કેલીએ દ્રવ્ય લાવી સુપ્રત કરે છે અને જનતામાં
અપજન્યનો કેટલો ભોગ જાને છે તેની ચિંતા તે વેશ્યાને હોતી નથી, પરંતુ જ્યારે
પોતાને મળતી રકમની આવક બાંધ થઈ જાય છે ત્યારે ડેરીમાંથી રસ ચૂસી
લીધા પછી બાકી રહેલા ગોટલાની માફક તેનો તિરસ્કાર કરી તેના સ્નેહ સંબં-
ધની શૃંગલાને તોડી નાખે છે. તે સ્વાર્થી વેશ્યાને એ ખ્યાલ નથી આવતો
કે: સ્નેહની ખાતર પોતાનું સર્વસ્વ સુપ્રત કરનાર અને મારા સહવાસથી જગ-
તમાં પણ નિંદાપાત્ર થનાર એવા તેના મારા તિરસ્કારથી શા હાલકલાલ થશે.

વૈરી—હૃદયગોચર થતાં કે સ્મરણમાં આવતાં પણ પ્રેમ લાવની જગાળા તેને
લભ્યુત્તરી ભેટે છે. ટોચ પણ હિસાબે સામાનું જૂરું કેમ કરવું, તેને વિપત્તિમાં કેમ
નાખવો, આવી જ ચિંતા જેના હૃદયમાં અહનિશ વાસ કરી રહી છે તેવા વૈરીને
સામાના હિતાહિતનું કે તેની પરિસ્થિતિનું કે તેના કુટુંબ આદિના ભરણપોષ-
ણની ઉપાધિનું ભાન હોતું નથી. સામાને જૂરી દશામાં નાખવાથી તેના હૃદયને
કેટલો આઘાત પહોંચશે કે તેના કુટુંબી જનો કેવી કષ્ટાદી સ્થિતિમાં મૂકાશે તેનો
ખ્યાલ જૂરું ચિંતવનાર વૈરીને સ્વાને પણ આવતો નથી. સામેનો માણસ વ્યવહાર-
રિક ઉપાધિઓના કે બીજા કોઈ પ્રસંગોના જોગથી દગાઈ જઈ કેટલો વ્યાધિગ્રસ્ત
બની રહ્યો છે તેનો વિચાર આ વૈરીને ક્યાંથી સુએ ?

માગણુ—(લેણદાર) પ્રથમ તો ઘણા સ્નેહલાવથી સારી રકમ ધીરી હોય
અને ખાતું ચાલુ રાખી અવારનવાર બીજી રકમો ધીરે જતો હોય તેવો લેણદાર
જ્યારે લેણદારની આર્થિક સ્થિતિ નબળી પડી છે એમ જાણે છે કે તુરંતજ તેની
પાસે પહોંચી જઈ, વ્યાજ સહિત સંપૂર્ણ રકમ ચૂકવી દેવાની નોટિસ આપે છે.
પણ તે લેણદારને એટલો પેણ વિચાર નથી આવતો કે જેણે ઘણા વખત સુધી
આપણને વ્યાજ ખવરાવ્યું છે અને લવિષ્યમાં પણ તેની સ્થિતિ સારા પાયા પર
આવી ગયેલી આપણને વ્યાજ મુદ્દાં તે રકમ ભરી દેશે, આમ ન વિચારતાં તેનું

લલે ગમે તેમ થાય, આપઘાત કરીને મરી જાય કે માલમિલકત વેચી નાખે પણ મારી રક્તમ તો વસુલ થવી જ જોઈએ, આ જ ચિંતાવન તેને હોય છે. વિપત્તિના વાદળથી પીડિત દેણુદારની દયા તેને હોતી નથી.

વૈદ્ય—કોઈક જ વૈદ્ય એવો હોય છે કે જે દર્દીની સ્થિતિનો ખ્યાલ કરીને વિઝિટ ફ્રી કે દવા ફ્રી લેતો હોય. બાકી તો દર્દી સામાન્ય સ્થિતિનો હોય કે સુખી સ્થિતિનો હોય, પરંતુ તેનો ચાર્જ તો બધાંને સરખો જ લાગુ પડે છે. દર્દી શરીરની વ્યાધિથી પીડાતો હોય, અને તે ઉપરાંત કઠાચ પોતાના મૃત્યુ પાછળ કુટુંબી જનોના કેવા ખૂરા હાલ થશે તે વ્યાધિ પણ પીડા કરતો હોય તેવા માંદા માણસને કઠાચ બચી જઈશ એવી આશાએ વૈદ્યને બોલાવવાની ઇચ્છા રહે છે. બોલાવ્યા વિના પણ છૂટકો નથી અને આવશે તો તેની ફ્રી દીધા વિના પણ છૂટકો નથી. આવી બન્ને પ્રકારની વિચારશ્રેણીઓ તેના હૃદયમાં સાથે જ ઉદ્ભવે છે અને અન્તે વૈદ્યને બોલાવવો પણ પડે છે. હવે નાડ જોયા પછી કે દવા આપ્યા પછી દર્દીને આરામ થાય કે ન થાય તેની વૈદ્યને કંઈ પડી હોતી નથી. તેઓનાં પગલાં થયાં એટલે તેમની વિઝિટ ફ્રી તો લાગી જ ચૂકી અને કઠાચ એકથી બીજી વખત પધારે તો ચાર્જ ડગલ ફ્રીનો લાગે છે. આ એક જ ધ્યેય તેઓશ્રીનું હોય છે. બીજો ખ્યાલ તે મહાશયોને હોતો નથી.

પરોણા (મેમાન)—સગાંસંબંધી કે સ્નેહીજન પરોણા-મેમાન થઈને આવનારનું ધ્યાન તેની પરોણાગત ઉપર જ હોય છે. પોતાની પરોણાગત ગરાગર. સચવાય છે કે કેમ ? પૂરેપૂરો આદરસત્કાર કે માન સામેના તરફથી મળે છે કે કેમ ? તે બાબત પર જ તેનું લક્ષ હોય છે અનેક સગવડતાઓ સચવાતાં છતાં કોઈ સામાન્ય બાબત બાહે અન્તરે પણ ન સચવાય તો દોષ કાઢતાં વાર લાગતી નથી. કઠાચ મોઢે લલે ન કહે પણ હૃદયમાં તો અવશ્ય લાવે છે. પરોણાગત સાચવવામાં સામેના માણસને કેવી મુશ્કેલીઓ વેઠવી પડે છે તે બાબતનો તે ભાઈને ખ્યાલ પણ આવતો નથી. તે તો પોતાનું આતિથ્ય સાચવવામાં જ સર્વસ્વ માને છે. તે ટાઈમે પોતે આપવીતી ભૂલી જાય છે.

પુત્રી—સાસરાનો પક્ષ સર્વસુખસંપન્ન હોય અને પિયરપક્ષ કંઈક નબળી સ્થિતિનો હોય તો પણ દીકરીને હૃદયમાં કાયમ એ જ રહ્યા કરે છે કે પિતા કે ભાઈ હજી મને કંઈ આપે તો ઠીક. બ્યારે બ્યારે પિયર જાય ત્યારે ત્યારે પિયરમાંથી કંઈક તો મળવું જ જોઈએ. વૃદ્ધાવસ્થાએ પહોંચે તો પણ દીકરીને પિયરની આશા તો મટતી જ નથી. પિયર પક્ષ સારી સ્થિતિનો હોય અને અવારનવાર કંઈક ને કંઈક આપે જતો હોય તો પણ દીકરીને સતોષ તો થતો જ નથી. પોતાને લેવાની વૃત્તિ આડે પિયરની સુખી કે દુઃખી સ્થિતિનો વિચાર થતો જ નથી. કઠાચ દુનિયાને સારું દેખાડવા શબ્દોદ્વાસ સંતોષવૃત્તિ જણાવે, પણ બિંડા અંતરમાં તો તે સંતોષવૃત્તિને સ્થાન મળતું જ નથી.

સત્સંગતિઃ કથય કિં ન કરોતિ પુંસામ્ ?

‘સારા પુરુષોની સંગતિ શું નથી કરી શકતી? તે તું કહે.’ સુઝ જનો નિરંતર સત્સંગતિને શોધતા ફરે છે. સત્સંગતિ પ્રાણીને અત્યંત લાલકારક થાય છે. જેનો સંગ કરવાથી શુભ માર્ગે જોડાવાનું બને છે તેને સત્સંગતિ કહે છે અને જેનો સંગ કરવાથી ઉન્માર્ગે જોડાવાનું બને છે તેને દુઃસંગતિ કહે છે. મુનિ-મહારાજનો અને ધર્મિષ્ઠ શ્રાવકોનો સંગ કરવો તેનું નામ સત્સંગતિ છે. એ જાનનેના સંગ પ્રાણીને અવશ્ય કરવા યોગ્ય છે. જેઓ તે જાનને સંગથી પરાદ્રુમુળ હોય છે તેઓ આ સંસારને વિષે જાણી જઈને પ્રાંતે દુર્ગતિગામી થાય છે અને જે તે જાને પ્રકારના ઉત્તમ સંગને વિષે જોડાયેલ રહે છે તો સંસારના કાર્ય કરે તો સતો પણ અંતઃકરણથી ન્યારાપણું ધારણ કરીને, યથાશક્તિ ધર્મકાર્યમાં જોડાઈને છેવટે સદ્ગતિનું ભાજન થાય છે ઉત્તમ જનનો સંગ પ્રાણીને કેટલા લાભ ઉત્પન્ન કરે છે તે વિષે એક જાન કવિ કહે છે કે:—

હરતિ કુમર્તિ મિત્તે મોહં કરોતિ વિવેકિતાં,

ચિત્તરતિ રતિં સૂતે નીતિં તનોતિ ગુણાવલિં ।

પ્રથયતિ યશો ધૃષ્ટે ધર્મ વ્યપોદ્ધતિ દુર્ગતિં,

જનયતિ નૃણાં કિં નામિષ્ટં ગુણોત્તમસંગમઃ ॥ ૧ ॥

વેવાણુ—આની ગાળત પણ ઉપગ્ના છને લગતી જ છે પ્રાયઃ સર્વ સ્થળે અરસ્પરસ વેવાણુ વચ્ચે ટીકાઓ કરવાની પ્રથા હોય જ છે વ્યવહારિક કાર્યોમાં કે બીજા કોઈ પ્રસંગોમાં સમાજના નિયમ અનુસાર વિવેક ન સચવાય તો તે ગાળતને ટીકાનો એપ ચડતાં વિલગ લાગતો નથી. કોઈ સ્નેહીજન સાથેના વ્યવહાર સાચવતાં અજાણપણે કંઈ સ્મૃતિહીન થઈ જવાય તો તે સ્નેહગ્રંથીને પ્રાયઃ પાધો આવતો નથી; કારણ કે મુઠ માણસ હોય તો સમજે કે કોઈ વળતે ભૂલ પણ થઈ જાય તેથી કરીને માનસિક સ્નેહ કંઈ દોષિત નથી; પરંતુ વેવાણુ વચ્ચેના વ્યવહારને સાચવવામાં ભૂલ થઈ તો સમજવું કે અરસ્પરસ દિલ જિંચા થતાં વાર લાગતી નથી; કારણ કે સ્નેહી જનની માફક તેને પ્રાયઃ પોતાનું સાચવવા સિવાય બીજે કંઈ વિચાર સ્ફુરતો જ નથી

ઉપરોક્ત સાતે વ્યક્તિઓ પરની વેદનાને જાણતાં નથી

આસ્તર ખૂબચંદ કેશવલાલ

ભાવાર્થ—મનુષ્યોને શુભ કરીને ઉત્તમ એવા જનોનો સંગમ શું શું વાંછિતને નથી પૂરતો ? અર્થાત્ સર્વ પ્રકારનાં વાંછિત પૂરે છે. કુમતિને હરણ કરે છે. અજ્ઞાનનું વિદારણ કરે છે. વિવેકીયણને ઉત્પન્ન કરે છે. સંતોષને આપે છે. નીતિને ઉપજાવે છે. શુભની શ્રેણી પ્રકટ કરે છે. યશનો વિસ્તાર કરે છે. ધર્મને ધારણ કરે છે અને દુર્ગતિનો નાશ કરે છે. અર્થાત્ ઉત્તમ જનોનો સંગ સર્વ પ્રકારનાં અભિષ્ટ પૂરે છે. વળી કહ્યું છે કે—

લઘું વુદ્ધિકલાપમાપદમપાકર્તુ વિહર્તુ પથિ,
પ્રાપ્તું કીર્તિમસાધુતાં વિધુવિતું ધર્મે સમાસેવિતું ।

રોઢું પાપવિપાકમાકલયિતું સ્વર્ગાપવર્ગશ્ચિયં,
ચેત્ત્વં ચિત્ત ! સમીહસે ગુણવતાં સંગ તદંગીકુલ ॥ ૧ ॥

ભાવાર્થ—બુદ્ધિનો સમૂહ પામવાને, આપદનો નાશ કરવાને, ન્યાયમાર્ગમાં વિચરવાને, કીર્તિ પ્રાપ્ત કરવાને, અસૌજન્યને સ્ફોટન કરવાને, ધર્મની સમાસેવના કરવાને, પાપવિપાકનો રોધ કરવાને અને સ્વર્ગ તથા મોક્ષલક્ષ્મીનો ઉપયોગ કરવાને હે ચિત્ત ! જો તું ઇચ્છા કરતો હોય તો શુભવંતનો સંગ અંગીકાર કર.

ઉપરના જે શ્લોક ઉપરથી શુભવંતનો સંગ કેટલો લાભ કરે છે તે જણાઈ આવે છે શુભવંતના સંગ સિવાય જે પ્રાણી કલ્યાણની વાંછા કરે છે તેનું કોઈ પ્રકારે કલ્યાણ થતું નથી. કહ્યું છે કે જે પ્રાણી શુભીજનના સંગ સિવાય કલ્યાણને ઇચ્છે છે તે નિર્દયપણે પુન્યને વાંછે છે, અન્યાય કરતો સતો કીર્તિને વાંછે છે, તે પ્રમાદી રહ્યો સતો ધનને વાંછે છે, બુદ્ધિ વિનાનો છતાં કાવ્ય કરવા ઇચ્છે છે, ઉપશમ અને દયા સિવાય તપના રૂળને વાંછે છે, તુચ્છ મતિવાળો છતાં શાસ્ત્ર પઠન કરવાને ઇચ્છે છે, નેત્ર વિનાનો છતાં ઘટપટાદિ વસ્તુઓને જોવાની ઇચ્છા કરે છે અને અજચિત્તવાળો છતાં ધ્યાન કરવા ઇચ્છે છે, અર્થાત્ એ ગંધી બાળતો જેમ બનતી નથી તેમ શુભીજનના સંગ સિવાય કલ્યાણ થતું જ નથી.

શુભીજનના સંગમાં ઉપર જે પ્રકાર બતાવ્યા છે એક મુનિમહારાજનો સંગ અને જીજ્ઞે ધર્મીષ્ઠ શ્રાવકોનો સંગ. પ્રાણીઓ આ સંસારને વિષે અનેક પ્રકારની મોહબળમાં લપેટાઈને ખુચી રહ્યા છે. કોઈ તો રાતદિવસ દ્રવ્ય મેળવવામાં તત્પર રહે છે, કોઈ પુત્રવાંછામાં લાગ્યા રહે છે, કોઈ સ્ત્રીસેવામાં તત્પર રહે છે, કોઈ કુટુંબવર્ગના સાંસારિક કાર્યો કરી આપવામાં શુભાયેલા રહે છે અને કોઈ જીજ્ઞ અનેક પ્રકારની વાંછામાં પ્રવૃત્ત રહ્યા છતાં અતૃપ્તપણે મોહબળમાં મૂંઝાઈ રહેલા હોય છે. તેવા સમયમાં તેને સંસારના મોહ-માંથી ન્યારો રાજવાને માટે શુભીજનનો સંગ જ સમર્થ છે. અન્યથા અવશ્ય

તે સાંસારિક કાર્યોમાં મગ્ન રહ્યો સતો દુર્ગતિ જ પ્રાપ્ત કરે છે. તેવે પ્રસંગે જો મુનિમહારાજનો સંગ હોય અને નિરંતર એક વખત પણ તેમના વંદન નિમિત્તે જવાનો પરિચય હોય તો અનેક પ્રકારનો સદુપદેશ શ્રવણ કરવાથી ચિત્ત-વૃત્તિ કોમળ થાય છે, પાપકાર્યથી દૂર રહેવા ઈચ્છા થાય છે, સંસારથી ઉદ્વિગ્નતા થાય છે અને સાંસારિક કાર્યોમાં રાચવાપણું કમી થાય છે તેમજ ણીજ પણ અનેક પ્રકારના લાભ થાય છે.

ધર્મિષ્ઠ શ્રાવકનો પ્રસંગ હોય છે તો તે પણ જ્યારે જ્યારે સાંસારિક કાર્યોમાં ગહુ જ પ્રવૃત્ત થઈ ગયેલ દેખે છે ત્યારે ત્યારે અનેક પ્રકારના ઉદાહરણોવડે સંસારની અનિત્યતા સમજાવે છે. સાંસારિક કાર્યોમાં અત્યંત રાચવાથી થતા પાપકર્મના બંધને દર્શાવે છે. સ્વગ્નકુટુંબને અર્થે પણ ગાંધેલ પાપકર્મને તારે એકલાએ જ ભોગવવાં પડશે એમ લક્ષમાં લાવે છે. સંસારનાં કાર્યો ભવોભવને વિષે કર્યા છતાં તેનાથી તૃપ્તિ ન પામ્યાનું સમજાવે છે અને, છેવટે હરેક પ્રકારે સંસારથી ઉદ્વિગ્નપણું કરાવીને પાપકારી કાર્યોથી પરાદુશુણ કરે છે. આ પ્રમાણે તે જાને પ્રકારના સંગ અત્યંત લાભકારક છે, જેના લાભનું વર્ણન કરતાં પાર આવે તેમ નથી. એવા મહા ઉત્તમ અને આ લોક તથા પરલોક ખન્નેમાં હિત કરનાર સત્સંગતિના લાભનું તો શું કહેવું ? પરંતુ નીતિનિપુણ સન્નિવ્રતોનો સંગ પણ અનેક પ્રકારના લાભ કરે છે. કહું છે કે—

પાપાન્નિચારયતિ યોજયતે હિતાય,

ગુહ્યાનિ ગૃહતિ ગુણાન્ પ્રવટ્ટીકરોતિ ।

આપદગતં ચ ન જહાતિ દદાતિ ફાલે,

સન્નિવ્રતલક્ષણમિદં પ્રવદંતિ સંતઃ ॥૧॥

• ભાવાર્થ—પાપનું નિવારણ કરે છે, હિતને માટે યોજના કરે છે, શુદ્ધ-માતને જોપાવે છે, શુભને પ્રકટ કરે છે, આપત્તિમાં પડ્યા હોય ત્યારે તગ્ગતો નથી અને યોગ્ય સમયે જો જોઈએ તે આપે છે; સન્નિવ્રતનાં લક્ષણ આવાં હોય છે એમ સંતપુરુષો કહે છે.

વિચાર કરો કે જ્યારે સન્નિવ્રત પણ આવા આવા લાભ કરે છે તો પૂર્વોક્ત ઉત્તમ સંગ તો કેટલા લાભને ઉત્પન્ન કરે ? અર્થાત્ અનેક લાભ ઉત્પન્ન કરે એમાં કિંચિત્ પણ આશ્ચર્ય નથી; માટે સ્વહિત ઇચ્છક જનોએ અવશ્ય ઉત્તમ જનોનો સંગ કરવો કે જેથી આ લોક અને પરલોક જાનેનું હિત થાય અને સદ્ગતિના લાભન થઈ શકાય.

મુનિ શ્રી વિદ્યાનંદવિજયજી

નામ-રૂપનો નાશ

નામ-રૂપનો નાશ,

લેયા ! નામરૂપનો નાશ;

આ સૌ ક્ષણભરનો જ વિલાસ,

લેયા ! નામરૂપનો નાશ. ૧

કાળ તખ્તીના વિશાળ પટ પર,

ગયા ભુંસાઈ અનંત;

રૂપ રૂપાળા ગયા અનંતા,

દેખ્યા નહિ દીસત. લેયાં ૨

સમય-સ્વરૂપ સરિતાના સ્ત્રોતે,

ગયા તણાઈ અનંત;

તટ પર ઝેઠેલા ત્યાં ક્ષણ ક્ષણ,

દશ્ય નવા નિરખત. લેયાં ૩

કાળ મહાસાગરમાં ઊઠ્યા,

જન બુદ્ધબુદ્ધ અનંત;

ક્યાં ઊઠ્યા ? ને કિહાં સમાયા ?

શોધ્યા નાહિ જડત. લેયાં ૪

નવ નિધિ ને ચૌદ રત્નના,

સ્વામી જોડ મહંત;

ચક્રી એવા ગયા અનંતા,

નામશેષ ન રહત. લેયાં ૫

ઋષભદ્ર પદ કાંગિણી રત્ને,

અકિત કરતાં નામ;

એક ભુંડ્યા વિણ સ્થાન ન પામે,

બુઝો ચક્રી ચ તમામ. લેયાં ૬

પાદપદ્મ જેનાં પૂજે છે,

મુરત ર અમુર અમાજ;

પાવન એવા થયા અનંતા,
 તીર્થ કર મહારાજ, લેયાં ૭
 અતુલબલી તે બલદેવો ને,
 વામુદેવ અનેક;
 ને પ્રતિવામુદેવ નામ પણ,
 ગોત્ર્યાં જડે ન છેક, લેયાં ૮
 ઇંદ્ર ચંદ્ર નાગેંદ્ર ગયા કેઈ,
 ગયા માંધાતા રાય;
 મહામતિ મુત્સદ્દી મોટા,
 ગયા મત્રી ચાણાક્ય, લેયાં ૯
 કુબેર સરખા લક્ષ્મીનદનો,
 નંદ સમા નૃપનંદ;
 પ્રલય પૂરના પ્રબળ પ્રવાહે,
 રાખ્યા નહિં રહંત, લેયાં ૧૦
 જસ ભૂભાંગે દિગંત ડોલે,
 પરાક્રમી જે ધીર;
 ચરણપાતથી ધરા ધુળવે,
 એહ ગયા ભડવીર, લેયાં ૧૧
 આનાધનંત આ કાળ-ગગનાં,
 વહી ગયાં બહુ નીર;
 અચલ તેનાં તરંગ ઉપરે,
 નાચી ગયા બહુ વીર, લેયાં ૧૨
 જન કોલાહલથી ગર્જતી,
 અમરાપુરી સમાન;
 નગરીઓ જ્યાં શોભતી ત્યાં,
 ગૂંચ દીસે મેદાન, લેયાં ૧૩
 જ્યાં જ ગલ ત્યાં મંગળ દીસે,
 જંગલ મંગળ સ્થાન;
 જળ ત્યાં સ્થળ ને સ્થળ ત્યાં જળનાં,
 ભૌગોલિક પ્રમાણ, લેયાં ૧૪

કાળચિત્રપટના પડદા પર,
 પરિવર્ત્યા બહુ દ્રશ્ય;
 નવ નવ પાત્રો નવ નવ વેપે,
 ચંમકી થયાં અદ્રશ્ય, લેયાં ૧૫
 તો ય નામની મૃગતૃષ્ણામાં,
 મહાજનો ય મૂંઝાય;
 કુદ્ર જતુનું ગળું તિહાં શું,
 ગળેંદ્ર જિહાં તાણાય ? લેયાં ૧૬
 ભગવાનદાસ મનઃસુખલાઈ મહેતા

અક્ષરોને મળેલો દિલાસો

‘અક્ષરો પર થતો જીલમ’ એ નામના મારા નાના સરખા લેખની કેટલાક માસિકોના ત્રી વર્ગોની ઉપર અસર થઈ છે. તેમણે અક્ષરોને અસલ સ્થિતિમાં મૂક્યા છે, બીજાઓ મૂક્યા ધારે છે, તેથી અક્ષરોને કાંઈક દિલાસો મળ્યો છે. કેટલાક સુરો પણ આ અધરતા ફેરફારને કળા તેમજ ફેશન માને છે, પરંતુ કોઈને બેરોજ બનાવવામાં કળા હોઈ શકતી નથી, સુંદર બનાવવામાં કળા હોય છે. એક માણસને અક્ષરોની જેવું બેરોજ બનાવો પછી જીવો તેની કેવી અસર થાય છે ? કોઈ પણ રીતે આ પ્રવૃત્તિ આહુ રાખવા જેવી કે તેને પુષ્ટિ આપવા જેવી મને જણાતી નથી.

બાકી વિદ્વાનોના મગજે શું કામ કરતા હશે તે હું સમજી શકતો નથી. મને તો તેવા અક્ષરો વાંચવાં પણ મુશ્કેલ પડે છે. કોઈને આવી લિપિ જૂની મળી આવી હોય તો તેવી શોધ કરનારને માન ધરે છે.

એથી રોજ જેમ સંબંધમાં આવનારને લાગુ પડે છે તેમ આ અક્ષરોની વિકૃતિ કરવાનો એપ અનુકરણ લાગ્યો છે. એમાં મહત્ત્વ શું છે તે સમજાતું નથી. બેરોજ બનાવવાના નવા નવા તરંગ સૂઝે છે તેના કરતાં સુંદરાકૃતિ કરવાના તરંગો ઉપજાવી આપણી યુજરાતી લિપિને વધારે સુંદર બનાવો. કુંવરજી

પ્રભાવિક પુરુષો ચેડા મહારાજ

(૧)

આજે આપણે એક એવા રાજવીનું જીવન જોવાનું છે કે જેમના સંબંધમાં જૈન ગ્રંથો જે કંઈ કહે છે એ કરતાં પણ અતિ અગત્યના સુદા આગળ ધરી પુરાતત્ત્વશોધકો ઘણું ઘણું નવીન અજવાળું પાડે છે. તેમની દૃષ્ટિએ ભૂપતિ ચેટક ચાને જૈન જનતામાં ધરગથ્થુ થઈ પડેલ 'ચેડા મહારાજ' માત્ર એક વિશાળ પ્રદેશના રાજવી નથી, અગર તો અજાતશત્રુ સામે ભીષણ સંગ્રામ ખેલનાર એક પરાક્રમશાળી રાજા નથી; પરંતુ એ કરતાં અધિક એવા ગણરાજના વિધાતા છે.

કેવળ જૈન કથાનકની દૃષ્ટિએ ન જોતાં મહારાજ ચેટકનું વૃતાન્ત ઐતિહાસિક નજરે અવલોકવાની ખાસ અગત્ય છે. ભારતવર્ષમાં એ સમય અતિ મહત્ત્વનું સ્થાન ધરાવે છે અને 'વિશાલા'નું રાજ્ય પણ એ કાળના વિદ્યમાન મોટા રાજ્ય-વંશો સહ અતિ અગત્યનો સ્નેહસંબંધ ધરાવતું હોવાથી તે કાળના ઇતિહાસ ઘડતરમાં ખાસ મહત્ત્વનો ભાગ ભજવે છે.

‘ઉત્તર હિંદુસ્તાનમાં જૈન ધર્મ’ નામનો ઐતિહાસિક ગ્રંથ એ પરત્વે ઠીક ઠીક પ્રકાશ પાડે છે. એમાંથી કેટલાક ઉલ્લેખો નીચે રજૂ કરવામાં આવે છે, જે આપણને ‘ચેડા મહારાજ’ના ગૌરવની પ્રતીતિ કરાવશે એટલું જ નહિ

પણ એ ગૌરવની ગરિમા ઉપરાંત ઘણી ઘણી વિશિષ્ટતાઓનું ભાન પણ કરાવશે.

‘સોળ મહા જનપદનો વિચાર કરતાં આપણને જણાય છે કે વર્મિજનું રાજ્ય જૈન અને ખૌદ્ર બન્નેને સામાન્ય છે. એ રાજ્ય આઠ સહાયકારી જાતિઓ(અઠ્ઠ ધ્રુલ)-નું બનેલું છે, જેમાં વિદેહો, લિચ્છવિઓ, જાતૃકો અને વર્મિજો ખાસ અગત્યનાં છે. ડૉ. પ્રધાન આ સહાયકારી મંડળમાં એક વધારે જાતિ ગણાવે છે અને ઉમેરે છે કે તે નવ જાતિઓનું બનેલું છે. તેમાંની કેટલીક લિચ્છવિ અથવા લિચ્છવિ, વર્મિજ અથવા વર્મિજ, જાતૃક અને વિદેહ છે, એ નવ જાતિમાં લિચ્છવિ અને વર્મિજ અગત્યનાં હતાં. આ નવ લિચ્છવિ જાતિઓ પાછી નવ મંડલિક જાતિ કાશી-કોશલના અદાર ગણરાજો સાથે જોડાઈ હતી.’ વિદ્વાન પંડિતના આ નિવેદનને જૈન સૂત્રો ટેકો આપે છે. શ્રી ભગવતી સૂત્રમાં ઉલ્લેખ છે કે નવ મહા નર્મલચ્છવિ કાસીકોસલગા અદારસવિ ગણરાયાણો:—

ડૉ. યાકોબી કહે છે કે—‘રાજા ચેટક જેના ઉપર ચંપાનો રાજા કૃષ્ણિક અળવાન લશ્કર સહિત ચઢી આવ્યો હતો ત્યારે તેણે કાશી, કોશલ, લિચ્છવિ અને મંડલિક આદિ અદાર સહાયકારી રાજાઓને

બોલાવી પૂછ્યું હતું કે ‘કૃષ્ણિકની માંગ-
ણીઓ તેઓ સ્વીકારવા ઇચ્છે છે કે તેઓ
તેની સાથે સુદ્ધ કરવા ધારે છે ?’

શ્રી કદ્વપસૂત્ર જણાવે છે તેમ શ્રી
મહાવીર દેવના નિર્વાણ પ્રસંગે અપાપા-
માં જે અઢાર રાજાઓ એકઠા થયા હતા
તે ઉપર વર્ણવ્યા તે જ હતા. તેઓ
એક રાજાના સામંતો કહેવાતા. વસ્તુતઃ
જોતાં તેઓનો સંબંધ એટકરાજ સાથે
બુદ્ધા બુદ્ધા સમૂહને એક તંત્રરૂપે શુભ-
નાર એક પ્રમુખ સાથે હોય તેવો હતો.
પ્રમુખની દોરવણી અનુસાર જેમ તંત્ર
ચાલે તેમ ઉપરોક્ત રાજાઓ પોતપોતાના
રાજ્યને વહીવટ ચલાવતા.

‘ઈ. સ. પૂર્વે ૫૦૦ વર્ષ ઉપર
વૈશાલી ભારતનું એક સમૃદ્ધ શહેર હતું
એ સંબંધમાં ડૉ. લૉ જણાવે છે કે
“મહાનગરી સર્વશ્રેષ્ઠ વૈશાલી ભારતીય
ઇતિહાસમાં વિસ્થિત રાજાઓની રાજ-
ધાની તરીકે તેમજ મહાન અને શક્તિવાન
વન્નિજ જાતિના કેંદ્ર તરીકે પ્રસિદ્ધ હતી
આ મહાનગરી જૈન અને જૌદ્ધ ધર્મના
પ્રાચીન ઇતિહાસ સાથે નિકટ સંબંધ
ધરાવે છે, એટલું જ નહિ પણ ઈ. સ.
પૂર્વે પાંચસો વર્ષ ઉપર ભારતના ઇશાન
ખૂણામાં ઉત્પન્ન થયેલ એ મહાન ધર્મ
સંસ્થાપકોના પવિત્ર સ્મરણો પોતાના
પટ પર સમાવે છે.”

તેની રાજ્યવ્યવસ્થા ગ્રીક રાજ્યને
મળતી આવે છે. આ સમયની નવીન
રાજ્યવ્યવસ્થા, સ્વતંત્ર સંસ્થાઓ, રીત-

રિવાજો, ધાર્મિક વિચારો તેમ જ વિધિ-
વિધાનો ભારતના સંક્રમણ કાળની આપ-
ણને આંખી કરાવે છે. આ વખતે પ્રાચીન
વૈદિક સંસ્કૃતિ નવીન વિકાસ સાધી રહી
હતી અને વિચારણીય પ્રવૃત્તિ, જેમાંથી
આ સામાજિક, ધાર્મિક નવીન હિલચાલ
જન્મી હતી તેની અસર નીચે અજળ
પરિવર્તન કરી રહી હતી. આવા પ્રજા-
સત્તાક રાજ્યોમાં વૈશાલીના વન્નિજ અને
કુશિનારા (કુશિનગર) તેમ જ પાવાના
મણિ રાજ્યો મહત્વનાં હતાં. રોમની
જેમ વિદેહમાં રાજસત્તા પડી લાંગવાથી
વન્નિજોની પ્રજાસત્તા સ્થપાઈ હતી.
આમ જૂની રાજસત્તાને ઘેટાં કુંડામ
તથા બીજા સ્થળોની ક્ષત્રિય જાતિના
પ્રમુખપદે વૈશાલી જેવા પ્રજાસત્તાક મહા-
રાજ્યો સ્થપાયાં.”

શ્રી કદ્વપસૂત્રમાં પરમાત્મા મહાવીર
દેવે “વૈશાલી અને વાણિજગ્રામમાં
બાર ચોમાસાં કર્યા” એવું કથન છે એ
ઉપરથી ડૉ. હર્નલ અને નંદોલાલ કે
એક પગલું આગળ વધે છે અને કહે છે કે
“વૈશાલીનું પ્રાચીન શહેર કુંડપુર અથવા
વાણિજગ્રામના નામથી ઓળખાતું હતું,
તેમ છતાં ય અંતે એ વાત કબૂલ કરે
છે કે વિસ્થિતિઓની રાજધાની વૈશાલીના
તે જાતે વિભાગો હતા.”

એ સંબંધમાં નિમ્ન નોટ ઠીક ઠીક
પ્રકાશ દેવે છે:—

“Vaniyagama (Vanijagrama),
another name of the well-known
City of Vesali (Vaishali), the

capital of the Lecchavi Country...in the Kalpa-Sutra.....it is mentioned separately, but in close connection with Vaisali. The fact is, that the city commonly called Vesali occupied a very extended area, which included within its circuit...besides Vesali proper (now Besarh), several other places. Among the latter were Vaniyagama and Kundagama or Kundapura. These still exist as villages under the name of Baniya and Basukunda... Hence the joint city might be called according to circumstances by any of the names of its constituent parts. "

ઉપરના યંચણે વૈશાલીનું પ્રભુત્વ સિદ્ધ કરે છે એટલું જ નહિ પણ સાથો-સાથ એનું તંત્ર તે કાળના વિદ્યમાન રાજ્યોમાં અનેાળી છાપ પાડતું એની પણ સાબિતી પૂરી પાડે છે. વિશેષમાં જણાવે છે કે એ પાછળ વનિજ્યો, સિચ્છ-વિજો અને જાત્રિકો જેવી પ્રળ ને પરા-ક્રમશાળી ક્ષત્રિય જાતિઓનો સળ સાથ હતા. એ કાળે મગધ સામ્રાજ્ય મોટું ને દીર્ઘિશાળી ગણાતું હોવા છતાં એણે પણ વૈશાલીની મહત્તાની અસૂચા આવતી. આમ પ્રભાવિક પુરુષ ચેડા મહારાજના કથાનકમાં ડગ ભરીએ તે પૂર્વે એ પોતે જે મહત્ત્વના સ્થાનના રાજ્યકર્તા હતા-અરે ખરી રીતે કહીએ તો પ્રજાસત્તાક તંત્રના માનવંતા પ્રમુખ હતા-તેનો

યથાર્થ ખ્યાલ આણવા સારુ વાર્તા-પ્રવાહમાં રેળવનદોષ વહોરી લઇને પણ ઉપર્યુક્ત પ્રસ્તાવના જરૂરી ધારી છે.

જાત્રિકો, વનિજ્યો સાથે પ્રજાના નાતાથી જોડાયેલા હતા અને એ જાત્રિકોમાં અવતંસ સમા જાતપુત્રે-શ્રી મહા-વીરે-જૈનધર્મની પ્રરૂપણા પાછળ કેડ-કસી હતી એટલે એ સર્વ ક્ષત્રિય જાતિ-ઓમાં પ્રભુશ્રી વર્ધમાનનાં તત્ત્વોનો સુન્દર પ્રભાવ પ્રસર્યો હતો. ડા. લોના અભિપ્રાય મુજબ સિચ્છવિજો અથવા વધારે વિશાળ અર્થમાં જોલીએ તો વનિજ્યો દ્વંધાર્મિક જાવના અને જાંડી ભક્તિથી પ્રેરાયેલા જણાય છે. મગધ દેશ અને વનિજ્ય ભૂમિમાં મહાવીરે પોતાના સિદ્ધાંતનો વિકાસ સાધીને સર્વ જીવ પ્રાંતે અસીમ દયાધર્મનો પ્રચાર કર્યો ત્યારે તેમના અનુયાયીઓમાં સિચ્છવિજો બહુ મોટી સંખ્યામાં હતા અને જૌહરશાનુસાર વૈશાલીમાં ઉચ્ચ પદવી ધરાવનાર કેટલાક માણસો પણ તેમના અનુયાયી હતા.

આમ વિદેહો, સિચ્છવિજો, વનિજ્યો અને જાત્રિકો જૈન ધર્મ સાથે જોડાયેલા હતા. વનિજ્ય અથવા સિચ્છવિનું રાજ-મંડળ શ્રી મહાવીરના સુધારેલ ધર્મને શક્તિપ્રદ હતું. મદલકિઓનો વિચાર કરતાં જણાય છે કે એ મહાન તીર્થંકર અને તેમના સિદ્ધાંતો પ્રતિ તેમને પણ અપૂર્વ લાગણી અને માન હતાં.

આની અસર કથાનાયક ચેટક રાજ પર દેવી ધર્મ હતી તે આપણે હવે પછી જોઈશું. (ચાલુ)

મોહનલાલ દી. ચોકસી

લક્ષ્મીવાન કે લક્ષ્મીદાસ ?

ઉપરનો પ્રશ્ન કદાચ આશ્ચર્યજનક જણાશે, પરંતુ જગતના વિચારતા તેમ નહીં લાગે પ્રથમ તો આપણે એ જ વિચારી જોઈએ કે લક્ષ્મીવાન કેણુ ગણાય ? લક્ષ્મીનો જે મનુષ્ય ઉપયોગ કરી શકે છે અર્થાત્-દાનમાં આપી શકે છે મનમાર્ગે ખરચી શકે છે, તીર્થયાત્રાદિ કરી શકે છે, કુટુંબીજનોનો ઉદ્ધાર કરી શકે છે, પોતાના અગત ભોગોપભોગમાં વાપરી શકે છે આ રીતે લક્ષ્મીનો જે ઉપયોગ કરી શકે છે તે મનુષ્યને તો લક્ષ્મીવાન-લક્ષ્મીવાળો ગણી શકાય, પરંતુ જે દાનાદિ શુભ કાર્યોમાં કે અગત ઉપયોગમાં વાપરી ન શકે પણ તેને બદલે કેવળ તેને સાચવી જ ગણે-માત્ર વધારે જ જીવ અને તેને જોઈને જ સતોષ પડે-રાજી થાય તેને લક્ષ્મીવાન કેમ કહી શકાય ? તેને તો લક્ષ્મીદાસ અર્થાત્ લક્ષ્મીનો સવક જ કહી શકાય એમાં શંકા જેવું નથી

તેના લક્ષ્મીદાઓમાં લોભની અતિમાત્રા હાડેહાડમાં વ્યાપેલી હોય છે અને તેના ઉગ્ર લોભના પ્રતાપે જ લક્ષ્મી ઉપરનો તેમના મોહ ઊતરવાને બદલે અતિશય ગાઢ-દિન પ્રતિદિન નધુ ને વધુ ગાઢ થતો જાય છે વિચાર કરો કે આની સ્થિતિમાં તેના હાથે લક્ષ્મીનો ઉપયોગ ક્યાંથી થઈ શકે ? લક્ષ્મી તેના હાથે ક્યાંથી છૂટે ?

મહર્ષિઓએ ચાર કપાયમાં લોભને સર્વશુદ્ધાતક અને દુસ્ત્યાન્ય ગણાવ્યો છે તેનો યથાર્થ અનુભવ હવે, ચંદ્ર અને કાન ખુલ્લા રાખીને જગતનું નિરીક્ષણ કરનારને પટે પટે થાય તેમ છે લોભી મનુષ્યમાં કાર્યાકાર્યનો વિવેક હોતો જ નથી, અને તેથી પોતાના અગથી ઉત્પન્ન થયેલી પુત્રીનો વિક્રમ કરતા તે અચક્રતો નથી માંદાને નુકસાનીના ખાડામાં ઉતારતા પણ તેને આચકા આવતો નથી તેના લક્ષ્મીદાસોથી અનાયોપાનિત એ લક્ષ્મી વપરાય તો શાની જ ?

શાસ્ત્રમાં મમમ્બુ શેકે તે કપિલા દાસી આદિના દટાતો તે માટે બહુ પ્રસિદ્ધ છે તેલ ચોળા ખાંદને જીવનાર અને અનર્ગલ દ્રવ્ય છતાં સમ્પત્તિ જાતમજૂરી કરનાર, અન્યને દાન કરતો જોઈને પણ જેની ઉદાસીનતા અને ખેદનો પારો અતિશય ચઢી જાય છે તેવો, અન્યને છૂટે હાથે દ્રવ્ય વાપરતા જોઈ જતા ગાત્રો શિયળ થઈ જાય છે તેવો અને લવાનક ચોમાસામાં ગર્ભરૂવ કરતી મેઘલી ગત્રીએ નદીના પૂરમાં તણાઈ આવતા લાકડા જેવા જગત આ લક્ષ્મીદાસના હાલહવાલ વિચારતા શું કમ-માની નથી આવતી ? અન્યની વસ્તુનું સુખાને દાન કરતા પણ જે પાત્રી હોઈ છે, દાન માટેની રાખડાનું પણ જે ઉપદ્રવ કરે છે અને છેવટે મળાતકારે તેના દ્વાર પ્રયોજેલ દાનને 'હુ નથી આપતી પણ શ્રેણિકગગનનો ચાટવો આપે છે એમ કહેનાર કૃપણ કપિલા દાસીની ગતિનો વિચાર કરતા ત્રામ નથી છૂટતો શું ?

આ સર્વનું કારણ પ્રબળ લોભનો ઉદય અને લક્ષ્મી ઉપરનો અતિ મમત્વ ભાવ જ જણાય છે. કવિએ લોભીની લક્ષ્મીને પુત્રી તુલ્ય કરી છે તે સર્વથા યોગ્ય છે. અર્થાત્ પુત્રીનું પિતા ખૂબ સારી રીતે લાલન-પાલન કરે છે, પરંતુ તેને ભોગવનાર તો અન્ય કોઈ જ હોય છે. તેમ કૃષ્ણ યાને આવા લક્ષ્મીદાસોની લક્ષ્મી પણ અન્યથી જ ભોગવાય છે; કારણ કે લક્ષ્મીની મતિ જ ત્રણ છે. દાન, ભોગ અને નાશ. જો દાન કે ભોગમાં તેનો ઉપયોગ ન થાય તો તેનો ગમે તે રીતે નાશ જ થાય એ નિર્વિવાદ છે અને તેથી ‘કાઠી સંચે ને તેતર ખાય’ ના ન્યાયે અન્ય જ તેનો ઉપભોગ કરે છે.

આવા લક્ષ્મીદાસોની અને પ્રાયઃ સર્વ ધનવાનની સરખામણી એક કવિએ તાવવાળા મનુષ્ય સાથે કરી છે. તે સરખામણી ધણે અંશે બંધબેસતી પણ જણાય છે.

મક્તે દ્વેષો જડે પ્રીતિઃ, સુરચિર્ગુલંબને ।

મુચે ચ કટુતા નિત્યં, ઘનિનાં જ્વરિણમિવ ॥

અર્થાત્-તાવવાળાને લોભન (ભક્ત) પર અપ્રીતિ હોય છે, જળ પર પ્રીતિ હોય છે, લાંબી લાંધણો કરે છે અને મોઢામાં કડવાશ બાપે છે. તેની જેમ ધનવાનને ભક્તજન પર અપ્રીતિ હોય છે. જડ વસ્તુ (દ્રવ્ય) પર પ્રીતિ હોય છે અને ગુરુઓનું (મોઢાઓનું) તે ઉલ્લંઘન કરે છે તથા મોઢામાં કડવાશ હોય છે અર્થાત્ કટુ ભાષા હોય છે. આ પ્રમાણે જ્વરવાળા મનુષ્યમાં અને ધનવાનમાં સાદૃશ્યતા રહેલી છે.

આ સર્વનું મૂળ લોભ છે, એ આપણે પૂર્વે જોયેલ ગયા છીએ અને એ ઉઘ્ર લોભ મનુષ્યને ધર્મકાર્ય પણ કરવા ફેટા નથી અને અનેક સદ્ગુણોને બાળી દે છે, તેથી તે માટે મથાર્થ જ કહ્યું છે કે:-

जनकः सर्वदोषाणां, गुणप्रसवराक्षसः ।

कन्दो व्यसनवल्लीनां, लोभः सर्वविषाधकः ॥ ૧ ॥

अतिसंचयकर्तृणां, चित्तमन्यस्य हेतवे ।

अन्यैः संचायते यत्नादन्यैश्च मधु पीयते ॥ ૨ ॥

અર્થાત્-“સર્વ દોષનો ઉત્પાદક પિતા છે, ગુણને બક્ષણ કરવામાં જે રાક્ષસ છે, સર્વ દુઃખવેલીનું જે મૂળ છે, એ લોભ સર્વ પુરુષાર્થનો બાધ કરનાર છે. વળી દ્રવ્યનો અતિ સંચય કર્યા કરેલો તે આખરે અન્યને મારે જ થાય છે. જેમ મધનો મંચય અન્ય (માખીઓ) કરે છે અને મધ પીએ છે અન્ય કોઈ બીજા જ ”

લક્ષ્મીદાસો લક્ષ્મીવાન જની લક્ષ્મીનો સદુપયોગ કરે તો કેવું સારું ?

રાજપાળ મગનલાલ વહોરા

સ્તુતિ

પ્રસંગ : સોમનાથ મંદિરમાં પ્રવેશ

હાજર : કુમારપાળ, હેમચંદ્રાચાર્ય, બૃહસ્પતિ વગેરે અધિકારી

આર્યા—ભવવીજાંકુરજનના રાગાદ્યાઃ ક્ષયમુપાગતા यस્ય ।

બ્રહ્મા વા વિષ્ણુર્વા હરો જિનો વા નમસ્તસ્મૈ ॥

ભવરૂપ ખીજોના અંકુરને ઉત્પન્ન કરનાર રાગ (કામ, ક્રોધ, લોભ, મોહ, મદ અને મત્સર) આદિ જેના ક્ષય પામ્યા છે, તે બ્રહ્મા હો, વા વિષ્ણુ હો, વા હર હો, વા જિન હો, તેમને હું નમસ્કાર કરું છું.

સ્તોત્રતા—યત્ર તત્ર સમયે યથા તથા યોઽસિ સોઽસ્યભિધયા યથા તથા ।

વીતદોષકલુપઃ સ ચેદ્ ભવાનેક એવ ભગવન્નમોઽસ્તુ તે ॥

જે તે સમયે, જેવો તેવો તું છે, જે તે નામવાળો છે, તે તું, જો દોષરૂપી કલુપતા રહિત એક જ હો તો, હે ભગવાન! તને હું નમસ્કાર કરું છું.

શાર્દૂલવિ—ત્રૈલોક્યં સકલં ત્રિકાલવિપયં સાલોકમાલોકિતં,

સાક્ષાદેન યથા સ્વયં કરતલે રેન્નાત્રયં સાંગુલિ ।

રાગદ્વેષમયામયાંતક-જરાલોલત્વલોભાદયો,

નાલં યત્પદલંઘનાય સ મહાદેવો મયા વંચતે ॥

પોતાની આંગળીઓ સહિત હથેળીની ત્રણ રેખાઓ જેમ સાક્ષાત્ દેખાય છે, તેમ જેને ત્રણ લોક (સ્વર્ગ, મૃત્યુ અને પાતાળ) તથા અલોક (જ્યાં જીવની ગતિ નથી, તેવો આકાશ-પ્રદેશ) સાક્ષાત્ દસ્યમાન થાય છે; અને રાગ, દ્વેષ, ભય, આમય (રાગ), અંત (કાળ) જરા (વૃદ્ધાવસ્થા), લોભત્વ (ચપળતા) અને લોભ આદિ જેના પદ્યું ઉલ્લંઘન કરવાને શક્તિવાન થતાં નથી એવા મહાદેવને હું વંદન કરું છું.

સત્ગુણ—યો વિશ્વં વેદ વેદં, જનનજલનિધેર્મગિનઃ પારદશ્વા,

પૌર્વાપર્યાચિરુદ્ધં વચનમનુપમં નિષ્કલંકં ચરીયં ।

ત વેદે સાધુવચ્ચં સકલગુણનિધિ ધ્વસ્તદોષદ્વિપન્તં,

વુદ્ધં વા વર્ધમાનં શતદ્વલનિલયં કેશવં વા શિવં વા ॥

જે ગણુવા યોગ્ય આખા જગતને જાણે છે, જેણે વિશ્વની ઉત્પત્તિરૂપી સમુદ્રની રચનાનો પાર જોયો છે; જેવું વચન પૂર્વાપર અચિરુદ્ધ હોવા માથે, અનુપમ અને નિષ્કલંક છે, જે સાધુ પુરુષાને વંદન કરવા યોગ્ય છે અને જેના દોષરૂપી શત્રુઓ નાશ પામ્યા છે, એવા સકલ ગુણનિધિ હુદ્ધ હો, વર્ધમાન (મહાહીર) હો, અચંચત બ્રહ્મા હો, કે કેશવ (વિષ્ણુ) હો, અથવા શંકર (મહાદેવ) હો, તેને હું વંદન કરું છું.

મૌકિક

મહારાજ સિદ્ધરાજ

અને

શ્રી હેમચંદ્રાચાર્યનો મેળાપ

ગુજરાતના મહારાજ સિદ્ધરાજ જયસિંહ અને હેમચંદ્રાચાર્યનો પ્રથમ મેળાપ ક્યારે અને કેવા સંયોગોમાં થયો તે સંબંધી દલીલત રજૂ કરતાં આનંદ યામ તેવી કેટલીક બાબતો છે. કૃષ્ણદેવ સં. ૧૧૫૦ ના પોપ વદિ ૨ ને રાજ લગભગ ગુજરાત પર ૩૦ વર્ષ રાજ્ય કરી મૃત્યુ પામ્યા તે વખતે કૃષ્ણદેવ અને દેવી મયણલાના પાટવી પુત્ર જયસિંહને રાજ્ય પ્રાપ્ત થયું. શ્રી હેમચંદ્રાચાર્યનો આત્મીય પાદિણીને ઘેર ધંધુકા સહેરમાં મં. ૧૧૪૫ના કાર્તિક શુદ્ધ ૧૫ ને રાજ જન્મ થયો હતો. નામ આંગદેવ પાડ્યું હતું. એટલે સિદ્ધરાજના રાજ્યારોહણપ્રસંગે એમને છઠ્ઠું વર્ષ આગતુ હતું.

ત્યારપછી એ મોઢ વણિક આંગદેવ દેવચંદ્રચરિ પાસે જીની દીક્ષા લીધી, સોમચંદ્રમુનિના નામથી પ્રસિદ્ધ થયા અને તેમના અસાધારણ શુદ્ધિર્ચનવધી તેમને મં. ૧૧૬૬ ના વૈશાખ શુદ્ધ ૩ (અક્ષય તૃતીયા) ને રાજ આચાર્યપદવી આપી હેમચંદ્રચરિના નામથી પ્રમિદ્ધ કર્યા.

પ્રભાવકચરિત્રકાર, સિદ્ધરાજ અને આચાર્યનો પ્રથમ મેળાપ, નીચેના રાખેદમાં વર્ણવે છે:—

શ્રી સંધરપસાગરના કૌરવુભ સમાન હેમચંદ્રચરિએ એક વખત અમણદિલ્લિપુર તરફ વિહાર કર્યો. એક દિવસ સિદ્ધરાજ રત્નવાડીએ નગરમાં ફરવા નીકળ્યા તે વખતે બગરમાં એક બાલુ જોશેલા શ્રી હેમચંદ્રચરિને જ્ઞેતાં રાજધિરાજે અંકુશથી દસ્તીને નજીકમાં જોશે રાખીને જણાવ્યું કે 'તમારે કાંઈ કહેવું છે ?'

આચાર્ય મહારાજે ઉત્તરમાં કહ્યું:—

ફાર્ગ્ય પ્રસરં સિદ્ધ ! દુસ્તિરાજમદ્રંકિતમ્ ।

પ્રસ્યન્તુ દિગ્ગજાઃ કિં તૈર્ભૂસ્ત્વયૈવોદ્ધૃતા યતઃ ॥

'સિદ્ધરાજ ! વગરસંકોચે ગજરાજને આગળ ચલાવો. દિગ્ગજને બલે ત્રાસ પામે, પણ તેથી શું ? કારણ કે પૃથ્વીને તો તું જ ધારણ કરી રહ્યો છે.' આમાં રાજ, દસ્તી અને દિગ્ગજસ્તી પર ભાર છે. દિગ્ગજને પૃથ્વીને ધારણ કરી રહ્યા છે એ માન્યતા પર ચોટ છે અને સિદ્ધરાજને કહે છે કે બલે એ દિગ્ગજને તારા હાથીથી ત્રાસ પામે ! તારે શું છે ? કારણ કે અત્યારે તો દિગ્ગજનું પૃથ્વી ધારણ કરવાનું કામ તું પોતે જ કરી રહ્યો છે.

તાત્કાલિક બનાવેલી અસંકારમય કવિતાથી રાજ બહુ પ્રસન્ન થયો અને પોતાની પાસે દરરોજ બપોરે પ્રમોદ પમાડવા માટે રાજસભામાં આવવાનું આમંત્રણ આપ્યું.

રાજને શરૂના આ પ્રથમ દર્શનથી ખૂબ આનંદ થયો અને એની દિગ્વાનામાં

પણ તેનો વિનય થયો આ રીતે ગુર્જનરેશ અને હેમચંદ્રાચાર્યનો મળધ થયો ? આ હકીકત કયા વર્ષમાં બની તેનો નિર્ણય કંગો મુશ્કેલ છે, પણ આલુઆનુનો સળધ વિચારતા મ. ૧૧૮૫ લગભગ આ યન્ને ગંગસિરોમણિ અને ચોગીશિરોમણિનો મળધ થયો મલવે છે

પ્રબધચિંતામણિદગ-મેનુગાચાર્ય સિદ્ધગજ-હેમચંદ્રનો મેળાપ નીચે પ્રમાણે વર્ણવે છે,—

ધાગનગરીનો વિનય કરી, માળવપતિ યશોવર્માને છ દોગડાંથી બાધી, પોતાની આણા માળના પગ પળાવી, સિદ્ધરાજ નરેશ પાટણ પધાર્યા ત્યારે દરેક ધર્મના મુખ્ય મનુષ્યોને રાત્રિધિગજને આશીર્વાદ આપના માટે બોલાવવામાં આવતા હતા તે પ્રસંગે હેમચંદ્રાચાર્યને આગળ કરીને જૈન આચાર્યો પણ ગંગસલામાં આવ્યા તે પ્રસંગે હેમચંદ્રાચાર્યે અલંકારમય નીચેના કાવ્યથી રાત્રિધિગજને આશીર્વાદ આપ્યો

મૂર્મિ કામગવિ ! સ્વગોમયરસૈરાસિચ્છ રત્નાકરા !

મુક્તાસ્તિકમાતનુચ્ચમુદુપ ! ત્વં પૂર્ણકુંભીભવ !

ધૃત્વા કલ્પતરોર્દલાનિ સરલૈર્દિગ્વારણાસ્તોરણા-

ન્યાઘત્ત સ્વકૌરવિજિત્ય જગર્તી નમ્યેતિ સિદ્ધાધિપઃ ॥ ૧ ॥

સિદ્ધગજ મહારાજ પૃથ્વીને પોતાના હાથથી ઊઠાને આવે છે, માટે હે કામધેનુ ગાય ! તારા જાણુ(ગોમય)ના રમથી આ ધરતીને મિત્રી દે, હે રત્નાકર સાગરો ! તમે મોતીના સાથીઆ પૂરો, હે ચંદ્ર ! તુ તારો ધડો અમૃતથી પૂરેપૂરો ભરી દે અને હે દિશાના હાથીઓ ! તમે કંધપરક્ષના પાદડાને તમારી ઊંચી કરેલી મુઠવડે મદલણ કરી તેના તોગણો બાધો.

આ શ્લોકમાં ભારે ચમત્કાર છે લગાઈમાં વિનય મેળનીને આવે ત્યારે તે ઉત્તવવા માટે ધરમાં લીંપણ કંગવાનો, ઓસરીમાં ગથેળા પૂરી ચિત્રો-સાથીઆઓ કરવાનો, ભરેલા ધડા આગળ લાવવાનો અને તોગણો બાધવાનો રિવાજ જણાય છે એ વાતને કેવા સુંદર શબ્દોમાં બન્ધ વર્ણન માથે જોડી દીધી છે એ નોંધવા જેવું છે

ધાગનગરીનું સુદ્ધ તો ઘણા વર્ષ ચલ્યું છે અને માળવાના વિનયનો સ. ૧૧૯૨ પહેલા જઈ શકતો નથી, તેથી સિદ્ધગજ મહારાજ અને હેમચંદ્રાચાર્યનો પ્રથમ મેળાપ આ પ્રસંગે થયો હોય તેમ મલવતુ નથી બાકી માળવાના વિનય પછી સૂરીશ્વરે આ પ્રમાણે આશીર્વાદ આપ્યો એ વાત તો લગભગ દરેક પ્રમથકારે લખી છે તેથી તે વાત સ્વીકારવામાં વાધો જણાતો નથી.

આ કાવ્યની પ્રશંસાને પગિણામે શ્રી મિદ્ધહેમચંદ્રાચાર્યની કૃતિ તૈયાગ કરવાનો પ્રસંગ કેવી રીતે ઉપરિચિત થયો તે મે અન્વય^૨ મતાનુ છે એટલે આ આશીર્વાદનો શ્લોક સાહિત્યમાં ખૂબ નામના પામ્યો છે તે જણાવવાની ભાગ્યેજ જરૂર હોય^૩ ઐકિક

૧ કુમારપાળપ્રબધ જિનમહાન કૃત. ૨ મારો પ્રાકૃત જ્ઞાકરણ પરનો નિબંધ મુજબ સાહિત્ય પરિષદ પ્રસંગે ૩ પ્રભાવક ચરિત્રમાં આ બન્ને બનાવો અનુક્રમે આપ્યા છે તેથી તેની સ્પષ્ટતા થઈ જાય છે જુઓ ભાગતર પૃ. ૨૬૦-૨૬૧

શ્રી સિદ્ધક્ષેત્ર જૈન બાલાશ્રમ-પાલોતાણુ

(સ્થાપના—સંવત ૧૯૬૨ ના ચૈત્ર શુદ્ધિ ૧૦)

ચૈત્ર માસની પત્રિકા

ધાર્મિક પ્રવૃત્તિઓ:—નિયમાનુસાર સામાયિક, પ્રતિક્રમણ, શુભવંદન, પ્રભુપૂજા વગેરે પ્રવૃત્તિઓ થઈ રહેલ છે. ચૈત્ર શુદ્ધિ ૧૫ ના રોજ વિદ્યાર્થીઓ યાત્રાએ ગયેલ હતા.

સંસ્થાની વરસગાંઠ:—ચૈત્ર શુદ્ધિ ૧૦ ના રોજ સંસ્થાએ ૩૩ વરસ પૂરા કરી ૩૪ મા વર્ષમાં પ્રવેશ કર્યો, તે પ્રસંગે વિદ્યાર્થીઓને મિષ્ટ લોન્ગન આપવામાં આવ્યું હતું, તથા સાંજના વક્રતૃત્પ સભાની મીટીંગ રાખવામાં આવી હતી. જેમાં સંસ્થાનો દિનપ્રતિદિન અભ્યુદય ઈચ્છવામાં આવ્યો હતો.

મહાવીર જન્મ કલ્યાણક ઉત્સવ:—ચૈત્ર શુદ્ધિ ૧૩ ના રોજ જન્મ કલ્યાણકના વરસોડામાં વિદ્યાર્થીઓ ગયા હતા. જાપોરના આચાર્ય મહારાજ શ્રી વિજયમોહનસૂરીશ્વરજીના પ્રશિષ્ય ધર્મવિજયજી મહારાજ સાહેબનું વ્યાખ્યાન સંસ્થાના વ્યાખ્યાનહોલમાં રાખવામાં આવેલ હતું.

વિવાહ સભાઓ

વિષય	વક્તા	પ્રમુખ
હિંદની પડતીના કારણો	વિ. ખીમજી કલ્યાણજી	શ્રીયુત વીરચંદ કૂલચંદ શાહ
કેળવણીની દિશા.	વિ. ઉમેદચંદ હરખચંદ	વિ. મગનલાલ પ્રેમજી શાહ.

જમણવાર—

૧. શેઠ માણેકલાલ ચુનીલાલ	અમદાવાદ	ચૈ. શુ. ૧
૨. શેઠ ચોતમચંદ શણકોડાસ	સુગઈ	ચૈ. શુ. ૧૦
૩. શેઠ મૂળચંદ હીરાચંદ	અમદાવાદ	ચૈ. વ. ૭

ચૈત્ર માસની આવક—

રૂ. આ. પા.

૧૧૦૩-૧-૦	શ્રી નિર્વાહ ફંડ ખાતે
૧૦૦-૦-૦	શ્રી વાર્ષિક મદદ ખાતે
૧૬૩-૪-૦	શ્રી લોજન ફંડ ખાતે
૬-૦-૦	શ્રી કેળવણી ફંડ ખાતે
૨-૮-૦	શ્રી કાપડ ફંડ ખાતે
૭૫૨-૦-૦	શ્રી સ્વામીવાત્સલ્ય ટ્રસ્ટ ફંડ ખાતે
૧૦૧-૦-૦	શ્રી આંગી ફંડ ખાતે

૨૨૫૭-૧૩-૦

મુલાકાતો—

શેઠ માણેકચંદ જેથંદ ભાવનગર. સંસ્થાના માનદ સેક્રેટરી વીરચંદ પાનાચંદ શાહ. ગાંધી વાડીલાલ ચતુર્ભુજભાઈ ભાવનગર, શેઠ તારાચંદ મીઠાણ શ્રીયાણા, શેઠ ધરમચંદભાઈ સંઘવી ઘાણેશ. બેન હીરાબેન પાલણપુર વગેરે ગૃહસ્થો તથા બહેનોએ સંસ્થાની મુલાકાત લીધી હતી.

સમાજના દાનવીરોને—

હજી મકાન ખાતે રૂ. ૮૦૦૦) તથા દેરાસર છ ખાતે રૂ. ૪૦૦૦) નો તોટો છે. સ્વામીવાત્સલ્ય ટ્રસ્ટફંડની તિથિઓ હજી ઘણી બાકી છે, તો સ્વામીવાત્સલ્ય ટ્રસ્ટફંડની તિથિઓ ભરાવી, તેમજ મકાનફંડમાં તથા દેરાસર ખાતે મદદ મોકલી આપવા તમ્ર વિનંતિ છે—સંસ્થાને દરસાલ આવક ઓછી થતી હોવાને અંગે નિર્વાહ-ફંડમાં પણ તોટો પડતો જાય છે. કેળવણીપ્રેમી દાતાઓને સંસ્થાને મદદ કરી સ્વામીવાત્સલ્યનું પુન્ય ઉપાર્જન કરવા વિનંતિ છે.

અશાઠ માસની વધધર ને પર્વ (દિન ૨૯)

શુદ્ધિ ૬ નો ક્ષય. વદિ ૬ બે-શુક્ર ને શનિ. વદિ ૧૩ નો ક્ષય.

શુદ્ધિ ૪ ને બુધ-આર્દ્રા-કેરીસાગ. શુદ્ધિ ૭ શુક્ર-અઢાધ બેરી.

શુદ્ધિ ૧૪ શુક્ર-ચોમાસી ચૌદશ. વદિ ૧૨ શુક્ર-રોહિણી,

સુધારો—ગત અંકમાં વૈશાખના દિન ૨૯ લખ્યા હતા તે ૩૦ લખવા જોઈએ. શુદ્ધિ ૩ શનિવારે વર્ષોત્પત્તી શરૂઆત લખી છે ત્યાં વર્ષોત્પત્તી ખગણ સમજવા. શરૂઆત તો કાગણ વદિ ૮ મે થાય છે.

નવા સલાસદોના નામ.

૧ લાઇ ગજગલ દુરાલાલ લાડારી-આગર.	પહેલા વર્ગના વાર્ષિક મેચર
૨ શેક નિલાલ મારાલાઇ ઝવેરી-મુખજી	"
૩ શા. બાડચંદ ગણુછોડ ભાવનગર	"
૪ ભાવસાર ચંદુલાલ મુખલાલ.	"

બે પ્રતિક્રમણની શાસ્ત્રી અને ગુજરાતી ભુકો

આ બે પ્રકારની ભુકો અમે બહુ વર્ષોથી છપાવીએ છીએ હાલમા તેની નવી આવૃત્તિ કેટલાક સુચારુવધાગ સાથે સુદૃઢ છપાવી છે. કિંમત ત્રણ આના રાખી છે, પરંતુ જૈનશાળા માટે કે છનામ માટે ૨૫ કે તેથી વધારે મગાવનારને અઢી આને આપશુ. શુદ્ધિ માટે પૂરતી કાળજી ગમવામા આવી છે.

શ્રી પ્રતિક્રમણના હેતુ

પ્રતિક્રમણ કરનારા શ્રાવક શ્રાવિક વગેરેને માટે આ ભુક બહુ જ જરૂરની છે. એક સંસ્કૃત મયનુ ભાષાંતર છે. તેમાં દરેક સૂત્રનો ક્રમ શા માટે અને તેમાં શું રહસ્ય છે તે બહુ મારી રીતે સમજાવેલ છે. વાદણના (૨૫) આવશ્યક અને મુદ્ધપતિની (૫૦) પડિયેહણા કેમ કરવી તે બહુ મારી રીતે સમજાવેલ છે. આ ભુક વાંચના મિત્રાય પ્રતિક્રમણ વિષે પૂરી માહિતી મળી શકતી નથી. પ્રાતે પ્રતિક્રમણના આઠ પર્વાય અને તેની ઉપર આઠ કથા આપેલી છે. જરૂર મગાવો, વાંચો ને પાઠશાળામા ચલાવો. વિદ્યાર્થીઓને સમજાવો, કિંમત માત્ર છ આના.

શ્રી જંબૂદ્વીપસમાસ ભાષાંતર વિગેરે.

આ ભુકમાં શ્રી ઉમાસ્વામિ વાચકવિરચિત જંબૂદ્વીપ સમાસ ગ્રંથનું ભાષાંતર આપવામા આવ્યું છે. ઉપગત તેમનું જ કરેલુ પૂર્વ પ્રકરણ ભાષાંતર સાથે આપેલ છે અને ચાર્તશિક્ષાપંચાંગિકા તથા યાગ્નિનમોરચવાળા બંને અર્થસહિત આપેલ છે. મુનિગજ તથા મસ્થાઓ વિગેરેને બેઠ. કિંમત ત્રણ આના, પોસ્ટેજ સવા આનો.

શ્રી અર્હંતનામસહસ્રસમુચ્ચય વિગેરે

શ્રી હેમચંદ્રાચાર્યકૃત આ સ્તોત્ર અર્થ માથે ૧૦૦૮ નામ પૃથક્ પૃથક્ લખવા સાથે આપેલ છે. ઉપગત શ્રી જીવહર્ષગણિવિરચિત જિનમહસ્તનામસ્તોત્ર, ઉપાધ્યાયજીકૃત સિદ્ધસહસ્તનામસ્તોત્ર, પડિત આશાધરવિરચિત જિનમહસ્તનામસ્તોત્ર વિગેરે આ ભુકમાં ઉપયોગી મંત્રક કરેલા છે. જરૂર વાંચો. માધુ-માધી તથા મસ્થાઓને બેઠ.

કિંમત ત્રણ આના, પોસ્ટેજ મવા આનો.

લાંબા પ્રયાસને પરિણામે તૈયાર થયેલ ગણધર મહારાજ શ્રી સુધર્માસ્વામીકૃત શ્રી સમવાયાંગ સૂત્ર

(મૂળ, મૂળના અને શ્રી અભયદેવચરિત્રો રચેલી લીકાના અર્થમહિત)

આ સૂત્ર અત્યંત ગભીરાશયથી લખેલું છે, દ્રવ્યાનુયોગના અનેક વિષયો તેમાં સમાવેના છે તેમાં આપેલા વિષયો બહુના માટે અને ત્રિપાતુકમ પ્રાગબ્ધ ૨૨ પાનામાં (૪૪ પૃષ્ઠમાં) આપેલ છે તે વાચના તરફી લેતી આ એક સૂત્ર વાચવાથી અનેક વિષયોનો જોષ થઈ શકે તેમ છે, બનતા પ્રયાસે તેના ભાષાતરંગા બૂન ન થાય એવી ચીનદ રાખવામાં આવી છે, છતાં હજારથપણુ બૂલને પાત્ર છે આ સૂત્રનું પ્રમાણુ ૫૬ હારમનું થયું છે કાગળ ઘણા જાયા વાપર્યા છે પત્રાકારે જાપાવેન હોનાથી મુનિરાજને ખામ ઉપયોગી થાય તેમ છે બહુ જાયા વખતના પ્રયાસનું આ પરિણામ છે

પ્રયાસના અને હારગોના પ્રમાણુમાં ડિંમત રૂ ૩) ગણેન છે તે વધારે નથી જો ૨ એક હાર ગૃહસ્થ તરફથી સારી મહાવ મળેલી છે, છતાં સગરણુ ડિંમત રાખતી પડી છે સલાના લાહરમેમરને રૂ ૧) ગાહ કરીને એટલે રૂ ૨) શી આપવાના આચરે પ્રથમથી માહક થઈને જમણે રૂ ૧૧ મોકલેન છે તેમણે રૂ ૧) ખીલે મોકલવો રૂ ૨૧ મોકલવા હોય તેમણે પોરટેજ જ મોકલવું પોરટેજ ૫૬૦ આના થાય છે રેલવેનું સાધન હશે તો ફાવશે થઈ શકશે, માટે રેલવે રેલસનનું નામ વગેરે લખવું

કળિકાળસર્વશ્રી શ્રી હેમચ દ્રાચાર્યનિરચિત શ્રી ત્રિપદિ શલાકા પુરુષ ચરિત્ર ભાષાંતર

આ કથાનુયોગમાં અથ ૫૬ ધરાનાર અપૂર્વ અથના દશ પર્વ (વિભાગ) છે તેમાં ૨૪ તીર્થ કર, ૧૨ ચક્રવર્તી, ૬ વાસુદેવ, ૬ બ્રહ્મદેવ ને ૬ પ્રતિવાસુદેવ મળી કુલ ૬૩ મહાપુરુષોના ચરિત્રો સમાવેલા છે પ્રાસંગિક બીજા અનેક ઉત્તમ પુરુષોના ચરિત્રો છે એ મૂળ અથ ૩૫૦૦૦ શ્લોકપ્રમાણુ છે તે મૂળ પણુ સલાએ છપાવેન તે અત્યારે અનબ છે તેનું ભાષાતર નીચે પ્રમાણેના પાંચ વિભાગમાં જાપાવેન છે

૧ વિભાગ ૧ ચો-પર્વ પહેલું, ખીલુ શ્રીકૃષ્ણભદ્રેન ને ભગત ચક્રવર્તીનું તથા શ્રી અગ્નિતાનય ને સગરચક્રીનું ચરિત્ર કિ રૂ ૩-૪-૦

૨ વિભાગ ૨ જો-પર્વ ૩-૪-૫-૬ શ્રીસલ્વનાયજથી મુનિસુત્રવરનામી સુધીના ૧૮ તીર્થકરના, ત્રીજાથી આઠમા સુધીના છ ચક્રવર્તીના ને પહેલાથી સાતમા સુધીના સાત સાત વાસુદેવ બળદેવ ને પ્રતિવાસુદેવના-કુલ ૪૫ મહાપુરુષોના ચરિત્રોનો સંગ્રહ કિ રૂ ૪-૪-૦

૩ વિભાગ ૩ જો પર્વ સાતમું જૈન રામાયણુ આઠમા વાસુદેવ બળદેવ ને પ્રતિવાસુદેવ ઉપરાત ૨૧ મા શ્રી તમિનાયજનું ને નવમા દશમા ચક્રી હુમિયેણુ ને જાનું ચરિત્ર કિ રૂ ૧-૮-૦

૪ વિભાગ ૪ ચો, પર્વ ૮-૯ ૨૨ મા ને ૨૩ મા તીથ કર, ૧૧ મા ને બારમ ચક્રવર્તી ને નવમા વાસુદેવદિ ત્રિપુતીના મળી સાત મહાપુરુષોના ચરિત્રો કિ રૂ ૩-૦-૦

૫ વિભાગ ૫ ચો પર્વ ૧૦ સુ શ્રી મહાતીરનામી ચરિત્ર આમાં પ્રમગોપાત અનેક ઉત્તમ પુરુષોના ચરિત્રો છે કિ રૂ ૨-૮-૦ પાંચે વિભાગ માથે લેનારના કુલ રૂ ૧૪૧ ને બદલે રૂ ૧૧૧ લેવામાં આચરે રેલવે રેલસનનાણાએ પારસવથી જ મગાવના

મુદ્રક શાહ ગુનાયદ લક્ષ્મીભાઈ-શ્રી મહોદય પ્રિન્ટીંગ પ્રેસ, દાણાપીઠ-ભાવનગર

શ્રી જૈન ધર્મ પ્રકાશ

પુસ્તક ૫૫ મું

સંવત ૨૮૮૫

અંક ૪ થી

અશાહ

શ્રી જૈન ધર્મ પ્રસારક સભા

પ્રકાશક—

શ્રી જૈન ધર્મ પ્રસારક સભા
ભાવનગર

સ્વ

વીર સંવત ૨૪૬૫

સ્વ

શ્રી જૈન ધર્મ પ્રકાશ

બહારગામ માટે બાર અંક નો લેટના પોસ્ટેજ સાથે વાર્ષિક લવાજમ રૂ. ૧-૧૨-૦

પુસ્તક ૫૫ સુ.
અંક ૪ થી }

અશાહ

{ વીર સં. ૨૪૬૫
વિક્રમ સં. ૧૯૯૫ }

અનુક્રમણિકા

- ૧ જિન પ્રતિમા વિષે : પદ... (અધ્યાપક-ખૂબચંદ કેશવલાલ) ૧૧૧
- ૨ શાશ્વત સુખકી હી આશા કરો : પદ ... (રાજમલ ભંડારી) ૧૧૨
- ૩ વણિક વિષે છાંપા ... (સં. કુંવરજી) ૧૧૩
- ૪ વિદ્યા વિષે (મહીદીપ છંદ) ... (અમીચંદ કરશનજી શેક) ૧૧૩
- ૫ કેટલુંકે જાણવા જેવું : ... (કુંવરજી) ૧૧૪
- ” વિચારસારમાંથી ... ” ૧૧૫
- ૬ પ્રશ્નોત્તર ... (પ્રશ્નકર-માસ્તર મોહનલાલ હડીચંદ-ઓરાદા) ૧૧૮
- ૭ સિદ્ધહૈમશબ્દાનુશાસન અને તેમાંના ઐતિહાસિક ઉપ શ્લોકો-અર્થ સહિત (મૌકીતક) ૧૨૨
- ૮ સુનિરતન શ્રી સ્થૂલભદ્રના જીવનનો એક પ્રસંગ (હીરાલાલ રસિકદાસ કાપડિયા) ૧૩૮
- ૯ વચનામૃત ... (મોહનલાલ હરિચંદ-શીહોરી) ૧૪૨
- ૧૦ પ્રભાવિક પુરુષો-એક મહારાજ (૨) (મોહનલાલ દીપચંદ ચોકસી) ૧૪૩
- ૧૧ કઃ પરઃ પ્રિયવાદિનામ (પ્રિય બોલનારને પારકું કોણ છે ?) (રાજખાળ મગનલાલ વહોગ) ૧૪૬
- ૧૨ શ્રી કર્પૂરવિજયજી સ્મારક સમિતિ ... (નરોત્તમદાસ ભગવાનદાસ શાહ) ૧૪૮
- ૧૩ શ્રી જંબૂદ્વીપસમાસના ભાષાંતરમાં સુધારો ... (કુંવરજી) ૧૫૦

પાંચમો અંક બીજા આવજી શુદિ ૬ દે બહાર પડશે.

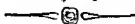
આજુ વર્ષમાં આવજી માસ બે છે તેથી પ્રથમ (અધિક) આવજીમાં શ્રી જૈન ધર્મ પ્રકાશ બહાર પડવાનું નથી. બીજા આવજી શુદિ છઠ્ઠે (તા. ૨૦-૮-૩૬) ના રોજ બહાર પડશે.

જૈન પંચાંગ ટિકિટો મોકલીને મંગાવશે તેને મફત મોકલજી.

બવહાનકૌશલ્યની બીજી આવૃત્તિ છપાવી શરૂ થઈ છે. તે બહાર પડશે એટલે ખગર આપજી. ત્યારપછી મંગાવવા પત્ર લખજો.

ઉપદેશપ્રાસાદ ભાષાંતર ભાગ ૩ ચૂની નવી આવૃત્તિ છપાવવી શરૂ થઈ છે, તેથી હવે પછી પાંચે ભાગ સાથે આપી શકજી.

સલાની વર્ષગાંઠ-બીજા આવજી શુદિ ૩ ગુરુવારે આવશે અને આવજીનો અંક તો શુદિ ૬ દે બહાર પડશે તેથી તેનું આમંત્રણ પણ આ અંકથી જ સમજી લેવાનું છે.

ધર્મ
પરાયણ
સ
ખા
વ
તી
યુગલ

શેઠશ્રી માણિકલાલ ચુનીલાલ

અ. સૌ. શ્રીમતી કમળાબહેન

માણિકલાલભાઈનો જન્મ વિ. સ. ૧૯૧૧ ના ફાગુન ગુદિ પૂર્ણિમાના દિવસે થયેલ છે. તેઓશ્રી અમદાવાદ નાગછ બુદ્ધની પોળના મીશ છે. હાલમાં નિવાસસ્થાન મુબઈ-વેપારી-મલબાર વ્યુ રાખેલ છે.

શેઠશ્રીના પિતાનું નામ ચુનીલાલ નથુભાઈ તથા માતૃશ્રીનું નામ મંગુબહેન છે. શેઠશ્રીએ કમથી લીલીમુકી અને પુત. લીલી અવધ્યા જ્યેષ્ઠી હોવાથી તત્પતઃ દ્રવ્યાદિની ક્ષણભંગુરતા સમજવાને લીધે છૂટે દાથે સાથે ક્ષેત્રોમાં તેમજ ઘરેલુ દર્શનોમાં પણ જૈન ધર્મની પ્રલાપનાતા હેતુએ દ્રવ્યવ્યય કરી રહ્યા છે.

શેઠશ્રીનું નામ જૈન સમાજમાં એક આદર્શ કેળવણીપ્રિય દાનવીર તરીકે પ્રથમ પક્રિએ ઉજ્જવળ અક્ષરે અંકિત થયું છે. સાથેસાથ વ્યાપારી જનતમાં પણ એક આદર્શિક કાર્યકુશળ વેપારી તરીકે મુબદ્દના બધા માર્કેટમાં સારી પ્રતિષ્ઠા પ્રાપ્ત કરી છે.

શેઠશ્રીએ શ્રાવણ-ધર્મનું સાચું જીવન પણ જીવી ગયું છે. વીતરાગ દેવ, પંચ મહા-ત્રતધારી સાધુ-ગુરુ અને વીતરાગભાષિત ધર્મ પરની શ્રદ્ધા તેમના ગેમ-ગેમમાંથી થાપી રહી છે. હાલમાં મુબઈમાં ગિરાજતા અનુયોગાચાર્ય પંચાસ શ્રી પ્રીતિવિજયજી ગણિવર પાસેથી ધર્મશ્રવણનો સાગે લાભ પ્રાપ્ત કર્યો છે અને તેમની પ્રેરણાનુસાર સંકાર્યોમાં સખાવત કરે છે.

જનનામાં જ્ઞાનરૂપી દીપક પ્રગટાવવા નામનો મોહ ગ્રાખ્યા વગર તેઓશ્રીએ અન્ય શ્રીમ તેને સાચી સેવાનો મોહપાક આપ્યો છે. પુષ્કળ દ્રવ્યપ્રાપ્તિ છતાં વૈભવ-વિલાસમાં આસક્ત ન થતાં પોતાના જીવનને સદાચાર, સજ્જનતા, સાદાઈ, નિરક્ષિમાનપણું અને પરોપકાર-પ્રતિની વિશાળ લાવના તરફ પ્રેરેલ છે એટલું જ નહિ પણ કરેલ દાનને ગુપ્ત રાખવા અને નામનાના મોહથી વિરક્ત રહેવા એક આદર્શ દૃષ્ટાંત પૂરું પાડ્યું છે.

શેઠશ્રીનાં અ. સૌ. ધર્મપત્ની શ્રીમતી કમળા બહેન પાત્ર ઘણા ધર્મચુસ્ત, જિન-
દર્શનના નિયમવાળા અને સુશ્રાવિકા યોગ્ય અન્ય નિયમોને પાળનારા હોવાથી આદર્શ
શ્રાવિકા તરીકે પ્રસિદ્ધિ પામ્યા છે.

ગેઠશ્રીએ પોતાના પુષ્પોદયથી ઉદાર હતા તરીકે નામના મેળવી છે અને શામન-
દેવને પ્રાર્થાએ છીએ કે તેઓશ્રીની તે અમર નામના કાયમ રહી રહે.

દાનવીર શેઠ માણેકલાલ ચુનીલાલની મોટી સખાવતો

૧૮૦૦ અમદાવાદ ખોડાદોર પાળરાપોલમા.

૨૫૦૦૦ કદબગિરિ ધર્મશાલામા.

૧૧૦૦૦ શેઠ લલુ રાયજી બોર્ડીંગમા.

૩૦૦૦૦ ધી કોથેજ બોર્ડ કોમર્સ. અમદાવાદ

૧૧૦૦૦ શ્રી આત્માનંદ જૈન કેમ્પ્સ અબાલા.

૧૦૦૦૦ શ્રી મહાવીર જૈન વિદ્યાલય. મુબઈ.

૫૦૦૦ અમદાવાદ જીવદયા મંડલી.

૫૦૦૦ અમદાવાદ ભેજનશાલા.

૧૦૦૦૦ શ્રી પુસ્તકોદ્ધારમા.

૨૫૦૦૦ શ્રી જીજ્ઞાસુદરમા.

૧૩૦૦૦ મુબઈ જીવદયા મંડલી.

૨૫૦૦ ઘાટકોપર જીવદયા પાળરાપોલમા.

૨૫૦૦ ગોકલ્લીબોર્ડ હાઈસ્કૂલ. વીરેપારલે.

૭૦૦ કાર્યાણી જિનમંદિરમા.

૩૧૦૦૦ કદબગિરિ જિનમંદિરમા.

૨૦૦૦ તસાળ તળાપીના લાતા ખાતે.

૩૫૦૦ અપોધ્યામા દેરાસર માટે.

૩૦૦ મોનગડ આરિતરત્નાશ્રમમા.

૨૫૦૦ શ્રી યશોવિજય જૈનચુકુલમા.

૧૬૦૦૦ માગરોલ કન્યાશાળામા ધાર્મિક, ઉચ્ચ
અને જૈન શિક્ષકશાળા માટે.

૧૧૦૦૦ રાજકોટ સત્યાગ્રહમા.

૧૦૦૦ જૈન વિચકડપટ્ટમ

૫૦૦૦ અમદાવાદ જ્યોતિ સઘને

૫૦૦૦ બાથરમ ખાતે-મુબઈ ચર્ચીંગડ.

૨૦૦૦ પાલીતાણામા સાર્વજનિક બાળમંદિરમા

૧૨૫૦ નવસ્તમરણનાં બુક છપાવવા માટે

૧૧૦૦૦ રોરીપુર તીર્થમા જીજ્ઞાસુદર માટે

૧૦૦૦ ચાંદવડ આશ્રમમા.

૩૦૦૦ આ. મોહનચુડાના પ્રશિષ્ય બાવમુનિને
ભણાવવા માટે.

૫૦૦૦ અમદાવાદ સાબરમતી રાજનગર દેરાસરમાં

૨૫૦૦ પાવાગડ નાપકાશ્રમમા.

૧૫૦૦ મુબઈ આયબિલ વર્ધમાન તખ્તખાતામા.

૮૪૦૦ શ્રી વર્ધમાન જૈન આશ્રમમંદિર. પાલીતાણા.

૧૦૦૦ મહિલા સમાજ. મુબઈ.

૧૦૦૦ શ્રી જૈન યોગચુક્રાણ બોર્ડ મા.

૧૫૦૦ આણંદ સ્ટેગન બોર્ડીંગમા દેરાસર માટે

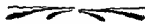
૩૦૦૦ શ્રી આત્માનંદ સખામા. સીરીડ છપા-
વવા માટે.

૨૦૦૦ શોધા હાઈસ્કૂલમા.

૧૦૦૦ મુબઈ ભગવતીચુક્ર વંચાવવા

૩૦૦૦ પંચાસશ્રી પ્રીતિવિજયજી મહારાજના
બંદાર માટે છેલ્લેનાં છપાવવા સાર.

આ સિવાય નાની નાની સખાવતો ઘણી છે. એકફરે સાત લાખની સખાવત થાય છે.
સ્વળસંકેતને કારણે અહીં બધી રકમો આપી નથી.

પુસ્તક ૫૫ મું
વિ. સં. ૧૯૯૫

અશાઠ

અંક ૪ થો
વીર સં. ૨૪૬૫

જિનપ્રતિમા વિષે

(આજે આંગી બની નવરંગી—એ રાગ)

સેવો જિનપદિમા મુખકાર, એ છે ભવજળ તારણુદાર. ટેક
બોધિણીજ નિજ નિર્મળ હુવે, મમતા સવિ મીઠ જાય;
ભકતે જે ત્રિકાળ પૂજે તેનાં, પાતિક સખ દહ જાય. સેં ૧
અદ્વૈતબધી તે નજરે નિહાળે, નિરખે ન કોઈ ગમાર;
નિશદિન પ્રતિમા ધ્યાન ધરે જે, આનંદ મંગળ થાય. સેં ૨
રાવણુ ને મદોદરી વળી, દ્રૌપદીએ પૂજી તેહ;
ગાવત ગુણુ જિનરાજ પામ્યા, મુરપદવી ગુણુગેહ. સેં ૩
પ્રતિમા લોપે પાપીઆ, છતે સૂઝ ઘણેરી શાખ;
મદંભને તે કિમ રહે જે, સાકર ને વળી દ્રાક્ષ. સેં ૪
વિનય ભક્તિ મુંદર ધરી હૃદયે, પૂજે જિનના પાય;
મન વચ અયે ચરણે રહીને, ધ્યાનને ખૂબ લગાય. સેં ૫

અધ્યાપક-ગ્રામચંદ દેશવલાદ-વાવ

ॐ] शाश्वतसुख की ही आश करो ।

- आशासे प्राणी अपना, जीवन बीता रहा है ।
आशा विना का कोई, नहीं दृष्टि आ रहा है ॥ १ ॥
- आशा लगी है सबको, सुख भोग भोगने की ।
लेकिन छीपा है जाकर, प्यारा! वो सुख कहाँ है? ॥ २ ॥
- माना है सुख कीसीने, कंचन व कामिनीमें ।
व और कोई इसको, सुतमें बत रहा है ॥ ३ ॥
- वैभव विलास बंगले, हो दास और मोटर ।
हो मशहूर नाम जगमें, यह उरसे चाह रहा है ॥ ४ ॥
- वस्तु अभावमें ही, माना है सुख हृदयमें ।
पानेसे वो ही वस्तु, मनको हटा रहा है ॥ ५ ॥
- वस्तु रही जहाँ पर, वहाँ गौर करके देखो ।
न सुख रहा वहाँपर, यह दृष्टि आ रहा है ॥ ६ ॥
- किंचित सुखोंकी खातिर, निजको भी हैं भूलाया ।
परको ही माना अपना, यह अज्ञान छा रहा है ॥ ७ ॥
- कुदरतने तुझको वस्तु, ऐसी अमूल्य दी है ।
तुं फिर भुलाके उसको, नश्वर ही चाह रहा है ॥ ८ ॥
- है भोले भाई ! तज दे, आशा क्षणिक सुखोंकी ।
शाश्वत खजाना सुखका, ज्ञानी बत रहा है ॥ ९ ॥
- लाकरके उसमें थका, उसहीको निजमें ढुंढो ।
मालूम होगाफिर वह, येही जता रहा है ॥ १० ॥
- न सुख है धन व दोलत, त्रिधा व सुतमें भाई ! ।
न बाड़ी बंगले मोटरमें, सुख समा रहा है ॥ ११ ॥
- है संस्कार यह अनादि, सुखका जो भ्रम कराते ।
इनने भूलाया निजको, यह धर्म कह रहा है ॥ १२ ॥
- वस्तु है निजको भाई !, त्रण रत्न जो अत्युत्तम ।
दर्शन व ज्ञान चारित्र, हितकार ही कहा है ॥ १३ ॥
- इनका विकास करना, इनका ही ध्यान करना ।
बाकीकी सर्व आशा, दे शिघ्र अब हटा है ॥ १४ ॥
- येही चिन्त है सबसे, शाश्वत सुखोंको चाहो ।
यह धर्मसे ही मीलते, आगम बत रहा है ॥ १५ ॥

વણિક વિષે છપ્પા

છવદયાપ્રતિષાળ, આળ^૧ એકે નવ જોલે;
 ન્યાવટ^૨ શાવટ^૩ નેક, ધર્મની ધારણ તોળે;
 સદા પ્રતીની સાળ, લાળ ઠેકાણે લહીએ;
 પુણ્ય વાતમાં પૂર, નૂર ઝુળશુધ્ધે ટહીએ;
 માને છે મોટા મહીપતિ, દેશ વિદેશ ઠોઠી^૪ કરે;
 શામળ કહે શાહ સુલતાન સમ, એમાં નવ અંતર ધરે. ૧
 અધર્મ કે અભિમાન, ગાન કે તાન ગણે નહીં;
 નિંદા નીચ સ્વભાવ, ભૂંડું મુખ વેણ લણે નહીં;
 વણિકમાંહી ગુણ વીશ, રીસનો ન ચડે રંગ;
 ચોરી ચાડી ને જૂઠું, અહંપદ ધરે ન અંગ;
 કદી ગાળો કેણક દે ઘણી, પાછી વાળી ન બાણિયો;
 વળી પૂઠે ન જોલે પારકી, વ્યવહારી જે વાણિયો. ૨
 વીશવસા નહીં વણિક, છલો જે જૂઠું જોલે;
 વીશવસા નહીં વણિક, પેટનો પડદો જોલે;
 વીશવસા નહીં વણિક, ઉતાવળીઓ જે થાયે;
 વીશવસા નહીં વણિક, વનિનાશું વહેવાયે^૫;
 વળી વીશવસા તે વણિક નહીં, અજ્યો સવળે^૬ બાણિયો;
 જે સત્ય તજે શામળ કહે, વીશવસા નહીં વાણિયો. ૩

વિદ્યા વિષે

મહીદીપ છંદ

સાધન મુગતું ગણાય, વિનયવાળી વિદ્યા;
 વાંચિત કળદાયિની છે, કલ્પદુમ વિદ્યા. ૧
 મૂર્ખને મહાન કરી, સ્થાપનારી વિદ્યા;
 અધને આપાર ચક્ષુ, આપનારી વિદ્યા. ૨
 રંકને જનાવનારી, રાય માત વિદ્યા;
 પંથુને ઉતારનારી, સિંધુપાર વિદ્યા. ૩
 દેશ ને વિદેશ સ્નેહ, સંસ્થાપનારી વિદ્યા;
 દુર્જનભય દુઃખપુલ, કાપનારી વિદ્યા. ૪
 રત્નતુલ્ય પુત્રને, દીપાવનારી વિદ્યા;
 મૂર્ખમાં ગણાય છે ભણ્યો ન જેહ વિદ્યા. ૫

અમીચંદ કરશનજી શેક

૧ જોડું કલેક. ૨ ન્યાયીપણું-નાણાવટ. ૩ શાહપણું. ૪ દુકાન-પેઢી. ૫ આપાર કરે.
 ૬ રાજ કચેરીએ-કોર્ટે નાચ નહીં.

કેટલુંક જાણવા જેવું

૧ કલિકાળસર્વજ્ઞ શ્રી હેમચંદ્રાચાર્ય સુપ્રસિદ્ધ છે, તેમ જ શ્રી હરિભદ્ર-સૂરિ પણ તે ગિરુદધારક હતા જુઓ ચતુર્વિંશતિ પ્રબંધ (પ્રબંધકોશ). સિદ્ધસેનદિવાકર પણ કલિકાળસર્વજ્ઞ કહેવાતા હતા. જુઓ ઉપદેશચિતામણિ.

૨ ઉપાધ્યાયજી શ્રી યશોવિજયજીને લઘુ હરિભદ્ર પણ કહ્યા છે.

૩ અપરિણત ને અતિપરિણત શિષ્યને ન આપવા યોગ્ય હોવાથી-તેને વિચ્છેદ (નિષેધ) કરેલો હોવાથી મહાનિશિથાદિ છ સૂત્રો છેદસૂત્રો કહેવાય છે.

૪ દિવસ ને રાત્રિના પહેલા ને છેલ્લા પ્રહરમાં જ પાઠ કરવાની આજ્ઞા હોવાથી અમુક સૂત્રો કાલિક કહેવાય છે.

૫ નંદિ ને અનુયોગદ્વાર એ બે સૂત્રો ચૂલિકાસૂત્ર કહેવાય છે.

૬ જ્ઞાનાદિ ગુણરત્નસર્વસ્વના આધારભૂત હોવાથી-પેટી, કરંટક, ભાજન અથવા કોશરૂપ હોવાથી દ્વાદશાંગી આચાર્યની પીટક (ગણિપીટક) કહેવાય છે.

૭ તીર્થંકર મહારાજના મુળથી ત્રિપદી સાંભળતાં જ ગણુધરેને ગણુધર-નામકર્મનો ઉદય થાય છે અને ઉત્કૃષ્ટ મતિજ્ઞાન તથા શ્રુતજ્ઞાન તેના આવરણના ક્ષયોપશમથી પ્રાપ્ત થાય છે એટલે તે દ્વાદશાંગીની રચના કરે છે. તેમાં પ્રથમ ચૌદ પૂર્વ રચતા હોવાથી તેને “પૂર્વ”સંજ્ઞા છે એમ કોઈ આચાર્યનો મત છે.

૮ સર્વ સિદ્ધાંતની જડનો અવયવાર્થ વિચારી સમુદાયાર્થ વિચારતાં જડે શબ્દના છ અર્થ થાય છે ૧ સર્વ જીવોને હિતકારી સિદ્ધાંતોનું મૂળ, ૨ અરિ-હંતના નિશ્ચિત મતનું મૂળ, ૩ જૈનમતનું મૂળ, ૪ જૈન આગમોનું મૂળ, ૫ જૈનદંષ્ટિરૂપ નારીના નાકનું ઘરેણું, ૬ જૈનશાસ્ત્રસંહિતારૂપ નારીનું ઘરેણું.

ત્રિપદી અથવા નિપદ્યા એ સર્વ સિદ્ધાંતની જડ છે. તેના ઉપર પ્રમાણે છ અર્થ છે.

૯ સર્વાર્થસિદ્ધથી ચ્યવેલા, ચાર વાર આહારક શરીર ને ઉપશ્રમચ્છેદીના કરનારા, જિન અને ગણુધર નિશ્ચયે તદ્ભવસિદ્ધ હોય છે. લોકાતિક સાત આઠ ભવ કરે છે. ચાર વિજ્યાદિ અનુત્તરમાં બે વાર ગયેલા, પાંચમા અનુત્તરવાળા ને નવમા લોકાતિક દેવોનો સમૂહ એકાવતારી એટલે મનુષ્ય થઈને મોક્ષ પામનારા હોય છે. ઇતિ લખિધ સ્તોત્રે, (આ હકીકત વીશવીશીમાં પ્રસંગોપાત લાવેલ છે.)

૧૦ મનુષ્ય તિર્થંચમાંથી કોઈકને અનુગામિ અને અનનુગામી એમ બંને પ્રકારનું અવધિજ્ઞાન એક કાળે થાય છે. તે મિશ્ર કહેવાય છે

શ્રી વિચારસાર પ્રકરણમાંથી

(૧) અગ્યાર રૂદ્ર-પરમશ્રાદ્ધ કહ્યા છે. તેમાં પહેલા રૂદ્ર સીમાવલી ઋષભ-દેવના તીર્થમાં ખીજા જિતશત્રુ અજિતનાથના તીર્થમાં, ૩ ભદ્ર, ૪ વિશ્વાહલ, ૫ સુપ્રતિષ્ઠ, ૬ અચળ, ૭ પુંડરીક, ૮ અજિતધર, ૯ અજિંતાથ અને ૧૦ પેઢાળ-આ આઠ રૂદ્ર સુવિધિનાથ પછી શાંતિનાથ સુધીના તીર્થમાં અને ૧૧ મો સત્યકીશ્રુત શ્રી વર્દમાનસ્વામીના તીર્થમાં થયેલ છે. આ હકીકત દશમા પૂર્વમાં છે. પૃ. ૧૦૨-૩

(૨) શ્રી વીરપ્રભુની રૂપલના:-૧ અપ્રીતવાળા સ્થાનમાં રહેવું, ૨ નિત્ય કાયાને વોસિરાવલી (કાયોત્સર્ગ કરવો), ૩ મૌન રહેવું, ૪ પાણિપાત્ર (હસ્તપાત્ર), ૫ ગૃહીવંદન (પ્રણામ), ૬ વસ્ત્રાર્ધનું દાન-આ છ કારણે થયેલ છે.

૧ અપ્રીતવાળે સ્થાને ન રહેવું જોઈએ છતાં રહ્યા.

૨ નિત્ય કાયોત્સર્ગમાં રહેવું જોઈએ છતાં વચ્ચે વચ્ચે નથી રહ્યા.

૩ છન્દસ્થપણમાં મૌન જ રહેવું જોઈએ છતાં બોલ્યા છે. (ગોશાળાને તેજો-લેશ્યાનો વિધિ ગતાવ્યો છે. વિગેરે)

૪ પાણિપાત્ર જ રહેવું જોઈએ છતાં એક વાર ગૃહસ્થના પાત્રે આહાર લીધો છે.

૫ ગૃહસ્થને પ્રણામ કરવો ન જોઈએ છતાં પિતાના મિત્ર કુળપતિને હાથ લાંબા કરીને મળ્યા છે.

૬ દીક્ષા લીધા પછી દાન ન અપાય છતાં વસ્ત્રનું દાન પ્રાણીને આપ્યું અને તે પણ અર્ધ વસ્ત્રનું આપ્યું. પૃ. ૧૦૪

(૩) વીર પ્રભુના સમયમાં તીર્થીકરનામકર્મ બાંધનારા નવ જીવોનાં નામ:-

૧ શ્રેષ્ઠિકરાળ (સુપ્રસિદ્ધ છે), ૨ સુપાર્થ (વીર પ્રભુના કાકા), ૩ પોદિલ (વીરપ્રભુ શિષ્ય), ૪ દહાયુ (અપ્રસિદ્ધ), ૫ છેદ્વા ઉદાયન રાજર્ષિ (ત્યારપછી કોઈ સુકુટળદ્ધ રાજાએ દીક્ષા નથી લીધી તે), ૬-૭ શંખ ને શતક (વીરપ્રભુના મુખ્ય શ્રાવક) ૮ સુલસા ને ૯ રેવતી (વીરપ્રભુની મુખ્ય શ્રવિકા). પૃ. ૧૦૩

(૪) ત્રેશઠ શલાકા પુરુષ પૈકી ઋષભદેવ તીર્થીકર અને ભરતચક્રોનો જન્મ ત્રીજા આરામાં અને ગાકીના ૬૧ નો જન્મ ચોથા આરામાં થયેલ છે અને પંચત્વ માત્ર ઋષભદેવનું જ ત્રીજા આરામાં અને ગાકીના ૬૨ શલાકાપુરુષોનું ચોથા આરામાં થયેલ છે. શ્રી ઋષભદેવના નિર્વાણ પછી બાર લાખ પૂર્વે ભરતચક્રી ચોથા આરામાં નિર્વાણ પામ્યા છે.

(૫) વર્તમાન ચોવીશીના ચોવીશે પ્રભુના સમક્રિત પામ્યા ત્યારથી ગધા ભવોના નામો આપેલા છે. જુઓ પૃષ્ઠ ૩૯-૪૦-૪૧.

(૬) પાંચમા બ્રહ્મદેવલોકના વાસી નવ જાતિના લોકાંતિક દેવોનું આઠ સાગરોપમનું આયુષ્ય હોય છે ને તે બધા એકાવતારી હોય છે. એ રીતે એનું લોક જે સંસાર તેનું અંતપણું સિદ્ધ થાય છે. જાકી અલોક તો તેનાથી બે બે રાજ દૂર છે. ભુઓ પૃષ્ઠ ૪૭.

(૭) તીર્થંકરને પ્રથમ લિશ્વાહાતા કેટલાક તે જ ભવે સિદ્ધિને પામ્યા છે અને કેટલાક દેવ થઈને ત્રીજે ભવે સિદ્ધિને પામ્યા છે. ભુઓ પૃ. ૪૬.

(૮) રાત્રિ પ્રતિક્રમણમાં કરવાના તપચિંતવનતા કાર્યોત્સર્ગમાં પાંચ પાંચ દિવસ ઊણા કરવાની રીત બતાવી છે. ભુઓ પૃષ્ઠ ૫૮.

પરમાત્મા મહાવીરના તીર્થમાં ઉત્કૃષ્ટ તપ છ માસનો કહ્યો છે તે હે જીવ ! તું કરી શકીશ ? કરી નહીં શકું. તો ૧-૨-૩-૪-૫ દિવસ ઊણા છ માસી તપ કરીશ ? કરી નહીં શકું. ૬-૭-૮-૯-૧૦ દિવસ ઊણા છ માસી તપ કરી શકીશ ? નહીં કરી શકું. ૧૧-૧૨-૧૩-૧૪-૧૫ દિવસ ઊણા છ માસી તપ કરી શકીશ ? નહીં કરી શકું. ૧૬-૧૭-૧૮-૧૯-૨૦ દિવસ ઊણા છ માસી તપ કરી શકીશ ? નહીં કરી શકું. ૨૧-૨૨-૨૩-૨૪-૨૫ દિવસ ઊણા છ માસી તપ કરી શકીશ ? નહીં કરી શકું. પાંચ માસનો તપ કરીશ ? નહીં કરી શકું. એમ ચાર માસ, ત્રણ માસ, બે માસ, એક માસ સુધી કહેવું. પછી ૧-૨-૩-૪-૫ દિવસ ઊણા એક માસનો તપ કરીશ ? કરી નહીં શકું. ૬-૭-૮-૯-૧૦ દિવસ ઊણા એક માસનો તપ કરી શકીશ ? કરી નહીં શકું. ૧૧-૧૨-૧૩ દિવસ ઊણા કરી શકીશ ? કરી નહીં શકું. પછી ૩૪ ભક્ત, ૩૨ ભક્ત, એ અનુક્રમે ૩૦-૨૮-૨૬-૨૪-૨૨-૨૦-૧૮-૧૬-૧૪-૧૨-૧૦-૮-૬ ને ચતુર્થભક્ત કરીશ ? કરી નહીં શકું. પછી આયંજિલ, નીલી, એકાસણ, બેઆસણ, અવદ્, પુરિમદ્, સાઠપોરસી, પોરસી પર્યંત પૃષ્ઠા કરવી. છેવટ નવકારસી કરીશ ? એમ પૂછતા હા પાડીને-કરીશ એમ કહીને કાઉત્સગ પારવો.

આમાં ન્યાં સુધી પ્રસ્તુત દિવસે તપ કરવો હોય ત્યાં સુધી પૃષ્ઠા કરી, કરીશ એમ કહીને પારવો. આગળ ન કહેવું.

આમાં પ્રથમ કેટલાંક ઉત્તરમાં 'શક્તિ નથી, પરિણામ નથી' એમ કહે છે અને ન્યાં સુધી પૂર્વે તપ કર્યો હોય ત્યાં સુધી આવતાં 'શક્તિ છે અને પરિણામ નથી' એમ કહે છે. આ વિધિ યજુ ધારી રાખવાનો છે.

(૯) પીસ્તાળીશ આગમના નામ નીચે પ્રમાણે આપ્યા છે. પૃ. ૭૬.

૧ આચાર, ૨ સૂત્રકૃત, ૩ સ્થાન, ૪ સમવાય, ૫ ભગવતી, ૬ જ્ઞાતા-

ધર્મકથા, ૭ ઉપાસકદશા, ૮ અંતકૃદશા, ૯ અનુત્તરોપપાતિક દશા, ૧૦ પ્રશ્ન-
વ્યાકરણ, ૧૧ વિષાકશ્રુત, (આ ૧૧ અંગ કહેવાય છે). ૧ ઔપપાતિક, ૨
રાત્રપ્રશ્નીય, ૩ જીવાભિગમ, ૪ પ્રજ્ઞાપના, ૫ ચંદ્રપ્રજ્ઞસિ, ૬ સૂર્યપ્રજ્ઞસિ, ૭
જગદ્રીપપ્રજ્ઞસિ, ૮ નિરયાવલિકા, ૯ કલ્પિક, ૧૦ પુષ્પિક, ૧૧ પુષ્પચૂલિકા, ૧૨
વલ્લિદેશા (આ ૧૧ અંગ કહેવાય છે). મતાંતરે દ્રીપસાગરપ્રજ્ઞસિ ૨૪, કલ્પ
૨૫, નિશીથ ૨૬, દશાશ્રુત ૨૭, વ્યવહાર ૨૮, ઉત્તરાધ્યયન ૨૯, અધિભાષિત
૩૦, દશવૈકલિક ૩૧, આવશ્યક ૩૨, તંદુલવૈચારિક ૩૩, ચંદ્રવિજય ૩૪, ગણિ-
વિદ્યા ૩૫, નિરયવિભક્તિ ૩૬, આતુરપ્રત્યાખ્યાન, ૩૭, ગણધરવલય ૩૮, દેવેન્દ્ર-
નરકેન્દ્રક ૩૯, મરણવિભક્તિ ૪૦, ધ્યાનવિભક્તિ ૪૧, પાશ્વિક ૪૨, નદિ ૪૩,
અનુયોગદ્વાર ૪૪, દેવેન્દ્રસંસ્તવ ૪૫ (૨૩ અંગોપાંગ ઉપરાંત ૧૦ પ્રકીર્ણક,
૬ છેદસૂત્ર, ૪ મૂળસૂત્ર, ને ૨ ચૂલિકા સૂત્ર મળીને ૨૨ કુલ ૪૫ અન્યત્ર કહ્યા છે
પણ તેમાં ક્રમ ભૂલી રીતનો છે)

(૧૦) મહાવીર પ્રભુના મુખ્ય દશ શ્રાવકો પૈકી આનંદને અને મહાશતકેને
અવધિજ્ઞાન થયું હતું, બીજા આઠને થયું નહોતું.

(૧૧) શ્રી ઋષભદેવ વિના બાકીના ૨૩ તીર્થંકરો પૂર્વના ત્રીજા ભવમાં અગ્યાર
અંગના જ્ઞાતા હતા, ઋષભદેવનો જીવ ચૌદ પૂર્વનો જ્ઞાતા હતો. (શ્રી સમવાયોગે)

(૧૨) ભરતમાંથી મહાવિદેહમા મનુષ્ય થઈને કોઈ હજીકર્મી જીવ દશમે
વર્ષે મોક્ષે જઈ શકે છે. અન્યત્ર નવ વર્ષ પૂર્ણ થયે કેવળજ્ઞાન પામી મોક્ષે
જવાનું કહેલ છે; તેમાં ને આમાં વિરોધ સમજવો નહીં. આમાં કહેલ દશમું વર્ષ
ચાલતું સમજવું. પૃ. ૧૦૬

(૧૩) શ્રી સ્વર્ણભદ્રમુનિની ત્રણ સ્ખલના-(૧) તેમની સંસારી સાત ખેડેને
યજ્ઞા વિગેરે સાધ્વીઓ વંદન કરવા આવી ત્યારે સિંહતું ૩૫ વિકુચ્ચું તે (૨)
સંસારીપણાના મિત્ર ધનદેવ પ્રાદ્યક્ષને ઘરે ગયા તે. (૩) પોતાના મિત્ર
ધનદેવની સ્થિતિ જાહુ દીન થઈ ગયેલી જોઈને તેના ઘરમાં જ્યાં ધન દોટલું
હતું તે સ્થળ સંજ્ઞાવટે સૂચવ્યું તે. પૃ. ૧૧૧

(૧૪) શાશ્વત ચૈત્યના અધિકારમાં-ઊર્ધ્વ લોકમાં ૮૪૬૭૦૨૩ ને અધોલોકમાં
૭૭૨૦૦૦૦૦ અને વ્યંતર જ્યોતિષીમાં અસંખ્યાતા કહ્યા છે. એ તો ત્રિસંવાદ વિતાના
છે. તિર્ચ્છલોકમાં પૃષ્ઠ ૧૨૨ ઉપર ૪૬૩ કહ્યા છે. ૬૦૭ મી ને ૬૦૬ મી ગાથામાં
કેટલોક ભાગ બારણર સમજાતો નથી. પરંતુ અર્થ મેળવતાં ૪૬૩ ચૈત્યો આ
પ્રમાણે થાય છે:—૩૦ વર્ષધર પર્વતો ૫૨, ૫૨ નંદીશ્વરદ્વીપે, ૧૦ દેવકુર ઉત્તરકુરમાં
આવેલા દશ વૃક્ષોની મધ્ય શાખા ઉપર, ૧૭૦ પાંચ મહાવિદેહ ને ભરત

ઐરાવતમાં આવેલા ૧૭૦ દીર્ઘવૈતાલ્યના પ્રથમ ક્ષ્ટ ઉપર, ૪ કુંડળદ્રીપે, ૪ ઈપુકાર પર્વત ઉપર, ૮૫ પાંચ મેરુના ચાર વનમાં ૮૦ તથા ચૂલિકા પરના પાંચ મળીને ૮૫, ૪ રુચકદ્રીપમાં રુચકપર્વત પર, ૪ માનુષોત્તર પર્વત ઉપર-કુલ ૩૬૩ અને પાંચ મહાવિદેહમાં વિજયોના અંતરે આવેલા ૮૦ વક્ષસ્કાર ઉપર ૮૦ ને પાંચ મેરુના ૨૦ ગંજદંતાકૃતિવાળા વક્ષસ્કાર ઉપર ૨૦ એમ કુલ ૧૦૦. એકંદર ૪૬૩ તિર્છલોકમાં શાશ્વત ઐત્યો છે. આ સંખ્યા ઘતાવનાર ૬૧૦ મી ગાથા છે. અને એ રીતે કુલ ત્રણ લોકમાં ૮ કોડ, ૫૬ લાખ, ૯૭ હજાર, ૪૮૬ ની સંખ્યા ઘતાવનાર ગાથા ૬૧૧ મી છે. પૃષ્ઠ ૧૨૨-૨૩. સકળતીર્થમાં તિર્છલોકમાં ૩૨૫૬ કહ્યા છે તે કરતાં આમાં ૨૭૬૬ ઓછા કહ્યા છે; તેમ જ જગચિતામણિની ચોથી ગાથામાં કહેલી ઐત્યસંખ્યા કરતાં પણ ૨૭૬૬ ઓછા કહ્યા છે. તત્ત્વ કેવળીગમ્ય.

(૧૫) જિનેશ્વરેએ મૈથુનભાવ વિના કોઈપણ જાળતમાં એકાંતે અનુસા કરી નથી કે એકાંતે નિષેધ કર્યો નથી. માત્ર મૈથુનભાવનો એકાંત નિષેધ કર્યો છે, કારણ કે તે ક્રિયા રાગદ્રેષ વિના થઈ શકતી નથી. ગાથા ૮૬૨. સં. કુંવરજી

પ્રશ્નોત્તર

(અશ્વકાર-માસ્તર મોહનલાલ હઠીચંદ-મોટાદ)

પ્રશ્ન ૧—કુળડીવિજય તિર્છલોકમાં ગણાય કે અધોલોકમાં ગણાય ? અધોલોકમાં ગણાતી હોય તો અધોલોકમાંથી મનુષ્ય સિદ્ધ થાય છે ?

ઉત્તર—જન્મદ્રીપના મહાવિદેહનો પશ્ચિમ જાળુનો ભાગ મેરુપર્વતથી લાગ પડતો છે તે જગતિ પાસે જતાં એક હજાર યોજન ઊંડો થાય છે. તેમાંથી નવ સો યોજન તિર્છલોકમાં ગણવા ને સો યોજન અધોલોકમાં ગણવા. અધોલોકમાંથી પણ મનુષ્યો મોક્ષે જાય છે. અત્યારે ત્યાં ૫૦૦ ધનુષ્યના શરીરવાળા બે વિહરમાન તીર્થંકરો તેમના પરિવાર સાથે વિચરે છે. ત્યાંથી સિદ્ધ થનારની સંખ્યા જાણવા માટે જુઓ સિદ્ધપંચાશિકા.

પ્રશ્ન ૨—જન્મથી બે હાથના શરીરવાળા મનુષ્ય મોક્ષે જઈ શકે છે. તો તે કયા ક્ષેત્રમાંથી જતા હશે ?

ઉત્તર—એને માટે ક્ષેત્રનો નિયમ કરેલ ન હોવાથી પંદરે કર્મભૂમિમાંથી જઈ શકે.

પ્રશ્ન ૩—વર્ષીતપ કરનારે પ્રથમ જ્ઞાનપંચમી વિગેરે તિથિએ લીધી હોય તે તિથિએ ખાવાનું આવે તો તેણે શું કરવું ?

ઉત્તર—તેનો વિચાર વર્ષીતપ શરૂ કરતાં જ કરવો જોઈએ. જાણી તો તે તિથિ જે રીતે કરવાની પ્રથમ ઉચ્ચરી હોય તે રીતે તે તિથિએ તપ કરવો જ જોઈએ, એટલે ઉપવાસે લીધી હોય તો છઠ્ઠું કરવો પડે.

પ્રશ્ન ૪—લક્ષ્મીદેવીનું સ્થાન પદ્મદ્રુ છે તેમ સરસ્વતી દેવીનું સ્થાન કયાં છે ?

ઉત્તર—એ કાંઈ દ્રુહવાસી દેવી નથી. તેનું નિશ્ચિત સ્થાન જલણગામાં નથી, પરંતુ કાશિમરવાસિની કહેવાય છે અને ભવનપત્તિકાયની છે.

પ્રશ્ન ૫—સિદ્ધની અવગાહના છેલ્લા ૩ લાગની પડે છે એમ કહેલ છે. તો શરીર વિના આત્મપ્રદેશોની અવગાહના શી રીતે પડતી હશે ?

ઉત્તર—ભવના પ્રાંતભાગે શરીરમાંહેના આત્મપ્રદેશો પોલાણ પૂરીને ૩ લાગમાં સમાઈ જાય છે. તેથી જ તેના સમચતુરસાદિ સંસ્થાનની સ્થિતિ રહેતી નથી, એવી રીતે સંકેતવાયા પછી આખા શરીરમાંથી જે રીતે ગોઠવાયેલા હોય તે રીતે સર્વ આત્મપ્રદેશો એક સાથે નીકળે છે અને સિદ્ધિ-સ્થાનમાં જઈને સ્થિર થાય છે. એટલે એ અવગાહનાની આકૃતિનો આધાર અહીંની પર્યંતરિયતિ ઉપર છે.

પ્રશ્ન ૬—ચાર પ્રકારના આહારનો ત્યાગ કરીને પોસહ કરનારને તેના પચ્ચખ્ખાણમાં ‘આહારપોસહ’ સંવચ્છો’ કહેવાય ?

ઉત્તર—કહેવાય; પણ ત્રણ આહારના ત્યાગવાના તેમજ આંખેલ, નીલી કે એકાસણાના કરનાર પણ તેમાં હોય અને સમુદાયે પચ્ચખ્ખાણ આપવાનું હોય તો ‘આહારપોસહ’ દેસચ્છો સંવચ્છો’ કહેવાય.

પ્રશ્ન ૭—પોસહ ઉચ્ચર્યા પછી નામાયિક ઉચ્ચરવાની શી જરૂર છે ?

ઉત્તર—પોસહ તો ચાર પહોર કે આઠ પહોરનો ઉચ્ચર્યો, પરંતુ તેટલી વખત કેવી સ્થિતિમાં રહેવું ? તેની વિશેષ સ્પષ્ટતા માટે સામાયિક ઉચ્ચરવાનો વિધિ પૂર્વપુરુષોએ બતાવેલો છે.

પ્રશ્ન ૮—સ્નાત્રપૂજામાં કુસુમાંજલી પછી ચૈત્યવંદન શા માટે કરવું ?

ઉત્તર—વિધિ જે પ્રમાણે કહેલ હોય તેમ કરવી. તીર્થંકર સર્વ સ્થિતિમાં ચૈત્યવંદન કરવા લાયક જ છે. ત્યારપછી સ્નાત્રાદિક કરવામાં વિરોધ નથી. કુસુમાદિ દ્રવ્યપૂજા છે. તે પછી કરાતી ચૈત્યવંદનરૂપ ભાવપૂજા, એ દ્રવ્ય

પૂજનું કળ છે. ગૃહસ્થ ભાવપૂજા કર્યા પછી પણ દ્રવ્યપૂજા કરી શકે છે; કારણ કે એ હજી દ્રવ્યપૂજનનો અધિકારી છે.

પ્રશ્ન ૯—જદામ અચિત્ત છે કે અચિત્ત ?

ઉત્તર—જદામ અચિત્ત જ હોય છે.

પ્રશ્ન ૧૦—સાંજના પ્રતિક્રમણમાં પ્રત્યાખ્યાન આવશ્યકની ક્રિયા પહેલી શા માટે કરવામાં આવે છે ? જો સૂર્યાસ્ત પહેલાં પરચખ્યાણ લઈ લેવાની જરૂર જ હોય તો મૂળ વિધિએ પ્રતિક્રમણ કરતાં પણ પ્રત્યાખ્યાન આવશ્યક વળતે સૂર્યાસ્ત થઈ જાય છે.

ઉત્તર—પ્રતિક્રમણ કરવાનો કાળ અનિયમિત થઈ ગયેલો હોવાથી દોષ-પાત્ર ન થવા માટે એ વિધિ પ્રારંભમાં દાખલ કરવામાં આવ્યો છે. રાત્રિ પડ્યા પછી પ્રતિક્રમણ કરનારે પરચખ્યાણ દિવસ છતાં જ ધારી કે કરી લેવું જોઈએ.

પ્રશ્ન ૧૧—નવસ્મરણ ગભારાની અંદર રહીને બોલી શકાય ?

ઉત્તર—ગભારામાં રહીને ન બોલેવા. દેહ અશુચિનો પિંડ હોવાને લઈને વધારે વળત અંદર રહેવાથી આશાતનાનો ભય છે. ચૈત્યવંદનાદિ પણ ગભારાની ગહાર જ કરવા. નવસ્મરણ રંગમંડપમાં બેસીને ગણવા તે વધારે ઠીક છે.

પ્રશ્ન ૧૨—સોયથી વિધેલા હાર પ્રભુને ચડાવી શકાય ?

ઉત્તર—મને તો એવા હાર ચડાવવા તે ઠીક લાગતું નથી. વળી એવા હાર ચડાવવામાં વાઘો નથી એવો સ્પષ્ટ લેખ વાંચવામાં આવ્યો નથી.

પ્રશ્ન ૧૩—દેવતાઓના વસ્ત્રો, શસ્ત્રો, આભૂષણો વિગેરે કઈ ભતિના પુદ્ગળોના હોય છે અને તે શાશ્વત હોય છે કે અશાશ્વત હોય છે ?

ઉત્તર—એ જાદા શાશ્વત અને વૈકલ્પિક વર્ગજાના જોનેલા સચિત્ત હોય છે, એમ મારા સમજવામાં છે. તેનો દેખાવ સુતર કે રેશમના વસ્ત્રો જેવો હોય છે.

પ્રશ્ન ૧૪—તીર્થંકરોની દીક્ષા વળતે ઈંદ્રે ખસા પર મૂકેલું દેવદ્વંધ્વ એ અંતઃસમય સુધી રહે તો પછી તેની સ્થિતિ શું થતી હશે ?

ઉત્તર—તે વસ્તુ દેવકૃત અશાશ્વત ઔદારિક પુદ્ગળની જોનેલી હોવાથી તેના પુદ્ગળો સ્વયમેવ વીખરાઈ જતા હશે. કારણ કે તે દેવદ્વંધ્વ તે તે પ્રભુની મુનિપણની અવસ્થાના વર્ષપ્રમાણ ટકે તે હિસાબે જનાવેલું જણાય છે.

પ્રશ્ન ૧૫—સકલાર્દત્વમાં પ્રાંતે ‘હ્યતોઽષ્ટાપદપર્વતો’ એ ગાથા બોલાય છે તેમાં કહેલ ગજપદ ને કનકાચળ તીર્થ ક્યાં આવ્યા ?

ઉત્તર—એતું સ્થળ ચોક્કસ જાણવામાં નથી.

પ્રશ્ન ૧૬—ચોમાસામાં સમવસરણી રચના થાય ?

ઉત્તર—ન થાય.

પ્રશ્ન ૧૭—સૂર્ય ચંદ્ર પોતાના મૂળ વિમાનવડે પ્રભુને વંદન કરવા આવ્યા ત્યારે માર્ગમાં તારાના વિમાનોને અડચણ આવી નહીં હોય ?

ઉત્તર—તારાના વિમાન વિમાન વચ્ચે એટલું અંતર હોય છે તેથી તેને અહીં આવતાં તારાના વિમાનને અડચણ થવાનો સંભવ નથી.

પ્રશ્ન ૧૮—નવ ગ્રેવેયક ને પાંચ અનુત્તર વિમાનના દેવો દ્રવ્યપૂજા કરે છે ?

ઉત્તર—તેઓ દ્રવ્યપૂજા કરતા જ નથી, લાવપૂજા જ કરે છે અને તેમ કરવાથી તેમને મૂર્તિઓ અપૂજ્ય રહેવાનો દોષ લાગતો નથી. એ દેવોનો કલ્પ જ એવો છે. કારણ કે તે કલ્પાતીત છે.

પ્રશ્ન ૧૯—તીર્થંકરોથી જુદા પડીને ગણધરાદિ પ્રતિક્રમણ વિગેરે ક્રિયા કરે ત્યારે સ્થાપના શેની સ્થાપે ?

ઉત્તર—અક્ષાદિકની સ્થાપના સમિપે ક્રિયા કરે.

પ્રશ્ન ૨૦—લોકાંતિક દેવો એકાવતારી છે ?

ઉત્તર—એકાવતારીપણાનો નિરધાર નથી. યોગની વીશ વીશીમાં પ્રસંગોપાત લખેલ છે કે નવમા લોકાંતિક એકાવતારી ને જીજ્ઞા આઠ જાતિના ૭-૮ ભાવ કરે છે.

પ્રશ્ન ૨૧—કૃષ્ણ નરકમાંથી નીકળી ક્યારે તીર્થંકર થશે ?

ઉત્તર—ત્યાંથી નીકળી મનુષ્ય થઈ, દેવ થઈને પછી મનુષ્ય થશે ત્યારે તીર્થંકર થશે. એમના ક્ષાયિક સમક્રિતી છતાં પાંચ ભાવ કહ્યા છે.

પ્રશ્ન ૨૨—સુલસ વૃક્ષ કેવું હોય છે ?

ઉત્તર—તે એક જાતનું વૃક્ષ છે. કેવું છે તે જાણવામાં નથી.

પ્રશ્ન ૨૩—નંદન ઋષિએ લાખ વર્ષમાં કેટલા માસખમણ કર્યા ?

ઉત્તર—એ લાખ વર્ષમાં પાંચ દિવસ ઊણા ૧૧૮૦૫૦૦ માસખમણ કર્યાનું શ્રી વિજયલક્ષ્મીસૂરિએ શ્રી વીશ સ્થાનકની પૂજામાં કહ્યું છે અને રતન-સંઘ્ય ગ્રંથમાં ૧૧૮૦૬૪૫ માસખમણ કર્યાનું લખેલ છે. તત્ત્વ કેવળીગમ્ય.

પ્રશ્ન ૨૪—દરેક તીર્થંકરના સમવસરણ એક યોજન પ્રમાણ હોય છે તે યોજન કઈ અંશુલનું સમજવું ?

ઉત્તર—આત્માંશુલનું સમજવું એમ સમવસરણ પ્રકરણમાં કહ્યું છે.

સિદ્ધહૈમશબ્દાનુશાસન

અને

તેમાંનાં ઐતિહાસિક ૩૫ શ્લોકો

લે. મૌકિક

શબ્દશાસ્ત્રનું મહાન વ્યાકરણ બનાવનાર, સર્વદેશીય કોશ બનાવનાર અને વ્યુત્પત્તિ, પિગળ અને કાવ્યના સાહિત્યને સંપૂર્ણ તૈયાર કરનાર વિદ્વાનધિ કલિકાલ-સર્વજ્ઞ શ્રીમાન્ હેમચંદ્રાચાર્યના જીવનના અનેક પ્રસંગો વર્ણવવા યોગ્ય છે, તે પૈકી શબ્દાનુશાસન નામના સિદ્ધ-હૈમ વ્યાકરણની ઉત્પત્તિનો પ્રસંગ રજૂ કરી, તદ્ગત પાત્રીશ ઐતિહાસિક શ્લોકોની મહત્તા, ગેયતા અને કાવ્યતા પર દૃષ્ટિનિરૂપ કરી, શબ્દવિજ્ઞાનની વિવિધ દિશામાં કલિકાલસર્વજ્ઞ કેવું પ્રભુત્વ દાખવ્યું હતું તેવું સંક્ષિપ્ત નિરૂપણ કરીએ.

શરૂઆતમાં શબ્દશાસ્ત્રના પ્રાણભૂત સિદ્ધ-હૈમ શબ્દાનુશાસનની ઉત્પત્તિ પર પ્રળંધકરોએ રજૂ કરેલ પ્રસંગ વર્ણવેલ પ્રસ્તુત ગણાશે. વિ. સં. ૧૧૯૨ની આખરે લગભગ બાર વર્ષના ઘેરાને પછિણમે માળવાની ધારાનગરી પર સિદ્ધરાજ જયમિહિ વિજય મેળવેા, એના રાજ યશોવર્માને કેદ કર્યો અને “અવંતિનાથ” ગિરુદ મેળવી અણહિલપુરપાટણમા રાજધિરાજે વિજયપ્રવેશ કર્યો. તે વખતે અનેક ધર્મના આગેવાનોએ તેમને રાજસભામાં આવીને આશીર્વાદ આપ્યા તે પૈકી શ્રી હેમચંદ્રાચાર્યે અતિવિશિષ્ટ આશીર્વાદનો શ્લોક કહ્યો હતો તેવું વિવેચન અન્યત્ર કર્યું છે. એ શ્લોક ઐતિહાસિક છે અને શ્રી હેમચંદ્રાચાર્યની પોતાની જ કૃતિ છે, એમાં જરા પણ સંદેહ નથી; કારણ કે એ જ શ્લોક શબ્દાનુશાસનના ચોવીશમા પાદના છેડે એ જ શબ્દોમાં ફરી વાર મૂકવામાં આવ્યો છે. એ શ્લોક સાંભળવા પછી રાજધિરાજનું ધ્યાન હેમચંદ્રાચાર્યની વિદ્વત્તા પર વધારે ખેંચાયું.

દરમ્યાન હકીકત એમ જાની કે ધારાનગરીમાંથી જે લૂટનો સામાન લઈ આવ્યા હતા તે પૈકી પુસ્તકોનો સંહાર ખાસ મહત્વનો લાગતો હતો. મહારાજ અને પંડિતો એ સંહાર તપાસતા હતા તે દરમ્યાન તેમાંથી માળવાના લોજરાજા-નું જનાવેલું એક વ્યાકરણ નીકળી આવ્યું. વધારે તપાસ કરતાં એક નિઘંટુ (શબ્દની મૂળ વ્યુત્પત્તિની ચર્ચા કરનાર પુસ્તક) નીકળ્યું. રાજધિરાજને એ વાંચી સ્વાભાવિક ધર્મિયાં ધર્મ આવી. એણે બહાર રીતે કહ્યું કે ‘આવા વિજ્ઞાનને લગતાં પુસ્તકો મારા રાજ્યમાં-શુજરાતમા લખાવા બેઠ્યાં. મારા રાજ્યલંકારમાં, મારા દેશમાં, મારી દેખરેખ નીચે લખાયલા પુસ્તક હોય તો કેવું સારું?’ એમ જણાવવા સાથે રાજાએ જરા દિલગીરી બહાર કરી. તે વખતે સર્વની નજર

શ્રી હેમચંદ્રાચાર્ય પર પડી અને સર્વેએ જણાવ્યું કે હેમચંદ્રાચાર્યમાં ગુજરાતના લોજ થવાની શક્તિ છે. સર્વેએ તે વળતે એક સારું સર્વાંગ વ્યાકરણ તૈયાર કરવાની આવશ્યકતા સૂચવી અને કારણમાં જણાવ્યું કે 'તે વળતે વ્યાકરણ ઉપલબ્ધ હતાં, તે કાં તો ઘણાં ટૂંકાં હતાં અથવા ઘણાં મુશ્કેલ હતાં અને કેટલાંક તદ્દન પુરાતન થઇ ગયેલાં હતાં'

હેમચંદ્રાચાર્યે જણાવ્યું કે 'રાજ્યની મદદ હોય તો તે કાર્ય બની શકે તેવું છે.' તેમણે કાશ્મીરના સરસ્વતી મંદિરમાંથી આઠ જૂનાં વ્યાકરણો મંગાવવાની વાત રજૂ કરી. જ્યસિંહ દેવને પણ એ વાતમાં રસ લાગ્યો. એણે પૌતાના વિશિષ્ટ અધિકારીઓને કાશ્મીર મોકલ્યા. પ્રવરપુરમાં સરસ્વતીમંદિર હતું. ત્યાંથી એની અધિકારી દેવીની પ્રાર્થના કરી તેઓ પુસ્તકો પાટણ લઈ આવ્યા.

શ્રી હેમચંદ્રાચાર્યે તે વળતે 'શબ્દાનુશાસન' ગનાવ્યું. એમાં આઠ અધ્યાય ગનાવ્યા. દરેક અધ્યાયના ચાર ચાર પાદ ગનાવ્યા. એમાં સૂત્રો, પ્રત્યયો, ધાતુના ગણો, ધાતુના અર્થો અને રૂપો વિગેરે અનેક વ્યાકરણીય ગાળતોનો સમાવેશ કર્યો. સંધિના નિયમો સહેલા કરી એક સાથે ગોઠવી આપ્યા. એના અંતરમાં પરસ્પૃષદ, આત્મસ્પૃષદ, ગુદા ગુદા કાળો, નામના રૂપો, અનિયમિતતાઓ, સમાસ, કારક, તદ્વિત વિગેરે અનેક ગાળતોનો સમાવેશ કરી સર્વાંગ વ્યાકરણ ગનાવ્યું. અને એને પરિપૂર્ણ અને સ્પષ્ટ કરવા માટે એના પર વિસ્તારથી ટીકાઓ જાતે લખી.

એ વ્યાકરણને રાજ્યસંમત કરવા એતું નામ સિદ્ધ-હેમ વ્યાકરણ રાખ્યું. એટલે એને ગનાવનાર હેમચંદ્રાચાર્યે તેને સિદ્ધરાજ મહારાજને અર્પણ કર્યું છે, એમ નામ પરથી જાતાવ્યું અને એના પર રાજ્યસંમતિનો સિક્કો લગાવવા એના પ્રત્યેક પાદને છેડે મૂળરાજના સમયથી માંડીને સિદ્ધરાજ સુધીના રાજ્યવૈભવના શ્લોકો મૂક્યા. એ પાંત્રીશ ઐતિહાસિક શ્લોકો પર હવે પછી વિવેચન કરશું, પ્રથમ શબ્દશાસ્ત્રની વાત પૂરી કરી લઈએ.

વ્યાકરણનો વિષય તદ્દન શુદ્ધ છે, એ તો સર્વને સમજાય તેવી વાત છે. અને સંસ્કૃત વ્યાકરણના નિયમો, એના અપવાદો અને અપવાદના વળી અપવાદો ઘણા અટપટા છે એ જાણીતી વાત છે. એ સર્વને કે દ્રિત કરવા, સ્પષ્ટ કરવા, સુગમ્ય કરવા અને નવીન પદ્ધતિએ યોજવા એ અતિ દુર્ઘટ કાર્ય છે, છાયા પરના અસાધારણ પ્રભુત્વ વગર અશક્ય છે અને અસામાન્ય માનસિક વૈભવ વગર ધૂંધવણમાં પાડી નાંખે તેવું કાર્ય છે.

આ સર્વદેશીય પંચાંગી વ્યાકરણને અંજી બીજી એ વાત છે કે વ્યાકરણના વિષયમાં એ છેલ્લો શબ્દ છે. શ્રી હેમચંદ્રાચાર્ય પછી કોઈ પણ પંચાંગી સંપૂર્ણ સંસ્કૃત વ્યાકરણ ગણ્યું નથી એ વ્યાકરણ આધારભૂત ગણાય છે. સૂત્રરૂપે લખાયેલ આ વ્યાકરણ ન્યામ અને ગૃહ્યનામ (અમુક લઘ્ય વિભાગ) સાથે

સુદૃઢ થયેલ છે. બારમી શતાબ્દમાં સુદ્રહાલયો નહોતાં, પણ ત્રણેયે લહિયાઓએ બેસી એની શુદ્ધ પ્રતો તૈયાર કરી એવી વાત નોંધવામાં આવી છે. તે કેમ બની હશે તેને માટે જૂના પાટણની આપ મુલાકાત લેશો ત્યારે ત્યાં શાહીનો કુંડ બતાવવામાં આવશે. એ પરથી માલૂમ પડશે. એ કુંડ પર બેસી લહીઆઓ લખતા હશે. એક સાથે કોપી કરતા હશે એમ અનુમાન થાય છે. પ્રસિદ્ધિની આ પદ્ધતિ વિચારણીય છે.

જૈનોની આર્ષલાખા પ્રાકૃત છે. બાળજીવો-સામાન્ય બુદ્ધિવાળા સહેલાઈથી સમજી શકે તેવી લાખાને પ્રાકૃત લાખા કહેવામાં આવે છે. સંસ્કૃત લાખામાંથી પ્રાકૃત નીકળી કે પ્રાકૃતમાંથી સંસ્કાર પામી તૈયાર થઈ તે વિદ્રહ્લોઘ્ય સંસ્કૃત લાખા-એટલે કે પ્રથમ સંસ્કૃત લાખા અને તે પરથી થયેલી લાખા તે પ્રાકૃત અથવા એથી ઊલટો ક્રમ એટલે કે પ્રાકૃત એ સર્વસામાન્ય લાખા અને સંસ્કારી વિદ્વાનોની લાખા તે સંસ્કૃત એમ સમજતાં પ્રથમ પ્રાકૃત અને તે પરથી સંસ્કૃત એ પ્રશ્ન ઘણો રસપ્રદ છે, પણ અત્યારે તેની ચર્ચા કરવા જતાં વિષયાંતર થઈ બંધ તેમ છે. કોઈક મતે પ્રાકૃત-પ્રકૃતિજન્ય-સ્વભાવસિદ્ધ-મૂળભૂત લાખા છે અને તેમાંથી સંસ્કાર પામી તૈયાર થયેલી લાખા સંસ્કૃત છે અને તે મતના ટેકામાં સંસ્કૃત નાટકોમાં સ્ત્રી અને સામાન્ય પાત્રના મુખમાં પ્રાકૃત લાખા મૂકી છે તે વાતને આગળ ધરે છે. એ ચર્ચા આપણે કોઈ અન્ય પ્રસંગ પર મુલતવી રાખીએ. અત્રે એક વાત એવી જણાવવી આવશ્યક લાગે છે કે જૈનના આર્ષગ્રંથ પ્રાકૃત લાખામાં લખાયેલા છે. સિદ્ધહૈમ વ્યાકરણમાં આઠમો અધ્યાય પ્રાકૃત વ્યાકરણનો આપ્યો છે. પાણિનિએ જેમ વેદવ્યાકરણ છેદેલે મૂક્યું તેમ હેમચંદ્રાચાર્યે આઠમા અધ્યાયમાં પ્રાકૃતને સ્થાન આપ્યું. આ પ્રાકૃત વ્યાકરણના સૂત્રો દ્વારાશ્રય દાવ્યને છેડે બોમ્બે સંસ્કૃત સીરીઝમાં પ્રો. કાથાવટેએ છાપ્યાં છે. પ્રાકૃત વ્યાકરણના ચાર પાદો છે. પ્રથમ પાદમાં સંસ્કૃતના સંધિના નિયમો પ્રાકૃતમાં કેવો વિકલ્પ લે છે તે બતાવી સંસ્કૃત શબ્દના સ્થિતિએ પ્રાકૃતમાં કેવો ફેરફાર થાય છે તે વિગતવાર બતાવ્યું છે. દરેક ગુજરાતી શબ્દની વ્યુત્પત્તિ મળે તેના સાધન અત્ર પ્રાપ્ત્ય છે.

આઠમા અધ્યાયના બીજા પાદમાં જોડાક્ષરો પ્રાકૃતમાં કેવાં રૂપ લે છે તે બતાવ્યું છે અને સાથે તેનાં વિકલ્પ રૂપો બતાવ્યાં છે. લાખાશાસ્ત્રીને આ અતિ ઉપયોગી વિભાગ છે. અષ્ટમશનાં પૂર્વરૂપો અહીં ઉપલબ્ધ થતાં હોવાથી ગુજરાતી લાખાની જોડણીના નિયમો શોધનારને અને શબ્દનું મૂળ તપાસનારને આ વિભાગ ખૂબ ઉપયોગી છે. સદર અધ્યાયના ત્રીજા પાદમાં ધાતુઓના પ્રત્યયમંત્રો અને નામોનાં રૂપોમાં કેવા ફેરફાર પ્રાકૃત લાખામાં થાય છે તે બતાવી તે લાખાના હ્રસ્વ અને દીર્ઘના ફેરફારોના નિયમો વિગતવાર બતાવ્યા છે. બાતિના ફેરફાર પણ બરાબર વિગતવાર નોંધ્યા છે. સર્વનામનાં સૂત્રો વિગતથી બતાવી પ્રાકૃતમાં દિવચન નથી એ વાત સ્પષ્ટ કરી છે અને આગળ વધતાં વિલક્ષિતના નિયમો

પ્રાકૃતને અંગે જતાવ્યા છે. ચોથા પાદમાં ધાતુના આદેશો જતાવ્યા છે. ત્યારપછી શૌરસેની ભાષા પર ભાષાના ફેરફારો નોંધ્યા છે. શૌરસેની પ્રાકૃત ભાષાનો એક પ્રકાર છે. પ્રાકૃતના માગધી વિભાગને ત્યારપછી વિચાર્યો છે. ત્યારબાદ પૈશાચી નામની પ્રાકૃત ભાષામાં થતા ફેરફારો નોંધ્યા છે અને છેવટે અપભ્રંશ ભાષામાં થતા ફેરફારો વિસ્તારથી નોંધ્યા છે.

આ અપભ્રંશ ભાષા તોગુજરાતીની પુરોગામિની ભાષા છે, નજીકના સંબંધવાળી છે અને ગુજરાતી ભાષાની વૈજ્ઞાનિક વિચારણાને અંગે ખાસ ઉપયોગી છે.

આ રીતે ‘શબ્દાનુયાસન’—સિદ્ધહૈમ વ્યાકરણ લખ્યું. તેને સિદ્ધરાજ મહારાજએ ખૂબ નંદેરાત આપી. હાથીની અંગાડીમાં પધરાવી એના મૂલ્યની નંદેરાત કરી. ત્રણેય લાહીઆઓ પાસે એની કોપીઓ કરાવી. કછલ નામના અધ્યાપકને રોકી એની અધ્યયનશાળા પાઠભૂમાં શરૂ કરાવી અને એ રીતે એ વ્યાકરણની મહત્તા વધારી. શબ્દશાસ્ત્રનો ગાડીનો ભાગ પૂરો કરવા હેમચંદ્રાચાર્યે ત્યારપછીના સમયમાં ત્રણ મોટા કોશો જતાવ્યા. અભિધાનચિંતામણિમાં એકાર્થવાચી અનેક શબ્દોનો સંબંધ કર્યો (Homonyms). ત્યારપછી અનેક કાર્થસંબંધ કોશમાં એક શબ્દના અનેક અર્થ થાય તેનો સંબંધ કર્યો (Synonyms). પછી દેશી શબ્દો-અપભ્રંશ અને પ્રાચીન ગુજરાતી શબ્દોના સંબંધ માટે દેશીનામમાળા રચી આ રીતે સર્વાંગસંપૂર્ણ શબ્દશાસ્ત્રોની રચના કરી. વ્યાકરણના સૂત્રો ઉપર પ્રકાશિકા નામની મોટી ટીકા લખી અને એ રીતે શબ્દમહાકાવ્ય પૂરો કર્યો.

આ વ્યાકરણના દાખલાઓ આપવા માટે દ્વિયાશ્રય મહાકાવ્યની રચના પણ હેમચંદ્રાચાર્યે કરી. એમાં વ્યાકરણના દરેક પાદ પરના દાખલાઓ એક બાબતએ આપ્યા અને સાથે સાથે મૂળરાજ સોલંકીથી શરૂ કરી ગુજરાતના સોલંકી રાજાઓનો ઇતિહાસ વિગતવાર રજૂ કર્યો અને સિદ્ધરાજના સમય સુધી તેને લઈ આવ્યા. આ સંસ્કૃત ગ્રંથનું ભાષાંતર સ્વર્ગસ્થ મણિલાઇ નલુભાઇએ કર્યું છે અને સર સયાજીરાવ ગ્રંથમાળામાં પ્રકટ થયું છે. એમાં શરૂઆતમાં ૭૦ શ્લોકમાં તે વર્ણનના અણહિલપુર પાઠભૂનું વર્ણન કર્યું છે તે ખાસ વાંચવા યોગ્ય છે. પ્રાકૃત વિભાગના ઇર્ષાંત માટે ત્યારબાદ કુમારપાલચરિત્ર જતાવ્યું તે પણ ધ્યાનમાં રાખવા લાયક જોના છે.

શબ્દાનુયાસનને અંગે આટલી વાત રજૂ કરી પ્રાસંગિક થોડી વાત રજૂ કરીએ. આ કૃતિ સં. ૧૨૬૩ની આસપાસ થઈ હોય એમ જણાય છે. વ્યાકરણ ખૂબ પ્રતિષ્ઠા પામ્યું તેનું કારણ એ જણાય છે કે એની ગોઠવણ ખૂબ પદ્ધતિસરની અને વૈજ્ઞાનિક રીતે થયેલી છે. એને માટે ડો. બુહરે અને ડો. કીલ્હોર્ને બહુ ઉચ્ચ પ્રકારના અભિપ્રાયો દર્શાવ્યા છે. એ વ્યાકરણ પર ત્યારપછી બુદ્ધિ બુદ્ધિ ઘણી ટીકાઓ રચાઈ છે અને અત્યારે પણ અનેક ટીકાઓ લેખ્ય છે.

આ વ્યાકરણના આઠ અધ્યાયના ચાર ચાર પાદો છે. તેને છેડે એક એક શ્લોક મૂકી ૩૨ શ્લોક હેમચંદ્રાચાર્યે રજૂ કર્યા છે અને છેવટે પ્રશસ્તિના ત્રણ શ્લોક ઉમેરી એ ઐતિહાસિક પાંત્રીશ શ્લોકની સંખ્યા પૂરી કરી છે. એ પાંત્રીશ શ્લોક આ લેખમાં મૂળ, અર્થ અને વિવેચન સાથે આપવામાં આવ્યા છે. તે પરથી જણાશે કે એના પ્રથમના આઠ શ્લોકોમાં સૌલંકી વંશના રાજ્યસ્થાપક મૂળરાજદેવનું વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે. નવ, દશ અને અગિયારમાં શ્લોકમાં અતુલકે આસુંકરાજ, વલ્લભરાજ અને દુર્લભરાજનું વર્ણન એક એક શ્લોકમાં કર્યું છે. ભીમદેવ પાંચમા સૌલંકી રાજા માટે ગારથી જોણ સુધીના પાંચ શ્લોક લખ્યા છે. જ્યારે છઠ્ઠા કર્ણદેવ માટે સત્તરમો એક શ્લોક લખ્યો છે. અઠારમા શ્લોકથી જયસિંહ સિદ્ધરાજ મહારાજનું વર્ણન એના શૌર્યના યશોજ્ઞાન સાથે આપ્યું છે અને એની રાજ્યપદ્ધતિ પર વિવેચન કર્યું છે. એને માટે અઠારથી પાંત્રીશ સુધીના સર્વ શ્લોકો અલંકારિક લાપામાં મૂક્યા છે. માત્ર ગત્રીશમા શ્લોકમાં સૌલંકી વ્યવસ્થાપક મૂળરાજદેવને ફરીવાર યાદ કર્યાં છે, પણ તે એ વંશમાં થયેલા મહાન જયસિંહ રાજાધિરાજને યાદ કરવા માટે જ છે.

આ પાંત્રીશ શ્લોકને માટે એક પ્રણધમાં એવી વાર્તા લખાઈ છે કે સિદ્ધરાજ મહારાજ પાસે કોઈ વિરોધીએ જણાવ્યું કે ‘આખા વ્યાકરણમાં સિદ્ધરાજ મહારાજનું કે એના વંશનું નામનિશાન જ આવતું નથી.’ એ વાતનું નિવારણ કરવા આચાર્ય હેમચંદ્રે રાતોરાત આ પાંત્રીશ શ્લોકો બનાવી દરેક પાદને અંતે અને છેવટની પ્રશસ્તિમાં મૂકી દીધા. આ વાત ગમે તેમ હોય, પણ એ કૃતિ શ્રી હેમચંદ્રાચાર્યની પોતાની છે, એ શ્લોકો તે વખતે લખાયેલી ઉપલબ્ધ તાક-પત્રોની પ્રતોમાંથી પ્રાપ્ત થાય છે.

આ પાંત્રીશ શ્લોકો ખૂબ વિચારવા યોગ્ય છે. એમાં શ્લેષો અને અલંકારો ખૂબ ભર્યા છે, પણ તે ઉપરાંત તે વખતના સમાજમાં રાજા તરફ કઈ નજરે જોવામાં આવતું હતું, તેની પ્રશંસા કેના શબ્દોમાં થતી હતી અને તેની વિજય-યાત્રાઓની નોંધ કેવા ભારે શબ્દોમાં કરવામાં આવતી હતી તેના ખ્યાલ આવે છે.

દયાશ્રયમાં જે શબ્દોમાં સૌલંકી વંશની પ્રશંસા કરવામાં આવી છે, જે રીતે શુન્દરાતનું ગૌરવ વધારવામાં આવ્યું છે અને સાળવાની સ્ત્રીઓને રહતી-કકળતી બતાવવામાં આવી છે, જે લાપાવૈભવ સાથે સદર પાંત્રીશ શ્લોકમાં શુન્દરાતને અપનાવવામાં આવ્યું છે તે એક વાલ ચોખ્ખી રીતે સ્પષ્ટ કરે છે અને તે એ છે કે શ્રી હેમચંદ્રાચાર્યના હૃદયમાં શુન્દરાતનું અપૂર્વ ગૌરવ હતું. જેમ રઘુવંશનું વર્ણન કાલિદાસે કરી પોતાના મુખ્ય પાત્ર રામને અપનાવ્યા, તેમ શુન્દરાતનું ગૌરવ ધારી શ્રી હેમચંદ્રાચાર્યે પોતાના મુખ્ય પાત્ર સિદ્ધરાજ જયસિંહને અપનાવ્યા અને પાછળની જિંદગીમાં કુમારપાળને વિશેષ અપનાવ્યા, જે પાછળની હકીકત કુમારપાળચરિત્ર અને કૃપાચુંદરીના લક્ષણોનથી જણાય છે. શુન્દરાતના

ગૌરવને વધારવાનો આવો સીધો સચોટ ઐતિહાસિક પ્રથમ પ્રયત્ન કરનાર શ્રી હેમચંદ્રાચાર્ય હતા અને તે રીતે આપણે તેમને ગુજરાતના મહાન જ્યોતિર્ધરનું ઉપનામ આપીએ તો તે યોગ્ય ગણાશે. એ ઉપનામ બરાબર સમજવા માટે દ્વયાશ્રયનો વિગતવાર અભ્યાસ કરવાની જરૂર છે. એમાં એમણે અતિ કુશળતા વાપરી છે, એ ઉપરાંત એમણે ગુજરાતનું ગૌરવ વધારવા માટે અનેકવિધ પ્રયાસ કર્યા છે અને તે સદર અંતરે બારીકીથી વાંચતાં જણાઈ આવે તેવું છે.

ગુર્જરાગરાનો આ અતિ સમૃદ્ધ વિષય હવે વધારે શોધખોળ અને અભ્યાસ માગે છે. એ દિશાએ સવિશેષ પ્રયત્ન કરવાની પ્રેરણારૂપે સદર વ્યાકરણના પ્રત્યેક પાઠને અંતે જડી દીધેલા અને પ્રશસ્તિમાં વણી દીધેલા પાંત્રીશ શ્લોકને વિચારી જઈએ. ગુર્જરાગરાના વૈજ્ઞાનિક અભ્યાસ માટે સદર વ્યાકરણનો આઠમો અધ્યાય તો અનિવાર્ય જ છે, પણ એ સંગ્રાહી પ્રેરણારૂપે આખો દ્વયાશ્રય કાવ્ય અંથ પણ ઐતિહાસિક તજજ્ઞે એટલો જ ઉપયોગી છે. આટલું સ્પષ્ટીકરણ કરીને આપણે સદર પાંત્રીશ શ્લોકો અર્થ વિવેચન સાથે વિચારી જઈએ.

પાદ ૧. હરિરિવ ચલિવન્ધકારસ્ત્રિશક્તિયુક્તઃ પિનાકપાણિરિવ ।

કમલાશ્રયઞ્ચ વિધિરિવ જયતિ શ્રીમૂલરાજનૃપઃ ॥ ૧ ॥ આર્ય

બાલિ(પ્રહલાદના પુત્ર વિરેચનનો પુત્ર)ને બંધ કરનાર વિષ્ણુ જેવા, ત્રણ શક્તિવાળા શિવ જેવા અને કુમળનો આશ્રય કરનાર બ્રહ્મા જેવા શ્રી મૂળરાજ મહારાજ જય પામો.

(અહીં મૂળરાજ મહારાજ-એટલે પ્રથમ ગૂર્જરાજને વિષ્ણુ, શિવ અને બ્રહ્મા સાથે સરખાવેલ છે.)

પાદ ૨. પૂર્વમવદારમોપીહરણસ્મરણાદિવ જ્વલિતમન્ચુઃ ।

શ્રીમૂલરાજપુરુષોત્તમોઽધીદ્ દુર્મદામીરાન્ ॥ ૨ ॥ આર્ય

પુરુષોમાં શ્રેષ્ઠ મૂળરાજ મહારાજે અતિ અભિમાની આભીરોનો વધ કર્યો તે પૂર્વ ભવમાં તેને ગાળક અને ગોપીઓના હરણનું સ્મરણ થવાને અંગે ક્રોધ ઉત્પન્ન થયેલો તેનું બાણે પરિણામ જ હોય નહિ તેમ લાગે છે. (સોરઠનો આભીર રાજા જે નરકાસુરનો અવતાર હતો તેને મૂળરાજે હરાવ્યો હતો અને તેનો વધ કર્યો હતો. દ્વયાશ્રયમાં તેનું વર્ણન છે. એ આભીર રાજાએ અનેક ગોવાળણોને ચોરી દીધી હતી અને તેને પચણ્યો હતો. એ ગોવાળણોને કૃષ્ણની ગોપી સાથે સરખાવી, પૂર્વભવ યાદ કરાવી અહીં મૂળરાજને કૃષ્ણની ઉપમા આપી છે.)

પાદ ૩. ચક્રે શ્રીમૂલરાજેન, નવઃ કોઽપિ યશોઽર્ણવઃ ।

પરકીર્તિથચન્તીનાં, ન પ્રવેશમદત્ત યઃ ॥ ૩ ॥ અનુષ્ટુપ

જે મૂળરાજે પરની કીર્તિરૂપ નદીને કદી પ્રવેશ જ કરવા દીધો નહિ, તેણે તો કોઈ યશરૂપ નવો જ દરિયો ઉત્પન્ન કર્યો. (દરિયામાં નદીઓનાં પાણી ઠંડા

વાય છે. મૂળરાજે તો એવું કમાલ કામ કર્યું અને તે દ્વારા એક એવો પોતાના યશસ્વ દરિયો ઉત્પન્ન કર્યો કે જેમાં પારકાની કીર્તિરૂપ નદી જ ન હોય. એવો દરિયો કમાલ જ કહેવાય કે જેમાં નદી ન મળતી હોય. તેણે તો પરની કીર્તિ રહેલા દીધી નહિ અને છતાં દરિયો તો રાખ્યો એટલે એણે પોતાના યશસ્વ નવીન પ્રકારનો સમુદ્ર ઉત્પન્ન કર્યો.)

પાદ ૪. સોત્કંઠમંગલગણૈઃ કુચકર્પણૈશ્ચ,
વક્ત્રાબ્જચુંવનનચક્ષતકર્મમિશ્ર ।

શ્રીમૂલરાજહતભૂપતિભિર્વિલેસુઃ,

સાંઘ્યે ચ શ્વેડપિ ચ શિવશ્ચ સુરસ્ત્રિયાશ્ચ ॥ ૪ ॥ વસંતતિલકા

મૂળરાજ મહારાજે હણેલા ભૂપતિની સાથે શિવ અને અપ્સરાઓ-દેવીઓ ઉત્કંઠાપૂર્વક અંગોના લાગવાવડે, સ્તનના ખેંચવાવડે અને મુખક્રમળને ચુંબન કરતાં થયેલા નખના ઉઝરડાવડે વિલાસ કરે છે.

(મૂળરાજ મહારાજે તો કેક ભૂપતિઓને સ્વર્ગે પહોંચાડી દીધાં. તેઓ અત્યારે દેવીઓ-અપ્સરાઓ સાથે શમકીડા કરે છે. એના ત્રણ પ્રકાર આ શ્લોકમાં બતાવ્યા છે. અંગલગણ, કુચકર્પણ, મુખચુંબન પ્રસંગે નખક્ષત. આમાં મૂળરાજનું ક્ષાત્રતેજ બતાવ્યું છે.)

પાદ ૫. પ્રાવૃદ્ધજાતેડપિ હે ભૂપા !, મા સ્મ ત્યજત કાનનમ્ ।

હરિઃ શૈતેડચ નન્વેપ, મૂલરાજમહાપતિઃ ॥ ૫ ॥ અનુષ્ટુપ

ચોમાસું થયું છે છતાં હે રાજન્ ! તમે જંગલ છોડો નહિ, કારણ કે આ મૂળરાજ મહાપતિરૂપ સિંહ અત્ર સૂતો છે. (ચોમાસામાં લડાઈ ગંધ રહેતી હતી. તે વખતે મૂળરાજથી હારેલા રાજાઓ જે જંગલમાં નાસી ગયા હતા તેમને ઉદ્દેશીને કહે છે કે તમે જંગલને ભૂલેચૂક્યે છોડતા નહિ, કારણ કે અહીં મૂળરાજ મહારાજરૂપી સિંહ સૂતો છે. સિંહ જાગીને એક ત્રાઠ પાડશે કે તમારો દમ નીકળી જશે. અથવા મૂળરાજરૂપ હરિ-કૃષ્ણ અત્યારે લલે સૂતો હોય, પણ એ કાર્તિકી એકાદશીએ જાગશે ત્યારે તમારો દમ કાઢી નાખશે, માટે તમે જંગલમાં ભરાઈને રહો છો ત્યાં ને ત્યાં જ છુપાઈ રહો.)

પાદ ૬. મૂલાર્કઃ ધૂયતે શાલ્મે, સર્વાકલ્યાણકારણમ્ ।

અધુના મૂલરાજસ્તુ, ચિત્રં લોકેષુ ગીયતે ॥ ૬ ॥ અનુષ્ટુપ

‘મૂળનો સૂર્ય સર્વ પ્રકારના નુકસાનોનો કરનાર હોય છે એમ શાસ્ત્રોમાં સંભળાય છે, પણ નવાઈ જેવી વાત છે કે હાલમાં મૂળરાજનાં તો લોકોમાં (પ્રશંસનાં) ગીત ગવાય છે.’ (જ્યોતિષશાસ્ત્રમાં મૂળનો સૂર્ય ખરાબ ગણાય છે, પણ મૂળરાજરૂપ સૂર્યની તો હાલમાં ખૂબ ચંદલી દેખાય છે. જ્યોતિષ માન્યતા પર અહીં લાર છે.)

પાદ ૭. મૂલરાજાસિધારાયાં, નિમગ્ના યે મહામુજઃ ।

અન્મજ્જન્તો વિલોપ્યન્તે, સ્વર્ગંગાજલેષુ તે ॥ ૭ ॥ અનુષ્ટુપ્

‘મોટા બાહુવાળા જે મહારાજાઓ મૂળરાજની તરવારની ધારમાં ગરકાવ થઈ ગયા હતા તેઓ (અત્યારે) સ્વર્ગંગા-આકાશગંગાના પાણીમાં તરતાં દેખાય છે.’ (જેઓ મૂળરાજ સામે લડ્યા તે મરણ-પામ્યા તે અત્યારે સ્વર્ગ-ગંગામાં-આકાશમાં દેખાય છે. તેઓનું હૃદયથી છવન પૂરું થયું છે.)

પાદ ૮. શ્રીમૂલરાજક્ષિતિપસ્ય વાહુ-વિંમર્ષિ પૂર્વાચલશૃંગશોભામ્ ।

સંકોચયન્ વૈરિમુખાંબુજાનિ, યસ્મિન્નયં સ્ફૂર્જતિ ચન્દ્રદાસઃ ॥ ઉપજાતિ

‘જે મૂળરાજ મહારાજના હાથમાં આ ચંદ્રદાસ ખડ્ગ શત્રુઓના મુખરૂપ ચંદ્રને સંકોચ કરાવતું ગડાગડાટ કરી રહ્યું છે તે પૂર્વ દિશાના ઉદયગિરિની શોભાને ધારણ કરે છે.’ (ચંદ્રદાસ નામનું ખડ્ગ-હથિયાર છે. એ ત્યારે જળજળાટ કરતું નીકળે ત્યારે જેમ સૂર્યને ઉદય થતાં ચંદ્ર સંકોચ પામે તેમ શત્રુઓનાં મુખચંદ્રોને નરમ કરી દે છે-સંકોચ પમાડી દે છે. હાથને પર્વત સાથે-શત્રુ અને મુખને ચંદ્ર સાથે સરળાવવામાં ભારે યુક્તિ કરી છે. સૂર્ય ઉદય થાય ત્યારે ચંદ્ર સંકોચ પામે છે, પણ મૂળરાજના હાથમાં રહેલ ચંદ્રદાસ તો ઘણધણાટ કરી મૂકે છે. આમાં પ્રચ્છન્ન વિરોધાભાસ છે.)

પાદ ૯. અસંરઘ્વા અપિ ચિરં, દુસ્સદ્ધા વૈરિભૂતામ્ ।

સંઘાશ્વામુંડરાજસ્ય, પ્રતાપશિખિનઃ કળાઃ ॥ ૯ ॥ અનુષ્ટુપ્

‘આમુંડરાજ (મૂળરાજના વારસ)ના પ્રતાપરૂપ અગ્નિનાં તણખાઓ કોપ પામેલા ન હોવા છતાં પણ ઘણા આકરા છે અને એના વૈરી રાજાઓને માટે અસદ્ધ છે.’ (બીજી સોલંકી આમુંડરાજ. એના પ્રતાપને અગ્નિ સાથે સરળાવી એના ક્ષણીઆઓને ખૂબ પ્રચંડ બતાવ્યા અને તેનો તાપ વૈરી રાજાઓ ન સહન કરી શકે તેવો હોય છે એમ બતાવી આમુંડરાજના પ્રતાપને વર્ણવ્યો. એ રાજા મરણ પામ્યા છતાં હજી પણ એનાં ક્ષણીઆં ઊભા કરે છે એવો પણ અવ્યક્ત ભાવ જણાય છે.)

પાદ ૧૦. શ્રીમદ્વલ્લભરાજસ્ય, પ્રતાપઃ કોઽપિ દુસ્સદ્ધઃ ।

પ્રસરન્ વૈરિભૂપેષુ, દીર્ઘનિન્દ્રામકલ્પયત્ ॥ ૧૦ ॥ અનુષ્ટુપ્

‘શ્રીમાન વલ્લભરાજનો પ્રતાપ તો કોઈ ભારે આકરો છે, તે ત્યારે હુશ્મન રાજાઓમાં પ્રસાર પામે છે ત્યારે તો એ દીર્ઘનિન્દ્રા-ઊઘડે જ નીપળાવે છે.’ (ત્રીજી સોલંકી વલ્લભરાજ. દીર્ઘનિન્દ્રા એટલે મરણ, જે ઉઘમાંથી પ્રાણી બળે નહિ તે.)

પાદ ૧૧. શ્રીદુર્લભેશ્વરમણે, પાદાસ્તુષ્ઠિચિરે ન કૈઃ ।

લુલ્હિન્નમિન્દ્રીપાલૈર્-ચાલિચિલ્ચૈરિવાપ્રતઃ ॥ ૧૧ ॥ અનુષ્ટુપ્

દુર્લભરાજ મહારાજરૂપ સૂર્યના પાદોની. સ્તુતિ તેની આગળ બાલિ-

ખિલ્યની જેમ ચાલતા અને પગ આગળ લોટતા કયા રાજાઓ નથી કરતા ? (ખાલિખિલ્યનું કદ અંશુકા જેટલું હોય છે. સંખ્યા સાઠ હજારની હોય છે. તે સૂર્યના રથની આગળ ચાલે છે. કતુની સંતતિ નામે પત્નીએ જણાવેલા કહેવાય છે. દુર્લભરાજરૂપ સૂર્ય. સૂર્ય આગળ જેમ સાઠ હજાર ખાલિખિલ્યો ચાલે તેમ મહારાજાની આગળ મેદિનીપાળો ચાલે અને એના પગ આગળ ઠેળાં ખાય—આ લોપ છે. ખાલિખિલ્યો મગતરાં જેવાં છે, તેમ આ રાજાઓ પણ મગતરાંને તોલે છે.)

પાદ ૧૨. પ્રતાપતપનઃ કોઽપિ, મૌલરાજેર્નવોઽમવત્ ।

રિપુસ્ત્રીમુષ્પદ્માનાં, નો સેહે યઃ કિલ શ્રિયમ્ ॥ ૧૨ ॥ અનુષ્ટુપ

‘ મૂળરાજના વંશજ (ભીમ) નો પ્રતાપ સૂર્ય તો કેાઈ નવી ભાતનો નીકળી પડ્યો. એણે શત્રુઓની સ્ત્રીઓનાં મુખકમળની લક્ષ્મીને જરા પણ સહન ન કરી. ’ (આ શ્લોક ચોથા મોક્ષકી ભીમરાજ માટેનો જણાય છે. સૂર્ય કમળની લક્ષ્મીને વધારે છે આ રાજા તો એવો નવી ભાતનો સૂર્ય ભગ્યો કે જેણે શત્રુની સ્ત્રીઓના મુખકમળની લક્ષ્મીને સ્વાન કરી દીધી, એનું મૌલાગ્ય હરી લીધું, એને નિર્ધરક બનાવી દીધી.)

પાદ ૧૩. કુર્વન્કૌંતલશૈથિલ્યં, મધ્યદેશં નિષીડયન્ ।

અંગેષુ વિલસન્મૂમે-ર્મર્તાઽમૃદ્ ભીમમૂપતિઃ ॥ ૧૩ ॥ અનુષ્ટુપ

‘ અંગ દેશ (હાલનું ગંગાળ) માં વિલાસ કરતાં માધાનાં ચોટલાઓને દીવો કરતો અને મધ્યપ્રદેશને પીડા કરતો ભીમ મહારાજ ભૂમિનો પતિ થયો. અથવા કુંતલ દેશને શિથિલ કરતો અને મધ્યદેશને પીડા કરતો એવો પણ અર્થ થાય. ’ (ભીમ મહારાજે અંગ અને કુંતલ દેશ પર ચડાઈ કરી અને મધ્ય પ્રદેશના લોકોને પીડા નીપજાવી તે પર આ ઉલ્લેખ જણાય છે.)

પાદ ૧૪. શ્રીભીમપ્રીતનોત્પાતરજોમિર્વૈરિભૂમુજામ્ ।

અહો ચિત્રમવર્ધન્ત, લલાટે જલવિન્દયઃ ॥ ૧૪ ॥ અનુષ્ટુપ

‘ શ્રી ભીમ મહારાજના સંતોષે ભડાડેલી રજવડે શત્રુ રાજાઓનાં કપાળ પર પાણીના ગિન્દુઓ વધે છે એ ઘણી આશ્ચર્યની વાત છે. ’ (સાધારણ રીતે પવન-રજ ભેડે ત્યારે પ્રસ્વેદના ગિન્દુઓ ઘટે છે, પણ ભીમરાજનો સંતોષ જે રજ ભડાડે છે તેથી તો શત્રુ રાજાઓની મૂઝવણ વધી પડે છે અને પરિણામે કપાળ પર પરમેવાની શેર વધે છે)

પાદ ૧૫. કર્ણં ચ સિદ્ધરાજં ચ, નિર્જિત્ય યુધિ દુર્જયમ્ ।

શ્રીભીમેનાયુના ચક્રે, મહાભારતમન્યથા ॥ ૧૫ ॥ અનુષ્ટુપ

‘ ઘણી સુગ્રીળતે છતી શકાય તેવા કર્ણ અને સિદ્ધરાજને લડાઈમાં છતીને શ્રી ભીમ મહારાજએ તો અત્યાદે મહાભારતને ઉઘલાવી નાખ્યું છે. ’ (ચેદી અથવા દેહલના રાજા કર્ણને અને મિદ્ધના રાજા હેમકને ભીમરાજએ હરાવ્યા

એવી હુકીકત દ્વાચયથી પ્રાપ્ત થાય છે. મહાભારતમાં કર્ણને અર્જુને માર્યો અને સિંધુદેશના રાજા જયદ્રથને પણ અર્જુને માર્યો હતો. અહીં તો ભીમે પોતે કર્ણ અને સિદ્ધરાજનો વધ કર્યો એટલે મહાભારતના ભીમે કર્ણનો વધ નહોતો કર્યો તેમ જ જયદ્રથનો વધ પણ નહોતો કર્યો તે વાતને આ ભીમરાજએ ઉધલાવી નાખી છે.)

પાદ ૧૬. દુર્યોધનોર્વીપતિજૈત્રવાહુ-ર્ગ્રહીતચેદીશકરોઽવતીર્ણઃ ।

અનુગ્રહીતું પુનરિન્દુવંશં, શ્રીભીમદેવઃ કિલ ભીમ યવ ॥૧૬॥ ઉપજાતિ

“શ્રી ભીમરાજે ચેદીના રાજાના હાથ પકડી લીધા છે તે પરથી લાગે છે કે અંદ્રવંશ પર કૃપા કરવા સારુ દુર્યોધન મહારાજને છતનાર પાંડવ ભીમ પોતે ફરી વાર અંદ્રવંશ પર અનુગ્રહ કરવા માટે પૃથ્વી પર ઊતરી આવ્યા છે.” (ભીમ પાંડવે દુર્યોધન પર વિજય મેળવ્યો, ભીમરાજે ચેદીના રાજાને પકડ્યો જાને ભીમ જબરા હતા. સોલંકીઓ અંદ્રવંશી હતા, પાંડવો પણ અંદ્રવંશી હતા. એટલે આ ભીમરાજને જોતા પાંડવ ભીમરાજ જ ફરી વાર ઊતરી આવ્યા હોય તેમ જણાય છે)

પાદ ૧૭. અગણિતપદ્મેપુલહઃ, પુરુષોત્તમચિત્તવિસ્મયં જનયન્ ।

રામોદ્દાસનમૂર્તિઃ, શ્રીકર્ણઃ કર્ણ દ્વ જયતિ ॥૧૭॥ આર્ય

‘શ્રી કર્ણદેવ-કામદેવના જાળને નહિ ગણુકારનાર હતા, ઉત્તમ પુરુષોના ચિત્તમાં વિસ્મય કરનાર હતા અને સ્ત્રીઓને ઉલ્લાસ થાય તેવા આકારવાળા હતા; તે પાંચ પાંડવના તીરની દરકાર ન કરનાર પુરુષોત્તમ-નૃબુદ્ધદેવના ચિત્તને વિસ્મય કરનાર અને સ્ત્રીઓને ઉલ્લાસ ઉત્પન્ન કરનાર મહાભારતના જાણે કર્ણ જ હોય નહિ એમ વિજય પામે છે.’ (કર્ણને કુતીપુત્ર કર્ણ સાથે સરખાવે છે. કુતીપુત્ર કર્ણ ક્ષત્રિયારી હતા, પાંચ પાંડવો સામે લડનાર હતા, અર્જુનના સારથિ શ્રી કૃષ્ણને આશ્ચર્ય પમાડનાર હતા અને સૂર્ય સમાન વર્ણવાળા હતા. કર્ણદેવ કામદેવને તાબે થનાર નહોતા, વિવચી નહોતા અને ઘઉંવર્ણવાળા હતા. શ્લેષો સમજવા યોગ્ય છે.)

પાદ ૧૮. અઠ્ઠાસનનિર્વન્ધ-મમીત્યા પાવર્તો ગતિમ્ ।

(સિદ્ધરાજઃ પરપુર-પ્રવેશવશિતાં યયૌ ॥ ૧૮ ॥ અનુષ્ટુપ્

‘આસન કરવાની રીત કર્યા વગર અને પવનની ગતિની ઘીક રાખ્યા વગર સિદ્ધરાજ મહારાજે દુશ્મનના નગરમાં પ્રવેશનું વશપણું પ્રાપ્ત કર્યું.’ (સિદ્ધરાજ મહારાજે ઉત્તરચિની પર વિજય કર્યો તે વાતને અને યોગને સાથે મેળવી આમ પ્રયોગ કર્યો છે પરપુરપ્રવેશ યોગનો વિષમ પ્રયોગ છે. અને ‘પર’ એટલે દુશ્મન પણ થાય પરપુરપ્રવેશમાં આસન કરવું જોઈએ અને પ્રાણાયામ કરવું જોઈએ એ કર્યા વગર એણે પરપુરપ્રવેશ કર્યો એવો અત્ર ભાવ છે પરપુરપ્રવેશ માટે જુઓ હેમચંદ્રાચાર્યનું યોગશાસ્ત્ર પ ૨૬૪-૨૭૨)

પાદ ૧૦. માત્રયાપ્યધિકં કંચિન્ન સહન્તે જિગીવઃ ।

इति च त्वं धरनाथ ! धारनाथमपाकयाः ॥१०॥ अनुष्टुप्

ખડિતો એક માત્રાનું અધિકપણું પણ સહન કરતા નથી એ પ્રમાણે હે ધરનાથ ! તમે ધારાનગરીના નાથને (યશોવર્માને) દૂર કરી લીધો. ' (ધારાનગરીના રાજા યશોવર્માને માળવાનો ઘેરો ઘાલી સિદ્ધરાજે કેદ કર્યો હતો તે પર અહીં શ્લેષ છે.)

પાદ ૨૦. છુજ્ઞૈઃ ક્ષોણિભૂતામનેકકતકા મગ્નાથ ધારા તતઃ,

कुठः सिद्धपतेः कृपाण इति रे मा मंसत क्षत्रियाः ।

आरुद्धप्रबलप्रतापदहताः संप्रासધाराध्विरात्,

पीत्वा मालवयोपિदधुसलिलं हन्ताय मे दिश्यते ॥૨૦॥ શાર્દૂલ૦

‘ અનેક રાજાઓનો ભુકો કરી નાખેલ હોવાથી સિદ્ધરાજ મહારાજની તલવાર ખુટી થઈ ગઈ છે એમ હે ક્ષત્રિયો ! તમે રખે માનતા. વાત એવી જની છે કે પ્રણવ પ્રતાપની અગ્નિ ઉપર ચઢીને એના પર નવીન ધાર નીકળી છે એટલું જ નહિ પણ માળવાની સ્ત્રીઓનાં આંસુનું પાણી પીને એ તો ખૂબ તેજવાળી જની છે. ’ (સિદ્ધરાજની પ્રશંસા છે. એણે અનેક રાજાને મારી હઠાવ્યા એથી એની તરવાર ખુટી થઈ ગઈ છે એમ ક્ષત્રીઓએ માનવું નહિ. એનો પ્રતાપ-અગ્નિ ખૂબ જળવાન છે. તરવારને અગ્નિમાં નાખી ઘસે એટલે ધાર ચઢે અને તેને પાણી ચઢાવે. આમાં માળવાની સ્ત્રીઓ વિધવા થતાં આંસુ સારતી તે પાણી ચઢ્યું છે, એટલે ઊલટી એ તો વધારે જળવાન થઈ છે.)

પાદ ૨૧. શ્રીવિક્રમાદિત્યનરેશ્વરસ્ય, ત્વયા ન કિં વિપ્રકૃતં નરેન્દ્ર ! ।

यशस्यहारीः प्रयमं समन्तात्, क्षणादभांक्षीरथ राजधानीम् । उपजाति

‘ હે નરેન્દ્ર ! વિક્રમાદિત્ય મહારાજનું જગાડવામાં તે શું જાણી રાખ્યું છે ? એનો યશ પણ તે હરી લીધો અને એની પ્રથમ રાજધાનીને ક્ષણવારમાં લાંગીને ભૂકો કરી નાખી. ’ (વિક્રમાદિત્ય મહારાજ ઉજ્જયિની-ધારાના રાજા, માલવપતિ, આત ઉદાર હતા. એના કરતાં સિદ્ધરાજ વધારે ઉદાર નીકળ્યો એટલે એનો યશ પણ હરી લીધો અને વધારામાં એનું યશસ્થાન એની રાજધાની પણ લાંગી નાખી. આ રીતે સિદ્ધરાજ વિક્રમથી પણ ચઢે એમ જતાવવાનો આશય જણાય છે.)

પાદ ૨૨. મૃદિત્વા દોઃકંઠું સમરધ્રુવિ વૈરિક્ષિતિભુજાં,

भुजां दंडे द्यूः कति न नचपंडां वसुमतीम् ।

यदेतं साम्राज्ये विजयिनि वितृष्णेन मनसा,

यशो योगीशानां विवसि नृप ! तत्कस्य सदृशम् ॥ શિશ્વરિણી

• લડાઈના ક્ષેત્રમાં દુશ્મન રાજાઓના હાથની ચળને લાંગી નાખીને કેટલીએ નવખંડ પૃથ્વીને ભુજાંડ પર હે રાખ્યા ! તે ધારણ કરી છે. આવા વિજયવંત સામ્રાજ્યમાં તૃષ્ણા વગરનું મન રાખીને તું મહાન યોગીશ્વરના યશનું પાન

કરી રહ્યો છે તે કોના જેવો છે ?' (હુશન રાજના હાથની ચળ (લકવાની) તેં ભાંગી નાખી અને હાથ પર નવ થાંડ પૃથ્વી ધારણ કરી અને છતાં તૃષ્ણા વગરનું મન રાખી શક્યો તેથી ખરેખર, મોટા યોગીઓનો મહાન યશ તેં પ્રાપ્ત કર્યો છે. વિતૃષ્ણ યોગીઓનો યશ મહાન રાજ ધારણ કરે એ અદ્ભુત છે અને તેની સાથે સરળાવી શકાય એવી કોઈ ચીજ હુનિયામાં છે નહિ. રાજ લડતો હતો છતાં અલિપ્ત હતો એવો અત્ર ભાવ છે.)

પાંદ ૨૨. જયસ્તંભં સીમન્યધિજલધિવેળાં નિહિતવાન,

વિતાનૈર્બ્રહ્માણં શુચિગુણગરિષ્ઠૈઃ મિહિતવાન્ ।

યશસ્તેજોરૂપૈરલિપત જયત્સ્વર્ઘુસૃજે,

દુતો યાત્રાનન્દો વિરમતિ ન કિં સિદ્ધનૃપતિઃ ? ॥૨૩॥ શિશરિણી

‘ સરહદ પર સમુદ્રના તરંગ સુધી જયસ્તંભોને તમે મૂકી દીધા; ઉત્તમોત્તમ શુભોદ્ધ પંખાવડે બ્રહ્માંડને આશ્રિત કરી દીધું; યશના તેજસ્વ કેસર-કંકુથી તેને લીધી દીધું-આ રીતે યાત્રાનો આનંદ કર્યો. સિદ્ધરાજ મહારાજ હવે કેમ અટકતા નથી ? ’ (જીવનયાત્રા સિદ્ધરાજે ભારે સરસ કરી. એક તો સમુદ્ર સુધી દેશની હદ જમાવી; બીજું પોતાના શુભોદ્ધ પૃથ્વીને ઢાંકી દીધી; ત્રીજું યશકીર્તિથી પૃથ્વીને લીધી દીધી. આ રીતે જય, વિજય અને શુભોદ્ધ જીવનયાત્રા સરળ કરી. ખૂણ કર્યું. હજુ પણ એનો યાત્રાનંદ-જીવનસાક્ષ્ય-અટકતા નથી. ખૂણ પ્રશંસા આ રીતે કરી.)

પાંદ ૨૪. ભૂમિં કામગવિ ! સ્વગોમયરસૈરાસિચ રત્નાકરા !,

મુકાસ્વસ્તિકમાતતુધ્વમુદ્ધપ ! ત્વં પૂર્ણકુંભોમિવ ।

ધૃત્વા કલ્પતરોર્દલાનિ સરલૈર્દિગ્ધારણાસ્તોરણા-

ન્યાધત્ત સ્વકૌરૈર્વિજિત્ય જગતીં નન્વેતિ સિદ્ધાધિપઃ ॥૨૪॥ શાર્દૂલ

‘ સિદ્ધરાજ મહારાજ પૃથ્વીને પોતાના હાથથી છતીને આવે છે, માટે હે કામધેનુ ગાય ! તારા છાણના રસથી આ ધરતીને સીંચી દે; હે રત્નાકર સાગરો ! તમે મોતીના સ્વસ્તિકો પૂરો; હે ચંદ્ર ! તું તારો ઘડો અમૃતથી પૂરેપૂરો ભરી દે; અને હે દિશાના હાથીઓ ! તમે કલ્પવૃક્ષનાં પાંદડાંને ઊધી કરેલી સૂંઢમાં ગાંધી તેનાં તોરણો બાધો. ’ (આ શ્લોક સિદ્ધરાજ અને આચાર્યના પ્રથમ પ્રસંગના વર્ણનમાં અન્યત્ર વિસ્તારથી ચર્ચ્યો છે. એ ભારે અમતકારી અને આકર્ષક શ્લોક છે.)

પાંદ ૨૫. લઘ્વલક્ષવિપક્ષેષુ, વિલક્ષાસ્ત્વયિ માર્ગણાઃ ।

તથાપિ તવ સિદ્ધેન્દ્ર !, દ્વતેત્યુત્કંઘરો યશઃ ॥૨૫॥ અનુદ્ધવ

‘ જે તીરેનું સાધ્ય શત્રુપર ચોટ પકડીને બેઠું છે, તે તારા તરફ તાકી શકતાં નથી-લોહા પડે છે, (અથવા ભીખારીઓ તારા તરફ લાંકી - નજરે

બુએ છે) છતાં સિદ્ધરાજ મહારાજ ! તારા દાનેશ્વરી તરીકેનો યશ તો છાતી કાઢીને બહાર આવે છે. ' (અહીં સિદ્ધરાજના દાનશુભની-દાનેશ્વરીપણાની પ્રશંસા શ્લેષદ્વારા કરી છે. 'માર્ગણ' એટલે તીર અને ભીખારી એવા બે અર્થ થાય છે. ભીખારી નિરાશ થાય છતાં દાનશુભ પ્રશંસા પામે એ વિરોધ છે.)

પાદ ૨૬. ડરસાહસાહસવતા મવતા નરેન્દ્ર !,

ધારાવતં કિમપિ તદ્વિપમં સિવેવે ।

યસ્માત્ફલં ન ચલુ માલવમાત્રમેવ,

શ્રીપર્વતોઽપિ તવ કંદુકકેલિપાત્રમ્ ॥ ૨૬ ॥ વસંતતિલકા

‘ઉત્સાહ અને સાહસની મૂર્તિસમા હે રાજેન્દ્ર ! તેં તો કેઈ આકરું ‘અસિધારાવત’ લીધું છે, જેના ક્ષણ તરીકે માત્ર માળવો જ મળ્યો છે એમ નથી, પણ શ્રીપર્વત પણ દડાની રમતને પાત્ર થયેલ છે. ’ (અસિધારાવત એટલે તરવારની સેવામાં હાજર રહેવાનું ક્ષાત્રિયવ્રત. એને તો ખાવાનો કે બીજો હિસાબ જ હોય નહિ. અસિધારા વ્રતને ટૂંકાવી ‘ધારાવત’ કરી માળવાની રાજધાની ધારા પર શ્લેષ કર્યો છે. અસિધારાવ્રતમાં સ્ત્રી સાથે શયન કરે તો વચ્ચે તરવાર :મૂકવાની હોય છે. રાજા સિદ્ધરાજને કહે છે કે તારું અસિધારાવ્રત તો ભારે બળરૂં, તેં એનાથી માળવો સર કર્યો એ તો ઠીક પણ શ્રીપર્વતને તો તારા પગ સાથે દડાની જેમ રમાડ્યો. આ શ્રીપર્વતની હકીકત ક્યાં પ્રસંગને ઉદ્દેશીને છે તે શોધખોળ માગે છે. મને તેનો પ્રસંગ પ્રાપ્ત થયો નથી. અથવા ‘શ્રી’ એટલે લક્ષ્મી હોય તો તારે તો લક્ષ્મી અને પર્વત પણ રમત ‘માત્ર છે. એ તારી રમતનાં સોગડાં છે.)

પાદ ૨૭. અયમવનીપતીન્દ્રો માલવેન્દ્રાવરોઘા-

સ્તનકલસપવિત્રં પત્રવર્લ્લી લુનાતુ ।

કથમલિલમહીમ્નૌલિમાણિક્યમેદે,

ઘટયતિ પટિમાનં મગ્નધારસ્તવાસિઃ ॥ ૨૭ ॥ માલિની

“આ અવનીપતિ-પૃથ્વીનો માલેક (સિદ્ધરાજ) માળવાના રાજાના અવશેષ-ધને પરિણામે પ્રાપ્ત થયેલ કળશોથી પવિત્ર થયેલ પાંદડાની વેલોને લલે કાપે; પણ રાજા ! તમારી તરવારની ધાર તો પડી ગઈ છે અને છતાં સર્વ રાજાઓનાં મુકુટમાં રહેલા મણિઓની પરીક્ષામાં હુશિયારી મેળવવાની બાબતને તમે કેમ ઘટાવી શકો છો ? ” (માળવામાં યશોવર્માને કેદ કર્યો ત્યારે તરવારની ધાર તો ખુંટી થઈ ગઈ અને છતાં અનેક રાજાઓ નમ્યા તે વખતે તેમના મુકુટમાં રહેલ મણિઓ કઈ બાતના છે એની પરીક્ષામાં પ્રાવિષ્ટ મેળવ્યું એ વાત કેમ ઘટે ? ખુંટી થયેલ તરવારની ધાર છતાં અનેક રાજાઓ કેમ છુટ્યા ? રાજાના શૌર્યની-ક્ષાત્રિયતેજની પ્રશંસા છે.)

પાદ ૨૮. ક્ષિતિધર ! મવદીયઃ ક્ષીરધારાવલદ્ધૈ,
રિપુવિજયયશોભિઃ શ્વેત ણ્વાસિદંઢઃ ।
કિમુત કવલિતૈસ્તૈઃ કજ્જલૈર્માલવીનાં,
પરિણતમહિમાનં કાલિમાનં તનોતિ ॥ ૨૮ ॥ માલિની

‘પૃથ્વીપતિ ! તારી તરવાર દૂધની ધારા જેવા શત્રુ પરના વિજયયશવટે શ્વેત જ છે, કે માળવાની સ્ત્રીઓનાં આંજલિને ખાઈ જઈને એનો મહિમા ખૂબ વધી ગયેલ હોઈને એ કાળા રંગને વ્યક્ત કરે છે ?’ (વિજયયશથી એનો અસિદંડ, એની તરવાર સફેદ છે, પણ એણે માળવાની સ્ત્રીઓનાં કાંજળ ખૂબ ખાધેલ છે. ૨૩લી સ્ત્રીઓની આંખમાંથી રડવાને કારણે આંજલિ બહાર પડે છે તેના રંગથી એ શું કાળો રંગ ધારણ કરે છે ? ઉત્પ્રેક્ષા છે.)

પાદ ૨૯. યદોર્મણ્ડલકુંડલીકૃતધનુર્દંડેન સિદ્ધાધિપ !,
ક્રીતં વૈરિકુલાત્ ત્વયા કિલ દલત્કુન્દાવદાતં યશઃ ।
બ્રાન્ત્વા વ્રીણિ જગન્તિ સ્વેદચિદશં ચન્માલવીનાં વ્યધ્રા-
દાપાણ્ઢૌ સ્તનમંડલે ચ ધ્રવલે ગણ્ડસ્થલેઽવસ્થિતમ્ ॥૨૯॥ શાર્દૂલ૦

‘સિદ્ધરાજ મહારાજ ! ભુવ્વંડમા કુંડળાકાર કરેલા ધનુષ્યવટે તમારા શત્રુઓ પાસેથી તમે ખીલતા ડાહરના ફૂલ જેવો ઉત્ક્રાંત યશ મેળવ્યો છે તે તમારો યશ ત્રણે જગતમાં ભમીભમીને થાકી જઈ આખરે માળવીઓ (માળવાની સ્ત્રીઓ)નાં પાંડુ રંગના સ્તનમંડળ પર અને સફેદ ગંડસ્થળ (ગાળ) પર આવીને બેઠો. ’ (ધનુષ્યના બળથી સિદ્ધરાજે આગરુ-ક્રીતિ^૬ મેળવી એ ત્રણે જગતમાં ખૂબ ફરી એટલે સ્વર્ગ, મૃત્યુ, પાતાળમાં તેનો યશઃકો વાગ્યો અને આખરે એનું સ્થાન માળવીઓના સ્તનમંડળ અને ગંડસ્થળ પર થયું. મનભળં એનો યશઃકો છેવટે માળવામાં વાગ્યો)

પાદ ૩૦. દ્વિપત્ન્યુરક્ષોદયિનોદ્દેહોર્મવાદ્યામસ્ય મવદ્ગુજસ્ય ।

અયં વિશેષો મુચનૈકવીર !, પરંતુ યત્કામમપાકરોતિ ॥૩૦॥ ઉપેદ્રવજ્ઞા

‘ત્રણ ભુવનમાં અદ્વિતીય વીર સિદ્ધરાજ ! શત્રુઓનાં નગરને ચૂર્ણ કરવાના વિનોદનું કારણબૂત થયેલા તમારા જન્મણા હાથમાં અને શ્રી શંકરદેવના જન્મણા હાથમાં માત્ર એટલો જ તફાવત છે કે એ—તમારો હાથ કામને હર કરતો નથી. ’ (શંકરનો હાથ કામદેવને હર રાખે છે, તમારો જન્મણો હાથ તો કામ-દંડા પૂરી કરે તેટલું દાન આપે છે. રાજના દાનશુભી પ્રશંસા અને શંકર કરતાં પણ એ ચઢી-આતો છે એવું અવાંતર વર્ણન આ શ્લોકમાં છે. ‘કામ’ શબ્દ અહીં શ્લેષ છે.)

પાદ ૩૧. ઝર્વે સ્વર્ગનિકેતનાદપિ તલે પાતાલમૂલાદપિ,
ત્વત્કીર્તિર્ભ્રમતિ દ્વિતીશ્ચરમણે પારે પયોધેરપિ ।

તેનાસ્યાઃ પ્રમદાસ્વભાવસુલભૈરુચાવચૈશ્વાપલૈ-

સ્તે વાચંયમવૃત્તયોઽપિ મુનયો મૌનવ્રતં ત્યાજિતાઃ ॥ શાર્દૂલવિં ॥

‘પૃથ્વીના રાજાઓના મુકુટમણિ ! તારી કીર્તિ ઉપર સ્વર્ગભુવન-દેવલોકથી પણ દૂર લભે છે અને નીચે પાતાળના તળીઆથી પણ વધારે નીચી જાય છે અને દરિયાની પણ પેલે પાર જાય છે. સ્ત્રીઓના સ્વભાવને સુલભ એવા એના આવા પ્રકારના ઊંચા નીચા ચપળ સ્વભાવને લઈને એણે વાણી ઉપર સંઘમ રાખનારા મુનિઓના મૌનવ્રતને પણ મૂકાવી દીધાં છે. (કીર્તિ બધે ફરે, ઉપર નીચે-અને સીધી દરિયાપાર જાય એટલે એ ચપળ કહેવાય અને એ એટલી ચપળ છે કે એણે મુનિઓનાં મૌનવ્રતને પણ છોડાવી દીધું એટલે મુનિઓ પણ સિદ્ધરાજની કીર્તિ ગાવા લાગ્યા)

પદ ૩૨ આસીદ્વિશંપતિરમુદ્રચતુઃસમુદ્ર-

પ્રશસ્તિ ૧ મુદ્રાંકિતક્ષિતિમરક્ષમયાહુદળઃ ।

ધીમૂલરાજ इति दुर्धरवैરિકुंભि-

કંદીરવઃ શુચિચુલુષ્યકુલાવતંસઃ ॥ ૩૨ ॥ વસંતતિલકા ॥

‘પૂર્વ દાળમાં પ્રગટના પતિ અને સીમા વગરના ચાર સમુદ્રની સીમાથી અંકા-ગેલ પૃથ્વીના લારને વહન કરવાની શક્તિવાળી મજબૂત ભુજદંડવાળા ચાલુક્યના આભૂષણ અને ભયંકર શત્રુરૂપ હાથીઓને સિદ્ધ સમાન શ્રી મૂળરાજ નામના રાજા થયા. ’ (પ્રશસ્તિ ગ્રંથને છેડે મૂકી છે, તેનો આ પ્રથમ શ્લોક છે. તેમાં છેવટે મૂળરાજ મહારાજ ચાલુક્યવંશના સ્થાપકની પ્રશંસા કરી છે. અર્થ ૨૫૫ છે.)

પ્રશસ્તિ ૨ તસ્યાન્વયે સમજન્તિ પ્રયલપ્રતાપ-

તિગ્મચુતિઃ ક્ષિતિપતિર્જયસિંહદેવઃ ।

येन स्ववंगसचिंतयपरं सुधांशौ,

શ્રીસિદ્ધરાજ इति नाम निजं व्यलेखि ॥ ૩૩ ॥ વસંતતિલકા ॥

‘પ્રગળ પ્રતાપની જાળતમાં સૂર્ય સાથે સરખાવતા યોગ્ય પૃથ્વીપતિ શ્રી જયસિંહ દેવ તંતા વંશમા યથા, જેણે પોતાના વંશરૂપ સૂર્ય ઉપર અમૃતાંશી ચંદ્ર જેવું બીજું નામ ‘સિદ્ધરાજ’ એ પ્રમાણે લખાવ્યું. ’ (પ્રશસ્તિમાં ચાલુક્ય-શિરોમણિ મૂળરાજનું વર્ણન કરી સીધા સિદ્ધરાજના સમય પર લેખકશ્રી આવી જાય છે વચને સૂર્ય સાથે સરખાવી ચંદ્રની શાંતિ ગતાવધા એ રાજવીનાં જન્મે નામો અત્ર સૂચવે છે.)

પ્રશસ્તિ ૩ સમ્યગ્નિપેથ્ય ચતુરશ્ચતુરોઽપ્યુપાયાન્,

જિત્વોપમુખ્ય ચ મુકું ચતુરાધિકાશ્ચીમ્ ।

विद्याचतुष्टयविनीतमतिजितात्मा,

કાષ્ઠામયાપ પુરુષાર્થચતુષ્ટયે યઃ ॥ ૩૪ ॥ વસંતતિલકા ॥

‘એ ચતુર રાત્રએ ચારે પ્રકારના ઉપાયોનું સારી રીતે સેવન કર્યું. ચારે સમુદ્રરૂપ કંદોરવાળી-ચાર સમુદ્રની સ્રીમા સુધીની પૃથ્વીને હોગવી. એણે ચાર પ્રકારની વિદ્યાના અભ્યાસથી પોતાની બુદ્ધિને વિશેષ નમ્ર બનાવી અને આત્મા પર વિનય મેળવ્યો તથા એણે ચારે પ્રકારના પુરુષાર્થને અંગે તો હદ કરી કીધી.’ (આ શ્લોકમાં ચાર જાળતો લઇને તેની અનેક વાતો મિદ્ધરાજ બચસિહ સાથે બોલી છે.)

ચાર ઉપાયો:—૧ સામ-સમજાવવું તે. ૨. દાન-પૈસાની લાંચ. આપવી. ૩. ભેદ-શત્રુને લડાવી મારવા અને ૪ દંડ-સજા કરવી. ચાર સમુદ્ર: અમલ ચાર સમુદ્ર ગણાતા હતા. નામની માહિતી મેળવવા યોગ્ય છે. ચાર વિદ્યા ૧ આન્વિ-ક્ષીકી: ન્યાય (. લોજિક) ૨ ત્રયી (ત્રણ) વેદ-સામ, અથર્વ, યજુ. ૩. વાર્તા, કથા, ચરિત્રો અને ૪. દંડનીતિ, વ્યવહાર અને ધર્મશાસ્ત્ર. ચાર પુરુષાર્થ: ૧. ધર્મ, ૨. અર્થ, ૩. કામ, ૪ મોક્ષ. આ સર્વ જાળતમાં મિદ્ધરાજ મહારાજએ ખૂબ પ્રગતિ કરી. સર્વથી આગળ વધ્યા.)

પ્રશસ્તિ ૪ તેનાતિવિસ્તૃતદુરાગમચિપ્રકીર્ણ-

શબ્દાનુશાસનસમૂહકર્યિતેન ।

અભ્યર્થિતો નિષ્પર્મં વિધિચઢ્વપચ્ચ,

શબ્દાનુશાસનમિદં મુનિહેમચંદ્ર: ॥ ૩૫ ॥ વસંતતિલકા ॥

‘શબ્દ સંગ્રામી વિસ્તૃત જ્ઞાન ધરા પુસ્તકોમાં વહેંચાયતું, તેનાં પુસ્તકો મેળવવાની સુરક્ષીવાળું અને છૂટાછવાયું અહીંતહીં પડી રહેતું બોધને એના મનમાં ઘણો ફોબ થયો. એની માગણીને સ્વીકારીને મુનિ હેમચંદ્રે આ શબ્દાનુશાસન ગ્રંથ કોઈ પ્રકારના દોષ કે પાંધા વગરનો વિધેપૂર્વક બનાવ્યો.’ (ગ્રંથનું નામ-શબ્દાનુશાસન, એના જનાવનારનું નામ મુનિ હેમચંદ્ર-સાહુ નાનું નામ-કોઈ જાતના વર્ણન કે પદ્ધતિ વગર. પ્રસંગ-મિદ્ધરાજ મહારાજની અભ્યર્થના. કારણ ત્રણ-૧. શબ્દજ્ઞાન ઘણા વિસ્તારવાળું છે. ૨. અનેક પુસ્તકોમાં વહેંચાયતું છે. ૩. એ પુસ્તકો મેળવવાની ઘણી સુરક્ષી છે. એટલે છૂટાછવાયા જ્ઞાનનું અત્ર સંમિલન કરવામાં આવ્યું છે એવો એનો ભાવ છે.)

મુનિરત્ન શ્રી સ્થૂલભદ્રના જીવનનો

એક પ્રસંગ

સાહિત્ય એટલે શું ? એનું નિર્માણ ક્યારે અને કેમ થયું ? ઇત્યાદિ પ્રશ્નો રમપ્રદ છે અને એના ઉત્તરો ઇતિહાસના એક અગત્ય છે, તેમ છતાં એ બાબતોને બાબતે ઉપર રાખી હું અત્રે એટલો જ ઉલ્લેખ કરીશ કે હિનિયાલરના વિવિધ અને વેધક સાહિત્યમાં જૈન સાહિત્યનું સ્થાન જેવું તેવું નથી એ સાહિત્યનું ક્ષેત્ર અતિશય વિશાળ અને રમકસવાળું છે તેમ છતાં એ ક્ષેત્રનું જે રીતે અને જેટલા પ્રમાણમાં ખેડાણ થયું ઘટે તે રીતે અને તેટલા પ્રમાણમાં એનું ખેડાણ થતું હોય એમ જણાતું નથી અન્યન્ય સાહિત્યના અભ્યાસીઓથી તેમ જ એના અવલોકનકારોથી એ વાત અજાણી નથી કે આરિચ્છકોશો હમણાં કેટલાક વખતથી અજૈન જગતમાં રચાયેલા છે આપણે ત્યાં એવો કશો પ્રયત્ન થયેલો હોય એમ લાગતું નથી જે જે વ્યક્તિઓના જીવનવૃત્તાન્ત આગમિજ તેમ જ અનાગમિક સાહિત્યમાં ગુથાયેલા છે તેનો યથાસ્થાન નિર્દેશ થવો ઘટે કાર્ય પૂર્ણ કર્યા બાદ કે તેની સાથે સાથે પ્રસંગવશાત્ ઉદાહરણાર્થે જે કલ્પિત કથાઓ ગણાયેલી છે તેની પણ યોગ્ય સ્વરૂપમાં નોંધ લેવાવી જોઈએ આ કાર્ય કથાનુયોગના નસિકો માટે તેમજ વ્યાખ્યાનમાં લાવનાધિકારે કથા કહેનારા મુનિઓ માટે સુગમતાભરેલું છે તેઓ ડોનું જીવનચરિત્ર કથા આલેખાયેલું છે તેની સપ્રમાણ નોંધ સહેલાઈથી કરી શકે અને કાળાતરે એ આરિચ્છકોશનું એક ઉપયોગી અંગ બની રહે આ હકીકત એના બાલ-ગિજાસુઓના ઝટ ખ્યાલમાં આવે એ ઈરાદાથી સૂચવી હવે હું શ્રી સ્થૂલભદ્ર મુનિવરના જીવનને સ્પર્શતો એક પ્રશ્ન વિચારું છું અને તેમ કરવા પૂર્વે એમના જીવનની વિવિધ બાબતો ઉપર પ્રકાશ પાડનારા સાધનોનો ઉલ્લેખ કરું છું

સાધનો

(૧) આવસ્સયમુત્તની ચુલ્લિ (ભા ૨)

(૨) તિત્થોગાલી પઠ્ઠણય (ગા ૭૪૨-૮૦૨)*

* ૧ ' કલિમાનસર્ગ શ્રી હેમચન્દ્રસુરિ એટલે ? ' એ નામના મારા લેખમાં મેં સૂચવ્યું છે તેમ આ પદો યોગશાસ્ત્ર યાને અધ્યાત્મોપનિષદ (પ્ર ૩ શ્લો ૧૩૨) ની સ્વોપજ્ઞ મુદ્રિત ૧૮૮ માંથી ૨૪૦ સુધીના પદો માથે મોટે ભાગે અક્ષરશઃ ગણતા આવે છે એટલે પરિશિષ્ટ પર્વ અને આ વૃત્તિ એ બનેલાથી ગમે તે એક મુખ્ય સાધન ગણાય

(૩) કલિકાલસર્વજ્ઞ શ્રી હેમચન્દ્રસૂરિકૃત યોગશાસ્ત્ર (પ્ર. ૩. શ્લો. ૧૩૨)ની સ્વોપન વૃત્તિ.

(૪) કલિકાલસર્વજ્ઞ શ્રી હેમચન્દ્રસૂરિકૃત પરિશિષ્ટ પર્વ. (સ. ૯. શ્લો. ૫૫-૧૧૩)

(૫) શ્રી જયાનન્દસૂરિકૃત શ્રી સ્થૂલભદ્રચરિત્ર.

(૬) શ્રી રત્નમન્દિરગણિકૃત ઉપદેશતરંગિણી. (પૃ. ૮૭)

(૭) ભરહોસર બાહુબલિ સન્ન્યાયની શ્રી શુભશીલગણિકૃત વૃત્તિ.

આ પ્રમાણે મેં અત્ર સુખ્ય મુખ્ય સાધનોનો નામનિર્દેશ લગભગ કાળક્રમ મુજબ કર્યો છે, એટલે હવે હું શ્રી સ્થૂલભદ્ર યૌદ્ધ પૂર્વધર કેવી રીતે બન્યા તે હકીકત વિચારું છું:—

શકેડાલ મંત્રીના ખાનદાન કુળમાં જન્મેલા, બાર વર્ષ મુધી જે કોશા વેશ્યાના સંગમાં પોતે રહ્યા હતા તેનો ક્ષણભરમાં ત્યાગ કરી જીવનપર્યંત તેના પાશમાંથી મુક્ત બનેલા, નંદ રાજ્યએ આપવા માટેલ પ્રધાનપદને ઠોકરે મારી દીક્ષિત બનેલા એવા શ્રી સ્થૂલભદ્રે દીક્ષા લીધા બાદ કેટલે વર્ષે ૧૧ અંગનો અભ્યાસ કર્યો એ વિષે કોઈ સ્થળે સ્પષ્ટ ઉલ્લેખ જણાતો નથી, છતાં એમ માનવાનું કારણ મળે છે કે તેઓ અન્ય ૪૯૯ મુનિઓ સાથે, નેપાલમાં ‘મહાપ્રાણ’ ધ્યાન સિદ્ધ કરતાં શ્રી ભદ્રબાહુસ્વામી પાસે બારમા અંગનો (યૌદ્ધ પૂર્વોના) અભ્યાસ કરવા ગયા તે પૂર્વે તેમણે ૧૧ અંગોનું અધ્યયન કર્યું જ હશે, કેમકે એ ક્યાં વિના બારમું અંગ લાણાતું હોય એમ જણાતું નથી.

બારમા અંગ નામે દૃષ્ટિવાદના (૧) પરિકરમ્મ, (૨) સુત્ત, (૩) પુવ્વગત, (૪) અણુયોગ અને (૫) થૂલિયા-એમ પાંચ વિભાગો છે. આ ક્રમે અને તે પણ એક વિભાગનો સંપૂર્ણ અભ્યાસ કર્યા બાદ બીજા વિભાગનો અભ્યાસ કરાતો હશે કે કેમ તે સંજોગમાં કોઈ સપ્રમાણ ઉલ્લેખ જણાતો નથી અને એથી તો મારે એ સંજોગમાં આર્હત આગમોનું અવલોકન (ભા. ૧. પૃ. ૫૧-૫૫) માં વિવિધ વિકલ્પો રજૂ કરી યથાર્થતે તે સંજોગમાં બિહાપોહ કરવો પડ્યો છે. પ્રસ્તુતમાં આપણે એમ માની લઈશું કે સૌથી પ્રથમ એમણે પરિકરમ્મ અને સુત્ત એ બે વિભાગનો પૂર્ણ અભ્યાસ કર્યો હશે અને ત્યારબાદ પુવ્વગત-માં પ્રવેશ કર્યો હશે. પુવ્વગતના યૌદ્ધ ભાગો છે અને એ દરેકને પુવ્વ (સં. પૂર્વ) કહેવામાં આવે છે. આ દરેક પૂર્વના અભ્યાસની સાથે સાથે અણુયોગ અને થૂલિયાનો તત્સર્પશિક અભ્યાસ તેમણે કરેલો કે કેમ તે જણવાનું કોઈ સાધન હોય એમ લાગતું નથી, એટલે એ બાદે પણ મેં આર્હત આગમોનાં

અવલોકન (લા. ૧. પૃ. ૫૨-૫૫) માં જે વિઠલપો રજૂ કર્યા છે તે એના જિજ્ઞાસુઓને વિચારી જોવા મારી લલામણુ છે.

આવસ્થયસુત્તની ચુલ્લિષુ (લા. ૨. પત્ર ૧૮૭) ઉપરથી જાણી શકાય છે કે શ્રી સ્થૂલભદ્રને તેમ જ એમની સાથે આવેલા ૪૯૯ મુનિઓને પણ દરરોજ સાત વાર વાચના મળતી હતી. તિત્થોગાલી (ગા. ૭૩૫-૭૩૬) ઉપરથી એ હકીકત સ્પષ્ટ થાય છે કે વાચના લેનાર મુનિ શ્રી ભદ્રબાહુસ્વામીને બોલાવતા નહિ તેમ જ તેઓ પણ તેમની સાથે બોલતા નહિ. વિશેષમાં કાયેત્સર્ગ પૂર્ણ કર્યા બાદ, લોજનના સમયે અને મકાન (સેનજન, ઉપાશ્રય) માંથી બહાર જતી આવતી વેળા શ્રી ભદ્રબાહુસ્વામી વાચના આપતા હતા. પરિશિષ્ટ પર્વ (સં. ૯, સ્લો ૬૮-૬૯) માં સૂચવાયું છે તેમ ભિક્ષાચર્યાથી આવતા એક, ત્રણ કાળવેળાએ ત્રણ અને સાચાહ (શત્રિક) પ્રતિક્રમણ થયા બાદ ત્રણ એમ સાત વાચનાઓ શ્રી ભદ્રબાહુસ્વામી આપતા હતા.

આ ઉપરથી એ વાત તો નિર્વિવાદપણે જોઈ શકાય છે કે શરૂઆતમાં શ્રી સ્થૂલભદ્રને કટકે કટકે વાચના મળતી હતી. વિશેષમાં તિત્થોગાલી (ગા. ૭૪૩) માં કહ્યું છે તેમ કેટલીક વાર તો વાચનામાં તેમને એક પદ કે અઠધું પદ મળતું. આવી પરિસ્થિતિમાં પણ તેમણે પોતાનો અભ્યાસ ચાલુ રાખ્યો અને આઠ વર્ષમાં તેઓ આઠ પૂર્વો લખી શક્યા તિત્થોગાલી (ગા. ૭૪૩-૭૪૫) પ્રમાણે આ સમય ઉપર શ્રી ભદ્રબાહુસ્વામીએ અંગીકાર કરેલ તપ, નિયમ યાને યોગસાધન યાને મહાપ્રાણધ્યાનની પૂર્ણાહુતિ થઈ અને તેઓ પંડેલપંડેલી વાર શ્રી સ્થૂલભદ્ર સાથે બોલ્યા. તેમણે એમને પૂછ્યું કે ‘ ભિક્ષા અને સ્વાધ્યાયમાં કોઈ તકલીફ તો નથી ને ? ’ શ્રી સ્થૂલભદ્રે કહ્યું : ‘ ભગવન્ ! કોઈ તકલીફ નથી, પરંતુ હું એ પૂછવા ઇચ્છું છું કે મારો કેટલો અભ્યાસ થયો અને કેટલો બાકી છે ? ’ એનો ઉત્તર મળ્યો કે ‘ સર્પ પ માત્ર થયો છે અને મેરુપર્વત જેટલો બાકી છે. ’ એ સાંભળી શ્રી સ્થૂલભદ્રે કહ્યું કે ‘ હું અભ્યાસથી કંટાળી ગયો નથી, પરંતુ મારા અદ્ય જીવન દરમિયાન કેવી રીતે અભ્યાસ પૂર્ણ કરી શકીશ એની મને ચિંતા થાય છે. ’ શ્રી ભદ્રબાહુએ જવાબ આપ્યો કે ‘ એની તું ફિકર કરીશ નહિ. હવે મારું ધ્યાન પૂર્ણ થવા આવ્યું છે એટલે હું તને રાત અને દિવસ વાચના આપ્યા કરીશ; તેથી તું જલદી તારો અભ્યાસ પૂર્ણ કરી શકીશ. ’

મોટે ભાગે આ જ હકીકત પરિશિષ્ટ પર્વમાં છે. ફેર એટલો જ છે કે ત્યાં ‘ મહાપ્રાણ ’ ધ્યાન લગભગ પૂર્ણ થયાનો અને તે પૂર્ણ થતાં વધારે વાચના આપવાનો ઉદ્દેશ છે. વિશેષમાં ત્યાં ૭૬ મા પદમાં કહ્યા મુજબ ‘ મહાપ્રાણ ’ ધ્યાન પૂર્ણ થયું ત્યારે શ્રી સ્થૂલભદ્રનું ‘ દશમું પૂર્વ પૂર્ણ ’ થવા આવ્યું હતું અને ક્રૂત એ પૂર્વનો એ વસ્તુ જેટલો જ અભ્યાસ બાકી હતો.

કાળાંતરે શ્રી ભદ્રબાહુસ્વામીની સાથે વિહાર કરી શ્રી સ્થૂલભદ્ર પાટલિપુત્ર પધાર્યા અને એ વાતની ખબર પડતાં એમની સાત બહેનો સાધ્વીઅવસ્થામાં તેમને વંદન કરવા આવી. આ પ્રસંગે તિથોગાલી (ગા. ૭૫૩)માં સૂચવ્યા મુજબ તેઓ ૧૧ મું પૂર્વ યાદ કરતા હતા. શ્રુતની ઋદ્ધિ ખતાવવા તેમણે સિદ્ધનું રૂપ વિકુચ્ચું. એ બાળતની શ્રી ભદ્રબાહુસ્વામીને ખબર પડી. અને તેમણે બાકીનાં પૂર્વો શીખવવા ના પાડી.

આપણે આગળ વધીએ તે પહેલાં એ વાત નોંધી લઈએ કે નવમું અને દશમું પૂર્વ શીખવામાં શ્રી સ્થૂલભદ્રને કેટલો વખત લાગ્યો હશે તેનો કોઈ સ્પષ્ટ ઉલ્લેખ નથી, છતાં પરિશિષ્ટ પર્વનો વિચાર કરતાં એમ માની શકાય કે ચાર વર્ષથી વધારે લાગ્યો નહિ હોય, કેમકે મહાપ્રાણ ધ્યાન પૂર્ણ થતાં તેઓ લગભગ દશ પૂર્વો શીખી ગયા હતા એમ ત્યાં કહ્યું છે. તિથોગાલી પ્રમાણે વિચાર કરતાં એમ લાગે છે કે એથી પણ ઓછો સમય લાગ્યો હશે. ધ્યાન પૂર્ણ થયા બાદ કેટલા સમયમાં વિહાર કર્યો તેનો કોઈ ઉલ્લેખ નથી. એ હોત તો વિશેષતઃ નિશ્ચિત રૂપે આ હકીકત સ્પષ્ટ કરી શકાત. ગમે તેમ હો, પાટલિપુત્રમાં શ્રી સ્થૂલભદ્ર આવ્યા ત્યારે તેઓ દશપૂર્વો બનેલા હોય એમ લાગે છે.

શ્રી સ્થૂલભદ્રે અને અન્ય શ્રમણાણે પ્રાર્થના કરતાં ભદ્રબાહુસ્વામીએ બાકીના ચાર પૂર્વોનો અભ્યાસ કરાવવા હા પાડી, પરંતુ તિથોગાલી (ગા. ૮૦૧)માં સૂચવ્યા મુજબ છેલ્લાં ચાર પૂર્વોની અનુસા-બીજને એ ભણાવવાની સ્વ ન આપી; અનુસા તો પહેલાં દશ પૂર્વની જ આપી. પરિશિષ્ટ પર્વમાં પણ પ્રાયઃ આ જ હકીકત છે. આ પ્રમાણે આખરે શ્રી સ્થૂલભદ્ર ચૌદપૂર્વધર બન્યા અને ત્યારપછી તેમને શ્રી ભદ્રબાહુસ્વામીએ આચાર્યપદે સ્થાપ્યા. વીર સંવત ૧૭૦ માં કાળ કરી તેઓ સ્વર્ગે સંન્યર્યા. આ ઉપરથી શ્રી સ્થૂલભદ્ર શ્રી ભદ્રબાહુસ્વામીના જીવન દરમિયાન બાકીનાં પૂર્વો ભણ્યા એ વાત દ્વિતિ થાય છે, પરંતુ તેમ કરવામાં તેમને કેટલો વખત લાગ્યો તે જાણવું બાકી રહે છે.

અંતમાં એ વાત નોંધી લઈએ કે શ્રી સ્થૂલભદ્રને છેલ્લાં ચાર પૂર્વોના મૂળમાત્રની જ વાચના અપાઈ હતી, એટલે કે તેઓ એના મર્મથી પ્રાયઃ વંચિત રહ્યા હતા.

આ પ્રમાણે શ્રી સ્થૂલભદ્રના ઐતૈહિક જીવનના એક અદ્ભુત પ્રસંગ વિષે યથાસાધન બિહાપોહ કરી હું 'નિરમું છું' અને સાથે સાથે તજ્ઞોને વિનવું છું કે અહીં ચર્ચેલા પ્રશ્નની સમગ્રતા મીમાંસા કરવા તરફ તેઓ જરૂર પૂરતું ધ્યાન આપે.

શ્રી હીરાક્ષાલ ૨. કાપડિયા

વચનામૃત

૧ સંસાર એ આત્માનુ સ્વપ્ન પણ ગાયત્રી જાગૃતિ છે.

૨ પવિત્ર નામો અને પવિત્ર વિચારો પવિત્ર હૃદયમાં હમેશાં પવિત્ર પ્રીતિસંસ્કાર જગાડે છે.

૩ પુણ્યકાર્યને અર્થે જામેલો શરીરબ્યય પુણ્ય જ છે.

૪ શ્રદ્ધાવિનાની ક્રિયા, હૃદયવિનાનું આતિથ્ય અને સ્નેહવિનાની પર્યુ-પાસના એ સર્વ પાણીવિનાના તળાવ પેઠે ત્યાગ કરવા યોગ્ય છે.

૫ ક્ષમા અને કહાપણ્યને મિશ્ર કરી કાર્યસિદ્ધિ શોધે તે મનુષ્યને ધન્ય છે.

૬ હેતુ વગરનો પક્ષપાત એનું નામ સ્નેહ.

૭ જ્ઞાન તેમ જ અનુભવને સ્ત્રીમા નથી.

૮ ઘણી વખત ઉદારતા એ માત્ર લોકોમાં પ્રિય થઈ પડવાનું મૂર્ખાઈભરેલું સાધન હોય છે.

૯ હિતવચનના લોહચુમ્બક થવું, પ્રિય વચનની અપેક્ષા રાખવી નહિ.

૧૦ શુભાનરૂપી સર્પ મગજમાં પેસી જઈ આંખદ્વારા ઘૂર્ણાયમાન થઈ જીભદ્વારા કુંદાડા મારે તે પહેલાં વિનયરૂપી રાક્ષામાં તેને પૂરી દો.

૧૧ સેંકડો વર્ષોના સંસ્કારોથી અને અભ્યાસથી યુરોપના સ્ત્રીપુરુષો એકાંતમાં પણ મન મારીને સાથે વસવાની કળાને પામ્યા છે હિંદ હજી એ કળા હસ્તગત કરી શક્યું નથી.

૧૨ પોતાના મનની વૃત્તિને સ્વયં કેમ રાખવી એ શીખવું પણ આવશ્યક છે.

૧૩ આજના યુવકો સહનશીલતાને દાસ્ય ગણે છે અને વૃદ્ધવિચારને વશ થવામાં શૌર્યહીનતા ગણે છે.

૧૪ વિદ્યા એ અન્ન છે, વિચાર એ વ્યાયામ છે, સ્વતંત્રતા એ પ્રાણનું પોષણ કરનાર રોચક પવન છે, ઉત્સાહ એ એની કીડાભૂમિ છે અને સંસારનું અવલોકન એ જીવન આપનાર પાણી છે.

૧૫ જો આપણા ગાળક આપણા કરતાં વધારે બુદ્ધિશાળી થાય એમ જોવાની આપણી ઇચ્છા હોય તો તેમની બુદ્ધિને આપણી બુદ્ધિની બેડીઓમાં કેદ ન કરવી, કારણ કે માળાપત્તી બુદ્ધિની માત્ર આસાકર થવા શીખેલી બુદ્ધિ સ્વતંત્ર રીતે ઊડવાનો અભ્યાસ પામતી જ નથી.

શાહ મોહનલાલ હરિચંદ-શીહોરી

પ્રભાવિક પુરુષો ચેડ મહારાજ

(૨)

વૈશાલી યાને વિશાલા નગરીનું મહત્ત્વ બોધ્યા પછી આપણે ચેટક મહારાજના જીવનમાં ડાકિયું કરવાનું છે. પરમાત્મા મહાવીરદેવનું તીર્થ પ્રવર્ત્યું નહોતું તે પૂર્વેના તેઓ વીતરાગ ધર્મમાં અચળ શ્રદ્ધાવાળા અશ્વરાજવી હતાં. શ્રમણ-સંસ્કૃતિના તેઓ પ્રશંસક હોય, અવાર-નવાર નિર્જીવના પરિચયમાં રહેતા. એ વેળા વૈશાલી જેવા મહારાજની પ્રગળ જંગળો કે અન્ય પ્રકારની આંટીધૂંટીઓ એમાં આડી આવતી નહીં.

પુરુષાદાની પાર્શ્વનાથ ભગવાનની પરંપરામાં જિતરી આવેલા આચાર્ય પાસેથી શ્રદ્ધાપૂર્વક જૈનધર્મનું જીડું જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરી, સાંભળ્યું છે તે પ્રમાણે, એટલા ધર્મનિષ્ઠ જન્યા હતા કે શ્રી કૃષ્ણ વાસુ દેવની માફક પોતાના સંતાનના વિવાહ-સંગંધ જોડવાના પોતે શયથ લીધાં હતાં.

શ્રી કલ્પસૂત્રમાં પ્રભુશ્રી મહાવીર દેવના માતાપિતા પાર્શ્વજિનનાં સંતાનીય શ્રાવક હતાં એવો ઉલ્લેખ નજરે પડે છે અને પ્રભુશ્રીની માતા ત્રિશલાદેવી એ ચેટક મહારાજની ગહેન યતાં હતાં. વળી ઐતિહાસિક વૃતાન્તો ઉપરથી પણ આપણે જોઈ ગયા કે ચેડા મહારાજના સામંતો યાને લિચ્છવી તેમજ મલ્લકી જાતિઓ પણ જૈનધર્મના ઉમદા બોધથી

રંગાયેલી હતી. એ બધાના નિમિત્તભૂત ચેડામહારાજ હતા, એમ કહેવામાં અતિશયોક્તિ જેવું નહીં જ લેખાય.

ચેટક ભૂપાળના કુટુંબમાં અરિહંત ધર્મના સંસ્કાર પરાપૂર્વથી આલ્યા આવતા હતા અને તેથી જ તેમની પ્રત્યેક પુત્રી પણ જૈનધર્મના જ્ઞાનથી સુપ્રમાણ્ય માહિતગાર હતી. વિશાળા નગરીમાં શ્રી સુનિસુવતસ્વામી ભગવાનનો એક પ્રાચીન સ્તૂપ હતો. ચેટક નૃપ અહિર્નિશ એ પુરાતન પગલાના વંદનાર્થે જતા, એટલું જ નહિ પણ તેઓશ્રીને એ સંગંધમાં એટલી દૃઢ શ્રદ્ધા હતી કે જ્યાં સુધી આ પ્રાચીન ને પવિત્ર સ્થાનનું ગૌરવ જળવાઈ રહેશે અને ઉપાસક વર્ગ તરફનું વંદન, ભક્તિ અને બહુમાન ચાલુ રહેશે ત્યાંસુધી ગહારની કોઈ પણ સત્તા તરફનો રજમાત્ર ભય વૈશાલી પર આવી પડવાનો નથી. ભૂતકાળમાં રાજ્ય માથે આવી પડેલ સંકટો અને વિઘ્નો એ અમત્કારિક સ્તૂપના પ્રભાવે જોત-જોતામાં અગ્નિમાં ઘી ઓગળી જાય તેમ ઓગળી જવાની કેટલીયે સ્મૃતિ તેઓશ્રીના મનોપ્રદેશ પર રમતી હતી પોતાના રાજ્ય માટેની આ પ્રગંજ ને અફર ખાતરીના જોરે નવા રાજ્યો જીતવા અને પોતાનું રાજ્ય

વિસ્તારવું એવી વાંછા પર આપોઆપ કાપ મૂકાયો હતો અને જે કંઈ કીર્તિ અને પરાક્રમના જોરે પ્રાપ્ત થયા હતા ત્યાં પણ વહીવટ ગણતંત્રના બાંધારણ અનુસાર ગોઠવ્યો હતો. પોતે માત્ર એક નિરીક્ષક કે મધ્યસ્થ પુરુષ તરિકેનો ભાગ ભજવતા આજના ધોરણે વાત કરીએ તો પ્રમુખની જેમ દોરવણી આપતા. પ્રદેશ-વૃદ્ધિની વિશ્વાસ કે સામ્રાજ્ય ઊભા કરવાની મહત્વાકાંક્ષા તેમનામાં મૂળથી નહોતી, છતાં સાચા ક્ષત્રિયવટની ન્યૂનતા રચ માત્ર ન હોવાથી એના રક્ષણ અર્થે યુદ્ધો કરવા પડે તેમ હોય તો એમાંથી જરા પણ પાછીપાની કરતા નહીં બાણ ફેંકવાની કળામાં તેઓશ્રી એટલી હદે નિષ્ણાત હતા કે તેમનું ફેંકેલું બાણ લક્ષ્યવેધી જ નિવડતું.^૧ એ સમયમાં તેઓશ્રીની ખ્યાતિ બાણાવળી તરિકે ચોતરફ દૂર દૂર સુધી વિસ્તરેલી હતી.

એક તરફ પોતાની જ ભગિનીને પુત્ર સંસારને અમાર ગાની કેવળ આત્મસાક્ષાત્કાર અર્થે નીકળી પડ્યો હતો. દેવ-માનવના સંબંધને અતિ દારુણ ઉપસર્ગો કેવળ-ઉનાડી છાતીએ સહન કરતો હતો. એના પ્રતિકાર સારુ હથિયારની વાત તો દૂર રહી, પણ એકાદી આંગળી પણ સાગી નહોતી ઉઠકતો જ્યારે એ જ અરિહંતાના ધર્મમાં પોતે હોવા છતાં અને રાજ્યવૃદ્ધિ કે વૈભવ-વિલાસની કામના પર ઠંડું પાણી રેડેલું

હોવા છતાં-બાણ ફેંકવાની કળાથી જીવંત કરવાના ઘોર પાપમાંથી મુક્ત નહોતા બન્યા ! આ વિચાર ફેટલીયે વાર તેઓશ્રીના અંતરને વલોવી નાખતો હતો, છતાં એક ત્રિશાલ સામ્રાજ્યના પાલક તરિકે, પ્રખ્યાત ક્ષત્રિય વંશ ‘હુહુ’ના વંશજ તરિકે એનાથી પીછેહઠ થઈ શકતી નહોતી.

રાજ્યને અંતે નરક કહેવાય છે તેનું કારણ પણ આમાં જ સમાયેલું છે. ધર્મી હૃદય કથવાય, છતાં પ્રભસંરક્ષણની ફરજ જુદી જ દિશામાં દોરી જાય છે.

એમને રોજનો ડાંખ બળવત્તર બન્યો. તેમના મનમાં ઊગી આવ્યું કે હિંસાના પ્રતિરોધ અર્થે કંઈ કરવું જોઈએ. બાણ ફેંકવામાં દક્ષતા ભલે પ્રશંસનીય લેખાય, પણ જ્યાં એ ફેંકાયું કે તરત જ પ્રાણપંખેરું પિંજરમાંથી પલાયન થઈ જાય છે એ કેમ સહન થાય ? જે પ્રતિભાના શિરે કેવળ આત્મવિનાશની નગ્ન તલ-વાર લટકતી હોય તે પ્રતિભા હોય તોયે શું અને ન હોય તોયે શું ? એ જાતની શક્તિ પર કંઈ અકુશ હોવો ઘટે જેના જીવનનિર્વાહનો કંઈ બીજો માર્ગ જ નહોતો તેવો હરિગણ મરછી સરખો પામર માનવી પણ પ્રથમ જાળમાં આવેલ મત્સ્યને છોડી દેવાનો નિયમ ગ્રહી શકે, એ દ્વારા કલ્યાણના પથે પગી શકે, જ્યારે મારા જેવો શક્તિસંપન્ન રાજવી, ખુદ તીર્થ-પતિના સમયમાં જીવિત ધારણ કરતો

હોવા છતાં, અને સર્વ પ્રકારની સાનુકૂળતા છતાં એક ક્ષત્રિયધર્મના નામે આવી તીવ્ર હિંસાનો છેડો ન છોડી શકે એ કેટલું લઘુમત્વ કહેવાય ? પુનઃ પુનઃ મસ્તિષ્કનો કળાને ધારણ કરતી ઉપરોક્ત વિચારશ્રેણી આખરે એકદા નિઃશ્ચયમાં પરિણમી. ચરમ જિન શ્રી વર્ધમાન-સ્વામી કેવલ્ય પાંચા અને શ્રી ઈંદ્રભૂતિ આદિ અગીઆર મહા પંડિતોને પ્રતિજ્ઞાથી શાસનની સ્થાપના કરી, તેઓ વિચરતા વિચરતાં એકદા વિશાલા નગરીની જહાર સમવસર્યા સારીયે નગરી શ્રી ભગવંતના દર્શનાર્થે ઉલટી પડી. મહારાજ ચેટક પણ એ અનુપમ લાલથી વંચિત ન રહ્યા.

સંસારની નશ્વરતા અને દશ દૃષ્ટાંતે હલ્લ ભાનેવદેહની પ્રાપ્તિ સંબંધી અમૃત દેશના શ્રવણ કરતાં જ પર્યાદમાં કોઈ અતેજ વાતાવરણ છવાયું. આત્મગિહાન કરવાના સાધુધર્મ અને શ્રાવકધર્મ રૂપ બે માર્ગ છે, એ દિવ્ય સંદેશ શ્રી મહા-વીર પ્રભુના સુખથી જહાર પડતાં જ જેઓ સમર્થ હતા અને જેમને સંસારની વાસનાઓ લોભાવી શકી નહોતી એવા ગૂરાઓ તો સંયત્રના અભિદાપી તરીકે જોવા થયા; પણ જેમના જગીરમાં એ જાતની ગરમી આવી નહોતી તેઓ શ્રાવકધર્મની દીક્ષા લેવા તત્પર થયા. દ્રવ્ય-દોષ-કાળ અને ભાવરૂપ વિલક્ષણ દર્શણ તરફ દૃષ્ટિ રાખીને એ દરેકને ભગવાન શ્રી મહાવીરદેવે ઉચિત પ્રતિ-જ્ઞાઓ આપી. આવા અપર્વ પ્રસંગે પર-

માત્મા શ્રી વર્ધમાનસ્વામીની પાંત્રીશ શુભ સુખ મધુર ગિરા સાંભળી જેના રોમે-રોમ વિકસ્વર થયા છે એવા મહારાજ ચેટકે જોવા થઈ પ્રશ્ન કર્યો કે—

‘દયાનિધિ ! શ્રાવકધર્મ અને રાજ્ય-ધર્મ એ ઉભયનું માદાથી પાલન થઈ શકે, રાજ્યરક્ષણમાં બાધ ન આવે અને બાર વ્રત પાળી ‘શકુ’ એવો કોઈ માર્ગ છે ?’ પ્રભુ જોદયા—‘દેવાનુમિય ! સર્વ કંઈ શક્ય છે. શ્રાવકધર્મની રચના જ એવા પ્રકારની છે કે જેમાં મોટા સંપ્રદાય માંડી એકાદ અદનો -સંક પણ એને અહણ કરી શકે. બાર વ્રત અહણ કરવામાં લેનારની અનુકૂળતા સુજળ વિવિધ પ્રકારની તરતમતા રહેલી છે અને લેનાર પોતાના સંયોગો પર દૃષ્ટિ રાખી ઘટતી છૂટોથી મતો અહણ કરી શકે છે યુદ્ધ જ જેમનો વ્યવસાય છે અને શસ્ત્ર જ જેમનો પ્રાણ છે એવા મહારથીઓ પણ એ માર્ગનું શરણ લઈ, આત્મમંથ ઉભળી શકે છે. શ્રાવકની દયાનું નીચામાં નીચું ગિનદુ નિરપરાધી વ્રસણવને નિરપેક્ષ જુદિએ સંકલ્પીને ન મારવામાં આવીને અટકે છે. એટલું પણ ન જની શકે તો એ માનવી પશુથી પણ ઉતરતી પાયરીએ જઈ પડે છે ! સ્વાર્થવશ પોપલાગી જનવું કે દોષથી લેપાવું અને કેવળ સ્વચ્છંદતાથી, કોઈ પણ હેતુ વગર, પાપજનક ક્રિયા કરવી એ બે વચ્ચે મહદ્ અંતર છે. મતઅહણ એ સંબંધી મર્યાદા આકે છે; એટલે પ્રત્યેક

જો આ ન્યાય પ્રત્યેક મનુષ્ય ધારણ કરે તો પૃથ્વી પરના અનેક ઝગડા-ટંટા-કલહ-દાવાનળ વિગેરે છુટાઈ જાય, અને શાંતિના શીતળ વાયુ વાય; પરંતુ મર્વ મનુષ્યમાં તેમ બનવું અસંભવિત છે, તેથી આપણે તો એવી શુભ ભાવના જરૂર લાવીએ અને આપણે પોતે તે પંથે ચાલવા પ્રયત્ન કરીએ.

જીભમાં અમૃત છે અને જીભમાં જ ઝેર છે. મીઠા વચને માયું પણ મળે છે અને કડવા વચને સિદ્ધ થવાની અણી પર આવેલું કાર્ય વિણસી જાય છે, એક જીભ ઉચ્ચાર કરે છે જેથી કેટલાયનું કલ્યાણ થાય છે. ખીજી જીભ ઉચ્ચાર કરે છે તેથી કેટલાય જોલમાં જાય છે, એક જીભ વહે છે અને લય કર લડાઈ અંધ યજ્ઞ મુલેહનો સ્વેત ધ્વજ ફરકે છે, ખીજી જીભ બોલે છે અને ખુનખાર લડાઈ ચાલુ થાય છે. આ સર્વ જિહ્વાગામના પ્રતાપ છે. અસત્ય બોલી કર્મ પણ તે જ બધાવે છે. કટુ બોલી વેરઝેરના કાંટા પણ એ નાનીસરખી જીભ જ વેરે છે. જો ધારે તો મધુર બોલી પુષ્પ પણ વેરી શકે છે અને જ્યાં ને ત્યાં મિત્રો બનાવી શકે છે. આ પ્રમાણે મોદાના ગોખડામાં બેઠેલી એ જિહ્વાગામ જીવનમાં ભારે અગત્યનો ભાગ ભજવે છે. માત્ર તેના પર તેના માલીકનો કાબૂ હોવો ઘટે છે.

એક કવિએ કહ્યું છે કે અપંડિતાનાં મૂયણં મૌનમ્ અર્થાત્ મૂર્ખાં માણસોનું ભૂપણું મૂંગા રહેવું તે છે. મતલબ કે જ્યાંસુધી તે બોલે નહીં ત્યાં સુધી જ તે સુંદર જણાય છે; પણ જ્યારે બોલે છે ત્યારે તેની મૂર્ખાઈ જણાઈ આવે છે. આ પણ જિહ્વાના જ પ્રતાપ છે.

જીભ ઉપર કાબૂ રાખનાર, સર્વત્ર રિમ્ત વદને મિષ્ટ ભાષા વદનાર, કઠોર ભાષાને સર્વથા તીલાંજલિ આપનાર મનુષ્ય જીવનસંઘ્રામમાં ભારેમાં ભારે ફતેહ મેળવે છે અને તેને પારકા હોય તે પણ પોતાના થાય છે. ચાંચકો સાર ગ્રહે એ જ શુભેચ્છા.

રાજપાળ મગનલાલ વહોરા

શ્રી કર્પૂરવિજયજી સ્મારક સમિતિ

સન્મિત્ર, સદ્ગુણાનુગમી પૂજ્ય મુનિરાજ શ્રી કર્પૂરવિજયજી જેઓ સં. ૧૯૯૩ ના આશો વદિ ૮ મે દેહમુક્ત થયા. તેમની પહેલા વર્ષની પુણ્યતિથિ ઉજવવાને મુબબમાં ગાડીજીના ઉપાશ્રયમાં અનુયોગાર્થે પંન્યામજી શ્રી પ્રીતિવિજયજી શણિવરના પ્રમુખપણા નીચે એક સભા સં. ૧૯૯૪ ના આશો વદિ ૮ ના રોજ મળી હતી. તે વખતે શેઠ મોહનલાલ હેમચંદ ઝવેરી તરફથી સૂચના થતાં એમ નિશ્ચય થયો કે ‘એ પુણ્યપુરવસું નામ કાઠ સંગીન યોજના કરીને ચિરસ્થાયી કરવું.’ પણ શેઠ મોહનલાલ હેમચંદ ઝવેરીએ એને માટે જો ફંડ થાય તો રૂ. ૧૦૧ લાખના મજા દર્શાવી. તે વાતને પુણ્યપુરવસું પૂજ્ય કર્પૂરવિજયજીના ગુણોથી અતિશય આકર્ષિત ચિત્તવાળા પંન્યામજી પ્રીતિવિજયજીએ ટેકા આપ્યો અને પોતાથી બની શકતી દરેક જાતની સહાય આપવા તત્પરતા બતાવી. તે મીટિંગમાં શેઠ મોતીચંદ ગિરધરલાલ કાપડીયા, મોહનલાલ દીપચંદ ચૌહાની, રાજપાળ મગનલાલ વહોરા, નરોત્તમ ભગવાનદાસ શાહ તથા વાડીલાલ જોશલાલ શાહે સમયોચિત આપણો કર્પા; તેથી

પન્થામજી બહુ પ્રમત્ર થયા અને જે પોતાથી બની શકે તેવા શ્રાવકો પર આગ્રહપૂર્વક લાગવગ ચલાવી એને પરિણામે નીચે પ્રમાણે રકમો લાગણ —

૧. ૫૦૧) જેઠ કાલિદાસ ઇશ્વરદાસ,	૩. ૧૦૧) શેઠ મોતીચંદ ગિરધર કાપડીયા.
૨. ૫૦૧) „ માણેકલાલ ચુનીલાલ	૩. ૧૦૧) „ મહારયદ મોતીલાલ મૂળજી.
૩. ૫૦૧) „ કસળયદ કમળાશી,	૩. ૧૦૧) „ વાડીલાલ પુનમચંદ
લાલ જીવગજ કમળાશીની પત્ની	૩. ૧૦૧) „ મેન્ડરર્ટ રોડના દેરાસર
૪. ૫૦૧) „ વાડીલાલ ચતુર્ભુજ ગાંધી.	તરફથી શેઠ મગજદાસ
૫. ૫૦૧) „ એક ગૃહસ્થ-દા શેઠ વાડી	૩. ૧૦૧) „ માણેકચંદ જયદ ગપાન
લાલ ચતુર્ભુજ ગાંધી	૩. ૨૫) „ જીવરાજ ભિખાભાઈ.
૬. ૧૦૧) „ મોહનલાલ હેમચંદ ઝવેરી	૩. ૨૧) શાહ નરોત્તમ ભગવાનદાસ
	૩. ૧૧) ની પાચ રકમો

ઉપર પ્રમાણે રકમો અત્યાગ સૂધીમા ભરાઈ છે અને મોટા ભાગ આવી પહોંચી ગયો છે સમિતિનું કામ નાણા ભરનાગ સભ્યોની ગીર્દીશમાં નીમાએલી વ્યવસ્થાપક સમિતિ કરે છે તેમા નીચેના ગૃહસ્થો છે.

૧ મોતીચંદ ગિરધર કાપડીયા—સોલિગિટર	૪ વાડીલાલ જેઠાલાલ શાહ
૨ વાડીલાલ ચતુર્ભુજ ગાંધી	૫ હીરાભાઈ રામચંદ મલનારી
૩ મોહનલાલ દીપચંદ ચોગ્રી	૬ નરોત્તમ ભગવાનદાસ શાહ

વ્યવસ્થાપક સમિતિએ નરોત્તમ ભગવાનદાસ શાહની માનદ મંત્રી તરીકે નિમણુક કરી છે અને જેઠ એક ઇડિયામાં પૈમા ગણરાની ગોદારણુ કરી છે શેઠ કલિદાસ ઇશ્વરદાસ, મોતીચંદ ગિરધર કાપડીયા, મોહનલાલ દીપચંદ ચોગ્રી અને વાડીલાલ ચતુર્ભુજ ગાંધી એ આગ નામથી બેકમાં ખાતુ જોડ્યું છે

સમિતિએ કમલ કર્યો છે કે મુનિ કર્પૂરવિજયજી મહારાજના જે લેખો શ્રી જૈન ધર્મ પ્રગ સામા, શ્રી આત્માનંદ પ્રકાશમાં, જૈનમા અથવા મીઠા પત્રોમાં આપ્યા હોય તે સર્વનો મગ્રદ કરીને એક લેખમગ્રદ બહાર પાડવો આશા છે કે સ ૧૯૯૫ ના આશો વદિ ૮ ઉપર ૩૨૦ પાનાનો લેખમગ્રદનો પહેલો ભાગ બહાર પડશે તે પછી અનુક્રમતા પ્રમાણે બીજો મગ્રદ બહાર પડશે અને તે પછી ૬૩ નધશે તો મમિનિ નિર્ણય કરશે તે પ્રમાણે તેનો ઉપયોગ કરવામાં આવશે.

મમિતિએ ઠરાવ્યું છે કે રૂ. ૫૦૧) ભગનાગને પાચ નકલ મફત આપવી, રૂ. ૨૫૧) ભગનાગને નજી નકલ મફત આપવી રૂ. ૧૦૧) ભગનાગને એક નકલ મફત આપવી અને તેથી જોણુ ભગનાગને અર્ધા કિમતે આપવી મામાન્ય જૈન ભાઈ, જેણે કંઈ ભયું ન હોય, તેને પણ અર્ધા કિમતે આપવી આ ઉપરથી જેક શકાશે કે આ મમિતિનો ઉદ્દેશ પૂર્ણ મુનિગજના પુણવરૂપ જાનકર્ણમાં મની શક્તી ગેતે વધારો કરવાનો છે

પૂર્ણ મુનિગજ શ્રી કર્પૂરવિજયજીના પ્રશમકો, શુણાનુનાગીઓ અને સર્વ જૈન ખુબજોને આ મમિતિ મ ગધી જે કાલ જાણુના ઇચ્છા હોય તેમણે

શાહ નરોત્તમ ભગવાનદાસ-ગોપાલ જીવન, પ્રિન્સેમ રટ્ટી, મુંબઈ.

એ શિંગામે પન લખવો જ્યાં ગધી માહિતી મળી શકશે

શ્રી જંબૂદ્વીપસમાસ ભાષાંતરમાં સુધારો.

અમે છપાવેલ જંબૂદ્વીપ સમાસ ભાષાંતરમાં પૃષ્ઠ ૩૩ ની નોટમાં ' આ હકીકત સમજાણી નથી. ' એમ લખ્યું છે, પરંતુ તે બાજત મૂળ ગ્રંથમાં આ પ્રમાણે લખાયું છે—
સ્વપરિધિઃ । દ્વિગુણવિસ્તારા ગજદંતાકૃતયો વક્ષારાઃ । દ્વિમેશલાશ્ચ પૂર્વસૂત્રગાઃ ॥
દીકાકારે આ સૂત્રના ત્રણ ભાગ પાડ્યા છે. પ્રથમ પરિધિની હકીકતની સમાપ્તિ માટે
સ્વપરિધિઃ શબ્દ છે અને પ્રતિ દ્વિમેશલાશ્ચ પૂર્વસૂત્રગાઃ એ વાક્ય પૂર્વસૂત્રમાં
સૂચ્યેલા દીર્ઘવૈતાદ્ય માટે છે તે બધા એ મેખલાવાળા છે મધ્યનો ભાગ ગજદંતાકૃતિ
વક્ષારા માટે છે. તે પહોળાઈમાં જંબૂદ્વીપના ગજદંતાકૃતિ પર્વતો કરતાં બમણા વિસ્તાર-
વાળા છે. એટલે જંબૂદ્વીપના ગજદંતા પ્રારંભમાં પાંચજો યોજન પહોળા છે, ધાતકીખંડના
૧૦૦૦ યોજન પહોળા છે, પુષ્કરાર્ધના ૨૦૦૦ યોજન પહોળા છે.

આ પ્રમાણે એક સૂત્રના ૩ વિભાગ પાડવાથી અર્થ બરાબર બંધાયેલો મળી ગયો છે.

આ ખુલાસો ૫ શ્રી ધર્મચિન્તયણ ભાવનગર પધારતાં તેમની મમક્ષ દીકા વાંચતાં
તેમણે સમજાવ્યો તે પ્રગટ કર્યો છે.

૧ પૃષ્ઠ ૩ ભાષાંતરની શરૂઆતમાં ' જંબૂદ્વીપ ગર્વ દ્વીપના મધ્યમાં ' લખેલ છે
ત્યાં ' ગોળાંકાર ' એટલું વધારે જોઈએ.

૨ પૃષ્ઠ ૩, પં. ૧૮ મીમાં " પાતાના (દારના) નામથી આધિષ્ઠિત " લખેલ છે
તેને બદલે ' દારના નામવાળા દેવોથી આધિષ્ઠિત ' એમ જોઈએ.

૩ પૃષ્ઠ ૭, પં. ૬ મીમાં ' તેની રાજધાની અસંખ્ય દ્વીપો પછી આવેલા બીજા જંબૂ-
દ્વીપમાં છે ' એમ લખ્યું છે ત્યાં ' દક્ષિણ તરફ ' એટલું વધારે જોઈએ.

૪ પૃષ્ઠ ૩૧ પકિત ૬ મીમાં અસિન્નજરનો અર્થ કૌસમાં ખાડો લખ્યો છે પરંતુ
તેનો અર્થ ' સાંકડા મોઢાનું જળપાત્ર ' એવો જોઈએ.

૫ પૃષ્ઠ ૩૭, પકિત ૨૦ માં ' ઠરી ગયેલા ઘી જેવા ' એમ લખ્યું છે તેને બદલે
' પ્રવાહી ઘી જેવા ' એવો અર્થ જોઈએ.

૬ પૃષ્ઠ ૪૩, પકિતમાં ૧૪ મીમાં (ડમાસ્વાતીસંગૃહીતારઃ) એમ લખ્યું છે તેને
બદલે ડપોમાસ્વાતિસંગૃહીતારઃ એમ જોઈએ જેથી કરેલો અર્થ બરાબર છે એમ જણાશે.

આ ૬ સુધારા મુનિશ્રી જયસાગરજીની સૂચનાનુસાર કર્યા છે હજી બીજા કોઈ સુધારા
સૂચવશે તો તે પ્રગટ કરશું, કારણ કે અમ સૂત્રરૂપ હોવાથી અર્થ લખવામાં ભૂલ થતા
સંભવ છે.

કુંવરજી

શ્રી સિદ્ધક્ષેત્ર જૈન ખાલાશ્રમ-પાલીતાણુ

(સ્થાપના-સંવત ૧૯૬૨ ના ચૈત્ર શુદ્ધિ ૧૦)

વૈશાખ માસની પત્રિકા

ધાર્મિક પ્રવૃત્તિઓ:—નિયમાનુસાર સામાયિક, પ્રતિક્રમણ, ગુરુવંદન, પ્રભુપૂજા વગેરે યથા રહેલ છે. વૈશાખ શુદ્ધિ ૩ જે તથા વૈશાખ વદિ ૬ જે શ્રી ગિરિરાજની વરસગાંઠના રોજ સર્વ વિદ્યાર્થીઓ ગિરિરાજની યાત્રાએ ગયેલા હતા.

વૈશાખ માસની આવક—

૬૦-૦-૦	શ્રી નિર્વાહ કુંડ ખાતે	૨-૦-૦	શ્રી કેળવણી કુંડ ખાતે
૧૬૩-૦-૦	શ્રી ભોજન કુંડ ખાતે	૧૦૧-૦-૦	શ્રી આંગી કુંડ ખાતે
જમણવાર—		૩૨૬-૦-૦	

૧. શેઠ કેસરીમલ કસ્તુરચંદ તથા બેન લાડુ	સતાપરા	વૈ. શુ. ૧
૨. શેઠ ગોવિંદજી વીરચંદ	વનાળા	વૈ. શુ. ૨
૩. શેઠ માણીકચંદ જેચંદ	ભાવનગર	વૈ. શુ. ૩
૪. શેઠ દલપતભાઈ મગનભાઈ	અમદાવાદ	વૈ. શુ. ૬
૫. શેઠ જેઠાભાઈ ધરમશી	પોરબંદર	વૈ. શુ. ૧૧
૬. શેઠ પનાજી રાજજી	કલસળા	વૈ. શુ. ૧૩
૭. બેન અમથીબાઈ	ભાવનગર	વૈ. વ. ૫
૮. પાલીતાણુ મહાજન	પાલીતાણુ	વૈ. વ. ૬
૯. બાઈ ઉજ્જવલ તે શેઠ ભાઈચંદ કાળાની ધર્મપત્ની	સુરકા	વૈ. વ. ૭

લેટ—શેઠ શુભાણચંદ હરણચંદ ભાવનગર. પૂતની જોડ ૧) જર્મન સિદ્ધવરનો કળશો ૧) થાળી ૧) વાટકો ૧)

મુલાકાત—સંસ્થાના માનદ મંત્રી ચીનુભાઈ લાલભાઈ શેઠ. સ્થાનિક કમીટીના સભ્યો. મેનેજીંગ કમીટીના સભ્ય નરોત્તમદાસ ભગવાનદાસ શાહ. શેઠ આંગમલજી મનરૂપજી આહોર. શેઠ સાગરમલ મોતીલાલ રતલામ. શેઠ હરજીમલ હુંગાજી ભવાલ. ચોકસી ઘેલાભાઈ ઉગરચંદ અમદાવાદ. શાહ બાબુભાઈ બાલાભાઈ અમદાવાદ.

સમાજના દાનવીરોને—હજી મકાનખાતે રૂ. ૮૦૦૦) તથા દેરાસરજી ખાતે રૂ. ૪૦૦૦) નો તોટો છે. સ્વામીવાત્સલ્ય ટ્રસ્ટ કુંડની તિથિઓ હજી ઘણી બાકી છે, તો સ્વામીવાત્સલ્ય ટ્રસ્ટકુંડની તિથિઓ ભરવા તેમ જ મકાનકુંડમાં તથા દેરાસર ખાતે મહદ મોકલી આપવા નમ્ર વિનંતિ છે. આવક ઘટતી જતી હોવાને અંગે સંસ્થાને દરસાલ નિર્વાહકુંડમાં પણ તોટો પડતો જાય છે. સંસ્થાને મહદ કરી જ્ઞાનદાન સાથે સ્વામીવાત્સલ્યનું પુન્ય ઉપાર્જન કરવા ધર્મપ્રેમી કેળવણીરસિક દાતાઓને નમ્ર વિનંતિ છે.

બંને શ્રાવણ માસમાં વધઘટ ને જૈન પર્વ

પ્રથમ શ્રાવણ-વધઘટ નથી. વદિ ૪ શુક્ર-ઘેટ માંસનું ધર. વદિ ૧૦ શુક્ર-રોહિણી.
 દ્વિતીય શ્રાવણ-શુદિ ૧ નો ક્ષય. વદિ ૧ બે. વદિ ૯ નો ક્ષય.
 શુદિ ૫ સનિ-મહિનાનું ધર. વદિ ૪ રવિ-પંદરનું ધર. વદિ ૭ શુક્ર-રોહિણી.
 વદિ ૧૨ રવિ-અઘાધધર-પર્ણિપણ બેસશે. વદિ ૦)) શુક્ર-કલ્પધર

શ્રી જૈન બાળવિદ્યાર્થીભુવન ભાવનગરનો સં. ૧૯૯૩-૯૪ નો રિપોર્ટ
 તથા શ્રી જૈન વિદ્યાર્થી કેળવણી ફંડનો હિસાબ

પ્રસિદ્ધ કરનાર-શા. રતિલાલ દુર્લભદાસ તથા વેલચંદ જેઠાભાઈ : ઓનરરી સેક્રેટરીઓ.
 રિપોર્ટ વાંચવા લાયક છે. ખાતું મદદ આપવા યોગ્ય છે. અત્યારે ૨૧ વિદ્યાર્થીઓ છે.
 નિયમો સારા છે રિપોર્ટમાં અનેક જરૂરી બાબતો સમાવેલી છે. કેળવણીને લગતાં આવા
 ખાતાની ખાસ જરૂર છે. અમે તેની પ્રગતિ ઇચ્છીએ છીએ.

બે પ્રતિક્રમણની શાસ્ત્રી અને ગુજરાતી બુકો

આ બંને પ્રકારની બુકો અમે બહુ વધેથી છપાવીએ છીએ. હાલમાં તેની નવી
 આવૃત્તિ ફેટલાક સુધારાવધારા સાથે સુંદર છપાવી છે. કિંમત ત્રણ આના રાખી છે,
 પરંતુ જૈનશાળા માટે કે હનામ માટે ૨૫ કે તેથી વધારે મંગાવનારને અઢી આને આપશું.
 શુદિ માટે પૂરતી કાળજી રાખવામાં આવી છે.

શ્રી પ્રતિક્રમણના હેતુ

પ્રતિક્રમણ કરનારા શ્રાવક શ્રાવિકા વગેરેને માટે આ બુક બહુ જ જરૂરની છે. એક
 સંસ્કૃત મંથનું ભાષાંતર છે. જરૂર મંગાવો તે પાઠશાળામાં ચલાવો. વિદ્યાર્થીઓને સમજાવો.
 કિંમત માત્ર ૭ આના.

શ્રી જંબૂદ્વીપસમાસ ભાષાંતર વિગેરે

આ બુકમાં શ્રી ઉમાસ્તાતિવાચકવિરચિત જંબૂદ્વીપ સમાસ મંથનું ભાષાંતર આપ-
 વામાં આવ્યું છે. ઉપરાંત તેમનું જ કરેલું પૂર્ણ પ્રકરણ ભાષાંતર સાથે આપેલ છે અને
 યતિશિક્ષાર્થશિક્ષા તથા ચારિત્રમનોરથવાળા બંને અર્થસહિત આપેલ છે. મુનિરાજ
 તથા સંસ્થાઓ વિગેરેને ભેટ. કિંમત ત્રણ આના, પોસ્ટેજ સવા આનો.

શ્રી ગર્હસ્ત્રામસહસ્રસમુચ્ચય વિગેરે

શ્રી હેમચંદ્રાચાર્યકૃત આ સ્તોત્ર અર્થ સાથે ૧૦૦૮ નામ પૃથક્ પૃથક્ લખવા સાથે
 આપેલ છે. ઉપરાંત શ્રી જીવહર્ષગણિવિરચિત જ્ઞાનસહસ્રનામસ્તોત્ર, ઉપાધ્યાયજીકૃત સિદ્ધસહસ્ર-
 નામસ્તોત્ર, પંડિત આશાધરવિરચિત જ્ઞાનસહસ્રનામસ્તોત્ર વિગેરે આ બુકમાં ઉપયોગી
 સમ્રેદ કરેલો છે. જરૂર વાંચો. સાધુ-સાધ્વી તથા સંસ્થાઓને ભેટ.

કિંમત ત્રણ આના, પોસ્ટેજ સવા આનો.

નાંચે લખેલી પૂજાઓ અર્થ સહિત મળશે

૫. શ્રી વીરવિજયજીકૃત ૧ મોઝાંક પ્રકારી પૂજા, ૨ બાર મનની પૂજા, ૩ નવાણુ
 પ્રકારી પૂજા, ૪ પીરતાલીય આગમની પૂજા, ૫ પંચકલ્યાણકુની પૂજા, ૬ અષ્ટપ્રકારી પૂજા,
 ૭ રનાત્ર પૂજા, ૫. શ્રી પદ્મવિજયજીકૃત, ૮ નવાણુ પ્રકારી પૂજા, ૯ નવપદજીની પૂજા,
 ૫. શ્રી રૂપવિજયજીકૃત, ૧૦ પંચકલ્યાણકુની પૂજા, ૧૧ પંચરાત્રની પૂજા, ૧૨ શ્રી યશો-
 વિજયજીકૃત નવપદજીની પૂજા તથા ૧૩ શ્રી દેવવિજયજીકૃત અષ્ટપ્રકારી પૂજા.

લાંબા પ્રયાસને પરિણામે તૈયાર થયેલ ગણધર મહારાજ શ્રી મુખર્માસ્વામીકૃત શ્રી સમવાયાંગ સૂત્ર

(મૂળ, મૂળના અને શ્રી અભયદેવસૂરિએ રચેલી લીકાના અર્થસહિત)

આ સૂત્ર અત્યંત ગભીરાશયથી લેરેલું છે, દ્રવ્યાનુયોગના અનેક વિષયો તેમા સમાવેલા છે. તેમાં કોઈપણ વિષયો જાણવા માટે અને વિષયાનુક્રમ પ્રારંભમા ૨૨ પાનામા (૪૪ પદમા) આપેલ છે તે વાચવા તરફી લેરી. આ એક સૂત્ર વાચવાથી અનેક વિષયોનો બોધ થઈ શકે તેમ છે, ખનતા પ્રયાસે તેના બાષાતરમા બૂલ ન થાય એવી ચીવટ રાખવામા આવી છે, છતાં હજારથપણુ બૂલને પાત્ર છે આ સૂત્રનું પ્રમાણુ ૫૬ શ્લોકનું થયું છે. કાગળ ધણા જિંયા વાપર્યા છે. પત્રાકારે છપાવેલ હોવાથી મુનિરાજને ખાસ ઉપયોગી થાય તેમ છે. બહુ લાંબા વખતના પ્રયાસનું આ પરિણામ છે.

પ્રયાસના અને શરૂઆતના પ્રમાણુમા કિંમત રૂ. ૩) રાખેલ છે તે વધારે નથી જો કે એક ઉદાર મુદ્રસ્થ તરફથી સારી સહાય મળેલી છે, છતાં સંકારણુ કિંમત રાખવી પડી છે. સલાના લાઇફમેમ્બરને રૂ. ૧) ખાદ કરીને એટલે રૂ. ૨) થી આપવામા આવશે. પ્રથમથી માહક થઈને જેમણે રૂ. ૧૫ મોકલેલ છે તેમણે રૂ. ૧) બીજો મોકલવો. રૂ. ૨૫ મોકલ્યા હોય તેમણે પોસ્ટેજ જ મોકલવું. પોસ્ટેજ પદ આના થાય છે રેલ્વેનું સાધન હશે તો ફાઇલો થઈ શકશે, માટે રેલ્વે સ્ટેશનનું નામ વગેરે લખવું.

કળિકાળસર્વજ્ઞ શ્રી હેમચંદ્રાચાર્યવિરચિત શ્રી ત્રિપદિ શલાકા પુરુષ ચરિત્ર ભાષાંતર

આ કથાનુયોગમાં અગ્ર પદ ધરાવનાર અપૂર્વ ઋચના દરા પર્વ (વિભાગ) છે. તેમા ૨૪ તીર્થકર, ૧૨ ચક્રવર્તી, ૯ વાસુદેવ, ૯ બળદેવ ને ૯ પ્રતિવાસુદેવ મળી કુલ ૬૩ મહાપુરુષોના ચરિત્રો સમાવેલા છે પ્રાસંગિક બીજા અનેક ઉત્તમ પુરુષોના ચરિત્રો છે એ મૂળ ગ્રંથ ૩૫૦૦૦ શ્લોકપ્રમાણુ છે તે મૂળ પણુ સલાએ છપાવેલ તે આત્મારે અલભ્ય છે. તેનું બાષાતર નીચે પ્રમાણેના પાંચ વિભાગમા છપાવેલ છે.

૧ વિભાગ ૧ લો-પર્વ પહેલું, બીજું. શ્રી ઋષભદેવ ને ભરત ચક્રવર્તીનું તથા શ્રી અગ્નિતનાય ને સગરચક્રીનું ચરિત્ર કિં રૂ. ૩-૪-૦

૨ વિભાગ ૨ જો-પર્વ ૩-૪-૫-૬ શ્રી સંભવનાથજીથી મુનિસુત્રતસ્વામી સુધીના ૧૮ તીર્થકરોના, ત્રીજાથી આઠમા સુધીના ૭ ચક્રવર્તીના ને પહેલાથી સાતમા સુધીના સાત સાત વાસુદેવ, બળદેવ ને પ્રતિવાસુદેવના-કુલ ૪૫ મહાપુરુષોના ચરિત્રોનો સંગ્રહ. કિં રૂ. ૩-૪-૦

૩ વિભાગ ૩ જો. પર્વ સાતમું. જૈન રામાયણુ. આઠમા વાસુદેવ, બળદેવ ને પ્રતિવાસુદેવ ઉપરાંત ૨૧ મા શ્રી નમિનાથજીનું ને નવમા દશમા ચક્રી હરિગેણુ ને જયનું ચરિત્ર કિં રૂ. ૧-૮-૦

૪ વિભાગ ૪ થો, પર્વ ૮-૯ ૨૨ મા ને ૨૩ મા તીર્થકર, ૧૧ મા ને બારમા ચક્રવર્તી ને નવમા વાસુદેવાદિ ત્રિપુત્રીના મળી સાત મહાપુરુષોના ચરિત્રો કિં રૂ. ૩-૦-૦

૫ વિભાગ ૫ મો. પર્વ ૧૦ મું. શ્રી મહાવીરસ્વામી ચરિત્ર. આમા પ્રમગોપાત અનેક ઉત્તમ પુરુષોના ચરિત્રો છે. કિં રૂ. ૨-૮-૦ પાંચે વિભાગ સાથે લેનારના કુલ રૂ. ૧૩૫૫ ને બદલે રૂ. ૧૧૫૫ લેવામા આવશે. રેલ્વે સ્ટેશનવાળાએ પારસવથી જ મગાવવા

મુદ્રક : શાહ ગુલાબચંદ લલ્લુભાઈ-શ્રી મહોદય પ્રિન્ટિંગ પ્રેસ, દાણાપીઠ-ભાવનગર

શ્રી જૈન ધર્મ પ્રકાશ

પુસ્તક ૫૫ મું

સંવત ૧૯૮૫

અંક ૫ મા

— દ્વિ. શ્રાવાણ —

પ્રકાશક—

શ્રી જૈન ધર્મ પ્રસારક સભા
ભાવનગર

卐

વીર સંવત ૨૪૬૫

卐

શ્રી જૈન ધર્મ પ્રકાશ

બહાગામ માટે બાળ અંક ને લેટના પૈન્ટેજ માથે વાર્ષિક લવાજમ રૂા ૧-૧૨-૦

પુસ્તક ૫૫ મુ }
અંક ૫ મો }

દ્વિ. શ્રાવણ

{ વીર મં. ૨૪૬૫
{ વિક્રમ સં. ૧૯૯૫

અનુક્રમણિકા

૧ જીવન જ્યોતિ-પદ	...	...	(ગજમન લડારી)	૧૫૧
૨ પ્રતિકૃતિ (પ્રતિમા) પદ	...	...	(મુનિ હેમેશ્વરાગ)	૧૫૨
૩ માધ્યુ ન આતમહિત તો તે મર્ધા નિષ્કળ ગયુ	...	...	(એન બી. શાહ)	૧૫૩
૪ તાનગાજી તીર્થ...	..	...	(મુનિ શ્રી ન્યાયવિજયજી)	૧૫૪
૫ માન કહેવાણુ છે કે માન થયુ છે ?	..	...	(કુવજી)	૧૬૦
૬ ધર્મ એ જ મનુષ્યનુ જીવન છે	..	...	(કુવજી)	૧૬૧
૭ વીજ વિહરમાન જિનના ૨૧ ઠાણા...	..	...	(કુવજી)	૧૬૨
૮ પ્રશ્નોત્તર	...	...	(પ્રશ્નકોશ-માત્ર જ્ઞાનાત્મ અભેદ કન તા)	૧૬૫
૯ શ્રીમદ હેમચંદ્રાચાર્યની કૃતિઓ	..	...	(મૌલિક)	૧૬૮
૧૦ શ્રાવક જન તો તેને કહીએ	...	...	(ડૉ. લગ્નવાનદામ મન સુખભાઈ)	૧૭૮
૧૧ જ્ઞાનમય	..	...	(વિદ્યાર્થી ગિરિવલ્લભ હીરાચંદ)	૧૮૦
૧૨ આત્મસંહ્યા	..	...	(રાજપાત્ર મગનવાન વહેાન)	૧૮૧
૧૩ પ્રભાવિક પુત્ર-ચેડા મહાગાન	૩	...	(મોહનનાન દીપચંદ-ચોડસી)	૧૮૩
૧૪ પુનર્કોની પહોચ	...	...	...	૧૮૮

પ્રથમ શ્રાવણનો અંક છપાવેન નથી ભદ્રપદનો અંક ભાદ્રપદ શુદ્ધ ૭ મે મહાગ પડશે.

ભાદ્રપદ માસની વધઘટ.

વદિ ૧૩ નો કાય. દિન ૨૮	ભા શુદ્ધ ૪ ગવિ-મવત્તરી-વાર્ષિક પર્વ
ભાદ્રપદ શુદ્ધ ૧ ગુરુ-ગિજન-મવાચન	ભા શુદ્ધ ૮ ગુરુ-દુમળી આડમ
.. ૨ ગુરુ-તેનાધર	ભા વદિ ૧ ગુરુ-ગોહિણી

ખીજ પચાસોની ભાગ્યગડા ન પડતા દ્વિ શ્રાવણ વદિ ૧૨ ગવિવારે પર્વપણ પર્વની શરૂઆત કરવી અને ભાદ્રપદ શુદ્ધ ૪ ગવિવારે મવત્તરી કરવી

આ માથે વેચાણુ જીવન લીસ્ટ પાઠવામા આનુ છે કે જેમા મહાના છપાવેના અને ખીજ મર્યાઓ વિગેરેના મત્રામા વેચાણુ મળતા પુસ્તકો જણાવેના છે તેની તરફ ક્ષણે જોયવામા આવે છે ઘણાખગ પુસ્તકો ઉપયોગી અને ઉત્તમ પ્રમાણની કિતશિખામણી ભરપૂર છે ઉજના સુવાનોમા ધર્મના સરકાર પાડવા માટે જરૂર વાચવા નાવક છે

पुस्तक ५५ भु { द्वि. श्रावण } अंक ५ भा.
वि. सं. १८८५ { वीर सं. २४६५ }

जीवन-ज्योति ।

(तर्ज—प्रभु भजनमें चोरुस रहना, एक दिन चोर आयेगा)
 एक समय ऐसा आयेगा, जीवनज्योति बुझायेगा ।
 प्रभु ध्यानमें साधध रहना, नहीं तो फिर पस्तायेगा ॥एक०॥१॥
 जीवन-ज्योति करती झगमग, वहांतर ही तूं करले झटपट ।
 आखिर तो सब छोड़ यहाँपर, निश्चय डेरा उठायेगा ॥एक०॥२॥
 करता है तु मेरा मेरा, सोच समझ ले क्या है तेरा ? ।
 बीती रैन और हुआ सवेरा, पंखी यह उड़ जायेगा ॥एक०॥३॥
 धरा रहे सब कुटुम्बकबीला, मौज शोष और सब ही लीला ।
 पड़े भोगना करम अंकला, यह तूं दिलमें लायेगा ॥एक०॥४॥
 दीपकरूपी देह बनाई, चेतनरूपी शक्ति भराई ।
 आयुष्यरूपी वत्ती लगाई, इसको काल बुझायेगा ॥एक०॥५॥
 पाया पुण्योदयसे नरभय, दस दृष्टान्तोंसे जो दुर्लभ ।
 धर्म मिला अधान तिमिर हर, न ऐसा अवसर आयेगा ॥एक०॥६॥
 योहीं करता रहा चहाना, समय असुखको व्यर्थ नमाना ।
 धर्म भूलाकर घात बनाना, यह तो कष्ट ही लायेगा ॥एक०॥७॥
 आशा करता है तु सुखकी, घात भूलाती है सब दुःखकी ।
 जाने नहीं पर पीड़ा उगकी, क्या चाउल अब खीलावेगा ? ॥एक०॥८॥
 निज आत्म सम सबको समझ ले, दया मायको हृदयमें घर ले ।
 धर्म मर्मका ज्ञान भी कर ले, तो जीवन सफल बनायेगा ॥एक०॥९॥
 राज विनय है ये ही तुझसे, जाना निश्चय है इस जगसे ।
 रहते क्यों ही फिर गफलतसे, संग धरम ही आयेगा ॥एक०॥१०॥

राजमल भंडारी-आगर (भाऊवा)

પ્રતિકૃતિ

(શિખરિણી)

ધોંમા પાદો માંડું જિનવરતણા મંદિર વિષે,
 ઉરે આવે ત્યારે તરત ઘડા એ રમ્ય પ્રતિમા;
 રૂડા ભાવો જાગે પુનિત પ્રતિમાને નિરખતાં,
 ભલે હો પાષાણે પ્રતિકૃતિ રૂપે હો ઉર ઠરે. ૧

નિહાળ્યાં નેત્રો ને સકળ ઉર તાપો વિરમતા,
 અને મીઠા ભાવો મુખકમળના અંતર હસે;
 પ્રભાવી મુદ્રાથી શુચિતર ઘણા ભાવ ઊઠતા,
 ખીડાયેલા એકો પ્રખર દૃઢતા કે' જંભુવતા. ૨

નિહાળી એ આંખી ફરી ફરી ખરે સૌમ્ય પ્રતિમા,
 નથી કાં તૃપ્તિ? કય અધિક શાને ત્યહી વળે ?
 લલાટે શી શોભા? ભમર ઉભયે તો ધનુષ શાં,
 રૂડી નાસિકા તો ધવળ નમણી દિવ્ય દીપતી. ૩

રહ્યા એ શોભામાં પ્રવૃત્ત નયનો શાં નિરખવાં ?
 અનેરા આનંદે ઉર ઉછળતું છે નવ સીમા;
 અને વારંવારે સ્મરણ કરી ધ્યાને ય નિરખું,
 રૂડા એકયે તેથી પરમ સુખથી તન્મય બનું. ૪

ખરે મૂર્તિ મધ્યે પ્રશમ રસધારી નયન છે,
 નિહાળો એ ધ્યાને હૃદય વધશે ભાવ અતિશે;
 જીતે રાગો દ્વેષો જગત ઉદધિ નાવ સરખી,
 તર્યા લાગો યોગી જિનવરતણા ધ્યાનબળથી. ૫

અનાર્થે જન્મેલો સુત નૃપતિ કે' આદ્રક્ષેતણે;
 સ્મૃતિ જાગી તેને નિરખી નયને જૈન પ્રતિમા;
 પિતા માતા ત્યાગી ચરણ શ્રદ્ધા જે આર્થ ભૂમિમાં,
 બધાં ઇષ્ટો સાધ્યા અજળ ગુણ ધારી શી પ્રતિમા ? ૬

પ્રતિમા ને પામ્યા જિનતણી નીચે યજ્ઞસ્તૂપની,
 યથા સમ્યગ્દષ્ટિ વિમલ ઉર શર્યભવ પછી;
 ત્યજી સર્વે સંગો ચરણ શ્રદ્ધા પૂર્વો લણી સહુ,
 સુતાર્થે સંશ્લેષે સુગમ દશવૈકલિક રચ્યુ. ૭

નિહાળે જે પ્રેમે પરમ સુખદા શાન્ત પ્રતિમા,
 અને પૂજે ધ્યાવે સ્મરણ કરતો તે સુખી બને;
 અધિકા પુણ્યે એ અજર અમરત્વે પળી જતો,
 બની આત્માનંદી ભવજળનિધિને તરી જતો. ૮

(અનુક્રમ)

આણુંદે જિનમંદિરે, ચોરાણું સાલના વિષે;
 આદિનાથ દીકા નેત્રે, ચિત્રપટમાં જે દીસે. ૯
 ભાવો દીકા પ્રતિમાના, પ્રાચીન પ્રભુ યુગના;
 શત્રુંજય પ્રતિદર્શે, અંતર હૃદયે સમુચ્છળે. ૧૦
 ધન્ય આ લેખકો રૂડા, ધન્ય દર્શન જે કરે;
 હેમેન્દ્ર ભાવ એ રૂડા, ધન્યે જે દમરણે ધરે. ૧૧

મુનિ હેમેન્દ્રસાગર

સાધ્યું ન આતમહિત તો તે સર્વથા નિષ્કળ ગયું

(હરિગીત)

બેઠા બગીચા બંગલામા મોજ શોખ સદા કરી,
 લાપણુ કર્યા ભર જોરથી ભારે સલામંડળ ભરી;
 મોટા જનોમાં માનને કદી કોઈ રીતે મેળવ્યું,
 સાધ્યું ન આતમહિત તો તે સર્વથા નિષ્કળ ગયું. ૧.
 ધન ધામ ને ધરણી મળ્યા દ્રવ્યે ભર્યા ભંડાર છે,
 છે કોઈ હાજર ? એમ કેતાં એક બે તૈયાર છે;
 રાગે અને રંગે હૃદય આનંદમાં જ રચી રહ્યું,
 સાધ્યું ન આતમહિત તો તે સર્વથા નિષ્કળ ગયું. ૨.
 પામ્યા પ્રવીણ કલત્ર તેમ સુપુત્ર આ સંસારમાં,
 આવી નહિ અડચણ જરાય વિહાર કે આહારમાં;
 વિદ્યા ભણ્યા વાંચ્યું બહુ વિજ્ઞાન સઘળું વાપર્યું,
 સાધ્યું ન આતમહિત તો તે સર્વથા નિષ્કળ ગયું. ૩.
 ભાવે કરીને લોગવ્યા ભારે ભલકથી લોગને,
 રતિમાત્ર પણ ભણ્યો નહિ નિજને રૂંવાડે રોગને;
 કાયા કદી સુંદર મળી સુખ સરસ રીતે સાંપડ્યું,
 સાધ્યું ન આતમહિત તો તે સર્વથા નિષ્કળ ગયું. ૪.
 ખોયું બધું બાળકપણું રમવા અને જમવા વિષે,
 બતી રહી જલ્દી બુવાની બાણતાં બુવતી વિષે;
 આપ્યું ધરડપણુ પ્રાણુ લેવા જોર સાવ જતું રહ્યું,
 સાધ્યું ન આતમહિત તો તે સર્વથા નિષ્કળ ગયું. ૫

તારંગાજી તીર્થ

(લેખક—મુનિ શ્રી ન્યાયવિજયજી)

આ તીર્થ મહેસાણા જંકશનથી ૨૦ માઈલ દૂર આવેલા ટીંબા ગામની ટેકરી પર છે. જ્યારે શત્રુંજય ગિરિરાજની તલાટી વડનગર (આનંદપુર) પાસે હતી ત્યારે આ ટેકરી તારણગિરિ(શત્રુંજયના ૧૦૮ નામ પૈકીનું એક નામ)ના નામથી શ્રી શત્રુંજયની સાથે જોડાયેલ હતી અને તેથી સિદ્ધશિલા, કોટિશિલા, મોક્ષની બારી વગેરે સ્થાનો આ ટેકરીની પાસેની ટેકરીઓ પર જ છે.

૧ પ્રભાવક ચરિત્રમાં આ તીર્થની ઉત્પત્તિ માટે નીચે પ્રમાણે ઉલ્લેખ મળે છે.

“ પછી એકદા રિપુચ્છેદના સકલ્પથી પૂર્ણ એવા રશ્રી હેમચંદ્ર મહારાજે શ્રીમાન અજિતસ્વામીની સ્તુતિ કરતાં અને તેનો પ્રાસાદ ગનાવવાને ઇચ્છતા કુમારપાળ રાજાને પ્રગટ રીતે આદેશ કર્યો કે—હે ભૂપાલ ! અનેક સિદ્ધોથી ઉન્નત સ્થિતિયુક્ત એવા શ્રી તારંગાજી પર્વત પર અક્ષય સ્થાન અને વૈભવથી સુશોભિત એવો પ્રાસાદ કરાવવાની જરૂર છે. એ પર્વત પણ શ્રી શત્રુંજયની જાણે અપર-મૂર્તિ હોય એમ સમજી લ્યો. ”

“ એ પ્રમાણે શુરુની આજ્ઞા થતાં રાજાએ ચોવીસ હસ્તપ્રમાણ મંદિર કરાવ્યું. તેમા એક સો એક આંગલ પ્રમાણ ઊંચ સ્થાપન કરાવ્યું કે જે પ્રાસાદ અદ્યાપિ દેવો અને ગજાઓની સ્તુતિથી શોભિત અને પર્વતના સુકુટ સમાન શ્રી સઘજનોને દર્શનીય છે. ” (પ્રભાવક ચરિત્ર ભા. પૃ. ૩૨૮)

૧ પ્રભાવકચરિત્રના કર્તા ચક્રગુણના રાજગચ્છની પરંપરાના શ્રી પ્રભાચંદ્રસૂરિજી છે. વિ. સં. ૧૩૩૪ ચૈ. શુ ૭ ને શુક્રવારે પુનર્વસુ નક્ષત્રમાં આ ચંદ્રે તેમણે પૂર્ણ કર્યો હતો.

૨ શ્રી હેમચંદ્રાચાર્ય—એમનો વિ. મં. ૧૧૪૫ માં કા. શુ. ૧૫ મે ધર્મકામાં જન્મ થયો હતો. પિતાનું નામ ચાચિંગ, માતાનું નામ પાહિની, પોતાનું નામ ચાંગદેવ. સં ૧૧૫૦ મા મહા શુ ૧૪ સનિવારે શ્રી દેવચંદ્રસૂરિજી પાસે ખંભાતમા દીક્ષા લીધી. તે વખતે તેમનું નામ સોમદેવ મુનિ ગણ્યું હતું. સં ૧૧૬૬ માં અક્ષય તૃતીયાને દિવસે આચાર્યપદવી મળી અને શ્રી હેમચંદ્રાચાર્ય નામ રાખવામાં આવ્યું. સૂરિજીમહારાજે અનેક વિષયના અનેક ગ્રંથો જનાવ્યા છે. પ્રથમ સિદ્ધરાજજયસિંહને ઉપદેશ આપતા હતા અને ત્યારબાદ મહારાજા કુમારપાલને પ્રતિજ્ઞાથી પરમાર્દતોપામક જનાવ્યા હતા. સૂરિજી મહારાજના ઉપદેશથી રામજી ૧૪૪૪ જિનમંદિર બંધાવ્યા હતા. સં ૧૨૨૯ માં ૮૪ વર્ષની ઉંમરે સૂરિજીમહારાજનો સ્વર્ગવાસ થયો છે.

૩ અજિતનાથ ખીજ તીર્થ કર છે. આ અવમર્ષિણી કાળના ચોથા આરામાં થયેલા ૨૩ તીર્થકરમાં એ પહેલા છે.

શ્રી કુમારપાલપ્રબંધમાં શ્રી જિનમંડન ગણિવર આ તીર્થની સ્થાપના સંબંધી નીચે પ્રમાણે લખે છે.

“મહારાજ કુમારપાલેર જૈન ધર્મ સ્વીકાર્યા પહેલાં અજમેરના રાણા અર્જુરાજ ઉપર ચઢાઈ કરી હતી. તેના ઉપર અગિયાર વખત ચઢાઈ કરવા છતાં અજમેર ન જીતાયું ત્યારે તેમણે પોતાના મંત્રી વાગ્લટને પૂછ્યું કે ‘એવા કોઈ ચમત્કારી દેવ છે કે જેને પૂજવાથી શત્રુ જીતી શકાય ?’ ત્યારે વાગ્લટે કહ્યું કે ‘મારા પિતાજીના પુણ્યસ્મરણાર્થે મેં એક જિનમંદિર બનાવ્યું છે. તેની દેરીના એક ગોળલામાં શ્રી હેમચંદ્રાચાર્ય પ્રતિષ્ઠિત અને શેઠ છાડાએ ગિરાજ-માન કરાવેલ શ્રી અજિતનાથ ભગવાનની પ્રતિમા છે, જેનો મહિમા પ્રત્યક્ષ છે. તેની વિધિપૂર્વક પૂજા કરવાથી અવશ્ય જય થવા સંભવ છે.’ પછી રાજાએ તેની વિધિપૂર્વક પૂજા કરી. ત્યારણાં મહારાજ કુમારપાલ વિજય પ્રાપ્ત કરીને પાછા વળ્યા. (અર્જુરાજ સાથે લડતાં કુમારપાળને અગિયાર વરસ વ્યતીત થયાં હતાં. આખરે આ યંત્રમાં લખ્યા મુજબ શ્રી અજિતનાથ પ્રભુની પૂજા કર્યા પછી વિજય પ્રાપ્ત કર્યો હતો. આ પ્રમાણે પ્રભાવક અસ્ત્રિ પૃ. ૩૧૨-૩૧૩-૩૧૪ માં પણ લખ્યું છે.)

વિજયયાત્રા કરીને પાછા વળતા રસ્તામાં કુમારપાલે તારણદુર્ગ નામનો અતિ સુંદર પહાડ (ટેકરી) જોયો. પછી ગળાએ ઉત્સવપૂર્વક પાટણમાં પ્રવેશ કર્યો.”

“કુમારપાલે જૈનધર્મ સ્વીકાર્યા પછી એક વાર પોતાના શત્રુ શ્રી હેમચંદ્રાચાર્યજીને વંદના કરવા આગ્યા હતા. તે વખતે આચાર્ય મહારાજ શ્રી અજિતનાથ

૧ કુમારપાલ પ્રબંધની રચના શ્રી સોમમુંદરસૂરીશ્વરજીના શિષ્ય શ્રી જિનમંડણ ગણિવરે મં. ૧૪૯૨ માં કરી છે.

૨ કુમારપાળ-તેમનું જન્મસ્થાન પાટણ પાસેનું દ્વિસ્થલિ ગ્રામ. પિતાનું નામ ત્રિભુવનપાલ. તેમનો જન્મ વિ. મં. ૧૧૪૯ લગભગ છે. વીરવંશાવલીમા કુમારપાલનો જન્મ મં. ૧૧૭૭ માં લખ્યો છે (જન્મ સવત્ ચોક્કસ નથી મળતો). વિ. સં. ૧૧૯૯ ના ભોગશર વદિ ૪ રવિવારે પાટણમાં રાજ્યાભિષેક. વિ. સં. ૧૨૧૬ માં આચાર્ય શ્રી હેમચંદ્રાચાર્યજી પાસે જૈન ધર્મનો અને શ્રાવકાના બાર વ્રતનો સ્વીકાર. કુમારપાળે શ્રી હેમચંદ્રાચાર્યજીના ઉપદેશથી ભારતમાં અહિંમાનો વિજયખજ દરકાવ્યો. વીતરાગદેવપ્રણીત શુદ્ધ માર્ગનો-જૈન ધર્મનો પ્રચાર કર્યો. અનેક જિનમંદિરો અને જ્ઞાનમંદિરો બંધાવ્યાં. શ્રાવક-ક્ષેત્રને પુષ્ટ બનાવી જૈનો વધાર્યા અને પરમાર્હતોપાસક બન્યા. તેમનું સં. ૧૨૩૦માં સ્વર્ગગમન.

૩ વાગ્લટ-તેમના પિતાનું નામ ઉદાયન મંત્રી. આખું કુટુંબ પરમ જૈનધર્મી હતું. વાગ્લટ મહારાજ કુમારપાલના મુખ્ય મંત્રી હતા. તેમણે શત્રુજય તીર્થનો ઉદ્ધાર કરાવ્યો. (અંક ૩) અશ્વાવબોધ તીર્થનો જીર્ણોદ્ધાર કરાવ્યો. બીજાં પણ અનેક ધાર્મિક શુભ કાર્યો કર્યા છે. મહારાજ કુમારપાલનારાજ્યમાં બેવરિયત રીતે ધર્મપ્રચારનું કાર્ય કરવાનું ધાન આ મંત્રીશ્વરને પડે છે. વિ. સં. ૧૨૩૨ લગભગ સ્વર્ગગમન.

ભગવાનની સ્તુતિ કરતા હતા તે જોયું. તે વખતે રાજાને યાદ આવ્યું કે શ્રી-અજિતનાથ ભગવાનની સ્તુતિ-પૂજા કરીને જવાથી પોતે સુદમાં વિજય પામ્યો હતો. પછી રાજાએ શુરુમહારાજને તારંગાણનું સ્વરૂપ પૂછ્યું—

શુરુમહારાજે કહ્યું કે— ‘ હે યૌલુક્ય ભૂપ ! આ તારણદુર્ગ ઉપર અનેક મુનિ-મહાત્માઓ મોક્ષે ગયા હોવાથી શત્રુંજય (સિદ્ધાચલ) તીર્થની પ્રતિકૃતિરૂપ છે. ’ આ સાંભળી કુમારપાલ રાજાએ કોટિશિલા-સિદ્ધશિલા આદિથી મનોરમ તારણદુર્ગ ઉપર ૨૪ હાથ ઊંચું જિનમંદિર બંધાવ્યું અને ૧૦૧ આંગુલ ઊંચાં શ્રી અજિત-નાથ પ્રભુના જિંબને સ્થાપિત કર્યા ” આ જ વસ્તુ સૂચવતાં શ્રી જિનમંડન ગણિ-વરે આ પ્રમાણે ઉલ્લેખ કર્યો છે.

“ વિહાર ઉચિતઃ શ્રીમન્નક્ષત્ર્યસ્થાનમાવતઃ ॥

શત્રુજયાપરમૂર્તિર્ગિરિરેષ વિમૃદ્યતામ્ ॥ ૧ ॥

ચતુર્વિંશતિહસ્તોચપ્રમાણં મન્દિરં નૃપઃ ॥

વિમ્બં ચૈકોત્તરશતાઙ્ગુલં તત્ર ન્યધાપયત્ ॥ ૨ ॥ ”

(શ્રી જિનમંડનગણિકૃત કુમારપાલપ્રબંધ મૂળ,
પૃ. ૯૪-૯૫ શ્રી આત્માનંદ સભા પ્રકાશિત.)

વીરવંશાવલીમાં લખ્યું છે કે વિ. સં. ૧૨૨૧-માં પ્રતિષ્ઠા થઈ. “ વિ. સં. ૧૨૨૧ વર્ષે તારણગીરીયં શ્રી અજિતજિન જિંબ થાપ્યો. ” (વીરવંશાવલી પૃ. ૩૨)*

આ સિવાય એક બીજો પ્રધોપ છે કે મહારાજ કુમારપાલે માંસાહારનો ત્યાગ કર્યા પછી એક વાર ઘેઘરનું ભોજન કરતાં પૂર્વે ખાધેલ માંસાહારની સ્મૃતિ થઈ આવી, જેથી શુરુમહારાજ શ્રી હેમચંદ્રાચાર્યજી પાસે આવી તેનું પ્રાયશ્ચિત્ત માગ્યું. ત્યારે શુરુમહારાજે જણાવ્યું કે ધત્રીશ દાંત છે તો તેના પ્રાયશ્ચિત્તરૂપે તારંગાણ ઉપર ધત્રીશ માળનું મંદિર બંધાવો. રાજાએ તે પ્રાયશ્ચિત્ત સ્વીકાર્યું અને ધાવન દેવકુલિકાવાળો ધત્રીશ માળનો ભવ્ય જિનપ્રાસાદ કરાવ્યો. તેમાં રીટ રત્નમય ૧૨૫ આંગુલનાં શ્રી અજિતનાથ પ્રભુજીની પ્રતિમાજી ગિરાજમાન કર્યાં. પરંતુ પ્રબન્ધચિન્તામણિ અને પ્રભાવકચરિત્રધાર, કુમારપાલપ્રતિબોધ, મોહરાજ પરાજય નાટક વિગેરે ગ્રંથોનો ઉપરના પ્રધોપને ટેકો મળતો નથી.

પ્રબન્ધ ચિન્તામણિમાં લખ્યું છે તેનો સાર નીચે સુજળ છે:—

રાજાને ઘેઘર ખાતાં માંસાહારની સ્મૃતિ થઈ આવી જેના પ્રાયશ્ચિત્તરૂપે ધત્રીશ જિનમંદિરે બંધાવવાનું શુરુમહારાજાએ જણાવ્યું અને રાજાએ તે

* ઉપદેશતરંગિણીમાં પણ ઉલ્લેખ છે કે તારંગાણમાં મહારાજ કુમારપાલે ભવ્ય જિનમંદિર બંધાવી શ્રી અજિતનાથ પ્રભુજીની મૂર્તિ ગિરાજમાન કરી. ઉપદેશતરંગિણી તપાગમ્થીય શ્રી રત્નમન્દિરગણીએ મોલમી સતાબ્દીમાં રચી છે.

પ્રાયશ્ચિત્ત સ્વીકારી જાત્રીશ જિનમંદિરો પાટણમાં કરાવ્યાં છે. કુમારપાલપ્રતિ-
બોધમાં લખ્યું છે કે પ્રથમ તો પાટણમાં કુમારવિહાર મંદિર ગંધાવ્યું. પછી
ત્રિભુવનવિહાર ગંધાવ્યું. આ ઉપરાંત બીજાં ચોવીશ મંદિરો ગંધાવ્યાં. (યદ્યપિ
જાત્રીશનાં નામ તો મળી જ રહે છે.) મોહરાજપરાજયમાં પણ ઉદ્દેશ છે કે
આ નિમિત્તે પાટણમાં જાત્રીશ જિનમંદિરો ગંધાવ્યાં.

પ્રભાવકચરિત્રમાં ઉદ્દેશ વધુ સ્પષ્ટ છે. તેમાં લખ્યું છે કે “રાજાએ પૂર્વે
માંસાહાર કર્યો હતો તેના પ્રાયશ્ચિત્તમાં પોતાના જાત્રીશો દાંત પડાવી નાંખવાની
દૃષ્ટા વ્યક્ત કરી હતી. સૂરિજીમહારાજે તેમ કરવાની ના કહી અને જણાવ્યું કે
એક વાર દેહને કષ્ટ આપવાથી કદી કૃતકર્મનો નાશ થાય, પરંતુ તે અજ્ઞાનતા છે.
તમો આહુત્ત ધર્મની દૃષ્ટાથી પવિત્ર મનવાળા થઈને ધર્મારાધન કરો, જેથી
સમસ્ત પાપરૂપ પંક ધોવાઈ જાય. જાત્રીશ દાંત છે માટે પાપથી મુક્ત થવાને
ઉપવનમાં મનોહર જાત્રીશ જૈન્યો કરાવો. તથા તમારા પિતા ત્રિભુવનપાલના
મુકુત નિમિત્તે મેરુશિખર સમાન એક ઉત્તમ જિનચૈત્ય કરાવો.”

પછી રાજાએ તે આજ્ઞા શિરોધાર્ય કરી. (પ્રભાવકચરિત્ર લા. પૃ. ૩૨૧)

ઉપર્યુક્ત ગ્રંથકારો તો જાત્રીશ મંદિરો ગંધાવ્યાનું લખે છે જ્યારે તારંગાલનું
મંદિર તો અન્ય કારણે જ ગાન્યું છે કે જેનો ઉદ્દેશ હું પહેલાં કહી ગયો છું;
એટલે તારંગાલ ઉપર મહારાજા કુમારપાલે મંદિર ગંધાવ્યું છે તેમાં તો મતભેદ
છે જ નહિ.

તારંગાલનું મંદિર ઘણું જ જાણ્યું છે. તેની ઊંચાઈ લગભગ ૨૪ ગજ છે.
તારંગાલના મંદિર જેટલું અને તેના જેવું જાણ્યું એક પણ મંદિર ભારતવર્ષમાં
જણાતું નથી. મંદિરમાં ગિરાજમાન મૂલનાથક શ્રી અજિતનાથ લગવાનનાં પ્રતિમાજી
પણ બહુ જ જાણ્યાં છે. ઊભો ઊભો એક મનુષ્ય હાથ જોડ્યા કરી પ્રભુજીના મસ્તકે
તિલક કરી શકતો નથી. પ્રભુજીની પૂજા સંપૂર્ણ રીતે કરી શકાય તે માટે ગળ્લે
જાણુ સીડી રાખેલી છે. મંદિર જાત્રીશ માળનું છે, પરંતુ ત્રણથી ચાર માળ સુધી
જઈ શકાય છે. કેગરના લાકડાના તે માળ બનાવેલા છે. આ લાકડામાં એક
ખૂણી છે કે તેને અગ્નિ લગાડવાથી તે જળતું નથી પણ અંદરથી પાણી ઝમે છે.

તારંગાલના મંદિરમાંથી તેની પ્રાચીનતાસૂચક વિ. સં. ૧૨૮૫નો વસ્તુપાલનો
શિલાલેખ મળ્યો છે, જે આ પ્રમાણે છે.

૧ “દ. ॥ સ્વસ્તિ શ્રી વિક્રમ સંવત્ ૧૨૮૫ વર્ષે ફાલ્ગુન શુદ્ધિ ૨ રવિ ।
શ્રીમદ્ગણદિલપુરવાસ્તવ્ય પ્રાગ્વાટાન્વયપ્રસૂત ઠ. શ્રી ચંદ્રપાત્મજ ઠ. શ્રી ચંદ્રપ્રસા-
દાંગજ ઠ. શ્રી સોમતનુજ ઠ. શ્રી આદારાજનંદનેન ઠ. કુમારદેવીકુશીસંભૂતેન
ઠ. શ્રી ભૂષિમહં શ્રીમાલદેવયોરુજેનમહં શ્રીતેજપાલાગ્રજન્મનામહામાત્ય શ્રી
વસ્તુપાલેન આત્મનઃ પુણ્યાભિવૃદ્ધયે દદ્વા તારંગકપર્વતે શ્રીઅજિતસ્વામિદેવચૈત્યે

શ્રીઆદિનાથદેવજિનવિવાલંકૃતલ્લખત્તકમિદં કારિતં પ્રતિષ્ઠિતં શ્રીનાગેન્દ્રગચ્છે
મદ્ધારક શ્રીચિજયસેનસૂરિભિઃ.”

“ આ લેખ તારંગા તીર્થના મૂળ મંદિરના પ્રવેશદ્વારની આગુળાગુળે જે બે દેવકુલિકાઓ છે તેમની વેદિકા ઉપર હોતરેલો છે લેખનો લાવાર્થ નીચે મુજબ છે.”

વિ. સં. ૧૨૮૫ ના ક્રાશ્ચુષ્ઠ શુદ્ધિ ૨ રવિવારના દિવસે અણુહિલપુરનિવાસી પ્રાગ્વાટ (પૌરવાડ) જ્ઞાતિના ઠ ચંડપના પુત્ર ઠ. ચંડપ્રસાદના પુત્ર ઠ. સોમના પુત્ર ઠ. આશારાજ અને તેની સ્ત્રી કુમારદેવીનો પુત્ર મહામાત્ય વસ્તુપાલ જે ઠ. લૂણિગ અને મહં માલદેવ લઘુ તથા મહુ તેજપાલનો મોટો બન્ધુ થતો હતો. તેણે પોતાના પુણ્યની અભિવૃદ્ધિ અર્થે આ શ્રી તારંગાતીર્થ ઉપરના શ્રી અજિતનાથ દેવતા મંદિરમાં આદિનાથદેવની પ્રતિમા સાથે ખત્તક (ગોખલો) કરાવ્યો અને તેની પ્રતિષ્ઠા નાગેન્દ્રગચ્છના ભદ્રારક શ્રી વિજયસેનસૂરિએ કરી. ” (પ્રા. લે. સં. પૃ. ૩૪૦ લે. અં. ૫૪૩) અર્થાત્ મહારાજા કુમારપાલદેવે તારંગાજીમાં મંદિર બનાવ્યા પછી ૬૪ વર્ષ પછીનો આ શિલાલેખ મંદિરજીની પ્રાચીનતા માટે સારા પ્રમાણરૂપ છે.

૫૬૨મી શતાબ્દમાં મુસલમાની જમાનામાં મૂળ ણિજ કે જે મહારાજા કુમારપાલદેવે સ્થાપિત કરેલ હતું તેને ભોંયરામાં લાંડાયું હતું અને સં. ૧૪૬૨ માં તપાગચ્છીય શ્રી દેવસુંદરસૂરિજીના ઉપદેશથી રાયખંડી વડાલીવાસ્તવ્ય ઓ. વૃ. શા. ગોવિન્દે તારંગા પર્વત ઉપર શ્રી અજિતનાથજીના નવીન ણિંબની પ્રતિષ્ઠા કરાવી હતી ત્યારપછી મોગલકુલતિલક સમ્રાટ અકબરપ્રતિભોધક જગદ્ગુરુ શ્રી

૧ શ્રી ગિરનારપર્વતના વસ્તુપાલના એક લેખમા લખ્યું છે કે શ્રી તારણુઠ (તારંગાજી) ઉપર શ્રી અજિતનાથદેવ ચૈત્યના ગૂઢમંડપમાં શ્રી આદિનાથ ણિંજ અને ખત્તક કરાવ્યા. જૂઓ લેખની પદ્ધતિએ “ શ્રીતારણયદે શ્રીઅજિતનાથગૂઢમંડપે શ્રી-આદિનાથવિંબં સત્તકં ચ ” (પ્રા. લે. સં. પૃ. ૧૧) પરંતુ શ્રી આદિનાથ ભગવાનની મૂર્તિ તે ગોખલામાં નથી. તેને અદ્દલે તે ગોખલામાં યક્ષ યક્ષિણીની મૂર્તિઓ છે. શિલાલેખ નિલ્લખન છે તેના ઉપર ચૂનો લગાવ્યો છે તેથી મુશ્કેલીથી વંચાય છે.

૨ શ્રી દેવસુંદરસૂરિ જન્મ વિ સં. ૧૩૯૬, ૧૪૦૪ મા દીક્ષા. ૧૪૨૦ માં આચાર્યપદ. ૧૪૬૨ માં સ્વર્ગ. તારંગાજીના જીર્ણોદ્ધાર માટે વીરવંશાવલીમા નીચે પ્રમાણે ઉલ્લેખ મળે છે.

“ પુનઃ રાયખંડી વડાલીવાસ્તવ્ય ઓ. વૃ. શા. ગોવિંદે અસુરનો સ્વપ્ન દેવો શ્રી અજિત-નાથનો વિંબ મૂર્તિગૃહે મંદારી પ્રાસાદમધ્યે નવીન વિંબ યાવ્યો શ્રી દેવસુંદરસૂરીં પ્રતિષ્ઠયૌ । ”

(વીરવંશાવલી. પૃ. ૪૫.)

શ્રી દેવસુંદરસૂરિજી ભગવાન મહાવીરસ્વામી પછી ૪૯ મા પદ્ધર છે.

હીરવિજયસૂરીશ્વરજીના પદ્મધર શ્રી વિજયજ્ઞેનસૂરિજી મહારાજના સદુપદેશથી તારંગાલ તીર્થનો જીર્ણોદ્ધાર કરાવવામાં આવ્યો હતો. (પદ્મવલી સમુચ્ચય, પૃ. ૮૧)

(આ જન્મે ગુરુ-શિષ્ય મહાપ્રભાવિક અને સમર્થ જ્ઞેનાચાર્ય છે. જેમના નામથી અને મહાન કાર્યોથી જ્ઞેન સમાજમાં તેઓ એટલા મુપરિચિત છે કે જેથી તેમનો પરિચય આપવાની જરૂર નથી. વધુ માટે જુઓ સૂરીશ્વર ને સમ્રાટ.)

આવી રીતે આ તીર્થની પ્રાચીનતાનો ઇતિહાસ મળે છે. લગવાનના દેરાસરજીની ઉત્તર અને દક્ષિણ દિશાએ બે મોટાં ડુંગરનાં શિખરો આવેલાં છે. દરેકની જાંઘાઈ લગલગ અર્ધા પોણા માઇલ જેટલી હશે. જેમાં એકમાં સિદ્ધશિલા અને પીંછાળા કોટિશિલા છે. આ જન્મે શિખરો ઉપર બે દેરીઓ છે. ત્યાં પગલાં અને મૂર્તિઓ સ્થાપિત છે.

મુખ્ય દેરાસરની સામી ગાળુએ પૂર્વ દિશામાં અર્ધા મૈલને અંતરે થોડેક જગે મોક્ષળારીની ટૂંક આવેલી છે. ચડાવ મુશ્કેલીભર્યો છે. મોટા દેરાસરજીની વાયવ્ય દિશાએ એક માઇલ દૂર તારજુદેવી અને પદ્માવતી દેવીનું મંદિર છે.

આ તીર્થની વ્યવસ્થા શ્વેતાંબર શ્રીસંઘનો પેઢી તરફથી ચાલે છે. સુંદર શ્વેતાંબર ધર્મશાળા, ઉપાશ્રય વગેરે છે. નિરંતર ભોજનક ભક્ષિત કરે છે.

શ્વેતાંબર ભવ્ય ગગનચુમ્બી પ્રાચીન જિનમંદિરથી થોડે દૂર છેલ્લા સૈકામાં નવું બનેલું દિગંબર મંદિર છે. તેની જમીન ઉદારતાથી શ્રી શ્વેતાંબર સંઘે આપેલી છે. સાથમાં થોડી દેરીઓ પણ શ્વેતાંબરોએ આપેલી છે. દિગંબર ભાઈઓએ મંદિર નવીન બનાવ્યું છે. હમણાં નવીન માણેકસ્થંભની પણ સ્થાપના કરાવી છે.

આ સિવાય પ્રાચીન ગુફાઓ, રૂઢી રાણીનો મહેલ, કિલ્લો વગેરે સ્થાનો જોવા યોગ્ય છે.

અન્તમાં શ્રીજિનપ્રભસૂરિજી ૮૪ મહાતીર્થોની ગણતરી આપતાં લખે છે કે “ તારજુ વિશ્વકોટિશિલાયાં શ્રીઅન્નિતઃ ” આમાં પણ તારંગાલ તીર્થ અને કોટિશિલાની પ્રાચીનતા સૂચવે છે. આવા પ્રાચીન તીર્થની દ્રવ્ય અને ભાવથી પૂજન કરી ભવ્ય મનુષ્યો શાશ્વત સુખ પ્રાપ્ત કરે એ જ શુભેચ્છા.

શ્રી અજિતનાથજિનેન્દ્ર સ્તુતિ

સકલસુષ્પ્તસમૃદ્ધિર્યસ્ય પાદારવિન્દે, વિલસતિ ગુણસ્તા મક્તરાજીવ નિત્યમ્ ।

ત્રિભુવનજનમાન્યઃ શાન્તમુદ્રાઽમિરામઃ, સ જપતિ જિનરાજસ્તુદ્ધતારક્ષતીર્થે ॥ ૧ ॥

પ્રમવતિ કિલ મવ્યો યસ્ય નિર્વર્ણનેન, વ્યપગતદુરિતોઘઃ પ્રાત્તમોદપ્રપન્નઃ ।

નિજવલજિતરાગદ્વેપવિદ્વેપિવર્ગો, તમજિતવરગોત્રં તીર્થનાથં નમામિ ॥ ૨ ॥

નરપતિજિતશત્રોર્વશરત્નાકરેન્દુઃ, સુરપતિ-યતિમુખ્યૈર્મક્તિદક્ષૈઃ સમર્ચ્યઃ ॥

દિનપતિરિવ લોકેઽપાસ્તમોહાન્ધકારો જિનપતિરજિતેશઃ પાતુ માં પુણ્યમૂર્તિઃ ॥ ૩ ॥

સારા કહેવાવું છે કે સારા થવું છે ?

ઉપર જણાવેલો પ્રશ્ન એક ન્યુસમાં વાંચતા તે ઉપર કાંઈક લખવાની ઇચ્છા થતાં આ લેખ લખ્યો છે.

પૂર્વપુણ્યાનુસારે સારી સંપત્તિ જેને પ્રાપ્ત થઈ હોય છે એવા મનુષ્યો પરોપકાર કરે છે, ધર્મકાર્ય કરે છે, જનસેવા કરે છે, લક્ષ્મીનો સદુપયોગ કરે છે, પરંતુ તેના કૃણ તરીકે લોકોમાં પ્રશંસા થતી સાંભળીને તે પ્રસન્ન થાય છે, તેમ જ પોતાનાં સત્કાર્યનાં કૃણની તેથી સમાપ્તિ માને છે; કારણ કે પ્રાપ્ત તેના મનમાં સારા કહેવાવાની ઇચ્છા જ હોય છે, પરંતુ આ માન્યતા ગરાળર નથી મનુષ્યે લોકોમાં સારા કહેવાવાની વાંચ્છા કરવા કરતાં સારા થવાની ઇચ્છા જ કરવી ઘટિત છે લોકો વાહવા બોલો કે ન બોલો, પરંતુ પોતે સદાચારી થવું, દાતાર થવું, દુઃખીનાં દુઃખ નિવારણ માટે યથાશક્તિ પ્રયાસ કરનારા થવું કે જેથી આત્માનું હિત થાય અને આગામી ભવે ધર્મની સામગ્રી વિશેષપણે પ્રાપ્ત થાય. જેમ અનાજ માટે ખેતી કરનારને ઘાસ તો વગર ઇચ્છાએ પ્રાપ્ત થાય જ છે, તેમ શુભ કાર્ય કરનારને પુણ્યપ્રાપ્તિ થવા સાથે લોકપ્રશંસા તો પ્રાપ્ત થાય જ છે, પરંતુ તેની ઇચ્છા કરવા યોગ્ય નથી તેમ જ માત્ર લોકોમાં સારા કહેવાવા માટે શુભ કાર્યો કરવાનાં નથી.

શાસ્ત્રમાં બુદ્ધિનું કૃણ જ તત્ત્વવિચારણા કરવી તે કહેલ છે એટલે જેને લક્ષ્મી પ્રાપ્ત થઈ હોય તેણે એ જ વિચારવાનું છે કે-આ લક્ષ્મી શા કારણે મને મળેલી છે ? મેં પૂર્વ ભવે શું સત્કાર્ય કર્યું છે કે જેને પરિણામે અનેક સારા સંયોગ સાથે મને લક્ષ્મીની પ્રાપ્તિ થઈ છે ? તેનો ઉત્તર જો એવો મળે કે- 'મેં પૂર્વભવે નિઃસ્વાર્થપણે પરોપકાર કર્યા હશે, સદાચાર સેવ્યો હશે અને આત્મસ્ત્રાવાની ઇચ્છા કરી નહીં હોય તેથી જ આ સંપત્તિ વિગેરે પ્રાપ્ત થયેલ છે,' તો હવે આ ભવમાં પણ હું એવી રીતે પરમાર્થનાં કાર્ય કરું કે જેથી મારા આત્માનું હિત થાય, આત્મા નિર્મળ થાય, હૃદય આર્દ્ર થાય, કપાયનું બળ ઘટે, વિષયવાસના મર્યાદિત બને અને ધર્મક્રિયા કરવામાં વિશેષ પ્રયત્નવાન થઈ. આવા શુભ વિચાર આવવા તે જ બુદ્ધિનું કૃણ છે. તેનું નામ જ તત્ત્વ-વિચારણા છે. જગતમાં વાહ વાહ તો ઘણાની બોલાતી સાંભળી છે, પરંતુ પાછા તેનામાં અસદાચાર હોવાનું જણાતાં નિંદા થતી પણ સાંભળી છે. લોક તો આદર્શ (આરિસો) છે. તેમાં જેવું દેખાય તેવું તે વચનદ્વારા પ્રગટ કરે છે, માટે લોકપ્રિયતાનો વિચાર છોડી દઈને સારા થવાનો જ વિચાર કરવો અને તેને અમલમાં મૂકવો. જો તમે સારા થશો તો અન્ય સંપત્તિવાન પણ તમારો દાખલો લેશે અને પોતાનું વર્તન સુધારી લોકપ્રવાહમાં ન તણાતાં આત્મશ્રેયના પ્રવાહને જ પુષ્ટ કરશે. કુંવરજી

ધર્મ એ જ મનુષ્યનું જીવન છે.

આ મનુષ્ય ભવ, આર્થ દેવ, ઉત્તમ કુળ વિગેરે ધર્મને અનુકૂળ સામગ્રી કેટલી સુરક્ષેલીએ મળી છે તેને નહીં સમજનાર મનુષ્ય શાસ્ત્રની અપેક્ષાએ બાળ કહેવાય છે. આવી ઉત્તમ સામગ્રી સાથે જૈનધર્મ પામ્યા છતાં જે સાંસારિક સુખની વાંછાએ વિપરીત ધર્મવાળા સાથે અથવા અધર્મી મનુષ્ય સાથે સંબંધ જોડીને ધર્મને ગુમાવે છે તેનો મનુષ્યજન્મ જ રદ થાય છે. તેવા જીવને ફરીને મનુષ્ય જન્મ વિગેરે સામગ્રી પ્રાપ્ત થવી અત્યંત દુર્લભ છે.

મનુષ્ય જિંદગીનું સાધ્ય ધર્મને ઝોળાંખવો અને તદ્દનુસાર વર્તન કરવું તે છે. નીતિની તેમાં પ્રાધાન્યતા છે, પરંતુ સાંસારિક સુખલોગની પ્રાધાન્યતા નથી. તે તો તુચ્છ વસ્તુ છે. તેની ખાતર ધર્મને ભૂલી જનારની જિંદગી બ્રહ્મ થયેલી બાણવી. જૈનોએ કોઈ પણ પ્રકારે તેને પુષ્ટિ આપવી નહીં, તેમ જ તેવા ધર્મથી બ્રહ્મ થવાના કામમાં ભાગ પણ લેવો નહીં.

જરા ઊંડા ઊતરીને વિચાર કરશો તો જણાશે કે અજૈન સાથે કોઈ પણ પ્રકારના સંબંધે જોડાયથી લક્ષ્યાલક્ષ્યનો, પેયાપેચનો કે કૃત્યાકૃત્યનો વિવેક રહેતો નથી. એની દૃષ્ટિમાં ધર્મ તો અકારો લાગે છે, તેને સાંસારિક સુખલોગ જ વહાલા લાગે છે અને તેની વૃદ્ધિ માટે જ તે દ્રવ્યાદિ મેળવવાના સતત પ્રયાસ કરે છે.

સાતિલેહની વિચારણાને આમાં સ્થાન નથી, પરંતુ ધર્મલેહને જરૂર સ્થાન છે. જૈનધર્મ જેવો સર્વોત્કૃષ્ટ ધર્મ પામીને તેને પાણીને મૂલ્યે હારી જવો તે સુસતું કર્તવ્ય નથી. આ જીવે સાંસારિક સુખ તો પૂર્વે અનેક ભવમાં પ્રાપ્ત કરેલ છે. સુસ જીવોને તેની પ્રાપ્તિથી આશ્ચર્ય થતું નથી. ધર્મની જોગવાઈ મળી છે તે જ અપૂર્વ મળી છે. તેથી યથાર્થ ધર્મને ઝોળખી ધર્મપરાયણ થઈ મળેલી મનુષ્ય જિંદગીને સાર્થક કરવી જોઈએ. સાંસારિક સુખાભિલાષી અનેક વ્યક્તિઓ ધર્મવિરુદ્ધ વર્તનને પણ કદી ઉત્તેજન આપે તો તેમાં આશ્ચર્ય નથી; કારણ કે તેને તે જ પ્રિય છે અને તેઓ ધર્મની કિંમત સમજેલ નથી. આ લખાણથી દાંલિકપણે ધર્મી કહેવરાવનારને ઉત્તેજન મળે છે એમ સમજવાનું નથી, કારણ કે જૈનધર્મમાં દંભને તો સ્થાન જ નથી, ત્યાં તો ચોખ્ખા શબ્દોમાં કહેલ છે કે- 'સાચામાં સમકિત વસે જી, માયામાં મિથ્યાત્વ;'

આ લેખ વર્તમાન સમયમાં ધર્મી કુટુંબોની ગદલાતી અને ગગડતી જતી સ્થિતિ જોઈને હૃદયમાં થયેલી લાગણીને અગે લખેલ છે, તેને કોઈની ઉપરના આશ્લેષરૂપ સમજવાનો નથી, પરંતુ અન્ય સુતોએ તેવા નિમિત્તોથી ચેતી જવાની જરૂર છે. એ સૂચવવા માટે જ આ લેખ લખેલ છે.

પત્રકાર તરીકે જૈન શબ્દ વાપરીને તેમાં અજૈનપણું પ્રગટાવનારા લેખો કે જાહેર ખબરો આવવા ન જોઈએ તે પણ પ્રાસંગિક સૂચન છે. કુવરજી

વીશ વિહરમાન જિનના ૨૧ ઠાળા

ઉપર જણાવેલા નામનું વડગચ્છીય શ્રી ભાવદેવસૂરિનું કરેલું ૩૮ ગાથાનું પ્રકરણ ભાવનગર શ્રી સંઘના ભંડારમાંથી ઉપલબ્ધ થવાથી અન્ય જૈન ગ્રંથુ-ઓને તેનું રહસ્ય જણાવવા માટે તેનો ભાવાર્થ આ નીચે પ્રગટ કર્યો છે—

૧ વિહરમાનજિનનામ. ૨ પિતાનું નામ. ૩ માતાનું નામ. ૪ સ્ત્રીનું નામ. ૫ લંછન.

૧ સીમંધર	શ્રેયાંસ	સત્યકી	રુદ્રમિણી	વૃષભ
૨ યુગમંધર(યુગંધર)	સુદૃઢ	સુતારા	પ્રિયમંગળા	ગજ
૩ બાહુ	સુગ્રીવ	વિજયા	મોહના	મૃગ
૪ સુબાહુ	નિસદ	ભૂનંદા	કિંપુરુષા	કપિ
૫ સુભાત	દેવસેન	દેવસેના	જયસેના	ભાનુ
૬ સ્વયંપ્રભ	ચિત્રભૂતિ	સુમંગળા	પ્રિયસેના	શશી
૭ ઋષભાનન	કીર્તિ	વીરસેના	જયાવતી	સિંહ
૮ અનંતવીર્ય	મેઘ	મંગળાવતી	વિજયા	ગજ
૯ સુરપ્રભ	વિજય	વિજયાવતી	નંદસેના	હથ (ચંદ્ર)
૧૦ સુવિશાળ	નાગ	ભદ્રા	વિમળા	ભાનુ
૧૧ વજ્રધર	પદ્મરથ	સરસ્વતી	વિજયાવતી	શંખ
૧૨ ચંદ્રાનન	વાદમીક	પદ્માવતી	લીલાવતી	વૃષભ
૧૩ ચંદ્રબાહુ	દેવાનંદ	વિજયા(રેણુકા)	સુગંધા	કમળ
૧૪ ભુજંગ	મહાળળ	મહિમા	ગંધસેના	કમળ
૧૫ ઇશ્વર	વજ્રસેન	જ્યોત્સના	ભદ્રાવતી	શશી
૧૬ નેમિપ્રભુ(નમિપ્રભ)	વીરરાજ	સેલા	મોહની	રૂપિ
૧૭ વીરસેન	ભાનુસેન(ભૂમિપાળ)	ગજગતિ(ભાનુમતિ)	રાજસેના	વૃષભ
૧૮ મહાભદ્ર	દેવરાજા	ઉમાદેવી	સૂરિકંતા	ગજ
૧૯ ચંદ્રયથ(દેવયથ)	સંવરભૂતિ(સર્વભૂતિ)	ગંગા	પદ્માવતી	શશી
૨૦ અજિતવીર્ય	રાજપાળ	કનિનિકા	રત્નમાળા	સ્વસ્તિક

દાર ૬ ઠું. ક્ષેત્ર વિવરણ (કયા ક્ષેત્રમાં બિરાજે છે તે.)

પ્રથમના ૪ તીર્થંકર શ્રી જંબૂદ્વીપના મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં.

બીજા ૪ „ (૫ માથી ૮ મા) શ્રી ધાતકીખંડ પૂર્વાર્ધના મહાવિદેહમાં.

ત્રીજા ૪ „ (૯ માથી ૧૨ મા) શ્રી ધાતકીખંડ પશ્ચિમાર્ધના મહાવિદેહમાં.

ચોથા ૪ „ (૧૩ માથી ૧૬ મા) શ્રી પુંકરવરાર્ધદ્વીપ પૂર્વાર્ધના મહાવિદેહમાં.

પાંચમાં ૪ „ (૧૭ માથી ૨૦ મા) શ્રી પુંકરવરાર્ધદ્વીપ પશ્ચિમાર્ધના મહાવિદેહમાં.

દાર ૭ મું. શ્રી મહાવિદેહક્ષેત્રની કઈ અને કેટલામી વિજયમાં વિચરે છે ?

૧ લા, ૫ મા, ૯ મા, ૧૩ મા અને ૧૭ મા પ્રભુ પુંકજાવતી નામની આઠમી વિજયમાં

૨ જા, ૬ ઠા, ૧૦ મા, ૧૪ મા અને ૧૮ મા પ્રભુ વપ્રા નામની પચવીશમી વિજયમાં

૩ જા, ૭ મા, ૧૧ મા, ૧૫ મા અને ૧૯ મા પ્રભુ વત્સા (વન્ધ) નામની નવમી વિજયમાં

૪ થા, ૮ મા, ૧૨ મા, ૧૬ મા અને ૨૦ મા પ્રભુ નલિનાવતી નામની ચોવીશમી વિજયમાં

શ્રી જંબૂદ્વીપના મહાવિદેહની ૩૨ વિજયનાં અને ૩૨ નગરીનાં જે નામ છે તે જ નામ પાંચે મહાવિદેહની વિજયોનાં ને નગરીનાં છે.

દાર ૮ મું. ઉપર જણાવેલ વિજયની કયા નામની નગરીમાં વિચરે છે.

૧ લા, ૫ મા, ૯ મા, ૧૩ મા અને ૧૭ મા પ્રભુ પુંકજાવતી વિજયની પુંડરીકિણી નગરીમાં

૨ જા, ૬ ઠા, ૧૦ મા, ૧૪ મા અને ૧૮ મા „ વપ્રા વિજયની વિજયા નગરીમાં

૩ જા, ૭ મા, ૧૧ મા, ૧૫ મા અને ૧૯ મા „ વત્સા વિજયની સુમ્ત્રીમાપુરીમાં

૪ થા, ૮ મા, ૧૨ મા, ૧૬ મા અને ૨૦ મા „ નલિનાવતી વિજયની અથોધ્યાપુરીમાં

દાર ૯ મું. વીશે વિહરમાનનો કંચન સમાન વર્ણ છે.

દાર ૧૦ મું. વીશે વિહરમાનનું ૮૪ લાખ પૂર્વનું આયુષ્ય છે.

દાર ૧૧ મું. વીશે વિહરમાનનું ૫૦૦ ધનુષ્ય પ્રમાણ શરીર છે.

દાર ૧૨ મું. વીશે વિહરમાન ૩૪ અતિશય સંયુક્ત છે.

[૪ અતિશય જન્મથી, ૧૧ કર્મક્ષયથી, ૧૬ દેવે કરેલા]

દાર ૧૩ મું. વીશે વિહરમાન વાણીના ૩૫ અતિશયવાળા છે.

[૭ વચનના શુભ, ૨૮ શબ્દના શુભ]

વીશ વિહરમાન જિનના ૨૧ ઠાળા

ઉપર જણાવેલા નામનું વડગચ્છીય શ્રી ભાવદેવસૂરિનું કરેલું ૩૮ ગાથાનું પ્રકરણ ભાવનગર શ્રી સંઘના ભંડારમાંથી ઉપલબ્ધ થવાથી અન્ય જૈન ગંધુ-ઓને તેનું રહસ્ય જણાવવા માટે તેનો ભાવાર્થ આ નીચે પ્રગટ કર્યો છે—

૧ વિહરમાનજિનનામ. ૨ પિતાનું નામ. ૩ માતાનું નામ. ૪ સ્ત્રીનું નામ. ૫ લંછન.

૧ સ્ત્રીમંધર	શ્રેયાંસ	સત્યકી	રુદ્રમિણી	વૃષભ
૨ યુગમંધર(યુગંધર)	સુહૃદ	સુતારા	પ્રિયમંગળા	ગજ
૩ ગાહુ	સુગ્રીવ	વિજયા	મોહના	મૃગ
૪ સુગાહુ	નિસદ	ભૂનંદા	કિંપુરુષા	કપિ
૫ સુજાત	દેવસેન	દેવસેના	જયસેના	ભાનુ
૬ સ્વયંપ્રભ	ચિત્રભૂતિ	સુમંગળા	પ્રિયસેના	શશી
૭ ઋષભાનન	કીર્તિ	વીરસેના	જયાવતી	સિંહ
૮ અનંતવીર્ય	મેઘ	મંગળાવતી	વિજયા	ગજ
૯ સુરપ્રભ	વિજય	વિજયાવતી	નંદસેના	હય (ચંદ્ર)
૧૦ સુવિશાળ	નાગ	ભદ્રા	વિમળા	ભાનુ
૧૧ વજ્રધર	પદ્મરથ	સરસ્વતી	વિજયાવતી	શંખ
૧૨ ચંદ્રાનન	વાદમીક	ચંદ્રાવતી	લીલાવતી	વૃષભ
૧૩ ચંદ્રગાહુ	દેવાનંદ	વિજયા(રિલ્લકા)	સુગંધા	કમળ
૧૪ ભુજંગ	મહાળળ	મહિમા	ગંધસેના	કમળ
૧૫ ઇન્દ્ર	વજ્રસેન	જસોદા	ભદ્રાવતી	શશી
૧૬ નેમિપ્રભુ(નમિપ્રભ)	વીરરાજ	સેલા	મોહની	રવિ
૧૭ વીરસેન	ભાનુસેન(ભૂમિપાળ)	ગજગતિ(ભાનુમતિ)	રાજસેના	વૃષભ
૧૮ મહાભદ્ર	દેવરાજ	ઉમાદેવી	સૂરિકંતા	ગજ
૧૯ ચંદ્રચંદ્ર(દેવચંદ્ર)	સંવરભૂતિ(સર્વભૂતિ)	ગંગા	પદ્માવતી	શશી
૨૦ અનિતવીર્ય	રાજપાળ	કનિનિકા	રત્નમાળા	સ્વસ્તિક

ઉત્તર—જે પરિવાર ચંદ્રનો તે જ સૂર્યનો સમજવો. જ્યોતિષી માત્રના સ્વામી તરીકે તે જા'ને ધંદો છે.

પ્રશ્ન ૧૨—પાશ્વિક વિગેરે પ્રતિક્રમણમાં પ્રાંતે અંતિકર કહેવાની આવશ્યકતા છે કે નહીં ?

ઉત્તર—કેટલાક કહે છે ને કેટલાક કહેતા નથી. જા'ને હકીકતમાં વિરોધ જણાતો નથી, કારણ કે તે પ્રતિક્રમણ પૂર્ણ થયા પછી ચૂનિકારૂપે કહેવાય છે.

પ્રશ્ન ૧૩—લીલાં અંજીર અલક્ષ્ય ગણાય ?

ઉત્તર—ગણાતાં નથી. એ પ્રત્યેક વનસ્પતિ છે. બહુબીજ જેવાં. દેખાય છે, પરંતુ તેને બહુબીજરૂપ અલક્ષ્યમાં ગણેલાં નથી.

પ્રશ્ન ૧૪—સીંગોડાં પાણીમાં થાય છે તે પ્રત્યેક છે કે સાધારણ છે ?

ઉત્તર—પ્રત્યેક છે અને લક્ષ્ય છે પ્રભુ પાસે ધરી શકાય છે.

પ્રશ્ન ૧૫—રાત્રે તિવિહાર કરનાર ત્રિફળાનું ચૂર્ણ લઈ શકે ?

ઉત્તર—ત્રિફળાનું ચૂર્ણ અણાહારી છે, તેથી લઈ શકાય; પરંતુ રાત્રે અણાહારી પદાર્થ પાણી સાથે લેવાય નહીં.

પ્રશ્ન ૧૬—સામાયિકનો ટાઈમ પૂરો થયા અગાઉ સામાયિક પારવાની વિધિ શરૂ કરી શકાય ?

ઉત્તર—ન કરી શકાય. ૪૮ મિનિટ થયા પછી જ પરાય.

પ્રશ્ન ૧૭—અચિત્ત પાણી પીનાર અને સચિત્તના ત્યાગીને કાચા નાળીએર-તું પાણી કાઢીને તરત પી શકાય ?

ઉત્તર—ન પીવાય. તે સચિત્ત ગણાય. માત્ર અચિત્ત પાણી જ પીતો હોય, સચિત્તનો સર્વથા ત્યાગી ન હોય તો પી શકે.

પ્રશ્ન ૧૮—કાચું દૂધ સચિત્ત થાય છે ?

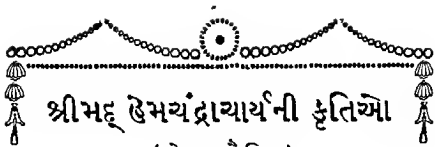
ઉત્તર—તે સચિત્ત થતું નથી, પરંતુ જિનું કર્યા વિના વધારે વખત રહેવાથી તેના વર્ણ, ગંધ, રસ, સ્પર્શ બદલાવાથી તેમાં રસીઆ છુલે ઉપજવાનો સંભવ છે.

પ્રશ્ન ૧૯—દૂધ ને ગોળ કે દહીં ને ગોળ સાથે ખવાય ?

ઉત્તર—ન ખવાય. તે મદિરારૂપ જ ગણાય છે.

પ્રશ્ન ૨૦—મગફળીનું કે કપાશીઆનું તેલ તેલવિગયમાં ગણાય ?

ઉત્તર—ન ગણાય, પરંતુ હાલમાં મગફળીના તેલની પ્રવૃત્તિ વધી જવાથી તેલવિગયના ત્યાગીએ વાપરવા યોગ્ય જણાતું નથી.

શ્રીમદ્ હેમચંદ્રાચાર્યની કૃતિઓ

(લેખક:—મૌકિક)

શ્રી હેમચંદ્રાચાર્યની કૃતિઓએ જગતને મુગ્ધ કર્યું છે તેનાં કારણો નીચે મુજબ છે:—

- ૧ એમની કૃતિઓ સાર્વજનિક ઉપયોગની છે.
- ૨ એમણે સંસ્કૃત-પ્રાકૃત વાક્યમયની સર્વ દિશાઓ ખેડી છે.
- ૩ એમણે જે જે વિષયો હાથમાં લીધા છે તેમાં વિચારની સ્પષ્ટતા અને વસ્તુનો મેળાપ અસાધારણ છે.
- ૪ વિષયોની એમની ચર્ચા પરિપૂર્ણ છે.
- ૫ એમણે બાળ, મધ્યમ અને વિશિષ્ટ અભ્યાસીઓનો તફાવત બરાબર ધ્યાનમાં રાખ્યો છે.
- ૬ વિષયોને સહેલા, સ્પષ્ટ અને આકર્ષક બનાવવાની એમની રીતિ અદ્વિતીય છે.
- ૭ વૈજ્ઞાનિક વિષયોની તેમની છણાવટ તત્ત્વસ્પર્શી છે અને કોઇ પણ સ્થાને તેઓ ધૂંચવણમાં પડી ગયા નથી કે કોઇ સ્થાને તેઓએ અસ્પષ્ટતા થવા દીધી નથી.

એમની કૃતિઓને એ વિભાગમાં વહેંચી નાખવા જેવી છે. એક વિભાગ વિદ્યાનનો છે. એમાં એમણે વ્યાકરણને પ્રાધાન્ય આપી, કોષ, લિંગ, અલંકાર અને છંદ સુધી જઇ આખો શબ્દનો વિષય લીધો છે અને ત્યારપછી તર્ક (ન્યાય) અને નીતિના વિષયને ન્યાય આપ્યો છે. સમસ્ત સંસ્કૃત વાક્યમયને આ રીતે એમણે હાથ કર્યું છે અને બીજા વિભાગમાં કાવ્ય અને ઉપદેશ વિષયને હાથ ધરી તેમાં યોગ અને અધ્યાત્મ તથા લક્ષિત-સ્તુતિને ન્યાય આપ્યો છે. સંસ્કૃત માહિત્યમાં આવું સર્વદેશીય જ્ઞાન ધરાવનાર એક પણ વિદ્વાન આ ભારતભૂમિમાં થયેલ હોય એવું જાણવામાં નથી. ખૂદ વ્યાકરણનાં પાંચે અંગો, તે પર વૃત્તિ, તે પર ન્યાસ લખનાર એક અખડ વિદ્વાન થયો નથી. આમણે તો સર્વાંગી વ્યાકરણ વૃત્તિ અને ન્યાસ સહિત લખવા ઉપરાંત કોષો બનાવ્યા, અલંકાર પર હેતુલા શબ્દો લખી નાખ્યા, છંદસાહિત્યને અપનાવ્યું અને એ રીતે 'કલિકાલમર્વજ' નું 'ગિરદ સાચું' કરી બતાવ્યું. એવી જ રીતે દાવ્ય લખ્યું તો મોટા મહાભારત સાથે તુલના થાય તે રીતે કામ કર્યું અને યોગમાં સ્વાતુક્ષવ ચિત્તી મહાયોગીનું પદ પ્રાપ્ત કર્યું અને સાથે માથે પ્રભાવશાળી ભાષામાં સ્તુતિત્રયો પણ લખ્યા. સંસ્કૃત વાક્યમયમાં તેમનું સ્થાન અનોખું છે.

તેમની કૃતિઓ ઉપર મંદોપમાં દષ્ટિપાત કરી જઇએ.

શ્રીમદ્ હેમચંદ્રાચાર્યની કૃતિઓ

વિભાગ પ્રથમ

(૧) સિદ્ધહૈમ શબ્દાનુશાસન

શ્રી હેમચંદ્રાચાર્યની આ અમર કૃતિના સંબંધમાં ખાસ જણાવવું જરૂરી છે કે એ કૃતિ શ્રીમાન સિદ્ધરાજ જયસિંહની પ્રેરણાથી રચવામાં આવી. એ રચના કરતી વખત દેશપરદેશથી સર્વ વ્યાકરણો મંગાવવામાં આવ્યાં. એમાં સૂત્રો, લિણ્ણાદિ પ્રત્યયો, દશ ગણો, ધાતુઓ અને નામની જાતિ માટે જુદા જુદા વિભાગો પાડવામાં આવ્યા, એ વ્યાકરણની પ્રસિદ્ધિ હાથીની અંખાડી પર એના રચાવન દ્વારા થઈ, એના અધ્યાપક તરીકે કક્કલ નામના વિદ્વાન પાસે અધ્યયનશાળા પાટણમાં ખેલવામાં આવી, ત્રણશે લહીઆઓ રાકી એની કાપીઓ કરાવવામાં આવી અને એના પર હેમચંદ્રાચાર્યે પોતે ૬૦૦૦ શ્લોકપ્રમાણુ લઘુવૃત્તિ અને ૧૮૦૦૦ શ્લોકપ્રમાણુ બૃહદ્વૃત્તિની રચના કરી. આ વ્યાકરણની આખી કૃતિ સિદ્ધરાજ જયસિંહના સમયમાં થઈ હોય એમ જણાય છે. એમાં માળવાના યશોવર્માની કેદની હકીકત પ્રશસ્તિના શ્લોકમાં આવે છે તેથી, તેમ જ પ્રબંધકારોના ઉલ્લેખ પરથી એ કૃતિનો કાળ સં. ૧૧૬૩ લગભગ લાગે છે.

એ જ વ્યાકરણ પર કર્તાએ પાછળની નિદર્શીમાં અલંકારચૂડામણિ બનાવ્યા પછી બૃહદ્વ્યાસ લખ્યો, એની શ્લોકસંખ્યા ૮૦૦૦૦ ની છે. આ સર્વ બાળતો વિચારતાં વ્યાકરણ સત્તાસામ શ્લોકનું બનાવ્યું એમ શ્રી મેરુતુગાચાર્ય કહે છે તે વાત બરાબર જણાય છે.

એમના જીવન પછી સદર વ્યાકરણ પર અનેક ટીકાઓ રચાઈ છે, એ પરથી અનેક નાનાં મોટાં વ્યાકરણો રચાયાં છે અને એના જુદા જુદા વિભાગો પર ટીકા લખાણી છે. તે ઉપરથી માલુમ પડે છે કે સદર વ્યાકરણ ખૂબ પ્રસિદ્ધિ પામ્યું હતું અને વિદ્વાનોએ તેનો સારી રીતે રચીકાર કર્યો હતો. નોંધવા જેની બાબત એ છે કે એ વ્યાકરણ પરથી દેવાનદે સિદ્ધસારસ્વત વ્યાકરણ (સં. ૧૮૩૪) રચ્યું અને વિનયવિજય ઉપાધ્યાયે સં. ૧૭૧૨ માં લઘુ હૈમ-પ્રાકૃયાના નામથી રચ્યું અને તેના પર ન્યામ “હૈમપ્રકાશ” નામે લગભગ ૩૪૦૦૦ શ્લોકનો રચ્યો. જિનમંડનગણિ કુમારપાળ પ્રબંધમાં કહે છે કે ‘શબ્દસમુદ્રના પારગામી જે હેમચંદ્રે એકલએ આવું શબ્દાનુશાસન રચ્યું તેની મતિની કઈ રીતે રત્નુત્તિ કરીએ ?’ આ કુમારપાળ પ્રબંધ ગ્રંથ સં. ૧૪૬૨ માં બનેલ છે, એટલે તે સમયે હેમચંદ્રાચાર્યનું વિદ્વદર્જમાં કેટલું માન અને કયું સ્થાન હશે તેનો ખ્યાલ આવે છે.

‘અનુશાસન’ શબ્દનો અર્થ નિરૂપણ થાય છે એટલે શબ્દના વિષયનું નિરૂપણ કરનારો ગ્રંથ એમ એનો અર્થ સમજવો. અંગ્રેજીમાં Treatise કહે છે એ અર્થમાં એ શબ્દ વપરાયો જણાય છે. સંસ્કૃત કાવ્યમાં એનો અર્થ નિયમો-ધારાઓનો સંગ્રહ એમ પણ લખેલ છે. એમાં હુકમ કે ફરમાનનો ભાવ પણ આવે છે.

આ શબ્દાનુશાસન પર દુર્ગપદ વ્યાખ્યા નામનો લઘુ ન્યાસ ૩૦૦૦૦ શ્લોકપ્રમાણુ રચ્યો છે. સં. ૧૩૬૮ માં વાલ્મીકિવંશીની પાઠે થયેલા વિવાદ પર ગણિએ બૃહદ્વૃત્તિ પરથી

દીપિકા ઉદ્ધરી સ ૧૮૩૪ મા દેવાનદિ એના ઉપરથી સિદ્ધમાગસ્વત વ્યાકરણ રચ્યું. સદૃશ વ્યાકરણ પર શ્રી મનશેખરમુનિએ અવચૂકિ ગયી મિદ્ધહેમશબ્દાનુશાસનમા માધેના છએ વિંગના શબ્દોનો મગ્ધ સ્યાદિશબ્દસમુચ્ચય નામથી વાચકગરજીય અમગ્યભૂમિએ કર્યો (યરોવિજય અથમાળા) આવી રીતે શબ્દાનુશાસન પર અનેક પ્રકારની રચનાઓ થઇ છે

લિંગાનુશાસન એટલે શબ્દની જાતિના નિયમો તથા જિણ વિગેરે પ્રત્યયોની હકીકતનો સમાવેશ પણ એન્જ વ્યાકરણમા થાય છે

શ્રી જિનમહાગણિ આ વ્યાકરણના મજબમા તેમના સમયમા ચાલતી ઉકિતોને ઉપેખ નીચે પ્રમાણે કરે છે —

આતઃ પાણિનિ સંવૃણુ પ્રલપિતં કાતંનકથાકથા,
માકાર્પી. કટ્ટ શાકદાયન વચઃ ક્ષુદ્રેણ ચાદ્રેણ કિમ્ ? ।
ઋ કંઙામરણાદિભિર્નિદરયત્યાત્માતમન્યૈરપિ,
શ્રૂયન્તે યદિ તાવદર્યમધુરા શ્રીસિદ્ધહેમોકય. ॥ ૧ ॥

‘ભાષ પાણિનિ’ તારા અપનાપ જ પ ક ડ વગરથિ ! તાર કાત ન વ્યાકરણ કથા જેવુ છે એટલે તને તો શુ કહુ ? શાકદાયન ! તારા કડવા વચન કાઠીશ જ નહિ અને ચદ્ર ! તાર ચાદ્ર વ્યાકરણ માગ વગરનુ છે એટલે તારી તો વાત પણ કહો નથી જ્યા સુધી હેમચદ્રની અર્ધગભીર મધુર વાણી આ જગતમા વિદ્યમાન છે ત્યા સુધી કંઙાભગણાદિ ખીજ વ્યાકરણો ભાલી ઠો પુરુષ પોતાની બુદ્ધિને જડ કરે ?

આ મિદ્ધહેમ વ્યાકરણના મૂલોના સ્લોક ૧૧૦૦ છે સર્વ મળીને સૂત્રો ૪૬૮૫ છે, તેમા ૩૫૬૬ મરફત વિભાગતા છે અને ૧૧૧૯ પ્રાકૃત વિભાગતા છે આ વ્યાકરણની વિશિષ્ટતા એ છે કે પચાગી વ્યાકરણોમા સૂત્ર ગણપાઠ, ધાતુપાઠ જણાદિ અને લિંગાનુશાસન જુદા જુદા નેપકાએ લખેન હોય છે, ત્યારે હેમચદ્રે આખુ પચાગી વ્યાકરણ જાતે લખ્યું, તે પર નાની મોની વૃત્તિ લખી અને મોટા ન્યાસ પણ જાતે લખ્યો આ મોટા ન્યાસના દ્વન્ડાઓ દ્વન્ડા દ્વન્ડા મળે છે, (આખો મળનો નથી) પણ જે મળે છે તે જેતા એ અમાધાગણ વૃત્તિ છે એમ તે વિપરના અણકારને જરૂર લાગ્યા વગર રહે તેમ નથી ખીજ ખૂમી એ છે કે આખા વ્યાકરણના વિપરને તદ્દન સ્પષ્ટ કરી દેવામા આવ્યો છે વ્યાકરણ પરિપૂર્ણ મર્વાગી હોવા છતા મહેનામ્થી મમમય તેવુ અને અદ્ય પ્રવાસે યાદ રહી જાય તેવુ બતાવ્યુ છે પ્રાકૃત વિભાગ લખી લાપાચાનતુ મજબૂત સાધન પૂરુ પાડ્યુ છે કનાકૃતિના મર્વ વિભાગોને એક રચાનક કરી અભ્યાસીને ભારે સરગતા કરી આપી છે

(૨) અભિપ્રાન ચિતામણિ (કાલ—નામમાળા પર મીઠા)

આ અથવી જુદી જુદી પાય આવૃત્તિઓ મુદ્રિત થઇ ગયેલ છે આ કૃતિ મ ૧૨૦૦ ના અગસામા સિદ્ધગજ જયમિદના મરણ બાદ થઇ હોય તેમ અનુમાન થાય છે એ શબ્દશાસ્ત્રનુ આગેવ ધાર્પ પૂર્ણ કરવા લખાયેલો અથ હોવા છતા એની માથે કે એની અદર મેઇ ગમ્મનુ નામ જોડાયતુ નથી, તેથી જયમિદના મરણ બાદ અને કુમારપાળના

રાત્ર્ય દરમ્યાન પ્રાપ્ત થયેલ ગુરુસ્થાન પહેલા—ઝોટલે કે વચ્ચેના સમયમાં આ કૃતિ થયેલ હોય એમ સંભવ રહે છે.

આ આકર અંચ યશોવિજય અંચમાળા તરફથી ટીકા સહિત છપાયેલ છે. તેના ૬૨૦ પૃષ્ઠ છે. એમાં અધૂરા સુચિપત્રના ૧૫૨ પૃષ્ઠો છપાવલાં છે આ અંચના ૭ કાંડ છે. પ્રથમ કાંડમાં દેવાધિદેવ, બીજા કાંડમાં દેવ, ત્રીજામાં મનુષ્ય, ચોથામાં તિર્થંત્રી, પાંચમામાં નાટકા અને છઠ્ઠામાં સાધારણ. એક અર્થવાચી શબ્દોનો આમાં મંત્રહ છે. દાખલા તરીકે દેવ શબ્દના અર્થમાં સુપર્વ, સુર, નિર્ગર, ઋણ, બહિર્મુખ, અનિમિષ, દેવતા, નાકિન, નાકિ વેપ વિગેરે ૨૭ શબ્દો બતાવ્યા છે, આમાં યૌગિક, યોગરૂઢ અને રૂઢ શબ્દો ૨૫૯ ક્યાં છે. છઠ્ઠા કાંડમાં અભ્યયની ચર્ચા કરી તેનાં સ્થાન બતાવ્યાં છે.

નામમાળા અંચ પર હેમચંદ્રાચાર્યે આ અભિધાનચિંતામણિ નામની ટીકા રચી છે. અંચ ધણો વિશાળ છે.

શબ્દાનુશાસન પછી આ અંચ રચ્યો છે એ એના પહેલા શ્લોકથી જ જણાઈ આવે છે. મૂળ અંચનું નામ નામમાળા છે એ પણ પ્રથમ શ્લોકથી જ સ્પષ્ટ થાય છે. આ અંચની શરૂઆતમાં બ્યાદિ, વાસુકિ અને ધનપાળ વિગેરે પૂર્વ પડિતોના આધાર બતાવી અંચનો મહિમા વધાર્યો છે.

(૩) હૈમ લિંગાનુશાસન

શબ્દવિષયનો એક વિશેષ આકર અંચ તે લિંગાનુશાસન છે. એમાં શબ્દોની નર, નારી અને નાન્યતર ગતિ પર વિવરણ છે. કેટલાક શબ્દો નર નારી, કેટલાક નારી નાન્યતર અને કેટલાક નર નાન્યતર ગતિના હોય છે તે તેમાં વિસ્તારથી બતાવ્યું છે.

એ અંચ પર હેમચંદ્રાચાર્યે પોતે અવચૂરિ લખી છે. અવચૂરિ સહિત મૂળઅંચ યશોવિજય અંચમાળા (નં. ૨) માં છપાયેલ છે. ૫૪ ૧૬૦ કાંડો છે. એને છેડે અંચકર્તા લખે છે— ' મહાન શબ્દવિષયની લિંગવિધિ સંક્ષેપમાં અત્ર બતાવી છે. જે અહીં કહ્યું ન હોય તે સંજ્ઞાન માણસોએ સોડથી જાણી લેવું.' એકને એક શબ્દ એક અર્થમાં એક ગતિનો હોય તે જ શબ્દ બીજા અર્થમાં બીજી ગતિનો હોય તે પણ આ અંચમાં બતાવ્યું છે. આખો અંચ પદ્યગદ્ય છે, ગદ્ય છે અને અવચૂરિ સંસ્કૃત ભાષામાં છે. આ અંચને શબ્દાનુશાસનનો એક સ્વતંત્ર વિભાગ ગણી શકાય.

(૪) અનેકાર્થ સંગ્રહ

કાંપ અંચનો આ બીજો વિભાગ છે. અભિધાન ચિંતામણિમાં એક અર્થવાચી અનેક શબ્દોના મંત્રહ કર્યો તેમ આ અંચમાં એક શબ્દના અનેક અર્થ સ્પષ્ટ કરીને બતાવ્યા છે. આ અંચ પર હેમચંદ્રાચાર્યના શિષ્ય મહેન્દ્રે ટીકા રચી છે. સ્વોપમકૃતિના શ્લોક ૬૦૦૦ છે અને મહેન્દ્રચરિત્રની વૃત્તિના શ્લોક ૧૨૦૦૦ છે. આ અંચ સુદિલ્લખ ગયો છે.

(૫) દેશ્ય શબ્દસંગ્રહ. (દેશી નામમાળા) રમણાવલિ.

એકાર્થવાચી શબ્દો, એક શબ્દના અનેક અર્થો લખ્યા ઝોટલે આખી સંસ્કૃત ભાષાની ચર્ચા ધર્મ ગદ્ય અને કાંપ લગભગ પૂરો થયો, પણ હેમચંદ્રાચાર્યને તો દેશી શબ્દોનો સંગ્રહ

પણ કરવો હતો તે એમણે આ ગ્રંથમાં કર્યો. વ્યાકરણના નિયમ પ્રમાણે જે શબ્દો સિદ્ધ ન થઈ શકે, છતાં ભાષામાં વપરાતાં હોય તેનો અગ્ર સંગ્રહ કરવામાં આવ્યો છે. આ શબ્દોની રમણાવલિ અતિ મહત્ત્વની છે અને હિંદુસ્તાનની ભાષાના અભ્યાસને અંગે તેમ જ જૂની શોધખોળને અંગે અતિ મહત્ત્વનો ભાગ ભજવે છે. આ ગ્રંથ મુદ્રિત છે. આ રીતે શબ્દશાસ્ત્રના વિષયને આગળ ધપાવ્યો છે.

(૬) નિધંટુ શેષ

શબ્દશાસ્ત્રનો આ છેલ્લો ગ્રંથ છે. એમાં વનસ્પતિનાં નામોનો સંગ્રહ કરવામાં આવ્યો છે. વૈદિક દૃષ્ટિએ આ ગ્રંથ ઘણો મહત્ત્વનો છે, પરિપૂર્ણ છે, પણ એના ઉપર કોઈ દીકા લખાયલી લખ્ય નથી. જનવાલ્મેજ છે કે હેમચંદ્રાચાર્યે અથવા એના કોઈ શિષ્યે આ ગ્રંથ પર કદાચ દીકા ન પણ લખી હોય.

આ રીતે સિદ્ધરાજના અવસાન સમય સુધીમાં અને ત્યારપછીના થોડા સમયમાં હેમચંદ્રાચાર્યે પોતાની અસાધારણ યૌગિક શક્તિથી શબ્દશાસ્ત્રના વિદ્વાનને એની સર્વ દિશામાં પૂરું કર્યું. આ કાર્યમાં એમના શિષ્યોએ મદદ કરી હશે એમ જણાય છે, જેમ કે અનેકાર્થ સંગ્રહની દીકા મહેદ્રે કરી છે, પણ સર્વ ગ્રંથરચનાના રચનાકાર્પિતું 'મોટું' માન તો હેમચંદ્રાચાર્યની અસાધારણ મહણશક્તિ અને વ્યવસ્થાશક્તિને જ અવલભે છે. આ ગ્રંથોમાં મૌલિકતા કરતાં ગોઠવણુ-વ્યવસ્થાનો પ્રમુખ વધારે અગત્યનો છે અને વ્યવસ્થા એ જ મૌલિકતા કહી શકાય એવા આ વિષયો છે. એ દૃષ્ટિએ હેમચંદ્રાચાર્યની માલિકતા જરૂર આકર્ષક છે. સર્વ ગ્રંથોની વચ્ચે એકવાચ્યતા રહી શકી છે, એ ગ્રંથરચનામાં સ્વાધીન આધિપત્ય એક ગ્રંથકારને જ સૂચવે છે.

(૭) દ્વયાશ્રય કાવ્ય

શબ્દાનુશાસનના સૂત્રોનાં અનુક્રમે દર્શાવેલો આપવા માટે અને સાથે મૂળરાજથી માંડીને સોલંકીનો ઇતિહાસ રચવા માટે આ કાવ્ય લખ્યું. તેમાં વીસ સર્ગ છે. એમાં મૂળરાજ, ચામુંડરાજ, વલ્લભરાજ, દુર્લભરાજ, ભીમદેવ અને કર્ણદેવના રાજ્યનું વર્ણન કરી છેવટે સિદ્ધરાજ અને કુમારપાળનાં વર્ણનો કર્યાં છે. સાથે સાથે વ્યાકરણનાં દર્શાવેલાં આવે છે. એટલે એનું નામ દ્વયાશ્રય કહેવાય છે. એ ગ્રંથનું ઐતિહાસિક નજરે ઘણું મોટું મૂલ્ય છે. એનું ગુજરાતી ભાષાંતર સ્વર્ગસ્થ સાક્ષર મણિભાઈ નણભાઈએ વડોદરા કેળવણીખાતાના આશ્રય નીચે કરી એ ગ્રંથની ઉપયોગિતા જતાવનાર વિસ્તૃત પ્રસ્તાવના લખી છે. એમાં ગુજરાતના ઇતિહાસના અધ્ધભાવ પરત્વે વિચારણા કરી આ ગ્રંથને ખૂબ અપનાવ્યો છે. એ ગ્રંથનું ખીજું નામ 'ચાલુક્ય વંશોત્કર્ષ' આપવામાં આવ્યું છે. એની શરૂઆતના ૭૦ શ્લોકમાં પાટણ શહેરનું વર્ણન છે. સિદ્ધરાજ જયસિંહ સુધીમાં પંદર સર્ગો કરી તે પછી કુમારપાળ રાજાના સંબંધમાં છેલ્લા પ્રાંચ સર્ગો છે. તે યુગની સાંભારિક રીતિઓ, ધાર્મિક પ્રવૃત્તિઓ, લઠાવક પદ્ધતિઓ વિગેરે પર એ ગ્રંથ ખૂબ પ્રકાશ પાડે છે. દર્શન સાહેબે ગ્રંથમાળામાં એ ગ્રંથનો આધાર લીધો જણાય છે, પણ અનેક જગ્યાએ એ ગ્રંથ બરાબર સમજ્યા નથી એમ દેખાઈ આવે છે.

આ ગ્રંથનો ઇતિહાસની નજરે સાર્વત્રિક ઉપયોગ છે અને વ્યાકરણના અભ્યાસીને વૈજ્ઞાનિક નજરે પણ ઉપયોગ છે. આ ગ્રંથ પર અભ્યાસિતલકગણિએ દીકા રચી છે અને આખો ગ્રંથ દીકા સહિત એ વિભાગમાં બોંબે સંસ્કૃત સીરિઝમાં ગ્રો. કાયાવટેએ મુદ્રિત કર્યો છે. એનાં પૃષ્ઠ ૧૪૦૦ થાય છે. ગ્રંથ અસાધારણ ઉપયોગિનાથી ભરપૂર છે. એમાં તદ્દુગીન શસ્ત્રોનાં નામો, વ્યવહાર નીતિઓ, ચાલું રિવાજો વિગેરે ખૂબ જાણવા જેવું છે અને એવું વાંચન ઇતિહાસની નજરે પણ પૂર્ણ ખદ્દો વાળે તેવું છે. એ ગ્રંથ લગભગ ૬૦૦ શ્લોકપ્રમાણ છે.

(૮) કુમારપાળ ચરિત

શબ્દાનુશાસનના આઠમા અધ્યાય પ્રાકૃતવિભાગનાં દર્શાવે આપવા દ્વાચત્ર કાવ્યની પૂરવણીરૂપે કુમારપાળ ચરિત હેમચંદ્રાચાર્યે પ્રાકૃતમાં લખ્યું. એનાં એક બાળુ દર્શાવે ચાલે છે અને સાથે સંસ્કૃત દ્વાચત્રવના વીશમાં સર્ગ પછીનું કુમારપાળ ચરિત ચાલે છે. એનાં આઠ સર્ગો છે. પ્રથમના પાંચ સર્ગમાં અણુદિલ્લપુર પાટણનું વર્ણન, રાજનો વૈભવ, જિનેશ્વરનાં મંદિરોની ભવ્યતા, રાજ દર્શન તથા તેની સ્વારીનું વર્ણન, રાજની ભવ્ય ઉદાર જિનપૂજન, ઉદ્યાનોની ભવ્યતા, રાજવૈભવ અને રૈયતના સુખનો ખ્યાલ આપવામાં આવ્યો છે. છઠા સર્ગમાં મહિકાવર્ણન સાથે કુમારપાળનું સુદ વર્ણવ્યું છે અને સાતમા આઠમા સર્ગમાં ક્ષુતરેણીનો ઉપદેશ અને રાજના મુખમાં શુશ્રુવર્ણન મૂક્યું છે. આ ગ્રંથ પણ ઐતિહાસિક છે. એના ઉપર પૂણ્ડિકળશ ગણિએ સુંદર દીકા રચી છે અને શંકર પાંડુ-રંગ પરમે એને બોંબે સંસ્કૃત સીરિઝમાં પ્રકટ કરેલ છે. મુદ્રિત ગ્રંથના પૃ. ૨૬૮ થયાં છે. શબ્દ ગ્રંથને હેઠે આઠમો અધ્યાય (શબ્દાનુશાસનનો) પણ આવેલ છે.

ઇતિહાસ અને વ્યાકરણની નજરે આ ગ્રંથ પણ ઘણો ઉપયોગી છે. સંસ્કૃત દ્વાચત્ર કદાચ સિદ્ધરાજ જયસિંહના વખતમાં ૧૫ સર્ગ સુધી લખાયેલ હોય. આ આખો ગ્રંથ તો કુમારપાળના સમયમાં લખાયો છે અને કુમારપાળના જૈનત્વ સ્વીકારાદિ દૃષ્ટિકત ધ્યાનમાં લેતાં તેની કૃતિનો સમય સં. ૧૨૨૦ લગભગ ગણી શકાય. ગુજરાતના ઇતિહાસ લખનારે આ ખન્ને દ્વાચત્રોનો ઉપયોગ સારી રીતે કર્યો છે અને તેમાં બોધેલ ખનાવને આધારભૂત ગણ્યા છે.

(૯) કાવ્યાનુશાસન (અલંકાર ચૂકામણિ)

શબ્દશાસ્ત્ર અને કાવ્યનું કામ પૂરું કર્યા પછી શ્રી હેમચંદ્રાચાર્યે પોતાનું ધ્યાન કાવ્યના વિષય તરફ દોર્યું. કાવ્યની વ્યાખ્યા, રસો, ચંપુ, અલંકાર વિગેરે આખો વિજ્ઞાનનો વિષય છે. એના આઠ અધ્યાય ખનાવ્યા છે. એમાં રસ, ભાવ, રસાભાસ અને ભાવાભાસ પર વિવેચન છે. એમાં કાવ્યના દોષો ખતાવ્યા છે, કાવ્યના શુભોમાં માધુર્ય, ઓજસ અને પ્રસાદ પર વિવેચન છે. છ પ્રકારના શબ્દાલંકાર પર વિવેચન છે. અનુપ્રાસ પર ચર્ચા છે. અલંકારોના ઓગણત્રીશ વિભાગ પાઠ્યા છે. નાવક નાવિકાનાં પ્રકાર અને શુભો પર વિવેચન છે વિગેરે કાવ્યનું મંપૂર્ણ વિવેચન આ ગ્રંથમાં છે. એ કાવ્યાનુશાસન પર પોતે અલંકાર-ચૂકામણિ નામની નીશ લખી છે અને વિશેષ જાણકારને માટે વિસ્તૃત વિવેચન સાથે વિવેક નામની દીકા લખી છે. આ આખો ગ્રંથ સર જન્ને દીકાઓ સાથે શ્રી રસિકલાલ છોટાલાલ

પરીએ શ્રી મહાતીર જૈન નિઘાલય તરફથી જાખ્યો છે એના પર વિસ્તારથી વિવેચન કર્યું છે અને કા-ય-સાહિત્ય અથવા આ પુસ્તકનું સ્થાન શું છે તેનું નિર્દર્શન કર્યું છે.

કા-ય-સાહિત્યના વિષય પર આ અથ સર્વદેશીય હોવા સાથે સક્ષિપ્ત અને સ્પષ્ટ હોઈ વિદ્વાનોની પ્રશંસા પામ્યો છે એમા ૨૦૮ સૂત્રો છે શબ્દાનુશાસન પછી એ અથકારે પોતે આ સાહિત્ય અથ બનાવ્યો છે એમ અથની શરૂઆતમા જણાવી અથનું કર્તૃત્વ સ્પષ્ટ કર્યું છે

(૧૦) છદોનુશાસન

કાવ્યાનુશાસન પછી છદોનુશાસન રચ્યું આ અથ તે સંસ્કૃત પ્રાકૃત ભાષાનું પિંગળ છે એમા આઠ અધ્યાયમા ૭૬૩ સૂત્રો છે. સરળ પ્રથમ અધ્યાયમા બતાવી માત્રા-મેળના છદો અને અક્ષરમેળના છદો પર ખૂબ વિગતો આપી છે અને પ્રાકૃત તથા અપભ્રંશના વૃત્તો માટે તે એ એક જ અથ છે એના પર વિસ્તારથી ટીકા જ્ઞાતે લખી છે. દૃષ્ટાંતોના શ્લોકો જ્ઞાતે જ બનાવ્યા છે, એટલે કાવ્ય પર તેમનો કેટલો કાબૂ હતો તે જણાવવા માટે આ અથ દાખલાઓ પૂરા પાડે છે

આ રીતે શબ્દાનુશાસન, કાવ્યાનુશાસન, છદોનુશાસન અને ત્રિંગાનુશાસન દ્વારા લક્ષણશાસ્ત્ર અને સાહિત્ય વિભાગના સર્વ વિષયો એક જ લેખકે પૂરા કર્યા છે સાહિત્ય શબ્દ અહીં કાવ્યના વિજ્ઞાનમા વાપરવામા આવ્યો છે એના વિશાળ અર્થમા તે આખું ભાષાશાસ્ત્ર આવે આપણે સાહિત્ય શબ્દ એ અર્થમા આપણી પરિપદ સાથે વાપરીએ છીએ સંસ્કૃતમા બનને અર્થ સુયોગ્ય છતાં સાહિત્યનો પારિભાષિક અર્થ સંકુચિત પણ થાય છે. એ રીતે આ દશ ગથો દ્વારા લક્ષણ અને સાહિત્યનું આખું વિશાળ ક્ષેત્ર બેખંડ મહાત્માએ પરિપૂર્ણ ખેડી લીધું પૂર્વકાળના ભાષાના વિજ્ઞાન અને કળામા જે જે વિષયો આવે તે સર્વે આ રીતે તેઓએ અપનાવ્યા અને આ રીતે તેઓની સાહિત્યસેવાનું પ્રથમ પ્રકરણ સ ૧૨૦૮ આસપાસ પૂરું થયું

(૧૧) પ્રમાણુભીમાંસા

બાકરણ, કોષ, કાવ્ય અને છદોના વિષય પૂરો કરી આચાર્યશ્રીએ ન્યાયના નિયમ તરફ યોતાનું ધ્યાન દોડાવ્યું ન્યાય અને પ્રમાણુના વિષય પર જોતોએ ખૂબ ચર્ચા કરી છે એમના નય, નિર્ણય અને પ્રમાણુના વિચારો સ્પષ્ટ, સુગમ અને વિદ્વાનોને વિચારમા નાખી દે તેના છે એમનો સ્વાદુ-વાદ-અનેકાતવાદ તર્કની કાટિ પર રચાયેલો છે આ વિષય પર આચાર્ય પ્રમાણુ-ભિમાંસા રચી એના પાંચ અધ્યાય બનાવ્યા આ અથ ઉપર પોતે જ ટીકા રચી હાલ તે એના બીજા અધ્યાયના પ્રથમ આદિક સુધીનો ભાગ લખ્યો થાય છે આખું પુસ્તક જેસલ-મીરના લાડરમા છે એમ કહેવાય છે એની શોધ ચવાની જરૂર છે પ્રમાણુભીમાંસાનો ઉપલબ્ધ ભાગ જોતાં છએ દર્શનનું વિશિષ્ટ અને સ્પષ્ટ જ્ઞાન હેમચંદ્રાચાર્યને હતું એમ જણાઈ આવે છે આ પુસ્તક લોકહિતની દૃષ્ટિએ રચાયેલું છે એ ખાસ ધ્યાનમા લેવા યોગ્ય છે વસ્તુતઃ હેમચંદ્રાચાર્યની સર્વ કૃતિઓ જન્મતાના હિત માટે લખાયેલી હતી એના પુરાવા સર્વ અથોમા પ્રાપ્ત થાય છે એની જોતો માટે સંકુચિત નજર નહોતી, કારણ કે

એ લોકની અંદર જોતોતો સમાવેશ થાય છે એમ સમજી શકતા હતા. અનાદિ વિદ્યાઓ સંક્ષેપ અથવા વિસ્તાર દ્વારા નરીન થાય છે એટલે કોઈ અંથ નવો બનતો નથી, પણ લેખકની આવડત પ્રમાણે નવું સ્વરૂપ અપાય છે એટલે મૌલિકતા કરતાં વ્યવસ્થાનો જ એમાં સવાલ રહે છે એમ અંથકાર પોતે આ અંથની શરૂઆતમાં જ જણાવી દે છે.

નાયદર્શણકાર લખે છે કે:—

શબ્દ-પ્રમાણ-સાહિત્ય-છન્દો લક્ષ્મવિધાયિનામ્ ।

શ્રીદેવચન્દ્રપાદનાં, પ્રસાદાય નમો નમઃ ॥

અત્યાર મુંદીમાં શબ્દ, પ્રમાણ, સાહિત્ય, છંદ અને કોષકાર તરોકે નામના મેળવનાર હેમચંદ્રચરિના પ્રસાદને અત્ર નમસ્કાર કરવામાં આવ્યો છે.

(૧૨) ત્રિષ્ટિ શલાકા પુરુષ ચરિત્ર

હવે આપણે ૧૨માર્હત કુમારપાળ મહારાજના સમયમાં આવીએ છીએ. કુમારપાળ મહારાજને ઉપદેશ આપવા અને તેની પ્રેરણાથી આ મોટું મહાભારત હેમચંદ્રાચાર્યે લખ્યું. તેના દશ પર્વો છે. કુલ ૩૬૦૦૦ શ્લોક અનુષ્ટુપ છંદમાં છે અને આખો કાવ્ય અંથ છે. એમાં ચોવીસ તીર્થંકર, આર ચક્રવર્તી, નવ વાસુદેવ, નવ પ્રતિવાસુદેવ અને નવ બળદેવનાં મળી ત્રેમક પુરુષોનાં ચરિત્રો છે. એનો આદર્શ મહાભારત તથા રામાયણનો છે. અંથકર્તા પોતે મહાન કોષકાર હોવાથી એણે ભાષા પરનું સ્વામીત્વ ખૂબ સારી રીતે આ અંથમાં બતાવ્યું છે. એમની લેખનપદ્ધતિ સરળ, સ્પષ્ટ અને હૃદયંગમ હોઈ વાંચતાં ખૂબ મન આવે એવો આ અંથ છે. કાવ્યની દૃષ્ટિથી જે મૌલિક દાખલાઓ હોય ત્યાં સુધી અને કાવ્યાનુયાયનમાં મૂક્યા છે તે જોતાં અને આ અંથનું કાવ્યત્વ જોતાં લેખક મહાત્માની અજન્મ શક્તિ માટે માન યવા વગર રહે તેમ નથી. કુમારપાળ મહારાજને જોઈને ધર્મનો સ્વીકાર કર્યો હતો કે નહિ તે સંબંધમાં કોઈને જરા પણ શંકા હોય તો મહાવીર ચરિત્રના લવિષ્યવાણીના શ્લોકો વાંચતાં ખુલાસો થઈ જાય તેમ છે. આ સંબંધનો વિગતવાર ખુલાસો દ્વાચાત્ર્ય કાવ્યમાં પણ આવે છે તે વિચારવા યોગ્ય છે. આ મહાન કાવ્યઅંથમાં શલાકા પુરુષોનાં ચરિત્રો ઉપરાંત પ્રાસંગિક ઘણાં ચરિત્રો આવે છે. એમાં પ્રથમ તીર્થંકર આદિનાથ-ત્ર્યપભદેવ, ચરમ તીર્થંકર મહાવીરસ્વામી અને રામ લક્ષ્મણનાં ચરિત્રો ખૂબ વિસ્તારથી આપવામાં આવ્યા છે, આખો અંથ મનન કરવા યોગ્ય છે અને અનેક રીતે શિક્ષણીય છે. એનું પરિશીલન કરનાર કહે છે કે એ આખો અંથ સાદાંત વાંચવામાં આવે તો સંસ્કૃત ભાષાના આખા કોષનો અભ્યાસ થઈ જાય તેવી તેની ગોડવણ છે. આખો મૂળ અંથ ૭ વિભાગમાં શ્રી જૈન ધર્મ પ્રમારક સત્તાએ સુદ્રિત કર્યો છે અને તેનું શુજરાતી સરળ ભાષાંતર પણ તે જ સંસ્થાએ બહાર પાડેલ છે. આ કાવ્ય અંથ છે.

(૧૩) પરિશિષ્ટ પર્વ

ત્રિષ્ટિ શલાકા પુરુષ ચરિત્રની પુરવણી તરીકે શ્રી મહાવીર સ્વામી પછીના ૧૩ આચાર્યોનાં ચરિત્રો એમાં આપવામાં આવ્યાં છે. પ્રથમ ચાર સર્ગમાં (૧) જંબૂસ્વામી, પછીના

સર્ગોમાં (૨) પ્રભવસ્વામી, (૩) સમ્પ્રભવસ્વામી, (૪) યશોભદ્રસૂરિ, (૫) સંજીવિ-
વિજય (૬) ભદ્રચાલુસ્વામી, (૭) સ્થૂળભદ્ર, (૮) આર્યમહાગિરિ, (૯) આર્યસુહરિત,
(૧૦) આર્યસિંહગિરિ, (૧૧) વજ્રસ્વામી અને (૧૨) આર્યરક્ષિતસૂરિનાં ચરિત્રો આપ્યાં
છે. આ પૂર્વના અભ્યારીઓની જીવનરેખા વિસ્તારથી આપી શ્રી મહાવીરસ્વામી પછીનો
ઇતિહાસ ૨૦૦ વર્ષ આગળ લઈ આવી ઇ. સ. પૂર્વે ત્રણ સૈકા સુધી લઈ આવેલ છે.
આ ગ્રંથના કુલ ૩૪૫૦ શ્લોક અનુષ્ટુપ છે, ભાષા અને ઇતિહાસની નજરે એમાં
અપૂર્વતા છે અને જાણવામી તથા સ્થૂળભદ્રનાં ચરિત્રો ખાસ વાંચવા-મનન કરવા-અનુ-
કરણ કરવા યોગ્ય છે. એમાં પ્રસન્નચંદ્ર વિઝેરનાં રસિક અવાંતર ચરિત્રો પણ આપ્યાં છે.
આ ગ્રંથને પ્રો. હરમન જોડાણીએ વિસ્તૃત પ્રસ્તાવના સાથે જો. રો. જો. સોસાયટીમાં
છપાવ્યો છે અને ત્યારપછી તેની આવૃત્તિ શ્રી જૈ. ધ. પ્ર. સભાએ કરેલ છે અને ગુજરા-
તીમાં ભાષાંતર પણ પ્રકટ કરેલ છે.

આ રીતે ઇતિહાસના વિષયમા સારો પ્રકાશ પાડનાર ગ્રંથની રચના આચાર્યવર્યે કરી.

(૧૪) યોગશાસ્ત્ર

કુમારપાળ રાજાના આગ્રહથી યોગશાસ્ત્રની રચના હેમચંદ્રાચાર્યે કરી. આ ધાર્મિક
ગ્રંથ છે. એમાં યોગની વ્યાખ્યા કરી એને મોક્ષનું કારણ જણાવ્યું છે. શુભરથાતમાં ચડતો
જય તેમ યોગમાં પ્રગતિ કરે એ નજરે એમણે-માર્ગાનુસારીપણાથી યોગની રાક્ષાત કરી છે.
એમાં શ્રાવક-જૈનનાં શુભો વર્ણવ્યા છે. યમ, નિયમ, આસન, પ્રાણાયામ, પ્રત્યાહાર, ધ્યાન,
મારણ્ય અને સમાધિનું સ્વરૂપ વિગતવાર જણાવ્યું છે અને પ્રથમના ચાર પ્રકાશ પર વિગતવાર
ટીકા લખી છે. એમાં કયાઓ પણ ગોઠવી ગ્રંથને વ્યાખ્યેય બનાવ્યો છે, જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર
એ આત્મા છે એમ જણાવી આત્મિક શુભોને ખૂબ જલદાવ્યા છે અને છેલ્લા પ્રકાશમાં
સ્વાનુભવ બનાવી યોગના વિષયને પરાકાષ્ટાએ મૂક્યો છે. આખો ગ્રંથ કુમારપાળ રાજાના
આત્મચરિત્ર માટે લખ્યો છે એમ ગ્રંથને છેડે જણાવી આશીર્વાદ આપ્યો છે. આ ગ્રંથ
ખૂબ પ્રસિદ્ધ છે અને તેના પર અનેક જાતની ચર્ચાઓ થયેલ છે. એના બાર પ્રકાશ છે.
આખો ગ્રંથ આત્મિક પ્રગતિ માટે વાંચવા વિચારવા યોગ્ય છે. આ ગ્રંથનું પૂર ૧૨૦૦૦
શ્લોક જેટલું છે (ટીકા સાથે) અને મૂળ ગ્રંથ અનુષ્ટુપ છંદમાં રચવામાં આવ્યો છે.

ગ્રંથને છેડે લખે છે કે:-

શ્રીચૌલુક્યકુમારપાલનૃપતેરત્યર્થમચ્ચર્ચના-

દાચાર્યેણ નિવેશિતા પદિ ગિરિં શ્રીહેમચન્દ્રેણ સા ।

આ ગ્રંથ કુમારપાળ ચૌલુક્યની અભ્યર્ચનાથી રચ્યો એ અહિં સ્પષ્ટ થાય છે.

(૧૫) વીતરાગ સ્તોત્ર

આ ગ્રંથ પણ કુમારપાળ રાજાના આગ્રહથી તેના હિત માટે રચવામાં આવ્યો છે.
આમાં તીર્થંકર વીતરાગની સ્તુતિ છે. એના ૨૦ સ્તવ-વિભાગ પાડવામાં આવ્યા છે તે

આ પ્રમાણે છે:- (૧) પ્રસ્તાવના સ્તવ, (૨) સહજાતિશયવર્ણન સ્તવ, (૩) કર્મક્ષય-
જાતિશયવર્ણન સ્તવ, (૪) સુરકૃતાતિશયવર્ણન પ્રકાશ, (૫) પ્રાતિહાર્યવર્ણન સ્તવ, (૬)
ત્રિપક્ષનિરાસ પ્રકાશ, (૭) જગદર્પત્વનિરાસ પ્રકાશ, (૮) એકાંતપક્ષનિરાસ સ્તવ, (૯)
ક્ષિપ્રથમ સ્તવ, (૧૦) અદ્ભૂત સ્તવ, (૧૧) અર્થિત્વમદ્ધિમ સ્તવ, (૧૨) વૈરાગ્ય સ્તવ,
(૧૩) વિરોધનિરાસ સ્તવ, (૧૪) યોગશુદ્ધિ સ્તવ, (૧૫) ભક્તિ સ્તવ, (૧૬) આત્મ-
ગર્હ સ્તવ, (૧૭) શરણુ સ્તવ, (૧૮) કટોર સ્તવ, (૧૯) આશા સ્તવ અને (૨૦) આશીસ્તવ.
આ ગ્રંથના ૧૮૬ અનુષ્ટુપ્ છંદ-શ્લોકો છે. ભાષા અતિ મધુર અને યાદ રહી જાય તેવી
છે. એના પર અન્ય લેખકોએ સંસ્કૃત ટીકા કરી છે. ગ્રંથ મુદ્રિત છે-ખાસ વાંચના યોગ્ય છે.

(૧૬) બે બત્રીશીઓ

(૧) અયોગ્યવચ્છેદિકા (૨) અન્યયોગ્યવચ્છેદિકા. આ બત્રીશીઓ વિવિધ છંદમાં
છે. બન્નેના નામ પ્રમાણે બત્રીશ બત્રીશ શ્લોકો છે. પ્રથમ બત્રીશીમાં જૈન ધર્મ ખોટો છે
એમ કહેનારની વાતને ગ્રંથકર્તા જૂઠી પાડે છે અને બીજી બત્રીશીમાં અન્ય દર્શનકારો પોતાના
મત સત્ય છે એમ કહે છે એ વાત પર ચર્ચા કરી એના જૈન તરીકે જવાબ આપે છે. આ બીજી
બત્રીશી પર મલિસેણે સ્વાદ્વાદમંજરી નામની ૩૦૦૦ શ્લોકપ્રમાણુ ટીકા લખી છે, જે બેબે
સંસ્કૃત સીરિઝમાં (નં. ૮૩) પ્રો. આનંદચંદ્ર ગા. ધ્રુવે વિસ્તૃત ઉપોદ્ધાત નોટ સાથે બહાર
પાડી છે. બત્રીશ શ્લોકમાં સર્વ દર્શનને તપાસી લેવા અને તેમાં એક અક્ષર પણ ખીનજરૂરી કે
વગર અર્થનો આવવા ન દેવો-એમાં ગ્રંથકાર લેખકનો ભાષા પર કાબૂ, દર્શનોનો અભ્યાસ
અને સંસ્કારસ્વામીત્વ દાખવે છે. સ્વાદ્વાદમંજરી ન્યાયનો અદ્ભુત ગ્રંથ ગણાય છે અને
એવું માન હેમચંદ્રાચાર્યને યોગ્ય શબ્દોમાં ટીકાકાર આપે છે.

પ્રકીર્ણ

સપ્તસંવાન કાવ્ય

આ નામનું કાવ્ય શ્રી હેમચંદ્રાચાર્યે જનાતું છે એવો ઉલ્લેખ મળે છે. ગ્રંથ
પ્રાપ્ત થતો નથી.

દ્વિજવદન ચપેટા

લાલબાગના જાડારમાં એની પ્રતિ છે. મારા જોવામાં એ ગ્રંથ આવ્યો નથી.

અહંત્રીતિ

આ ગ્રંથ વારસા દત્તકાદિ ધર્મશાસ્ત્ર ગ્રંથ છે. એવું કર્તૃત્વ નિર્ણીત નથી, તે પર
કેટલીક ચર્ચા છે. તે પ્રસંગે હાથ ધરવામાં આવશે. આ ઉપરાંત સહ્યાદિવ સ્તોત્ર, અસંહાર
વૃત્તિ વિવેક અને અહંત્સહસ્રનામ સમુચ્ચય વિગેરે સ્તુતિ ગ્રંથો અને વાદાનુશાસન
નામનો યોગ ગ્રંથ તેમના નામ પર આવે છે. તે પર હજુ વિશેષ શોધખોળને સ્થાન છે.

શ્રાવક જન તો તેને કહીએ....

‘વૈષ્ણવ જન તો તેને કહીએ’-એ રાગ.

- શ્રાવક જન તો તેને કહીએ, ચિત્ત શુદ્ધ જે ધારે રે;
જૈનપણુ સાચું દરશાવે, જિન આજ્ઞા અનુસારે રે....શ્રાવક ૧
- વિવેક લાસ્કર^૧ કરથી લેહે, આત્મ અજ્ઞાન અંધારું રે;
હેય^૨ ત્યજી આદેય^૩ શ્રદ્ધે જે, ઉત્સુક મુક્તિ ઉતારુ રે....શ્રાવક ૨
- શુભ કરણી જે કદૈ-કરાવે, અનુમોદન તો હીસે રે;
દ્રવ્ય-લાવથી મહુ વ્યવહારે, શુચિતા-રાખી હીસે રે....શ્રાવક ૩
- ભૂતમાત્રમાં^૪ મૈત્રી ધરાવે, શુભ ભાળી આનંદે રે;
વિપરીત પ્રત્યે કરે ઉપેક્ષા, પરદુઃખે અતુક પે રે....શ્રાવક ૪
- સત્ય વચન ને ન્યાયોપણાની, છાપ કહી ન ભુંસાયે રે;
પવિત્ર જાસ અરિતદર્શો, કલંક કો ન જણાયે રે....શ્રાવક ૫
- પરસ્ત્રી પ્રત્યે માત્ર ખડે ને, પુત્રી દષ્ટિ રાખે રે;
સ્વપ્ને પણ ભૂલંગ ન જેનો, વિકાર રેખા દાખે રે....શ્રાવક ૬
- હીન દુઃખી સેવાના કાર્યે, સ્હાય કરે વણુમાગ્યું રે;
પરોપકારકરણું જેને, વ્યસન વસમું લાગ્યું રે...શ્રાવક ૭
- સમ વ્યસનને દૂર કરતો, લક્ષ્યાલક્ષ્ય સંભાળે રે;
દ્રવ્ય-લાવથી શૌચ ચરતો, સદાચાર શુભ પાળે રે....શ્રાવક ૮
- તત્ત્વદષ્ટિની કરી મિમાંસા, આત્મસ્વર્કેપ અવધારે રે;
જડ ચેતનનો લેદ નાણું ને, દેહાધ્યાસ વિસારે રે....શ્રાવક ૯
- પાપ ત્યજીને પુણ્ય આદરી, આશ્રવ જાંઘ નિરોધે રે;
સંવર સેવી કરી નિર્જરા, માર્ગ મુક્તિનો શોધે રે....શ્રાવક ૧૦
- અસિ-મ્યાનવત્ આત્મ દેહથી, નાણી ભિન્ન પ્રતીતે રે;
સ્વર્કેપાચરણે ક્રમે કરીને, પ્રગતિ કરે સુરીતે રે....શ્રાવક ૧૧
- દેવ અદ્વિષ્ટ, શુરુ નિર્મલ ને, ધર્મ શુદ્ધ આરાધે રે;
અસત્ દેવ ને શુરુ ધર્મની, છાયા પણ ન જ જાણે રે....શ્રાવક ૧૨
- શંકા જિનવચને નવ આણે, અવિતય નાણી પ્રમાણે રે;
સંશયસ્થાને કાળદોષ ને, મંદમતિ નિજ માને રે....શ્રાવક ૧૩

૧. વિવેકરૂપ સર્વના કિરણથી ૨. ત્યજવા યોગ્ય ૩. શ્રદ્ધા કરવા યોગ્ય.
૪. જીવમાત્રની પ્રત્યે. ૫. તેની છાયા પણ જાણ કરે તેવી રીતે ન લેવ.

રાખે નહિ કાંઠા પરમતની, જિનમત-રતનશુ^૧ પ્રીછે રે;
 તે પામી ઈદ્રાદિ પદની, પ્રાપ્તિ પણ નવિ ધરે રે....શ્રાવક ૧૪
 પરમત ઉત્કર્ષે ન પ્રશંસે, રહે સંસ્તવથી રૂઢે રે;
 પૂજા ચમત્કારાદિક ચેખો, વ્યામોહે નવ ઝૂરે રે....શ્રાવક ૧૫
 વૃદ્ધિ કરતો દિન દિન પ્રત્યે, આત્મિક ગુણસમૂહ રે;
 ઉપજંહન^૪ પરગુણતું કરતો, નિજ ગુણને ઉપગૂહે^૫ રે....શ્રાવક ૧૬
 ચોતાને અને પરને પ્રેમે, ધર્મપથે સ્થિર ધારે રે;
 કુમતિ-પકે પડતાં વારે, ભાવદયા અનુસારે રે....શ્રાવક ૧૭
 આત્મ સમા સહુ હવ જાણીને, સાધર્મિક નિજ માને રે;
 તન મન ધનથી સાર કરતો, વતસલતા ખૂળ આણે રે....શ્રાવક ૧૮
 પ્રભાવના કરે આત્મધર્મની, દર્શન જ્ઞાન પ્રભાવે રે;
 સત્યુત આદિતું જનતામાં, કરે પ્રભાવન ભારે રે....શ્રાવક ૧૯
 નિત નિત નિર્મળ રત્નત્રયીનું, ભૂષણ ધરતો અંગે રે;
 શમ સંવેગાદિ ગુણવંતા, વૈરાગી અંતરંગે રે....શ્રાવક ૨૦
 સત્સેત્રે છે દાન પ્રમેદે, શીલ મુનિર્મલ પાળે રે;
 તપ જાદ્યાંતર કરે શક્તિશું, ભાવ શુભ્ર સંભાળે રે....શ્રાવક ૨૧
 યતનાથી હવરક્ષા પાળે, રાચે નહિ આરંભે રે;
 શાસ્ત્રપરિચય કરતો પ્રેમે, ક્રિયા કરે નિર્દોષે રે....શ્રાવક ૨૨
 રહ્યો સંસારે પણ સંસારી-રંગે નવ લેપાયે રે;
 જલમાં કમલ રહ્યું છે તોયે, જલનો સંગ ન થાયે રે....શ્રાવક ૨૩
 શ્રદ્ધાનું જખતર દઢ ખેરી, ઢાલ વિવેકની ધારી રે;
 શ્રાદ્ધ સુભટ સન્નદ્ધ થઈ નિત્યે, શાસન રક્ષણકારી રે....શ્રાવક ૨૪
 સત્સાધુની ભક્તિ કરતો, જિનવર દેવ પૂજતો રે;
 સસક્ષેત્રને પુષ્ટ કરતો, સુશ્રાવક જયવંતો રે....શ્રાવક ૨૫
 મુક્તિમાર્ગનો મહાધારણ જે, શાસનસ્થંભ કહાયે રે;
 સર્વ ક્ષેત્રમાં વિજયવંત જે, સાચો નેન ગણાયે રે....શ્રાવક ૨૬
 નામનેન જગમાં છે જાજા, ભાવનેન તો થોડા રે;
 સુમનોનંદન પદ તે નિશ્ચે, પામે બેઠા મોડા રે...શ્રાવક ૨૭
 ભગવાનદાસ મનઃસુખસાઈ મહેતા

૧. રત્ન જેવું. ૨ પરિચયથી. ૩. મોહ ન પામે તે ચિંતા પણ ન કરે.
 ૪. વૃદ્ધિ, પરગુણ પ્રકાશનરૂપે. ૫. ઢોકે, આચારે, છુપાવે-પોતાના ગુણ.
 ૬. ગમે, ૬. સુસજ્જ, હથિયારગ્રંથ (ભાવથી). ૭. મહા આધારભૂત.

રત્ન-સંચય

- ૧ શુણવાન સબ્જનોની સેવા-પર્યુપાસનાથી જ્ઞાનમાં વૃદ્ધિ થાય છે.
- ૨ તપસ્વી મહાત્માના સંપર્કથી ઇશ્વરભજન અને ધ્યાનની વૃદ્ધિ થાય છે.
- ૩ માતાપિતા કુટુંબ પરિવારની સંગતથી મોહ વૃદ્ધિગત થાય છે.
- ૪ ધન ઉપાર્જન કરવામાં દત્તચિત્ત થવાથી લોભની વૃદ્ધિ થાય છે.
- ૫ મૂર્ખા, ગમાર, મૂઠ્ઠા, નશુણી સોળતથી ક્રોધની માત્રા વધે છે.
- ૬ સ્ત્રીનો સંગ કરવાથી કામવિકાર વધે છે.
- ૭ કવિઓના સહવાસથી બુદ્ધિ, વિવેક અને સદ્વિચારમાં વૃદ્ધિ થાય છે.
- ૮ સંત મહાત્માઓની સોળતથી સર્વ પ્રકારની સિદ્ધિ મળે છે.
- ૯ ઇચ્છા, તૃષ્ણા જતાં ચિંતા નષ્ટ થાય છે, મન આનંદમય બને છે. જેણે ઇચ્છા, તૃષ્ણાનો નાશ કર્યો છે તે સાચો શહેનશાહ છે.
- ૧૦ મન અને ઇન્દ્રિયરૂપી ઘોડા ઉપર સ્વાર થનાર સાધુ પુરુષ કોઈ વિરલ હોય છે.
- ૧૧ શરીર ઉપર ભૂતિ લગાડી, ભગવાં વસ્ત્રો ધારણ કરી, શરીરને યોગી ઘણા બનાવી શકે છે, પરંતુ સત્ય વાત એ જ છે કે મનને જ યોગી બનાવવું જરૂરી છે.
- ૧૨ જીવને શરીર સાથેનો સંબંધ અનાદિ કાળનો છે, તેથી જીવને શરીર એ જ હું એવો ભ્રમ પેદા થયો છે અને શરીર તે પોતે છે એમ માનીને તેની સેવામાં આયુષ્ય પૂરું કરી, ફરી ફરી ચોરાશી લક્ષ જીવાંચાનિમાં જન્મ અને મરણને પ્રાપ્ત કરે છે.
- ૧૩ જન્મ-મરણ ઉભાયને ટાળવા માટે સંત મહાત્માનો સંગ કરવો. તે સંત મહાત્મા “હું કોણ” એતું લેદ્દજ્ઞાન બતાવશે, જીવતું મૂળથી માંડી અંત સુધીનું સ્વરૂપ કહેશે અને તેથી તારું સહજ સ્વરૂપ તું ઓળખશે ત્યારે તેમાં તન્મય થવા તું યોગ્ય પ્રયત્ન કરશે એટલે જન્મ-મરણના ફેરાઓ સ્વાભાવિક રીતે ટળી જશે.
- ૧૪ સદ્ગુરુનાં વચન ઉપર વિશ્વાસ રાખી તું તારું સ્વરૂપ ઓળખી લે અને સમજી લે. પછી તે બાળતમાં તારું ચારિત્ર સુધારી લે એટલે તને સદ્ગુરુ શિવનગરની ટિકિટ જરૂર આપશે.
- ૧૫ તું માત્ર આ દૃશ્ય એવા જગતનો દ્રષ્ટા માત્ર બની રહે, જગતની સ્પર્શાતી, ચખાતી, સુંઘાતી, બેવાતી અને સંભળાતી કોઈ પણ વસ્તુઓ તારી નથી; માત્ર તું તેનો જ્ઞાતા અને દ્રષ્ટા છે. એમ માની લે અને તારા નિજ સ્વરૂપમાં લીન થા.
- ૧૬ આત્મધર્મ, પુણ્યલધર્મ, મનોધર્મ વિગેરે ધર્મના લેદ્દજ્ઞાનની સમજણ જ્ઞેનધર્માનુયાયીને અવશ્ય હોવી જોઈએ.

વિદ્યાર્થી રિખવદાસ હીરાચંદ વહોરા
માંરોળ. (કાઠિયાવાડ)

માનવકુળનો એક મહાદોષ આત્મસ્લાધા

માનવજીવનમાં સ્વસ્તુતિ અથવા સ્વશુભની પ્રશંસા સાંભળવાની વૃત્તિ સ્વાભાવિક રીતે અનાદિ કાળથી રહેલી જ છે. ક્રોધ-લોભાદિને થોભ દેનાર પણ માન આગળ ગળી-જતા બેવાય છે કેટલીક વાર ધન કરતાં પણ માનની કિંમત વધુ અંકાય છે, તેથી માન એ મીઠું ઝેર (Sweet Poison) છે. અને - દુર્નિવાર્ય છે. માન આપવાથી કે સ્તુતિ કરવાથી યાને સામાના છતાં-અછતા શુભની પ્રશંસા કરવાથી સાંભળનાર વ્યક્તિ ખૂબ પ્રસન્ન થાય છે. આ પ્રમાણે સમગ્ર જગત પર ન્યૂનાધિકપણે માનનું સામ્રાજ્ય પ્રવર્તતું બેવાય છે.

આ માન ત્યાં સુધી ઠીક ગણાય કે જ્યાં સુધી તે અન્યદ્વારા પ્રાપ્ત થતું હોય. અર્થાત્-અન્યદ્વારા સ્તુતિ અથવા શુભપ્રશંસા યાય ત્યાં સુધી તો તે શોભે છે, પણ માણસ પોતે ઊઠીને જ્યારે પોતાને મોટે માનની માંગણી કરે છે, પોતે જ જ્યારે પોતાની સ્તુતિના બહુગા ફૂંકવા માંડે છે, મનુષ્ય પોતે જ જ્યારે આત્મ-સ્લાધા કરવા માંડી જાય છે ત્યારે એ આખી વસ્તુ ખૂબ જ ધૂણારૂપદ ગની જાય છે અને તેનામાં સદ્મા-સદ્મા શુભો પણ વિદાય લે છે. તે સાથે જગત પણ પાછળથી તેની હાંસી કરે છે; કારણ કે પોતાને મોટે પોતાની પ્રશંસા કદી થોભા પામતી નથી.

માન મેળવવાનો રસ્તો નીતિકાર આ પ્રમાણે જતાવે છે:-

'સ્વયં તથા ન કર્તવ્યં, સ્વગુણાભ્યાપનં પુનઃ ।

સ્વગુણાભ્યાપનં યુક્ત્યા, પરદ્વારા પ્રયોજયેત્ ॥ ૧ ॥

અર્થાત્ પોતાના શુભનું આખ્યાન પોતાના મુખે ન કરવું, પણ પોતાના શુભાનુવાદ યુક્તિપૂર્વક અન્યદ્વારા પ્રયોજવા (પર્તમાનમાં જેમ માનપત્રાદિની વ્યવસ્થિત થોજના પરદ્વારા કરાય છે તેમ.)

આ તો નીતિની વાત થઈ એટલે તે તો ખીજ દ્વારા પોતાના શુભો ગવરાવવાનું કહે તે સંભવિત છે, પણ પ્રગતિવાંછક વ્યક્તિ તો એ માર્ગ પણ ન છોડે.

*

*

*

પોતાના મુખે પોતાના છતાં-અછતા શુભોની પ્રશંસા કરનારનો આ જગતમાં તોટો નથી. એવા અનેક માણસો બેવા છે કે જેઓ જ્યારે મળે ત્યારે પોતાના

શુભોનું જ પારાયણ માંડે ! 'હું આમ છું ને હું તેમ છું,' એ સિવાય બીજી વાત જ નહિ અને જ્યાં અહંપદ આવ્યું ત્યાં બીજાની નિન્દા પણ સાથેસાથ થઈ જાય છે. આ રીતે વિવેકબ્રહ્મ થયેલા માણસો કેટલે નીચે ઊતરતા જાય છે એની તેઓને તો કદપના પણ થતી નથી.

આત્મસ્લાધાનો આ રોગ અમારા પૂજ્ય કહેવાતા ત્યાગીગણમાં પણ કોઈ કોઈ સ્થળે નજરે પડે છે એ “સલિલાદગ્નિચરિતઃ”-પાણીમાંથી અગ્નિ પ્રગટવા જેવો વિષમ ઝનાવ છે અન્યથા સત્તા હાથની લાંબી, પહોળી કકોત્રીઓની હરીફાઈ થાય ? કોઈએ દીધા વિનાના અને પોતાને અણુછાજે તેવા વિશેષણોની હાર-માળા પોતાના નામની આગળ લખાવાય ખરી ? નામના માટે સમાજના દ્રવ્યનો મિથ્યા વ્યય થાય ખરો ? પોતાનાં જીવતાં પોતાના ફેટાઓ, ચિત્રિત છબીઓ અને પોતાની પ્રતિમાઓ સુદ્ધાં તૈયાર કરાવાય ખરી ? ત્યાગી જીવનને આ સર્વ શોભાસ્પદ છે કે કેમ ? તે તેઓ જ વિચારી જુઓ. વિવેકનો ઉપયોગ જીવંત હોય તો આ સર્વ આત્મસ્લાધાના માર્ગો બંધ જ થઈ ગયા હોય. આટલું સ્વાભાવિક રીતે પ્રાસંગિક લખાણું છે તેમાં અવિવેક થયો હોય તો ક્ષમા આહું છું.

આગળ ચાલતા સુભાષિતકાર કહે છે કે:—

परैः प्रोक्ता गुणा यस्य, निर्गुणोऽपि गुणी भवेत् ।

इन्द्रोऽपि लघुतां याति, स्वयं प्रख्यापितैर्गुणैः ॥ ૧ ॥

અર્થાત્—મનુષ્યમાં અન્યદ્વારા શુભોનું આરોપણ થાય તો તે નિર્ગુણી હોય તો પણ ગુણી થાય છે—ગણાય છે અને પોતાના મુખે પોતાના શુભોનું વાદન કરવાથી ઇન્દ્ર જેવો સમૃદ્ધિશાલી પણ લઘુતા પામે છે.

સારાંશ કે—સ્વમુખે સ્વપ્રશંસા યાને આત્મસ્લાધા કરવાથી છતાં શુભો પણ અવરાઈ જાય છે અને લોકમાં પુષ્કળ લઘુતા થાય છે, કારણ કે સર્વ ઠેકાણે સર્વ જનો એટલા મૂર્ખ નથી હોતા કે તમારી શુભાવળી તમારા મુખે સાંભળી તે સાચી માની લે. તેથી પ્રતિપક્ષે અન્યદ્વારા જો પ્રશંસા થાય તો તે સ્લાધનીય ગણાય છે. તેવે વખતે પણ સુઘ્ર વ્યક્તિએ તો પોતાની દૃષ્ટિ નીચે ઢાળી દેવી જ જોઈએ—તેને એવી સ્વસ્તુતિ પણ ન જમવી જોઈએ. આ લાવ આવે તો જ શુભોનો વધુ ને વધુ વિકાસ થાય છે.

રાજપાળ મગનલાલ બહોરા

પ્રભાવિક પુરુષો ચેડા મહારાજ

(૩)

“સ્વામિન્ ! આપે શું મગધરાજના હૃતને પાછો ફેરવ્યો એ વાત સાચી છે ? ભારતવર્ષમાં જેની વિજયપનાકા અરણ-લિત રીતે ફરફરી રહી છે, જે ઋદ્ધિ-સિદ્ધિ અને વેપાર-વાણિજ્યમાં અગ્ર સ્થાન ધરાવે છે અને જેને મંત્રીશરોમાં ધુરિષ્ઠે વિરાજમાન એવો અભયકુમાર મહા-અમાત્ય છે, એવા ગૌરવવંતા રાજ્યનો નૃપતિ આપણી હુકિતાનાં કરની માંગણી કરવા લલચાય-એ સારુ હૃત મોકલે, આવા મુંઢર ચૈગને લાલ લેવાના અવસરે આપ કુક્લીનતાનો હાઉં આગળ ધરી ‘લક્ષ્મી ચાંદો કરવા આવે ત્યારે મોં ધોવા જવા જેવું’ કરો અથવા તો એને અપમાનિત કરી વિદાય આપો એ શું વ્યાજ્ઞી લેખાય ? કદાચ સંઘંધ ભેડ-વાની વાત રચતી ન પણ હોય, છતાં સમાનધર્મીના સંઘંધથી પણ એની સાથનું વર્તન સલુકાર્થભર્યું હોયું ઘટે એમ આપશ્રીને નથી લાગતું ? ”

“મહાસતી ! તમારી વાણી સાકરથી પણ અતિ મીઠી લાગે છે, એમાં અંત-રાણે ઉપાલંબ છે છતાં એ એવી રીતે મિશ્ર કરાયેલ છે કે એ સાંભળતા દુઃખ લાગે તેમ નથી. મારે કહેવું ભેઈએ કે શ્રવણ કહેલ વ્યતિકરમાં સમજફેરનો ભાગ વધારે છે. એ પાછળનું રહસ્ય જુદું જ છે.”

“મહારાજ ! સારાથે નગરમાં આજે

એક જ વાર્તા પ્રસરી રહી છે કે ‘મગધેશની સગાઈ સંઘંધો માંગણી આપે હસી કાઢી, કુલીનતામાં ઊણપ દેગાડી, હૃતને તિર-સ્કારી વિદાય કરી દીધો.’ મારી વિશ્વાસુ દાસીના સાંભળેલા આ સમાચાર છે.”

“શું આ હકીકત મારી પ્રજામાં અર્થાનો વિષય ઘર્ષ પડી છે ? ”

“નાથ ! આપ એમ સમજો છો કે વિશાલા નગરીની પ્રજા રાજાના દરેક કાર્યો, ણંધ આંખે અને મુંઘે મોંએ, કેવળ ઉપેક્ષા ભાવથી ચલાવી લે ? જો આપને ખોટું ન લાગે તો એ પાછળ કેવી લોકવાયકા પ્રવર્તે છે એ બાજુવા જેવી છે. તારુણ્યના આંગણે આવી ઊભેલી સ્વઅંગતઓ તરફનું એક પિતા તરી-કેનું આપનું વર્તન જનતાની નજરે વાસ્તવિક લાગતું નથી. એમાં ‘પ્રજાને કર્તવ્ય-ચૂંતિનો સ્પષ્ટ ભાસ થાય છે.”

“અહો ! અંતઃપુરના કમરા સુધી પહોંચેલી આ સમસ્યા કેમ મારા કાન સુધી ન આવી એ આશ્ચર્યની વાત છે.”

“એમાં આશ્ચર્ય જેવું શું છે ? સંતાનોની ચિંતા મા-બાપે રાખવી ભેઈએ એ સનાતન ધર્મ છે. આપ રાજ-કાર્યની અન્ય વિચારણાઓમાં એ વાત ઉવેળી મૂકો તો પણ મારે તો એ તરફ લક્ષ્ય આપવું જ પડે. માતૃહૃદયની એ એક વિલક્ષણતા છે.”

“અરે ! હું બૂલ્યો, મેં તો વિવાહ-સંગંધ જોડવાના ‘પણુ’ લીધા છે. એ જાળતની વાતમાં મારાથી ન જ પડાય.”

“મહારાજ ! પ્રતિજ્ઞા લેવી મુલભ છે, એમાં રહેલ દોષ-રેખા નિહાળવી એની પણ ના નથી; છતાં એ વાત પણ જોડે ભૂલવાની નથી કે આપણો વાસ હજી સંસારમાં છે. સંતાનોમાં યોગ્ય પસંદગી કરવાની શક્તિ ખીલવ્યા સિવાય-પોતાના ભાવિ જીવનનું શ્રેય શામાં છે એની પારખ કરવાનું ખમીર પ્રગટાવ્યા સિવાય કેવળ ‘પણુ’ લઈ લેવા એ તો જવાળાદારીમાંથી છટકી જવા જેવું લેખાય.”

“મહારાણી ! તમારા સરખી ક્ષત્રિયા-ણીના મુખે આ જાતની દલીલ ન જ શોભે. ક્ષત્રિયકન્યાઓ ઘણુંખરું સ્વયંવરા જ હોય છે. સ્વતંત્રતા અને સ્વાવલંબન એ તો સૌ કોઈને પ્રિય હોય છે. મારી તનુજમાં એ શક્તિ છે એની પાકી ખાત્રી કરી લીધા પછી જો હું એમાં વડીલ તરીકેના અધિકારથી આડો આવું તો ઉભય પ્રકારે દોષપાત્ર લેખાઉં. તેથી તો હું વ્રતની આડ ધરી ખસી ગયો છું.”

“મહારાજ ! આપનો આંતરિક ભાવ હું સમજું છું. સાથે સ્વયંવર પાછળનો આશય પણ મારા ધ્યાન ગહાર નથી, છતાં એ માટેની તાલીમ અને વ્યવસ્થા કોના શિરે ? આપની માફક હું પણ એક જાણુ થઈ જાઉં તો મારી કન્યા-ઓના ભાવી માટે શું સમજવું ? મારા અનુભવ પ્રમાણે અને માતા તરીકેની

ફરજ તરીકે મેં દરેક કન્યાઓને ધર્મ અને નીતિના વિષયમાં યથાશક્ય નિષ્ણાત બનાવી છે. એમ કરવામાં મેં આપની રાહ જોઈ નથી. એના પ્રતાપે હજી સુધી આપણી પુત્રીઓએ લીધેલા માર્ગમાં આપણને અંગપ લાંગે કે અસંતોષ ઉફ-ભવે તેવું કંઈ પણ બન્યું નથી.”

“હું સમજ્યો. આ તો ‘એક માતા સો શિક્ષકની ગરજ સારે’ એ ઉક્તિ અનુસાર તમે બળવેલ ફરજનો મારા મુખે એકરાર કરાવી, પોતાની જાતના વખાણ કરાવવા સારુ આ લાંબી ચર્ચા ઉપસ્થિત કરી જણાવ્ય છે. ખુશીથી એ માટે મહારાણી ! હું તમારી ભારોભાર પ્રશંસા કરું છું. તમ સરખી પત્ની મેળવવા માટે મારી જાતને પણ અહોભાગ્ય માવું છું.”

“સ્વામિન્ ! આપ કેમ મનકના માર્ગે વળો છો ? મેં પ્રથમ કંઈું છે અને ફરીથી કંઈું છું કે સંતાનના શ્રેય સારુ માતા કે પિતા જે કંઈ કરે છે એમાં નથી તો ઉપકારની માત્રા કે નથી તો ધન્યવાદની જરૂર, કેવળ ફરજ તરીકે એ થવું જ ઘટે. આપે ન કર્યું ને મેં કર્યું એ માસુડી વસ્તુ છે. હું કંઈ આપનાથી ભુલી નથી. લાંબાણ ચર્ચાનો હેતુ તો એ છે કે આપ પ્રજાના મનોભાવ સમજો. આપની પ્રતિજ્ઞા ન તૂટે એ સારુ મારો આશીર્વાદ છે. હવે જે કાર્ય અમારું છે એમાં આપ આડે ન આવો. એટલે બસ.”

“મહાસતી ! હું ક્યાં આડે આવ્યો છું ? મને જાતાવો તો ખરાં કે-મેં પ્રભા

કે પદ્મા આદિ કંઈ દીકરીના સંબંધમાં ભૂલ કાઢી છે ? ”

“નાથ! આકળા ન થાઓ. જ્યારે વાત વિવાહની હતી ત્યારે મગધના દૂતને અમોને જરા પણ ખબર ક્યાં સિવાય-એ સંબંધમાં અમારું મંતવ્ય બહુમા સિવાય આમ એકાએક વિદાય કરી દેવાની જરૂર નહોતી. ”

આ સંવાદ આગળ વધે તે પૂર્વે આપણે પરિસ્થિતિ જોઈ લઈએ. જે સમયની વાત આલી રહી છે એ વેળા ચેટક મહારાજની સાત દીકરીઓમાંની પાંચ તો પોતાની પસંદગી અનુસાર જુદા જુદા દેશના રાજવીઓ સાથે પરણી ચૂકી હતી. જ્યેષ્ઠા ક્ષત્રિયકુંડના રાજવી અને પ્રભુ શ્રી વર્ધમાનના વડીલ બ્રાતા નંદી-વર્ધનની પ્રાણવહ્નિ થઈ હતી. બીજી શિવસુંદરી, યાને શિવા અવંતિપતિ ચંદ્રપ્રદોતની અને ત્રીજી પ્રભાવતી સિંધુ-સૌવીર દેશના સ્વામી ઉદાયનની પટરાણી થઈ હતી. મૃગાવતીની પસંદગી કોશાંબીના રાજા ચતાનીક પર બિતરી હતી, જ્યારે પાંચમી પદ્માવતીએ અંબાપતિ દધિવાહનના શિરે સ્વપ્રેમનો કળશ ઢોળ્યો હતો. હજુ પણ સુનયેષા અને ચેલણા નામે બે બહેનો તારુણ્યના આંગણે આવી બિભેલી છતાં યોગ્ય પસંદગીના અભાવે કુંવારી હતી. ઉભય વચ્ચેનો સ્નેહ અતિ ગાઢ હતો અને દેખાવ પણ એવો હતો કે એકના બદલે બીજા સામે બિભેલી રહે તો નામ દેવામાં પણ ભૂલ થઈ નાથ. આમ છતાં ચેલણા કરતાં સુનયેષામાં સ્વા-

ભિમાનની માત્રા કંઈક વધુ હતી. સૌ બહેનોમાં એનું મનોબળ અતિ મજબૂત લેખાતું.

રાજશ્રદ્ધીના શ્રેણિક મહારાજ સુનયેષાના રૂપ-ગુણની વાર્તા એક તાપસી-મુખે જ્યારથી સાંભળી હતી ત્યારથી તેમના મનમાં એની સાથે વિવાહસંબંધ બાંધવાનો કેાઠ બઝ્યો હતો. પણ વિશાળાર્પિત ચેટકરાજ અને મગધપતિ શ્રેણિક મહારાજ વચ્ચે ખરાબર મેળ નહોતો. રાજતંત્ર ચલાવવાની ઉભયની પદ્ધતિઓ વચ્ચે આસમાન જમીનનું અંતર હતું. એક ગણરાજનો હિમાયતી હોઈ નવા રાજ્ય છૂટી પોતાના રાજ્યનો વિસ્તાર વધારવામાં ઉત્સુક નહોતો, ત્યારે બીજો નાનાં રાજ્યો પર ચઢાઈ કરી, વિશાળ સામ્રાજ્ય જમાવવાની અભિલાષા સેવનાર હતો. આ ઉપરાંત ક્ષત્રિય જાતિ તરીકે સમાનતા છતાં કુટુંબ તાની દૃષ્ટિએ ચેટકરાજ ઉચ્ચ લેખાતો. આ સર્વ વિવિધતામાં એક સમાનતા બિડીને આંખે વળગતી અને તે સમાન-ધર્મીપણાની ! ઉભય પ્રભુ શ્રી મહાવીર દેવના ઉપાસકો હતા. આટલી ટૂંકી નજર ફેંકી વાર્તાપ્રવાહમાં આંગળ વધીએ.

તમે ઉપર જોયું કે એક તરફ મગધના સ્વામી સહ-ચેટકરાજના ગૃહિણી મહાસતીનો પોતાની દીકરીનો સ્નેહસંબંધ જોડવાનો ઇરાદો હતો. બીજી બાજુ સુનયેષા પ્રત્યે શ્રેણિકભૂપને સહજ આકર્ષણ જન્મેલું હોવાથી એ પણ સંબંધ બાંધવા તૈયાર હતો, જ્યારે વિશાળાર્પિત ચેટક મહારાજ પોતે આ જાતનું જોડાણ

પસંદ કરતા નહોતા. આમ છતાં શરીર-સંબંધથી જોડાવાની આખરી સત્તા તો યુવાન પુત્રી સુન્યેષાના હાથમાં જ હતી. અલબત્ત એ વિષયમાં દીકરીને માતા તરફથી અવનવી સૂચનાઓ આડકતરી રીતે એટલે કે સખીઓ દ્વારા મળતી હતી. ભારતવર્ષમાં એ કાળે મગધની કીર્તિસુવાસ ઓછી નહોતી પ્રસરી. એ એક જબરું સામ્રાજ્ય લેખાતું. એની યશકલગી સામે વીતભયપટ્ટણ, અવંતિ અને કૌશાણી ઝાંખા જણાતાં; એટલે દ્વંતના આવાગમન પૂર્વે કેટલાય સમયથી એવા મહાન્ રાજ્ય સાથે સંબંધ સાંકળવાના-સુન્યેષા એ રાજ્યની અધિકારી બને તેવા મનોરથની માળા વિશાલા નગરીના અંતઃપુરમાં ઉફ્ફલવી ચૂકી હતી. તે કારણે જ મહાસતીએ દ્વંતનો વિદાય-પ્રસંગ સાંભળ્યો, ત્યારે માત્ર એમને અતિદુઃખ થયું એટલું જ નહિ, પણ હાથમાં આવેલી એક સુંદર તક ચાલી ગઈ એમ જણાયું અને એ વાતમાં મહારાજે અકારણ ઉતાવળ સેવીને વાત વીણસાડી દીધી એમ સ્પષ્ટ ભાર્યું. તેથી એ ચર્ચાશરૂમાં જોઈ ગયા તેમ અતિ મહત્વની યથ પડી.

ચેટકરાજને પ્રભમાં ચાલી રહેલ આ વિષયનો વાર્તાલાપ ખાસ અસર કરે તેમ નહોતું. તેમ એટલી ખાતરી પણ હતી કે જ્યાં લગી સુન્યેષાની પોતાની વૃત્તિ મગધેશ પ્રતિ વળે નહીં ત્યાં મુઘી આ સંબંધ હવામાં અધર લટકતો હતો, છતાં વહાલીદેવીના આગ્રહથી આ જાતના

સંધાણ સામે પોતાનો વધુ વિરોધ કયા કારણે હતો એ પ્રકાશવાની જરૂર જણાઈ. વળી મહાસતીને એ વાત કદાચ સિવાય તેમનું મગધ તરફનું વલણ ગદલાય તેમ હતું પણ નહીં એટલે તેઓ જોડ્યા-

“ દેવી ! જગતના માનવીઓ માને કિંવા ન પણ માને, છતાં કેટલાક વિષય એવા છે કે એમાં બુદ્ધિબળ કરતાં શ્રદ્ધાબળ વધુ કામ લાગે છે. એ જાતનાં વિષયોમાં ધર્મ, જ્યોતિષ અને આરોગ્યનો સમાવેશ સહજ કરી શકાય. મારી તો એ સંબંધમાં ખાસ ખાતરી ધર્મ ચૂકી છે કે દલીલબાજીમાં ઊતર્યા વગર કેવલ શ્રદ્ધાના જોરથી-અંતરના અવાજથી-એવા પ્રસંગે કામ કરવું. એક વાર પંડિતમંડળીની જોછી પૂરી થયા પછી હું અને આપણા તામીચા જ્યોતિષી ઉદ્યાનમાં સહજ આંટા મારી રહ્યા હતા; તેવામાં વિશાલાનગરીના ભાવિ સંબંધમાં સહજ પ્રશ્ન ઉઠ્યો. ગ્રહ-નક્ષત્ર અને યોગ-રાશિના આંક-તો જેની જિહ્વાએ નાચી રહ્યા હતા એવા એ પંડિતે કહી દીધું કે ‘મહારાજ ! આ ધરતી પર થોડા વર્ષોમાં આપત્તિનાં ઘેરાં વાદળ ઘેરાવાનાં; અને તે પણ કોઈ જહાસની અતુલ સત્તાના આક્રમણથી નહીં, પણ સમીપવર્તી મગધરાજ તરફથી જ-દોહિત્રના હાથથી જ ! જ્યોતિષ તો એવો યોગ દાખવે છે-માનવું યા ન માનવું એ આપની ઇચ્છાની વાત છે. થવું યા ન થવું એ ભાવીભાવ પર અવલંબે છે.

સામાન્ય પ્રશ્ન અને એનો અચાનક ઉદ્-

લવ થયેલ છતાં જ્યારે એનો આવો જવાળ મારા કર્ણરંધ્રમાં અથડાયો ત્યારે જે ગમ-ગીની પ્રગટી તે મારું અંતર જાણે છે. ચિરકાળથી અધાગ પરિશ્રમે પોપેલ એકાદ પુષ્પ-ફળથી મનોહર વૃક્ષ એકાએક સખત વાયુના સપાટામાં હટું ન હટું થઈ જાય તેમ મારી પ્રિય જન્મભૂમિની ભાવિ દશા શ્રવણ કરતાં મને સખત ક્ષોભ ઉદ્ભવ્યો. આવો પ્રશ્ન શાથી ઊઠ્યો એ એક અણ-ઉકેલ્યો કોયડો છે, છતાં મારે કહેવું જોઈએ કે એ પ્રસંગ પછી મારા અંતરમાં મગધદેશને લગતી કંઈ પણ વાત અવશ્ય આંખના કણા માફક ખુલે છે. એ નામ સાંભળતાં જ સહજ શુસ્સો પ્રગટે છે ગણરાજ્યનો હિમાયતી હું એ વેળા ન કરવાનું કરી બેસું છું. જો હૃતને અપમાન પહોંચ્યું હોય તો એમાં પણ ઉપરનું જ કારણ છે. જન્મભૂમિની ભાવી દશાને ચિતાર મને વહોલી નાંખે છે અને મન વિહ્વળ ગનાવી દે છે કુલીનતાનું માપ એ તો ણાદ્યનો જનતાને સમજાવવા પૂરતો સધિયારો છે. અંતરમાં તો મગધ સાથેની સૂઝ ઉપરના કારણે છે.”

રાણી યોદ્ધી-“ મહારાજ ! આપ સરખા ધર્મજ્ઞ, અલોભી અને અદ્વયકાંક્ષી માટે આ પ્રકારની અગ્રચિંતા હેતુશૂન્ય છે. ભવિત્યતા ગિથ્યા થનાર જ નથી ત્યારે એ સંઘાંધી ચિંતાના વર્તુળોમાં અથડાવાનું શું પ્રયોજન ? શા સારું વર્તમાન તરફ ન જોવું ? કંઈ ધસ્તી કે કંઈ નગરી શાશ્વત રહેવાની છે ? રાજા તો નિમિત્તરૂપ છે જન્મભૂમિ અને જનતાના

કેય-સંરક્ષણ અર્થે યથાશક્ય પ્રયાસ કરવા એ તેનું કાર્ય છે. સફળતા કિંવા નિષ્ફળતા એ કર્માધીન વસ્તુ છે. એ તરફ પુરુષાર્થી આત્મા દૃષ્ટિ સરખી પણ નાંખતા નથી. વળી એક વેળા આપ કહેતા હતા કે-‘ જ્યાં લગી વિશાલા નગરીમાં પવિત્ર ‘સ્તૂપ’ મોજાવે છે ત્યાં લગી એનું ભવિષ્ય ઉગ્ગમણ છે. આજે તો એ પૂનિત સ્થાન સારીયે પ્રજાનું યાત્રાસ્થળ છે, તો પછી આવા વિચારને શા માટે હૃદયમાં સ્થાન આપો છો ? પ્રભુ શ્રીવીરના ઉપાસક માટે-આત્મા અને કર્મની રમતના જાણકાર માટે અનાગત કાળની ચિંતા કરવાપણું ન જ હોય; એ તો ચાલુ કાળમાં પોતાનો ધર્મ જાળવે જાય. સમયના ચક્રમાં રંચ-માત્ર આપુ’પાછું કરવાની જ્યાં કોઈ પણ આત્માની શક્તિ નથી ત્યાં એની વિચારણા પાછળ ફેગટ ફાંફાં શા મારવાં ? માટે એ વાત મનમાંથી આપ કાઢી નાંખો. આજથી હું પણ મગધને અને એના સંઘાંધને વિસારી મૂકું છું ”

દંપતીના આ વાર્તાલાપથી મગધ સાથેના સંઘાંધ પર પડેલો પડ્યો, પણ વિધિના દાવ તો અદ્રશ્ય હોય છે. એ ‘ઘટિતઘટિતાનિ ઘટયતિ, સુઘટિતઘટિતાનિ જર્જરીકુરુતે ।’ ની ઉપમાવાળી છે. એ ધાર્યો જોગ કેવી સિદ્ધત્થી સાધે છે, નાની સરખી વાત કેવા મહાભારત રૂપમાં પરિણમે છે એ માટે હવે મછી વિચારશું. (ચાલુ)

ચોકડી

પુસ્તકોની પહોંચ

૧ શ્રી આત્મકલ્યાણમાળા—સંસ્કૃત તથા ગુજરાતી ચૈત્યવંદનો, સ્તવનો, સ્તુતિ, સન્ન્યાસાદિનો સંગ્રહ. સાધ્વીજી કલ્યાણશ્રીજીની પ્રેરણાથી તૈયાર કરી છપાવી પ્રસિદ્ધ કરનાર શ્રી મુક્તિ-કમળ જૈન મોહનમાળા તરફથી વકીલ લાલચંદ નંદલાલ વડોદરા, સંગ્રહ ઘણો ઉપયોગી કર્યો છે. ૧૬ પેજ પૃષ્ઠ ૫૬૦ છે. ભુક પાટી બાધેલી છે. કિંમત રાખી નથી. વડોદરા પત્ર લખવાથી મળી શકશે.

૨ શ્રી અધ્યાત્મસાર—ઉપાધ્યાયજી શ્રીયશોવિજયજીકૃત, પડિતશ્રી વીરવિજયજીકૃત ટીપ્પા સહિત, પ્રકાશક શ્રીઅધ્યાત્મજ્ઞાનપ્રસારક મંડળ તરફથી મણિલાલ મોહનલાલ પાંદરાકર, કિંમત બાર આના. શાસ્ત્રી ઠાપપ ને જૂની ગુજરાતી ભાષા છે. કેટલાકે અર્થ બહુ સારા કર્યા છે.

૩ નાસ્તિકમતવાદનું નિરસન—પ્રથમ ભાગ. લેખક મુનિરાજશ્રી ભદ્રંકરવિજયજી. પ્રકાશક શેઠ ઘોડીરામ બાળારામ, નિપાણી. અનુક્રમણિકા વાંચતા પ્રાસંગિક અનેક બાબતોનો સમાવેશ કર્યો છે એમ જણાય છે. ખાસ વાંચવા લાયક છે. લગ્ન છવોને દિતકારક થાય તેમ છે. કિંમત રાખી નથી.

૪ શ્રી કલ્પસૂત્ર સુબોધિકા ટીકાસંક્ષેપ—કર્તા પંચાસશ્રી મુક્તિવિમળગણિ, પંચાસ રત્નવિમળગણિના ઉપદેશથી અમદાવાદનિવાસી વકીલ કેશવલાલ પ્રેમચંદના પુત્ર બળલચંદની સહાયવડે છપાવેલ છે. કિંમત રૂ. ૨) રાખી છે. ઉપાધ્યાયશ્રી વિનયવિજયજી મહારાજવિરચિત કલ્પસૂત્ર સુબોધિકા ટીકાને આધારે પ્રથમ કલ્પસૂત્ર માહાત્મ્ય છપાવેલ, ત્યારપછી તેમાં કેટલોક સુધારોવધારો કરીને આ ટીકા તૈયાર કરવામાં આવી છે. એની રચનાનો ખ્યાલ સાઘંત વાંચવાથી આવી શકે તેમ છે. સંસ્કૃત ભાષા સરલ વાપરી છે.

૫ શ્રી જીતકલ્પસૂત્રમ્—પૂજ્ય શ્રી જિનભદ્રગણિકમાત્રમણિવિરચિત સ્વોપજી લાખ્ય સહિત. સંશોધક પ્રવર્તક શ્રી કાંતિવિજયજી મહારાજના શિષ્ય શ્રી ચતુરવિજયજીના શિષ્ય મુનિ પુણ્યવિજયજી. આ હેતુસૂત્ર હોવાથી ખાસ મુનિરાજના ઉપયોગનું છે. કિંમત લખેલ નથી.

આ બંને પુસ્તક શ્રી અમદાવાદનિવાસી શા. બાલાભાઈ જગનલાલ ઠે. ડીકાલટ્ટની યોજવાળા તરફથી બેટ તરફ મળેલ છે.

૬ શ્રી કલ્પસૂત્ર સુબોધિકા ટીકા—શ્રી વિનયવિજયોપાધ્યાયકૃત, પ્રસિદ્ધકર્તા પડિત હીરાલાલ હંસરાજ, જામનગર. આ ટીકા તો પ્રસિદ્ધ છે અને પ્રાચે સર્વત્ર પર્યુષણમાં તે જ વંચાય છે. પ્રત સારા ઠાપપથી અને લક્ષપૂર્વક છપાવી છે. અમારે ત્યાંથી પણ મળશે. કિંમત રૂ. ૩) રાખેલ છે. પોસ્ટેજ આઠ આના.

૭ વિવિધ વિષય વિચારમાળા—ભાગ પહેલો. લેખક મુનિરાજ શ્રી ગુલાબવિજયજીના શિષ્ય મુનિરાજશ્રી મણિવિજયજી. પ્રકાશક શ્રી જોડે ગામનો સંઘ. કિંમત રાખી નથી. હજુ બીજા ભાગો છપાવવાના છે. સંગ્રહ સારો કર્યો છે. ગુજરાતી ભાષાના અભ્યાસીઓને વાંચવાથી સારો લાભ મળે તેમ છે. કવચિત રખલનાઓ થઈ છે.

૮ દશ લાખનો દસ્તાવેજ—કર્તા ડી. આર. મહેતા. પ્રકાશક વર્ધમાન એન્ડ સન્સ મુંબઈ નં. ૩. કિંમત ૭ આના. એક ડિસ્કિટવે બતાવેલી શુદ્ધિમતા ૨૨ પ્રકરણોમાં બતાવી આપી છે. વાંચવા લાયક છે. બુદ્ધિને કળવે તેવી છે.

૯ સ્ત્રીઓનો પહેરવેશ—સચિત્ર. લેખિકા ને સંપાદિકા અ. સૌ. ઇન્દિરા હીરાલાલ કાષીયા. કિં. ૩૧ લેખિકાનો પ્રવાસ વિશેષ છે. ચિત્રોમાં મેળવણી સારી કરી છે. વર્તમાનકાલિન અનુભવ બતાવી આપ્યો છે. વિશેષ ચિત્રોને અંગે જ કિંમત એક રૂપીઆ રાખેલ જણાય છે.

૧૦ દુઃખમાત્ર ટાળવાનો રામબાણુ ઉપાય—સંગ્રાહક ને પ્રકાશક જ્ઞેકલાલ સુનીલાલ વક્ત્રા, સાદરા સાબરકાંઠા એજન્સી અને નવીનચંદ્ર મોતીલાલ શાહ, કુવાવાળી પોળ, રાહપુર અમદાવાદ. પ્રારંભમાં બે બોલ લખ્યા પછી પાંચ અભિપ્રાયો આપ્યા છે. ત્યારપછી અનુક્રમશીકા આપી છે. તેમાં ૫૩ વિષય બતાવ્યા છે. પૃષ્ઠ ૬૪ છે. દરેક વિષયને દૂકામાં પણ સારી રીતે સમજાવેલ છે. બુક વાચવા લાયક છે. કિંમત બે આના.

૧૧ શ્રી સિદ્ધચંદ્ર (નવપદ) પૂજા—સ્પષ્ટાર્થ સંહિત. રચયિતા આચાર્યશ્રી વિજયપદ્મચરિ. પ્રકાશક શ્રી જૈનમંથ્ય પ્રકાશક સલાના કાર્યવાહક શા. ઇશ્વરલાલ મૂળચંદ. કીકાભટ્ટની પોળ—અમદાવાદ. પૃષ્ઠ. ૨૬૦ની આ બુકમાં કર્તાએ બહુ પ્રવાસ કર્યો છે અને નવે પદ ઉપર બહુ પ્રકાશ પાડ્યો છે. સમ્યક્ દર્શન, જ્ઞાન અને ચારિત્ર્યું સ્વરૂપ બહુ સારી રીતે વિસ્તારથી સમજાવ્યું છે. વાંચનારને નવો નવો બોધ થાય તેમ છે.

૧૨ નવદંપતીને જીવનસંદેશ—૧૩ મુનિ શ્રી મોહનલાલજી શતક—૧૪ સુખમય જીવન—લેખક ને પ્રકાશક માવજી દામજી શાહ. બાબૂ પન્નાલાલ જૈન હાઇસ્કૂલ મુંબઈ. કિંમત અનુક્રમે એક, બે, ત્રણ આના છે. લેખક આવો પ્રવાસ કર્યા જ કરે છે. તેમણે આવી નાની નાની ૨૮ બુક્કો બહાર ખાડી છે.

૧૫ શ્રી માધવનિદાનમ્—પંચલક્ષણ નિદાન પર્વતમ્—લેખક વૈદ્યશાસ્ત્રી ભાનુશંકર નિર્ભયરામ ત્રિવાડી, અષ્ટાપક રાજકીય આયુર્વેદીય પાઠશાળા ભાવનગર. કિં. ૩૧ વૈદ્યકને લગતા આ ગ્રંથમાં કર્તાએ પોતાના અનુભવનો લાભ સારો આપ્યો છે. વૈદ્યકવિજ્ઞાનના અભિજ્ઞાનીએ ખાસ રાખવા લાયક છે. અન્ય વાંચકોને પણ બ્યાધિને અંગે સારી સમજણ આપે તેમ છે.

૧૬ જગતનો આવતી કાલનો પુરુષ—અનુવાદક મગનલાલ પ્રભુદાસ દેશાઈ. પ્રકાશક જૈન સાહિત્ય પ્રકાશન સમિતિ ડે. ગુજરાત વિદ્યાપીઠ—અમદાવાદ. આ એક ઇંગ્રેજી બુકનો અનુવાદ છે. મૂળલેખક વિશિષ્ટ વિદ્વાન છે. અનુવાદ ખાસ વાંચવા લાયક છે. દિલોસોશીયી ભરપૂર છે. ઉપમંકિયા લેખકનું લખાણ નથી, પરંતુ પૂર્ણ અનુભવને ખાસ પ્રદર્શિત કરનાર છે. પુંજલાઈ ગ્રંથમાળાનો આ ૧૭ મો મણકો છે. કિંમત બાર આના.

૧૭ દેશ કેમ ફેરવ્યો ? દિશા ફેરવ્યો. નં. ૨-૩-૪. લેખક મુનિ હંસસાગરજી. કિંમત ૬૪ આના. આવી બુકની પહોંચમાં શું લખવું તે સજનું નથી. અમે આવો પ્રચાર કે પરસ્પર શ્રેષ્ઠિ સાલવી અટકે એ જ ઇચ્છીએ છીએ.

૧૮ શાંતિમુખોદયતત્ત્વમાળા—લેખિકા ને સંગ્રાહિકા સાધ્વીજી ખાતિશ્રીજી. આર્થિક

સહાયક ને પ્રકાશક શા. જ્ઞદવજી ધનજી-માળીઆ. (તાબે મોરખી) કિંમત પાંચ આના. ગદ્યપદ્યાત્મક અનેક વિષયોનો આ છુકમાં સંગ્રહ કર્યો છે. વાંચનારને નવી નવી હકીકત જાણવા મળે તેમ છે.

૧૯ શ્રી વાસ્તુસાર પ્રકરણ—પરમ જૈન ચંદ્રાંગજી હકુર દેર વિરચિત. ગુજરાતી ભાષાંતર સાથે સચિત્ર. અનુવાદક પંડિત ભગવાનદાસ જૈન. પ્રકાશક—જૈન વિવિધ ગ્રંથમાળા જયપુર સિટી. કિંમત રૂ. ૫). આ છુકમાં વાસ્તુને અંગે જૈન શાસ્ત્રોક્ત અનેક બાબતોનો તેની આકૃતિઓ સાથે સંગ્રહ કરેલા છે. પ્રથમ ગૃહવર્ણન, પછી બિંબપરીક્ષા વર્ણન, પછી જિનપ્રાસાદ વર્ણન, ત્યારપછી પરિશિષ્ટોમાં ચોવીશે તીર્થંકરોના ચિત્રો અને યક્ષ-યક્ષિણીઓના ચિત્રો આપ્યાં છે. ત્યારપછીના પરિશિષ્ટમાં દિગંબર શાસ્ત્રાનુસાર ચોવીશે તીર્થંકરોનાં યક્ષ યક્ષિણીઓનું સચિત્ર વર્ણન આપ્યું છે. ત્યારપછી પ્રતિષ્ઠાદિના મુદ્દતો જોવાની હકીકત બહુ વિસ્તારથી આપી છે. પ્રાંતે રત્નપરોક્ષા આપીને ગ્રંથ પૂર્ણ કર્યો છે. સંપાદકનો પ્રયાસ જોતાં તેનું મૂલ્ય બહુ અદ્ય રાખેલું છે. આવી છુક દરેક સંસ્થાઓમાં તેમ જ મોટા શહેરના સંઘોમાં રાખવા લાયક છે બહુ ઉપયોગી છે. શ્રી. ભગવાનદાસ જૈનનું આ કાર્ય પ્રશંસાપાત્ર છે. એમનો પ્રયાસ ખરેખરે સફળ થયેલો છે.

- ૨૦ શ્રી મહાવીરકે દશ આવક—હિંદી ભાષાના લેખક ધીરજલાલ ટાકરડી. પ્રકાશક ઉદ્યા આયુર્વેદિક ધર્મસી. મૂલ્ય એક આનો.

૨૧ દાદાશ્રી જિનકુશળસૂરિનું ચરિત્ર—લેખક અગરચંદ અને ભંવરલાલ નાહટા. પ્રકાશક ચંકરદાન નાહટા. મૂલ્ય ચાર આના. ભાષા હિંદી-લીપી શાસ્ત્રી. આ પ્રભાવિક આચાર્ય થયા છે. પ્રારંભમાં કિચિત્ વક્તવ્ય અને પ્રસ્તાવના સારી લખી છે. તેમાંથી ધર્મ જાણવાનું મળે તેમ છે. ચરિત્રમાં આઠ પ્રકરણ પાડ્યાં છે. બીજા પરિશિષ્ટો આપ્યા છે. પ્રયાસ સારો કર્યો છે. ખરતરગરજવાળાઓએ ખાસ વાંચવા લાયક છે.

૨૨ સંસ્કૃત પ્રાચીન રેતવન સંદેહ—સંપાદક મુનિશ્રી વિશાળવિજયજી. પ્રાચીન કૃતિના એકંદર ૮૬ સ્તોત્રોનો સંગ્રહ કરવામાં આવ્યો છે. પ્રયાસ સ્તુત્ય છે. શુદ્ધ કરવામાં પ્રયાસ સારો કર્યો છે. કિંમત ત્રણ આના. અમારે ત્યાંથી મળશે.

૨૩ જૈન ઇતિહાસ—તિસરા ભાગ. પ્રકાશક 'દિગંબર જૈન'ના પ્રકાશક તંત્રી મૂળચંદ કીશનજી કાપડીઆ—સુરત. આ છુકમાં જુદી જુદી ૨૯ કથાઓ દિગંબર માન્યતા પ્રમાણે આપેલી છે. વાંચવાલાયક છે. કિંમત બાર આના.

૨૪ શ્રી શત્રુંજય માહાત્મ્ય—પદ્યબંધ શ્રી ધનેશ્વરસુરિવિરચિત દશ હજાર શ્લોક-પ્રમાણ. પ્રકાશક મુનિરાજ શ્રી મંગળવિજયજી મહારાજના ઉપદેશથી શ્રી શીહોરનિવાસી આવક પોપટલાલ પ્રભુદાસ. શત્રુંજયના મહત્ત્વને સ્વયંવનાર આ અપૂર્વ ગ્રંથ છે. એમાં મોટા સોળ ઉદ્ધારને પ્રસંગે શ્રી ઋષભદેવનું, અજિતનાથનું, શાંતિનાથનું, નેમિનાથનું, પાર્શ્વનાથનું અને બીજાં ધણાં ચરિત્રો સમાવ્યા છે. અમલતરાઈનિવાસી ઉદારદિલ શેઠ માણેકલાલ યુનીલાલે આર્થિક સહાય આપી છે અને પંડિત હીરાલાલ દેવચંદ સંશોધન કર્યું છે. ખાસ બાબતોની ગ્રંથ છે. કિંમત રાખવામાં આવી નથી. મંગલવા ઇચ્છનારે શીહોર પત્ર લખવો.

શ્રી જૈન ધર્મ પ્રસારક સભા તરફથી સં. ૧૯૫૯ પછી પ્રસિદ્ધ થયેલા સાહિત્યમાંથી મળતા ગ્રંથો ને બુકોનું લિસ્ટ.

કીમત રૂ. આ. પા.

કીમત રૂ. આ. પા.

૧ શ્રી વિજયચંદ્ર કેવળી ચરિત્ર. (માગધી ગાયાગંધ) ... ૦-૮-૦	૨૦ શ્રી ઉપમિતિભવપ્રપંચા કથાના પીઠગંધનું ભાષાંતર. ... ૦ ૧૨-૦
૨ બૃહત્ ક્ષેત્રસમાસ. મોટી ટીકા સહિત. ૩-૪-૦	૨૧ શ્રી અધ્યાત્મકલ્પદ્રુમ ભાષાંતર ૨-૮-૦
૩ હૈમલધુપ્રક્રિયા વ્યાકરણ. ૦-૧૨-૦	૨૨ શ્રી વિજયચંદ્ર કેવળીચરિત્ર. ભાષાંતર. ... ૦-૬-૦
૪ શ્રી વર્ધમાનદેશના. પ્રાકૃત. સંસ્કૃત છાયા સાથે પ્રકાશ ૩. વિભાગ ૧ લો ... ૩-૦-૦	૨૩ પ્રતિક્રમણના હેતુ ... ૦-૬-૦
૫ ,, વિભાગ ૨ જો. પ્રકાશ ૭. ૨-૦-૦	૨૪ શ્રી જૈન ધર્મ પ્રસારક સભાનો બહુમીથી અંક ... ૦-૮-૦
૬થી ૧૦ શ્રી ત્રિપષ્ટિગ્રાહકપુરુષ ચરિત્ર ભાષાંતર ૬ પર્વ ૧ હું . ૨ જુ. ... ૩-૪-૦	૨૫ યાનપંચમી. ... ૦-૮-૦
૭ પર્વ ૩-૪-૫-૬ ... ૩-૪-૦	૨૬ તત્ત્વવાર્તા-જ્ઞકમી સરસ્વતી સંવાદ ૦-૪-૦
૮ પર્વ ૭ મું. ... ૧-૮-૦	૨૭ શ્રી ઉપમિતિભવપ્રપંચા કથા ભાષાંતર ભાગ ૧ લો. (પ્રસ્તાવ ૧-૨-૩) ૩-૦-૦
૯ પર્વ ૮-૯ મું. ... ૩-૦-૦	૨૮ ,, ભાગ ૨ જો. (પ્રસ્તાવ ૪-૫) ૩-૦-૦
૧૦ પર્વ ૧૦ મું. ૨-૮-૦	૨૯ ,, ભાગ ૩ જો. (પ્રસ્તાવ ૬-૭-૮) ૩-૮-૦
ખાંચે જુક ભેગી લેનારના રૂ. ૧૧૧)	ત્રણે ભાગ લેનારના રૂ. ૮-૦-૦
૧૧ થી ૧૪ શ્રી ઉપદેશપ્રાસાદ ગ્રંથ ભાષાંતર	૩૦ શ્રી અધ્યાત્મસાર ભાષાંતર. ૨-૦-૦
૧૧ ભા. ૧ લો (રચના ૧ થી ૪) ૨-૮-૦	૩૧ શ્રી પરિશિષ્ટ પર્વ ભાષાંતર. ૧-૮-૦
૧૨ ભા. ૨ જો (રચના ૫ થી ૯) ૨-૦-૦	૩૨ શ્રી ઉપદેશકલ્પવૃક્ષી [મન્નહ મિથુણુ આણુની ટીકા] નું ભાષાંતર. ૧-૮-૦
૧૩ ભા. ૪ થો (રચના ૧ થી ૧૯) ૨-૮-૦	૩૩ શ્રી ભોજપ્રત્યક્ષ ભાષાંતર. ... ૧-૮-૦
૧૪ ભા. ૫ મો (રચના ૨૦ થી ૨૪) ૨-૮-૦	૩૪ વિનોદાત્મક કથા સંગ્રહ ... ૦-૧૨-૦
ભાગ ૪ ભેગા લેનારને રૂ. ૮-૦-૦	૩૫ શ્રી યુગાદિદેશના ભાષાંતર ... ૦-૮-૦
૧૫ શ્રી શત્રુઘ્ન માહાત્મ્ય ભાષાંતર ૨-૮-૦	૩૬ શ્રી જીવનભાનુ કેવળી ચરિત્ર ભાષાંતર. ... ૦-૬-૦
૧૬ શ્રી ગૌતમકુલક બાલાવખોધ ૩-૮-૦	૩૭ શ્રી પ્રિયંકરનૃપચરિત્ર ભાષાંતર. ૦-૬-૦
૧૭ શ્રી લોકપ્રકાશ (કાળલોક ને ભાવલોક) ભાષાંતરચુકત ... ૩-૮-૦	૩૮ શ્રી ઉપદેશમત્તિકા ભાષાંતર. ૦-૬-૦
૧૮ કુમારપાળરામના રાસનું રહસ્ય ૧-૦-૦	૩૯ શ્રી પર્વતિથિ વિગેરે સ્તવનાદિનો સંગ્રહ. ... ૧-૦-૦
૧૯ હિતશિક્ષાના રામનું રહસ્ય. ૧-૮-૦	

- ૪૦ શ્રી આનંદધનજીકૃત યોવીશી
સાર્થ તથા વીશરચાનક સંબંધી
સર્વ મંત્રહ. ... ૨-૮-૦
- ૪૧ શ્રી આનંદધનજીકૃત યોવીશી.
સાર્થ. ... ૧-૦-૦
- ૪૨ શ્રી વીશરચાનક સંબંધી સર્વ
મંત્રહ. ... ૧-૮-૦
- ૪૩ શ્રી જ્ઞાનનંદ કેવળી ચરિત્ર
ભાષાંતર. ... ૩-૦-૦
- ૪૪ શ્રી ધર્મિભલ ચરિત્ર ભાષાંતર. ૨-૦-૦
- ૪૫ પંચ પ્રતિક્રમણ મૂળ. ગુજરાતી. ૦-૭-૦
- ૪૬ " " શાસ્ત્રી ટાપ્પ ૦-૮-૦
- ૪૭ બે પ્રતિક્રમણ મૂળ. શાસ્ત્રી ૦-૩-૦
- ૪૮ " " ગુજરાતી. ૦-૩-૦
- ૪૯ સામાયિક ચૈત્યવંદન સૂત્રાર્થ. ૦-૮-૯
- ૫૦ ચૈત્યવંદનયોવીશી. (આર યોવીશી) ૦-૭-૦
- ૫૧ " " (ત્રણ યોવીશી) ૮-૬-૦
- ૫૨ પંચકંદ્યાણુક તથા પંચ
જ્ઞાનની પૂજા. ... ૦-૧-૦
- ૫૩ સ્નાન, સત્તરબેદી તથા વીશ
સ્નાનકની પૂજા. ... ૦-૨-૦
- ૫૪ ધનપાળ પચાસિકા મૂળ. ટીકા
અર્થયુક્ત. ... ૦-૪-૦
- ૫૫ પાર્શ્વનાયનો વિવાહભોવધારાવાળો ૦-૨-૦
- ૫૬ જૈન હીરકટરી (ભાવનગરની) ૦-૧-૦
- ૫૭ શ્રી ગૌતમસ્વામીનો રાસ સાર્થ ૦-૧-૦
- ૫૮ મનુષ્યભવની દુર્લભતાનાં દશ દ્રષ્ટાંતો ૦-૧-૦
- ૫૯ નવાણુ યાત્રાનો અનુભવ. ... ૦-૪-૦
- ૬૦ આઠ દુષ્ટિની સંજ્ઞા. સાર્થ ૦-૬-૦
- ૬૧ સંબોધસત્તરી મૂળ તથા ભાષાંતર ૦-૨-૦
- ૬૨ ગૌતમનીતિ દુર્લભ બોધ ૧-૦-૦

- ૬૩ અઢાર પંચરચાનક અને ખાર
ભાવનાની સંજ્ઞા, અર્થસહિત. ૦-૮-૦
- ૬૪ ક્ષમાકુન્નકાદિ, મંત્રહ. ... ૦-૩-૦
- ૬૫ શ્રી નવકાર મહાત્મ્ય તથા કૂર્માપુત્ર
ચરિત્ર ભાષાંતર. ... ૦-૨-૦
- ૬૬ તત્ત્વામૃત મંથનું ભાષાંતર. ૦-૨-૦
- ૬૭ રત્નાકર પદ્યોશી. અનુવાદ સાથે ૦-૧-૦
- ૬૮ શ્રી શબ્દભેદપ્રકાશ, એકાક્ષરીકાષ ૦-૨-૦
- ૬૯ શ્રી ચારે દિશાના તીર્થોની
તીર્થમાળા. અર્થયુક્ત. ... ૦-૪-૦
- ૭૦ માયાપોતે. ... ૦-૧-૦
- ૭૧ શ્રી રત્નસંચય મંથ. અર્થ
વિવેચન વિસ્તરાર્થ સહિત. ... ૧-૦-૦
- ૭૨ શ્રી પરિશિષ્ટ પર્વ સંસ્કૃત ... ૧-૦-૦
- ૭૩ કરીયાવર. (વધાગવાળી) ૦-૬-૦
- ૭૪ ગુજરાતી દુદા સંમ્રહ. ... ૦-૪-૦
- ૭૫ શ્રી ગૌતમકુળક વિગેરે મંત્રહ. ૦-૨-૦
- ૭૬ શ્રી કામદેવ અને દેવકુમાર ચરિત્ર
ભાષાંતર.... ... ૦-૪-૦
- ૭૭ શ્રી સતી શિયળવતી. ... ૦-૧-૦
- ૭૮ શ્રી અષ્ટપ્રવચનમાતાની સંજ્ઞા ૦-૪-૦
- ૭૯ શ્રી શ્રાદ્ધદિનકૃત્ય ભાષાંતર ... ૦-૮-૦
- ૮૦ શ્રીગુરુસ્માનકમારોહ. ભાષાંતરસાથે ૦-૮-૦
- ૮૧ ચરિતાવળીમાંની કથા ૮ [સુશીલ] ૦-૩-૦
- ૮૨ રતિસારની કથા. ... ૦-૨-૦
- ૮૩ જૈન ધર્મ (જૈનીક્રમ) ભાષાંતર ૨-૦-૦
- ૮૪ સુમિત્ર ચરિત્ર ભાષાંતર. ... ૦-૨-૦
- ૮૫ શ્રી વૃદ્ધિચંદ્રજી (જીવન) ચરિત્ર ૦-૩-૦
- ૮૬ શ્રાવકના પાશ્વિક અતિચાર-સાર્થ ૦-૨-૦
- ૮૭ જૈન કથા મંત્રહ (૨૫ કથાઓ) ૦-૪-૦

અન્ય સંસ્થાઓ વિગેરેના પુસ્તકો

કોમલ રૂ. આ. પા.

કોમલ રૂ. આ. પા.

શ્રી ભગવતીમૂલ સંગ્રહ ભાગ ૧-૨-૩-૪	
દરેકના	૨-૮-૦
શ્રી કલ્પમૂલ સુબોધિકા ટીકા.	૨-૦-૦
વિદ્યાર્થી વાંચનમાળા શ્રેણી ૧ થી ૭	
સુધી. દરેકનો	૧-૪-૦
શ્રી આચરણકસૂત્ર ટીકા મહાયગિનિષ્ઠ કૃત	
દે. શા. ભાગ ૩ જો.	૨-૧૨-૦
લોકપ્રકાશ મૂળ ભાગ ૪ થો (બાઈબીનો	
કાળલોક પ્રકાશ ને ભાવલોકપ્રકાશ)	૧-૦-૦
ભરતેશ્વર બાહુબળી રૂપિ મૂળભાગ ૧ લો	
ને ભાગ ૨ જો. દરેકના	૨-૦-૦
આગમોતું અવલોકન યાને તરવરસિક	
ચંદ્રિકા (હી. ર. કા.)	૦-૧૦-૦
કાવ્યાનુસાર ભાગ ૧-૨ દરેકના	૩-૦-૦
ઉપદેશપદ મૂળ ભાગ ૧-૨ સંસ્કૃત	૧-૮-૦
આત્મપ્રભોધ સંસ્કૃત	૧-૮-૦
શ્રીચંદ્રકવળી ચરિત્ર સંસ્કૃત	૧-૦-૦
ઉત્તર દિલ્લિસ્તાનમાં જૈનધર્મ	૫-૦-૦
શ્રી બુદ્ધતકલ્પમૂલ સંગ્રહ ભાગ ૧ લો	૪-૦-૦
" ભાગ ૨ જો	૬-૦-૦
" ભાગ ૩ જો	૫-૮-૦
આત્મકર્મ પ્રકાશ	૦-૮-૦
ઉપદેશપદ મૂળ ભાગ ૧-૨ દરેકના	૩-૪-૦
ઉપદેશપ્રાસાદ મૂળ ભાગ ૧-૨ દરેકના	૨-૮-૦
શ્રી ઉત્તરાઈ સૂત્ર મૂળ, સંગ્રહ	૩-૦-૦
જૈનતત્ત્વાદર્શ શાસ્ત્રી ભાગ ૧ લો	
ને ભાગ ૨ જો દરેકના	૦-૮-૦
જૈનધર્મ ભાષાંતર આ. સભા	૧-૦-૦
જૈનાગમ કથા કોષ (ગુજરાતી ભાષામાં	
૨૫૦ કથાઓ)	૧-૦-૦

તીર્થેશ્વર ચરિત્ર ભાષાંતર (આ. સભા)	૦-૧૦-૦
દેવાનંદાચાર્ય કાવ્ય (શ્રીધી અંશમાળા)	૨-૧૨-૦
નિઝામનગર (કુબેર પુરાણ) સંસ્કૃત	૬-૦-૦
પ્રતિષ્ઠાનામણિ (પં. વીરવિજયચક્રકૃત	
પ્રતિભાસ)	૧-૦-૦
શ્રી પ્રણાપના સૂત્ર (ભાષાંતર ભગવાનદાસ)	
ભા. ૧ લો	૫-૦-૦
" ભા. ૨ જો	૫-૮-૦
" ભા. ૩ જો	૫-૮-૦
ગિંબપ્રવેશ વિધિ પ્રતાપેશ	
(પોષ્ટકાલ સાકરચંદ)	૩-૮-૦
ભરતેશ્વર બાહુબળી ભાગ ૧ લો ભાષાંતર	
પુરુષ વિભાગ	૨-૮-૦
" ભાગ ૨ જો સ્ત્રી વિભાગ	૧-૮-૦
શ્રી મહાવીર ચરિત્ર ભાષાંતર (મોટું)	
આ. સભા	૩-૦-૦
મહાવીર ભક્ત માણિક્ય	૦-૧૨-૦
વિશ્વલોચન કોષ અપર નામ	
સુક્તાવળી કોષ	૧-૭-૦
વ્યાખ્યાન સુક્તાવળી	૦-૧૦-૦
સત્કનામા પંચમ કર્મ અંશ ભાષાંતર	
(આ. મોહનચરિ)	૨-૦-૦
શ્રીપાળરાજનો રાસ અર્થ સહિત	
આ. સભા	૨-૦-૦
શ્રી કાણ્યાંશ મૂલ મૂળ ટીકા સાથે	૫-૦-૦
શ્રી સમવાર્ધાંગ સૂત્ર મૂળ ટીકા સાથે	૨-૮-૦
પ્રાચીન સ્તવનાદિ સંગ્રહ	
(સા. ઉત્તમશ્રી)	૦-૮-૦
ભારત રત્નમંજુષા (વન પર્વ)	૦-૧૩-૦

લાઘવેરીને શોભાવે તેવા પુસ્તકો ખાસ ખરીદો

૧ શ્રી ધર્મરત્ન પ્રકરણ ભાગ પહેલો ને બીજો. દરેકના	૨-૦-૦
૨ શ્રી હરિવિક્રમ ચરિત્ર પદ્યબધ સરકૃત.	૨-૦-૦.
૩ શ્રી પાંડવચરિત્ર (મહાધારી દેવપ્રભાસગૃહ) ભાગ ૧-૨ દરેકના	૪-૦-૦
૪. શ્રી ઉપાસગદશાંગ સૂત્ર મૂળ, ટીકા, મૂળનો અર્થ ને ટીકાનો અર્થ (ભગવાનદાસ)	૨-૦-૦
૫ " મૂળ ટીકા સહિત	૧-૪-૦
૬ શ્રી શોતસુધારમ ભાષાંતર. વિવેચનં યુક્ત. ભાગ ૧ લો તથા બીજો દરેકનો	૧-૦-૦
૭ શ્રી ચૌસકપ્રકારી પૂજા અર્થ વિવેચન કથાઓ યુક્ત	૧-૦-૦
૮ શ્રી જ્ઞાતાધર્મકથાસૂત્ર મૂળ. મૂળ ને ટીકાનો અર્થ. ભાગ ૧-૨ દરેકના	૪-૦-૦
૯ શ્રી અતંગદશાંગ તથા અનુતરોપવાદ સૂત્ર મૂળ-મૂળ ને ટીકાના અર્થયુક્ત	૧-૮-૦
૧૦ શ્રી નિર્યાવલી સૂત્ર (પાંચ ઉપાંગ) મૂળ-મૂળ ને ટીકાના અર્થયુક્ત	૧-૮-૦
૧૧ શ્રી તપગચ્છત્રમણ્યવંશદક્ષ. અનેક હકીકતોથી ભરપૂર	૧-૦-૦
૧૨ શ્રી બૃહત્સંપ્રહણી પ્રકરણ મૂળ-અર્થ-વિવેચનયુક્ત	૧-૦-૦
૧૩ શ્રી વર્ધમાનદેશના. પ્રાકૃત. સંસ્કૃત છાયા સાથે. ભાગ ૧ લો ૩. ૩) ભાગ ૨ નો ૩. ૨)	૧-૪-૦
૧૪ પ્રકરણરત્નસંગ્રહ (પંદર પ્રકરણો સાર્થ)	૦-૧૨-૦
૧૫ શ્રી હેમચંદ્રાચાર્યચરિત્ર (લેખક-મૌકિતક)	૦-૨-૦
૧૬ શ્રી પીસ્તાલીશ આગમની પૂજા (વિસ્તૃત હકીકત, અર્થસહિત, કથા સાથે)	૦-૨-૦
૧૭ શ્રી પાર્શ્વનાથ પંચ કલ્યાણક પૂજા (અર્થ યુક્ત)	૦-૧-૬
૧૮ શ્રી અષ્ટપ્રકારી પૂજા (અર્થ સહિત)	૦-૩-૦
૧૯ શ્રી નવપદછની પૂજા (નવપદ આરાધનની વિસ્તૃત ત્રિધિયુક્ત-ઉપાધ્યાય શ્રી યજ્ઞવલ્ક્યજીકૃત સાર્થ)	૦-૨-૦
૨૦ સંવેગભાળા (પ્રભાવના માટે ઉપયોગી) અર્થ સહિત	૧૦-૮-૦
૨૧ આચારદિનકર ભાગ ૧ લો તથા ૨ નો બેના મળીને	૩-૦-૦
૨૨ અનેકાર્થરત્નમંજૂષા અષ્ટલક્ષી વિગેરે (૨. લા.)	૨-૦-૦
૨૩ ઉપદેશરત્નાકર મૂળ તથા ભાષાંતર ભાગ ૧ લો (મદડા)	૨-૦-૦
૨૪ ઉપદેશપદ ભાષાંતર (મદડા)	૧-૦-૦
૨૫ ઉપદેશચિંતામણિ. મૂળ. હી. હં. લા. ૧ થી ૪ ભેગા મૂળ કિંમત રૂ. ૧૯ના	૧-૦-૦
૨૬ જિનવાણી (લે. સુશીલ)	૦-૧૨-૦
૨૭ કલિંગનું યુદ્ધ	૪-૦-૦
૨૮ મહાવીર ચરિત્રમ્ પ્રાકૃત (દે. લા.)	૪-૦-૦
૨૯ ઋષભપંચાશિકા સતીક (દે. લા.)	૦-૨-૦
૩૦ બાર વ્રતની પૂજા અર્થસહિત (પં. વીરવિજયજીકૃત)	૦-૨-૦
૩૧ પંચકલ્યાણકની પૂજા (પં. રૂપવિજયજીકૃત) માર્થ	૦-૨-૦
૩૨ નવાણી પ્રકારી પૂજા પં. વીરવિજયજીકૃત સાર્થ. શ્રી પદ્મવિજયજીકૃત નવાણી પ્રકારી પૂજા તથા શ્રી દેવવિજયજીકૃત અષ્ટપ્રકારી પૂજા	૦-૨-૦
૩૩ નવપદછની પૂજા (શ્રી પદ્મવિજયજીકૃત) ને પંચગાન પૂજા (શ્રી રૂપવિજયજીકૃત) બંને સાર્થ	૦-૨-૦

શ્રી સિદ્ધક્ષેત્ર જૈન બાલાશ્રમ-પાલીતાણા

(સ્થાપના સંવત ૧૯૬૨ ના ચૈત્ર શુદ્ધિ ૧૦)

જેઠ માસની પત્રિકા

ધાર્મિકે પ્રવૃત્તિઓ:—નિયમાનુસાર સામાયિક, પ્રતિક્રમણ, ગુરુવંદન, પ્રભુપૂજા વગેરે યથા રહેલ છે. જેઠ શુદ્ધિ ૧૧ ના રોજ વિદ્યાર્થીઓ શ્રી સિદ્ધાચળજીની યાત્રાએ ગયા હતા.

જેઠ માસની આવક:—

૭૭-૪-૦	શ્રી નિર્વાહ ફંડ ખાતે	૧૧-૦-૦	કેળવણી ફંડ ખાતે
૬૬-૦-૦	શ્રી લોજન ફંડ ખાતે	૧-૦-૦	કાપડ ફંડ ખાતે
૧૫૮-૪-૦			

મેટ્રિકની પરીક્ષાનું પરિણામ:—આ સાલ સંસ્થાના ચાર વિદ્યાર્થીઓ પરીક્ષામાં બેઠા હતા. તે બધા પાસ થયા છે. પરિણામ સો ટકા આવ્યું છે.

જમણવાર:—

૧. શેઠ બાઈલાલ વીરચંદ	બેઠાવા	જે. શુ. ૬
૨. મદ્રાસેના નવા મંદિરના પંચમહાજન	મદ્રાસ	જે. શુ. ૧૩
૩. શેઠ માણેકચંદ શુલાભચંદ	કુંડલા	જે. વ. ૮
૪. શેઠ મંગળદાસ ખીમચંદ	અમદાવાદ	જે. વ. ૧૦

વિવાદ સભાઓ

ENGLISH

Subject	Speaker	President
Present condition of India	Himatlal Maganlal Shah	Umedchand Harnkhchand Shah

ગુજરાતી

૧. અહિંસા	માનચંદ વીરૂલદાસ શાહ	હિમતલાલ જાદવજી કપાસી
૨. આગગાદી	બાબુલાલ ચીમનલાલ શાહ	શ્રીચુત વીરચંદ કુલચંદ શાહ

નોંટ:—શેઠ હોટાલાલ વસ્તારામ ઉંઝાવાળા ગામ પુરશીયા ચોખા ગુણી ૧), શાહ ચંતિલાલ ચાંપશીભાઈ પાલીતાણા હીસ્ટ્રી ઓફ ઇન્ડિયા ૨), પાલીતાણા સ્ટેટ હાઇર ઓફીસ રાસનાદ ચિંતામણિની ચોપડી ૧).

સુલાકાત:—શેઠ જયંતિલાલભાઈ રંગૂન. શેઠ મણીલાલ દોલતરામ પાટણ. શેઠ વૃજલાલ અમૃતલાલ રાજકોટ. શેઠ લલાભાઈ મોકમચંદ અમદાવાદ. શેઠ મનુભાઈ ન્યાલચંદ પેથાપુર.

અપાઠ માસની પત્રિકા

ધાર્મિક પ્રવૃત્તિઓ:—નિયમાનુસાર સામાયિક, પ્રતિકમણ, શુભવંદન, પ્રભુપૂજા વિગેરે થઈ રહેલ છે. અપાઠ શુદ્ધિ ૧૪ ના રોજ સર્વે વિદ્યાર્થીઓ શ્રી તીર્થાધિરાજની યાત્રાએ ગયેલા હતા.

અપાઠ માસની આવક—

૭૫-૦-૦ શ્રી નિર્વાહ ફંડ ખાતે	૨-૦-૦ શ્રી કેળવણી ફંડ ખાતે
૨૨-૦-૦ શ્રી વાર્ષિક મદદ ખાતે	૨૫૧-૦-૦ શ્રી સ્વામિવાત્સલ્ય
૨૩૯-૧૨-૦ શ્રી ભોજન ફંડ ખાતે	ટ્રસ્ટ ફંડ ખાતે
૫૮૯-૧૨-૦	

જમણુવાર:—

૧ શેઠ વાડીલાલ છગનલાલ	અમદાવાદ અપાઠ શુદ્ધિ ૧
૨ ગાંધી વાડીલાલ ચત્રભુજ	ભાવનગર અપાઠ શુદ્ધિ ૩
૩ ગાંધી મંગી તે શેઠ ગાંડાભાઈ ભાણુભાઈ તરફથી ભાગડાખંદર	અપાઠ શુદ્ધિ ૧૧
૪ શેઠ લવણ વાલચંદની વિધવા ગાંધી કમુંળા કરણદીઆ	અપાઠ શુદ્ધિ ૧૫

લેટ:—શેઠ છનાલાલ અમદાવાદ ૧ ફોટ, ૫ અમીસ, સાધ્વીજી કેસરશ્રીજી પાલીતાણા પંચપ્રતિકમણ સૂત્ર, અનાનુપૂર્વી, શત્રુજય લઘુકવ્ય. બેન લીળી બેન જર્મન સિદ્ધવરની વાટકી ૧

મુલાકાત:—

શેઠ માલુકચંદ જેચંદ ભાવનગર, શેઠ ફૂલચંદ લખભાજી અમલસાહ, શેઠ છોટાલાલ વસ્તારાય ખુરસીઆ, શેઠ વાડીલાલ છગનલાલ અમદાવાદ, શેઠ ચંદુલાલ લલ્લુભાઈ વીસનગર, શેઠ સકરચંદ છગનલાલ વોળપુર.

વિવાદ સભા:—

વિષય	વક્તા	પ્રમુખ
સ્વ. ગિજુભાઈની શોક સભા	...	વિ. જમનાદાસ જગજીવન
ખરી કેળવણી	ધીરજલાલ અમૃતલાલ	શેઠ પુનમચંદ લાલચંદ
Discipline	Held in the High School	
Proper use of time	" " "	

સમાજના દાનવીરોને:—

હજી મકાન ખાતે રૂ. આઠ હજાર, તથા શ્રી દહેરાસરજી ખાતે રૂ. ચાર હજારનો તોટો છે. શ્રી સ્વામિવાત્સલ્ય ટ્રસ્ટ ફંડની તિથિઓ હજી ઘણી બાકી છે, તો તે તિથિઓ ભરવા તેમજ મકાનફંડમાં, તથા શ્રી દહેરાસરજી ખાતે મદદ મોકલી આપવા નમ્ર વિનંતિ છે. આવક ઘટતી જતી હોવાને અંગે સંસ્થાને દરસાલ નિર્વાહ ફંડમાં પણ તોટો પડતો જાય છે. સંસ્થાને મદદ કરી જ્ઞાનદાન સાથે સ્વામિવાત્સલ્યનું પુણ્ય ઉપાર્જન કરવા ધર્મપ્રેમી, કેળવણીરસિક દાતાઓને નમ્ર વિનંતિ છે.

૧. શ્રી વીરવિજય પુસ્તકાલય-બોરસદ

લાઈફ મેમ્બર

૨ શેઠ મણિલાલ વનમાળી કુંડલા (હાલ મુંબઈ)

૩ મેના રિખવચંદ વેલ્લચંદ-પાલજીપુર.

પહેલા વર્ગના વાર્ષિક મેમ્બર

૪ વોરા ભોગીલાલ તલકશી-માંડલ

૫ શા. જયંતિલાલ માનચંદ-ભાવનગર

શ્રી ઉપદેશપ્રાસાદ ભાષાંતર.

શ્રી વિજયલક્ષ્મીમૂર્તિવિરચિત ૨૪ સ્થલના વ્યાખ્યાન ૩૬૦ પાંચ ભાગમાં બહાર પાડેલ છે દરેક વ્યાખ્યાનમાં એકેક કથા છે હાલ તેના ભાગ ૧-૨-૪-૫ મળે છે. ત્રીજા ભાગની આગ્રતિ થોડા વખતમાં બહાર પડશે. મળતા ચાર ભાગની કિંમત રૂ. ૨૫-૨-૨૫-૨૫- મળી કુલ રૂ. ૬૫ થાય છે. માથે ચારે ભાગ લેનારના રૂ. ૮) લેવામાં આવશે.

મહર્ષિશ્રીસિદ્ધર્ષિગણિવિરચિતા

શ્રી ઉપમિત ભવપ્રપંચા કથા ભાષાંતર

આ ગ્રંથ અલોડ છે. એની લોડમા મૂકીએ તેવો કોઈ ગ્રંથ જૈન સાહિત્યમાં નથી. એમાં કથાનુયોગની માથે એવી અસરકારક આપામાં ઉપદેશ સમાવ્યો છે કે તેનું વર્ણન કરતાં પાર આવે તેમ નથી. એ આખા ગ્રંથનું ભાષાંતર ભાઈ મોતીચંદ ગિરધરલાલ સોલીમિટરે ઘણી સરલ શુભરાતી ભાષામાં કરેલું છે.

આખો ગ્રંથ અલાએ ત્રણ વિભાગમાં છપાયો છે. તેની બે ત્રણ આવૃત્તિઓ થઈ છે. દરેક છુકમાં માત્રો ઉપગત આઠ પેજ ડેમી પૃષ્ઠો છે. કુલ પૃષ્ઠ ૨૧૦૦ ઉપરાંત છે. ત્રણ ભાગની કિંમત નાંચે પ્રમાણે રાખી છે.

વિભાગ પહેલો	પ્રસ્તાવ ૧-૨-૩	કિ. રૂ. ૩-૦-૦
વિભાગ બીજો	પ્રસ્તાવ ૪-૫	કિ. રૂ. ૩-૦-૦
વિભાગ ત્રીજો	પ્રસ્તાવ ૬-૭-૮	કિ. રૂ. ૩-૮-૦

વિભાગ ૪ થો સિદ્ધર્ષિ

આ વિભાગ પ્રથમ બહુ નાનો કરવાની ઇચ્છા હતી પરંતુ લેખકની અને ભાષાંતરકારની અપૂર્વ મંડળના રીતસર પ્રસિદ્ધિના મૂલ્યના ડેમી પૃષ્ઠ ૫૦૪ થયા છે. ગાદ આખા ગ્રંથની અનુક્રમણિકાના પૃષ્ઠ ૧૦૦ થયા છે અને પ્રારંભમાં પ્રસ્તાવના અને આ ગ્રંથની અનુક્રમણિકાના પૃષ્ઠ ૪૦ થયા છે. એકદર ૮૧ કારમ થયા છે. લેખક ભાઈ મૌક્ટિકનો આમાં અનહદ પ્રયામ છે તેની ગણના વિદ્વાનો જ કરી શકે તેમ છે.

આ વિભાગની કિંમત રૂ. ૩) રાખી છે, પરંતુ પ્રથમના ૩ ભાગ સાથે આ છુકના મળી એકદર રૂ. ૧૨૫ થાય છે તેના રૂ. ૧૦) લેવામાં આવશે. આ કિંમત લેખક વિગેરેના પ્રયામનો વિચાર કરનાં બહુ જ જુગ છે. છુક મોટા કદની હિવાથી પોસ્ટેજ તો બહુ વધારે લાગે તેમ છે એટલે રેલ્વેમાં મંગાવવાની જ લખામણ કરવામાં આવે છે.

સિદ્ધર્ષિની એકલી છુકનું પોસ્ટેજ આઠ આના થશે. મંગાવો ને લાલ લ્યો. આવા મુંદ પ્રકાશન માટે વધારે શું લખીએ ?

લાંબા પ્રયાસને પરિણામે તૈયાર થયેલ ગૌણધર મહારાજ શ્રી સુધર્માસ્વામીકૃત શ્રી સમવીયાંગ સૂત્ર

(મૂળ, મૂળના અને શ્રી અભયદેવચરિત્રે રચેલી વીકાના અંકસહિત)

આ સૂત્ર અત્યંત ગંભીરાચયથી ભરેલું છે, દ્રવ્યાનુયોગના અનેક વિષયો તેમાં સમાવેલા છે. તેમાં આપેલા વિષયો જાણવા માટે અંગે વિષયાનુક્રમ પ્રારંભમાં ૨૨ પાનામાં (૪૪ પૃષ્ઠમાં) આપેલ છે તે વાંચવા તરફી લેવી. આ એક સૂત્ર વાંચવાથી અનેક વિષયોનો જોશ યદ્ય શકે તેમ છે. ખનતા પ્રયાસે તેના ભાષાંતરમાં ભૂલ ન થાય એવી ચીવટ રાખવામાં આવી છે, છતાં હજારસ્થપણું ભૂલને પાત્ર છે. આ સૂત્રનું પ્રમાણ ૫૬ શ્લોકનું થયું છે. કાગળ ઘણા જાંઘા વાપર્યા છે. પત્રાદારે છપાવેલ હોવાથી મુનિરાજને ખાસ ઉપયોગી થાય તેમ છે. બહુ લાખા વખતના પ્રયાસનું આ પરિણામ છે.

પ્રયાસના અને કારમોના પ્રમાણમાં કિંમત રૂ. ૩) રાખેલ છે તે વધારે નથી. જો કે એક ઉદાર ગૃહસ્થ તરફથી સારી સહાય મળેલી છે, છતાં સકારણ કિંમત રાખવી પડી છે. સલાના લાઘ્વક્રમેશ્વરને રૂ. ૧) આદ કરીને એટલે રૂ. ૨) થી આપવામાં આવશે. પ્રથમથી આહક થઈને જેમણે રૂ. ૧૫ મોકલેલ છે તેમણે રૂ. ૧) બીજાને મોકલવો. રૂ. ૨૫ મોકલ્યા હોય તેમણે પોરટેજ જ મોકલવું. પોરટેજ પંદર આના થાય છે. રેલ્વેનું સાધન હશે તો ફાયરો થઈ શકશે, માટે રેલ્વે સ્ટેશનનું નામ વગેરે લખવું.

કળિકાળસર્વજ્ઞ શ્રી હેમચંદ્રાચાર્યવિરચિત

શ્રી ત્રિપષ્ટિ શલાકા પુરુષ ચરિત્ર ભાષાંતર

આ કથાનુયોગમાં અગ્ર ૫૬ ધરાવનાર અપૂર્વ અંચના દશ પર્વ (વિભાગ) છે. તેમાં ૨૪ તીર્થંકર, ૧૨ ચક્રવર્તી, ૯ વાસુદેવ, ૯ બળદેવ ને ૯ પ્રતિવાસુદેવ મળી કુલ ૬૩ મહાપુરુષોનાં ચરિત્રો સમાવેલાં છે. પ્રાસંગિક બીજા અનેક ઉત્તમ પુરુષોનાં ચરિત્રો છે. એ મૂળ અંક ૩૫૦૦૦ શ્લોકપ્રમાણ છે. તે મૂળ પછુ સંભાળે છપાવેલ તે અત્યારે અલભ્ય છે. તેનું ભાષાંતર નીચે પ્રમાણેના પાંચ વિભાગમાં છપાવેલ છે.

૧ વિભાગ ૧ ભો-પર્વ પહેલું, બીજું. શ્રી નૃપબહેવ ને ભરત ચક્રવર્તીનું તથા શ્રી અજિતનાથ ને સગરચક્રીનું ચરિત્ર. કિ. રૂ. ૩-૪-૦

૨ વિભાગ ૨ ભો-પર્વ ૩-૪-૫-૬ શ્રી સંભવનાથજીથી મુનિસુવતસ્વામી સુધીના ૧૮ તીર્થંકરોનાં, ત્રીજીથી આઠમા સુધીના ૭ ચક્રવર્તીનાં ને પહેલાથી સાતમા સુધીના સાત સાત વાસુદેવ, બળદેવ ને પ્રતિવાસુદેવનાં-કુલ ૪૫ મહાપુરુષોનાં ચરિત્રોનો સંગ્રહ. કિ. રૂ. ૩-૪-૦

૩ વિભાગ ૩ ભો. પર્વ સાતમું. જ્યેન રામાયણ, આઠમા વાસુદેવ, બળદેવ ને પ્રતિવાસુદેવ ઉપરાંત ૨૧ મા શ્રી નિમિનાયજીનું ને નવમા દશમા ચક્રી હરિષેષ ને જયનું ચરિત્ર. કિ. રૂ. ૧-૮-૦

૪ વિભાગ ૪ થો, પર્વ ૮-૯. ૨૨ મા ને ૨૩ મા તીર્થંકર, ૧૧ મા ને બારમા ચક્રવર્તી ને નવમા વાસુદેવાદિ ત્રિપુટીના મળી સાત મહાપુરુષોનાં ચરિત્રો. કિ. રૂ. ૩-૦-૦

૫ વિભાગ ૫ મો. પર્વ ૧૦ મુ : શ્રી મહાવીરસ્વામી ચરિત્ર. આમાં પ્રસંગોપાત અનેક ઉત્તમ પુરુષોનાં ચરિત્રો છે. કિ. રૂ. ૨-૮-૦ પાંચે વિભાગ સાથે લેનારના કુલ રૂ. ૧૩૫૫ ને બહેલે રૂ. ૧૧૫૫ લેવામાં આવશે. રેલ્વે સ્ટેશનવાળાએ પારસલથી જ મંગાવવા.

મુદ્રક : શાહ શુભાચંદ લક્ષ્મીભાઈ-શ્રી મહોદય પ્રિન્ટિંગ પ્રેમ, દાણાપીઠ-ભાવનગર

શ્રી જૈન ધર્મ પ્રકાશ

પુસ્તક ૫૫ મું

સંવત ૧૯૮૫

આંક ૬ હો

ભાદ્રપદ

પ્રકટકર્તા—

શ્રી જૈનધર્મ પ્રસારક સભા
ભાવનગર

卐

વીર સંવત ૨૪૬૫

卐

શ્રી જૈન ધર્મ પ્રકાશ

ખડારગામ માટે જાર અક ને લેટના પોસ્ટેજ સાથે વાર્ષિક લવાજમ રૂા ૧-૧૨-૦૬

પુસ્તક ૫૫ મુ }
અક ૬ કો }

ભાદ્રપદ

{ વીર સં. ૨૪૬૫
{ વિક્રમ સં. ૧૯૮૫

અનુક્રમણિકા

- ૧ શ્રી પદ્મનાભ જિન મ્તવન . ... (૫ દેવચદ્મકૃત) ૧૯૧
- ૨ શ્રી ગોડીપાર્શ્વ જિન મ્તવન ... (સ. અગરચદ્મ નાહટા) ૧૯૨
- ૩ ઉપદેશક પદ (ક્ષમાપના) ... (રાયચદ મૂળજી પારેખ) ૧૯૩
- ૪ વણિક વિષે છપ્પા ... ૧૯૩-૨૧૪
- ૫ વર્તમાન ચોવીશીના ચોવીશ જિનના ૨૧ સ્થાનો ... (કુવરજી) ૧૯૪
- ૬ વ્યવહાર કૌશલ્ય નાના લેખ ૩ (૧૫૪-૫-૬) ... (મૌકીતક) ૨૦૦
- ૭ વખત નથી ... (કુવરજી) ૨૦૩
- ૮ ફરજિયાત કે મગજિયાત ? ... (કુવરજી) ૨૦૪
- ૯ પ્રશ્નોત્તર ... (પ્રશ્નકાર-શા દેવચદ કરચનજી) ૨૦૬
- ... (પ્રશ્નકાર-ભાષા કૃતેચદ ઝવેચદ) ૨૦૭
- ૧૦ મગજને જે છતી શકે તે કોઈથી છતાય નહો (શાંતિલાલ છોટાલાલ) ૨૦૯
- ૧૧ ચિંતન (મોહનલાલ હરિચદ-શીહોર) ૨૧૦
- ૧૨ પતિવ્રતા ચીડિયા (ચકલી) (રાજપાળ મગનલાલ વહોરા) ૨૧૧
- ૧૩ હથેળીમા સિદ્ધિ ... (રાજપાળ મગનલાલ વહોરા) ૨૧૨
- ૧૪ પાપ મોજથી જુલુ ને પાપોદય વળતે નહો પાડવી એ ક્યાનો ન્યાય ? (કુવરજી) ૨૧૪
- ૧૫ શ્રી પર્યુષણ પચવિંશતિકા . ... (ભગવાનદાસ મન મુખભાષ મહેતા) ૨૧૫
- ૧૬ પ્રભાવિક પુરુષો-એડા મહાનન્દ (૪) (મોહનલાલ દીપચદ ચોક્સી) ૨૧૭

પોસ્ટ ઐન્યુએટોને અર્ધમાગધી (પ્રાકૃત) ના અભ્યાસ માટે વડોદરામાં સંગવડ

પાલી મિગેરે અન્ન ભાષાએને રચાન અને ઉત્તેજન મળવા છતા દેલી ભાષાએ માથે નિઠરોના મળધ ધરાનનારી અર્ધમાગધી (પ્રાકૃત) ભાષાને નરોડા કોલેજમા હજુ સુધી સ્થાન મળ્યુ નથી, તેમ જતા એ જાણીને આનદ થાય છે કે-મુગધ યુનિવર્સિટીએ ચાલુ વર્ષથી વડોદરા પ્રાચ્યવિદ્યા મંદિર (એરિથેન્ટન ઇન્સ્ટિટ્યુટ) ના જૈન પડિત લાલચદ ભગવાનદાસ ગાંધીનો પોસ્ટ ઐન્યુએટોના અર્ધમાગધીઅધ્યાપક તરીકે સ્વીકાર કરેલ હોનાથી વડોદરામા અભ્યાસ કરવા ઇચ્છતા એવા ઉચ્ચ કક્ષાના અભ્યાસીઓ માટે ઉત્તમ મગવડ થઇ છે. એથી આ યોજનાનો લાભ જૈન અને જૈનેતર સર્વ કોષ્ટ પોસ્ટ ઐન્યુએટો સારી રીતે લઇ શકશે આવી મુયોગ્ય યોજના કરવા માટે મુગધ યુનિવર્સિટીનુ પોસ્ટ ઐન્યુએટ મોડ અને વડોદરા રાજ્યના ઐન્યુકેશનલ અધિકારીઓ પ્રશ્નમાપાત્ર છે આ ગોડવણ બે વર્ષ માટે છે આનતા જુન પછી તેી સરચાત થશે.

સમ્યગ્દર્શનજ્ઞાનચારિત્રાણિ મોક્ષમાર્ગઃ

જૈન ધર્મ પ્રકાશ

પુસ્તક પંચ મું { ભાદ્ર પદ } અંક ૬ કો
વિ. સં. ૧૯૯૫ { વીર સં. ૨૪૬૫ }

અનાગત ચોવીશીના પ્રથમ જિતેશ્વર
શ્રી પન્નનાભ જિન સ્તવન

[પચડો નિહાળું રે—એ દેશી]

વાટડી વિલોકુ રે ભાવી જિનતણી રે, પન્નનાભ જમુ નામ;
હુસમદોપી રે ભરંત કૃપાકરુ રે, ઉપશમ અમૃત ધામ વાટડી૦ ૧
વીર નિમિત્તે શ્રેણિકને ભવે રે, તુમે જાંધ્યુ જિનનામ;
કલ્યાણક અતિશય ઉપકારતા રે, વીર સમાન સ્વભાવ. વાટડી૦ ૨
શુદ્ધિ અપાઢી છઠીને દિને રે, ઉપજ્યો જગનાથ;
ચેત્ર ધવળ તેરશ પ્રભુ જનમશો રે, થાશે મેરુ સનાથ વાટડી૦ ૩
માગશર વદિ દશમી દીક્ષા ગ્રહી રે, વરશો ચરણ ઉદાર;
શુદ્ધિ પેશાખની દશમે કેવળી રે, ચઉવિહ સંઘ આધાર વાટડી૦ ૪
સમવસરણ ત્રિહાસન બેચીને રે, પ્રભુ કરશો વ્યાખ્યાન;
આતમ-ધર્મ મુણી તે અવસરે રે, ધરતા પ્રભુ ગુણ ધ્યાન વાટડી૦ ૫
સ્વયમુખ ત્રિપદી પામી ગણધરા રે, સચશે દ્વાદશ અંગ;
તે વેળા હું પ્રભુ ચરણે રહું રે, જિન ધર્મે દઢ રંગ. વાટડી૦ ૬
દીવાળી દિન શિવપદ પામશો રે, શુદ્ધાતમ મકરંદ;
દેવચંદ્ર સાહેળની સેવના રે, કરવાં પરમ આનંદ વાટડી૦ ૭

श्रीमद् देवचंद्रजीकृत अप्रकाशित

श्रीगोडीपार्श्वजिन स्तवन ।

- जगजीवन तेवीशमा, गिरुआ गोडी पास लाल रे ।
दरसन देखण देवनो, अछैं अधिक उल्लास लाल रे ॥ १ ॥
- सुणी सुणी सुणी सुणी साहिवा, दासतणी अरदास लाल रे ।
आस करे जे आपनी, पूरेजो तसु आस लाल रे ॥ २ ॥ सु० ॥
- तन मन विकसे ही माहरो, दीठां तुझ दीदार लाल रे ।
मोहन मूरति मन वसी, सहज सलूणी सार लाल रे ॥ ३ ॥ सु० ॥
- नाम सुणंता जेहनो, विकसे सातै घात लाल रे ।
ते जो सैं मुख भेटीए, तो कहो केही घात लाल रे ॥ ४ ॥ सु० ॥
- जिण दिन प्रभुपय पूजशुं, ते दिन धन घरणीश लाल रे ।
तुझ दरसन विनु दीहड़ा, लेखे ते न गिणीश लाल रे ॥ ५ ॥ सु० ॥
- महिर निजर करी मों परै, अवगुण गुण करी लेह लाल रे ।
सेवक जाणी दया करी, अघसर दरसन देह लाल रे ॥ ६ ॥ सु० ॥
- आठ पहर समरण करे, धरी खरी इक तार लाल रे ।
ते चाकरनी सामीजी, कीजे अवस संभाल लाल रे ॥ ७ ॥ सु० ॥
- दूर थका पिण गुण ग्रहे, पाले अविहड प्रीत लाल रे ।
पास जिणसर तेहनी, कीजे हर विध चिंत लाल रे ॥ ८ ॥ सु० ॥
- अलगा पिण ते ठूकड़ा, जेह वसे मनमांहि लाल रे ।
पास थका पिण टालिये, जे दीठा न सुहाहि लाल रे ॥ ९ ॥ सु० ॥
- दीठां दुःख दोहग टळे, भेट्यां भावठ जाय लाल रे ।
पाप पणासे पूजतां, सेवन्ता सुख थाय लाल रे ॥ १० ॥ सु० ॥
- तुं जगवल्लभ जगगुरु, तुंहि ज दीनदयाल लाल रे ।
तुंहि ज सेवक जनतणा, टाले सकल जंजाल लाल रे ॥ ११ ॥ सु० ॥
- दूर थकां पिण माहरो, तुंहि ज जीवन प्राण लाल रे ।
निजर तळे आवे नहीं, वीजो देव अजाण लाल रे ॥ १२ ॥ सु० ॥
- तुम समरण मनमें कहे, नाम जगुं तुम्ह जीह लाल रे ।
तुझ दरसननी आशथी, वोळे छे मुझ दीह लाल रे ॥ १३ ॥ सु० ॥
- दीपचंद सद्गुरु तणो, सीस कहे जिनराज लाल रे ।
देवचन्दनी मन रली, पूरेजो महाराज लाल रे ॥ १४ ॥ सु० ॥

सं० अगरचंद नाहटा

ઉપદેશક-પદ

ક્ષમા { તેરે પીછે કાળ ખડા હૈ } પના
(કવાલી)

મનડા કયા સોચે તું યાર, તેરે પીછે રકાળ ખડા રહા હૈ ૧
ન કર મનમાંહી તું શુમાન, તેરે પીછે કાળ ખડા રહા હૈ. ૨
વતન^૩ છોડને કર તું ખ્યાલ, તેરે પીછે કાળ ખડા રહા હૈ. ૩
ચતુર હો કે ન ચૂકના લગાર, તેરે પીછે કાળ ખડા રહા હૈ. ૪
નહી કોઈ તેરે સાથે આનેહાર, તેરે પીછે કાળ ખડા રહા હૈ. ૫
નેમ પ્રભુલોકો કર લે ધ્યાન, તેરે પીછે કાળ ખડા રહા હૈ. ૬
કામ ક્રોધકો કયો કરે તું યાર, તેરે પીછે કાળ ખડા રહા હૈ. ૭
યાવત^૪ કર લે લલાઈકા કામ, તેરે પીછે કાળ ખડા રહા હૈ. ૮
ધીર કર લે મન-વચ-કાય, તેરે પીછે કાળ ખડા રહા હૈ. ૯
ક્ષમા માગ સર્વે લવોંકે સાથ, તેરે પીછે કાળ ખડા રહા હૈ. ૧૦
માન-દોલ-માયા હે સળચંડાળ, તેરે પીછે કાળ ખડા રહા હૈ. ૧૧
યાદવોંકો લે ગયે નરકકે દ્વાર, તેરે પીછે કાળ ખડા રહા હૈ. ૧૨
ચૂડામણિ^૫ મનુષ્ય દેહકો કયુ હાર, તેરે પીછે કાળ ખડા રહા હૈ. ૧૩
હું સળ લવોંસે ક્ષમા માગનહાર, તેરે પીછે કાળ ખડા રહા હૈ. ૧૪

રાયચંદ મૂલજી પારેખ

વણિક વિષે છાપા

વાસ નહીં જ્યાં વણિક, નગર તે ઉજ્જડ કહેવું,
વાસ નહીં જ્યાં વણિક, રાતવાસો નવ રહેવું;
વાસ નહીં જ્યાં વણિક, કસો વેપાર ન કરવો,
વાસ નહીં જ્યાં વણિક, તિહાં ભંડાર ન ભરવો;
વિદ્યા વિવેક બુદ્ધિ નહીં, વચે નહીં જ્યાં વણિયો,
તે અધિક અહાર વરણ વિગે, શામળે જુગતે નજિયો. ૪
ભોગી ભૂપ સમાન, દયાળુ દાતા દાનો,
વણુજ વણરી વડીલ, મહીપતિનો મનમાન્યો;
નાણાવટમાં નેક, કોઈ કદોઈ કણિયો,
દોશી દાસ દલાલ, ભલો ભંડારી ભણિયો;
શુભસાગર દિલ ગિરજો ઘણો, લેણ દેણ લાયકું લહ્યો,
સુવિચારી વિવેકી વણિયો, શામળ ભટ કવિએ કહ્યો. ૫

૧ યાર-દોસ્ત-મિત્ર ૨ કાળ-મગ્ધ ૩ વતન-દેશ (શરીરપી દેહ) ૪ યાવત-દરમિયાં
૫ ચૂડામણિરત્ન જેવો-મહાગોધો મનુષ્યદેહ તે એજે ન શુભાવલો.

વર્તમાન ચોવીશીનાં ૨૪ જિનના ૨૧ સ્થાનો

ઉપરના નામનું ૭૨ ગાથાનું પ્રકરણ શ્રી સિદ્ધસેનસૂરિનું કરેલું અહીંના શ્રી સંઘના લાંડારમાંથી લેવ્ય થતાં તેમાં બતાવેલો ભાવાર્થ અહીં યંત્રદ્વારા બતાવ્યો છે.

તીર્થંકરનામ :	૧ ઋષભદેવ	૨ અજિતનાથ	૩ સંભવનાથ	૪ અભિનંદન
૧ ચ્યવનવિમાન	સર્વાર્થસિદ્ધ	વિજયવિમાન	સાતમુઐવેયક	સાતમુઐવેયક
૨ જન્મનગરી	-વિનીતા	અયોધ્યા	સાવશ્થી	અયોધ્યા (વિનીતા)
૩ પતાનું નામ	નાભિરાજ	જિતશત્રુ	જિતારિ	સંવર
૪ માતાનું નામ	મરુદેવા	વિજયા	સેના	સિદ્ધાર્થ
૫ જન્મનક્ષત્ર	ઉત્તરાષાઢા	રોહિણી	મૃગશિર	પુનર્વસુ
૬ જન્મરાશી	ધન	વૃષ	મિથુન	મિથુન
૭ લંછન	વૃષભ	હસ્તિ	અશ્વ	કપિ
૮ દેહમાન	૫૦૦ ધનુષ્ય	૪૫૦ ધનુષ્ય	૪૦૦ ધનુષ્ય	૩૫૦ ધનુષ્ય
૯ આયુષ્ય	૮૪ લાખપૂર્વ	૭૨ લાખપૂર્વ	૬૦ લાખપૂર્વ	૫૦ લાખપૂર્વ
૧૦ દેહવર્ણ	સુવર્ણવર્ણ	સુવર્ણવર્ણ	સુવર્ણવર્ણ	સુવર્ણવર્ણ
૧૧ આંતરા	૫૦ લાખ કોટી	૩૦ લાખ કોટી	૧૦ લાખ કોટી	૬ લાખ કોટી
	સાગરોપમ	સાગરોપમ	સાગરોપમ	સાગરોપમ
૧૨ દીક્ષાપરિવાર	૪૦૦૦	૧૦૦૦	૧૦૦૦	૧૦૦૦
૧૩ દીક્ષા-તપ	ઐ ઉપવાસ	ઐ ઉપવાસ	ઐ ઉપવાસ	ઐ ઉપવાસ
૧૪ પ્રથમ પારણે	૬ક્ષુ ૨સ	પરમાત્ત-ક્ષીર	પરમાત્ત-ક્ષીર	પરમાત્ત-ક્ષીર
આહાર	(વર્ષાંતે)	(ળીજે દિવસે)	(ળીજે દિવસે)	(ળીજે દિવસે)
૧૫ કેવળજ્ઞાનસ્થાન	પુરિમતાલ	અયોધ્યા	સાવશ્થી	અયોધ્યા
૧૬ ગણધર સંખ્યા	૮૪	૯૫	૧૦૨	૧૧૨
૧૭ મુનિ સંખ્યા	૮૪૦૦૦	૧ લાખ	૭ લાખ	ત્રણ લાખ
૧૮ સાધ્વી સંખ્યા	ત્રણ લાખ	૩૩૦૦૦૦	૩૩૬૦૦૦	૬૩૦૦૦૦
૧૯ યક્ષનું નામ	ગોમુખ	મહાયક્ષ	ત્રિમુખ	ચક્રેશ(ઇશ્વર)
૨૦ યક્ષણીનું નામ	અકેશ્વરી	અજિતળલા	હસ્તિારિ	કાળી
૨૧ સિદ્ધસ્થાન	અષ્ટાપદ	સમેતશિખર	સમેતશિખર	સમેતશિખર

આ પ્રકરણમાં એકવીશ ઠાણાને અગે કેટલીક વિશેષ લક્ષીકતો છે તે નીચે પ્રમાણે—

૧ ચોવીશ પ્રભુના પિતાની ગતિ

ઋષભદેવના પિતા નાભિકુલકર નાગકુમારમાં દેવ થયા, પછીના સાત તીર્થંકરના પિતા ઇશાન દેવલોકમાં દેવ થયા, પછીના આઠ પ્રભુના પિતા સનતકુમાર દેવલોકમાં દેવ થયા અને પછીના આઠ પ્રભુના પિતા ચોથા માહેદ્ર દેવલોકમાં દેવ થયા.

૫ સુમતિનાથ	૬ પદ્મપ્રભુ	૭ સુપાર્શ્વનાથ	૮ ચંદ્રપ્રભુ	૯ સુવિધિનાથ
જયંતવિમાન	નવસુંદ્રેવેયક	છટ્ટુંદ્રેવેયક	વિજયંત	આણતકલ્પ
અયોધ્યા	કોસંળી	વાણુચરૂ	ચંદ્રપુરી	કાકંદી
મેઘરાજ	ધરરાજ	પ્રતિષ્ઠ	મહાસેન	સુધીવ
મંગળા	સુગ્રીમા	પૃથિવી	લક્ષ્મણા	રામા
મઘા	ચિત્રા	વિશાળા	અનુરાધા	મૂળા
સિંહ	કન્યા	તુલ	વૃશ્ચિક	ધન
કૌંચ	પદ્મ.	સ્વસ્તિક	ચંદ્ર	મગરમંચ
૩૦૦ ધનુષ્ય	૨૫૦ ધ.	૨૦૦ ધ.	૧૫૦ ધ.	૧૦૦ ધ.
૪૦ લાળપૂર્વ	૩૦ લાળપૂર્વ	૨૦ લાળપૂર્વ	૧૦ લાળપૂર્વ	બે લાળપૂર્વ
સુવર્ણવર્ણ	રક્તવર્ણ	સુવર્ણવર્ણ	શ્વેતવર્ણ	શ્વેતવર્ણ
૬૦૦૦૦કોડીસા.	૬૦૦૦કોડીસા.	૬૦૦કોડીસા.	૬૦કોડીસાગરો	૬કોડીસાગરો
૧૦૦૦ સાથે	૧૦૦૦ સાથે	૧૦૦૦ સાથે	૧૦૦૦ સાથે	૧૦૦૦ સાથે
નિત્યભક્ત	બે ઉપવાસ	બે ઉપવાસ	બે ઉપવાસ	બે ઉપવાસ
પરમાત્મ	પરમાત્મ	પરમાત્મ	પરમાત્મ	પરમાત્મ
અયોધ્યા	કોસંળી	વાણુચરૂ	ચંદ્રપુરી	કાકંદી
૧૦૦	૧૦૭	૬૫	૬૩	૮૮
૩૨૦૦૦૦	૩૩૦૦૦૦	ત્રણ લાળ	અઢી લાળ	બે લાળ
૫૩૦૦૦૦	૪૨૦૦૦૦	૪૩૦૦૦૦	૩૮૦૦૦૦	૧૨૦૦૦૦
તુંબરુ	કુસુમ	માલ ગ	વિજય	અન્નિત
મહાકાળી	અચ્યુતા(સ્વામા) શાતા		જ્યાળા(બુકુટી)	સુતારિકા
સમેતશિખર	સમેતશિખર	સમેતશિખર	સમેતશિખર	સમેતશિખર

૨ ચોવીશ પ્રભુની માતાની ગતિ

પ્રથમના આઠ પ્રભુની માતા મોક્ષે ગઈ, પછીના આઠ પ્રભુની માતા સનતકુમારમાં દેવ થઈ અને ત્યારપછીના આઠ પ્રભુની માતા ચોથા મોહંદ્ર દેવલોકમાં દેવ થઈ.

૩ કુમારાવસ્થામાં ચારિત્રગ્રહણ

રાજ્ય લીધા સિવાય રાજકુમારાવસ્થામાં શ્રી વામુપૃત્ય, મહિનાથ, નેમિનાથ, પાર્શ્વનાથ ને મહાવીરસ્વામીએ ચારિત્ર ગ્રહણ કર્યું છે.

શ્રી મહિનાથ અને નેમિનાથે પાણિગ્રહણ કર્યા સિવાય ચારિત્ર લીધું છે.

૧૦ શીતળનાથ	૧૧ શ્રેયાંસનાથ	૧૨ વાસુપૂજ્ય	૧૩ વિમળનાથ	૧૪ અનંતનાથ
પ્રાણતકદ્વપ	અચ્યુતકદ્વપ	પ્રાણતકદ્વપ	સહસ્રારકદ્વપ	પ્રાણતકદ્વપ
ભદિલપુર	સિંહપુરી	અંખાપુરી	કંપિલપુર	અયોધ્યા
દ્વરથ	વિષ્ણુ	વસુપૂજ્ય	કૃતવર્મ	સિંહરથ
નંદા	વિષ્ણુ	જ્યા	સોમા	સુજસા
પૂર્વાપાદા	શ્રવણ	શતભિષા	ઉત્તરાભાદ્રપદ	રેવતી
ધન	મકર	કુંભ	મીન	મીન
શ્રીવચ્છ	ગેઠા	પાઠા	વરાહ	સીંચાણો
૬૦ ધનુષ્ય	૮૦ ધ.	૭૦ ધ.	૬૦ ધ.	૫૦ ધ.
૧ લાખપૂર્વ	૮૬ લાખવર્ષ	૭૨ લાખવર્ષ	૬૦ લાખવર્ષ	૩૦ લાખવર્ષ
સુવર્ણવર્ણ	સુવર્ણવર્ણ	રક્તાવર્ણ	સુવર્ણવર્ણ	સુવર્ણવર્ણ
૧ કોડીસા. જિણી	૫૪ સાગરોપમ	૩૦ સાગરોપમ	૬ સાગરોપમ	૪ સાગરોપમ
૧૦૦૦ સાથે	૧૦૦૦ સાથે	૬૦૦ સાથે	૧૦૦૦ સાથે	૧૦૦૦ સાથે
બે ઉપવાસ	બે ઉપવાસ	એક ઉપવાસ	બે ઉપવાસ	બે ઉપવાસ
પરમાત્મ	પરમાત્મ	પરમાત્મ	પરમાત્મ	પરમાત્મ
ભદિલપુર	સિંહપુરી	અંખાપુરી	કંપિલપુર	અયોધ્યા
૮૧	૭૬	૬૬	૫૭	૫૦
૧ લાખ	૮૪૦૦૦	૭૨૦૦૦	૬૮૦૦૦	૬૬૦૦૦
૧૦૦૦૦૬	૧૦૩૦૦૦	એક લાખ	૧૦૦૮૦૦	૬૨૦૦૦
પ્રજ્ઞા	મનુજ (જ્યેષ્ઠ)	કુમાર	પદ્મુખ	ખાતાળ
અશોકા	શ્રીવત્સા (માણવી)	અંડા	વિહિતા	અંકુશા
સમેતશિખર	સમેતશિખર	અંખાપુરી	સમેતશિખર	સમેતશિખર

૪ તીર્થવિચ્છેદ ક્યારે ક્યારે થયો ?

૨૪ પ્રભુના ૨૩ આંતરા પૈકી પ્રથમના ૮ આંતરામાં અને છેલ્લા ૮ આંતરામાં ધર્મવિચ્છેદ થયેલ નથી, વચ્ચેના ૭ આંતરામાં ધર્મવિચ્છેદ થયેલ છે. એટલે કે ૬મા ૧૦માના, ૧૦મા ૧૧માના, ૧૧મા ૧૨માના, ૧૨મા ૧૩માના, ૧૩મા ૧૪માના, ૧૪મા ૧૫માના અને ૧૫મા ૧૬માના આંતરામાં એમ ૭ આંતરામાં ધર્મવિચ્છેદ ૦૧-૦૧-૦૧-૧-૦૧-૦૧-૦૧ એમ કુલ ૩૫ પદ્યોપમ વિચ્છેદ થયેલ છે.

૫ પ્રથમ પારણું ક્યારે કર્યું ?

પ્રથમ પ્રભુએ વર્ષ દિવસે અને બાકીના ૨૩ પ્રભુએ દીક્ષાને બીજે જ દિવસે પારણું કર્યું છે. કર્મ વસ્તુવડે કર્યું તે ઉપર બતાવ્યું છે.

૧૫ ધર્મનાથ	૧૬ શાંતિનાથ	૧૭ કુશુનાથ	૧૮ અરનાથ	૧૯ મહિનાથ
વિજયવિમાન	સર્વાર્થસિદ્ધ	સર્વાર્થસિદ્ધ	સર્વાર્થસિદ્ધ	જયંતવિમાન
રત્નપુર	હસ્તિનાપુર	ગજપુર	નાગપુર	મિથિલાપુરી
લાનુ	વિશ્વમેન	સૂર	સુદર્શન	કુલ
સુન્નતા	અગિરા	શ્રી	દેવી	પ્રભાવતી
પુખ્ય	ભરણી	કૃતિદા	રેવતી	અશ્વિની
૩૬	મેષ	વૃષ	મીન	મેષ
વજ્ર	હરણુ	અજ	નંદાવર્ત	કળશ
૪૫ ધનુષ્ય	૪૦ ધ.	૩૫ ધ	૩૦ ધ.	૨૫ ધનુષ્ય
૧૦ લાખ વર્ષ	૧ લાખ વર્ષ	૬૫૦૦૦ વર્ષ	૮૪૦૦૦ વર્ષ	૫૫ હજાર વર્ષ
સુવર્ણ વર્ષ	સુવર્ણ	સુવર્ણ	સુવર્ણ	નીલવર્ણ
૩ સાગરોપમ	અર્ધપદ્યોપમ	૦૧ પદ્યોપમ	૧૦૦૦ કોડ વર્ષ	૫૪ લાખ વર્ષ
પોણા પદ્યે બિણુ		હજારકોડવર્ષબિણુ		
૧૦૦૦ સાથે	૧૦૦૦ સાથે	૧૦૦૦ સાથે	૧૦૦૦ સાથે	૩૦૦ સાથે
બે ઉપવાસ	બે ઉપવાસ	બે ઉપવાસ	બે ઉપવાસ	ત્રણ ઉપવાસ
પરમાત્ત	પરમાત્ત	પરમાત્ત	પરમાત્ત	પરમાત્ત
રત્નપુરી	ગજપુર	ગજપુર	ગજપુર	મિથિલા
૪૩	૩૬	૩૪	૩૩	૨૮
૬૪૦૦૦	૫૨૦૦૦	૬૦૦૦૦	૫૦૦૦૦	૪૦૦૦૦
૬૨૪૦૦	૬૧૬૦૦	૬૦૬૦૦	૬૦૦૦૦	૫૫૦૦૦
કિન્નર	ગરુડ	ગધર્વ	યજ્ઞેન્દ્ર	કુબેર
કંદર્પા(પ્રજાસિ)	નિર્વાણી	ગાળા(અશ્વુતા)	ધરણી	વૈરેણ્યા(ધરણપ્રિયા)
સમેતશિખર	સમેતશિખર	સમેતશિખર	સમેતશિખર	સમેતશિખર

૬ પારણું કરાવનારનાં નામ

૧ શ્રેયાંસ, ૨ પ્રહ્લદત્ત, ૩ સુરેન્દ્રદત્ત, ૪ ઈન્દ્રદત્ત, ૫ પત્ર, ૬ સોમદેવ, ૭ મહેન્દ્ર, ૮ સોમદત્ત, ૯ પુષ્પ, ૧૦ પુનર્વસુ, ૧૧ નંદ, ૧૨ સુનંદ, ૧૩ જય, ૧૪ વિજય, ૧૫ ધર્મ(ધન)સિંહ, ૧૬ સુમિત્ર, ૧૭ વ્યાઘ્રસિંહ, ૧૮ અપરાજિત, ૧૯ વિશ્વસેન, ૨૦ પ્રહ્લદત્ત, ૨૧ દિત્ત, ૨૨ વરદિત્ત, ૨૩ ધનનૃપ, ૨૪ બાહુલ પ્રાહ્લણુ

૭ કયે વખતે ચારિત્ર ગ્રંથો કયું ?

૧ પાર્શ્વનાથ, ૨ અરિષ્ટમેનિ, ૩ શ્રેયાંસનાથ, ૪ સુમતિનાથ, ૫ મહિનાથ-એ પાંચ પ્રભુએ પૂવાદ્રને, (જાપોર પહેલા) ચારિત્ર લીધું છે અને બાકીના ૧૯ તીર્થંકરોએ અપરાદ્રને (જાપોર પછી) ચારિત્ર લીધું છે.

૨૦ મુનિસુવ્રત	૨૧ નમિનાથ	૨૨ નેમિનાથ	૨૩ પાર્શ્વનાથ	૨૪ મહાવીરસ્વામી
અપરાજિતવિમાન	પ્રાણતકલ્પ	અપરાજિતવિમાન	પ્રાણતકલ્પ	પ્રાણતકલ્પ
રાજગૃહી	મિથિલાપુરી	સોરીપુર	વાણાસી	ક્ષત્રિયકુંડ
સુમિત્ર	વિજય	સમુદ્રવિજય	અશ્વસેન	સિદ્ધાર્થ
પદ્માવતી	વપ્રા	શિવાદેવી	વામાદેવી	ત્રિશલાદેવી
શ્રવણ	અશ્વિની	ચિત્રા	વિશાખા	ઉત્તરાશ્લેષ્ઠી
મકર	મેષ	કન્યા	તુલા	કન્યા
કરકૃષ્ણ	કમળ	શંખ	સર્પ	કેશરીસિંહ
૨૦ ધનુષ્ય	૧૫ ધ.	૧૦ ધનુષ્ય	૬ હાથ	૭ હાથ
૩૦૦૦૦ વર્ષ	૧૦૦૦૦ વર્ષ	૧૦૦૦ વર્ષ	૧૦૦ વર્ષ	૭૨ વર્ષ
શ્યામ વર્ણ	સુવર્ણ વર્ણ	શ્યામ વર્ણ	નીલ વર્ણ	સુવર્ણવર્ણ
૬ લાખ વર્ષ	પાંચ લાખ વર્ષ	૮૩૭૫૦ વર્ષ	૨૫૦ વર્ષ	*
૧૦૦૦ સાથે	૧૦૦૦ સાથે	૧૦૦૦ સાથે	૩૦૦ સાથે	એકાકી
બે ઉપવાસ	બે ઉપવાસ	બે ઉપવાસ	ત્રણ ઉપવાસ	બે ઉપવાસ
પરમાત્ત	પરમાત્ત	પરમાત્ત	પરમાત્ત	પરમાત્ત (ક્ષીર)
રાજગૃહી	મિથિલા(મધુરા)	ઉત્તરચંતગિરિ	વારાણસી	મગધવાલિકા નદી
૧૮	૧૭	૧૧	૧૦	૧૧
૩૦૦૦૦	૨૦૦૦૦	૧૮૦૦૦	૧૬૦૦૦	૧૪૦૦૦
૫૦૦૦૦	૪૧૦૦૦	૪૦૦૦૦	૩૮૦૦૦	૩૬૦૦૦
વરુણ	ભૃકુટિ	ગોમેધ	પાર્શ્વ	માતંગ
નરદત્તા	ગાંધારી	અંગિકા	પદ્માવતી	સિદ્ધાધિકા
સમેતશિખર	સમેતશિખર	ગિરનાર	સમેતશિખર	પાવાપુરી

૮ છદ્મસ્થાવસ્થાના કાળનું પ્રમાણ

પહેલા તીર્થ કરતું હજાર વર્ષ, ૨ બાર વર્ષ, ૩ ચૌદ વર્ષ, ૪ અઢાર વર્ષ, ૫ વીશ વર્ષ, ૬ છ માસ, ૭ નવ માસ, ૮ ત્રણ માસ, ૯ ચાર માસ, ૧૦ ત્રણ માસ, ૧૧ બે માસ, ૧૨ એક માસ, ૧૩ બે માસ, ૧૪ ત્રણ વર્ષ, ૧૫ બે વર્ષ, ૧૬ એક વર્ષ, ૧૭ સોળ વર્ષ, ૧૮ ત્રણ વર્ષ, ૧૯ અઢારાત્ર, ૨૦ અગ્યાર માસ, ૨૧ નવ માસ, ૨૨ ચોપન દિવસ, ૨૩ ચોરાશી દિવસ, ૨૪ સાડા બાર વરસ.

૯ તપ કયા પ્રભુએ કેટલો કર્યો ?

૧ ઋષભપ્રભુએ વર્ષીતપ અને વીરપ્રભુએ સાડાબાર વર્ષ પર્થિત ઉગ્ર તપ કર્યો, પ્રભુએ છદ્મસ્થાવસ્થામાં વિશેષ તપ કર્યાનું બતાવવામાં નથી.

* શ્રી ઋષભદેવના નિર્વાણને અને મહાવીરસ્વામીના નિર્વાણને ૪૨૦૦૦ વર્ષ ન્યૂન એક કોડાકોડી સાગરોપમનું અંતર સમજવું.

૧૦ કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્તિ વખતે તપ

૧ ઋષભદેવ, ૨ પાર્શ્વનાથ, ૩ મહિનાથ અને ૪ નેમિનાથને અઠૂમ તપના ત્રીજે દિવસે કેવળજ્ઞાન થયું. વાસુપૂજ્યે એક ઉપવાસે અને જાડીના ૧૯ તીર્થ-કરોએ છઠ્ઠ તપે-ખીજે દિવસે કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત કર્યું.

૧૧ કેવળજ્ઞાન જે વૃક્ષ નીચે પામ્યા તેનાં નામ

૧ ન્યગ્રોધ, ૨ સપ્તપર્ણ, ૩ શાલ, ૪ પ્રિયાલ, ૫ પ્રિયંશુ, ૬ છત્રાલ, ૭ શિરિષ, ૮ નાગ (કેસર), ૯ મહિ, ૧૦ પિતુંબ, ૧૧ તિલ્હ, ૧૨ પાડલ, ૧૩ જંબુ, ૧૪ અશ્વત્થ, ૧૫ દધિપર્ણ, ૧૬ નંદી, ૧૭ તિલક, ૧૮ આમ્ર, ૧૯ અશોક, ૨૦ ચંપક, ૨૧-ગકુલ, ૨૨ વેતસ, ૨૩ ધવ (ધાતકી) અને ૨૪ સાલવૃક્ષ નીચે કેવળજ્ઞાન પામ્યા-આ ૨૪ ચૈત્યવૃક્ષો કહેવાય છે.

૧૨ નિર્વાણતપ (મોક્ષ પામ્યા ત્યારે કરેલ તપ)

૧ ઋષભદેવ ચૌદ લકતે (૭ ઉપવાસે), મધ્યના જાવીશ તીર્થ-કરો માસ-ખમણે અને વીરપ્રભુ. છઠ્ઠ તપ કરીને નિર્વાણ પામ્યા છે.

૧૩ નિર્વાણ સમયે મુનિપરિવાર

વીરપ્રભુ એકલા, પાર્શ્વનાથ ૩૩ મુનિ સાથે, નેમિનાથ ૫૩૬ મુનિ સાથે, મહિનાથ ને સુપાર્શ્વનાથ પાંચસે મુનિ સાથે, વાસુપૂજ્ય છસો મુનિ સાથે, ધર્મનાથ આઠસો મુનિ સાથે, પદ્મપ્રભુ ૩૦૮ મુનિ સાથે, શાંતિનાથ ૬૦૦ મુનિ સાથે, વિમળનાથ છસો મુનિ સાથે, અનંતનાથ ૭૦૦ મુનિ સાથે, ઋષભદેવ દશ હજાર મુનિ સાથે અને જાડીના ૧૨ તીર્થ-કરો હજાર હજાર મુનિ સાથે મોક્ષે ગયા છે.

૧૪ પૂર્વભવે શ્રુત કેટલું 'મેજળ્યુ' હતું?

શ્રી ઋષભદેવના છવ દાદશાંગીધારક હતા, ખીજા ૨૩ પ્રભુના છવો ૧૧ અંગના ધારક હતા.

૧૫ પૂર્વે કેટલા સ્થાનકેનું આરાધન કર્યું હતું?

પહેલા ને છેલ્લા તીર્થ-કરે વીશે સ્થાનક આરાધ્યાં હતાં અને મધ્યના ૨૨ પ્રભુએ ૧-૨-૩ અથવા વિશેષ સ્થાનકોની આરાધના કરીને તીર્થ-કરનામકર્મ પાંધ્યું હતું.

૧૬ કયા પ્રભુની મૂર્તિના મરતકે પર કેટલી ફણા હોય છે?

શ્રી સુપાર્શ્વનાથની મૂર્તિ ઉપર છત્ર તરીકે ૧-૫-૬ ફણા હોય છે. શ્રી પાર્શ્વનાથની મૂર્તિ ઉપર ૩-૭-૧૧ ફણા છત્ર તરીકે હોય છે. ખીજા પ્રભુની મૂર્તિ ઉપર ફણા હોતા નથી.

કુંવરજી

વ્યવહાર-કૌશલ્ય

લેખક-મોક્ષિતક

(૧૫૪)

“ અભણ માણસને સમજાવવો સહેલો છે એમ સિદ્ધાંતમાં લાગે, પણ ચાલુ વ્યવહારમાં કોઈ પણ માણસ બીજાથી સમજી જાય એવી પરિસ્થિતિમાં પોતાને મૂકવામાં વાધો લે છે એટલું જ નહિ, પણ જે માણસે તેને સમજાવેલ હોય છે તેને તે ધિક્કારે છે. ”

સંસ્કૃતમાં એક સુભાષિત છે તેનો ભાનાર્થ એ છે કે ‘ અભણ માણસને સમજાવવો સહેલો છે, વિશેષ જાણકારને સમજાવવો એથી વધારે સહેલો છે, પણ અધકચરા માણસને-થોડી પૂછએ મોટો જ્ઞાનવ્યાપાર કરનારને-હજારને ગાડીએ ગાધી બની ખેડેલા પડિતમૂર્ખને તો ખહા પણ સમજાવી શકે નહિ ’

આ વાત સાદી, સાચી અને મમજાન નેની છે તદ્દન અભણ માણસ હમેશા બીજાની દોગવણી પર આધાર ગમે છે એને મત આપવો હોય કે વેપાર કરવો હોય, પસંદગી કરવી હોય કે નાસભાગ કરવી હોય-સર્વ કાંઈ બાબતમાં એને જગ સહાનુભૂતિપૂર્વક સમજાવો એટલે એ દોરવણીને આધીન થશે. નિષ્ણાત વિદ્વાન મમજાને તો દનીતથી દોરવી શકાય છે, એને દોરવા માટે ન્યાયની કોટિ ઉપયોગી થાય છે, થોડું કહેતા બાકીનું બધું એ સમજી જાય છે અને એને ગલદાર પર લાવવામાં બહુ ઝાઝો પ્રયાસ પડે છે

પણ વચ્ચેનો અધકચરો વર્ગ છે, એ બહુ આકરો થઈ પડે છે એ પોતાની જાતને સમજી માને છે, એ અન્યની દોગવણી પર દોરવાવામાં પોતાની આત્મલક્ષ્યતા સમજે છે એનામાં અદ્ભુત સત્ત્વ ધણું ઝાંધુ હોય છે છતાં જે હોય છે તેમાં પોતે મસ્ત હોય છે એ પોતાને હોશિયાર માને છે, પોતાની મર્યાદાઓથી એ બીલકુલ અણુવાકેશગાર હોય છે અને બીજાને એ તુચ્છ માને છે દુનિયાની મમજાણને ઇગરો માનનારા આ વચલા વર્ગના પડિતમન્યો બીજા પોતાને દોરવી જાય એ વાતમાં પણ પોતાની અત્પતા માને છે અને ખાસ વાત તો એ છે કે એનું સારુ ઇચ્છીને કાંઈ દોરવવા કે સલાહ આપવાનો પ્રયત્ન કરે તો તેને એ મનથી ધિક્કારે છે અભણ માણસો પૈકી આ જાતના અર્ધદગધોને સમજાવવા ઘણા મુશ્કેલ છે તેઓ પોતાનું ક્રિય સમજી શકતા નથી અને તે શું છે? ક્યા છે? અને કેમ મળે? એ વાત સમજાવનાર તરફ મા. કે પ્રેમની નજરથી જોતા નથી તદ્દન અભણ માણસો તો પોતાની મર્યાદા સમજે છે, પણ આ વચના વર્ગના માણસોથી તો તોના પોઠાગવી પડે તેવો દુનિયાનો ક્રમ છે અને આવા વર્ગ મોટો હોઈ એની સાથે સીક્ષતથી કામ લેવાની જરૂર છે, એમાં બળજબરી ચાલે તેમ નથી

“ In theory it is easy to convince an ignorant person, in actual life men not only object to offer themselves to be convinced, but hate the man who has convinced them ”

(૧૫૫)

મહાન કાર્ય એના કરનારની જિંદગીના નાશ સાથે નષ્ટ થઈ જતાં નથી, પણ એ કરનાર પાછળ જે જીવતા રહે અને એ કાર્યકરની યાદગીરી જાળવી રાખે-તેમનામાં એ કાર્ય જીવે છે અને ફાલેફૂલે છે.

મોટાં કાર્ય કદી નાશ પામતાં નથી. મોટા કામનો આદર જ એવો સરસ હોય છે કે એમાં અંતરનો આનંદ આવ્યા જ કરે. મહાન કામો ઉપાડવા માટે શક્તિ જોઈએ, ધીરજ જોઈએ, મગજ જોઈએ, ચીવટ જોઈએ, ચીકટ વૃત્તિ જોઈએ અને દેહ પાતયામિ વા કાર્ય સાધયામિ એવો દૃઢ નિશ્ચય અને આત્મવિશ્વાસ જોઈએ. મહાન કાર્ય હાથ ધરનારને યેવડો આનંદ છે. કામ ન થાય તો ધીરજેટ્ટા કરી મણ્ણ અને થાય તો અસાધારણ સંતોષ થાય.

પ્રજાળ પુરુષાર્થ અને દૃઢ નિશ્ચય પાસે તો મોટા પર્વતો જટલી કે જેની મુસીગતો પણ નબત્તી નથી. આત્મવિશ્વાસ એને સાધનો મેળવી આપે છે અને એવાં સાધનોનો લાભ એ ખૂબ આદરથી લે છે. આરંભ ન કરવો એ પ્રથમ હઠાપણની વાત છે અને આદરેલ કામને છેડે પહોંચી સિદ્ધિ પ્રાપ્ત કરવી એ ઈચ્છા નંખરની અક્કલની વાત છે. સુએઝની નહેર કરવાનો નિશ્ચય કરનાર કે એવરેસ્ટના શિખર પર ચઢનાર અંતે વિજય હસ્તગત જરૂર કરે છે. વિજ્ઞાનની મહાન શોધો કરનાર કે વાયુયાનમાં ઊડવાનો રેકર્ડ કરનાર અંતે વિજય વરમાળ લે છે.

વિજ્ઞાનની શોધખોળ, સર્વદેશીય સાગ કે સામાજિક ઉત્થાનના લબ્ધ કાર્યમાં કોઈ પડે ત્યારે એને મનમાં નિરુપમ આનંદ-સંતોષ થાય છે અને એવાં મહાન કાર્ય એવા કાર્યકરના અવસાનથી કદી મરી જતાં નથી એ તો નવયુગને દીવાદાંડી જેવા થઈ પડે છે અને માર્ગદર્શક થાય છે, તેમ જ પ્રગતિપ્રેરક સૂત્ર પૂરું પાડે છે. એડિસનની એક શોધ એના મરણથી મરી નથી ગઈ, એણે અનેક અવનવી દિશા એના પશ્ચાદ્ગામી વૈજ્ઞાનિકોને અર્પી છે. મહાત્માજીએ સાદાઈ, અદ્વિતિયા કે સત્યના પ્રયોગો કરી મહાન કાર્ય કર્યું છે તે તેઓથી નહિ હોય તે દિવસે નાશ પામવાનું નથી. એવાં મહાન પ્રેરણાદાયક કાર્યો તો કરનારની પછી પણ જીવંત જીવતાં રહે છે અને નવયુગને પ્રેરણા આપે છે. મહાન કાર્યના વારસાને ઝીલનાર એ કામને વધારે જલ્દીથી, વિચારપથમાંથી કાર્યકર દશામાં એને મૂકે છે અને અધૂરાં રહેલાં વિગતો તથા વિચારોને આગળ વિસ્તરાવે છે.

મહાપુરુષો જીવતાં હોય છે ત્યારે જનતાને મસ્તકે બેસે છે અને અવસાન પામે છે ત્યારે આકાશમાં ધ્રુવતારા તરીકે પ્રકાશી જીવનની દિશા સૂચવે છે. મહાન કાર્ય તેટલા માટે કદી મરતું નથી, એનો નાશ ચક્ર્ય કે કદપ્ય નથી, એનું અવસાન સંભવિત નથી. કુશળ મનુષ્યને મહાન કાર્યો જરૂર પ્રેરણા આપે છે.

"A great act does not perish with the life of him who performed it, lives and grows up into little acts in those who survive the doer thereof and cherish his memory."

SMILES (26-9-38)

(૧૫૬)

સુખમાં અને દુઃખમાં, આનંદમાં અને દિલગીરીમાં, ક્ષેત્રમાં
અને હારમાં, ધર્મમાં અને વેપારમાં જીવનના સર્વ
સંયોગોમાં—નિર્ણયાર્થક તત્ત્વ ચરિત્ર છે.

આપણે પુત્રજન્મનો ઉત્સવ કરતા હોઈએ કે એકના એક ભાઈ, મિત્ર કે રનેહીના અવસાન પર નિરાપાજલિ દેતા હોઈએ, આપણે પરીક્ષાના સુંદર પરિણામના અભિનંદનો લેતા હોઈએ કે વ્યાપારમાં મોટી ખોટ જવાના ખ્યાલમાં મૂંઝાતા હોઈએ, કેસ જીતીને આવ્યા હોઈ હરખાઈ જતા હોઈએ કે વાલ્વિવાદમાં પાછા પડવાના ખ્યાલથી અકળાતા હોઈએ, આપણે ધર્મમાર્ગમાં મોટી મખાવત કરી કર્તવ્યકરણના આનંદમાં હોઈએ કે વ્યાપારધામાં દા' સફળ પડવાના આગ પગ ખેંચા હોઈએ—એ પ્રત્યેકમાં અને સર્વમાં માપક તત્ત્વ તો આપણું ચરિત્રજ્ઞાન જ છે.

ચારિત્રવાળો પ્રાણી સુખમાં મલકાઈ જતો નથી, દુઃખ એને દબાવી દેતું નથી, આનંદનું પાર્થિવ સ્વરૂપ એ સમજે છે અને દુઃખનું ઓસડ દહાડા છે એ વાતમાં એને વિશ્વાસ હોય છે એને વિજયમાં અભિમાન થતું નથી અને પાછા હઠવામાં નાસીપાસી હોતી નથી સંચારિત્રશીલ મનુષ્યનું જીવન ચોક્કસ આદર્શ પર ધડાપહું હોય છે અને એ નિયમોને એ કદી ચૂકતો નથી. પરિણામે એના આતરશયુઓ જોર કરતા નથી. એ આપત્તિનું મૂલ્ય આડે છે અને મપત્તિમાં અભિમાનમાં આવી જતો નથી એ વિજય-વરમાળ પહેરે ત્યારે એને હર્ષોદ્રેક થતો નથી અને દુઃખના દહાડામાં એ અકળાઈ જતો નથી. સર્વ સંયોગોમાં મન પગતો કાબૂ એ કદી ખોતો નથી અને મોટી ચિંતા, આકરા વ્યાધિ કે પ્રિયતા વિયોગથી એ મૂંઝતો નથી.

સર્વ સંયોગોમાં એનું મન સમચિત્ત રહે છે. એના ધરને આગ લાગે તો સામે જોમો જોમો એ બળી જતો નથી અને મોટો અણધાર્યો લાલ મળી જાય તો તે નાચવા-કૂદવા મંડી જતો નથી આની જાતની ચિત્તની સમતા પ્રાપ્ત કરવી એ સારા ચારિત્રવાનથી જ બને છે અને તે માટે નિરતગ્નો અભ્યાસ અને ચાલુ અનુભવો કામમાં આવે છે, ધોરણ વગરનું—નિયમવિહોળું જીવન કર્ણુ (rudder) કે સદ વગરના વહાણ જેવું છે અને જેવો પવન આવે તે પ્રમાણે ચત્રત્ર અવ્યવસ્થિત રીતે ધસડાઈ જનારું છે. તે વસ્તુતઃ નકામું છે અને અતે પરિણામ વગરનું છે.

જીવનના નિયમો ધડો, મન પર ગંધમ રાખો, સમચિત્ત થવાના સુંદર પરિણામો સમજો અને પછી જીવનની મોજે માણો. સુંદર વર્તન પર જીવનતત્ત્વનો નિર્ણય થાય છે. આનંદ માનવો એ તો અંતગતમાનો વિષય છે દુઃખપાક કે કુશકા ઉપર મમભાવ થયો, સત્ય અને અહિંસા જમાવવા નિશ્ચય થયો, પ્રમાણિકપણે મળેલ પાછામાં રાજ્યપ્રાપ્તિ ગણવાની લાવના આવી—એટલે આરે મામ ઉત્તમ જ છે. કુશળ પ્રાણી સંચારિત્રવાન યદ જીવન સફળ કરે છે.

“ In happiness and unhappiness, in joy and sorrow, in success and failure, in victory and defeat, in religion and business, in all the issues of life, the determining factor is character ” (4-10-38)

વખત નથી

ઉપરના મધ્યાહ્નવાળો લેખ ગુજરાતી પત્રમાં વાંચતાં તે વિષયમાં કાંઈક લખવાની ઇચ્છા થઈ. તેવામાં ‘વ્યવહારકૌશલ્ય’માં આવેલો ગહુ જ જૂનો લેખ ધીજી આવૃત્તિ માટે છપાતો હતો તે વાચતાં તેમાં એમ લખેલ છે કે-‘જો તમારે કામ કરાવવું હોય તો ગહુ કામવાળાને શોધજો, નવરાને તો વખત નથી.’ આટલા ઉપરથી જરા વધારે પ્રકાશ પડ્યો. ‘વખત નથી’ એમ કહેનારા માણસો સાચા નથી. જો કે તેઓ ત્યાં સુધી જોલે છે કે-‘જાવાનો ય વખત નથી, ઊંઘવાનો ય વખત નથી, છેવટ મરવાનો ય વખત નથી.’ પરંતુ આ જોલવું વાસ્તવિક નથી. કામ કરનાર પાસે ગમે તેટલા કામનો ભરાવો હોય છતાં જો વ્યવસ્થા કરતાં આવડતી હોય, કમ જોડવતાં આવડતો હોય, ટૂંકામાં નીકાલ લાવવાની સમજણ હોય અને દીર્ઘસૂત્રોપણું ન હોય તો જરૂર માણસ અનેક કામો ગહુ સારી રીતે કરી શકે છે.

કોઈ ડાહ્યા માણસ પાસે સલાહ લેવા જશે. તો તે ગમે તેટલા કામમાં હશે તો પણ તમારી વાત લક્ષ્યપૂર્વક સાંભળીને તરત જ યોગ્ય સલાહ આપશે. નવરા માણસ પાસે પ્રાયે તો કોઈ સલાહ લેવા જતું જ નથી, પરંતુ કદી જાય તો તે લક્ષ્યપૂર્વક વાત સાંભળશે નહીં, તેના પર પૂરતું લક્ષ આપશે નહીં અને યોગ્ય સલાહ પણ આપી શકશે નહીં. વ્યાધિના પ્રસંગમાં અનેક દર્દીઓથી રોકાયેલો વૈદ્ય કે ડાક્ટર હકીકત સાંભળીને જે ઉપચાર ગંતાવશે તે નવરો વૈદ્ય કે પેથન્ટ વિનાનો ડાક્ટર ગતાવી શકશે નહીં.

અનેક કેસોમાં ગુંથાયેલા મગજવાળો વકીલ કે ગેરિસ્ટર નવા અમીલની વાત લક્ષ્યપૂર્વક સાંભળશે અને તેને ભરવા જેવા પગલાં તરત જ કહી દેશે. તેમાં તે મૂંઝાશે નહીં.

ગિનરોજગારી માણસ કોઈ સતત ઉદ્યમી પાસે સલાહ લેવા જશે તો તે આવનારની હકીકત સાંભળી તેની સ્થિતિને અનુસરતો ઉદ્યોગ ગતાવશે અને તેવી અનુકૂળતા પણ કરી આપશે.

ઉપરના હાંતોથી જણાશે કે-‘વખત નથી’ એમ કહેનારા જો કે અમુક અંશે સાચા પણ હોય છે, કામનો ભરાવો ઘણો હોય છે, અવકાશ ઓછો હોય છે, છતાં તે જો ધારે તો ધીરજ કામો પણ હાથમાં લઈ શકે છે અને તેની યોગ્ય વ્યવસ્થા કરી તેમાંથી નીરાળો થઈ શકે છે. પ્રમાદમાં પડેલો ‘વખત નથી’ એમ કહે કે ન કહે, પણ તે કામ કરી શકતો નથી, ઉદ્યમી જ કામો કરી

શકે છે, માટે કામ કરી ગતાવવાની ઇચ્છાવાળાએ ‘વળત નથી’ એ શબ્દથી ગચાવ ન કરતાં અમુકે મુદત આપવી અને તે વળતે આવનારનું કામ કરી આપવું.

કોઈ પણ ધર્મજનું સામાયિક, પ્રતિક્રમણ કરવાનું, જિનપૂજા કરવાનું અથવા વ્યાખ્યાન સાંભળવા આવવા વિગેરેનું કહેતાં ઘણા ભાઈઓ તરફથી ‘ઇચ્છા તો ઘણી થાય છે, પણ વળત મળતો નથી.’ આવા જવાબ મળે છે, પરંતુ તે જવાબ સાચો નથી. કરવા ધારે તો જરૂર વળત મેળવી શકાય છે. માત્ર પ્રમાદ તજવો પડશે, સ્ફૂર્તિ રાખવી પડશે, ગપ્પાસપ્પા મારવા માટે બેસી શકાશે નહીં, જે આમ કરશે તો જરૂર અનેક કાર્યો વહેલા મોડા પણ કરી શકશે. માત્ર કોઈ પણ કામ કરવાની તમત્રા થવી જોઈએ. કહેવું અઘટતું છે છતાં પ્રસંગોપાત કહેવું પડે છે કે-અવકાશ ન હોય છતાં નાની મોટી માંદગીમાં દિવસો વ્યતીત કરવા પડે છે કે નહીં? તે વળતે કેમ ગદાં કામ બંધ કરવાં પડે છે, તેમ ધર્મકાર્ય કરવાને વળતે પણ બીજાં કાર્યોના ટાઈમ આધો-પાછો-ઓછોવત્તો કરવાથી જરૂર કોઈ પણ શુભ કાર્ય થઈ શકશે.

આ વિષય ઘણો બહોળો છે, પરંતુ નિરુદ્ધમીને ઉદ્ધમી ગનાવવા અને ઉદ્ધમીમાં તેજ લાવવા આટલું જ લખાણ ગણ માની લેખ સમાપ્ત કરવામાં આવે છે.

કુંવરજી

ફરજીઆત કે મરજીઆત ?

શારીરિક કોઈ પણ વ્યાધિ થયો હોય અને વૈદ્ય અથવા ડાક્ટર કહે કે તમારે અમુક પદાર્થો નહીં ખવાય, આ પ્રમાણે પરચ પાળવું પડશે અને અમુક કડવી ને કસાયલી દવા લેવી પડશે કોઈ સાકરચુક્ત પેશાબવાળા વ્યાધિગ્રસ્તને કહે કે ‘હવે તમારે જિંદગી પર્યંત ગળપણ ખવાશે નહીં, ખાશો તો મૃત્યુ-વશ થશો.’ કોઈ ક્ષયની જરા સરખી અસરવાળા દર્દીને કહે કે ‘તમારે સ્ત્રી-સંગ બીલકુલ છોડી દેવો પડશે.’ આ બધી વાત ફરજીઆત છતાં કળૂ કરવામાં આવે છે, તેમાં જરા પણ આનાકાની કરવામાં આવતી નથી, પરંતુ આ કર્મના રાગથી ઘેરાયેલા જીવને તેના વૈદ્ય તરીકે શાસ્ત્રકાર કે શુરમહારાજ વિગેરે કહે કે ‘તમારે અમુક પદાર્થો અલક્ષ્ય તણ દેવા પડશે, રાત્રિભોજન તજવું પડશે, ટાહું પાણી નહીં પીવાય અને બીજી પણ તેવી જ પરજી પાળવી પડશે’ એમ કહે, તેમ જ હિંસક વ્યાપાર નહીં કરવાની કે અનીતિ તણ દેવાની, વિશ્વાસઘાત

નહીં કરવાની, પરત્તી સામે દૃષ્ટિ પણ નહીં કરવાની કે અતિ લોભાતુષ્ણા છોડવાની વાત બતાવે તે સાથે કર્મરૂપી વ્યાધિના પરમૌપધ તરીકે જિનપૂજા કરવાની, શુરવંદન કરવાની, તીર્થયાત્રા કરવાની, શક્તિ અનુસાર તપ કરવાની, જ્ઞાનવૃદ્ધિ કરવાની, પરમાત્માની વાણી શુરદ્વારા સાંભળવાની કે સ્વતંત્ર રીતે ધર્મશાસ્ત્રો વાંચવાની જરૂરીયાત બતાવે તો એ બાબત ફરજિયાત કરવાની ચોખ્ખી ના પાડશે અને મરજિયાત કરવાનું કહેશે એનું કારણ એ છે કે એ પોતે ભાવવ્યાધિથી ઘેરાયેલો છે એનું એને જ્ઞાન નથી. એ વ્યાધિને તે ચોખ્ખો નથી. એ વ્યાધિના પરિણામ તરીકે શરીરે વ્યાધિશ્રસ્ત રહે છે, નાણા મેળવવાના અનેક પ્રયાસો કરતાં છતાં કોઈ જગ્યાએ ફાવતો નથી, આગરુ ઈર્ષ્યાત મેળવવાના પ્રયત્નો પણ નિષ્ફળ બને છે. એમ અનેક બાબતો બુદ્ધિ છે, બાંહે છે, પરંતુ તે કયા કર્મના પરિણામ તરીકે છે તેની કહી મેળવી શકતો નથી. સંસારની અનેક બાબતો તે ફરજિયાત કરે છે ને કરાવે છે, તેમાં આનાકાની કરતો નથી; છતાં ધર્મના સંબંધમાં તેને ફરજિયાત કરવાનું ગોઠતું નથી કારણ એ જ છે કે ભારેકર્મીપણથી એને ધર્મ કરવાનું પસંદ પડતું નથી. ધર્મને તે નિરુપયોગી માને છે અને તેમાં 'ફરજિયાત તો બેઠકો જ નહીં' એમ દૃઢપણે કહે છે.

સંસારમાં અનેક બાબતો એવી છે કે જેમાં ફરજિયાત જોડાવાની જરૂર પડે છે. એમાં અત્યારના ડાહ્યા ગણાતા મનુષ્યો ના પાડતા નથી. ફરજિયાત કરે છે ને કરાવે છે, માત્ર આત્મહિતના કાર્યમાં જ તેને ફરજિયાત કરવાનું ગોઠતું નથી. કેટલીક ધર્મની બાબતોને તે ધર્મ તરીકે સ્વીકારતા જ નથી અને 'શું એમાં જ ધર્મ છે?' એમ કહીને તેની ઉપેક્ષા કરે છે.

બાળકને નિશાળે મોકલવા વિગેરે અનેક બાબતમાં પોતે ફરજિયાત પ્રવૃત્તિ કરે છે. તે બાળક ઉમરલાયક થઈ કેળવણીનો લાભ સમજે ત્યારે પછી ફરજિયાતની જરૂર રહેતી નથી, પરંતુ તે વખતે તે સુસ્થિતિમાં આવેલ હોય છે. તે જ પ્રમાણે ધર્મના સંબંધમાં પણ જ્યારે મનુષ્ય તેનો લાભ સમજે છે ને તેની જરૂરીયાત સ્વીકારે છે ત્યારપછી ફરજિયાત કરાવવાની જરૂર પડતી નથી; પરંતુ એ સંબંધમાં પોતાનું બાળપણ છતાં તે પોતાને સુસ્થ માની બેસે છે. આ વિષયનો દીર્ઘ વિચાર કરતાં ચોક્કસ જણાશે કે મનુષ્યનિર્દોષી સફળ કરવા માટે ધર્મારાધન ફરજિયાત કરવા કરાવવાની અનિવાર્ય જરૂરીયાત છે તેનો જે અસ્વીકાર કરે છે તે ભૂલ કરે છે અને ભૂલ કરાવે છે તેને માટે ખરી વાત તેમને સમજાવવાની આવશ્યકતા છે.

કુંવરજી

ક્ષાએ પોતાને વિગ્નરે છે તત્સમયે જ તે આનન્દ, મરતી અને વિજયના સૂક્ષ્મ આનંદ પ્રદેશમાં પ્રવેશ કરે છે. દેહનામનું જ્ઞાન ભૂલવાની સાથે જ આત્માની વીર્યશક્તિ જાગ્રત થાય છે અને તે જાગ્રત્તે ગમ્ય કરે છે. દેહ, નામ, મૃત્યુ વગેરેને ભૂલી જવાથી આત્મશક્તિનાં ગારણાં ખૂલે છે અને આત્મામાં અનેક શક્તિઓ પ્રગટે છે.

સંપ્રાહક:—શાંતિલાલ ઠાકુરલાલ શા

ચિંતન

- ૧ મન સ્વસ્થ હોવા માટે સાનુકૂળ સંજોગોની આવશ્યકતા છે.
- ૨ જાગૃતદશાના સંસ્કારોથી થયેલા પ્રત્યય (Impression) સ્વપ્નરૂપે સ્ફુરે છે
- ૩ જેમ જેમ અભ્યાસ અને વય વધતાં બાંધ છે તેમ તેમ નવી નવી જાતન જ્ઞાન અને અનુભવ દૃષ્ટિ સમક્ષ ખડાં થાય છે.
- ૪ યુવાવસ્થા ધ્યા ભૂલે છે, પરંતુ ઉત્તરાવસ્થામાં ધ્યા વકરે છે.
- ૫ જીવનમાં જે દુઃખ જીવેલી જાણે છે તે જ સુખની કદર ખૂબે છે.
- ૬ સુખીઆઓને મરણ ભયરૂપ લાગે છે, ત્યારે દુઃખીઆઓ મૃત્યુથી સંતોષ માને છે, કારણ કે તેવી રીતે જીવવામાં પણ હૃદયનું જોર જોઈએ છે.
- ૭ જીવનવ્યવહારમાં સુખદુઃખના રૂપ ભાતભાતનાં હોય છે, પરંતુ અનુભવ અથવા અવલોકન વિના તેની કલ્પના આવવી પણ મુશ્કેલ છે.
- ૮ બુદ્ધિમાન પુરુષે જડ વસ્તુમાંથી પણ ઉપદેશ લેવાનો છે.
- ૯ મિત્રતા કરવી એટલે વિશ્વાસમાં લેવાયું એમ નથી, પણ વિશ્વાસના પેટામ અવિશ્વાસ રાખી જાગૃત રહેવું.
- ૧૦ શુભની કિંમત શુભ ન હોય ત્યારે થાય છે, સુખની કિંમત દુઃખમાં થાય છે અને સારાની કિંમત નરસું કરાવે છે.
- ૧૧ સારાં માઠાં ગંધા ય પરિણામ આપણા સંચિતનાં ફળરૂપ હોય છે.
- ૧૨ સ્ત્રીઓની હૃદયશુદ્ધિ ઉપર જેમ લગ્નનો પટ છે, તેમ પુરુષની હૃદયશુદ્ધિ ઉપર ગંભીરતાનો કર્કશ પટ છે.
- ૧૩ સમર્થ વ્યક્તિનું પૂજન એ સર્વનો ધર્મ છે, પણ એ વ્યક્તિના પુત્ર-પૌત્રોમાં કે ઉપદેશકોના પુત્ર-પૌત્રોમાં પણ એ વ્યક્તિનું સામર્થ્ય કલ્પ્યા જ કરવું, એવી ભૂલો લોકો કેમ કરતાં હશે ?
- ૧૪ રૂઢી અને વ્યવહારના ખડકો ગરીબીમાં ઓળંગાતા નથી-મુશ્કેલ ધર્મ પડે છે
- ૧૫ જીવનમાં વટ, વહીવટ અને વ્યવહારમાં પાવરધા રહેવું અને માન, મરતજે તથા મોલો મેળવતા જવું એ જરૂરનું છે

શાહ મોહનલાલ હરિચંદ શીહોડી

પતિવ્રતા ચીડિયા (ચકલી)

સામાન્ય રીતે ઝોમ મનાય છે કે સમજણ-સદાચાર-વિવેક ઇત્યાદિ ગુણોનો ઇગ્નરો મનુષ્યોએ રાખ્યો છે, પરંતુ આ ઝોકાંત સત્ય નથી, અર્થાત્ મનુષ્યમાત્ર જ સદાચારી હોય એવું નથી, માનવહૃદયમાં જે પ્રવેશ થઈ શકતો હોય-અરેખીઅન નાઇકસમાં વર્ણવેલ કોઈ ચમત્કાર આપણને સાંપડી જાય અને તે દ્વારા પ્રત્યેક મનુષ્યના આત્મિક ભાવોને જે જાણી શકીએ તો આપણા આશ્ચર્યનો પાર ન રહે તેટલા પ્રમાણમાં અસદાચારીપણું નજરમાં આવે. મનુષ્યો વિરુદ્ધ તિર્ષ્યોને આપણે વિવેકહીન માન્યા છે અને તેથી માતા-પુત્રીમાં પણ આસક્ત બનવાનો સામાન્ય આરોપ પશુપક્ષીઓ ઉપર મુકાય છે; પરંતુ આ પણ સંપૂર્ણ સત્ય નથી. પશુપક્ષીઓમાં પણ મદાચારી હોઈ શકે છે તેવા ધણા બનાવો તોંધાયેલા બેવાય છે.

‘અનેકાંત’ માસિકના જેઠ માસના અંકમાં શ્રીયુત અયોધ્યાપ્રસાદ ગોવલીયના “જીવન કે અનુભવ” શીર્ષક લેખમાં કેનાક મદાચારી પશુઓના બનાવો રજૂ કર્યા છે. તેમાંથી પ્રસ્તુત મથાળાનો લેખ અક્ષરશઃ અનુવાદ કરી અત્રે રજૂ કરવામાં આવે છે. આ હૃદયગમ બનાવમાંથી પાડેલા સાર ગ્રહે એ જ શુભેચ્છા વર્તે છે.

“૧૨મી માર્ચ ૧૯૬૦ના પ્રાતઃકાળનો એ સોહામણો વખત હતો. અમે બધા ‘સી’ ક્લાસના રાજનૈતિક કેદીઓ માઉન્ટ ગુમરી જેલમાં કપડાનું ધાન વણતા હતા. લગભગ આઠ વાગ્યાના સુમારે એક ચીડિયા સાથે એક ચીડાને સખ્ત રીતે લડતો જોયો. ચીડો તેના પર બળાત્કાર કરવા માગતો હતો પણ તે ચીડીઆ જન પર આવીને પોતાને તેમાંથી બચાવી રહી હતી. ચીડાનો મનોરથ મદ્દજ ન થવાથી તેણે ક્રોધાવેશમાં આવી જઈને ચીડીઆની ગરદન વીખી નાખી. આથી તેનું પ્રાણપંજેર ઊડી ગયું. મરી ગયા પછી ચીડીઆ ઈચ્છી દીવાલ પરથી નીચે જમીન પર પટકાર્ષ પડી. અમે બધા કુતુહલવશ બની-અમારું કામ છોડી તેની ચારેકોર ફરી વળ્યા. એક બે મિનિટમાં જ એક બીજને ચીડો ત્યા આવ્યો અને અમારા પગ પાગે પડેલી ચીડીઆને અતિ આતુરતાથી અને શોકથી સુઘવા લાગ્યો. તેને ઉઠાડવા પ્રયત્ન કર્યા છતાં તે ઊંચો નહિ. તેનો તરફડાટ કઠોર હૃદયને પણ પીગળાવે તેવો હતો. આ ઉપરથી જણાતું હતું કે નવો આવેલ ચીડો જ મૃત ચીડીયાનો વારસવિક પતિ હતો. તે એટલો બધો શોકાતુર બન્યો હતો કે તેને અમારા તરફનો લગાર પણ લય રહ્યો ન હતો. અમે આ કુતુહલ અથવા આશ્ચર્ય પ્રેરને નેઈ રહ્યા હતા. એટલામાં જેલ સુપ્રિન્ટેન્ડેન્ટ અને જેલર ત્યાં આવી ચડ્યા. તેમણે જ્યારે આ વાત સાંભળી ત્યારે તેમના મોં પર પણ ચમત્કાર બન્યો. મરેલી ચીડીઆને જોઈ જોઈને બીજે આવેલ ચીડો કોઈ રીતે શાંતિથી એમે જ નહીં. આ કાળે અમે ચીડીઆને ત્યાંથી ઉઠાવી તેની નજરથી દૂર કરી ત્યારે તો એ ચીડો વિશેષ એચેનીયી આમથી તેમ ધુમવા લાગ્યો. તેના વાગ્યોએ મૃત

ચીડીઆની બે નાની પાંખો ત્યાં પડી ગઇ હતી. અંતમાં લાચાર થઇ, સ્મૃતિ-સ્વરૂપ તે બે પાંખોને ચીડો પોતાના માળામાં લઇ ગયો કે જ્યાં ક્યારેક તેઓ પ્રેમથી દામ્પત્યજીવન વ્યતીત કરતા હશે.

જેવી રીતે તે ચીડો તરફડતો અમારા પગ પાસે ધ્રુમતો હતો તેથી બરાબર વિખરીત પ્રથમનો કામાતુર ધાતક ચીડો દીવાલ પર લચ્ચીતતાથી બેઠો હતો અને સાચકે નજરે અમારી તરફ જોતો હતો. મરેલી ચીડીઆ પાસે આવવાની તો તેની હિમત જ ન હતી. વાત પણ ઠીક છે કે એક પ્રેમી, જેવું હૃદય પ્રેમથી તરબોળ છે તે પોતાના શત્રુઓની પાસે પણ નિઃશંકતાથી ચાલ્યો જાય છે અને જેના હૃદયમાં પાપ છે તે બધી જગ્યાએ લપસીત રહે છે. પતિવ્રત, અલ્પચર્યા અને પ્રેમનો આ આદર્શ આજ નવ વર્ષ પછી પણ એક ચિત્રની માફક નજર સામે દેખાયા કરે છે. ”

હથેળીમાં સિદ્ધિ

જો દ્રવ્યે હોઈ મદ્, અહવા તરુણીસુ રૂપવન્તિસુ ।

સા જદ્ જિણવરધમ્મે, કરયલમન્દ્રે ઠિયા સિદ્ધિ ॥ ૧ ॥

અર્થાત્-દ્રવ્યપ્રાપ્તિમાં અને તેના રક્ષણમાં મનુષ્યોની જેવી મતિ હોય છે તેમજ સ્વરૂપવાન તરુણ શ્રી પ્રત્યે જેવી જીવિ પ્રવર્તે છે તેવી જો શ્રી જિતવરના ધર્મમાં વર્તે તો કરતલ-હથેલીમાં સિદ્ધિ આવીને વસે.

વાત તદ્દન સાદો છતાં ભારે કઠીન છે. એ સર્વમાન્ય અનુભવની વાત છે. જે ચિત્તવૃત્તિ સતત પૌદ્ગલિક વસ્તુઓને ટુંકી રહી છે-મન, વચન, કાયાના વ્યાપાર અહર્નિશ જે ભૌતિક પદાર્થો મેળવવા મથી રહ્યા છે તેને એ સ્થાનેથી ખસેડી શ્રી જિનેશ્વરે પ્રરૂપેલા માર્ગમાં જો લાવવામાં આવે તો શું બાકી રહે ?

જગતમાં મહાન બંધન કહેા કે સર્વશ્રેષ્ઠ પ્રલોભન-આકર્ષણ કહેા તો મુખ્યત્વે જે જ વસ્તુઓ આપણી નજરે ચડે:

કંચન અને કામિની

એ સિવાયની ઘણી ચીજો પ્રલોભનકારી તો છે, પણ તે સર્વની અસર આ બે જેવી કાતિલ અને હથ નથી તેથી કંચન-કામિનીની જોડી જગત્વ્ય-હારમાં પ્રધાનપદે ગણાય છે. બીજી બાજતોનો ક્રમ ત્યારપછી આવે છે.

અર્થોપાર્જન માટે મનુષ્યો કેટલા દુઃખો સહે છે ? દરીઆપાર જવું પડે છે, વિદેશમાં ભટકવું પડે છે, અન્યનું દાસત્વ સ્વીકારવું પડે છે, કુધા-તૃધા-

અપમાન આદિ વેઠવા પડે છે, દિવસ ને રાત એ જ આધિ મગજને કોરી ખાય છે, આટલું કરવા છતાં લક્ષ્મીદેવીની કૃપા થવી એ તો પૂર્વકૃત સુકૃત યાને પુણ્યને જ આભારી છે. તેથી જ કહેવાયું છે કે “લક્ષ્મી: પુણ્યાનુસારિણી” લક્ષ્મીદેવી તેના અનેક કિંકરોમાંથી કોઈના ઉપર જ પૂર્ણ કૃપા કરે છે, કોઈકના પર તે હાસ્ય કરે છે, તો કોઈની અભિમુખ તે થાય છે કાયમી પ્રણય તો વિરલ જન સાથે જ શ્રીદેવી કરતા હશે ! અને તેમ છતાં મનુષ્યો તેની આશામાં કેટલું સહે છે ?

સ્ત્રી એ જગતનું અનેકું કદાચ સૌથી મહાન ગંધન છે. લક્ષ્મીને મોહપાશ છૂટે તેવો છે, પણ સ્ત્રીના કટાક્ષની જેને જરા પણ અસર ન થાય-જેનું ચિત્ત અલિપ્ત ન થાય તે કાં તો મહાન યોગી હોય અથવા પશુ હોય એમ શ્રી ભર્તૃહરિ કહે છે તે યથાર્થ જ છે કુદરતી રીતે જ સ્ત્રીઓમાં સૌંદર્યનો વાસ હોય છે. કોમળતા તો સ્ત્રીઓને સ્વાભાવસિદ્ધ હોય છે, તેથી પુરુષ માટે તેના સમાન અન્ય આકર્ષણ વિશ્વમાં ઘીળું નથી. તેમાં પણ જેના અંગેઅંગ-માંથી લાવણ્યની છોળો ઉછળતી હોય, જેની કમનીયતા—સુદરતા, તેને જ્યાં જાય ત્યાં સામ્રાટી સમાન માન અપાવતી હોય, જેના હાવ-ભાવ, અંગમરોહ, હલન-ચલન ઇત્યાદિમાં કળા વર્તતી હોય, જેના શબ્દે શબ્દે પુષ્પ ઝરતાં હોય એવી મહિમાસમાન અસર કરનાર દર્શનીય રામા-સ્ત્રીને જોતાં કયો પુરુષ સંયમિત રહી શકે ? કોણ તેની અસરથી મુક્ત રહી શકે ? મતલબ કે આ બધે ચીત્તે-દ્રવ્ય અને સુંદર સ્ત્રીની પ્રાપ્તિમાં મનુષ્યના મન, વચન, કાયાના સર્વ ભાવો અહોનિશ તીવ્રપણે વર્તતા હોય છે. આવો અતીવ ભાવ જો શ્રી જિનધર્મમાં-જિનપ્રણીત માર્ગમાં વર્તે તો સિદ્ધિગતિ હાથમાં જ સ્થિર થાય એમ કહેવામાં લેશ પણ અતિશયોક્તિ નથી.

કંચન અને કામિની એ બે વસ્તુએ આ જગતના જીવોને પોતાની માયા-લાળમાં ફસાવી એવા બેશુદ્ધ કરી દીધા છે કે તેને કૃત્યાકૃત્યનું પણ ભાન રહેવા દીધું નથી. આ સંબંધમાં ઘણો ઉપદેશ સંભળાય છે, પરંતુ તેની મોહવશ જીવને અસર થતી નથી.

જ્યારે આ બે વસ્તુ ઉપર છે તેવો ગાઢ પ્રેમ શ્રીજિનમાર્ગને વિષે આ હૃદયમાં વર્તશે ત્યારે જ ભવરોગ ટળશે હમણા તો આ રટણ છે કે—

અપૂર્વ સવસર યવો ક્યારે આવશે.....?

રાજપાળ મગનલાલ વહોરા

પુનઃ પ્રવેશ મનાતલું, મોટું પાટિયું એક;
 ચિત્તદાર પર ચોડીને, તરફ રોક અનેક. ૧૪
 આત્મવીર્યમય વજ્રનો, દંડ થઈ નિજ હાથ;
 ચિત્તદાર પર બેસીને, કર. ચોટી દિનરાત. ૧૫
 કો પણ ચોર કવચિત ધરે, પ્રવેશવા નો હામ;
 તો નિર્દય થઈ તેહને, હણી નાંખજે આમ. ૧૬
 ક્રોધ ક્રોધથી મારવો, ક્ષમા-શસ્ત્રથી સાવ;
 માન માનતું મોડવું, માર્દવ યંત્ર પ્રભાવ. ૧૭
 માયા ભુજગીય રોધવા, જપવો આર્જવ મંત્ર;
 લોભ સુલટને થોભવા, અલોભ થોભત તંત્ર. ૧૮
 રાગ રાગનો કાઢવા, ધર ઉત્તમ વૈરાગ;
 દ્વેષ શત્રુ આકર્ષવા, મૈત્રી ભાવ સુભાગ ! ૧૯
 મહામોહ સંહારવા, વિવેકની તલવાર;
 કર્મકટકને કાપવા, તપની તોપ કરાલ. ૨૦
 વૈભાવિક પરિણામથી, પાછો વળીને આમ;
 'પ્રતિક્રમણ' કરી બેસતું, જઈ પાછો નિજ ઠામ. ૨૧
 'સામાયિક' કરતો સદા, સ્થિર ધરી સમભાવ;
 નિરત^{૧૦} થઈ સ્વાધ્યાયમાં, આત્મભાવના ભાવ. ૨૨
 સાચવતો પોતાતલું, કરી પારકો ત્યાગ;
 'પરચખખાણુ' પરવસ્તુનું, કરી લીંચે મહાલાગ. ૨૩
 પરમ પુરુષ પરમાત્મના, પદપદ્મે પ્રણિધાન;
 પ્રણામ પ્રેરણા પૌંચૂંપતું, પરમ કરાવે પાન. ૨૪
 તે પાને પછી કાયનો, કરી સાવ ઉત્સર્ગ^{૧૧};
 અમૃત થઈને પામશે, મનનંદન અપવર્ગ^{૧૨}. ૨૫

ભગવાનદાસ મનઃસુખલાઈ મહેતા

૧ મનાઇતું. ૭ સાપણ ૮ રંગ. ૯ ભવંકર. ૧૦ રક્ત-આસક્ત.
 ૧૧ ત્યાગ. ૧૨ મોક્ષ.

* સ્વસ્થાનાત્યત્પરસ્થાનં, પ્રમાદસ્ય વશાદ્ ગતઃ ।

તત્રૈવ ક્રમણં ભૂયઃ, પ્રતિક્રમણમુચ્યતે ॥ ૧ ॥

પ્રતિક્રમણની વ્યાખ્યા—પોતાના સ્થાનથી પરિભ્રુત થઈ પ્રમાદવશે
 કરીને જે પરસ્થાનમાં ગયો છે, તેનું ત્યાં જ (સ્વસ્થાનમાં) પાછું જવું
 (આવવું) તે પ્રતિક્રમણ.

પ્રભાવિક પુરુષો

ચેડા મહારાજ

(૪)

“ સુવેગા ! તારા કુંવરીજાને સત્વર જઈને ખજાર આપજે કે ચિરકાળસેવિત મનોરથ-વૃક્ષને ફળ જોસવાનો સમય આવી રહ્યો છે.”

“ સૌગંધિક મહાશય ! આમ આજ-કાલ કરતાં તો આ વાતને વર્ષનાં વહાણા વાયાં. મારી શેઠાણીની ધીરજનો અંત આવ્યો છે. પ્રેમરૂપી ખંજરનો ઘા જેને વાગ્યો હોય તે જ એનું દુઃખ કેટલું થાય છે એનો ક્યાસ કાઢી શકે ‘ પ્રસૂતિની પીડા વધ્યા ન જાણી શકે ’ એ લોકોક્તિ ખરેખર સાચી છે. અંતરની વ્યથાનો સાચો તાગ પ્રેમી યુગલો જ સગણ શકે, માટે આવા વાયદા કરવાનું છોડી દઈ સાચેસાચું કહો કે વાત કયા આવીને અટકી છે ? ”

“ સુવેગા ! ત્યારે તું શું એમ સમજે છે કે આ બધી બનાવટ થાય છે ? તારા કુંવરીજાને તો મારી સંગાતે પરિચય નથી, પણ ચેટક મહારાજના અંતઃપુરની તારા સરખી દક્ષ દાસી કે જેની સોબત મેં વિશાલામાં પગ મૂક્યો ત્યારપછી માત્ર પંદર દિવસમાં ઘર્ષ છે અને તે એકમારી અત્યાર સુધી ચાલી આવે છે તેણીને પણ મારા વચનની કિંમત નથી ? તો પછી કહેવું જ પડશે કે ખરેખરો કળિયુગ આવ્યો.”

“ મહાશય ! આમ ઉત્તેજિત થવાનું કારણ નથી એમાં અણુવિશ્વાસનું પણ કારણ નથી. બાકી તમે વેપારી સોદાગર કય-વિક્રયના વ્યવસાયમાં અન્ય સૌ કંઈ ભૂલી જાઓ, નફોતોટાના આંકડા મૂકતાં તમને ખાવાનું પણ ન સાંભરે ! ભલેને ઊંચારી કુળવંતીને કંડી પડતી રસોઈ વારંવાર ચૂલો ફૂંકી ગરમ રાખવી પડે ! મારી કુંવરીજાનો શો વાંક કાઢું ? હું નજર સામે નિહાળી રહી છું કે અહીં આવ્યા-ને તમોને વર્ષ ઉપરાંતનો અવધિ વીતી ગયો. દરમીઆન નથી તમે એક વાર દેશલેગા થયા કે નથી તમારી ઘર-વાળીને અહીં બોલાવી ! શું તમને જૈરીછોકરાં સાંભરતાં પણ નથી ? તમે ગૃહસ્થાશ્રમી છો એ તો આપણા પ્રથમ પરિચયથી જ હું જાણી ચૂકી છું, એટલે જ આજે છાતી ઠોકી, કહી શકું છું કે ક્યાં તો પ્રેમ શું ચીજ છે એ તમે જાણતા જ નથી અથવા તો તમે દેવળ વ્યવસાયના કીડા છો ! ધનના દાસ છો ! એમ ન હોય તો છતે સાધને આણું નિરસ છવન કોણ ગાળે ? પુરુષના હૃદય ખરેખર કઠોર જ હોય છે !

“ જ્યારથી તમારી પાસેથી પેલી છળી લઈ જઈ મેં મારી સ્વામિનીને બતાવી છે ત્યારથી તેણીની દશા એટલી બધી

પલટાઈ ગઈ છે કે મને તો લાગે છે કે એ અગાઉના સુખ્યેષા ગંભીર ન હોય ! ક્યાં પૂર્વનું સ્વતંત્ર ને મોજીલું જીવન અને ક્યાં અત્યારનું પરતંત્ર ને વિદ્વજી જીવન ! કેાણ જાણે એ છબીના દર્શને શું જાહે કહ્યું છે કે ત્યારથી એમનો આનંદ, કુતૂહળ અને તનમનાટ પલાયન કરી ગયો છે અને એનું સ્થાન ગંભીરતા ને વિચારમગ્નતાએ લીધું છે. એમાં કેટલીક વાર ઉદ્વેગની રેખા પણ જણાય છે. સતત એ પ્રતિકૃતિના વિચાર એકાંત મળતાં ચાલતા જ હોય છે અને સ્વપ્નમાં પણ એ નામનો લવારો થઈ જાય છે. નથી તો પૂરું ખાતાં કે નથી તો પૂરું ઊંઘતાં ! ક્યાં એ પૂર્વની કંચનવર્ણી દેહલતા અને યુવાનીના અદ્ય તનમનાટથી નાચતાં અંગો ! અને ક્યાં હાલની બીભક્ષુની સરિતાપટ સમી શુષ્ક કાયા ! પ્રીતની રીત ન્યારી છે અને એની કારમી અસર મરદ કરતાં સ્ત્રી-હૃદય પર સત્વર ને સચોટ થાય છે. જેમ ચક્રવાકી ચક્રવાક પાછળ પોતાના જીવનની આહૂતિ દેતાં પાછી પાની નથી કરતી અને જેમ પળંગીઈ દીપકની જ્યોત પાછળ ફનાગીરી વહેરે છે તેમ જેણે પ્રેમરસનું પાન કહ્યું છે એને મન જીવન-અર્પણ એ માસુદી વસ્તુ છે. ‘પ્રેમપંથ પાવકની જ્વાળા છે’ એથી મારા તમારા જેવાં દેખનારાં દાંડે છે, બાકી અંદર પડેલાં તો મહાસુખ માણે છે.

“આટલો લાંબો ઇતિહાસ વાંચવાનું

પ્રયોજન એટલું જ કે મારી સ્વામિનીની દિવસે દિવસે થઈ રહેલી ગંભીર દશાનો પરદેશી બંધુ તમને સાચો ખ્યાલ આવે. એ વાત પરથી તમારી સરખા પુરુષ-હૃદયને સમજાય કે સીતા-દ્રૌપદી-દમયંતી અથવા તો કળાવતી કે અંજના જેવી મહાસતીઓના પ્રેમ એ શુભામી દશાના પ્રતીકરૂપ નહોતાં ! તેમ નહોતાં એ પાછળ પુરુષજાતિએ ગોઠવેલાં સમાજતંત્રના ભય કે નૈતિક કાનૂનનાં બંધન. એની પાછળ તો સતીહૃદયની શુદ્ધામાં ઝળહળતી પ્રેમજ્યોતિનો ગહન ઇતિહાસ લયે છે. એને ઉકેલવા સારું સ્વતંત્રતા કે કાન્તિનાં તિરસ ગાન ગાતાં શુષ્ક હૃદયો હરગીજ નકામાં છે. અરે ! પુરુષજાતિનો અતિ મોટો ભાગ એ ગૂંઘતા સમજી પણ નહીં શકવાનો ! નારીહૃદયની કોમળતા, અર્પણતા અને ચોતપ્રોતતા એ અનેરી વસ્તુ છે. કોઈ ભલે માને કે પુરુષજાતિએ ઊભા કરેલાં બંધનો અને રચેલા કાનૂનોની સખ્તાઈથી નારીજાતિ સૈકા-ઓથી પરાધીન દશા ભોગવતી આવી છે. આ માન્યતામાં થોડો સત્યાંશ ભલે હોય, ગાકી તો નારીજાતિનો જે નૈસર્ગિક સ્વભાવ છે અને એ સ્વભાવ પાછળ જીવન હોમી દેવાની જે દૃઢ શક્તિ છે તેથી જ ભૂતકાળના ઇતિહાસનાં પાનાં એ જાતિના અફભૂત મનોજીવનની સાક્ષી પૂરતા ઉલ્લેખોથી ભરાયાં છે. એ પ્રીતિ-ગાથાને ‘શુભામી’ તરીકે ઓળખનાર બ્રમ એવે છે. જે હાથ પારણું ઝુલાવે છે

તે હાથમાં જગતને હુચમચાવી મૂકવાની તાકાત છે. ફક્ત નિશ્ચય થાય તો જ-
 સ્ત્રીજાતિ એ શક્તિનો અવતાર છે. એની સામે પુરુષનું જમીર ઠીંગણું જેવું છે !
 અપેક્ષાથી આ વાત ગળે ઊતરે તેવી છે, કેમ કે મોટા મહારથીઓ પણ જે માતાના અંકમા ઉછર્યા, એ માતાની સૂચનાઓથી ટગમગ દશા ભૂલી, પગ મૂકતા ને ડગ ભરતા થયા; તેઓ એ માતાની હોડમાં ઊભા જ ન રહી શકે. તેથી તો શાસ્ત્રકારોએ ‘જનની’નું સ્થાન સર્વોત્કૃષ્ટ પદે સ્થાપ્યું છે. એના વાતસહ્યની તોલે કોઈ ચીજ આવી શકે તેમ નથી, જેમાં નારીજાતિની ગુણવંદના છે. એ યથગાથા અજોડ છે

“સૌગંધિક મહાશય ! તમે એમ ન સમજશો કે આ અળળા મારા સહ કાર વિના શું કરી શકવાની છે ? જાળમા આવેલ માછલું હવે ક્યાં જવાનું છે ? માટે એને ઇચ્છા મુજબ નાચ નચાવું ! સાચી વાત તો એ છે કે મારી શેકાણી કુહીન વંશનું સંતાન હોઈ, ધર્મનીતિનો જાણકાર હોઈ, કોઈ ઉતાવળું પગલું ભરે તેમ નથી. વળી તમે જાણો છો કે રાજ્યકારવારની આંટીઘૂંટીઓ વિચિત્રતાથી ભરેલી હોય છે, પણ જ્યાં એક વાર પ્રેમની ગાંઠ બંધાઈ ત્યાં એ બધી પ્રતિકૂળતાઓનો હિસાબ મૂકાતો જ નથી. તેથી જ તમારી મારફતે સાધના કરવી ઇષ્ટ ધારી છે.

“તમેએ તમારા માલિકનું જે રીતે વર્ણન કર્યું હતું તે જોતાં તો એ મોટા

દેશનો સ્વામી છે. ગહારથી પણ સાંસ-
 જ્યું છે કે મગધદેશનો રાજા પ્રતાપી છે. તો પછી એને આ કાર્યમાં આટલી વિલંબ શો ? આમાં તો તમારું જ આગસ દેખાય છે. આની પાછળ કંઈ લાલસા કે ચાલણાણ તો નથી ને ? ‘આંગળ કહીને માંગળ વાસે, માંગળ કહીને મૂલ પ્રકાસે; જો ભૂલે તો કાઢે હાંસે, વણિક કળાથી દેવે નાસે’ એવી જે તમારી છાપ છે તેવું તો કંઈ નથી ને ? ”

“સુવેગા ! સાચે જ આજે તો તે રેતી પર મોટા આલિશાન મહેલનું ચણ-
 તર ઊંચું કરવામાં કંઈ કચાશ નથી રાખી. તારી કંપનાશક્તિને પણ ધન્ય છે ! અને નારીજાતિની વક્રીલાત કરવાની ચતુરાઈને પણ ધન્ય છે ! વિશાલાના અંતઃપુરમાં તારા સરખી દાસીઓમાં જ્યારે આવી દક્ષતા દૃષ્ટિગોચર થાય છે ત્યારે એનું આધિપત્ય ધરાવતાં મહારાણી કે એમની કુવંરીઓમાં એ શક્તિ પૂર્ણતાએ પહોંચી હોય એમાં આશ્ચર્ય જેવું પણ શું હોઈ શકે ? આજે ભારતવર્ષમાં ચેકામહારાજની દીકરી-
 ઓની જે પ્રતિષ્ઠા પ્રસરી છે એ આ પ્રકારના એકધારા સંસ્કારનો પ્રતાપ જ છે પણ આટલી પ્રશંસા પછી, ચેટી સુવેગા ! મારે કહેવું જોઈએ કે તેં મને તો અન્યાય જ કર્યો છે. તારી શેકાણીનું ઇષ્ટ સાધવામાં મેં મારા જ્યવસાયને ગાળુ પર રાખી કેવળ પરમાર્થદૃષ્ટિએ જે બચાવેર સાહસ ખેડ્યું છે અને લગભગ

એમાં સફળતા મેળવી છે અર્થાત્ વહાણ કિનારે આવ્યા જેવી સ્થિતિ ઉપસ્થિત કરી છે તેનો નતીજે મળી ગયો છે. વણિકકળાના વળાણુ તો દૂર રહ્યા, એની ડહાપણુગીરી તો અદૃશ્ય રહી, એની સહનશક્તિ, ધીરજ કે સાહસિકતા તો નજરે ન ચડી, માત્ર જડી એક સોદાગરી કિંવા વ્યવસાય-પટુતા ! અને તે પણ ટીકાની દૃષ્ટિથી !

“ લોળી વામા ! સાંભળ. આવાં કાર્ય પાછળ વણિકબુદ્ધિ અને ખંત ન હોય તો ભાગ્યે જ એમાં સફળતા પ્રાપ્ત થઈ શકે. ઉતાવળથી તો જોતજોતામાં ભડકો થઈ જાય ને કાર્ય વિણસી જાય ! ‘ વાણીઆ વિના રાજ્ય રાવણુનું રાજ્ય ગયું ’ એ લોકોક્તિ શું તેં નથી સાંભળી ? ખેર ! તારી માફક મને લાંબાણુ કરવાનો સમય નથી. ધ્યાન રાખી સાંભળ. જો આજે એકાદશી છે ત્યારથી ચોથા દિવસે અર્થાત્ પૂર્ણિમાના મધ્યાહ્ન કાળ પછી, મગધનો સ્વામી થોડા અંગ-રક્ષકો સહિત અંતઃપુરની સમીપમાં જે જાગ છે ત્યાં આવી પહોંચશે. તે પૂર્વે તારી સ્વામિનીએ ગંધી તૈયારી કરી ત્યાં સત્વર હાજર થવું જોઈએ. કોઈને સાથે લેવાનું નથી. સુરંગમાર્ગે એવો સાંકડો છે કે નાનકડા રથ સિવાય કોઈ પસાર થઈ શકે તેમ નથી, તેમ વિલંબ પણ થવો ન ઘટે. મહાન્ શત્રુના ઘરમાં ઝાંઝો વિલંબ જોળમકારક છે ”

સૌગંધિક ને સુવેળાના આ સંવાદ પરથી ચાલુ કથાનો મેળ સહજ અનુમાની શકાય

તેમ છે, છતાં એને ચથાર્ય સ્વરૂપે જોઈ લઈએ કે જેથી વાર્તાપ્રવાહ અગાધિત-પણે આગળ વહે

જ્યારથી રાજગૃહીમાં નિરાશ હૃદયે હૃત પાછો ફર્યો ત્યારથી શ્રેણિક ભૂપાલના હૃદયમાં એ ગનાવ જગરો મંથનકારી થઈ પડ્યા. પ્રથમ તો સ્નેહનો તંતુ ઉદ્દેગ પમાડતો, પણ હવે એની સાથે ગોત્રહીણપતનો ટોણો ભળ્યો અને એ જાતનો ટોણો સામાન્ય વ્યક્તિને દુઃખકર્તા નીવડે તો મગધના સ્વામીને શંક્ય તરીકે લોકાચ એમાં નવાઈ પણ થી ? એ વાત અમાત્યમુખ્ય અભયકુમારના કહો પહોંચી. તરત જ તે મસલતગૃહમાં પોતાના પિતા રાજવીને તેડી ગયો અને તેમના મુખેથી એ વાતનો નિશ્ચય કરી લીધો કે વિશાળાનરેશની તનયા મુળ્યે-ધાને જ્યારથી ચિત્રપટમાં નિરખી છે ત્યારથી તે ચહાવા લાગ્યા છે અને તેણી તેવી જ રીતે પોતાને સ્નેહદૃષ્ટિથી જોતી હોય તો ગમે તે લોભ-હેવટે સંગ્રામ જોડીને પણ-પોતાની રાણી ગનાવવા રાજ તૈયાર છે. હૃતના અપમાનનો એ સીધો પ્રતિકાર છે. ક્ષત્રિયો માટે એ જાતના મુદ્દની નવાઈ નથી. જ્યાં આ જાતની જાતનો થઈ ચૂકી ત્યાં બુદ્ધિનિધાન અભયમંત્રીને ઝાંઝી મંત્રણા કે લાંબી વિચારણા કરવાપણું હતું જ નહીં. મુળ્યે-ધાને લાવવા સારુ કેવો માર્ગ લેવો ? કેવી યોજના કરવી ? એનું ચિંતનવન તો એના મગજમાં ક્યારનું ચાલી રહ્યું હતું. એ

માટે બિનસિદ્ધ વ્યુહો ગોઠવાતાં ને વિલીન થતાં આખરે એક કલ્પના પર આંખ ઠરી. રાજવીને એટલું કહી તે ઊઠ્યો કે ‘મહારાજા! આપ ગેદિકર રહો, ચેટકતનયા આપના મંદિરને જરૂર શોભાવશે. કાંઈપણ ઉચ પગલું ભરતાં પૂર્વે એના પ્રેમની પ્રતીતિ કરવી જોઈએ. એ માટે હું જ વિશાળા સિંધાવીશ. તમારે મારી સૂચનાઓનો અમલ કરવો ત્યાં ગયા પછી એ માટેનો કાર્યક્રમ જણાવીશ.’

સુવેગા સાથે લંગાણથી વાત કરનાર અને વલિકળતિની વ્યવહારકુશળતાની સચેટ છાપ પાડનાર સૌગંધિક એ અન્ય કોઈ નહીં, પણ મંત્રીશ્વર અભય પોતે જ હતો. આજે ચેટક મહારાજના અંતઃપુરની સમીપમાં સુગંધી તેલ અને સુવાસિત કરીઆણાંના વેપારી તરોકે ધામો નાંખીને પડ્યાને ચર્વ ઉપરાંતનો અવધિ વીત્યો હતો. અડો જમાવ્યા પછી અઠવાલીઆના ટૂંકા સમયમાં જ તેણે રાજમહાલયના દાસ-દાસીઓનું આકર્ષણ કરી લીધું હતું. સસ્તા દામે વિવિધ પ્રકારનાં તેડો વેચનાર સૌગંધિક તરોકે એની ખ્યાતિ સારીયે નગરીમાં પ્રસરી ચૂકી હતી. આવી સુંદર શરૂઆત પછી એણે દૈનકક્રમ શરૂ કરતાં પૂર્વે એક સુંદર રીતે આજેનાયેલ ચિત્રપટને પુષ્પ હાર ચડાવી ભાવપૂર્વક પ્રજ્ઞામ કરવાનો નિયમ રાખ્યો હતો. કોઈક વાર આ વિધિમાં ઠીક ઠીક સમય લેતો. એ વેળા અંતઃપુરની દાસીઓને સુગંધી પદાર્થની ખરીદમાં

ઢીલ થતી. આવી એક સમયની ઢીલ સારું સુવેગાને સુન્યેષા કુમારી તરફથી ઉપાલંભ મળતાં તેણીના મનમાં એ કોનું ચિત્રપટ છે એ જાણી લેવાની તાલાવેલી ઉઠ્ઠાવી. ખીજે દિવસે એકાંત જોઈ એણે સૌગંધિકને પ્રશ્ન કર્યો ‘જોઈતું હતું ને વેંચે કહ્યું’ એ કહેવત પ્રમાણે સૌગંધિકે એનું સ્વરૂપવર્ણન એવી છટાથી કરી જતાવ્યું કે સુવેગાના મનમાં વસી ગયું કે આવા ક્ષત્રિય સ્વામીનો યોગ મળે તો મારી શેઠાણી સુખી થાય તરત જ તેણીએ આ વૃત્તાંત પોતાની સ્વામિની સુન્યેષા કુમારીને કહ્યો અને અંતમાં જણાવ્યું કે “આ ક્ષત્રિયાવત સ ખીજે કોઈ નહિ પણ થોડા સમય પૂર્વે જેનું માથું આવ્યું હતું એ મગધરાજ ભંભાસાર પોતે છે.”

આ શબ્દો કર્ણમાં પડતાં જ તરેણી સુન્યેષાના અંતરમાં જળરતું મંથન ઉદભવ્યું. પ્રેમાળ માતા સાથે નહિના પૂર્વેની મંત્રણાઓ તાણ થઈ. સુવેગાને એ ચિત્રપટ લઈ આવવાની આજ્ઞા કરી.

‘વલિકકળાથી દેવ પણ નાસે’ એ કહેવત સુજળ ઇન્સિત સિદ્ધ થવાની પણ નણક આવતાં સૌગંધિકે કંઈ કંઈ યુક્તિઓ કરી. એના લંગાણનું આહિં પ્રયોજન નથી. ટૂંકમાં એટલું જ કે પોતાનો ઇરાદો જરા માત્ર પ્રગટ ન થવા દેતાં, કુંવરીની ખાસ તમન્નાથી જ પોતે આ પ્રવૃત્તિમાં પડે છે એવો ભાવ જાડો કર્યો ચિત્રપટના દર્શનથી સુન્યેષાનો નિશ્ચય થયો કે વરલું તો મગધેશને.

જો કે એમ થવામાં વિદ્યો એાછાં નહોતાં. પિતાશ્રી ચેટક એ માટે નારાજ હતા, એ વાત ઉઘાડી હતી. પણ ક્ષત્રિય-જાણના નિરધારમાં એવી સુશ્કેલીઓને જરા માત્ર પણ સ્થાન હોતું જ નથી. પ્રેમનો માર્ગ જ કાંટાળો હોય છે. દુઃશ્મન-ભાવ દાખવતાં કુળોમાં પ્રેમની જમાવટ થયાના ઉદાહરણો સંખ્યાબંધ લાભી શકે છે. અહીં તો પિતાનો જેમ વિરોધ હતો તેમ સ્વેચ્છા મુજબ પતિની પસંદગી કરવાનો પોતાને હક્ક પણ હતો. એટલે એ જોખમ તો હતું, પણ એનો અંજો ગભરાટ નહોતો; છતાં જો એ કાર્ય શુભ રીતે થકલી જતું હોય તો ઘણું સારું. એવો નિશ્ચય કરી ડોઢ પણ રીતે એનું ચોકકસ ગોઠવવાનું જવાબદારીભર્યું કાર્ય સૌગંધિકના હાથમાં સોંપાયું. બનતી શીઘ્રતાએ એ કાર્ય પાર પાડવાની ખાસ ચેતવણી અપાણી. સુજ્યેષ્ઠા તરફથી સુવેગાએ ખાત્રી આપી કે ‘મગધરાજ આવીને સુજ્યેષ્ઠાને લઈ જાય એ માટે સુજ્યેષ્ઠા કાગના ડાળે રાહ જોતી તૈયાર છે.’

આ પ્રકારની પાકી ખાત્રી થયા પછી સૌગંધિક-અભયે પિતા શ્રેણિકભૂપને સર્વ વ્યતિકર જણાવી એ માટે શુભપણે મગધરાજ્યની હદના છેડેથી એક સુરંગ (ભૂમિમાર્ગ) ઠેક ચેટક રાજના અંત-પુરના જાગમાં નીકળાય તેવી રીતે તૈયાર કરવાની સૂચના કરી અને એ માટે ઉપયોગી થઈ પડે તેવા બરાબર માપસૂચક નકશા પણ મોકલી આપ્યા. વળી એ સાથે કામ સત્વર ઉપાડવાની તાકીદ કરી. એ સુરંગ સૂચવાયેલા નકશા પ્રમાણે પૂર્ણ થયાના સમાચાર મળતાં જ અભયે પૂર્ણિમાનો દિન નક્કી કરી એની બાબત રાજગૃહમાં પહોંચાડી. ઉપર જોયું તેમ સુવેગાદ્વારા સુજ્યેષ્ઠાને એ સંબંધી તાકીદ કરવામાં આવી.

સુવેગા આ આનંદના સમાચાર લઈ અટપટ અંત:પુરમાં પહોંચી અને સૌગંધિકમહાશય પોતાનો વ્યવસાય સંકેલી ઉઘાળા ભરવાના કાર્યમાં મશગૂલ બન્યા.

(ચાહુ) ચોકસી

અત્યારના મહાયુદ્ધ સમયે કરવાની વિચારણા

આ વિષય પર લેખ લખવાની ઇચ્છા છે તે તો હવે પછીના અંકે પૂર્ણ થશે અત્યારે તો સામાન્ય હિતશિક્ષા તરીકે જણાવવાનું કે—

સહસા વિદધીત ન ક્રિયા, અવિવેક: પરમાપદાં પદં ।

वृणते हि विमर्शकारिणः, गुणलुब्धाः स्वयमेव संपदः ॥ ૧ ॥

“કોઈપણ કાર્ય સહસા ન કરવું, કારણ કે તેમાં થતો અવિવેક પરમ આપત્તિનું સ્થાન છે. વિચારીને કાર્ય કરનાર પુરુષને શુભલુબ્ધ એવી સર્વપ્રકારની સંપત્તિ સ્વયમેવ આવીને મળે છે.”

(વર્તમાન યુદ્ધકાર્ય અવિવેકનું જ ફળ જણાય છે.)

આસો માસની વધઘટ અને જૈન પર્વ

શુદ્ધિ ૧૨ બે	(મંગળ-પુષ્ય)	વદિ ૩ મંગળ-રોહિણી
વદ ૭ નો ક્ષય	(દિન ૩૦)	વદિ ૧૪-શુક્ર દીવાળી. મહાવીર નિર્વાણ.
શુદ્ધિ ૮ શુક્ર	ઓળી બેસશે.	દીવાળીનો છટ્ટ વદિ ૧૪ ને વદિ ૦)) નો કરવો.
શુદ્ધિ ૧૫ શુક્ર	ઓળી સંપૂર્ણ થશે.	સં. ૧૯૯૫ નું વર્ષ સંપૂર્ણ

શ્રી શાંતમુધારસ સંક્ષેપ

(સોળ લાવના)

મૂળ ને અન્વયયુક્ત અર્થ સહિત, પ્રેરક-સાધીજી લાલશ્રીજી. કિંમત આઠ આના. પોસ્ટેજ તથા આના. જરૂર વાંચો ને વંચાવો.

લઘુ ચોવીશી વીશી સંગ્રહ

આ બુકમાં સાત ચોવીશી ને બે વીશીના સ્તવનો તથા છ ચૈત્યવંદનો ને ગુપ્તિઓની ચોવીશી આપેલી છે. પ્રાંતે અતીત ચોવીશીનાં ૨૧ સ્તવનો તથા કેટલાક છટક સ્તવનો વિગેરે આપેલ છે. પૃષ્ઠ ૩૨૦. કિંમત આઠ આના. પોસ્ટેજ તથા આના. શુદ્ધ કરવા માટે ખનતો પ્રયાસ કર્યો છે. ગુરુણીજી લાલશ્રીજીના પ્રયાસ ને પ્રેરણાનું આ પરિણામ છે.

શ્રી સિદ્ધચક્ર (નવપદ) પૂજા

કિંમત દશ આના. ગદ્ય વિવેચન સાથે. કર્તા શ્રીવિજયપદ્મચરિ. પૃષ્ઠ ૨૬૦. મંગાવનારે શ્રી જૈનગ્રંથ પ્રકાશક સભા. અમદાવાદ, ૭૦ કીમ્બલટની પોળથી મંગાવવી.

મહુર્ષિ શ્રી સિદ્ધિપિનિરચિતા

શ્રી ઉપમિતિ લવમપંચા કથા લાપાંતર

આ ગ્રંથ અજ્ઞોડ છે. એની જ્ઞેમાં મૂઢીએ નેવો કોઈ ગ્રંથ જૈન સાહિત્યમાં નથી. એમાં કથાનુભોગની સાથે એની અસરકારક લાપામાં ઉપદેશ સમાયો છે કે તેનું વર્ણન કરતાં પાર આવે તેમ નથી. એ આખા ગ્રંથનું લાપાંતર લાઘુ મોતીચંદ ગિરધરલાલ મોહિસિદ્ધરે ઘણી સરલ ગુજરાતી લાપામાં કરેલું છે. તથા ભાગ બેળા લેનારને રૂ. ૮ થી મળશે.

આખો ગ્રંથ સભાએ તથા વિભાગમાં છપાવ્યો છે. તેની બે તથા આગુતિઓ થઈ છે. દરેક બુકમાં સાતસો ઉપરાંત આઠ પેઠા ડેમી પૃષ્ઠો છે. કુલ પૃષ્ઠ ૨૧૦૦ ઉપરાંત છે. તથા ભાગની કિંમત નીચે પ્રમાણે રાખી છે. તથા ભાગ લેનારને રૂ. ૮ થી મળશે.

વિભાગ પહેલો

પ્રસ્તાવ ૧-૨-૩

કિં. રૂ. ૩-૦-૦

વિભાગ બીજો

પ્રસ્તાવ ૪-૫

કિં. રૂ. ૩-૦-૦

વિભાગ ત્રીજો

પ્રસ્તાવ ૬-૭-૮

કિં. રૂ. ૩-૮-૦

શ્રી સમવાયોગ સૂત્ર

મૂળ-મૂળાર્થ ને ટીકાર્થયુક્ત

ગદ્ય પ્રયામપૂર્વક તૈયાર કરેલ છે. દ્રવ્યાનુભોગનો અંપૂર્વ સંગ્રહ છે. કિંમત રૂ. ૩ પોસ્ટેજ પંદર આના. રેલ્વેમાં મંગાવનારથી અર્થ કરી લાગશે.

શ્રી ત્રિપદિશલાકા પુરુષ ચરિત્ર- લાપાંતર

આખા ગ્રંથનું લાપાંતર શુદ્ધ શુદ્ધ પાંચ ભાગમાં છપાવેલ છે. કિંમત રૂ. ૩-૩-૧૧-૩-૨૧૧ કુલ રૂ. ૧૩૧૧ પાંચે ભાગ બેળા મંગાવનારના રૂ. ૧૧૧

જૈનાનંદ પુસ્તકાલયમાં મળતા નીચે જણાવેલા તમામ પુસ્તકો શ્રી જૈનધર્મ પ્રસારક સભામાંથી મળી શકશે.

૧ શ્રી દશપૈકાલિક સૂત્ર ચૂર્ણિ (શ્રીભદ્રબાહુસ્વામીકૃત નિર્ધુક્તિયુક્ત)	૪-૦-૦
૨ શ્રી ઉત્તગમ્યન સૂત્ર ચૂર્ણિ (શ્રી જિનદાસગણિકૃત)	૪-૦-૦
૩ શ્રી લક્ષિતવિસ્તરા (શ્રી હરિભદ્રસૂરિકૃત) સટિપ્પન	૦-૧૦-૦
૪ તત્ત્વતરંગિણી (ઉ. ધર્મસાગરકૃત) તિથિનિર્ણય	૦-૮-૦
૫ બૃહદ્ સિદ્ધપ્રભા વ્યાકરણ	૨-૮-૦
૬ મધ્યમ સિદ્ધપ્રભા વ્યાકરણ	૦-૧૨-૦
૭ શ્રી ભગવતીસૂત્ર ટીકા (શ્રી દાનશેખરસૂરિકૃત)	૫-૦-૦
૮ પુષ્પમાળા (ઉપદેશમાળા) મહાધારી શ્રી હેમચંદ્રસૂરિપ્રણીત સ્વોપચરિત્તિયુક્ત	૬-૦-૦
૯ શ્રી તત્ત્વાર્થ સૂત્ર હારિભદ્રી ટીકાયુક્ત	૬-૦-૦
૧૦ પર્ણપણ દશશતક સતીક (ઉ. ધર્મસાગરગણિવિરચિત)	૦-૧૦-૦
૧૧ શુદ્ધિમાગર (સોની સંઆમસિદ્ધિવિરચિત)	૦ ૩-૦
૧૨ શ્રી વિરોધાવસ્થક સૂત્ર ભાગ ૧ લે. (કાઠ્યાચાર્યકૃત ટીકાયુક્ત)	૫-૮-૦
૧૩ " ભાગ ૨ જો.	૫-૮-૦
૧૪ ભવભાવનાવૃત્તિ ભાગ ૧ લે. (મહાધારી શ્રી હેમચંદ્રસૂરિકૃત સ્વોપચરિત્તિયુક્ત)	૩-૮-૦
૧૫ " ભાગ ૨ જો.	૩-૧૦-૦
૧૬ ધર્મોપદેશકર્ણિકા (સંસ્કૃત ગદ્યગદ્ય કથાઓનો સંગ્રહ)	૧-૪-૦
૧૭ પરિણામમાળા (શ્રી ઉપમિતિ ભવપ્રર્થના કથામાંથી ઉદ્ધરિત)	૦ ૧૦-૦
૧૮ કષ્પકોમુદી-કષ્પસૂત્ર ટીકા (ઉ. શાંતિસાગરવિરચિત)	૨-૦-૦
૧૯ પોડશક પ્રકરણ (હરિભદ્રસૂરિવિરચિત-યશોભદ્રસૂરિપ્રણીત ચરિત્તિયુક્ત)	૧-૦-૦
૨૦ ષડાવશ્યક સૂત્રાણિ (નવીન માધુચોગ્ય)	૦-૮-૦
૨૧ ઉત્પાદાદિ સિદ્ધિ: (શ્રી ચંદ્રસેનસૂરિપ્રણીત સ્વોપચરિત્તિયુક્ત)	૨-૮-૦
૨૨ શ્રી વધમાન દેશના. સંસ્કૃત ગદ્યગદ્ય (રાજકીર્તિગણિવિરચિત)	૨-૮-૦
૨૩ શ્રી નંદિસૂત્ર ચૂર્ણિ (હારિભદ્રી ચરિત્તિયુક્ત)	૧-૧૨-૦
૨૪ શ્રી અનુયોગદ્વાર ચૂર્ણિ	૨-૦-૦
૨૫ શ્રી ન્યોતિય કરંડક પ્રકીર્ણક (મલ્લગિરિકૃત ટીકાયુક્ત)	૩-૮-૦
૨૬ પંચવસ્તુક અથ (શ્રી હરિભદ્રસૂરિકૃત સ્વોપચરિત્તિયુક્ત)	૩-૦-૦
૨૭ વિચારરત્નાકર (ઉ. કીર્તિવિજયકૃત)	૩-૦-૦
૨૮ પ્રવચનસારોદ્ધાર-ભાગ ૨ જો. (શ્રી સિદ્ધસેનસૂરિકૃત ટીકાયુક્ત)	૪-૦-૦
૨૯ શ્રી શ્રાદ્ધદિનકૃત્ય સતીક ભાગ ૧ લે.	૩-૧૨-૦
૩૦ " ભાગ ૨ જો.	૨-૪-૦
૩૧ સંઘાચાર (ચૈત્યવંદનમહાભાષ્ય) સતીક	૫-૦-૦
૩૨ પ્રવચનપરીક્ષા મતીક ભાગ ૧-૨	૩. ૬ ને ૩. ૪

મુનિરાજ શ્રી જ્યોતવિજયજી વિગેરેના પુસ્તકો પણ મળી શકે.

શ્રી જૈન ધર્મ પ્રકાશ

પુસ્તક ૫૫ સુ.

સંવત ૧૯૬૫

અંક ૭ મો

આશ્વિન

પ્રકટકર્તા—
શ્રી જૈન ધર્મ પ્રસારક સભા
ભાવનગર

卐

વીર સંવત ૨૪૪૫

卐

શ્રી સ્તુતિ-ચતુર્વિંશિકા

(શિખરિણી ૭૬)

(૧)

પ્રભો ! તું છે આદિ-ક્ષીતિગતિ-નતી-તીર્થપતિમાં,
ધુરાધારી ભારી, ધરમ-રથની તેં જગતમાં;
ક્રીધો બહેતો પાંતે, શિવપુરતણો પંચ પળમાં,
સદા વહું સ્નેહે, નકપભાજન ! તારા ચરણમાં.

(૨)

ભૂતી નેણે રાગા-દિક સકળ દુર્વાર રિપુને,
પતાકા ફેકાવી, અજિત અભિધાની ત્રિભુવને;
રહી ગર્ભે ક્રીધી, અજિત જનની કેલિ સમયે,
સ્મરું તારંગે તે, અજિત જિનને શુદ્ધ હૃદયે.

(૩)

હરે ને વાણીના, વિમળ જળથી કર્મ-મળને,
ચલાવે લીલાથી, શિવપુર પથે ભવ્યજનને;
શમાવે ભવ્યોતા, ભવદ્વતણા તાપ ગણને,
મળો તેવા સ્વામી, ભવ ભવ વિષે સ્વ ભવ મને.

(૪)

હણી ચારે ચોરો, ચઠિગતિ તથા ચાર વિકધા.
તણ સંસાર ચારે, ચઠિવિહ ધરી સંવર તથા;
થયા ચોધા તીર્થ-કર સુત તમે સંવરતણા,
અભિષેક પૂરો સૌ, મુગ્ધ અભિનંદા ભવિતણા.

(૫)

તળાજે તું રાજે, સુભતિ જનન ! સાચો જગપતિ,
દયા લાવી મારું, કુમતિ-તમ ટાળો દિનપતિ;
પ્રભો ! તેં તે સાધી, શુભમતિ ધરી પંચમ ગતિ,
અમોને આપોને, મુગ્ધુતતિ દાતાર સુભતિ.

(૬)

સદા વિશ્વારામે, તુજ મુગ્ધ પક્ષો વિકસતા,
મુગ્ધોથી તેમાં, વિબુધ ભભરા હુગ્ધ જનતા;

પુસ્તક ૫૫ મું { આશ્વિન } અંક ૭ મો
વિ મં. ૧૯૯૫ { વીર સ. ૨૪૬૫ }

“ મનુષ્યની સ્થિતિ ”

હિંગીત ૭૬

એક દિન મુદ્દ મહેલમા વિધવિધ આનંદ માણતો,
એક દિન વનમા આથડે ગિં ઉપર તપતો લાણ તો,
એક દિન આશા સૌ ફળે એક દિન નિગરા મળે,
વિધિના લખેલા લેખ તે ટાળ્યા કદાપિ નવ ટળે (૧)
એક દિન વિમાને ચડી આનંદથી જળ મહાલવુ,
એક દિન જીવાડે પગે શિંગ લાર લઈને ચાલવુ,
એક દિન લિસ્યા ભાગતો એક દિન મનવ છિત મળે,
વિધિના લખેલા લેખ તે ટાળ્યા કદાપિ નવ ટળે (૨)
એક દિન વિધવિધ ભોજનો એક દિન સૂદ્રી લાખરી,
એક દિન તો લાખોપતિ એક દિન મજૂરી ચાકરી,
નહિ હર્ષ કે વગી શોક કરવો ઝર્મના ફગ તો મળે,
વિધિના લખેલા લેખ તે ટાળ્યા કદાપિ નવ ટળે (૩)
એક દિન યુવક પુત્રના લુ હોશથી વીવા ડરે,
એક દિન એ યુવકતાણુ મૃત્યુ થતા આમુ અરે,
રોવા અને દુઃવાધથી એ યુવક-પાઠે નહિ મળે,
વિધિના લખેલા લેખ તે ટાળ્યા કદાપિ નવ ટળે (૪)
એક દિન કંઠે પુષ્પમાળા લઈ આરોપે હાથણી,
એક દિન શત્રુ શસ્ત્રથી તુચ દેહને નાખે હાણી,
કંઠે મુરદંદુ મનુષ્યની ગદલાય મિતિ પળે પળે,
વિધિના લખેલા લેખ તે ટાળ્યા કદાપિ નવ ટળે (૫)
આમીચ દ કરગનન શોક

શ્રી સ્તુતિ-ચતુર્વિંશિકા

(શિખરિણી ૭૬)

(૧)

પ્રભો ! તું છે આદિ-ક્ષીતિ પતિ-વ્રતી-તીર્થ પતિમાં,
ધુરાધારી ભારી, ધરમ-રથની તેં જગતમાં;
કીધો બહેતો જાતે, શિવપુરતણો પંથ પળમાં,
સદા વહુંં સ્નેહે, મધુભજન ! તારા ચરણમાં.

(૨)

જીતી જેણે રાગા-દિક સકળ હર્વાર રિપુને,
પતાકા ફકાવી, અનિત અભિધાની ત્રિભુવને;
રહી ગર્ભે કીધી, અનિત જનની કેલિ સમયે,
સ્મરું તારંગે તે, અનિત જિનને શુદ્ધ હૃદયે.

(૩)

હરે જે વાણીના, વિમળ જગથી કર્મ-મળને,
ચલાવે લીલાથી, શિવપુર પથે ભવ્યજનને;
શમાવે ભવ્યોના, ભવદવતણા તાપ ગણને,
મળે તેવા સ્વામી, ભવ ભવ વિષે સ ભવ મને.

(૪)

હણી ચારે ચોરો, ચઠિગતિ તથા ચાર વિકથા.
તજ સંસાર ચારે, ચઠિવિહ ધરી સંવર તથા;
થયા ચોથા તીર્થ-કર સુત તમે સંવરતણા,
અભિષેક પૂરો સૌ, સુખદ અભિનંદા ભવિતણા.

(૫)

તજાજે તું રાજે, સુભતિ જન ! સાચો જગપતિ,
દયા લાવી મારુ, કુમતિ-તમ ટાળો દિનપતિ;
પ્રભો ! તેં તો સાધી, શુભમતિ ધરી પંચમ ગતિ,
અમોને આપોને, સુશુભતિ દ્વાતાર સુભતિ.

(૬)

સદા વિશ્વારામે, તુજ સુશુભ પક્ષો વિકસતા,
સુગંધોથી તેમાં, વિશુધ ભમરા હુણ્ણ જનતા;

રથી સ્તોત્રો રંગે, ત્રિભુવન વિષે નાદ કરતા,
નમે તારા પદ-પ્રભ પદ સુપન્ને સુજનતા.

(૭)

સુપાર્શ્વો જેનાં સૌ, ભવિક છવ કલ્યાણ કરતા,
સુસંગે રંગે જે, દુરિત-તમને દૂર કરતા;
સદા તે છે દાતા, શિવસુખતણા આ જગદણી,
ભજો કલ્યાણાર્થી, જિનવર સુપાર્શ્વેશ્વરમણિ.

(૮)

સુપ્રોધાથી જાણે, ભવિ કુવલયોને પલકમાં,
હરે સંતાપો જે, શુભ શમ સુધાધામ જગમાં;
ઉછાળે જે છોળો, વિમળ શુભ રતનાકરતંણી,
નમો નેહે તે આ, અધતમહ ચંદ્રપ્રભ ધણી.

(૯)

સુરેન્દ્રો સૌ સંગે, મુરગિરિ સુશૃંગે સુવિધિથી,
કરી સ્નાત્રોઃ જેનાં, જનમસમયે ભક્તિભરથી;
હરે કર્મોદ્ધીપી, સકળ મળને સ્નાત્ર જળથી,
સદા સેવું તે શ્રી-સુવિધિ જિનને શુદ્ધ મનથી.

(૧૦)

રહી ગર્ભે તેં તો, નિજ જનકના પિત્તદવને,
શમાળ્યો માતાના, કરકમળના સ્પર્શનધને;
શમાવી દે મારા, ભવ સકળ સંતાપ ગણને,
હજારે કર્મોથી, જિનપતિ પ્રભો શીતળ ? મને.

(૧૧)

પિતા માતા બ્રાતા, સકળ સુખ દાતા જગતના,
સદા શ્રેયસ્કર્તા, દુરિત તમ હર્તા ભવિકનાં;
પ્રભો ! શ્રી શ્રેયાંસ ! પ્રશમસરના હંસ ! સુમના !,
સમર્પો શ્રેયાંસો વિપદ હર નિઃશ્રેય પદના.

(૧૨)

વિરાજે તેજે જે, જગપતિ જગે વાસરમણિ,
પૂરે જે આશાઓ, સુરમણિ પરે પૂજકતાણી;
સદા હેજે જેના, પદજળ વિષે વાસવ નમે,
મને તેવા સ્વામી, સુનૃપ વસુપૂજ્યાંગજ ગમે.

(આહુ)

સુનિ દક્ષવિજયછ

વિદ્યાનું સુંદર સ્વરૂપ

અન્નદાનં પરં દાનં, વિદ્યાદાનમતઃ પરમ્ ।

અન્નેન ક્ષણિકા તૃપ્તિઃ, યાવજ્જીવં તુ વિદ્યાયા ॥ ૧ ॥

અર્થ—અન્નદાન એ ઉત્તમ દાન છે, પણ વિદ્યાદાન એથી પણ વધુ શ્રેષ્ઠ છે અન્ન વડે જીવોને ક્ષણિક તૃપ્તિ થાય છે ત્યારે વિદ્યાથી જીવનભર સુખી થઈ શકે છે

વિદ્યા દદાતિ વિનયં, ચિનયાદ્યાતિ પાત્રતામ્ ।

પાત્રત્વાદ્દનમાપ્નોતિ, ધનાદ્ધર્મં તત સુખમ્ ॥ ૨ ॥

અર્થ—વિદ્યા મનુષ્યને વિનયશુભ્ર આપે છે, વિનયશુભ્રથી સુપાત્રતા આવે છે, સુપાત્રતાથી પુષ્કળ ધન પામે છે, ધનવડે જીવ ધર્મ પામી છેવટે સુખી થાય છે

માતૈવ રક્ષતિ પિતૈવ હિતે નિયુંકે,

કાન્તૈવ ચાભિરમયત્પત્નીતલ્લેદમ્ ।

લક્ષ્મીં તનોતિ વિતનોતિ ચ વિંક્તુ કીર્તિં,

કિં કિં ન સાધયતિ કલ્પલતૈવ વિદ્યા ॥ ૩ ॥

અર્થ—વિદ્યા માતા સમાન ગૃહણ કરે છે, પિતા સમાન જીવોને શ્રેષ્ઠ કામોમાં જોડે છે તથા કામચાંચાદિના વિનોદવડે જીવનસગીની પત્નીની જેમ પુરુષની સાથે સુમંગ કરી તેના મનના થાક દૂર કરે છે, ચારે બાજુ સુવશ ફેલાવે છે, લક્ષ્મી પ્રાપ્ત કરાવે છે હે મનુષ્યો ! એવી સુખદાયક સુવિદ્યા કલ્પનતાની જેમ આ મસાગમા મનુષ્યોનું શું થ બધું કરી શકતી નથી ? અર્થાત્ સર્વ કરી શકે છે

કામધેનુગુણા વિદ્યા, હ્યક્ષાલે ફલદાયિની ।

પ્રવાસે માતૃસદૃશી, વિદ્યા ગુણધર્મ સ્મૃતમ્ ॥ ૪ ॥

અર્થ—વિદ્યા એ સાક્ષાત કામધેનુ સમાન છે, કેમકે તે અકાળે પણ ફળ દેવાનાળી છે, મુસાફરીમાં માતા મનુષ્ય દર્શ કરે છે, આથી જ વિદ્યાને ગુણ ધન કહે છે

વિદ્યાન્ પ્રશસ્યતે લોકે, વિદ્યાન્ સર્વત્ર ગૌરવમ્ ।

વિદ્યાયા લભતે સર્વે, વિદ્યા સર્વત્ર પૂજ્યતે ॥ ૫ ॥

અર્થ—વિદ્યાનું મનુષ્ય લોકમાં પ્રશંસા પામે છે, દરેક જગ્યાએ ગૌરવ મેળવે છે, વિદ્યાથી જ સર્વ વસ્તુ પામી શકાય છે અને વિદ્યાથી મનુષ્ય સર્વત્ર પૂજાય છે

વિદ્યા વિનયોપેતા, હરતિ ન ચેત્તાસિ કસ્ય મનુજસ્ય ? ।

કાઞ્ચનમખિસયોગે, ન જાયતે કસ્ય લોચનાડ્ડનંદ ॥ ૬ ॥

અર્થ—વિદ્યાનું-શુશ્રુષાન-વિનયવાન મનુષ્યો દરેકના હૃદયને વશ કરે છે, જેમકે મોનામાં જડેલ મણિને જોઈને ધના નેત્રને આનંદ થતો નથી ?

ઃ ઘનદીનો ન દીનશ્ચ, ઘનિકઃ સ સુનિશ્ચય ॥

વિદ્યારત્નેન યો દીનઃ, સ દીન સર્વવસ્તુપુ ॥ ૭ ॥

અર્થ—ખરી રીતે ધન વિનાનો મનુષ્ય એ ગરીબ મનુષ્ય નથી; તે તો નિશ્ચયે ધનિક છે, પરંતુ જેની પાસે વિદ્યા નથી તે જ ખરેખર ગરીબ મનુષ્ય છે.

ન ચૌરહાર્યં ન ચ રાજહાર્યમ્, ન બ્રાત્રમાજ્યં ન ચ ભારકારિ ।

વ્યયે કૃતે વર્ધત एव નિત્યં, વિદ્યાધનં સર્વધનપ્રધાનમ્ ॥ ૮ ॥

અર્થ—વિદ્યારૂપી ધનની ચોર ચોરી કરી શકતો નથી, રાજા છીનવી શકતો નથી. ખાઈ પણ તેમાંથી ભાગ માગી શકતો નથી, વિદ્યારૂપી ધનનો બોળે પણ લાગતો નથી. બિલકી વિદ્યા તો જેમ વાપરે તેમ વધે છે, તેથી જ વિદ્યારૂપી ધન દરેક ધનમાં પ્રધાન છે.

માતાપિતૃકૃતઃ પ્રિયસો, ગુણિતામેતિ ચાલકઃ ।

ન ગર્ભચ્યુતિમાત્રેણ, પુત્રો ભવતિ પંડિતઃ ॥ ૯ ॥

અર્થ—ખાલસ જન્મતાં જ પંડિત બનતો નથી પરંતુ માતાપિ પોતાનાં પુત્રને અભ્યાસ કરાવે છે ત્યારે જ પુત્ર પંડિત બની શકે છે; તેથી શુદ્ધિવાન માતાપિની ફરજ છે કે-તેઓએ પોતાના પુત્રને બાણુવવા માટે સંપૂર્ણ પ્રયત્ન કરવો.

વિદ્યાગમાર્થે પુત્રસ્ય, વૃત્ત્યર્થે યતતે ચ યા ।

પુત્રં સદા સાધુ શાસ્ત્રિ, પ્રતિકર્તા પિતાઽનૃણી ॥ ૧૦ ॥

અર્થ—માતાપિ પણ અનુકૂળ રીતે મતાનનાં ઋણી છે, પણ જે પોતાના પુત્રને વિદ્યાભ્યાસ કરાવવા માટે અને આજીવિકા ચલાવવા માટે પ્રયાસ કરે છે અને નિરંતર સાથી શિખામણ આપે છે તો તેઓ પુત્રના ઋણમાંથી મુક્ત થાય છે.

લાલનાદ્વહ્વો દોષા-સ્તાઙનાદ્વહ્વો ગુણઃ ।

તસ્માત્પુત્રે ચ શિષ્યં ચ, તાઙ્યેન્ન તુ લાલયેત્ ॥ ૧૧ ॥

અર્થ—લાડ લડાવવાથી ધણા દોષ છે ને તાઙના કરવાથી ધણા શુભ છે, તેથી પુત્રને અને શિષ્યને તાઙના કરવી, પણ લાડ લડાવવા નહીં.

વિદ્યા નામ નરસ્ય રૂપમધિકં પ્રચ્છન્નગુણં ધનમ્,

વિદ્યા ભોગકરી યશઃસુરકરી વિદ્યા ગુરુણાં ગુરુઃ ।

વિદ્યા વંધુજનો વિદેશગમને વિદ્યા પરં દૈવતમ્,

વિદ્યા રાજસુ પૂજ્યતે ન હિ ધનં વિદ્યાચિહ્નિનઃ પશુઃ ॥ ૧૨ ॥

અર્થ—વિદ્યા એ મનુષ્યનું રૂપ અને યુક્ત ધન છે, તે સંસારના ભોગ પ્રાપ્ત કરાવનાર છે, યશ અને સુખ દેનાર છે અને તે ગુરુનો પણ ગુરુ છે. એ વિદ્યા દેશાવરમાં બહુ મહાન છે તથા પરમ દૈવત છે. રાજાઓની પાસે પણ વિદ્યાવાન જ પૂજ્ય છે, ધનવાન પૂજ્યતા નથી, વિદ્યા વિનાનો મનુષ્ય પણ બરાબર છે.

શુનઃ પુચ્છમિથ વ્યર્થં, જીવિતં વિધયા વિન્તા ।

ન ગુહ્યગોપને શક્તં, ન ચ દંશનિદ્વારણે ॥ ૧૩ ॥

અર્થ—વિદ્યા વિનાના મનુષ્યનું શુન કૃતરાના પૂંછડાની જેમ વ્યર્થ છે, કેમકે તે પૂંછડું નથી મચ્છર ઉડાડી શકતું કે નથી શુભ લાગને ઢાકી શકતું.

વિદ્યા નામ નરસ્ય કીર્તિસ્તુલા, માગ્યક્ષયે ચાશ્રયો,

ધેનુઃ કામદુધા રતિશ્ચ વિરહે, નેત્રં તૃતીયઞ્ચ સા ।

સત્કારાયતનં કુલસ્ય મહિમા, રત્નૈર્વિના મૂષ્ણમ્,

તસ્માદન્યમુપેક્ષ્ય સર્વલિપયં, વિદ્યાઽધિકારં કુરુ ॥ ૧૪ ॥

અર્થ—વિદ્યા મનુષ્યની અતુલનીય કીર્તિ છે અને ભાગ્ય જ્યારે ક્ષય પામે છે ત્યારે વિદ્યા તેને આશ્રય આપે છે. વિદ્યા કામધેનુની જેમ સર્વ મનોરથોને દેનારી અને વિશેષમાં પણ પ્રીતિ પેદા કરનારી છે. વિદ્યા એ મનુષ્યનું ત્રીજું નેત્ર છે અને વિદ્યા સત્કારનું સ્થાન છે. વિદ્યા કુલનો મહિમા છે અને રત્ન વિનાનું ભૂષણ છે. આથી મંસારના સધળા વિષયોને મૂકી ફક્ત વિદ્યા જ પ્રાપ્ત કરો.

આહારનિદ્રાભયમૈથુનં ચ, સામાન્યમેતત્પશુભિર્નરાણામ્ ।

જ્ઞાનં નરાણામધિકો વિશેષો, જ્ઞાનેન હીનાઃ પશુભિઃ સમાનાઃ ॥ ૧૫ ॥

અર્થ—ખાવું પીવું, ઊંઘવું, લાગણી ધૂળવું અને મૈથુન સેવવું વિશેષે આપતો તો મનુષ્ય અને પશુઓમાં સમાનપણે છે, પરંતુ મનુષ્યોમાં ફક્ત એક જ્ઞાન જ વિશેષ છે કે જેથી તે ઉત્તમ મનાય છે જ્ઞાન વિનાના મનુષ્યો તે પશુ સમાન છે.

કેયૂરા ન વિમૂષ્યંતિ પુરુષં, હારા ન ચંદ્રોઞ્જ્વલા,

ન સ્નાનં ન વિલેપનં ન કુસુમં, નાલંકૃતા મૂર્ધજાઃ ।

ઘાળ્યેકા સમલંકરોતિ પુરુષં, યા સંસ્કૃતા ધાર્યતે,

ક્ષીયન્તે ચલ્લુ મૂષ્ણાનિ સતતં, વાગ્મૂષ્ણં મૂષ્ણં ॥ ૧૬ ॥

અર્થ—સુંદર ભાભુબન્ધ, ચંદ્ર જેવા ઉગ્ગતલ હાર, સુરાસિત સલિલથી સ્નાન, મંદનનું વિલેપન, કુસુમ અને શોભાવેલા વાળ-આમાંથી કાઢી પણ વસ્તુ પુરુષને સુંદર નથી બનાવી શકેતી, ત્યારે ફક્ત શ્રેષ્ઠ વિદ્યાથી જ પુરુષ શોભાયમાન બની શકે છે. વળી સોના ચાંદીનાં આભૂષણો પણ સમય આવે ક્ષીણ થઈ જાય છે ત્યારે વાણીરૂપી આભૂષણ તો સાચું શૂણ્ય હોવાથી તે સદા ય શોભાયમાન રહે છે.

અનેકસંશયોચ્છેદિ, પરોક્ષાર્થસ્ય દર્શકમ્ ।

સર્વસ્ય લોચનં શાસ્ત્રં, યસ્ય નાસ્ત્યન્થ એવ સઃ ॥ ૧૭ ॥

અર્થ—અનેક સંદેહને દૂર કરનાર અને પરોક્ષ વસ્તુને પણ દેખાડનાર જેને જ્ઞાનરૂપી નેત્ર છે તે જ સુનેત્રવાન છે, પણ જેને તે જ્ઞાનરૂપી નેત્ર નથી તે જ અંધ છે.

અજ્ઞાતમૃતમૂર્ચ્ચાર્ણાં, વરમાદૌ ન ચાન્તિમઃ ।

સકુદ્ધુઃખકરાઘાઘા-ઘન્તિમસ્તુ પદે પદે ॥ ૧૮ ॥

અર્થ—પુત્ર થયો નહિ, મૃત થયો અથવા મૂર્ખ થયો તે ત્રણ પ્રકારમાં પ્રથમતા બે ઉત્તમ છે, પરંતુ પુત્ર મૂર્ખ હોય તે ઉત્તમ નથી. કારણ કે પુત્ર ન થયો કે મરી જવો, તે ફક્ત થોડો ટાઇમ જ દુઃખકર્તા છે, પણ મૂર્ખ પુત્ર તો મદાને માટે દુઃખરૂપ થાય છે.

ગુરુશુશ્રૂષયા વિદ્યા, પુષ્કલેન ધનેન ચ ।

અથવા વિદ્યાયા વિદ્યા, ચતુર્થે નૈવ સાધનમ્ ॥ ૧૯ ॥

અર્થ—ગુરુની સાચી ભક્તિથી અથવા પુષ્કળ ધન દેવાથી કે બદલામાં અન્ય કોઈ વિદ્યા શિખવવાથી જ કોઈ પણ વિદ્યા પ્રાપ્ત કરી શકાય છે. એ સિવાય યોગ્ય માર્ગ વિદ્યા પ્રાપ્ત કરવા માટે નથી

મુનિ પ્રેમવિમળશ્ચ

ઉનાદિ પંચતીર્થો

(લેખક-દક્ષિણવહારી મુનિશ્રી અમરવિજયજી શિષ્ય-મુનિ ચતુરવિજયજી)

૧ ઉના

ઉના, અંગર, દેલવાડા, દીવ અને કાડીનાર એ પંચતીર્થો ગણાય છે. તેમાં પ્રથમ ઉના પ્રાચીન તીર્થ છે. એનું સંસ્કૃત નામ ઉન્નતપુર છે. લોકરૂઢ કહેવત છે કે-“ ઉના, પૂના અને ગદમૂના એ ત્રણે જૂના. ” વિક્રમની સત્તરમી શતાબ્દી મુધી અહિં સારી જહોજલાલી હતી. સાતસો પૌષધશાલા હતી. આ ઉપરથી આવકની વસ્તી કેટલા મોટા પ્રમાણમાં હશે તેનો સહેજે ખ્યાલ આવી જાય તેમ છે. મોગલસમ્રાટપ્રતિજ્ઞાધિક સમર્થ આચાર્ય શ્રી વિજયહીરસૂરિમહારાજે અંતિમ એ ચાતુર્માસ અહિં જ વ્યતીત કર્યો હતો. તેમનો ઉપાશ્રય, પાદુકાની દહેરીઓ વિગેરે રચલો જોવા-જાણવા યોગ્ય છે.

અને પાંચ દહેરાસરો ભિન્ન ભિન્ન સ્થળે હતા પરંતુ વસ્તી ઘુટતી ગઈ, સારસંભાળ લેનાર ઓછા થયા અને ઇતરવર્ગના ઉપદ્રવો દિનપ્રતિદિન વધતા ગયા, તેથી તે સુરક્ષિત રહે એવા આશયથી સંવત્ ૧૯૨૪ માં ત્યાંથી ફરવી જોડાનેડ ગોડવી પુનઃ પ્રતિષ્ઠા કરાવેલ છે.

(૧) પ્રથમ દેરાસરમાં મૂળનાયક શ્રી આદીશ્વરપ્રભુ છે. ભક્તીમાં ૨૫ નાની દહેરીઓ, બે ઓરડીઓ અને ભોંયરા આદિ મળી કુલ ૫૧ આરસની પ્રતિમાઓ છે. જૈન પ્રાચીન લેખ સમ્રાટ ભાગ બીજામાં પૃ. ૧૨૯ ઉપર વિવેચનકાર લખે છે કે-દીવ બંદરની પાસે આવેલા ઉના નગરમાં ભોંયરામાં રહેલી એક પ્રતિમા ઉપર પણ એ આચાર્ય (ધર્મધોષ) ના નામનો લેખ કાતરેલો છે, યથા-વ્યવેચ શ્રીદ્વીપાસન્ન શ્રીડનાનગેર ભૂમીગૃહાન્તર્યર્થિ પ્રતિમામણસ્તાદપિ લિલિતમસ્તિ । યથા-નવાહ્નગૃત્તિકાર-શ્રીઅમયદેવસૂરિ-સન્તાનીયૈઃ શ્રીધર્મચોપસૂરિમિઃ પ્રતિષ્ઠિતમ્ ।

સમયસુન્દરોપાખ્યાય-સમાચારીશતકે, આ પ્રતિમાના દર્શન માટે મેં અત્યંત પ્રયત્ન કરેલો, પરંતુ ક્યાંય જોવામાં આવી નહીં.*

(૨) અહિં મૂળનાયક શ્રી રાંભવનાથ છે. પ્રભુના પરધરની કોરણી અદ્ભુત છે. લેખ પણ કાતરેલો છે. તેનો સાર નીચે મુજબ છે—

---

* અહિંથી ૪૦ મિમો મુજબ ગોડીડના દેરાસરમાં, ૩૨ લાવનગર દાદાસાહેબના દેરાસરમાં, ત્રણ મિમ જામનગર તાલુકા લાવપુરના દેરાસરમાં અને બે મિમ પાલીતાણા જાણીતી ધર્મશાળાના દેરાસરમાં, જાડીનાં અન્ય સ્થળે લાઇ જઈ પધરાવવામાં આવેલા છે. અને તે મિત્રાય ધાતુનાં લગભગ ૧૦૦૦ મિમો ભિન્ન ભિન્ન સ્થળે મોદકદામાં આવેલ છે, તેથી દદાય પ્રસ્તુત પ્રતિમાજી પણ કોઈ સ્થળે જતા રહ્યા હોય તો તેમ જનતા સંભવ છે.

“ આ જિંખ દીવજંદરના રહીશ પારેખ મેઘજીની લાર્યા મુઆવિકા લાડકીયાઇએ^૧ ભરાવેલ છે અને પ્રતિષ્ઠાક્રિયા શ્રી વિજયહીરસૂરિના પદ્મર શ્રી વિજયસેનસૂરિ મહારાજે સં. ૧૬૬૫ ના જ્યેષ્ઠ શુદિ ૧૧ ના રોજે કરાવેલ છે. ” એકંદરે સૌ પ્રતિમાજી છે.

(૩) ત્રીજી ચૈત્યમાં મૂળનાયક શ્રી સંભવનાથ બગવાન છે. ભગતીમાં ૨૩ દહેરીઓ, રંગમંડપમાં ચક્રમુખજી અને રંગમંડપની પશ્ચિમે સંભવનાથ મુખ્ય છે. તે મિર્ચોય ઘણાં જિંખો છે. શ્રી શાંતિનાથજીની પ્રતિમા આ જ ગામના રહીશ દોસી ણીકા પીરજીએ સં. ૧૬૬૫ ના જ્યેષ્ઠ શુદિ ૧૧ ના દિવસે સવાઈમિસ્તદ્ધારક શ્રી વિજયસેનસૂરિના વરદહસ્તે પ્રતિષ્ઠિત કરાવેલ છે.

(૪) અગ્રે મૂળનાયક શ્યામવર્ણમય શ્રી પાર્શ્વનાથજી છે. કુલ ૧૯ પ્રતિમાજી છે. તેમાં બે મૂર્તિ શ્રી ગૌતમસ્વામીની છે.

(૫) અહિં મૂળનાયક શ્રી નેમિનાથ છે. કુલ ૨૪ જિંખ છે.

પારે દેરાસરો રમણીય અને દર્શનીય છે.

શ્રી વિજયહીરસૂરિ મહારાજે જે ઉપાધ્યયમાં ચતુર્માસ કરેહું અને દેવલોક ચયેલા તે સ્થળ અત્યંત જીર્ણ થઈ જવાથી સં. ૧૯૭૨ માં મુગધ આદિના આવકોની મદદથી નવીન બંધાવેલ છે. તેમજ પ્રાચીન દેરીની જગ્યાએ પણ નવીન દેરી કરાવી તેમાં શ્રી વિજયહીરસૂરિ, શ્રી વિજયસેનસૂરિ, શ્રી વિજયદેવસૂરિની મૂર્તિઓ પધગવેલ છે. તેનો લેખ નીચે મુજબ—

ૐ જગદ્ગુરુ શ્રીવિજયહીરસૂરીશ્વરપ્રતિમા મુનિશ્રોહંસવિજયોપદેશેન ચિક્રમ-પુરવાસિન્યા કોચરગોત્રીય સુમેરમહાપુત્ર્યા વસ્ત્રોવાઈશ્રાવિકયા કારાપિતા તસ્ય ઉચ્ચતપુરે સં. ૧૯૭૨ માઘમાસે શુક્લપક્ષમ્યાં સોમવારે મુનિશ્રીયશોવિજયેન પ્રતિષ્ઠિતા । A.

૧. આ બાઇએ સં. ૧૬૫૨ માં શ્રી વિજયહીરસૂરિ મહારાજની પાદુકાની પ્રતિષ્ઠા કરાવેલ છે.

A એમની પ્રાચીન મૂર્તિઓની માહિતી નીચે મુજબ મળે છે.

(૧) આચાર્યદેવના ત્ર્યગવામ પછી થોડા જ સમયમાં (એક વર્ષમાં જ) ધડાવેલી મૂર્તિ પ્રથમ ખલાતમાં હતી, તે હાલમાં મહુવામાં મુખ્ય મંદિરના મંડપની પામેના ભાગ પર વિરાજમાન છે. એને લોકો ગૌતમસ્વામીની મૂર્તિ કહે છે, પરંતુ તેના પર સંવત-૧૬૬૩ પાત-શાહિ શ્રીઅકલ્યપ્રવર્તિત સં. ૧ વર્ષે ફા. ૦ સુદિ ૮ દિને શ્રી સ્તમ્ભતીર્થ-વાસ્તવ્ય ધાવક પડમા માર્યા પાંચીનામ્યા શ્રીહીરવિજયસૂરીશ્વરાણાં મૂર્તિઃ કારિતા પ્રતિષ્ઠિતા તપાગચ્છે શ્રીવિજયસેનસૂરિમિઃ આ પ્રમાણે સ્પષ્ટ ઉલ્લેખ છે.

(૨) સં. ૧૬૫૮માં શ્રીઆણુદિવમજસૂરિ (વાનરજાણી) શિષ્ય આનંદવિજયે જ્યેષ્ઠમેરમાં તપાગજીનો ઝાનકાળ સ્થાપ્યો. તેમાં શ્રી વિજયહીરસૂરિની મૂર્તિ બેસાડી હતી તે હવે ત્યાં છે.

(૩) પાટણના પંચામરા પાર્શ્વનાથના દેરામરમાં પેચનાં ડાળી આણુએ એક નાની મંડપી ઓરડી છે, તેમાં સં. ૧૬૬૨માં પાટણનિવાસી પોતવાડ શાંતિના દોશી શકરની લાર્યા બાઇ વ્હાલીએ પોતાના પુનપોત્રાદિ પરિવાર સાથે ભગવેલી, શ્રીવિજયસેનસૂરિપ્રતિષ્ઠિત મૂર્તિ છે

જમણી બાજુ—શ્રીવિજયસેનસૂરીશ્વરપ્રતિમા । B.

ડાબી બાજુ—શ્રીવિજયદેવસૂરીશ્વરપ્રતિમા । C.

બાકીનો ઉલ્લેખ ઉપરના લેખ પ્રમાણે જ છે.

ગામથી પોણા માઇલના અંતરે નદીના કિનારે જ્યાં શ્રી વિજયહીરસૂરીશ્વરજીના સ્થૂળદેહને અગ્નિસંસ્કાર કરવામાં આવેલ તે સ્થળે તેમની તથા અન્ય આચાર્યદિની ચરણપાદુકાની દેહરીઓ નં. ૧૨ છે. તેનાં નંબર અને નામ નીચે પ્રમાણે—

દેહરી નંબર-૧. શ્રી વિજયહીરસૂરિ. સં. ૧૬૫૨. દીવાલ ઉપર વિશાલ લેખ છે. જે હવે ખંડી આપવામાં આવશે.

દેહરી નંબર-૨. શ્રી શાંતિસૂરીશ્વરજી. સં. ૧૬૬૪

” ૩ શ્રી પ્રભાવવિજયસૂરીશ્વર. સં. ૧૬૬૪+ પગલાં ઉપર મોટા અક્ષરે વિસ્તૃત લેખ કાતરેલ છે, પરંતુ દેહરીમાં ગરતક દાખલ કરી વાંચી શકાય તેની સ્થિતિ નથી.

દેહરી નંબર-૪ શ્રી મુનિસુંદરસૂરીશ્વરજી મં. ૧૭૧૩. દીવાલ ઉપર વિસ્તૃત લેખ છે, જેની લખાણ આશરે દોઢ ફૂટ અને પહોળાઈ સત્રા ફૂટ છે, પરંતુ લેખ ધસાઈ ગયેલ હોવાથી કેટલાક અક્ષરો વંચાય તેમ ન હોવાથી મેં ઉતારવા મહેનત કરી નથી. જૈનસરતીવાંચનમાળા (ભાવનગર) તરફથી જાણેલ “અન્નહરાપાર્શ્વનાથ” નામના પુસ્તકમાં પૃ. ૨૫૩ માં શ્રી વિજયદેવસૂરિના સ્તૂપ ઉપર મોટા લેખ હોવાનો ઉલ્લેખ છે.

દેહરી નંબર-૫ શ્રી પ્રભાવ (વિજયપ્રભસૂરીશ્વરજી.) સં. ૧૯૪૯

દેહરી નંબર-૬ શ્રી હેમસૂરીશ્વરજી. સં. ૧૭૪૯

દેહરી નંબર-૭ શ્રી સોમસૂરીશ્વરજી. સં. ૧૭૮૫

આ આચાર્ય ગૌતમાવતાર ગણુતા હતા અને ૬૨ મી પાટે થયેલ છે. એઓ મં. ૧૭૪૯ માં સ્વર્ગવાસી થયા હતા.

B. સંવત. ૧૬૬૪ ઇ. શુદ્ધ ૮ ચતુર્થારે ઉપરોક્ત વ્હાલીખાંડએ કરાવેલી અને શ્રી વિજયદેવસૂરિપ્રતિષ્ઠિત એમની મૂર્તિ છે.

C. સં. ૧૬૬૪માં ઇ. શુદ્ધ ૮મે એ જ શંકરની ભાર્યા બાઈ વ્હાડીએ કરાવેલી એમની મૂર્તિ અને સં. ૧૭૧૩ માલ શુદ્ધ ૭મે આવક રામમિહ આંપસીએ લાદારક શ્રી વિજયપ્રભ-સૂરિના ઉપદેશથી પ્રતિષ્ઠિત ચરણપાદુકા પણ ત્યાં જ દર્શિગોચર થાય છે.

* આગાંનાં કેટલાંક નામો શંકિત લાગે છે, પરંતુ દેહરીઓનાં મુખ સંકીર્ણ હોવાથી પાદુકા ઉપરના લેખો વાંચી શકાય તેમ ન હોવાથી ઉપર મ્હોંટાડેલા લેખલ પ્રમાણે અહિં નોંધ લીધી છે.

+ એમનો જન્મ ૩૨૭માં, સં. ૧૬૧૦ વૈશાખ શુદ્ધ ૧૦ ગધારમાં, સુરિપદ. સં. ૧૬૪૯ જેડ શુદ્ધ ૧૨ ઉનામાં સ્વર્ગવાસી થયા હતા.

A દેહરી નંબર ૮ શ્રી વિજયદેવાંલુ(?)ચૂરીશ્વરજી સં. ૧૮૧૪

(શ્રી વિજયદેવસૂરિ સં. ૧૭૧૩ માં ઉનામાં સ્વર્ગવાસી થયા હતા.)

B દેહરી નંબર ૯ શ્રી વિજયધર્મચૂરીશ્વરજી સં. ૧૮૧૬

“ A આહમી દેરીમાં વિજયક્ષમાસૂરિની પાદુકા પર લેખ છે કે ક્ષમાસૂરિ । દયાસૂરિ-
પ્રતિષ્ઠિતા । સં. ૧૭૮૫ મહોત્સવેન ઉન્નતપુરસંઘેન સ્થાપના કારિતા ॥ ૧ ॥

અગ્રહરાપાર્શ્વનાથ. પૃ. ૨૫૩

વિજયક્ષમાસૂરિના રાજ્યમાં ધીરકુશળ-ગજકુશળ-પ્રીતિકુશળ-ભુદિકુશળ-સુંદરકુશળ
શિષ્યે સં. ૧૭૭૫ માં કા. વદિ ૧૩ જૂનાગઢમાં શ્રેણિકરાસ તથા સં. ૧૭૬૩ માગસર શુદ્ધિ
૨ ભૌમે ઐતિહાસિક હેમચંદ્રગણિરાસ રચ્યો (જી. ગ્ર. ક. પૃ. ૫૨૪.)

સ. ૧૭૮૫ માં શ્રી વિજયક્ષમાસૂરિનો સ્વર્ગવાસ થતાં દીવના શ્રાવકોએ પુષ્કળ દ્રવ્ય
ખર્ચી શ્રી વિજયદયાસૂરિને સૂરિપદે સ્થાપન કર્યા એમણે સં. ૧૮૧૭ માં શત્રુંજય ઉપર અનેક
ખિખોના પ્રતિષ્ઠા કરાવેલી છે. સ્ત્રોતપટ્ટીકાપુકત દ્રવ્યાનુયોગતર્ફલાકાર પાકકપ્પર ભોજ-
સાગરે મં. ૧૭૬૮ માં એમના આદેશથી રમત્ર શાસ્ત્ર રચ્યું. જુઓ તેમના જ પ્રચરિતગત
નિબંધ લિખિત પદો—

સોડહં શ્રીચિજયાદ્દયાગણધરાઃ શ્રીવર્ધમાનાર્હતઃ,

પટ્ટે દિગ્ગજતર્કસમ્મિતવરે(૬૮)ડકાર્પં સ્વયં રામલમ્ ।

શાસ્ત્રં પ્રહ્યવિચારસારસહિતં લોકે ચમત્કારદં,

વર્ષે ચાષ્ટનિધાનસંયમનિતે (૧૭૯૮) પૌષે દશમ્યાં સિતે ॥ ૫૧ ॥

x x x x

શ્રીસૂર્યમण्डनजिनेश्वरपादपद्म-माहात्म्यतो विरचितो रमले निबन्धः ।

पद्यात्मकः प्रवरपाठकभोजनाम्ना, निर्विघ्नशास्त्रपरिपूर्तिरपीह तस्मात् ॥

प्रथमादर्शो लिखितं, सूर्यपुरे भोजसागरेणेदम् ।

पाठकवरेण सम्यक्, श्रीपूज्यादेशतः शास्त्रम् ॥

એ સિવાય એમના રાજ્યમા અનેક પ્રતો લખાઈ છે.

એમના પછી ૬૬ મી પાટે શ્રી વિજયધર્મસૂરિ આગ્યા.

B. આ આચાર્ય મં. ૧૮૩૮ સુધી વિદ્યમાન હતા. એમના રાજ્યમાં મં. ૧૮૨૨માં
શ્રી માનવિજયે વિક્રમચરિત્ર, મં. ૧૮૪૩માં શ્રીરામવિજયે દાનકલ્પદ્રુમ આવાવળોધ રચ્યો તથા
મં. ૧૮૫૧માં શ્રી તીર્થવિજયે શ્રીપાદરામની પ્રત લખી. મં. ૧૮૪૧ માગસર વદિ ૧૦
મારવાડના શુભદા ગામમાં સ્વર્ગવાસ થયો. એમના પછી ૬૭મી પાટે શ્રી વિજયગિરિદેવચૂરીશ્વર
થયા. જન્મ સં. ૧૮૦૧

દેહરી નંબર ૧ શ્રી વિઘ્નહરીશ્રીશ્ચરણી કે તેની દીવાન ઉપગતો તેમ નીચે મુજબ—

શ્રી સંવત ૧૬૫૨ વર્ષે કાર્તિકસુદિ ૫ સુધે તેવા જગદ્ગુરુના સવેગ—
 વૈરાગ્ય-સૌભાગ્યાદિગુણશ્રવણાત્ત ચમત્કૃતૈર્મહારાજાધિરાજ પાતળાદિ શ્રીઅકન્નરામિ-
 ધામિર્ગૃજરદેશાત્ વિહ્વીમણ્ડલે સપ્રહુમાનમાર્કાર્ય ધર્મોપદેશાવર્ણનપૂર્વક-પુસ્તકકોપ-
 સમર્પણ—ઢાવરામિધાનમહાસરોવરમત્સ્યવધનિવારણ—પ્રતિવર્ષ પાળમાસિકાડમારિ-
 પ્રવર્તનપૂર્વકશ્રીશંત્રુંજયતીર્થમુણ્ડકામિધાનકરનિવર્તન—જીજિઆમિધાનકરનિવર્તન—
 તિજસકલદેશદાણમૃતસ્ત્રમોચન—મદૈવ વદીકરણનિવારણ—ચેત્યાદિધર્મકૃત્યાનિ
 સકલલોકપ્રતીતાનિ કૃતાનિ । પ્રવર્તનેનેવા શ્રીશંત્રુંજયે સકલસંઘયુતકૃતયાત્રાણા

C દેહરી નંબર ૧૦ શ્રી વિઘ્નેશ્રી વિઘ્નવિજેશ્રી] મરીશ્ચરણ મ ૧૯૦૮*

D દેહરી નંબર ૧૧ શ્રી વિઘ્નદેવેશ્રીશ્ચરણ મ ૧૯૪૬

દેહરી નંબર ૧૨ ઉપર લેખ નથી પાદુકા ઉપર લેખ પણ નથી

C એમણે મ ૧૮૫૬ તેમ જ ૧૮૭૫મા ગિરનારના શિવાલેખો કાઢ્યા હતા તથા
 ચોગ્યાડના શ્રી ચિંતામણિપાર્શ્વનાથના ચેત્નો ટીર્થોદ્ધાર સ ૧૮૭૪મા કાઢ્યો હતો
 તેનો શિવાલેખ ત્યા જ ગર્ભાગાર(ગભાગ)મ તેમજ જમણી બાજુએ દિવાનમા મહોરાડેય
 છે લખ્યોરમ એક વેત લગભગ છે તેમજ ન ૧૮૭૬મા પ્રભાસપાટણમા શ્રી ચંદ્રપ્રભાગિન
 ચેત્યોદ્ધાર કરા પો હતો ત્યા પણ મૂળનાય હતી કાંપી બાજુ રગમડપમા દીવાલ પર લેખ
 મહોરાડેય છે આ બન્ને લેખો અમુદ્રિત હોતા હતા લેખનું કલેવર વધી જનાના ભયે અહીં
 મોઢ્યા નથી એમના ગળપમા ન્યા ન્યા શ્રી વનોવિજયોપાધ્યાયશિષ્ય શુભવિં-સુમતિવિં-
 ના શિષ્ય ઉત્તમવિજયે મ ૧૮૪૧થી ૧૮૮૪ વચ્ચે શ્રાદ્ધવિધિ બાનાનમોધની રચના કરી
 સ. ૧૮૮૪ પોષ વદિ ૧૧ શિરોહી(ચારનાડ)મા રગવાસ

“અગ્રહરા પાર્શ્વનાથ” પ ૨૫૩મા નરગી દેહરીની પાદુકાનો લેખ નીચે પ્રમાણે
 જણાવેન છે—

સવત ૧૮૧૫ ના મહાસુદિ ૨ ના દિને મંગલવારે મટારકશ્રી ૧૦૮ શ્રી
 વિજયદયાસૂરિપાદુકા । તપાગચ્છે શ્રીવિજયદયાસૂરિશ્ચરપાદુકા । શેઠ નિહાલચંદ
 અચલા તથા મીઠા જશવીરા તથા ધનજી મકનજી સઘેન પ્રતિષ્ઠિતા ઉત્તતપુરે ।

D એમને મ ૧૭૮૫ દીનમા સૂગ્રિહ, માગરોજમા પદ રચાવના, મ ૧૮૦૬
 વૈશાખ વદિ ૭ ધોગદશર્મા રગર્ગસ ત્યા રૂપ કાઢેલ છે

* મ ૧૯૦૩ મા એમણે ધોલેશમા મણિભદ્રી મૂર્તિ પ્રતિષ્ઠિત કરેલ છે તથા
 એમ ૧૧ હસ્તે અજ્ઞનશલાકા કરાયેલી જિનેશ્વરની પ્રતિમા પણ ત્યા જ ગભારામા વિગજ-
 માન છે અને સ ૧૯૦૭મા ઉમરાળા ગ્રામે શ્રી અજિતનાથપ્રભુ પ્રતિષ્ઠિત કાઢેલ છે
 એમના ઉપર ચાતુર્માસ માટે લખાયેલ એક મિત્તિ પણ શિનોગના બગરમા અસ્તિત્વ ધરાવે છે
 ૧ આ પાત્રા મ ૧૬૫૦ મા કરી હતી, અને તે પ્રસંગે ૨૦૦ મુનિઓની હાજરી
 હતી. બુઝો નિમ્ન લિખિત લેખ—

માદ્રશુક્લૈકાદશીદિને જાતનિર્વાણે ચામિસંસ્કારસ્થાનાસન્નફલિતસહકારાણાં
 શ્રીહીરવિજયસૂરીશ્વરાણાં પ્રતિદિનદિવ્યનાદશ્રવણ-દીપદર્શનાદિકાનેકે પ્રભાવાઃ
 સ્તૂપસહિતાઃ પાદુકાઃ કારિતાઃ પં. મેધેન । માર્યા લાઢકીપ્રમુખકુટુંબયુતેન ।
 પ્રતિષ્ઠિતાશ્ચ તપાગચ્છાધિરાજૈઃ મટ્ટારકશ્રીવિજયસેનસૂરિભિઃ । ઉપા૦ શ્રી
 વિમલહર્ષગણિ-ઉપા૦ શ્રીકલ્યાણવિજયગણિ-ઉપા૦ શ્રીસૌમવિજયગણિભિઃ પ્રણતા
 (ભિઃ ?) ભવ્યજનૈઃ પૂજ્યમાનાશ્ચિરં નંદતુ । લિખિતા પ્રશસ્તિઃ પદ્માનંદગર્ણિના ।
 શ્રીઉન્નતનગેરે । શુભં ભવતુ ॥

સંવત્ ૧૬૫૦ પ્રથમચૈત્રપૂર્ણિમાયાં સુવિહિતસાધુક્ષીરસાગરપ્રોહાસશો-
 તપાદાનાં નિજવચનરજિતશાહિશ્રીઅકઢ્ઢરપ્રદત્તશ્રીસિદ્ધશૈલાનાં મટ્ટારકશ્રી-
 વિજયસેનસૂરિપ્રમુખસુવિહિતભક્તિભરસેવ્યમાનપાદારવિન્દાનાં શ્રી ૬ શ્રીહીરવિ-
 જયસૂરિપાદાનાં માહાત્મ્યપ્રીણિતસાહિનિર્મિતસકલસત્ત્વદ્રવ્યગ્રહણમુક્તિકાયાં પ્રથમ-
 ચૈત્રપૂર્ણિમાયાં તચ્છિલ્લય સકલવાચકકોટિકોટીરશતકોટિ શ્રી ૬ શ્રીવિમલ-
 હર્ષગણિભિઃ । શ્રે૦ પં૦ શ્રીદેવહર્ષગ૦ શ્રીશત્રુંજય૦ કૃતકૃત્ય પં૦ શ્રી ધન-
 વિજયગ૦ પં. જયવિજયગ૦ જશવિજય-હંસવિજયગ૦ મુનિવેસલાદિમુનિશતદ્વય-
 પરિકરિતૈર્નિર્વિઘ્નીકૃતા યાત્રા इति મદ્રમ્ ॥

—એપિગ્રાફિકા ઇન્ડિયા. ૨૧૮૬

૨.-આ શ્રી હીરવિજયસૂરિના શિષ્ય હતા (જુઓ ઉપરના લેખ). એમણે સં ૧૬૫૬-
 માં ખાખર (કચ્છ) ગામને પ્રતિષ્ઠાધી ધર્મક્ષેત્ર બનાવ્યું હતું. સં. ૧૬૫૭ માં મહા શુદ્ધિ
 ૧૦ સોમવારે શ્રી સંભવનાથ, આદિનાથ અને વિમળનાથની પ્રતિમાઓ ભરાવી એમના
 હસ્તે પ્રતિષ્ઠા કરાવી હતી. સં. ૧૬૫૭ ફાગણશુદ્ધિ ૧૦ એ શત્રુંજયાવતાર નામનું દેશસર
 પ્રારંભ્યું અને સં ૧૬૫૬ ફાગણ શુદ્ધિ ૧૦ એ પૂર્ણ કરી એમના હસ્તે પ્રતિષ્ઠા કરાવી
 (પ્રા. જી. લે. સ. ખાખરનો લેખ. નં ૪૪૬)

૩. આ એક સમર્થ વિકાસ હતા. વ્યાપક શુદ્ધિ વિષયમાં તે ખાસ પારંગત હતા. જુઓ
 શ્રી વિનયવિજયોપાધ્યાયનો નિમ્નલિખિત ઉલ્લેખ—

“ તથા ચ શ્રૂયતે હિ કાલાનુભાવતસ્તત્ત્વપ્રકાશિકાલયાયા હૈમવ્યાકરણ-
 વૃહદ્વૃત્તેઃ સમ્પ્રદાયે વ્યુચ્છિન્નપ્રાયે સત્તિ જગદ્ગુરુશ્રીહીરવિજયસૂરિર્નિર્દેશાત્ સ્ત-
 મ્ભતીર્થવાસ્તવ્ય-વૃદ્ધશાસ્ત્રીયોકેશજ્ઞાતીયસંઘપતિ-ઉદયકરણ-સોમકરણસાહાય્યાશ્ચ,
 વહુશઃ પરિપઠિતમહામાધ્યાનિમહાવ્યાકરણાત્ ભૂધીમટ્ટાત્ સમ્યગવગમ્ય, મહો-
 પાધ્યાયશ્રીસોમવિજયગણિભિસ્તત્ત્વપ્રકાશિકા તપાગચ્છે વહૂનાં ગીતાર્થાનાં પાઠિતા ।
 તતોડ્યાપિ સમ્પ્રદાયશુદ્ધા સા પ્રવર્તતે ॥ ”

—શ્રી દેવપ્રકાશ, પૃ. ૩

લેખની પહેળાઈ પ્રાયઃ એક ફૂટ, લંબાઈ સવાફૂટ, લાઇન ૧૬. આ સર્વે સ્તૂપોની ફૂતો સુંદર બગીચો છે, જેની જમીન પ્રથમ ૧૦૦ વીંધા હતી. દાલમા ૬૨ વીંધા રહેલી છે. બગીચામાં ૫૦૦ આંગા, ૪૦૦ નાલીએરનાં ઝાડ છે. તે મિલાય બીજાં પણ ઘણાં ઝાડ છે. જગ્યા નદીકિનારે આવેલી હોવાથી અત્યંત રમણીય અને શાંત વાતાવરણમય છે. એકાંતે ધ્યાન કરનારાઓને તેમજ હવાફેર કરવા ઇચ્છનારાઓ માટે સ્થાન ઉત્તમ છે.

૨ અન્નહરા

આ તીર્થ ઉપરોક્ત શ્રી વિજયહીરસૂરિવરાદિના સ્તૂપના બગીચાથી લગભગ અડધા ગાઉ છેડે છે. આ તીર્થના પ્રાચીન અવશેષો ઘણા વિનાશ પામ્યા છે, છતાં એક ૩૫ રતલપ્રમાણ પ્રાચીન ઘંટ જળવાઈ રહેલ છે. તેના પર લખેલ છે કે-શ્રી અન્નહરા પાર્શ્વનાથજી સંવત ૧૦૧૪ શાક રામચંદ જેચંદ. બીજા ઘંટ ઉપર બાલબોધ લિપિમાં લેખ છે કે-સં. ૧૬૬૨ વર્ષે આપાડ શુદિ ૨ ઉનાવાસ્તવ્ય શ્રી જગપાળભાઈ દબ્બકાઈના પુણ્યાર્થે ઘંટ કારિત ઇત્યાદિ.

આજથી ૭ લાખ વર્ષ પૂર્વે શ્રી મુનિસુવતસ્વામીના શામનમાં થયેલ ત્રિખંડાધીરા રામ-લક્ષ્મણના પૂર્વજ અજયપાળ(અનરણ્ય)ને વ્યાપેલા ૧૦૭ રોગના નિવારણાર્થે સમુદ્રમાં દીપ (દીવ) બંદર નજીક પસાવતી દેવીની કૃપાથી આ મૂર્તિ પ્રાપ્ત થઈ હતી. ત્યાં જ અજયપુર નામે શહેર વસાવી ભગ્ન નિનાથય બંધાવી પ્રભુને પ્રતિષ્ઠિત કર્યા ત્યારથી અન્નહરા પાર્શ્વનાથ નામે પ્રસિદ્ધ થયા. પ્રતિમાજી લેખમય છતાં અલૌકિક અને ભગ્ન છે.

આ પ્રાસાદમાં ત્રણ ગભારા છે. તે દરેક ગર્ભગૃહમાં ત્રણ ત્રણ બિંબ, એક પાષાણની ચોવીરી અને એક ગૌતમસ્વામીનું બિંબ છે. ગભારાના દ્વારની બન્ને બાજુએ પહેલા અને છેલ્લા જિનેશ્વરની કાઉરસગીઆ તરીકે બે પ્રતિમાઓ છે. આ બન્ને કાઉરસગીઆના ચરણ તળે સુંદર લેખ છે. તેનો સારાંશ આ પ્રમાણે છે-“ સંવત ૧૩૨૪ ના જ્યેષ્ઠ વદિ ૮ શુક્રવારે ઉદયપ્રભસૂરિના પૃથ્વર શ્રી મહેન્દ્રસૂરિએ પ્રતિષ્ઠિત. ” લેખ સ્પષ્ટ વંચાય તેવો હોવા છતાં સમયના અભાવે હું ઉતારી શક્યો નહીં.

અનરણ્ય રાગના સ્થાપન પછી અત્યારસુધીમાં આ દેરાસરના ચૌદ જીર્ણોદ્ધાર થયા કહેવાય છે, છતાં મૂળનાયકજીનું બિંબ તો તેનું તે જ છે. છેલ્લો જીર્ણોદ્ધાર સં. ૧૬૭૭ માં અજયપુરીના વતની શ્રીમાતી દોસી જીવરાજના પુત્ર કુંવરજી(ઉનાના રહેવાસી)એ દીવના સંઘની મદદથી તેમ જ શ્રી વિજયહીરસૂરિ મહારાજના શિષ્યાદિકની સાહાય્યથી કરાવ્યો હતો. આ મતજીને એક વિસ્તૃત શિલાલેખ પ્રભુની જમણી બાજુ (ગભારા બહાર) દીવાલ પર ઉટ્ટીર્ણ છે. લેખની પહેળાઈ આશરે એક ફૂટ અને ગિચાઈ સવા ફૂટ છે. શ્વેત પથ્થર પર છે. શ્લોક. ૧૫. તેનો ઉતારો હવે પછી આવશે. (અપૂર્ણ)

૧. આ જીર્ણોદ્ધાર ઐદમો હતો. તે સંજોગે એક લેખ સં. ૧૮૪૨ સુધી હયાતી બોગવતો હતો. ત્યારપછી વ્યવસ્થાપકોની બેદરકારી આદિ કારણોને લીધે વિનષ્ટ થઈ ગયેલ કહેવાય છે. આવા અનેક પ્રાચીનતાના પુરાવાઓ દિનપ્રતિદિન વિનાશ થતા જાય છે, માટે કોઈવાહકોએ કાળજી રાખવી ઉચિત છે.

વ્યવહાર-કૌશલ્ય

લેખક-મૌજીક

(૧૫૭)

“નવરાશના વખતમાં આપણે શું કરીએ છીએ તે પર ઘણી વાર સુખને
આધાર રહે છે.”

સવારથી સાંજ કેમ પાડવી એ ઘણો અગત્યનો સવાલ છે. સાધારણ રીતે એમ લાગે છે કે એમાં તે શી મોટી વાત છે? પણ એ લાગે છે તેવી સાધારણ ગાળ નથી. આરીકાથી જોતાં લાગે છે કે રવિવારે નાટક-સિનેમાની ટિકિટો ઘણી વાર મળતી નથી તેની પછવાડે રહસ્ય છે. રવિવારે અપેરે શું કરવું તેની મૂંઝવણ ઘણાને હોય છે. જુહુ કે ચોપાટીને દરિયે ચાલવાની જગ્યા ન મળે તે તંદુરસ્તીની નજરે ઠીક ગણાય, પણ બીજું કંઈ કરવાનું નથી, તેથી વખત કાઢવાના સાધન તરીકે તેનો ઉપયોગ હોય, તો એ બાબત વિચારવા જેવી થઈ પડે. જેના ઘરમાં ભટ-ધાટી હોય, ઘરની મોટર હોય, હજારો લાખોની આવક હોય, ત્યાં બૈરાઓમાં કલેશ ઘણો વધારે હોય છે; તેનું કારણ ઘણી વધારે પડતી કુરસદ અને સશક્ત શરીર હોવા છતાં મગજને અને શરીરને અપાતું ધણું જોખું કામ જ હોય છે. મોટા શ્રોમંતના ઘરોમાં ખાતું લગભગ મોટાં સુધી તો નોકર લઈ આવે, માત્ર બાઈ સાહેબને ચાવવાની તરફી લેવી પડે. આવા બિલકુલ કામવગરના અને પૌષ્ટિક ખોરાક ખાનારાને નવરાશના વખતનો મોટો કોપડો હોય છે. એવી સગવડ કે એટલી સંપત્તિ વગરના માણસો ભલે તેવા બંગલામાં રહેનારને સુખી માને, બાકી એમાં સુખ જેવું કંઈ નથી. આ તો નવરાશના પ્રસંગોની વાત થઈ. નવરાશનો વખત કેમ ગાળવો? શું કરવું? એનો એક નિયમ તો ન જ હોઈ શકે. જેને જેમાં આનંદ આવે તેમાં તેના ઉપયોગ કરે; પણ એ આનંદ સ્વે માટે છે કે પર માટે છે. એ પર અંતરના સાચા અને ચિરસ્થાયી આનંદનો આધાર રહે છે.

નાટક, સિનેમા, ઉગ્રાણી, ગંજીપાનાં પાનાં, ક્લબમાં ખાણું કે મોટરની લાંબી લટાર-આ અને એવા વખતના ઉપયોગમાં સ્વને જ સ્થાન છે. પ્રયોગશાળામાં શોધખોળના પ્રયોગ, મહાન પ્રતિભાની વિચારણા, ગ્રેટ ચર્ચા, વિશિષ્ટ વક્તાના ભાષણનું શ્રવણ-એમાં સ્વ અને પરને સ્થાન છે. સ્વને સ્થાન જોખું અને પરને જેટલું વધારે તેટલું અંતરનું સાચું સ્થાયી સુખ છે. ઉપયોગો અબ્યાસ, સુંદર લેખન, આત્મતત્ત્વની વિચારણા અથવા આત્મનિરીક્ષણમાં સ્વ પર બેસેને સ્થાન છે. સમાજ, રાષ્ટ્ર કે વિશ્વને ઉપયોગી થવાનાં કાર્યોમાં પરને સ્થાન છે. સર્વ જીવે ત્યારે અવકાશ મેળવી પરને માટે વિચાર. લેખન કે પ્રયોગ કરનાર સાચા સુખને અનુભવી શકે છે.

તમારો ધંધો-વ્યવસાય જે હોય તે કરો, પણ તે ઉપરાંત જે કંઈ સમય મળે તે પર કુટુંબીજનોનો હક્ક છે, સમાજનો હક્ક છે, વિશ્વનો હક્ક છે. એ બહારના હક્કોને તમે જેટલે અંશે પૂરા પડો, તેટલે અંશે તમે સુખને જમાવી શકો. અવકાશના વખતનો ઉપયોગ કરતાં આવડે તો આ જીવનને સ્વર્ગીય બનાવી શકાય છે અને ન આવડે તો ધન-ધાન્યની વિપુળતા છતાં અહીં ત્રાસ, ભય અને કુકળાટમય જીવન કરી શકાય છે. ધનવાનોને

ઉપાધિથી માયાં ફૂટતાં જોવા છે અને લક્ષ્યાધિપતિને દૂરે, તળાવે કે દરિયે પડવા જતાં જણવા છે. એનું એક જ કારણ છે. એને કે એના સંબંધીને નવરાશનો ઉપયોગ કરતાં આવડ્યો નથી. ખારીદારી જોશે તો આ વાત દીઠા જેની લાગશે. કુશળ મનુષ્ય નવરાશનો વખતનો ખૂબ લાભ લે, પરને લાભ આપે અને તે દ્વારા સાચા સ્થાયી સુખને ભોગવે. જીવન રમત છે, પણ રમતાં આવડે તો તેને જીતવાની શકાવ છે.

“Happiness often depends upon what we do with our spare time.”

(15-9-38) B. C. P. P.

(૧૫૮)

તમારે ધનવાન થવું હોય તો આપો; ગરીબ થવું હોય તો આકર્ષો.

તમારે ઢગલા જોઈતા હોય તો વેરો; દરિદ્રી થવું હોય તો સંધરો.

આપવાથી મળે છે, ખરચાવેલું ખવાય છે, વાવેલું લણાય છે ખાધું તે ખોધું, ‘ખવરાયું’ તે ખાધું. આપનારને કદી ખોટ જતી નથી. ચપટી આપનારને ચપટી મળે છે, જ્યારે ખોખે ખોખે આપનારને ઢગલો ઢગલા મળે છે. આપણા મનમાં જેની ભાવના હોય છે તેની સિદ્ધિ થાય છે. આપનારને મળ્યા જ કરે છે, ખીમતું ખેંચનાર હોય છે તેને મદદ જૂઝ જ રહે છે. હજારો કે લાખો આપનારને એ વેપારમાં કદી ખોટ આવી નથી અને ઉઠાડી આપે જોઈએ તો કદી ખોટ આવવી જોઈએ પણ નહિ. અંતે તો દાનત હોય તેની જ ફળપત થાય છે. જૂખનાં કે બીખનાં હાસતાં કદી શીકે ચઢ્યાં જવડ્યાં નથી. ખૂબ મેળવવાનો માર્ગ ખૂબ આપવામાં જ છે. બાપી જિખારી થવું હોય તો ધરભેયું કરવાની દાનત રાખવી સારી છે અને અંતે પણ શું? કર્ણ જેવા દાનધરી યવા તે પણ ગયા અને નંદરાગએ સોનાની કુંગરીઓ કરી તે પણ ગયા. અંતે કુંગરીઓ તો અહીં જ રહી ગઈ અને નંદરાગ હાથ ખંખેરતાં ચાલ્યા ગયા, આજે સૌ કોઈ કર્ણને યાદ કરે છે, હરામાશને યાદ કરે છે, ધનાઢાળિજનને યાદ કરે છે, આ તો મળે પ્રાચીન ને પુરાણી વાતો યદ, પણ દાનવીર દાર્જેશી કે રૌકેદેલરે અઢળક દાન આપ્યાં, તેમાં તેઓ ગરીબ નથી થયા; દાનગ્રણ તો ધનને ખેંચી લાવે છે, સંપત્તિ સંપડાવે છે અને હૃદયને પ્રકુલિત રાખે છે.

ખેતરમાં એક દાણો નાખ્યો હોય તો તેના સેકડો થાય છે, પણ કોડીમાં દાણા ભરી રાખ્યા હોય તો તે કોહવાઈ (સળી) જાય છે. વહેતાં પાણી જ નિર્મળ રહે છે અને કેદમાં પૂરીવેલી લક્ષ્મી તો આપો આપે છે.

કેટલાકને લક્ષ્મી સ્વીરે વરેલી હોય છે. એને એ ભોગવે, ખરચે અને દાનમાં આપે. કેટલાકને એ ખેન તરફ વરે છે. એ એની સાથે જોઈ રહે, એ ગમે તેવી રૂપાણી લાગે, પણ એને એ અસ્પર્શ્ય છે, એની આમવાસ એ આંધ્રા માર્યા કરે, એની ફરતી એ મુંબઈ બેંકના બેંચાની જેમ ચોટી કરે અને યાવી જાય ત્યારે શોકમાં નિમગ્ન થાય. એનો એને કશો ઉપયોગ નથી, એને એમાં ચોટી કરવા સિવાય બીજો લાભ નથી અને એને એનો ભોગવદો

નથી. જ્ઞાન, ભોગ અને નાશ—આ ત્રણ જ રસ્તા લક્ષ્મીના છે. ભોગમાં સ્વાર્થપણું છે, જ્યારે જ્ઞાનમાં પરમાર્થ છે જ્ઞાન કે ભોગ ન કરનારની લક્ષ્મી ત્રીજી—નાશનો માર્ગ લે છે, એ આપણા અનુભવ-અવસોદ્ધનનો દરેકજનો વિષય છે.

માટે લક્ષ્મીપતિ થાઓ, લક્ષ્મીના સ્વામી થાઓ, લક્ષ્મીનો દલાવો દ્યો, લક્ષ્મીને ફેરવ્યા કરો, લક્ષ્મીને રમાડ્યા કરો, એની ફરતાં ફેરા મારવા જેવું નથી. એને અનુસરનારી દાસી બનાવી શકાય છે અને એની રમત જેને આવડે અને એના ઉપભોગ કરી મણે તે જીવન-યાત્રા સફળ કરે. કુશળ મનુષ્ય લક્ષ્મીનું આ વિજ્ઞાન વિચાર પૂર્વક સંગ્રહે.

If you wish to be rich—GIVE. If you wish to be poor—GRASP.
If you wish abundance—SCATTER. If you wish to be needy—HOARD.
(15-9-38)

(૧૫૯)

તમે કોઈ ખરેખરી જરૂરી બાબતને અંગે મન્યા રહેતા હો, તમે દરેક માઈલ કાપતા વધારે હિંમત મેળવી શકતા હો, બરાબર કેમ લડવું અને કેમ હસવું એ તમે જાણતા હો, તો કુકાવે રાખો—તમે સાચા રાહ પર છો.

એક રીતે જોઈએ તો જિંદગી (જીવન) એક મોટો સંગ્રામ છે, બીજી રીતે એ મોટો કલહ છે, ત્રીજી રીતે એ આરામ મેળવાઈની ભૂમિ છે. કોઈ રીતે એને કાવળ પણ કહેવાય, ભયંકર અટવી પણ કહેવાય, અગાધ સમુદ્ર પણ કહેવાય. ગમે તે રીતે જોઈએ પણ તેમાં કુકાવનાર કયા મોરચા પર છે? એના મઠ મલામત છે કે નહિ? એનાં હથિયારો અણીદાર છે કે છુટ્ટાં છે? એના હોકાયત્રો વ્યવસ્થિત છે કે નહિ? એને રસ્તો બતાવનાર ભામિયા સાંપડ્યા છે કે નહિ? એ જાણવાની અને જોવાની તો જરૂર રહેવાની જ. ઘણી વાર એને પોતાને જ શક પડી ગય છે કે પોતે માગે રસ્તે છે કે આડોઅવળો ચઢી ગયો છે. કંઈ પણ જીવન સફળ થયું છે કે નહિ તેનો ફેસલો તો જિંદગી પૂરી થયા પછી જ થઈ શકે, કારણ કે રસ્તે ચાલતાં માર્ગભ્રષ્ટ થવાના તો અનેક દાખલા જોવા છે અને ઘણી મોટી વયે કંચન કે કામિનીના મોહથી આડે રસ્તે ઉતરનારાના દાખલા પણ સાંભળ્યા છે. આવી શંકાનું નિવારણ કરે તેવી કેટલીક દીવાદાંડીઓ છે. એ સ્થાનદર્શક પ્રકારનો આશ્રય લેવાથી જીવનકલહના મૂલ્ય આંટી શકાય તેમ છે તેટલું સફાઈ છે. માયા માર્ગના નિર્ણય માટે પ્રથમ તો એ જોવું કે આપણે જે કામમાં મન્યા છીએ તેમાં લાખી નગરે કાંઈ લાલ છે કે નહિ? કાર્યની મહત્તા પ્રમાણે પરંના હિતની ગણના કરવી, થોડા વખતના લાભને બદલે લાંબા વખતનો લાલ જોવો. પોતાના લાલ કરતાં અન્યનો લાલ જોવો. જે કામ હાય ધર્મ હોય તેવું મૂલ્ય આ રીતે કરવું. આ રીતે કામની કિંમત પ્રથમ કરવી પછી એ કામ કરતાં જેમ જેમ આગળ વધાય તેમ તેમ અંદરથી પ્રેરણા મળવી જોઈએ, એ કાર્યની કર્તવ્યતા અંદરથી પ્રેરણાત્મક ઉત્તેજન આપતી રહેતી હોવી જોઈએ—આ બીજી વાત.

અને ખરી વાત તો તમારા આંતરતેજથી તમને લાગતા આવડતું જોઈએ: કયાં ધા કરવો? કયારે કરવો? કેમ કરવો? અને કેવી રીતે મન્યા રહેવું? આમ જનાં તમને કામમાં

અને કામમાં પણ હસતાં આવડતું હોય, ખોટી ગંભીરતા કે ભારેખમપણાને લઇને તમારા પર કામનો બોલો ન પડતો હોય અને તમે હસતાં રમતાં કામને રસતે પાડી શકતા હો, તમારા મનમાં ગોટા ન વાળવા પડતા હોય. આ સાચા પ્રગતિ માર્ગની ત્રીજી વાત થઈ.

હાય ધરેલ કાર્પની મહત્તા, તેને માટે થતી અંદરની પ્રેરણા અને કામ કરવામાં અને સાથે તેમાં જ આનંદ મેળવવાની ગત તમને આવડી ગઈ હોય તો તે કામમાં ઝુકાવે રાખો. અંતરનો અવાજ મોટી વાત છે અને કામ હાર પાડવાની ચાવી હાય બેસી ગઈ છે, ખરે રસ તેમાં જન્મ્યો તો સમજો કે એ કામ કરવા જેવું છે. કુશળ માણસ કામને ઓળખી લે. પોતાની શક્તિ ગણી લે અને ઓવરટાઈ પણ હસતા હસતા કામ કરતો જાય તો પોતે સાચે માર્ગે જ છે એમ સમજે. સમગ્ર માણસને તો કામ કામને શીખવે છે અને અંદરનો અવાજ એ નાનીસૂતી વાત નથી.

“If you are working for something that's really worth while; if you are getting fresh courage with every mile; if you know how to fight and you know how to smile—keep going — you're on the right road.”
(17-9-38)

(૧૬૦)

આરિસામાં જોતો સંતપુરુષ કોઈએ કદી શોધી કાઢ્યો નથી.

સંત કોણ? જેને આ દુનિયા ઉપર સાચો નિર્વેદ હોય, જેને સંભારતી રમતો માયાળજ લાગતી હોય, જેને ઘરખેતરની માલીકીમાં નરી અધતા દેખાતી હોય, જેનું સર્વ લક્ષ્ય અંતર તરફ હોય, જેને કામવિલાસ તરફ નૈસર્ગિક આરુચિ હોય, જેનું સર્વ ધ્યાન એકાગ્રતા કે સમાધિ સન્મુખ હોય તે સંત છે. એવા સંતની નજરે દુનિયા ‘અધ’ લાગે છે, દુનિયા એને ‘ભાવશે’ ગાંડો, અવ્યવહાર માને છે. યોગીની મનોદશા તદ્દન જીવા પ્રકારની હોય છે અને યાત્રુ દુન્યવી નજરે એમાં વિચિત્રતા લાગે છે.

સંતનો એક બીજો પ્રકાર પણ છે. એ પોતાની જાતનો કદી વિચાર કરતા નથી. મનુષ્ય સુખી કેમ થાય? પરાધીનતાની બેડીમાંથી કેમ મુકાય? એના જીવનક્રમમાંથી ગુના-મીતું તત્ત્વ કેમ દૂર થાય? એમાં ધુસી ગયેલા કુરિવાળો, ખોટા ખ્યાલો અને અવ્યવસ્થિત આદર્શો દૂર કેમ થાય? તે માટે ઘટના કરી નિર્લેપભાવે માર્ગદર્શન કરાવે અને છતાં આખો વખત આંતરવિચારણા, દૂરદર્શિતા અને વિચારરૂપિતામાં એ મગ્ન રહે. આ પ્રકારના સંતો જનસંપર્ક સાધે ખરા અને છતાં તદ્દન નિર્લેપ રહે, ચાહુ ઘટનાથી પર રહે અને છતાં જનતા એના ચરણે શિર ઝુકાવે.

આરિસામાં કોણ જીએ? જેને પોતાનું મુખ સ્વચ્છ થયું છે કે નહિ? પોતે મુખ પર અજન તિલક જરાયર કર્યા છે કે નહિ? પોતાની પાંચડી ખરાયર બેઠી છે કે નહિ? પોતાના બાલ ખરાયર ઝોઢવાયા છે કે નહિ? પોતાનો કાલર ખરાયર આગ્યો છે કે નહિ? ટૂંકમાં પોતાનો બાલ દેખાવ આકર્ષક થયો છે કે નહિ? એનો નિરધાર કરનાર કાચમાં-આરિસામાં જીએ.

સંત સાચો હોય તો એને દુનિયાની શી પડી છે? એને તો અત્યાંખી સાથે વાત કરવી છે, એને ભૌતિક એવળા ખલાસ થયેલી હોય છે, એ ધરને ધર્મશાળા સમજી ગયેલ

હોય છે, એને જીવનની અસ્થિરતા સમજાયલી હોય છે, એને ટૂંકા વખતમાં મુદ્દામ કામ માધવું હોય છે. એની પાસે આરિસો હોય પણ ક્યાંથી ? અને કોઇ સ્થાને જાય તો એને પોતાનું મુખકું નીહાળવાની ઇચ્છા પણ થેની થાય ? એની આંતરરસિકતા એને બહારની લપછપમાં પડવાને કદી લલચાવે પણ નહિ અને એનો આંતરવિકાસ એને બહિરંગ પ્રદેશમાં ફસાવે પણ નહિ. અંદર જોવાની ટેવ પડ્યા પછી સામે જોવાનું મન થાય તેવું નથી, સ્વની સંભાળમાં વિના કારણ પારખી ‘અખ્યારી’ મારવાનું સૂઝે તેવું નથી અને નિર્લેપ લાવે પરકાર્ય થાય, ત્યારે પણ અંતરચક્ષુ તો જાગ્યા જ હોય છે. એવા સંતને આરિસો મળી જાય તો તેમા એ બાહ્ય રૂપરંગ કદી ન જ જુએ, એ તો આ કાચી માટીના પિંડને યથારૂપે જોળખે અને જોળખીને આરિસાદ્વારા પણ એ અંદર ઊતરી જાય એટલે એના પ્રત્યે આરિસો આરિસાનું કામ જ કરતો નથી. આવા સંતને જોળખી એના ચરણે પડવું, એના વિચાર-વ્યવહારો પચાવવા પ્રયત્ન કરવો, એના આદર્શોને સમજવા એ કૌશલ્ય છે અને આદર્શની સ્પષ્ટતામાં-પ્રગતિ તરફ પ્રયાણ છે, સંતને શોધી કાઢવામાં જીવનની સફળતા અને સાર્યકતા છે.

આ વ્યવહાર સત્યનો ખીન્ને અર્થ પણ શક્ય છે. કોઇ પ્રાણી આરિસામાં જુએ ત્યારે કોને જુએ ? પોતાને. આરિસામાં સામે સંત જોએ હોય એવું કોઇ જુએ નહિ. મનુષ્ય પોતાની નિર્જાળતા, દંભ અને પોલ સમજતો હોય છે એટલે સામા આરિસામાં એ સંતને જોઇ શકતો નથી, શોધી શકતો નથી, એ મુખ્યત્વે સમજી શકાય તેવું સત્ય છે. આ રીતે પણ આત્મનિરીક્ષણનો મહિમા કુશળતા પ્રાપ્તિ માટે બતાવ્યો છે તે સુચોગ્ય છે.

“No one ever discovered a saint looking in a mirror.” (15-9-88)
B. O. P. P.

આધ્યાત્મિક પદ

રાગ કનડો

એ પરમ બ્રહ્મ પરમેશ્વર, પરમ આનંદમયી સોહાયો;
પરતાપકી સુખ સંપત્તિ, બરની ન જાત મોપિ,
તા સુખ અલખ કહાયો.

એ૦ ૧

તા સુખ અલયેકું મુનિમન જોજત, મનગંજન કર ધ્યાયો;
મન મંજરી લઈ, પ્રફુલ્લિત દશા લહી,
તા પર ભમર લોભાયો.

એ૦ ૨

ભમર અનુભવ ભયો, પ્રભુ-ગુણ વાસ-લહો;
ચરન કરત તેજો અલખ લખાયો, એસી દશા હોત જખ,
પરમ પુરુષ તખ, પકરત પાસ પકાયો.

એ૦ ૩

તખ તો મુજસ ભયો, અંતરંગ આનંદ લહો;
રોમરોમ શીતળ ભયો, પરમાતમ પાયો;
અકળ સ્વરૂપ ભૂપ, કાઉ ન પરખત-રૂપ;

મુજસ પ્રભુ ચિત્ત આયો.

એ૦ ૪

તીર્થ કરની શબ્દશક્તિ

પ્રભુની શબ્દશક્તિ અગાધ છે. તેઓ એક વાક્યમાં એક સાથે ઘણા પ્રાણી-ઓના સંશયના ઉત્તર આપી શકે છે. તેમની આવી શક્તિના સમર્થન માટે એક લૌકિક દૃષ્ટાંત છે. આધા સાધારણ દૃષ્ટાંતમાં એક ઉત્તરના બુદ્ધા બુદ્ધા અર્થો નીકળી શકે છે તો તીર્થ કરની વાણીશક્તિની તો વાત જ શી કરવી ?

સંગઘર નામના ગામમાં ધન, કણ તથા સુવર્ણથી ભરપૂર બુદ્ધાશ નામે એક આહીર રહેતો હતો. તેને પુષ્પવતી ઉપસંત ણીજી પંદર સ્ત્રીઓ હતી. તે બધી પરસ્પર સ્નેહવાળી હતી. એક વખતે બુદ્ધાશ ગાયો ચારવા વનમાં ગયો. મધ્યાહ્નકાળ થયો એટલે તે લોજન કરવા બેઠો. તે સમયે વનની શોભા જોવાને ઉત્સુક થયેલી તેની સ્ત્રીઓ તેની પાસે આવી. પછી તે સર્વે અનુક્રમે પુષ્પવતીને આ પ્રમાણે પૂછવા લાગી. પહેલીએ કહ્યું-‘આજે આટલી બધી ખીચડી કેમ રાંધી છે ?’ બીજી બોલી-‘આજે છાશમાં મીઠાશ કેમ થોડી છે ?’ ત્રીજી બોલી-‘પેડી દાદી-મૂછવાળી સ્ત્રી ઘેર કેમ છે ?’ ચોથી બોલી-‘આજે તમારે શરીરે શાંતિ કેમ છે ?’ પાંચમી બોલી-‘આજે કંકોડાનું શાક આપું કેમ ક્યું છે ?’ છઠ્ઠી બોલી-‘આ ફૂતરા કેમ ઘૂરકે છે ?’ સાતમી બોલી-‘તે લેંશ ગાભણી ઘઈ છે ?’ આઠમી બોલી-‘આ આગળ દેખાતી સ્ત્રી થાકી ઘઈ છે ?’ નવમી બોલી-‘આજે સદામતમાં લોજન આપે છે ?’ દશમી બોલી-‘આજે આ જલપ્રવાહમાં ઘણું જળ કેમ વહે છે ?’ અગીઆરમી બોલી-‘તમારો ચોટલો સમાર્યો છે ?’ બારમી બોલી-‘કાનમાં કુંડળ કેમ પહેર્યા નથી ?’ તેરમી બોલી-‘આ ગજ્જરમાં ભય કેમ લાગતો નથી ?’ ચૌદમી બોલી-‘આ ફળ લેશો ?’ પંદરમી બોલી-‘આ બકરીઓ ગણી છે કે નહિ ?’ આ પ્રમાણે અનુક્રમે પૂછતી તે બધી સ્ત્રીઓને સર્વમાં માન્ય એવી પુષ્પવતીએ એક શબ્દમાં જ ઉત્તર આપ્યો કે ‘પાલી નથી.’

પહેલીએ પૂછ્યું કે ખીચડી આટલી બધી કેમ રાંધી છે ? તેના ઉત્તરમાં કહ્યું કે ધાન્ય માપવાની પાલી મારી પાસે નહોતી; તેથી વધારે રંધાઈ ગઈ છે. ધાન્યનું માપ કરનારા લોકો તે માપવાના પાત્રને પાલી કહે છે. બીજીએ પૂછ્યું કે છાશમાં મીઠાશ થોડી કેમ છે ? તેના ઉત્તરમાં પણ ‘પાલી નથી.’ એમ કહ્યું એટલે છાશ કરવાનો વારો નથી, તેથી કાલની છાશ હોવાથી મીઠાશ એાછી છે, અથવા ભોરડી, ખાવલ વિગેરે જે તિર્યચનો ચારે છે તેને લોકમાં પાલી અથવા પાલો કહે છે તે ગાયને ન ખવરાવવાથી છાશમાં મીઠાશ એાછી છે. ત્રીજીએ પૂછ્યું કે પેડી દાદી-મૂછવાળી સ્ત્રી ઘેર નથી ? શું તે નાપિતને ઘેર ગઈ છે ? તેને ઉત્તરમાં કહ્યું કે આજે હનુમતની ‘પાલી નથી,’ એટલે ઘેર છે. ચોથીએ પૂછ્યું કે આજે તમને શરીરે શાંતિ છે ? તેના ઉત્તરમાં કહ્યું કે ‘પાલી નથી,’ એટલે એકાંતરો

તાવ આવતો હતો તેની આજે ‘પાલી [વારો] નથી’ તેથી શાંતિ છે. પાંચમીએ પૂછ્યું કે કંડોડાનું શાક આખું કેમ કર્યું છે? તેના ઉત્તરમાં કહ્યું કે ‘પાલી નથી,’ એટલે તે સુધારવાની છરી નથી. છઠ્ઠીએ કહ્યું કે આ ફૂતરી કેમ ધૂરકે છે? તેના ઉત્તરમાં કહ્યું કે ‘પાલી નથી,’ એટલે તે ફૂતરીને કોઈએ પાળેલી નથી તેથી તે ધૂરકે છે. સાતમીએ પૂછ્યું કે આ લેંશ ગાલણી છે? તેના ઉત્તરમાં કહ્યું કે ‘પાલી નથી.’ ગાય, લેંશ વિગેરેને ગર્ભ રહેવાના સમયને લોકો પાલી કહે છે તે નથી. આઠમી સ્ત્રીએ પૂછ્યું કે પેલી સ્ત્રી શું માર્ગમાં થાકી ગઈ છે? તેના ઉત્તરમાં કહ્યું કે ‘પાલી નથી’ અર્થાત્ તે પગપાળે ચાલતી નથી, રથમાં, ખેતીને આવી છે તેથી થાકેલી નથી. નવમી સ્ત્રીએ પૂછ્યું કે આજે સદામતમાં લોજન અપાય છે? તેના ઉત્તરમાં કહ્યું કે ‘પાલી નથી.’ એટલે આજે દાન દેવાનો વારો નથી. દેવલાક સદામત અમુક દિવસે અપાતાં હોય છે. દશમીએ પૂછ્યું કે આ પ્રવાહમાં વિશેષ જળ કેમ વહે છે? તેના ઉત્તરમાં કહ્યું કે ‘પાલી નથી.’ એટલે તે તળાવની પાળ ગાપેલી નથી, તેથી વધારે જળ વહે છે. અગ્નિઆરમીએ પૂછ્યું કે ચોટલો તૈયાર કરેલો છે? તેના ઉત્તરમાં પણ કહ્યું કે ‘પાલી નથી.’ અહીં પાલી કહેતા ગ્રૂ સમજવી, એટલે મારા મસ્તકમાં ગ્રૂ પડી નથી, તેથી કેશપાશ તૈયાર જ છે. બારમીએ પૂછ્યું કે કાનમાં કુંડળ પહેર્યો છે કે નહિ? તેના ઉત્તરમાં કહ્યું કે ‘પાલી નથી.’ અહીં કાનમાં છિદ્ર પડાવીને ઉછેર તેને કાન પાળ્યો કહે છે તે પાળ્યા વિના કુંડળ શી રીતે પહેરાય? તેરમીએ પૂછ્યું કે આ ગહ્વરમાં લય કેમ નથી? તેના ઉત્તરમાં કહ્યું કે ‘પાલી નથી.’ એટલે આ વનની સમીપમાં ચોર લોકોની પાલી નથી, તેથી લય નથી. ચોર લોકોના રહેવાના સ્થાનને પાલ અથવા પાલી (પલ્લી) કહે છે. ચૌદમીએ પૂછ્યું કે આ ફળ ગ્રહણ કરશે? તેના ઉત્તરમાં કહ્યું કે ‘પાલી નથી’ એટલે મારે ખોળો નથી, તેથી શેમાં ફળ લેવાય? પંદરમીએ પૂછ્યું કે આ ગકરીઓ ગણી છે? તેના ઉત્તરમાં કહ્યું કે ‘પાલી નથી’ અહીં પાલી એટલે પ્રાંત [છેડો અથવા આડશ કરેલી] નથી, તેથી એટલી ગંધી ગકરીઓની ગણના શી રીતે થાય? આ પ્રમાણે પુષ્પવતીએ સર્વ સ્ત્રીઓના પ્રશ્નોનો ઉત્તર એક શબ્દમાં આપ્યો અને તે ગંધી સમજી ગઈ; તેથી તેના પતિ પણ ખુશી થયો. જ્યારે એક સાધારણ માણસમાં ઉત્તર આપવાની આવી શક્તિ હોય છે, તો પછી જિનેન્દ્રના એક વચનથી સર્વના સંશયનો અભાવ કેમ ન થાય?

“અહંતનું એક વચન સમગ્રણે અનેક છવોની સંશયશ્રેણીને એક સાથે હરી લેવા સમર્થ નીવડે છે, તે ઉપર ખુદથી આહિરની સ્ત્રીઓનું દૃષ્ટાંત સાંભળીને વિચારવું કે તેમાં શું આશ્ચર્ય છે? કાંઈ પણ આશ્ચર્ય નથી.”

[ઉપદેશપ્રાસાદ વ્યા. ૨૦૧]

માર્ગાનુસારી(અયુનર્બંધક)ની પ્રવૃત્તિ

- ૧ ચૈત્યવંદન-ગુરુવંદનાદિ કાર્યમાં પ્રવૃત્તિ કરવી.
- ૨ અકલ્યાણ(પાપ)ભિન્નનો યોગ તથા દેવો.
- ૩ કલ્યાણભિન્નની સંગતિ કરવી.
- ૪ ઉચિત સ્થિતિનું ઉદ્ધેધન ન કરવું.
- ૫ લોકમાર્ગની અપેક્ષા રાખવી.
- ૬ ગુરુજનોને અંતઃકરણથી પૂજ્ય માનવા.
- ૭ ગુરુજનોની આજ્ઞાને આધીન રહેવું.
- ૮ દાનાદિકમાં પ્રવૃત્તિ કરવી.
- ૯ ભગવંતની ઉદારદિલે પૂજા કરવી.
- ૧૦ સુસાધુનાં દર્શન કરવાં.
- ૧૧ વિધિપૂર્વક ધર્મશાસ્ત્રનું શ્રવણ કરવું
- ૧૨ મોટા યત્નવડે શુભ ભાવના ભાવવી
- ૧૩ વિધિવિધાનપૂર્વક પ્રવૃત્તિ કરવી.
- ૧૪ ધૈર્યનું અવલંબન કરવું.
- ૧૫ આયતિ(ઉત્તર કાળ)નો વિચાર કરવો.
- ૧૬ મૃત્યુને ધ્યાનમાં રાખવું (ભૂલી ન જવું)
- ૧૭ પરલોકપ્રધાનપણે-પરલોકમાં હિત યાય તેવા થવું-અર્થાત તેવી પ્રવૃત્તિ કરવી
- ૧૮ ગુરુજનની સેવા કરવી.
- ૧૯ યોગપટ્ટનાં દર્શન કરવાં.
- ૨૦ યોગપટ્ટના સ્વરૂપને ચિત્તમાં ધારણ કરવું.
- ૨૧ ધારણાને ધારણ કરવી-શુભ ધારણા રાખવી.
- ૨૨ વિશ્લેષકારી માર્ગનો ત્યાગ કરવો.
- ૨૩ યોગની સિદ્ધિમાં યત્ન કરવો.
- ૨૪ ભગવંતની પ્રતિમા ભરાવવી.
- ૨૫ જિનેશ્વરકથિત આગમો લખાવવાં.
- ૨૬ મંગળજાપ કરવો.
- ૨૭ ચાર શરણ અંગીકાર કરવાં.
- ૨૮ પાપની નિંદા કરવી
- ૨૯ પુણ્યની અનુમોદના કરવી

- ૩૦ મંત્રદેવતાની પૂજા કરવી
 ૩૧ સત્પુરુષનાં ચરિત્રો સાંભળવાં
 ૩૨ ઉદારતાની લાવના કરવી (ઉદારતા રાખવી).
 ૩૩ ઉત્તમ પુરુષનાં દૃષ્ટાંત પ્રમાણે વર્તવું.

આ પ્રમાણેની આચરણવાળા પુરુષની જે પ્રવૃત્તિ છે તે બધી સારી છે-
 અનુકરણીય છે.

આવી આચરણવાળો માર્ગાનુસારી હોય તે અવશ્ય અપુનર્જન્મકાદિ ગુણ-
 ઢાણે વર્તેલો હોય; કારણ કે તે સિવાયના જીવોમાં આવી ગુણસંપદા હોતી નથી.

કુવંરજી

મનુષ્યના જાણપણને અંગે

ચાર પ્રકાર

૧. પોતે જાણતો નથી, પણ પોતે જાણતો નથી એવું સમજતો પણ નથી.
૨. પોતે જાણતો નથી, પરંતુ પોતે અજ્ઞાન છે એમ સમજે છે.
૩. પોતે જાણે છે છતાં તે પ્રમાણે વર્તતો કેમ નથી ? એ વિચારી શકતો નથી.
૪. પોતે જાણે છે અને તે પ્રમાણે વર્તન કરે છે.

આ ચાર પ્રકારમાં ચોથો લેઈ શ્રેષ્ઠ છે એ તો સૌ સમજી શકે તેવું છે,
 પરંતુ પ્રથમના ત્રણ પ્રકાર માટે કેટલોક વિચાર કરવા જેવો છે.

૧. પ્રથમ લેઈવાળા જીવો તદ્દન અજ્ઞાન છે, તેને પોતાના અજ્ઞાનપણાનું
 પણ જ્ઞાન નથી તો પછી આ જગતમાં જન્મ ધારણ કરીને શું કર્તવ્ય છે
 તેનું જ્ઞાન તો ક્યાંથી જ હોય ? એવા મનુષ્યો તો ઉપેક્ષણીય છે. તેને જાણ-
 કાર બનાવવા તે પણ અતિ મુશ્કેલ છે-દુઃસાધ્ય છે.

૨. બીજા પ્રકારના મનુષ્યો કે જેને પોતાના અજ્ઞાનપણાનું જ્ઞાન છે તેને
 રસ્તે લાવવાનો પ્રયાસ કરવા યોગ્ય છે પ્રયત્ન કરવાથી તે રસ્તે આવી શકે છે.
 પ્રથમ તો તેને મનુષ્યપણાની દુર્લભતાનું જ્ઞાન કરાવવું જોઈએ બ્યારે તેને
 મનુષ્યપણાની દુર્લભતા સમજશે અને તેવા દુર્લભ મનુષ્યભવને પામીને પછી
 કર્તવ્ય શું છે ? તે સમજાવવામાં આવશે તો તે જરૂર કર્તવ્યપરાયણ થઈ
 શકશે. આવા મનુષ્ય પ્રયાસસાધ્ય છે. પ્રથમના પ્રકાર જેવા દુઃસાધ્ય કોટિના નથી.

૩ ત્રીજા પ્રકારના મનુષ્યો મુસાધ્ય છે. તેને પોતાનું કર્તવ્ય શું છે તે

સમજાયેલ હોય છે, પરંતુ કર્તવ્યપરાયણ થવામાં વાંધો શું આવે છે? તે તેને સમજતું નથી. તેને જો જરાજર સમજાવવામાં આવે કે “મહાનુભાવ ! જો તને આ સંસાર પરની આસક્તિ ઓછી થશે, તું સત્સંગતિ કરીશ, ધર્મનું શ્રવણ કરીશ, સારું વાંચન વાંચીશ તો તને જે મુશ્કેલી જણાય છે તે દૂર થશે. સંસારમાં આસક્ત મનુષ્યો મોહના પ્રાણપ્રણાલી કેટલાં કદો સહન કરે છે તે વિચારવામાં આવે તો જણાય કે જો તેને મોહમદિરાનો છાક ન હોય તો તે આવાં આવાં કદો સહન કરે છે, છતાં તેમાં જ મર્યો રહે છે તે જાને જ નહીં, માટે જો જરા જ્ઞાનનેત્ર ઊઘાડી તારી પરિસ્થિતિનો વિચાર કરીશ તો સમજાશે કે આમ ને આમ સંસારમાં આસક્ત રહેતાં તો મનુષ્ય ભવ હારી જવાશે, માટે મોહનાં સાધનો ઘટાડ્યા વિના તેમ જ તેમાં જે ગાઢ આસક્તિ છે તેને મંદ કર્યા વિના તું જીવો આવી શકીશ જ નહીં. વળી આ સાંસારિક પરિસ્થિતિનો અનુભવ તો તે અનેક ભવોમાં કર્યો છે, તેમાં કાંઈ નવું નથી હવે તેને છોડવું, તેમાં મમતા ઘટાડવી અને મનને અન્ય આત્મહિતવાળા કાર્યમાં જોડવું તે જ કર્તવ્ય છે. તે કર્તવ્યમાં જો પ્રમાદ કરીશ અને ધર્મના કાર્ય માટે વાયદા જ કર્યા કરીશ તો અચાનક ચમરાતનું તેડું આવશે ત્યારે કાંઈ કરી શકીશ નહીં અને વગરવિલંબે ચાંડ્યા જવું પડશે, માટે હજી બાજી હાથમાં છે તેટલા વળતમાં જેટલું આત્મહિત થાય તેટલું કરી લે.” આ પ્રમાણે કહેવાથી આ ત્રીજા પ્રકારના જીવો સારી રીતે રસ્તે આવે છે અને કર્તવ્ય કરે છે.

૪. ચોથા પ્રકારના મનુષ્યો માટે તો કાંઈ કહેવાનું જ નથી. તે તો સાચું સમજે છે ને તેને કર્તવ્યમાં મૂકે છે, જેટલું જ નહીં પણ દિનપરદિન આગળ વધતા જાય છે. તેવા મનુષ્યો પ્રશંસનીય છે.

આ ચારમાં આપણે કઈ પંક્તિમાં છીએ તેનો વાચક જનોએ વિચાર કરવો.

કુંવરજી

ભૂતનો સુધારો

પં. શ્રી વીરવિજયજીકૃત પીસ્તાળીશ આગમની પૂજામાં પહેલી પૂજામાં ચૌદ પૂર્વના વર્ણનમાં ક્રિયાવિશાળ પૂર્વમાં ૧૩ વસ્તુ લખી છે પણ ૩૦ છે તે સુધારી લેશે.

શ્રાવણના અંકમાં પ્રતિનાત્તરમાં પ્રશ્ન ૧૭ માં શ્રીકૃષ્ણની અંદરના પાણીને બહાર કાઢ્યા પછી સચિત્ત લખેલ છે પણ સચિત્તમિશ્ર કહેવાય છે.

તે જ અંકમાં પ્રશ્ન ૧૬ માં દૂધ ને ગોળ તેમ જ દહીં ને ગોળ ન ખવાય તેના કારણમાં તે મદિરાદ્ય ગણાય છે એમ લખેલ છે, તે લૌકિક કથન છે, શાસ્ત્રોક્ત નથી, પરંતુ લૌકવિરુદ્ધ તત્ત્વવાની અપેક્ષાએ તત્ત્વવા ચોગ્ય છે.

પ્રશ્નોત્તર

(પ્રશ્નકાર—એન. બી. શાહ, ઝીંજવાડાકર) .

પ્રશ્ન ૧—બેઈદ્રિય જીવોને ભાષાપર્યાસિ ને વચનગણ શી રીતે ઘટી શકે ? આપણે તે જીવોને બોલતા સાંભળતા નથી.

ઉત્તર—બેઈદ્રિય જીવો અતિ મંદ સ્વરવાળા હોવાથી તેનો શબ્દ આપણે સાંભળીએ નહીં, પણ જીભ હોવાથી બોલે છે એ ચોક્કસ છે. કેટલીક વાર આપણા પેટમાં કરમીઆ બોલ્યાનું સાંભળેલ છે. તે બેઈદ્રિય જીવો છે.

પ્રશ્ન ૨—કાળઆયુષ્ય ને દ્રવ્યઆયુષ્યમાં ફેર શો ?

ઉત્તર—કાળ આયુષ્ય તે આયુષ્યની સ્થિતિ અને દ્રવ્ય આયુષ્ય તે આયુ-કર્મનાં ફળીઆ સમજવાં.

પ્રશ્ન ૩—કાળ આયુષ્યની અપવર્તના થાય છે, પરંતુ દ્રવ્યઆયુષ્ય તો લોગવર્તુ જ પડે છે એમ કહેલ છે એનો તાત્પર્ય શું ?

ઉત્તર—જો કાળની અપવર્તના થઈ હોય તો કર્મનાં ફળ અદ્યપસમયમાં ઘણાં વેદી નાખે, પરંતુ તે તો પ્રદેશોદયથી પણ વેદવાં જ પડે.

પ્રશ્ન ૪—આયુષ્યના અપવર્તનીય અને અનપવર્તનીય એવા બે લેહ પાડ્યા છે તે શેની અપેક્ષાએ પાડ્યા છે ?

ઉત્તર—એ લેહ કાળની અપેક્ષાએ પાડેલા છે. ચરમશરીરી વિગેરેનું આયુષ્ય અનપવર્તનીય હોવાથી તેની સ્થિતિની અપવર્તના થતી નથી. તેઓ પૂર્ણ આયુષ્ય લોગવીને જ મરણ પામે છે.

પ્રશ્ન ૫—લઙ્ઘિપર્યાસિ અને કરણપર્યાસિમાં ફેર શું ?

ઉત્તર—લઙ્ઘિ શબ્દ શક્તિનાથક છે, એટલે પર્યાસિ જીવ સ્વયોગ્ય બધી પર્યાસિ પૂરી કરવાના છે, હજી કરી નથી. તે લઙ્ઘિપર્યાસિ કહેવાય છે ને કરણ-પર્યાસિ સ્વયોગ્ય પર્યાસિ પૂર્ણ કર્યા પછી કહેવાય છે.

ત્રણ પર્યાસિએ પયાસાને પણ કરણપર્યાસિ એક અપેક્ષાએ કહ્યા છે તે અપેક્ષાએ દરેક જીવ કરણપર્યાસિ યર્મને જ મરણ પામે છે.

પ્રશ્ન ૬—અપર્યાસિ જીવ શ્વાસ લેય કે નહીં ?

ઉત્તર—એકેદ્રિય અપર્યાસિ ન લેય, કેમકે તેણે હજી શ્વાસોચ્છ્વાસ પર્યાસિ બાંધી નથી, પરંતુ અપર્યાસિપંજીનો કાળ બહુ અદ્ય હોવાથી તેનો વાંધો આવતો નથી.

પ્રશ્ન ૭—શેત્રુંજી નદીમાં નાહવાથી પુણ્ય થાય છે ?

ઉત્તર—પુણ્ય થાય છે એમ કહેલ છે તે અનેક ઉત્તમ જીવોના શરીરનાં પુદ્ગળોનો ત્યાં સંચાર થયેલો હોવાથી તેના સંસર્ગથી આપણા આત્માને લાભ થાય છે તે અપેક્ષાએ કહેલ છે, પરંતુ નદીમાં પડીને નાહવાનો નિષેધ છે. પાણી બહાર કાઢી, ગળીને પરિમિત જળે સ્નાન કરવાનું છે.

પ્રશ્ન ૮—શત્રુંજય યાત્રાએ જનારે શેત્રુંજી નદીમાં નાહવું જ જોઈએ ?

ઉત્તર—એવો નિર્ધાર નથી. ન નાહવાથી યાત્રાનું ફળ ન મળે એમ ન સમજવું.

પ્રશ્ન ૯—અલોકમાં અંધારું હોય કે અજવાળું હોય ?

ઉત્તર—અંધકારને પ્રકાશ બંને પુદ્ગળના વિકાર છે—પૌદ્ગલિક છે. અલોકમાં તે બંને હોય જ નહીં, માત્ર આકાશ જ હોય.

પ્રશ્ન ૧૦—સ્કંધ શબ્દનો અર્થ નવતત્ત્વની ભુકમાં લખ્યો છે તે ભરાણર છે ? એમાં શોષાવા-પોષાવાપણું છે ?

ઉત્તર—અર્થ ભરાણર છે. પુદ્ગળસ્કંધોમાં નવાં પુદ્ગળો ભળવાથી ને જૂનાં વિભરવાથી પોષાવા-શોષાવાપણું છે.

પ્રશ્ન ૧૧—પુદ્ગળસ્કંધમાં પોષણ-શોષણ થયા કરે છે ?

ઉત્તર—સમયે સમયે થયા જ કરે છે, પરંતુ અદ્ય થાય એટલે તે આપણા લક્ષમાં ન આવે.

પ્રશ્ન ૧૨—પુદ્ગળાસ્તિકાયનાં સંસ્થાન કેટલાં પ્રકારનાં કહ્યાં છે ?

ઉત્તર—પુદ્ગળનાં સંસ્થાન પાંચ પ્રકારનાં કહ્યાં છે એ હકીકત નવતત્ત્વાદિકમાં બાંધો ને શુરુગમથી સમજો માત્ર પ્રતોનો ઉત્તર લખવાથી સમજાવી શકાય નહીં.

પ્રશ્ન ૧૩—અંધકારને ગંધગ્રાહ કેમ કહેલ છે ?

ઉત્તર—દરેક પુદ્ગળમાં વર્ણ, ગંધ, રસ ને સ્પર્શ હોય છે. અંધકારમાં જ્ઞાનીઓએ ગંધની વિશેષતા જાણીને તેમ કહેલ જણાય છે.

પ્રશ્ન ૧૪—વ્યવહારરાશિમાંથી જેટલા જીવો મોઢે જાય તેટલા જીવો અવ્યવહારરાશિમાંથી વ્યવહારરાશિમાં આવે છે, એવો નિયમ બાંધવાનું શું કારણ ?

ઉત્તર—એવો નિયમ કોઈએ બાંધેલ જ નથી. અનાદિ કાળથી જ્ઞાનીઓએ તેવી પરિસ્થિતિ જોઈ-તેમાં ફેરફાર ન જોયો, તેથી તે પ્રમાણે જણાવેલ છે.

પ્રશ્ન ૧૫—દેવતાના લેહમાં અપર્યાપ્ત કહ્યા છે તો શું તે અપર્યાપ્ત હોય ?

ઉત્તર—એ લેહ કરણઅપર્યાપ્તને લઈને કહેલ છે. દેવો લઘિઅપર્યાપ્ત હોતા જ નથી. એ લેહ અવસ્થાવિશેષને લઈને કહેલ છે.

પ્રશ્ન ૧૬—મોક્ષને અષ્ટમી ગતિ પણ કહી છે તે શી રીતે સમજવી ?

ઉત્તર—મનુષ્ય, તિર્થંચ ને દેવગતિના બે બે લેહ ને નરકગતિનો એક જ લેહ—એમ ચાર ગાતના સાત લેહ ઉપરાંત આઠમી ગતિ મોક્ષની કહી છે. આ લેહ વેદની મુખ્યતાએ કર્યા છે મનુષ્યગતિમાં ને તિર્થંચગતિમાં ત્રણે વેદ હોય છે, પણ આકૃતિ બે જ પ્રકારની હોવાથી બે બે લેહ ગણ્યા છે, દેવગતિમાં બે વેદ જ છે અને નરકગતિમાં એક નપુંસક વેદ જ છે.

પ્રશ્ન ૧૭—કેવળજ્ઞાની થયેલા અરિહંતને ધ્યાન હોય ?

ઉત્તર—શુદ્ધધ્યાનનો ખીલે પાયો ધ્યાતાં કેવળજ્ઞાન પામે છે, પછી યાવત અંતર્મુહૂર્ત આયુષ્ય શેષ રહેતા સુધી તેરમે શુણ્યસ્થાને ધ્યાનાંતરદશા હોય છે, ધ્યાન હોતું નથી. તેરમાને અંતે શુદ્ધધ્યાનનો ત્રીજો પાયો ને ચૌદમે શુણ્યકાણે ચોથો પાયો ધ્યાય છે. બીજું કોઈ પણ પ્રકારનું ધ્યાન તેમને હોતું નથી.

પ્રશ્ન ૧૮—આત્મક્રમળ, હૃદયક્રમળ, નાભિક્રમળ, ચરણક્રમળ, હસ્તક્રમળ, આ ગધાને ક્રમળની ઉપમા કેમ આપી હશે ?

ઉત્તર—હૃદય ને નાભિમાં તો તેવી આકૃતિ અંદર હોય છે. આત્માને કર્મથી ન્યારો રહેનાર ગણી ક્રમળની ઉપમા આપી છે. ચરણ તથા હસ્તને ક્રમળતા વિગેરે કારણથી તેવી ઉપમા આપી છે.

(૨)

(પ્રશ્નકાર—શા. પુંગવલાલ અમથાલાલ, આજોડ)

પ્રશ્ન ૧—તીર્થંકરની માતાને જે ડાહ્યા ઉત્પન્ન થાય તેમાં જે મનુષ્યથી પૂરાંય તેવા હોય તે તો મનુષ્ય પૂરે, પરંતુ દેવથી પૂરાંય એવા હોય તેનું શું થાય ?

ઉત્તર—તેવા ડાહ્યા દેવસાનિધ્યથી તેના પતિ રાજા પૂરે. દેવનું સાનિધ્ય મળવું તેમને માટે મુશ્કેલ નથી.

પ્રશ્ન ૨—સુધૌષા ઘંટા ક્યારે વગાડે અને તેનો સ્વર કેટલો વળત પહોંચે ?

ઉત્તર—પાંચે કલ્યાણકાદિ વળતે ઈંદ્રને ન્યારે મનુષ્યલોકમાં આવવું હોય ત્યારે ઈંદ્રની આજ્ઞાથી દેવ વગાડે છે. તેનો સ્વર ગાંડુ વળત પહોંચતો નથી, કારણ કે તરતમાં જ ઈંદ્રને અહીં આવવાનું હોય છે.

પ્રશ્ન ૩—તીર્થંકર સંસારીપણામાં પૂર્વે થઈ ગયેલા તીર્થંકરની પ્રતિમાની પૂજા-ભક્તિ કરે કે નહીં ?

ઉત્તર—કરે એમ જાણવામાં નથી. મનમાં ભક્તિભાવ હોય, પણ શરીરથી દર્શન-પૂજા કરવાનો ઉદ્દેશ વાંચે નથી. માત્ર શ્રી ત્રિપદિ શલાકા પુરુષ ચરિત્રમાં શ્રી અશ્વિતનાથ ચરિત્રમાં દીક્ષા લેવાને અવસરે જિનપૂજા કર્યાનો ઉદ્દેશ છે.

પ્રશ્ન ૪—તીર્થંકરે કરેલ લોચના કેશો દેવતા તરત ક્ષીરસમુદ્રમાં નાખી આવે કે કેમ ?

ઉત્તર—દેવો તરત જ નાખી આવે છે.

પ્રશ્ન ૫—કેટલાક મુનિરાજને શ્રાવક દાન આપે તે વળતે સુવર્ણવૃષ્ટિ થયાનું કહેવામાં આવેલ છે તે મુનિ કેવા સમજવા ?

ઉત્તર—જેને માટે કહેવામાં આવેલ છે તેની જેવા પ્રલાવિક અને જેની ભક્તિમાં દેવો પણ તત્પર હોય તેવા સમજવા.

પ્રશ્ન ૬—વીરપ્રભુનું દેવદૂધ ગયા પછી તેઓ વસ્ત્ર રહિત રહ્યા હતા કે કેમ ?

ઉત્તર—વસ્ત્રરહિત રહ્યા હતા, પરંતુ અમનોજ દેખાતા ન હતા.

પ્રશ્ન ૭—વીરપ્રભુના નિર્વાણથી આપણે દીવાળી પર્વ માનીએ છીએ ત્યાર અગાઉ દીવાળી ક્યારે થતી હશે ?

ઉત્તર—વર્ષનો આખર દિવસ આસો વદિ ૦)) નો હોવાથી લોકિક દીવાળી પર્વ તો તે જ દિવસે થતું હશે, આપણે ધાર્મિક પર્વ તરીકે મહાવીર પ્રભુના નિર્વાણ પછી માનવા લાગ્યા છીએ.

પ્રશ્ન ૮—કોઈ શ્રાવક કે શ્રાવિકા એકાસણું કે આયંગિલ કરવા બેઠેલ હોય તેવે વળતે સાધુ કે સાધ્વી વહોરવા આવે તો તે જિભા થઈને વહોરાવે કે નહીં ?

ઉત્તર—કોઈ બીજું વહોરાવનાર ન જ હોય તો પોતે જિભા થઈને વહોરાવે, પણ બીજું કોઈ હોય તો પોતે જિભા ન થાય. તેમાં પણ કોઈ પ્રલાવિક મુનિ વિગેરે આવેલ હોય તો જિભા થાય એમ મારું માનવું છે.

પ્રશ્ન ૯—સિદ્ધાચળનું સ્તવન સિદ્ધાચળ સિવાય બીજા તીર્થ અને એક પ્રભુનું સ્તવન બીજા પ્રભુ પાસે કહેવાય કે નહીં ?

ઉત્તર—વાસ્તવિક રીતે તો સિદ્ધાચળ તીર્થ અથવા તે તીર્થની રચના કરી હોય ત્યાં કહેવું યોગ્ય છે. તેમ જ જે તીર્થંકર સન્મુખ બેસીને ચૈત્યવંદન કરતા હોય તે જ પ્રભુનું સ્તવન ત્યાં કહેવું જોઈએ, પરંતુ તે ન આવડતું હોય તો પછી બીજા પ્રભુનું પણ કહી શકાય છે; કારણ કે જધા તીર્થંકરો સમાન છે અને ચોવીશે પ્રભુનાં નામનો સામાન્ય અર્થ જધાને લાગુ પડે તેવો થાય છે. તીર્થોનાં સ્તવનોમાં તેવો મેળ જાતો નથી, તો પણ જે તે તીર્થનું સ્તવન ન જ આવડતું હોય તો કહી શકાય.

પ્રશ્ન ૧૦—સિદ્ધગિરિ ઉપર અત્યારે જે રાયણનું વૃક્ષ છે તે આદીશ્વર પ્રભુના વળતનું જ હશે કે બીજું હશે ?

ઉત્તર—આદિનાથ પ્રભુને થયા એક કોરાકોડી સાગરોપમ એટલે અસં-

ખ્યાતાં વર્ષો થઇ ગયેલાં હોવાથી અસંખ્યાતાં વૃક્ષો ગઢલાઇ ગયાં. વૃક્ષની સ્થિતિ જ ગહુ ઓછી હોય છે. વૃક્ષો ક્રમે ક્રમે નાનાં નાનાં થતાં આવ્યાં એમ પણ સમજવું. અત્યારનું વૃક્ષ છેવટની સ્થિતિનું છે.

પ્રશ્ન ૧૧—ગાવીશ અભક્ષ્યમાં કારેલાં ગણાય કે નહીં ?

ઉત્તર—ન ગણાય. એ ભક્ષ્ય છે, પ્રત્યેકવનસ્પતિ છે.

પ્રશ્ન ૧૨—દેરાસરમાં મૂળનાયકના પગાસણ નીચેના ભાગમાં દેવીની મૂર્તિ પધરાવે છે તે જોઈએ જ કે તે વિના ચાલે ?

ઉત્તર—શિખરગંધ દેરાસરમાં તો જ પ્રભુ મૂળનાયક તરીકે સ્થાપવામાં આવે તેની યક્ષણી(શાસનદેવી)ની મૂર્તિ જરૂર પધરાવવી જોઈએ. પ્રતિષ્ઠા પ્રસંગે તેની પણ સ્થાપના વિધિપૂર્વક કરવામાં આવે છે.

પ્રશ્ન ૧૪—વીરપ્રભુને છાંસ્થાવસ્થામાં આવેલાં દશ સ્વપ્નેનું ક્ષણ ઉત્પેળ નિમિત્તીઆએ પ્રભુને કહ્યું હતું તે શા આધારે કહ્યું હશે ?

ઉત્તર—સ્વપ્નશાસ્ત્રને આધારે કહેલ છે. વળી તે નિમિત્તિયો જૈન હતો.

પ્રશ્ન ૧૫—એક તીર્થ કરના નિર્વાણ પછી બીજા તીર્થ કર કેવળજ્ઞાન પામે ત્યાં સુધી પ્રથમ પ્રભુના મુનિઓ વિચરતા હશે કે કેમ ?

ઉત્તર—છાંસ્ય મુનિઓ અને કેવળજ્ઞાની મુનિઓ પણ કાયમ વિચરતા જ હોય—તેનો વિરહ ન હોય ચોવીશ પ્રભુના ૨૩ આંતરા પૈકી મધ્યના સાત આંતરામાં અમુક વખત સુધી તીર્થવિરોધ થયો છે, પરંતુ તે અચ્છેરાજૂત છે.

પ્રશ્ન ૧૬—જિનેશ્વરની ભાવપૂજા કરવામાં ક્ષણ વધારે કે તાકીદે પોસહ લેવાની ખાતર ઉતાવળે ઉતાવળે જિનપૂજા કરી લેય તેમાં ક્ષણ વધારે ?

ઉત્તર—વધારે ક્ષણ તો ભાવપૂજામાં જ હોય, પરંતુ તેટલાં ઉપરથી દ્રવ્યપૂજાનો નિષેધ ન કરાય. દ્રવ્યપૂજા કરે તો તે પણ શાંતિથી ને ભાવપૂર્વક જ કરવી જોઈએ.

પ્રશ્ન ૧૭—આચાર્ય કે મુનિની ગેરહાજરીમાં સ્થાપના સ્થાપીને પોસહ કે સામાયિક કરી શકાય ?

ઉત્તર—કરી શકાય. ગુરુના વિરહે સ્થાપના સ્થાપવાનું કહેલ જ છે.

પ્રશ્ન ૧૮—ચૈતુરનાં ક્ષણ શ્રાવક વાપરી શકે ?

ઉત્તર—ન વાપરી શકે. એના ભક્ષ્યપણાનો નિરધાર નથી.

પ્રભાવિક પુરુષો ચેડા મહારાજ

(૫)

‘ સારથિ ! તે’ અપળતાથી, શીઘ્ર ગતિએ રથ હાંડી લગલગ ચતુરતા પ્રદેશમાંથી નિર્વિઘ્ને ગાહાર આણ્યા છે, એટલે હવે જરા રથ થોભાવ. આ હરિ-ણાક્ષી સુન્દરેષા કે જે વેગ-ઉદ્વેગથી લગ-લગ અવાજ ગની ગઈ છે તેણીને જરા જંગલના વાયુથી તાજગી પ્રાપ્ત થવા દે. ’

‘ મહારાજ ! આપ કગાયા છો. સાર-થીની કુશળતાએ આપ સુન્દરેષાને બદલે એની ભગિનીને લઈ દોડી આવ્યા છો. મારું નામ તો ‘ ચેલણા ’ છે. મેં સારથિએ રથ ઉપાડ્યો તે વેળા જ એ વાત પર ધ્યાન ખેંચવા પ્રયત્ન કર્યો હતો કે સુન્દરેષાને આવવા દ્યો, પણ આપે તે ગણકાડ્યું નહીં. એના કળસ્કરૂપે આપની ધારણા અપૂર્ણ રહી અને મારી દશા ત્રિચક્રવર્તનની નીર ન મળ્યું અને તીરથી દૂર નીકળી ગઈ ! ’ સારથિએ રથ થોભાવતાં જ ચેલણા એમાંથી ઊતરી પડી અને ઉપાલંબરૂપે ઉપર પ્રભાણે જણાવ્યું.

‘ સુષ્ટ ! શા સારુ વિવાહ ધરે છે ? જો જે છળો નિહાળી છે અને જેનાથી હું મોહમુગ્ધ બન્યો છું એમાં અને તારા પ્રત્યક્ષ દિદારમાં મને કંઈ જ ફેર જણાતો નથી. ક્યાં તો તું મારી સાથે છળ રમતી હોય વા મન્ત્રક કરતી હોય; કિંવા તમારી જાનનેની આકૃતિઓ સમાન હોય;

એ સિવાય અહીં અન્ય પ્રશ્ન સંભ-વતો જ નથી ’

‘ મહારાજ ! આપનું અનુમાન સાચું છે, તેમ મેં જે કહ્યું છે તે પણ તેટલું જ સાચું છે. મગધના સ્વામી જોડે કપટાચરણ કરવાની કે પૂર્વપરિચય વિના મન્ત્રક ઉડાવવાની મારા સરણી નવયૌવનાને અગત્ય પણ શી હોય ? આપ જાત્રી રાખો કે કેવળ હું જ નહિ, પણ મારી દરેક ગણેના છળ-કપટ કે દંભ-નીતિથી દોહસો ગાઉ દૂર વસનારી છીએ. અમારી પ્રેમાળ માતા તરફથી ગળથુથીમાં જ અમને દરેકને ધર્મ-નીતિના ઉમદા પાઠ પઢાવ્યા છે. ‘ સાચને આંચ નથી આવતી ’ એ સૂત્ર પર પૂરો ઇતખાર મૂકવાનું અમને શીખવવામાં આવ્યું છે. એટલે જૂકું જોણી છેતરવાનો પ્રશ્ન રહેતો જ નથી. આપ રૂપની સરખાઈ અથવા તો ચહેરાની સમાનતા જણાવો છો એ વાત નેવું ટકા સાચી છે. મારા સંજોગમાં પણ આપને તે જાતની ભૂલના લોગ ચલું પડ્યું છે ! આપને સુન્દરેષા જેવી પ્રેયસી ગુમાવવા-રૂપ એક જ પ્રકારનું દુઃખ છે જ્યારે મારે તો એ ભગિનીનો વિરહ અને આપ સરખા અપરિચિત રાજવીના હસ્તે પરાધીનતા એમ ઉભય પ્રકારનું દુઃખ આવી પડ્યું છે ! ’

‘આખાની આશાઘડી, અર્ધો ત્યજે આહારઃ
પાછળથી પસ્તાય છે, એ પણ એક ગમાર.’

એ ‘ગમાર’ની વ્યાખ્યા મારા સંબંધમાં તો બંધબેસતી ધર્મ પડી છે. બહેનડી સાથે હરખલેર આવી હતી એ દ્વારા ભાવિ જીવનના કંઈ કંઈ સ્વપ્નનો મેલ્યાં હતાં, જાતજાતના મનોરથો સફળ કરવાના ધાર્યા હતા; પણ એ સર્વ આપના સારથિની ચપળતાથી કહો કે આપ સરખા નરેશની અકારણ ઉતાવળથી કહો—આજે તો ધરાશાયી ધર્મ ગયા છે. મારે માટે તો અધકારભરી ચૈદિશા દેખાય છે. મારા ઉદ્દેશનું કારણ આપે હમણું પ્રશંસેલો એ ‘વેગ’ જ છે જરા થોભ્યા હોત તો મારી બહેન જરૂર પહોંચી હોત હું બીજા કશાથી અવાક જાતું એ તો અસંભવિત છે પણ મને મુંઝવે છે—મૌન સેવરાવે છે—એમાં પ્રશ્ન તો એક જ છે અને તે એ જ છે કે જ્યારે આપ સરખા ધરણીપતિએ આવો મહાન્ સમારંભ સેવ્યો—કલ્પનામાં પણ ન આવે તેવી સામગ્રી તૈયાર કરી, અરે એ સારુ ભયંકર શત્રુના પાટનગરમાં ગણગીના રસાલા સાથે આવવાનું જોખમ પણ ખેડ્યું; છતાં એ ગધું જેને માટે કરવામાં આવ્યું—જેના પ્રેમસંબંધમાં એ જાતના સાહસની હારમાળા રચાઈ તેને લીધા વગર આટલા સ્વરિત પાછા કેમ કર્યા? એ પાછળ અવશ્ય કંઈ ભેદ હોવો જોઈએ. ક્યાં તો એ પ્રેમનું અણતર કાચે પાચે થયું હોય અથવા તો પ્રેમ પાછળના બળિદાન

કરતાં જીવન ભયમાં આવી પડવાની ભીતિ જોર કરતી હોય. જ્યાંસુધી આ ઘૂંચનો સાચો જિંદલ ન થાય ત્યાંસુધી મહારાજ! આપના આ જંગલનો સ્વરૂપ વાયુ નથી તો મને તાજગી અર્પવાનો કે નથી તો મારા હૃદયપટ પર છવાયેલી શંકારૂપ મલિનતાને ઉડાડી એક ડગલું પણ આગળ જવાની પ્રેરણા પાવાનો.’

‘રાજપુત્રી! તારું આ સંભાષણ શ્રવણ કરી મને માથે ઝાંઝમતા ભય વચ્ચે પણ અતિ આનંદ થયો છે. તારી તર્કબાજ સંસ્કારસંપન્ન માતૃપિતાના સંતાનને શોભે તેવી છે. વળી જે જાતનું આચરણ થયું છે એ જોતાં એક કુલીન રાજપુત્રીને શંકા ઉઠાવવાનું કારણ મળે એ પણ માન્યા વિના ચાલે તેમ નથી. છતાં એ સર્વનું નિરસન કરવા સારુ આ જંગલ યોગ્ય સ્થાન ન ગણાય. પ્રેમનો પાયો ઢીલો છે કે નક્કર છે એ અનુભવે સમજાય અને પાવકની જવાબા સમજીને સિંહની બોડમાં હાથ નાખ્યો છે. જેટલું આશ્ચર્ય તને થયું છે એથી અધિક મને પણ થયું છે. ઉતાવળ કરવામાં આવી નથી પણ એ રીતે કામ જિંદલી લેવાનો પૂર્વથી સંકેત કરાયો હતો. ઉભય પક્ષે એ નિર્ણીત થયું હતું. છેલ્લી ઘડીએ એવું કયું કારણ જન્યું કે તારી ભગિની ત્રિષ કાંઠી પાછળ રહી તે હું નથી જાણતો....તે તો તારા ખુલાસા પછી જ જાણવા પામ્યો છું કે તમારા ઉભયમાં આ જાતની ભૂલભૂલામણી ભરી

છે, મેં જે ચિત્ર જોયું હતું અને એની જે સ્મૃતિ મારા મનોપ્રદેશમાં રમણ કરતી હતી એ જોતાં સાચું કહું છું કે તને હું સુખ્યેષા માનીને જ આગળ વધ્યો છું. મારો પ્રેમ ચેટકતનયા સહ અચળ એવા ધ્રુવના તારા સમ-ન ચળેતેવી રીતે ષંઘાયો છે. પછી એ તનયાનું નામ સુખ્યેષા હોય કે ચેલણા હોય, તેથી રંચ માત્ર ફેર પડતો નથી. આગણા વચ્ચેની વાતચિતથી આ યુગનો જિંદગી સરળ બનશે. વાતના પૂર્વાપર અંકોડા મેળવ્યા વિના સાચી પરિસ્થિતિ કળી શકાવાની નથી. હાલ આટલી યોગવટ પર્યાપ્ત છે.

‘સુષુ! વિષાદ ત્યજ સત્વર રથારૂઢ યઇ જા. જો પેલા દોડતા સૈનિકો આવી રહ્યા છે, એટલે અવશ્ય કંઈ માઠા સમાચાર હશે એમની વાત પરથી એ માર્ગમાં જ સમજી લેવાશે બાકી પરરાજ્યનો હકમાં ધડીકનો વિલંબ એ સામે જિલેલા મૃત્યુને નોતરવા સદૃશ છે. સુર પુરુષ એવી ભૂલ ન જ કરે.’

ચેલણા સંગોગ વિચારી પુનઃ રથમાં બેસી ગઇ. જોતજોતામાં રસાલો જાણે હવામાં આકાશી ઘોડા ન દોડી રહ્યા હોય એ રીતે ઝડપથી કૂચ કરવા લાગ્યો. દિવસભરના સખન પરિશ્રમ પછી સૂર્ય-દેવ આરામભુવનમાં પ્રવેશવાને લક્ષ્મણ ધટિકાથી ઘોડો અધિક સમય બાકી રહ્યો, સંધ્યા સુંદરી રૂમઝુમ કરતી ધરતી માતાની ભેટ કરવા આવવાની શરણાગ્ર ગજી ગઈ, વાયુ પણ મંદમંદ રીતે તાજગી અર્પતો

વાઈ રહ્યો, એ વળતે આપણે પરિચિત રસાલો એક નાના આમની વિશાળ મર્યાદા હેઠળ આવી પહોંચ્યો. મનોહર આંખવાડીઆમાં ઘોડા ઘોડા અંતરે પાંચ સાત તંબુઓ તાણેલા છે. એમાંના એક-માંથી એક પ્રોઢ પુરુષ રથના અશ્વોના ઝોંખારા ને પૈડાંના રણકાર સાંભળી તરત જ દોડી આવ્યો. રથમાંથી મહારાજે માથું કાઢી, બહાર નજર કરતાં જ એને યોગળી લઇને સવાલ કર્યો—

‘કોણ અલય છે ?’

‘હા, મહારાજ! આપનું કાર્ય નિર્વિઘ્ને સિદ્ધ થયું ને ?’ એ પ્રશ્નનો ઉત્તર અધર રહ્યો !

સૌ કોઈ આ પોતાના રાજ્યનો સલામતીવાળો પ્રદેશ હોવાથી-ભયનું કારણ ન રહેવાથી-વાહનોના ત્યાગ કરી, આશાયેશ મેળવી માર્ગનો ચાક ઉતારવાના કાર્યમાં રક્ત બન્યા.

મહારાજ, ચેલણા અને અલયરૂપ ત્રિપુટી એક સુંદર રીતે શણગારેલા સમિયાણા પ્રતિ વળી. અનુચરને બાઘ સામગ્રી ને સ્વાદુ જળ ત્યાં સત્વર આણવાનો આદેશ મળ્યો. આમ પૂર્ણિમાનો કાર્યક્રમ એક રીતે સફળતાને વર્યો. ઉક્ત ત્રિપુટી સંધ્યાજમણથી પરવારી વાર્તાલાપમાં આગળ વધે તે પૂર્વે જ આપણે ત્યાં પહોંચી જવાનું છે.

છેલ્લા અંકના અનુસંધાનમાં ઝાઝું કહેવાપણું નથી સુવેગા ને સૌગંધિક મહાશયવચ્ચેના સંકેત પ્રમાણે જ પૂર્ણિમા-

ના દિવસે મહારાજા શ્રેણિક થોડા સૈનિકો અને નાગ-સુલસાના બત્રીશ પુત્રો કે જે મહારાજાના સુનંદા અંગરક્ષકો હતા તેમની સાથે સુરંગ માર્ગેથી મધ્યાહ્ન થતાં જ વિશાળાનગરીની નિશ્ચિત થયેલી આરામવાટિકામાં ઉપસ્થિત થઇ ગયા. અંગરક્ષકોને રથની પાછળ રહેવાનું હોવાથી સત્વર તેઓ ગહાર નીકળી વૃક્ષના આશ્રયે બુદ્ધા બુદ્ધા વૃંદમાં પહોંચાઇ ગયા. દરમીયાન ચેટક મહારાજાના અંતઃપુરમાંથી એક તરુણી-યુગલ ધીમી ગતિએ સુરંગના સુખદ્રાર પર આવી પહોંચ્યું. મહારાજા શ્રેણિક સહ એ યુગલની આંખો મળી. મહારાજાએ તક ઓળખીને કોઇ પણ વ્યતનો અન્ય સન્માનવિધિ ન આચરતાં સત્વર રથમાં ધિરાજમાન થવાની સૂચના કરી. ત્યાં તો બાજુ કંઇ ભૂલાયેલી વસ્તુ યાદ આવી હોય અને તે લઇ આવવાની ખાસ અગત્ય હોય, એ ભાવથી વયમાં કંઇક અધિક દેખાતી તરુણીએ પોતાની સાથેની તરુણીને ઉદ્દેશી, ધીમા સ્વરે કહ્યું કે-‘તું ઊભી રહે, હું મારા અલંકારનો ડાળડો લઇ આવું’ કહેનાર તરુણીના નેત્રો પરથી એવો ભાવ સ્પષ્ટ જણાતો હતો કે જે એની સાથેની તરુણી દેવા જાય તો પોતે ન જાય, પણ પેલી તો મૌન રહી. એટલે બોલનાર તરુણી સત્વર અંતઃપુરના માર્ગે પડી. મહારાજા શ્રેણિક તેમજ સારથિ આ દ્રશ્ય જોઇ રહ્યા. પેલી રમણી નજરથી દૂર થતાં જ મહારાજાના કહેવાથી સારથિએ નજીક

આવી મૌન બિભેસી તરુણીને રથમાં બેસી જવાનો આશ્રહ કર્યો. મૌન રમણીએ સારથિની સૂચનાનો અમલ કર્યો. એના બેઠા પછી તુર્ત જ મહારાજા શ્રેણિક પણ રથારૂઠ થયા અને ઇસારો થતાં જ સારથિએ રથના અશ્વોને છોડી મેલ્યા. રથારૂઠ થયેલી રમણીએ રથ થોભાવવા-અલંકાર દેવા ગયેલી ભગિનીને આવી જવા માટે રાહ બોલા-મંદ સ્વરે મહારાજાને જણાવ્યું, પણ રથ તો ઉપડી જ ચૂક્યો. એની પાછળ વૃક્ષના એથેલ્લપાયેલા અંગરક્ષકો ધીમે ધીમે આવી સુરંગના માર્ગે આગળ વધવા લાગ્યા.

એ પછી શું જન્યું તે આપણે ત્રિપુટીના વાર્તાલાપથી જ જાણી લઇશું, એટલે તે તરફ મીંટ માંડીએ શ્રેણિકજી પે વાતનો આરંભ કરતાં જણાવ્યું કે-

‘અભય ! તારી દરેક રીતની ચોક્કસ જણત્રી પાર પાડવા છતાં અને એ કાર્યક્રમ પ્રમાણે અમે સર્વ યથાર્થપણે રમન રમવા છતાં, કોઇ અજ્ઞાત કારણથી સુખ્યેષાને ગદ્દલે આ તેની ભગિની ચેલણાની ભેટ થઇ છે. પાછળના રહસ્યથી મારા જેટલી જ તેણી પોતે પણ અજ્ઞાત છે.’

‘અહો ત્યારે દેવી ચેલણા ! તમે મને જણાવશો કે-ભગિની સુખ્યેષા સાથેનો અમારો તફાવત કયું કાર્યક્રમ તમારી બાજુમાં શી રીતે આવ્યો ? અમારા જે જણ વચ્ચે ચાલતી મસલતમાં જ્યારે ખૂબ સુખ્યેષાએ પરોક્ષપણે ભાગ ભજવ્યો છે અને એક પણ પ્રસંગમાં તમારો ઉલ્લેખ

સરખો ક્યો નથી, ત્યારે આ યોજના તમે શી રીતે જાણી ?' અભયે પૂછ્યું.

અમે જાને કુમારિકા હોવાથી તેમ જ અમારી બેની વચ્ચે ગાઠ પ્રીતિ હોવાથી આનંદ-પ્રમોદના દરેક પ્રસંગોમાં અમે જોડીરૂપે જ ભાગ લેતા હતા. તેણીને મેં પૂર્ણિમાને દિને વાટિકા તરફ જતી જોઈ અને હું સાથે થઈ, જો કે રાજ કરતાં મારા આજના વર્તનથી તેણીનો ચહેરો કંઈ વિકૃત જણાયો. મને એમ પણ કહ્યું કે- 'એસણા ! હું કંઈ કોડા અર્થે જતી નથી, આ તો સહજ આંટો મારી આવું છું. જાહેનડી ! તું સાથે ન આવતાં અહીં જ થોભી જા.' મેં જાણસુઝગ આશ્ચર્યથી એ વાત કાન પર ન ધરી અને તેણીની અંગૂઠી પકડી સાથે જ ચાલી આવી. આમ કરવામાં એક કારણ હતું અને તે એ કે મેં સુનયેદા અને એની ચેટી સુવેગાને છેલ્લા ત્રણેક દિવસથી ઘણીવાર ગુસ્સાપુસ કરતાં જોયેલા હતા એક વાર એમ પણ સાંભળેલું કે- 'સુવેગા ! તું બેફીકર રહે, હું ઠરીકામ થતાં તુર્ત જ તને તોડાવી લઈશ.' તેમની આ ગુસ્સાપુસ જાણવા સારું મને સહજ કુતૂહળ જન્મ્યું. જ્યારે જાગમાં પગ મૂકતાં રથચક્ત મહારાજને જોયા ત્યારે મને ભેદની થોડી સમજ પડી. અલંકારનો ડાળડો રહી ગયાના મિત્રે જો કે એ પાછી ફરી, છતાં મને એટલું તો સમજાઈ ચૂક્યું કે મને થાપ આપવાનું એ એક જાનું છે. જો હું અહીંથી આવીપાછી થઈશ તો તરત

જ સુનયેદા પસાર થઈ જશે. જેના વિના મને ઘડીએ ન ચાલે તેને હું કેમ ત્યજી શકું ? એ ગઈ છતાં હું તો મૌનપણે જાણી જ રહી. તેણી પાછી ફરે તે પૂર્વે મહારાજે મને રથમાં બેસારી અશ્વોને હાંકી મૂકાવ્યા. રથ થોભાવવાની મારી વાત સાંભળી જ નહીં. આ કરતાં વધુ માહિતી મારી પાસે નથી. હા, એટલું વિશેષ જાણું છું કે અંતઃપુરની નજીકમાં એક સૌગંધિકની દુકાન હતી જ્યાં સુવેગા વારંવાર જતી, પણ છેલ્લા ત્રણ દિવસથી એ દુકાન એકાએક ઉપડી ગઈ છે અને સૌગંધિક જણાતો નથી.'

આ પ્રમાણે વાત થાય છે ત્યાં તો પ્રતિહારીએ ખગર આપી કે 'એક સૈનિક હાંફતો હાંફતો દ્વાર પર જાણો છે. તે મહારાજને રૂબરૂ મળવા માંગે છે.'

'સત્તર જઈ એને પ્રવેશ કરાવ.' મહારાજ શ્રેણિકે આજ્ઞા આપી સૈનિકે શિખરમાં પ્રવેશ કર્યો ત્યારે તેનો શ્વાસ સમાતો પણ ન હતો. ચહેરા પર વિવાદની ઠાલિમા ફરી વળેલી હતી.

મહારાજે ઇસારો કરી તેને બેસવા જણાવ્યું અને જે કંઈ જાન્યું હોય તે ધીરજથી કહેવા સૂચવ્યું.

સૈનિકે ગદ્ગદ કંઠે જણાવ્યું- 'નામ-દાર ! જ્યારે આપનો રથ સુરંગ માર્ગે આગળ વધવા લાગ્યો ત્યારે અમે પાછળ રહેલા સૈનિકો અને દરેક અંગરક્ષક એક પછી એક સુરંગમાં પ્રવેશી આપના રથ પાછળ કાર્યસિદ્ધિ થયાના ઉમંગથી સ્મિતવદને ક્રૂચ કરી રહ્યા. છેલ્લો અંગ-

ક્ષક ને હું જોડમાં જ હતા. સુરંગનું મુખ
 ધંધ કરવાની તૈયારી કરવાનો આરંભ
 થોડાં ત્યાં બાસાહેળની જોડે જે રમ-
 ણીએ શરૂમાં દેખાવ લીધો હતો અને પાછી
 રી હતી તે એકાએક આવી ચઢી
 માપ પસાર થઈ ગયાનું જણતાં જ તેણી
 મોકાર પાડતી પાછી ફરી.

‘દોડો, દોડો, ચેલણાનું હરણ મગ-
 નો સ્વામી કરી જાય છે’ એવા શબ્દો
 મમારા કર્ણ પર અથડાયા. એ પોકારનો
 પરથી સારાયે અતઃપુરમાં અને આસપાસ
 રડતાં જ દોડધામ મચી રહી. જોત-
 જોતામાં વિશાલાના સૈનિકોની એક ટુકડી
 પુરંગ પ્રતિ આવતી જણાઈ. અમોને
 પથ જણાથું કે સુરંગનું મુખ આજીવ-
 નો પ્રયાસ હવે નકામો છે, એટલે એને
 રડતો મૂકી અમે આપની પાછળ જડપથી
 બાગળ વધ્યા. મને આ વ્યતિકર આપને
 જણાવવા સારુ તાકીદ અપાણી માંડ મધ્ય-
 માએ પહોંચ્યો ત્યાં તો શત્રુસૈન્યનાં તીરોની
 ત્યાં શરૂ થઈ ચૂકેલી લાગી. ‘પકડો, પકડો,
 અને મારો, મારો’ની ઝૂમો પડી રહી. અંગ-
 રક્ષકોએ જળરી ટછર લીધી, સુરંગનો
 સાંકડો માર્ગ પણ ઠીક સહાયભૂત બન્યો.
 એથી શત્રુનું જોર વધુ હોવા છતાં, એનો
 બાગળ વધવાનો પ્રયાસ કારગત ન થયો.
 યાં તો નાયક તરીકેના સ્વાંગધારી એક
 વડછંદ અધિકારીએ તાકીને બાણ છોડ્યું.
 તે આપના અંગરક્ષકોની છાતી વીંધી સોંસરું
 તીકળી જઈ લોચે પડ્યું. એ સાથે જ
 બીજીએ અંગરક્ષકો ઢગલો થઈ પડ્યા. હું તો

આસો જ બની ગયો કે એકાએક આ શી
 કરામત થઈ ! તરત જ બળપૂર્વક દોડ્યો.
 મને લાગ્યું કે હવે આવી જન્યું. મહા-
 રાજાનો રથ હવે જરૂર સપડાઈ જવાનો.
 કોઈ પણ જોખમે આવાત આપસાહેળના
 કાને નાંખવાના એક માત્ર સંકલ્પથી
 મારી દોટ ચાલુ જ રહી અને સુરંગના
 પ્રવેશદ્વાર આગળ આડ્યો ત્યારે જ જરા
 શ્વાસ લેવા થોભ્યો. ‘મારી પાછળ
 સૈન્યના માણસો આવી પહોંચવા લેખે’
 એવી મારી ધારણા હતી પણ એવી કંઈ
 હીલચાલ દેખાણી નહીં. હું થોડો પાછો
 ફરી તપાસું ત્યાં સુરંગનો ભાગ મડ-
 દાથી એવી રીતે બરાયેસો જોયો કે
 જ્યાંસુધી એ કલેવરીના ઢગને ખસેડવામાં
 ન આવે ત્યાં લગી ગમે તેવો પ્રબળ સૈનિક
 પણ સરળતાથી ફૂચ કરી ન શકે. એ
 જોઈ મને ઠંઠક ધીરજ વળી. આપ
 સાહેબને આપની હદમાં પહોંચવાનો કંઈક
 વધુ સમય મળશે એ વાતથી આનંદ
 થયો. મેં મારી મજલ પુનઃ શરૂ કરી અને
 આપની સન્મુખ એ દુઃખદ સમાચાર
 પહોંચાડવા ઉપસ્થિત થયો.’

આ સાંભળી મહારાજ શ્રેણિકને
 ભારે દુઃખ થયું. પોતાના પ્રિય એવા
 બીજીએ કસાયેલા અંગરક્ષકો આમ સ્વાહા
 થઈ જશે એવો સ્વપ્ને પણ એમને ખ્યાલ
 નહોતો. સૈનિકને આરામ લેવાની આજ્ઞા
 આપી અને અશયકુમાર તરફ દૃષ્ટિ
 નાંખતાં તેમનાથી સહસા બોલાઈ ગયું—

‘અશય ! આ તો અણધારી બની ગઈ !

સારથિશાર્યા મુલસાનો એક પણ વારસ
છવતો ન રહ્યો ! તેણીને હું મુખ પણ
કઈ રીતે જાતાવી શકીશ ?

‘મહારાજ ! ગઈ વાતનો શોક કરવો
વૃથા છે. આજરે તો લવિતવ્યતા જાળવાન
છે. આ સર્વ હકીકત જાણ્યા પછી સારીયે
ધૂંઝનો બિડેલ આવી ન્તય છે. મુન્યેષા
કરાર મુજબ પ્રવેશપણે આપની સહ
આવવા ઉત્સુક હતી, એમાં ચેલણા અચા-
નક સાથે થવાથી તેણીને થાપ આપવા જ
અલંકારના ડાળડાતું મિષ જીણું કર્યું.
આપ તેમ જ ચેલણા એ ભાવ ન સમજી
શક્યા. વળી આપ તો ‘ઉભય ભગિનીઓ
છે કિંવા ડાળડો લેવા ગઈ એ મુન્યેષા
હતી અને જાણી હતી એ ચેલણા છે’
એવો ભેદ પણ ન જાણતા હોવાથી શત્રુના
ઘરમાં વધુ સમય ન રહેવું એવા ઉદ્દે-
શથી ઉતાવળા થયા. રથ હંકારી મૂકાવ્યો.
પછી પ્રેયસી મુન્યેષા ત્યાં આવી. એની
ધારણા હશે કે પોતાની પાછળ ચેલણા
આવશે એમાં એ નાસીપાસ થઈ, પણ
આવીને જોયું કે આપ તો ચેલણા સહ
વિદાય થઈ ગયા છો એટલે પ્રેમ, સહજ

અસૂયામાં પરિવર્તન પામ્યો; તેથી જ
પોકાર પણ થઈ ગયો. મુલસાના પુત્રોતું
‘મરણ એ નિમિત્તે થવું’ સર્જીત તેઓનો
જન્મ જન્મ એક સાથે થયો હતો એમ
મૃત્યુ પણ સાથે જ થયું. એ બધી
કર્મની અટળતા સામે માનવ લાચાર છે.
હવે શોક કરવો વૃથા છે.’

‘દેવી ચેલણા ! તમારી શી ઇચ્છા છે ?
મહારાજના હૃદયમાં તમારું સ્થાન મુ-
ન્યેષા જેટલું જ અચળ અને ગૌરવસંપન્ન
છે. લગ્નનો કરાર એ તો ઉભયના દિલની
સંગતિ ઉપર અવલંબે છે. તમારી ઇચ્છા
પાછા ફરવાની હોય તો તેમ કરવામાં
રંચમાત્ર વાંધો નથી. વિચાર કરી જવાળ
આપો કે જેથી પ્રયાણ નિયત થાય.’

‘કુમાર ! સગી આંખે જોયેલા સાહસ
ને વીરતા હું કેમ વિસરી જઉં ? વળી
મુન્યેષાનો કરાર પાળવો એ એની જાહેન
તરીકે મારી પ્રથમ ફરજ છે, એટલે
મારું સ્થાન હવે વિશાલા નહિ, પણ
રાજગૃહમાં જ છે. મહારાજ મારા
શિરતાજ છે.’

(અપૂર્ણ)

ચોકસી

દાતા અને ઉત્તરદાતાની દુર્લભતા

અર્થલુચ્ચકૃતપ્રભો, સુભો તૌ શ્રદ્ધે શ્રદ્ધે ।

દાતા ચોત્તરદાતા વ, દુર્લભો પુરુષાણુભૌ ॥ ૧ ॥

અર્થાત્-ધનલોભી અને પ્રશ્ન પૂછનાર-કોઈ પણ જાણતમાં ન સમજતાં અન્ય
જાણકાર પાસેથી જવાબ મેળવવા સલાહ કરનાર આ એ પ્રકારના મનુષ્યો તો ઘરે
ઘરે હોય છે, પરંતુ દાતા અને ઉત્તરદાતા આ એ પ્રકારના મનુષ્યો દુર્લભ છે.

x

x

x

x

સંસારમાં ધનના લોભી મનુષ્યોની સંખ્યા કાઢવી હોય તો એમ જ કહી શકાય કે જગતમાં નિર્લોભી મનુષ્યો કેટલા છે તે ગણી કાઢો એટલે આપોઆપ લોભીની સંખ્યા જણાઈ આવશે, અર્થાત્ આંગળીને વેઢે ગણાય તેટલા માણસો ધનમાં તદ્દન નિઃસ્પૃહલાવે વર્તતા હશે, બાકી અધિકાંશે અથવા ઘરેઘરે અર્થલુબ્ધ યાને ધનલોભી મનુષ્યો દ્રષ્ટિગોચર થાય છે.

પ્રશ્ન કરનાર-જાણપણના અભાવવાળા મનુષ્યો પણ પુષ્કળ હોય છે, કારણ કે સંસારના અનેક વિષયો અને શાસ્ત્રમાં રહેલ અગાધ જ્ઞાનને ગ્રહણ કરે તેવી કુશાગ્ર મતિ બહુ જ અદ્ય મનુષ્યોમાં વાસ કરતી હોય છે, તેથી જગતમાં જાણકારો કરતાં અજાણ મનુષ્યોની સંખ્યા ઘણી વધારે હોય એ સ્વાભાવિક છે. પરિણામે પ્રશ્નકર્તા મનુષ્યો ઘરેઘરે પ્રાપ્ત થાય એ કથન યુક્ત છે.

આ બેના પ્રતિપક્ષી એવા દાતા અને ઉત્તરદાતા મનુષ્યોની સંખ્યા પ્રાયઃ સર્વ કાળે ઘણી ઓછી હોય છે. લક્ષ્મી ઉપરનો મોહ છૂટ્યા વિના દાનધર્મને સેવી શકાતો નથી, જ્યારે લક્ષ્મીનો મોહ છૂટ્યો અતિ દુષ્કર છે. કોઈ ભાગ્યશાલી જ મળેલ લક્ષ્મીને સ્વહસ્તે ઉચિત સ્થાનમાં વાપરી લાભ લઈ શકતા હશે. અત્ર દાનના અર્થમાં માત્ર લક્ષ્મી વાપરવી એમ જ નથી, પરંતુ સુપાત્રદાન, અભયદાન, અનુકંપાદાન, ઉચિતદાન, અન્નદાન, ધનદાન, વસ્ત્રદાન, જ્ઞાનદાન ઇત્યાદિ પ્રકારો-માંથી યથાશક્ય દાન આપનાર પણ દાની જ ગણાય છે. આ સર્વ પ્રકારે દાન આપવાની વૃત્તિ ત્યારે જ મનુષ્યમાં ઉદ્ભવે છે કે જ્યારે તેનું દાનાંતરાય કર્મ ક્ષીણ થયું હોય, ધન ઉપર નિઃસ્પૃહલાવ પ્રગળ્યો હોય અને લવાંતર માટે શુભોપાર્જન થવાનું હોય. વળી ચાર પ્રકારના ધર્મોમાં પણ દાનધર્મને પ્રથમ પદ આપેલ છે, કારણ કે દાતાર અને લેનાર એમ બન્નેનું કલ્યાણ કરનાર એક માત્ર દાન છે. દાતારની કીર્તિ તો દિગંત પર્યંત ફેલાય તેમાં શું નવાઈ? દાનનો ઉચ્ચ વિચાર પણ જીર્ણશૈક્ષને અચ્યુત દેવલોકનો જાંઘ પાડે છે. ક્ષીરદાનથી ગોપળાલ શાલિ-લદ્રના અપૂર્વ ભોગને પ્રાપ્ત કરે છે. આ પ્રમાણે દાન એ આત્માને સુગતિનું ભાજન બનાવે છે. દાતાની દુર્લભતા વર્ણવતાં નીતિકારોએ કહ્યું છે કે—

શતેષુ જાયતે શૂરઃ, સહસ્રેષુ ચ પંડિતઃ ।

વક્તા દશસહસ્રેષુ, દાતા ભવતિ વા ન વા ॥ ૧ ॥

અર્થાત્-સો માણસોમાં એક શૂરવીર હોય છે, હજારમાં એક પંડિત હોય છે, દશ હજારમાં એક વક્તા હોય છે અને દાતાર તો હોય કે ન હોય, અર્થાત્ દાતારની જગતમાં દુર્લભતા છે.

ઉત્તરદાતા—ગમે તેવા શાસ્ત્રીય કે બ્યવહારિક પ્રશ્નોની ધૂંચને સરજતાથી ઉકેલનાર ઉત્તરદાતા પણ ઓચિત જ નબરે પડે છે, કારણ કે જ્ઞાન અને અનુભવનો મુયોગ બન્ને હોય ત્યાં જ પૂછવાનું બને છે અને તો જ સમાધાનકારક ઉત્તર દઈ શકાય છે.

રા. મ. વહોરા

શ્રી સિદ્ધક્ષેત્ર જૈન ખાલાશ્રમ-પાલીતાણા.

(સ્થાપના-સંવત ૧૯૬૨ તા ચૈત્ર શુદ્ધિ ૧૦)

પ્રથમ તથા દ્વિતીય શ્રાવણ માસની પત્રિકા.

ધાર્મિક પ્રવૃત્તિઓ:—નિયમાનુસાર સામાયિક, પ્રતિકમણ, ગુરુવંદન, પ્રભુ-પૂજા વિગેરે ધર્મ રહેલ છે. શ્રી પર્યુષણ પર્વ પ્રસંગે વિદ્યાર્થીઓએ વ્યાખ્યાન, ગુરુ વંદન, દેવદર્શન તથા બે ટંક પ્રતિકમણમાં ઉત્સાહપૂર્વક ભાગ લીધો હતો. અઠ્યામ-ધરના દિવસે વિદ્યાર્થીઓએ ઉપવાસ કર્યો હતો, તથા ખીજના દિવસે મધ્યાશ્રિતિ પ્રત-તપ કર્યો હતો. દહેરાસરણમાં દરદોજ આંગી રચવવામાં આવતી હતી.

આવક:—રૂ. ૧૦૮) શ્રી નિર્વાહકુંડ ખાતે રૂ. ૮૫-૪-૦ શ્રી ભોજન ફંડ ખાતે ૧૯૩-૪-૦

જમણવાર:—

૧. શેઠ ત્રિલોચનદાસ ભાણુજી,	ભાવનગર	દિ. શા.	શુ. ૨
૨. શેઠ મણિભાઈ બાપુભાઈ,	ઘેલડા	” ”	શુ. ૪
૩. શેઠ પાનાચંદ નવલચંદ,	સુરત	” ”	શુ. ૬
૪. વેરા મગનલાલ તારાચંદ,	પાલીતાણા	” ”	વ. ૧૧

વિવાદ સલા—

વિષય	વક્તા	પ્રમુખ
Prohibition	N. G. shah	S. M. Ajmera
Choice of Books	M. H. shah	Hold in Highschool
આપણી દશા	ગ્રે. શુ. શાહ	શ્રી વી. કુ. શાહ
વિધવાનાં આંસુ	રા. એ. શાહ	ચં. લ. અજમેરા
આજની પરિસ્થિતિ	જ. ભ. મહેતા	ઉ. હ. શાહ
આધુનિક કેળવણી } વ્યાયામ	Hold in Highschool	

લેટ—શેઠ નાનજી શામજી ભાવનગર ચોળા ગુણુ ૨. એક જૈન ગૃહસ્થ હા. શેઠ ચતુર્ભુજ મોતીલાલ ગાંધી. કાપડ વાર ૨૪

સમાજના દાનવીરો:—હજી મકાન ખાતે રૂ. આઠ હજાર, તથા શ્રી દહેરાસરણ ખાતે રૂ. ચાર હજારનો તોટો છે. શ્રી સ્વામિવાત્સલ્ય ટ્રસ્ટ-ફંડની તિથિઓ હજી ઘણી બાકી છે, તે તે તિથિઓ ભરવા તેમજ મકાન ફંડ તથા શ્રી દહેરાસરણખાતે મહદ મોકલી આપવા નમ્ર વિનંતિ છે. આવક ઘટતી જતી હોવાને લીધે સંસ્થાને દર સાલ નિર્વાહકુંડમાં પણ તોટો પડતો જાય છે. સંસ્થાને મહદ કરી જ્ઞાન-દાન સાથે સ્વામિવાત્સલ્યનું પુણ્ય ઉપાર્જન કરવા ધર્મપ્રેમી, કેળવણીરસિક દાતાઓને નમ્ર વિનંતિ છે.

શ્રી ઉપદેશપ્રાસાદ ભાષાંતર

આ ગ્રંથના કર્તા શ્રી વિજયલક્ષ્મીસૂરિ છે તેમણે આ ગ્રંથરૂપ પ્રાસાદના ૨૪ સ્થંભો કદથી દરેક સ્થંભની પંદર પંદર અક્ષ (હાંશ) કદથી છે. એ રીતે વર્ષના દિવસપ્રમાણ ૩૬૦ વ્યાખ્યાનોરૂપ સંસ્કૃત ભાષામાં આ ગ્રંથ રચ્યો છે. પ્રસંગે અનેક સૂત્રોના તથા ગ્રંથોના આધાર શ્લોકો તથા ગદ્ય તરીકે આપેલા છે. તેનું ભાષાંતર કરાવીને અમે તે પાંચ ભાગમાં પ્રગટ કરેલું છે.

પ્રથમ ભાગમાં પ્રથમના ચાર સ્થંભ ને ૬૧ વ્યાખ્યાન આપેલા છે તેમાં સમ ક્રિતાના ૬૭ બોલનું વર્ણન કથાઓ સાથે આપેલું છે. કિં. રૂ. ૨૥

બીજા ભાગમાં પાંચમાથી નવમા સુધીના પાંચ સ્થંભ ને ૭૪ વ્યાખ્યાનો ૬૨ થી ૧૩૫ સુધી આપેલા છે તેમાં શ્રાવકના પાંચ અણુવત ને ત્રણ શુણુવતનું સ્વરૂપ કથાઓ સાથે આપેલું છે. કિં. રૂ. ૨)

ત્રીજા ભાગમાં દશમાથી ચૌદમા સુધીના પાંચ સ્થંભ ને ૭૫ વ્યાખ્યાન ૧૩૬ થી ૨૧૦ સુધી આપેલા છે. તેમાં ચાર શિક્ષાવર્તીનું સ્વરૂપ તથા બીજા અનેક બાળતો કથાઓ સાથે આપેલી છે. કિં. રૂ. ૨)

ચોથા ભાગમાં પંદરમાથી ઓગણીશમા સુધી પાંચ સ્થંભ ને ૭૫ વ્યાખ્યાન ૨૧૧ થી ૨૮૫ સુધી આપેલા છે. તેમાં જ્ઞાનપૂર્ણાદિ અનેક વિષયોનું તથા જ્ઞાન-આરાદિ ત્રણ આચારોનું સ્વરૂપ કથાઓ સાથે આપેલું છે. કિં. રૂ. ૨૥

પાંચમા ભાગમાં વીશમાથી ચોવીશમા સુધી પાંચ સ્થંભ ને ૭૬ વ્યાખ્યાનો ૨૮૬ થી ૩૬૧ સુધી આપેલા છે. તેમાં તપાચાર ને વિર્યાચારનું સ્વરૂપ, ઉપાધ્યાયજ્ઞતા કરેલા ઠર અષ્ટકો ઉપર ૩૮ વ્યાખ્યાન તથા તપગચ્છની પટ્ટાવળી વિગેરે અનેક બાળતો કથાઓ સાથે આપેલ છે. કિં. રૂ. ૨૥. પાંચે ભાગ ભેગા લેનારના રૂ. ૧૦)

આ દરેક વ્યાખ્યાનમાં પ્રાચીન નાની મોટી અઢેક કથા આપેલી છે તે બધી (૩૫૨) કથાઓની અનુક્રમણિકા અક્ષરાનુક્રમે પાંચમા ભાગની પ્રાંતે આપેલ છે તે ભેવાધી જે કથા જાણવાની ઈચ્છા હોય તે તરતજ નીકળી શકે છે.

આ ગ્રંથમાં જ્ઞાનપચમી વિગેરે તમામ પર્વતિથિઓના વ્યાખ્યાન એટલે (૧૧) પર્વની કથા આપેલી છે. તેની અનુક્રમણિકા પણ પાંચમા ભાગને પ્રાંતે આપેલી છે.

પ્રથમ વ્યાખ્યાનની શરૂઆત ચૈત્ર શુદ્ધ ૧ થી કરેલી છે ત્યારપછીના દિવસોની ગણતરીએ જાધા પર્વના વ્યાખ્યાનો આપેલા છે. દાખલા તરીકે દીપોત્સવી (આસો વદિ ૦)) નું વ્યા. ૨૧૦ મું, બેસતા વર્ષનું (કાર્તિક શુદ્ધ ૧ નું) ૨૧૧ મું, જ્ઞાન-પંચમી. (કાર્તિક શુદ્ધ ૫) નું ૨૧૫ મું એ રીતે જાધા પર્વો માટે સમજી લેવું.

આ ગ્રંથ મૂળ પણ અમે ચાર ભાગમાં છપાવ્યો છે, પરંતુ તેની નકલ અત્યારે મળી શકતી નથી. હાલમાં અમદાવાદમાં તેની આવૃત્તિ તરીકે સુપ્રસિદ્ધ અને ઉદાર-હિલ શેઠ માણેકલાલ સુનીલાલની સહાયથી છપાય છે, તેના બે વિભાગ બહાર પડ્યા છે, બીજા બે વિભાગ બહાર પડવાના છે. આ મૂળ ગ્રંથ પણ અમારે ત્યાં મળે છે જાસ વાંચવાલાયક છે. કિંમત દરેક ભાગના અઢી રૂપીઆ છે.

શ્રી જૈન ધર્મ પ્રસારક. સભા—ભાવનગર.

કાર્તિક માસની વધઘટ ને પર્યં. દિન-૨૮. વહિ ૧૦ નો ક્ષય.
 શુદ્ધિ ૧ રવિ-નવું વર્ષ સં. ૧૯૯૬ વીર સં. ૨૪૬૬ ગૌતમ કેળણગ્રાન. શુદ્ધિ ૫ ગુરુ-જ્ઞાન પંચમી
 શુદ્ધિ ૭ શનિ-અઘાઈ ખેડી શુદ્ધિ ૧૪ શનિ-ચોમાસી ચૌદશ શુદ્ધિ ૧૫ રવિ-કાર્તિકીપુનમ-
 મિહાયળ યાત્રા-મુનિવિહારની. છૂટ વહિ ૧ સોમ-રોહિણી

મુદ્રારો-ગયા અંકમાં દીવાળીનો છઠ્ઠ વહિ ૧૪ ને વહિ ૦)) નો કરવાનું લખ્યું છે,
 પરંતુ પૃષ્ઠ કરતાં વહિ ૧૩ ને વહિ ૧૪ નો છઠ્ઠ કરવો એમ નિર્ણય થયો છે.

શ્રી ઉપધાનવિધિ-આવૃત્તિ છઠ્ઠી.

હાલમાં ઉપધાન કરવાની શરૂઆત થવાની કુંકુમપત્રિકાઓ આવવા લાગી છે,
 અમારી પાસે ઉપધાનવિધિની છુટકા થઈ રહેવાથી નવી આવૃત્તિ છપાવી છે. દરેક ઉપધાન
 કરનાર શ્રાવક કે શ્રાવિકાને આ છુટકા ગરૂર પ્રથમથી વંચાવવાની ને સમજવવાની અમારી
 ઉપધાન કરાવનાર મુનિરાજને વિનંતિ છે. પાંચ દશ નક્ષત્રો તો અમે બેટ આપીએ છીએ.
 સામટી નક્ષત્રો લેનાર પાસેથી સો નક્ષત્રના રૂ. ૫) પ્રમાણે લેવાય છે. પોસ્ટેજ ગુદું સમજવું.

વ્યવહાર કૌશલ્ય. ભાગ ૧-૨

આ છુટકાની નવી આવૃત્તિ કલિકટનિવાસી શેઠ નાગજીભાઈ અમરશીની આર્થિક સહાયથી
 અમે કરી છે. તેમાંથી ઘણી નક્ષત્રો તો બેટ આપવાની છે, પરંતુ વેચાણ લેનાર માટે દરેક
 ભાગના ત્રણ આના અને બે ભાગની ભેગી છુટકા છ આના સગવડની ખાતર રાખ્યા છે.
 પોસ્ટેજ બે આના.

શ્રી ઉપદેશપ્રાસાદ ભાષાંતર.

આ આખા ગ્રંથનું ભાષાંતર અમે પાંચ ભાગમાં પ્રસિદ્ધ કરેલું છે. તેનો ત્રીજો ભાગ
 મળતો ન હોતો તે હાલમાં જ ફરીને છપાવ્યો છે. હવે પાંચે ભાગ મળી શકે છે. તે ગ્રંથથી
 સંપૂર્ણતર જાહેર ખજાર આ માસિક સાથે જુદી છે તે વાંચો.

ઘણા વખતથી મળતા નહોતા તે 'મેળવ્યા છે.

શ્રી જમ્બૂદ્રીપના નકશા

રંગીન-કપડું ચોડેલા.

કિંમત પાંચ આના

શ્રી અલીદ્રીપના નકશા

રંગીન-કપડું ચોડેલા.

કિંમત સાત આના

શ્રી સમવાયાંગ સૂત્ર

મૂળ, મૂળાર્થ ને ટીકાર્થયુક્ત

ખુબ પ્રમાણપૂર્વક તૈયાર કરેલ છે. દ્રવ્યનુયોગનો અપૂર્વ સંગ્રહ છે. કિંમત રૂ. ૩)
 પોસ્ટેજ પંદર આના. રેલવેમાં મંગાવવાથી ખર્ચ કમી લાગશે.

શ્રી ત્રિપદિશલાકાં પુરુષ ચરિત્ર ભાષાંતર

આખા ગ્રંથનું ભાષાંતર જુદા જુદા પાંચ ભાગમાં છપાવેલ છે. કિંમત રૂ. ૩૧-૩૧-
 ૧૧ ૩-૨૧ કુલ રૂ. ૧૩૧ પાંચે ભાગ ભેગા મંગાવનારના રૂ. ૧૨૧

શ્રી ઉપદેશપ્રાસાદ ભાષાંતર

આ ગ્રંથના કર્તા શ્રી વિજયલક્ષ્મીસૂરિ છે તેમણે આ ગ્રંથરૂપ પ્રાસાદના ૨૪ સ્થંભો કદબી દરેક સ્થંભની પંદર પંદર અક્ષ (હાંશ) કદબી છે. એ રીતે વર્ષના દિવસપ્રમાણ ૩૬૦ વ્યાખ્યાનોરૂપ સંસ્કૃત ભાષામાં આ ગ્રંથ રચ્યો છે. પ્રસંગે અનેક સૂત્રોના તથા ગ્રંથોના આધાર શ્લોકો તથા ગદ્ય તરીકે આપેલા છે. તેનું ભાષાંતર કરાવીને અમે તે પાંચ ભાગમાં પ્રગટ કરેલું છે.

પ્રથમ ભાગમાં પ્રથમના ચાર સ્થંભ ને ૬૧ વ્યાખ્યાન આપેલા છે. તેમાં સમક્રિતના ૬૭ ભાવનું વર્ણન કથાઓ સાથે આપેલું છે. કિં. રૂ. ૨ા

બીજા ભાગમાં પાંચમાથી નવમા સુધીના પાંચ સ્થંભ ને ૭૪ વ્યાખ્યાનો ૬૨ થી ૧૩૫ સુધી આપેલા છે. તેમાં શ્રાવકના પાંચ અભ્યુત્પત્ત ને, ત્રણ શુભ્યુત્પત્ત સ્વરૂપ કથાઓ સાથે આપેલું છે. કિં. રૂ. ૨)

ત્રીજા ભાગમાં દશમાથી ચૌદમા સુધીના પાંચ સ્થંભ ને ૭૫ વ્યાખ્યાન ૧૩૬ થી ૨૧૦ સુધી આપેલા છે. તેમાં ચાર શિક્ષામંત્રોનું સ્વરૂપ તથા બીજી અનેક બાળતો કથાઓ સાથે આપેલી છે. કિં. રૂ. ૨).

ચોથા ભાગમાં પંદરમાથી ઝોગણીશમા સુધી પાંચ સ્થંભ ને ૭૫ વ્યાખ્યાન ૨૧૧ થી ૨૮૫ સુધી આપેલા છે. તેમાં જિનપૂજાદિ અનેક વિષયોનું તથા જ્ઞાનાચારાદિ ત્રણ આચારોનું સ્વરૂપ કથાઓ સાથે આપેલું છે. કિં. રૂ. ૨ા

પાંચમા ભાગમાં વીશમાથી ચોવીશમા સુધી પાંચ સ્થંભ ને ૭૬ વ્યાખ્યાનો ૨૮૬ થી ૩૬૧ સુધી આપેલા છે. તેમાં તપાચાર ને વિર્યાચારનું સ્વરૂપ, ઉપાધ્યાયજીના કરેલા ૩૨ અષ્ટકો ઉપર ૩૮ વ્યાખ્યાન તથા તપગચ્છની પદ્માવળી વિગેરે અનેક બાળતો કથાઓ સાથે આપેલ છે. કિં. રૂ. ૨ા. પાંચે ભાગ ભેગા લેનારના રૂ. ૧૦)

આ દરેક વ્યાખ્યાનમાં પ્રાચીન નાની મોટી અઢેક કથા આપેલી છે તે ગંધી (૩૫૨) કથાઓની અનુક્રમણિકા અક્ષરાનુક્રમે પાંચમા ભાગની પ્રાંતે આપેલ છે તે જોવાથી જે કથા જાણવાની ઈચ્છા હોય તે તરતજ નીકળી શકે છે.

આ ગ્રંથમાં જ્ઞાનપંચમી વિગેરે તમામ પર્વતિથિઓના વ્યાખ્યાન એટલે (૧૧) પર્વની કથા આપેલી છે. તેની અનુક્રમણિકા પણ પાંચમા ભાગને પ્રાંતે આપેલી છે.

પ્રથમ વ્યાખ્યાનની શરૂઆત ચૈત્ર શુદ્ધ ૧ થી કરેલી છે ત્યારપછીના દિવસોની ગણતરીએ બધા પર્વના વ્યાખ્યાનો આપેલા છે. દાખલા તરીકે દીપોત્સવી (આસો વદિ ૦)) નું વ્યા. ૨૧૦ મું, બેસતા વર્ષનું (કાર્તિક શુદ્ધ ૧ નું) ૨૧૧ મું, જ્ઞાનપંચમી (કાર્તિક શુદ્ધ ૫) નું ૨૧૫ મું એ રીતે બધા પર્વો માટે સમજ લેવું.

આ ગ્રંથ મૂળ પણ અમે ચાર ભાગમાં છપાવ્યો છે, પરંતુ તેની નકલ અત્યારે મળી શકતી નથી. હાલમાં અમદાવાદમાં તેની આવૃત્તિ તરીકે મુપ્રસિદ્ધ અને ઉદારદિલ શેઠ માણેકલાલ સુનીલાલની સહાયથી છપાય છે, તેના બે વિભાગ બહાર પડ્યા છે, બીજા બે વિભાગ બહાર પડવાના છે. આ મૂળ ગ્રંથ પણ અમારે ત્યાં મળે છે. ખાસ વાંચવાલાયક છે. કિંમત દરેક ભાગના અઢી રૂપીઆ છે.

શ્રી જૈન ધર્મ પ્રસારક સભા—ભાવનગર.

શ્રી જૈન ધર્મ પ્રકાશ

પુસ્તક ૫૫ મું

સંવત ૧૯૮૬

અંક ૮ મો

કર્તિક

પ્રકટકર્તા—
શ્રી જૈન ધર્મ પ્રસારક સભા
ભાવનગર

卐

મીઠા પાનના ૨૦૮૬

卐

શ્રી જૈન ધર્મ પ્રકાશ

બહારગામ માટે બાર અંક ને લેટના પોસ્ટેજ સાથે વાર્ષિક લવાજમ રૂ. ૧-૧૨-૦

પુસ્તક ૫૫ અંક ૮ માં }

કાર્તિક

{ વીર સં. ૨૪૬૬
ચિકમ સં. ૧૯૯૬

અનુક્રમણિકા

- ૧ શ્રી ભદ્રેશ્વરમંડન શ્રી મહાવીર જિન સ્તવન (મુનિશ્રી વિદ્યાનંદવિજયયજ્ઞ) રૂ.૫૬
- ૨ શ્રી સ્તુતિ ચતુર્વિંશતિકા ... (મુનિશ્રી દક્ષવિજયયજ્ઞ) ૨૬૦
- ૩ નવા વર્ષની મંગલકારી મીઠી લ્હાણી [પદ] (કપૂરચંદ હાકરશી શાહ) ૨૬૨
- ૪ ઉનાદિ પંચતીર્થી ... (મુનિશ્રી ચતુરવિજયયજ્ઞ) ૨૬૩
- ૫ પાંચ પ્રાચીન શિલાલેખો ... (મુનિશ્રી ચતુરવિજયયજ્ઞ) ૨૬૭
- ૬ વ્યવહાર કૌશલ્ય: નાના લેખ ૨ (૨૬૧ થી ૨૬૨) (લેખક-મૌકિતક) ૨૭૧
- ૭ શ્રી સીમંધર જિન સ્તવન ... (પંચાસશ્રી ધર્મવિજયયજ્ઞ) ૨૭૩
- ૮ શ્રી હેમચ દ્રાવ્યાર્થના કાળધર્મ સમયે શ્રી કુમારપાળ ભૂપાળકૃત સ્તુતિ
તથા કુમારપાળાવસાને પ્રજ્ઞશોક વર્ણન (પ્રેષક-પ્રવર્તક શ્રી કાર્તિકવિજયયજ્ઞ) ૨૭૪
- ૯ ત્યારે તું શું કરીશ ? ... (મુનિશ્રી સુભોધવિજયયજ્ઞ) ૨૭૬
- ૧૦ હાલમાં ચાલતી લડાઈ ઉપરથી ઉપજતા વિચારો ... (કુંવરજી) ૨૮૦
- ૧૧ શ્રી પર્વતારાધના કુલકતું બાષાંતર ... (કુંવરજી) ૨૮૧
- ૧૨ પ્રત્યેકસર ... (પ્રશ્નકાર-શા. દેવચંદ કરશનજી) ૨૮૩
- ૧૩ પુણ્યપાપની ચતુર્ભંગી ... (રાજપાળ મગનલાલ વહોરા) ૨૮૭
- ૧૪ સમય ગોચર! મા પમાયજો (પદ) (ડૉ. લગવાનદાસ મનસુખલાલ) ૨૮૯
- ૧૫ પ્રમાદ ન કરવા વિશે સંજ્ઞાય ... ૨૯૨
- ૧૬ પુસ્તકોની પહેાંચ ... ૨૯૩
- ૧૭ પ્રભાવિક પુરુષો: ચેડા મહારાજ (૬) (મોહનલાલ દીપચંદ ચોકસી) ૨૯૭
- ૧૮ શ્રી જૈન ધર્મ પ્રસારક સભાનો ૫૭-મો વાર્ષિક રિપોર્ટ ને હિસાબ ૧ થી ૯

માગશર માસની વધવટ ને જૈન પર્વો

શુદ્ધ ૪ બે-ગુરુ ને શુક. શુદ્ધ ૧૧ શુક-મૌનજોડાદશી. શુદ્ધ ૧૪ સોમ-રોહિણી.
વદિ ૪ નો ક્ષય. વદિ ૧૦ ગુરુ-પોમ દસમ-શ્રી પાર્શ્વનાથ જન્મ કલ્યાણક

વજ્રા વખતથી મળતા નહોતા તે મેળવ્યા છે. જરૂર મગાવો.
શ્રી જમ્બૂદ્વીપના નકશા રંગીન-કપડા સાથે કિંમત પાંચ આના
શ્રી અદીદ્વીપના નકશા રંગીન-કપડા સાથે કિંમત સાત આના

સ્વ. ભાઈશ્રી અમરચંદ ઘેલાભાઈ

આ વ્યક્તિ મહા પરત્વે અપૂર્વ સ્તેહ ધરાવનારી હતી મહાત્મા સ્થાપનથી જ તેમના હિત ધરાવનારા હતા સુમારે પચાસ વર્સ ઉપરાંતથી સમાજી માનનતા સેક્રેટરી હતા સભાની સેવા એમણે અનેક પ્રકારે બજાવી છે તેઓ માહિત્યરમિક હતા તેમણે વાચન એટલું બહુ નિરતીર્ણ હતું કે એમ વાચનામાં મધુચોની સખ્યા મહુ અલપ હોય છે. મેં એમ માન નથી નવી શુકોના વાચનામાં જ હતા એમ હોતું, પરંતુ તેમણે માત્ર માત્ર

વહરીને લેખો પણ વખતા હતા અને પોતાના વર્તનમાં પણ તેઓ અને તેટલું ઉતાવળ હતા ચાત પ્રતિવાગી હતા મતોથી હતા નિયંત્રણ હતા કોઈ પ્રમાણની છુટ આવી પડે ત્યારે મુઝાઈ જાય તેવા નહોતા, પરંતુ ધુરંદો ટીકાલ કરવામાં પ્રતીષ્ઠ હતા ત્યાંસુધી એમની સ્થિતિ ભાવનગરમાં હતી ત્યાંસુધી તેમ મહાત્મા અખંડ સેવા માનવતા હતા સુમારે ૩૫ વર્ષથી મુનઈના રહીશ ધરા હતા તેમણે મનુષ્યને ખામ મનનો બધાના હતા અને ત્યાં જ રહેતા હતા પરમાર્થપ્રવાણ હતા પ્રમાણિત્વે આપાત્ર મનાગ હતા રીઆણા બજારના

વેપારીઓના સાચા સલાહકાર હતા. હેલા ૩-૪ વર્ષથી શરીરસ્થિતિ સ્વસ્થ નહોતી તો પણ તેમની વૃત્તિ બહુ મુંદર હતી. ક્યાંએ લખરામાં સારી પ્રવીણતા ધરાવતા હતા. સભા તરફથી બહુ વર્ષ અગાઉ બહાર પડેલી ચરિતાવળીના તેઓ જ લેખક હતા તે શુકનો બહુ સત્કાર થયો હતો.

ગયા વર્ષના આસો વદિ ૧ મે ૭૭ વર્ષની વયે મહુદખાતે થયેલા તેમના અભાવથી મહાને એક લાયક સભ્યની અને સેક્રેટરીની ન પૂગય એવી ખામી પડી છે. એમના સુપુત્ર જમનાદાસને તથા બે પુત્રીઓ બેન હરકોર તથા અમજવાળીને અમે અંત કરણથી દિલાસો આપીએ છીએ અને તેમના આત્માને શાંતિ ધ્વજીએ છીએ, આશા છે કે તેમના પુત્ર જમનાદાસ તેમને જ પગલે ચાલી વડીલની કીર્તિમા વધારો કરશે. આવી વ્યક્તિઓ વારંવાર જન્મતી નથી, તેમ તેમના સત્સગનો લાભ પણ મહેલાઈથી મળી શકતો નથી. આવા એક પૂરેપૂરા વ્યવહારવિચક્ષણ અને લાયક સભ્યના પંચત્વની તોષ લેતા અમને પણ અત્યંત ખેદ ઉત્પન્ન થાય છે, પરંતુ ભારીની પ્રગળતા માની શાંતિ રાખીએ છીએ.

સુજ ધર્મબંધુ

દેશાઈ લખમીચંદ ભવાન-ખોટાદ

આ ધર્મચુસ્ત અને ક્રિયાપરાયણ જૈન બંધુના મરણની નોંધ લેતા અમારું અંતઃકરણ વધારે દુઃખ છે તે ખાસ તો એટલા માટે કે જેને માટે અંશ માત્ર પણ સંભવ ન હોય તેવા નિમિત્તથી તેઓ પંચત્વ પામ્યા છે. તેઓ ખાસ પ્રમાણિકપણે વ્યાપાર કરનાર હતા તેથી જ તેમને શાસ્ત્રાઈનું ઉપનામ પ્રાપ્ત થયું હતું. તેઓ ગયા વર્ષના આસો માસના વદિ ૮ મે સુમારે ૬૬ વર્ષની વયે પાછળ માત્ર એક પુત્રીને જ મૂકીને સ્વર્ગવાસી થયા છે. જો કે તેમના બે બંધુનું કુટુંબ ગણોણું છે. તે સર્વને અમે અંતઃકરણથી દિલાસો આપીએ છીએ અને તેમના આત્માને શાંતિ ધ્વજીએ છીએ. આવા ધર્મપરાયણ બંધુ માટે શ્રી જોટાદના આળા સંઘને દિલગીરી થયેલી છે.

આ બંધુ આ સભાના લાઈફ મેમ્બર હતા, સભા તરફ પ્રીતિ ધરાવનારા હતા. સારી સંપત્તિવાળા હતા તેમજ દ્રવ્યનો વ્યય પણ સત્કાર્યમાં કરતા હતા. તેમણે એક ઉપાશ્રય બંધાવીને રૂ. ૧૦૦૦૦) ખર્ચ્યા છે અને ત્યાંની જૈન પાઠશાળામાં રૂ. ૬૦૦૦) આપ્યા છે. બીજો અનેક તીર્થોની યાત્રામાં સારો ખર્ચ કર્યો છે. આ બંધુની આ સભાને તેમજ જોટાદના શ્રી સંઘને ન પૂરાય તેવી ખામી પડી છે, પરંતુ ભાવી પ્રગળ માની શાંતિ રાખવી પડે છે.

પુસ્તકે ૫૫ મું { કાર્તિકે } અંક ૮ મો
વિ. સં. ૧૯૯૬ { વીર સં. ૨૪૬૬ }

મોક્ષાર્થિના પ્રત્યહં જ્ઞાનવૃદ્ધિઃ કાર્યા (મુદ્રાલેખ)

શ્રી ભદ્રેશ્વરમંડન શ્રી મહાવીર પ્રભુ સ્તવન

(તીરથની આશાતના નવિ કરીએ—એ દેશી)

ભદ્રેશ્વર મહાવીરજી નિત્ય નમિયે, હાં રે નિત્ય નમિયે તો પાપ નિગમિયે;
હાં રે પાંચે ઇન્દ્રિયને વળી દમિયે, હાં રે ભમિયે ન સંસાર ભદ્રેશ્વર મં ૧
તીર્થ પ્રાચીન કર્ણ દેશમાં એ રાજે, હાં રે જેની શોભા અતિશય છાજે;
હાં રે જસ મહિમા જગમાહિ ગાજે, હાં રે નમતા મુખકાર ભદ્રેશ્વર મં ૨
દુકાળ-હરણ દીનજંધુ જેહ કેવાયો, હાં રે શેઠ જગદુ ચિત્તમે ઉભાયો;
હાં રે પ્રભુ દરિશનથી મુખ પાયો, હાં રે કર્યો છર્ણોદ્ધાર ભદ્રેશ્વર મં ૩
કાળ દૂષણે તિહાં પુરીની યઇ પડતી, હાં રે જહુ દાણે તીરથની ચડતી;
હાં રે જહાં ઓટ તિહાં વળી ભરતી, હાં રે એ વીરસિદ્ધાંત ભદ્રેશ્વર મં ૪
આજે જાવન જિનાલય તિહાં દીપે, હાં રે ઇન્દ્ર સલાને શોભાથી જીપે;
હાં રે સદા રહિયે જેહની સમીપે, હાં રે એવા મનોરથ થાય ભદ્રેશ્વર મં ૫
સહજ રાજેશ્વર જગતમાં ઉપગારી, હાં રે ભવસાગર દૂર નિવારી;
હાં રે પ્રભુ દરિશને પ્રસન્નતા ભારી, હાં રે આપે મંજાગમાળ ભદ્રેશ્વર મં ૬

મુનિશ્રી વિદ્યાનંદવિજયજી

શ્રી સ્તુતિ-ચતુર્વિંશક

(શિખરિણી. છંદ)

(અનુસંધાન પૃષ્ઠ ૨૨૫ થી)

સદા જેના સંગે, વિમળ ગુણનો વાર્ધિ ઉછળે,
હરે જે કર્મોના, મળ સકળને દર્શન જળે;
ફળે આશા જેથી, શિવમુખ મળે સંકટ ટળે,
નમું નેહ તેવા, વિમળજિનનાં પાદ કમળે. (૧૩)

અનંતા જ્ઞાનો જ્યાં, દરિસણ અનંતા ઉલસતા,
અનંતા આરિત્રા-દિક ગુણ અનંતા નિવસતા;
સદા તેવા સ્વામી, જિનપાત અનંતપ્રભુ નમી,
અનંતા આનંદો-દ્વસિત પદ પામું ભવ વમી. (૧૪)

પ્રકારે આરે જે, કથન કરતા ધર્મપથને,
પડંતા ધારે તે, કુગતિ રૂપ કૂપે ભવિકને;
હરી કર્મો અર્પે, વિમળ શિવશર્મો જગતને,
સુધર્માર્થી ધ્યાવે, ત્રિવિધ કરણે ધર્મજિનને. (૧૫)

દયાના નીરે જે, અશિવ-દ્વની શાંતિ કરતા,
મૃગાંકી ચક્રી જે, કનક સરળી કાંતિ ધરતા;
ભવી સેવી જેને, ભવ ભવ ભવ બ્રાન્તિ હરતા,
નમી તેવા શાંતિ-પ્રભુ ચરણમાં પામું પ્રભુતા. (૧૬)

તણ પદ્મ ખંડોની, પૃથુલ પૃથિવી કુંથુજિનણ !
વળી ચૌદ રત્નો, નવનિધિતણા વૈભવ તણ;
થયા છૂઠા ચક્રી, ધરમવર ચક્રી પ્રભુ તમે,
અહો તેથી તારા, ચરણકમળે વિશ્વ પ્રભુમે. (૧૭)

તણ પદ્મખંડો સી, સહસ્ર અહસહી નવનિધિ;
તણને ચૌરાશી, લખ રથ ગજાશ્વો ગુણનિધિ;
વળી છન્દુ કોટી, પયદળ અને ચૌદ રચણો,
થયા વિશ્વ સ્વામી, અરજિન ! નમું તે સુચરણો. (૧૮)

ભરી નિત્યે તેં તો, કનક ચુતળીને દ્વજળથી,
ઉગર્યા પદ્મિત્રો, પ્રવચન જળે કામદવથી;
પ્રભો ! માદલ ! વદલી, સકલ કુશલની લકિત ભરથી,
નમી વંદી માયું, ભવ દવ હરો સ્નેહજળથી. (૧૯)

તરી રહેજે જેણે,
દયા લાવી તાર્યા,
નમે ધંકો જેના,
પદાબ્જે વંદું તે,
રહી ગર્ભે જેણે,
નમે જેના નામે,
પદાબ્જે જેના સૌ,
હરું હું પાપો તે,
મુણી પોકારે તેં,
તણ રાણ નારી,
લવી રાણ તારી,
અમોને તારોને,
પ્રભો ! તારી ન્યારી,
મહામંત્રે ક્રીધો,
નમું પ્યારા ભારા,
સદા વામાનંદા,

ચરણ કરણે વાર્ધિ લવનો,
નિજ ચરણ-નોથી લવિજનો;
વિમળ ચરણે ત્રેણ કરણે,
જિન મુનિ મણિ મુમતતણે. (૨૦)

રિપુ નૃપ નમાવ્યા પલકમાં,
અરિદલ ટળે આધિ પળમાં;
સુરપતિ નમે છે પ્રણયથી,
નમિજિન નમી નેહુ ભરથી. (૨૧)

પશુગણતણા હે જગધણી !
નવ લવતાણી ચારુ રમણી;
લવજલધિથી રૈવતમણિ,
જિનપતિ પ્રભો ! નેમિ તરણી. (૨૨)

વિમળ કરુણાએ ફણિમણિ,
પલક લવમાં દાનવમણિ;
પરમ ઉપગારી શુણિમણિ,
હર દુરિત દંદા જિનમણિ (૨૩)

મહાવીરસ્વામી !
અહો ક્રીધી જેણે,
દયા લાવી તેમાં,
વિભો ! તારા તેવા,

સકળ શુણધામી ! જગપિતા !
અધમ અપરાધે અધમતા;
હૃદયદુઃખથી આંસુ અરતા,
સદય નયનોને નમનતા. (૨૪)

કુળરા

(શાર્દૂલવિકીરિત-છંદ)

દીપે જે તપગચ્છ સ્વચ્છ ગગને, લાનૂપમા ભાસુરા,
સમ્રાટ શાસનના જગદ્ગુરુવરા, તે નેમિસૂરીશ્વરા;
તત્પદ્મપુષ્પિયદ્રમા ગુરુવરા, લાવણ્યસૂરીશ્વરા,
તત્પાદાંબુજ ભંગ દક્ષવિજયે, વંદી સુતીર્થેશ્વરા. (૧)

વિશ્વે ખ્યાતિ ધરાવતા અગડિયા-તીર્થે રહી રંગથી,
શ્રી આદીશ્વર મહેરથી શિખરિણી-છંદોતણા યોગથી;
ચોવીશી જિનરાજની સ્તુતિતણી, ગીર્ણર્જરીથી શુચી,
ખાણાંકાંકમૃગાંક (૧૬૯૫) વિક્રમતણા વર્ષે સહુર્ષે રચી. (૨)

મુનિ શ્રી દક્ષવિજયજી

નવા વર્ષની મંગલકારી મીઠી લહાણી

દોહરો

ઝોગણીમો ને છત્રુના, વિક્રમ સંવત સાર;
કરણી દુઃખહરણી બને, આપો લાલ અપાર.

૧

સવૈયા એકત્રીશા

ઝળહળતો ગવિવાર રવિને, મંગળમય સુવર્ણ પ્રભાત,
નવીન વર્ષમા નવીન કિરણથી, મનુષ્ય માત્ર થાયે રળીઆત;
દીનદયાળ શ્રી વીરપ્રભુનું, પહેલું મંગળ સુખકર થાય,
અખિલ વર્ષમાં આનંદ આનંદ, અન્ન વસ્ત્ર ને લાજ પમાય.

૧

વીર વહુર શ્રી ઇંદ્રભૂતિજી, ગણધર લખિતણા લંડાર,
મંગળ દ્વિતીય તેહનું કહેતાં, ધન યશ પામે અપરંપાર;
અનુકૂળ ઉપસર્ગ કોશ્યાના, છતાં અધિકારી ત્રિકરણ જેહ,
તૃતીય મંગળ શ્રી સ્થૂળલદ્રજી, બળ સદ્ગુણિ આપે એહ.

૨

સૂક્ષ્મ સૂક્ષ્મ ભેદે કરી ભરીઓ, તત્ત્વતણા અણુમૂલા તાર,
જિનવરણએ જે લાખેલો, અહિસક ભાવતણો લંડાર;
અધિકાધિક કૃણ જે આરાધે, પામે સર્વે સુખનાં મૂળ,
મગળ ચોથું મંગલિક કામે, કરતાં દાઝે દુઃખનાં શૂળ.

૩

ચારે મંગળ યોગતિ ચૂરે, જેને જેહવી ઇચ્છાપૂર,
પ્રત્યૂષ કાળે સમરણ કરતાં, દુઃખ દાળિદર બંધે દૂર;
આયુષ્ય કીર્તિ તપ જપ ધરમે, વાધે નિત નિત શ્રી સુખકાર,
તીર્થ ધામની યાત્રા પૂજન, કરજો ભક્તિ ચિત ઉદાર.

૪

ધરમ અને સાસારિક કરણી, દેવ ગુરુનાં વંદન રોજ,
વપુ નિરોગી ગરીબતણાં દુઃખ, લઈ લક્ષમાં માણો મોજ;
“જૈન ધર્મ” પ્રકાશ”માસિકમાં, લેખોના પીરસાતા થાળ,
જમી જમીને તૃપ્તિ પામે, દે આશીષ કપૂર ઉજમાળ.

૫

કપુરચંદ ઠાકરશી શાહ

શ્રી ઉનાદિ પંચતીર્થ

(અનુસંધાન પૃષ્ઠ ૨૩૫ થી)

(લેખક-દક્ષિણવિહારી મુનિશ્રી અમરવિજયજી શિષ્ય-મુનિ ચતુરવિજયજી)

શ્રી અબહરાતીર્થના શિલાલેખની નકલ

....	....	....	....	....	
....	....	....	....	....	॥ ૧ ॥*
શ્રીમદ્ વિક્રમતઃ સંવત્ મુનિવાજિરસેન્દુકે (૧૬૭૭) ।					
વર્ષે વૈશાખમાસેન્દુવર્ધિપક્ષેઽર્કમૂલદિને					॥ ૨ ॥
અક્ષયાયાં તૃતીયાયાં રોહિણ્યાખ્યે નવાંબુદે ।					
एवं पूर्वशुभे घटे जीर्णं प्रासाद उद्धृतः					॥ ૩ ॥
શ્રીમત્પાર્શ્વજિનેંદ્રસ્ય કલ્યાણફલહેતવે ।					
श्रीमत्यामजपुर्यां च धुर्यायां तीर्थसंसदि					॥ ૪ ॥
શ્રી શ્રીમાલિકુલામ્બોધિચન્દ્રેણ સિતકીર્તિના ।					
दोसी श्रीजीवराजाहमुतेन गुणशालिना					॥ ૫ ॥
સદ્ધર્મચારિણા હર્ષાદુન્નતપુરવાસિના ।					
श्रीमत्कुंवरजीनाम्ना सद्द्रव्यस्य व्ययेन च					॥ ૬ ॥
સાહાય્યાદ્ દ્વીપસંઘસ્ય ગુરુદેવપ્રસાદતઃ ।					
जाता कार्यस्य संसिद्धिः, पुण्यैः किं किं न सिद्ध्यति ?					॥ ૭ ॥
શ્રીમત્તપાગનાધીશશ્રીહીરવિજયપ્રભોઃ ।					
पट्टे श्रीविजयसेनसूरिः परमभाग्यवान्					॥ ૮ ॥
તત્પટ્ટેઽભિવિરાજતિ સુગુરૌ શ્રીવિજયદેવસૂરીન્દ્રે ।					
निष्पन्नोऽयं पुण्यः प्रासादवरश्चिरं जीयात्					॥ ૯ ॥
તસ્ય દક્ષિણદિગ્ભાગે સદ્દ્રઙ્ગરચનાન્વિતે ।					
स्तूपे श्रीरूपभस्वामिपादुकेऽत्र महाद्भुते					॥ ૧૦ ॥

* આ પ્રથમ શ્લોક ખણિત યજ્ઞ ગથેન હોવાથી એમાં અક્ષરો જ વંચાય છે તેથી આપેલ નથી.

પૂજનીયાઃ શુભાઃ શ્લાઘ્યા ગુરુણાં તત્ર પાદુકાઃ ।

કારિતા મદનાલ્હેન દોસિતા વાલયાન્વિતા ॥ ૧૧ ॥

ધર્મશાલા વિશાલા ચ સા ભાર્દકેન નિર્નિતા ।

સાદાપ્યાદ્ વરસહસ્ય દોસીસહસ્ય તુષ્ટયે ॥ ૧૨ ॥

પષ્ઠિતગણમૌલિમણેઃ તાર્કિકસિદ્ધાન્તવાદશાસ્ત્રાલ્લઘેઃ ।

શ્રીમત્કલ્યાણકુશલસુગુરોશ્વરણપ્રસાદેન ॥ ૧૩ ॥

સન્નિષ્ઠ્યસ્ય સુબુદ્ધેર્વિદુષઃ સુયતેર્દયાકુશલનાત્રઃ ।

મહતોદયમેન કૃત્યં સિદ્ધં શ્રીમગવતઃ કૃપયા ॥ ૧૪ ॥

રમ્યો જીર્ણોદ્ધારઃ શ્રીપાર્શ્વનાથાન્વિતોઽર્ચ્યમાનથ ।

આચન્દ્રાર્કં રાજસુ સજ્જનજનસુખકરો નિત્યમ્ ॥ ૧૫ ॥

સંવત્ ૧૬૭૭ વર્ષે વૈશાખશુદિ ૩ શનૌ શ્રીઅજારાપુરમહાતીર્થજીર્ણોદ્ધારો જાતઃ । શ્રીતપાગચ્છે મટ્ટારક પ્રમુશ્રી ૫ શ્રીવિજયદેવસૂરિવિજયરાજ્યે પં. શ્રીમેહેશ્વરીન્દ્રગણિશિષ્ય પં. શ્રીકલ્યાણકુશલગણિશિષ્ય પં. શ્રીદયાકુશલગણિશિષ્યેણ પ્રશસ્તિરિયં લિખિતા ગણિભક્તિકુશલેન । શ્રીરસ્તુ ।

(૧) એમનું અપરનામ મેઘર્ષિ હતુ. પ્રસ્તુત પં. શ્રી કલ્યાણકુશલ ઉપરાંત અન્ય શિષ્યાદિનાં નામો નીચે મુજબ ઉપલબ્ધ થાય છે-૧ ક્ષેમકુશળ. જેમણે સં. ૧૬૭૨ પહેલાં શ્રી વિમળાચલ સ્તવન રચ્યું. ૨ દામર્ષિ એમના શિષ્ય રત્નકુશળે સં. ૧૬૫૨ ની આસપાસ શ્રી પાર્શ્વનાથ સંખ્યા સ્તવન રચ્યું તથા સં. ૧૬૫૨ આશ્વિન સિત પંચમીદિને રવિવારે ઉઝાગ્રામમાં પંચાશક વૃત્તિની પ્રત લખી. (અગ્રગટ વિ. ધ. પ્રશસ્તિ સંગ્રહ). દામર્ષિના અન્ય શિષ્ય જિનકુશળ હતા, જેમના હસ્તાક્ષરથી લખાયેલી બૃહત્સંગ્રહણી અંબચૂરીની પ્રત શ્રી જ્ઞાનવિમળસૂરિ જ્ઞાનલંકાર (ખંભાત)માં છે. (પ્રશસ્તિ સંગ્રહ. પૃ. ૧૧૬).

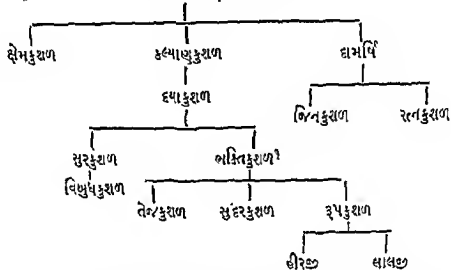
(૨) શ્રી હીરવિજયસૂરિવિરચિત શ્રી જંબૂદ્વીપપ્રગ્નમિત્તિના સંશોધન કાર્યમાં એ પણ સામેલ હતા. હીરપ્રજ્ઞનું પણ એમણે સંશોધન કરેલ છે.

(૩) એ સારા કવિ હતા. એમની કૃતિઓ નીચે મુજબ—

૧ લાભોદય રાસ. આ રાસ ઐતિહાસિક દૃષ્ટિએ ઉપયોગી છે અને અકબ્બરના અવસાન પહેલાં બાર વર્ષે રચાયેલો હોવાથી ખાસ મહત્વનો તેમજ વિશ્વસનીય ગણાય. આ રાસમાં શ્રી હીરવિજયસૂરિ તથા શ્રી વિજયસેનસૂરિના ઉપદેશથી અકબ્બર શાહે કરેલા કાર્યોનું વિસ્તૃત વર્ણન આપેલું છે. ૨ તીર્થમાળા સ્તવન. મં. ૧૬૭૮. ૩ ત્રિપણિલાકા-પુરુષવિચારગીત સ્તોત્ર. સં. ૧૬૮૨. ૪ પદમહોત્સવરાસ. સં. ૧૬૮૫. એમાં

એમનું વંશવૃક્ષ નીચે મુજબ દ્રશિત થાય છે.

મેઘર્ષિ (મેઢમુનિ)

સંવત્ ૧૬૩૬ ની સાલમાં અમરા ગામના નજીક સીમમાંથી કાઠિસગીઆ, પરિકર, વણ, પક્ષિણી અને નવમહ સહિત શ્રી ચિંતામણિપાર્શ્વનાથજીનું સ્વામવર્ણુ ઝિંખ પ્રગટ થયેલું. તે તથા ગભારા પૈકી ઉતર દિશાના ગભારામાં પથરાવેલ છે. તેના સિંહાસન ઉપરના લેખ ઉપરથી તે સંવત્ ૧૩૪૩ ના મહા વદિ ૨ રાનિવારના રોજ પ્રતિષ્ઠિત થયાનું જણાય છે. તથા સંવત્ ૧૯૪૦ ની સાલમાં અંજનપાણરામના નામથી ઓળખાતા ચોરા પાસે જોદકામ કરતાં જે કાઠિસગીઆ પ્રગટ થયેલા તેમની કાઠિસગીઆ ફરતી અન્ય બાનીશ તીર્થ કરેલી પ્રતિમાઓ વિગેરે છે. તે ઝિંખો સં. ૧૩૨૩ ના જ્યેષ્ઠ વદિ ૮ શુક્રવારે શ્રી ઉદયપ્રભાસરિના પટ્થર શ્રી મહેન્દ્રસરિએ પ્રતિષ્ઠિત કર્યાની હકીકત ત્યાં કોતરેના લેખ ઉપરથી જાણવા મળે છે. દક્ષિણ દિશા તરફ પાદુકાનો સ્તૂપ છે. તેના મધ્યભાગમાં શ્રી ઋષભપ્રભુની ચરણ પાદુકા છે. તેનો લેખ આ પ્રમાણે—

શ્રી હીરવિજયસરિના સરિપદમહોત્સવનું વર્ણન છે. ૫ શ્રી વિજયસિંહસરિ રાસ. સં. ૧૬૮૫ આસો શુદ્ધિ ૧૫ રવિ. ૧ જાનપંચમી સ્તવન.

એમના શિષ્ય. સૂરકુશવ દતા. તેમના શિષ્ય વિષ્ણુકુશવે સં. ૧૭૦૪ માં કવિમુખા-દાસમૃત કુમારપાણ રાસની પ્રત લખી. (જો. મૂ. ક. ભા. ૧ પૃ. ૪૧૬)

(૧) શ્રી અક્રિતકુશને સં. ૧૬૦૭માં લખેલી દશવૈકાલિકની પ્રત. મુ. વિ. શા. સં. જાણીમાં છે. અને સં. ૧૬૮૫ માં મારેરાજના શ્રીમાવી પ્રેમજીએ પદાવલી (ગુર્વાવલી) વૃત્તિની પ્રત લખારી એમને વહેરાવી હતી. (પ્રસરિત પૃ ૧૦૫, ૧૯૭) આ ઉપરથી એમનું આયુષ્ય વિશેષ દીર્ઘ હોવાની મંભાવના થાય છે. તેમના શિષ્યો પૈકી-૧ તેજકુશન, ૨ સુંદરકુશન અને ૩ રૂપકુશનની માહિતી મળે છે. સુંદરકુશનના હસ્તાક્ષરથી મં. ૧૬૭૪ માં લખાયેલી પદાવલી વૃત્તિની પ્રત. આ. શ્રી વિ. દા. મુ. શા. મં. જાણીમાં છે અને રૂપકુશનના શિષ્ય રાજકુશને સં. ૧૭૫૫ માં વેરાવળમાં લખેલી પ્રતિક્રમણ સૂત્રની પ્રત મુ. વિ. શા. સં. જાણીમાં છે.

સંવત્ ૧૬૭૮ વર્ષે ફાગુણ શુદ્ધિ ૯ શનિવારે શ્રીવિજયદેવસૂરિરાજ્યે પં. શ્રીકલ્યાણકુસલ શિષ્ય પં. દયાકુસલગણી । શ્રી દીવવંદિરનિવાસી કીકા-માર્યા હીરાકે સુત દોસી મદનકેન ।

આ ઋષભદેવની પાદુકાની પૂર્વે શ્રી ૧આણુંદવિમળસૂરીશ્વરની, દક્ષિણે શ્રી રવિજ્ય-દાનસૂરીશ્વરજીની, પશ્ચિમે અઠ્ઠગજરાશા પ્રતિબોધક જગદ્ગુરુ શ્રી રવિજ્યહીરસૂરીશ્વરજીની અને ઉત્તરે સવાઈખિરદ ધારક શ્રી રવિજ્યસેનસૂરીશ્વરની પાદુકાઓ છે. તેમ જ ચાર વિદિશાઓ પૈકી અગ્નિકાણે શ્રી પંચેહમુનીશ્વરની, નૈઋત્યે તત્ત્વકુશળની, વાયવ્યે ઋષિવીરજીની અને ઇશાનકોણે ઉપાધ્યાય શ્રી વિદ્યાસાગરજીની પાદુકાઓ છે.

પૂર્વે આ સ્થળે વિશેષ દહેરાસરો હોવાં જોઈએ. બારોડ લોકોના ચોપડાઓમાં સાત પ્રાસાદનો તો ઉલ્લેખ મળે છે અને ખોદકામ કરતાં ખંડિત તેમ જ અખંડિત પ્રતિમાઓ હજુ પણ નીકળે છે. અજયપાળના નામે ઝોળખાતા વૃક્ષનાં પાંદડાં વિગેરે રોગાદિના નિવારણમાં કામ લાગે છે.

૩. દેલવાડા

ઉનાથી ત્રણ માઇલ અને અઝહરાથી એક માઇલ છેડે છે. અહિં મૂળનાંયકજી શ્રી ચિંતામણિપાર્શ્વનાથ છે. આ મંદિર કોણે અને ક્યારે બંધાયું તે સંબંધી હકીકત ઉપલબ્ધ થતી નથી. દેરાસરના દ્વાર ઉપર જ લેખ છે; તેમાં મેલ બરાઇ જવાથી સ્પષ્ટ વંચતો નથી, તથાપિ ભાવનગર રીડે પોતાના શેષખોળખાતાદ્વારા પ્રગટ કરાવેલ છે. તે તરફ દૃષ્ટિપાત કરતાં વિક્રમ સંવત્ ૧૭૮૪ માં કસ્તુરબાઇએ છેલ્લો જીર્ણોદ્ધાર કરાવેલો જણાય છે.

૪. દીવખંદર

ઉનાથી આઠ માઇલ અને દેવવાડાથી પાંચ માઇલ તેમ જ અઝહરાથી છ માઇલના અંતરે આવેલું આ સ્થળ છે. આઝથી છ લાખ વર્ષ અગાઉ થયેલા અનરણ્યરાગ વહાણદ્વારા મુસાફરી કરતા અન્ને ભિતર્યા હતા. તે સમયે અઝહરાપાર્શ્વનાથની પ્રતિમાની દેવી તરફથી પ્રાપ્તિ થઇ હતી, તેથી આ ખંદર અત્યંત પુરાતન હોય એમ જણાય છે. દેલવાડાથી જતાં

(૧) શ્રી વિજ્યહીરસૂરિજીના ગુરુના ગુરુ ચાપ છે.

(૨) એ શ્રી વિજ્યહીરસૂરિના ગુરુ હતા.

(૩) શ્રી વિજ્યહીરસૂરિના સ્વર્ગવાસ પછી તે જ સાલમાં (સં. ૧૬૫૨ માં) માગશ્વર વદિ ૨ દિને સોમવારે તેમના ભક્ત ખંભાતનિવાસીસંધર્મી ઉદયકરજી શ્રી વિજ્યસેનસૂરિના હસ્તે, મહોપાધ્યાય શ્રી કલ્યાણવિજ્ય અને ધનવિજ્યની વિદ્યમાનતામાં સિદ્ધાયજી ઉપર એમનાં પગલાંની સ્થાપના કરી પ્રતિષ્ઠા કરાવી હતી. તે સિવાય ડભોઇમાં શ્રી શામળાપાર્શ્વનાથના દહેરાસરમાં પણ તેમની પાદુકાની દહેરી છે.

(૪) એ શ્રી વિજ્યહીરસૂરિના પટધર હતા. એમણે અનેક સ્થળે પ્રતિષ્ઠાદિ કરાવેલ છે.

(૫) એ શ્રી કલ્યાણકુશળજીના ગુરુ હતા. (જુઓ અઝહરાના લેખની પુટનો)

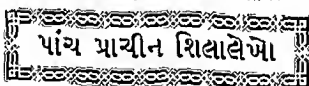
ધોધસા ગામ આવે છે. ત્યાંથી ૧૦૦ થી ૧૫૦ વારની દરીયાની ખાડી ઓળંગતી પડે છે. અહિં મુખ્ય પ્રામાદ નવલખા પાર્શ્વનાથનો, બીજો નેમિનાથનો અને ત્રીજો શ્રી સુવિધિનાથના નામે ઓળખાય છે. ત્રણે દેરાસરમાં મળીને કુલ જિંજ ૩૨ છે. બે સ્ક્રિકરતનાં બિંબો છે. ત્રણે દેરાસરો પ્રથમ ભિત્તિબિત્ત બન્યાએ હતાં; પરંતુ જોતોતી વસ્તી વિરલ હોવાથી ત્યાંથી ઉત્થાપન કરી નવલખા પાર્શ્વનાથની દરેલમા સં. ૧૬૪૯ ના કાગણ શુદ્ધિ ૫ ના દિવસે પુનઃ સ્થાપન કરવામાં આવેલ છે. સુવિધિનાથને બદલે શાંતિનાથ સ્થાપ્યા છે.

૫. કોડીનાર

આ સ્થળ પૂર્વે પંચતીર્થોની ગણતરીમાં હતું. નેમિનાથની શાસનાધિષ્ઠાધિકા અગ્રિકા પૂર્વ-ભાગમાં અહિંની રહેવાસી હતી. અહિં અઢારમા સેકા સુધી દેરાસર અસ્તિત્વ ધરાવતાં હતાં. “કોડીનારે નમશું તેમ, અને સુદાગણ અગ્રિકા દેવ.” આ પ્રમાણે એક તીર્થમાળામાં ઉલ્લેખ મળે છે અને બાવનગર સ્ટેટ તરફથી પ્રગટ થયેલા લેખસંગ્રહમાં પણ અનેક મૂર્તિઓના લેખો જોવામાં આવે છે. આને ત્યાં કંઈ પણ અવશેષ નહીં હોવાથી તીર્થ વિસ્તેદ થયેલ કહેવાય છે.

આ પંચતીર્થોની યાત્રાના અભિસારી ગૃહસ્થો માટે મહુવા, કુંડલા અને પ્રભાસપાટણ તરફના ત્રણે ભાગો રહે, મોટર, ઘોડાગાડી વિગેરે સાધનો મળતાં હોવાથી સુગમતાવાળા છે. સાધુ, સાધ્વીવર્ગને માર્ગમાં આવકોની વસ્તી ઓછી હોવાથી વિકટતા ભાસે છે, પરંતુ ઉપરોક્ત ત્રણે ગામોના આવકવર્ગ તરફથી યોગ્ય સહાયતા મળી રહે છે, એટલે ખંડુ મુરકેલી પડતી નથી.

સં. ૧૯૬૪ માં બાવનગરના ચતુર્માસ પંડી પુરુષોદયના યોગથી મને આ તીર્થોની યાત્રા કરવાનો લાલ મળેલો, તે સમયે યથાવકાએ ઉપલબ્ધ થયેલી લેખાદિ સામગ્રી ઉપરથી કરેલી તોંધતો અહિં ઉલ્લેખ કરવામાં આવેલ છે. વિસ્મૃતિ આદિના કારણે કોઈ સ્થળે અમંબદ્ધ લખાયેલ જણાય તો વાચકોને સુધારીને વાંચવા વિનંતિ છે.

(લેખક-દક્ષિણવિહારી મુનિશ્રી અમરવિજયજી શિષ્ય મુનિ ચતુરવિજયજી)

(૧)

ચોરવાડના શ્રી ચિંતામણિ પાર્શ્વનાથ નામક ઐત્યનો મૂળ (અસલ) લેખ;

શ્રીસુરમણ્ડલે વિશાલે, નગરે શ્રીચોરવાડકે રુચિરે ।

ચિન્તામણિપાર્શ્વવિમોચૈત્યમિદં જયતિ સતતમદઃ ॥ ૧ ॥

સોની સાયરતનયો આંબાલ્પસ્ત્ર ચાદિમો ગુણવાન્ ।

દ્વિતીયો મનાભિધાનો, જિનધર્મરત્તઃ કૃપાવાસઃ ॥ ૨ ॥

આંબાલ્પસ્ય તનૂજઃ સુચિવેકઃ સમરસિંહ હત્યાહ્વઃ ।

દેવગુરુમક્તિપરમસ્તત્સુનુજૈંપ્રપાલાલ્પઃ ॥ ૩ ॥

सवत् १५२९ वर्षे वैशाखशुद्धि ३ गुरौ श्रीमंगलपुरवास्तव्य श्रीओशवाल-
ज्ञातीय सोनी सायरसिंह-जशदे सुत सोनी आंवा, भार्या बाई सहजू, सुत सोनी
समरसी, भार्या मनार्ई, अपरभार्या जसमाई सुत सोनी जयपाल, भार्या मृगाई ।
ततः (धा ?) सोनी सायर भार्या वीकु, सुत सोनी मना, भार्या बाई वरजू, सुत
सोनी श्रीवंत-सोनी जयवंतौ । सर्वपरिजनसहितेन सोनी समरसिंह भार्या पांची
सहितेन एतैः (?) श्रीचोरवाडपुरवरे निजभुजोपार्जितधनकृतार्थहेतोः श्री-
चिन्तामणिपार्श्वनाथचैत्यं कारापितम् । प्रतिष्ठितं वृद्धतपापक्षे भट्टारक श्रीजय-
शेखरसूरिपट्टावतंस भट्टा० श्रीजिनरत्नसूरिशिष्य-महोपाध्याय श्रीजयसुन्दर-
गणेशिष्य-महोपाध्याय श्रीसंवेगसुन्दरगुरुपदेशेन प्रतिष्ठितं चेति ॥

आ सेण भूणनायकना सन्मुख गलाराना अडारनी दिवालभा स्थिर करेल छे लयाध
आसरे १ कुट, पडोणाध १२ अगुल, ओकदर लाधन ११.

वंशवृक्ष

सानी सायरसिंह

१ भार्या जशदे २ भार्या वीकु

सोनी आमा

सोनी धना

भार्या सहजू

भार्या पाध वरजू

सोनी समरसिंह

१ भार्या

२ भार्या

३ भार्या

सोनी श्रीवंत

सोनी जयवंत

मनाध

जसमाध

पाथी

सोनी जयपाण (लैनपाण) भार्या भृगाध

(२)

ओशवालना जिनम दिरना लुछोद्धारकारकनो लेण

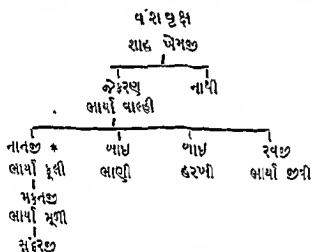
स्वस्ति श्रीमन्पुत्रविक्रमार्कसंवत्सरात् १८७४ वर्षे श्रीशालिवाहनभूपा-
लकृतशके १७४० प्रवर्तमाने मासोत्तमज्येष्ठमासे शुक्लपक्षे ४ त्रिथौ चंद्रवासरे
शुभयोगे श्रीमद्वीरपट्टपरंपरागत-जंगमयुगप्रधान श्रीमत्तपागच्छाधिराज-सकल-
भट्टारकानामागंडलोपम-भट्टारकश्रीविजयधर्मसूरीश्वरजित्कानां पट्टप्रभाकर-श्रीम-
द्विमलाचलोजयंतगिर्यादिप्रचुरतरजिनविब-जिनमंदिराणां प्रतिष्ठाकर्तारः (कर्तृणां ?)
श्रीमद्विजयजिनैद्रसूरीश्वराणामुपदेशात् सौराष्ट्रमंडले जलनिधिनिकटवर्ति मंगल-
पुरवास्तव्य ओशवंशज्ञातीय-लघुशाखायां शा. जेकरण खेमजी-तद्वार्या बाल्लुवाई,
तयोः द्वौ पुत्रौ शा. नानजी कनिष्ठ शा. रवजी बृहत्पुत्रभार्या फूली लघुसुत-

ભાર્યાં જીવી દે, પુત્રી વાઈ હરસી તથા માળી, સ્વસા વા નાર્થી તથા વૃહત્સુત
મકનજી, તદ્ધાર્યાં મૂલીં ઇત્યાદિ સ્વકીયકુટુંબસ્ય શ્રેયોઽર્થે શા. નાનજી જેકરણેન
શ્રીસિદ્ધગિરિસંઘયાત્રાચનેકશુભકૃત્યાનિ કૃતાનિ (કર્તવ્યાનિ ?) । તતઃ ચોર-
વાટકનગરે શ્રીર્વિતામણિપાર્શ્વનાથજિનચૈત્યોદ્ધારઃ કારાપિતઃ । મ૦ શ્રીમદ્વિજય-
જિનેંદ્રસૂરીશ્વરેણ પ્રતિષ્ઠિતમ્ । શ્રીમત્તપાગચ્છે । લિ૦ વજીર પં. માણિક્યવિજયમુનિના ।

જવ લગ મેઠ અઢગ રહે, જવ લગ શશિ અઠ સૂર ।

તવ લગ એ પટ્ટક સદા, રહેજો સ્થિર મરપૂર ॥

આ લેખ ગહારામાં પેસતાં જમણી બાજુએ બોતમાં જડી દીધેલ છે. લેખ ચોરસ
માપ ૧ વંત લગભગ છે. લાંબન ૧૯

(૩)

શેઠ નાનજી જેકરણના પૌત્ર સુંદરજી મકનજીએ પ્રભાસપાટણના શ્રી ચંદ્રપ્રભ પ્રભુના
ચૈત્યનો જીર્ણોદ્ધાર કરાવ્યો હતો. તેનો લેખ નીચે મુજબ—

સંવત્ ૧૮૭૬ વર્ષે શાકે ૧૭૫૭ પ્રવર્તમાને માઘમાસે શુક્રપક્ષે ૮ તિથી
શનિવાસરે શ્રીદેવકાપાટણનગરે શ્રીચંદ્રપ્રભજિનજીર્ણોદ્ધારઃ સમસ્તસંઘેન કારાપિતઃ ।
મદ્દારક શ્રીવિજયજિનેંદ્રસૂરિચપદેશેન શ્રીમાંગરોઢવાસ્તવ્ય શા. નાનજી જયકરણમુત
મકનજી, તત્સુત સુંદરજીકેન જીર્ણોદ્ધારપ્રતિષ્ઠા કારાપિતા । પ્રતિષ્ઠિતા મદ્દારક
શ્રીવિજયજિનેંદ્રસૂરિભિઃ । સ્ત્રીર્ણો વજીર માણિક્યવિજયમુનિના । શ્રીરસ્તુ ।

આ લેખ પ્રભાસપાટણના શ્રી ચંદ્રપ્રભસ્વામીના દેરાસરજીમાં પ્રભુની ડાબી બાજુ
દીવાલમાં ચોંટાડેલ છે.

* એમણે પાલીતાણા ઉપર દુકં બધાવેલ છે. ચોરવાડમાં હતું એમનાં મકાનો છે,
જે ગોડી વિગેરેના ઉપયોગમાં આવે છે.

(४)

उभराणां गामना भूषणाय श्री अजितनाथ प्रभुना पञ्चासत्थ उपरंता लेख
 संवत् १९०७ ना वर्षे शाके १७७३ प्रवर्तमाने उत्तरायणागते श्रीसूर्ये उत्तर-
 गोलाविलम्बिते श्रीमार्तण्डमंडले मासोत्तममासे शुभकार्ये वैशाखमासे कृष्णपक्षे त्रिथौ
 पष्ठ्यां श्रीबुधवासरे श्रवणपक्षे ब्रह्मयोगे (न) दिने सूर्योदयात् इष्टघटि ४ तत्समये
 वृषपक्षे वह्माने लग्नाधिपोभूगुः लग्ननवांशे तृतीये मीनाख्ये गुरुदैवत्ये अस्यां शुभ-
 ग्रहनिरीक्षितायां कल्याणवतीवेलायां श्रीठमरालाप्राप्ते श्रीनवीनप्रासादे संघमुख्य
 श्रीसंघसमस्त-श्रीतपागच्छे श्रीबीशाश्रीमालीज्ञातीय श्रीअजितनाथजिनविषयं स्थापि-
 तम् । प्रतिष्ठितं श्रीभट्टारक श्री १००८ श्रीविजयदेवेंद्रसूरीश्वरराज्ये सकलपंडित-
 शिरोमणि पं. श्री. ५ श्री पं. अमरविजयगणि, पं. श्री ७ पं. प्रेमसत्कहस्ते ।

लि० पु. ज्वेरसागर म० पु० श्री ७ भावसत्क ।

श्रीअजितनाथजिनप्रसादात् । श्रीरस्तु । शुभं भवतु ॥

(५)

श्री अंलात नगरे श्री नारायणपार्श्वनाथनो अभ्यगट लेख

संवत् १७०६ वर्षे ज्येष्ठवदि ३ गुरौ श्री स्तम्भतीर्थवास्तव्य श्री श्रीमाली-
 ज्ञातीय वृद्धशाखीय गां. सूर्य भायां बाई लीलाई सुत दोसी यादो, यादसुत दो०
 जीवराज भायां राजबाई पुत्रस्य परी. बजीया-राजिआहान भागिनेयस्य पालित-
 पुत्रस्य च सकलश्रावकगुणमणिभूषितगात्रस्य नानाविधधर्मकार्यसमर्थनोद्भूतकीर्ति-
 सुधारसपात्रस्य सा. नेमिदासस्य वनितया दानगुणनिर्जितनिर्जरलतया सुकृति-
 कृतस्तवनीयसम्यक्त्वशीलशोभितया श्रीनारिंगनाम्न्या श्रीनारिंगपुराख्य श्रीपार्श्व-
 नाथविषयं कारितम् । प्रतिष्ठितं च तत्कारितप्रतिष्ठायां तपागच्छाधीश पातशाहि
 श्रीअकन्दरप्रदत्तजगद्गुरुबिरुद्धारक भट्टा० श्री हीरविजयसूरिपट्टालंकार म०
 श्रीविजयसेनसूरिपट्टोद्योतक म० श्री विजयतिलकसूरिपट्टांबरभास्करैः भट्टा० श्री
 विजयाणंदसूरीश्वरैः आचार्यश्री विजयराजसूरिराजपरिकरितैः ।

आचन्द्रार्कं नन्दतादिदं श्रीधरणेन्द्रपद्मावतीदेवी सान्निध्यात् ॥

अंलातमां श्री गितामणि पार्श्वनाथनी जगदी आनु नूना नारिंगपार्श्वनाथनी पक्षेडी
 ७५२ आ लेख छे. प्रतिमाछ सोयशमां छे.

વ્યવહાર-કૌશલ્ય

લેખક-મૌજિતક

(૧૬૧)

“ મૂર્ખ ધામધુમીઓ માણસ એ કે હુમેશાં ઉતાવળમાં હોય છે, પણ એને વખત મળતો નથી. ”

“ ઉઘોગી માણસને નકામી ગાળવા માટે એક મિનિટ મળતી નથી, પણ એને ખૂબ વખત મળે છે. ”

ધણા માણસો દરિયાદ કરે છે કે ‘ દિલ્લગીર છું, ’ મારી હોંશ તો ઘણી છે, પણ મને કુરસદ મળતી નથી. ’ આ દરિયાદ તદ્દન ખોટી છે. કાં તો એ માણસને વખત કેમ પસાર કરવો તેના વિચારનું ભાન નથી અથવા એ અકિંચિત્કર (કાંઈ ન કરે તેવો) ધમાલીઓ અથવા પકિતમૂર્ખ માણસ છે એમ ગમજવું. પુરતકો વાંચી ગયેલા સર્વ ભણેલા કુશળ છે એમ માનવું નહિ. કામને હા પાડવાની આવડતમાં ખરી કુશળતા છે, તે કાં તો જન્મથી આવી જાય અથવા સ્વીયટથી સંસ્કારદ્વારા પ્રાપ્ત કરી શકાય. એવા ધણા માણસો જોયા છે કે જેને પાંણી પીવાની કુરસદ હોતી નથી, એક કામ પૂરું થાય તે પહેલાં તેને માટે ખીજાં ત્રણ કામ તૈયાર હોય છે અને એ કાર્યમાં પડે ત્યારે નવ સાધે ત્યાં તેર ચૂટે એવી એની દશા હોય છે. જ્યારે જુઓ ત્યારે એની પાસે ધમાલ, દોડાદોડ અને છતાં આ રહી ગયું, આને દુઃખ લાગી ગયું, પેલી મુલાકાત આપવી રહી ગઈ, અમુક સભામાં જતાં મોકું થઈ ગયું-આ સર્વ આવડતની ગેરહાજરી, વ્યવસ્થાનો અભાવ અને સંક્ષેપમાં કહીએ તો કાર્યક્ષતાનો અદ્વિતીય કે અભાવ જતાવે છે. એ તો સિદ્ધ નિયમ છે કે કામવાળો માણસ જ કામ કરી શકે છે, નવરો માણસ કામ કરી શકતો નથી અને નવરાની પાસે કોઈ મહત્ત્વનું કામ કરાવવા આવતું પણ નથી. માણસો તો નગદ ધર્મ માગે છે, એને કામ સાથે કામ હોય છે, એને બાહ્ય ધમાલમાં રસ ન જ પડે અને એ અક્ષલવાન હોય તો એથી લેવાઈ જાય પણ નહિ.

ખોટી ધમાલવાળાને વખત મળતો નથી, ત્યારે ખરા ઉદ્યમીને તમે જુઓ તો એ કુરસદવાળો જ દેખાશે. એના મગજ પર કામનો બોલો કદી જણાશે નહિ. એ નકામી એક મિનિટ ન ગણે, પણ કામ માટે તો એને જોઈએ તેટલો વખત મળે જ છે. ધમાલ કરવાથી કામ થતાં નથી, બલકે ઉતાવળીઓ માણસ સાત વાર પાછો ફરે છે અને છતાં પણ એ પરિણામ જતાવી શકતો નથી. ગાયો ઉદ્યમી માણસ કામ પર ધ્યાન આપે, પણ કામને પોતા પર સામ્રાજ્ય ચલાવવા કદી ન આપે. સાચો ઉદ્યમી માણસ કામમાં નિપુણ હોય છે, ખીજાને કલાક લાગે ત્યારે એ પાંચ મિનિટમાં પરિણામ જતાવી શકે છે, જ્યારે ધામધુમીઓ માણસ ચાર કલાકને અતિ દત્તો લાગે ત્યાં જ હોય છે.

કુશળ માણસ તેટલા માટે ધામધૂમ કે ધમાલ ન કરે, કામ કરવાની સુકરતા અને સરલતા શોધી કાઢે અને નકામો કાળક્ષેપ ન કરતાં સીધો સાધ્ય તત્ત્વ કૂચ આદરી દે. અર્થવગરની દોડાદોડને કે અક્ષલવગરની ઉતાવળને સમાજમાં સ્થાન જ ન મળે અને કદાચ મળી જાય તો ટકે નહિ. કામગરો માણસ તો હરે, ફરે, ખેંચે અને કામને વખતે

કામમાં મચ્યો ગહે એ કામથી લૂચ્યાય નહિ, પણ મમયસર કામ હાર પાડતો જાય એમાં એને યદ્વતિસર કામ કરવાના ગજભારો સાપડે અને એ નકામી એક ક્ષણ પણ ન બગાડે, છતાં એ નરસે તે નરસે દેખાવ નગ કામે વખત કાઢનારા અથવા અદિચિત્કરે અગ્ર ઉલ્ભસીને તો ધમાલ આડે નવગણ ન જ મળે કુશળ માણુમ આવો ઉદ્યોગી અને કાર્યમાધક હોય

The muddling fellow has no time, though he's always in haste
The busy man has lots of time, but not a bit to waste (13-10-38)

(૧૬૨)

“ ધણુ ખર આવેશનાળો માણુસ ખીજતને ઠેકાણે લાવવા ખૂબ આતુર હોય છે, પણ બુદ્ધિશાળી માણુસ પોતાની જાતને ઠેકાણે લાવે છે

“ આખી દુનિયાને સુવાન્વા જે આતુર હોય, તેણે પોતાની સુધારણાથી ગરબાત કરવી ઘટે ”

માણુસોના એ પ્રકાર જોવામાં આવે છે એક આવેશવાળા અને ખીજ બુદ્ધિશાળી આવેશવાળા મનુષ્યોમાં બુદ્ધિ હોતી નથી એમ માનવાનું નથી, પણ એની બુદ્ધિશક્તિ ઉપર કોઈ પ્રકારના મનોવિકારનું દબાણ વધારે પડતું હોય છે કોઈન કાર્તિ મેળવવાનું કોઈને ધનના ગાસડા બાધવાનું કોઈને ખીજન્યો પર સત્તા ચલાવવાનું, કોઈને કામવિકાર વૃક્ષ કરવાનું, તો કોઈને દલ-કપટ કરવાનું જોર વધારે હોય છે અને જે કોઈ વ્યક્તિ કોઈ પણ પ્રકારના મનોવિકારને વશ પડી જાય છે એટલે પછી એની બુદ્ધિ બહુરે મારી જાય છે અને એના પર મનોવિકારનું એટલું જોર થઈ જાય છે કે એની બુદ્ધિ એને કામ આપતી નથી એટલું જ નહિ પણ એના વિચારને વૃક્ષ કરવામાં તેના બળનો હોય તેટલો સર્વ ઉપયોગ થઈ જાય છે

દુનિયાના ઉપદેશક હોવાનો દાવો કરનારા પૈકી કોઈ વિરલા આતરપ્રેરણાથી કામ કરનારા પણ હોય છે, બાકી ધણાખરા તો ‘પરોપદેશે જાડિત્ય’ની વૃત્તિવાળા હોય છે એ પાતકોને સનાહ આપવા માટે કે મહાવણુ કરવા ખડો ચાપ ત્યારે જાણે એ સર્વ-મગત્યાગી જેવી વાતો કરવા મડી જાણે પણ પોતાના ઘરનું ઠેકાણું નથી એવું તેમને તે વખતે ભાન રહેતું નથી અને આપણામાં જે વાત ન હોય તેના ઉપદેશ અથને કર્યા લાગીએ, તો માનજનાર પર જગ પણ તેની અમર થતી નથી એ રહસ્ય તેઓ જાણતા નથી અને જાણનાની દરકાર પણ કરતા નથી

સમગ્ર માણુમ પોતાની જાતને પ્રથમ સુધારે, ઉપદેશ આપતા પહેલાં પોતાની જાતને નખથી શીખ સુધી ભેઈ તપાસી લે અને સ્વચાન્નિ વચગેના માની લીધેલા અધિમર અરમાને છે એ સાતતું રહસ્ય સમજે અન્ય સુધરે કે નહિ તે માટે આપણે કોન્ટ્રેક્ટ લીધો નથી, પણ આપણું વર્તન સીધું, સજ્વ અને સુચવસ્થિત કરવાની તો આપણી ફરજ છે આપણે ગમે તેવું બોલી નાખતા હોઈએ, વ્યવહારમાં કોઈને દલાવતા હોઈએ, ચાડી-ચુગતી કે મૌભાડ રચતા હોઈએ અને પ્રમાણિકપણ કે સત્ય પર વ્યાખ્યાન આપવા નીચળી પડીએ, તો આપણી વાત ખીજને કેમ અમર કરે ? મગાજ, દેશ કે વિશ્વની સુધારણા કરવાની

ભાવના થઇ હોય તો પોતાથી જ શરૂઆત કરવી ઘટે. પોતામાં ન હોય તેવી વાતનો ઉપદેશ કરવાનો કોઇને અધિકાર નથી. શુદ્ધિશાળી માણસ શાંત વિચારણા કરે, આત્મનિરીક્ષણ કરે, કલાકો કે દિવસો સુધી મૌન સેવે, અંદર લુએ અને પોતાનું માપ કાઢે. એમાં જ્યાં જ્યાં ત્રુટીઓ દેખાય ત્યાં ત્યાં તેનું અવલોકન અને તેની તુલના કરી એને સુધારવાનો નિર્ણય કરે. આ રીતે દુનિયાને સુધારવાની મુશ્કેલ પણ પાર પડી શકે. સારા દાખલો એસાડીએ તો અનેક તેનું અનુકરણ કરે, સામાના જીવન પર એની જે છાપ પડે તે વિકારી ભાષણોથી કદી પકવાની નથી. આપણું જીવન ચારિત્રશીલ થયું તો દુનિયા સુધારી દીધી છે એમ ગણવું. દુનિયા દેખતી છે, ત્યાં છેવટે ગોટા ચાલતો નથી અને સત્યના ડંકા તો વાગવાના જ છે. એમાં ધીરજ રાખવી પડે, પણ પરિણામ એકધારું અને નિર્ણયાત્મક જ છે.

"Frequently the man of passion is most eager to put others right; but the man of wisdom puts himself right. If one is anxious to reform the world, let him begin by reforming himself." (11-10-38)

શ્રી સીમંધર જિન સ્તવન

[રાગ--શ્રી રે સિક્કાયલ બેટવા, મુઝ મન અધિક ઉમીયો.]

શ્રી સીમંધર સાહિબા, દેવ દયાળ કૃપાળ;
અવધારે મુઝ વિનતિ, અલયેસર આધાર. શ્રી સીમં ૦-૧
મિથ્યા મોહ મહા મદે, હકિયો હું મહારાય;
અવિરતિ યોગ કપાયથી, કર્મતણું બળ થાય. શ્રી સીમં ૦ ૨
ધોર અપાર સંસારમાં, રુહીઓ વાર અનંત;
દુઃખ અનંતાં મેં સહ્યાં, તે કેમ કહું ભગવંત? શ્રી સીમં ૦ ૩
ઈમ જગમાં ભમતાં થકાં, સરિદુપલ દૃષ્ટાં;
સહજ કર્મની નિર્જરા- તો યોગ થયો એકાંત. શ્રી સીમં ૦ ૪
તાસ પસાયે પામીઓ, નરભવ ભરતે આજ;
તો પણ પંચમ કાળમાં, વિરહ વજ્રો જિનરાજ. શ્રી સીમં ૦ ૫
ઈણ ભરતે નહિં કેવળી, પૂરવધર આ કાળ;
ત્રેણિદુગ મુક્તિ નહિં ક્ષાયિક ભાવ ઉત્તળ. શ્રી સીમં ૦ ૬
એ અવિ ભોગ મુહૂંકરા, આપ સમીપે મુણાય;
નિશદિન જોવું વાટડી, (કાઠ) પ્રભુ પાસે લઈ જાય. શ્રી સીમં ૦ ૭
શ્રી વીર શાસન યોગથી, જાણું આપ-સ્વરૂપ;
સત્યકીનંદન સાહિબા, ઉદ્ધારે ભવકૂપ. શ્રી સીમં ૦ ૮
યોગક્ષેમકર જિનવરા, મનમોહન! જગનાથ;
શિવરમણીના વાલહા, કરીએ 'ધર્મ' સનાથ. શ્રી સીમં ૦ ૯

શ્રી હેમચંદ્રાચાર્યના કાળધર્મ સમયે

શ્રી કુમારપાલ ભૂપાલકૃત સ્તુતિ

તથા

કુમારપાલાવસાને પ્રજાશોકવર્ણન

શ્રી હેમચંદ્રગુરવોઽપ્યુરુભાગ્યવન્તસ્તે-ઽપાલયંશ્ચતુરશીતિસમાનિજાયુઃ ।

જાત્વાઽવસાનસમયં સમયૈકવિજ્ઞા, આરાધનાં વિદધિરેઽનશનેન સાર્ધમ્ ॥ ૧ ॥

મહા લાગ્યશાળી શ્રી હેમચંદ્રાચાર્ય મહારાજે ચોરાશી વર્ષનું પોતાનું આયુષ્ય પૂર્ણ થયું અને સમયના બાબુનાર એવા તેમણે પોતાનો અન્તસમય બાબુને અનશન સહિત આરાધના કરી ॥ ૧ ॥

સ્વામિન્ ! વિમુચ્ય કિમુ મામિહ દેવલોકં ગચ્છેશ ! ગચ્છસિ વિતુચ્છકલાનિધાન ! ।
પૂર્ણાપિ સર્વજનતાભિરિયં ધરિત્રી, શૂન્યા ભવિષ્યતિ મુનીશ ! વિના મવન્તમ્ ॥ ૨ ॥

હે સ્વામિન્ ! હે ગચ્છતાયક ! હે સંપૂર્ણ કળાના ભંડાર ! મને આ લોકમાં મૂકીને તમે શામાટે દેવલોકમાં બંધો છો ? હે મુનિઓના સ્વામી ! સર્વ લોકવડે પૂર્ણ એવી પૃથ્વી આપ વિના શૂન્ય થશે આ પ્રમાણે કુમારપાલ રાજાએ વિનંતિ કરી ॥ ૨ ॥

એવં વદન્તમવનીપતિમાહ સ્વરિઃ, મા સ્વેદમુદ્રહ નરેશ ! વિચારવિજ્ઞ ! ।
પળમાસશેપમિહ તેઽપિ કિલાયુરસ્તિ, ગન્તા મથાનપિ તતઃ પરલોકમાશુ ॥ ૩ ॥

એમ બોલતા કુમારપાલ રાજાને હેમચંદ્રાચાર્યે કહ્યું કે—હે વિચારકુશલ ! હે રાજન્ ! તું એક ન કર. આ લોકમાં તારું પણ આયુષ્ય છે માસનું છે. ત્યાર-બાદ તું પણ જલદી પરલોકમાં જઈશ ॥ ૩ ॥

ભૂપાય જોકવિધુરાય નિવેચ માવિ, ગુહ્યાદિ વૃત્તમસ્તિલં પ્રથમં દધાનાઃ ।
શ્રીત્રીતરાગચરણસ્મરણૈકચિત્તાઃ, સ્ત્રીશ્વરા દિવમગુઃ કમલાસનસ્થાઃ ॥ ૪ ॥

શ્રીતીર્થકરના ચરણકમળના સ્મરણમાં જેમનું ચિત્ત છે એવા, પદ્માસને બેઠેલા અને પ્રથમના સર્વ શુદ્ધ વૃત્તાન્તને બાબુનારા આચાર્ય હેમચંદ્રસૂરિ શોક-અસ્ત કુમારપાલ રાજાને લાવિ જણાવીને સ્વર્ગે ગયા ॥ ૪ ॥

કર્પૂરાગરુચન્દનપ્રમૃતિમિર્દિઞ્યૈઃ સુગન્ધૈર્વિમ્બોઃ,
સંસ્કારં વપુષ્ચકાર કુમરો યદ્વજિનેન્દોર્હરિઃ ।
ઘાતઃ કિં કૃતવાનસીતિ ચ મુહુર્નિન્દન્ વિધિં નિર્મરં,
સ્મૃત્વા તદ્ગુણસંચયં મૃતિસમામાનર્છ મૂર્છામસૌ ॥ ૫ ॥

જેમ ઇન્દ્ર લિનેશ્વરના શરીરને સુગંધી સુંદર કપૂર, અગર તથા ચંદન આદિ પદાર્થોવડે સંસ્કાર કરે તેમ કુમારપાલ રાજાએ હેમચંદ્રસૂરીશ્વરના શરીરને! અક્ષિ-સંસ્કાર કર્યો અને 'હૃદૈવ ! તે' આ શું કર્યું !' એમ વારંવાર દૈવને નિહતા આચાર્યનાં શુભસમૂહને સંભારીને કુમારપાલ રાજા મૃત્યુ સમાન મૂર્છાને પામ્યા ॥ ૫ ॥

શીતોપચારકરણેન સ જાતસંજ્ઞ-સ્તજ્ઞોઽપિ મોહવિવશો વિલલાપ ભૂષઃ ।
દૃષ્ટ્વાપિ સ્મરિમરણં ન વિદીર્યતે યત્, હી વજ્રકર્કશમિદં હૃદયં ધિગસ્તુ ॥ ૬ ॥

કંઠા ઉપચાર કરવાથી લાનમાં આવેલા તે રાજા સમજી જતાં મોહને આધીન થઈ વિલાપ કરવા લાગ્યા કે- 'આચાર્યના મરણને જોઈને જે હૃદય કાટતું નથી તે પણ સમાન કઠોર હૃદયને ધિક્કાર હો !' ॥ ૬ ॥

કંટેશ્વરી ગુરુશ્વરિઃ (વરઃ) પ્રકટપ્રમાવાં, વદ્ધા નિનાય લઘુ યો નિજમંત્રણકર્યા ।
સોઽયં સુરાસુરનરેશ્વરસેવ્યપાદઃ, શ્રીહેમચંદ્રસ્મરિમજત્ સુરલોકમથ ॥ ૭ ॥

જે શુભહારાજ હેમચંદ્ર આચાર્ય પોતાની મંત્રશક્તિથી કંટેશ્વરી દેવીને તરતજ શાંધીને લાવ્યા હતા તે અને દેવ, દાનવ તથા રાજાઓથી જેમના ચરણકમળ સેવા થોગ્ય છે તે આચાર્ય આજે દેવલોકમાં પધાર્યા ॥ ૭ ॥

ધિક્ ધિક્ ચલં પરિજનં સ્વજનં ધિગસ્તુ, ધિગ્વૈમવં વિપયસૌખ્યમહો ધિગેતત્ ।
યજન્તુરત્ર નિજકર્મવશઃ ક્ષણેન, સર્વં વિહાય પરલોકમયં પ્રયાતિ ॥ ૮ ॥

શરીરના ગળને ધિક્કાર હો, સ્વજન તથા પરિજનોને ધિક્કાર હો, વૈભવને અને વિપયના સુખને ધિક્કાર હો, કારણ કે પોતાના કર્મને આધીન થયેલા પ્રાણી ક્ષણમાત્રમાં સર્વ પદાર્થો તજીને પરલોકમાં જાય છે. ॥ ૮ ॥

અહહ સૃજસિ ધાતર્જિશ્ચવિશ્વાવતંસં, પુરુષમ્ખિલવિદ્યાવન્તમુદ્યત્પ્રશંસમ્ ।
તમપિ યમસમીપં પ્રાપયન્નાત્મનૈવ, વ્રજસિ વત વિનાશં કિં કૃતમેશ ! ન ત્વમ્ ॥ ૯ ॥

જેહની વાત છે કે હૈ દૈવ ! સર્વ જગતના અલંકારરૂપ, સમગ્ર વિદ્યાના ગાણનાર અને અતિ પ્રશંસનીય એવા પુરુષને તું સરજે છે અને પાછો તેને તું પોતે જ યમ પાસે લઈ જાય છે તેથી હૈ કૃતમેશ ! તું વિનાશને કેમ પામતો નથી ? ॥ ૯ ॥

યે વિશ્વોરુપરોપકારસિકા યે સર્વસાધારણા,
યે દીનાર્ચિહરાઃ સ્ફુરદ્ગુણધરા યે શીલરત્નાકરાઃ ।

યે વિદ્વજનમૌલિમંડલ(ન)નિમા યે સજ્જનાનન્દના,

ધિક્ સંતઃ કૃપણેન તેઽપિ વિધિના દીર્ઘાધુષો નો કૃતાઃ ॥ ૧૦ ॥

જેઓ જગતનો ઉપકાર કરવામાં ઘણા પ્રેમવાળા હોય, જેઓને આખું જગત સમાન હોય, જેઓ ગરીબની પીડા હરનારા હોય, જે સારા શુભવાળા હોય, જેઓ

શીલવ્રત રૂપ રત્નને ધરનારા હોય, જેઓ વિદ્વાનોના સમૂહના મસ્તકના મુકુટ સમાન હોય અને જેઓ સત્પુરુષોને આનંદ આપનારા હોય તેવા પુરુષોને પણ કૃપણ એવા વિધાતાએ લાંબા આયુષ્યવાળા ન કર્યા, માટે હે વિધિ ! તને ધિક્કાર છે ! ॥ ૧૦ ॥

સંબોધિતઃ સ નિપુણૈરવલમ્બ્ય સત્ત્વ-માદાય મસ્મ ગુરુદેહમવં વવન્દે ।

તત્ત્વાદદેઽસ્થિલજનોઽપ્યસ્થિલામયમ્, મર્તાઽમવદ્ગુરુતરાઽવ યથા ક્રમેણ ॥ ૧૧ ॥

ત્યારળાદ ડાહ્યા માણસોએ સમજાવ્યા પછી તે રાજાએ ધીરજ પકડીને ગુરુના શરીરની ભસ્મ લઈને વન્દન કર્યું. સર્વ રોગોને નાશ કરનાર તે ભસ્મ સકળ લોકોએ લીધી, જેથી તે સ્થાનકે મોટો ખાડો થઈ ગયો. ॥ ૧૧ ॥

રક્ષાકરામસ્થિલરોગહરાં વિભૂતિ-મારાત્ સમેત્ય વહુકાલમલાજનોઽધઃ ।

મર્તા ક્રમેણ ગુરુનામધરા વભૂવ, સા શ્રૂયતે યદળહિલ્લપુરેઽધુનાઽપિ ॥ ૧૨ ॥

રક્ષા કરનારી અને સઘળા રોગોનો નાશ કરનારી તે રાણને લોકો દૂરથી આવી આવીને લેવા લાગ્યા એમ ઘણો વળત લેવાથી તે ખાડો આન્યાર્થના નામથી પ્રસિદ્ધ થયો કે જે અણ્ડિલપાટણમાં અત્યારે ખજુ તે હૈમખાડના નામથી પ્રખ્યાત સંલગાય છે ॥ ૧૨ ॥

તામ્બૂલચન્દનવિલેપનમોગહીનઃ, સુષ્ણપ શોકવિવશઃ સ દશાહમુન્યામ્ ।

ઇત્યાદિર્પંડિતવચોભિરમુચ્ચદુષૈઃ, શોકં કુમારનૃપતિર્વિદિતાસ્થિલાર્થઃ ॥ ૧૩ ॥

શોકગ્રસ્ત થયેલા કુમારપાલ રાજાએ દશ દિવસ તાંબૂલ અને ચંદનનું વિલેપન વિગેરે લોગવિદારો તત્કથા, પૃથ્વી ઉપર થયન કર્યું, ત્યારળાદ સર્વ પદાર્થના બળુનાર રાજાએ પંડિતોના વચનોથી શોક મૂકી દીધો ॥ ૧૩ ॥

અંમોધીનપિ શોષયન્તિ ચતુરો યેઽનંતવીર્યાન્વિતા,

યે મેરું દલયન્તિ વજ્રકઠિનૈર્ઘૃષ્ટિપ્રહારૈરપિ ।

દંડીકૃત્ય મુરાચલં વસુમર્તીં છત્રાકૃતિં કુર્વતે,

ચાચત્તેઽપિ જિનાઃ કૃતાન્તવદને કાલેન સર્વે ગતાઃ ॥ ૧૪ ॥

જે તીર્થંકરો અનંત પરાક્રમવાળા છે, જેઓ આરે દિશાના સમુદ્રોને પણ શોષવી નાખી શકે છે, જેઓ મેરુપર્વતને વજ્રના જેવી કઠિન મુઠીઓવડે પીસી નાંખી શકે છે અને જેઓ મેરુપર્વતનો દંડ કરીને પૃથ્વીને છત્રરૂપે કરી શકે છે તેવા તીર્થંકરો પણ કાળે કરીને આ લોકમાંથી આલ્યા ગયા ॥ ૧૪ ॥

હુમં યેનાન્યતેજઃ પરમપિ નિસ્થિલા ચોધિતા નીરજાલી,

મામિર્વિશ્વં નિજામિઃ સકલમપિ કિલોદ્ઘાસિતં યેન વેગાત્ ।

આક્રાન્તં ભૂમિસ્વંડં નિસ્થિલમપિ પદૈર્યેન વિઘ્વસ્તશંકં,

સંપ્રત્યસ્તં મતોઽસૌ હતવિધિવશતઃ શોચનીયો ન માનુઃ ॥ ૧૫ ॥

જે સૂર્યે ખીખનાં તેજોને દળાવ્યાં, પોતાના તેજથી કમલોને વિકાસ પમાડ્યાં
અને જલદી જગતને પ્રકાશમાન કર્યું, જે સૂર્યે પોતાના તેજથી નિઃશંકપણે આખી
પૃથ્વી પ્રકાશમાન કરી તે સૂર્ય હૃદયના વશથી હાલ અસ્ત થયો છે, છતાં તેના
શોક કરવા યોગ્ય નથી ॥ ૧૫ ॥ (ગુરુ સંબંધી અન્યોક્તિ છે.)

ભૂપઃ શ્રીકુમરઃ સ્મરન્ ગુરુગુણાન્ સંવેગરુદ્ધાગ્રયઃ,

પળમાસાનિતિ સોઽનયદ્ વહુતરં તત્તત્કથાકર્ણનૈઃ ।

ચૈત્યે સ્વં વલિમાત્મનૈવ મુદિતોઽપ્પાઠોકયત્ પ્રૌઢધી-

ર્જાત્વા સ્થરિગિરાવસાનસમયં ચૌલુક્યચૂડામણિઃ

॥ ૧૬ ॥

સંવેગથી શાન્ત થયું છે હૃદય જેનું એવા કુમારપાલરાજ ગુરુના ગુણોને સંભારતા
સતા તેની વાર્તાઓ સાંભળવાવડે છ માસ વિતાવતા હવા અને ગુરુની વાણીથી
પોતાના અવસાનસમયને વળી ચૌલુક્યવ શ્રમાં ચૂડામણિ તે કુમારપાલરાજ સદ્ગુણ-
વાળા અને દુષ્ટચિત્તવાળા હોઇ દેરાસરોમા નૈવેદ્યઠોડનાદિ જિનપૂજ કરતા હવા ॥ ૧૬ ॥

આવૃદ્યદત્તમરદોષવિશોપિતાંગઃ, શ્રીચીતરાગચરણસરણૈકચિત્તઃ ।

આયુઃ પ્રપાલ્ય પઢશીતિસમાપ્રમાણં, શિશ્રાય દેવધુવનં સ કુમારભૂપઃ ॥ ૧૭ ॥

ભાઈના દીકરાએ (અન્યપાળે) આપેલા ઝેરથી જેના અંગે શોષાયા છે એવા
અને શ્રી જિનેશ્વરના ચરણકમળના સ્મરણમાં જેનું ચિત્ત રક્ત બન્યું છે એવા
કુમારપાલરાજ ૮૬ વર્ષનું આયુષ્ય પૂર્ણ કરી દેવલોકમાં ગયા ॥ ૧૭ ॥

યાતે તત્ર પરત્ર સર્વજનતાતાતોપમે ભૂપતૌ,

હાહારાવપરાપરાધૃતિધરશ્વક્રન્દ લોકોઽસિલઃ ।

નાગૃદ્ધનન્ પશ્વોઽપિ શોકવિધુરાઃ સ્વાહારનીરાદિકં,

નીલીકજ્જલસાન્દ્રકર્દમભરૈર્લિપ્તા હવાસન્ દિશઃ ॥ ૧૮ ॥

સર્વ લોકોના પિતા સમાન કુમારપાલ રાજ પરલોક જવાથી સઘળા લોકો હાહારવ
કરતા સતા રુદ્ધન કરવા લાગ્યા. પશુઓએ પણ શોકથી દુઃખીઆ બની જલ તથા
પોતાના આહારને તણ દીધો અને દિશાઓ ગળી, કાજલ તથા કાઠવ(ગાડાની મળી)થી
લીપેલી હોય તેવી નિસ્તેજ (શ્યામ) બની ગઇ. ॥ ૧૮ ॥

હા ચૌલુક્યકુલાવતંસ ! વસુધામૃંગારસદ્ધાર ! હા,

હા વિશ્વાભયદાનદક્ષ ! રમણીપ્રત્યક્ષકંદર્પ ! હા ।

હા લોકોત્તમદાનતાંતદલિવોદારિચ્ચસંદોહ ! હા,

હા ધર્મપ્રિય ! હા કુમારનૃપતે ! કાસિ પ્રતીક્ષસ્વ નઃ ॥ ૧૯ ॥

તે વંખતે લોકો વિવાપ કરે છે કે- હે ચૌલુક્યકુલના આત્મપુણ ! હે પૃથ્વીના-

શણુગારહાર ! હે વિશ્વને અભયદાન દેવામાં કુશલ ! હે સ્ત્રીઓને પ્રત્યક્ષ કામદેવ સમાન !
હે દાન આપવાથી લોકોના દારિદ્રને દૂર કરનાર ! હે ધર્મપ્રિય ! હે કુમારપાલરાજા !
તમે ક્યાં ગયા છે ? અમારી ખબર લ્યો ' ॥ ૧૯ ॥

જીમૂતે ત્વયિ વિશ્વતાપશમને દૂરં પ્રયાતે દિવં,
પૂર્ણં સંવરરાશિભિશ્ચિરતરં સન્માનસન્માનસમ્ ।
તસં તીવ્રકરૈર્ગમિપ્યતિ વિમો ! શોષં ક્ષણેનાધુના,
હંસસ્તદ્વિરહાસહઃ પુનરયં સ્થાનાન્તરં યાસ્યતિ ॥ ૨૦ ॥

'જગતના તાપને શાન્ત કરનાર મેઘ સમાન તમે દૂર સ્વર્ગમાં જવાથી સંવરના સમૂ-
હથી પૂર્ણ સત્પુરુષોનું મનરૂપ માનસરોવર શોકથી તપીને સુકાઈ જશે. તે કાળે હે રાજા !
તેના વિરહને સહન ન કરી શકનાર આ હૃદય હંસ બીજા સ્થાને આવ્યો જશે ॥ ૨૦ ॥

બુદ્ધિદેવગુરો કલા ચિતરુચૌ ગાંધીર્યમંમોનિધૌ,
ધૈર્યં દેવગિરૌ ક્ષમા મુવિ રવૌ પ્રોઘત્પ્રતાપસ્તવ ।
સ્થાનેષ્વેવ કલાનિધાન ! સકલાન્વેતાનિ યાસ્યન્ત્યહો,
કેયં જીવદયા ગતે ત્વયિ પુનર્યાતા વિચિન્ત્યા પ્રમો ! ॥ ૨૧ ॥

હે સ્વામિન ! તમારા જવાથી તમારા ગુણો પૈકી બુદ્ધિ બૃહસ્પતિમાં જશે,
કળાઓ ચંદ્રની અંદર જશે, ગંભીરતા સમુદ્રમાં જશે, ધીરજ મેરુ પર્વતમાં જશે,
ક્ષમા પૃથ્વીમાં જશે, તમારો પ્રતાપ સૂર્યમાં જશે, હે કળાના હાંડાર ! આ પ્રમાણે
ગંધી કળાઓ પોતપોતાના સ્થાનમાં ચાલી જશે; પણ આ તમારી ક્યાં ક્યાં જશે ?
તેનો આધાર કોણ થશે ? તે જ વિચારવાનું છે ॥ ૨૧ ॥

સર્વાનાત્મજવત્ ત્વયા પ્રતિદિનં જન્તૂનિમાન્ પાલિતાન્,
પ્રીત્યા કઃ ક્ષિતિપાલમસ્તકમણે ! તાન્ પાલયિષ્યત્યહો ।
एवं वाष्पनिरुद्धकंठनयना वाग्भिर्निजाभिस्तदा,
પ્રોચુઃ પ્રાણિગણા જલસ્થલનમોયાના દયાનાઃ શુચમ્ ॥ ૨૨ ॥

હે રાજાઓના મનઃક પર રહેતા સુગટના મણિસમાન ! તમે નિરંતર સર્વ પ્રાણી-
ઓને પુત્રની માફક પાળ્યા છે, હવે તેમને પ્રેમથી કોણ પાળશે ? આ પ્રમાણે જેમના
કંઠ અને નેત્રો આંસુવડે રૂધાઈ ગયા છે એવા જલ, સ્થલ અને આકાશમાં ફરનારા
પ્રાણીગણો શોકને ધારણ કરતા સતા પોતાના વચનોવડે બોલતા હતા. ॥ ૨૨ ॥

પ્રેષક—અવતરક શ્રી કાર્તિકવિજયજી

ધર્મિ શ્રી હેમચંદ્રચૂરિ અવસાનસમયે કુમારપાલ ભૂપાલકૃત
સ્તુતિ તથા કુમારપાળાવસાને પ્રજાશોકવર્ણન સમાપ્ત ॥

ત્યારે તું શું કરીશ ?

બુદ્ધિમાન માનવ ! શરીર રોગથી ઘેરાઈ જશે, વહાલાઓના ઉપાયો નિષ્ફળ જશે, વૈદ્ય ડોક્ટરો પોતાના છેલ્લા ઉપાયો અજમાવી હાથ અંખેરશે, સહુ રોનેલીઓ ગમગીન બની જશે ત્યારે તું શું કરીશ ?

શ્વાસ ધૂંટાશે, નાડીઓના ધણકારા મંદ પડશે, કોઈ અનેરા જ લાઘુકારા વાગતા હશે, દશે દિશાઓમાં નાંખી નજર પણ નહિ પહોંચે ત્યારે તું શું કરીશ ?

પાપનાં પોટલા ગાંધી પેદા કરેલા પૈસા, ગંગલા, મોટર, બગીચા અને કારખાનાઓથી પલકમાં સદાને માટે બુદ્ધા પડવાનો અણધાર્યો અવસર આવી લાગશે ત્યારે તું શું કરીશ ?

પ્રાણથી વહાલી મનાતી પ્રેમદા, અને કુમળાં જાળકોના માનેલા મીઠા સહવાસુમાંથી હંમેશને માટે બુદ્ધા પડવાનો અણધાર્યો અવસર આવી પહોંચશે ત્યારે તું શું કરીશ ?

માથે ટાલ પડશે, ક્ષાનથી ઓછું સંભળાશે, આંખે ગરાળર સૂઝશે નહિ, તેમાંથી પાણી ટપક્યા કરશે, મુખમાંથી લાળ ચાલી જતી હશે, ઉધરસ અને દગધી છાતી ભરાઈ ગઈ હશે, હાથપગની શક્તિ નરમ પડશે, કમર વળી જશે, લાકડીના ટેકા વગર ચાલવું ભારે થઈ પડશે, સહુ નિસ્કાર કરશે, સર્વથા પરવશ બની જઈશ, જીવન અકારું લાગશે, સ્વભાવ ચીડિયો બની જશે અને એક પળુ ધારણુ સફળ નહિ કરી શકે ત્યારે તું શું કરીશ ?

ઊંઘમાંથી જાગ, પ્રાણી ! હજી વિચાર કર, આવું બધું દુનિયામાં જનતું રોજ જોવાય છે, જગતના જીવોની આવી સ્થિતિ જનતી તારા જોવામાં આવે છે, જીવાનીના જોરમાં અને ધનવાનપણુની ધનાંધતામાં મહાલતા (મહાલનાર) ના ગૂંચા હાલ થતા નજરે જોવાય છે, તારી એવી દશા નહિ જ આવે એવા ભરોંસે રખે એટલી રહેતો ! વિષમ અવસ્થા વળતે દીનતા ન આવે, પોકાર કરવા ન પડે અને અશાંતિમાં પણ શાંતિ અનુભવાય, તે માટે અત્યારથી જ કાંઈ વિચાર કરી લે.

પાણી પહેલાં પાળ ગાંધનાર જ સમજદાર ગણાય, પાળ ગાંધી નહિ ને પાણી ભરાયું, તળાવ ફાટયું અને ધોધમાર પાણી ચારે બાજુએ વહેવા લાગ્યું તે વખતે તું શું કરી શકીશ ?

મનતું ધાર્યું મનમાં જ રહી જશે, મનોરથો માટીમાં મળી જશે, આશા નિરાશામાં ફેરવાઈ જશે, તે વખતે પસ્તાવાનો પાર નહિ રહે, માટે સારી અવસ્થામાં મળેલી સામગ્રીનો સદુપયોગ કરી લેવા માટે વિચાર કર, સાવધાન થઈ જા.

સર્વ અવસ્થામાં કામ આદિ અને સર્વ સ્થળે નિશ્ચિત જનાવે એવું ભાતું ખાંધી લે.
પ્રમાદ નિદ્રામાંથી જાગીને ધર્મનો આશ્રય કર.

મિથ્યા મોહમાયારૂપી અંધકારને છેદીને ધર્મ(સમસ્તિ)રૂપી પ્રકાશમાં આવ.
શુદ્ધ ત્રિપુટી(સમ્યગ્ જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર)રૂપ સૂર્યનો અનુભવ કર,
પછી તને કોઈ પણ અવસ્થામાં દુઃખો થવું કે રીળાવું પરશે નહિ. અને સદા
શુભ અને શાંતિ તને ઘેરશે નહિ.

જાગ ! જાગ !! આત્મસુખનો પૂરેપૂરો આનંદ તે વળતે સર્વ સ્થળે પ્રસરી
જશે, તેથી તું અશ્વય અને શાશ્વત એવા મોક્ષસુખનો ભોક્તા થઈશ.

માટે જુદિમાન આત્મા ! જાગૃત થા ! જાગૃત થા !! વિચાર કર ! વિચાર કર !!
અને તારા આત્માને સન્માર્ગે લઈ જા. ત્યાં જ તને ખરા આત્મસુખનો અનુભવ થશે.

મુનિશ્રી મુખોધવિજયજી

હાલમાં ચાલતી લડાઈ પરથી ઉપજતા વિચારો

હાલમાં યુરોપમાં ચાલતું યુદ્ધ તે જડવાદનું જ પરિણામ છે. જ્યાં આત્મા
નથી, પુણ્ય નથી, પાપ નથી, પરભવ નથી, જવાબદારી નથી, માત્ર રાજકીય હક્ક,
વ્યાપારી હક્ક, અધિકારીપણું વિગેરે રોમરોમમાં પ્રચાર પામેલ હોય ત્યાં જે
હરીફત સાંભળીને આર્યભૂમિના મનુષ્યનાં દૃદ્ય કંપી ઊઠે એવા ગતાવેો જાને
તેમાં નવાઈ નથી. આ જઘા જડવાદ ઉપરાંત કોધાદિ કષાયનાં પરિણામ છે.
જે યુદ્ધના આગેવાનેના-સત્તાધારીઓના દૃદ્યમાં સામા પડના રાજ્ય તરફ,
તેની પ્રજા તરફ, તેના સૈન્યો તરફ ઝળહળતો ક્રોધ ભરેલો હોય છે. માનની
તો ટાંચે પહોંચેલા હોય છે. હવે જો પાછા હડવાનું થાય તો પ્રાણ જ બચ
એવું તેમને લાગે છે. વળી માયામાં મગગૂલ રહેલા હોય છે. દૃદ્યમાં હેતુ
હોય કાંઈ અને જતાવવાનો હેતુ કાંઈ. એમાં દૃદ્યની નિર્મળતા તો હોતી જ નથી.
લોભ-રાગલોભ તો પ્રજાજતા પામેલો પ્રગટ જ છે. આ પ્રમાણે ચારે કષાયોની
પરિણતિ જ્યાં પ્રવર્તતી હોય ત્યાં તેનું વિશેષ વર્ણન શું કરવું ?

આ યુદ્ધના જનાવે આપણા દેશની પ્રજાનાં મન એટલા જઘા વિદ્વજ
જનાવી દીધાં છે કે તેના અંતઃકરણમાં કામાકોળપણું વધી પડ્યું છે. વિક્રધાએ
તો ઘર ઘાટ્યું છે. ન્યુકેપેર વ્યંથા વિનાનો દિવસ બધો તો તે નિષ્ક્રમ ગયો
મનાય છે, તે વાત પોતાતી જ નથી. સત્તારના પહોરમાં પરમાત્માનું નામ

લેવાને ગદ્દલે હેર હીટલર વિગેરે યુદ્ધના આગેવાનોના નામો લેવામાં-સંભારવામાં આવે છે. રાત્રે સ્વપ્નમાં પણ પ્રાપ્તિ તે જ આવતાં હશે. આ પ્રસંગે વ્યાપારની દશા પણ કદેડી-અનવસ્થિત થઈ જવાથી વ્યાપારીની દશા પણ અનવસ્થિત થઈ પડી છે. માલ લેવાતો નથી, વેચાતો નથી. લેનાર પરતાય છે, વેચનાર પણ ઓછે લાભે વેચી નાખ્યાનું માની પરતાય છે. એકે વાત ગોઠતી નથી. તેમ વ્યાપાર કર્યા વિના રહી શકાતું નથી. સંતોષને તો દેશવટો જ મળ્યો છે.

આ પ્રસંગનું જેમ જેમ પૃથક્કરણ કરીએ ને ઊંડા ઊતરીએ તેમ તેમ તેમાંથી નવી નવી જ્વાળા નીકળે છે. શાંતિને તો સ્થાન જ નથી. સર્વત્ર વાતનો વિષય લડાઈ, લડાઈ ને લડાઈ જ થઈ પડ્યો છે. વેપારી કે વાણીજી, કારીગર કે મજૂર-ગંધાને લડાઈની હકીકત જાણવાનો શોખ થઈ પડ્યો છે. કેટલાક વિચક્ષણ ગણાતા માણસો તો તેના પર અભિપ્રાય પણ આપે છે. સામસામા વાદવિવાદ કરવા મંડી પડે છે. યુદ્ધના આગેવાનોની ભૂલો પણ કાઢે છે અને વિનાશકારણ અનેક પ્રકારનો કર્મગંધ કરી આત્માને ભારે કરે છે. આવે પ્રસંગે ન્યુરોપેરેથી અરુપર્ય રહેનારી વ્યક્તિ ગાહુ અદ્ય જણાય છે. કેટલાકને વાંચવાનો તો કેટલાકને સાંભળવાનો, કેટલાકને તેની વાતો કરવાનો તો કેટલાકને પરસ્પર વિવાદ કરવાનો અવ્યાસ થઈ પડ્યો છે. સુસ મનુષ્યોએ આ ગાંધી કર્મપરિણામ રાજાની રચના જોઈને સંસારની અસારતા અને અનિત્યતા વિચારવાની છે. તેમાં લેવાઈ જવાનું નથી, તદ્દપ થઈ જવાનું નથી, ન્યારા રહેવાનું છે કે જેથી પોતાને ડાઘ ન લાગે. જેટલો સમય પરમાત્મ-સ્મરણ કે પૂજાભક્તિમાં જાય તેટલો જ વળત સકુળ અને ઉપયોગી સમજવાનો છે. કુવરજી

શ્રી પર્યંતારાધનાકુલકનું ભાષાંતર

હે ભગ્ય! જો તને પંડિતમરણ પ્રાપ્ત થાય તો મુખીપણનો અથવા હુઃખીપણનો અને અદ્ય જીવિતનો અથવા ગાહુ જીવિતનો-કોઈ પ્રકારનો ખેદ કરીશ નહીં. ૧

આ સંસારમાં તે પૂર્વે અનંતા મનુષ્યલવ પ્રાપ્ત કર્યા છે તે સર્વમાં આ મનુષ્યલવ (પંડિતમરણને લઈને) તિલકપણને પામશે. ૨

તે અનંત મુળને આપનારી આવી ધર્મસામગ્રી પ્રાપ્ત કરી છે, તેથી તું તારું નામ (અનેક સત્કાર્યો કરીને) ચંદ્રલોક (દેવલોક) માં સ્થાપન કર. ૩

રે જીવ! તેં પારકા હાથમાં જઈને અર્થાત્ પરવશપણે શું શું હુંખો સહન કર્યાં નથી? અત્યારે હવે સુભટ થઈને જયપતાકા કેમ ગ્રહણ કરતો નથી? ૪

રે જીવ! જો તને (સાંસારિક) પીડાવડે અતિશય વિધુરત્વ પ્રાપ્ત થાય છે તો તું કાન દઈને મારું એક વચન સાંભળ! ૫

અતિ કડવો પણ લિંગડો (લિંગડાનો રસ) જેમ સાહસ કરીને એક ક્ષણ આંખ મીંચી જઈને દીર્ઘ જીવિતનો અર્થો મનુષ્ય પી જાય તેમ તું શુભ લાવવાળો થઈને પરમેષી મહામંત્રનું સ્મરણ કર, ધીરપણું ધારણ કર, કુટુંબનો મોહ તજ દે અને હવે કહેવાશે તેવા તત્ત્વની પરિભાવના કર. ૬-૭

જિનધર્મનું મારે શરણ છે. શુરુમહારાજનાં ચરણમાં હું લાવથી નમસ્કાર કરું છું. સર્વ જીવો સાથે મૈત્રીલાવ ધારણ કરું છું અને મારાં દુશ્વરિત્રની નિંદા કરું છું. ૮

હે ભદ્ર! જન્મપર્યંત તેં ત્રણ સંખ્યાએ (ચૈત્યવંદનાદિમાં) જે માગ્યું છે તે મેળવીને રાધાવેધ સમાન જયપતાકાને તું પ્રાપ્ત કર. ૯

હે જીવ! જો તારા દૃઢયમાં લાવના સહિત તવકારમંત્ર હશે તો આજે સ્વર્ગ ને મોક્ષનાં સુખ તારા હાથમાં જ સહેલાં છે એમ જાણ. ૧૦

હે મહાતુલાવ! આ પરમ રહસ્ય છે, તે તું એકમનવાળો થઈને સાંભળ! તું જિનમતવડે લાવિત ચિત્તવાળો થઈને અત્યારે સુભટપણું ધારણ કર. ૧૧

પૂર્વે બહુપ્રકારનાં દાન દીધાં, દીર્ઘકાળ પર્યંત તપ તપ્યાં, ચિરકાળ-પર્યંત શિવળ પાઠ્યું, અનેક શાસ્ત્રો લખ્યો, જિનભવનાદિ ધર્મસ્થાનો કરાવ્યાં અને શ્રદ્ધાપૂર્વક શુરુચરણને સેવ્યાં તે સર્વતું ક્ષણ આજે (મરણાવસ્થાએ) ધીરપણું ધારણ કરવું તે જ છે. ૧૨-૧૩

એ પ્રમાણે ધીરપણું ધારણ કરીને તું મનુષ્યની કે સ્વર્ગની કદિ માગીશ નહીં, પરંતુ સુખનું સર્વાંગશ્રેષ્ઠ જીજ (સમકિત) માગજે. ૧૪

વળી મહામંત્રના નિધિ સમાન પદ્મનાભપ્રભુ પાસે જન્મ માગજે અને જૈનધર્મની અને સદ્ગુરુની પ્રાપ્તિ થાય તે હે જીવ! તું માગજે, ચિંતવજે. ૧૫

આ પ્રમાણે પંડિતવિધિએ ચરમસમયે આરાધના કરતારને નિશ્ચયે એવું કોઈપણ કલ્યાણ (પુણ્ય) નથી કે જે તે પ્રાણી ન પામે? ૧૬

ઇતિ પર્યંતસમચારાધના કુત્રક સંપૂર્ણ

કુંવરજી

પ્રશ્નોત્તર

(પ્રશ્નકાર—શાહુ દેવચંદ કરશનજી-રાધણપુર)

પ્રશ્ન ૧—તિર્યંચ પંચે દ્વિયમાં ગર્ભજ કરતાં સંમૂર્છિમનું શરીર મોટું હોય ?

ઉત્તર—ન હોય. ચતુષ્પદ સંમૂર્છિમનું શરીર ગાઉપૃથક્ત્વનું કહેલ છે તે છ ગાઉની અંદર સમજવું. પૃથક્ત્વનો અર્થ નવ સુધી જ એમ ન કરવો. તેના જુદા જુદા અર્થ પ્રસંગને અનુસરીને લઈ શકાય છે

પ્રશ્ન ૨—ખેચર (પક્ષી) સંમૂર્છિમનું ને ગર્ભજનું શરીર ઉત્કૃષ્ટ એક સરખું છે ?

ઉત્તર—એક સરખું ધનુષ્યપૃથક્ત્વ જ કહ્યું છે.

પ્રશ્ન ૩—યુગળિકતાં ક્ષેત્રમાં બાહર અગ્નિકાય હોય કે નહીં ?

ઉત્તર—ન હોય ત્યાં બાહર અગ્નિકાયની જરૂર જ નથી. ભરત તથા ઐરવત ક્ષેત્રમાં પણ યુગળિકતા કાળે બાહર અગ્નિ ન હોય જુઓ ! ઋષભદેવના વળાતમાં જ બાહર અગ્નિ નવો ઉત્પત્ત થયેલ છે.

પ્રશ્ન ૪—અઢીદ્રોપ બહારના તિર્યંચ પંચે દ્વિયને વૈક્રિયલબ્ધિ હોય કે નહીં ?

ઉત્તર—હોય તેની મોટી સંખ્યા જ અઢીદ્રોપની બહાર છે.

પ્રશ્ન ૫—નવસો યોજનનું વૈક્રિય શરીર કયા તિર્યંચો કરે ?

ઉત્તર—જળચર ને ઉપરિસર્પ તિર્યંચપંચે દ્વિય જ કરે, કારણ કે તેનું જ ઉત્કૃષ્ટ શરીર એક હજાર યોજનનું ઔદારિક હોય છે. બીજા પ્રકારના તિર્યંચ વૈક્રિયશરીર કરે, પણ નવસો યોજનનું ન કરે એમ મારું માનવું છે.

પ્રશ્ન ૬—કેવળીને કેટલા ઉપયોગ હોય ?

ઉત્તર—કેવળજ્ઞાન ને કેવળદર્શન એ બે જ ઉપયોગ હોય.

પ્રશ્ન ૭—કેવળીને સાત સમુદ્ધાતમાંથી કેટલા હોય ?

ઉત્તર—એક કેવળીસમુદ્ધાત જ હોય.

પ્રશ્ન ૮—કેવળીને પંદર યોગ પૈકી કેટલા યોગ હોય ?

ઉત્તર—બે મનના, બે વચનના ને ત્રણ કાયાના મળી કુલ ૭ યોગ તેરમે ગુણઠાણે વર્તતા હોય, ચૌદમે ગુણઠાણે યોગ ન હોય.

પ્રશ્ન ૯—કેવળીને મનજાળ હોય છે તેનો ઉપયોગ કયારે કરે ?

ઉત્તર—અનુત્તર વિમાનના દેવોને તેના મનથી પૂછેલા પ્રશ્નોના ઉત્તર દેવા માટે દ્રવ્યમત લાપરે-મનોવર્ગણા શ્રદ્ધા કરી મનપણે પરિણમાવે ત્યારે હોય.

પ્રશ્ન ૧૦—જે જે જીવોને લાખાપર્યાપ્તિ હોય તે બોલવા માટે લાખા-વર્ગણાને શ્રદ્ધા કરે, તે વર્ગણા બધા માટે જુદી જુદી જાતની હોય કે એક જ જાતની હોય ? કારણ કે દરેકની લાખામાં તો ભેદ હોય છે.

ઉત્તર—લાખા વર્ગણામાં ઓછાવત્તા પરમાણુને લઈને અનંતા ભેદ છે, તેથી તે શ્રદ્ધા કરનામાં અને તેને પરિણમાવવામાં ભેદ હોય છે. પછી જેવી પરિણ-માવે તેવી વર્ગણાને અવલગીને મૂકે છે. એટલે જુદા જુદા ભેદ પડી શકે છે, તેથી મનુષ્યો, દેવો, નારકો અને અનેક જાતના તિર્થંચો જુદી જુદી લાખા બોલે છે. મનુષ્યોમાં પણ દેશવિશેષે લાખામાં ભેદ પડે છે. વિકળોદિયમાં પણ લાખાપર્યા-પ્તિને લઈને બહુ અલગ બોલવાપણું હોય છે.

પ્રશ્ન ૧૧—દેવ અને નારકીને કવળાહાર નથી, તેને નિકાર હોય કે નહીં ?

ઉત્તર—ન હોય.

પ્રશ્ન ૧૨—ભારંડપક્ષીના એક શરીરમાં બે જીવ હોય છે, છતાં તે પ્રત્યેક કહેવાય ?

ઉત્તર—પ્રત્યેક જ કહેવાય, કારણ કે તેના શરીરમાં અમુક વિભાગ બંને જીવના જુદા જુદા છે ને અમુક ભેગા છે, બધા એકરૂપના નથી.

પ્રશ્ન ૧૩—પાંચ જ્ઞાનાવરણીય પૈકી પ્રથમના ચાર જ્ઞાનાવરણીયનો ક્ષયો-પશમ જ થાય કે ક્ષય પણ થાય ?

ઉત્તર—કેવળજ્ઞાનાવરણીય પ્રકૃતિનો જ ક્ષાયકભાવ થાય છે, બીજા ચાર પ્રકૃતિનો ક્ષયોપશમભાવ જ થાય છે, પરંતુ કેવળજ્ઞાનાવરણીયનો ક્ષય થતાં તે ચાર પ્રકૃતિ સત્તામાં પણ રહેતી નથી; તેથી જ આરમા શુભ્રાણાને અંતે જ્ઞાનાવરણીયની પાંચે ઉત્તર પ્રકૃતિઓનો ક્ષય કહ્યો છે.

પ્રશ્ન ૧૪—વૈકલિય ને આહારક શરીરજીવ કયા કર્મના ક્ષયોપશમથી પામે ?

ઉત્તર—એ બે શરીરનામકર્મની પ્રકૃતિ છે તેથી અને નામકર્મ ઔદ-યિકભાવનું હોવાથી તે તે લગ્નિવાળાને તેના ઉદય હોય છે.

પ્રશ્ન ૧૫—અકવર્ત્તના અંગરક્ષક બે હજાર દેવ હોય છે, તો તીર્થ કરના અંગરક્ષક દેવો સંસારીપણામાં કે છત્રસ્થપણામાં કેટલા હોય ?

ઉત્તર—ગાસ તેના અંગરક્ષક હોતા નથી, ગાત્રી અનેક દેવો રક્ષા કરે છે. એ કે તીર્થ કરને તેની જરા પણ અપેક્ષા હોતી નથી.

પ્રશ્ન ૧૬—ચક્રવર્તી દીક્ષા લેવ ત્યારે તેના અંગરક્ષકો રહે કે નહીં ?
અને ચક્ર વિગેરે રત્નો કયાં જાય ?

ઉત્તર—અંગરક્ષક દેવો તો સ્વસ્થાને જાય. પાંચેદ્રિય રત્નો આયુષ્ય પૂર્ણ થયે
અન્ય ગતિમાં જાય એકેદ્રિય રત્નો વિસરાણ થઈ જાય, બીજાના ઉપયોગમાં ન આવે.

પ્રશ્ન ૧૭—દેવોની ચાર લાખ જીવાયોનિ કહી છે તે ચારે નિકાયની
મળીને સમજવી કે કેમ ?

ઉત્તર—ચારે નિકાયની મળીને સમજવી. તે વ્યક્તિ તરીકે તો અસં-
ખ્યાત છે, પરંતુ એક સરળા વર્ણ, ગંધ, રસ, સ્પર્શવાળી જેટલી હોય તેટલી
જાતિ તરીકે એક ગણવાથી ચાર લાખ થાય છે.

પ્રશ્ન ૧૮—એક જીવ એક સાથે નામકર્મની જેટલી પ્રકૃતિ જાંધે ?

ઉત્તર—આને માટે પાંચમો ને છઠ્ઠો કર્મગ્રંથ જુઓ.

પ્રશ્ન ૧૯—કયા કયા કર્મના ઉદયથી જીવ પાંચેદ્રિય તિર્યંચમાં જળાયર,
સ્થળાયર, ઉપરિસર્પ, ભુજપરિસર્પ ને એચરપણું પામે ?

ઉત્તર—એ દરેકને માટે તિર્યંચ ગતિનામકર્મ, અને જે જાતિનું આયુ જાંધ્યું
હોય તે આયુકર્મ કારણભૂત સમજવું. એ તિર્યંચગતિનામકર્મના પેટા લેદ સમજવા.

પ્રશ્ન ૨૦—નારકોની ચાર લાખ જીવાયોનિ શી રીતે સમજવી ?

ઉત્તર—સાતે નરકની લેખી સમજવી, જુદી જુદી કહેલ નથી.

પ્રશ્ન ૨૧—તિર્યંચોની જીવાયોનિ શી રીતે સમજવી ?

ઉત્તર—તે પણ પાંચે જાતિના તિર્યંચો ગર્ભજ ને સંમૂર્છિમની લેખી
સમજવી, જુદી કહેલ નથી. પરંતુ ગર્ભજની ને સંમૂર્છિમની એક ન સમજવી.
જીવાયોનિનું લક્ષણ ઉપર કહેલ છે તે સમજવું.

પ્રશ્ન ૨૨—પાંચઅનુત્તરના અને નવ ઐયેવકના દેવોને પુરુષવેદ ઉદયમાં હોય ?

ઉત્તર—ઉદયમાં હોય, પણ જહુ અદ્યપરસવાળો હોવાથી ત્રિકાર ઉત્પન્ન
કરે નહીં, કારણ કે તેને મનથી પણ સ્ત્રીપરિભોગ નથી.

પ્રશ્ન ૨૩—નિદ્રાનો ઉદય દેવોને હોય ?

ઉત્તર—ઉદય તો હોય, પરંતુ ગતિ પરત્વે અદ્યપરસવાળો હોવાથી દેવો
મનુષ્યની જેમ નિદ્રા લેતા નથી.

પ્રશ્ન ૨૪—નારકીને નિદ્રાનો ઉદય હોય કે નહીં.

ઉત્તર—ઉદયમાંથી નાશ પામેલ નથી તેથી હોય, પરંતુ ગતિ પરત્વે મહા-

દુઃખમાં નિમગ્ન હોવાથી જેમ મનુષ્યમાં ઘણું આધિવાજાને નિદ્રા આવતી નથી એવી તેની સ્થિતિ સમજવી.

પ્રશ્ન ૨૫—વિકળેન્દ્રિય ચૌદ રાજમાંથી કેટલા રાજમાં હોય ?

ઉત્તર—માત્ર તિન્દ્રિયાં લોકમાં એક રાજ લાંબા, પહોળા ને અદ્વરસો યોજન બાકાઈમાં હોય. કુળડીવિજયને લઈને ૧૬૦૦ યોજનમાં હોય, બીજે ન હોય.

પ્રશ્ન ૨૬—વાંસમાં, હસ્તિના મસ્તકમાં અને છીપમાં મોટી ઉપજો છે તે સચિત્ત હોય કે અચિત્ત હોય ?

ઉત્તર—મોટી સચિત્ત સંભવતાં નથી, એ તો એક જાતનો શરીરનો મેલ છે, એટલે અચિત્ત સંભવે છે ઉત્પત્તિસ્થાનથી છૂટાં પડ્યા પછી તેને અચિત્ત જ કહ્યાં છે. પૃથ્વીકાયના લેદોમાં તેનું નામ નથી.

પ્રશ્ન ૨૭—સર્પના મસ્તકનો મહિષ પૃથ્વીકાયરૂપ સચિત્ત હોય ?

ઉત્તર—તે સચિત્ત સંભવતો નથી. સર્પના શરીર કે આત્મપ્રદેશ સાથે મળેલ હોય ત્યારે તેના આત્મપ્રદેશવાળો હોય પણ એકેન્દ્રિય નથી.

પ્રશ્ન ૨૮—ઉધરસ, છીંક, ઓડકાર, ગગાસું વિગેરે કયા કર્મના ઉદયથી આવે છે ?

ઉત્તર—વેદનીય કર્મના ઉદયથી સંભવે છે.

પ્રશ્ન ૨૯—યતિધર્મના દશ પ્રકારમાં તપધર્મ કહ્યો છે; છતાં તેને માટે નિર્જરા તત્ત્વ જુદું કહેવાની શી જરૂર છે ?

ઉત્તર—યતિધર્મમાં કહેલ તપ સંવરરૂપ છે અને નિર્જરા તત્ત્વમાં કહેલ તપ કર્મની નિર્જરા કરે છે અર્થાત્ તપ સંવર ને નિર્જરા થાને કરે છે.

પ્રશ્ન ૩૦—પુન્ય જાંધવાના નવ પ્રકાર કહ્યા છે, તેની પ્રાપ્તિ કયા કર્મના ઉદયથી થાય છે ?

ઉત્તર—અંતરાય કર્મના ક્ષયોપશમનું એ પરિણામ જણાય છે.

પ્રશ્ન ૩૧—પુણ્ય જો નવ પ્રકારે જાંધાય છે તો ભોગવવામાં ૪૨ પ્રકાર કેમ થાય છે ?

ઉત્તર—પુણ્ય ભોગવવામાં ચાર અઘાતિ કર્મની શુભ પ્રકૃતિઓ છે તે ગણાવેલી છે ૧ સાતા વેદની, ૧ ઉચ્ચ યોગ, ૩ નારક વિના ત્રણ ગતિનાં આયુ, બાકીની ૩૭ પ્રકૃતિઓ નામકર્મની છે. તે ૪૨ પ્રકાર અનેક જીવોને આશ્રીને છે, એક જીવ ૪૨ પ્રકારે ભોગવી શકતો નથી. વળી તેની સાથે પાપપ્રકૃતિઓ પણ કેટલીક ઉદયમાં હોય છે એકલી પુન્યપ્રકૃતિ હોતી નથી. પુણ્યપ્રકૃતિમાં પણ તરતમ યોગ ઘણો હોય છે.

પ્રશ્ન ૩૨—પાપ અદાર પાપસ્થાનકવડે બાંધાય છે તેથી યોછા સ્થાનકો-
વડે પણ બાંધાય કે નહીં? અને નવા પાપ સેવવાની વૃત્તિ શાથી થાય છે?

ઉત્તર—એ હકીકત અનેક જીવોને આગ્રચીને છે. એક જીવ એક સાથે
અદારે પાપસ્થાનકો સેવતો નથી અને તેથી બાંધાતું પાપ બાંધતો પણ નથી.
તે પાપ બાંધવાના હેતુ તો મિથ્યાત્વ, અવિરતિ, કપાય ને યોગ સમજવા. એનો
વિસ્તાર કર્મઅંશાદિકથી જાણવો.

પ્રશ્ન ૩૩—પાપ ૮૨ પ્રકારે લોગવાય છે તે શી રીતે સમજવું?

ઉત્તર—તે હકીકત પણ અનેક જીવોને ઉદ્દેશીને સમજવી. એક જીવ એક સાથે
૮૨ પ્રકારના પાપ લોગવતો નથી અને જે લોગવે છે તેમાં પણ તરતમતા ધણી હોય છે.

પ્રશ્ન ૩૪—પાંચે ઇંદ્રિયો કેટલે કેટલે દ્વરથી પોતાના વિષયને જાણી કે
અહણુ કરી શકે છે?

ઉત્તર—શ્રોત્ર ગાર યોજનથી આવેલ શબ્દ સાંભળી શકે છે, ચક્ષુનો વિષય
લાખ યોજન ઓઝેરો કહ્યો છે ને બાકીની ત્રણ ઇંદ્રિયો (ધ્રાણુ, શ્રિદ્ધવા ને
સ્પર્શદ્રિય) નો વિષય ત્રણ યોજનનો છે. તેટલે દ્વરથી આવેલા વિષયને તે
અહણુ કરી શકે છે.

કુંચરજી

પુણ્ય-પાપની ચતુર્ભંગી

૧. પુણ્યાનુબંધી પુણ્ય—

સત્યશૌચધરા ધીરાઃ, સદેવગુરુમાનિનઃ ।

પૂર્ણકામાં ગુણૈઃ પૂજ્યાઃ, પુણ્યૈઃ પુણ્યાનુવન્ધિમિઃ ॥ ૧ ॥

અર્થઃ—સત્યરૂપી સ્વચ્છતામાં રક્ત, ધીરજવાન, સુદેવ-સુગુરુને માનનાર,
કામનાથી પૂર્ણ થયેલ, શુભથી પૂજાયેલ એવી વ્યક્તિનું પુણ્ય પુણ્યાનુબંધી હોય
છે. મતલબ કે તેવા જીવો અહીં પણ પુણ્યનો લોગવટો કરે છે અને સત્કાર્યોદ્ધારા
પુણ્યનો બાંધ પાડી આગામી ભવે પણ પુણ્ય-સુખના ભાગી બને છે.

૨. પુણ્યાનુબંધી પાપ—

કૂપસ્ય સ્વનકો યદ્વદ્, ધૂલીર્મિર્મલિનીકૃતમ્ ।

ક્ષાલયેત્ તજ્જલેનાંગં, તથૈવ પુરુષો યદા ॥ ૨ ॥

ધર્મસ્થાનવિધાનાદ્યા-ડડરંભજં મલમાત્મનઃ ।

ચિન્થ્યાન્ તદુત્થપુણ્યેન, પાપં પુણ્યાનુવન્ધિ તત્ ॥ ૩ ॥

અર્થ:—કૂવાનો ખોદનાર જેમ શરૂઆતમાં ધૂળથી ખરડાય છે—મલિન બને છે, પરંતુ આખરે એ જ કૂવાના જળથી તે પોતાના અંગને પ્રક્ષાલન કરી સ્વચ્છ પ્રથમથી પણ વધુ સ્વચ્છ બને છે તેમ કોઈ પુરુષ જ્યારે ઉપાશ્રય, જિનમંદિર આદિ ધર્મસ્થાનક બનાવવાનો આરંભ કરે છે ત્યારે તે પ્રથમ કર્મથી મલિન બને છે, પરંતુ પૂર્વોક્ત દષ્ટાંતે તેમાંથી ઉત્પન્ન થતા પુણ્યદ્વારા પોતાના પૂર્વકૃત પાપોને તે છેદી શકે છે. આ પ્રમાણે વર્તનારના કાર્યને પુણ્યાનુબંધી પાપ દહેવામાં આવે છે. અર્થાત્-વર્તમાનમાં કદાચ દેખીતી રીતે ધર્મસ્થાનાદિકના વિધાનમાં હિંસાજન્ય પાપ જણાય છે, પણ પરિણામે તેમાંથી પુણ્યની ઉત્પત્તિ પુષ્કળ થતી હોવાથી આખરે તે મનુષ્ય સુખભાગી બની શકે છે.

૩. પાપાનુબંધી પુણ્ય—

વિદ્યા-રૂપ-વૈશ્વર્યા-ડમિમાના: સુલિન: પુન: ।

અન્યાયનિરતા: સ્વૈરા: સ્યુ: પુણ્યૈ: પાતકોત્તરૈ: ॥ ૪ ॥

અર્થ:—વિદ્યા, રૂપ, ગણ, ઐશ્વર્ય અને અભિમાનવાળો કોઈ સુખી, પુરુષ હોય અને તે અન્યાયમાં રક્ત રહેતો હોય, વળી સ્વેચ્છાચારી પણ હોય તો તેનું પુણ્ય પાપનો બાંધ પાડનારું થાય છે. અર્થાત્-એ વ્યક્તિ આ ભવે પુણ્યનો ભોગવટો કરે છે, પણ તેમાંથી પાપનો બાંધ પડે છે; એટલે આગામી ભવમાં તેને માટે દુઃખની જાળ તૈયાર થાય છે.

૪ પાપાનુબંધી પાપ—

જન્તુઘાતકરા: ક્રૂરા:, દોષૈકનિધયોઽધમા: ।

જાયન્તે દુઃખિતા નિત્યં, વાપે પાપોત્તરૈર્નરા: ॥ ૫ ॥

અર્થાત્-જે મનુષ્ય જીવોનો ઘાત કરનાર હોય, ક્રૂર હોય, એક માત્ર દોષોના જ લાંઘાર સમાન હોય, એવા અધમ પુરુષો અહીં પણ નિત્ય દુઃખી થાય છે અને પાપનો બાંધ નવો પડતો હોવાથી ભવાંતરમાં પણ તેવાઓ મહાન દુઃખના ભાગી બને છે.

પુણ્ય-પાપચતુર્ભંગી-મિતિ જ્ઞાત્વા વિપશ્ચિત: ।

આદ્યમેવદ્વયે સક્તા, ચિરતિ કુર્વતે પરે ॥ ૬ ॥

અર્થ:—પુણ્ય-પાપની આ ચક્રિંગીને જાણીને પાંડિત પુરુષો પ્રથમના જે ભેદને આચરે છે અને પાછાના જે ભેદથી વિરમે છે.

શ્રીમાન્ ભાવદેવસુચિવિરચિત શ્રી પાર્શ્વનાથ ચરિત્ર અવલોકતાં તેના અદ્યમ સર્ગમાંથી ઉપર દર્શાવેલ પાપ-પુણ્યની ચક્રિંગી ખાસ સમજવા લાયક જણાયાથી તત્સંગ બાંધ દર્શાવનાર આ શ્લોકોને ઉદ્ધૃત કરી અત્રે રજૂ કરેલ છે. સુસ જનોને આમાંથી ઘણો સાર મળી શકવા સંભવ છે.

રાજપાળ મગનલાલ વહોરા

સમયં ગોયમ મા પમાયણ ।

(દ્રુમપત્રક અધ્યયન)

(દુઃખ દોહગ દ્વરે ટળ્યા રે—એ રાગ)

રાત્રિગણે વીતી જતાં રે, જેમ ખરે તરુ પાન;
તે જ રીતે માનવતણા રે, નક્કી પડે છે પ્રાણ.

રે ગૌતમ ! મ કર સમય પ્રમાદ. ૧

કુશ અથે આકળતણું રે, ખિંદુ ન બહુ ટકનાર;
તેમ મનુષ્ય જીવિતને રે, પડતાં ઢાળે ન વાર.

રે ગૌતમ ! મ કર સમય પ્રમાદ. ૨.

એહ અદ્ય આયુષ્યમાં રે, જીવને ઘાત-અનેક;
કર્મ-રજ પૂર્વે કરી રે, ખંખેરી દે છેક.

રે ગૌતમ ! મ કર સમય પ્રમાદ. ૩.

ચિર કાળે પણ સર્વને રે, દુર્લભ માનવ ભાવ;
તેમાં પણ છે કર્મના રે, ગાદ વિપાક પ્રભાવ.

રે ગૌતમ ! મ કર સમય પ્રમાદ. ૪.

પૃથ્વીકાય વિષે પડ્યો રે, જીવ લહે સંત્રાસ;
કાળ તિહાં સંખ્યાતીતો રે, કરે ઉત્કૃષ્ટો વાસ.

રે ગૌતમ ! મ કર સમય પ્રમાદ. ૫.

આકાશકાય વિષે પડ્યો રે, જીવ લહે સંત્રાસ;
કાળ તિહાં સંખ્યાતીતો રે, કરે ઉત્કૃષ્ટો વાસ.

રે ગૌતમ ! મ કર સમય પ્રમાદ. ૬.

તેજોકાય વિષે પડ્યો રે, જીવ લહે સંત્રાસ;
કાળ તિહાં સંખ્યાતીતો રે, કરે ઉત્કૃષ્ટો વાસ.

રે ગૌતમ ! મ કર સમય પ્રમાદ. ૭.

વાયુકાય વિષે પડ્યો રે, જીવ લહે સંત્રાસ;
કાળ તિહાં સંખ્યાતીતો રે, કરે ઉત્કૃષ્ટો વાસ.

રે ગૌતમ ! મ કર સમય પ્રમાદ. ૮.

વનસ્પતિ કાયે પડ્યો રે, જીવ સહે દુઃખવૃંદ;
વાસ કરે ઉત્કૃષ્ટ ત્યાં રે, કાળ અનંત દુરંત.

રે ગૌતમ ! મ કર સમય પ્રમાદ. ૯.

એકદ્રિય કાયે પડ્યો રે, જીવ લહે દુઃખજનન;
વાસ કરે ઉત્કૃષ્ટથી રે, ત્યાં સંજ્યાતો કાળ.

રે જૌતમ ! મ કર સમય પ્રમાદ. ૧૦.

તેકદ્રિય કાયે પડ્યો રે, જીવ લહે દુઃખજનન;
વાસ કરે ઉત્કૃષ્ટથી રે, ત્યાં સંજ્યાતો કાળ.

રે જૌતમ ! મ કર સમય પ્રમાદ. ૧૧.

અતુર્ગિદ્રિય કાયે પડ્યો રે, જીવ લહે દુઃખજનન;
વાસ કરે ઉત્કૃષ્ટથી રે, ત્યાં સંજ્યાતો કાળ.

રે જૌતમ ! મ કર સમય પ્રમાદ. ૧૨.

પચ્ચેદ્રિય કાયે પડ્યો રે, જીવ કરે ગર્ભવાસ;
સાત-આઠ ભવ ત્યા કરે રે, ઉત્કૃષ્ટો સંવાસ.

રે જૌતમ ! મ કર સમય પ્રમાદ. ૧૩.

દેવ-નારક ભવમા પડ્યો રે, જીવ કરે છે નિવાસ;
ઉત્કૃષ્ટથી ત્યાં તો અહી રે, એક એક ભવ ગાસ

રે જૌતમ ! મ કર સમય પ્રમાદ. ૧૪.

ભવ સસારે સસારે રે, એક પ્રકારે જીવ;
શુભાશુભ કર્મે કરી રે, પ્રમાદવંત અતીવ.

રે જૌતમ ! મ કર સમય પ્રમાદ. ૧૫.

મતુષ્યપણું પણુ પામતા રે, આર્યપણું ય દુર્લભ્ય;
ગણુ દસ્યુઃ લોકો દીસે રે, વર્ણો મ્લેચ્છો ગણુ દશ્ય

રે જૌતમ ! મ કર સમય પ્રમાદ. ૧૬.

આર્યપણુ પણુ પામતા રે, પચ્ચેદ્રિય અહીન;
દુર્લભ છે કારણ દીસે રે, વિકલેદ્રિય ગણુ હીન.

રે જૌતમ ! મ કર સમય પ્રમાદ. ૧૭.

અહીન પચ્ચેદ્રિયપણુ રે, પાચ્યે પણુ દુર્લભ્ય;
ઉત્તમ ધર્મતણી શ્રુતિ રે, સેવે કૃતીથી અન્ય.

રે જૌતમ ! મ કર સમય પ્રમાદ. ૧૮.

શ્રુતિ ઉત્તમ પાગ્યા છતા રે, દુર્લભ સદૃશ્યાય;
ગિચ્યાત્વ નિમેલકં જના રે, અત્ર ઘણાય જણાય.

રે જૌતમ ! મ કર સમય પ્રમાદ. ૧૯.

ધર્મ સદહે પણુ દુર્લભા રે, કાયાથી સ્પર્શનાર;
કામ ગુણોમાંહી ઘણા રે, જન મૂર્છા ધરનાર.

રે જૌતમ ! મ કર સમય પ્રમાદ. ૨૦.

જર્જર થાતી સર્વથા રે, ભે ! તહારી એહ કાય;
વાળ તુજ ઘોળા થતા રે, ઓત્રણણ ક્ષીણ થાય
રે ગૌતમ ! મ કર સમય પ્રમાદ. ૨૧

જર્જર થાતી સર્વથા રે, ભે ! તહારી એહ કાય;
વાળ તુજ ઘોળા થતા રે, અક્ષુણ્ણ ક્ષીણ થાય.
રે ગૌતમ ! મ કર સમય પ્રમાદ. ૨૨.

જર્જર થાતી સર્વથા રે, ભે ! તહારી એહ કાય;
વાળ તુજ ઘોળા થતા રે, ઘ્રાણુણ ક્ષીણ થાય.
રે ગૌતમ ! મ કર સમય પ્રમાદ. ૨૩.

જર્જર થાતી સર્વથા રે, ભે ! તહારી એહ કાય;
વાળ તુજ ઘોળા થતા રે, બિહ્વાણ ક્ષીણ થાય.
રે ગૌતમ ! મ કર સમય પ્રમાદ. ૨૪.

જર્જર થાતી સર્વથા રે, ભે ! તહારી એહ કાય;
વાળ તુજ ઘોળા થતા રે, સ્પર્શણ ક્ષીણ થાય.
રે ગૌતમ ! મ કર સમય પ્રમાદ. ૨૫.

જર્જર થાતી સર્વથા રે, ભે ! તહારી એહ કાય;
વાળ તુજ ઘોળા થતા રે, સર્વ ણ ક્ષીણ થાય.
રે ગૌતમ ! મ કર સમય પ્રમાદ. ૨૬.

અરતિ ગંડવિશુચિકા રે, નાનાવિધ આતંક;
સ્પર્શ્યે તુજ શરીર પડે રે, પામે ક્વ સ અત્યંત
રે ગૌતમ ! મ કર સમય પ્રમાદ. ૨૭.

કુમ્ભ શરદ્ધતુતણું રે, જેમ કરે જાળ્યાગ;
તેમ ઉચ્છેદ તુ સ્નેહને રે, થઈ નિઃસ્નેહ સુભાગ.
રે ગૌતમ ! મ કર સમય પ્રમાદ. ૨૮.

ધન ધાન્ય ભાર્યા ત્યજ રે, થયો તુ અણગાર,
તેથી વગેરું તે હવે તુ, પીજે મા કરી વાર.
રે ગૌતમ ! મ કર સમય પ્રમાદ. ૨૯.

મિત્ર વરગ ખાંધવ જનો રે, ને ધન સંચય સાર;
ત્યાગ કરીને તું હવે રે, ઈચ્છીશ મા કરી વાર
રે ગૌતમ ! મ કર સમય પ્રમાદ. ૩૦.

આગે જિત દેખાય ના રે, પણ મારગ દેશનાર,
મોક્ષ માર્ગ ગહમત દીસે રે, ન્યાય પથે તું ચાલ.
રે ગૌતમ ! મ કર સમય પ્રમાદ. ૩૧.

કંટકયુત મારગ ત્યજી રે, તું ભિતરો મહામાર્ગ; -
તેહ વિશેષી માર્ગ તું રે, આડી રહ્યો મહાભાગ !

રે જૌતમ ! મ કર સમય પ્રમાદ. ૩૨.

ભારવાહક નયમ નિર્ભળો રે, વિષમ પ્રવેશી માર્ગ;
પશ્ચાત્તાપ પછી કરે રે, એવું મ હોજો મુભાગ !

રે જૌતમ ! મ કર સમય પ્રમાદ. ૩૩.

મહા અર્ણવને તરી જઈ રે, તું આળ્યો છે તીર; -
તો ક્યમ અટકી રહ્યો હવે રે, કર ત્વરા છે ધીર !

રે જૌતમ ! મ કર સમય પ્રમાદ. ૩૪.

અશરીર એવી શ્રેણિને રે, પછી કરી સંપ્રાપ્ત;
ક્ષેમ શિવ અનુસાર રે, સિદ્ધિ લોકે તું પ્રાપ્ત.

રે જૌતમ ! મ કર સમય પ્રમાદ. ૩૫.

આમ નગર અસ્થુમા રે, જઈ તું સંયત બુદ્ધ; -
પરિનિવૃત્ત થઈ વિચર તું રે, શાંતિ માર્ગે કર વૃદ્ધ.

રે જૌતમ ! મ કર સમય પ્રમાદ. ૩૬.

બુદ્ધતું અર્થ પદે ડહુ રે, મુણી મુભાષિત આર્મ;
રાગ દ્વેષ છેદીને સિઝ્યા રે, ભગવંત જૌતમસ્વામ.

રે જૌતમ ! મ કર સમય પ્રમાદ. ૩૭.

ભગવાનદાસ મનઃસુખભાઈ મહેતા

પ્રમાદ ન કરવા વિષે સંજ્ઞાઓ

મમવસરણ મિહાસને જી, વીજી કરે રે વખાણ; દશમે ઉત્તરાધ્યયનમે જી, દીપે ઉપદેશ મુખણ. મમપમે^૧ ગોવમ ! મ કર પ્રમાદ. ૧. વીર નિજેશ્વર શિખવે જી, પરિહર મદ વિખવાદ મં એ આંકણી. નિમ તરુ પંડૂર પાદો જી, પડતાં ન લાગે વાર; તિમ એ માણુમ જીવડો જી, ધિર ન રહે સંસાર. સં ૨. ડાલ અણી જળ ઓસનોડે જી, ધિર ન રહે જળમિદ; તિમ એ ચચળ જીવડો જી, ન રહે હૃદ નરીદ. સં ૩. સક્ષમ નિગોદ વમી કરી જી, રાશિ ચજો વ્યવહાર; લાંબ ચોરાથી જીસાંચાનિમાં જી, લાધો નરભવ માર. સં ૪. શરીર જગએ જાજરો જી, શિર પર પળિયા^૪ રે કેરા; ઈદ્રિય-પગ હીણા પડ્યાં જી, પગ પગ પેમે કલેરા. મં ૫. ભવસાગર તરતા ભણી જી, ચારિત્ર પ્રવહણુ^૫ પૂર; તપ જપ મંજમ આપરાં જી, મોક્ષ નગર છે દૂર. સં ૬. ઇમ નિમુણી પ્રભુ દેશના જી, મણવર થયા સાવધાન, પાપ પડાળ પાછા પ્રજા જી, પાપ્યા કેવલજાન. સં ૭. ગૌતમના ગુણ ગાવતાં જી, ધર મંપત્તિની કોહ; વાયક શ્રીકૃષ્ણ ઇમ વદે જી, પ્રણમું એ કર જોડ. સમયમે ગોવમ ! મ કર પ્રમાદ ૮. પ્રતિ.

પુસ્તકોની પહોંચ

૧. શ્રી હરિભદ્રસંસ્કૃત અંથસંગ્રહ—તૈયાર કરનાર આચાર્ય શ્રી વિજયોદયસુરિ, પ્રકાશક શ્રી રાજનગર જૈન અંથ પ્રકાશક સભા-અમદાવાદ. આ સંગ્રહમાં યોગદૃષ્ટિમુખ્ય, યોગર્થિદુ, યોગશક, શાસ્ત્રવાર્તામુખ્ય, યદુદર્શનમુખ્ય, દ્વાત્રિંશદષ્ટક પ્રકરણ, લોકનર-નિર્ણય, ધર્મર્થિદુ, દ્વિસાક્ષીદષ્ટક, સર્વગ્રંથસિદ્ધિ-આ પ્રમાણેના દસ સંસ્કૃત મૂળ ગ્રંથોનો સંગ્રહ કરેલો છે. કિંમત જણાવેલ નથી.

૨. સંવાદ સંગ્રહ—સંપાદક સોમચંદ હી. શાહ-વઢવાણ શહેર. કિંમત છ આના. જુદા જુદા સુઝ લેખકોના લખેલા ૧૬ સંવાદો છે. ખાસ વાંચવા લાયક છે.

૩. બાળ નાટકો—સંયોજક મુનિરાજ શ્રી વિદ્યાવિજયજી. પ્રકાશક શેઠ કુલચંદજી વૈદ, શ્રી યશોવિજય જૈન ગ્રંથમાળા-ભાવનગર. કિંમત છ આના. શાહ મા બાદશાહ, વક્તવ્યકળા, પ્રતાપ અને ભામાશાહ. આ નામના ત્રણ નાટકો દિંદો બાપામાં ને શાસ્ત્રી દાધીપમાં છપાયેલાં છે. શાળાના છાત્રોને લખવવા માટે ઉપયોગી છે.

૪. આજીવનસંસ્કૃતમાળા અને લજ્જન સંગ્રહ—સંપાદક મુનિ લક્ષ્મીસાગરજી. પ્રકાશક શાહ કેશવલાલ અમથાલાલ-પ્રાંતીજી. કિંમત બે આના. આ બુકના પ્રારંભમાં જસો લગભગ શિક્ષા-પત્રો છે અને ત્યારપછી ૧૨ ભજનો છે. પ્રયાસ સારો કર્યો છે. કૃતિ શ્રી અજિતમાગરસુરિની છે.

૫. આરાધનાનો માર્ગ—લેખક મુનિરાજ શ્રી ભદ્રકરવિજયજી. આર્થિક સહાયક શેઠ હુકમચંદજી હુગાજી-કોલ્હાપુર. પ્રકાશક શ્રી વીરશાસન કાર્યાલય, અમદાવાદ. જુદા જુદા અદાર લેખોનો સંગ્રહ છે. ખાસ વાંચવા વિચારવા લાયક છે. પ્રયાસ સરળ છે. કિંમત બાર આના.

૬. આલોચના—પ્રકાશક દાની ગૃહસ્થ મૂલ્ય આલોચન. દિંદો ઉપરથી ગુજરાતી અનુવાદક બાપાણી હરિલાલ જીવરાજભાઈ-ભાવનગર.

૭. કલ્યાણકૃપચીરી—કર્તા મુનિરાજ શ્રી દક્ષવિજયજી. ચોવીશ પ્રશ્નોના પાંચ પાંચ કલ્યાણકૃતી ૧૨૦ તિથિઓ ૨૫ પલમાં બતાવી છે.

૮. સદાકળતિ ઐર જૈનધર્મ—લેખક તેજમલ બોયરા. પ્રકાશક જૈન ધર્મ પ્રચારક સભા, બાલીગંજ-કલકત્તા.

૯. ભાવના કલ્પલતા—ભાગ ૧ લો (અંનિત્ય ભાવના). પ્રકાશક શ્રી જૈન ગ્રંથ પ્રકાશક સભાના કાર્યાલયક શેઠ હમીરદાસ મૂળચંદ. કિંમત દસ આના. લેખક શ્રી વિજયવલ્લભસુરિ. ખાસ વાંચવા ને વિચારવા લાયક છે. અનિત્ય ભાવનાનું સ્વરૂપ બહુ અસર કરે તેનું આલેખ્યું છે.

૧૦. તત્ત્વન્યાયપ્રભાકર—લેખક આચાર્ય શ્રી વિજયવલ્લભસુરિ. પ્રકાશક શ્રી લલિતસૂરીશ્વર જૈન ગ્રંથમાળા. પ્રારંભમાં ૪૪ ૫૮ માં નવતત્ત્વનું સ્વરૂપ વિદ્યતાપૂર્ણ રીતે આપ્યું છે. સંવર તત્ત્વમાં પંચસંવનને લગતા ૩૬ કારિ વિગત સાથે આપ્યાં છે. ત્યારપછી પાંચ જ્ઞાન વિગેરે અનેક બાજોનું નિરૂપણ કર્યું છે. જૈન ન્યાય સંક્ષેપમાં પ્રદર્શિત કરેલ છે. બુક ખાસ વાંચવા તેમજ સમજવા લાયક છે.

૧૧. પુરાણાં પુષ્પો—જૈન પત્રની વર્ષ ૩૮ માની બેઠ તરિક્તી આ બુકમાં પ્રસિદ્ધ

લેખક સુધીકાનાં લખેલાં ગ્રુદાં ગ્રુદાં (૧૧) ચરિત્રો આપેલાં છે. લેખનશૈલી સુંદર છે. ખાસ વાંચવા લાયક છે કિંમત રૂ. ૧૧ રાખેલ છે. પ્રારંભમાં શ્રી ઉપદેશભાળાના કર્તાનું ચરિત્ર રાચક શૈલીએ વિસ્તારથી આપ્યું છે.

૧૨. શ્રી મહેન્દ્રજૈનપંથ આંગ—સંવત ૧૯૯૧ નું, કર્તા મુનિ વિકાસવિજયજી. પ્રકાશક અમૃતલાલ કેવળદાસ, અમદાવાદ. કિંમત દોઢ આનો રાખેલ છે. મુનિશ્રી સતત પ્રયાસ કર્યા કરે છે. આ પાંચમા વર્ષનું પંચાંગ છે. આગેવાન આચાર્યોનું તેના પર લક્ષ જણું હોય તેમ જણાવું નથી. મગાવનારે ઠે નાગજી ભુધરની પોળના શરનામે લખી મંગાવવું.

૧૩ વર્ષપ્રભોધ અને અષ્ટાંગ નિમિત્ત—પ્રકાશક મારતર પોપટલાલ સાકરમંદ, કીકાભટ્ટની પોળ—અમદાવાદ. કિં રૂ. ૪) આવૃત્તિ બીજી. પ્રથમાવૃત્તિમાં રહી ગયેલી રખલનાઓ જ્યોતિષરત્ન પંડિતવર્ષ શ્રી મીઠાલાલજી વ્યાસને ખતાવીને દૂર કરાવી છે. અષ્ટાંગનિમિત્તમાંથી દીક્ષાપ્રતિષ્ઠાદિકનાં સુદૃઢો વિગેરે વિષયો કાઢીને બીજા ઉપયોગી વિષયો દાખલ કર્યાં છે. તે અનુક્રમશીકા વાંચવાથી સમગ્ર્ય તેમ છે. આ ખૂબ અંધ ઉપાધ્યાય શ્રી મેઘવિજયજીનો કરેલો છે. તેનું આ લાખાંતર છે. આ વખત કિંમત પ્રથમ કરતાં અર્ધી રાખી છે. એ વિષયના પ્રેમીઓએ ખાસ વાંચવા લાયક તેમ જ વિચારવા લાયક છે.

૧૪. વીરવિભૂતિશતકમ્—લેખક ન્યાયવિશારદ ન્યાયતીર્થ મુનિ શ્રી ન્યાયવિજયજી. પ્રારંભમાં વિશ્વજંધુ મહાવીર વિષે ઇશ્વરજીમાં ને શુજરાતીમાં જરૂરી ઉલ્લેખ કર્યા પછી દરેક પૃષ્ઠ ઉપર એકેક શ્લોક સંસ્કૃત અને તેની નીચે તેનો શુજરાતી ને ઇશ્વરજી અનુવાદ આપ્યો છે. જો રીતે ૧૦૦ પૃષ્ઠ કર્યાં છે કર્તાએ ત્રણે ભાષામાં પોતાની વિદ્વત્તા ખતાવી આપી છે. શ્રી માંગરોળ તપાગચ્છ જૈનસંઘ પેઢી તરફથી મળેલી આર્થિક સહાયથી વડોદરામાં છપાવેલ છે. કિંમત રાખી નથી.

૧૫. કુબેરદત્તા—લેખક શ્રીકાંત. આવૃત્તિ બીજી. પ્રકાશક શ્રી વિજયદાનસુરિ જૈન અંધમાળા—સુરત. આ ગ્રુદા ગ્રુદા પ્રકારે ૧૮ મંથનો ખતાવનારી શ્રી જંજૂરવામીના ચરિત્રમાં આપેલી કથા છે. વાંચવા લાયક છે. કિંમત એક આનો.

૧૬ કર્તવ્ય ધર્મનો સંદેશ—(પર્યુષણ મહાપર્વને અંગે) લેખક મુનિરાજ શ્રી કનકવિજયજી. પ્રકાશક શ્રી યગ્નેન્દ્ર જૈન સોસાયટી, સુબર્ષ પૃષ્ઠ ૧૬ ની આ છુક વાંચવા તથા વિચારવા લાયક છે. કિંમત રાખી નથી.

૧૭. મગધરાજ—(સેણિય-ગિણિસાર)—લેખક જયભિજી. પ્રકાશક શ્રી જ્યોતિ-કાર્યાલય અમદાવાદ તરફથી ભાષ ધીરજલાલ ટાકરશી શાહ. કિંમત રૂ. ૧-૮-૦. આ છુક ગ્રુદા ગ્રુદા ૨૭ પ્રકરણો પાડીને નોવેલ રૂપે લખવામાં આવી છે. લેખનપદ્ધતિ સુંદર તેમ જ અમરકારક છે. ૫૪ ૨૪૦ ની આ છુક સારું વાંચન પૂરું પાડનારી છે.

૧૮. શ્રી જિનવાન; પરિ કંદપલતા દીકા—ઉપાધ્યાયજી શ્રી સમયસુંદરજી વિરચિત સ્લોકમંખ્યા ૭૭૦૦. સુંદર મંપજાણિકાચાર્યની કથા આપેલી છે. શ્રી જિનદત્તસુરિ પ્રાચીન પુસ્તકોદ્યાર કંડ (સુરત)ના અંચાંક ૪૨ તરીકે શ્રી જિનકૃપાચંદ્રસુરિના શિષ્યરત્ન ઉપાધ્યાય શ્રી સુખસાગરજીએ ચાર ગૂઢચો; તરફથી મળેલી આર્થિક સહાયવડે છપાવી પ્રમિદ કરેલ છે.

નકલ ૫૦૦ બેટ આપવા માટે છપાવેલ છે અપ્રસિદ્ધ ટીકા હોવાથી વાચક છે કેટલીક હકીકત નીન દર્શિગોચર થાય છે. તેની પરીક્ષા કરવાનું કામ ગીતાર્થોનું છે.

૧૯ શ્રી યોગશાસ્ત્ર મૂળ—ઉપયોગી આત્મલોક સમન્વિત કર્તા શ્રીમાન્ હેમચંદ્રાચાર્ય એનું અધ્યાત્મોપનિષદ એવું ખીજું નામ છે શ્રી કુમારપાળ જૂપાળની દત્તશુદ્ધિ માટે જનાવેલા ૩૨ પ્રકાશ પૈકી આ બાર પ્રકાશ છે વાચતા અત્યંત આહ્લાદ ઉપજે તેમ છે આચાર્ય શ્રી વિજયવાદનસૂરિ જ્ઞાન ગ્રંથમાળા (સુગત)ના ૧૦ મા મણકા તરીકે શ્રી કગડામા શ્રી વિજયગમ્યદ્રસ્ટિએ વહેવગવેલા ઉપધાનમા થયેલી ઉપજની સહાયથી પત્રાકારે છપાવીને બહાર પાડેલ છે કિંમત રાખી નથી મુનિગજ શ્રી મનકવિજયજી તરફથી બેટ મળેલ છે

૨૦ શ્રી વૈજયંતરસમ જરી—આચાર્ય શ્રી વિજયવર્ધનસૂરિવિગચિન સુમારે ૭૦૦ શ્લોક (અનુષ્ટુપ) પ્રમાણ આ તેમના નામની ગ્રંથમાળાના ૭ મા મણકા તરીકે તેના કાર્યવાહક ચંદુલાલ જમનાદાસ તરફથી પ્રતાકારે પ્રસિદ્ધ કરવામા આવેલ છે પાંચ ગુચ્છક કરેલા છે વાચતા આનંદ સાથે વૈરાગ્યવાસિત ઉપદેશ મળે તેમ છે

૨૧. શ્રી ચૈત્યવંદન ચતુર્વિંશતિકા આચાર્ય શ્રી વિજયવર્ધનસૂરિવિગચિન તેમના નામની ગ્રંથમાળાના ૮ મા મણકા તરીકે જુકાકારે પ્રસિદ્ધ કરેલ છે તેમાં વર્તમાન ચોવી-શીના ૨૪ પ્રભુના ૨૪ અંતે ખીજા શ્રી સીમધરસ્વામી વિગેરેના ૧૦ મળી કુલ ૩૪ ચૈત્યવંદનો જુદા જુદા વૃત્તમા ગ્યેલા છે તે દરેક ચૈત્યવંદનની નીચે નોટમા તે તે વૃત્તોનું છંદશાસ્ત્રાનુમાર લક્ષણ આપેલ છે શ્રી વિજયભોગસૂરિના ઉપદેશથી મદ્રાસના મધે આપેની સહાયથી છપાવેલી છે કિંમત બે આના

૨૨ શ્રી સ્તવનામૃતસંગ્રહ—સ્તવિના ૫ ન્યાસશ્રી અમૃતવિજયજીગણિ પ્રકાશક કે એમ શાહ જુકમેયગ-અમદાવાદ કિંમત આઠ આના ચૈત્યવંદનો, સ્તવનો, મંજરાઓ, સ્તુતિઓ, ગદ્યજીઓ વિગેરેના સારો સંગ્રહ છે. તેમ જ ખીજા સમજવા લાયક અનેક આમતોનો સંગ્રહ કર્યો છે. ખાસ વાચવા વિચારવા લાયક છે. પૃષ્ઠ ૩૦૦ લગભગની જુક હોવાથી કિંમત વધારે નથી

૨૩ પ્રભાવિક સ્મરણ સ્તોત્રાદિ સંગ્રહ—માનીજી હેતશ્રીજીના સદુપદેશથી સાધ્વી હરકોરશ્રીજીના તેમ જ સ્વપુત્રી ગમિવાના સ્મરણાર્થે જમનગરનિવાસી આવક મગનલાલ લાલજીભાઈએ છપાવેલ છે. નવ સ્મરણો ઉપરાંત ખીજા સ્તોત્રો, બે પંચના, ગૌતમસ્વામીનો ગસ, બે દેવવંદન અને ચૈત્યવંદન લાખ-ચુગતી મોટા ટાઇપથી ૩૨ પેજ સારા કદમા છપાવેલ છે પૃષ્ઠ ૨૮૦ કિંમત ગખી નથી.

૨૪ સુધારસ સ્તવન સંગ્રહ, ૨૫ દેવસીરામ પ્રતિકમણ સૂત્ર-મૂળ, ૨૬ સામાયિક ચૈત્યવંદન સૂત્ર, ૨૭ દીવાળીકલ્પનું સ્તવન તથા નવકારનો રાસ, ૨૮ શ્રી સામાયિકસૂત્ર (લઘુ કદની) આ પાંચ જુકા મહેતા માણેકલાલ નાગરદાસ પ્રાગજી અમદાવાદ દોશીવાડાની યોગ તરફથી બેટ તરીકે મળી છે એની કિંમત જુકના પ્રમાણમા જુદી જુદી ગખી છે. તેમની પામે મગાવવાથી મળી શકશે

૨૬ એ સતના સંતને—પ્રકાશક પ્રમિદ્ધ લેખક આવજી દામજી શાહ, મુબઇ. કિંદા ૦-૧-૬

૩૦ શ્રી સ્તોત્ર ચિતામણિ તથા પ્રાકૃત સ્તોત્ર પ્રકાશ-કર્તા શ્રીવિજયપદ્મસુત્રિ શ્રી નેમિષપદ્મત્રયમાળાના મણિકા ૭-૮ તરફિ છપાએલ છે પ્રકાશક શ્રી અમદાવાદ જૈન અથ પ્રકાશક સભા કાર્યવાહક શા ધર્મશ્રદાસ મૂળચંદ્ર કિંમત રૂા ૧) પ્રથમ વિભાગમા સરકૃત સ્તોત્રો ૬૦ છે ને બીજા વિભાગમા પ્રાકૃત સ્તોત્રો ૩૫ છે નીચ કૃતિ છતાં નિદતાબરેની છે કેટલાક સ્તોત્રો તો ખામ કંઠે ઝરના લાયક છે ત્રામ સ્તુત્ય છે અને ચરિત્ચિત્ર મહેતો જગ્યાય છે

૩૧ સદ્ગુણાનુરાગી શ્રી મૂર્ચરવિજયજી લેખ સંગ્રહ ભાગ ૧ લો—પ્રકાશક શ્રી મૂર્ચરવિજયજી સ્માગ્ગસમિતિ, મુબઇ આ છુકમા ‘શ્રી જૈન ધર્મ પ્રકાશ’મા ૨૫-૩૦ વર્ષ અગઉ પ્રગટ થયેલા ૧૧૨ લેખોનો સંગ્રહ છે તેની અનુક્રમણિકા બે પ્રકારની પ્રાગભમા ને પ્રાતભાગમા આપેલી છે તમામ લેખો ખાસ ઉપદેશક છે મજકુર સમિતિના પ્રયાસરૂપ વૃક્ષાનુ આ પ્રથમ કૃણ છે પન્યાસજી પ્રીતિવિજયજીના પ્રેરણાથી આ કાર્યની ઉત્પત્તિ થઈ છે પ્રાગભમા લેખકનો અને પ્રેરકનો ફોટો આપેલ છે તેમજ ઉપોદ્ધાત, આમુખ વિગેરે આપેલ છે સુમારે ૧૬ પેજ ૩૫૦ પૃષ્ઠની પાખી બાધેલી છુકની કિંમત માન પાચ આના જ ગખી છે પ્રકાશના પુઠાવાળીના છ આના રાખા છે પ્રાસિધ્યાન મુબઇ ગોપાળ ભુવન ટ્રીન્સેમ જોટ મત્રી નરોત્તમદાસ ભગવાનદાસ (અમારી સભાગાયથી પણ મળશે)

૩૨ શ્રી રિનયસુખો ૧ સંગ્રહ. ભાગ ૧ લો તથા ૨ જો—ગગનાર બરનાળા સપ્ત દાયના મુનિરાજ શ્રી વિનયચંદ્રજી સ્વામી પ્રકાશક આચાર્ય શ્રી ઉમેશ્વરજી સ્વામીના પન્મ મેવક મહેતા ચુનીલાલ સાધવ દલાઈ જે પી મુબઇના માજી શેરિફ અનુ ક્રમણિકા વાચતા બને ભાગમા ગદ્ય પદ્ય અનેક બામતોનો સંગ્રહ કરેલો છે મોટા કદના ૮૦૦ પૃષ્ઠની પાકી બાધેલી છુક છે કિંમત રૂા ૩-૮-૦ રાખેલી છે સ્થાપકારી સપ્તદાય માટે ખામ ઉપોગી છે આપી છુકાનુ સમુદય મળી વાચન થાય તો સારઆવી છવોને લાભ થના સભર છે કેટલાક લેખો અસરકારક શૈલીમા લખાયેલા છે

૩૩ મારી સિવયાત્રા-લેખક મુનિરાજ શ્રી રિદ્યાવિજયજી મહારાજ જુદા જુદા ૩૮ પ્રકરણોની અદર મિષ દેશને લગતી પોતાના વિદ્યારને લગતી તેમજ ત્યા કરેલી રિચિતિને લગતી અનેક બામતોનો સંગ્રહ કર્યો છે ફોટા પણ ધણા આપ્યા છે પ્રયાસનુ માય કાઢી શકાય તેમ નથી પ્રાસનો કિંમત સઘત વાચનાર જ આપી શકે તેમ છે શ્રી જૈન સ્વેતામ્બર મૂર્તિપૂજક સઘ કસબી તરફથી તસિક્ક થયેલ છે કિંમત રૂા ૨-૮-૦ પોરટેજ આઠ આના અમારી મલાગાયથી પણ મળી શકશે લા ૧૧ વખતના પ્રયાસનુ આ પરિશ્રમ છે તેનો અનુભવ થોડાક પૃષ્ઠ વાચતા પણ થઈ શકે તેમ છે

૩૪ શ્રી કચ્છી દશાઓશનાળ જૈન પાઠશાળાનો પદરમો રિપોર્ટ—અનેક સરથાઓ તન્દથી ગિપોર્ટો રિવ્યુ માટે અમારી તરફ મોકલનામા આવે છે પરંતુ અને અવકાશ અન સ્થળતા અભાવથી તેનો રિવ્યુ લખ શકતા નથી તેને માટે ક્ષમા-ચાચના છે

આ ગિપોર્ટમા સદરુ સરથાને લગતી અનેક બામતો સમાયેલી છે તે ટૂંકામા લખી શકાન તેમ નથી કાર્યવાહકનો પ્રયામ સ્તુત્ય હોના સાથે મનુકગણી છે અમે એ સરથાની પ્રગતિ ધ્રમ્થીએ છીએ

પ્રભાવિક પુરુષો ચેડા મહારાજ

(૬)

ચેલણાતું અપહરણ થયા પછી વિધાલા નગરીની પરિસ્થિતિ તદ્દન બદલાઈ ગઈ હતી. મહારાજ ચેટકના સ્વભાવથી ને પરાક્રમથી પરિચિત પ્રજા સારી રીતે જાણતી હતી કે ટૂંક સમયમાં મગધદેશ સાથે સંઘામનું સ્વરૂપિંગડું કુંકાવાતું. ચેલણાને ઉપાડી જવાનો ધા રાજવી મૌન પછે સહન કરે એ શક્ય જ નહોતું. સુરંગ માર્ગે આ જનાવ જાન્યો તેથી જ આટલા દિવસ પંસાર થયા. ઉઘાડી લંડાઈમાં પરાજય પામ્યા હોય એવું કોઈ વાર ચેટકરાજની કારકિર્દીમાં નહોતું નોંધાયું કે નહોતું વિશાલાનગરીની વસતીએ જોયું! એક તરફ મહાસંઘામની તૈયારીથી અને બીજી તરફ ગુપ્તચરોની છૂપી તપાસથી સારાથે પુરમાં વાતાવરણ ગરમ જાન્યું હતું. ચકલે, ઘોટે અને આવાસોમાં વાતનો વિષય સુરંગ ને ચેલણાના અપહરણનો જ ચર્ચાનો. એની પાછળ ભંતજોતનાં ચણતર થતાં. ખુદ મહારાજને પંથુ ઓછું આશ્ચર્ય નહોતું ઉડ્ડાન્યું! પોતાની નજર હેઠળ જારે જપોરે એક નંપ, ગજગીના અંગરક્ષકો સાથે આવી ચેલણાને ઉઠાવી જાય! પોતે તેનો પીછો પણ ન પકડી શકે! અરે આ જ્વંતની સુરંગ થઈ તેની ગંધ સંરંખી પણ પોતાને ન આવે! એ આશ્ચર્ય.

આવા વિચારના અંતે મગધેશની હિંમત મારે માન છૂટતું તેમ આવી સુરંગ તૈયાર કરાવનારની પ્રંસા પર મન

આકરીન પોકારતું. આમ છતાં આ કડવો ઘૂંટડો ગળી જવાય તેમ નહોતું. ક્ષત્રત્વને લાંછન લાગે તેવો જનાવ જની ગયો હતો. પોતે સામ્રાજ્યવાદનો વિરોધી હોઈ, સંઘામલાલસુ ન હોવા છતાં, કેવળ સ્વમાનના રક્ષણ અર્થે આ જાતના અપમાનનો પ્રતિરોધ યુદ્ધ ખેડીને કર્યા સિવાય પોતાને ચાલે તેમ નહોતું. તેથી અહિંસા ધર્મનો પ્રખર ઉપાસક હોવા છતાં, રાજધર્મ-ક્ષત્રિયવંતના સંરક્ષણ અર્થે મગધ પર ચઢાઈ લઈ જવાના આદેશ અપાઈ ચૂક્યા, તૈયારીઓ પૂરી થયા આત્મ. તેમાં જે કંઈ ઢીલ થઈ તે એક જ મુદ્દાની યોગવદ કરવાના હેતુથી અને તે એ જ કે આ જનાવની પાછળ વૈશાલીની પ્રજામાંથી કિંવા અંતઃપુરના નારીવૃંદમાંથી કોઈનો છૂપો દોરી-સંચાર તો નહોતો ને! આટલું સાહસ પ્રથમની ગોઠવણ વિના શક્ય નહોતું જ! આ જાતની તૈયારી એ કંઈ એ ચાર ઘડીનું કાર્ય ન સંભવી શકે. એની પાછળ સંખ્યાબંધ રાતદિવસના ઉત્તગરા અને લામણીવાળા અંતરોની તીવ્ર મહેનત હોવી જોઈએ કોઈ બુદ્ધિમાનનો નજર અને વૈશાલીના વતનીના સહકાર વિના આ યોજના સંભવી જ ન શકે. મહારાજના મસ્તિષ્કમાં યોજાઈ રહેલું આ સંશય સાવ નિર્મૂળ ન હતો એમ વાચક તો સારી રીતે સમજે છે, પણ ગુપ્તચરોએ મેળવેલી હકીકતો પરથી એના કેટલાક

અકોડા જોડવાનો સુયોગ આજે મહારાજને સાંપડતાં તેઓ શ્રી રાજકાર્યને જલદી આટાપી એકાએક અંતઃપુરમાં આવી પહોંચ્યા.

મસલતગૃહમાં બેઠક લઈ, તરત જ મહારાણીને બોલાવી લાવવા ચેટીને આજ્ઞા કરી. જ્યારથી ચેલણાનું અપહરણ થયું ત્યારથી અંતઃપુરનું વાતાવરણ પણ સંકુળિત થઈ ગયું હતું. જાતજાતની ચર્ચાઓ ઊઠતી. સોના મત પર ગમગીની છત્રાઈ ગઈ હતી. સુજ્યેષ્ઠા તરફ-એની દક્ષતા તરફ-સોની આંખ વળતી, વધુ જાણવા સારું અત્યાર પૂર્વે તેણીને ઓછા પ્રશ્નો નહોતા પૂછાયા.

આજે એકાએક મહારાજનાં પગલાં આ સમયે પડતાં જ કંઈ નવા-જૂની થવાની આશંકા થવાથી દોડધામ વધી પડી મહારાણી આવી ગયા વિરામાસન પર બેસી મહારાજને આવવાનું કારણ પૂછે ત્યાર પહેલાં ખુદ રાજવીએ જ ઉત્તેજિત સ્વરે ઉપાલંબ આપવાના ભાવથી જણાવ્યું—

‘આટઆટલી નુકતેચીની થયા છતાં, આખરે નજર મગધભણી જ વળીને ! જગતની આંખે જે અપહરણ મનાય છે તે ખરું જોતાં મળેલી જાતમીના સાંધા જોડતાં અપહરણ નથી પણ તમારી વહાલી પુત્રીનો પ્રેમકિસ્સો છે.’

‘મહારાજ ! તમારા સરખા ધર્મજ્ઞ આ જનાવ માછળ આટલી જમી ઉત્કંઠતા કેમ ધરાવે છે એ જ મને તો નથી સમજતું !

લિખિતમપિ લલાટે, પ્રોજ્જિતું કઃ સમર્થઃ અથવા તો ‘વિધિરેવ ચલી-યસી’ જેવાં નીતિકારનાં વચનો પર આપને શ્રદ્ધા નથી બેસતી ? પુરુષાર્થ

મર્યાદિત હદ સુધી કામ લાગે છે, આખરી સત્તા તો ભાગ્યદેવીના હસ્તમાં સોંપાયેલી છે. તે વિના ‘વસિષ્ઠદત્તલગ્નોડપિ, રામઃ પ્રવર્જિતો વને’ જેવું આશ્ચર્ય સંભવી શકતું અશુ સામેના જનાવથી નિશ્ચિત કરી દેશે કે ‘વિધિરેવ તાનિ ઘટયતિ, યાનિપ્રમાન્ નૈવ ચિંતયતિ’ અર્થાત્ માનવીના આરંભ્યા અધવચ રહે છે અને દૈવ કરે તે થાય છે.’

‘મહારાણી ! તો પછી જાણ્યા છતાં મારાથી આ વાત છુપાવવાનું શું પ્રયોજન ? તે દિવસે મને તમે ખાતરી આપેલી કે ‘પુનઃ આ વાત હું નહીં સંભારું’ એ કેવળ જનાવટ હતીને ?’

‘હું નાથ ! મર્યાદા ઓળંગાય છે. ક્ષત્રિયાણી પોતાના વચનથી ચળાયમાન થવા કરતાં મૃત્યુ વધુ પસંદ કરે છે. આપ શું એમ માને છો કે જે બન્યું છે તે મારી જાણમાં છે કિંવા એને મારી સંમતિ છે ? એ જનાવના સળંધમાં જેટલા આપ અજ્ઞાન છો તેટલી જ હું છું ; આપ કહો છો કે અપહરણ નથી, પણ પ્રેમકિસ્સો છે ત્યારે મને પુરાણી વાત સ્મૃતિપટમાં તાજ થાય છે ; જો કે એનો મેળ મળતો નથી એ વેળા મેં પુત્રી સુજ્યેષ્ઠાનું દિલ મગધેશ પ્રતિ વળેલું છે એટલું જોઈ લીધેલું, જ્યારે જાન્યું છે છુડું સુજ્યેષ્ઠાએ પોકાર કરી ચેતવણી આપી છે અને આલી ગઈ છે તો ચેલણા ! જેના સળંધમાં સ્વપ્ને પણ ખ્યાલ ન આવે. વારંવાર વિચાર્યા છતાં હવે એ કોકડું ઊકેલી શકાયું નથી ! (ચાહું) ચોકડી

ભાવનગર

શ્રી જૈન ધર્મ પ્રસારક સભાનો

સં. ૧૯૯૪ ના ચૈત્રથી સં. ૧૯૯૫ ના ફાગણ
સુધીનો ૫૮ મો વાર્ષિક રિપોર્ટ

જનરલ કમિટી

ગત વર્ષ આખરે ૩ પેટ્રન, ૩૨૦ લાઇફ મેમ્બર, ૧૩૨ પહેલા વર્ગના વાર્ષિક મેમ્બર, ૭ બીજા વર્ગના વાર્ષિક મેમ્બર અને ૧ ઓનરરી મેમ્બર મળી કુલ ૪૬૩ સભ્યો હતા, તેમાંથી શુદ્ધી ગયેલા ને બંધ થયેલા આદ કરતાં ને નવા થયેલા ઉમેરતાં પ્રસ્તુત વર્ષની આખરે ૫ પેટ્રન, ૩૨૫ લાઇફ મેમ્બર, ૧૩૩ પહેલા વર્ગના વાર્ષિક મેમ્બર, ૭ બીજા વર્ગના વાર્ષિક મેમ્બર ને ૧ ઓનરરી મેમ્બર કુલ ૪૭૧ રહ્યા છે.

પેટ્રન*

૧ શેઠ માણિકલાલભાઈ મનસુખભાઈ	અમદાવાદ
૨ શેઠ કીકાભાઈ પ્રેમચંદ રાયચંદ	મુંબઈ
૩ શેઠ નાગરદાસ પુરુષોત્તમદાસ	રાણપુર
૪ રાવળહાહુર કાંતિલાલભાઈ ઈશ્વરભાઈ જી. પી.	મુંબઈ
૫ શેઠ માણિકલાલ પ્રેમચંદ રાયચંદ	મુંબઈ

મેનેજીંગ કમિટી સં. ૧૯૯૪ ના ફાગણ શુદ્ધિ ૨ ને નવી નીમાણી છે,
તે નીચે પ્રમાણે—

પ્રમુખ

ઉપપ્રમુખ

૧ શા. કુંવરજી આણંદજી

૨ રા. રા. જીવરાજભાઈ ઓધવજી

જનરલ સેક્રેટરી

૩ ગાંધી અમરચંદ ઘેલાભાઈ હાલ મુંબઈ*

સેક્રેટરી

૪ મેતા સુનીલાલ નાગરદાસ

૫ શાહ અમરચંદ કુંવરજી

ખલ્લનચી

૬ શા. નેમચંદ ગિરધરલાલ

*૧ નવા વર્ષમાં શેઠ માણિકલાલભાઈ સુનીલાલે પેટ્રનપણું સ્વીકાર્યું છે.

*૨ સં. ૧૯૯૫ ના આસો વદિ ૧ રવિવાર રાત્રે મુંબઈ-મહુડખાતે સ્વર્ગવાસી થયા છે.

મેન્ગરો

- ૭ પરી. ચુનીલાલ હુલભણ
 ૮ શેઠ છેાટાલાલ નાનચંદ
 ૯ શા. ગુલાબચંદ આણંદભણ
 ૧૦ શા. વિઠ્ઠલદાસ મૂળચંદ
 ૧૧ શા. જીવરાજભાઈ રતનભણ
- ૧૨ વોરા પરમાણંદ તારાચંદ
 ૧૩ વકીલ જગજીવનદાસ શિવલાલ
 ૧૪ વકીલ ભાઈચંદ અમરચંદ
 ૧૫ શા. કુંવરભણ નથુભાઈ
 ૧૬ શેઠ નાનચંદ કુંવરભણ

‘ શ્રી જૈન ધર્મ પ્રકાશ’ના તંત્રી તરીકે ભાઈ નરોત્તમદાસ દેવચંદને નિયુક્ત કરવામાં આવ્યા છે.

અસ્તુત વર્ષમાં મળેલી મિટીંગોમાં થયેલ કામકાજનો સાર.

આ વર્ષમાં ૨ જનરલ મિટીંગ અને ૬ મેનેજીંગ કમિટીની મિટીંગ મળી છે અને ૪ વખત સરકયુલરથી વિનંતિપત્રો મંજૂર કરવામાં આવ્યા છે.

૧ સં. ૧૯૯૪ ના ચૈત્ર વદિ ૧૪ મેનેજીંગ કમિટી.

નવા સભાસદોના ૩ વિનંતિપત્રો મંજૂર કર્યા.

૨ સં. ૧૯૯૪ ના અશાઠ શુદ્ધિ ૧ મેનેજીંગ કમિટીને સરકયુલર.

નવા સભાસદોના ૩ વિનંતિપત્રો મંજૂર કરવામાં આવ્યા.

૩ સં. ૧૯૯૪ અશાઠ વદિ ૬ મેનેજીંગ કમિટી.

૧ શ્રાવણ શુદ્ધિ ૩ ની સભાની ૫૭ મી વર્ષગાંઠ કાયમના રિવાજ મુજબ, શીહોર ઉજવવી, પૂજા ભણાવવી અને પ્રીતિભોજન કરવું એમ કરાવ્યું.

૨ જહાડરામના મેન્ગરોને શ્રાવણનો અંક મોડો જહાડર પડવાનો હોવાથી આ વખત કાઠી મોકલીને જાળર આપવા. હવે પછી અશાઠના અંકમાં જ લખીને જાળર આપવાનું કરાવ્યું.

૪ સં. ૧૯૯૪ ના શ્રાવણ વદિ ૮ મેનેજીંગ કમિટી

૧ નવા સભાસદોના ૧૦ વિનંતિપત્રો મંજૂર કરવામાં આવ્યા.

૨ શ્રાવણશુદ્ધિ ૩ ની વર્ષગાંઠમાં થયેલ ખર્ચ કેટલીક ચર્ચા સાથે મંજૂર કર્યો. ૩ ઇલેક્ટ્રિકનું ફિટીંગ જગડી ગયેલું હોવાથી નવું કરાવવાનું કરાવ્યું અને તેમાં જે ખર્ચ થાય તે મંજૂર કરવાનું કરાવ્યું.

૫ સં. ૧૯૯૫ ના કાર્તિક શુદ્ધિ ૪ મેનેજીંગ કમિટી

શ્રીમુંગઈથી જૈન કોન્ફરન્સ મેળવવા સંગંધી પ્રયત્ન કરવા રા. રા. કાંતિલાલ ભાઈ ઇશ્વરભાઈ તથા ભાઈ મોતીચંદ ગિરધરલાલ ચોક્કીસિટર કા. શુદ્ધિ ૬ કે આવનારા હોવાથી તેમના સત્કાર માટે સ્પેશીયલ જનરલ સભા બોલાવવાનું અને રીતસર પાર્ટી આપવાનું કરાવ્યું.

૬ સં. ૧૯૯૫ના કાર્તિક શુદ્ધ ૬ જનરલ સભા

રા. રા. કાંતિલાલભાઈ ઇશ્વરલાલભાઈ તથા મોતીચંદ ગિરધરલાલ જૈન કોન્ફરન્સના કાર્ય પરત્વે અહીં આવતાં જનરલ સભા બોલાવવામાં આવી. બીજા સંભાવિત જૈન ગૃહસ્થોને પણ આમંત્રણ આપવામાં આવ્યું. યોગ્ય શબ્દોમાં તેમનો સત્કાર કર્યા બાદ આ-ટિફિનપાર્ટી કરવામાં આવી. પ્રાંતે પાનગુલાળ આપવા સાથે મેળાવટો જરણાસ્ત કર્યો.

૭ સં. ૧૯૯૫ ના કાર્તિક વદિ ૨ સરકચુલર

નવા સભાસદોના વિનંતિપત્રો ૩ મંજૂર કરવામાં આવ્યા.

૮ સં. ૧૯૯૫ ના માગશર શુદ્ધ ૮ મેનેજીંગ કમિટી

રા. રા. કાંતિલાલભાઈ ઇશ્વરલાલભાઈ સભાનું પેટ્રોનપણું સ્વીકાર્યું તે હકીકત રોશન કરી અને તેમના ફોટા સાથે તેમની સખાવતની દૃંકી હકીકત હવે પછીના અંકમાં મૂકવાનું ઠરાવ્યું.

૯ સં. ૧૯૯૫ ના માગશર વદિ ૭ મેનેજીંગ કમિટી

સં. ૧૯૮૩ ના ચૈત્રથી સં. ૧૯૯૪ ના ફાગણ સુધીનો હિસાબ ને રિપોર્ટ રજૂ કર્યો અને તે રિપોર્ટ મંજૂર કરવા માટે માગશર વદિ ૧૪ શે જનરલ સભા બોલાવવાનું ઠરાવ્યું. ભાવનગરના દરેક સભ્યોને કાર્ડો છપાવીને બજાર આપવા ઠરાવ્યું.

૧૦ સં. ૧૯૯૫ ના માગશર વદિ ૧૪ જનરલ સભા

સં. ૧૯૯૩ ના ચૈત્રથી સં. ૧૯૯૪ ના ફાગણ સુધીનો સભાનો ૫૭ મો રિપોર્ટ ને હિસાબ રજૂ કરવામાં આવ્યો તે મંજૂર કર્યો સરવૈયામાં રહેલ ફેર બાળત શા. ગુલાબચંદ મેરાજને હિસાબ તપાસવા માટે આપવાનું ઠરાવ્યું અને પસાર થયેલ રિપોર્ટ છપાવીને માસિક સાથે વહેંચવાનું ઠરાવ્યું.

૧૧ સં. ૧૯૯૫ના પોષ શુદ્ધ ૯ સરકચુલર

નવા સભાસદોના ૨ વિનંતિપત્ર મંજૂર કરવામાં આવ્યા.

૧૨ ૧૯૯૫ના ફાગણ શુદ્ધ ૧૫ સરકચુલર

નવા સભાસદોના ૪ વિનંતિપત્ર મંજૂર કરવામાં આવ્યા.

સભાનું નાણા પ્રકરણી ખાતું

આ ખાતાની હકીકત જાણવા માટે નીચે જણાવેલા દશ ખાતાનો ઉપજ-ખર્ચ અને છેવટનું સરવૈયું વાંચવા તસ્દી લેવી. વિશેષ જાણવાની ઇચ્છાવાળા સભ્યે સભાના વહીવટી ચોપડા ઉપરથી માહિતી મેળવવી.

૧ સભાખાતું

જમે ખાતું

૧૧૧૧૦૧ કાર્તિક શુદ્ધ ૧ તથા શુદ્ધ ૫ મે જ્ઞાન પાસે આવ્યા તે ૨૦૨૧૧૧ના લેટ આવેલી બુકોના તથા માસિકની ફાઈલોના

મેન્બરો

૭ પરી. ચુનીલાલ દુલભજી	૧૨ વોરા પરમાણુદ તારાચંદ
૮ શેઠ છોટાલાલ નાનચંદ	૧૩ વકીલ જગજીવનદાસ શિવલાલ
૯ શા. શુભાળયંદ આણુદજી	૧૪ વકીલ ભાઈચંદ અમરચંદ
૧૦ શા. વિકુલદાસ મૂળચંદ	૧૫ શા. કુંવરજી નયુભાઈ
૧૧ શા. જીવરાજભાઈ રતનજી	૧૬ શેઠ નાનચંદ કુંવરજી

‘ શ્રી જૈન ધર્મ પ્રકાશ ’ના તંત્રી તરીકે ભાઈ નરોત્તમદાસ દેવચંદને નિયુક્ત કરવામાં આવ્યા છે.

અસ્તુત વર્ષમાં મળેલી મિટીંગોમાં થયેલ કામકાજનો સાર.

આ વર્ષમાં ૨ જનરલ મિટીંગ અને ૬ મેનેજીંગ કમિટીની મિટીંગ મળી છે અને ૪ વખત સરકયુલરથી વિનંતિપત્રો મંજૂર કરવામાં આવ્યા છે.

૧ સં. ૧૯૯૪ ના ચૈત્ર વદિ ૧૪ મેનેજીંગ કમિટી.

નવા સભાસદોના ૩ વિનંતિપત્રો મંજૂર કર્યા.

૨ સં. ૧૯૯૪ ના અશાઠ શુદ્ધિ ૧ મેનેજીંગ કમિટીને સરકયુલર.

નવા સભાસદોના ૩ વિનંતિપત્રો મંજૂર કરવામાં આવ્યા.

૩ સં. ૧૯૯૪ અશાઠ વદિ ૬ મેનેજીંગ કમિટી.

૧ શ્રાવણ શુદ્ધિ ૩ ની સભાની પાઠ મી વર્ષગાંઠ કાયમના સિવાજ મુજબ શીહોર ઉજવવી, પૂજા લાજાવવી અને પ્રીતિભોજન કરવું એમ ઠરાવ્યું.

૨ બહારગામના મેન્બરોને શ્રાવણનો અંક મોડો બહાર પડવાનો હોવાથી આ વખત કાર્ડ મોકલીને બળર આપવા. હવે પછી અશાઠના અંકમાં જ લખીને બળર આપવાનું ઠરાવ્યું.

૪ સં. ૧૯૯૪ ના શ્રાવણ વદિ ૮ મેનેજીંગ કમિટી

૧ નવા સભાસદોના ૧૦ વિનંતિપત્રો મંજૂર કરવામાં આવ્યા.

૨ શ્રાવણશુદ્ધિ ૩ ની વર્ષગાંઠમાં થયેલ ખર્ચ કેટલીક ચર્ચા સાથે મંજૂર કર્યો.

૩ ઇલેક્ટ્રિકનું ફિટીંગ બગડી ગયેલું હોવાથી નવું કરાવવાનું ઠરાવ્યું અને તેમાં જે ખર્ચ થાય તે મંજૂર કરવાનું ઠરાવ્યું.

૫ સં. ૧૯૯૫ ના કાર્તિક શુદ્ધિ ૪ મેનેજીંગ કમિટી

શ્રીમુંબઈથી જૈન કોન્ફરન્સ મેળવવા સંબંધી પ્રયત્ન કરવા રા. રા. કાંતિલાલ-ભાઈ ઇન્દરભાઈ તથા ભાઈ મોતીચંદ ગિરધરલાલ સોલીસિટર કા. શુદ્ધિ ૬ કે આવનારા હોવાથી તેમના સત્કાર માટે સ્પેશીયલ જનરલ સભા બોલાવવાનું અને રીતસર પાર્ટી આપવાનું ઠરાવ્યું.

૫૫૨૧૧૧ સભાસદોને માસિક લેટ આપ્યું તેના

૧૪૪) લાવનગરના સભાસદો ૧૪૪ને દર રૂ. ૧) ૪૦૮૧૧૧ બહારગામના
સભાસદો ૩૨૭ ને દર રૂ. ૧૧

૧૬૬૭૧૧૧ માસિકના વેલ્યુ કરવાથી તેમજ મનીઓર્ડર વિગેરેથી વસુલ આવ્યા તે
૨૫૭૩૧૧૧

ઉધાર ખાતુ

૧૧૫૦૧૧૧ માસિકના બાર અંક છપામણના તથા કાગળખર્ચના
૭૨૪૧૧ છપામણના અંક ૧૨ ના કારમ ૫૪૧૧૧ તથા બાર માસના
ટાઈટલના કારમ ૬ કુલ કારમ ૬૦૧૧૧ ના રૂ. ૧૨) લેજે

૩૦) ટાઈટલ દ્વિરંગી છપાવવાના

૩૧૩૧૧૧ કાગળ રોયલ રીમ ૩૫) ૧૬-૨૧ રૂ. ૮૧૧ લેજે

૮૨)૧૧૧ પુઠા માટે આર્ટપેપર રીમ ૮) રૂ. ૧૦૧ લેજે

૬૦) પ્રકૃત તપાસામણના કારમ ૬૦ ના દર રૂ. ૧)

૨૨) રેપરના કાગળના તથા છપામણના

૪૦૦૧૧૧૧૧ પોસ્ટેજ સંબંધી તથા વી. પી. સંબંધી ખર્ચના

૩૦૧૧૧૧૧૧ પરચુરણ ખર્ચના

૧૬૬૭૧૧૧૧

ગયા વર્ષના બાકી લેણા રૂ. ૭૧૮૧૧૧ ઉમેરતાં કુલ રૂ. ૨૩૮૨)૧૧ થયા
તે જમીની રકમમાંથી બાદ કરતા રૂ. ૧૬૧)૧૧ નો વધારો રહ્યો તે શ્રી જૈન
ધર્મ પ્રકાશના હાંસલખોટ ખાતે લખે જવામાં આવ્યા છે.

૩ શ્રી જૈન ધર્મ પ્રકાશનું હાંસલ ખોટ ખાતું

આ ખાતે રૂ. ૨૬૨૧૧૧૧ લેણા હતા તેમાં ઉપર જણાવેલા રૂ. ૧૬૧)૧૧
જમે આવતા રૂ. ૧૦૧૧૧૧ લેણા રહ્યા છે.

૪ વ્યાજ ખાતું

આ ખાતે પડેલા ત્રોટના રૂ. ૫૫૫૧૧૧ સભાખાતે ઉધારી વાળ્યા છે.

૫ શ્રી સલાની લાઇબ્રેરી ખાતું

આ ખાતે ગયા વર્ષની આખરે રૂ. ૬૪૬૧૧૧૧ લેણા હતા તેમાં બુકો
નવી ખરીદ કરી તેના તથા લેટ આવેલી બુકોના રૂ. ૩૦૩૧૧૧૧ ઉધરતાં રૂ. ૬૭૬૧૧૧૧
થયા છે તેની વર્ગવાર વિગત નીચે મુજબ-

૨૬૬૨-૧૦-૩ વર્ગ પહેલાની જૈન બુકો

૩૦૨૭

૪૨૮-૮-૦ વર્ગ બીજાની સંસ્કૃત જૈનેતર બુકો

૨૪૩

૨૮૧૭-૧૦-૦ વર્ગ ત્રીજાની નીતિ સંબંધી બુકો

૨૫૮૬

૪૪૧-૦-૦ વર્ગ ચોથાની હસ્તલિખિત પ્રતો	૬૮
૧૩૬૪-૮-૦ વર્ગ પાંચમાની માસિકની કૃષ્ણલેા	૬૮૧
૧૬૭-૧૦-૦ વર્ગ છઠ્ઠાની ઇંગ્રેજી બુકો	૧૩૦
૧૫૨૩-૧૧-૦ વર્ગ સાતમાની જૈન ધર્મની છાપેલી પ્રતો	૭૬૨
૬૭૬૫-૬-૩	૭૫૦૦
ગતવર્ષ આખરે નકલ ૭૨૮૬ હતી તેમાં ૨૧૪ વધવાથી કુલ નકલ ૭૫૦૦ થઈ છે.	

૬ સભાસદોનું ફી ખાતું

જન્મે ખાતું

૧૬૦૨) સભાના મકાનભાડાની ઉપજતા

૪૩૬)ગા|| સભાસદોની વાર્ષિક શ્રીના

૨૦૩૮)ગા||

ઉધાર ખાતું

૧૦૩૨|| નોકર પગારના

૪૮૦) કા. મોહનલાલ મગનલાલ ૨૪૦) પંડિત જગજીવનદાસ પોપટલાલ

૧૮૦) કા. ન્યાલચંદ નરોત્તમ ૧૩૨|| કા. મણિલાલ મૂળચંદ

૫૨) પાણી લરામણ વિગેરે કામના ગાર્ધ હેમીને માસ ૧૩ ના

૫૫૨|| સભાસદોને શ્રી જૈન ધર્મ પ્રકાશ લેટ આપ્યું તેનાં.

૧૪૪) ભાવનગરના સભાસદો ૧૪૪ ને દર રૂ. ૧) લેજે.

૪૦૮|| ગહારગામના સભાસદો ૩૨૭ ને દર રૂ. ૧૧ લેજે.

૧૨૨) ગા|| ઈલેક્ટ્રિક લાઇટના નવા ફિટીંગના રૂ. ૧૫૦) અને માસ ૧૨ ના

ખર્ચના રૂ. ૬૪૧- કુલ રૂ. ૨૪૪૧- ના લાગ અરધાના.

૩૦|| સભાના મકાનના વિમાના.

૪૦|| ગાંધ ધરેલા મેગરો પાસે લેણી રહેલી શ્રીના માંડી વાળ્યા તે.

૩૭) ગા|| પાસ ગાળતોના ખર્ચના.

૩|| શેત્રંજના. ૬) પ્રથમના માનપત્ર વળતના મોટર ભાંડાના.

૧૦|| તકીઆના. ૭) મણિલાલ ગાલાભાઈના માનમાં પાર્ટીના

૨|| ઓછાડાના. ૬|| માણસોને સાકર અને ઓણીના.

૩|| પા|| પરચુરણ ખર્ચના. ૧૨||-૨૨||

૧૬૦૩) ગા||

ઉપર પ્રમાણે ઉપજમાંથી ખર્ચ ગાદ કરતાં રૂ. ૧૩૪૧|| નો વધારો

પડવાથી આ ખાતે રૂ. ૩૭૬૪|| દેવા હતા તે રૂ. ૩૬૨૮|| થયા છે.

૭ શ્રી લાઇફમેમ્બરોનું ફી ખાતું

આ ખાતે જન્મે આવેલા રૂ. ૧૫૮૧)ની વિગત

૫૧) મેતા કાંતિલાલ સૂરચંદ

પાટણ

૫૦) શા. વલ્લભદાસ લલ્લુભાઈ	લાવનગર
૫૧) શેઠ ચીમનલાલ ઝવેરભાઈ	"
૫૧) શા. હરગોવિંદ સોમચંદ	"
૫૧) શેઠ મણિલાલ સાંકળચંદ	અમદાવાદ
૫૧) શેઠ શુભાળચંદ નગીનદાસ	"
૫૦) શા. વિનયચંદ હરજીવન	લાવનગર
૨૫) શા. ગિરધરલાલ પીતામ્બર	"
૫૧) શેઠ છોટાલાલ જમનાદાસ	અમદાવાદ
૫૦) શા. વિનયચંદ શુભાળચંદ	લાવનગર
૧૦૦) શેઠ રતિલાલ વાડીલાલ પુનમચંદ	મુંગમ્
૫૦૦) રાવળહાદુર કાંતિલાલભાઈ ઈશ્વરલાઈ	"
૫૦૦) શેઠ માણેકલાલભાઈ પ્રેમચંદ રાયચંદ	"

૧૫૮૧)

આ ખાતે રૂ. ૨૬૭૭૨૧ દેવા હતા તેમાં રૂ. ૧૫૮૧) ભળવાથી કુલ રૂ. ૨૮૩૫૩૧ થયા છે. આ રકમ સભાના મકાનમાં વપરાયેલી હોવાથી આ રકમના વ્યાજ ગદલ મકાનભાડું સમાસદોની શ્રી ખાતે જમે કરવામાં આવે છે. આ વર્ષે ભાડાના રૂ. ૧૬૦૨) ઉપજ્યા છે.

૮ ગ્રાવણ શુદ્ધિ અને સભાની વર્ષગાંઠ ખાતું

આ ખાતે રૂ. ૪૨૬૪૧૦૧ દેવા હતા ને વ્યાજના રૂ. ૧૮૨૧૧૧૮ જમે થયા, કુલ રૂ. ૪૪૪૭૧૧૯ થયા, તેમાંથી ગ્રાવણ શુદ્ધિ અને ખર્ચના રૂ. ૨૧૫૧૧૧ થયા તે ગાદ જતાં બાકી રૂ. ૪૨૩૧૧૦૧ દેવા રહ્યા છે.

૯ કાર્તિક શુદ્ધિ દના સ્વામીવાત્સલ્ય ખાતું

આ ખાતે રૂ. ૫૩૮૧૦૧ દેવા હતા ને રૂ. ૩૦) રિવાજ મુજબ વ્યાજના જમે કરતાં રૂ. ૫૬૮૧૦૧ થયા, તેમાંથી કાર્તિક શુદ્ધિ દના આ-ટિફિનખર્ચના રૂ. ૩૩૦ થયા તે ગાદ કરતાં બાકી રૂ. ૫૩૫૮૦૧ દેવા રહ્યા છે.

૧૦ સભાના મકાનખાતું

આ ખાતે શેઠ નાગરદાસ પુરુષોત્તમદાસ પાસેથી આવેલા રૂ. ૨૫૦૦૦) ગાદ કરતાં રૂ. ૨૫૧૨૪) લેણા હતા, પ્રસ્તુત વર્ષમાં રૂ. ૨૬)ના પરચુરણ ખર્ચના ઉધર્યા એટલે કુલ રૂ. ૨૫૧૫૦)ના લેણા થયા છે. આ મકાનનું ભાડું જે ઉપજે છે તે સમાસદોની શ્રી ખાતે જમે કરવામાં આવે છે.

ઉપર જણાવેલા દશ ખાતાની હકીકત વાંચતાં સભાની નાણાસંજોગી સ્થિતિ સમજવામાં આવશે. હવે એ પ્રમાણે વધારે ઘટાડો થતાં છેવટે સભાની સ્થિતિ શી રહી છે તે આ સાથે આપેલા છેવટના સરવૈયા ઉપરથી સમજી શકાશે.

સ્પષ્ટતા

સભા ખાતે પ્રસ્તુત વર્ષમાં રૂ. ૬૩૦૦-૦૦ નો ત્રોટો પડ્યો છે, તેમાં રૂ. ૫૫૫૦ વ્યાજખાતાના ત્રોટાના છે. તેનું કારણ એ છે કે-જે જે રકમોનું વ્યાજ આપવું પડે છે તે રકમ વેચાણ પુસ્તકોમાં રોકાયેલી હોવાથી તેનું વ્યાજ આપવું પડે તે ત્રોટામાં આવે છે, પરંતુ એ ત્રોટો અને સાધુ-સાધ્વીઓને તથા સંસ્થાઓને લેટ ખાતે પુસ્તકો આપવામાં ખર્ચ થાય છે તે પુસ્તક વેચાણના હાંસલખાતે જે આવક થાય છે તે ગદલ જ ગણવાના છે.

પ્રસ્તુત વર્ષમાં ઇલેક્ટ્રિકનું ફિટીંગ નવું કરાવતા રૂ. ૧૫૦) નો ખર્ચ થવાથી તે પણ ખર્ચના વધારામાં ગણવાના છે.

સભાનો હેતુ

સભાનો હેતુ ખાસ જ્ઞાનનો પ્રસાર કરવાનો છે, તે બે પ્રકારે થાય છે. નવા નવા પુસ્તકો પ્રસિદ્ધ કરવાથી અને જ્ઞાનદાન આપનારા ખાતાઓને સહાય આપવાથી. પ્રસ્તુત વર્ષમાં ગહાર પટેલ પુસ્તકોનો નોંધ આ નીચે આવેલ છે અને જ્ઞાનદાન આપનાર સંસ્થા શ્રી વૃદ્ધિચંદ્રજી જૈનશાળાને રૂ. ૧૦૦) ની, શ્રી વૃદ્ધિચંદ્રજી સામાયિકશાળાને રૂ. ૨૦)ની, શ્રી ઉજ્જવળાઈ જૈન કન્યાશાળાને રૂ. ૧૨૫) ની અને જૈન સંસ્કૃત પાઠશાળાને એક પંડિતના વાર્ષિક પગારના રૂ. ૨૪૦) ની એમ કુલ રૂ. ૪૮૫) ની મહદ આપવામાં આવે છે આ રીતે બંને પ્રકાર તરફ હિંદિ રાખવામાં આવે છે.

સભાનું પુસ્તક પ્રસિદ્ધિખાતું

પ્રસ્તુત વર્ષમાં વિશેષ પુસ્તક ગહાર પટેલ નથી, કારણ કે કેટલાંક પુસ્તકો મોટા હોવાથી પ્રેસમાં છે તે હવે પછીના વર્ષમાં ગહાર પડવાના છે.

ગહાર પટેલની વિગત

- ૧ શ્રી શાંતસુધારસ સંક્ષેપ (સા લાભશ્રોણ) ૪ બાર વ્રતની પૂજા સાર્થ વિગેરે
- ૨ શ્રી શાંતસુધારસભાગ રત્ને (લે મૌક્તિક) ૫ જૈન વિવાહ વિધિ આવૃત્તિ ૨ જી
- ૩ નવાણ પ્રકારી પૂજા સાર્થ વિગેરે ૬ જ્ઞાનસહસ્રનામ વિગેરે સાર્થ

૭ શ્રાવિકા સુબોધ

પ્રેસમાં છે તેની વિગત

- ૧ શ્રી સમવાયાંગસૂત્ર મૂળ, મૂળાર્થ ને ટીકાર્થ
- ૨ શ્રી સિદ્ધર્ષિ ઉપનિતિભવપ્રપચ્ચા કથાનો વિભાગ ૪ થો.
- ૩ શ્રી ત્રિપદિશલાકા પુરુષ ચરિત્ર ભાષાંતર. પર્વ ૮-૯. આવૃત્તિ ૫૧જી
- ૪ પ્રતિક્રમણના હેતુ આવૃત્તિ ૫૧જી*

* અત્યારે ઉપરોક્ત ચારે પુસ્તકો છપાઈને ગહાર પડી ગયા છે.

સંવત ૧૯૬૫ ના ફાગણ વદિ ૦) સુધીનું સરવૈયું

	ઉ
૨૬૬૧૧૮- શ્રી સભા ખાતે	૬૭૬૫૧૮- સભાની લાઇબ્રેરી ખાતે
૩૬૨૬૧૧૮- શ્રી સભાસદોની શ્રી ખાતે	૨૧)૮૧૧- ટિકિટના મેળ ખાતે
૮૩૫૩- લાઇફમેમ્બરોની શ્રી ખાતે	૪૬૬૩૧૮- વૈયવાના પરચુરણ પુસ્તકો
૪૨૩૧૧૮- શ્રાવણ શુદ્ધ ૩ ની વર્ષગાંઠ ખાતે	ખાતે
૫૩૫)૦૧- કાર્તિક શુદ્ધ ૬ ના સ્વામીવાત્સલ્ય ખાતે	૨૧૬૬૬૧૮- સભાની છપાવેલી બુકો
૫૨૪૧૧૮- વૈયવાની અનેક બુકોના કમિશન ખાતે	ખાતે
૩૭૫૬૧૧૮- શ્રી જીવદયા ખાતે	૧૦૧૧૮- જૈન ધર્મ પ્રકાશના હાંસલ
૨૧૩૩)૮- શેઠ ત્રિલોચનદાસભાણુ જૈન કન્યાશાળા ખાતે	ખોટ ખાતે
૮૩૨)૮- બહેન મોંઘી ગિરધરલાલ લગ્ન રમારક ખાતે	૨૫૧૫૩૧- સભાના મકાન ખાતે
૩૧૫૧૮- શ્રાવણ શુદ્ધ ૩ ને માછલાની જળ છોડાવવાખાતે	૩૩૮૧- સભાના મકાનના ભાડુત
૧૪૪૧૦૧- શા. ડાયાલાલ હકમચંદના કાર્તિક શુદ્ધ ૨ ને જૈન કન્યાશાળામાં પ્રભા	ખાતે
૨૪૦૧૧૦૧- શ્રી જૈન મોર્ટિંગ ખાતે	૧૧૪૨૧- શ્રી મહોદય પ્રેસમાં છપા-
૬૬૬)૮- શ્રી સિદ્ધર્ષિ ચરિત્ર છપાવવા ખાતે	વવાના કાગળો ખાતે
૧૫૦૦) શ્રી સમવાયાંગ સૂત્ર છપાવવા ખાતે	૧૫૪૮૧૧- બુકસેલરો વિગેરેને ખાતે
૫૨૬૭)૦૧૧- બુકો છપાવવા બાળતના જુદી જુદી રકમોના મળીને	૧૬૮)૦૧૧- ચાલુ તથા ગાંધ ધ્યેલા
૧૬૫૧૮૧૧- શરાણી દેવા-પરચુરણ	સભાસદોને ખાતે
૪૫૦૧૧૮- લાઇફ મેમ્બરોના, લાઇબ્રેરી ડિપોઝિટના, વાર્ષિક સભાસદના	૧૬૫૧૮- ઉબજેક ખાતામાં પરચુરણ
૨૪૧૧૧૮- પરચુરણ ઉબજેક ખાતે	૧૭૭૧- લાઇફ મેમ્બરોને ખાતે
૬૮૧૦૨૧૧- ૩૧ ૬૧૦૧૧ ફેર રહે છે	૨૮૦૬) ભાવનગર દરબારી સેવિંગ
	બેંક ખાતે
	૮૪૧૧૮- શ્રી પુરાંત જલુશે

આ રિપોર્ટ ને હિસાબ સં. ૧૯૬૫ ના આસો વદિ ૧૨ ની જનરલ સભામાં મંજૂર કરવામાં આવ્યો છે.

શ્રી સિદ્ધક્ષેત્ર જૈન બાલાશ્રમ-પાલીતાણા

(સ્થાપના—સંવત ૧૯૬૨ ના ચૈત્ર શુદ્ધિ ૧૦)

ભાદરવા માસની પત્રિકા

ધાર્મિક પ્રવૃત્તિઓ—નિયમાનુસાર સામાયિક, પ્રતિક્રમણ, ગુરુવંદન, પ્રભુપૂજા વગેરે થયા કરે છે. શ્રી મહાવીરસ્વામી ભગવાનના જન્મવાંચનના દિવસે વિદ્યાર્થીઓએ શ્રીકૃષ્ણથી ઉત્સવ ઉજવ્યો હતો. ભાદરવા શુદ્ધિ ૪ ના દિવસે વિદ્યાર્થીઓએ ઉપવાસનો તપ કર્યો હતો અને સંવત્સરી પ્રતિક્રમણ કર્યું હતું. ઘોડીઆ પારણાના વરઘોડામા વિદ્યાર્થીઓએ ઉત્સાહપૂર્વક ભાગ લીધો હતો. પર્યુષણપર્વનું રૂડી રીતે આરાધન કર્યું હતું. ભાદરવા શુદ્ધિ ૯ ના રોજ પચકલ્યાણકની પૂજા ભણાવવામા આવી હતી પર્યુષણમાં વિદ્યાર્થીઓ વ્યાખ્યાનમાં જતા હતા.

આવક

૧૪૪-૬-૩	શ્રી નિર્વાહ ફંડ ખાતે	૧૧-૦-૦	શ્રી વાર્ષિક મદદ ખાતે
૪૮૩ ૧૨-૦	શ્રી ભોજન ફંડ ખાતે	૧૦-૦-૦	શ્રી કેળવણી ફંડ ખાતે
૩૧-૦-૦	શ્રી ડેડસ્ટોક ફંડ ખાતે	૧૧૨૬-૦-૦	શ્રી સ્વામીવાત્સલ્ય
૨૦૨-૦-૦	શ્રી દૂધ ફંડ ખાતે		ટ્રસ્ટ ફંડ ખાતે
૪૦-૦-૦	શ્રી દેરાસર ખાતે	૨૦૨-૦-૦	શ્રી આંગી ફંડ ખાતે

૨૨૫૩-૨-૬

જમણવાર—

૧. શ્રી વીશાશ્રીમાળી મહાજન	પાલીતાણા	ભા. શુ. ૧
૨. શેઠ મોહનલાલ વસનથ	પોરબંદર	ભા. શુ. ૩
૩. શેઠ પ્રેમચંદ ત્રીકમથ	પાલીતાણા	ભા. શુ. ૫.
૪. શેઠ હરગોવિંદદાસ જીવણદાસ	તળાજ	ભા. શુ. ૭
૫. શેઠ કુવંજી મૂળચંદ	ભાવનગર	ભા. શુ. ૬
૬. શેઠ મોતીલાલ જીડાભાઈ	ભાવનગર	ભા. વ. ૩.
૭. શેઠ વાડીલાલ અતુલજીભાઈ	ભાવનગર	ભા. વ. ૭.
૮. બાઈ મણિ મોતીચંદ	પાલીતાણા	ભા. વ. ૧૩.

લેટ-પાલીતાણા સ્ટેટ તરફથી આગાખાન એન્ડ હીઝ એસેસ્ટર્સની ખુકો ૧૦.

સમાજના દાનવીરોને—હજી સંસ્થાના મકાનો ખાતે રૂ. ૮૦૦૦) લેટલી રકમ લેણી પડે છે, નેમ જ દેગસર ખાતે પણ રૂ. ૩૫૦૦) નો તૂટો છે. ભોજન-શુદ્ધ તથા સ્ટાફ ક્ષર્ણર્સ સાથે યોગ્ય શરતે સારી મદદ કરનાર દાતાનું નામ જોડવાનું છે. સંસ્થાના કાયમી નિભાવ સારુ “શ્રી સ્વામીવાત્સલ્ય ટ્રસ્ટ ફંડ” “શ્રી કેળવણી ટ્રસ્ટ ફંડ” “શ્રી દૂધફંડ” આદિ સ્થાપી ખાતાઓમાં હજી ઘણું કરવાનું છે. આપ મા બાલાશ્રમની જરૂરીયાતોમાં સહાયભૂત થતા રહેશે તેવી વિનંતિ છે.

શ્રી સિદ્ધિપિં

શ્રી ઉપમિતિભવપ્રપંચા કથા અંચ કે જેનું સાપાતર અમે ત્રણ ભાગમાં પ્રસિદ્ધ કરેલ છે, તેના કર્તા જેઓ અપૂર્વ વિદ્વાન હતા તેમનું ચરિત્ર ભાષા ભોતીચંદ ગિરધરલાલે ઘણા જ વિસ્તારથી લખ્યું છે તે અમે હાલમાં જ છપાવીને બહાર પાડ્યું છે. કોઈ પણ અંચ-કર્તાના અંચનું આવું સુદર પૃથક્કરણ કરેલ બહાર પડેલ નથી. એમાં કરેલો પ્રયાસ અવર્ણનીય છે એ છુકતા એકંદર પૃષ્ઠ ઉભી આડ પેછ સાગડસો થયા છે, એ છુક વાંચ્યા મિત્રાય એના પર અભિપ્રાય આપી શકાય તેમ નથી, તેથી મંગાવો, વાંચો ને વિચારો. અંચકર્તા ને અંચ જાને અજોડ છે. આ શ્રી ઉપમિતિભવપ્રપંચાનો ચોથો ભાગ જ છે. ચારે ભાગની ભેળી કિંમત રૂ. ૧૨૫ થાય છે તેના રૂ. ૧૦) લેવામાં આવશે. આ ચોથો ભાગ જ મંગાવનાર માટે કિંમત રૂ. ૩) છે. પોસ્ટેજ આડ આના લાગે છે.

જેમણે પ્રથમના ત્રણ ભાગ ભેળા રૂ. ૬૫૫ લીધા હશે તેની પાસેથી આ ચોથા ભાગના રૂ. ૨૫ લેવામાં આવશે. લાઇફમેમ્બર પાસેથી રૂ. ૨) લેવામાં આવશે. પોસ્ટેજ ભુલું.

શ્રી ઉપદેશપ્રાસાદ સાપાંતર

આ આખા અંચનું સાપાંતર અમે પાંચ ભાગમાં છપાવીને પ્રસિદ્ધ કરેલ છે. એમાં રચના ૨૪ ને વ્યાખ્યાન ૩૬૦ છે. દરેક વ્યાખ્યાનમાં એકેક કથા છે. પાંચે ભાગની કિંમત રૂ. ૧૧૫ થાય છે. તેના ભેળા મંગાવનાર પામેથી રૂ. ૧૦) લેવામાં આવશે. માત્ર ત્રીજો ભાગ જે નહુ વખતથી મળતો નહોતો તે હાલમાં પ્રસિદ્ધ કરેલ છે. તે મંગાવનાર પામેથી રૂ. ૨) લેવામાં આવશે. પોસ્ટેજ છ આના લાગે છે. આ અંચ પણ અજોડ છે. આવો વર્ષના દિવસ-પ્રમાણ વ્યાખ્યાનવાળો કોઈ અંચ નથી. સાપાંતર પણ મગલ સાપાંતર સુદર કરવામાં આવેલ છે

સદ્ગુણાનુરાગી મુનિરાજ શ્રી કર્પૂરવિજયજીનો

લેખ સંગ્રહ : ભાગ ૧ લો.

આ હુંકતી અંદર તેમના શ્રી જ્ઞેન ધર્મ પ્રકાશમાં ત્રીશ વર્ષ અગાઉ પ્રગટ થયેલા લેખોનો સંગ્રહ છે '૧૧૨ લેખો આપેલા છે. વાંચતા ઉપદેશ મળવા સાથે આત્મહિત થાય તેવા લેખો છે. જરૂર મંગાવો ને વાંચો. મુંબઈખાતે નીમાયેલી શ્રી કર્પૂરવિજયજી રમારક સમિતિના પ્રવાસનું આ પ્રથમ ફળ છે. ૩૫૦ પૃષ્ઠની પાકી બાંધેલી છુક છતાં કિંમત માત્ર પાંચ આના રાખેલ છે કપડાના પુઠાવાળીના છ આના છે. પોસ્ટેજ ચાર આના મુંબઈમાં સમિતિની ઝાંઢિસ-ગોપાળ જીવન, પ્રીન્સેમ રટ્ટીટ. મંત્રી નરોત્તમદાસ ભગવાનદાસ પાસેથી તેમજ ભાવનગરમાં અમારી સભાની ઝાંઢિસમાંથી પણ મળશે.

આ છુક જે સાધુ-સાધ્વી કે સંસ્થા મંગાવશે તેને માત્ર પોસ્ટેજના ચાર આનાથી મોકલવામાં આવશે. બીજા ભાગ તરતમાં બહાર પડશે

નવા સભાસદોના નામ.

૧ શા. નાનાલાલ ભાઈચંદ, અમદાવાદ.	પહેલા વર્ગના મેમ્બર
૨ શા. મણિલાલ દુલબજી, ભાવનગર (હાલ મુંબઈ)	પહેલા વર્ગના મેમ્બર
૩ શા. નેમચંદ મૂળચંદ, શીહોર.	હાઈફ મેમ્બર

શ્રી આચંબિલ વર્ધમાન તપ વિધિ.

હાલમાં જ નવી આવૃત્તિ બહાર પાડી છે. જરૂર મંગાવો ને તે તપ કરવા ઉજમાળ થાઓ. પાંચથી દશ નકલ બેટ-સો નક્કના રૂ. ૨) લેશુ.

શ્રી સમવાયાંગ સૂત્ર

મૂળ, મૂળાર્થ ને ટીકાર્થયુક્ત

બહુ પ્રવાસપૂર્વક તૈયાર કરેલ છે. દ્રવ્યાનુગોચરો અપૂર્વ સંગ્રહ છે. કિંમત રૂ. ૩) પોસ્ટેજ પંદર આના. રેલ્વેમાં મંગાવવાથી અર્ધ કમી લાગશે.

વર્ધપ્રબોધ અને અષ્ટાંગનિમિત્ત

આ છુકમાં સચિત્ર હસ્તરેખાસાન, સ્વપ્ન, દુષાદેય, સ્વરવિદ્યા, શુકનશાસ્ત્ર, શ્રી અને ધી પ્રાપ્તિ-મંત્ર, રોગનાશક સંક્રિત, ઉપસર્ગદર બળ, ભૂતપ્રેતપ્રભૃતિકષ્ટવિદારણ મંત્ર, દારિદ્ર્યનાશક અંશુકી પ્રયોગ ઉપરાંત દેવ અને દેવ તથા વર્ધ અને વાધુ વિષે, વળી મહમણ અને તિથિ-ફળાદિ સાથે માસ, પક્ષ, વાર, વૃદ્ધિક્ષતિથિનું પરિણામ-ફલ્લાદિ અનેક ઉપયોગી બાબતો સમાવેલી છે. આ એક મંથથી અનેક મંથોની ગરમ અરે તેમ છે. કિંમત પ્રથમ કરતાં અર્ધી રૂ. ૪) રાખી છે. પોસ્ટેજ છ આના. પ્રકાશક મારત્તર પોપટલાલ સાકરચંદ. કૃત્તાભટ્ટની પોળ-અમદાવાદ. તેમની પામેથી તેમજ અમારી પાસેથી પણ મળી શકશે.

મુદ્રક : શાહ ગુલામચંદ લક્ષ્મીભાઈ-શ્રી મહોદય પ્રિન્ટિંગ પ્રેમ, દાણાપીઠ-ભાવનગર

શ્રી જૈન ધર્મ પ્રકાશ

પુસ્તક ૫૫ મું

સંવત ૧૯૯૬

અંક ૯ મો

ભાર્ગશીર્ષ

પ્રકટકર્તા—

શ્રી જૈન ધર્મ પ્રસારક સભા
ભાવનગર

卐

વીર સંવત ૨૪૬૬

卐

ઉત્તમ ચારિત્રધારક, પ્રૌઢ વિચારશીલ, દીર્ઘદર્શી

ગુરુણીજી લાલશ્રીજીનું ખેદકારક પંચત્વ

આ માધ્વીના ગુણોનું વર્ણન કેટલું કરવું ? કર્યા હતા અને સાધ્વી લાલશ્રીજી નામ સ્થાપન
એની જોડના સાધ્વીસમુદાયમાં બહુ અદ્ય કયું હતું તેઓ માત્ર ૫-૭ દિવસના જીવરના વ્યા-
મખ્યામાં સાધ્વીઓ હશે. જાનાબપાસમાં સતત વિધીજનું વર્ષની વધે અને ૫૬ વર્ષના દીર્ઘ દીક્ષા-
ઉદ્ધમી, નવા નવા સૂત્રો ને ત્રયો લાપાતર સાથે પચાસે કાર્તિક વદિ દના પ્રાતઃકાળે સમાધિપૂર્વક
છપાવવામાં તે- શ્રી લાલનગરમાં
મજ પ્રકરણોનો કાળધર્મ પાગ્યા
અભ્યાસ કરાવ- છે. એમનો
વામાં અને છ- લાલનગર ના

તમના તરફથી
છેલ્લી છપાવેલી
લઘુ ચોવીશી
વીશી સંગ્રહમાં

આપ્યું છે. તે ઉપરથી તેમના જ્ઞાનરમિકપણાનો
ખ્યાલ આવશે

એમનો જન્મ મ. ૧૯૧૯માં અમદાવાદમાં
થયેલો હતો, જાર વર્ષની ઉંમરે પાણિયદણ
કયું હતું અને ૨૦ વર્ષની ઉંમરે ચારિત્ર્યદણ
કયું હતું. પૂજ્યપાદ ગણિવર્ષ શ્રી મુળચંદ્ર
જે તેમને વડીદીક્ષા આપીને માધ્વી ત્રિવેક-
માધ્વી ગુલામશ્રીજીની શિષ્યા

તત્કાલ તયા
પ્રકરણાદિકનો
અભ્યાસ કરે છે.
છેલ્લા ૧૬-૧૭

વર્ષથી શારીરિક કારણે લાલનગરમાં સ્થિતિ
કરીને રહ્યા હતા. તેમનું મંરૂત જ્ઞાન પણ
બહુ મારૂ હતું. તેમનો શિષ્યા-પ્રશિષ્યાનો
પરિવાર ૨૫૩૦ નો છે. અમે તેમના પરિ-
વારના માધ્વીઓને અંતઃકરણથી દિલાસો
આપીએ છીએ, તેમને પડેલા દુઃખમાં લાગ
લઈએ છીએ અને સ્વર્ગવાસી માધ્વીતા આ-
ત્માને શાંતિ ધૃમ્મીએ છીએ.

પુસ્તક ૫૫ મું { માર્ગશીર્ષ } અંક ૯ મો
વિ. સં. ૧૯૯૬ { વીરં સં. ૨૪૬૬ }

મોક્ષાર્થીના પ્રત્યહં જ્ઞાનવૃદ્ધિઃ કાર્યો (મુદ્રાલેખ)

શ્રી મહાવીર જિન સ્તવન.

(શું કહું ક્યની મ્હારી રાજ ? શી કહું ક્યની મારી ? એ દેશી.)

વિનતડી અવધારો નાથ ! વિનતડી અવધારો;
લાવ લાવ દુઃખડાં વારો નાથ ! વિનતડી અવધારો.
ચઉં થાવરં સગરે સગ તે ઝવિગલા, દુઃખ દુઃખ લાખ વખાણો;
સાધારણ વણુપ માનવ ચૌદહ, ચૌદહ લાખ પ્રમાણો નાથન
વિનતડી અવધારો. ૧

મુર નારક તિર્યંચ પંચેન્દ્રિય, ચઉં ચઉં લાખ વિચારો;
યોનિ લાખ દશ પ્રત્યેક વણુની, વણુદિ લેટે ધારો નાથ !
વિનતડી અવધારો. ૨.

ઇમ ચૌરાશી લાખ યોનિમાં, લક્ષતાં અનંતી વારો;
છેદન લેદન દુઃખ અતિ દીઠં, કહેતાં ન આવે પારો નાથ !
વિનતડી અવધારો. ૩

એ દુઃખ લોગવીને કંટાળી, શરણુ ગ્રંથું મેં તારું;
પ્રભુ લવસાગર પાર ઉતારો, કર્તવ્ય ન લુઓ મારું નાથ !
વિનતડી અવધારો. ૪

વીરજિનેશ્વર ! જગપરમેશ્વર, આત્મ અમર પદ હીને;
કર જોડીને ચતુર કહે છે, તુજ દરિસણે દુઃખ છીજે નાથ !
વિનતડી અવધારો. ૫

૧ પૃથ્વી, જલ, અગ્નિ, વાયુ. ૨ માન માન લાખ. ૩ જેઠદિગ, તેષ-
દિગ, ચઉરિન્દ્રિય ૪ બે, એ. ૫ વનસ્પતિ. ૬ ચાર ચાર લાખ.

समय नहीं फिर आयेगा ।

करना हो सो करले पहिले, समय नहीं फिर आयेगा ।
 अफसोस सिवा फिर बाकी कुछ भी, नहीं पास रह जायेगा ॥करना॥
 बैठा बैठा समय बितावे, नहीं आत्मका ध्यान ही लावे ।
 वीरथा गपसप खूब उड़ावे, सार न इसमें पायेगा ॥करना॥
 नर्क तिर्यक्से नीकला भाई !, पुन्यसे देह मनुष्यकी पाई ।
 फिर भी उत्तम कुलमें आई, क्या अब भी योंहीं गुमायेगा ? ॥करना॥
 साधन तुझको मीला अनुपम, धर्म भी पाया बड़ा अत्युत्तम ।
 देह निरोगी कंचन के सम, अब क्या और तुं चाहेगा ? ॥करना॥
 देव गुरु और धर्म तत्त्वका, जीवाजीवादि नवतत्त्वका ।
 अनुभव करले सर्व धर्मका, फिर तो निश्चय आयेगा ॥करना॥
 रहा आत्म है देहसे जुदा, मीला नीर और क्षीर सरीखा ।
 तु अविनाशी ये पुद्गल जैसा, फिर भी मोह बड़ायेगा ॥करना॥
 इसीलिये अब तत्त्व समझ ले, सर्व ममत्वको दूरे करदे ।
 साथ धृष्टामय जीवन करले, ज्ञान चक्षु खुल जायेगा ॥करना॥
 कौन ? कहाँ से आया हूँ मैं ? और मुझको जाना रहा कहाँ ? ।
 रीझता क्या ? इस नश्वर जगसे, यह सर्व भेद दीख जायेगा ॥करना॥
 सब कहैत है मेरा मेरा, तुं भी स्वार्थ साध ले तेरा ।
 नहीं करेगा फिर तुं कैरा, जरा जन्म मिट जायेगा ॥करना॥
 यही सार आनेका जगमें, दान शील तप भावको करसे ।
 धार धर्म फिर कर जीवनमें, समय सार्थ हो जायेगा ॥करना॥
 सर्वविरतिको धार सके तो, धार नहीं तो देशविरतिको ।
 शिखर दूरकर कायरपनको, मोक्ष निकट आ जायेगा ॥करना॥
 संसार स्वर्ग समझ चही कहावे, ज्ञान ध्यानमय तुं होजावे ।
 देव स्वर्गके आश लगावे, तब ही श्रेष्ठ कहायेगा ॥करना॥
 नहीं करेगा कुछ जीवनमें, दुःख कटायेगा क्षण क्षणमें ।
 अस्तव्यस्त फिर होगा मनमें, काग रतन ले जायेगा ॥करना॥
 राज यही है तुझसे विनति, करले धर्मसे खूब ही प्रीति ।
 मिट जायेगा सर्व ही भीति, तब अजर अमर हो जायेगा ॥करना॥

राजमल भंडारी.

કાળ કોઈને નહિ મૂકે

(હરિગીત.)

- મોતીતણી માળા ગળામાં મૂક્યવંતી મલકતી,
હીરાતણા શુભ હારથી જાહું કંઠકાતિ બળકતી;
આભૂષણોથી ઓપતા લાગ્યા મરણને જોઈને,
જન જાણીએ મન માનીએ નવ કાળ મૂકે કોઈને ૧
- મણિમય મુગટ માથે ધરીને કર્ણ કુંડળ નાખતા,
કાંચન કરાં કરમાં ધરી કશીએ કયાશ ન રાખતા;
પણમાં પડ્યા પૃથ્વીપતિ એ લાન ભૂતળ જોઈને,
જન જાણીએ મન માનીએ નવ કાળ મૂકે કોઈને. ૨
- દશ આગળીમાં માંગળિક સુદ્રા જડિત માણિક્યથી,
જે પરમ પ્રેમે પેરતા પોંચી કળા જારીકથી;
એ વેઠ વીટી સર્વ છોડી ચાલીયા મુખ ધોઈને,
જન જાણીએ મન માનીએ નવ કાળ મૂકે કોઈને. ૩
- મૂછ વાંકડી કરી કાંકડા થઈ લીંબુ ધરતા તે પરે,
કાપેલ રાખી કાતરા હરકોઈનાં હૈયાં હરે;
એ સાકડીમા આવીયા છટક્યા તણ સહુ મોઈને,
જન જાણીએ મન માનીએ નવ કાળ મૂકે કોઈને. ૪
- છ ખાંડના અધિરાજ જે ચક્રે કરીને નીપજ્યા,
બ્રહ્માંડમાં બળવાન થઈને ભૂપ લારે ઉપજ્યા;
એ ચતુર ચક્રી ચાલીયા હોતા નહોતા હોઈને,
જન જાણીએ મન માનીએ નવ કાળ મૂકે કોઈને ૫
- જે રાજનીતિનિપુણતામાં ન્યાયવંતા નીવડ્યા,
અવળા કયે જેના જઘા સવળા સદા પાસા પડ્યા;
એ લાગ્યશાળી લાગીયા તે ખટપટો સૌ જોઈને,
જન જાણીએ મન માનીએ નવ કાળ મૂકે કોઈને. ૬
- તરવાર જાહાહુર ટેકધારી પૂર્ણતામાં પેખીયા,
હાથી હણે હાથે કરી એ દેસરી સમ દેખીયા;
એવા લલા લડવીર તે અંતે રહેલા રોઈને,
જન જાણીએ મન માનીએ નવ કાળ મૂકે કોઈને ૭

શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર

સમસ્યાગર્ભિત

શ્રી ચતુર્વિંશતિ જિન સ્તવન

શ્રી જૈન સત્ય પ્રકાશના ૪૬-૪૭ મા અંકમાં આ ચોવીશ જિનના સ્તવનો મંદુક લાપામાં આપેલા છે. તેમાં પ્રભુનું નામ ગુપ્ત રાખેલું છે અને બધા શ્લોકો સમસ્યામય છે. તેની સ્ફુટતા તે અંકમાં કરેલી ન હોવાથી મુનિરાજ શ્રી હંસસાગરજીએ તે શ્લોકો સ્ફુટ અર્થ સાથે લખ્યા છે તે આ નીચે પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવ્યા છે.

શ્રીમાન્ શ્રી શાન્તિશેખર (સૂરિણા) પ્રणीतानि विद्वज्जनचित्त-
चमत्कृदतीवगूढप्रश्नोत्तरमयानि चतुर्विंशतिजिन-
स्तवनानि सार्थानि.

आनन्दवन्दारुसुपर्वकोटी-कोटीरसण्टकृतपादपद्यान्

देवांश्चतुर्विंशतिमर्चयामि प्रश्नोत्तरस्मेरनवप्रसूनैः ॥ १ ॥

હર્ષવડે જ (નહિ કે કોઈએ ફરજ પાડ્યાથી) નમનશીલ એવા કોડા ગમે દેવોના મુકુટોવડે સ્પર્શાયલા છે (સેવાયલા છે) ચરણકમળો જેમના, એવા ચોવીશ જિનરાજને (આશ્ચર્યકારી) પ્રશ્નોત્તરરૂપી વિકાસ પામેલા નૂતન પુષ્પોવડે હું પૂજું છું.

अच्वेरकारात् परतः क उक्तो ? जगन्ति सर्वाणि जितानि केन ?

मध्ये मतः कस्व-दयोश्च वर्णः ? कः श्रीजिनो नाभिकुलावतंसः ? ॥ २ ॥

અખિંચ શબ્દમાં રહેલા ' અ ' પછી કયો વર્ણ કલો છે ? ' આ '. આકરણમાં ' આ 'ને ' આત્ ' કહેવાય છે, અને તેમાંથી ' ત્ ' ફક્ત જાય છે, આથી અહીં તો પ્રથમપાદના પ્રશ્નોત્તરમાં આકરણને દિસાએ ' આત્ ' લીધેલ છે. સમસ્ત જગત કાનાવડે વશ કરાયું છે ? ' હના ' કામદેવવડે. ત અને દ એ બે વર્ણની મધ્યમાં કયો વર્ણ આવે છે ? ' ય '. શ્રી નાભિરાજના કુળને વિષે મુકુટ સમાન કયા જિન છે ? ' આત્-હના-ય ' આદિનાયઃ શ્રીઋષભદેવ.

को वक्ति शब्दो वद निश्चयं भो ! ? अवाप्यते कुत्र यशो भटेन ?

क इष्यते सर्वजनैर्नિકामं ? चकार कः स्वां जननीं सवित्रीम् ? ॥ ३ ॥

કયો શબ્દ નિશ્ચયનાને જણાવે છે ? ' વૈ '. સુભટવડે યશ કયાં પમાય છે ? ' જયે '. સર્વજનોવડે અત્યંત શું ઇચ્છાય છે ? ' અયઃ ' સાથે ભાગ્ય. પોતાની માતાને (જગતની) માતા કોણે કરી ? ' વૈ-જયે-અયઃ ' વૈજયેયઃ વિજયામાતાના પુત્ર અજિતનાથ પ્રભુએ.

धातुः सुधीभिः पचतेमेतः कः ? सर्वेऽङ्घ्रिनः किं स्पृहयन्ति नित्यम् ।

श्रीनन्दनं कः कुरुते स्म भस्म ? को घान्यवृद्धिं विदधेऽवतीर्णः ? ॥ ४ ॥

બુદ્ધિમાનોએ 'પદાવયા' અર્થનો કયો ધાતુ માન્યો છે ? ' ધી ' (ધીગુશ-પાકે) સર્વ પ્રાણીઓ હંમેશાને માટે શું સ્વાધ છે ? ' શમ્ ' -યુષ્ ' કામદેવને કોણુ ભરખ કરી નાંખે છે ? ' મવ -મદાદેવ. ' (લોકમાં એમ કહેવાય છે કે શંકરે કામને બાળ્યો. પશુ પૂજ્ય શ્રીશુભવીરવિજયજી મહારાજ કહે છે કે—અંબક દાહો વૃષ જન બોલે તો, વાત એ દિલમાં નવિ ઉતરી; રામ હસ્તર અજ સીતાદિ આગે તો, મનસ વિવશ નટતાભરી. આ ગાથામાં અંબક એટલે શંકર, અને વૃષ એટલે કામદેવ અર્થ છે.) માતાના ઉદરમાં આવેલા એવા કોણુ (જગતભરમાં) ધાન્યવૃદ્ધિ કરી ? ' ધી-શમ્-મવ: ' ' ધીશમ્મવ: ' ભગવાને (સંભવનાથે).

કરોતિ મૂષાં ગૃહધર્મિણાં કા ? કં વૈષ્ણવાઃ સ્વે હૃદયે દધન્તે ?

કો લીલયા વિશ્વજનસ્ય જેતા ? સુપર્વભિઃ કો સહિતશ્ચ નેતા ? ॥ ૫ ॥

ગૃહસ્થજનોનો શોભા કોણુ કરે છે ? ' સા-લક્ષ્મી ' પોતાના હૃદયમાં વૈષ્ણવો કોને ધારણુ કરે છે ? ' અમ્-વિષ્ણુને ' જગતભરના પ્રાણીઓને લીલામાંનમાં કોણુ જીતે છે ? ' વરિઃ-કામદેવ ' વરિઃ-શબ્દ કેમ બને છે ? તે કહેલ છે કે ' રત્નરિઃ=વરિઃ, રઃ=ઈશ્વરસસ્ય અરિઃ=કામ.) કયા નેતા દેવોથી પૂજયા છે ? ' સા-અમ્-વરિઃ ' સાંવરિઃ. સંવરવૃષના પુત્ર શ્રી અભિનંદનસ્વામી.

કાં કેશવસ્તોપયતિ પ્રકામં ? મુક્તાકલાપં ક્વ દધાતિ કાન્તા ?

કિં ધાતુષુ સ્વીકુરુતે ગુરુત્વં ? ધ્યાનાઙ્ગિનઃ કઃ શિવકૃદ્ ધુવાનામ્ ? ॥ ૬ ॥

શ્રીકૃષ્ણ અત્યંત સંતોષ કોને પમાડે છે ? ' મામ્-મદ્મીને '. મોતીના સમૂહને કાંતા કયાં ધારણુ કરે છે ? ' ગલે '. ધાતુઓમાં ભારેપણુ કોણુ ધારણુ કરે છે ? ' અયઃ ' લોહું. ધ્યાન કરવાથી વિદ્વાનોનું કયા નિનેશર કલ્યાણુ કરે છે ? ' મામ્-ગલે-અયઃ ' માલ્લેયઃ. મંગલમાતાના પુત્ર શ્રી શુભતિનાથ ભગવાન.

કિં નામ પૂજાર્થમિદામિધાનં ? નોહ્લહ્લે કાં ક્ષુમિતોઽપિ વાર્દિઃ ?

કો રાજ્યલક્ષ્મીં સમલહ્લુરોતિ ? કઃ સ્યાઙ્ગિનઃ સંસૃતિસિન્ધુસેતુઃ ? ॥ ૭ ॥

પૂજા અર્થમાં શું નામ બોલવું ? ' સુ ' (પૂજા અર્થમાં સુ અગ્ર્ય છે.) ખળ-ભગેશ પશુ સમુદ્ર કોને લોપતો નથી ? ' સીમામ્-અર્ધાદાને '. રાજ્યલક્ષ્મીને કોણુ દીપાવે છે ? ' ગજઃ '. સંમારૂપ સમુદ્રને તરી જવાની ભાવનાવાળાને—કયા ભગવાન સેતુ (પુલ) રૂપ ધાય છે ? ' સુન્નોત્તામ્-ગજઃ ' સુતીમાજ્ઞઃ. સુરીમામાતાના પુત્ર શ્રી પદ્મપ્રભાક્રણુ.

વદન્તિ દાનાવસરે દ્વિજાઃ કિં ? સમ્યોધ્યતે દેવ ! કથં વચસ્તે ?

સન્તોધ્યતે પ્રાવૃષિ કાઽન્ધ્રુદેન ? ત્વં કીદશો રાજસિ હે સુપાર્થ ? ॥ ૮ ॥

દાન લેતી વખતે બાહ્યો શું બોલે છે ? ' દ્વલ્લિ ' ' હે દેવ ! ' આપના વચનને સંબોધનમાં જનો કેવો રીતે બોલે છે ? ' કલ ! '. કલમ્=મધુરમ્, તેનું મંબોધન એક વચન હે કલ ! વર્ષાઋતુમાં મેરડાનવડે કોણુ મનોપાય છે ? ' ક્ષ્મા-પૃથ્વી. ' હે સુપાર્થપ્રભો !

આપ કેવા પ્રકારે શોભો છો ? ' સ્વસ્તિ-કલ-દ્દમા. ' સ્વસ્તિકલદ્દમા. સ્વસ્તિકલના લાંછનપણે શોભો છો. શ્રી સુપાર્થનાથ.

કિં વેગવત્ ? કસ્ય વધશ્ચ ધાતો-? દેશો ન કીદન્ત્વ દ્વિપતાં વિજેયઃ ?

કેનાન્ધકારં હરતિ ક્ષિતૌ કઃ ? પૂજ્યસ્ત્વયા કોડમવદ્યમાર્દન ? ॥ ૯ ॥

વેગવાળું શું છે ? ' મનઃ. ' કયા ધાતુનો અર્થ ' વધ ' આપ ? ' હનઃ ' ધાતુનો. દુશ્મનેને કેવો દેશ જીતવા લાયક નથી. ' સેનઃ ' ' સહ-હના-સ્વામિના વર્તેતે સેનઃ ' જોનો સ્વામિ વિજીતમાન છે તે. પૃથ્વીને વિષે કોનાવડે કોણ અન્ધકાર દૂર કરે છે ? મહસા=તેજસા ન્દનઃ=સૂર્યઃ, મહસાન્દનઃ=મહસેનઃ ' તેજવડે કરીને સૂર્ય. હે આહમા જિનરાજ ચદ્રમ્ભો ! આપના વડે કરીને પૂજ્ય કોણ બન્યું ? ' મનઃ ' નો આદિ વર્ણ ' મ, ' હન નો આદિ વર્ણ હ, એ બંને મળીને મહ, અને ણીન પાદનો અર્થ સેન મળીને મહસેનઃ આહમા શ્રી ચંદ્રપ્રભાસ્વામીના પિતા.

કા કામદાશ્વ ? ગૃહિણઃ ક્વ લુબ્ધાઃ ? કસ્મિન્ સતિ સ્યાત્ કુલવૃદ્ધિરુચૈઃ ?

રૂપં તદઃ કિં વદ હા(તૃતીયા)વિભક્તૌ ? ચક્રે જગદ્ધર્પમયં ચ કેન ? ॥ ૧૦ ॥

કામદેવતું યશ્ચ કોણ છે ? ' રામા. ' ગૃહસ્થીઓ શેમાં લુબ્ધ છે ? ' માસુ=લક્ષ્મીને વિષે ' કોણ હોયે છે તે અત્યંત પ્રકારે કુળની વૃદ્ધિ થાય ? ' સુતે. ' પુત્ર હોયે છે. તદ શબ્દનું તૃતીયા વિભક્તિમાં રૂપ શું થાય ? ' તેન. ' સમસ્ત જગત્ કોનાવડે હર્ષિત કરાયું ? (રામાનો આદિ વર્ણ રા, ' માસુ ' નો આદિ વર્ણ ' મા ' સુતેનો આદિવર્ણ સુ અને તેન મળીને) ' રમાસુતેન '. રામામાતાના પુત્ર શ્રી મુનિચિનાથ ભગવાનવડે કરીને.

ધર્મો યુષૈઃ કિંચિદુ(વદુ)પાર્જનીયઃ ? કિં રૂપમાયન્તતદશ્ચ સૌ સ્યાન્ત ?

ચિન્દુવ્રજં કઃ કુરુતે ગણેયં ? કઃ કર્મતાપં હરતિ ધિતાનામ્ ? ॥ ૧૧ ॥

' યુદ્ધિમાનોએ ધર્મ કોની જોમ ઉપાર્જન કરવો ? ' શ્રીવત્-લક્ષ્મીની માફક. તદ શબ્દનું સ્ત્રીલિંગે સિ પર જતાં (પ્રથમાના એકવચનમાં) શું રૂપ થાય ? ' સા ' .-ચિન્દુ (મોડાં) સમૂદને ગણત્રીમાં કોણ લાવે છે ? ' અદ્ઃ. ' આશ્રયે રહેનારાઓના કર્મરૂપી તાપને કોણ હરે છે ? (શ્રીવત્-સા-અદ્ઃ)-ધીવત્સાદ્ઃ. શ્રીવત્સનું લાંછન છે જોમને એવા શ્રી શીતલનાથ ભગવાન.

કા માતિ દેહે પ્રવરે ત્વદીયે ? ત્વં કસ્ય નમ્રસ્ય સુત્તં કરોપિ ?

ત્રેયાંસ ! સર્વજ્ઞ ! મુરાર્ચિતાઙ્ગે ! ત્વ પ્રતાપેન પરાજિતઃ કઃ ? ॥ ૧૨ ॥

(હે પ્રભો !) આપના શ્રેષ્ઠ દેહમાં શું શોભી રહેલ છે ? ' મા-કાન્તિ. ' આપ નમ્ર એવા કોને સુખ આપો છો ? ' જુ-પુરુષને. ' દેવોએ પૂજ્યા છે પદક્રમ્ભો જોના એવા હે ત્રેયાંસ પ્રભો ! હે સર્વજ્ઞ ! આપના પ્રતાપથી કોણ પરાજય પામ્યો છે ? ' માનુઃ-સૂર્યઃ. ' આ શ્લોકમાં શ્રી ત્રેયાંસનાથ જિનેશ્વરને પ્રગટ સ્તવ્યા હોવાથી, શ્લોકમાંના ઉપરના બે પાદના

અનુક્રમે 'મા અને તુ' બનેલ છે અર્થને નીચેના છે પાદ દ્વારા 'માતુ' અર્થ એક સાથે કરેલ છે તે એક ખૂબી, અને બીજી ખૂબી એ છે કે 'માતુ=વિધ્યુ' ભગવાનના પિતાનું નામ છે તેની પણ 'માતુ' નામમાં સંકલના કરી દીધી છે.

ગૌર્યાઃ સસ્ત્રી કાઽધ્વનિ કિં સુઘાય ? ક્રિયાપદં કિં વિદુરાશિપાર્થે ?

અર્થં વિરુદ્ધં વદન્તિ દ્વયં કિં ? હર્ષેણ કં સ્તૌતિ જિનં સુરેન્દ્રઃ ? ॥ ૧૩ ॥

પાર્વતીની સખી કાણુ ? 'જયા'. માર્ગમાં સુખને માટે શું થાય છે ? 'યાનં' વિદ્વાન આશીર્વાદાર્થે કયું ક્રિયાપદ કહે છે ? 'નન્દ'. કયા બે શબ્દો પરસ્પર વિરુદ્ધ અર્થ બધાવે છે ? 'દ અને ન-દ-દાને અને ન-નિરોધે' દનમ્. દેવોના સ્વામી ઇન્દ્ર મહારાજના હર્ષે કરીને કયા જિનરાજની સ્તવના કરે છે ? 'જ-યા-નમ્-દ-નમ્' જયાનન્દનમ્. જયા માતાના પુત્ર વાસુપૂજ્ય સ્વામીની. આ શ્લોકના પદના છૂટાછૂટા અર્થોમાંથી 'જયાનન્દનમ્' નામ બનાવવા પ્રથમ પ્રથમ વર્ણુ જ લીધેલ છે.

વર્ષેન વિષ્ણુર્વદ કિંવિધઃ સ્યાત્ ? કીટક્ સમુદ્રે વહનં સૃજન્તિ ?

સરો યથાલક્ષ્મ્યુરુતે મરાલસ્તથાવતારાદ્ વિમલો જિનઃ કિમ્ ? ॥ ૧૪ ॥

વિષ્ણુ કેવા વર્ણુવાળા છે ? 'શ્યામઃ'. કેવા પ્રકારનું યાનપાત્ર સમુદ્રમાં વહન કરી શકે છે ? 'અદરં' (વિવરારિતમ્) જેની રીતે હંસ સરોવરને દીપાવે છે તેની રીતે વિમળજિનેશ્વરે (સ્વર્ગમાંથી ચપ્પાને મનુષ્યપણે) અવતરવાથી શું દીપાવ્યું ? શ્યામઃ-અદર=શ્યામોદરમ્. શ્યામા માતાના ઉદરને દીપાવ્યું.

મુખ્યાં વિમક્તિ વિદુરા વિદુઃ કાં ? સન્તઃ સ્વદન્તાન્ કં ન દર્શયન્તિ ?

માર્ગેષુ કિં ભારવહં ? શ્રુ(સુ)તેન્નાનન્તેન કઃ ગ્રાપ નૃપઃ પ્રમોદમ્ ? ॥ ૧૫ ॥

પડિતો પ્રથમાવિક્રિત કોને કહે છે ? 'સિમ્' સિને. ઉત્તમ પુરુષો પોતાના દાંતોને ક્યાં દેખાડતા નથી ? 'હસ્તે' (હાસ્તે) હાથમાં. માર્ગને વિષે ભારને કાણુ વહન કરે છે ? 'અનમ્' ગાડું. અનંત નામના પુત્રપટે કયા રાજ્ય પ્રમોદ પામ્યા ? 'સિમ્-હસ્તે-અનમ્' સિંહસેનઃ અનન્તનાથ ભગવાનના પિતા

પ્રીતિ પ્રવૃદ્ધામપિ કો મનક્તિ ? કરોતિ કઃ પુષ્પરસામિલાપમ્ ?

ઝરુસ્થલં ભૂપતિ કો યદીયં ? ધર્મે રતિં વીર્યકરઃ સ દત્તામ્ ॥ ૧૬ ॥

આત્યંત વૃદ્ધિને પામેલી પ્રીતિને પણ કાણુ ભાંગી નાખે છે ? 'દમ્મઃ'. પુષ્પના રસની અભિલાષા કાણુ કરે છે ? 'અલિ.' અભરે. જેમવું બિરચના કાણુ શોભાવે છે ? 'દમ્મઃ-અલિઃ' દમ્મોલિઃ વજ્ર. જેમના બિરચને વજ્રનું લંછન છે એવા ધર્મનાથ ભગવાન ધર્મને વિશે આનંદ આપો.

કા પાત્યતે ભૂપતિના?મ્બુધિઃ કં-દેવં વિજોત્સન્નશયં વધાતિ ?

ધત્તેઽદિરાટ્ કાં ? કમલોદ્ભવઃ કઃ ? કઃ જ્ઞાન્તિકર્તાઽજનિ જન્મતોઽપિ ? ॥ ૧૭ ॥

રાત્રિવંદે શુ' રક્ષણ કરાય છે ? 'કુઃ' પૃથ્વી. સમુદ્ર કયા દેવને પોતાના ભોળામાં રાખી દે છે ? 'અમ્' વિષ્ણુને. શેષનાથ કોને ધારણ કરે છે ? 'ગાં' પૃથ્વીને. કમળ-માંથી કોણ ઉત્પન્ન થયું છે ? 'કઃ' બ્રહ્મા. જન્મથી જ શાન્તિના કરનારા કયા જિનરાજ થયા છે ? 'કુઃ-અમ્-ગાં-કઃ' કુરજ્ઞાદ્-અમ્-ગાં-કઃ એમને એવા શ્રી શાન્તિનાથ ભગવાન.

કો ધાતુરસ્તિ પ્રસવક્રિયાર્થઃ ? કાન્ ક્ષત્રિયો મુચ્ચતિ નાયકાર્થે ?

મન્દાકિનીં કો નિદધાતિ શીર્ષે ? કર્મદ્વિપાં કો વિજયી જિનેન્દ્રઃ ? ॥ ૧૮ ॥

પ્રસવ ક્રિયાના અર્થમાં કયો ધાતુ વપરાય છે ? 'સૂઃ'. પોતાના નાથને માટે ક્ષત્રિયો કોને તણ દે છે ? 'અસૂ' = પ્રાણુને. મસ્તકને વિષે ગંગાને કાણુ ધારણ કરે છે ? 'ઠઃ' = શંકર. કર્મદેવી શનુઓને છતનાર કયા જિનેન્દ્ર છે ? 'સૂઃ-અસૂ-ઠઃ' પરસૂઃ સુર. રામના પુત્ર કુંથુનાથ ભગવાન.

કોપં નિજં કુત્રં દધૌ વિઢૌજાઃ ? સન્વોધનં કિં વિપમાયુધસ્ય ?

વર્પાસુ કાડ્ઠક્રિયતે પ્રરોઢૈઃ ? કઃ શ્રીજિનઃ શ્રીજનકો જનાનામ્ ? ॥ ૧૯ ॥

ધ્રુવ મહારાજે પોતાનો ભંડાર કયા રાખ્યો છે ? 'ધ્રીદિન્નદે' સરોવરમાં. (ધ્રીદ = કુબેર પશુ થાય છે.) કમલદેવનું સંબોધન એકવચન શું ? 'હે વ્યક્ત !' (વિગતાત્) વર્પામ્ભુતમાં અંકુશવડે શું શોભાવાય છે ? 'મૂ.' પૃથ્વી. જનોને. મોક્ષલક્ષ્મી આપનાર કયા જિનરાજ છે ? 'ધ્રીદે-વ્યક્ત-મૂઃ' ધ્રીદેવ્યક્તમૂઃ = ધ્રીદેવી માતાના પુત્ર શ્રી અરનાથ ભગવાન.

દ્વિધા હલી કાં કુરુતે હલેન ? કં વાર્દિવદ્ ધર્મપરાસ્તરન્તિ ?

કિં વાચ્છતિ પ્રાણીગણઃ સમગ્રો ? વ્યમૂપયન્મહિરગસ્તિવત્ કમ્ ? ॥ ૨૦ ॥

જળદેવ હળવડે કરીને કોને ફાડી નાખે છે ? 'કુમ્' પૃથ્વીને. ધર્મપરાયણ આત્માઓ સમુદ્રની માફક કોને તરી જાય છે ? 'મવમ્' સંગારને. સમસ્ત પ્રાણીસમૂહ શું ધરે છે ? 'ચમ્' સુખને. અગસ્તિ ઋષિની માફક શ્રી મહિનાથ પ્રભુ કોને શોભાવે છે ? 'કુમ્-મવમ્ ધમ્' કુમ્મવંચમ્. શ્રી મહિનાથ ભગવાનના પિતા શ્રી કુંભરાગ્નના વંશને.

કસ્માદ્ વિધાતા જનિમાસસાદ્ ? પ્રેમાતિમાત્રં કં દધાતિ લક્ષ્મીઃ ?

પરસ્પરં યુદ્ધપરૌ રુપા કૌ ? કા સુવ્રતેનાજનિ વિશ્વવન્દ્યા ? ॥ ૨૧ ॥

બ્રહ્મા ક્યાંથી ઉત્પન્ન થયા ? 'પચાત્' કમળમાંથી. લક્ષ્મી અત્યંત પ્રેમ શેમાં ધરાવે છે ? '૯' વિષ્ણુમાં. રામથી પરસ્પર યુદ્ધ કરનારા બે કોણુ ? 'અત્રી' બે બોડા. શ્રી સુવત-સ્વામીવડે વિશ્વવંદ્યા કોણુ બની ? 'પચાત્-૯-અત્રી' પચાદેવી. શ્રી મુનિમુવ્રતસ્વામીની માતા.

કીદગ્ મનોવૃત્તિરપસ્ય હેતુઃ ? શીતાર્દિતાઃ કં સ્પૃહ્યન્તિ લોકાઃ ?

આજીવિતં કિં સુચકારિ પુંસામ્ ? કિં શ્રીનમેરજ્ઞતઢાગમદ્ધિ ? ॥ ૨૨ ॥

કેવી ગેનાઈતિ પાપના હેતુભૂત છે ? અવિતા-અવદા = ક્રોધીયી પ્રીયતા લોકો કોને ધરે છે ? 'રવિમ્' સૂર્યને. ગંધારીજનોને અંદગીના છેડા મુધી સુખકારી કોણ છે ?

‘દ’—શ્રી. શ્રી નમિનાથ ભગવાનના શરીર રૂપી તળાવનો સંગ કરી રહેલ શું છે ?
 ‘અસિતા-રવિમ્-દમ્’ અસિતારવિન્દમ્. કાળું કમળ. (શ્રીનમિત્રભુને લાંબન નીલકમળનું છે.)

કીદગ્જનો લઙ્ઘધનોત્કરઃ સ્યાત્ ? પુષ્પન્ધયૈઃ કીદશમવ્જલ્ખંડમ્ ?

કઃ કામ્યતે શૂરજનેન યુદ્ધે ? શ્રીનેમિનાઽકારિ ચ કોઽર્ષનીયઃ ? ॥ ૨૩ ॥

ધનનો સમૃદ્ધ પ્રાપ્તેશો માણસ કેવો હોય ? ‘સમુદ્’ હર્ષવાળો. ભમરાવડે કરી કમળવન કેવું હોય છે ? ‘રવિ+રવોઽસ્તાસ્તોતિ=રવિ’ શુંગરવકાળું. યુદ્ધને વિષે શૂરીર-જન શું ઇચ્છે છે ? ‘જયઃ’ શ્રીનેમિનાથ ભગવાન વડે કોણ જગત પૂજ્ય કરાયા ? ‘સમુદ્-રવિ-જયઃ’ સમુદ્વિજયઃ ‘શ્રીનેમિનાથ ભગવાનના પિતા.

સહ્યુઃ સસા કં નિદધાતિ કળ્થે ? સ્પૃશન્તિ કાં નૈવ સુરાઃ પદાન્નૈઃ ?

રૂપં ચ કિં પુંસિ કિમઃ સિયોને ? ધ્યાતો નૃણાં વિપ્રહરો જિનઃ કઃ ? ॥ ૨૪ ॥

મિત્ર પોતાના મિત્રના કંઠે શું ધારણ કરે છે ? ‘મુજમ્.’ દેવો પદકમળોવડે કાને સ્પર્શતા નથી ? ‘ગામ્’ પૃથ્વીને, ‘મિ પ્રત્યયના યોગે કિમ્ શબ્દનું પુલ્લિંગમાં રૂપ શું થાય ? ‘કઃ’. ધ્યાન કરવાથી મનુષ્યોના વિધને હરનારા કયા જિનેશ્વર છે ? ‘મુજમ્-ગામ્-કઃ’ મુજગ્રાહ્યઃ-સર્પલાંબનવાળા શ્રી પાર્થનાથ ભગવાન.

વર્ષન્તિ કસ્યાં સલિલાનિ મેવાઃ ? કા વાન્ઙ્યતે સર્વજનૈઃ સહર્ષૈઃ ?

અવાપ રત્નાનિ મહોદધેઃ કઃ ? સિદ્ધાર્થવંશે મુકુટોપમઃ કઃ ? ॥ ૨૫ ॥

વાદળાં પોતાનું પાણી શેમાં વરસે છે ? ‘મહૌ’ પૃથ્વીમાં સર્વજનોવડે હર્ષથી શું ઇચ્છાય છે ? ‘દૈઃ’ લક્ષ્મી. સમુદ્રમાંથી રત્નો મેળવનાર કોણ ? ‘અઃ’ વિષ્ણુ. સિદ્ધાર્થ રાજના વંશમાં મુકુટ સમાન કોણ છે ? ‘મહૌ-દૈઃ-અઃ’ મહાવીર. શ્રી મહાવીરસ્વામી.

શૈવશ્રીવરરત્નશેખરતુલામાલમ્બમાનાઃ સ્તુતા

ઇત્યં તીર્થકૃતઃ કૃત્તત્રિજગદાનન્દાચ્ચતુર્વિંશતિઃ ॥

મહાં નિર્મિતઃ કદ્ધિવૃદ્ધિકુશલશ્રીશાન્તિચૂલામળી-

તુલ્યં નાકિનૃણાં શિરસ્સુ દદતુ સ્વં શાસનમ્ માસનમ્ ॥ ૧ ॥

મોક્ષરૂપ લક્ષ્મી (શિવમુંદરી)ના શ્રેષ્ઠ રત્નમુકુટની તુલનાને ધારણ કરતા અને ત્રણ જગતને આનંદ પમાડનારા એવા મોહીશે તીર્થકર ભગવાનોને મેં આ પ્રમાણે સ્તવ્યા. એ જિનરાજનેએ દેવો અને મનુષ્યોના મરતક ઉપર રચેલા કદ્ધિ, વૃદ્ધિ, કુશળલક્ષ્મી અને શાન્તિરૂપ મુકુટને વિષે મણિ સમાન દેહીપમાન એવું પોતાનું શાસન તે જિનરાજને મને આપો. આ સ્લોકમાં કર્તાએ રત્નાકર પચ્ચીશીના કર્તા શ્રીરત્નશેખરધરિનું નામ જણાવીને એ પણ જણાવ્યું છે કે જેમ શ્રીરત્નશેખરમુરિરાજે પચ્ચીશ સ્લોકથી રત્નાકર પચ્ચીશી રચી છે, તેવી જ રીતે તે પચ્ચીશીનું જ આશ્રયન લઈને મેં શાન્તિશેખરે પણ આ પચ્ચીશી રચી છે. શિવમસ્તુ.

વ્યવહાર-કૌશલ્ય

લેખક-મૌજિદ

(૧૬૩)

એક માણસ પાસે કેટલું બધું છે એ જોઈને આપણે એની અદેખાઈ કરીએ છીએ;
પરંતુ એના એ કેટલો થોડો ઉપભોગ કરે છે એ જો આપણે જોતા હોઈએ
તો આપણે એનો દયા ખાઈએ

દુનિયા ધણ ખરૂં ઉપર ઉપરના ખ્યાનમાં ગઈ ત્યારે ઉડાણમાં ઉતરવાનો પ્રયાસ કરતી નથી એ બહારના દેખાવ ઉપરથી દેખતા આપવા મડી જાય છે અને જેવું બહાર દેખે તેવું અંદર પણ હશે એમ માની લે છે એક માણસને મોટરમાં ફરતો જુએ, એના મોટર (મોટર ચનાચનાર) ને સ્વચ્છ સુવર્ણિત કપડામાં મજાગ યોગ જુએ, દરેક જગ્યાએ ની લેવડદેવડ થતી જુએ ઘરમાં હોઠાડોડોને જતા આવતા ને ગમતા જુએ નોકરચાકરોનો દમામ જુએ અને એના ઘરના વગવડમાં માજનમાજનની ઠૂં જુએ એટલે એ મામા માણસને સુખી માની લે છે, એને લાગ્યશાળી ગણે છે અને એના પડતા બોન ઉપાડી લેવામાં પોતાની જાતને અહોભાગી માને છે એને મામા માણસની મામાન્ય આવડત, બોમડું તેતડું બોલવાની રીત દીર્ઘ નજરની ગેઠાગરી માને છે ખરી પણ અતિ લક્ષ્મી દેવીને આધગી ગણી, એ એમા વિધિનો હાથ માને છે કાંઈ અનમરે એ સુખી દેખાતી વસ્તીનું ધસાણું પણ બોલે છે અને પોતામાં અપર પાઠ અક્ષર હોવા છતાં પોતે મામાન્ય માણસ ગઈ ગયો અને પેનો વધી ગયો એવા વિચારથી એ અતઃમાં કાંઈ વાર દુખી પણ ધામ છે

પણ આ મર્વ ઉપરની આ અવનોકનનું પરિણામ છે એ જગ ઉડો ઉતરે તો એને જણાય કે ' યજ્ઞે છે તે મર્વ સોનું નથી, ' દેખાવ છે તે મર્વ અદરથી રૂપાણું નથી અને આર્થિક જણાય છે તેની પછવાડે મોટો ઇતિહાસ લખાનો જાય છે અને તે ઇતિહાસ આકર્ષક નથી પણ દુઃખદાયી ભરેલો છે, દસ ઉરકરે તેવો છે અને એક દરે માન વગરનો છે

કાંઈ મોટા દેખાતા માણસના હાથ તપાસી જુઓ, ધનવાનની મહેતાતોની અદર આનંતા બનાવોના ગર્ભમાં ઉતરો, કાવાતવા દોડોડોડ અને અચાલિના ઉત્તરગ જુઓ તો તમને ખરેખર ધૂણા છુટશે મોટા વેપારને શાંતિ નથી, હોમગ વગરનાં દુખનો પાર નથી, દીખીના આપની ચિંતાનો દિમાગ નથી વઢેવ હોકગના પિતાના દુખો લાગણી ઉરકરે તેવા હોય છે પૈમા હશે તો અનાજ પચવું નહિ હોય આવક મોટી હશે તો તમીઅન નાજુક હશે, ધનના દગના હશે તો પાળગ ખાનાગ કાંઈ નહિ હોય અને દોડોડોડી ધણી હશે તો અદર અપ્ય ખાડોડો હશે જ્યાં વારતવિક સુખ નથી ત્યાં સુખની પ્રવના કરી જ બોગી છે અને એનું સુખ પોતાને મરે એવો વિચાર મરે એ અક્ષર રાગની વાત છે કાંઈપણ શેડ, મોતગ કે મિ કતલગની અદરની ચચગ જલિ તપામગો અથરા તેને ખરી નાત પૂછશે તો એ બે નમરો હાથ મૂળ પોક મૂકશે અને ઉતરી તમારી મનાઈ કે સદાય માગશે વારતવિક રીતે ધનના દગનામાં કે એનના મેલેનમાં કાંઈ માન નથી,

ધર્માધર્મમાં મોજ નથી અને સંપત્તિમાં સાંતિ નથી. મોજ તો અંદર ઉતરવામાં છે, મોજ સ્વપરના વિવેચનમાં છે, મોજ ખરી ઉત્તતિના માર્ગશોધનમાં છે, મોજ પરાપકારપરાયણ વૃત્તિમાં છે. અન્યનો ખાલ વૈભવ જોઈ તેની ઈર્ષ્યા કરવા કરતાં તેને સમજવાની, તેની શું અવણો જાણવાની અને એના ઉત્તરારાનો અગ્રામ કરવાની જરૂર છે. વિશાળ હૃદયવાળો કુશળ મનુષ્ય સાચો રાદ સમજે અને ખાલ સંપત્તિ તરફ દ્યા કરે. એનું વારતવિક સ્વરૂપ વિચારી એના મોહમાં પડેલાની આંતરસ્થિતિ વિચારે અને એ પરબાવપરાયણ અહીં અને હવે પછી પડવાનો છે એ વિચારે. એની માત્રી દયા ખાય.

“We see how much a man has and therefore envy him;
Did we see how little he enjoys, we should rather pity him”
LEED. (12-12-38)

(૧૬૪)

“કેટલાક માણસો પારકાને સલાહ દેવામાં એટલો બધો વખત ગાળે છે કે તેઓને પોતાનું કામ કરવા મારે કુરસદ જ મળતી નથી.”

‘કાણ દુમકે ક્યું કે સારા શહેર કી રીક’ આખા ગામના મોવડી થયેલા આવા પંચાતીઆઓનો સારા ગામની વાતો કરવામાં અને માગે વગરમાંગે પંચાતો કરવામાં એટલો વખત જાય છે કે એને પોતાનું જરૂરી કામ કરવા પૂરતી પણ કુરસદ મળતી નથી. ‘પાછની પેદાર નહિ અને ઘડીની નવરાશ નહિ’ એવા આ કાંઈપણ બુદ્ધાસરનું કામ નહિ કરનારા અતિ ઉલોગી આવળાઓ (busy-doing-nothing fellows) મોગ્ગરીને ગામની ફેઝોનનું ઉપનામ પામે છે. ફલાણાએ આમ ક્યું અને ફલાણાએ તેમ ક્યું—એવી પારકી પંચાતમાં કંટાળો ઉપજાવે તેવો રમ લેનારા આ કાર્પીબીક સાંહસિકો વગરમજી મલાહ આપવા મંડી જાય છે. પારકાનાં હાપરાં પર કેટલાં નળીઓ છે તે ગણવા કરે છે અને જ્યાં ત્યાં ધુસી જઈ ન સમજે તેવી બાબતમાં પણ પોતાનો સિદ્ધ મત દાખ ઠોકીને આપવાની ધુણવા કરે છે. અમુકને ત્યાં મથે વીશ શેર ધી નાપ્યું હતું અને અમુકને ત્યાં દૂધીચણાનાં શાકંચ્યાં હતા અને અમુકે દેશતેજ કંઈ હતા—આવી નિર્માલ્ય વાતો અને વગરમાંગી સલાહ આપવામાં તેઓ પોતાની જીભનો રસ રેસા કરે છે. એ બધવા નહિ હોય તો પણ કેળવણીના પ્રશ્નો પર પોતાનો મત આપશે, એ રાજકારણમાં ન્યાયનીતિનો આભાસ પણ ન સમજ્યા હોય, છતાં ઇંગ્લાંડની વડા પ્રધાનનાં કાર્ય પર પણ ટીકા કરશે અને ધી તેલના સોદાની પણ વાતો દરશે. એવા પારકી પંચાતમાં મરત પ્રાણીઓ પારકી કથા કરવામાં, પારકાનાં કાર્યો પર મત આપવામાં, સાચી—ખોટી વાતો કરવામાં અને સમજ્યા વગર અન્ય પર આજી ચલાવવામાં એટલો બધો રસ લે છે કે એની સાથે પનારાં પડ્યાં હોય તે એનાથી ખરેખર કંટાળા જાય છે અને એ જાતે સર્વત્ર અપ્રિય થઈ પડે છે.

એવા માણસોને પોતાનાં કામનું ઠેકાણું હોતું નથી. અર્થવગરના અતિ-કાગવાળા આ નવરા ઉલોગીઓ જ્યોરે ખાર વાગે મળશે તો ત્યાં સુધી તેને ન્હાવાની પણ કુરસદ મળી નથી એમ તમને કહેશે. એ કાંઈ કામ કરી શકતા નથી, કાંઈનું લીધું

કરી શકતા નથી અને પારકી ખટપટ અને લટપટમાં તદ્દન નકામું અકારું છવન ગાળે છે. પારકાને સલાહ આપે ત્યારે એ ગંભીર યજ્ઞ જશે અથવા વિનાકારણ ખડખડાટ હસી પડશે પણ અંદર એ તદ્દન પોલાદારામ હોય છે, ઘરખાર વગરના હરાયા ટોર જેવા હોય છે અને એવા માણસો આ દુનિયામાંથી ચાલ્યા ગયા ત્યારે ગામલોક છૂટકારાનો દમ ખેંચે છે.

વગરમાગી સલાહ આપવી એ અક્ષલ વગરનું કામ છે, વગરપૂછે અભિપ્રાય આપવો એ સમજણ વગરનો વાગવ્યવહાર છે, ન સમજાય તેવી બાબતમાં સલાહ આપવી એ મૂર્ખતા છે અને વગર પ્રસંગે બોલબોલ કરવું એ બાંધાઇ છે. જેમ ઘર બાળીને તીરથ કરવામાં અક્ષલ નથી, તેમ મૂલ્ય ન થાય ત્યાં સલાહ આપવી એ અક્ષલમંદતાનું જ ચિહ્ન છે. કુશળ માણસ જ્યાં ત્યાં ગયાં ન મારે, આવડે ત્યારે બોલે, સમજે તેટલું સમજાવે અને પોતાના હિતવગરની વાત તરફ ધ્યાન પણ ન આપે. સલાહ કે અભિપ્રાય તો જવાબદાર માણસ હકીકત સમજી તુલના-પ્રયત્નરથી કરીને આપે એની કિમત છે, બાકી નકામી વાતો કરી કોઇના પર પોતાનો મત લાદવાની ધૂણ્ણતા કરે એ મનુષ્ય મટી ઉઠતી કોટિમાં આવે છે. એવું છવન સ્વયં હાનિકર છે, પરને બોગમરૂપ છે અને સમજીને ત્યાજ્ય છે.

"Some people spend so much time handing out advice that they have no time to accomplish anything." (18-8-38) B. C.

૧૬૫

“આપણા મનમાં જે શાંતિ ન હોય તો બહારની સુખ સગવડો તો પક્ષઘાત થયેલા પગમાં પહેરેલી સોનેરી મોજડીથી વધારે ગરજ સારતી નથી.”

પગમાં વા આવ્યો હોય, ચાસકા આવતા હોય, સોજા થયા હોય, હાથમાં લાકડી લઇને મહામુસીજીતે ચલાતું હોય, એવા પગ પર મખમલની મોજડી અને ઉપર સોનેરી જરી ચઢાવી હોય એવા સ્લીપર પેલા નિર્જીવ યજ્ઞ ગયેલા પગ પર કેવા લાગે? તદ્દન હાથસી જેવા વાંકાચૂંકા ચાલતા છોટરાના શરીર પર ઝરીઆનનો દરવેશ પહેરાવ્યો હોય તો કેવો શોભે? મુંદર ઇસ્કીટાટ કપડાં પહેરેલ નવજવાન સભામાં બોલવા ઉભો થાય અને માતા આવ્યા હોય તેમ કાગળો હાથમાં લેતા ધૂળે તેને કેવો દેખાવ ગણાય? છેલ્લામાં છેલ્લી બાતનું ફરનીયર ઘરમાં વસાવ્યું હોય અને તેની સત્રાક્ષી કુવડ હોઇ નાકનાં શ્લેષ્મ ઘરમાં જ કાઢી બીંત કે બારી સાથે ખરડાયેલા હાથ ધસતો હોય ત્યારે કેવો પીતપ્રકોપ યજ્ઞ જાય?

એ જ પ્રમાણે અનેક પ્રકારની સગવડો ઘરમાં રાખી હોય, ન્હાવાના, હાથ ધોવાના કે કપડાં ઉતારવાનાં અનેક સાધનો હોય, ઘરની મામે મોટર ખડી રહેતી હોય, હજારોની હુંડીનાં બરણાં દરરોજ ચતાં હોય, ઘરમાં બે ત્રણ ટેલીફોનો હોય, રાષ્ટ્રટરના ટાઇપરાષ્ટરો ટેપ પર ખગર અને લાવ આપતા હોય, અનેક દલાલો મોહાના હુકમ માટે સાહેબ સન્માન કરવા આંટા ખાતા હોય-બધું હોય, પણ મનમાં હાથ ઉઘાટી હોય તો આ સર્વ નકામું છે, કચરાથી ખરડાયેલી બીંત પરના ચિત્રામણ જેવું છે, અંતરનો ઉઘાટ વધારે તેવું

છે અને જીવનયાત્રાને નિર્ગમ્ય બતાવે તેનું છે, બાહ્ય સગવડો અને આંતરે તો આનંદ તદ્દન જુદો જ વસ્તુ છે અને એ સમજવા જેટલી સગવડ ભાગ્યવાનના પ્રારબ્ધમાં જ હોવી શક્ય છે.

જેંટના ખાતામાં હજારો જામે હોય, પણ ૧૦૫ ડીગ્રી તાપ આવે ત્યારે તેનો શો ઉપયોગ છે ? લાખોની પુંછ હોય, પણ કરોડો કરવાની ઇચ્છા હોય ત્યાં તેટલી પુંછનો પણ શો અર્થ છે ? પૈસાનો મતોપ ન હોય કે ખાસ્તી સ્ત્રીઓમાં મન રખડતું હોય ત્યાં ગમે તેટલી સગવડ હોય પણ નિરાંતિ ઉઘ આવતી નથી અને ખાટલામાં કે પલંગમાં પડ્યા પડ્યા પણ ઝૂંકણને ઉઠવું પડે છે અને મનમાં શાંતિ હોય, વર્તમાન સ્થિતિમાં આનંદ હોય, મધ્યમસર રીતે આખરસર જીવનનિર્વાહ ચાલે તેટલી વ્યવસ્થા હોય તો એવો મનુષ્ય સુખી છે, આનંદી છે, સ્વયં રાજ્ય છે. સુખ પાર્શ્વે ચીજોના સંપ્રદામાં નથી, સાધનોની વિપુળતામાં નથી, ધનના ઢગલામાં નથી, ચારણોનાં ગીતોમાં નથી, પણ સુખ તો આત્માનંદમાં છે, મનની શાંતિમાં છે, સ્વાત્મસંતોષમાં છે. જ ખંડ પૃથ્વી ઘેર યદ્ય ગદ્ય હોય, પણ સાતમે ખંડ પ્રાપ્ત કરવાની તૃષ્ણા થાય ત્યાં આનંદ, પ્રેમ કે સુખના ઉમળકા નથી. મોજ મસ્તીમાં છે, મસ્તી નિશ્ચિંતતામાં છે. નિશ્ચિંતતા અધ્યાત્મ ભાવનામાં છે અને એ ભાવના મનની શાંતિમાં છે. બાહ્ય સંપત્તિયાળાને સુખી મણવાની બૂઝ કરવા જેવું નથી. સુખનું અંકન મનોરાજ્ય પર છે. દરેકજાની દાડી પર જીવનાર કચ્છોલ કરે છે, જ્યારે દરેકજા હાજરોના દિસાખ કરનાર સુખની નજરે ગરીમ હોય છે અને ધણીવાર તો હતે પૈસે બિખારી હોય છે. કુશળ મનુષ્ય આંતરશાંતિ મેળવ્યા પ્રવાસ કરે અને તલોગ્ય માનસિક વલણ કેળવે. મનના વલણ પર ખરા સુખનો આધાર છે. એને સાચી રીતે કેળવે તે જ સાચું સુખ મેળવે.

"If we have not quiet in our own minds, outward comforts will do no more for us than a Golden slipper on a gouty foot."

BUNYAN (20-1-39)

શ્રી અનિતનાથની સ્તુતિરૂપ પદ

(રાજ કરી)

અનિતદેવ મુજ વાલહા, જયું મોરાં મેહા;
જયું મધુકર મન માલતી, પંથી મન ગેહા. ॥ અં. ॥ ૧
મેરે મન તુંહી રૂચો, પ્રભુ કંચન દેહા;
હરિ હર બ્રહ્મ પુરંદરા, તુજ આગે કેહા. ॥ અં. ॥ ૨
તુંહી અગોચર કો નહીં, સજ્જન શુભ રેહા;
ચાહે તાકું ચાહીએ, ધરી ધર્મ સનેહા. ॥ અં. ॥ ૩
લક્ષ્મણચંદ્ર જગતારણ, તું ગિરદ વહેહા;
વીતરાગ હુએ વાલહા, કયું કર્મરી છેહા. ॥ અં. ॥ ૪
જે નિનવર હે ભરતમે, ઐરવત વિદેહા;
જસ કહે તુજ પદ પ્રણમતે, મજ પ્રણમે તેહા. ॥ અં. ॥ ૫

શ્રાવકના ત્રણ મનોરથ

આ ત્રણ મનોરથ શ્રાવક મન વચન અને કાયાએ કરી શુદ્ધ પણે પ્લાવતો થકો સર્વ કર્મ નિર્જરીને સસાગ્રો અત કરે અને—મોક્ષરૂપ શાશ્વત સ્થાનક શિશ્રુપણે પામે.

પહેલો મનોરથ—ક્યારે હું આજ તથા અન્યતર પરિગ્રહ જે મહાપાપનું મૂળ, દુર્ગતિને વધારનાર, કામ, ક્રોધ, માન, માતા, લોભ વિષય ને ક્યાપતો સ્વામી, મહાદુ ખનુ ડાગણ, મહા અનર્થકારી, દુર્ગતિની શીવારૂપ માઠી લેશ્યાનો પગિણામી, અજ્ઞાન, મોહ, મત્સર, રાગ અને દ્વેષનું મૂળ, દ્વિવિધ યતિધર્મરૂપ કલ્પવૃક્ષનો દાવાનળ, જ્ઞાન, ક્રિયા, ક્ષમા, દયા, સત્ય, સતોષ, તથા બોધિષ્ઠીજરૂપ સમકિતનો નાશ કરનારો, કુમતિ તથા કુશુદ્ધિરૂપ દુઃખ દારિદ્રનો દેવાવાળો, સયમ તથા જ્ઞાનચર્ચનો નાશ કરનારો, મુમતિ તથા સુશુદ્ધિરૂપ મુખ સૌભાગ્યનો નાશ કરનારો, તપ મયમરૂપ ધનને લુટનારો, લોભકલેશરૂપ સમુદ્રને વધારનારો, જન્મ જરા અને મરણનો દેવાવાળો, કપટનો ભડાર, મિથ્યાત્વદર્શનરૂપ શલ્યથી ભરેલો, મોક્ષમાર્ગનો વિઘ્નકારી, કડવા કર્મવિપાકનો દેવાવાળો, અનત સંસારને વધારનારો, મહા પાપી, પાપ ધર્મિયતા વિષયરૂપ વૈરીની પુષ્ટિ કરનારો, મોગી ચિંતા, શોક, ગારવ અને ખેલનો કરાવનારો, સંસારરૂપ અગાધ વહીને સિંચવાવાળો, કુડકપટ અને કલેશનો આગર, મોઠા ખેલને કગવનારો, મદ્યુક્ષિઓએ આદરેલો, ઉત્તમ સાધુ નિર્ઝંથોએ જેને નિંદો છે એવો અને સર્વ લોકમા મર્ડી જીવેને જેના મરણો ખીજે કોઈ વિષમ નથી એવો, મોહરૂપ નિવાસનો પ્રતિગઘ ઇલેલોક તથા પરચોકના સુખનો નાશ કરનારો, પાપ આશ્રવનો આગર, અનત દારૂશુ દુઃખ અને ભયનો દેવાવાળો, મોઠા સાવઘ વ્યાપાર, કુનાશ્વિન્ય અને કર્મ-દાનોનો કગવનારો, અધુવ, અનિત્ય, અશાશ્વતો, અસાર, અત્રાણુ, અશરણુ એવો (જે પગિગ્રહ) તેને હું ક્યારે છાડીશ ? જે દિવસે છાડીશ ને દિવસ મારો ધન્ય છે ।

બીજો મનોરથ—ક્યારે હું મુઝ ચમ્પને દસ પ્રકારે યતિધર્મ ધારી, નવવાડે વિશુદ્ધ જ્ઞાનચારી, સર્વ સાવઘ પરિહારી, અણુગાગના સત્તાવીશ ગુણધારી, પાપ સમિતિ ત્રણ ગુણિએ વિશુદ્ધ વિહારી, મોઠા અભિગ્રહનો ધારી, એ તાલીશ દોષ રહિત વિશુદ્ધ આહારી, સત્તર બેદે સયમધારી, બાર બેદે તપસ્થાકારી, અંત પ્રાત આહારી, અગસ આહારી, વિરસ આહારી, રૂક્ષ આહારી, તુચ્છ આહારી, અંતજીવી, પ્રાનજીવી, અરસજીવી, વિરસજીવી, રૂક્ષજીવી, તુચ્છજીવી, સર્વ રસત્યાગી, છકાયનો દવાલ, નિર્લોભી, નિસ્વાદી, પખી અને વાયરાની પરે અપ્રતિજ્ઞ વિહારી, વીતરાગની આઘા સહિત, એવા ગુણોનો ધારક અણુગાર હું ક્યારે યદ્યશ ? જે દિવસે હું પૂર્વોક્ત ગુણુવાન યદ્યશ તે દિવસ મારો ધન્ય છે

ત્રીજો મનોરથ—ક્યારે હું સર્વ પાપસ્થાનક આવોવી, નિ શલ્ય યદ્ય, સર્વ જીવ રાશીને ખમાડીને, મર્વ વ્રતને સહારી, અદાર પાપસ્થાનકને ત્રિવિધે ત્રિવિધે વોસિરાવી, ચારે આહાર પચ્યખખી, શરીરને પણુ છેલ્લે શ્વાસોશ્વાસે વોસિરાવી, ત્રણપ્રકારની આરાધના આરાધનો થકો, ચાગ મગલિકરૂપ ચાગ શગળુ મુળે ઉચ્ચગતો થકો, સર્વ સંસારને પૂક દેતો થકો, એક અગ્નિત, બીજા સિદ્ધ, ત્રીજા ગાધુ અને ચોથો કેન્દ્રલિપ્રરૂપિત ધર્મ, નેને પ્લાવતો થકો શરીરની મમતા ગદિત થયો થમ, પાદોપગમન અનશણુ યુક્ત, પાપ અતિચાર ટાળતો થકો, મરણને અણુવાજતો થકો પડિતમરણુ અંતકાળે હું ક્યારે પ્રાપ્ત કરીશ ? જે દિવસે તેના મરણને હું આદરીશ તે દિવસ મહારો ધન્ય છે ।

મુનિ મુળોધવિજયજી

સ્વમાન જળવવું કે નહીં ?

હમણા હમણામાં અભિમાન ન કરવાનો જ્યારે ઉપદેશ થાય છે ત્યારે સામેથી સ્વમાન જળવવાની આવશ્યકતા ઘટાવનાર જવાબ મળે છે. જો કે વાસ્તવિક રીતે વિચારતાં સ્વમાન એ અભિમાનનો જ પર્યાયી શબ્દ જણાય છે, પરંતુ હાલના વિચક્ષણો તેને જુદું રૂપ આપી તેની આવશ્યકતા સિદ્ધ કરવા પ્રયત્ન કરે છે.

પ્રાપ્ત થયેલા જ્ઞાતિ, કુળ, ઔશ્વર્ય, જ્ઞાન, તપ, ગળ વિગેરેનું જે અભિમાન કરવું તે મદ કહેવાય છે, તેને પરિહરવા માટે સાતમા માનપાપસ્થાનકની સંજ્ઞા-યમાં શ્રી યશોવિજયે પાંચાચ આઠ પ્રકારના મદને પર્વતની ઉપમા આપે છે અને પર્વત જ્યાં સૂર્યની આડો આવતો હોય ત્યાં જેમ અંધકાર નાશ પામતો નથી તેમ આઠ મદરૂપી પર્વત આડા આવવાથી જીવનું અજ્ઞાનરૂપ અંધકાર નાશ પામતું નથી. એટલે તે દરેક પ્રકારના મદ તજવા યોગ્ય છે એમ સ્પષ્ટપણે કહે છે.

સ્વમાન સાચવવાનું કહેવાવાળા ગધુઓ પોતે જે સ્થિતિમાં હોય, પોતાની જેટલી હદ અને જેટલી આગરુ ગણાતી હોય તેટલી ટકાવી રાખવી જોઈએ એમ કહે છે. તેમાં ક્ષતિ કરનાર-કરાવનાર ઉપર તેમને દ્રેષ થાય છે. અને સ્વમાનને જળવવા માટે તે જાનતા પ્રયત્નો કરે છે, પરંતુ તેને એ વાત સમજાતી નથી કે એ વસ્તુ (સ્વમાન) જળવી જળવાતી નથી, તેને જાનીજાની રાખવા માટે તે વર્તન વિશુદ્ધ રાખવાની જરૂર છે કે જેથી સ્વમાન જળવવાનું કહેવું જ ન પડે. બાકી જો વર્તનમાં ફેર પડશે-તેમાં ભૂલ થશે તો જરૂર સ્વમાનની ક્ષતિ થવાની જ છે. માન એવી વસ્તુ છે કે તે માગ્યું મળતું નથી, પરંતુ આપ્યું મળે છે અથવા તદ્દોગ્ય સદ્વર્તનથી મળે છે. ઉત્તમ મનુષ્યો માનની ઇચ્છા જ કરતા નથી એટલે તેમને વગરમાગ્યું જ્યાં જાય ત્યાં માન મળે છે. બાકી માન જળવવા ઇચ્છનાર અથવા પોતાને મોઢે પોતાના છતાં કે અછતાં શુભની પ્રશંસા કરનારને લોકો માન આપતા નથી પરંતુ ઉલટી તેના માનની હાનિ થાય છે.

આ લેખ દુકામાં ખાસ એટલા માટે જ લખવાની જરૂર જણાઈ છે કે હાલના વિચક્ષણ મનુષ્યો સ્વમાનના નામથી અભિમાન જ કરે છે અને જીવનને જુદી રીતે સમજાવવા પ્રયત્ન કરે છે. તમે હુનિયા તરફ દૃષ્ટિ કરશો તો જણાશે કે હુનિયાનો મોટો ભાગ જેને માન આપે છે તે ક્યારે પણ માનની ઇચ્છા કરતાં જ નથી. આપણા જીન સમુદાયમાં પણ ખરી રીતે તો શુભને જ માન મળે છે અને શુભને જ માન મળવું જોઈએ માત્ર વેશ કે પદવી માનનો અધિકાર ધરાવતા નથી. તેની સાથે જ શુભ હોય છે તો તે સોનું ને સુગંધ મળે તેમ સર્વત્ર માનને પાત્ર થાય છે, માટે માનની ઇચ્છા તજી દર્મને સદ્ગુણ મેળવવાનો પ્રયત્ન કરો, સદ્ગુણ મેળવો, ફાગટ માન આપનારથી છેટા પડો અને માન મળો કે ન મળો પણ શુભનો જ આદર કરો કે જેથી આત્મકલ્યાણની પ્રાપ્તિ થાય.

કુંવરજી

મોતી વિષે વિચાર

આ સંબંધમાં શ્રી પ્રશ્નોત્તર પ્રદીપમાં બે પ્રશ્નો ઉત્તર સાથે આપેલા છે તે નીચે પ્રમાણે—

પ્રશ્ન ૬૮-મુક્તાક્ષણ સચિત્ત છે કે અચિત્ત છે ?

ઉત્તર-ઉત્પત્તિ-સ્થાનમાં સચિત્ત છે અને ત્યાંથી નીકળ્યા પછી વિધેલા કે અણુવધેલા મોતી અચિત્ત છે. શાથી કે શ્રી અનુયોગદ્વારસૂત્રમાં મોતીને અચિત્ત પરિગ્રહમાં ગણાવેલ છે. યદુક્તં શ્રી હીરપ્રશ્ને—

તથા મૌક્તિકાનિ સચિત્તાન્યચિત્તાનિ વા કુત્રકથિતાનિ સંતીતિ ? ઉત્તર—
અત્ર મૌક્તિકાનિ વિદ્વાન્યવિદ્વાનિ વાઽચિત્તાનિ જ્ઞેયાનિ । ઘતઃ શ્રી અનુયોગદ્વાર સૂત્રે મૌક્તિકરત્નાદાચિત્તપરિગ્રહમધ્યે કથિતાનિ સંતીતિ ॥

પ્રશ્ન ૬૯-મુક્તાક્ષણની ઉત્પત્તિ ક્યાં થતી હશે ?

ઉત્તર-સમુદ્રની છીપમાં, હસ્તિના મસ્તક ને દાંતમાં ઇત્યાદિ ઘણે ઠેકાણે મોતીની ઉત્પત્તિ થી છે. યતઃ—

હસ્તિમસ્તકદંતૌ તુ, દંડ્રાશુનવરાહયોઃ ।

મેધો મુજંગમો વેણુ-મંત્સ્યો મૌક્તિકયોનયઃ ॥ ૧ ॥

અર્થ-હાથીના મસ્તક ને દાંત, શ્વાન ને વરાહની દાઢ, મેધ, મુજંગમ (સર્પ), વેણુ (વાંસ) અને મંત્સ્ય (છીપ) એટલી મોતીની યોનિઓ છે-અર્થાત્ એટલે સ્થાને મોતી ઉપજે છે.

સદરહુ ભુકના ચોથા પ્રકાશમાં ૧૭ મો પ્રશ્ન છે તે આ પ્રમાણે—

પ્રશ્ન ૧૭-મોતીને પૃથ્વીકાયપણું સંભવે ?

ઉત્તર-હા, નાનાવિધ ત્રસ સ્થાવરેના શરીરમાં મોતીની ઉત્પત્તિનો સંભવ હોવાથી મોતીને પૃથ્વીકાયપણું સંભવે છે. એમ શ્રી સુયગડાંગ સૂત્રની ટીકા પરથી સિદ્ધ થાય છે. તે સ્થળ જોવાથી કેટલીક વિશેષ વાત પણ સમજાય તેમ છે.

શ્રી સુયગડાંગ સૂત્રના બીજા શ્રુતસ્કંધના ત્રીજા અધ્યયનમાં પૃથ્વીકાય ક્યાં ક્યાં ઉપજે એ વિષે આ પ્રમાણે કહેલ છે-સર્પગિરિસ્તુ મળયઃ કરિદંતેષુ મૌક્તિકાનિ સ્થાવરેષ્વપિ વેણ્વાદિષુ તાન્યેવેતિ ।

અર્થ-સર્પાદિના મસ્તકોમાં થતા મણિ, હાથીના દાંતોમાં મોતીઓ અને સ્થાવર વાંસ વિગેરેમાં પણ મોતીઓ હોય છે. વિગેરે શબ્દથી જળ આદિમાં પણ મોતી થાય છે એમ સમજવું.

આમાં ઉપરના શ્લોક પ્રમાણે બીજા સ્થાનો જણાયા નથી, પરંતુ વેણુ વિગેરે શબ્દથી સ્થાનના જળથી સમુદ્રની છીપમાં ઉપજે છે તે સમજાય છે.

પ્રશ્નોત્તર

(પ્રશ્નકાર-૨૧૧ દેવચંદ કરશનજી રાધનપુર)

પ્રશ્ન ૧—દેશથી પોસહ લેનારને કરેમિભંતેના પાઠ શીરીતે ઉચ્ચરાવાય ?

ઉત્તર—આર પ્રકારના પોસહ પૈકી માત્ર આહારપોસહ જ દેશથી કરી શકાય છે, બીજા ત્રણ પ્રકારના પોસહ તો સર્વથી જ થાય છે. તે જો દેશથી કરવા હોય તો તેનાથી સામાયિકયુક્ત પોસહ થઈ શકતો નથી. આહારપોસહ દેશથી કરનારને ‘આહાર પોસહ’ દેસઓ’ એમ કરેમિભંતેમાં કહેવાય છે. ‘પોસહ કરનાર ઘણા હોય અને તેમાં દેશથી અને સર્વથી એમ બંને પ્રકારે કરનાર હોય તો ‘આહારપોસહ’ દેસઓ સંવઓ’ એમ કહેવાય છે.

પ્રશ્ન ૨—ચર જ્યોતિષને કરવા માટે ઉત્તરવૈક્રિય કરવું પડે છે ?

ઉત્તર—કરવાનું જ્યોતિષી દેવને નથી, તેના વિમાનને છે. તેને વૈક્રિય કરવાપણું નથી. જગત્ સ્વભાવે જ વિમાનો ફરે છે.

પ્રશ્ન ૩—મર્કટ, ખીસકોલી ને ઉદર ભુજપરિસર્પમાં ગણાય ?

ઉત્તર—મર્કટ ચતુષ્પદ ગણાય ને ખીસકોલી તથા ઉદર ભુજપરિસર્પ ગણાય.

પ્રશ્ન ૪—પૃથક્ત્વ શબ્દનો અર્થ જે થી નવ એમ કરાય છે તો એકલા નવ એમ ન કહેતાં જે થી નવ કેમ કહ્યા છે ?

ઉત્તર—એમાં કોઈ જગ્યાએ જે, કોઈ જગ્યાએ ત્રણ, એમ યાવત્ કોઈ જગ્યાએ નવ દેવા એમ સમજવાનું છે, પરંતુ ક્યાં જે, ક્યાં ત્રણ, ક્યાં આર એમ યાવત્ નવ ક્યાં દેવા એ સ્પષ્ટ કરેલ નથી.

પ્રશ્ન ૫—વિકળેન્દ્રિયનું ઉત્કૃષ્ટ આયુ ને ઉત્કૃષ્ટ શરીર ક્યાં કહ્યું છે ?

ઉત્તર—જીવવિચારમાં બેંદ્રિયનું ૧૨ યોજન, તેંદ્રિયનું ત્રણ ગાઉ ને ચરિન્દ્રિયનું એક યોજન ઉત્કૃષ્ટ શરીર કહેલ છે, અને બેંદ્રિયનું બાર વર્ષ, તેંદ્રિયનું ૪૯ દિવસ ને ચારિન્દ્રિયનું છ માસ ઉત્કૃષ્ટ આયુ કહેલ છે.

પ્રશ્ન ૬—ધાર્મિક સંસ્થામાંથી જોઈએ વ્યાજે રૂપિયા લાવી વધારે વ્યાજ ઉપજાવે તો તેમાં દોષ લાગે કે નહીં ?

ઉત્તર—દોષ લાગે, માટે ધાર્મિક સંસ્થાઓ સાથે એવો વ્યવહાર રાખવો તે જ ઉચિત નથી. એમાં પરંપરાએ અનેક પ્રકારની હાનિનો સંભવ છે.

પ્રશ્ન ૭—ઔદારિક શરીરમાં ચક્ષુષ્ઠિદ્રિયનો વિષય કેટલે દૂરથી જોઈ શકવાનો છે ?

ઉત્તર—લક્ષ યોજન સાધિક કહ્યો છે. જુઓ શ્રી વિશેષાવશ્યકટીકા.

પ્રશ્ન ૮—દરેક જાતિના જીવોનો ઇન્દ્રિયનો વિષય સરખો હોય કે કેમ ?

ઉત્તર—સરખો સંભવતો નથી. જે તેના વિષયનું પ્રમાણ કહ્યું છે તે ઉત્કૃષ્ટ કહ્યું છે તેથી બીજું મધ્યમ પ્રમાણ સમજવું. આ પ્રમાણ આત્માંગુણે સમજવું.

પ્રશ્ન ૯—ઇન્દ્રિયોના વિષયોનું પ્રમાણ જે કહ્યું છે તે ચારે દિશાનું મળીને સમજવું કે પ્રત્યેક દિશાએ સમજવું ?

ઉત્તર—ચારે દિશાએ જુદું જુદું સંભવે છે, પરંતુ યોગ્ય દેશાવસ્થિત વસ્તુને અંગે સમજવું.

પ્રશ્ન ૧૦—સીંગોડામાં જે જીવ હોવાનું કહ્યું છે છતાં તે પ્રત્યેક ગણાય ?

ઉત્તર—ગણાય. ભારંડ પક્ષીની જેમ જાંને જીવોના અમુક શરીરવિભાગ તેમાં જુદો સમજવો.

પ્રશ્ન ૧૧—વિકળેન્દ્રિયના શરીરનું પ્રમાણ જે કહ્યું છે તેમાં અમુક ક્ષેત્ર કે અમુક કાળની અપેક્ષાએ ફેરફાર સમજવો કે કેમ ?

ઉત્તર—એના શરીરનું પ્રમાણ ઉત્કૃષ્ટ કહ્યું છે તેથી જ્યાં અને જે કાળે જોઈએ હોય તે મધ્યમ પ્રમાણ સમજવું. ક્ષેત્રકાળને અંગે જુદું જુદું કહ્યું નથી.

પ્રશ્ન ૧૨—મનુષ્ય, તિર્યંચ પચેન્દ્રિય અને વાયુકાયમાં જેને વૈક્રિય શરીર કરવાની શક્તિ હોય તે આ ભવઆત્રી સમજવી કે કેમ ?

ઉત્તર—આ ભવઆત્રી જ ઉદયમાં હોય-પૂર્વભવે તે પ્રકૃતિ ગાધેલી હોય. મનુષ્ય તિર્યંચને તો એ લબ્ધિ ગુણપ્રત્યયે પ્રાપ્ત થવાનું કહ્યું છે. વાયુકાયને માટે કારણ જાણવામાં આવ્યું નથી.

પ્રશ્ન ૧૩—ચકવર્તી અને વાસુદેવ અનેક સ્ત્રીના સમાગમ માટે વૈક્રિય શરીરો જુદા જુદા કરે છે તેવી શક્તિની પ્રાપ્તિ તેને શા કારણે થાય ?

ઉત્તર—ખાસ કારણ જાણવામાં આવ્યું નથી. ચકવર્તી ને વાસુદેવપણાને અંગે એ શક્તિ પ્રાપ્ત થાય છે એટલું જ જાણ્યું છે.

પ્રશ્ન ૧૪—પ્રતિવાસુદેવને વૈક્રિય લબ્ધિ હોય કે નહીં ?

ઉત્તર—તે વિષે ખાસ વાંચવામાં આવેલ નથી.

પ્રશ્ન ૧૫—ચક્રવર્તી કે વાસુદેવ વૈક્રિય શક્તિનો ઉપયોગ યુદ્ધાદિમાં કરે છે ?

ઉત્તર—કરતા હોય એમ જાણ્યું નથી.

પ્રશ્ન ૧૬—તિર્યંચ વૈક્રિય શરીર કરે તે મૂળ શરીરથી જીવું કરે કે જીવું કરી ન શકે ?

ઉત્તર—એ વિષે સ્પષ્ટતા જાણી નથી. જીવું પણ કરતા હોય અને મૂળ શરીરને પણ વિસ્તારતા હોય એમ જણાય છે.

પ્રશ્ન ૧૭—પાંચે પ્રધારના તિર્યંચ પાંચેદ્રિયોને વૈક્રિય શક્તિ હોય ?

ઉત્તર—પાંચે જાતિનાને હોય એમ સંભવે છે.

પ્રશ્ન ૧૮—કષાયનો ઉદય થતાં જે કર્મજાંઘ થાય તે કેવો થાય ?

ઉત્તર—જેવા પ્રમાણમાં કષાયની મંદતા-તીવ્રતા હોય તે પ્રમાણમાં કષાય-મોહનીય અને ણીજ વેદનીયાદિક કર્મો પણ ણાંધે.

પ્રશ્ન ૧૯—વૈક્રિય શરીરની અવગાહના મૂળ ઔદારિકાદિ શરીર કરતાં વધારે હોય છે, છતાં તિર્યંચ પાંચેદ્રિયમાં ઔદારિક શરીર મત્સ્ય અને ઉરપરિસર્પનું એક હજાર યોજનનું કહેલ છે અને વૈક્રિય શરીરની અવગાહના ઉત્કૃષ્ટ નવસો યોજન કહી છે તેનું શું કારણ ?

ઉત્તર—કારણભૂત તો જગત સ્વભાવ જ સમજવો, પરંતુ પોતાના શરીરથી જીવું કરે તે ઉત્કૃષ્ટ નવસો યોજન પ્રમાણ કરે એમ સમજાય છે.

પ્રશ્ન ૨૦—દરેક કેવળજ્ઞાનીને કેવળજ્ઞાન થયા અગાઉ પરમાવધિ જ્ઞાન થાય ?

ઉત્તર—મતિ શ્રુત એ જ્ઞાનવાળા પણ કેવળજ્ઞાન પામી શકે છે, અવધિ કે મનઃ-પર્યવ જ્ઞાન હોયું જ જોઈએ એમ નથી, તો પછી પરમાવધિની તો જરૂર જ શી ?

પ્રશ્ન ૨૧—ત્રીજાથી આઠમા દેવલોક સુધી પહેલા ણીજ દેવલોકમાં ઉત્પન્ન થયેલી અપરિચ્છિન્તા દેવીઓ જાય છે તે પોતાની શક્તિથી જાય કે ઉપરના દેવલોકના દેવની શક્તિથી જાય ?

ઉત્તર—એમાં ઉપરના દેવલોકના દેવોની શક્તિનો પ્રભાવ સંભવે છે, તે વિના જઈ શકે નહીં.

પ્રશ્ન ૨૨—એ દેવીઓને જારમા દેવલોક સુધીના દેવોના વિચારો જાણવાનું જ્ઞાન હોવાનો સંભવ નથી, તો તે ત્યાંના દેવો પોતાને યાદ કરે છે એમ તે કેવી રીતે સમજી શકે ?

ઉત્તર—આ જાણતમાં એમ કહેલ છે કે-તે દેવીને વિષયભોગ માટે

ઉપરના દેવો સંભારે છે ત્યારે શરીરસ્ફુરણાદિવડે તે દેવીઓ જાણે છે, પછી ઉપરના દેવોના અવલંબનથી આદ્ય દેવલોક સુધી જાય છે. આમાં કાંઈક જ્ઞાનનો વિષય પણ સમજાય છે.

પ્રશ્ન ૨૩—કેવળજ્ઞાનીને મનના ને વચનના જે જે યોગ કયા સમજવા.

ઉત્તર—સત્ય અને અસત્યામૃષા એ નામના જે મનયોગ અને તેજ નામના જે વચન યોગ સમજવા.

પ્રશ્ન ૨૪—સ્વપ્ન કયા કર્મના ઉદયથી આવે છે? સ્વપ્નમાં કેટલીક વખત પાછલી વાત યાદ આવે છે તે શાથી આવતી હશે?

ઉત્તર—એમાં મતિજ્ઞાનાવરણીયનો વિચિત્ર ક્ષયોપશ્ચમ કારણ તરીકે સમજવામાં આવે છે.

પ્રશ્ન ૨૫—નિદ્રા વખતે દર્શનાવરણીય કર્મનો વિશેષ બંધ થાય છે?

ઉત્તર—એમાં દર્શનાવરણીયનો ગાઢ ઉદય છે, પરંતુ તેનો વિશેષ બંધ થવાનું કહેલું જાણવામાં નથી. જે પ્રકૃતિ વેદે તે બાંધે એવા કર્મ તો કપાય નોકપાય મોહનીય જ છે.

પ્રશ્ન ૨૬—અવધિજ્ઞાનના છ ભેદમાંથી ચારે નિકાયના દેવોને અને સાતે નારકના નારકીઓને કઈ જાતિનું અવધિજ્ઞાન હોય?

ઉત્તર—એને ભવાંત પર્યંત અવસ્થિત-જેટલું હોય તેટલું વધારે ઘટારો થયા વગરનું અવસ્થિત અવધિજ્ઞાન હોય છે. તેને તે ભવ આશ્રીને અપ્રતિપાતી પણ કહેવાય તેમ જ અનુગામી પણ કહેવાય.

પ્રશ્ન ૨૭—સાધારણ ને સૂક્ષ્મ વનસ્પતિકાય શિવાયના સર્વે જીવો પ્રત્યેક જ કહેવાય કે કેમ?

ઉત્તર—પ્રત્યેક જ કહેવાય અને દરેક જીવનું શરીર જુદું જ હોય, પરંતુ પ્રત્યેક સજ્જ વનસ્પતિકાય માટે જ વપરાય છે.

પ્રશ્ન ૨૮—તેઉકાય તેઉકાયને શી રીતે હજી?

ઉત્તર—પરસ્પરના સંઘર્ષજીથી હજીવાનો સંભવ છે. એકેન્દ્રિય જીવો પરકાયશસ્ત્રથી ને સ્વકાયશસ્ત્રથી જાને રીતે હજીય છે.

પ્રશ્ન ૨૯—શ્રી સંઘ શાસનદેવી કે દેવનો કાઉન્સલ કરે તો તેમાં શું ચિંતવે?

ઉત્તર—જેને આરાધવાનું હોય તેનું જ ચિંતવન કરે. બાકી ખાસ કોઈ દેવી દેવને આરાધવાના મંત્ર હોય તો તેનું ચિંતવન કરે.

પ્રશ્ન ૩૦—મિથ્યાશ્રુતને પણ શ્રુતજ્ઞાનના લેદમાં કેમ ગણેલ છે ?

ઉત્તર—એ પણ શ્રુતજ્ઞાનાવરણીયતા ક્ષયોપશમથી જ થાય છે, તેથી તેના લેદમાં ગણેલ છે—માત્ર તે મિથ્યાત્વ યુક્ત હોવાથી મિથ્યાશ્રુત કહેવાય છે અને તે શ્રુતઅજ્ઞાન કહેવાય છે.

પ્રશ્ન ૩૧—આચારંગાદિ સૂત્રોના જેટલા પદ કહ્યા છે તેટલા તે તે સૂત્રો પુસ્તકારૂઢ થયા ત્યારે લખાણા હશે ?

ઉત્તર—તે વળતે જ તેને સંક્ષિપ્ત કરીને જેને જેને જેટલું જેટલું સ્મરણમાં હતું તેટલું દરેક સૂત્રમાં લખ્યું છે. પૂરા પ્રમાણમાં લખાયેલા જ નથી.

પ્રશ્ન ૩૨—પાખીસૂત્રમાં જે સૂત્રોના નામો આવે છે તેટલા સૂત્રો તે વળતે વર્તતા હશે ?

ઉત્તર—પાખીસૂત્રની રચના વળતે તે તે સૂત્રો વર્તતા હોવાનો સંભવ છે.

પ્રશ્ન ૩૩—ચોરાશી આગમના નામો જાણવામાં હોય તો લખો અને ૮૪ આગમો ક્યાંસુધી વિદ્યમાન હતા ?

ઉત્તર—એ નામો એકવાર માસિકમાં લખ્યા છે તે રચના જોઈને જણાવશું. તેટલા આગમો ક્યાંસુધી વિદ્યમાન હતા તે જાણવામાં નથી.

પ્રશ્ન ૩૪—મણિભદ્ર યક્ષ ક્યારે થયા છે ?

ઉત્તર—અત્યારના માણિભદ્ર યક્ષનું વર્ણન તો તેના છંદમાં આવે છે. બાકી તે નામનો યક્ષ તો ક્રમસર થયા જ કરે છે. અત્યારે છે તે મણિભદ્ર યક્ષ શ્રી આણંદવિમળસૂરિના વળતમાં નવો ઉપજેલ છે.

પ્રશ્ન ૩૫—અપ્રતિપાતી ને અનુગામિક અવધિજ્ઞાન અને પ્રતિપાતી ને અનુગામિક અવધિજ્ઞાન એક સરખા લક્ષણવાળા હોઈ શકે ?

ઉત્તર—ન હોઈ શકે. એ ચારેના લક્ષણ કર્ગચંચ ટીકામાં સ્પષ્ટપણે જુદા જુદા જણાવેલ છે. તે એ એ એક સરખા નથી. વળી અપ્રતિપાતી અવધિજ્ઞાન અનુગામી જ હોય છે, પ્રતિપાતી જાને પ્રકારતું હોય છે.

પ્રશ્ન ૩૬—તંદુળીઆ મત્સ્યતું શરીર કેવડું હોય ?

ઉત્તર—તેનું પ્રમાણ જાણવામાં નથી, તંદુળપ્રમાણ કહેલ છે પણ તે તંદુળ કયા વળતનો લેવો એ નિરધાર થઈ શકતો નથી. બાકી તેની માતા માછલી નવભાસ ગર્ભમાં રાખીને મહામત્સ્યની પાંપણમાં તેને પ્રસવી જાય છે એમ હિંસાદંતના વિવરણમાં શ્રી હરિભદ્રસૂરિએ કહ્યું છે.

પ્રશ્ન ૩૭—વિદ્યા ને મંત્રાદિ પ્રયોગથી મનુષ્યનો તિર્યચ ને તિર્યચનો મનુષ્ય થાય છે તો તે આયુષ્ય કયું લોગવે ? અને પર્યાસિઓ નવી કરે ?

ઉત્તર—આયુષ્ય પ્રથમ જે જાતિમાં ઉપજેલ હોય તેનું જ લોગવે. તેને પર્યાસિ નવી કરવાપણું છે જ નહીં. પર્યાસિઓ નવા જાવમાં ઉપજે ત્યારે જ નવી કરવાની હોય.

પ્રશ્ન ૩૮—વિદ્યામંત્રાદિ કારણથી વિકળેન્દ્રિય છવે એક બીજી જાતિમાં પલટાય કે નહીં ?

ઉત્તર—એ પલટાતા નથી. એ તો જાતિનું થાય ત્યારે જ પલટાય. એકેન્દ્રિય માટે તો આવા સંવાલનું કારણ જ નથી.

પ્રશ્ન ૩૯—નવકારવાળી બુદ્ધિ બુદ્ધિ આંગળીવડે સંકારણ ગણાય છે, પરંતુ તે ગદ્યા પ્રકારમાં અંગુઠા ઉપર જ રાખવી કે કેમ ?

ઉત્તર—અંગુઠા ઉપર રાખીને જ ગણવી.

પ્રશ્ન ૪૦—મોતી સચિત્ત છે કે અચિત્ત છે ?

ઉત્તર—એ જાણત આ અંકમાં જ લેખ છે તે વાંચો. કુવંરજી.

લક્ષ્મીનો વાસ

એક દિવસ ભગવાન વિષ્ણુએ લક્ષ્મીજીને પૂછ્યું ‘હે પ્રિયે ! સ્ત્રીજાતિમાં તમારો વાસ ક્યાં ક્યાં છે ?’ ત્યારે લક્ષ્મીજીએ કહ્યું ‘પ્રભો ! જે સ્ત્રી માતાપિતા અને સાસુ સસરા આદિ વડીલોની પૂજા કરે છે અને શુદ્ધ શિયળ સાચવી પતિ ઉપર પ્રેમ રાખે છે તેને ત્યાં મારો વાસ છે.

‘જે સ્ત્રી સુંદર વસ્ત્રાલંકારોથી નહિ પણ સદાચારથી પોતાનું અંગ શણગારે છે, જે કંકજથી નહિ પણ દાનથી પોતાના હાથ શોભાવે છે, જે નવા નવા અભિલાષો નહિ વધારતાં આત્મસંયમ વધારે છે, જે સર્વ સાથે સૌજન્ય અને સલાહસંપથી રહે છે અને જે સદા મધુર વાણીથી બોલે છે તેને ત્યાં મારો વાસ છે.

‘જે સ્ત્રી સદા ઉદ્યોગી, સંતોષી, પ્રસન્નમુખી, મિતાહારી અને મિતાચારી રહીને હૃદય અને શરીર પવિત્ર રાખે છે તેને ત્યાં હું વસું છું.

‘જે સ્ત્રી પોતાની જાતની, જાળજીવ્યાંની, પતિની અને અન્ય કુટુંબી જનોની સંભાળ રાખે છે, જાળજીવ્યાંને પ્રીતિપૂર્વક પોતાને જ હાથે ઉછેરે છે અને કેળવે છે તેને ત્યાં મારો વાસ છે.

‘જે સ્ત્રી સૂર્યોદય પહેલાં ઉઠીને દેહ, વાળ, કપડાં, દાંત અને ઘરમાંનું બધું સાફ કરે છે તથા કાળજીપૂર્વક ઘરકામમાં મંડી જઈ પતિ તથા જાળજીવ્યાંને સુખી રાખે છે તેને ત્યાં મારો વાસ છે.’ અમીચંદ કરશનજી શેઠ.

અગત્યના અને આંધળા બન્ને સરખા ગણાય છે.

ફરે તે ભરે ને ખેદે તે પડે.

સ્વરાની ખબર અવગરે પડે.

ગરબં સરી ને વૈભવેરી.

ઘર ફુટે ઘર જાય.

ચતુરની ધડી ને મૂરખનો જન્મારો સરખો સમજવો.

છ કાને ગયેલી વાત જલદી ફેલાઈ જાય છે, છાની રહેતી નથી.

જર, જમીન ને જોર, તણે કજીયાના છોર.

ફગડાથી-કલેશથી ગોળાના પાણી સૂકાઈ જાય છે.

ટકે શેર બાજી ટકે શેર ખાગી ! (અધેરી નગરી-ગંડુરાગી.)

ઠઠા-મરકરી મર્યાદા ઝોળાયે છે ત્યારે કલેશ ઉપજે છે.

હરપોક માણસ કોઈપણ મહાન કામ કરી શકતો નથી.

દ્વઅક્ષર, મૂર્ખ વિદ્યાર્થી માટે વાપરવામાં આવે છે.

જમો-નમો શબ્દ નવકારના પાંચે પદ્મી પૂરે આવે છે.

તલવાર કરતાં કલમની ઝટકા વધુ અમરકારક હોય છે.

થક વિના ટકા કયાંથી ઉભું રહે ?

દરિયામાં વસવું ને મગરથી વેર કેમ પાલવે ?

ઘન વિનાનો ધમસો, ધને ધરમશીબાઈ શેઠ કહેવાય છે.

જમે તે મૌને ગમે. નમનાથી અનેક પ્રકારના લાભ થાય છે.

પડી ટેવ તે તો ટલે કેમ ટાળી ?

ફરે તે ચરે ને બાધ્યું ભૂખે મરે.

ઘડી કાઢતાં ઉંટ પેડું. એક સુધયું નહોં ને બીજું બગડયું.

મજાતાં પડિત નીપજે, લખતાં લહીઓ થાય.

મન વિનાનું મગવું તે જીત સાથે લાટકાવા જેવું છે.

ચતિના થયા જતિ અને ગુરુજના બન્યા ગોરુજ.

રજનું ગજ. જરા જેટલું હતુ તે ઉપાય ન કરવાથી વધી પડયું.

લક્ષ્મીની તણુ ગતિઃ દાન, ભોગ ને નાચ.

ચર મરો, કન્યા મરો, પણ ગોરનું તરબાણું ભરો.

શક્તિ ઉપરાંત બોલે ખેડનાર અર્ધે રસ્તે અટકી પડે છે.

સમતા એ સુખનું મૂળ છે. આ નિઃશંકય હકીકત છે.

વટપેદા-અમરાઓ પુષ્પને કરમાવ્યા વિના સુવાસ અહે છે.

હસ્યા તેના વસ્યા ને રૈયા તેના ખોવા એ જ્ઞાનમાં રાખવું.

ઢઅક્ષર, કોઈપણ શબ્દની આદિમાં વપરાતો નથી.

ક્ષમા એ વીગનું બૂધણુ છે. વીર પુરો જ ક્ષમા રાખી શકે છે.

જ્ઞાનસરને કોઈ પણ શબ્દની પાછળ લગાવવાથી ત્રણપણાનો અર્થ થાય છે. દાખલા તરીકે
ગર્વણઃ ગર્વ ગણનાર. મમણઃ મમના ત્રણકાર. અદ્યણઃ અદ્ય ત્રણનાર છત્યાદિ.
રાજપાળ મગનલાલ વહોરા

સાચા સાધુ અને મહાન પુરૂષ વિષે

- ૧ કીર્તિને વધારે એવી પાયમાલી અને યશ આપે એવું મરણ સાચા મહાત્મા સિવાય બીજાઓને મળતાં નથી.
- ૨ જનસેવાનો ગૌરવલયો આનંદ તો માત્ર એવા જ મહાત્માઓને મળે છે કે જેઓ મહેનત કરવાથી પાછા હઠતા નથી.
- ૩ ખરાબ અને સારાં મનુષ્યો બહારથી કેવા મળતાં આવે છે? જાણ આચાર અને ઉચ્ચારમાં આવું સરળપણું બીજે જણાતું નથી.
- ૪ કહેવાતા સાધુ જનો કરતાં સામાન્ય જનો એક રીતે વધારે સુખી હોય છે. કેમકે એવા સાધુ જનોના અંતરમાં એટલો મેલ હોય છે કે તેમને પોતાના અયોગ્ય હેતુ અને જૂઠા પ્રપંચાદિ દોષરૂપે જણાતા નથી અને તેથી આંતરિક ડાંગ પણ એ આત્માઓને વેઠવા પડતા નથી.
- ૫ મેળવવા યોગ્ય જ્ઞાન અવશ્ય મેળવવું, પરંતુ આચરણ તેને અનુસરતું કરાય તો જ તે સફળ છે.
- ૬ કાન મોટેનું લોજન પૂરું થયા પછી જ પેટને લોજન આપજો; અર્થાત્ હુઃખીને દાદ આપીને પછી જમજો.
- ૭ બહુશ્રુત મનુષ્યો પૃથ્વી પરના સાક્ષાત્ દેવ છે.
- ૮ જેમને ખરી કીર્તિની કાળજી હોય છે તેઓ પોતાના રાઈ જેવા દોષને પણ પહાડ જેવડો સમજે છે.
- ૯ ડાહ્યો કે બુદ્ધિમાન તે જ છે કે જે ફરી જન્મવા જેની મૂર્ખાઈમાંથી ઉગરી સત્ય અને સંપૂર્ણતા મેળવવા મચી પડે છે.
- ૧૦ ધરણી માતા જેમ જોદનારને પણ આશ્રય આપે છે, તેમ તમને પણ કોઈ સતાવે તો તમે સાંખી લેજો ખરી મોટાઈ એમાં જ છે.
- ૧૧ નુકસાન કરનારને સાચી સજા કરવાની રીત તો એ જ છે કે તેના ઉપર ઉપકાર કરીને તેને શરમીદો કરવો.
- ૧૨ અતૃષ્ણા જેવી ઉત્તમ દોલત આ સંસારમાં બીજી નથી; પરલોકમાં પણ તમને એના જેવો ખજાનો નહિ મળે.
- ૧૩ જગતમાં બે અવસ્થાઓ પરસ્પર વિરોધી છે, એક તરફ સાંસારિક સફળતા સાથે મલિનતા હોય છે ત્યારે બીજી તરફ સાધુતા સાથે પવિત્રતા હોય છે.
- ૧૪ દયાથી ઉભરાતું દિલ એ મોટી દોલત છે; કારણ કે જડ દોલત તો નીચ-પાપી પાસે પણ હોય છે.
- ૧૫ જે મોહને લીધે મનુષ્ય અસ્થાયી પદાર્થને સ્થાયી માની લે છે, તે મોહ જેવી મોટી મૂર્ખાતા બીજી કોઈ નથી.

અમીચંદ કરશનજી શેઠ.

પ્રભાવિક પુરુષો ચેડા મહારાજ

(૭)

મહારાણી કહે છે—

બાપી પ્રેમક્રિસ્તાની નવાઈ ક્ષત્રિયો માટે કેમ હોઈ શકે? પેઢીકિતાર આત્મા આવતાં વૈરવાળા કુટુંબોમાં જન્મેલા સંતાનો પરસ્પર પ્રેમબંધનથી જોડાયેલા બનાવ શું શોધવા પડે તેમ છે! ભલે પછી એ પ્રેમનું પર્યવસાન ક્યાં તો વૈરના શમનમાં થયું હોય કિંવા યુગલના કાષભક્ષણમાં થયું હોય એ જુદી વાત છે. ઉમ્મર લાયક કન્યા મનપસંદ વર શોધે એમાં વડિલોને શરમજનક વાત કંઈ છે? હા, હું આ સંબંધમાં વધુ કંઈ પણ જાણતી નથી, છતાં છાતી ઠોકીને બેઠકક કહી શકું છું કે—આલે તો સુખ્યેષ્ટા હો કે ચેલણા હો, એ એની ઇચ્છા વિરુદ્ધ નથી તો કોઈને પોતાનો હાથ પકડવા દેવાની કે પોતાના પાકદામન પર રંચમાત્ર ક્ષતિ પહોંચવા દેવાની, ભલેને ઉપાડી જનાર વ્યક્તિ મગધેશ હોય કે ચમરેશ હોય. મારી દીકરીઓના પતિવૃત્તધર્મ યાને શિયલરક્ષણ સંબંધમાં મને પાકી ખાતરી છે. નારીજાતિને એ મહાન જાળના સિવાય બીજું સાચવવાનું પણ શું છે? માતાપિતાને પણ જો એ પવિત્રતા પર માણી ન બેસતી હોય તો અન્ય ચિંતાનું શું પ્રયોજન છે? પ્રેમની ગતિમાં વૈર કે

વૈમનસ્યને આડે આવવાની તાકાત નથી. સાચા સ્નેહનો પ્રવાહ અસ્થિલિતપણે વહ્યા જ કરે છે. ક્ષાત્રધર્મ જેમ અનોખી ચીજ છે, એ ફરજ ટાણે જેમ પિતાપુત્રનો સંબંધ નથી જોતો, શરણ દેવા પ્રસંગે જેમ શત્રુ મિત્રપણું નથી સંભારતો, તેમ પ્રેમ ધર્મ પણ પૂર્વભવના સંસ્કારોથી ઉદ્ભવે છે. એને વડિલોની રાત્રી આંખ ડાંભી શકતી નથી.

ચેડા રાજ કહે— મહાસતી! તમારી દલીલો વાસ્તવિક છે. એ સામે આજે મારે કંઈ કહેવાનો ઇરાદો નથી. તેમ પુત્રીએ આ જાતના વર્તનથી કુળને કલંક પહોંચાડ્યું છે એમ કહેવાનો પણ મારો આશય નથી. નાપ્રી કરવાનું તો એ છે કે ગણરાજ્યના એક સુખી તરીકે મારો ધર્મ મગધના સ્વામીએ લીધેલ પગલું મુંગા મુંગા ગળી જવાનો છે કે કેમ? એમાં લજ્જા અને વજ્જા સમૂહોની કીર્તિને કંઈ આંખપ તો નથી પહોંચતીને? જો એનો ઉત્તર હકારમાં આવતો હોય તો અર્હતધર્મના ઉપાસક તરિકે મારું વર્તન કેવા પ્રકારનું હોઈ શકે? એ વાતનો નિશ્ચય કરવાનો છે. અપમાનનો ગદલો લેવો એ ક્ષત્રિયવટની જૂની પ્રનાળી છે. એ સાફ દરેક તૈયારી ચર્ચ ચૂકી છે. મારી આજ્ઞા મળે તેટલી જ

દીલ છે. દરમીઆન મારી જ અંગબનો પ્રેમકિસ્સો નયનપથમાં આવે છે. એ સત્ય છે કે તે કલ્પનાબળ પર રચાયે છે એની ખાત્રી કરવી અગત્યની છે. કેમકે એના નિર્ણય પર જ સત્ય કંઈ બાબતુ છે એનો નિર્ધાર ધાય તેમ છે. એમાં તમારી સહાયની પૂર્ણ આવશ્યકતા છે. મારો ઉપાલંબ ભૂદ્વીજર્મ, નીતિવેત્તાઓની વ્યાખ્યા પ્રમાણે કાર્યેષુ મંત્રી, કરણેષુ દાસી....ક્ષમયા ધરિત્રી—નો પાઠ ભજવો. યુવાન પુત્રીનું હૃદય ડંગ ન પામે અને વાતનું રહસ્ય મળે તેવો રસ્તો હોયો. એ બાબતમાં તમે દક્ષ છો.

‘સ્વામિન્ ! એમાં સહકાર આપવો એ મારો પ્રથમ ધર્મ છે, પણ શુભચરની બાતમીનો મને કંઈક ખ્યાલ મળે ત્યારે જ એ બની શકે. પુનઃ કહું છું કે આ બનાવના સંબંધમાં હું અજ્ઞાત છું.’

ચેટકરાજે શાંતિપૂર્વક તપાસનો સાર કહેવા માંડ્યો.

‘ચેલણના અપહરણની વાત કાને આવતાં જ મેં સેનાપતિને દોડાવ્યો. બગીચામાં પ્રવેશી, સુન્યેષાના અંગુલી-નિર્દેશ પ્રમાણે તેણે સુરંગમાં સત્તર ડગલાં ભર્યાં. આશ્ચર્યની વાત તો એ બની કે એના એક જ તીરે દોટ મુકી રહેલા બધા અંગ-રક્ષકોના બદન વીંધી નાંખ્યાને તે ચત્તાપાટ ભૂમિ પર ઢળી પડ્યા. પાસે જઈ એક શબને બગેડી આગળ વધવાનો રસ્તો ઠરે ત્યાં સામે તેવીજ રીતે બીજા અંગરક્ષકોના

શબ પડેલાં. એનું તીર ચોકસ એકની જ છાતીમાં ગચું નહીં પણ દ્રષ્ટિ દોડાવે તો સંખ્યાબંધ અંગરક્ષકો પંચત્વ પામેલા અને સુરંગનો સાંકડો માર્ગ એવો અવ-રોધાયેલો કે એક ડગલું પણ આગળ ન ભરાય. શત્રુને પકડી પાડવાની બાજુ હાથ-માંથી સરી ગઈ. નાઈલાજે એ પાછો ફર્યો. બીજા દિવસથી મેં એની પાછળની છુપી તપાસ એક તરફ શરૂ કરી ને બીજી તરફ મગધ પર ચઢાઈ કરવાના પયગામ પાઠ-વ્યા. જુદા જુદા પ્રદેશોમાંથી સૈન્યની ભરતી થવા માંડી આજે તપાસના છુટા હેવાલોમાં એકાએક સુન્યેષા અને એની દાસી સુવેગાના નામ સુદાસર રજુ થયાં કે જેથી મારો દિમાગ ફરી ગયો. મારા અંતઃપુરનો હાથ આ કાર્યમાં ભેંધ મન ઉત્તેજિત બન્યું અને હું સત્તર અહીં આવ્યો.

સૌગંધિકના વ્યવસાયથી એ નામે ખ્યાતિ પામેલ કોઈ જળરો બુદ્ધિશાળી મગધથી આવી આપણા આવાસની સમિ-પમાં વસેલો, તેણે સુગંધી પદાર્થો પાણીના મૂલ્યે પૂરા પાડી અંતઃપુરના દાસીવૃંદમાં જળરૂં સ્થાન જમાવ્યું. જે બાગમાં મારી રત્ન સિવાય પુરજનનો પ્રવેશ પણ અશક્ય છે અને જે એક એકાંત ભાગ પર આવેલ ડોર્લ ઘણું ગરૂં રાણીવાસના નારીવૃંદ માટે જ અલગ રખાયા જેવો છે; એમાં એક કરતાં વધુ વાર એ સૌગંધિક મહાશય જુદા જુદા સમયે સુન્યેષાએ અખાવેલી પરવાનગીથી ભેંધ આવ્યો અને બારિકાઈથી એના જુદા જુદા ભાગની

નોંધ પણ કરી આવ્યો. એ વ્યક્તિએ જ સુરંગની યોજના કરી. એવી સીક્રતથી કામ હીધું કે એની ગંધ સરખી કોઈને ન આવી. એક સુતંદા વેપારી તરિકે મહાજનમાં પણ ઉમદા સ્થાન મેળવ્યું. જાનાવ જાન્યો તેના ત્રણ દિન પૂર્વે જ એ મહાશય એકાએક ઉઘાળો ભરી ગયા ! આટલી માહિતી પ્રાપ્ત થઈ છે. સુન્યેષ્ઠા એની શબ્દજાળમાં કેવી રીતે ફસાણી એ હવે અનિર્ણિત વિષય છે.’

‘નાથ ! એમાં ઝાઝી વિમાસણ શા ક્ષાફ કરવી ? હાથ કંકણ ને આરસીની જરૂર હોય ખરી ? કુંવરી સુન્યેષ્ઠાને બોલાવો એટલે એ પરનો પડદો રહેજે ઉચકાઈ જશે. ગમે તેવી આકરી કસોટીમાં પણ મારી તનયા અસત્યવાદનું આચરણ નહીં કરે એ વાતની મને સો એ સો ટકા ખાત્રી છે’.

તરત જ અનુચર મોકલી સુન્યેષ્ઠાને બોલાવવામાં આવી. તેણીએ આવીને માતા પિતાને નમસ્કાર કર્યા કે તરત જ મહાસતીએ પોતાની નજીક બેસાડી, ધીરજથી માથે હાથ ફેરવતાં પૂછ્યું કે—

‘પુત્રી ! ચેલણાતું અપહરણ એકાએક મગધેશે આવીને કયું કે એની પાછળ કોઈ અન્ય ઇતિહાસ છે ? વિનાસકોચે સાચી પરિસ્થિતિની રમુઆત કર. કેમકે એક મહાન સામ્રાજ્ય સાથે યુદ્ધની શરૂઆત કર્યા પૂર્વે પોતાનો કેસ મજબૂત કરી લેવો ઘટે.’

સુન્યેષ્ઠા બોલી—‘ન્યારથી મગધરાજની

માગણી પાછી ફેલાણી અને જહાલી માતા તમે એ સ્થળ ત્યજી દઈ કોઈ અન્યરાજવીની વિચારણા કરવાની સલાહ આપી ત્યારથી મેં એ વાત મનમાંથી કાઢી નાંખવા ઘણો પ્રયાસ સેવ્યો, પણ મારા હૃદયમાંથી એ વાત નામશેષ ન થઈ, એવામાં એક પરદેશી સૌગંધિકદ્રારા મગધના સ્વામીની છળી મને પ્રાપ્ત થઈ એટલે પુનઃ પેલી પ્રેમવાર્તાએ વધુ બેર પકડ્યું. મનમાં એક જ નિશ્ચય થયો કે વરવું તો મગધરાજને, દાસી સુવેગા મારફત આ ધરાદો સૌગંધિકને કાને પહોંચાડ્યો એટલું જ નહિ પણ તેને આગ્રહ પણ કર્યો કે ‘કોઈ પણ હિસાબે આ ચોકડું ભેડી આપવું.’ ત્યારપછી સૌગંધિક તરફથી જે જાતની મદદ માગવામાં આવી તે મેં બેધડક સુવેગા મારફતે અપાવી મારી લાગવગથી જ જાગરણે એક કરતાં વધુ વાર એ મહાશયને જાગમાં પ્રવેશ કરવા દઈ, તેના શિષ્ત શિષ્ત ભાગોતું જારિકાઈથી અવલોકન કરવા હીધું. ‘મગધેશે આવી મને લઈ જવી અને તે કાર્ય શુભપણે કરવું’ એ મારું કહેણ હોવાથી સુરંગનો પ્રગંધ થયેલો. એની પાછળ મારો ધરાદો એક જ હતો કે મારા પિતાશ્રીને જે વસ્તુ પસંદ નથી, છતાં મને જે પ્રાણથી અધિક પ્રિય છે એ કરવી તો ખરી પણ, તેમાં અન્ય કોઈની આહુતિ ન અપાય, તેમજ કુળને ક્ષતિ ન પહોંચે તેવી રીતે એ વાત પાર ઉતારવી. સૌગંધિક તરફથી ત્રણ દિવસ પૂર્વે નિશ્ચિત સમયના પ્રયાણની વરધી

મને મળી ચૂકી, તે પણ અહીંથી ઉઠાવગીરી કરી ચૂક્યો અને જો ચેલણા અચાનક મારી સાથે ન થઇ હોત તો હું પણ લોહીનું એક ટીપું પડવા દીધા વગર પ્રચ્છદપણે રાજગૃહીમાં પહોંચી ગઇ હોત. મારી સાથે થયેલી ચેલણાને થાપ આપવા હું અલંકારની મંજુષા લેવાને પહોંચે પાછી ફરી. મારી ધારણા હતી કે ચેલણા પણ મારી સાથે પાછી ફરશે પણ તેમ ન બન્યું અને ન્યાં પાઠ ભજવીને હું પુનઃ જાગરૂપી મંથ પર હાજર થઈ છું ત્યાં તો ચેલણા સાથે મગધેશને સિધાવી ગયેલા અને સાથે આવેલા જત્રીશ અંગરક્ષકોમાંના છેલ્લાને સુરંગમર્ગમાં પ્રવેશ કરી, એનું દ્વાર બંધ કરવાની તૈયારીમાં જોયો.

ધરતીકંપના આંચકા સમાન મારા પ્રેમપ્રસંગમાં સખ્ત આંચકો લાગ્યો. પ્રેમીના હૃદયમાં સાચા પ્રેમની ઉષ્મા નહોતી પણ કેવળ રૂપલાલસા હતી એમ મારા અંતરે પોકાયું. તે વિના ભળતી રીતે આમ ચાલી જાય જ નહીં. દિવ્ય-પ્રેમી મરણાંત સાહસથી પણ પાછો ન ફરે. એ તો પ્રેમના નિભાવમાં જાનની હોડ ખેલે. સાગરના તરંગોની ઝડપથી આવા વિચારો મારા મનોપ્રદેશમાં વહી રહ્યાં ને પ્રેમ દેવમાં પરિણમ્યો. તરત જ હું જૂમ પાડી ઉઠી. પછી શું બન્યું તે આપને વિદિત છે. જો કે આ આખા જનાવ પાછળની સર્વ જવાબદારી મારે શિર છે, કેમકે મેં એમાં સૂત્રધાર તરિકેનો ભાગ ભજવ્યો છે, એટલે ન્યાયદષ્ટિને

જરા પણ ઉણપ ન આવે એ રીતે મને જે નશિયત કરવામાં આવશે તે હું હસતે ચહેરે વધાવી લઇશ. બાકી એ સાથે મારી એ મતીયા છે કે જે કાર્યમાં રક્તનું એક ગિંદુ પણ ન પડવા દેવાની મારી ધારણા હતી ત્યાં લોહીની ધારા વહી છે ને પ્રેમીના ઉનાવળાપણાથી કહો કે સાચા પ્રેમના અલાવથી કહો, ગમે તેમ અનુમાન કરો છતાં, મારી ભગિનીને વિના કાચુ એના શિકાર બનવું પડ્યું છે. અને વિશાલાપતિની યશગ્રાથા પર અણધાર્યો ધા પડ્યો છે એનો બદલો સંશ્રામ ખેડીને અવશ્ય લેવાનો જોઇએ.

મહાસતી-મહારાજા! કુંવરી સુખ્યે-છાને સાંભળ્યા પછી, તેમ જ આપે કરાવેલી તપાસના મુદ્દાને એની સાથે બરાબર મેળ મળી રહેતો નિરખ્યા પછી લડાઈનો જંગ ખેલવાનું કારણ બાગ્યે જ ઉપસ્થિત કરી શકાય. ચાલી ચલાવીને આપની જ અંગત આમંત્રણ કરે અને એ સ્વીકારી લઇ સામે પુરુષ ક્ષત્રીયવટના કાનુન અનુસાર પગલું ભરે એમાં એ દોષ સેવે છે અથવા તો ભૂલ કરે છે એમ ન જ કહી શકાય.

એટકેનરેશ-આશ્ચર્ય ! અતિ આશ્ચર્ય ! એક જ વિષયપરતે મા-દીકરીના દ્રષ્ટિબિન્દુઓ સાવ અનોખા ! એમાં જમીન આસમાન જેટલો ફરક ! પુત્રી સંશ્રામનો આગ્રહ કરે છે અને માતા એથી હાથ ધોઈ નાંખવાની સલાહ આપે છે !

વિશાલાના સ્વામીની આંખમાં ધૂળ

નાખી, ખરે જયોરે એની કુવંરીનું એક સામાન્યવાદી માનસ મરાવતો નૃપ હરજી કરી બાગ એ કાર્યને એક ગજુ-રાજ્યનો આગેવાન ઈંડી નાનરે ચલાવી લે એમાં એની શોભા છે કે અપ્રીતિ છે એનો કંઈ વિચાર કર્યો ?

સુજ્યેષ્ઠા-માતૃકી । તમારા સરખી શૂરી દાનિયાળી આજે આવી ભૂલ કેમ કરે છે ? આમાંનાજી બહો કબૂલ રાખીએ તોપણ તે એક સાચા પ્રેમીને એની સાચી માશુક તરફથી કરાયેલું હતું. એનો અર્થ એ નથી થતો કે માશુકને બહો અન્યને લઈ જલદીથી બાળી જવું । મને એમાં ઊંમનો જમાગટ કરતાં સૌન્દર્યવાસના જ તરવરી રહેલી કેળાવ છે. એવાને તો હાથ જતાવવો મટે. વળી ચેલજાની ઇમ્છા વિના એ લઈ ગયો તો તેણીને છાકાવી લાવવાનો પિતાજીનો મર્મ ખરો કે નહીં ?

મહાસતી-યુત્રી । તું પ્રેમમાં બગાડ આશાવંતી હોવાથી તારૂં મન આજે નિર્મળ નથી. તેથી તારી હતીલમાં સત્યની ઝાંખીને બહો વેરની રેખા છવાયેલી છે. તારા અને ચેલજાના ચરેરા-ઓતું સાર્ય બહાવવાને બૂલાવે તેવું છે એટલે તું જેમાં સાચા પ્રેમની ખાત્રી હતી છે તેમાં હું બૂલામણી મયાતું ધારૂં છું. ખાત્રી જીવરના સ્નેહ વિના સિદ્ધની ખોડમાં હાથ નાંખવાનું સારૂં મથ શકે જ નહીં વળી આખાજે બ્યાન પરથી સૌમધિકતું પાત્ર મને કોઈ બાદે અક્ષ-મંત્ર જણાય છે. અદિ-સાધર્મનો તો ઉપાસક હોવો જ જોઈએ એવું મારૂં

અનુમાન છે. કેમકે તેની આખી ચોજનામાં કાર્યસિદ્ધિ માત્ર, ઝાંખો વીખવાદ ન વધે અને મારામારીથી દૂર રહેવાય તેવી સંકલના કરાયેલી છે. જે બાંધિતએ તારી દારી સુવેગાના વચન ઉપર વિશ્વાસ રાખી આટલી હદે ચણતર મણતું તે ચેલજાની મરજી વિના તેણીને બાળ-બરીથી લઈ જવાની સલાહ ન જ આપે. પ્રમાણિકતા આગળ શત્રુતા કે મિત્રતા જેવું રહેતું જ નથી.

ન્યાયાત્ પથઃ પ્રવિચલન્તિ પદં ન ધીરામ્ ।

એ એવા પુરુષોત્તું લક્ષ્યબિન્દુ હોય છે, તેથી મારી ખાસ સલાહ છે કે ચેલજા તરફના સમાચારની સહ જોવી. મારૂં અંતર તો એમજ કહે છે કે ચેલજાને એની ઇમ્છા વિના કોઈ પોતાની મહાર-દાર બનાવી શકે તેમ છે જ નહીં.

ચેટકનરેશ-મહાસતી । સારો જ તમારામાં નામપ્રમાણે શુભો છે. સર્વ વિષયોને નિર્મળ દૃષ્ટિથી જોવાની ન્યાય-પુરસ્કાર છણવાની તમારી શક્તિ પ્રશંસનીય છે. કેટલા દિવસોનો માનસિક જોખો આજે મારા મગજમાંથી હાલવો થઈ ગયો છે. વાતનું પ્રકાશન એટલું ખુદતું રચેલું છે કે નથી તો એમાં કુવંરીની ચુલેગારી રહેતી કે નથી તો કુળને ઝાંખા સંજવતી, ક્ષત આ બનાવ એક દાત્રિગાદૃશ્ય મૌનપણે કેમ ચલાવી લઈ શકે? એ વાત ઈંગતી હોવાથી યુદ્ધનો પ્રસ્તાવ હું પડતો નથી મૂકી શકતો.

આમ વાત ચાલે છે ત્યાં તો એક અનુગમે જાગર આવી કે ‘ ઉવાનપાલકે

મોકલેલો સંદેશ લઈ એક દૃત આવ્યો છે. મહારાજને મળવાની એ આજ્ઞા આપે છે.'

એને અંદર મોકલવાની આજ્ઞા આપતાં જ મહારાણી અને સુભયેષા કુમારી પાસેના ખંડમાં આવ્યા ગયા.

હતે આવી નમનપૂર્વક જણાવ્યું કે 'ઉદ્યાનમાં પ્રભુ શ્રી વર્ધમાનસ્વામી સમવસર્યા છે.'

આ કર્ણપ્રિય સંદેશ શ્રવણ કરી, દૃતને વધામણીમાં રાજી કરી વિદાય કર્યો અને

હર્યાતુર હૃદયે જ્યાં મહારાણી છે ત્યાં જઈ આ સંદેશો સંભળાવ્યો.

મહાસતી—નાથ! અહિંસાના ફિર-સ્તાના અકસ્માતિક આગમનથી હવે તો હિંસાયજ્ઞ અટકશે ને !

રાજા—અલગત, દેવની સ્થિરતા સુધી તો ખરો જ.

રાણી—દરમીઆન અન્ય સંદેશ મળે તો એ કાયમી કેમ ન બને ?

ચોકસી.

એ તો એક ગમાર

ખીજાને જૂઠો કહે, પોતે જૂઠો બોલનાર;
સાચું તો બોલે નહીં, એ પણ એક ગમાર. ૧
લક્ષ્મી પાસે હોય ઘણી, પાછળ નહીં ખાનાર;
દાન પુન્યે ન વાપરે, એ પણ એક ગમાર. ૨
શહેર જાતર ને ચોકમાં, ફક્કડ થઈ ફરનાર;
ધર્મ કાર્ય કરે નહીં, એ પણ એક ગમાર. ૩
પિતાને સુખ આપવા, પુત્ર હોય રળનાર;
તો પણ ધર્મ કરે નહીં, એ પણ એક ગમાર. ૪
અશુદ્ધ આવડે તેહવું, સૂત્ર બોલે બહુવાર;
કહેતાં શુદ્ધ કરે નહીં, એ પણ એક ગમાર. ૫
અજ્ઞાની થઈ ગાયકે, પાપ બહુ કરનાર;
હિત વચન માને નહીં, એ પણ એક ગમાર. ૬
દ્રવ્યતણા અતિ લોભથી, સ્વજનને દુઃખ દેનાર;
પાછળ પસ્તાવો કરે, એ પણ એક ગમાર. ૭
સાચો માની તેહને, વાત છાની કરનાર;
સ્વાર્થ સર્વે ખુદ્દી કરે, એ પણ એક ગમાર. ૮
નિદ્રા વિષુ મુતો રહે, આજસુ થઈ રહેનાર;
કામ વિના રળડે ઘણા, એ પણ એક ગમાર. ૯
સંકટ તણા બુગારમાં, મશગુલ નિત્ય રહેનાર;
દેવામાં દુખ્યો રહે, એ પણ એક ગમાર. ૧૦
હીરાલાલ ગણપતરામ.

“ ઉત્તમ સત્યધર્મ ”

સત્ય વચન આદરથી બોલવું તે ધર્મ છે. સત્યવચન દયાધર્મનું મૂળ છે. કેમકે દયાળુ જનો જ સત્ય બોલી શકે છે. સત્ય વચન બોલનારમાં ણીજ દોષો હોય તો પણ તે ઘટતા જાય છે. સત્ય આ લોક તથા પરલોક ગાંને લયમાં કદ્યાણ કરે છે. સાચા ઉપર સૌને વિશ્વાસ બેસે છે. સર્વ ધર્મમાં સત્ય પ્રધાન ધર્મ છે. સંસારસાગરથી પાર પામવાને સત્ય જહાજ સમાન છે. સત્ય સર્વ સદાચરણોમાં ઉત્તમોત્તમ છે. સત્ય સર્વ સુખનું કારણ છે સત્યથી મનુષ્યધર્મ શોભે છે. સત્યવાનનું સર્વ પુણ્યદાન ઉત્તમત્વ ધીર્તિ આપે છે. અસત્યવાદીનું કોઈ પણ ધર્મકાર્ય યશને પાત્ર થતું નથી. સર્વ શુભોમાં સત્ય પ્રથમ પદ ધરાવે છે. સત્યવાનની દેવો પણ રક્ષા કરે છે. સત્ય બોલનાર જ અણુમતી કે મહામતી ગણાય છે. સત્ય વિના મત સંયમ સર્વ નિષ્ફળ છે. શ્રદ્ધા કરેલાં મત સંયમ સત્ય વગર નાથ પામે છે. સત્યથી સર્વ આપદા ટળી જાય છે. તે માટે એવું વચન બોલો કે જેથી સ્વપરતું હિત થાય જે વચન પ્રમાણિક હોય તે જ બોલો. કોઈને દુઃખ લાગે, અપ્રિય લાગે, પરપ્રાણીને પીડા ઉપજાવે એવું વચન કદી પણ ન બોલો; કેમકે ણીજને પીડા ઉપજાવે એવું સત્ય વચન પણ અસત્ય ગણાય છે. પરમાત્માનું અસ્તિત્વ કરે એવાં વચન બોલો. પુણ્ય-પાપ નથી, સ્વર્ગ-નર્ક નથી એવાં નાસ્તિક વચન બોલો નહીં. જેણે મનુષ્ય જન્મ પામીને વચન જગાડ્યું તેણે સમસ્ત જન્મ જગાડ્યો. મનુષ્યજન્મમાં લેવું, દેવું, કહેવું, સાંભળવું, ધીરજ, પ્રતીતિ, ધર્મકર્મ, પ્રીતિ, વૈર પ્રમુખ જે જે પ્રવૃત્તિ તથા નિવૃત્તિરૂપ કાર્ય છે તે સર્વ વચનને આધીન છે, કેમકે તે વચનથી જાને છે. જેણે વચન જગાડ્યું તેણે સર્વ મનુષ્યવ્યવહાર જગાડ્યો, માટે પ્રાણ જતાં પણ પોતાનું વચન જગાડો નહીં અસત્યનો અવશ્ય ત્યાગ કરો. તપસ્યમાદિક સર્વ ધર્મકરણી સત્યવાદીમાં જ શોભા પામે છે.

સત્ય બોલનાર જ એક અપેક્ષાએ સર્વ પ્રકારના ધર્મ પાળી શકે છે. અદત્ત લેનાર સત્ય બોલી શકતો નથી. પરદારા સેવનાર સત્ય બોલી શકતો નથી, પરિશ્રદ્ધમાં આસક્ત મનુષ્ય પરિશ્રદ્ધની ખાતર અસત્ય બોલે છે, સત્ય બોલવા જતાં તેને લાભમાં હાનિ લાગે છે. જો કે તે માન્યતા તદ્દન ખોટી છે. કારણ કે ખરો લાભ સત્ય બોલનાર જ મેળવી શકે છે. આ સંબંધમાં જેટલું લખીએ તેટલું થોડું છે.

પ્રતિશમ.

કૂર્મ જ્ઞાત*

- ગંગા નદીને કાંઠે રે, દ્રહ છે સુંદર એક;
રહેતા ત્યાં એ કાચળા રે, કરતા કીડા અનેક...ગંગા ૧
- એક દિન બન્ને નીકળ્યા રે, લીલાથી દ્રહ બહાર;
દોડતા કૂદતા બંધ તે રે, ગેલ કરે બહુ વાર...ગંગા ૨
- ત્યાં તો દૈવ સંયોગથી રે, આબે એક શિયાળ;
તેને દીઠે તે કાચળા રે, ભીતિ પામ્યા તત્કાળ...ગંગા ૩
- ચારે અણ સંકોચોને રે, ઝાંવા સંકોચી સાવ;
પૃથ્વી ઢાલે ગોખ્યા રે, મૃતશું નિશ્ચેષ લાવ...ગંગા ૪
- સારો શિકાર મળ્યો ગણી રે, આબે સમીપ શિયાળ;
ઉચ્છી કૂર્મ બિછાળતો રે, મારતો પાદ પ્રહાર...ગંગા ૫
- પણુ શુભેદ્રિય કૂર્મને રે, ધાંધ ના થાવે હાણ;
ધાકી શિયાળ સંતાકને રે, લાગ જુએ તે સ્થાન...ગંગા ૬
- પછી અપણ એક કાચળે રે, નિર્ભય બંધીને આપ;
ધોરે ધોરે પ્રસારીઆ રે, ઓવા અને નિજ પાદ...ગંગા ૭
- તે બેઠ જુઆ શિયાળીએ રે, મારી અડપથી કાળ;
ઢાકી પકડી તેહની રે, મારી નાખ્યો તત્કાળ...ગંગા ૮
- પણુ બીજે ને કાચળો રે, રહ્યો અચંચળ સાવ;
અ ગોપાંગ સંગોપવી રે, ધાર્યો શુભેદ્રિય લાવ...ગંગા ૯
- તેથી દુષ્ટ શિયાળીએ રે, તેને ન કીધી હાણ;
ધાકીને તે આલ્યો ગયો રે, કૂર્મ ગયો નિજ સ્થાન...ગંગા ૧૦
- ત્યમ અશુભેદ્રિયને સદા રે, લયંકર લવ શિયાળ;
પણુ શુભેદ્રિયને કહી રે, લયકર ના ત્રયકાળ...ગંગા ૧૧
- એહ લાખ્યું જ્ઞાનનંદને^૧ રે, જ્ઞાતાસ્ત્રમાં જ્ઞાત^૨;
મનન કરે મનનંદના રે, પરમાર્થે મુમુક્ષુ માત્ર...ગંગા ૧૨
- ભગવાનદાસ મનઃસુખલાઇ મહેતા

* કૃપકમય બોધપ્રદ દર્શન, (Allegory). Bibleના Parable ને મળતું.

શ્રી સિદ્ધિધિ

શ્રી ઉપમિતિભવપ્રપંચા કથા અંથ કે જેનું ભાષાંતર અમે ત્રણ ભાગમાં પ્રસિદ્ધ કરેલ છે, તેના કર્તા જેઓ અપૂર્વ વિદ્વાન હતા તેમનું ચરિત્ર ભાષાંતરોત્તર ગિરધરલાલે ઘણા જ વિસ્તારથી લખ્યું છે તે અમે હાલમાં જ છપાવીને બહાર પાડ્યું છે. કોઇ પણ અંથ-કર્તાના અંથનું આનું મુંદર પૃથક્કરણ કરેલ બહાર પડેલ નથી. એમાં કરેલો પ્રયાસ અવર્ણ-નીય છે એ ભુકના એકંદર પૃષ્ઠ ડેમી આઠ પેંછ સાડાછસો થયા છે. એ ભુક વાંચ્યા મિવાય એના પર અભિપ્રાય આપી શકાય તેમ નથી, તેથી મંગાવો, વાંચો ને વિચારો. અંથકર્તા ને અંથ અને અંગ્રેજ છે. આ શ્રી ઉપમિતિભવપ્રપંચાનો ચોથો ભાગ જ છે. આરે ભાગની ભેળી કિંમત રૂ. ૧૨૧ થાય છે તેના રૂ. ૧૦) લેવામાં આવશે. આ ચોથો ભાગ જ મંગાવનાર માટે કિંમત રૂ. ૩) છે. પોસ્ટેજ આઠ આના લાગે છે.

જેમણે પ્રથમના ત્રણ ભાગ ભેળા રૂ. ૬૧માં લીધા હશે તેની પાસેથી આ ચોથા ભાગના રૂ. ૨૧ લેવામાં આવશે. લાઇફમેમ્બર પાસેથી રૂ. ૨) લેવામાં આવશે. પોસ્ટેજ ભુકું.

શ્રી ઉપદેશપ્રાસાદ ભાષાંતર

આ આખા અંથનું ભાષાંતર અમે પાંચ ભાગમાં છપાવીને પ્રસિદ્ધ કરેલ છે. એમાં રથલા ૨૪ ને વ્યાખ્યાન ૩૬૦ છે. દરેક વ્યાખ્યાનમાં એકેક કથા છે. પાંચે ભાગની કિંમત રૂ. ૧૧૧ થાય છે. તેના ભેળા મંગાવનાર પાસેથી રૂ. ૧૦) લેવામાં આવશે માત્ર ત્રીજો ભાગ જ અહીં વખતથી મળતો નહોતો તે હાલમાં પ્રસિદ્ધ કરેલ છે. તે મંગાવનાર પાસેથી રૂ. ૨) લેવામાં આવશે. પોસ્ટેજ ૭ આના લાગે છે. આ અંથ પણ અંગ્રેજ છે. આવો વર્ષના દિવસ-પ્રમાણ વ્યાખ્યાનવાળો કોઇ અંથ નથી. ભાષાંતરે પણ મરલ ભાષામાં સુદર કવવામાં આવેલ છે.

શ્રી ત્રિપદિ શાંતિકા પુરુષ ચરિત્ર ભાષાંતર

આ આખા અંથમાં ૬૪ પર્વ છે. કલિકાળમર્વજી શ્રીમદ્દેવેશ્વરદાસાર્ચની આ અપૂર્વ કૃતિ છે. મૂળ શ્લોક ૩૪૦૦૦ છે. અમે તેનું ભાષાંતર જુદા જુદા પાંચ ભાગમાં પ્રસિદ્ધ કરેલ છે.

- ૧ પ્રથમ ભાગ-પર્વ ૧-૨ શ્રીકૃષ્ણભદ્રેવ, અજિતનાથ ચરિત્ર. કિ. રૂ. ૩-૪-૦
- ૨ બીજો ભાગ-પર્વ ૩-૪-૫-૬ શ્રીમંતવનાયથો શ્રીમુનિસુવતરવામી સુધીના ચરિત્રો. કિ. રૂ. ૩-૪-૦
- ૩ ત્રીજો ભાગ-પર્વ ૭મું (જૈન ગભાયણ) આમ વાંચો કિ. રૂ. ૧-૮-૦
- ૪ ચોથો ભાગ-પર્વ ૮-૯ શ્રીમિત્રનાથ ને પાર્શ્વનાથ ચરિત્ર કિ. રૂ. ૩-૦-૦
- ૫ પાંચમો ભાગ-પર્વ ૧૦મું. શ્રીમહાવીર જિન સંવિસ્તર ચરિત્ર કિ. રૂ. ૨-૮-૦

પાંચે ભાગની કિં. રૂ. ૧૩-૮-૦ થાય છે તેના ભેળા લેનાર પાસેથી રૂ. ૧૧-૮-૦ લેવામાં આવશે. પોસ્ટેજ ભુકું સમજવું.

શ્રી શાંતિનાથ ચરિત્ર સંસ્કૃત ગદ્યઅંથ

અહીં વખતથી મળતું નહોતું તે હાલમાં જ બહાર પાડ્યું છે. કર્તા શ્રીભાવચંદ્રસરિ શુભારે ૬૦૦૦ શ્લોક પ્રમાણ છે. નવા સંસ્કૃતનાં અભ્યાસીને ખાસ વાંચવા યોગ્ય છે. વ્યાખ્યા-નમાં વાંચવા જેવું છે. કિં. રૂ. ૪) પોસ્ટેજ માત્ર આના.

એ સભાસદોના ખેદકારક પંચતવ

૧ શેઠ પાનાચંદ ખેતાણ, નડોદ

આ ગૃહસ્થ માત્ર દોઢ દિવસના વ્યાધિમાં ૬૧ વર્ષની વયે પંચતવ પામ્યા છે. તેઓ ધર્મચુસ્ત હતા, શાસ્ત્રાભ્યાસી હતા, અનેક મત-નિષ્પત્તિના ધારક હતા. જ્યોતિષમાં પણ પ્રવીણ હતા. સાહિત્યવિદ્યાસી હતા. તેમણે લખેલ છાપેલ પુસ્તકોનો સંગ્રહ સારો કર્યો છે. કેટલીક નાની મોટી બુકો છપાવી છે. શક્તિના પ્રમાણમાં દાનધર્મપરાયણ હતા. પરાય-કાર વૃત્તિવાળા હતા. અંત સમયનો પણ તેમને સારો ખ્યાલ હતો. એઓ આ સભાના લાઘવજેમ્બર હતા, તેથી આ સભાને તેમના પંચતવથી એક લાચક સભ્યની ખામી પડી છે. અમે તેમના પુત્રો મગનલાલ વિગેરેને અંતઃકરણથી દિલાસો આપીએ અને તેમના આત્માને શાંતિ ધ્વજીએ છીએ.

૨ ભાઈ નાનાચંદ ગાંડોલાલ, ભાવનગર

આ બંધુ માત્ર આઠ દિવસના જીવનના વ્યાધિમાં કાર્તિક વદિ ૧મે પંચતવ પામ્યા છે. એઓ સામાન્ય સ્થિતિના હતા છતાં ધર્મપરાયણ વૃત્તિવાળા હતા. રહેખાતામાં સારા પગારથી નોકરી કરતા હતા. આ સભાપ્રત્યે પ્રેમ ધરાવનારા હતા. એઓ એક પુત્રીને તથા પુત્રને હિંદાસ કરીને ચાંદવા ગયા છે. એમના પંચતવથી સભાને એક યોગ્ય સભાસદની ખોટ પડી છે. અમે તેમના કુટુંબને દિલાસો આપીએ છીએ અને તેમના આત્માને શાંતિ ધ્વજીએ છીએ.

અમૃદ્ય ગ્રંથ

જેની પ્રથમ આવૃત્તિ ખલાસ થઈ જવાથી અને આઠકોની સતત માગણી રહેવાથી ખીજી આવૃત્તિ તરતમાં જ પ્રસિદ્ધ કરવાની જરૂર પડી છે. જેમાં ભવિષ્ય ભાષિત ગ્રંથોનું સંપૂર્ણ દોહન કરવામાં આવેલ છે. તે ગ્રંથ—

વર્ષપ્રબોધ અને અષ્ટાંગનિમિત્ત

રચયિતા મહોપાધ્યાય શ્રી મેઘવિજયજી ગણી. જેમાં આરે માસના વાયુનો વિચાર, સાઠ વર્ષનું ફળ, યાનિ નક્ષત્રના યોગનું ફળ, અયન-માસ-પક્ષ-દિન-વર્ષના રાગદિકોનો અધિકાર, મેઘગર્ભ, તિથિ ફળ, સૂર્યાચાર, ગ્રહગણ, શકુન નિરૂપણ વિગેરે અધિકારોનું સ્વરૂપ વિસ્તારથી વર્ણવ્યું છે. તેમજ તેજમંદીનું સ્વરૂપ, ધ્રુવાંક, અંગરકુરણ, સ્વપ્ન, જૂમિકંપ, સ્વર, વ્યંજન, હસ્તરેખા, ઉત્પાત, અંતરિક્ષ, નિમિત્ત, રમણરાત્ર, ગૌતમકેવળી મહાવિદ્યા તેમજ મંત્રચાત્ર, શુકનચાત્ર, જવર, વીંછી, ઘંટાકર્ણ, વિદ્યાવિનાયક વિગેરે-ચત્રો. વિસો, પંદરિયો, તિજવપદ્ધતિ વિગેરે ગંત્રો તેમજ અન્ય અનેક વિષયોથી ભરપૂર છે.

તુરતમાં તેના પ્રાદક થાઓ અને તમારી કોપી મેળવી લ્યો. કિંમત પ્રથમ કરતાં અરધી માત્ર રૂ. ૪) શ્રી જૈન ધર્મ પ્રચારક સભામાંથી પણ મળશે.

ક્રીકાબટ્ટની પોળ
અમદાવાદ

{

પ્રાપ્તિસ્થાન

પાપટલાલ સાકરચંદ શાહ

મુદ્રક : શાહ ગુલામચંદ લક્ષ્મીભાઈ-શ્રી મહોદય પ્રીન્ટિંગ પ્રેસ, દાણાપીઠ-ભાવનગર

શ્રી જૈન ધર્મ પ્રકાશ

પુસ્તક ૫૫ મું

સંવત ૧૯૬૬

અંક ૧૦ મા.

પોષ

શ્રી જૈન ધર્મ પ્રસારક સમાજ

પ્રકટકર્તા—

શ્રી જૈન ધર્મ પ્રસારક સભા
ભાવનગર

વીર સંવત ૨૪૬૬

શ્રી જૈન ધર્મ પ્રકાશ

ગહારગામ માટે બાર અંક ને લેટના પોસ્ટેજ સાથે વાર્ષિક લવાજમ રૂ. ૧-૧૨-૦

પુસ્તક ૫૫ મું
અંક ૧૦ માં }

પોષ

{ વીર સં. ૨૪૬૬
વિક્રમ સં. ૧૯૮૬ }

અનુક્રમણિકા

- ૧ ખરા અધ્યાત્મી કોણ ? પદ ... (મુનિશ્રી ચતુરવિજયજી) ૩૩૧
- ૨ મનશ્રી ગતિ નિરાલી પદ ... (રાજમલ ભંડારી) ૩૩૨
- ૩ શ્રી મહાવીર જન્મોત્સવ ... (અમીચંદ કરશનજી શેઠ) ૩૩૩
- ૪ શ્રી આરાધના કુલક સાર્થ : પદ્ધિધારાધના (સંગ્રાહક ભુવનવિજયજી ગણિ) ૩૩૪
- ૫ વ્યવહાર કૌશલ્ય : નાના લેખ ૨ (૧૬૬-૧૬૭) ... (લેખક મૌકિતક) ૩૩૬
- ૬ મનુષ્યે આગળ વધવાના અત્યુત્તમ ઉપાયો ... (મુનિશ્રી પ્રેમવિમળજી) ૩૪૧
- ૭ જેણે આત્માને જાણ્યો તેણે સર્વ જાણ્યું. ... (મુનિશ્રી લક્ષ્મીમાગરજી) ૩૪૨
- ૮ જ્ઞાનીને થતો અપૂર્વ લાભ ... (કુંવરજી) ૩૪૫
- ૯ આગામી તીર્થંકરો સંગંધી વિચાર ... (પ્રશ્નોત્તરપ્રદીપ) ૩૪૬
- ૧૦ વર્તમાન ચોવીશ તીર્થંકરોના સમયમાં તીર્થંકરનામકર્મ પાંધનારા જીવો
(કુંવરજી) ૩૪૭

- ૧૧ પ્રશ્નોત્તર ... (પ્રશ્નકારમુક્તા, મંગલદાસ કુંકુચંદ સાલડીરાજા) ૩૪૮
(, શા. ઋવેચંદ જાગનલાલ-સુરવાડાવાળા)
- ૧૨ વિચારવાનગી ... (મુનિશ્રી કલ્યાણવિમળજી) ૩૫૨
- ૧૩ ચિંતન ... (મોહનલાલ હરિચંદ શાહ-શીહોર) ૩૫૪
- ૧૪ અક્ષરમાળા ૨-૩ (આ, ઇ) ... (રાજપાળ મગનવાવ વહોરા) ૩૫૬
- ૧૫ પ્રભાવિક પુરુષો : ચૈકા મહારાજ (૮) ... (મોહનલાલ દોપચંદ ચૌકરી) ૩૫૮

મહા માસની તિથિની વધઘટ ને જૈન પર્વ.

- વદિ ૪ નો ક્ષય શુદિ ૬ રત્નિ-ચૈહિણી
વદિ ૧૩ ખે-બુધ ને શુરુ શુદિ ૧૦ રત્નિ-લોંચણીજી શ્રી મલિનાથની વર્ષગાંઠ

હવે પછી માસિક વહેલું બહાર પડશે.

આપણા માસિક માટે અંગ્રેજી મહિનાની દસમી તારીખ નિર્ણીત થવાથી માસિક તે તારીખે નિયમિત રીતે બહાર પડશે.

ધર્મપ્રિય સુશબ્ધુ ગિરધરલાલ આણંદજીનો ખેદજનક સ્વર્ગવાસ.

જ્યેન જનતામા ગણીતા અને ભાવનગરના શ્રી સધની વ્યવસ્થાપક ડીપીટીના પ્રમુખ સેવા-ભાવી સદ્ગતના નામથી ભાગ્યેજ ડાઈ અગ્નિ હશે ખરી મીતે કહીએ તો તેમનો વ્યવમાય કાપડના વેપારનો નહિ પણ ધર્મનો જ હતો. પ્રાતઃકાળથી પ્રારભીને ગતિપર્યંત અહુર્નિશ પ્રત્યેક પળ ધાર્મિક વ્યવસાયમા જ જતી. તેઓ ધાર્મિક રગથી રગાયેલા હતા અને તેના પગિણામે જ તેઓશ્રી ધાર્મિક અનેક સંસ્થાઓના ઉત્પાદક, સમર્થક, સચાલક અને પોષક હતા ભાવનગરની પાજગપોળ, સામાયિકશાળા, આયબિલ વર્ધમાન તપ ખાતુ, જ્યેન ભોજનશાળા ઇત્યાદિ સંસ્થાઓ તેમની મીઠી પ્રેરણાનુ જ પરિણામ છે.

તેમની ખાસ ખાસિયત એ હતી કે તેઓ બાળક સાથે બાળક બનીને, યુવાન સાથે મીઠું મુખ રાખીને અને વૃદ્ધ સાથે પ્રૌઢભાવે વાર્તાલાપ કરતા અને પરમાર્થનું કાર્ય માત્ર એ મિનિટની સાદી વાતચીતથી સાધી લેતા તેમને કોઈ શ્રીમતની, સખાવતી કે પડે પકાગપગણપુણીની નજા થતી કે તગતજ તેઓનો સયોગ મેળની-જડગની કાર્યસિદ્ધિ કરી લેતા હતા તેઓશ્રી ગર્ભશ્રીમત હોવા છતાં તદ્દન નિરભિમાની અને સાદાઈમા રહેનારા હતા.

ભાવનગર સધના પ્રમુખ તરીકેના તેમના પચીસ વર્ષના કાગલાઠા દગમ્યાન તેમણે ભાવનગરને સુવિશેષ સુવાસિત બનાવ્યું હતું જીર્ણોદ્ધારના કાર્ય પરત્વે તેમને પુષ્કળ પ્રેમ હતો અને પ્રયત્નશીલ બનીને કેટલાય ગામના જિનાલયના જીર્ણોદ્ધાર કરાવી આપ્યા હતા આ ઉપરાંત નાના મોટા ગામો માટે ધરજેડ, ગચગાડી, ઇન્ધ્રવજ, લડા કે પાટલા જેવા નાના મોટા કાર્યમા પણ તેમનો પૂરતો સહકાર મળતો.

આવા સેવાભારી અને આજીવન નિરભિમાની સમાજજનને માગશર શુદ્ધિ ૭ ના રોજ ૭૬ વર્ષની વયે પોતાનો જીવો શ્વાસ લીધો અને ભાવનગરના શ્રી સવે એક સતત સેવા-ભારી કાર્યકર ગુમાવ્યો તેઓશ્રી પૂરા ધર્મચુરત હતા અને હમેશની આવશ્યકાદિ ક્રિયા કદી ચૂકતા નહિ આ ઉપરાંત તેમનો સાધુસાધી પ્રત્યેનો અનુગમ પણ અપૂર્વ હતો.

સદ્ગતની સુવાસ જોટલી બધી હતી કે ભાવનગરનો જ્યેન સમાજ તેમને કદી બૂલી શકશે નહિ તેઓ પોતાની પાછળ એ પુત્રો, ભાઈ મોતીચંદ મોલીસીટર અને ભાઈ નેમચંદ કાપડીયા અને એક પુત્રી જ્યેન મોઘી તેમજ નણ લલુચંધુ ભાઈ કુવરજી તથા ગુલાબચંદ તેમજ ભાઈ સુનીવાવને મૂકી ગયા છે, જેનો કુટુંબ પગિવાર બહોળા પ્રમાણમા છે તેઓ કુટુંબવતસલ હતા અને કુટુંબના જનજૂત હોઈને સૌને દાષ્ટીને ગણા હતા આ સખાના આઘ સંસ્થાપકો પૈકી તેઓશ્રી હતા અને આજીવન સખ્ય બની મબાની ઉન્નતિમા પોતાનો ફાળો સવિશેષપણે આપ્યો હતો. આવા મેદાબારી, સમભારી, નિરભિ-માની અને મળતાનડા તેમજ હમમુખા ચવબાનવાળા સખ્યના સ્વર્ગવાસ બદલ સખા પોતાની દિવસીગી અતઃકુણુપૂર્વક વ્યથા કરે છે અને તેમના કુટુંબીનર્ગને દિવામો આપવા સાથે સદ્ગતના આત્માની નાનિત ઈચ્છે છે.

સમ્યગ્વર્ત્તનજ્ઞાનચારિત્રાણિ મોક્ષમાર્ગઃ

જૈનધર્મપ્રકાશ

પુસ્તક ૫૫ સું { પોષ } આંક ૧૦ મો
વિ. સં. ૧૯૯૬ { વીર સં. ૨૪૬૬

મોક્ષાર્થિના પ્રત્યહં જ્ઞાતવૃદ્ધિઃ કાર્યા (મુદ્રલેખ)

ખરા અધ્યાત્મી કોણ ?

૫૬

અધ્યાત્મરસ આખો ખ્યારે ! અધ્યાત્મ રસ આખો.
 'યંચે દ્રિય વિપયનકુ' છતે, સમતા રસમે' નહાયે;
 ભાવના શુદ્ધ ધરે નિત્ય દિલમે', અધ્યાત્મ સો પાવે. ખ્યા૦ અ૦ ૧
 નિજ પર પરિણતિ લેઈ વિચારે, દુવિધા દૂર નિવારે;
 રહેત અલિપ્ત કમળ સમ ૧૦૮મે', અતર્કુણતા ધારે ખ્યા૦અ૦ ૨
 નિત્ય અદિતકર અંતરે અરિ જે, તેહને છતવા શૂરા;
 પોષત કુટુંબ ધાવ બાલ ન્યું', વહ અધ્યાત્મી પૂરા. ખ્યા૦અ૦ ૩
 વિપય કષાય રાગ રોષ યહ, લવકા મૂળ કહાયે;
 ઈનકું દૂર કિયે બિન કોઈ ન, શિવમદિરમે' જાવે ખ્યા૦અ૦ ૪
 કનક ઉપલગ્ન નિજ પર સમ લેખે, નિદા સ્તુતિ નમ ભાવે;
 કિરિયા કરત અવ ચક્ર લાવે, જો અધ્યાત્મ આવે. ખ્યા૦અ૦ ૫
 અધ્યાત્મશ્રી કરત બડાઈ, દુનિયા રમે રાયે;
 વહ ન અધ્યાત્મ નિજ શુભ સચે, વે અધ્યાત્મી સાચે ખ્યા૦અ૦ ૬
 આત્મ અમરગદ લહત અંશ પાળ, જો અધ્યાત્મ પાવે;
 કર્મકલંકકુ દૂર નિવારે, સોલી ચતુર કહાયે ખ્યા૦અ૦ ૭

૧. જગમા કમળ ને ૧૪૩-પુદ્ગળમા છત. ૨. કામ, ક્રોધ આદિ.
 ૩. સુવર્ણ અને પંચર. ૪. માવારહિતપણે

मनकी गति निराली

मनकी गति निराली, भय्या ! मनकी गति निराली ।
 जीसने जानी इसकी गति को, वोही जगत में आली ॥ भय्या० १
 साईकल मोटर और रेल की, हमने चाल निहाली ।
 पंजाबमेल तुफानमेल की, गति भी हमने भाली ॥ भय्या० २
 तार टेलीफोन और रेडिया, धंन्न महाबलशाली ।
 वायुयान कला की गति भी इससे, शीघ्र नहीं है चाली ॥ भय्या० ३
 सीरता देखी गंगा यमुना, और सिन्धु है काली ।
 हिन्द महासागर में जाते, देखे जहाज तुफानी ॥ भय्या० ४
 गति चाहन की हमने देखी, टाइमटेबलवाली ।
 पर मन की गति तो अखड तौरसे, नित्य चले बलशाली ॥ भय्या० ५
 मन की गतिसे सय ही पीले, चाहन नदीयां नाली ।
 पर मनकी गतिसे पलमें पहुँचे, जर्मनी फ्रांस इटाली ॥ भय्या० ६
 ऑल इन्डिया और बिलायत, स्थल न ऐसा चाली ।
 स्वर्ग मृत्यु पाताल नर्क की, स्थिति इससे निहाली ॥ भय्या० ७
 उलट सुलट कर दोनों तरह से, चाहन चाल नीकाली ।
 मनकी गति भी दोनो भेद से, चलती है मतचाली ॥ भय्या० ८
 परिणाम शुभाशुभ भेद बताये, गति विचार के चाली ।
 झाँवर इसका मनजीभाई, बहुत चलावे चाली ॥ भय्या० ९
 देह बनी है गाड़ी इसकी, बैठा आतम प्राणी ।
 सय संसारी से यह गाड़ी, निरादिन ही हंकारी ॥ भय्या० १०
 ऐसी गाड़ी को तुं पारकर, कर ले धर्म कमाणी ।
 ऐसा अवसर नहीं आयेगा, होगा यह धूलघाणी ॥ भय्या० ११
 जहां तक साजी ताजी है यह, सम्यक् ज्ञान बढ़ावे ।
 मनजी को संयमी बना कर, गति भी ऐसी बनावे ॥ भय्या० १२

राजमल भंडारी

શ્રી મહાવીર જન્મોત્સવ

(મેં તો યાજ્ઞ લયોં રે મગ ગોતીએ રે—એ રાગ)

ઘંટ સુઘોષા વાગે છે દેવમદિરે રે, ઇંદ્રે જ્ઞાનથી જાણી છે એ વાત.

રૂડો જન્મદિવસ મહાવીર રે.

ચૈત્ર શુદ્ધ ત્રયોદશી આજ છે રે, વાગે વાદ્યોત્તો વિધવિધ જાત.—રૂડો જન્મદિવ
ઈંદ્ર પાય પડીને કહે પ્રભુ વીરને રે, સ્વામી આ છે અમારો આચાર.—રૂડો જન્મદિવ
વાત જણાવી સર્વ દેવદેવીને રે, થાઓ સર્વ તમે તૈયાર.—રૂડો જન્મદિવ
એવી આજ્ઞા પુરંદરની સાંભળી રે, ક્ષણમાં આઠ્યાં સૌ દેવી ને દેવ.—રૂડો જન્મદિવ
પ્રથમ દિક્કુમરીઓ આવી પ્રેમથી રે, કરે પ્રસવતણી સર્વ સેવ.—રૂડો જન્મદિવ
ચાર ગતિતણા સર્વ જીવને રે, શાંતિ તેહ ક્ષણે અતિ થાય.—રૂડો જન્મદિવ
ચોસઠ ઇંદ્રો મળ્યા સર્વ એકઠા રે, પ્રભુને મેરુપર્વતે લઈ જાય.—રૂડો જન્મદિવ
એક કોડ ને સાઠ લાખ કળશહી રે, લયોં તીર્થોનાં નીરે ભરપૂર.—રૂડો જન્મદિવ
નાનો યાજ્ઞક કેમ એ સહી શકે રે, એવો સંશય કરે ઇંદ્રસુર.—રૂડો જન્મદિવ
સુરનો સંશય ટાળવા કારણે રે, આપ્યો અંગૂઠે મેરુ તતકાળ.—રૂડો જન્મદિવ
હગમગતો મેરુ નગ જોઈને રે, સર્વ દેવો કરે છે પોકાર.—રૂડો જન્મદિવ
આણું જોમ પ્રભુતણું જોઈને રે, ઇંદ્ર આવી નમે છે પ્રભુપાય.—રૂડો જન્મદિવ
અષ્ટ પ્રકારે પૂજા કરી શ્રી વીરની રે, આરતિ ઉતારી મંગલિક ગાય.—રૂડો જન્મદિવ
જન્મ કલ્યાણક કરી પ્રભુ વીરનું રે, લાભ્યા ક્ષત્રિયકુંડ મોઝાર.—રૂડો જન્મદિવ
રાય સિદ્ધાર્થે ઉત્સવ માંડીઓ રે, આપે રંકને દાન અપાર.—રૂડો જન્મદિવ
નિજ પુત્રનું રૂપ નિહાળીને રે, માતા ત્રિશલ્લાનો હરણ ન માય.—રૂડો જન્મદિવ
રૂડું જન્મ કલ્યાણક પ્રભુ વીરનું રે, મુરછંદુ સેવક પ્રેમે ગાય.—રૂડો જન્મદિવ

મનહર હંદ

મહાકાય મહાવીર, દયા પ્રતિજ્ઞ શ્રી વીર,
વીર્યવાન મહાવીર, જગ હિતકારી છે;
ક્ષમા ભૂપણ શ્રીવીર, દયાનિધિ મહાવીર,
શાંત પ્રજા મહાવીર, જગ હિતકારી છે.
જીતેન્દ્રિય મહાવીર, મહાસાધુ મહાવીર,
ધીર વીર મહાવીર, જગ હિતકારી છે;
એવા કેશરી છે વીર, ક્ષાન્તિવાન છે શરીર,
મુરછંદુ કહે વીર, જગ હિતકારી છે.

અમીચંદ કરશનજી શેઠ

શ્રી આરાધના કુલક સાર્થ

(પરવિધારાધના)

જ્ઞાનાચારોઽથા પ્રોક્તો યઃ કાલવિનયાદિકઃ ।

તત્ર મે કોઽપ્યતીચારો યોઽભૂન્નિન્દામિ તં ત્રિધા ॥ ૧ ॥

અર્થઃ—કાલે વિળણી ગાથામાં કહ્યા પ્રમાણે કાલ, વિનય વિગેરે આઠ પ્રકારે જે જ્ઞાનાચાર કહેલો છે તેમાં મને જે કાંઈ અતિચાર લાગ્યો હોય તેને હું ત્રિવિધે (મન, વચન અને કાયાએ) કરી નિન્દુ છું.

યઃ પ્રોક્તો દર્શનાચારોઽથા નિઃશક્તિતાદિકઃ ।

તત્ર મે યોઽતિચારોઽભૂન્નિધાપિ વ્યુત્સૃજામિ તામ્ ॥ ૨ ॥

અર્થઃ—ગ્નિનમતને વિષે નિઃશક્તિપણું વિગેરે આઠ પ્રકારે જે દર્શનાચાર નિસ્સંકલ્પ નિષ્કંપિયની ગાથામાં કહેલો છે તેમાં મને જે અતિચાર લાગ્યો હોય તેને હું મન, વચન, કાયાથી વેગિરાવું છું.

યા કૃતા ગ્રાણિનાં હિંસા સૂક્ષ્મા વા વાદરાપિ વા ।

મોહાદ્વા લોભતો વાપિ વ્યુત્સૃજામિ ત્રિધાપિ તામ્ ॥ ૩ ॥

અર્થઃ—મોહ અથવા લોભથી મેં ગ્રાણીઓની જે કાંઈ સૂક્ષ્મ કે બાહ્ય હિંસા કરી હોય તેને હું મન, વચન, કાયાથી વેગિરાવું છું.

હાસ્યમીલોભક્રોધાદ્યૈર્યન્મૃષાભાપિતં મયા ।

તત્સર્વમપિ નિન્દામિ પ્રાયશ્ચિત્તં ચરામિ ચ ॥ ૪ ॥

અર્થઃ—હાસ્ય, ભય, લોભ, ક્રોધ આદિ કારણવડે મેં જે કાંઈ મૃષા ભાપણું કર્યું હોય તે મર્વને હું નિન્દુ છું અને તેનું પ્રાયશ્ચિત્ત કરું છું.

અલ્પં ભૂરિ ચ યત્કાપિ પરદ્રવ્યમદત્તકં ।

આત્તં રાગાદથ દ્વેષાત્તત્સર્વં વ્યુત્સૃજામ્યહમ્ ॥ ૫ ॥

અર્થઃ—રાગ અથવા દ્વેષને લીધે જે કયાંય પણ અલ્પ કે અધિક પરદ્રવ્ય આપ્યા વિના (અદત્ત) મેં ગ્રહણ કર્યું હોય તે બધાને હું વેગિરાવું છું.

તૈરથં માનુષં દિવ્યં મૈયુનં મયકા પુરા ।

યત્કૃતં ત્રિવિધેનાપિ ત્રિવિધં વ્યુત્સૃજામિ તત્ ॥ ૬ ॥

અર્થઃ—મેં પૂર્વે જે કાંઈ તિર્થંય મંજાધી, મનુષ્ય મંજાધી અને દેવ મંજાધી ત્રિવિધ મૈયુન (અપ્સહ) મેંયું હોય તેને હું મન, વચન, કાયાએ કરી વેગિરાવું છું.

बहुधा यो घनधान्य-पश्वादीनां पग्निग्रहः ।

लोभदोषान्मयाकारि व्युत्सृजामि त्रिधापि तम् ॥ ७ ॥

અર્થઃ—લોભના દોષથી મેં ધન, ધાન્ય, પશુ વિગેરેનો જે બહુવિધ પગિગ્રહ કર્યો હોય તેને હું મન, વચન, કાયાથી લેભિગણું છું.

पुत्रे कलत्रे मित्रे च बन्धौ धान्ये धने गृहे ।

अन्येष्वपि ममत्वं यत्तत्सर्वं व्युत्સृजाम्यहम् ॥ ८ ॥

અર્થઃ—પુત્ર, સ્ત્રી, મિત્ર, લાઇ, ધન, ધાન્ય અને ઘરને વિષે તેમજ બીજાઓના ઉપર પણ મારે જે મમતા હોય તે મર્વને હું લેભિગણું છું.

इन्द्रियैरभिभूतेन य आहारश्चतुर्विधः ।

मया रात्रावुपाभोजि निन्दामि तमपि त्रिधा ॥ ९ ॥

અર્થઃ—ઇન્દ્રિયથી પગલિત થઇને જે ચારે પ્રકારનો આહાર મેં રાત્રિને વિધે લીધો હોય તેને પણ હું મન, વચન, કાયાએ કરી નિંદું છું.

क्रोधो मानो माया लोभो रागो द्वेषः कलिस्तथा ।

पैशून्यं परनिर्वादिोऽम्याख्यानमपरं च यत् ॥ १० ॥

चारित्राचारविषयं दुष्टमाचरितं मया ।

तदहं त्रिविधेनापि व्युत्सृजामि समन्ततः ॥ ११ ॥

અર્થઃ—ક્રોધ, માન, માયા, લોભ, રાગ, દ્વેષ, કલહ, પૈશૂન્ય, પરનિર્વાદ, અઘ્યાખ્યાન તથા બીજું જે કાંઈ ચારિત્રાચાર મનથીનું પાપ મેં આચર્યું હોય તેને મર્વતઃ હું મન, વચન, કાયાએ લેભિગણું છું.

यस्तपःस्वतिचारोऽभूद्ब्राह्मेष्वाभ्यन्तरेषु च ।

त्रिविधं त्रिविधेनापि निन्दामि तमहं खलु ॥ १२ ॥

અર્થઃ—બ્રાહ્મ અને આભ્યન્તર તપને વિષે મારે જે કાંઈ અતિચાર થયો હોય તે ત્રિવિધે ત્રિવિધે હું નિંદે નિંદું છું.

धर्मानुष्ठानविषये यद्वीर्यं गोपितं मया ।

वीर्याचारात्तिचारं च निन्दामि तमपि त्रिधा ॥ १३ ॥

અર્થઃ—ધર્મક્રિયાને વિષે મેં જે વીર્ય ગોપય્યું હોય, તે વીર્યાચાર સંબંધી અતિચારને હું મન, વચન, કાયાથી નિંદું છું.

हतो दुरुक्तश्च मया यो यस्याहारि किञ्चन ।

यस्यापाकारि किञ्चिद्वा मम क्षाम्यतु सोऽखिलः ॥ १४ ॥

અર્થ:—મેં જે કોઈનો ધાત કર્યો હોય, જે કોઈને અપભ્રાપણ કર્યું હોય, જે કોઈનું કાંધપણ હરણ કર્યું હોય અથવા જે કોઈનો કાંધપણ અપકાર કર્યો હોય, તે બધા મને માફ કરજો. (ખમજો).

યથ મિત્રમમિત્રો વા સ્વજનોઽરિજનોઽપિ વા ।

સર્વઃ ક્ષામ્યતુ મે સર્વ સર્વેષ્વપિ સમોઽસ્મ્યહમ્ ॥ ૧૫ ॥

અર્થ:—જે કોઈ મિત્ર, અમિત્ર (શત્રુ), સ્વજન કે અરિજન હોય તે બધા મારા બધા અપરાધને ખમજો. મારે બધાની ઉપર સમભાવ છે.

તિર્યક્ત્વે સતિ તિર્યઞ્ચો નારકત્વે ચ નારકાઃ ।

અમરા અમરત્વે ચ માનુપત્વે ચ માનુષાઃ ॥ ૧૬ ॥

યે મયા સ્થાપિતા દુઃખે સર્વે ક્ષામ્યન્તુ તે મમ ।

ક્ષામ્યામ્યહમપિ તેષાં મૈત્રી સર્વેષુ મે સ્વલુ ॥ ૧૭ ॥

અર્થ:—મેં તિર્યંચના બધામાં તિર્યંચોને, નારકના બધામાં નારક હોવાને, દેવના બધામાં દેવોને અને મનુષ્યના બધામાં મનુષ્યોને દુઃખી કર્યા હોય તે બધા મને ખમજો (માફ કરજો), હું પણ તેઓના અપરાધને ખમું છું, અને મારે ખરેખર સર્વની સાથે મૈત્રી છે.

જીવિતં યૌવનં લક્ષ્મી રૂપં પ્રિયસમાગમઃ ।

ચલં સર્વમિદં વાત્યાનર્તિતાબ્ધિતરહ્નત્ ॥ ૧૮ ॥

અર્થ:—જિંદગી, યૌવન, ધન, રૂપ, પ્રિય વસ્તુનો સમાગમ—આ બધું પવનથી નાચતા (ઉદ્ભવ) સમુદ્રના મોગની માફક ચલાયમાન છે.

વ્યાધિજન્મજરામૃત્યુગ્રસ્તાનાં પ્રાણિનામિહ ।

વિના જિનોદિતં ધર્મ ધરણં કોઽપિ નાપરઃ ॥ ૧૯ ॥

અર્થ:—વ્યાધિ, જન્મ, જરા અને મૃત્યુથી પડકારેલા હોવાને આ જગતમાં શ્રી જિનેશ્વરદેવે રહેલા ધર્મ સિવાય બીજો કોઈ ધરણ્યૂત (આધાર્યૂત) નથી.

સર્વેઽપિ સ્વજના જાતા જીવાઃ પરજનાશ્ચ તે ।

વિદધીત પ્રતિવન્ધં તેષુ કો હિ મનામપિ ॥ ૨૦ ॥

અર્થ:—બધા હોય સ્વજનો પણ થયા છે અને તેઓ પરજન પણ થયા છે; તેથી તેઓની સાથે જરાપણ પ્રતિબંધ (ગમ) કોણ કરે ?

એક ઉત્પદ્યતે જન્તુરેક એવ વિપદ્યતે ।

સુસ્વાન્યનુભવત્યેકો દુઃસ્વાન્યપિ સ એવ હિ ॥ ૨૧ ॥

અર્થ:—એક એકલો ઉત્પન્ન થાય છે, એકલો જ મરણ પામે છે, એકલો જ સુખ ભોગવે છે અને તે જ એકલો દુઃખને પણ ભોગવે છે.

અન્યદ્વપુરિદં તાવદન્યદ્વાન્યધનાદિકમ્ ।

વન્ધવોડન્યેડન્યથ જીવો વૃથા મુહ્યતિ વાલિશઃ ॥ ૨૨ ॥

અર્થ:—આ શરીર જુદું છે, ધાન્ય, ધન વિગેરે પણ જુદું છે. કુટુંબીઓ જુદા અને આત્મા જુદો છે. તેમાં મૂર્ખ માણસ નકામો મોહ કરે છે.

વસારુધિરમાંસાસ્થિયકૃદ્વિમૂઢપૂરિતે ।

વપુષ્યશુચિનિલયે મૂઢ્યાં કુર્વાત કઃ સુધીઃ ? ॥ ૨૩ ॥

અર્થ:—મેદ, લોહી, માંસ, હાડકાં, યકૃત, વિદ્યા અને મૂઢથી ભરેલા અને અશુચિન મંદિર સમાન આ શરીર ઉપર કયો શુદ્ધિમાન પુરુષ મૂઢ્યાં રાખે ?

અવક્રયાત્તવેદમેવ મોક્તવ્યમચિરાદપિ ।

લાલિતં પાલિતં વાપિ વિનશ્ચરમિદં વપુઃ ॥ ૨૪ ॥

અર્થ:—લાલનપાલન કરેલું પણ આ નાશવંત શરીર ભાડે મૂખેના ધરતી પે થોડે કાળે મૂકવું જ પડે છે.

ધીરેણ કાતરેણાપિ મર્તવ્યં સ્વલુ દેહિના ।

તન્નિષ્ણેત તથા ધીમાન્ન ધ્રિષેત યથા પુનઃ ॥ ૨૫ ॥

અર્થ:—ધીરવાન કે બીજાનું મર્વ દેહને ખરેખર મરવું પડે જ છે, તો પછી કાલ માણસે તેવી રીતે મરવું જોઈએ કે જોયી ફરીથી મરવું ન પડે.

અર્હન્તો મમ શરણં શરણં સિદ્ધસાધવઃ ।

ઉદીરિતઃ કેવલિભિર્ધર્મઃ શરણમુચ્ચકૈઃ ॥ ૨૬ ॥

અર્થ:—મારે શ્રી અગ્નિદત્તેવનું શરણ છે, સિદ્ધભગવાનનું શરણ છે, સાધુમહાત્માઓનું શરણ છે અને કેવલિ ભગવાને પ્રરેષવા શ્રેષ્ઠ ધર્મનું પણ શરણ છે.

જિનધર્મો મમ માતા ગુરુસ્તોતોડ્ય સોદરાઃ ।

સાધવઃ સાધર્મિકાથ વન્ધવોડન્યત્તુ જાલવત્ ॥ ૨૭ ॥

અર્થ:—શ્રી જિનધર્મ મારી માતા, ગુરુમહારાજ મારા પિતા, સાધુમહાત્મા મારા ભાઈઓ અને સાધર્મિક બંધુઓ મારા કુટુંબીઓ છે અને બીજા બધું (કુટુંબ) તો વળગ સમાન છે.

કૃપમાર્દીસ્તીર્થકરાન્નમસ્યામ્યશિલાનપિ ।

મસ્તૈરાચતવિદેહાર્હતોડયિ નમામ્યહમ્ ॥ ૨૮ ॥

અર્થ:—હું શ્રી નૃપભદ્રેન પ્રમુખ વર્તમાન ચોવીશીના મર્વ તીર્થ કરોને નમું છું અને ભરત, ઐરવત તમા મહાપિરેહના મર્વ તીર્થ કરોને પણ નમસ્કાર કરું છું.

તીર્થકૃદ્મયો નમસ્કારો દેહમાર્જાં મન્વચ્છિદ્ 。

મન્વતિ ક્રિયમાણઃ સ ચોધિલાભાય ચોચ્ચકૈઃ ॥ ૨૯ ॥

અર્થ:—શ્રી તીર્થંકરદેવોને કરવામાં આવતો નમસ્કાર પ્રાણીઓને સંભારના છેલ્લે અર્થે અને ઉત્તમ સમકિતપ્રાપ્તિને અર્થે થાય છે

સિદ્ધેભ્યશ્ચ નમસ્કારં ભગવદ્ભ્યઃ કરોમ્યહમ્ ।

કર્મઘોડ્દાહિ યૈર્ધ્યાનાગ્નિના ભવસહસ્રજમ્ ॥ ૩૦ ॥

અર્થ:—જેઓએ ધ્યાનરૂપ અગ્નિથી હમરો ભવથી ઉત્પન્ન થયેલું કર્મરૂપ ઇષ્ટન આળી દીધું છે તેવા સિદ્ધભગવાનને હું નમસ્કાર કરું છું.

આચાર્યેભ્યઃ પઞ્ચવિધાચારેભ્યશ્ચ નમો નમઃ ।

યૈર્ધાર્યિતે ભવચ્છેદે પ્રવચનં સદોઘતૈઃ ॥ ૩૧ ॥

અર્થ:—સંભારનો અંત કરવા માટે નિરંતર ઉઘમદીસ થઇને જેઓ પ્રવચનને ધારણ કરે છે તેવા પાંચ પ્રકારના આચારવાળા આચાર્યદેવોને નમસ્કાર થાઓ.

શ્રુતં વિભ્રતિ ચે સર્વં શિષ્યેભ્યો વ્યાહરન્તિ ચ ।

નમસ્તેમ્યો મહાત્મમ્ય ઉપાધ્યાયેભ્ય ઉચ્ચકૈઃ ॥ ૩૨ ॥

અર્થ:—જેઓ મર્ચશ્રુતને ધારણ કરે છે, અને શિષ્યોને ભણાવે છે, તેવા શ્રેષ્ઠ ઉપાધ્યાય મહાત્માઓને નમસ્કાર થાઓ.

શીલવ્રતસનાથેભ્યઃ સાધુભ્યશ્ચ નમો નમઃ ।

ભવલક્ષસન્નિવદ્દં પાપં નિર્નાશયન્તિ ચે ॥ ૩૩ ॥

અર્થ:—જાઓ ભવમાં બાધેલા પાપનો જેઓ નાશ કરે છે તેવા શીલવ્રતથી મુક્ત સાધુ-મુનિશાસ્ત્રોને નમસ્કાર થાઓ.

સાવધં યોગમુપધિં બ્રાહ્મમામ્યન્તરં તથા ।

યાવજ્જીવં ત્રિવિધેન ત્રિવિધં વ્યુત્સૃજામ્યહમ્ ॥ ૩૪ ॥

અર્થ:—જિંદગીભરના ત્રિવિધ આવશ્ય (પાપમય) યોગ (વ્યાપાર) ને તેમજ બ્રાહ્મ અને આમ્યન્તર ઉપધિને હું મન, વચન અને કાપાએ ફરી વેગિગતું છું.

દુષ્કર્મગર્હણાં જન્તુક્ષમણાં ભાવનામપિ ।

ચતુઃશરણં ચ નમસ્કારં ચાનશનં તથા ॥ ૩૫ ॥

એવમારાધનાં પોદા કૃત્વા ધર્મઘનો મુનિઃ ।

ક્ષમયેદાત્મશુદ્ધયર્થ સાધૂન્ માધ્વીશ્ચ મર્વતઃ ॥ ૩૬ ॥

અર્થ:—દુષ્કર્મની નિંદા, સર્વ પ્રાણીઓની સાથે ક્ષમાપના, શુભ ભાવના, ચાર શરણનો અંગીકાર, પંચપરમેષ્ઠીને નમસ્કાર અને અનશનનો સ્વીકાર-એવી ગતિ છે પ્રકારની આરાધના ફરીને ધર્મ એ ન મન છે જેવું એવા મુનિએ પોતાના આત્માની શુદ્ધિને માટે સાધુ તથા માધ્વીઓને મર્મ પ્રકારે ખમાવવા. મુનિ શ્રી ભુવનવિજયગુણિ

વ્યવહાર-કૌશલ્ય

લેખક-સૌક્તિક

(૧૬૬)

“ મોટા માણસો જે ઉંચાઈએ ચઢીને તેને નક્કાવ્યા કરતા હોય છે તેઓ કંઈ કૂઠકો મારીને ત્યાં પહોંચી ગયેલા હોતા નથી, પણ જ્યારે તેના મિત્રો ઉંઘતા હતા ત્યારે પેલા મોટરાઓ મોટી રાત્રિએ ઉંચે ચઢવા માટે ચાલુ પ્રયાસ કરી રહ્યા હતા. ”

સમાજમાં નીચી પાંચરીએ હોય તેને મનમાં અગ્રજીઆ રહી જાય છે કે પોતે નીચે રહી ગયા અને પોતાના સાથી આગળ વધી ગયા. સાથે બાણનાર એ અભ્યાસીઓમાંથી એક પચીસ રૂપડીનો કારકુન થાય અને બીજો પ્રધાનમંડળ કે ધારાસભામાં બેસે; એક ઓફિસમાં ધોક્કા ખાય અને બીજો અંદરના ચેંચરમાં નીજળીના પંખા નીચે બેસે. આવા અનેક પ્રસંગો જીવનમાં આવે છે અને તે દરરોજના અનુભવનો વિષય છે. સહાધ્યાયીઓ પૈકી એક જગતને હચમચાવે, બીજો ગુમાસ્તી કરે, એક સાહિત્યસંમેલનમાં પ્રમુખ-સ્થાન ભોગવે, બીજો કરાવોની નક્કલ કે તરજૂમા કરે; એક મહાસભામાં અગ્રસ્થાને જાય અને બીજો સામાન્ય સ્વયંસેવક બને. આ સર્વ અને છે તેની પછવાડે ધણી વાર એક મહાન સત્ય રહેલું હોય છે. એ મોટાઈ, એ મહાન સ્થાન કે એ નેતાગીરીની પછવાડેનો હિસાબ બરાબર ખારીજીથી કરવામાં આવે તો એ સ્થાને પહોંચેલા માણસોનો દીર્ઘ પ્રયાસ, અર્પિત પુરુષાર્થ, ચીંવટથી વળગી રહેવાની, વૃત્તિ અને આશ્રવન સેવા જરૂર સાંપડ્યા વગર રહેશે નહિ. રાત્રિના નવ વાગે બગાસાં આવવા માંડે, સૂઈ ઊગ્યા પછી કલાક સુધી પધારીમાં પડી રહેવાનું હોય, રવિવારે બપોરે આજે કયો સિનેમા સારો છે એની શોધ સારુ જાપાનાં પાનાં ફેરવવાં પડતાં હોય-ત્યાં એ મહાન સ્થાન ન હોય. એવા સ્થાનની પાછળ દીર્ઘ પ્રયાસ અને અચાક શ્રમ ઉપાર બાળુએ અપરિમિત સંખ્યાએ જીએલા હોય છે.

મિત્રો જ્યારે ઉંઘતા હોય છે, ચાના રટવ અને કિટલી કે કપ હલાવતા હોય છે, નિર્લેપક ગરબાં મારવામાં કે નિંદા-કુથળી કરવામાં વખત કાઢતા હોય છે, ત્યારે આ મહત્ત્વાનકાક્ષી ભણ્વીર પુસ્તકમાં રાચતો હોય છે કે પ્રયોગશાળામાં નળાઓ ફેરવી-સ્વાધ્યાય કરતો હોય છે. એની રમતમાં પણ અભ્યાસ હોય છે, એના ફરવામાં પણ નિદિધ્યામન હોય છે, એની વાતમાં પણ વિચક્ષણતા હોય છે. એવા આંતરલક્ષી માણસો મહાન સ્થાને પહોંચે છે. એ મુનિસિપાલિટીના દીવે વાંચતો હોય કે મિત્રોની પાસે માગીને પુસ્તકો લઈ આવતો હોય, પણ એનાં તેજ જ અનેરાં હોય છે, એના પ્રયામના ગર્ભમાં સફળતા હોય છે અને એના સાધ્યમાં સ્પષ્ટતા હોય છે. મહાન સ્થાન અનેક છે, પણ એ અકસ્માતનું પરિણામ નથી. કેળવે તે મેળવે અને વાતો કરનારા વા ખાવ. કરેલું કામ, આપેલા ભોજ, સેવેલા આદર્શો

હદી નિષ્કૂળ જતા નથી નિર્દોષ પ્રયત્નો કરતી વખત તરફી આપે, પણ જ્યારે તેના કૂળ બેસે ત્યારે બહાર પૂગતો મળી ગયું છે માટે પ્રયત્ન ચાલુ રાખો અને જરૂર સિદ્ધિ મળશે આ સાર્વત્રિક નિયમમા અપવાદ દેખાતો તેથી નિમાસણમા પડતું નહિ નિયમ બહાર જતાએ હોય અપવાદ તેને સુરપટ કરે છે

The heights by great men reached and kept,
Were not attained by sudden flight,
But they, while their companions slept,
Were toiling upward in the night LONGFELLOW (6-2-39)

(૧૬૭)

(આદર્શ) યુવક બનવાના સર્વોત્તમ નિયમો

- ૧ વાતો ઓછી કરો,
- ૨ વધારે સાબળો,
- ૩ સોખતમાં બનેલા બનાવો પર એકલા ચિંતન કરો,
- ૪ પોતાની માન્યતા પર અવિશ્વાસ રાખો અને
- ૫ વિશ્વાસ યોગ્ય મનુષ્યનું સાચું મૂલ્ય આકો.

યુવક—શબ્દ માત્ર વયજ નથી સૂચવતે, એમા તાલાવેલી, ઉત્સાહશક્તિ પ્રગટ પથે પ્રાપ્ત, રાષ્ટ્રલાભનાં અપનરન મિત્રે અનેક લાભોનો સમાવેશ થાય છે એના આદર્શ યુવક મનસા માટે સયમ અને શિસ્ત, ત્યાગ અને સેવાના ગુણો ઉપરાંત નાની મોટી અનેક ગામતો પર ધ્યાન આપવાની જરૂર પડે છે ‘ ગદ્દા પચ્ચીશી ’ શબ્દમા જગ તિરસ્કાર લાગે છે, પણ એનું હાર્દ ખૂબ વિચારણા માંગે છે જુવાન જેમ નમ્ર અને સૈદ્ધિક બની શકે છે, તેમ જ અલ્પ મરનો હોય તો ‘ મરેડો ’ પણ બની શકે છે. નાની ગામતો પર ધ્યાન આપવાથી ગુણના આદર્શ સુધી પહોંચી શકાય છે જીવન એ નાની નાની અનેક ગામતોનો સંગ્રહ છે મોટી ગામત કરતા નાની હકીકતોમા સાવધાન ગ્રંથાની વધારે જરૂર છે એ નાજી જીવનપદ્ય દોગલ મથો, પછી મથે તે મથોગોમા હુદય અને મગજ મહકાર કરશે અને એવો સહજાર થાતો તે પછી કૃતકૃતવતા નામ થઈ છે એમ ધારવામા બહુ વાધો નહિ આવે

યુવક ખરેખર ગામતો માટે થતું ગુણોનો જરૂર છે, મર્યાદા મહત્તનું રથાન શિસ્ત (discipline) ની આપવાનું રહે છે આદર્શયુવક ગર્યા, સમાજ અને ઉપગીના રીત મર્યાદા બાજબી શિસ્તને ગમગમ નથી ગ્રહે એનામા સેવાલા. સ્વભાવ યદ્ય જાય, એને કામક્ષેપ કરવો પાનવે નહિ, નમ્રથી વાતો કરવી—ગમગમપાગ હાકવા એને પોમાય નહિ જોખમથી એ રૂંદે નહિ, નિર્ભયપણે એણે જગત કુળનું ગુણ નિયમિતપણાની એને લન લાગેલી હોય એની પ્રદણ કરવાની વય હોઈને એ જરૂરે જોતે અને જોતું મોને તે કરતા વધારે સાબરે માલગેન વાતો રીતપ કરતા પહેલા એના પર વિચાર કરે એનું પૃથક્કણ કરે, એના પર દેશ, નાજ અને લાભના ગાણીના મૂલોનો મનપ થોઈ એના

જતરડામાંથી એને પસાર કરે, એને પોતાના નિર્ણયો પર ભરોસો હોય, પરંતુ તેને અમલમાં મૂકવા પહેલાં એ દાઢની સર્વ જાણુઓ તપાસે. પોતાના વિચારને ચીવટથી વળગી રહેવાની અકાષ્ટ કે જકોપણ તેનામાં ન હોય. એને પરના વિચારો તરફ માન હોય. પારકાના વિચારોમાં આદરણીય તરવ તે સમજે. અનુભવીના વિચારને એ જરૂર માન આપે. પરના વિચારોનું મૂલ્યાંકન કરવાનું તેની નજરમાં જ હોય. એ કદી દગાવ નહિ, દગાવ નહિ, ભેર, જોસ અને જોમ સાથે એ આગળ ધપે. જેવ એને ડરાવે નહિ, ગૂંડાગીરી એને ગભરાવે નહિ, ડાયરસાહી એને નચાવે નહિ અને શાંતિ કે સમાજજનકારનાં કટાવલાં હથિયારો એને મૂંઝવે નહિ.

યુવાન પર દેશની આશા છે. એ આશાને યુવાન ખરી કરી આપે એટલે એ આદર્શ યુવાન બને છે. સચોટ રપષ્ટ નિર્ણય, કાર્યની ધગશ, અનુમરણની તાલાવેલી અને આગળ ધપવાની ઉત્તમ ભાવના જ્યાં હોય ત્યાં યુવાની જ છે. એને વય કે ધન સાથે સંબંધ નથી, એને આંતરસરવ સાથે સીધો સંબંધ છે. કુશળ મનુષ્ય યુવાનીની વ્યાખ્યા સમજી એના સાચા અર્થમાં કાર્યકર યુવાન થાય અને ખાડી ઉલાળી મૂકવાની કે ઉથલાવી નાંખવાની વાતથી દૂર રહે.

The best rules to form a young man are to talk little, to hear much, to reflect alone upon what has passed in company; to distrust one's own opinions and value others that deserve it.

SIR W. TEMPLE (16-12-38) E. N.

મનુષ્યે આગળ વધવાના અત્યુત્તમ ઉપાયો

૧ સત્યરૂપોની સોજત	૧૨ સર્વ પ્રત્યે સમભાવવ્રત્તિ
૨ વડીલોની સેવા-ભક્તિ	૧૩ ન્યાય અને નીતિના માર્ગમાં દૃઢતા
૩ લક્ષ્મીના સદુપયોગ	૧૪ યુવ્યુવાન પ્રત્યે આદરભાવ
૪ સન્માર્ગમાં સ્થિરતા	૧૫ શેઠ-સ્વામી પ્રત્યે નિમકહલાવપણું
૫ વિદ્યા-કળાની પ્રાપ્તિ	૧૬ સતરાશ્નનું વાંચન
૬ સમયોચિત, સત્ય-પ્રિય-હિતકર બાપણું	૧૭ સારા વાંચનમાંથી સારમહણું
૭ દરેક બાબતમાં નિયમિતપણું	૧૮ પ્રમાણિકપણાનો અત્યાદર
૮ સંબંધીઓ સાથે શુદ્ધ સ્નેહાચરણ	૧૯ શાંત સ્વભાવપૂર્વક સહનશીલતા
૯ નમ્રતા-મંત્રોપ-સદનશીલતાદિ ગુણો	૨૦ સન્માર્ગનું ચોપણું ને તેને ઉત્તેજન
૧૦ યથાશક્તિ દાન-શીલ-તપ-ભાવનું સેવન	૨૧ સ્વદ્વાગમંત્રોપ ને વિકારી દષ્ટિનું મંત્રવરણ
૧૧ અનુકંપાનું અવલંબન	૨૨ મંત્રોપવ્રત્તિપૂર્વક વ્યવહારમાં પ્રવ્રત્તિ

મુનિ શ્રી પ્રેમવિમળજી

જેણે આત્માને જાણ્યો

તેણે સર્વ જાણ્યું

હું ખૂબ જે જાતના માનવામાં આવે છે એક અનિવાર્ય હું ખૂબ કે જે હું ખતુ નિવારણ ન થઈ શકે, ખીજું નિવાર્ય હું ખૂબ કે જે હું ખતુ નિવારણ થઈ શકે અનિવાર્ય હું ખૂબ એ વ્યાધિ-જ્વરા-મરણ-અનિષ્ટ વસ્તુનો સંયોગ અને ઇષ્ટ વસ્તુનો વિયોગ છે જીવે પૂર્વે જન્મનાં ન્તરોમાં જે કર્મો કર્યા હોય છે તે ભોગવવા માટે જે વ્યાધિ આવવાની હોય તે આવ્યા વિના રહેતી જ નથી જેટલા શ્વાસોશ્વાસ બાધીને જન્મ્યો હોય છે તેટલા શ્વાસોશ્વાસ ભોગવીને મનુષ્ય પોતાનું આયુ પૂરું કરે છે, દેહરૂપી ડગલાને માટે આત્માએ જેટલા શ્વાસોશ્વાસ બાધ્યા હોય તેટલા બાધ્યાવસ્થા, યુવાવસ્થા અને વૃદ્ધાવસ્થામાં ભોગવી જીવનનો છેડો આવી જાય છે એટલે ફરી નવી જાતનો, પછી બીજો કે ત્રીજો, વધારે કિંમતી કે ઓછી કિંમતવાળો પણ ડગલો પહેર્યા વિના ચાલતું જ નથી અને તે હવે મોક્ષ પ્રાપ્ત ન થાય ત્યાં સુધીની છે. ઝાળીમાં સૂતો તે મસાણામાં સુવાતો-નામ તેનો નાશ-એ વાત નજરોનજર અનુભવી શક્યા છીએ. ખોવાયેલું મનુષ્યજીવન ફરી નથી મળવાનું અને તેથી જ દરેક પોતપોતાના જીવનનું ધ્યેય નક્કી કરી આત્માથી પ્રયાસ કરવો ઉચિત છે

મામાન્ય રીતે ત્રણ પ્રકારે મનુષ્યજીવન વ્યતીત થાય છે કોઈનું જીવન પૈસો, કોઈનું જીવન શરીર અને કોઈનું જીવન ધર્મ (આત્મા) પહેના બે જીવન જો નીતિમય હોય તો તે જીવનમાંથી નીજી જીવન (આત્મ જીવન) પ્રાપ્ત કરી શકાય છે. પૈસો એ મનુષ્યની શોભા છે, જહાજની વિકાસવાળી શક્તિ છે, પણ હજારોને ગડાવી ઉપાર્જન કરેલો પૈસો નરકની પ્રાપ્તિ કરાવે છે શરીર એ વાહન છે એ વાહનવડે એની અદ્ય બેસો ચેતન પોતાનું કામ કરી શકે છે, માટે શરીર ઉપર મોહ નહિ રાખતા આત્માથી એ જુદું છે એમ સમજવું. એટલું જ નહિ પણ પૂર્વકાળથી જે દેહાધ્યામ આપ્યો આ યો છે કે 'હું' અને શરીર એક જ છીએ' તેવો અધ્યામ ઘટાડી-જડખીથી ઉભેડી-'હું' આત્મા છું, શરીર ને હું એક નથી' એવી રિચિતિમાં આવવું ચાલુ મજેગે જોતા મોટે ભાગે મનુષ્ય પોતાની સર્વ શક્તિ ખાવાપીનામાં-પહેરવા ઓઢાનામાં-અને જાપગ તજો રહેવામાં ખર્ચો નાખે છે, એટલું જ નહિ પણ "હું ખીજા કરતા મોટો કેમ દેખાઉં છું ખીજા કરતા મારું નામ દુનિયામાં પ્રખ્યાત કરી રીતે થાય ?"-એમાં સર્વ મનની, વચનની અને કાયાની શક્તિનો કુર્બાન કરે છે જેટલી શક્તિ એ બધામાં ખર્ચે છે તેટલી જ શક્તિ જો આત્મા માટે ખર્ચે તો કલ્યાણ થાય અને સાથે સાથે બેડો પાગ થાય પણ એ બધું ક્યારે અને ? ન્યારે મનુષ્ય વ્યવહાર કરતો કરતો કર્મક્ષય નિમિત્તે મનમાં વૈરાગ્ય ઉત્પન્ન કરી એમ વિચારણા કરે કે 'આ બધો વ્યવહાર શરીરોપયોગી છે (ન્યાં સુધી આ શરીર ગ્રહેશે ત્યાં સુધીનો જ છે,) પણ અતગમન ચેતન-આત્મા કે જે પૂર્વે આપણી માથે હતો, હમણા છે અને હવે પછી પણ હશે-તેને

માટે શું ?' આવો વિચાર-આવો સંકલ્પ જ્યારથી થાય અને વ્યવહારની અભિમુખ જે થતો હતો ત્યાંથી ખસી આત્માની અભિમુખ થવા માટે ત્યારથી ધર્મચાગ્રના દરજારમાં-પ્રભુના માર્ગમાં ચાલવા માંડ્યો એમ કહેવાય અને જ્યારે જ્ઞાન મેળવી ક્રિયાકાંડમાં જે ક્ષણથી બિતરવા માંડે ત્યારથી જ તે માણસ આત્માર્થી થવા લાગ્યો કહેવાય. ભલે પહેલી ક્રિયા અર્થ-વગરની હોય, પણ પરિણામે અર્થ તરફ રચિત જાય છે. પછી ભાવ તરફ અને ત્યાર-પછી અર્થ અને ભાવ બન્નેનો ઉપયોગ કરી અમૃતક્રિયા કરવા તત્પર બનશે એ નિશ્ચય છે. અને જેવી રીતે લોહું અને પથ્થરના સંગોમથી અગ્નિ પેદા થાય છે, તેવી જ રીતે ધર્મક્રિયા અર્થ અને ભાવવાળી થવાથી આત્માનંદ-ચિત્તપ્રસન્નતા-અંતઃકરુણની શુદ્ધિ વિગેરે શુભો વિકાસ પામવા લાગે છે કે જે શુભો પૂર્ણ વિકાસ મુધી લઈ જાય છે.

હવે આ જગ્યાએ વ્યવહારદષ્ટિ છોડી નિશ્ચયદષ્ટિ તરફ કેમ જવાય ? તે વિષે સામાન્ય ખ્યાલ આપવો ઉચિત છે. વ્યવહારદષ્ટિ એટલે શરીરપ્રત્યેના દરેક ધર્મો અખલવા-અમલમાં મૂકવા અને વધુમાં ખાયાપીરામાં, પહેરવા-ઝાઢવા વિગેરેમાં, અને ન્યાતજાતમાં, અરસપર-સના વ્યવહારમાં આખી જિંદગી વ્યતીત કરવી અને એમાં જ મશગૂલ રહેવું એનું નામ વ્યવ-હારદષ્ટિ. આ વ્યવહારદષ્ટિમાં વર્તતાં નિશ્ચયદષ્ટિ કેવી રીતે અનુભવમાં મૂકાય ? નિશ્ચયદષ્ટિ એટલે ધર્મપરામણ્ય-આત્માર્થી થવાના યત્નો કરવા, શરીરની અંદર જે ચૈતન્ય વસ્તુ રહેલી છે તેને ઝોળખવા માટે પ્રયામ કરવો અને એ પ્રમાણે અવલોકન કરતાં શીખવું તે.

હવે પહેલી દષ્ટિમાંથી બીજી દષ્ટિમાં જવાનો માર્ગ જોઈએ. પ્રથમ વિચાર એમ કરવો ધટે છે કે આ બધો વ્યવહાર કોનાથી થાય છે ? કોનાથી આ બધી માલમિલકત અને ધરો મળ્યાં છે ? સંગાંનહાસોનો વ્યવહાર કરનાર કોણ છે ? હું જે દરેકજા વિચાર કરી રહ્યો છું કે “આમ કરીએ તો આમ થાય-અને તેમ કરીએ તો તેમ થાય” આ કોના વડે થાય છે ? શુભાશુભ હવામાં કિલ્લા બાંધવા જેવી વૃત્તિઓ વારાફરતી આવ્યા કરે છે તે કોને પ્રતાપે ? જે વાણીવડે હું બોલી શકું છું-આખા શરીરરૂપી વ્યવહાર કરી રહ્યો છું એ કોની શક્તિવડે ? પ્રત્યુત્તર એક જ છે કે “આત્માની શક્તિવડે આ બધું થાય છે.” ઠીક, આટલું જાણ્યું, હવે આત્માની અગાઉની કાષ્ઠ લુદી સ્થિતિ છે કે પ્રથમથી જ પરતુ તરીકે આત્મા જ છે ? જીવ એ તો શાશ્વત સ્થિતિવાળો છે એટલે કે જે આત્મા કર્મમહિત છે તે જીવ કહેવાય છે.

ચૈતન્યમયુક્ત આત્મા એ દરેકે દરેકની સાથે પૂર્વ હતો, હાલ છે અને હવે પછી હશે. એ પ્રથમ સ્વરૂપ એટલે કે અનાદિ-અનંત સ્વરૂપ જાણવું. આ આત્માએ જીવરૂપે અનંતકોટી સ્થલાંડમાં એટલે ચૌદ સર્ગલોકમાં અનેક વાર પરિવ્રમણ કર્યું છે. એટલે કે એકેન્દ્રિયથી માંડી પંચેન્દ્રિય મુધી અનેક વાર ભટક્યો છે. સાથી એ જીવને આમ ભટકવું પડ્યું ? એ પ્રશ્ન ઉપરિચિત થાય તો જવાબમાં અવિદ્યાથી-અજ્ઞાનતાથી-શરીરને “હું” માનવાથી-અનિત્ય વસ્તુમાં નિત્યપણું સરીકારી લેવાથી-અપવિત્ર વસ્તુમાં પવિત્રતા માનવાથી-દુઃખમાં સુખવૃત્તિ ઉત્પન્ન થવાથી-આત્મવસ્તુમાં અનાત્માની ભ્રાંતિ થવાથી અનંત વાર રખડવું પડ્યું છે. એ બધી મુશ્કેલીઓને વટાવી-સહન કરી, તેની મામે લડી, આત્માએ મનુષ્યશરીર ધારણ કર્યું. આત્માનું અસ્તિત્વ

શોધ્યું તેથી જાણ્યું કે આત્મા દરેક જીવમાં પૂર્ણપણે હયાતિમાં છે. હવે “આત્મવત્ સર્વ-મૂતેષુ” આવી રીતે શ્રદ્ધાથી જ માની લેવું કે આત્મા દરેક જીવમાં સમાન છે. તેનો વિકાસ ઓછાવત્તા પ્રમાણમાં હોય છે. કોઇના આત્માની સ્થિતિ ઉત્કૃષ્ટ પ્રકારની, કોઇની ઉત્તમ પ્રકારની, કોઇની મધ્યમ પ્રકારની અને કોઇની મૃદુ પ્રકારની હોય છે. આત્મા અનંત જ્ઞાનવાન-અનંત ચારિત્રવાન-અનંત વીર્યવાન-અનંત આનંદવાન-પૂર્ણતાવાળો છે. એટલે એ આત્માનાં સ્વરૂપથી બીજું કોઇ ઉત્કૃષ્ટ સ્વરૂપ નથી, એમાં ગુણોની પરાકાષ્ઠા છે, આ સદૃશ ગુણોના સ્વરૂપનું મનન્ય થયું. હવે આત્મા કર્મો બાંધે છે અને આત્મા જ કર્મો છોડે છે, એનામાં બાંધવાની શક્તિ છે તેમ જ છોડવાની શક્તિ પણ છે. પહેલાં જાણવાવામાં આવ્યું છે તેમ આવે આત્મા (કર્મો સહિત આત્મા) તે જીવ કહેવાય છે. હવે જ્યાંસુધી આત્માને કર્મોનાં આવરણો છે ત્યાંસુધી તેના અરેખણ સ્વરૂપનું તેને જ્ઞાન થતું નથી-માત્ર ઝાંખી થઇ શકે છે.

એ આત્મા પુદ્ગલમાં રાખ્યો, ભમ્યો અને બંધનવશ થયો, અનેકં ભવો કર્યાં. હવે મનુષ્યદેહ જેવો ઉત્તમ દેહ પામ્યા પછી પણ જો પ્રમાદમાં આ ભવ હારી જાય તો પછી એવો ઉત્તમ દેહ મળ્યાનું સાર્થક શું? અનેક શુભ કર્મોના પ્રતાપથી ઉપાંજીત માનવદેહ કે જેનાથી શુભ અને અશુભ બન્ને પ્રકારનાં કર્મોના ક્ષય કરી રાકાય-તે પ્રમાદમાં ન પડી જાય, સાચા રત્નને છોડી, કોડીમાં જ ગમી ન રહે, અનેક ભવે અનેક વાર ભોગવેલા વિપયોમાં જ ન ખૂંચી જાય અને આત્મજ્ઞાન જાગૃત કરવા અવિશ્રાંત પરિશ્રમ મેલે. જિનપૂર્ણ, જપ, તપ, ધ્યાન વિગેરે જે જે ક્રિયાઓ કરવામાં આવે તે ઉપયોગ સહિત કરીને તેના વડે અંતઃકરણની શુદ્ધિ, પવિત્રતા, મનની એકાગ્રતા, વિચારો ઉપર કાબૂ-સંયમ મેળવી દેહભાન જૂલી આત્મભય બની જાય ત્યાંસુધી પુરુષાર્થ કર્યા કરે. એ આત્મા પુરુષાર્થમાં એટલો બધો તદ્દલીન થઇ જાય કે એ ધર્મકરણી એને કર્મરૂપ જ ન લાગે. અતિશય વેગમાં ફરતો ભાગરડો સ્થિર લાગે છે તેવી જ રીતે એક ક્ષણમાં પ્રમાદ વગરના પુરુષાર્થો આત્માની ગતિ સ્થિર અને શાંત લાગે તેમાં શું આશ્ચર્ય !

“જ્ઞાન ધ્યાન વૈરાગ્યમય, ઉત્તમ જીહાં વિચાર;
જે ભાવે શુભ ભાવના, તે ઉત્તરે ભવ પાર.”
જેણે આત્માને જાણ્યો તેણે સર્વ જાણ્યું.

સુનિશ્ચી લક્ષ્મીસાગરજી

તા. ક.—આ વિષય શ્રીમદ્ યોગનિઘ્ન બુદ્ધિમાગરસૂત્રિજી મહારાજે અધ્યાત્મસારમાં મારી રીતે સમજાવ્યો છે. અનેક આત્માઓ તેના ઉપયોગ કરવાથી તર્પા છે.

વિદ્યાર્થી જીવન

હમરો દિલ્લી વિદ્યાર્થીઓના મંજલમાં તું આવ્યો છું, વિદ્યાર્થીના દિલ્લને હું જાણું છું વિદ્યાર્થીની કંઠકાષ હમેશાં મારી માથે પડી છે; પરંતુ હું વિદ્યાર્થીઓની દુર્બળતા પણ જાણું છું. મને મોટામાં મોટું દુઃખ એ છે કે-આપણા વિદ્યાર્થીઓમાં નારિતમતા વધતી જાય છે અને શ્રદ્ધા ઘટતી જાય છે.

ગાંધીજી

જ્ઞાનીને થતો અપૂર્વ લાભ

જ્ઞાનપંથગીની કથામાં કહ્યા પ્રમાણે જ્યારે એક ખડુશ્રુત આચાર્યને શિષ્યોની પારંવારની પૃષ્ઠાથી નિદ્રામાં ભંગ પડતાં જોઈ થયો અને પોતે મેળવેલા જ્ઞાન ઉપર અભાવ ઉત્પન્ન થયો ત્યારે તેણે પોતાનો મોટો લાભ જે મુનિ થયા છતાં મૂર્ખા હોતો તેને પ્રાપ્ત થતા આઠ શુભોત્તુ વર્ણન કર્યું અને સાધુઓને બાર દિવસ સુધી વાંચના ન આપી. આને લગતી જ એક કથા શ્રાદ્ધ-દિનકૃત્યમાં છે તેમાં આચાર્યે મૂર્ખતા આઠ શુભ કહ્યા તે પ્રસંગે અંધકાર કહે છે કે તેમણે આ પ્રમાણે વિચાર ન કર્યો કે-

નાનાશાસ્ત્રસુભાષિતામૃતરસૈઃ શ્રોત્રોત્સવં કુર્વતાં,
 યેષાં યાંતિ દિનાવિ પંડિતજનવ્યાયામદિન્નાત્મનામ્ ।
 તેષાં જન્મ ચ જીવિતં ચ સફલં તૈરેષ મૂર્ખપિતા,
 શેષં કિં પશુવદ્વિવેકરહિતૈર્મૂર્ખારમૃતૈર્નરૈઃ ? ॥ ૧ ॥

“અનેક પ્રકારના શાસ્ત્રસંબંધી સુભાષિતરૂપી અમૃતરસવડે જેમના કાનને ઉત્સવ (આનંદ) થાય છે અને પંડિતજનો સાથેના વ્યાયામ (વાદવિવાદ)થી શ્રમિત અંતઃકરણપૂર્વક જેમના દિવસો પસાર થઈ રહ્યા છે તેઓનું જન્મ અને જીવિત સફળ છે, તેમના વડે જ આ પૃથ્વી શોભી રહી છે; તે સિવાયના પશુની જેવા વિવેકવિનાના પૃથ્વીને ભારભૂત એવા ગનુધ્યેયી શુ ? ” (જેમનો તો જન્મ જ નિરર્થક છે).

ઉપર કહેલા આચાર્યે મૂર્ખાની પ્રશંસા અને પોતાના જ્ઞાનની નિંદા કરવાથી લગાડેલા જ્ઞાનાચારના અતિથારને આજોખ્યા વિના તે આચાર્ય મરણ પામીને ચારિત્રના પ્રભાવથી દેવલોકમાં દેવપણે તો ઉત્પન્ન થયા, પરંતુ ત્યાંથી વ્યવીને આ ભરતશ્રેષ્ઠમાં કોઈ આશિરના કુળમાં ઉત્પન્ન થયા. ત્યાં તેમને એક પુત્રી થઈ. પછી તે પુત્રીથી જ વૈરાગ્યનું કારણ પ્રાપ્ત થતાં તે કન્યાને પરણાવી દઈ, ધનાદિ તેને આપીને તે લઘુકર્માએ કોઈ ગચ્છમાં મુનિરાજ પાસે જઈ ચારિત્ર અહુણ કર્યું. પછી યોગોદ્ઘટનપૂર્વક શ્રી ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રનો અવ્યાસ કરવા માંડ્યો. તેના ત્રણ અધ્યયનો ભણ્યા, એથું અસંસ્કૃત નામનું અધ્યયન ભણનાં તેમને પ્રથમ ગાંધેલા જ્ઞાનાવરણીય કર્મનો ઉદય થયો, એટલે જે આંગેલ કરીને તે અધ્યયન ભણવા માંડ્યું, પણ તેનો એક પણ આગામો ઘણું કष्ट કરતાં છતાં તેમને આવડ્યો નહીં ત્યારે શુરુએ કહ્યું કે-‘તમને આ અધ્યયન આવડ્યા વિના તેની અનુજા શી રીતે કરાવું ? ’ ત્યારે તેમણે શુરુને પૂછ્યું કે-‘ આ સૂત્રના યોગ શી રીતે કરવાના છે ? ’ ત્યારે

આગામી તીર્થંકરો સંબંધી વિચાર

શ્રીમહાવીર પરમાત્માના સમયમાં સુલસાદિ નવ જીવોએ તીર્થંકરનામ-કર્મ ઉપાર્જન કરેલ છે, તે આગામી ચોવીશીમાં નીચે જણાવ્યા પ્રમાણે નામના તીર્થંકરો થવાના છે:—

- ૧ શ્રેણિક રાજા-પદ્મનાભ નામે પ્રથમ તીર્થંકર થશે.
- ૨ સુપાર્શ્વ-સુરદેવ નામે બીજા તીર્થંકર થશે.
- ૩ ઉદાયિ-સુપાર્શ્વ નામે ત્રીજા તીર્થંકર થશે.
- ૪ પોટ્ઠિલ અણગાર-સ્વયંભૂ નામે ચોથા તીર્થંકર થશે.
- ૫ દદાયુ-સર્વાનુભૂતિ નામે પાંચમા તીર્થંકર થશે.
- ૬ શંખ શ્રાવક-ઉદય નામે સાતમા તીર્થંકર થશે.
- ૭ શતક શ્રાવક-શતકીર્તિ નામે દશમા તીર્થંકર થશે.
- ૮ મુલસા શ્રાવિક-ચિત્રગુપ્ત નામે સોળમા તીર્થંકર થશે.
- ૯ રેવતિ શ્રાવિક-સમાધિ નામે સત્તરમા તીર્થંકર થશે.

આ હકીકત શ્રી સમવાયંગસૂત્રને આધારે લખેલી છે.

આવતી ચોવીશીના ચોવીશે તીર્થંકરો શ્રીરૈવતગિરિ પર મોક્ષે જશે એમ પં. શ્રીવીરવિજયજીવિત ચોમાસી દેવવંદનમાં શ્રીરૈવતગિરિના સ્તવનમાં કહેલ છે.

(પ્રશ્નોત્તરપ્રદીપ)

શુરુએ કહ્યું કે-‘જ્યાંસુધી તે ન આવડે ત્યાંસુધી આંખેલ કરવા.’ ત્યારે તેણે કહ્યું કે-‘તો મારે બીજા શ્રુતથી સ્મરું, હું આંખેલને તપ જ તે નહીં આવડે ત્યાંસુધી કરીશ ’ આ પ્રમાણે કહીને તેમણે સમાધિપૂર્વક બાર વર્ષ પર્યંત આંખેલ કર્યા એટલે તેનું તે જ્ઞાનાવરણીય કર્મ ક્ષય પામ્યું. પછી તેણે સુખે સુખે અન્ય શ્રુતનો અભ્યાસ કર્યો તે મહાગતિને બીજું જીવ શીઘ્રપણે આવડ્યું; કારણ કે શ્રુતની ભક્તિ આ ભવમાં ને પરભવમાં સર્વ પ્રકારના સુખને આપનાર છે.

આ કથા સંબંધી ત્યારપછીની હકીકત તે ગ્રંથમાં આપેલ નથી.

કુંવરજી

**વર્તમાન ચોવીશ તીર્થંકરોના સમયમાં
તીર્થંકરનામકર્મ બાંધનારા છવે**

૧ શ્રી ઋષભદેવના સમયમાં ભરતચક્રીપુત્ર મરીચિએ તીર્થંકરનામકર્મ બાંધ્યું, નંદનમુનિના સમયમાં નિકાચિત કચ્યું, તે વર્તમાન ચોવીશીમાં ૨૪ મા મહાવીર નામે તીર્થંકર થયા.

૨ શ્રી સુપાર્શ્વનાથના તીર્થમાં શ્રીવર્માસજાએ તીર્થંકરનામકર્મ બાંધ્યું.

૩ શ્રી શીતળનાથના તીર્થમાં હરિપેશ અને વિશ્વભૂતિએ તીર્થંકરનામકર્મ ઉપાર્જન કર્યું.

૪ શ્રી શ્રેયાંસનાથના તીર્થમાં ૧ શ્રીકેતુ, ૨ ત્રિપૃષ્ઠ, ૩ મરુભૂતિ, ૪ અમિ-તતેજ અને ૫ ધનશ્રેષ્ઠીના છવેએ તીર્થંકરનામકર્મ ઉપાર્જન કર્યું.

૫ શ્રી વાસુપત્યસ્વામીના તીર્થમાં ૧ નંદન, ૨ નંદ, ૩ શંખ, ૪ સિદ્ધાર્થ અને ૫ શ્રીવર્માએ તીર્થંકરનામકર્મ ઉપાર્જન કર્યું.

૬ શ્રી મુનિસુવતસ્વામીના તીર્થમાં રાવણ અને નારદે તીર્થંકરનામકર્મ ઉપાર્જન કર્યું.

૭ શ્રી નેમિનાથના તીર્થમાં કૃષ્ણ પ્રમુખે તીર્થંકરનામકર્મ બાંધ્યું.

૮ શ્રી પાર્શ્વનાથના તીર્થમાં ૧ અંગક, ૨ સત્યકિ અને ૩ આનંદના છવેએ તીર્થંકરનામકર્મ બાંધ્યું.

૯ શ્રી મહાવીરસ્વામીના તીર્થમાં સુલસાદિક નવ જણાએ તીર્થંકરનામ-કર્મ ઉપાર્જન કર્યું. તેનાં નામ ઉપર આપેલાં છે.

આ હકીકત શ્રી સમતિશતસ્થાનપ્રકરણને આધારે લખી છે.

આમાં પહેલા ને છેલ્લા તીર્થંકર સિવાયનાં તીર્થમાં તીર્થંકરનામકર્મ બાંધનારા છવે કયાં અને કયારે તીર્થંકર થશે તે જણાવેલ નથી. ફક્ત કૃષ્ણ આવતી ચોવીશીમાં ૧૨મા અથવા ૧૩મા તીર્થંકર થવાના છે.

ઉપર જણાવ્યા સિવાય બીજાં પણ કેટલાંએક છવેએ તેમના વારામાં એટલે તેમના શાસનમાં તીર્થંકરનામકર્મ બાંધેલ હોય એમ જણાય છે. દષ્ટાંત તરીકે બળદેવ-રોહિણી વિગેરેના છવે જાણવા. તેમનાં નામે આવતી ચોવીશીના તીર્થંકરોના પૂર્વભવનાં નામોમાં છે.

ઉપર જણાવેલાં નામોમાં નારદ આવતી ચોવીશીમાં બાવીશમા દેવોપપાત (દેવ) નામે અને અંગક ત્રેવીશમા અનંતવીર્ય નામે તીર્થંકર થવાના છે, એમ ભાવી તીર્થંકરોના પૂર્વભવનાં નામોપરથી જણાય છે. કુંવરજી

પ્રશ્નોત્તર

(પ્રશ્નકાર-શા મંગળદાસ કંકુચંદ સાલડીવાળા-અમદાવાદ)

પ્રશ્ન ૧—કોઈ પુસ્તક, બુક, છાપું, માસિક કે લખેલ કાગળ પાસે છતાં આહારનિહાર કરવામાં આવે તો હોય લાગે ?

ઉત્તર—જ્ઞાનાવરણીયકર્મ ગંધાય. જુઓ પાક્ષિક અતિચાર.

પ્રશ્ન ૨—તીર્થંકરોને તીર્થંકર નામકર્મનો ઉદય કયાંથી કયાંસુધી ગણાય ?

ઉત્તર—કેવળજ્ઞાન પામે ત્યાંથી મોક્ષે જાય ત્યાંસુધી ઉદય સમજવો. સિદ્ધાવસ્થામાં તો સર્વ સિદ્ધ એક સરળા જ હોય છે.

પ્રશ્ન ૩—સ્તુતિ બોડામાં ચાર સ્તુતિ હોય છે તેમાંથી દેરાસરમાં ચૈત્યવંદનની પ્રાંતિ અને રાઈપ્રતિક્રમણમાં છેલ્લા એ ચૈત્યવંદનમાં કેટલી બોલાય ?

ઉત્તર—પ્રથમની ત્રણમાંથી ગમે તે બોલાય. વિસ્તીર્ણ દેવવંદનાદિમાં ચારે સ્તુતિઓ બોલાય.

પ્રશ્ન ૪—તપચિંતવણી કરતાં ન આવડે તો તેને ગદ્ગદે ચાર લોગસ્સ ગણાય ? કે સોળ નવકાર જ ગણવા ભેદ છે ?

ઉત્તર—સોળ નવકાર જ ગણાય. ચાર લોગસ્સ ન ગણાય.

પ્રશ્ન ૫—ત્રણ સામાયિક કરનાર એક સાથે ત્રણ સામાયિક ઉચ્ચરે કે દરેક વળતે જુદાં જુદાં ઉચ્ચરવાં ભેદ છે ?

ઉત્તર—એકીસાથે ન ઉચ્ચરી શકાય, દરેક વળતે જુદાં જુદાં ઉચ્ચરવાં ભેદ છે ને ત્રણ પછી તો પારીને જ ચોથું સામાયિક લેવું હોય તો લેવાય.

પ્રશ્ન ૬—કમરાની પાંખડીઓનો મોટો શુદ્ધો હોય તો તેમાંથી પાંખડીઓ જુદી પડાય કે નહિ ?

ઉત્તર—હું તો એમ ને એમ જ શુદ્ધો ચકાવવો કે પ્રભુની પાસે મૂકી દેવો યોગ્ય ધારું છું. પાંખડી તોડવી ને છૂટી પાડવી ફીક લાગતી નથી, પરંતુ અંગરચનામાં શોભા ધાય તેમ ગોઠવવાની પ્રવૃત્તિ છે.

પ્રશ્ન ૭—અંજનાસતી વિદ્યાધરપુત્રી હતી તો તેની પાસે વિદ્યા હતી કે નહિ ?

ઉત્તર—વિદ્યાધરનિવાસમાં રહેનારા પણ જાણ મનુષ્યો સરળી વિદ્યાવાળા હોતા નથી, એાછી વધતી વિદ્યાવાળા હોય છે. શ્રી મટે વિદ્યાનો નિરધાર જણાતો નથી. વગી અંજનાનું પતિવિયોગનું દુઃખ ટાળવામાં વિદ્યા કામ લાગે તેમ નહોતું.

પ્રશ્ન ૮—મોક્ષે જનાર (ચરમશરીરી) દરેક જીવની માતા એક સ્વપ્ન જીવે ?

ઉત્તર—જીવે તો એક જ જીવે, પણ જોવે જ એવો નિરધાર નથી. કોઈની માતા મેઘકુમારની માતાની માફક જીવે.

પ્રશ્ન ૯—દિવસ અને રાત્રિનાં આઠ-આઠ ચોથડીઆં હોય છે તો તેનું પ્રમાણ શી રીતે સમજવું ?

ઉત્તર—મારા વિચાર પ્રમાણે તો દિનમાનના ને રાત્રિમાનના આઠ આઠ સરખા લાગતા પાડી તે પ્રમાણે ચોથડીઆં ગણવાં ઠીક લાગે છે. કેટલાક સૂર્યોદયથી લઈ ખાર કલાકનાં આઠ ચોથડીઆં દિવસનાં ગણવાં, ખાકીનાં રાત્રિનાં ગણવાં એમ કહે છે. આ ગણત વિશેષજ્ઞને પૂછવું.

પ્રશ્ન ૧૦—રાવણે ઈન્દ્રરાજને તેમ જ વરુણને પકડવામાં કપટ કર્યું છે તો સમકિતદષ્ટિ મનુષ્ય કપટ કરે ?

ઉત્તર—સમકિતદષ્ટિને કપટ કરવાનો સર્વથા ત્યાગ હોતો નથી, કારણ કે તેને કથાયતી ત્રણ ચોકડીઓ રહેલી હોય છે, પરંતુ એનું લક્ષ ભગતું હોવાથી કપટને કપટરૂપે તે ઓળખે છે તેથી તેને ગાઢ કર્મબંધ થતો નથી.

પ્રશ્ન ૧૧—કોઈપણ ઉપદેશ આચરણમાં મૂક્યા વિના લાભ આપે ?

ઉત્તર—ન આપે, ઉપદેશની સફળતા આચરણમાં મૂકવાથી જ છે, જો કે નહિપણ વેશ્યાના ઘરે રહેવા છતાં ઉપદેશ આપી તેની સફળતા મેળવી છે, તેથી શ્રાવકે પણ મિત્રાદિને ચારિત્રનો ઉપદેશ આપવો એમાં વાંધા જેવું જણાતું નથી.

પ્રશ્ન ૧૨—વ્યાખ્યાનમાં એક માણસ સામાયિક લઈને જોસે, જીને સામાયિક લીધાં વિના એક કલાક સ્થિરતાથી જોસી વ્યાખ્યાન સાંભળે તો બન્નેને ફળપ્રાપ્તિ સરખી થાય ?

ઉત્તર—સામાયિક સંજર્થી લાભ તો સામાયિક લેનારને જ મળે, ખાકી તો સાંભળવામાં જેવી સ્થિરતા તેવો લાભ મળે.

પ્રશ્ન ૧૩—એક માણસ વ્યાખ્યાન સાંભળે, સામાયિક કરે અને નવકારવાળી ગણે તો તેને ત્રણે પ્રકારના લાભ મળે ?

ઉત્તર—સામાયિક લઈને વ્યાખ્યાન સાંભળે તે જો ભતના લાભ તો મેળવે પણ નવકારવાળી ગણે ને વ્યાખ્યાન સાંભળે તે જો ક્રિયા એક સાથે શી રીતે જની શકે ? તેથી ત્રણ પ્રકારનો લાભ તો ન જ મળી શકે એમ લાગે છે.

પ્રશ્ન ૧૪—ઘેરથી દેશસ્થર જનારને પગલો પગલો લાભની વૃદ્ધિ કહી છે એમ ગુરુવંદન માટે ઉપાધ્યે જનારને લાભની વૃદ્ધિ થાય ?

ઉત્તર—જર થાય, પણ દેરાસરની માફક એનો આધાર લાવની વિશુદ્ધિ પર છે. લાવની વિશુદ્ધિ હોય, બીજી વ્યવસ્થા ન હોય તો લાલ થાય

પ્રશ્ન ૧૫—જેમ જીર્ણોદ્ધારમાં નવું ચૈત્ય કરાવવા કરતાં આઠગણું ફળ કહ્યું છે તે ન્યાય ઉપાશ્રયના જીર્ણોદ્ધાર માટે ખરો કે નહિ ?

ઉત્તર—ઉપાશ્રય માટે પણ એ લાલ સંભવે છે, પરંતુ આ બધા લાભના પ્રકાર વ્યવહારથી કહ્યા છે, ખરી રીતે તો લાવ ઉપર જ એનો આધાર છે

પ્રશ્ન ૧૬—રાત્રિપ્રતિક્રમણ ન આવડતું હોય તેને છૂટા માણસ રાત્રિ પ્રતિક્રમણ કરાવી શકે ?

ઉત્તર—છૂટા માણસને પણ પ્રતિક્રમણ કરાવવા જોઈ તો ધવું જ પડે છે તો તે સામાયિક લઈને જ શા માટે ન કરાવે ? માટે સામાયિકમાં રહીને જ કરાવે તે યોગ્ય લાગે છે

પ્રશ્ન ૧૭—પૌષધમાં આભૂષણો પહેરાય ?

ઉત્તર—સ્રીજાતિ સૌભાગ્યનાં ચિહ્નભૂત આભૂષણો પહેરી રાખે, પુરુષ બીલકુલ પહેરી ન રાખે કદોરો, કડું, વીંટી વિગેરે કેટલાક શ્રાવકો કાયમ પહેરેલાં રાખે છે તે પણ તજવાં તે શ્રેષ્ઠ છે.

પ્રશ્ન ૧૮—પૌષધ પૂળ કરીને કરવો કે પૂળ કર્યા વિના થાય ?

ઉત્તર—મુખ્ય માર્ગ તો રાઈપ્રતિક્રમણની સાથે જ પૌષક ઉચ્ચરવો તે છે, પરંતુ પૂળ કરીને પૌષધ લેવાનો સર્વથા નિષેધ નથી.

(૨)

(પ્રશ્નકાર—શા. ઝવેરચંદ જગનનાથ-સુરવાડાવાળા)

પ્રશ્ન ૧—સામાયિક કે તપસ્યા અમુક મુદતમાં કરવાનું નિર્ણીત કયું હોય, પરંતુ શારીરિક કારણથી તે મુદતમાં બની ન શકે તો તેને બદલે બીજું કંઈ કરાય ? અથવા તેને બદલે બીજો કરે તો ચાલી શકે ?

ઉત્તર—મુદતસર ન બની શકે તો ત્યારપછી પણ તેટલા સામાયિક કરી દેવા અને તપસ્યા પણ કરી દેવી. તેને બદલે બીજું શા માટે કરવું ? મુદત ચૂક્યા બાબત શુરુ પાસે આદોયણ લેવી બીજાનું કરેલું તો ગણાય જ નહીં.

પ્રશ્ન ૨—વીરપ્રભુનું નિર્વાણ ક્યારે થયું અને ગૌતમસ્વામીને કેવળજ્ઞાન ક્યારે થયું ?

ઉત્તર—વીરપ્રભુનું નિર્વાણ આસો વદિ ૦))ની પાછલી રાત્રિએ થયું

છે અને ગૌતમસ્વામીને કેવળજ્ઞાન બેસતા વરસની સવારે દેવશર્માને પ્રતિજ્ઞાધ કરવા ગયા હતા ત્યાંથી પાછા આવતાં માર્ગમાં સૂર્યોદય પછી થયેલ છે.

કલ્પસુબોધિકામાં ૨૯ મા સર્વાર્થસિદ્ધ મુદ્દર્તે વીરપ્રભુ નિર્વાણ પામ્યાનું કહેલ છે. એટલે ચાર ઘડી રાત્રિ બાકી હતી ત્યારે થયાનું સમજવું.

પ્રશ્ન ૩—એ જાને કલ્યાણકનું આરાધન ક્યારે કરવું ?

ઉત્તર—મહાવીરપ્રભુનું નિર્વાણ કલ્યાણક દીવાળીની રાત્રે આરાધવું. (દીવાળી લોકો કરે ત્યારે કરવી એમ કહેલ હોવાથી) ગૌતમસ્વામીનું જ્ઞાન-કલ્યાણક બેસતા વર્ષની સવારે સૂર્યોદય પછી આરાધવું.

પ્રશ્ન ૪—કોઈ સંઘંધીના અંત વખતે તેને નિમિત્તે ધર્મકાર્યમાં વાપરવા તરીકે અમુક રકમ કહેવામાં આવે છે, પરંતુ તે વખતે તેને શુદ્ધિ હોય છે તો કેટલાકને ‘હું હવે મરી જઈશ’ એવા વિચારથી ખેદ થાય છે તો તે કહેવું ઠીક છે કે કેમ ?

ઉત્તર—સાંભળનારને ખેદ થવા જેવું જણાય તો ન કહેવું, બાકી શુદ્ધિમાં હોય ત્યારે જ કહેવું ઘટિત છે; માટે વિવેકપૂર્વક વર્તવું.

પ્રશ્ન ૫—જેને ઘરે જન્મનું કે મરણનું સૂતક હોય તેના ઘરના ગાય-લેશનું દૂધ કેટલા દિવસે મુનિ વહોરી શકે ? તેનું સૂતક કેટલું ગણવું ?

ઉત્તર—ઘરમાં સૂતક જેટલા દિવસનું ગણાય તેટલા દિવસ સુધી તેના ઘરના ગાય લેશનું દૂધ પણ મુનિ વહોરી ન શકે. ગૃહસ્થ ગાય-લેશ બીજે સ્થળે રાખે ને દૂધ દોવરાવે તો મુનિ વહોરી શકે.

પ્રશ્ન ૬—ધર્મના દાનાદિ ચાર પ્રકાર કહ્યા છે તેમાં ઉજ્જમણમાં કે ઉપધાન વિગેરેમાં દ્રવ્ય વપરાય તે કયા પ્રકારના ધર્મમાં ગણાય ?

ઉત્તર—એનો સમાવેશ દાનધર્મમાં થાય એમ મારું માનવું છે.

પ્રશ્ન ૭—ઋતુવતી સ્ત્રી હાલમાં સૂતરના વસ્ત્રોને અડે છે તેને ધોયા વિના બીજા વાપરે છે તો તે દોષપાત્ર છે કે કેમ ? રેશમનાં વસ્ત્ર વપરાય કે નહીં ?

ઉત્તર—પ્રગટપણે દોષપાત્ર છે. માત્ર જિનનાં વસ્ત્રો માટે બાધક નથી. રેશમનાં વસ્ત્ર માટે ખાસ જણવામાં નથી, બાકી ન વાપરવાં તે યુક્ત છે.

પ્રશ્ન ૮—રાત્રે તિવિહારવાળો અણાહારી પદાર્થ પાણી સાથે વાપરી શકે ?

ઉત્તર—વાપરી ન શકે. પાણી સાથે અણાહારી પદાર્થ વાપરે તો આહારી ગણાય છે. ચોવિહાર કરીને પછી વાપરી શકે.

કુંવરજી

વિચાર વાનગી

સંપત ગઈ તે સાંપડે, ગયાં વળે છે વહાણ;
ગત અવસર આવે નહિ, ગયા ન આવે પ્રાણ. ૧.

અમને કામ કરવામાંથી વળત મળતો નથી એવી વાત ન જોલો, કેમકે દિવસના કલાકો ચોવીશ છે, તેમાંથી આઠ કલાક નિદ્રાના, ત્રણ કલાક ખાનપાનાદિ શરીરધર્મોના અને પાંચને ગદલે આઠ કલાક નોકરી કે વેપારના ગાદ કરશે. તો પણ જાકીના પાંચ કલાક ફ્રાજલ રહેશે. મતલબ કે ખરેખરી તપાસ કરતાં રોજ તમે નકામો સમય ઘણો કાઢો છો એમ તમારી જ ખાત્રી થશે, માટે વળત નથી મળતો એવી વાતો જોલો નહી. કહ્યું છે કે—

કાલ કરે સો આજ કર, આજ કરે સો અખ;
અવસર બિચો જાત હે, શીર કરેગો કખ ? ૨.

ધર્મકાર્ય તો કરવું જ છે, પણ આજે કામ પૂરું કર્યા પછી કાલે કરીશ એવો જોટો મમત્વ રાખો નહીં, કેમકે આવતી કાલ પણ પોતાની સાથે પોતાનાં કામ લાઈને જ આવવાની છે, એટલે તમને કાલે કુરસદ મળશે તેની શી ખાત્રી ? માટે જ કહ્યું છે કે—

આથે થે પ્રભુ લજનકું, પીસન લગે કપાસ,
કાળ અચાનક લે ગયા, ધર્મનકેરી પ્યાસ. ૩.

તમે ‘ધર્મકાર્યને કાલે કરીશ, આ કામ પૂરું કરી રહ્યા પછી કરીશ’ એમ કરી આઘું આઘું ઠેલતા જાઓ છો તો એનો અર્થ એટલો જ છે કે તમને તેના ઉપર પૂરી પ્રીતિ નથી. અરે ! જમે તેટલા કામોમાંથી બીડીઓના બાંધાણીઓ બીડી પીવાનો વળત મેળવે છે તો તમને ધર્મકાર્ય કરવાનો વળત ન મળે એમ તે બને ? હા, એનો ઉપર તમારી પૂરી પ્રીતિ નથી તેથી તમે આગળ આગળ લાંબાવે જાઓ છો, પણ તમારાં કામ પૂરાં થયાં છે કે અધૂરાં રહ્યાં છે એ પૂછવા કરાળ કાળ રોકાવાનો નથી. એ તો તમારો અચાનક તોટો પકડી ઉપાડી જવાનો છે. ત્યારે તમે કહો કે—

ભૂદયા ત્યાંથી ફરી ગણો, જગ્યા ત્યાંથી સવાર;
જે જન જાણે એટલું, તે પહેાંચે ભવપાર ૪.

તમે પેલા રણારીના છોકરા જેવા ડાહ્યા ન થાઓ. રણારીના એક છોકરાને તેના માળાપે એ છોકરાની વહુતું આણું વાળવા સારુ સાસરે મોકલ્યો છોકરો પોતાને સાસરે ગયો પણ ત્યાં પોતાના લાઈળ ધો સાથે રમત રમવામાં અને

સારું સારું જાવાપીવાની મનમાં એટલો ગધેલીન થયો કે હું આણું વાળવા સાડાં આવ્યો છું એ વાત જ કહેવી ભૂલી ગયો. જાનપાનમાં અને રમતગમતમાં ૮-૧૦ દહાડાં આફ્યા ગયા એટલે જરૂરનું કામ પડતાં એના માળાપે પાછળ તેડવા માટે માણસ મોકલ્યો, ત્યારે સાસરેથી વિદાય થતી વખતે પેલા છોકરાએ પોતાના સસરાને કહ્યું કે ‘તમારી છોકરીને મોકલો, હું આણું વાળવા આવ્યો છું.’ સાસરે જવાળ આવ્યો કે ‘તમારે પહેલેથી જ કહેવું હતું કે જેથી અમે લુગડાં સીવડાવી સાસરવાસો તૈયાર કરત, હવે તો કશું તૈયાર નથી, માટે ફરીવાર આવજો.’ આથી પેલો રજારીનો છોકરો બહીલે મોઢે ઘેર ગયો. તેમ તમે પણ સંસારમાં શું કરવા આવ્યા છો ? આ વાત રજારીના છોકરાની પેઠે ભૂલી તો નથી ગયા ને ? કદી ભૂલી ગયા હો તો પણ આજે યાદ આપીએ છીએ.

‘હું પ્રભુને ગોતું છું’ પણ પ્રભુ કયાંઈ મળતા નથી, ‘એવું’ આપણે કોઈ કોઈને બોલતાં સાંભળીએ છીએ, તેમને પૂછવાનું એટલું જ કે ‘ભાઈ ! તમે તમારા હૃદયને પૂછો કે તમને ભૌતિક પદાર્થો જેટલા પ્રિય છે તેટલા પ્રભુ પ્રિય છે ! પ્રભુ માટે સર્વસ્વ આપવા તૈયાર છો ?’ જો જવાળ નકારમાં છે તો સમજો કે બહાલા નથી ને પ્રભુની સાથેના પ્રેમભાવમાં ખામી છે તો તમને પ્રભુ શી રીતે મળશે ? તમે પ્રીતની રીત જાણો છો, દ્વંધમાં પાણી નાંખ્યું હોય તો તે પાણી પણ દ્વંધના ભાવે વેચાવાનું. એ પ્રીતની રીતનો મહિમા છે, પણ જ્યારે દ્વંધમાં કપટરૂપી ખટાશ પડે છે ત્યારે તે જાને જુદા પડી જાય છે અને સ્વાદ જગડી જાય છે. એજ પ્રમાણે પ્રભુ ઉપરના પ્રેમભાવમાં કપટ ન જોઈએ.

ઐત્રી નવા વર્ષના આરંભમાં સાકર અને લોંગડાનાં પાંદડાં રાજવાનો રીવાજ શું સૂચવે છે ? એ જ કે આ સંસારમાં તમને મીઠો અને કડવો એ જાને સ્વાદો આળવાના છે. તાત્પર્ય કે તમને લાભ, સુખ અને યશનો મીઠો સ્વાદ મળશે અને તે સાથે હાનિ, દુઃખ, અપયશનો કટુ અનુભવ પણ મળવાનો છે, તો એ કટુ અનુભવ મળે ત્યારે ગમરાશો નહિ, કારણ કે કોઈપણ વેપારીના ચોપડામાં જમા પાસું જ એકલું હોય છે એમ નથી જાનતું, જમા સાથે ઉધાર પણ હોવાનું જ. તેમ તમારું પણ જીતું પાસું ઉદયમાં આવશે ત્યારે તમને સુખ સંપત્તિ ને યશ જરૂર મળશે.

બોલવાથી શું પરિણામ નિપજશે તેનો લેશ પણ વિચાર કર્યા વગર અવિચારી માણસો ગમે તેવું બોલી નાખે છે, માટે તમે જો બોલો તે જાહુ જ વિચારીને બોલો. કોયત્ત કંઈ આગતી નથી ને કાગડો કોઈનું ઝુંટવી લેતો નથી તો પણ નહારી જીભમાં અને સારી જીભમાં અપ્રીતિ ને પ્રીતિ રહેલા છે. રૂપીઆ

સાચવવાના સ્થાન મળે છે પણ વાતો સાચવવાનાં સ્થાન મળવાં મુશ્કેલ છે, માટે જે વાત કરવા જેવી હોય તે પણ પેટમાં રાખી શકે તેવાને જ કરજો.

અધાને અધો કહો, વસમું વાગે વેણુ;
ધીરે ધીરે પૂછીએ, શાથી ખોયા નેણુ ? ૫.

લૂલાં, લંગડાં, બહેરાં, મૂંગાં કે આંધળાં માણસની ખોડ જોઈ આપણે કદી હસવું નહિ. ઊલટું એમના ઉપર દયાભાવ રાખવો ને પાપભીતિ કેળવવી. તમે યાદ રાખજો કે માણસમાં જે ખામી હોય તે ચોખ્ખા શબ્દોમાં કહેવાથી તેને ઘણું મારું લાગે છે.

દુષ્ટ નૃપતિના રાજ્યમાં ગૃહસ્થપણે વસવા કરતાં બહા બ્રૂપતિના રાજ્યમાં ફકીર થઈને વસવું સાડું છે, કેમકે જ્યાં જેની કિંમત નથી ત્યાં વસવાથી શો ફાયદો ?

અરે છવ ! જે કામ પૂરું થયું તે જ થયું બાણજે, બાકી રહ્યું તેના વિશ્વાસ શો ? કેમકે વગરકાગળનો જમનો સંદેશો ક્યારે આવશે એ નક્કી નથી; માટે નશ્વર દેહ ઉપરના મમત્વભાવને દૂર કરવા ઉદ્યમવંત રહેજે.

તમે દુર્જનથી સદા દૂર રહેજો, પણ કદાચિત્ તમે દુર્જનના સમાગમમાં આવી પડો અને નકારાં વચન સાંભળવાં પડે તો તે વખતે તમારા કાન બંધ કરજો. કેમકે સડાસની પાસે જનારાએ પોતાનું નાક બંધ રાખવાની જરૂર પડે છે. કશું છે કે—

દુષ્ટ તજો નહિ દુષ્ટતા, કદી કરીએ સત્કાર;
નિત દૂધ પાએા નાગને, કરડે પણ ડો વાર. ૬.

તમે ગમે તેટલા ઉપકાર કરશો તો પણ દુષ્ટ માણસ દુષ્ટતા છોડશે નહિ.

સુનિ કલ્યાણવિમળજી

- ૧ પ્રેમ ભાવનાથી મનુષ્ય, પશુથી જુદો પડે છે અને એ ભાવના જેનામાં વિશેષ ખીલેલી હોય તેટલો તે મનુષ્યને માનવતામાં આગળ વધેલ સમજવો.
- ૨ લક્ષાદિક રૂઢિના પ્રેમપૂર્વક પાલનખુદ્ધિના પરિણામે જ પરાયા ઘરની પુત્રી નહિ સગી નહિ વહાલી હોવા છતાં, “ પત્ની ” એ સગામાં સગી અને વહાલામાં વહાલી બની જાય છે.

- ૩ દંપતીના હૃદય એક જ રસથી ઉલસાય, એક જ વિષયથી આનંદ પામે, પરસ્પર આનંદને વધારે અને લોગવે તો જ લગ્ન પ્રભુતાના પગલાંરૂપ ગણાય.
- ૪ કુટુંબીથી વિભક્ત રહેતા મહાનુભાવોને ક્યાંથી સમજાય કે ‘સહનશીલતા, વ્યવહારકુશળતા, દીર્ઘદૃષ્ટિ, સેવ્યબુદ્ધિ, સેવકબુદ્ધિ, સ્વાર્થત્યાગ, ઉદ્યોગ, ઉદારતા ઇત્યાદિ અનેક અનુભવો ચતુર ગૃહિણીને કુટુંબજાળમાં રહેવાથી જ મળી શકે છે.
- ૫ દીકરો ગાંડો, મૂર્ખ કે નાદાન હોય તો પણ માને મન દીકરાના દોષ વસતા નથી, કારણ કે એકલોહીના સ્નેહની માયા તૂટતી નથી.
- ૬ માળાપની ધાકળાળકને અસત્ય બોલતાં શીખવે છે, એટલે કે ભય, અસત્યને જન્મ આપે છે, માટે ગાળકને તો ઉત્સાહમાં રાખીને જ કામ કાઢી લેવું જોઈએ.
- ૭ નિશ્ચય અને શ્રદ્ધા વગરનો પુરુષ સંસારનો અનેક પ્રકારની વિટંબણાઓ જોઈ-અનુભવી મૂંઝાય છે, મૂંઝવણમાં અનેક માર્ગ ગદલે છે, એટલે જ અંતે હતાશ જની દુર્દશા વહોરી લે છે.
- ૮ વચન, વર્તન અને વિચારોને જે માણુજ જરા પણ વફાદાર નથી તેવા મહા-ત્માઓથી અળગા રહેવું.
- ૯ વર્તમાનકાળે સામાન્યતઃ પ્રભુદર્શનથી માંડી પૂજન-પ્રતિક્રમણ-યાત્રા-તપ વિગેરે કાર્યો સાંસારિક ગદલો મેળવવાની તમજાએ જ પ્રાપ્ત કરવામાં આવે છે.
- ૧૦ આ લવના નહીં તો પૂર્વલવના કેટલાક સંસ્કારો માનવીના વર્તમાન જીવનમાં અગત્યનો ભાગ ભજવતા દેખાય છે.
- ૧૧ પલટાયેલા સમયે કાળજળ વિચારી દળાયેલી, ઘેરાયેલી સ્થિતિને કુનેહથી કાઢી લેવી અથવા ન નીકળે તો તેતું હુંગ સહેતાં કષ્ટ વેડવામાં પણ ધીરજ રાખવી.
- ૧૨ શારીરિક શોષોની જડ અભિલાષાઓ સંતોષવામાં જ જીવનાનંદની સીમા કદવીએ, તો તો નિંદગીમાં પેસા, મોજ અને સત્તાના મદો જ ખરાં સુખ છે, પરંતુ જ્ઞાતાઓ એ સુખને ઇચ્છતા જ નથી.
- ૧૩ સામાન્યતઃ આયુષ્યના સાયંકાળે પરવોક જીવવામાં કેમ વિજયી થવું? એ વિષયના ચિંતનમાં જ સર્વ કાળ ગાળવો આવશ્યક છે.
- ૧૪ હે ભગવન્! મૃત્યુ સમયે એવું કયું દરય હૃદયચક્ષુ સમીપ રાખી મરું કે જેથી અત્માને પૂર્ણ સંતોષ થાય?

મોહનલાલ હરિચંદ શાહ-શ્રીહોર

અક્ષરમાળા

(૨) આ

આડી રાત તેની શી વાત ?
કારતક મહિને કણખી ડાહ્યો થાય તે શું કામનો ?
ખાય તેનું જોડે. (દુર્જન)
ગાળ્યા મેઢ વરસે નહિ ને લસ્યા કૂતરા કરડે નહિ.
ઘાણીનો બેલ ગમે તેટલું ચાલે તો પણ ત્યાં ને ત્યાં.
ચાલતા બળદને આર બોંકે તે મૂર્ખ.
છાકટા બેગા બેસીએ તો છાકટા કહેવાઇએ.
બનમાં કોઈ બળે નહિ ને હું વરની કુધ.
ઝાઝા હાથ રળીઆમણા.
ટાણા વિના ગીત ન શોભે.
ઠાકમાં રહેનારને કોઈ દિ' પગે પણ ચાલવું પડે.
ડાકણને મોઢે ડાકણ કોણ કહે ?
ઢાલની બન્ને બાજુ બેઠને નિર્ણય બાંધવો બેઠએ.
તાકાત વિના લડવા તૈયાર થાય તે મૂર્ખ.
થાકેલ તારુના હાથમાં રહેલ પાટિયું શું કામનું ?
દાઝ્યા ઉપર ડામ ને પડતા ઉપર પાટું.
ધાવતાં બાળને ન હોડાવવાં.
નામ તેનો નાશ. ખીન્ને તે ખરે અને જોગે તે આયમે.
પાપનો ખાપ લોભ.
ફાટેલ લૂગડે ને ઘરડા માવતરે શરમ ન હોય.
ખાપનું નામ બિન્નજે તે સપુત.
ભાગ્યકળા વિનાની સર્વ કળા નિષ્ફળ છે.
માગ્યા વિના મા પણ પીરસે નહીં.
યાદશક્તિ વિનાનું વાંચન વૃથા છે.
રાત્રિ પછી દિવસ અને દુઃખ પછી સુખ એ કુદરતી -
લાગણીને મર્યાદા હોતી નથી.
વાવીએ તેવું લણીએ ને કરીએ તેવું પામીએ.
શાણી સ્ત્રી સદ્ભાગ્યથી સાંપડે છે.
સાકરનો સ્વાદ ખાખરાની ખાસકાલી શું બળે ?
હાથે તે માથે, કરે તેવું પામે ને વાવે તેવું લણે.
ક્ષાન્તિ દ્રવ્ય કોઈ તપ નથી.
જ્ઞાન સમાન કોઈ ધન નથી.

(૩) ધ, ઈ

ઇન્દ્રને જેમ જેમ પીલશે તેમ તેમ સ્વાદુ રમ આપશે.
 કીર્તિનાં વાગાં મનુષ્યને ગાંડા બનાવે છે.
 ખીર ત્યાં ખાંડ ને હાથ ત્યાં મીઠું જ હોય.
 ગીત અને રમણીના કટાક્ષ કોના હૃદયને બેદતાં નથી ?
 ઘી ઢબું તો ખીચડીમાં.
 ચિંતા નિર્જીવને બાળે છે ને ચિંતા સજીવને બાળે છે.
 છીછરા હૃદયમાં મોટી વાત ટકતી નથી.
 જીવતો નર ભદ્ર પામે.
 દીકરીકીને કોઈ તરફ ભ્રેવું એ અસમ્બતાનું લક્ષણ છે.
 દીબડીમાં માગી પ્રાનારને પણ કાળ ઊડતો નથી.
 દીમીધરને સાક્ષાત્માં રહેવું મુશ્કેલ લાગે છે.
 દીલ કરવાથી કોઈ વખત કામ સુધરે છે, પરંતુ ઘણીવાર બગડે છે.
 તીર્થનું પવિત્ર વાતાવરણ યાત્રિકને શાંતિ બક્ષે છે.
 શ્રીગણાં મારે ક્યાં સુધી કામ આવે ?
 દીકરીનું માથું હોય, પણ વડુનું ન હોય.
 ધીરજના ફળ મીઠાં છે.
 નિજ અને પરનો ખ્યાલ સંસારીઓને હોય છે.
 પીળું તેટલું સોનું ન હોય.
 ફીકરની ફાટી કરે તે ફીકર.
 ખીકણ માણસો મહાન્ કામ હાથ ધરતા જ નથી.
 ભીરુના માણસના છતાં ગુણોને આવરી દે છે.
 મીઠી વાણી જેવું અન્ય વચોક્કરણ નથી.
 મીઠે તો રાત્રી જેવીને ખીજે તો વાદ જેવી પ્રકૃતિવાળા કેટલાક માણસો હોય છે.
 દીધેલી વાત મનસ્વીઓ ઊડતી નથી.
 વિશ્વાસધાન એ મહાન્ પાપ છે.
 શિયલ એ સ્ત્રીઓનું સાચું ધન છે.
 સિદ્ધ થવાની અણીપર આવેલું કાર્ય એક જ કુવચનથી બચડી જાય છે.
 હિંમતની હિંમત અવસરે થાય છે.
 ફીર-નોર યાને દૂધ-પાણીને બિન કરવાનો શક્તિ તેનું નામ હંસરવલાવ.

રાજપાલ મગનલાલ વહોરા

પ્રભાવિક પુરુષો ચેડા મહારાજ

(૮)

‘ભારતી ય ઇતિહાસકી રૂપરેખા’ નામના હિંદી ગ્રંથના પ્રથમ ભાગમાંથી લેખકે માતૃ, વૃન્નિજ, મદલ અને લિચ્છવી જાતિઓ કદિપત નહીં પરંતુ પુરાતત્ત્વની શોધખોળને અંગે પ્રમાણ-ભૂત નીવડેલી છે એ વાતનું સમર્થન કર્યું છે. પછી આગળ ચાલતાં જણાવે છે કે-આજકાલ એક વંદોળ ચઢ્યો છે કે-જેન કથાનકોમાં આવતાં વર્ણનો અતિશયતા-ભરેલાં છે અને ઐતિહાસિક પીઠિકા વગરના છે. આટલા મોટા પ્રમાણમાં વિસ્તાર પામેલ જૈનધર્મ આને આવા નાના વર્તુલમાં કેમ હોઈ શકે? સંપ્રતિ મહારાજ થયા નથી. વળી એમણે એટલી ધમી પ્રતિ-માઓ ભરાવ્યાનું હંગા છે. ભારતવર્ષમાં એટલા પૂજનારા હતા ખરાં? ઇત્યાદિ પ્રશ્નોનું શમન થાય. કદપરસૂત્રમાં નવ-મદલકી નવલિચ્છકીને પાઠ સાંભળવા છતાં એ પાછળ ઊડા ઊતરવાની કુરસદ કેને છે? શ્રી કે. પી. જયસ્વાલે ૧૯૩૪ ના મોડર્ન રિવ્યુમાં શ્રી સંપ્રતિના સીક્ષા અંગે વર્ણન કર્યું હતું એટલું જ નહિં પણ જીન કોશલના છ ચાંદીના સીક્ષાઓ અંગે ૧૯૩૪ ના જિહાર જર્નલમાં વર્ણન કરેલું હતું એ પાછળ તપાસ ચાલુ રાખવાની અગત્ય કયા જૈને પિછાની છે? જેમ જેમ શોધખોળનું કામ આગળ વધે છે તેમ તેમ નવું નવું જાણવાનું

મળે છે અને એથી જૈન શ્રમણોના ઉદ્દેશોને પુષ્ટિ જ મળતી રહી છે. નકામા વંદોળ પેદા કરી કાળક્ષેપ કરવા કરતાં શોધખોળમાં લાગી જવું એ જ લાભ-દાયી છે. વૈશાલી-નાલંદા જેવા સ્થળોમાં પ્રભુ શ્રી મહાવીર દેવે વારંવાર ચોમાસા કરેલાં છે તે વિનાકારણ તો નહોતાં જ. આને એ ઉપર પુરાતત્ત્વે જે પ્રકાશ ફેંક્યો છે એથી એ પાછળ રહેલું મહત્ત્વ સમજાય છે. દુકામાં કહેવાનું એટલું જ કે કથાનકોમાં આવતાં વર્ણનો સાવ કદિપત કિંવા મનરંજન અર્થે છે એમ માની ખેસવાની વૃત્તિ ખાસ કરી જૈનોએ તો ત્યજ દેવાની જરૂર છે. અલં પ્રાસંગિકેન

આને વૈશાલીની પ્રજાએ આંખ ઊધા-ડતાં જ નિરાશું દૃશ્ય જોયું. કેટલાયે દિવસથી મગધ પર હુલો લઈ જવાની તૈયારી ચાલુ હતી અને દિ'જગ્યે જુદા જુદા ભાગમાં વન્નિજ-મદલ-લિચ્છવી આદિ જાતિયોના દળો ગણના પ્રણેતા ચેટક-મહારાજની કુમકે શસ્ત્રસજ્જ થઈ આવતાં હતાં એ એની નજર ગહાર નહોતું. એકાદ બે દિનમાં પ્રયાણના મંગળ સૂર શ્રવણ કરવાની આતુરતા હતી ત્યાં એકાએક જુદી જ ઉદ્ઘોષણા સંભળાઈ. પરમાત્મા મહાવીર દેવના વંદન અર્થે મહારાજ તરફથી નીકળનાર અધ્યારીમાં જનતાને ભાગ લેવાની હાકલ હતી. સત્વર પ્રાતઃકૃત્યોથી

પરિવારી લઈ તૈયાર થવાની સૂચના હતી. આખી દિશા જ ફેરી ગઈ હતી.

અહિંસાના ફીરસ્તા પધારવાથી સંગ્રામ (યુદ્ધ) દેવતાને જે લીધણુ ગળિ ચઢાવાનો હતો તે હાલ તો અટકી ગયો. એથી સંખ્યાગંધ ઘરોમાં-સૈનિકોની પત્નીઓના અંતરોમાં-વ્યવસાય જ જેતું જીવન છે એવા વ્યાપારી વર્ગમાં અમાપ શાંતિનો વાયુ વાયો. ચોતરફ આનંદના વાયરા વાઈ રહ્યા. રોગ કે રોગીદશા કોઈને પણ પ્રિય ન જ હોય. યુદ્ધ એ એક જાતનો રોગ જ છે; અને એ યુદ્ધને લંબાવનારી દશા રોગીજીવન જેવી છે એટલે એ કોણ પસંદ કરે ? છતાં રોગ જેમ આવે છે તેમ યુદ્ધ પણ આવે છે જ. એથી ગભરાવાપણું એ તો કાયરતાતું લક્ષણ. એના સામે તો યોગ્ય ઉપચાર જ સંભવે, છતાં વૈશાલીની પ્રજા આજે તો એ ઉપચાર વિધિમાંથી પણ મુક્ત ગની, નગરીની જહાજ આવેલ પરમાત્મા શ્રી વર્ધમાનસ્વામીના સમવસરણુ પ્રતિ એના કૂચકદમ ભરાવા શરૂ થયા. અધારીના સરઘસમાં આવેલ તેમ જ તે પૂર્વે છૂટા-છવાયા યા તો નાના મોટા સમૂહમાં એકત્ર થયેલ માનવવૃંદથી એ જડ જણાતી ભૂમિએ ચેતનવંતી મહામાયાનો અવતાર ધારણ કર્યો.

તિલ્કાં ચોસડ સુરપતિ આવીને નિગડું રચાવે કે, તેમાં બેસીને ઉપદેશ પ્રભુજી મુલાવે કે. સુર નર ને તિર્થંચ નિજ નિજ ભાષા કે, કઈ સમજને ભવતીર પામે સુખ ખસા કે.

‘અપ્રમી’ના સ્તવનની એ લીટીએ

પ્રભુ શ્રી મહાવીરદેવના સમવસરણુ તેમ જ ઉપદેશ પદ્ધતિનો દુંકમાં ખ્યાલ આપે છે. માલવકોશના મધુરા આલાપમાં-જેમણે ચોઢ રાજલોકતું જ્ઞાન હસ્તામલકવત છે. એવા સર્વજ્ઞની વાક્યધારા વહેતી નજરે ભેંધ નથી, એ એના વર્ણન કઈ કલમે કરી શકે ? એના મનોરમ આલેખન કરવાના સ્થાને હૃદય એક જ પ્રાર્થના કરે કે એવો શુભ યોગ પોતાને પ્રાપ્ત થાય તો કેવું સારું ?

દેવા દૈવીમ્ નરા નારીમ્
શવરાધ્યાપિ શાવરીમ્ ।
તિર્યંચોઽપિ હિ તૈરશ્ચીમ્
મેનિરે મગવદ્ગીરમ્ ॥

એ વાણીનો અતિશય પણ કેવો ! દેવતાઓ જાણે કે પ્રભુ અમારી દૈવી વાણી-માં બોધ આપે છે. તેવી જ રીતે મનુ-બ્યોને માનવી, શીલોને પોતાની ભીલી વાણીનો અનુભવ થાય; અને તિર્થંચો પોતાની પશુની ભાષા સમજે. એતું તાત્પર્ય એટલું જ કે એ ગીરામાં અર્થગાંભીર્ય-ની આશ્ચર્યકારી જમાવટ હોય. શબ્દ-ગ્રંથણી પણ અલૌકિક હોય કે જેથી એના અર્થ જુદા જુદા પ્રકારે થઈ શકે. દાખલા તરીકે ‘શરો નરિય’ એટલા ઉચ્ચાર પરથી એક ભીલે પોતાની ત્રણ ભાર્યાઓના સવાલનો ઉત્તર આપ્યો હતો. દરેકે પોતાની માગણીને અનુરૂપ અર્થ કેવલ ‘શર’ શબ્દમાંથી ઉપજાવી લીધો હતો. તીર્થંકર પરમાત્માની વાણીને મહિમા અવર્ણનીય છે. એના પ્રત્યેક

વર્ણમાં ગાઢા કર્મપુંજને લેલી નાંખી
વિશિષ્ટ જ્ઞાનકિરણોને પ્રવેશ કરાવવાની
અમાપ તાકાત ભરી છે, તેથી તો શ્રવણ
કરતાં હજારો આત્માનો કડયાણુપંથ
ઉઘટે છે. ભલભલા દારુણ કાર્યો કરનારા,
તીવ્રતમ પાપો આચરનારા, અરે મોટી
એવી ચાર હયાના કરનારા પણ એ
ઉપદેશરૂપી સલિલમાં પૂર્ણપણે સ્નાન
કરી શુદ્ધ થઈ ગયા છે.

गृहं सुदृढं पुत्रकलत्रवर्गो,
धान्यं धनं मे व्यवसायलभो ।
कुर्वाण इत्थं नहि वेत्ति मूढो,
विमुच्य सर्वम् व्रजतीह जन्तुः ॥

આ નાનકડા શ્લોકનો ભાવ સમ-
જવો મુશ્કેલ નથી જ. ઘર-મિત્ર-પુત્ર-
દારા આદિ સ્વજનોને, ધાન્ય-ધન અને
આપારના લાભોને એક વાર ત્યજ દઇને
અવશ્ય એક વાર જવાનું છે, એવું એ
સર્વની આજખંપાળમાં પડેલો આત્મા
નથી જાણતો ! એ આત્માને કેાણુ સમ-
જાવે કે-‘સંમીલને નયનયોઃ નહિ કિં-
ચિદસ્તિ’ અર્થાત્ ‘આંખો મીંચાઈ ગઇ
કે તારું કંઈ જ નથી !’ અથવા તો આ
સંસાર એ તો મુસાફરખાનું છે.

પણ આ રોજના અનુભવની વાત
તીર્થંકર પ્રભુના મુખેથી જ્યારે પ્રગટ
થાય છે ત્યારે એવા ગૂઢ હૃદયો પણ
લેદાય છે કે ધડીલર નામ સાંભળતાં
અજાણી ઉપજે. દૃઢપ્રહારી કે અર્જુન-
માળીના દષ્ટાન્તો જગજહોર છે, પણ દૂર
શા સારુજનું ? પરમાત્માની વાણીની પૂર્ણ-

હૃતિ થતાં જ જે સંખ્યાબંધ આત્માઓએ
સંયમનો રાહ લીધો એમાં કથાનાયિકા
સુજ્યેષ્ઠા અચર્યાને હતી.

વાચકને ધડીલર વિસ્મય થશે કે
હજી એનો પ્રેમરસ તો સુકાયો નથી,
એમાં નિરાશા પ્રાપ્ત થતાં એ પાવકરૂપે
ભભૂકી ઊઠ્યો અને શ્રેણિક સાથેનો સંગ્રામ
થવો જ જોઈએ એવી જોરદાર દલીલ પણ
તેણીએ જ કરી હતી. એ પાછળ પૈરવૃત્તિનું
શમન છુપાયું હતું પણ સર્વજની અમૃત
દેશનાએ એ બધા પર ઠંડું પાણી ડોળ્યું.

જેમ પ્રભુ શ્રી રીખવદેવે ભરતચક્રીના
સ્વામીત્વ સામે માથું ઉપાડવું કે શું
કરવું એવી સલાહ લેવા આવેલ અઘ્નાઈ
પુત્રોને એ રાજ્ય અને એ સંસારના
સુખોની અસ્થિરતા-ક્ષણભંગુરતા સમજાવી
સારી શાન્તિ-ખર્ચ સુખ શ્રમભુજીવનમાં
જતાવ્યું હતું તેમ પરમાત્મા શ્રી વીરે
પોતાની દેશનામાં સાંસારિક સ્નેહ કિંવા
પતિ-પત્નીના પ્રેમની આપાત્રમણીયતા
પાછળ કેવી દુઃખદાયક દશા ઠાકિયા કરી
રહેલી છે એનો હૃદયંગમ ચિતાર આપી
શાશ્વત સ્નેહ ધરવાનું એકમાત્ર સ્થાન
શિવસુન્દરીનું છે એ વાત પર ભાર
મૂક્યો હતો. પ્રત્યેક આત્માને એની
સોળત કરવામાં લેશમાત્ર શુમાવવાનું નથી
પણ એથી કાયમને માટે ભવજ્રમણ ટળી
જવાનું હોવાથી એકાંત નફો જ છે. એની
સાથેની પ્રીતિ સાદી અનંત ભાંજે થતી
હોવાથી ધ્રુવ સમ નિશ્ચય ને અક્ષર છે.
આવા અપ્રતિમ પ્રેમની સાથે માનવી પ્રેમની

સરખામણી કેવી ! આવો યુક્તિપુરસ્સરનો ઘોષ સુન્નયેધાના અંતરમાં સ્થાન કરે એમાં નવાઈ જેવું કંઈ જ નથી. મનથી જેને સ્વામી તરિકે કદ્યેલ તેના સંજ્ઞા-ધમાં નિરાશા પ્રાપ્ત થતાં આજીવન કૌભાર્ય ધરવાનું તેનું 'પણુ' હતું જ એમાં પ્રભુની વાણીએ પ્રોત્સાહન આપી પવિત્ર રાક્ષ ગતાવ્યો એટલે અંતરદ્વાર આપોઆપ ખુલી ગયું.

એકાંત એક એટકરાજે શ્રી વર્ધમાન-સ્વામીને પ્રશ્ન કર્યો કે-ત્રિલોકના નાથ ! મારી સંજ્ઞામ લેશીના અંગમૂત પુત્રી આરિન્નનો આશ્રય લે છે. એની માતા ધરથી જ વિકૃદ્ધ છે છતાં સાચા ક્ષત્રિય-વટને શોભે તેવો માર્ગ સંજ્ઞામ સિવાય મને બીજો જ હતો નથી. જો કે અંતરમાં ઊઠે ઊઠે એવો નાદ ઊઠે છે તો ખુરો કે 'અહિંતુ ધર્મમાં સ્વધર્મીના સગપણુ જેવું બીજું કોઈ સગપણુ નથી' ત્યારે હું એ જ ધર્મના ચુસ્ત ઉપાસક તરિકે અન્ય સંજ્ઞાધેને જાણુ પર મૂકી કેવલ એ સ્વધર્મીજાંધુત્વના નાતાથી વિચાર કરું છું તો મને લાગે છે કે મગધરાજ સાથે મારે યુદ્ધ કરવું યુક્ત નથી, કેમ કે તે સ્વામી-ભાઈની કોટિમાં આવે છે. તો પછી ક્ષાત્રવૃત્તિ સંરક્ષવાનો અન્ય કંઈ માર્ગ છે ખરો ?

‘રાજન્ ! પુરાતનકાળથી એ માર્ગો ચાલ્યા આવે છે; એક પ્રેમનો અને બીજો જળજળરોનો. જેમ સંસારની આદિ નથી તેમ આ માર્ગોની પણ આદિ નથી. સામાને પ્રેમના માર્ગે દત્તવો હોય છે

તો એના સાધનોમાં કોઈ જાદુ શસ્ત્રોની જરૂર નથી પડતી. અહિંસા, સત્ય, પ્રમાણિકતા જેવા વિશિષ્ટ ગુણોની ખીલવણીની અગત્ય રહે છે અને એનું પોતાના જીવનમાં યથાર્થ પાલન કરવામાં આવે ત્યારે જ, આત્મામાં કોઈ એવી અપૂર્વ શક્તિ આવે છે કે જેની અસર સમાગમમાં આવનાર પ્રત્યેક વ્યક્તિ પર થાય છે. પછી આહે તો તે મિત્ર હોય યા શત્રુ હોય. એ ગુણોથી ઓતપ્રોત થનાર વિભૂતિને કોઈ વૈરી હોતો જ નથી એટલે એ પ્રત્યે શત્રુતા ધરનારના હૃદય આપોઆપ લેદાય છે અને આખરી અંજામ શત્રુતાના સર્વનાશમાં આવે છે. અમારો ધોરી માર્ગ આ જ છે. એના પરિણામ ચક્ષુ સામે છે.

- ‘અસ્ત્રો-શસ્ત્રો કે સંહારને જલ્દી નોતરે એવા સરંજામોથી અન્ય પર સ્વ-પ્રત્યક્ષ થાપવું એ બીજો માર્ગ. અલગત, એ માટેના કારણોમાં ન્યાય-અન્યાયની તરતમતા રહેલી હોય છે. એ પરથી જ પ્રથમ કચુર કોની છે એના મૂલ્ય અંકાય છે. એમાં ‘જળિયાના બે લાગ’ની નીતિ કારગત નિષેડ છે. એક વાર સામાને શત્રુ માન્યો કે પછી એની સામે વૈરવૃત્તિ જોરશોરથી લાલુકી ઊઠે છે અને ગમે તે રીતે એનો જાદલો લેવાની લાલસા વધુ ને વધુ તીવ્ર બને છે. એ વેળા પોદ્ગાલિક લાલો અને જાદુ સાધનો પર નજર વિશેષ પ્રમાણમાં રહેતી હોવાથી આત્માના સ્વાભાવિક ગુણો પ્રતિ કે આત્મિક કદ્યાણુ પ્રતિ નજર જતી જ નથી.

‘જનતાનો મોટો ભાગ વૈરનો પ્રતિ-
 શોધ કરવામાં પાછલા માર્ગનું જ અવ-
 લંબન ગ્રહે છે. એટલે આપણી સામે
 જુદા જુદા રાજ્યોને રણસંગ્રામના નાદમાં
 મશગૂલ ગનેલા જોઈએ છીએ, એ પાછળ
 હિંસા રાક્ષસીનો લોગ કેવો વિશાળ છે
 એ જોવાની ભાગ્યે જ કોઈ તસ્વી લે છે।
 સન્તોદ્ધાર પ્રાપ્ત થયેલ ઉપદેશ પણ
 અભરાઈ પર ચઢાવાવ છે અને ક્યાં તો
 પોતાનો ટેક ફિવા પોતાના કાર્ય
 પાછળ કદપી લીધેલ ન્યાય આગળ
 ધરાય છે. એ વેળા સત્ય અને અહિં-
 સાથી કામ લેવાનું સંસારના મોટા ભાગને
 મુજબું જ નથી. ખીજા જાણુ એ સન્તોએ
 પોતાના જીવનમાં એ અમૂલ્ય ગુણો કેળવ્યા
 હોય છે એ દુન્યવી લાલો કે સંસારી
 જાનજોથી અલિપ્ત હોઈ, પારલૌકિક
 કલ્યાણમાં લીન ગનેલા હોવાથી, ઘડીએ
 ઘડીએ જિભા થતાં આ જાતના જખેડા પ્રતિ-
 ખીટ સરખી માંડતા નથી. છતાં હિંસા
 યજ્ઞને સ્વઉપદેશ-વારિથી ખુઝાવી દીધાના
 દાખલાઓ પણ નોંધાયા તો છે જ.’

‘ભગવન! આપના લાંગા ઉપદેશથી
 હું એટલું તો સમજ્યો છું કે માનવ ધારે
 તો લોહીની નદીઓ વહેવડાવ્યા ત્રિવાય
 પરસ્પરનો અણગનાવ નિવારી થકે છે.
 અને એ સારુ એણે પોતાના જીવનમાં
 સત્ય અને અહિંસા ઉતારવા જોઈએ.’

‘વિશ્વાંતાપતિ! હા, તમારો અર્થ જ-
 રાગર છે. માત્ર રાજ કે અધિકારીઓ જ

નહિ પણ જો સારીયે પ્રજા એ સિદ્ધાં-
 તનો અમલ કરે તો આ જીવલેણ યુદ્ધો
 નાબદ થઈ જાય; અને પ્રજાનું જીવન
 આત્મિક દૃષ્ટિએ ઊંચી કક્ષાએ પહોંચે.
 એ સારુ જેમ તાલીમની આવશ્યકતા છે
 તેમ દેશકાળની પરિસ્થિતિ નિહાળવાની
 જરૂર છે. જ્યાં પ્રજાનો નેત્રું ટકા ભાગ
 શસ્ત્ર વાપરી શકે તો હોય અને જ્યાં
 ક્ષાત્રવૃત્તિના રક્ષણ હથિયાર ખખડાવીને
 કરવામાં આવતાં હોય ત્યાં સત્યાગ્રહની
 ભૂમિકા તૈયાર કરવા સારુ કાશી સમય
 જોઈએ એવા સમયમાં ગણીગાંડી વ્યક્તિ-
 ઓના અહિંસક સંગ્રામના અખતરા પ્રથમ
 નજરે હાથપાડપડ લાગે. જનતા આંકી
 શકે એવું પરિણામ તરતમાં ન પણ આવે
 છતાં એ પાછળ ભેખ લીધેલા આત્માએ
 તો શ્રદ્ધા અને ખાંત કેળવવાં જોઈએ.’

‘પૂજ્ય સ્વામી! આપશ્રીની નિર્મળ
 વાણીથી મને આજે ઘણું નવું જાણવાનું
 મળ્યું પરંતુ કે જગતની વાત દૂર રહે,
 પણ હું મારા જીવનમાં એનો અખતરો
 કરવાના જરૂર યતન સેવીશ. અરિહંત
 દેવનો ઉપાસક કેવળ સંગ્રામલોભુપ હતો
 એમ નહીં કહેવડાવું.’

‘ભૂપ! તારો મનોકામના જરૂર ફળો.
 ઘેરાયેલા વાદળ એવી ઉદાર ભાવનાના
 જોરે જરૂર વીખરાશે. હિંસા કરતાં અહિં-
 સામાં અખૂટ શક્તિ છે એનું જગતને મોડું-
 વહેલું ભાન થશે એમાં તમારા સરખા
 સાધકો માઇલસ્ટોનની ગરજ સારશે.’

ચોરસી.

શ્રી ત્રિપિં

શ્રી ઉપમિતિભવપ્રપંચા કથા અંથ કે જેનું ભાષાંતર અમે ત્રણ ભાગમાં પ્રસિદ્ધ કરેલ છે, તેના કર્તા જેઓ અપૂર્વ વિદ્વાન હતા તેમનું ચરિત્ર ભાષાંતરમાં ગિરધરલાલે ઘણું જ વિસ્તારથી લખ્યું છે તે અમે હાલમાં જ છપાવીને બહાર પાડ્યું છે. કોઈ પણ અંથ-કર્તાના અંથનું આવું મુંદર પૃથક્કરણ કરેલ બહાર પડેલ નથી. એમાં કરેલો પ્રયાસ અવર્ણ-નીય છે. એ છુકના એકંદર પૃષ્ઠ કેમકે આઠ પેજ સાડાઝસો થયા છે. એ છુક વાંચ્યા સિવાય એના પર અભિપ્રાય આપી શકાય તેમ નથી, તેથી મંગાવો, વાંચો તે વિચારો. અંથકર્તા ને અંથ જાને અજોડ છે. આ શ્રી ઉપમિતિભવપ્રપંચાનો ચોથો ભાગ જ છે. ચારે ભાગની બેળી કિંમત રૂ. ૧૨૫ થાય છે તેના રૂ. ૧૦) લેવામાં આવશે. આ ચોથો ભાગ જ મંગાવનાર માટે કિંમત રૂ. ૩) છે. પોસ્ટેજ આઠ આના લાગે છે.

જેમણે પ્રથમના ત્રણ ભાગ બેળા રૂ. ૬૫માં લીધા હશે તેની પાસેથી આ ચોથા ભાગના રૂ. ૨૫ લેવામાં આવશે. લાઇફમેમ્બર પાસેથી રૂ. ૨) લેવામાં આવશે. પોસ્ટેજ છુદ્ડ.

શ્રી ઉપદેશપ્રાસાદ ભાષાંતર

આ આખા અંથનું ભાષાંતર અમે પાંચ ભાગમાં છપાવીને પ્રસિદ્ધ કરેલ છે. એમાં રથંભ ૨૪ ને વ્યાખ્યાન ૩૬૦ છે. દરેક વ્યાખ્યાનમાં એકેક કથા છે. પાંચે ભાગની કિંમત રૂ. ૧૧૫ થાય છે. તેના બેળા મંગાવનાર પાસેથી રૂ. ૧૦) લેવામાં આવશે. માત્ર ત્રીજો ભાગ જે ગદ્ય વખતથી મળતો નહોતો તે હાલમાં પ્રસિદ્ધ કરેલ છે. તે મંગાવનાર પાસેથી રૂ. ૨) લેવામાં આવશે. પોસ્ટેજ ૭ આના લાગે છે. આ અંથ પણ અજોડ છે. આવો વર્ષના દિવસ-પ્રમાણ વ્યાખ્યાનવાળો કોઈ અંથ નથી. ભાષાંતર પણ સરલ ભાષામાં સુંદર કરવામાં આવેલ છે.

શ્રી ત્રિપિં શલાકા પુરુષ ચરિત્ર ભાષાંતર

આ આખા અંથમાં દસ પર્વ છે. કલિકાળસર્વજ્ઞ શ્રીમદ્ હેમચંદ્રાચાર્યની આ અપૂર્વ કૃતિ છે. મૂળ શ્લોક ૩૪૦૦૦ છે. અમે તેનું ભાષાંતર છુદ્ડ છુદ્ડ પાંચ ભાગમાં પ્રસિદ્ધ કરેલ છે. ૧ પ્રથમ ભાગ-પર્વ ૧-૨ શ્રીકૃષ્ણભદ્રેવ, અગ્નિનાથ ચરિત્ર. કિ. રૂ. ૩-૪-૦
૨ બીજો ભાગ-પર્વ ૩-૪-૫-૬ શ્રીસંભવનાથશ્રી શ્રીમુનિસુવતરવામી સુધીના ચરિત્રો. કિ. રૂ. ૩-૪-૦
૩ ત્રીજો ભાગ-પર્વ ૭મું (જૈન રામાયણ) ખાસ વાંચો કિ. રૂ. ૧-૮-૦
૪ ચોથો ભાગ-પર્વ ૮-૯ શ્રીમંતિનાથ ને પાર્શ્વનાથ ચરિત્ર કિ. રૂ. ૩-૦-૦
૫ પાંચમો ભાગ-પર્વ ૧૦મું. શ્રીમદ્દાવીર જિજ્ઞ સંવિસ્તર ચરિત્ર કિ. રૂ. ૨-૮-૦
પાંચે ભાગની કિ. રૂ. ૧૩-૮-૦ થાય છે તેના બેળા લેનાર પાસેથી રૂ. ૧૧-૮-૦ લેવામાં આવશે. પોસ્ટેજ છુદ્ડ સમજવું.

શ્રી શાંતિનાથ ચરિત્ર સંસ્કૃત ગદ્યઅંથ

ગદ્ય વખતથી મળતું નહોતું તે હાલમાં જ બહાર પાડ્યું છે. કર્તા શ્રીભાવચંદ્રસરિ. શુમારે ૬૦૦૦ શ્લોક પ્રમાણ છે. નવા સંસ્કૃતના અભ્યાસીને ખાસ વાંચવા યોગ્ય છે. વ્યાખ્યા-નમાં વાંચવા જેવું છે. કિ. રૂ. ૪) પોસ્ટેજ માત્ર આના.

શેઠ નાનચંદ કુંવરજીનું ખેડકારક પંચતવ.

તેઓશ્રી ભાવનગરની વિશાશ્રીમાળી ધોવારીની નાતના શેઠ હતા તેઓ પણ સેનાભાની સન્માન હતા અને ભાવનગર સંઘના, પાળગંધોળના, જૈન ભોજનશાળાના, આયજિલ વર્ધમાન ખાતાના અને લાલશ્રીજી શ્રાવિકાશાળાના સેક્રેટરી હતા તેઓના ચલાવમા ઉચ્ચતા તો કદી પણ જોવામા આવતી જ નહિ સ્વભાવે ધણા જ મીલનસાર પ્રકૃતિના હોવાથી જે કાંઈ તેમના પગિચ્યમા આવતા તેઓ સર્વનું તેઓશ્રી દિલ જીતી લેતા હતા તેઓએ પોતાની પશ્ચિમાવધ્યા મેવા અને ધર્મના કાર્યો કરવામા જ વ્યતીત કરી છે તેઓશ્રી દરેક ખાતાઓની પુગતી સલાહ ગમ્મતા તેમના અવસાનથી ભાવનગર જૈન સમાજને એક ઠસાએલા કાર્યકર્મની ખામી પડી છે તેઓશ્રી ૬૭ વર્ષની ઉંમરે માગશર શુદ્ધિ ૧૦ના રોજ પચતવ પામ્યા છે તેઓશ્રી પોતાની પાછળ બે પુત્ર ભાઈ દુલભદાસ તથા ભાઈ અનોપચંદ તથા વડીય બધુ મગનલાલના પુત્ર ગિરધરલાલ અને પુત્રી એક બહેન નંદકાંતને મૂકી ગયા છે સલાના તેઓ આજીવન સખ્ય હોવા ઉપરાંત મેનેજીંગ કમીટીના સખ્ય હતા તેઓશ્રી સમાજની ઉન્નતિના દરેક કાર્યોમા પૂર્ણ સહકાર આપતા. આવા લાયક સભામંદની ખામી પ વાથી સભા પોતાનો હાર્દિક શોક વ્યક્ત કરે છે અને તેમના કુટુંબીવર્ગને દિવાસો આપના સાથે સદ્ગતના આત્માની શાન્તિ ઈચ્છે છે

અમૃદ્ય ગ્રંથ

જેની પ્રથમ આવૃત્તિ ખલામ ચર્ચ જમાયી અને આહકોની મતત માગણી મહેવાથી બીજી આવૃત્તિ તત્કાલમા જ પ્રસિદ્ધ કરવાની મરજ પડી છે જેમા ભવિષ્ય ભાષિત ગ્રંથોનું મપૂર્ણ દોહન કરવામા આવેલ છે. તે ગ્રંથ—

વર્ષપ્રબોધ અત અષ્ટાંગનિમિત્ત

શ્રી જૈન ધર્મ પ્રકાશ

પુસ્તક ૫૫ મું

સંવત્ર ૧૯૯૬

અંક ૧૬ મો

માહ

પ્રકાશક—

શ્રી જૈન ધર્મ પ્રસારક સમાજ
ભાવનગર

卐

વીર સંવત્ર ૨૪૬૬

卐

શ્રી જૈન ધર્મ પ્રકાશ

મહારામ માટે બાર અંક ને લેટના પોસ્ટેજ સાથે વાર્ષિક લવાજમ રૂ. ૧-૧૨-૦

પુસ્તક ૫૫ મું અંક ૧૧ માં	માહ	{ વીર સં. ૨૪૬૬ વિક્રમ સં. ૧૯૯૬
-----------------------------	-----	-----------------------------------

અનુક્રમણિકા

- ૧ ભદ્રેશ્વરમંડન શ્રી મહાવીર જિન સ્તવન... (મુનિશ્રી વિદ્યાનંદવિજયજી) ૩૬૩
- ૨ ચલણાજ હૈ, રહેણા નહી ... (દુર્લભજી ગુલાબચંદ મહેતા) ૩૬૪
- ૩ શક્તિ મહાનવાલે ... (રાજમજા ભંડારી) ૩૬૫
- ૪ મીઠા મોંની મીઠાઈ (દુહા) ... (કપુરચંદ ઠાકરશી શાહ) ૩૬૬, ૩૭૬
- ૫ શ્રીજિનપ્રભસૂરિકૃત આત્મનિદાષકભાષાંતર સાથે (મુનિશ્રીવિદ્યાનંદવિજયજી) ૩૬૭
- ૬ પ્રશ્નોત્તરપ્રદીપમાંથી કેટલાએક જાણવા યોગ્ય પ્રશ્નોત્તરો... (કુંવરજી) ૩૭૦
- ૭ રાંડી રૂએ, માંડી રૂએ, સાત ધણીવાળી તો મોં પણ ન ઉઘાડે (કુંવરજી) ૩૭૨
- ૮ પ્રશ્નોત્તર ... (પ્રશ્નકાર:-ભાષા દેવચંદ કરશનજી, રાંધણપુર) ૩૭૩
- ૯ સ્વપરદ્રવ્ય વ્યાપાર (પદ્ય) ... (ભગવાનદાસ મનસુખભાઈ મહેતા) ૩૭૬
- ૧૦ ધર્મનું માહાત્મ્ય ... (મુનિશ્રી વિદ્યાનંદવિજયજી) ૩૮૦
- ૧૧ વ્યવહાર કૌશલ્ય: નાના લેખ ૩ (૩૬૮-૬૯-૭૦) ... (મૌખિક) ૩૮૪
- ૧૨ પરચુરણ, જાણવા યોગ્ય બે જાણતો ... (કુંવરજી) ૩૮૭
- ૧૩ અક્ષરમાળા (૪-૫) ૩, બી, એ. ... (રાજપાળ મગનલાલ વહોરા) ૩૮૮
- ૧૪ પ્રભાવિક પુરુષો : ચૈકા મહારાજ (૬) (મોહનલાલ દોપચંદ ચૌકરી) ૩૯૦
- ૧૫ પુસ્તકોની પહેાંચ ... ૩૯૪
- ૧૬ અશુભધ્યાનના ૬૦ પ્રકારો દર્શાવે સાથે ... (મુનિશ્રી પ્રેમવિમળજી) ૩૯૫

ફાગણ માસની વધઘટ ને જૈનપર્વ

- શુદ્ધિ ૧૩ નો ક્ષય. શુદ્ધિ ૬ શુક્રવાર-અષ્ટાષ્ટ ખેતરો. શુદ્ધિ ૭ શનિ-રોહિણી
 શુદ્ધિ ૮ રવિવાર-મિદાચળવાત્રા-ઋષભદેવ નવાણુ પૂર્વ સમવર્ષાનો દિવસ
 શુદ્ધિ ૧૨ ગુરુ-સિદ્ધાચળની ૭ ગાઉની પ્રદક્ષિણાનો દિવસ (શુદ્ધિ ૧૩ નો ક્ષય હોવાથી)
 શુદ્ધિ ૧૪ શુક્ર-ચૌમાસી ચૌદસ (ભાજપાલો, મુકા મેવો બંધ)
 વદિ ૮ રવિવાર-વર્ષાતપતી સરઆતનો દિવસ, ઋષભદેવ જન્મ, દીક્ષા, શ્રી કેશરી-
 આજ તીર્થમાં મહોત્સવ
 વદિ ૦)) ગવિવાર-શકે ૧૮૬૧ નું વર્ષ અંતૂર્ણ

“ચલણાજ હે, રહેણા નહિ”

(હરિગીત છંદ.)

૧ ચલણાજ હે, રહેણા નહિ, શબ્દો થતાં ઊડાણમાં,
ઉવિત્ત ષધામ વૈભવ સાંપડ્યાં, સંખંધી પણ શ્યા કામનાં ?
શુભ ૧૨કાયમાં કુલાઇને, ખોડો લગાવ્યાં નામનાં,
થયાં નામ અપરંપાર ૧તન, છોડી જતાં તમામનાં. (૧)

કયા સ્થળયત્રી આવ્યા અહીં, લગ્યું સ્થળ હવે કયું લલાટમાં ?
નહિ સાથ રનેહીવર્ગનો, ભીતિ ભયંકર વાટમાં;
જન્મેયા જવાતું એ રીતે, રહ્યો ખ્યાલ એ ન ઉચાટમાં,
રજ્યા અનાદિ કાળથી, સંસાર વાટાઘાટમાં. (૨)

૭સંગા રહેલી ચાર ચેતન, સાથમાં ધાયમ કરે,
સહ અસહ તત્ત્વ વિચારથી, તૃપ્ત્યા કયો ચેતન કરે;
અવિર્તિ કપાય મિથ્યાત્વ યોગ, વ્યાગ્રવસ્થાનોથી ડરે,
લ્પસ્થાતણું રોધક તપે રહો, નિજ ૧૨વલાવવડે તરે. (૩)

ઇન્સાફ અદલ અદાલતે, વગ, સગ લાંચ ખુશામતે,
ખેડસાઇ કે બહાદુરીથી, નહિ કોઈતું ખાતું પતે;
રોકાય નહિ ૧૧ તેડું ઘડી ૧૨કર, સાંધનો સઘળાં છતે,
હોય કાર્ય જેવાં જેહનાં, ફળ તેહનાં તસ આપતે. (૪)

ચલ્યો રત્નચિન્તામણિ કરે, નરજન્મ સામગ્રી મળી,
ખોયો સમય નહિ સાંપડે, વિચાર શું લીધું ૧૩રળી ?
પામેલ ૧૪અદ્યત્થાન, ચિન્તાઓ બધી તેની ટળી,
એ માર્ગ મક્કમતા તણ, પરતાય ના પાછો વળી. (૫)

અનુકૂળ સામગ્રી સકળ, શુભ કર્મ ઉદયવડે મળે,
પ્રતિકૂળતા પેળી વિચારે, અશુભ કર્મ ઉદય બળે;
સુખ દુઃખ સહુ સંસારમાં, વીનાવતા ચેતન કળે,
સમતાતણું શુભ સાધને, ઉપાધિ કાયમની ટળે. (૬)

મૈત્રી પ્રમોદ કારુણ્ય ને, માધ્યસ્થ લાવથી દિલ ભરો,
શુભ અશુભ કર્મતણું છવે, ખાતાં ખતમ સરવે કરો;
તણ રાગ રોપ કપાય સમતા, પંથ પકડો પાધરો,
જન્મે જરા મરણોતણું, મહાદુઃખથી તો ઉગરો. (૭)

ચલણાજ હે, રહેણા નહિ, મહાબ્યાધિની ઠરવા હવા,
રહેા આત્મહિતરમણુ વિધે, તથા મોહની ઝેરી હવા;
અનિત્ય આ સંસારની, બાલ બધી સુધારવા,
“દુર્લભ” જન્મ મનુષ્યનો, મળ્યો મહાન્ રોગ નિવારવા. (૮)

દુર્લભજી શુભાખ્યઃ મહેતા

શક્તિ મહાનવાલે

સેવા સદા હી ચાહું, શક્તિ મહાનવાલે ।
અક્ષયસુખોં કો દોજે, અક્ષય નિધાનવાલે ॥ સેવા૦ ॥ ૧ ॥
દુઃખોં સે યદ્દ ભરા હૈ, સંસારરૂપ સાગર ।
સવ દુઃખ કો નસાદો, દુઃખ કે નસાનેવાલે ॥ સેવા૦ ॥ ૨ ॥
ચારોં ગતિ રહ્નલતા, ફિરતા રહા ચૌપાશી ।
ચરપાશી ચક્ર કો મી, તુમ હો મીટાનેવાલે ॥ સેવા૦ ॥ ૩ ॥
ઘેગા હૈ આનકરકે, મિથ્યાત્વમોહનીને ।
મિથ્યાત્વ સવ નસાદો, મિથ્યાત્વ નસાનેવાલે ॥ સેવા૦ ॥ ૪ ॥
ફાંદા મુઝે ઝઘ્ઘોંને, વદ્દ ચાર જો ફહાતે ।
ઝનસે મુઝે છુડા દો, તુમ હો છુડાનેવાલે ॥ સેવા૦ ॥ ૫ ॥
દન કારણોં સે હી મૈં, અપના સ્વરૂપ ભૂલા ।
નિજ રૂપ અવ દીઘાદો, તુમ હો દીઘાનેવાલે ॥ સેવા૦ ॥ ૬ ॥
આયા કહાંસે હું મૈં, જાના મુઝે કહાં હૈ ? ।
શંકા યહી મીટા દો, શંકા મીટાનેવાલે ॥ સેવા૦ ॥ ૭ ॥
શક્તિ અનંતી મુઝમૈં, તુમસમ રહી દુર્દ હૈ ।
વિકસિત ઝસે કરાદો, વિકસિત કરાનેવાલે ॥ સેવા૦ ॥ ૮ ॥
અંતિમ યિનય હૈ યેહી, કરજોડ તુમ સે ભગવન્ ।
પાવે યદ્દ રાજ મુક્તિ, મુક્તિ કે દેનેવાલે ॥ સેવા૦ ॥ ૯ ॥

રાજમલ મંડારી

૧. જવાનું જ છે. ૨. કામ અહીં રહેવાનું નથી જ. ૩. પૈસા-લક્ષ્મી.
૪. ધર-હવેલી. ૫. શુભકાર્યે ક્રમ વાપરતાં પોતાનાં નામનાં પાટિયાં લગ-
ાવ્યાં. ૬. શરીર. ૭. સંજ્ઞા (૪) આહાર-નિદ્રા-લપ-મૈથુન દરેક ચેતનમાં
સાથે જ રહેલ છે. ૮. આશ્રવ-કર્મ આવવાનાં દાર-અવિરતિ, કપાય, મિથ્યાત્વ
ને યોગ. ૯. ઇચ્છાનો રોષ તે જ તપ. ૧૦. આત્માના મૂળ સ્વભાવથી
૧૧. મોતનું આવેલ તેડું. ૧૨. હાથમાં. ૧૩ મનુષ્ય જન્મ પામીને આત્મ-
હિતમાં શું વૃદ્ધિ કરી ? ૧૪. મોક્ષ સ્થાન.

“ મીઠા મેંની મીઠાઈ ”

- સાચું હોય શરીર તો, સઘળી વાતે સુખ;
નહીં તો નાણું જલુ છતાં, દિન દિન પામે દુઃખ. ૧
- નાશ થયો કે નવ મળ્યું, તેનો તણએ શોક;
ઉપાય જેનો નવ જડે, ફાંફાં કરવા ફોક. ૨
- મંત્ર તંત્ર ને મેલડી, તે તો તૂતેતૂત;
વળગે છે વસુધા વિષે, લોળા જનને ભૂત. ૩
- સંપત ગઈ તે સાંપડે, ગયાં વળે છે વહાણ;
ગત અવસર આવે નહીં, ગયાં ન આવે પ્રાણ. ૪
- સ્ત્રી દરજી મેંની અને, ઠગ ઠકોર દલાલ;
એટલા કોઈનાં નવ થયાં, માટે ચેતી ચાલ. ૫
- કવિજન કાવ્ય કરી મરે, શુણુ આખે ગાનાર;
મેંની ઘાટ ઘડે છતાં, રાય સજે શણુગાર. ૬
- વણુ બોલાવ્યો જલુ જાકે, વણુ તેડાવ્યો જાય;
વિવેકને નહીં ઝોળખે, એ મૂરખનો રાય. ૭
- છોટે જનકે ઉદરમેં, જડી જાત ન માય;
પાવશેકે પાત્રમેં, કેમેં શેર સમાય ? ૮
- આગસ ભૂંડી ભૂતડી, વ્યંતરનો વળગાડ;
પેમે જેના પિંડમાં, જલુધા કરે જગાડ. ૯
- બ્રહ્મ કરે લણુનારને, ઉપજે આગસ અંગ;
લક્ષિ કરતા લકાને, કરે લજનમાં લંગ. ૧૦
- દિવસ ફરે તેવે સુમે, સમજણુ સઘળી વ્યર્થ;
ધર્મરાજ જૂગટું રમ્યા, કેવો કર્યો અનર્થ ? ૧૧
- શુણુ તો એક જણાય નહીં, અવશુણુ ગણ્યા ન જાય;
મિથ્યા માન ધરે ઘણું, એ મૂરખનો રાય. ૧૨
- સત્ય નીતિનું સર્વદા, કાર્ય કરે સુજ બ્રામ;
આગસમાં રહેવા થકી, વંઠી જાશે વાત. ૧૩

કપૂરચંદ હાકરશી ગાહ

श्री जिनप्रभसूरिकृतम् ।

आत्मनिन्दा अष्टकम्

श्रुत्वा श्रद्धाय सम्यक् शुभगुरुवचनं वेश्मवासं निरस्य,
प्रव्रज्याऽथो पठित्वा बहुविधतपसा शोषयित्वा शरीरम् ।
धर्मध्यानाय यावत्प्रभवति समयस्तावदाकस्मिकीयं,

प्राप्ता मोहस्य घाटी तडिदिव विषमा हा हताः कुत्र याम ? ॥ १ ॥

शब्दार्थ-शुभ गुरुतु वचन सांभली. तेनी सम्यक् प्रकारे श्रद्धा करीने, गृहवास छोडी दधने, दीक्षा लध, लक्ष्मी, धन्य प्रकरना तपसडे शरीरने सुकरी, जेवो धर्मध्यान भाटे समय आव्यो तेदखामां दिव्यणीनी चेडे वसभी, ओम्बिती आ मोहनी धाड आपी तयारे-(लय लाग्यो के) अरेरे । भरी गया, अमे क्या जल्दये ? ॥ १ ॥

एकेनाऽपि महाव्रतेन यतिनः खण्डेन भग्नेन वा,
दुर्गत्यां पततो न सोऽपि भगवानीष्टे स्वयं रक्षितुम् ।
हत्वा तान्यखिलानि दुष्टमनसो वर्तमाने ये वयम्,
तेषां दंडपदं भविष्यति कियञ्जानाति तत्केवली ॥ २ ॥

शब्दार्थ-अेक पक्ष महाव्रत अजित यवाथी अधवा लांगवाथी दुर्गतिमां पडता ओरा यतिने अथाववाने लभवान पोने पक्ष समर्थ यना नथी तो ते अराने लक्ष्मीने अगे दुष्ट मनवाणा यया, तेभनो केदरो दड यरो ते केवली भगवान जल्दो ! ॥ २ ॥

कट्यां चोलपटं तनौ सितपटं कृत्वा शिरोलुञ्चनम्,
स्कंधे कंवलिकां रजोहरणकं निक्षिप्य कक्षान्तरे ।
वक्त्रे वस्त्रमथो विधाय ददतः श्रीधर्मलाभाशिषं,
वेपाडम्बरिणः स्वजीवनकृते विप्रो गतिं नात्मनः ॥ ३ ॥

शब्दार्थ-केडे चोलपटे ने शरीरे घेजो डितरपटे (आदर) ओढी, भाधे लोअ डरावी, अंभे डामली भूडी, जगयमा ओधो तथा मोढानी समीपमां मुहपति राणी धर्मलाभनी इत्याशुकारी आशीष देता-पोतानी आशुचिअ यवाववा भाटे आवा वेधनो आडम्बर राभता ओरा अमारी शी गति यरो ? ते अगे जल्दता नथी ॥ ३ ॥

भिक्षापुस्तकवस्त्रपात्रवसतिप्रावारलुञ्चा यथा,
नित्यं मुग्धजनप्रतारणकृते कष्टेन खिद्यामहे ।

આત્મારામતયા તથા ક્ષણમપિ શ્રોજ્ઞ્ય પ્રમાદદ્વિયમ્ ,
સ્વાર્થાય પ્રયત્તામહે यदि तदा सर्वार्थसिद्धिर्भवेत् ॥ ૪ ॥

શબ્દાર્થ-ભિક્ષા-પુરતક-ગોલપટ-પાત્રુ-રહેવાનું મકાન અને ઉત્તરપટ મેળવવામાં લોભી એવા અને જેમ ભોળા માણસનું ઠગવાનું થાય તેમ નિત્ય આચરણ કરતા કષ્ટવડે ખેદ પામીએ છીએ, પરંતુ આત્મારામપણે ક્ષણમાત્ર પણ પ્રમાદથી વેરીને ત્યાગ કરીને આત્મમાધન અર્થે જે અને પ્રયત્ન કર્યો હોત તો તે વખતે અમારા સર્વ અર્થની સિદ્ધિ થાત. ॥ ૪ ॥

पाखण्डानि सहस्रशो जगृहारे ग्रन्था भृशं पेठिरे,
लोभाज्ञानवशात्तपांसि बहुधा मूढैश्चिरं तेपिरे ।
क्वापि क्वापि कथंचनापि गुरुभिर्भूत्वा मुदो भेजिरे,
कर्मक्लेशविनाशसंभवमुखान्यद्यापि नो लेभिरे ॥ ૫ ॥

શબ્દાર્થ-હજારો પાખંડ પ્રકરણ કર્યાં, ઘણા મન્થો લખ્યા, લોભ અને અજ્ઞાનના વશથી ઘણા પ્રકારના તપ લાગ્યા વખતે સુધી મૂર્ખપણે તપ્યા, કોઇ કોઇ ઠેકાણે તો ગુરુ અથવા કોઇ કોઇ પ્રકારે હરખાને પામ્યા, પરંતુ કર્મકેષ કલેશનો નાશ જેનાથી સંભવે તેવા કાર્યો વિગેરે હજુ સુધી થઇ શક્યા નહિ. ॥ ૫ ॥

किं भावी नारकोऽहं किमु बहुभवी दूरभव्यो न भव्यः,
किं चाहं कृष्णपक्षी किमु चरमगुणस्थानकः कर्मदोषात् ।
वह्निज्वालेव शिक्षाव्रतमपि विपत्रत् खड्गधारा तपस्या,
स्वाध्यायः कर्णशूची यम इव विषमः संयमो यदिभाति ॥ ૬ ॥

શબ્દાર્થ-કર્મદોષથી શુ હું તે નારકી યદ્યપ અથવા હું શું બહુ ભવ કરનારો યદ્યપ, દુરભવી કે અભવ્ય યદ્યપ, અથવા તો હું શું કૃષ્ણપક્ષીઓ છું અથવા હું શુ છેલ્લા (મિથ્યાત્વ) ચુલકાણુવાળો છું ? શિક્ષાવ્રત પણ અગ્નિની જ્વાલાની પેઠે જેર જેવા (લાગે છે), તપસ્યા તરવારની ધાર જેવી, મનઝાયધ્યાન તો કાનમાં ચૂન જેવું અને સંયમ તો યમ જેવું વચમું લાગે છે ? માટે હું તે કશું ભસિને કશું હકાર ? ॥ ૬ ॥

वस्त्रं पात्रमुपाश्रयं बहुविधं भैक्षश्चतुर्घोषधं,
शय्यापुस्तकपुस्तकोपकरणं शिष्यं च शिक्षामपि ।
गृहीतः परकीयमेव सुतरामाजन्मवृद्धा वयं,
यास्यामः कथमीदृशेन तपसा तेषां हहा निष्क्रयम् ॥ ૭ ॥

શબ્દાર્થ-વસ્ત્ર પ્રકારના વસ્ત્ર, પાત્ર, ઉપાશ્રય, ઘણી જાનની ભિક્ષા, ચાર પ્રકારનો ભિક્ષામાં લાવેલો આહાર-(મસ્ય ૧, ગોચ્ય ૨, લેપ્ય, ૨, ચોપ્ય ૪), ઔપધ, શય્યા, પુસ્તક, પુસ્તકોનાં

ઉપકરણ, શિષ્ય અને શિક્ષાના અન્ય પણ જન્મથી માંડીને અમે (આજ) વૃદ્ધ થયા ત્યાંસુધી પારકા લાડીને ભોગવીએ છીએ, તો આવા પ્રકારના તપવડે તેમનો શદ્દો અમે અરે રે ! શી રીતે વાળીશું ? ॥ ૭ ॥

અન્તર્મત્સરિણાં वहिः शमयतां प्रच्छन्नपापात्मनां,
नद्यम्भःकृतशुद्धिमद्यपवणिग्दुर्वासनाशसिनाम् ।
पाखण्डव्रतधारिणां वकदृशां मिथ्यादृशामीदृशां,
बद्धोऽहं धुरि तावदेव चरितैस्तन्मे हहा का गतिः ? ॥ ૮ ॥

શબ્દાર્થ—અંતરરણુમાં દ્રેષવાળા, બહારથી શાંતિવાળા, છાનાં પાપ કરવાથી પાપાત્મા, નદીના જળથી માની છે શુદ્ધિ જેણે એવા, મધપાન કરનાર વાણિયા જેવા, દુષ્ટ વાસનાનો પ્રસાર કરનાર, બગલાના જેવી દષ્ટિવાળા, કપડી, મનધારી થઇને કરતા મિથ્યાદષ્ટિપ-આવા પ્રકારના પાપડીઓમાં અંગ્રેસર થઇ હું બધાયેલો છું, તો મારી અરે રે ! હું હૈવ ! શી ગતિ થશે ? ॥ ૮ ॥

येषां दर्शनवन्दनप्रणमनस्पर्शप्रशंसादिना,
मुच्यन्ते तमसा निशा इव सिते पक्षे प्रजास्तत्क्षणात् ।
तादृक्षा अपि सन्ति केऽपि मुनयस्तेषां नमस्कर्महे,
संवेगना वपमात्मनिन्दनमिदं कुर्मः पुनर्वोधये ॥ ૯ ॥

શબ્દાર્થ—જેમ અજ્ઞાતીઆ પખવાડીઆમાં અંધારાથી રાત્રિઓ મુક્ત થાય છે તેમ જેમનાં દર્શન, નમસ્કાર, પ્રણામ, સ્પર્શ તથા પ્રશંસાદિવડે સોડા તે જ વખતે અજ્ઞાન-અંધારથી મુક્ત થાય છે તેવા પણ કેટલાક મુનિઓ છે તેમને અમે નમસ્કાર કરીએ છીએ. વળી અમે સંવેગી થઇ બોધિનીજને માટે આ આત્મનિન્દા કરીએ છીએ. ॥ ૯ ॥

रागो मे स्फुरति क्षणं क्षणमथो वैराग्यमुज्जृम्भते,
द्वेषो मां भजति क्षणं क्षणमथो मैत्री समालिङ्गति ।
दैन्यं पीडयति क्षणं क्षणमथो हर्षोऽपि मां बाधते,
कापेयकृपणाऽकृपापरिवृत्तैः कार्यं हहा कर्मभिः ॥ ૧૦ ॥

શબ્દાર્થ—પણવારમાં તો મને રાગ સ્ફૂરે છે, વળી ક્ષણવારમાં તો વૈરાગ્ય થઇ આવે છે, ક્ષણવારમાં તો મને દ્રેષ થઇ આવે છે, વળી યોડીવારમાં મને મૈત્રીલાવ ઉપજે છે, ક્ષણવારમાં રંકપણું દુઃખ દે છે, ક્ષણવારમાં હરખ પણ મને પીડા કરે છે (દુઃખ ઉત્પન્ન કરે છે); તેથી માંડડા જેવા અટક્યાળા નીચ અને નિર્દય ઘેરાયેલા કઠોળડે સચું. ॥ ૧૦ ॥

આપાન્તરકર્તા—મુનિ શ્રી વિદ્યાનંદવિજયજી

‘પ્રશ્નોત્તરપ્રદીપ’માંથી કેટલાએક

જાણવા યોગ્ય પ્રશ્નોત્તરો

પ્રશ્ન—ગૃહસ્થાવસ્થામાં રહેલા તીર્થંકર કોઈનો દીક્ષામહોત્સવ કરે ?

ઉત્તર—કરે. શ્રી અન્નિતાનાથજીએ પોતાના પિતાનો દીક્ષામહોત્સવ કરેલો છે જુઓ, શ્રી ત્રિપદિશલાકાપુરુષચરિત્ર પર્વ બીજું.

પ્રશ્ન—જેમ ચક્રવર્તીની ૧૬ હજાર દેવો સેવા કરે છે તેમ વાસુદેવની કેટલા હજાર દેવો સેવા કરે છે ?

ઉત્તર—શ્રી તીર્થોદ્દગારપ્રકીર્ણકમાં આઠ હજાર દેવો સેવા કરે છે એમ કહ્યું છે.

પ્રશ્ન—વાસુદેવને કેટલી સ્ત્રીઓ હોય છે ?

ઉત્તર—શ્રી અંતકૃતદશા, પ્રશ્નવ્યાકરણ તથા શાંતિનાથ ચરિત્રમાં ૧૬૦૦૦ સ્ત્રીઓ કહી છે, પરંતુ શ્રી કલ્પકિરણાવળીમાં ૩૨૦૦૦ કહી છે તે અર્ધચક્રીપણાની અપેક્ષાએ કહી હશે એમ જણાય છે તત્ત્વ જ્ઞાની જાણે.

પ્રશ્ન—નારદઋષિ સમ્યગ્દષ્ટિ હોય કે મિથ્યાદષ્ટિ હોય ?

ઉત્તર—શ્રી પદ્મચરિત્રાદિને અનુસારે સમ્યગ્દષ્ટિ અણુવતધારી સમન્વય છે. શ્રી જ્ઞાતાધર્મકથાસૂત્ર ને પ્રશ્નવ્યાકરણવૃત્તિને અનુસારે મિથ્યાદષ્ટિ હોય એમ સમન્વય છે.

પ્રશ્ન—સ્ત્રીને પુરુષના સમાગમ પછી ગર્ભોત્પત્તિ ક્યાં સુધી થાય છે ?

ઉત્તર—ગાર મુહૂર્ત સુધી શુક્ર-શોષિત અવિધ્વસ્તપણે રહે છે ત્યાંસુધી ગર્ભ ધારણ કરી શકે છે-ગર્ભોત્પત્તિ થાય છે.

પ્રશ્ન—પરમાધામી દેવો લબ્ય હોય કે અલબ્ય જ હોય ?

ઉત્તર—શ્રી હીંગ્રશ્નમાં લબ્ય, અલબ્ય જાને પ્રકારના હોય એમ કહ્યું છે. ૬૨ માર્ગણના યંત્રમાં વિકલ્પ ગતાઓ છે. અલબ્યકુલકમાં તો અલબ્ય ન જ હોય એમ કહ્યું છે તત્ત્વ જાહેરુત જાણે.

પ્રશ્ન—છન્નસ્થ શુરુ કેવળજ્ઞાન પામેલી સાધ્વીને વાંદે કે નહીં ?

ઉત્તર—શ્રી અન્નિકાપુત્ર આચાર્યે તેમની વૈયાવચ્ચ માટે રહેલ પુષ્પચૂલા સાધ્વીને કેવળજ્ઞાન પામ્યા છતાં વાંદેલ નથી એમ શ્રી આવશ્યક વૃહદ્વૃત્તિ પરથી સમન્વય છે, તેથી ન વાંદે એમ સમજવું.

પ્રશ્ન—દેવતાઓને દાંત અને કેશ હોય કે નહીં ?

ઉત્તર—શ્રી ઉવવાઈ સૂત્રમાં દેવાને દાંત અને કેશ હોય એમ કહ્યું છે અને

શ્રી સંબ્રહ્મણીસૂત્રમાં દેવોને કેશ, અસ્થિ, મોંસ; નાળે ને રોમ ન હોય એમ કહ્યું છે. શ્રી જીવાભિગમ વૃત્તિમાં દંત ને કેશ વૈકિયકરૂપે હોય, સ્વાભાવિક ન હોય એમ કહ્યું છે.

પ્રશ્ન—અપકવ ગોરસમાં કઠોળ ખાવાનો જૈનશાસ્ત્રમાં નિષેધ કર્યો છે તેમ લૌકિક શાસ્ત્રમાં નિષેધ કરેલો છે ?

ઉત્તર—કરેલો છે. શ્રી મહાભારતમાં કહ્યું છે કે—હે યુધિષ્ઠિર ! અહ, મગ વિગેરે કઠોળ અત્તમાં ગોરસ (કાચું દૂધ, દહીં ને છાશ) મેળવીને ખાવું તે માંસ ધરાગર છે.

પ્રસંગોપાત પ્રશ્નોત્તરપ્રદીપકાર લખે છે કે—સ્વપરશાસ્ત્રના અન્તણુ સ્થાનક-વાસી ભાઈઓ કાચા ગોરસ સાથે કઠોળ ખાય છે તે કેટલું વિપરીત છે ?

પ્રશ્ન—અક્ષુહ્ણન મનુષ્યને કેવળજ્ઞાન ઉપજો ?

ઉત્તર—ઉપજો અને તે જ વળત તે દેખતા થઈ જાય.

પ્રશ્ન—પંચમીના દેવવંદનમાં કહ્યું છે કે—

નિદ્રા સ્વપ્ન જાગર દશા, તે સર્વિ દૂરે હોય;

ચૌથી ઉત્તગર દશા, તેનો અનુભવ જોવે. ૧ એનો અર્થ શું ?

ઉત્તર—ચેતનની ચાર દશા (અવસ્થા) કહી છે. તેમાં પહેલી નિદ્રા અવસ્થા પ્રથમના ત્રણ શુષ્કાણે હોય. બીજી સ્વપ્ન અવસ્થા ચોથે, પાંચમે ને છઠ્ઠે-એ ત્રણ શુષ્કસ્થાનકે હોય. ત્રીજી જાગર અવસ્થા સાતમાથી બારમા શુષ્કાણા સુધી હોય અને ચૌથી ઉત્તગર દશા (અવસ્થા) તેરમે ને ચૌદમે શુષ્કાણે હોય.

આનો ભાવાર્થ એ છે કે કેવળજ્ઞાની કેવળજ્ઞાન પામીને ચૌથી ઉત્તગર દશાને જ અનુભવે છે, પ્રથમની ત્રણ અવસ્થાને અનુભવતા નથી. એ ત્રણ દશા તે પ્રથમથી જ દૂર થઈ જાય છે. આ સંબંધમાં વિશેષ જિજ્ઞાસુએ ગીતાર્જુને પૂછવું.

પ્રશ્ન—અભવ્ય જીવના પ્રતિજોધેલા ભવ્ય જીવ મોક્ષે જાય ?

ઉત્તર—જાય. ભવ્યજીવના પ્રતિજોધેલા કરતાં અભવ્યના પ્રતિજોધેલા અનંત-શુણા મોક્ષે જાય એમ નયચક્રમાં કહ્યું છે.

આ હકીકત એક ભવ્ય જીવના પ્રતિજોધેલા કરતાં એક અભવ્ય જીવના પ્રતિજોધેલા અનંતશુણા મોક્ષે જાય એમ સમજવું ચોખ્ખા લાગે છે, કારણ કે ભવ્ય જીવોને પ્રતિજોધ કરવાનો કાળ પરિમિત હોય છે અને અભવ્ય જીવોને પ્રતિજોધ કરવાનો કાળ તેનાથી અનંતશુણા હોય છે. સંખ્યાહક : કુંવરજી

(આ સિવાય બીજા બે પ્રશ્નો ભાવી તીર્થકરના સંબંધના અને ત્રણ પ્રશ્નો મોતીના સંબંધના અમે આ માસિકમાં પ્રથમ જુદા લેખ તરીકે મૂકેલા છે.)

રાંડી રૂએ, માંડી રૂએ, સાત ધણીવાળી તો માં પણ ન ઉઘાડે

આ વાક્ય આશ્ચર્યજનક છે, પરંતુ તેમાં રહસ્ય ઘણું છે. આ વાત એક વિદ્વાન પુરુષ પોતાના લેખમાં કરી ગયા છે. તેમણે આ વાક્યનું રહસ્ય શોધવા અને તેનો ઉચિત આદર કરવા મને ગર્ભિત રીતે સૂચવ્યું છે.

આ વાક્યનો અર્થ એ છે કે—પૌદ્ગલિક વસ્તુને ખોઈ નાખનાર જે મનુષ્યો રાંડેલી સ્ત્રીની સ્થિતિમાં છે તે તો કાયમ ગયેલ વસ્તુ મેળવવાનો પ્રયાસ કર્યા કરે છે અને ગઈ તેનો ખેદ કર્યા કરે છે.

જે મનુષ્યને જરૂર પૂરતી પૌદ્ગલિક વસ્તુઓ મળી હોય છે તેઓ માંડેલી-પતિવાળી સ્ત્રીની સ્થિતિ જેવા છે. તેઓ માટેલ કહેવાય છે, પરંતુ મળેલ વસ્તુથી સંતોષ ન હોવાથી નવું નવું મેળવવાની ખટપટ કર્યા કરે છે એટલે તેમને પણ રૂદન કરતા જ જણાવ્યા છે.

ત્રીજી સ્ત્રી સાત પતિવાળી તે છે કે જેને સારો પતિ, પુત્ર, કુટુંબી, ઘર, ઘરેણાં, અન્ય માલ-મિલકત વિગેરે ગણું મળ્યું હોય છે, છતાં તેને તેટલાથી તૃપ્તિ ન હોવાથી—તેની તૃષ્ણા ગણુ જ વધી ગયેલી હોવાથી તે તો મોઢું જ ઉઘાડતી નથી. અર્થાત્ તે બીજા વધારે દ્રવ્યવાનોથી પોતાને અદ્ય ઋદ્ધિવાળી માને છે, એટલે તે તો એક ક્ષણ પણ મળેલ વસ્તુઓનો સંતોષ ન અનુભવતાં અસંતુષ્ટ-પણામાં જ જિંદગી પૂરી કરે છે. અન્ય સામાન્ય જનો કરતાં ગણુ વિશેષ પ્રાપ્તિ થઈ હોય છે, છતાં તૃષ્ણાના પ્રવાહમાં તણાયા જ કરે છે. તે કદાપિ સુખને અનુભવી શકતી નથી. આવા મનુષ્યો જગતમાં ઘણા હોય છે.

આ ત્રણે દષ્ટાંતો ઉપરથી સાર એ ગ્રહણ કરવા યોગ્ય લાગે છે કે—ત્યાં સુધી મનુષ્યમાં સંતોષવૃત્તિ આવતી નથી ત્યાં સુધી તેને પૌદ્ગલિક વસ્તુની પ્રાપ્તિ આનંદ આપી શકતી નથી. સંતોષી મનુષ્યો તો જેટલું મળ્યું હોય છે તેટલાથી સંતોષ માની આનંદ અનુભવે છે. કદી કોઈ કારણે તેનો વિયોગ થાય, પ્રાપ્ત થયેલ વસ્તુ વિણસી જાય તો તેને શોક થતો નથી. તે તો પુદ્ગલની સ્થિતિ સમજેલ હોય છે.

પૌદ્ગલિક પદાર્થો કદી એક સ્વરૂપમાં રહેતા જ નથી. તેમાં પૂર્ણ ગલન સ્વભાવ રહેલો છે. તેમ જ સડન, પડન, વિધ્વંસન એ પણ એનો ધર્મ છે, તેથી કદી લાંબો વખત એકસરખી સ્થિતિમાં રહેતા દેખાય તો પણ તે સ્વામી તો જરૂર ગદ્ગદ છે. કાયમ માટે કોઈ પણ પૌદ્ગલિક વસ્તુ એકસ્વામીત્વમાં રહેતી નથી.

હુંઓ, છ ખંડના સ્વામી થયેલા તે પણ ગયા ને છ ખંડના સ્વામી ગંદલાયા. નાનાં મોટાં રાજ્યના સ્વામીઓ ગદ્ગદાયા. કેટલાક તો આયુષ્યને અંતે ગણું છોડી ગયા અને પુદ્ગલનું તેવું સ્વરૂપ બણેલ કેટલાક પોતાની મેળે છોડીને ચાલી નીકળ્યા.

ઉત્તમ પુરુષોનો સાચો માર્ગ આ જ હોય છે.

કુંવરજી

પ્રશ્નોત્તર

(પ્રશ્નકાર : ભાઈ દેવચંદ કરસનજી-રાધનપુર)

પ્રશ્ન ૧—સ્પર્શેદ્રિય, દ્રાણેદ્રિય ને રસેદ્રિયનો વિષય નવ યોજનનો કહ્યો છે તેનો તાત્પર્ય શું સમજવો ?

ઉત્તર—એટલે દૂર રહેલી વસ્તુ સ્પર્શેદ્રિયના વિષયમાં આવી શકે છે. તે વસ્તુના સ્પર્શની છબીને ણગર પડે છે. તેનાથી દૂર રહેલ વસ્તુ સ્પર્શેદ્રિયના વિષયમાં આવી શકતી નથી. વળી તેટલે દૂર રહેલ વસ્તુના ગંધને દ્રાણેદ્રિય ગ્રહણ કરી શકે છે, તેથી દૂર રહેલ વસ્તુના ગંધને ગ્રહણ કરી શકતી નથી. તેમજ રસેદ્રિય સાથે મળે તો તેટલે દૂર રહેલી વસ્તુનો સ્વાદ છબી બની શકે છે. તેથી દૂર રહેલ વસ્તુના સ્વાદનો અનુભવ થઈ શકતો નથી. તે વસ્તુમાંથી સ્પર્શગુણ, ગંધગુણ ને રસગુણ મંદ પડી જવાથી તે કાર્યસાધક થતી નથી એમ સમજવું.

પ્રશ્ન ૨—તીર્થંકર ભગવંત સાક્ષાત્ હોય ત્યારે કઈ કઈ ને કેટલી આશાતના ટાળવી જોઈએ ?

ઉત્તર—ચૌદાશી આશાતના વાંચતાં તે હકીકત સમજી શકાય તેમ છે.

પ્રશ્ન ૩—આચાર્ય મહારાજથી કેટલે દૂર રહીને લઘુનીતિ, વડીનીતિ ફરવી કે જેથી તેમની આશાતના ન થાય ?

ઉત્તર—જોનું પ્રમાણ ચોક્કસ જાંખી શકાય નહીં. એમાં તો વિવેકીઓએ વિવેક બતાવીને ગોમ્વ લાગે તે પ્રમાણે કરવું.

પ્રશ્ન ૪—જ્ઞાનસમાં રાખેલ દીવાની ને છૂટા દીવાની ઉજોદી સરખી ગણાય ?

ઉત્તર—એમાં ઓછા-વત્તાપણું સંભવે છે; પરંતુ કેટલું ઓછું તે કહી શકાય તેમ નથી.

પ્રશ્ન ૫—શાલિવાહનના માટીના હાથી, ઘોડા સાચા હાથી, ઘોડા થઈ ગયા એમ કહેલ છે તે સંમૂર્છિમ તિર્યંચ ૫ંચેદ્રિય કહેવાય કે નહીં ?

ઉત્તર—મને તો એ દેવકૃત લાગે છે, સંમૂર્છિમ પણ નથી.

પ્રશ્ન ૬—ચારે નિકાયના દેવો ઉત્તરવૈદિક ચરીર સાધિક લાગે યોજનનું કરી શકે ?

ઉત્તર—એ સંજ્ઞામાં પ્રકરણકારે નિકાયને અંગે લેઈ પાડ્યો નથી, તેથી ચારે નિકાયના દેવો તેટલું કરી શકે એમ સમજાય છે.

પ્રશ્ન ૭—દરેક જાતિના દેવો ઉત્તરવૈક્રિય શરીર કરે તે કઈ શક્તિથી કરે ?

ઉત્તર—દેવગતિની સાથે જ એ શક્તિ પ્રાપ્ત થાય છે, તેને માટે જુદી શક્તિ કે લબ્ધિની પ્રાપ્તિ કહી નથી.

પ્રશ્ન ૮—દેવો જેટલાં રૂપો વિકુર્વણા તે જઘામાં તેના આત્મપ્રદેશો હોય ?

ઉત્તર—હોવા જ જોઈએ. તે વિના તે રૂપો કાર્ય કેમ કરી શકે ? પરંતુ આત્મપ્રદેશો અસંખ્યાતામાંથી એક પ્રદેશ પણ છૂટો પડતો નથી, તેની સંજ્ઞા લાર જ રહે છે.

પ્રશ્ન ૯—દેવો પોતાની શક્તિથી ઔદારિક વિકુર્વણા કરી શકે ?

ઉત્તર—ઔદારિક વિકુર્વણા કરી શકે. તે પેણ જે પ્રકારની કરે. એક કાયમ રહી શકે તેવી અને બીજી અમુક કાળે વિસરાણ થઈ જાય તેવી તેમાં તેના આત્મપ્રદેશો ન હોય એમ સમજવું.

પ્રશ્ન ૧૦—કલ્પવૃક્ષ વાંચિત આપે છે તે તેના સ્વભાવથી જ આપે છે કે તેમાં દેવશક્તિનો પ્રયોગ હોય છે ?

ઉત્તર—યુગળિકને વાંચિત આપનાર દશ પ્રકારનાં કલ્પવૃક્ષો તો સ્વભાવે જ તે તે સ્વરૂપે પરિણમે છે. બીજાં કલ્પવૃક્ષોમાં દેવપ્રયોગ પણ સંભવે છે.

પ્રશ્ન ૧૧—શિયાળા વિગેરેમાં સાધુ-સાધ્વીને માથે કામળી રાખવાનો કાળ કહ્યો છે તે ન રાખે તો કયા જીવની વિરાધના લાગે ? સૂક્ષ્મની લાગે કે કેમ ?

ઉત્તર—બાહ્યઅપ્કાય જે તમસ્કાયમાંથી જારે છે તેની વિરાધના લાગે. સૂક્ષ્મ એકેન્દ્રિય જીવની વિરાધના તો થતી જ નથી; તેથી તે ન લાગે.

પ્રશ્ન ૧૨—ટેલિક્ષાનમાં સંભળાય છે તે પુદ્ગળો કઈ વર્ગજાના છે ? તે સમજણીએ જ સંભળાય કે બીજે પણ સંભળાય ?

ઉત્તર—ટેલિક્ષાનમાં સંભળાય છે તે પુદ્ગળો ભાવાવર્ગજાના હોય છે. તે વર્ગજાં બીજા ચોતરફ રહેલા પુદ્ગળોને પોતાથી વાસિત કરે છે તેથી બીજા બાળુ પણ સંભળાય અને દૂર પણ સંભળાય.

પ્રશ્ન ૧૩—અણાહારી દ્રવ્યોમાં રાખ (રક્ષા) કહી છે તે છાણાની જ સમજવી કે કાષ્ટ ને કોલસા વિગેરેની પણ સમજવી ?

ઉત્તર—સર્વ જાતિની રાખ અણાહારી સમજવી.

પ્રશ્ન ૧૪—સૂતકવાળો મનુષ્ય સાધુને અડકી શકે ?

ઉત્તર—અડકી શકે. શરીરે અડવાથી સાધુને સૂતકની અસર થતી નથી.

પ્રશ્ન ૧૫—ભરહેસરની સન્નિધિમાં આપેલાં નામોવાળા છવે સમકિતી અને મોક્ષગામી જ સમજવા ? મોક્ષગામી હોય તો કેટલે કાળે મોક્ષે જાય ?

ઉત્તર—એ જાણા છવેને સમકિતી ને મોક્ષગામી સમજવા. તેમાંથી કેટલાક તો તે લવે જ મોક્ષે ગયેલા છે, બીજા પણ નિશ્ચે મોક્ષે જવાના, કેટલે કાળે જવાના તેના નિર્ણય જાણ્યો નથી, પરંતુ સ્વરૂપ કાળ સંભવે છે.

પ્રશ્ન ૧૬—લઘિઓ કયા કર્મના ફલોપશમથી થાય છે ?

ઉત્તર—જામી લઘિ એક જ કર્મના ફલોપશમથી થતી નથી. તેના દરેક નામો સાથે તે સંબંધી વિચાર કરવાથી સમજી શકાય તેમ છે. કેટલીક જ્ઞાન-શુભથી, કેટલીક ચારિત્રશુભથી અને કેટલીક તપશુભથી પ્રાપ્ત થાય છે.

પ્રશ્ન ૧૭—નિદાના શબ્દો સાંભળવાથી ખેદ અને પ્રશંસાના શબ્દો સાંભળવાથી હર્ષ થાય છે તે શબ્દોના જ પ્રભાવ છે કે તેમાં બીજા કંઈ કારણ છે ?

ઉત્તર—શબ્દ તો એક કારણ છે, પરંતુ ખાસ રતિઅરતિ મોહનીયકર્મ જ ખેદ ને હર્ષ ઉપજાવનાર છે, તેમ જ નવો જાંઘ કરાવનાર પણ છે.

પ્રશ્ન ૧૮—મનુષ્ય મટીને વિદ્યામંત્રાદિના પ્રયોગથી તિર્યંચ થાય છે તે ગર્ભજ મનુષ્ય જ થાય કે કેમ ?

ઉત્તર—ગર્ભજ મનુષ્ય જ થાય અને તે મનુષ્યગતિનું આયુષ જ લોગવે.

પ્રશ્ન ૧૯—કેટલીક સ્ત્રીઓને મનુષ્ય જાળકને ગદલે સર્પનો પ્રસવ થયાનું સંભળાય છે તેને ગર્ભજ મનુષ્ય કહેવો કે તિર્યંચ કહેવો ?

ઉત્તર—એને ગર્ભજતિર્યંચ જ કહેવાય, મનુષ્ય ન કહેવાય. આ પણ કર્મની વિચિત્રતાનું પરિણામ છે.

પ્રશ્ન ૨૦—મનુષ્યના સંબંધથી તિર્યંચણીને ગર્ભ રહે ? અને રહે તો તેને ગર્ભજતિર્યંચ કહેવો કે મનુષ્ય કહેવો ?

ઉત્તર—મનુષ્યના સંબંધથી તિર્યંચણીને ગર્ભ રહેવાનો સંભવ નથી.

પ્રશ્ન ૨૧—દર્શનાવરણીયકર્મ પ્રદેશોદયથી લોગવાય કે કેમ ?

ઉત્તર—જામાં કર્મ પ્રદેશોદયથી લોગવાય છે તેમ તે પણ લોગવાય.

પ્રશ્ન ૨૨—દર્પણમાં મનુષ્યાદિકની છાયા પડે છે તે દર્પણને પ્રભાવ સમજવો કે કેમ ? અને છાયા જામી વસ્તુની પડે કે કેટલીકની ન પણ પડે ?

ઉત્તર—એમાં દર્પણનો સ્વભાવ જ હેતુબૂત બાણ્યો. પ્રાપ્તિ યોગ્યદેશાવસ્થિત જડ, ચૈતન્ય દરેક વસ્તુની તેમાં છાયા પડે છે અને તે પૌદ્ગલિક છે.

અથ ૨૩—કદપાતીત દેવોનો કાળ શા કાર્યમાં વ્યતીત થાય છે? તેઓ ત્યાં રહેલા શાશ્વતચૈત્યમાં પૂજા કરવા બંધ કે નહીં?

ઉત્તર—તેઓ પ્રાપ્તિ શય્યામાં સૂતા જ રહે છે અને તેનો કાળ ત્યાં રહેલા દ્રવ્યાનુયોગના શાશ્વત ગ્રંથો વાંચવામાં જ વ્યતીત થાય છે. શાશ્વતચૈત્યમાં તેઓ પૂજા કરવા જતા નથી, સ્વસ્થાને રહ્યા રહ્યા ભાવપૂજા કરે છે.

અથ ૨૪—ઉત્સર્પિણી, અવસર્પિણીમાં થતા તમામ તીર્થ કરોની કલ્યાણક તિથિઓ એક સરખી કહી છે તે પંદરે કર્મભૂમિ આશ્રી સમજવી કે કેમ?

ઉત્તર—પાંચ મહાવિદેહમાં ઉત્સર્પિણી, અવસર્પિણી કાળ જ નથી તેથી તેને આશ્રીને સમજવી નહીં, પાંચ ભરત ને પાંચ ઐરવત મળી દશ કર્મભૂમિ આશ્રી જ સમજવી તેમાં પણ ઉત્સર્પિણી ને અવસર્પિણીમાં થતા તીર્થ કરો આશ્રી ક્રમબ્યુત્ક્રમ સમજવો. એટલે ઉત્સર્પિણીમાં પડેલા તીર્થ કરની તિથિ તે અવસર્પિણીમાં છેલા તીર્થ કરની સમજવી.

અથ ૨૫—એ બંને પ્રકારના કાળમાં થતા તીર્થ કરોમાં કઈ કઈ ગાળતમાં સરળાપણું છે?

ઉત્તર—આયુષ્ય, શરીરમાન, વર્ણ, આંતરા વિગેરે સમાન છે. બીજી કઈ કઈ ગાળતમાં સમાનતા છે તે તો બધી ગાળતો વિચારવાથી કહી શકાય, બાકી સંઘયણ, મંસ્થાન વિગેરે તો એક સરળા જ હોય છે. તેમાં ક્રમબ્યુત્ક્રમ પણ સમજવાનો નથી.

અથ ૨૬—નવ ઐવેયક ને પાચ અનુત્તર વિમાનના દેવોને આર ધ્યાનમાંથી કયું ધ્યાન વર્તતું હોય?

ઉત્તર—પ્રાપ્તિ ધર્મધ્યાન જ વર્તતું હોય એમ સંભવે છે, કારણ કે તેમને ઇષ્ટવિયોગાદિ આર્તધ્યાનનો સંભવ નથી. ઐવેયકમાં ઉત્પન્ન થયેલા મિથ્યાદષ્ટિને આર્ત, રૌદ્રધ્યાન સંભવે છે.

અથ ૨૭—જીવે જે ગતિ જાંધી હોય તે ગતિનું જ આયુષ્ય બાંધે કે દેરકાર બાંધે?

ઉત્તર—આળા ભવમાં અનેક કારણોને લઈને જીવ ગતિનામકર્મ તો આરે પ્રકારનું બાંધે, પણ આયુ તો એક ગતિનું જ બાંધે અને તે ગતિમાં બંધ ત્યારે તે ગતિનામકર્મ ઉદયમાં આવે બીજી ગતિના નામકર્મ બાંધ્યા હોય તે અગાધાકાળ પૂર્ણ થયે વર્તતી ગતિના નામકર્મમાં સંક્રમીને ઉદયમાં આવે,

પ્રશ્ન ૨૮—હેમચંદ્રાચાર્યના મસ્તકમાં મણિ હતો તે તેમના જન્મ સાથે જ ઉત્પન્ન થયેલો કે બીજા કોઈ કારણે ઉત્પન્ન થયેલો સમજવો ?

ઉત્તર—એ મણિની ઉત્પત્તિ તેમના જન્મ સાથે જ થઈ હતી, તેમાં બીજું કારણ સમજવાનું નથી. એ ઉત્તમ પુરુષનું મહત્ત્વ સૂચવે છે.

પ્રશ્ન ૨૯—આરે નિકાયના દેવોમાં સામાનિક ને આભિયોગિક વિગેરે દેવો હોય છે તે તે જ નિકાયના સમજવા કે વ્યંતર નિકાયના સમજવા ?

ઉત્તર—તે તે નિકાયના સમજવા. વ્યંતરમાં વ્યંતરનિકાયના સમજવા

પ્રશ્ન ૩૦—શેરડીના રસથી બનેલા ગોળની ખાંડ જ ગોળવિગયનું નિર્વિયાતું ગણાય કે બીજી વસ્તુથી બનેલી ખાંડ ને સાકર પણ ગોળવિગયના નિર્વિયાતા તરીકે ગણાય ?

ઉત્તર—મારા ધારવા પ્રમાણે શેરડીના ગોળથી બનેલી ખાંડ અને સાકર જ ગોળવિગયના નિર્વિયાતા તરીકે ગણાય.

પ્રશ્ન ૩૧—કાર્યોત્સર્ગમાં ગણાતા નવકાર ને લોગસ્સ સમગ્રાધ્યાનમાં ગણાય કે નહીં ?

ઉત્તર—એ પ્રતિકમણની ક્રિયાની અંતર્ગત હોવાથી તેનો સંબંધ છ આવશ્યક સાથે છે, ખાકી પ્રતિકમણની ક્રિયા જ સમગ્રાધ્યાનરૂપ છે.

પ્રશ્ન ૩૨—પાશ્વિકસૂત્રની રચના ક્યારે થઈ છે ?

ઉત્તર—તેની રચના આવશ્યકસૂત્રની સાથે જ થયેલી છે.

પ્રશ્ન ૩૩—પ્રત્યેક વનસ્પતિકાયને જ પ્રત્યેકની સંજ્ઞા અપાય છે, બીજા છવોને કેમ અપાતી નથી ?

ઉત્તર—વનસ્પતિના બે પ્રકાર હોવાથી સાધારણથી બુદ્ધા પ્રકારની હોવાને લીધે પ્રત્યેક વનસ્પતિને તે સંજ્ઞા આપેલી છે. બીજા છવો માટે તેવા બે વિભાગ ન હોવાથી તેને પ્રત્યેક સંજ્ઞા આપવાની જરૂર નથી.

પ્રશ્ન ૩૪—ચૂનો નાખેલા પાણીનો કાળ પૂરો થયા પછી ફરી તે જ પાણીમાં ચૂનો નાખે તો કાળ વધે ?

ઉત્તર—ફરીને તેમા ચૂનો નાખવાનો જ નિવેધ છે; તેથી નાખવો જ નહીં.

પ્રશ્ન ૩૫—ધનંજયકોપમાં મત્સ્યને છ આખો કહી છે તે બરાબર છે ?

ઉત્તર—એવા કોઈ મત્સ્ય હોય તો તે મારા જાણવામાં નથી.

પ્રશ્ન ૩૬—એકેક રોમે પોણા બે રોગ કહ્યાં છે, તેના નામે શેમાં છે ? અને તેના અધિષ્ઠાયક કોઈ દેવ હોય છે ?

ઉત્તર—એનાં નામ લખાયેલાં જ નથી અને દરેક રોગના અધિષ્ઠાયક દેવ હોતા નથી.

પ્રશ્ન ૩૭—તેષદ્વિયમાં લીખે કહી છે તે ઉત્પન્ન થતાં જ ચાલે છે કે અમુક કાળ પછી ચાલી શકે છે ?

ઉત્તર—ઉત્પન્ન થયા પછી પર્યાપ્ત થાય ત્યારે એટલે અંતર્મુદ્ધૂર્તે ચાલી શકે છે.

પ્રશ્ન ૩૮—પુદ્ગળમાં વર્ણુગધાદિ બદલાય છે તે બધા બદલાય કે પ્રથમમાંથી કેટલાક રહે ને કેટલાક બદલાય ?

ઉત્તર—એનો નિરધાર નહીં. બાકી તો એકગુણના અનેકગુણ રસાદિ થાય છે. તદ્વત બદલાઈ જાય એમ કહેલ નથી.

પ્રશ્ન ૩૯—અભિગ્રહ પચ્ચખ્ખાણુની સ્થિતિ કેટલી હોય ?

ઉત્તર—તેનું પ્રમાણ ન હોય. કાળપ્રત્યાખ્યાન તંવકાન્શી વિગેરે છે તેનું જઘન્ય પ્રમાણ બે ઘડીનું કહ્યું છે. રાત્રિના પચ્ચખ્ખાણુ માટે કાળનું નિયમન કહેલું નથી.

પ્રશ્ન ૪૦—તીર્થંકરના કેશ ને નખ વધતા નથી તેમ બીજા કોઈના વધતા નથી એમ કહ્યું છે ?

ઉત્તર—તીર્થંકરના કેશ ને નખ અતિશયના કારણથી વધતા નથી. તેમ યુગલિકના જગત્પલાવે જ જન્મથી વધતા નથી, શોભીતા લાગે તેટલા હોય છે. અકવર્તીના નખ ને કેશ માણુરત્નના કારણથી વધતા નથી એમ લોકપ્રકાશાદિમાં કહ્યું છે. વળી આગળ ચાલતાં સીરત્નને પણ કેશ ને નખ વધતા નથી એમ કહ્યું છે, શોભીતા લાગે તેટલા જ રહે છે.

પ્રશ્ન ૪૧—તિર્યંચ ને મનુષ્ય સંજાંધી ગર્ભસ્થિતિ જણાવશે.

ઉત્તર—શ્રાદ્ધદિનકૃત્યવૃત્તિમાં કહ્યું છે કે-તિર્યંચણીને ગર્ભસ્થિતિ ઉત્કૃષ્ટ આઠ વર્ષની છે, મનુષ્યણીને બાર વર્ષની છે. આ કાર્મણુદિપ્રયોગજન્ય સમજવી. મનુષ્યણીનો ગર્ભ બાર વર્ષે ચ્યવીને પાછો ત્યાં ને ત્યાં ઉપજે તો બીજા બાર વર્ષ રહે તેની કાયસ્થિતિ ૨૪ વર્ષની કહી છે એક પુત્રને ઉત્કૃષ્ટ તવસો પિતા થાય એમ કહ્યું છે. પુરુષ ૭૫ વર્ષ પછી નિર્બીજ થાય છે. સ્ત્રી ૫૫ વર્ષ પછી ગર્ભ ધારણ કરતી નથી. આ સંખ્યા સો વર્ષના આયુષ્યને આશી સમજવી

સ્વપરદ્રવ્ય-વ્યાપાર

(ધાર તરવારની સોહલી દોહલી, ચૈદમા જિનતણી ચરણસેવા-એ રાગ)

પારકા દ્રવ્યનો, જેહ વ્યાપાર છે, તેથી તો લાલ ના થાય કાંઈ;
 વ્યાજની વેઠ ને, ખર્ચની ખાડમાં, પ્રાપ્તિ તો સર્વ જાયે તણાઈ. પારકાં ૧
 લેઈ પુદ્ગલ મૂડી, લવ જનરે ફૂડી, ખોટ વ્યાપાર તેં ખૂળ કીધા;
 મૂળ થોડું લઈ, વ્યાજ ખડોળું થયું, પ્રાંતમાં શૂન્યનો લાલ લીધા. પારકાં ૨
 પારકી મૂડીએ, નિશ્ચયે જૂડીએ, એહ લોકોક્તિ છે સાવ સાચી;
 તે જ લવજ્રમણમાં, તે જ અનુલવનમાં, તેથી પર પુદ્ગલે રહે ન રાચી. પારકાં ૩
 આત્મશુભાસમાં, પ્રગટ નિજ પાસમાં, ઋદ્ધિ પરિપૂર્ણ તેં તો ઉદ્ધાધી;
 મિથ્યામતિ પાશમાં, પારકી આશમાં, પારકા દ્રવ્યનો થઈ ઉમંગી. પારકાં ૪
 નાલિ કસ્તૂરી વસે, તોય વિજ્રમવશે, મૃગ સમ દશ દિશે દૂર દોડે;
 તેમ નિજ દ્રવ્યને, છોડી તું દોડીઓ, પારકા દ્રવ્યના હુટ દોડે. પારકાં ૫
 આત્મશુભાણના, પરમ નિધાનમાં, વિપુલ પોતાતણું ગુપ્ત ધન છે;
 સફશુક શોધીને, પાગી સફોધીને, જોજ સંશોધી જો મુક્તિ મન છે. પારકાં ૬
 જ્ઞાન-દર્શનતણી, મૂડી લઈ આત્મની, શુદ્ધ ચારિત્ર વ્યાપાર કર તું;
 ઋણ પર ફેડીને, ત્રોડી લવ-જેડીને, મુક્તિનો લાલ સ્વાધીન ધર તું. પારકાં ૭
 જગતજીવતાણી, મોહ-તમહારિણી, જ્ઞાનીની વાણીએ એમ ભાખ્યું;
 જાણી પરમાર્થને, સાધવો સ્વાર્થને, સત્ય મનનંદને નૂતન દાખ્યું. પારકાં ૮

ભગવાનદાસ મનમુખભાઈ મહેતા

મીઠા મોંની મીઠાઈ (અનુસંધાન ૫૪ ૩૬૬)

જો જન પામે પૂર્ણતા, તો ન કદી કુલાય;
 પૂરણ ઘટ છલકે નહીં, અપૂર્ણ ઘટ છલકાય. ૧૪
 પંડિતની લાતો લલી, જે લાતે ધર થાય;
 મૂરખની વાતો વડી, જે વાતે ઘર જાય. ૧૫
 પરનારીની પ્રીતમાં, લંપટ થઈ લોલાય;
 જર જશ ને જોળન ખૂએ, એ મૂરખનો રાય. ૧૬
 કરજ કરી ધન વાપરે, કુલાવ્યો કુલાય;
 વળતી વિમાસણ કરે, એ મૂરખનો રાય. ૧૭
 વિદ્યા પહેલી વય વિષે, જીજી વયમાં ધન;
 ન ગ્રહો ધર્મ ત્રીજી વયે, નિષ્કળ જોયું તન. ૧૮

કપુરચંદ ઠાકરશી

ધર્મનું માહાત્મ્ય

તદ્વસ્તુ ન ત્વિલોકે જિનધર્માત્તુ ભવેન્ન યત્સાધ્યમ્ ।

તદ્દુઃખં નો કિચ્ચિદ-સ્ય વિનાશો ન જાયતે ધર્માત્ ॥ ૧ ॥

સ્વર્ગ, મૃત્યુ અને પાતાલલોકની અંદર ઉત્તમમાં ઉત્તમ એવી કઈ વસ્તુ છે કે જે વસ્તુની સિદ્ધિ પરમાર્થી પુરુષે જાતાવેલ ધર્મથી ન થઈ શકે ? અથવા દુનિયામાં મોટામાં મોટું પણ એવું દુઃખ કયું છે કે જે દુઃખનો વિનાશ ધર્મથી ન થઈ શકે ? અર્થાત્ સંપૂર્ણ દુઃખનો વિનાશ કરી સંપૂર્ણ સિદ્ધિને આપનાર ધર્મ જ છે, ધર્મ કરતાં બીજું કોઈ ઉત્તમ વસ્તુ નથી અને ધર્મ કરતાં વધારે કોઈનું સામર્થ્ય નથી. ધર્મનું માહાત્મ્ય અકથનીય છે.

વિવેચન—સાધારણ રીતે માણસને એવી શંકા થાય કે ‘ધર્મ શા માટે કરવો જોઈએ ? ધર્મનું એવું શું ફળ છે કે જેની આશાએ ઐહિક સુખનો ભોગ આપી ચારિત્ર આદિ શ્રમ ઉઠાવવો ?’ આનો ઉત્તર ઉપર આપવામાં આવ્યો છે. ‘દરેક શુભ પ્રવૃત્તિનું ફળ દુઃખનો અસ્ત અને સુખનો ઉદય માનવામાં આવે છે. માણસ ખોરાક એટલા માટે લે છે કે ભૂખરૂપ દુઃખની નિવૃત્તિ થાય અને તૃપ્તિરૂપ સુખની પ્રાપ્તિ થાય. કડવી દવા એટલા માટે પીએ છે કે રોગના દુઃખની નિવૃત્તિ થતાં આરોગ્ય સુખનો ઉદય થાય. પૈસા મેળવવાનો પ્રયાસ એટલા માટે કરે છે કે દરિદ્રતારૂપી દ્રવ્ય-તંગીનું દુઃખ દૂર થતાં જોઈતી વસ્તુ મેળવી મુખી થઈ શકાય. ફળ, બે પ્રકારનાં છે: તાત્કાલિક અને કાળાન્તરલાવી. ખોરાકનું ફળ પહેલા પ્રકારનું છે, કારણ કે ખોરાક લીધા પછી તત્કાળ ભૂખની નિવૃત્તિ અને તૃપ્તિ થાય છે. દવા અને પૈસા મેળવવાની પ્રવૃત્તિનું ફળ તેટલું તાત્કાલિક નથી, કેમકે આરોગ્ય અને પૈસાની પ્રાપ્તિ તત્કાળ લાગે જ થાય; જોકે કાળાન્તરે તો થાય છે. ખેડૂત જમીનમાં બી વાવે છે તેનું ફળ બે-ચાર મહિના પછી મળે છે. માગી ઝાડ શેષે છે તેનું ફળ વરસો પછી મળે છે અને રાયણ જેવા કેટલાંએક ઝાડોનાં ફળો તેના વાવનારાને નથી મળતાં, કિન્તુ તેની સંતતિને જ મળે છે. એવી જ રીતે શોધોના સંબંધમાં ઘણા શોધકો શોધનો પાયો નાંખી ખ્યાતિ મેળવ્યા સિવાય એમ ને એમ દુનિયા છોડી ચાડ્યા ગયા, તેની શોધનું પરિણામ બીજા જ માણસોએ મેળવ્યું છે, તેમ છતાં તેવી પ્રવૃત્તિ હજી બંધ પડી નથી. આ જ તેઓની મહત્તાનું એક લક્ષણ છે. મહાન્ પુરુષો ઘણે ભાગે તાત્કાલિક ફળ કરતાં વિલંબે થતા ફળની કિંમત વધારે આંકે છે. મજૂરી દિવસના ફળનો જ વિચાર કરે છે, ત્યારે વેપારીઓ આખા વરસના ફળ ઉપર નજર ફેરવે છે. શોધકો એક શોધ પછવાડે આખી જિંદગી પસાર કરે છે તો પણ ફળ માટે આતુર થતા નથી. તેઓની આશાને, શ્રદ્ધા-વિશ્વાસ ઉપર પાયો નાંખેલો હોવાથી કાળાન્તરલાવી પણ સંગીન ફળવાળી પ્રવૃત્તિમાં તેઓ સતત મગ્ન રહે છે.

“સમયં ગોયમ ! મા પમાયણ !” “કર્મણ્યેવાધિકારસ્તે, મા ફલેષુ કદાચન ।”

“અર્થાત્ કર્તવ્ય જાતવવામાં એક સમયનો પણ વિલંબ ન કરવો; કામ કરવામાં જ માણસનો અધિકાર છે, ફળનો નિર્ણય કરવાનો માણસને અધિકાર નથી.”

આવા વાક્યો ઉપર ભરોસો રાખી, એહિક લાલચાઓને તિલાંજલિ આપી, મુરકેલી-લચી ધાર્મિક કાર્યો બુદ્ધિમાન પુરુષો ઉડાવે છે. માત્ર તાત્કાલિક ફળની જ શોધ કરનારા કદી પણ મહાન કાર્યો કરી શકતા નથી, તેમ મહત્ત્વદ પણ મેળવી શકતા નથી. એટલા માટે ધર્મનું ફળ શું છે ? એ પ્રશ્ન કરનારે માત્ર તાત્કાલિક ફળ ઉપર નજર ન રાખવી, કિન્તુ કાળાન્તરભાવી અદૃશ્ય ફળ સુધી દષ્ટિ લંબાવવી જોઈએ. દૃશ્ય અને અદૃશ્ય ઉભય પરિણામનું અવલોકન કરવું, એ જ નિર્ણય કરવાની ખરી રીતિ છે. ધર્મનું ફળ જો કે તાત્કાલિક પણ છે, કેમકે ધર્મ કરનારને તત્કાળ જ હૃદયની શાન્તિ મળે છે, અશુભ કર્મની નિવૃત્તિ થાય છે, તે ધર્મનું તાત્કાલિક ફળ છે; પણ તે દૃશ્ય નથી, અર્થશુધ્ધી જોવાય તેવું નથી, માત્ર પ્રજ્ઞા-અશુધ્ધી કે સ્વાનુભવથી જ ગમ્યમાન થાય છે. ધર્મનું ખરું ફળ અદૃશ્ય જ છે. ભવિષ્યમાં મળવાનું ફળ પણ વર્તમાનમાં તો અદૃશ્ય જ છે. તેમ છતાં પણ તે ફળ સંકુચિત કે સ્વરૂપ નહિ પણ અત્યંત વિશાળ હોય છે. ધર્મ જે ફળ આપે છે તે ફળ ખીણ કોઈ પણ વસ્તુથી મળી શકતું નથી. ફૂલની માળા-વસ્ત્ર-આભૂષણ-સ્ત્રી-પુત્ર-મિત્ર-દ્રવ્ય-વૈભવ વિગેરે સાધારણ પદાર્થોથી મળતા સુખની તો શી વાત કરવી ? પણ અસાધારણ પદાર્થો જેવા કે કામહૃદયા ગાય-ચિન્તામણિરત્ન-કંઠપટ્ટક-કંઠપલતા-પારસગણિ વિગેરે અઢોઢિક વસ્તુઓ જે ફળ આપે તેની સાથે પણ ધર્મના ફળની સરખામણી થઈ શકે તેમ નથી, કારણ કે તે પદાર્થો જે ફળ આપે તે પૌદ્ગલિક, એહિક, દુઃખગર્ભિત, સ્વદપકાળસ્થાયી અને વિનાશી હોય છે. ધારો કે કોઈને ચિન્તામણિરત્ન મળ્યું; તેના પ્રભાવથી ખાન-પાન-વસ્ત્ર-આભૂષણ-મહેલ-ગાગીયા વિગેરે ચિત્તિત પદાર્થો મળ્યા પણ તેથી શું ? તે માણસને મોત નહિ આવે ? તેનું શરીર રોગ અને જરાગ્રસ્ત નહિ થાય ? અશુભ કર્મોનો વિલય થઈને ચિત્તની પૂરે-પૂરી પ્રસન્નતા થશે ? નહિ થાય. જરા-રોગ-મૃત્યુ-અશાન્તિ વિગેરે જઘા ઉપદ્રવો ઉપલી વસ્તુઓની સાથે રહી શકે છે, જ્યારે ધર્મની સાથે તે ઉપદ્રવો રહી શકતા નથી. ધર્મ કાળાન્તરે જે ફળ આપે છે તે આત્મિક આનંદ છે, કે જે આનંદ અંત વગરનો શાશ્વત છે. તેની સાથે દુઃખનું મિશ્રણ હોતું નથી. અનેક જાતનાં દુઃખમાંનું કોઈ પણ દુઃખ રહેવા પામતું નથી. ધર્મથી મોક્ષની પ્રાપ્તિ થતાં જન્મ-જરા-મરણ-રોગ-શોક-આધિ-વ્યાધિ-પરતંત્રતા-ભય વિગેરે સર્વનો વિલય થઈ જાય છે. આ ફળ માત્ર એક ધર્મથી જ મેળવી શકાય છે. સ્વર્ગીય અને મોક્ષરૂપ ફળ ધર્મ સિવાય ખીણ કોઈ વસ્તુથી મેળવી શકાતું નથી. એટલા માટે ધર્મના ફળ સાથે કોઈ પણ ફળની સરખામણી થઈ શકે તેમ નથી. ધર્મનું સંગીન અને સંપૂર્ણ ફળ ભલે આ ને આ જિહ્વીમાં મળે નહિ, ભલે ભવાન્તરમાં તેની પ્રાપ્તિ થાય તો

પણ આણું ઉત્તમ અને સંગીન ફળ આપનાર ધર્મને માટે પૌણ્યલિંગ વસ્તુનો સર્વથા ભોગ આપવો પડતો હોય તો પણ બહેતર છે. સર્વને ભોગે પણ ધર્મનો સ્વીકાર કરવો. ધર્મનું ખરી લાગણીથી પાલન કરવું—નસેનસમાં તેના પ્રવાહને વહેવા દેવો. હાડની મજામાં પણ ધર્મનો રંગ લાગી જાય એટલે સુધી ધર્મની છાપ શરીર, મન અને આત્મા ઉપર પડવા દેવી. વળી કહ્યું છે કે—

દુર્ગતિકૃપપતતા-માલમ્બતમસ્તિ કિં વિના ધર્મમ્ ? ।

તસ્માત્કુરુ પ્રયત્નં, સમયેડતીતે પ્રયાસવૈફલ્યમ્ ? ॥

અર્થ—હે ભદ્ર ! દુર્ગતિકૃપપતતામાં પડેલા અથવા પડતા પ્રાણીઓને દુઃખમાંથી બચવા કે ઉપર આવવાને જો કોઈ પણ આલંબન હોય તો તે ધર્મ વિના બીજું કંઈ નથી. પૈસા-સત્તા-રાજ્ય-કુટુંબ કે બીજું કોઈ વસ્તુ સદ્ગતિમાં લાઇ જનાર નથી. દુર્ગતિમાંથી કાઢી સદ્ગતિમાં કે સુક્રિતમાં લઇ જનાર માત્ર ધર્મ જ છે, માટે હે ભગ્ય ! ત્યાંસુધી સમય અતુલ છે ત્યાંસુધી ધર્મને માટે ગમે તે પ્રયત્ન કર. સમય હાથમાંથી ગયો તો પછી પ્રયાસ નિષ્ફળ થશે અને પશ્ચાત્તાપ કરતા પણ ફરી સમય નહિ મળે, માટે લાંબો વિચાર ન કરતાં વગરવિલંબે શુભ પુરુષાર્થ કર. ફરી પસ્તાવો કરવો પડે નહીં તેવી દરેક ભાવની ગોઠવણ કર.

વિવેચન-ધર્મ શબ્દ ઘૂ ધાતુ ઉપરથી બનેલો છે. તેનો અર્થ ધારણ કરવું—ટેકો આપવો થાય છે. “ દુર્ગતિ પ્રવતત્પ્રાણિધારણાદ્ધર્મ ઇચ્ચતે । અર્થાત્ દુર્ગતિમાં પડતા પ્રાણીઓને ધરી રાખે છે, માટે ધર્મ કહેવાય છે. “ વચ્ચસદ્ધાવો ધમ્મો । ” વસ્તુનો સ્વભાવ એ જ વસ્તુનો ધર્મ શાસ્ત્રધારે દર્શાવ્યો છે. સ્વભાવ વસ્તુને પોતાના સ્વરૂપમાં ધરી રાખે છે. દરેક વસ્તુ પોતાના સ્વભાવથી જો પતિત થાય તો ત્યાં અસ્તવ્યસ્ત-અવ્યવસ્થા થાય છે. પૃથ્વી-જલ-અગ્નિ-વાયુ-આકાશ-નદી-સમુદ્ર વિગેરે પદાર્થો પોતપોતાના સ્વભાવમાં રહે છે તો જ દુનિયાનો વ્યવહાર સુવ્યવસ્થિતપણે ચાલે છે, પણ જો તે વસ્તુઓ પોતપોતાના ધર્મને-સ્વભાવને મૂકી દે તો એક ઘડી તો શું પણ એક સણભર પણ જગત ટકે નહિ. પૃથ્વી સ્થિરતાનો સ્વભાવ છોડી કંપવા માંડે, સમુદ્ર ભરતી-ઓટના સ્વભાવને મૂકી પાણી ફેલાવા દે તો પ્રાણીઓની કેવી દશા થઈ પડે ? એવી જ રીતે આત્માનો સ્વભાવ ધર્મસ્થિરતા-શાન્તિ-સમાધિ-જ્ઞાન-દર્શન-આદિરૂપ છે. આ સ્વભાવથી આત્મા ઉચ્ચગામી થાય છે, એટલું જ નહિ, પણ જન્મ-મરણ રહિત ધર્મ ભોક્ષમાં વિરાજે છે. તેથી વિપરીત-પુદ્ગલના સ્વભાવમાં પડી જાય અને પોતાના સ્વભાવથી પતિત બને ત્યારે ઉચ્ચગામી થવાને બદલે નીચગામી બને છે. સ્વર્ગ-ભોક્ષને બદલે નરકગતિ તિર્યચગતિરૂપ દુર્ગતિમાં પડે છે. આ વખતે દુર્ગતિમાં પડતા આત્માને બચાવવા ધર્મ સિવાય બીજું કોણ સમર્થ છે ? આ દુનિયામાં સદ્ગતિ અને સદ્વસ્તુઓ માત્ર ધર્મની શુભ છાયાના આશ્રયથી જ મળી શકે છે. તદુક્તમ્

ધર્માન્નમ કુલે શરીરપટુતા સૌભાગ્યમાયુર્વલં ।
 ધર્મેણૈવ ભવન્તિ નિર્મલયશો વિદ્યાર્થસંપત્તયઃ ॥
 કાન્તારાગ્ય મહાભયાગ્ય સતતં ધર્મઃ પરિત્રાયતે ।
 ધર્મઃ સમ્યગુપાસિતો ભવતિ દિ સ્વર્ગાપવર્ગપ્રદઃ ॥ ૧ ॥

અર્થ—ધર્મથી સારા કુળમાં જન્મ, નિરોગી શરીર, સૌભાગ્ય, લાંબી જિંદગી, ગળ-સામર્થ્ય, નિર્ભળ કીર્તિ, વિદ્યા, ધન અને સંપત્તિ મળે છે, અટવી-જંગલના વિષમ પ્રદેશમાંથી અને મોટી મુશ્કેલીઓમાંથી ધર્મ જ માણસને હુમેશાં બચાવે છે; ધર્મની સારી રીતે આરાધના કરવામાં આવે તો સ્વર્ગ અને મોક્ષને આપનાર પણ તે ધર્મ જ છે. ઘણા લોકો કહે છે કે નીતિથી વર્તીએ તો બસ છે, ધર્મની શી જરૂર છે? આ કથન એકદેશીય છે. નીતિનો પાથો ધર્મ ઉપર છે. પાયા વિના ઇમારત ટકે નહિ તેમ ધર્મ વિના નીતિ ટકી શકે જ નહિ. નીતિ એ સુવ્યવસ્થા છે, પણ ઉપર જણાવ્યું તેમ ધર્મ વિના વ્યવસ્થા થઈ શકતી જ નથી અને પ્રાણીઓ પોતાના આત્માને સુસ્વભાવમાં રાખી શકતા નથી, તેથી જ લડાઈ, મારફાડ, લૂંટફાટ વિગેરે અમાનુષી કાર્યો થાય છે અને નીતિનો ભંગ થાય છે. સુસ્વભાવમાં તેઓ રક્ષિત થયેલ હોય અને ધર્મની છાયાના આશ્રય નીચે રહેલ હોય તો કદી પણ તેવાં કાર્યો થાય નહીં. નીતિ માત્ર ઐહિક સમાજસ્થિતિનું રક્ષણ કરે છે, જ્યારે ધર્મ ઐહિક અને પારલૌકિક ઉભય સ્થિતિ સુધારે છે. ધર્મ સમાજને સ્વચ્છંદ, અન્યાય અને અધર્મનાં કૃત્રોધી બચાવે છે અને અશુભ કર્મના હુમલામાંથી આત્માનું રક્ષણ કરે છે. નીતિશાસ્ત્ર પણ ધર્મના કાયદાને પહોંચી શકતું નથી ત્યારે જ્ઞાતિ અને સમાજના કાયદાની તો શી વાત કરવી? ધર્મને કોઈ પણ પહોંચી શકતું નથી. ઉત્તમમાં ઉત્તમ વસ્તુ જો કંઈ હોય તો તે માત્ર ધર્મ જ છે. આવા ઉત્તમ ધર્મને મેળવવાનો અને વધારવાનો જ્યારે સમય મળ્યો છે, દરેક અનુકૂળ સામગ્રી મળી છે, છતાં જો આલસ્ય, પ્રમાદ, વિકૃતિ, નિન્દા, હિંસા, મૃવા, ચોરી, જારી, તુળા, ક્રોધ, માન, માયા, લોભ, ઈર્ષ્યા, અસૂચ્ય, કલેશ વિગેરે પાપો-દોષો સેવવામા વળત પસાર થાય તો તે એક મોટામાં મોટી ભૂલ થઈ ગણાય. આવી ભૂલમાં ન પડવા માટે ઉપસંહાર તરીકે કહેવામાં આવે છે કે “તસ્માત્ કુરુ પ્રયત્ન” હે ભદ્ર! તેટલા માટે તું પ્રયત્ન કર. થાક્યા કે કંટાળ્યા વિના મોક્ષના માર્ગમાં-ધર્મની સડક ઉપર સતત ચાલ્યા જ કર. લોકો શું કહે છે તેની જરા પણ દરકાર કર્યા વિના એ દિશાભિમુખ પંથ કાપતો જા. કહ્યું છે કે—

નિન્દન્તુ નીતિનિપુણા यदि वा स्तुवन्तુ, लक्ष्मीः समाविशन्तु गच्छन्तु वा यथेष्टम् ।
 अथैव वा मरणमस्तु युगान्तरे वा, न्यायात्पथः प्रविचलन्ति पदं न धीराः ॥ ૧ ॥

આ શ્લોકનો અર્થ વાગકે સ્થયમેવ વિચારવો.

સુનિ શ્રી વિદ્યાનંદવિજયજી

વ્યવહાર-કૌશલ્ય

લેખક-મૌકિતક

(૧૬૮)

તમે શેઠ હો તો, કોઈ કોઈ વાર જરા અધ થઈ જાઓ;
તમે નોકર હો તો, કોઈ કોઈ વાર બહેરા થઈ જાઓ.

દુનિયા આપણી ઈચ્છા પ્રમાણે ચાલતી નથી, ઈચ્છા પ્રમાણે ચાલશે એમ માનવું એ અલોકન તથા અજ્ઞાસની ખામી બતાવે છે જે જીવનને સુખી કરવું હોય તો સયમની ચોક્કસ જરૂર રહે છે સયમ રાખનામા ઈચ્છાશક્તિ પર મોટા કાબૂ રાખવો પડે છે ધારો કે તમે શેઠ છો તમારા હાથ નીચે કારકુનો, મહેતાઓ કે ધારી રસોયા વિગેરે છે તમે તેમને જનાર ધારો તો તેઓ તમારા મોડા કે વહેલા હુકમોને માને જ એમ તમે ધારો, એ જરા મોડા આવે કે તમે ધૂરાધૂવા થઈ જાઓ, એ જરા સ્વીન કરવા જાવ તો તમે તેને લાત લગાવો, એ રમ માગે તો તમે અકળાઈ જાઓ, એ ઘરે જાવે તો તમે તેને વિના કાગળે ઉત્તરગ કરાવો છત્રીથી નોકરોને મારતા શેઠને મેં જોયા છે, ગાળો દેતા શેઠને મેં સાંભળ્યા છે, નોકરોને યુનામ સરખા ગણતા શેઠોનો મને અનુભવ છે આમ ન શોભે આમ દુનિયા ન ચાલે, આમ વહેવાર ન નભે યાદ રહે કે નોકરને પણ જીવ છે, એને જીર્મિ છે, એને મોગ માણવાની ઈચ્છાશક્તિ છે, એનામા સત્ત છે, એને જીવનવહનમા કોઈ ટાંચ રથાને અને સમયે ઉદ્ધાસ ભોગવનાનો હક્ક છે એટલે જે તમારામા મનુષ્યપણું હોય તો તેની જીર્મિ, સગવડ અને સ્થિતિ મનજો અને કોઈ વાર હુકમનો અસ્વીકાર થાય તો આખર્ખીચામણ કરતા શીખો એમા તમે નિર્માલ્ય કે નકામા નહિ ગણાઓ એમા મરવાળે તમે નોકર સાથે ધરોમો સાધી રાજીશો, એમા તમારા સર ઉકળાટનું સમન થશે નોકર પણ અતે માણસ છે એને સગા, ઘર કે સમઘી છે એવું યાદ રાખજો તો તમે માનવી મગી હોવાન થતા જશો જરો આટલું શેઠ પ્રત્યે

નોકરે મનુષ્યવલાવની નિર્મળતા વિચારવી એ કોઈવાર આકળા થઈ જાય તો તે તરફ બેદરકારી કરવી, પણ ગતાવધી નહિ શેઠ પોતાના અન્નદાતા છે એવી વૃત્તિ ગણવી અને એની નમજાઈનો કે મનોવિકાગનો તેને બદલો આપવાને બદલે એની ખાલિશતા પર દયા ખાવી

આ રીતે સયમ કેળવવાથી શેઠ-નોકરની એકવાચ્યતા થઈ જાય છે અને ધર્ષણના પ્રમગો ઓઠા ગને છે અહીં જીવી જીવીને કેટલું જીવવાના ? તો પછી શેઠ શું અને નોકર શું ? ધણા શેઠને નોકર થતા જોયા છે અને કેટ નોખરા મોટગના માલેક થઈ મહેલાતોમા માણતા દેખાય છે, માટે જનાવગવણ છોડી સમ્મતા શીખો અત્યાગના જીવનકલમમા ક્યારે અને ક્યાથી ફરકો પડે તે કહી રાખવું નથી, પેઢીઓ સુધી ગૃહસ્થાઈ કે નોખરી ચાલુ

રહેતા નથી, તો પછી ઉદ્ધતાઈ કેમ જાગે? આત્મસંયમ રાખી જીવનક્રમ સુધારવો એ પ્રથમ કર્તવ્ય છે. સામા તરફ સેવક કે સેવક તરીકે ચીકાવા કરતાં જનસંભાવનો ઊંડો અભ્યાસ કરી પોતાની પ્રગતિ સાચા, સરલ અને વિશુદ્ધ માર્ગે કરવી એ તેમાંથી ફલિત થતું પશ્ચાત્ કર્તવ્ય છે. રોક હો કે નોકર હો, ગમ ખાતાં શીખો, માનવી યાઓ, જીવનની અસ્થિરતા સમજો અને ચારે બાજુએ ભજવાતાં નાટકને જુઓ. સંયમમાં કુશળતા છે, છૂટાં દાર મૂકવામાં મૂર્ખતા છે.

“If thou art a master, be sometimes blind; if a servant, sometimes deaf.”
FULLER (22-3-39) E. N.

(૧૬૯)

એડી સાથે એક વખતે એકઠી:વધારે ચિંતા વેંદારો મા. કેટલાકો તો ત્રવડી ચિંતા

કરે છે : ૧. ભવિષ્યમાં આવી પડશે એમ માની લે તે, ૨. ચાલુ ચિંતા હોય તે અને ૩. હવે પછી થવાની ગણતરી કરેલ તે.

ચાલુ મુંઝવણો ક્યાં યોડી છે કે ભવિષ્યની કલ્પનાઓ કરી નકામું દુષ્કર્મ કરે છે? આવારના જીવનક્રમહો, સામાજિક સંઘર્ષણો, પૂર્વ-પશ્ચિમના સંમેલનજન્ય ગૂંચવણો અને પરિવર્તનકાળની મધ્યમણી પૂરતી છે, એમાં વળી કલ્પનાઓદ્વારા કે ગણતરી કરીને શું થશે? એવી ચિંતા શા માટે કરે છે? નકામી ચિંતાનો અર્થ નથી કે પરિણામ નથી, જલદી કલ્પનાદ્વારા ચિંતા કરવાથી તો અક્રમમાં ચઢી જવાય છે અને એનો કાંઈ તાગ કે છેડો આવતો નથી. એક સુંદર અંગ્રેજી લેખ હમણા જ વાંચ્યો. તેનો લેખક જણાવે છે કે:— ‘ચિંતા કરવાના બે હેતુઓ હોઈ શકે : કાં તો તમે સફળ થયા હો, અથવા તમારા મનોરથ સફળ થયા ન હોય. જો તમારા મનોરથ સફળ થયા હોય તો ચિંતા કરવા જેવું કાંઈ નથી. જો તમારા મનોરથ સફળ થયા ન હોય તો બે વાતની વિચારણા કરવી ઘટે : કાં તો તમારી તબીબીયત સારી હોય અથવા તમે માલ્લ હો. જો તમારી તબીબીયત સારી હોય તો કાંઈ ચિંતા કરવા જેવું નથી. જો તમે માલ્લ હો તો બે વાતની વિચારણા કરવી ઘટે : કાં તો તમે સારા થઈ જશો અથવા તમે મરી જશો. જો તમે સારા થઈ જવાના હો તો કાંઈ ચિંતા કરવા જેવું રહેતું નથી. જો તમે મરવાના હો તો બે વાત વિચારવાની રહે : કાં તો તમે સ્વર્ગે જવાના અથવા નરકે જવાના. જો તમે સ્વર્ગે જવાના હો તો પછી કાંઈ ચિંતા કરવા જેવું રહેતું નથી. જો તમે સ્વર્ગે જવાના ન હો તો ત્યાં તમને તમારા એટલા જૂતા મિત્રો મળશે કે એની સાથે હાથ-મિલાપન કે નમસ્કાર, જીહાર કરવામાં જ તમારો એટલો વખત રસાર થઈ જશે કે, તમને ચિંતા કરવાનો વખત જ નહિ રહે; માટે શા માટે ચિંતા કરે છે? (Why worry?)’ આ પ્રમાણે વાત છે. ચિંતા, મુંઝવણ કરવાથી કાંઈ વળતું નથી. એ તો ‘પડશે એવા દેવાશે’ એવી વૃત્તિ રાખી વર્તમાનનો વિચાર કરવો. ‘આજે આજે ગોરણ જાગે.’ એ વાતમાં દમ છે. ચિંતાથી લોહી સુકાય છે, વિચારસંસ્પૃષ્ટી નિર્બળ બને છે; કાર્યપ્રવાહમાંથી રસ ઊડી જાય છે અને

ખોટા વલોપાત થાય છે. અમુક આમ યશ કે પેચો આમ બોલશે-દુકાળ પડશે કે લગાઈ યશે-આવા વિચારો નકામા છે, મનને ધુન્ધવનારા છે, પ્રગતિના વિરોધક છે અને આડે રસ્તે ઉતારનારા છે. આવી ચિંતામાં કૈંક ગાંઠ યથા ગયા છે, કેટલાકે આપઘાત કર્યા છે અને કેટલાકે વગર મોતે નાની વયમાં ચાલતા થઈ ગયા છે. ચિંતા કે મૂંઝવણ કરવી તે જ નકામી વાત છે, ભવિષ્યની ચિંતા અને કલ્પનાનાં જાળાં તો તોડવાં જ ધટે. ચિંતાને ચિંતા સમાન કહી છે, એનાથી આતુર્ષ ધટે છે અને ખોટી દુર્જનતા પ્રાપ્ત થાય છે. કુશળ માણસ વર્તમાનને ધન્ય માને, આવી પડે તે આનંદથી વેડી લે, ભવિષ્ય તેની પોતાની સંભાળ કરી લેશે એમ ધારે અને અહીં કોઈ અમરપટ્ટો લખાવીને આવેલ નથી એમ માની નિઃશંકતામાં શુભતાન રહે.

Never bear more than one trouble at a time. Some people bear three kinds—all they ever hope, all they have now and all they expect to have.
(19-1-39) E

(૧૭૦)

તમારા ધર્મમાં, તમારા કામમાં, તમે જ્યાં જાઓ
ત્યાં અને જે કરો તેમાં હુમેશાં સારું શોધો.

અને ખાસ કરીને તમે માણસોને મળો તેમાંથી સારું શોધી કાઢો.

કોઈ મૂખ પશુ ખરાબ તો શોધી શકે છે, ભૂલ કાઢી શકે છે.

તમે સારું શોધવાનું શીખો, કંઈગા કામની પાછળ સારી સુરાદો શોધી કાઢો.

આ લંબાણ વાક્યની પાછળ અતિ ઉન્નત ભાવના છે, એનો ભાવ સમજવામાં જરા પણ મુશ્કેલી પડે તેવું નથી. એને માટે એક પ્રખર તત્ત્વજ્ઞાનીએ કહ્યું છે કે:-

૧. નિર્ઘુણ તે ગુણવંત ન જાણે, ગુણવંતના ગુણ હોયમાં તાણે;
૨. રાગ ધરીને જ્યાં ગુણ લગ્નએ, નિરગુણી ઉપર સમચિત રહીએ;
૩. આપ ગુણી તે વળી ગુણરાગી, જગમાં તેહની કારતિ ગાજી.

સારો સત્જન તો ગુણ જોઈ રાજી રાજી થઈ જાય છે, એ ગુણ પર વારી જાય છે, એ ગુણ ઉપર શીદા થઈ જાય છે, એ ગુણીને જોળખી તેટલા પૂરતું તેવું સન્માન, તેની કદર અને તેની પ્રશંસા કરે છે. એ દેખીતા કંઈગા-રેગણીઆ કે અવ્યવસ્થિત કામની પાછળ જય કાંઈ સારો હેતુ હશે એમ ધારી તેની શોધમાં પડી જાય છે. એ માને છે કે કોઈ માણસ ખૂબી દાનતથી કામ કરતો હોય એમ ધારીને શા માટે ચાલવું ? કાગડો વિદ્યાને શોધે છે, હંસ મોતીને શોધે છે, તેમ સત્જન સારું જ શોધે છે; જ્યારે સામાન્ય વ્યક્તિ દરેક ટેકાણે દંભ, ખટપટ, જુદાણું, અપ્રમાણિકપણું જુએ છે. સારો મારગાહી હોય છે, ખરાબને આખી પાતમા બદલાઈ, વેગરે કે દેવને જ ખદલ આવે છે.

માટે દરેક કામમાંથી સર્વોત્કૃષ્ટ હોય તેને શોધો, દુઃખમાંથી પૂરા શોધવાની વૃત્તિ ન રાખો, પણ મરેલ કુતરાના દુર્ગંધી શરીરમાં રહેલ સરખી ને સ્વેત દાંતની પકિત જોઈને તેની પણ પ્રશંસા કરતાં થીજો. જે શોધશો તે મળશે. સંસારસમુદ્રમાં અમૃત પણ છે અને ઝેર પણ છે, પણ આપણે ક્યા બય સારુ ઝેરની શોધ કરવી ? ધરનાં કે બહારનાં માણસો સાથેના બ્યવહારમાં, પોતાના કામમાં કે સામાની વિચારણામાં, બોલવામાં, બેસવામાં, દોડવામાં કે ખેલવામાં સર્વત્ર સુંદર સર્વોત્કૃષ્ટ શોધો, રત્નો શોધશો તો રત્ન મળી આવશે. દુનિયા વાંઝણી નથી, આપણો પડછાયો સામે કે પડખે પડે છે. સામાના ઇરાદાની શંકા ઉઠાવવી કે અછતાં આળ કોઈ પર ચઢાવવાં-એ પોતાની લઘુતા કે અદ્વપતા બતાવે છે. પોતે ગુણવાન હોય તે પારકાના ગુણને પારખી શકે છે. ઝવેરાતની સાચી પરીક્ષા ઝવેરી જ કરી શકે. ગુણી હોય તેજ ગુણને ઝાળખે. સાચી સેવા મેળવવાના આ માર્ગ છે, આત્મ ઉત્તતિનો આ ધોરી રસ્તો છે અને કદાચ કોઈ વાર એ સીધા માર્ગે ગોથું પણ ખાઇ જવાય કે લપસી જવાય એમ જરા વખત માટે લાગે, તો પણ એને પરિણામે પવિત્ર ગંગાના વિશુદ્ધ પ્રવાહમાં પાત થાય છે અને તે પણ પુણ્યની નિશાની છે એમ સમજવું. સાચો ગૃહસ્થ સર્વ કાર્યમાં, બ્યવહારમાં કે વાતચીતમાં સોલું જ શોધે અને સોનામાં રાગે-એમાં જ ખરું દૈશદ્ય છે.

“ Always look for the best-in your homo, at work, wherever you go and in all you do. And most of all look for the best in the people you meet. Any fool can see the worst. Any fool can find fault. Learn to see the best, to dig out the good intentions behind a clumsy deed. ”

(13-4-89) E. N.

શ્રી આદ્યદ્વિનકૃત્યની માટી ટીકામાં ૬૨ પ્રકારના પુત્રો જણાવ્યા છે.

૧ આત્માથી થયેલ તે આત્મનઃ	૬ પુત્રની જેમસ્નેહથી હૃદયમાં પ્રિય લાગે તે ઔરસ
૨ દેવરાદિથી થયેલ તે ક્ષેત્રજ	૭ શરવીર માણસે શરવીરપણાના આચરણ-વડે શરવીરને પુત્રપણે સ્વીકાર્યો હોય તે શૈંડીર
૩ પુત્રપણે આવેલો તે દત્તક	૮ જોગનાદિવડે પોપણ કરાયેલો તે અનાય
૪ વિનયથી શિક્ષણ અપાયેલો અથવા પડિત કરેલો તે વિશ્વક	૯ માનતાથી થયેલો તે ઔષધાચિત અથવા સેવા કરનારને પુત્રપણે સ્વીકારેલો તે ઔષપાતિક
૫ વાયાળપણે પુશામત કરીને પુત્રપણને અંગીકરે ને મૌખર	૧૦ મુનિનો અતેવાસી તે શિષ્ય

સામાયિક, પ્રતિકમણ ને નમુકારસહીનો જઘન્ય કાળ

- ૧ સામાયિકનો જઘન્ય કાળ એક મુહૂર્તનો એટલે બે ધડિતો
- ૨ પ્રતિકમણ સામાયિક લઈને જ કરાય છે, તેથી તેનો પણ જઘન્ય કાળ ૪૮ મિનિટનો (ત્યાર અગાઉ પ્રતિકમણ પરાય નહીં.)
- ૩ નમુકારસહીના પચ્ચપ્પાણુનો જઘન્ય કાળ સર્વોદય પછી ૪૮ મિનિટનો. ત્યાર અગાઉ પચ્ચપ્પાણુ પરાય નહીં.

અક્ષરમાલા

(૪) ઉ, ઊ

ઉતાવળે આંખા ન પાકે.

કૂતરાની પૂંછડી જમીનમાં દાટો તો ચ વાંકી ને વાંકી જ રહે.
ખુશમિળજ સહુને ગમે છે.

ગુણનો આદર સર્વત્ર થાય છે.

ધૂવડ દિવસે ન દેખે એમાં સૂર્યનો શું દોષ ?

ચૂપ રહેવાથી મૂર્ખતા પ્રગટ થતી નથી.

છૂંદું મૂંઢેલું મન વિચારતરંગને ઘોડે ચઢી દોડે છે.

જૂનું તે સોનું. (Old is gold.)

કુકાવનાર હોય તો દુનિયા જરૂર કુકી પડે છે.

ટકડો ફેંકવાથી શ્વાન પણ પૂંછડી પટપટાવે છે.

હૂમરી-ખમાચ-કેદારો ઇત્યાદિ રાગોનું જ્ઞાન મનુષ્યને જરૂરી છે.

કુકર ઉત્તમ વસ્તુને છોડી વિજ્ઞાને ખાવા ઇચ્છે છે.

ઢૂંકડેથી મળે તો આથે ન જલું.

તુષ્ટમાન થયે ફળ ન મળે અને રુષ્ટ થયે કાંઈ હરી ન શકે તેવા
મનુષ્યની તુષ્ટતા કે રુષ્ટતા શું કામની ?

થૂંકચું ગળાવું નથી.

દૂધનો દાઝેલ હાથ પણ ફૂંકીને પીએ છે.

ધૂળની પણ કોઈ પ્રસંગે જરૂર પડે છે.

તુકસાન ખમીને પણ સજ્જનો દલહ ચવા દેતા નથી.

પુરુષનું ભાગ્ય, સ્ત્રીનું ચરિત્ર અને રડતા બાળકના કારણની ખબર
પડતી નથી.

કૂલ જેવી સુકુમાર સતીઓ પ્રસંગે વજ્ર જેવી દઢ બને છે.

ભુભુક્ષિત માણસ ક્યું પાપ કરવા નથી પ્રેરાતો ?

ભુખખળે પૂર્વના ક્ષત્રિયો રાજ્ય લેતા હતા.

મૂળ વિના શાખા ક્યાંથી હોય ? (મૂલં નાસ્તિ કુતઃ શાખા ?)

રૂણ સહિતનું શવતર દુઃખદાયક છે.

લૂણ વિનાનું ભોજન વ્યર્થ છે, અતિ લૂણવાળું ભોજન પણ વ્યર્થ છે.

શુશ્રૂષાનો મહાશુભ કોષ્ટકમાં જ વિકસેલો હોય છે.

સુકવિતા અને સુકાન્તા કોષ્ટકને જ લબ્ય થાય છે.

હુકાનું સ્થાન વર્તમાનમાં બીડીએ લીધું છે.

સુધાતુર મનુષ્યનાં બળ અને તેજ હણાઈ ગય છે.

(૫) એ

એકલા આવ્યા છીએ ને એકલા જવાનું છે.

કેળાની છાલ પતન કરાવવામાં કુશળ છે.

એકલ જગતનો તાત ગણાય છે.

ગેલ કરતું બાળક કોને ન મને ?

ઘેરઘેર માદીના ચૂના હોય છે.

ચેતતા નર સદા સુખી.

છેતરનાર જ આખરે છેતરાય છે.

જેલ પણ ભાગ્યવાનને મહેલમાં પરિણમે છે.

ઝર પણ ભાગ્યસાક્ષીને અમૃત સમ બને છે.

ટૂંક પડી હોય તેને ટાળવાનો ઉપાય બહુ દુષ્કર છે.

ઠેમ લાગવાના નાના નિમિત્તથી પણ ક્યારેક મૃત્યુ નીપજે છે.

ડેણ (ડાકણ) ને મોઢે ડેણ (ડાકણ) ન કહેવી.

ઢેઢ આદિ જાતિથી ચાંડાળ છે, પણ કર્મચાંડાળ તેથી પણ ખૂંટો છે.

તેરનો આંક પશ્ચિમના દેશોમાં ખૂબ અપશુકનિયાળ ગણાય છે અને

આપણે ત્યાં સારો ગણાય છે.

ચલીનું મોં પછાળું રાખો તો જગત દાસ થતું આવશે.

દવાદારને સ્વપ્ને પણ શાંતિ ક્યાંથી સંભવે ?

ધેનુ-ગાય એ જનેતા સમાન ગણાય છે.

નેળના ગાડાં નેળમાં રહેતાં નથી.

યોગડે પગ ને ધણ ઉપદેશ યદ્ય શકે નહીં.

દ્રેશનના કંદથી અનેક અનિષ્ટો ઉપજ્યાં છે.

એ બૈરીનો પતિ મુખે મુતો નથી.

ભેળા યદ્ય વણાએલા તાંતણાએ રજગુ (દોરગ) રૂપે યદ્ય હરિતને પણ
બંધન કરે છે.

મેલી રમત એ આજકાલના રાજનીતિજ્ઞોનું બળવાન શસ્ત્ર છે.

રેતીમાં નાવ ચલાવવામાં ખૂબી છે. (પાણીમાં તો સૌ ચલાવે છે.)

લેલાણુ વૈષ્ણ, વકીલ અને બાજબાહિ વેપારી આદિથી બચવામાં સાર છે.

વેરથી વેરની વૃદ્ધિ થાય છે, પ્રેમથી વેર શાંત થાય છે.

શર ઉપર સવાશેર પણ હોય છે.

મેકેલ પાપ પર પાટુ મારવામાં મું બહાદૂરી છે ?

હુયોપાદેય-હોડવાનો અને મહણ કરવાનો વિવેક જરૂરી છે.

ઝેરપણું-જાણપણું જગતમાં બહુ દુર્લભ છે.

રાજપાલ મગનલાલ વહોરા

પ્રભાવિક પુરુષો ચેડા મહારાજ

(૯)

ચેટક મહારાજને માર્ગમાં પ્રભુશ્રી મહાવીરદેવનાં વચનો વારંવાર યાદ આવવા માંડ્યાં અને એ ઉપર તેમણે પુષ્કળ વિચારણા કરી. ઉપાડવા ધારેલો મગધ-રાજ સાથેનો સંઘ્રામ એમાં અથ્ર લાગ લજવી રહ્યો. એના નિમિત્ત કારણ સમી સુન્યેષા સંસાર લ્યજી જવાનો નિરધાર કરી ચૂકી છે અને પુત્રી ચેલણા તરફથી પણ કંઈ સમાચાર નથી. તેણીએ મગધેશને રાજપુત્રીથી સ્વામી તરીકે સ્વીકારેલ છે કે તેણીના પર સ્વામીત્વપણું જળજળરી-થી લાદવામાં આવ્યું છે એ સંબંધી પણ કંઈ હેવાલની પ્રાપ્તિ થઈ નથી. એવા સદ્વિધકાળમાં સમાનધર્મીનો જેની સાથે નાતો છે એવા એક આગેવાન રાજવી પર હલ્લો લઈ જવો એ ક્યાં સુધી લાજિમ છે એ પણ ણાસ વિચારવાનું છે.

આમ વિચારમગ્ન દશામાં જેતું મન પૂર્ણપણે લીન થયેલ છે એવા મહારાજ ચેટકે મહાલયના આંગણમાં પગ મૂક્યો ત્યાં એક પ્રતિહારીએ આવી જાળર આપ્યા કે ‘ મગધદેશમાંથી એક સંદેશવાહક આવી આપ સાહેબને મળવાની માર્ગપ્રતીક્ષા કરી રહેલ છે. આપ સાહેબ ઉદાનમાં દેવવંદનાથે સિધાબ્યા હોવાથી અને પાછા આવતાં આપશ્રીને વિલંબ થશે એમ ધારી મેં તેને અતિથિ-ગૃહમાં ઉતારો આપી આવશ્યક કાર્યોથી

પરવારી દેવાની સર્વ સગવડ કરાવી દીધી છે. એની સાથેની વાત પરથી સમજાય છે કે તે રાજગૃહીથી ત્વરિત ગતિએ કૂચ કરી આવેલ છે અને મહામંત્રી અભયકુમારના પત્ર ઉપરાંત રાજકુમારી ચેલણા જાહેનનો પત્ર પણ લાવેલ છે. ’

અહા ! પુણ્યશ્લોક પરમાત્માની આહ્વાદકારી વાણીના શ્રવણ પછી મારા અંતરમાં કેાઈ અનોખો પ્રકાશ પથરાઈ રહ્યો છે. એક પછી એક સમાચાર પણ એ પ્રકાશને વધુ સતેજ કરે તેવા મળ્યે જાય છે. મારો પુન્યપુંજ હજી તફન ખલાસ નથી થઈ ગયો. મારે એમાં સુકૃતસંજ્યા વધારી ઉમેરો કરવો જરૂરી છે. પ્રભુ-દેશનાનો પણ એ જ ધ્વનિ છે. આમ આંતરિક વિચારણામાંથી જાગી જઈ અનુચરને આજ્ઞા આપી કે ‘ મધ્યાહ્ન પછી, લોજન-કાર્યથી પરવાર્યા ગાદ થોડોક આરામ લઈને, તેમને અંતઃપુરના મસલતગૃહમાં તેડો લાવજો. ’

ન્યાં લાણા પર બેસી આ સમાચાર ચેટક ભૂપ, સતી દેવીને જણાવે છે ત્યાં સંઘ્રામનો લય નષ્ટ થવાની જાણે પૂર્વથી જ આગાહી ન થઈ હોય તેમ એમણે કહ્યું કે-‘ મહારાજ ! હું તો ચરૂથી કહેતી આવી છું કે આ જનાવ પાછળ રક્ત-સરિતા વહેવડાવવાનું કંઈ જ પ્રયોજન નથી. ’

લોજનકાર્યથી પરવારી, જરૂરી આરામ લઈ, જ્યાં મહારાજ તેમ જ મહારાણી સુજ્યેષ્ઠાકુમારી સહિત મસલત-ગૃહમાં પધારે છે, ત્યાં ચોપદાર મગધથી આવેલ અતિથિને માનપૂર્વક હાજર કરે છે. એ દંડવત્ પ્રણામ કરી, હસ્ત જોડી પોતે આશુલ સંદેશ-પત્રો મહારાજ ચેટક સમક્ષ રજૂ કરે છે.

“જ્ઞાતપુત્ર શ્રીમહાવીર દેવના પરમ ઉપાસક, ગણરાજ્યનલોભણિ વૈશાલાપતિ મહારાજ ચેટકરાજની સેવામાં. મગધ દેશના પાટનગર રાજગૃહીના સ્વામી ભંજાસારપુત્ર અભયના હાર્દિક નમસ્કાર.

આપશ્રી સાથે પ્રત્યક્ષ પરિચય નથી. પત્રથી મળવાનો પણ આ પ્રથમ પ્રયાસ છે અને તે સફારણુ છે. જેને આપ સહિત જનતાનો મોટો ભાગ એક અપહરણુ માને છે એ ખરી રીતે અપહરણુ નથી, પણ એક પ્રણય-કિસ્સો છે અને ધર્મ-નીતિના કાંટે તોળવામાં આવે કે દ્વાત્રધર્મના નિયમ પ્રમાણે ચકાસી જોવામાં આવે તો એમાં અણુગતું કંઈ જ નથી. એનો સવિસ્તર હેવાલ માતૃશ્રી ચેલણાના પત્રમાંથી મળશે. મારે આપશ્રીને એક જ વાત વિદિત કરવાની છે કે આ સારાયે જનાવમાં મેં જો કે પ્રત્યક્ષપણે ભાગ લીધો નથી, છતાં સાચી રીતે એનો કર-વૈયો હું જ છું, એટલે એમાં જે કંઈ દોષ-યુક્ત જણાય તેની જવાબદારી મારે શિર આવે છે; પણ મારી દૃષ્ટિએ મારું કાર્ય મને તો નિર્દોષ જણાય છે. એક તરફ

પરમાત્મા શ્રીવર્ધમાનના આપ જેવા અનન્ય ઉપાસકને, કુટુંબીતાના આંકડા મૂકવા જોયા, ણીજી તરફ કુમારી સુજ્યેષ્ઠાના કલામય ચિત્રદ્વારા પિતાશ્રીને વિહ્વળ જનેલા નિરખ્યા. વીતરાગના અદના સેવક તરિકે આ વિરુદ્ધ દશામાં ગતિવંત થયેલો પ્રવાહ સાંધવામાં મને યુદ્ધ અને એની પાછળ હજારોનો રક્તપાત વાસ્તવિક ન લાગ્યો. વળી પિતાશ્રીનો પ્રેમ જળવત્તર હોય, છતાં જો સુજ્યેષ્ઠા પોતે પસંદ ન કરતી હોય, તો પિતાશ્રીની લગની એકપક્ષી લેખાય અને નૈતિક ધોરણે પણ નકામી ગણાય. એ સર્વનો જીકેલ આજુવા આપના પાટનગરમાં-આપના જ મહેલની સમીપમાં-સૌગંધિકના સ્વાંગમાં હું એક જાણીતા વેપારી તરીકે વસ્યો. આપની પુત્રી સુજ્યેષ્ઠાકુમારીનું દાસી મારફતે મન પારખ્યું અને તેણીની સંગતિપૂર્વક ઉભય પ્રેમીઓનો મેળાપ થાય, રક્તનું ટીપું પડે નહીં, વૈર ઉફાલે નહીં-એવા ઉમદા દૃષ્ટિજિન્દુથી કળથી કામ લીધું. સુરંગની યોજનાનો નિર્માતા હું જ છું. પ્રત્યક્ષપણે કામ કરવાના શુનાળદલ નસિયત મને જ થવી ઘટે. સુજ્યેષ્ઠા-કુમારીને મેં નજરે જોયાં નથી, છતાં તેમનું ચિત્ર તો હું પિતાશ્રી પાસેથી લાગ્યો હતો; પણ ચેલણાકુમારીને તો મેં નજરે જોયાં, એટલે ઉભયના ચહેરામાં એટલું જાણું મળતાપણું છે કે ભલભલો ચતુર પણ ભુલામણીમાં પડી બાય. આ કિસ્સામાં પણ તેવું જ જાનવા પામ્યું

છે. ગોઠવણ પ્રમાણે કાર્ય જલદી અને વખતસર ઉકેલવાનું હતું. જે કે એ સુજળ ઉભય પક્ષોએ કામ કર્યું, પણ સુજ્યેષ્ઠાકુમારીનું અલંકાર લેવાના ગિયે પાછા ફરવું અને મારા પિતાશ્રીનું ચેલણાકુમારીને સુજ્યેષ્ઠા કહી રથ ઉપાડવો-આ બનાવ એવી રીતે બની ગયો છે કે એમાં કોઇની ભૂલ શોધવા કરતાં કુદરતની કરામત તરીકે એની નોંધ લેવી વાસ્તવિક છે. અચાનક રીતે ચેલણાકુમારીને ઉપાડી લાવ્યા, અંગરક્ષકોની આહુતિ અપાઇ, માટે લગ્ન કરી લેવા-એવું પિતાશ્રીનું કે મારું મંતવ્ય ન હોતું જ. આપની માફક અમારાં હૃદયમાં પણ શ્રી જ્ઞાતપુત્રનાં કિમતી વચનો સ્થાન પામ્યાં છે. ધર્મ-અધર્મનો વિવેક અમને પણ છે. ચેલણાકુમારીએ સર્વ વૃતાન્ત જાણી જ્યારે પોતાની ખાસ ઇચ્છા દેખાડી ત્યારે જ પ્રેમસૂત્રની ગાંઠ બંધાઇ છે. તેમનો આ સાથેનો પત્ર એ વાત જણાવશે, આજે મારા અંતરમાં મારી જનેતા કરતાં પણ તેમનું સ્થાન અનેાણું અને અદિતીય છે. મારા માતૃશ્રી જેટલું જ બહુમાન તેઓ સાવકી મા હોવા છતાં હું તેમના પ્રતિ ધરાવું છું, અને એ ભાવના અને તેઓની વિચક્ષણતા અને સ્નેહવૃત્તિમાંથી સહજ ઉદ્ભવી છે.

આ પત્ર કેવળ વસ્તુસ્થિતિનું સાચું બ્યાન રજૂ કરવા પૂરતો લખ્યો છે. એ આપશ્રીને કોઈ રીતે બંધનકર્તા નથી જ.

“સેવક અભયના દંડવત્ પ્રણામ”

“મૂન્ય પિતાશ્રી, વહાલી માતૃશ્રી, ભગિની સુજ્યેષ્ઠા આદિ સ્વજન વર્ગની સેવામાં.

રાજગૃહીનગરીથી લિં આપની નાની પુત્રી ચેલણાના બહુમાનપૂર્વક નમસ્કાર અવધારશે. આપ વહીવટની આજ્ઞા સિવાય મેં જે પગલું ભર્યું છે તે મારી દૃષ્ટિએ ભૂલભર્યું નથી, છતાં આપની નજરે દોષયુક્ત જણાય તો તે માટે આપ સર્વની ખાસ કરી મોટી બહેન સુજ્યેષ્ઠાની-ક્ષમા ચાહી આ બનાવ પાછળ જે સત્ય છુપાયું છે તે નિમ્ન શબ્દોમાં રજૂ કરું છું.

મગધેશ અને વૈશાલીપતિ ધર્મના કાંટે તોળતાં એક જ પિતાના પુત્ર સદૃશ પરમાત્મા શ્રી વર્ધમાનસ્વામીના ચૂસ્ત ઉપાસકો છે. આપણા અંતઃપુરમાં ભગિની સુજ્યેષ્ઠાએ પેટી તાપસીને વાદમાં પરાજય પમાડ્યો હતો ત્યારથી તેણી (તાપસી) બહેન સુજ્યેષ્ઠાને સંકટમાં નાંખી વૈર વાળવા ઇચ્છતી હતી. એને કાને મગધના દૂતને પિતાશ્રીએ ના પાડી વિદાય આપી એવી વાત આવતાં જ તેણી સીધી રાજગૃહ આવેલી અને સુજ્યેષ્ઠાબહેનનું સુંદર ચિત્ર જેના પર દોરેલું છે એવો પદ મહારાજ શ્રેણિકને બતાવેલો. એ જોતાં જ રાજવીનું ચિત્ર વધુ વિદુષળ ગન્યું. લોકવાયકા કરતાં ચિત્રિત સુજ્યેષ્ઠા તેમને અતિ સૌન્દર્ય-પૂર્ણ લાસી. એના સમાગમ વિના જીવન નિરસ લાગ્યું. સ્નેહમાં કે દ્રેષમાં પૂર્વ-સંચિત કર્મો ઠીક ઠીક લાગ લગ્નવે છે-એ આપ સરખા ધર્મના અભ્યાસીઓથી

અબલુનું નથી જ. પિતાશ્રીના મનોરથની પૂર્તિ થાય, મોટાં રાજ્યો વચ્ચે વિના કારણ રક્તપાત ન થાય-એ ભાવનાથી વીતરાગધર્મના અનન્ય ભક્ત, મંત્રીશ્વરમાં જેનું સ્થાન મુખ્ય છે એવા અભયે જે યોજના આદરી હતી તે હવે તો જગ-ભહેર મધ ચૂકી છે. તેમના પત્રથી પણ એનું પૂર્ણ સ્વરૂપ આપ જાણી ચૂક્યા હશે, એટલે એ વાત લંગાવતી નથી.

મહારાજ શ્રેણિકને પ્રેમ બહેન સુનયેષા પર સંપૂર્ણ હતો એટલું જ નહિ પણ સાચો હતો. તાપસીએ વાત વેર વાળવાની કૃપિએ મૂકેલી, પણ ચૂસ્ત જૈનધર્મી રાજવીને મન વાદમાં પરાજય પમાડનાર કુમારિકાને માત્ર નયણે નિર-ખવાના જ નહિ, પણ જો શક્ય હોય તો ચેતાની સહચરી બનાવવાના બીજા-રોપણ ત્યારથી જ થયેલાં. વળી એ પણ એટલું જ સાચું છે કે જ્યાંસુધી મેં સ્વપ્નને મારું નામ ચેલણ ન જણાવ્યું ત્યાંસુધી તે તો મને સુનયેષા જ સમજતા હતા. એકેરાની સાદૃશ્યતાથી આ છબરડો વળી ગયો. યોજકની ખાસ સૂચના હતી કે એક ક્ષણનો પણ નિર્ધારક વિલંબ ન કરવો, એટલે સુનયેષા બહેનના પાછા ફરવા અગાઉ રથ ઉપાડ્યો. હું ચેલાવા પ્રયાસ કરું તે પૂર્વે તો અધોની ગતિ વધી પડેલી. મારો અવાજ અરણ્યરોડન સમ નિવડ્યો. સુનયેષા બહેનને છોડી મારો એકલા જવાનો ઇરાદો નહોતો. હું તો આ ગોઠવણથી તદ્દન અબલુ હતી.

કેવલ કુતૂહલવૃત્તિથી અચાનક તે દિવસે તેમની સાથે જોડાઈ હતી.

મગધની હદના એક વિસામે પિતા-પુત્ર માળ્યા અને આ વાત ઉઠેલાઈ ત્યારે સાચી સ્થિતિનો ઘટસ્ફોટ થયો. મને કહેવામાં આવ્યું કે મારી ઇચ્છા જો વિશાલામાં પાછા ફરવાની હોય તો માનપુરસ્સર પહોંચાડવામાં આવશે, પણ સુનયેષા બહેને આ યોજનામાં લગ્નવેલો ભાગ પૂર્ણપણે જાણ્યા પછી મને પાછા ફરવું યોગ્ય ન લાગ્યું. ઉભય રાજ્યો વચ્ચેના મતફેરથી જો હું પાછી ફરીશ તો મગધદેશને કેવળ નિરાશા જ પ્રાપ્ત થશે એમ ચોક્કસ દેખાયું. આવો પ્રેમી સાથીદાર શુભાવવાનું પણ મને ગમ્યું જ નહીં. સાહસિક ને સમાનધર્મી ભક્તાર સૌ કોઈ યુવતીને ગમે. મેં મારી આંતરિક ઇચ્છાથી તેમને પતિ તરીકે સ્વીકાર્યા. સુનયેષા બહેનની જગ્યા આજે પણ ખાલી છે. તેમની ઇચ્છા હોય તો સન્માન, સાથે તેડાવવાનો પ્રણંદ કરવા હું તૈયાર છું. તેમની અવેળમાં મેં આ સ્થાન કાયમ માટે સ્વીકાર્યું છે. આ જીવનભરમાં એમાં તલમાત્ર ફેરફાર થઈ શકે તેમ નથી. રાજપુત્રીથી સંધાયેલ સંબંધમાં વડીલ-વર્ગ કંઈ અચુક્ત નહીં લેખે અને આ પુત્રી પર પૂર્વવત્ત સ્નેહની મીઠી છાયા આજ રાખશે એ જ અભ્યર્થના.”

અદ્યપયસ્કા ચેલાશુના
આપ સર્વના પાદારવિંદમાં પુનઃ પ્રણામ
—(આજ)
ચોકસી

પુસ્તકોની પહેાંચ

૧ થી ૫ આ છુકો ભાષ શભુલાલ જગશી તરફથી ભેટ તરીકે મળી છે

(૧) ગોદાન—ઉત્તગર્ધ-લેખક પ્રેમચંદ્ર અનુનાદક માણિકલાન ગોવિંદનાથ જ્ઞેશી, પ્રકાશક ગુર્જર અચરત્ન કાર્યાલય. કિ રૂ ૨-૮-૦ (લેખકની કનમ કસાયેલી હોવાથી ખાસ વાચના લાયક છે)

(૨) કાળીયાર અને બીજી પ્રાણીકથાઓ—લેખક મનુભાઈ જ્ઞેધાણી, પ્રકાશક ગુર્જર અચરત્ન કાર્યાલય આ છુકમા કાળીયાર વિગેરે નવ પ્રકારના પ્રાણી ઓની ખાસ જાણવાલાયક હકીકત આપેલી છે તેમાથી ઘણુ જાણનાનું મળી શકે તેમ છે કિ રૂ ૧-૮-૦

(૩) શરદ બાબુની બાળવાતો—અનુવાદક ગમણનાથ પી સોની પ્રકાશક ગુર્જર અચરત્ન કાર્યાલય પ્રારભમા અનુનાદક શરદ બાબુનું ચરિત્ર વિરતારથી આપ્યું છે વાચના લાયક છે વાતો ૫ છે કિ રૂ ૧-૮-૦

(૪) ચાલો ગામડામા—લેખક સોમાભાઈ ભાવસાગ, પ્રકાશક ગુર્જર અચરત્ન કાર્યાલય કિંમત ચાર આના ગામડાનું નિર્દોષ જીવન સારુ આલેખ્યું છે

(૫) રજપુતાણી અને બીજી વાતો લેખક વૂઝકેતુ પ્રકાશક ગુર્જર અચરત્ન કાર્યાલય કિંમત બે આના પૃષ્ટ ૪૮ ની આ નાની નાની વાતો વાચના લાયક છે

૬ આચાર્ય શ્રી હમારનાતિપ્રણીત શ્રી તત્ત્વતર્કમૂત્ર નિવેચન સહિત—જ્ઞેનાચાર્ય શ્રીઆત્માનંદ જન્મ શતાબ્દિ સ્મારક ૬૩ તરફથી પ્રકાશક મોહનલાલ દીપચંદ ષોક્ત્રી લેખક પડિત સુખનાથ મધવી હિંદી ભાષા ને શાસ્ત્રી ટાઇપમા બહુ પ્રનાસપૂર્વક તૈયાર કરીને બહાર પાડેન છે પ્રારભમા અથપગિચા લેખકમહાશયે બહુ વિસ્તારથી આપેલ છે તે ખામ લક્ષપૂર્વ વાચવા લાયક છે પ્રારભમા તત્ત્વતર્કમૂત્ર મૂળ આપેન છે ત્યારબાદ અનુવાદ શરૂ કરેલ છે લગભગ ૬૬૫ પૃષ્ઠની છુક પાકી બાધેલી છે કિંમત માત્ર રૂ ૧-૮-૦

૭ આસ્તિકવાદનો આદર્શ—લેખક મુનિરાજશ્રી ભદ્રકરવિજયજી, પ્રકાશક વીરશાસન કાર્યાલય મુડાનિવાસી રોડ મનસુખનાથ સુખનાથ તાગવાગી તરફથી શ્રી નવપદજીની આગધ નાના ઉદ્ઘાપન નિમિત્તે ભેગ ખાસ વાચના ને મનન કરના લાયક છે લેખકનો પ્રનાસ સ્તુત્ય છે

૮ સમી સાજનો ઉપદેશ—(શ્રી દશવૈકાલિક સૂત્રનો અનુનાદ) લેખક ગોપાળદામ જીવાભાઈ પટેલ, પ્રકાશક શ્રી જ્ઞેન સાહિત્ય પ્રમશ સમિતિ—અમદાવાદ, પ્રથમ ખડગા દશ અધ્યયનોનું રહસ્ય આપ્યું છે અને બીજા ખડગા કેમલી પૂર્તિઓ આપી છે પ્રારભમા ઉપોદ્ધાત પૃષ્ટ ૨૬ મા આપેતો છે કિંમત ચાર આના

૯ દીનાળીપર્વ અને આપણું દર્શન—(મહો પ્રવચન) પ્રવચનમર મુનિરાજ શ્રી કનકવિજયજી પ્રમશ માગરોગનિવામી રોડ લાલજી કેશવજી ચીનાઈ મંદર પરીગધનના મળધમા સારો પ્રકાશ પાડ્યો છે પૃષ્ટ ૨૪

૧૦ વિનય આત્મનિયા—લેખક મુનિશ્રી વિલયવિજયજી, પ્રમશ રોડ અગરચંદ જલ્મી ભજી મુલેન્ડા, કિંમત ૪ આના, પૃષ્ટ ૬૬ ભાષા મુજગતી, ટાઈપ શાસ્ત્રી

અશુભ ધ્યાનના ૬૦ પ્રકારો (દષ્ટાંત સાથે)

('સિદ્ધાંત પ્રકરણ સંગ્રહ'માંથી ઉધ્ધૃત)

- ૧ અગ્નિધ્યાન-(માસતુલ મુનિની જેમ)
- ૨ અનાયાસધ્યાન-(પુત્ર અર્થે ચિંતા કરનાર કોંકણદેશીય સાધુની જેમ)
- ૩ કુદર્શનધ્યાન-(નંદ અણ્ણિઆર શ્રેષ્ઠીની જેમ)
- ૪ ક્રોધધ્યાન-(અમુચી પ્રધાન તથા મંખલીપુત્રની જેમ)
- ૫ માનધ્યાન-(બાહુબલીની જેમ)
- ૬ માધાધ્યાન-(શ્રી મહિનાથજીના પૂર્વભવની જેમ)
- ૭ લોભધ્યાન-(કેસરીઆ લાહુ વહોરનાર સાધુની જેમ)
- ૮ કામરાગધ્યાન-(મણિરથ રાગની જેમ) [યુગબાહુના ભાઈ]
- ૯ રોહિણીધ્યાન-(ભાનુમંત્રીની જેમ)
- ૧૦ દૃષ્ટિરાગધ્યાન-(ગોષ્ઠામાલીલ (નિહવ) નો જેમ)
- ૧૧ દ્વેષધ્યાન-(ધર્મરુચિના વૈરીની જેમ)
- ૧૨ મોહધ્યાન-(બલદેવ તથા શમ્બલવસરિની જેમ)
- ૧૩ ક્ષયધ્યાન-(કપિલ સાહજીની જેમ)
- ૧૪ મિથ્યાત્વધ્યાન-(જમાલી નિહવની જેમ)
- ૧૫ મૂર્ચ્છાધ્યાન-(કનકકેતુ રાગની જેમ)
- ૧૬ શંકાધ્યાન-(આપાદાચાર્યની જેમ)
- ૧૭ કાંક્ષાધ્યાન-(મરીચિ અને કપિત્તની જેમ)
- ૧૮ શ્રદ્ધાધ્યાન-(કંડરીક તથા મથુરામંથુની જેમ)
- ૧૯ આસાધ્યાન-(મૂલદેવ-નિર્મળુશર્મા સાહજીની જેમ)
- ૨૦ તૃષ્ણાધ્યાન-(અંગારદાહકની જેમ)
- ૨૧ ક્ષુધાધ્યાન-(સંપ્રતિ રાગના જીવ દ્રમકની જેમ)
- ૨૨ પંથધ્યાન-(પોતનપુરમાર્ગવેધક વલ્કલચીરીની જેમ)
- ૨૩ નિદ્રાધ્યાન-(શિપિલ થતા ચૈાદ પૂર્વધરની જેમ)
- ૨૪ નિપાણધ્યાન-(સંભૂતિ મુનિની જેમ)
- ૨૫ રોહિણીધ્યાન-(મરુદેવ માતાની જેમ)
- ૨૬ કામધ્યાન-(હાસા-પ્રહાસના રાગી કુમારનંદી સોનીની જેમ)
- ૨૭ ક્રુપધ્યાન-(ઉદયન રાગ પ્રત્યે અભીચીકુમારની જેમ)
- ૨૮ કલહધ્યાન-(મહાશતક આવકની સ્ત્રી-રેવતીની જેમ)

૧૧ શ્રી શૌરીપુરજી તીર્થયાત્રાનું વર્ણન—પ્રકાશક રતનલાલ જૈન.

૧૨ સુંદર કાવ્ય કલ્પલોહ—લેખક: વળાનિવાસી આવક સુંદરજી હીરાચંદ. જુદા જુદા વિષય પર કાવ્યો લખેલા છે. પંચાસ શ્રી હીરમુનિ તરફથી ભેટ મળેલ છે.

- ૨૯ યુદ્ધધ્યાન—(કૌશિક રાજની જેમ)
 ૩૦ નિયુદ્ધધ્યાન—(ભરત-આલુબલીની જેમ)
 ૩૧ સંગધ્યાન—(ભવદેવ-નાગિલાની જેમ)
 ૩૨ સંગ્રહધ્યાન—(મમ્મલુ શેઠની જેમ)
 ૩૩ બવહારધ્યાન—(રાજવંશી પુત્રને અર્થે બન્ને શોક્યોની જેમ)
 ૩૪ કૃપવિક્રમધ્યાન—(લોભનંદનો જેમ)
 ૩૫ અનર્થદંધધ્યાન—(દ્વીપાયન ઋષિ પ્રત્યે વાદવકુમારોની જેમ)
 ૩૬ આભોગધ્યાન—(પ્રમજ્જચંદ્ર સંજર્ણિનો જેમ)
 ૩૭ આણાઇલધ્યાન—(રણવીર સાધુની બહેનની જેમ)
 ૩૮ વૈરધ્યાન—(દુઃસુરામ ને સુબ્રમચક્રીની જેમ)
 ૩૯ વૈગસક્રમધ્યાન—(નંદનું રાજ સેના ઇચ્છનાર સાણાક્યની જેમ)
 ૪૦ હિંસાધ્યાન—(કૃપનિક્ષીપ્ત કાળસૌકરીકની જેમ)
 ૪૧ હાસ્યધ્યાન—(ચંડરૌડાચાર્યે દીક્ષા આપેલ સિધ્ધની જેમ)
 ૪૨ પ્રહાસ્યધ્યાન—(ચંડપ્રલોતે વારતક ઋષિને નૈમિત્તિક કહીને વાંછા તેની જેમ)
 ૪૩ હરસધ્યાન—(યુગ્માદુ ને મણિરથની જેમ)
 ૪૪ ભયધ્યાન—(ઝળસુકુમારને મારનાર સોમીલ બ્રાહ્મણની જેમ)
 ૪૫ આત્મપ્રસંગધ્યાન—(રથિક ને કોસ્વાવેશ્વરની જેમ)
 ૪૬ પર્ગનિદધ્યાન—(કુરગડુ અને ચાર ક્ષપકની જેમ)
 ૪૭ પર્ગધ્યાન—(દુર્બલ્લીકાપુષ્પમિત્ર પાસે રહેલ ગોષ્ઠામાદિક્ષિની જેમ)
 ૪૮ પરિગ્રહધ્યાન—(મુનિપતિ ને કુચિક શ્રાવકની જેમ)
 ૪૯ પરપરિવાદધ્યાન—(સુલદ્રા પ્રત્યે સાસુ નણુંદની જેમ)
 ૫૦ પરદૂષણધ્યાન—(દમયંતીને ઝકિણીનું કલંકે ચડાવનારની જેમ)
 ૫૧ આરંભધ્યાન—(દંડણકુમારના પૂર્વભવમાં રાજ્યાધિકારીની જેમ)
 ૫૨ સમારંભધ્યાન—(શોક્યના દીકરાનું મરણ ઇચ્છનાર સુમદની જેમ)
 ૫૩ પાપાનુસોદનધ્યાન—(તંદુલમચ્છની જેમ)
 ૫૪ અતિતૃષ્ણધ્યાન—(વાવ કરાવવા માટે નંદ મણીવારના ચિંતનની જેમ)
 ૫૫ અસમાધિમરણધ્યાન—(ખંધકસરિની જેમ)
 ૫૬ ઋદ્ધિગારવધ્યાન—(દશાર્ણભદ્રની જેમ)
 ૫૭ રસગારવધ્યાન—(જીતશત્રુ રાજા ને સુશુદ્ધિ પ્રધાનની જેમ)
 ૫૮ શાતાગારવધ્યાન—(રાક્ષી રાજની જેમ)
 ૫૯ રૂપધ્યાન—(ચંડપ્રલોતરાજા ને અંગારવત્તી દાસીની જેમ)
 ૬૦ અવિરમણધ્યાન—(ભૃગુપુરોહિતના બે કુમારની જેમ)

(શ્રી આત્મારામજી મહારાજે વીર્ય રચાવકની પૂજામાં તેરમા ક્રિયાપદની પૂજામાં
 ૬૩ રચાવક કહ્યા છે.)

• મુનિશ્રી પ્રેમવિમળજી

શ્રી સિદ્ધક્ષેત્ર જૈન ખાલાશ્રમ-પાલીતાણુ

(સ્થાપના-સંવત ૧૯૬૨ ના ચૈત્ર શુદ્ધિ ૧૦)

સં. ૧૯૮૫ના આસો અને સં. ૧૯૮૬ના કાર્તિક તથા માગશર માસની પત્રિકા

ધાર્મિક પ્રવૃત્તિઓ:—આસો માસમાં દીપોત્સવીના રોજ પ્રભાતે સર્વે વિદ્યાર્થીઓએ દેરાસરજીમાં નવસ્મરણ ગણ્યા હતા. કાર્તિક માસમાં ખેસતા વરસના રોજ પ્રભાતે દેરાસરજીમાં નવસ્મરણ ગણ્યા પછી સ્નાનપૂજા લણાવવામાં આવી હતી. જ્ઞાનપંચમીના રોજ સંસ્થાની કાન્તિલાલ લાઇબ્રેરીમાં જ્ઞાનની સુંદર રચના કરવામાં આવી હતી અને વિદ્યાર્થીઓએ યથાશક્તિ તપ કરી જ્ઞાનની આરાધના કરી હતી. કાર્તિકી પુનમના રોજ ગિરિરાજની યાત્રાનો લાલ લીધો હતો. માગશર માસમાં શુદ્ધિ એકમના રોજ ગિરિરાજ ઉપર અઠ્ઠાઈ મહોત્સવ પ્રસંગે, નંદાવર્ત પૂજા વળતે તથા શુદ્ધિ ૩ ના રોજ અઠાર અભિષેકના મહોત્સવ પ્રસંગે સર્વ વિદ્યાર્થીઓએ ઉત્સાહથી ભાગ લીધો હતો. આ ઉપરાંત નિયમાનુસાર સામાયિક, પ્રતિક્રમણ, શુરુવંદન, પ્રભુપૂજા વગેરે કરવામાં આવ્યાં હતાં.

વિવાદસભા:—ઉપર્યુક્ત ત્રણ માસમાં જુદા જુદા આઠ વિષયો સંળધે વિવાદસભા ભરવામાં આવી હતી.

શોકસભા:—શેઠ ગિરધરલાલ આણંદજીના સ્વર્ગવાસી ધયાના શોકજનક સમાચાર અત્રે ફેલાતાં શોક પ્રદર્શિત કરવા સભા ભરવામાં આવી હતી અને દિલસોજીનો કરાવ તેમના કુટુંબ ઉપર મોકલી આપવામાં આવ્યો હતો.

જમણવાર:

૧. શેઠ સ્વચંદ ત્રિભુવન	પુના	આસો વદિ	૯
૨. શ્રી માંડળ સંઘ	માંડળ	આસો વદિ	૧૪
૩ ગાંધી ચતુર્ભુજ મોતીલાલ	ભાવનગર	કાર્તિક શુદ્ધિ	૧
૪ શેઠ મોહનલાલ સાંકળચંદ	અમદાવાદ	કાર્તિક શુદ્ધિ	૧૧
૫. શેઠ માલાજી ગળાજી	પુના	કાર્તિક શુદ્ધિ	૧૩
૬. શેઠ હનુમાનસંગજી લક્ષ્મીચંદજી	કલકત્તા	કાર્તિક શુદ્ધિ	૧૫
૭ શેઠ ચુનીલાલ છગનલાલ	વીસનગર	કાર્તિક વદિ	૫
૮ શેઠ ધનરૂપજી કેસરીમલજી	જલુટ	કાર્તિક વદિ	૭
૯. શેઠ ગોવિંદજી કાનજી	પાંચારીયા	માગશર વદિ	૯
૧૦. શેઠ કાન્તિલાલ ઇંધરલાલ	રાધનપુર	માગશર વદિ	૧૦

તદુપરાંત શેઠ ચમનભાઈ લાલભાઈ તરફથી સ્વામીવાત્સલ્ય પ્રસંગે તથા શેઠ માણેકલાલ મનસુખભાઈ તરફથી નવાણી ટોળી પ્રસંગે વિદ્યાર્થીઓને આમંત્રણ આપવામાં આવ્યું હતું.

લેટ—શેઠ ટી સી. બ્રધર્સ કંપીચુનાની ફાક ગુણી ૨). ગાંધી લક્ષ્મીભાઈ ઓની પૂજની જોડ ૧) બેન ઇચ્છા તથા ધનીબેન અંગલુછણા ૩) બેન કમળા

અમુલખચંદ જર્મન સીદ્ધવરની વાટકી ૧), રકાળી ૧), બેન સુરજબેન સ્ત્રીની પૂજાની
 બેઠ ૧) તથા જર્મનની વાટકી ૧), શેઠ ચંદુલાલ બેઠાલાલ સ્તવનમાળા ૫) વૈદ
 મધુભાઈ જાલુભાઈ સુખડનો કકડો ૧), સ્ત્રીની પૂજાની બેઠ ૧), ધુપીયું ૧), જર્મન
 સીદ્ધવરનો થાળ ૧), કળશો ૧), વાટકો ૧), કુલછાળકી ૧), શેઠ મકનજી માધવજી
 પીત્તળની થાળી ૧), પ્યાલો ૧), જમનની રકાળી ૩), પ્યાલો ૪), ધુપીયું ૧), વાટકી
 ૨), વાળાકુંચી ૧), સુખડ શેર ૦૫, સાપડો ૧), તવકારવાળી ૧), પ્રતિકમણ્ડેતુ
 ચોપડી ૧), શેઠ છોટાલાલ ત્રિભુવનદાસ નેતકલાક વાર ૧૯૦), શેઠ ધનજીભાઈ
 ઝીણાભાઈ રૂમાલ ૯૬), શેઠ રાગા કરશન ચંદરવો ૧), પુંઠીયું ૧), શેઠ
 મોતીચંદ દેવચંદ જર્મન થાળ ૧), શેઠ મકનરાજ સીંગી રકાળી ૧), વાટકો ૧),
 પંખો ૧), તોરણ ૧), પુંઠીયું ૧), ચંદરવો ૧), કાપડી ૧), સાડલો ૧), શેઠ
 ચીમનલાલ લાલભાઈ પ્રતિકમણ્ડેતુની બુક ૧૦), બેન લીખી લક્ષ્મીચંદ જર્મનની
 વાટકી ૧), જર્મનનો વાટકો ૧), આચમની ૧).

મુલાકાત—શેઠ માલાજી અંબાજી-પુના. શેઠ રતનજી વીરપાળ-મુંબઈ.
 શેઠ અમૃતલાલ અમીચંદ-બોરસદ. વૈદરાજ શાન્તિલાલ જમનાદાસ-વડોદરા.
 શેઠ મોહનલાલ ધરમશી-જાલુટ. શેઠ દામોદરદાસ ત્રિભુવનદાસ-ભાવનગર. શેઠ
 મગનલાલ સુખચંદ-મુંબઈ. શેઠ અચલાજી તલસાજી-મુંબઈ. શેઠ રવજીભાઈ
 સોજપાળ, શેઠ ઝવેરચંદ પરમાજી, શેઠ મનુભાઈ લાલભાઈ, સંસ્થાના માનદ
 મંત્રી ભાઈચંદભાઈ તળીતભાઈ ઝવેરી, શેઠ તાનજીભાઈ લધાભાઈ તથા સ્થાનિક
 કમિટીના સભ્યોએ સંસ્થાની મુલાકાત લીધી હતી.

આવક:—	આમો	કાર્તિક	માગશર
સ્વામીવાત્સલ્ય ટ્રસ્ટફંડ	૮૭૮-૦-૦	૦-૦-૦	૨૫૧-૦-૦
નિર્વાહફંડ	૧૨૦૫-૧૫-૦	૨૪૨-૦-૦	૩૦૦-૦-૦
ભોજનફંડ	૩૮૮-૦-૦	૩૬૯-૦-૦	૮૪-૮-૦
કેળવણીફંડ	૨૧૮-૧૨-૦	૫-૦-૦	૦-૦-૦
મકાનફંડ	૧૨૫૧-૦-૦	૦-૦-૦	૦-૦-૦
દેરાસર ખાતે	૧૬-૦-૦	૩-૮-૦	૦-૦-૦
વાર્ષિક મદદ ખાતે	૧૦૦૨-૦-૦	૨-૦-૦	૦-૦-૦
દાપડ ફંડ ખાતે	૦-૦-૦	૦-૦-૦	૬૦-૦-૦
ડોસ્ટોફંડ ખાતે	૦-૦-૦	૦-૦-૦	૩-૦-૦
દ્રવ્ય ફંડ તિથિ	૧૦૧-૦-૦	૦-૦-૦	૦-૦-૦
કુલ.	૫૦૬૦-૧૧-૦	૬૫૧-૮-૦	૬૬૮-૮-૦

સમાજના દાનવીરોને—હજી મકાન ખાતે ડા. આઠ હજારનો તથા શ્રી
 દેરાસરજી ખાતે ડા. ચાર હજારનો તોટો તે પૂર્વ કરવા વિનંતિ છે.

બે સભાસદોનાં બેદકારક પંચત્વ

૧. વોરા ગોરધનદાસ હરખચંદ

આ બંધુ નિરંતર જિનપૂજન, સામાયિક, પ્રતિક્રમણાદિ ધર્મકરણીમાં તત્પર હતા, અનેક તીર્થોની યાત્રા કરી હતી, ધર્મગ્રિય હતા અને નિરંતર નવું ધાર્મિક વાંચન તેમ જ અભ્યાસ કરનારા હતા. શ્રી વૃદ્ધિચંદ્રજી સામાયિકશાળાના તો સ્તંભરૂપ હતા. તેઓ ગત પોષ શુદ્ધિ ૫ મે ૭૨ વર્ષની વયે સમાધિપૂર્વક પંચત્વ પામ્યા છે. એઓ આ સભાના લાઘ્વ મેખર હતા અને સભાના કાર્ય તરફ પ્રીતિવાળા હતા. તેમનો અભાવ થવાથી સભાને એક ધર્મચુસ્ત, લાયક સભ્યની ન પૂરાવ તેવી ખામી પડી છે. અગે તેમના મૂળચંદ, રતિલાલ વિગેરે ૪ પુત્રોને અંતઃકરણથી દિલાસો આપીએ છીએ અને તેમના આત્માને શાંતિ ઇચ્છીએ છીએ.

૨. લાલ અમરચંદ વેલચંદ.

આ વ્યવહારવિચક્ષણ બંધુ ધર્મકાર્ય પર પ્રીતિવાળા તેમ જ યથાશક્તિ કર્તવ્યપરાયણ હતા, તાર્કિક હતા અને કુટુંબપ્રેમી હતા. તેઓ આવન વર્ષની વયે ગત પોષ શુદ્ધિ ૨ જે પંચત્વ પામ્યા છે. તેઓ ચતુર્થવ્રતધારી હતા. તેઓ આ સભાના મેખર હતા, અને સમા તરફ પ્રીતિવાળા હતા, તેમનો અભાવ થવાથી એક યોગ્ય સભ્યની સભાને ખામી પડી છે. અમે તેમના બંધુ, ભુરાલાલને તેમ જ મણિલાલ વિગેરે ત્રણ પુત્રોને અંતઃકરણથી દિલાસો આપીએ છીએ અને તેના આત્માને શાંતિ ઇચ્છીએ છીએ.

શ્રી ઉપદેશપ્રાસાદ લાપાંતર

આ આખા ગ્રંથનું લાપાતર અમે પાંચ ભાગમાં ૭૫૫ની પ્રગિદ્ધ કરેલ છે. એમાં ૨૪૭૯ ૭૪ ને વ્યાખ્યાન ૩૬૦ છે. દરેક વ્યાખ્યાનમાં એકેક કથા છે. પાંચે ભાગની કિંમત રૂ. ૧૧૫ થાય છે. તેના ભેગા મંગાવનાર પાસેથી રૂ. ૧૦) લેવામાં આવશે. માત્ર ત્રીજે ભાગ જે ચલુ વખતથી મળતો નહોતો તે દ્વારમાં પ્રગિદ્ધ કરેલ છે. તે મંગાવનાર પાસેથી રૂ. ૨) લેવામાં આવશે. પોસ્ટેજ ૭ આના લાગે છે. આ ગ્રંથ પણ અન્તે છે. આવો વર્ષના દિવસ-પ્રમાણ વ્યાખ્યાનગણો કોઈ ગ્રંથ નથી. લાપાતર પણ મરલ લાપામાં સુંદર કરવામાં આવેલ છે.

શ્રી ત્રિપદિ શલાકા પુરુષ ચરિત્ર લાપાંતર

આ આખા ગ્રંથમાં દસ પર્વ છે. કલિકાળસર્વજ્ઞ શ્રીમદ્ હેમચંદ્રાચાર્યની આ અપૂર્વ કૃતિ છે. મૂળ શ્લોક ૩૪૦૦૦ છે. અમે તેનું લાપાંતર જુદા જુદા પાંચ ભાગમાં પ્રસિદ્ધ કરેલ છે. ૧ પ્રથમ ભાગ-પર્વ ૧-૨ શ્રીસપ્તસદેવ, અજિતનાથ ચરિત્ર. કિ. રૂ. ૩-૪-૦
૨ બીજો ભાગ-પર્વ ૩ ૪-૫-૬ શ્રીસંભવનાથથી શ્રીમુનિસુવતરવામી સુધીનાં ચરિત્રો. કિ. રૂ. ૩-૪-૦
૩ ત્રીજો ભાગ-પર્વ ૭મું (જૈન રામાયણ) . પાંચ વાંચો. કિ. રૂ. ૧-૮-૦
૪ ચોથો ભાગ-પર્વ ૮-૯ શ્રીનિમિતાય ને પાર્શ્વનાથ ચરિત્ર કિ. રૂ. ૩-૦-૦
૫ પાંચમો ભાગ-પર્વ ૧૦મું શ્રીમદ્વાલીર જિન મવિસ્તર ચરિત્ર કિ. રૂ. ૨-૮-૦
પાંચે ભાગની કિ. રૂ. ૧૩-૮-૦ થાય છે. તેના ભેગા લેનાર પાસેથી રૂ. ૧૧-૮-૦ લેવામાં આવશે. પોસ્ટેજ જુદું સમજવું.

સદ્ગુણાનુરાગી મુ. કર્પૂરવિજયજી લેખસંગ્રહ

લાગ ૧ લેા અને લાગ ૨ જો

આ બંને લાગમાં શ્રી જૈનધર્મ પ્રકાશમાં આવેલા લેખોનો ધણો ઉપયોગી સંગ્રહ
છપાવેલ છે. કારણે ૨૨-૨૩ છતાં કિંમત બંને લાગના માત્ર પાંચ પાંચ આના અને પાકા
કપડાનાં પુસ્તકોનીતા છ આના રાખ્યા છે. પોસ્ટેજ દરેકના ચાર આના. આ બન્ને બુક
ફોર્મ-પ્રિન્સેસ, ઓરિજીનાળબુવન. સમિતિના મંત્રી નરોત્તમદાસ ભગવાનદાસ પાસેથી
અને ભાવનગર અમારી સલાની ઓફિસમાંથી મળશે.

નવા સલાસદોનાં નામ

૧. બાઇ કરમચંદ ચુનીલાલ વીરચંદ,	હાલ મુંબઇ,	લાઇફ મેમ્બર
૨. શેઠ નરોત્તમદાસ શકરાભાઇ,	અમદાવાદ,	"
૩. મેતા જેઠાલાલ મગનલાલ,	ભાવનગર,	પહેલા વર્ગના મેમ્બર
- ખાસ ખરીદ કરેા ને વાંચો, તેમ જ વિચારો.

શ્રી આત્મપ્રબોધ ગ્રંથ

શ્રી જિનજ્ઞાનસરિતો કરેલો આ અપૂર્વ ગ્રંથ છે. સંસ્કૃત ગદ્યબંધ છે. તેમાં મુખ્ય
૫૨ પ્રકાશ છે. ૧. સમક્ષિત સ્વરૂપ, ૨. દેશવિરતિ સ્વરૂપ, ૩. સર્વવિરતિ સ્વરૂપ ને ૪. પરમા-
મસ્વરૂપ. પત્રાકારે છપાવેલ છે, પાના ૧૭૨ છે. કિંમત રૂ. ૧૧. જરૂર વાંચો. ખામ ઓપેશિક
૩. અનેક કથાઓ આપેલી છે. પોસ્ટેજ સાત આના.

શ્રી શ્રીચંદ કેવળી ચરિત્ર

શ્રી સિદ્ધર્ષિકૃત પદ્યબંધ આ અપૂર્વ ગ્રંથ છે. આપંખિત વર્ષમાન તપના માહાત્મ્ય
ઉપર ગદ્ય સુંદર રચેલ છે. પાનાં ૧૦૦, કિં. રૂ. ૧), પોસ્ટેજ પાંચ આના.

અમૃતદય ગ્રંથ

જેની પ્રથમ આવૃત્તિ ખલામ યઈ જવાથી અને ગ્રાહકોની સતત માગણી રહેવાથી
બીજી આવૃત્તિ તરતમાં જ પ્રસિદ્ધ કરવાની જરૂર પડી છે. જેમાં ભવિષ્ય ભાષિત ગ્રંથોનું
સંપૂર્ણ હોલન કરવામાં આવેલ છે. તે ગ્રંથ—

વર્ષગ્રબોધ અને અષ્ટાંગનિમિત્ત

રચયિતા મહોપાધ્યાય શ્રી મેઘવિજયજી ગણી. જેમાં બારે માસના વાયુનો વિચાર,
સાક વર્ષનું ફળ, રાત્રિ નક્ષત્રના યોગનું ફળ, અપન-માસ-પક્ષ-દિન-વર્ષના રાગદિકનો
અધિકાર. મેઘગર્ભ, તિથિફળ, સૂર્યાચાર, ગ્રહગણ, ચક્રન નિરૂપણ વિગેરે અધિકારોનું સ્વરૂપ
વિસ્તારથી વર્ણવ્યું છે. તેમ જ તેજગંદીનું સ્વરૂપ, મુવાંક, અંગસ્તરણ, સ્વપ્ન, ભૂમિકંપ,
સ્વર, વ્યંજન, હસ્તરેખા, ઉત્પાત, અંતરિક્ષ, નિમિત્ત, રમલશાસ્ત્ર, ગીતમંદ્યવળી મહાવિદ્યા
તેમ જ મંત્રશાસ્ત્ર, શુકનશાસ્ત્ર, જ્વર, વીજી, પંદાક્ષુ, વિદ્યાવિનાયક વિગેરે યત્રા વિસેા,
પંદરિયો, તિગ્રયપદ્ધત વિગેરે યત્રા તેમ જ બેઝન્ય અનેક વિષયોથી ભરપૂર છે.

તુરતમાં તેના ગ્રાહક યાઓ અને તમાની ડોપી મેળવી લ્યો. કિંમત પ્રથમ કરતાં
અરધી માત્ર રૂ. ૪) શ્રી જૈન ધર્મ પ્રસારક મહાસાચી પણ મળશે.

ક્રીકાકટ્ટની યોગ-અમદાવાદ

પ્રામિરયાન-પોપટલાલ સાકરચંદ શાહ

મુદ્રક : શાહ સુવાળચંદ લક્ષ્મીભાઈ-શ્રી મહોદય પ્રિન્ટિંગ પ્રેમ, દાણાપીઠ-ભાવનગર

શ્રી જૈન ધર્મ પ્રકાશ

પુસ્તક ૫૫ થું

સંવત ૧૯૯૬

અંક ૧૨ મા

ફાલ્ગુન

પ્રકટકર્તા—

શ્રી જૈનધર્મ પ્રસારક સભા
ભાવનગર

સ્વ

વીર સંવત ૨૪૬૬

સ્વ

શ્રી જૈન ધર્મ પ્રકાશ

ગહારગામ માટે ગાર અંક ને લેટના પોસ્ટેજ સાથે વાર્ષિક લવાજમ રૂ. ૧-૧૨-૦

પુસ્તક ૫૫ મુ
અંક ૧૨ માં

ફાલ્ગુન

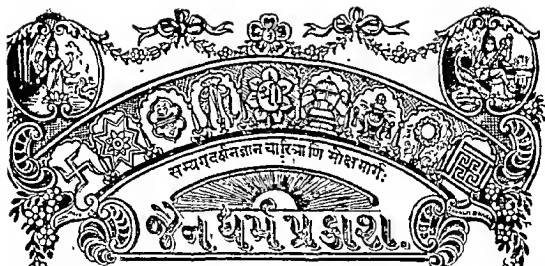
{ વીર સં. ૨૪૬૬
{ વિક્રમ સં. ૧૯૮૬

અનુક્રમણિકા

- ૧ શ્રીમાસરશેડમંડન શ્રી અભિનંદન જિનસ્તવન (મુનિ ચતુરવિજયજી) ૩૯૭
- ૨ અક્રશોષ શાનો ? (એક પદ) ... ૩૯૭
- ૩ શ્રી સીમંધરસ્વામીને પત્રરૂપે વિનંતિ. (સંગ્રહક મુનિ ક્રાંતિવિજયજી) ૩૯૮
- ૪ શ્રી હેમચંદ્રાચાર્યકૃત આત્મગહસ્તવ-સાર્થ (મુનિ વિદ્યાનંદવિજયજી) ૪૦૦
- ૫ શ્રી ધર્મોપદેશામૃત પંચવિંશતિકાનું ભાષાંતર (શાસ્ત્રી જોડાલાલ હરિભાઈ) ૪૦૧
- ૬ વ્યવહાર કૌશલ્ય : નાના લેખ ૨ (૧૭૧-૭૨) ... (મૌકિક) ૪૦૪
- ૭ ઉત્તમ શૌચ ધર્મ ... (સ્વ. સ. ક. વિ.) ૪૦૬
- ૮ ઉત્તમ સંયમ ધર્મ ... (સ્વ. સ. ક. વિ.) ૪૦૭
- ૯ ઉપદેશકપદ ... (જસવિલાસ) ૪૦૭
- ૧૦ શુભનો રાગી પરના દોષનો દેધી ન હોય ... (કુંવરજી) ૪૦૮
- ૧૧ ઘડિયાળ કટકટ કટકટ કેમ કરે છે ? ... (કુંવરજી) ૪૦૯
- ૧૨ વૈરાગ્યવિચાર હુહા. ... (પં. કલ્યાણવિમળજી) ૪૧૦
- ૧૩ પ્રજોત્તર ... (પ્રજ્ઞાકાર-ભાઈ દેવચંદ કરશનજી, રાંધણપુર.) ૪૧૧
- ૧૪ અક્ષરમાળા ૭ ઓ. ... (રાજપાળ મગનલાલ વહોરા) ૪૧૬
- ” ૮ ઓ. ... ૪૧૭
- ૧૫ મહાવીર જન્મોત્સવ ... (અમીચંદ કરશનજી શેઠ) ૪૧૮
- ૧૬ સર્વસાધારણ ધર્મ ... (કૃષીશીર) ૪૧૯
- ૧૭ ઉત્કૃષ્ટ એક સમયે સિદ્ધ થનારની સંખ્યા (મુનિ પ્રેમવિમળજી) ૪૨૦
- ૧૮ ગાસ મનન કરવાયોગ્ય લબ્ય વિચારણા-પદ. (મુનિ સુબોધવિજયજી) ૪૨૧
- ૧૯ પ્રભાવિક પુરુષો : (ચેડા મહારાજ) ૧૦ (મોદનલાલ દીપચંદ ચોકગી) ૪૨૨
- ૨૦ ઉપદેશકપદ ... (જસવિલાસ) ૪૨૬
- ૨૧ પુસ્તકોની પહોંચ ... ૪૨૭
- ૨૨ શ્રી અજિતજિનસ્તવન ... (ભગવાનદાસ મનસુખભાઈ મહેતા) ૪૨૮

ચૈત્ર માસની વધઘટ ને જૈનપર્વ

વદિ ૧ નો ક્ષય.	વદિ ૧૦ બે-ભુપ, ગુરુ.
શુદિ ૧ સોમ-નવું વર્ષ શકે ૧૮૬૨.	શુદિ ૫ શુક્ર-રોહિણી
શુદિ ૭ રવિ-આબેગની ઓળી ચક્ર.	શુદિ ૧૫ સોમ-ચૈત્રીપુનમ-ઓળી સંપૂર્ણ
શુદિ ૧૩ શનિ-મહાવીર જયંતિ. જન્મદિવસ.	નિદ્રાચળ યાત્રા.
- પં. શ્રીધર સિવલાલના ચંડાંશું ચંડુ પંચાંગમાં માહ વદિ ૧૩ બે જન્માવેશ છે.

પુસ્તક ૫૫ મું { કાલગુન } અંક ૧૨ મો
વિ. સં. ૧૯૬૬ { વીર સં. ૨૪૬૬

મોક્ષાર્થિના પ્રત્યહં જ્ઞાનવૃદ્ધિઃ કાર્યા । (મુદ્રાલેખ)

શ્રી માસર રોડ મંડન

શ્રી અભિનંદન જિનસ્તવન

(જગજીવન મંગલાવહો—એ દેશી)

શ્રેયસ્કર અધહર સદા, કમલોદ્ભવિનિવાસ લાલ રે;
ત્રિભુવનનાયક જિનવર, ગ્રોડે ભવભવ પાશ લાલ રે. ૧
સંવત સોળ અઢારમાં, હીરવિજયસૂરીંદ લાલ રે;
પ્રતિમા ગંધાર બદિરે, પ્રતિષ્ઠિત મુખકંદ લાલ રે. ૨
સાક્ષી પૂરે એહની, પાછળ લેખ વિશાળ લાલ રે;
હરિત પલ્લવે દર્શને, પ્રગટે મંગળમાલ લાલ રે. ૩
સંવત ઓગણીશિ ત્રાણમાં, મહાવદિ સાતમ સાર લાલ રે;
દેહજ બંદરથી લાનીને, સ્થાપી ભવિ હિતગર લાલ રે. ૪
મંડન માસર રોડના, અભિનંદન જિનરાજ લાલ રે;
ત્રિકરણ શુદ્ધ વંદતાં, ચતુર લહે શિવરાજ લાલ રે. ૫

અફસોસ શાનો ?

સમય પલટે કદી તહારે, અતિથય દુઃખ દેનારે,
શિરે વિપત્તતણે મારે, વિધિ યા તંત્રનો વારે;
રહે મુખમાં સહુ સાથી, રહે નહિ કે દુઃખે માનો,
લખ્યું ને વિધિએ થાતું, કરે અફસોસ તું શાનો ? ૧
ઘડી તડકા અને છાયા, જગતના ખેલ નિર્માયા,
તમાસા બાણ હિસ્મતના, વિવિધ કંઈ રંગ બદલાયા;
રખડના ભાગ્યથી વનમાં, કઈ રજા કે ધનવાનો,
લખ્યું ને વિધિએ થાતું, કરે અફસોસ તું શાનો ? (મંપ્રદિત) ૨

શ્રી સીમંધરસ્વામીને પત્રરૂપે

વિનંતિ

દાળ પહેલી

[સુમતિનાથ ગુણગું મિલી છ-એ દેશી]

સ્વસ્તિ શ્રી પુષ્પળલવતી છ, વિજયે વિજય જયંત;
પ્રગટ પુરી પુંડરીગિણી છ, જિહાં વિચરે લગવંત.

સોભાગી જિન! સાંભળજો સંદેશ.

હું તો લેખ લખું લખલેશ, સોઠ મુઝ તુઝ આધાર જિનેશ !
સાહિબ છ ! મુણજો મુઝ સંદેશ. ૧

સીમંધર જિનરાજીઆ છ, વિહરમાન ચરણાન;
ભરતભૂમિથી વિનવિયે છ, ભવિક લોક ભગવાન. સોઠ ૨
અત્ર કુશલ કલ્યાણ છે છ, તુમ્હ પ્રસાદે જિનરાજ;
પણ ને તુઝ વિજેગડો છ, તે પીડે મુઝ આજ. સોઠ ૩
તું જગજીવન જાણીએ છ, સોભાગી શિરદાર;
તું વૈરાગી વાલડો છ, મુઝ ચિત્ત ચોરણકાર. સોઠ ૪
તું ત્રિભુવનભૂપણ ભલો છ, ભંને ભવ-ભય ભીડ;
તું વિણ કુંણ આગલ કહું છ, મુઝ મનકેરી પીડ. સોઠ ૫
તુમ ગુણ કોડિગમે ઘણા છ, જિમજિમ સમરું મન;
તિમ તિમ વિરહાનલ જલે છ, જ્યું ઘૂત સિંચ્યો વહિ. સોઠ ૬
વિરહ બ્યથા બ્યાકુલપણે છ, છવ પડે જંબળ;
અતિ ચિંતા આરતિ કરી છ, દિવસ ગમાયા આજ. સોઠ ૭
ધન્ય વેળા ધન્યતે ઘડી છ, જિહાં દેખું તુમ મુખ નૂર;
હઃગ દોહગ દૂરે કરું છ, પ્રહ જિગમતે સૂર. સોઠ ૮
વિરહ તાપ ઉપશામવા છ, અમૃત સમ અણમોલ;
વહલ વલતે કાગળે છ, લખજો ટાઢો બોલ. સોઠ ૯

દુહા

તુમ ગુણ ગણ ગંગાજળે, ઝીલે મુઝ મન હંસ;
પણ તુમ વિરહે પીડિયો, જિમ મધુસૂદન કંસ. ૧
ગુણ કિટ્ટી અંગાર હુએ, હિયડું ડજે તેણ;
અવગુણ નીર ન સંભરે, ઓઢહાવીને જેણ. ૨
સંદેશે સન્નજનતણે, છવે માસ છમાસ;
દૂર દેશાંતર વાસિઆ, સંદેશે મુખવાસ. ૩

દાળ ધીણ

[સુણ જિનવર શેત્રુંબધણી છ-એ દેશી]

ધન્ય તે દિન જિન નાણીએ છ, જિહાં તુમશ્યું સંજોગ;
 સંપન્નશે સોભાગિયા છ, ટળશે વયર વિયોગ.
 કરો જિન ! સેવક જન સંભાળ, તુમ હો દીનદયાળ. કરો ૧૦
 તુમ વિણ કવણ કૃપાળ-કરો ૧
 અણદીઠે અલજો ઘણો છ, દીઠે નયણ કરંત;
 મુજ મનકેરી પ્રીતડી છ, તું નાણે જયવંત. કરો ૧૦-૨
 તિણે કારણ જિન ! દીનિયે છ, નિજ દરિસણ એકંત;
 તુમ વિણ મુઝ મનટળવણે છ, નયણા નીર ભરંત. કરો ૧૦-૩
 નયણે તુમ દરિસણ રુચે છ, ધ્રવણે વયણ; મુહાય;
 મન મિલવાને ટળવણે છ, કીજે કોડિ ઉપાય. કરો ૧૦-૪
 જિમ મન પસરે; માહરું છ, તિમ જો કર પસરંત;
 તો હું હરખી હરથી છ, તુમ અરણે વિલગંત. કરો ૧૦-૫
 પુણ્યવંત તે પંખિયા છ, પગે પગે જેહ પેખંત,
 ફિરી ફિરી દેતા પ્રદક્ષિણા છ, પૂરે મનની ખંત. કરો ૧૦-૬
 તુમ દરિસણ વિણ છવણું તે, છવન મરણ સમાન;
 અહવા મરણ્યકી ઘણું છ, નાણું અધિક સુનણ. કરો ૧૦-૭
 પૂજ્યો પ્રભુમ્યો સંધુષ્યો છ, તું ગાયો શુભવંત;
 જિણે તું નયણે નિરખિયો છ, તસ છવિત ફલવંત. કરો ૧૦-૮
 તે દિન કળહી આવશે છ, મુઝ મન ઠારણહાર;
 તુમ મુખ અંદ નિહાળતાં છ, સદ્ગ કરીશ અવતાર. કરો ૧૦ ૯

હાહા

અંતરિયા બહુ હુંગરે, તહ રૂઝેહિં ઘણેહિં;
 તે સજ્જણ કિમ વિસરે, જે અગલા શુણેહિં. ૧
 પ્રીતિ લલી પંખેરુઆ, બીડી જેહ મિલંત;
 માણસ પરવશ બાપડા, હર રહ્યા જૂરંત. ૨
 દીઠા મીઠા તિહાં લગે, હરિ હર અવર અનેક;
 જિહાં લગે તુમ તવિ મુણ્યા, હિયટે ધરી વિવેક. ૩

(ચાલુ)

સંભાલક : સુનિ કાંતિવિજયછ

શ્રી હેમચન્દ્રાચાર્યકૃત

આત્મગર્હાસ્તવઃ

ત્વન્મતામૃતપાનોત્થા, હૃતઃ શ્મરસોર્મયઃ ।

પરાણયન્તિ માં નાથ ! પરમાર્નદસંપદમ્ ॥ ૧ ॥

શબ્દાર્થઃ:-હે નાથ ! તમારા મતરૂપી અમૃતપાનચક્રી ઉત્પન્ન થતા શ્મરસરૂપી તરંગો-તે-અહીંથી મને પરમાર્નદની સંપત્તિ પમાડે છે. ॥ ૧ ॥

સ્તથાનાદિસંસાર-મૂર્ચ્છિતો મૂર્ચ્છયત્યલમ્ ।

રાગોરગવિષાવેગો, હતાશઃ કરવાણિ કિમ્ ? ॥ ૨ ॥

શબ્દાર્થઃ:-વળી અહીં અનાદિ સંસારની વાસનાએ વૃદ્ધિ પામેલા રાગરૂપી સર્પના વિપની બેચેની મને અત્યંત મૂર્ચ્છા પમાડે છે, માટે આશાભંગ થયેલો છું શું કરું ? ॥ ૨ ॥

રાગાહિરલાઽઽગ્રાતો-ઽકાર્પં યત્કર્મવૈશસમ્ ।

તદ્વક્તુમપ્યશક્તોઽસ્મિ, ધિદ્ધમે ગ્રન્થન્નપાપિનઃ ॥ ૩ ॥

શબ્દાર્થઃ:-રાગરૂપી સર્પના ઝેરથી મૂર્ચ્છા પામેલા મેં જે દુષ્ટકર્મ કર્યો છે તે કહેવાને પણ હું અમર્થ છું; મને શુભપાપીને ધિક્કાર પડે. ॥ ૩ ॥

ક્ષણં સક્તઃ ક્ષણં મુક્તઃ, ક્ષણં ક્રુદ્ધઃ ક્ષણં ક્ષમી ।

મોહાદૈઃ ક્રીડયેવાહં, કારિતઃ કપિચાપલમ્ ॥ ૪ ॥

શબ્દાર્થઃ:-ક્ષણવારમાં આસક્ત, ક્ષણમાં મુક્ત (વિરક્ત), ક્ષણમાં ક્રોધી, ક્ષણમાં ક્ષમાવાન, એમ મોહાદિએ ક્રીડાની જેમ મારો પાસે વાનરગ્રેષ્ઠ કરાવી. ॥ ૪ ॥

પ્રાપ્યાપિ તવ સંચોધિ, મનોવાકાયકર્મજૈઃ ।

દુષ્ટેષ્ટિર્તૈર્મયા નાથ ! શિરસિ જ્વાલિતોઽનલઃ ॥ ૫ ॥

શબ્દાર્થઃ:-હે નાથ ! તારા સમ્યક્ ધર્મને પામીને પણ મન, વચન અને કાયાનાં વ્યાપારથી થયેલાં દુષ્ટકર્મોવડે મેં (મારા) માથા પર અગ્નિ સળગાવ્યો. ॥ ૫ ॥

ત્વય્યપિ ત્રાતરિ ત્રાત-ર્યન્મોહાદિમલિમ્લુચૈઃ ।

સ્તનત્રયં મે દિયતે, હતાશો હા હતોઽસ્મિ તત્ ॥ ૬ ॥

શબ્દાર્થઃ:-હે રક્ષક ! તમે ત્રણ કરનારા જતાં મોહાદિકે મોરાએ મારાં જ્ઞાન, દર્શન, આશ્રિત્રૈય ત્રણ સ્તન ચોર્ધાં છે. અફસોસ ! તે કારણ માટે હું નિરાશ થયેલો અને હણાયેલો છું. ॥ ૬ ॥

શ્રી ધર્મપદેશામૃતપંચવિંશતિકાનું

ભાષાંતર

જેમણે વિષમ એવા વિષયરૂપી વિષવૃક્ષને વૈરાગ્યરૂપી સૂદૃઢ મૂળથી ઉગેડી નાંખેલ છે, તેવા શ્રી મહાવીર જિનેશ્વરરૂપી શ્રેષ્ઠ હાથી જ્ય પામે છે. (૧).

વિષયરૂપી વિષ્ટામાં હોહુપી અને વિષયરૂપી વિષના આવેશથી જેનું મન પરવશ થયું છે તેવા જીવોને માટે આ અનુશાસન (શિક્ષા) કહેવામાં આવે છે, તેને હે ભવ્ય જીવો ! તમે સાંભળો. (૨)

જેમ કુટ્ટીને માંસ, જેમ જ્વરાતુરને ઘૂતનું પાન અને જેમ મૂત્રી નામના વ્યાધિવાળાને વિદળ દુઃખદાયી છે, તેમ ઘણા મોહવાળા જીવોને વિષયો દુઃખદાયી છે. (૩).

વળી તે વિષયો પાંચ પ્રકારના છે:-શબ્દ ૧, રૂપ ૨, રસ ૩, ગંધ ૪ અને સ્પર્શ ૫. તેમને વિષે જે અનાદિ કાળની મૂર્છા તે ભાષરોગ છે. (૪).

પ્રાંતસ્તીર્થાનિ દૃષ્ટ્વં, મયૈકસ્તેષુ તારકઃ ।

તત્ત્વવાંઘ્રી વિલગ્નોઽસ્મિ, નાથ ! તારય તારય ॥ ૭ ॥

શબ્દાર્થ:-હે નાથ ! હું (અનેક) તીર્થોને વિષે ભગ્યો, પણ તેઓમાં તારનારા એક તમને જ મેં જોયા, માટે તમારા ચરણકમલમાં હું લીન થયો છું. (તેથી) હે નાથ ! મને તારો, તારો ॥ જા

મવત્પ્રસાદેનૈવાહ-મિયતીં પ્રાપિતો મુવં ।

ઔદાસીન્યેન નેદાર્તીં, તવ યુક્તમુપેક્ષિતુમ્ ॥ ૮ ॥

શબ્દાર્થ:-તમારી મહેરબાનીવડે કરી હું આ મનુષ્યજન-મમૂમિકા પ્રત્યે પામ્યો છું; તે માટે હમણા ઉદાસીનપણે કરીને તમારે મારી ઉપેક્ષા કરવી યોગ્ય નથી. ॥ ૮ ॥

જ્ઞાતા તાત ! ત્વમેવૈક-સ્ત્વત્તો નાન્યઃ કૃપાપરઃ ।

નાન્યો મત્તઃ કૃપાપાત્ર-મેધિ યત્કૃત્યકર્મઠઃ ॥ ૯ ॥

શબ્દાર્થ:-હે તાત ! તમે જ એક નિપુણ છો, તમારાથી બીજો કોઈ કૃપાપર નથી અને મારા કરતાં બીજું કોઈ કૃપા કરવાને લાયક નથી, તે માટે તમે જે કૃત્ય કરવા યોગ્ય છો, તે કૃત્ય કરવામાં નિપુણ (તત્પર) થાઓ. ॥ ૯ ॥

॥ આત્મગર્હસ્ત્વઃ સમાપ્તઃ ॥

મુનિશ્રી વિદ્યાનંદવિજયજી

આ લાવરોગ ક્ષીણ થયે સતે જીવોને તેવું કોઈ દુઃખ નથી કે જે ક્ષીણ ન થયું હોય અથવા ન થાય અને આ જીવનને વિષે તેવું કોઈ કલ્યાણ (સુખ) નથી કે જે પ્રાપ્ત થયું ન હોય અથવા ન થાય (૫).

આ જગતમાં વિષયોના વિપાકનું જોવું, વિષયોથી વિરક્ત થયેલાનું (સાધુઓનું) શરણ કરવું અને સંતોષની લાપના કરવી-આ ત્રણ વિષયના નાશમાં કારણભૂત છે. (૬).

આ જગતમાં જીવોને જે રોગ, જે શોક, ખેદ, ભેદ, કારુણ્ય અને રોદન થાય છે, તે સર્વનું કારણ વિષયરૂપી વિષ જ છે. (૭).

નારકીઓને જે દુઃખ છે, તેમ જ તિર્યંચોને, મનુષ્યોને અને દેવોને જે દુઃખ છે તે સર્વ વિષયની પિપાસાથી જ ઉત્પન્ન થયેલું છે. (૮).

વિષયો વિષની જેવા વિષમ છે, વિષયો 'અડિશામિષની જેમ મૃત્યુને પમાડનારા છે, તથા સેવન કરાતા વિષયો સ્મશાન (માં વસતા પિશાચાદિ)ની જેમ ઘણા છળવાળા છે (૯).

વિષયો તીક્ષ્ણ ધારવાળા અર્ધના પાંજરારૂપ ઘરની જેમ સર્વ અંગોને છેદનારા છે, તથા વિષયો પ્રારંભમાં મધુર અને પરિણામે કિંપાકના ફળ જેવા (પ્રાણહારક) છે. (૧૦).

ક્ષણવાર મળેલા માણસોના મનની જેવા વિષયો ક્ષણમાં દેખાય છે અને ક્ષણમાં નષ્ટ થઈ જાય છે. ઘણું શું કહેવું? વિષયો સર્વ અનર્થોનું મૂળ(કારણ) છે (૧૧).

તે વળતે (સાધુ થયા પછી) અગ્નિના સંસર્ગથી સુવર્ણની જેમ કોશા વેશ્યાના સંસર્ગથી જેમનું તેજ ઘણું વૃદ્ધિ પામ્યું હતું તે સ્થૂલભદ્ર મુનિ જ્યવંત વર્તે છે. (૧૨).

તે વજ્રમુષિ ધન્ય છે કે જેમનું મન સુવાવસ્થામાં પણ વજ્રની જેમ લાવણ્યવડે પવિત્ર (મનોહર) એવી કન્યાની પ્રાર્થનારૂપી ઘણા મોટા ઘાવડે પણ ભેદાયું નહીં (૧૩).

તે રાજમતી સાધ્વી કોને આશ્ચર્યકારક નથી? કે જેણીએ નિર્જન પર્વતની ગુફામાં રહેલા રથનેમિ મુનિરૂપી મદોન્મત હાથીને સન્માર્ગે ઉતાર્યો. (૧૪).

તે આર્યા પુષ્પચૂડા પણ ઉજ્જવળ શીંગવાળી સ્ત્રીઓના પુષ્પચૂડા(મુગટ)ની

જેવી છે કે જેણીએ (રાગનાં કારણરૂપ) પૂર્વના પતિ સમીપે (એક જ શહેરમાં) છતાં પણ (શુભલક્ષિતવડે) કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત કર્યું. (૧૫).

તે સુદર્શન શ્રાવક પણ જગતને વિષે સુદર્શન (સારા સમકિતવાળો અથવા સુંદર દર્શન કરવા લાયક) છે કે જે પ્રતિમાએ (કાર્યોત્સર્ગમાં) રહ્યો સતો અલયા રાણીથી મરણરૂપ કષ્ટ પમાડ્યા છતાં પણ હોલ પામ્યો નહીં. (૧૬).

તે શ્રમણોપાસકો (શ્રાવકો) પણ ધન્ય છે કે જેઓએ જન્મસ્વામીના પૂર્વભવે શિવ નામના શ્રાવકની જેમ વિષયરસનો દૂરથી ત્યાગ કર્યો છે અને જેઓનું ચરિત્ર લોકોને પ્રાર્થના કરવા લાયક છે. (૧૭).

તે સુંદરી શ્રાવિકા (અપલદેવની પુત્રી) ખરેખર સુંદરી જ છે, કે જેણીએ વિષયોમાં પિપાસા રહિત થઈ સાઠ હજાર વર્ષ સુધી આચાર્ય (આચાર્ય) તપ કર્યું. (૧૮).

સીતા, સુલસા અને સુભદ્રા એ ત્રણે જગતમાં પ્રત્યક્ષપણે વિકસ્વર, નિર્ભળ શીળના મહાત્મ્યવાળી અને જગતને વાંઢવાલાયક અરણ્યવાળી છે. (૧૯).

અતિ વિષમ એવા વિષયોના સમૂહના સ્વામીરૂપ જે ઉત્કટ કામદેવ, તેના મઠને મઠન કરનાર અને મહાસત્ત્વવાળા સત્પુરુષો (સત્ત્વવંતો) નિત્ય સ્મરણ કરવા લાયક છે. (૨૦).

સંતોષરસરૂપી અમૃતના પરિણમનના વશથી જેમણે વિષમ વિષયોની તૃષ્ણાનું ગંધન કર્યું છે તેવા સત્ત્વનો આ લગમાં પણ પરમાનંદમય(સિદ્ધ)ની જેવા સુખી હોય છે. (૨૧).

સંતોષરૂપી નંદનવનમાં ફરતા ચિત્તને સંસારરૂપી મરુસ્થળ(મારવાડ)માં ભમવાથી ઉત્પન્ન થતો વિષયતૃષ્ણાનો દાહ ક્યાંથી હોય ? (૨૨).

સંતોષરૂપી પાશમાં પડેલો મનરૂપી મર્કટ અતિ વિષમ વિષયલક્ષની જેવા વિષયોમાં બદ્ધરસવાળો (આસક્ત) થતો નથી. (૨૩)

વિષયોમાં લાલસાવાળાં ઈંદ્રિયો અને મનનો જે નિયંત્રક કરવો, તે જ પરમ આનંદવાળો અમૃત રસ છે અને તે જ પરમ તત્ત્વ છે. (૨૪).

આ અનુશાસનરૂપી અંકુશને મરતક પર ધારણ કરતો છપ્પરૂપી હસ્તી વિષયોરૂપી ઉન્માર્ગમાં લાગેલો હોય તો પણ અવશ્ય સન્માર્ગે આવે છે. (૨૫).

ઇતિ શ્રી ધર્મોપદેશામૃત પંચવિંશતિકાનું
ભાષાંતર સમાપ્ત

વ્યવહાર-કૌશલ્ય

લેખક—મૈત્રિક

(૧૭૧)

હું જે કરવાનો હોઉં, તે સિવાય અત્યારે આખી દુનિયામાં
ખીજ કોઈ ચીજ નથી-એ ભાવે મારાં કાર્ય તરફ હું
જઈ છું-સખ્ત કામ કરનારની કૃતોહની આ આવી છે.

કામ ઉપર જવું ત્યારે કામનો જ વિચાર કરવો. રમત વખતે રમવાનો, ખાતી વખતે ખાવાનો અને કામ કરતી વખતે તે જ કામનો વિચાર કરવો. એમ કરવાથી એકાગ્રતા થાય છે અને એકાગ્રતા ક્યાં વગર કોઈ કામ સંપૂર્ણ અંશે સિદ્ધ થતું નથી. કોઈ કામ આફરી, વળી તેમાંથી મન પાછું ખેંચી લેવું, ખીજાં કામમાં પડી જવું-એમાં લાભવારો થતો નથી. કામની જમાવટ એના પ્રદેશની ચોખવટ અને તેમાં ચોતપ્રોત થવાની આવડતમાં છે. અવ્યવસ્થિત માણસો અનેક કામો આદરે છે અને એકને પૂરું કરી શકતાં નથી, જ્યારે કુશળ મનુષ્ય આદરેલ કામોને સંપૂર્ણ પાર ઉતારે છે. લેખ લખવા બેઠા, બે લોટી લખી, ત્યાં વાતે ચલા. વાતમાંથી જરા પરવારો કપડા પહેરી બહાર આદ્યા. આમ કરવામાં વિચારધારા તૂટી જાય છે અને લખવાના કામમાં અવ્યવસ્થા થત જાય છે. લેખ પૂરો તો કરવો જ પડે, પણ એમાં ડચકાંઓ દેખાય છે, સળંગપણાતું ખૂન દેખાય છે, અને વિચાર-સંકળના તુટી જતાં કલાકાર અવલોકનકારની નજરમાં એ તુટી તુરત આવી જાય છે. માટે જે કામ લેવું, પછી તે ગમે તેટલું નાનું કે નજીક હોય, પણ તેને પાર પાડ્યે જ સિદ્ધિ માનવી. એમાં ખૂબ જમાવટ થાય છે. કોઈ કામ એકાગ્રતાથી કરતાં તેની ધૂન આવે છે અને આવેલ ધૂનને ઉતારી નાખતા કામ આખું મારું જાય છે, માટે જે કામ લીધું તે એક જ કામ આ દુનિયામાં છે અને તે સિવાય ખીજું કંઈ નથી-એવી એકવાક્યતા કરીને કાર્ય આરંભે તેને વિજયવરમાળ જરૂર મળે છે.

દ્રોણાચાર્ય પાસે પાડવ કૌરવો ધનુર્વિદ્યા શિખ્યા. એક દિવસ વડોલો મમક્ષ પરીક્ષા લેવાઈ. દ્રોણાચાર્યે દ્વરથી એક જાડ જતાવું. તેના ઉપરના પાંદડાને તીરથી વીધવાનું હતું. પરીક્ષા શરૂ થઈ. પ્રથમ આચ્યો દુર્યોધન. દ્રોણગુરુએ પ્રશ્ન પેલા પાંદડાને વીધવાનો મુક્યો, પછી પૂછ્યું-‘ સુ દેખે છે ? ’ દુર્યોધને કહ્યું-‘ એવું સુ પૂછે છે ? તમને, વડોલોને-સર્વને દેખું છું. ’ માર્કમાં પપોટા મળ્યો. એક પછી એક ખીજા આચ્યા, કોઈ પ્રશ્નનો હાઈ મમન્યું નહિ ઉતરે જાણાવલી અર્જુન આચ્યો. તે જ સવાલ થયો. જવાબમાં એણે કહ્યું, ‘ મોરો જાણુની અણી અને વીધવાનાં પાંદડાંના છેડાને જ હું દેખું છું, એ સિવાય આ દુનિયામાં ખીજી ચીજ કે મુખ દેખતો નથી. ’ એને એકસો માર્ક મળ્યા. આ વાર્તામાં ખૂબ રહસ્ય છે. જેને આ રીતે કામ આટોપવાની ટેવ પડે તે સિદ્ધ જાણાવલી થાય. કામની રહસ્યાત ન કરવી એ પ્રથમ શુદ્ધિશક્તિ છે અને આદરેલ કાર્યને સંપૂર્ણ પાર પાડી પૂરું કરી જતાવું એ બીજું શુદ્ધિશક્તિ છે. ઘણાં માણસો અનેક કામો આદરે છે અને એક પણ પૂરું કરતાં નથી એમાં અક્રમ નથી, દેખાવ છે, પણ દેખાવમાં કાર્યસિદ્ધિ નથી.

જીવનમાં ફતેહ મેળવવા માટે કરવાના કાર્ય પર પ્રેમ, તેને વળગી રહેવાની ચીવટ અને તેને પૂરું કરવાની તાત્કાલિકતાની ખાસ જરૂર છે. જે પ્રેમથી વળગી રહે, એકતાને લાગ્યો રહે અને 'કામં કરુ' અથવા દેદ પાકુ'—એવી સ્થિતપ્રજ્ઞતા વાપરે, તેને દરથી અશક્ય લાગતાં કામો પણ સાધ્ય છે અને જ્યાં ત્યાં જાણકા ભદનારને જોટા રખડપાટો છે. કુશળ માણસ કામને સમજે અને સમજીને તેને વળગી રહે.

"I go at what I am about as if there was nothing else in the world for the time being. That is the secret of all hard-working men."

C. KINGSLEY (18-6-38)

(૧૭૨)

જે લાય (બીક) ઉપર વિજય મેળવવાનું શીખે છે તે લાયની ભૂમિકાથી ઉપર જઈ તેનાં નિયેધાત્મક પરિણામોને પોતાની તરફ ખેંચતો અટકે છે, મંદવાડ, નિષ્ફળતા, દુઃખ અને વિષમતાને ખેંચતો અટકી જઈ હૂડપણામાં પ્રવેશ કરે છે અને શાંતિ અને સમતાનું જીવન જીવે છે.

લાય અનેક પ્રકારના હોય છે : રાજ્યલાય, ચોરલાય, કીર્તિનાશલાય, વ્યાધિલાય, વિયોગ-લાય વગેરે. અનેક માણસો લાયની કલ્પના કરીને નાહક દુઃખી થાય છે. દુનિયા રસાતળ જવાની છે ! ખરેખર કળલુગ આવ્યો છે ! ધરતીના રસ-કસ જોડી ગયા છે ! અથવા પોતાનું શું યશે ? જીવનનિર્વાહ કેમ યશે ? વિગેરે સાચી જોરી કલ્પના કરી અધમુઆ જેવી જિંદગી દસડે છે. આ સર્વ નિષ્કારણ કલ્પના છે, સત્વગો નાશ કરનાર જાણી છે, જીવનને અંકારું બનાવનાર માનસિક અજીજ છે. લાયના નિયેધાત્મક પરિણામો તો પાર-વશનાં છે. લાયગ્રસ્ત માનવી પોતાની જાતને મંદવાડથી અકળાવણી, સગાંઓથી તળવણી, મિત્રોથી તરછોડાવણી અને સ્નેહીઓથી હેરાન થએલી જ જુએ. એને શાંતિ ન મળે, ધીરજ ન મળે, આરામ ન મળે, સ્વસ્થતા ન મળે. એ હાંફોહાંફો યઇ અટવાયા કરે અને જીવનને બોમ્બડય ગણતો અહીંનું કે આવતા ભવનું જરા પણ સાધી શકે નહિ. આત્મ-વિકાસનું મહેલું મગડું લયરહિતપણું-નિર્ભયતા કેળવવાનું છે. જેણે વિષમ પરિસ્થિતિ હાથે કરીને વહોરવી ન હોય તેણે નિર્ભય યઇ જવાની પાત્ર જરૂર છે. એણે વિચારનું કે આત્મામાં અનંત શક્તિ છે અને ગમે તેવા પ્રસંગો પાર પહોંચાડવાનું તેનામાં બળ છે.

એક વાર નિર્ભયપણું પ્રાપ્ત યઇ જાય એટલે માનવીને સદૃષ્ટ પરવાનો મળી જાય છે; એને કારાગ્રહનો ભય રહેતો નથી, એને ગરીબ યઇ જવાની ચિંતા થતી નથી અને સુખ-સગવડના નાશની મૂંઝવણ યતી નથી, એને વડીલપણુના દાવા કરનારથી હલકા પડવાની ગૂંચવણ યતી નથી. પછી એને જીવન રમત જેવું યઇ જાય છે, એને જીવનમાં હિંસા દેખાય છે, એને આત્મવિકાસના માર્ગો સ્પષ્ટ દેખાય છે, એને ગમે તેવા સ્થાનકે પ્રવેશ કે પ્રચારમાં સરળતા મળી જાય છે અને એનો આગો જીવનપથ પ્રકાશમય, રમ્ય અને સૌંદર્ય-ભરપૂર બની જાય છે. જેમ યોગમાર્ગમાં પ્રથમ પંથીએ નિર્ભયતા કેળવવાની યચના છે, તેમજ અવધારમાં પણ કોઈથી ડરવાની જરૂર નથી. આપણો માર્ગ સાચો હોય,

આપણો ગદ્દ યોગ્ય હોય અને આપણામાં સત્ય અહિં માની આતરપ્રેરણા હોય તો દુનિયા જખ મારે છે, જરાપણ ગલગયા વગર, કાઠથી દમાયા વગર, કાઠની ઝોશીઆળી કપા વગર આગળ ધપાવવું સાધ્યસિદ્ધિ ચોખ્ખી હસ્તગત છે એમાં શકા નથી. જ્યારે મનમાં ગોટાળા હોય ત્યારે જ લય સ્થાન લે છે અને ધર કરે છે, મારે સાચા ગ્તા શોધી ત્યાં જમાવટ કરવી અને પછી કોની બીક છે ? સૈની બીક છે ? આપણે કાઠના દેવાદાર નથી, આપણા પર કાઠનું સ્વામિત્વ નથી આનદથી, પ્રેમથી, હોશથી નિર્લયપણે આગળ વધો તેમાં વિનય છે, તેમાં મોજ છે અને તે ખરું જીવન છે

One who learns to overcome fear rises above the fear plane, ceasing to attract himself the negative results of fear. He ceases to attract sickness, failure, unhappiness, disharmony, he enters into freedom. He lives a life of harmony and peace. (25-1-39)

ઉત્તમ શૌચધર્મ

શૌચ એટલે પવિત્રતા, ઉત્તમજનતા-જે બાહ્યદર્શિ જીવ છે તે દેહની પવિત્રતા-ઉત્તમજનતા મારે સ્નાનાદિકે કરવું તને જ શૌચ કહે છે સમધાતુમય, મળમૂતથી ભરેલી કાયા જળથી શુદ્ધ કેમ થઈ શકે ? જે જાતે જ અશુદ્ધ છે તે શુદ્ધ શી રીતે થાય ? ન થાય કાળા કોલવાને ગમે તેટલા સાબૂનથી ધોઈએ તો પણ શુ તે બિજળા થાય ? ન થાય. તેમ આ દેહ પણ મળમૂતોદિકથી ભરેલ છે તે સ્વચ્છ પાણીથી ધોતા પણ પવિત્ર થાય નહીં તેથી સ્નાનમાત્ર કાર્યથી પવિત્ર થવાય છે એની માન્યતા બૂલભરેલી છે ત્યારે પવિત્ર કેમ થવાય ? તેનો ઉપાય જતાવે છે ખરી પવિત્રતા આત્માની ઉત્તમજનતાથી થવા પામે છે આત્મા લોભ, દ્વિસાદિક પાપોવડે મલિન થઈ રહ્યો છે, તે પાપમળનો નાશ થવાથી આત્મા ઉત્તમજન-પવિત્ર થાય છે જેનું મન ક્રામ, ક્રોધ, લોભ, મત્સરથી મલિન થયેલ છે તે જળનતી બાજી સ્નાન કરવા માનથી પવિત્ર થઈ ન શકે ધનની ગૃહિ-અતિલોભ-તૃષ્ણા-તેનો ત્યાગ કરવાથી શૌચધર્મ આત્મામાં પ્રગટ થાય છે પરિમહત્તી મમતા છોડીને વિધવલાલમાં તથા બાહ્યભૂત તપમાર્ગમાં પ્રવર્તન કરવું તે શૌચ ધર્મ છે અલ્પચર્યાનું પાલન કરવું તે પણ શૌચધર્મ છે, આંક જાનના મદ દૂર કરી વિનયવાન થવું તે શૌચ ધર્મ છે, નીતગમ મર્વસપ્રણીત પરમાગમનો અનુભવ ચવાથી અતરંગ કપાય દૂર થવા પામે છે, તેથી શૌચધર્મ પ્રાપ્ત થાય છે યથાર્થ પવિત્રતા મા આત્માની ઉત્તમજનતા કપાય દૂર થવાથી થાય છે

પાપથી અત કરણ મલિન થવા ન દેવું તે શૌચધર્મ છે જે કાંઈ સમભાવ-સંતોષ ભાવરૂપ જળવડે ત્રીજ તૃષ્ણારૂપી મેલને ધોવે છે તથા જોગજનમાં અતિ લાલસા તથા સામ્યભાવ આદરે છે, તે ઉત્તમ શૌચધર્મવાન છે અશુભ વામનાઓને દૂર કરી આત્માને પવિત્ર કરો, એ મોક્ષમાર્ગ છે, એ મોક્ષશક્તિ છે ઇતિગમ (૨૫૦ મ. ક. વિ)

ઉત્તમ સંયમધર્મ

ધન્વિયો મન અને કપાયલાવને અકુશમા ગખવા તે મયમધર્મ છે જીવહિસાથી દૂર રહી અહિંસામય વર્તન ગખવુ, હિત, મિત, પ્રિય વચન બોલવા, પગ્ધનની નાબતો ત્યાગ, કુશીનતો ત્યાગ અને પરિગ્રહનો ત્યાગ એ પાત્ર વ્રતો દૃઢતાપૂર્વક ધારના તથા પાત્ર સમિતિ પાળવી તે સયમ છે પાત્ર સમિતિનુ સ્વરૂપ આ પ્રમાણે સમજી ગખવાનુ છે જતા-આવતા જીવવિરાધના ન થાય તેમ યતનાપૂર્વક ચાલવુ તે ધર્માસમિતિ છે વચનની શુદ્ધતા ગખવી તે વ્રાપાસમિતિ છે નિર્દોષ શુદ્ધ આહાર ગવેષણાપૂર્વક લાવી આસક્તિ વગર બોજન કરવુ તે એષણાસમિતિ છે. શરીર-ઉપકરણાદિક આખવડે દેખી ગોધીને લેવા-મૂકના તે આદાનનિક્ષેપણા સમિતિ છે તથા મળ, મૂત્ર કદ વિગેરે એવી નિર્દોષ-નિર્જીવ જગામા પરકવવા કે જેથી ખીજી જીવોનો ધાન થાય નહીં, તેમ જ અન્યને દુઃખ આપતું નહીં તે પરિષ્ઠાપનિકા સમિતિ છે ક્રોધાદિ આરે કપાયનો નિગ્રહ કરવો મન, વચન કાયાની અશુભ પ્રવૃત્તિને રોકવી, વિષયમા દોડતી પાત્રે ધન્વિયોને વશ કરવી-કાબૂમા રાખવી તે સયમ છે મયમથી સમ્યગ્દર્શન પુટ થતા પાત્રે છે સયમ કન્યાજીનો માર્ગ છે સયમ વગર જીવ દુર્ગતિ પાત્રે છે સયમ વિનાની કેવળ બાહ્ય કટકરણી સર્વ વૃથા છે ધન્વિયોને વશ રાખવી તે ધન્વિયસયમ અને તમ સ્થાન સર્વ જીવોને સ્વ આત્મા સમાન લેખી તેમની રક્ષા કરવી તે પ્રાણસયમ આ બન્ને પ્રકારના સયમ વગર બાહ્ય કરણી કટકર હોઈ વૃથા છે સસારમાં દુખી થતા જીવોને સયમ વિના ખીજી કાંઈ અથ શરણુ નથી જ્ઞાની પુરુષો તો પ્રમાદ તજી સાવધાનપણે સયમનુ સારી રીતે જાતે સેવન યત્ના છતાં તેમની દુર્લભતા ને ઉપયોગિતાનો ભવ્ય જનોને ઉપદેશ દે છે કે સયમ વગર જીવન નિષ્ફળ છે સયમ આ ભવમા તથા પરભવમા કન્યાજીકારી છે સયમ દુર્ગતિરૂપ સરીવરનુ શોષણ કરવા સ્પર્શ સમાન છે સયમવડે ભવભ્રમજીનો નાશ થાય છે તેના વગર ભવનો અત આવતો નથી ક્રોધાદિ કપાયનડે આત્માને મલિન થવા ન દે તથા બાહ્યબ્યવહારથી મમિતિ અને શુભિયુમા થઇ સાવધાનપણે વર્તે તેને સયમ ધર્મની પ્રાપ્તિ ને પુષ્ટિ થતા પાત્રે છે ધૃતિસમ

(૨૫૦ સ. ક. વિ)

ઉપદેશક પદ (રાગ મારુ:)

સુમતિનાથ માયા હો, પડે પરે પરણત હિ ભયા,	જેસા હીંગ નાથા હો,
ઓર દેવ સવિ પરહર્યા, મે નાણી કાયા હો	સુમતિ૦ ૧
તેસી કિરિયા હે ખરી, જેસી તુજ વાયા હો,	
ઓર દેવ સવિ મોહે ભાસ્યા, સવિ મિથ્યા માયા હો	સુમતિ૦ ૨
ચઉરાશી લખ વેપમા, હુ બહુ પરે નાથા હો,	
મુગતિ દાન દેઇ સાહિબા, અળ ડરદો ઊંચા હો	સુમતિ૦ ૩
લાગી અગિન કપાયદી, મળકો રહી આયા હો,	
વક્ષક નાણી આદર્યા, મે તુમ ચરણ માયા હો	સુમતિ૦ ૪
પક્ષપાત નહિ કોઉશુ, નહિ લાલચ લાયા હો,	
નયવિજય મુશિધ્યકો, તોચુ દિવ રાયા હો	સુમતિ૦ ૫

ગુણુનો રાગી પરના દોષનો દ્વેષી ન હોય, તેને પોતાના દોષ પર જ દ્વેષ હોય.

ગુણુનુરાગી તરીકે આપણે જેને ઓળખીએ છીએ તેવા ગુણુઆહી સન્નનો પારકા દોષ જોનારા હોતા જ નથી. પ્રાયે તેની નજર અન્યના દોષ જોતી જ નથી. તેને તો પોતાના દોષ તરફ જ દ્રષ્ટિ હોય છે. તે પોતાના નાના સરળા દોષને પણ ત્યાજ્ય ગણીને તેના નિવારણ માટે પ્રયત્નશીલ હોય છે. પારકાના નાના સરળા ગુણુને પણ તે મોટા માને છે અને તેને જહુમાન આપે છે ગુણુઆહી થવું તે સન્નનો માટે પણ સહેલી વાત નથી. શ્રી યશોવિજયજી ઉપાધ્યાય મહારાજ કહે છે કે:—

નિર્ગુણુ તે ગુણુવંત ન જાણે, ગુણુવંત તે ગુણુ દ્વેષમાં તાણે; લાલન !

આપ ગુણી ને વળી ગુણુરાગી, જગમાં તેહની કીર્તિ જાગી લાલન ! ૧

“નિર્ગુણી મનુષ્ય તો જીજ્ઞાસુ ગુણોને જાણી કે ઓળખી જ શકતો નથી, પરંતુ ખેદકારક વાત તો એ છે કે પોતે ગુણી છતાં જીજ્ઞાસુ ગુણોની ઈર્ષ્યા કરીને તેને દ્વેષમાં તાણી જાય છે અર્થાત્ ગુણી તરીકે અન્યને જહુમાન આપી શકતા નથી શાસ્ત્રકાર કહે છે કે—જે સન્નનો પોતે ગુણી હોય અને જીજ્ઞાસુ ગુણુના રાગી હોય—તેનું જહુમાન કરનારા હોય. તેની જ આ જગતમાં જગતી કીર્તિ હોય છે; અર્થાત્ તેનો યશ જવાયા જ કરે છે.”

આ કથન ઉપરથી સમજવાનું એ છે કે—પોતે કોઈપણ પ્રકારે ગુણો મેળવવા, તેમાં સંતોષી ન થવું, પણ અસંતોષી જ રહેવું અને નિરંતર જીજ્ઞાસુ ગુણોને જાણીને તેની ઈર્ષ્યા ન કરતાં તેનું જહુમાન કરવું, તેને જોઈને પ્રસન્ન થવું કે જેથી તે ગુણોનો પોતામાં પણ અવિર્ભાવ થાય પ્રાયે જરા ગુણી તો જીજ્ઞાસુ ગુણુના રાગી જ હોય છે. જે ગુણી અન્યના ગુણોની પ્રશંસા ન કરતાં ઈર્ષ્યા કરે છે તે સાચો ગુણી જ નથી; કારણ કે ગુણીનું લક્ષણ જ અન્યના નાના સરળા ગુણુને મોટા માનવા તે છે. એક કવિ કહે છે કે:—પરગુણ-પરમાણૂન્ પર્વતીકૃત્ય નિત્યં, નિજહૃદિ વિકસંતઃ સંતિ સન્તઃ કિયન્તઃ ॥ ‘પારકા ગુણુના પરમાણુને અથવા પરમાણુ જેટલા ગુણુને પણ પર્વતરૂપ કરીને—પર્વત જેવડા મોટા માનીને પોતાના હૃદયમાં વિકસિત થાય છે એવા સંતો—સન્નનો કેટલાક જ (વિરલા જ) હોય છે. આ અર્ધશ્લોકમાં રહસ્ય ઘણું છે. જે પોતામાં ગુણોની વૃદ્ધિ કરવી હોય તો જરૂર અન્યના ગુણો જોઈ પ્રસન્ન થવાની અને દોષોની ઉપેક્ષા કરવાની—તેના સામું પણ ન જોવાની ટેવ પાડવી.

ઘડિયાળ કટ કટ, કટ કટ કેમ કરે છે ?

ઘડિયાળ જો કે પોતાને સોંપેલું કાર્ય ટાઈમ આપવાનું કરે છે, પરંતુ તેની સાથે જો આપણે લઈ શકીએ તો આપણને જોધ પણ આપે છે. કહ્યું છે કે:—

પગપગ છીને આઉંખું, અંજળી જળ જ્યું ઝોહ;

ચલતે સાથે સંચલું, લેઈ શકે તો લેહ.

આ હુડાના લાવાર્થ પ્રમાણે ઘડિયાળ કટ કટ શબ્દવડે હે માનવ ! તારું આયુષ્ય કપાય છે, કપાય છે, ઘટતું જાય છે એમ સૂચવે છે.

સુસ મનુષ્યો આ વાત સારી રીતે સમજે છે અને આ મનુષ્યજિંદગીનો અમૂલ્ય સમય વ્યર્થ જવા દેતા નથી. સાંસારિક સર્વ કાર્ય—વ્યાપાર અને જ્ઞાન—પાનાદિ કરતાં પણ ધર્મને ભૂલતા નથી. વ્યાપારમાં સત્ય, પ્રમાણિકપણું, પાપ-વ્યાપારનો ત્યાગ—ઇત્યાદિવડે ધર્મને સંભારે છે જ્ઞાનપાનમાં અભક્ષ્યાદિનો ત્યાગ કરતાં સત્તા ધર્મને સંભારે છે.

રાત્રે સૂતા સૂતા પણ ચોરાશી લાળ જીવાયોનિ જમાવી, ૧૮ પાપસ્થાનક આલોવી ધર્મને ભૂલતા નથી ચાર શરણ કરી પરમેષ્ઠો મહામંત્રનું સ્મરણ કરતા સુએ છે અને જગૃત થાય ત્યારે પણ નવકાર મંત્રને સંભારે છે. જનતાં સુધી શિયળ પાળે છે અને રાત્રિ સંજાંધી પાપ લાગ્યાં હોય તે આળોવવા પ્રભાતે રાત્રિપ્રતિક્રમણ કરે છે આખો દિવસ વિરતિપણમાં જાય તેટલા માટે ચૌદ નિયમ વિગેરે ધારે છે. જનતાં સુધી રાત્રે ચૌવિહાર કરે છે, પ્રભાતે નવકારશી તો જરૂર કરે છે. કેટલાક ધર્મી ગણાતા જાંધુઓ સૂર્યોદય પછી ૪૮ મિનિટ વ્યતીત થયા અગાઉ પરચખાણ પારે છે તેમાં ભૂલ થાય છે.

સાંજે પ્રતિક્રમણ જરૂર કરે છે એટલું જ નહીં પણ દિવસે જ્યારે જ્યારે અવકાશ મળે ત્યારે ત્યારે એક બે સામાયિક કરી આત્મહિતકારી વાંચન વાંચે છે. હાલમાં પુણ્યોદયને લઈને અનેક ગ્રંથો ને પ્રકરણો તેમ જ તેનાં ભાષાંતરો વિગેરેનો લાભ મળવાનું સગવડભર્યું થયું છે. કથાનુયોગ પણ પુષ્કળ છપાયેલ છે ને નવો છપાય છે. ઉત્તમ મનુષ્યો તેમાં પોતાના દ્રવ્યનો સદુપયોગ કરે છે.

વર્તમાન સમયમાં ગુણીની જ અદ્યતા સંભવે છે, તેવા સમયમાં તેવા ગુણીને ઓળખનારા પણ અદ્ય સંખ્યામાં જ હોય છે. જહુલતાએ દોષવાળા અને પારકા દોષને જોનારા—અન્ય પાસે પ્રકાશનારા અને તેને હલકો પાડનારા મનુષ્યો જ હોય છે. તેનામાં ગુણનો આત્મિક ધર્મ જ શકતો નથી. ગુણો મેળવવા, તેને સ્થિર કરવા અને તેથી થતા આત્મિક લાભ મેળવવા એ સહેલી વાત નથી. આ હુલ્લેલ મનુષ્યજિંદગીની સાર્થકતા ગુણી પ્રત્યે જહુમાન ધરાવવાથી જ થવાનો સંભવ છે.

વૈરાગ્ય-વિચાર

- પુદ્ગલકેરા જાગમાં, જોડી વિચારો ધર્મ; સુખ દુઃખ શું વસ્તુ છે, લુપ્તો વિચારી કર્મ. [૧]
- પૂર્વ પુન્યના ઉદયથી, મળ્યો મનુષ્ય અવતાર; તક આવી હારી જશો, તો થાશો હેરાન. [૨]
- ચાર ગતિના દુઃખનો, ગણતા નાવે પાર; મનુષ્ય ગતિએ જ્ઞાન શુભ, જો બિઘડે ભવપાર. [૩]
- પૂર્વે પાળિત કર્મનો, ઉદય રહે ચિરકાળ; રાગ દ્રેષને જો તજો, તો તૂટે ભવજાળ. [૪]
- નિમિત્ત મળતાં આત્મા, ભળે નિમિત્તની માંય; ભળતાં ભળતાં તદ્રૂપ થઈ, ભમે ભવની માંય. [૫]
- વૃત્તિ વહે પરભાવમાં, જોડી લઈ તત્કાળ; ઉદાગ્રીન થઈ આત્મમાં, વતો સ્વરૂપાકાર. [૬]
- આશા ઇચ્છાએ નષ્ટ થઈ, ટળે જીવ સ્વરૂપ; જીવ જીવે જીવભાવમાં, જ્ઞાનાનંદ સ્વરૂપ. [૭]
- ઈચ્છા આરંભ મૂળ છે, આરંભે જકડાય; તૂટે ઇચ્છા મૂળથી, તો પામે ભવપાર. [૮]
- આકર્ષક સંસારમાં, આત્મ ધરે ઉપયોગ; પોતાથી પોતે પડે, એમાં કોનો દોષ? [૯]
- ચાર ગતિ ચૂરણ કર્યે, પંચમ ગતિ પમાય; આત્મ સ્વરૂપે રમણતા, યોગતિ ચૂરણ થાય. [૧૦]

પંચાસજી શ્રી કલ્યાણવિમળજી

જિનપૂજા, શુભવંદના વિગેરે દ્રાવકયોગ્ય પટ્ટકર્મ સ્વપર ઉપકારક જાણીને દરરોજ કરે જ છે, ભૂલતા નથી. સાધુ, સાધ્વીની ઔપધસેવા સંગથી સારસંભાળ રાખે છે. સ્વામીભાઈની યથાશક્તિ સંભાળ લઈ તેમની ઉપાધિ દૂર કરે છે. અન્ય દુઃખી જનોને જોઈને કરુણાવાળા હૃદયથી તેનાં દુઃખોતુ નિવારણ કરવાનું ભૂલતા નથી.

પશુ પરની દયાને પણ ભૂલતા નથી. એ પ્રાણીઓ તો ગિચારા મૂંગાં છે. પોતાનાં દુઃખ તે કહી શકતાં નથી. ક્ષુધા, તૃષ્ણા સહન કરે છે, પરંતુ દયાળુ મનુષ્યો તેનાં દુઃખ નિવારણ માટે પણ જનતો પ્રયાસ કરે છે.

ઘડિયાળ કટ કટ કરીને જે ઉપદેશ આપે છે તેને સુરજનો હૃદયમાં ઉતારી આ અનેક ધર્મસામગ્રીયુક્ત મળેલ મનુષ્યજીવનને સાર્થક કરે છે, જેથી તેઓ આગામી ભવે પણ સુખ-સંપત્તિ અને ધર્મસામગ્રી પામે છે. આટલો દૃઢ ઉપદેશ સ્વલ્પરુચિ જીવો માટે જસ છે.

કુંવરજી

પ્રશ્નોત્તર

(પ્રશ્નકાર : ભાઈ દેવચંદ કંરશનજી-રાધનપુર)

પ્રશ્ન ૧—રસેન્દ્રિય વિગેરેથી રસ વિગેરેના ટાઢાઉનાપણાનો બોધ થાય છે તો ત્યાં સ્પર્શેન્દ્રિયનું શું કામ છે ?

ઉત્તર—કોઈપણ ઇન્દ્રિયને ટાઢાઉના વિગેરે સ્પર્શનો બોધ થાય છે તે ત્યાં રહેલી સ્પર્શેન્દ્રિયને લઈને જ થાય છે, એ પરિજ્ઞાન બીજી ઇન્દ્રિયોથી થતું નથી.

પ્રશ્ન ૨—શ્રોત્રેન્દ્રિયનો વિષય બાર યોજનનો કહ્યો છે તો શું બાર યોજન દૂર રહેલો સ્વર મનુષ્ય સાંભળી શકે ?

ઉત્તર—બાર યોજન દૂર રહેલા વાજાંત્રાદિના સ્વરને સાંભળવાની શ્રોત્રેન્દ્રિયની શક્તિ છે. દાણ, રસના ને સ્પર્શેન્દ્રિયનો ઉત્કૃષ્ટ વિષય નવ યોજનનો છે. એટલે તેટલે દૂર રહેલ વસ્તુની મંઘ આવે, રસ પણ બાણી શકાય ને સ્પર્શ પણ બાણી શકાય ચક્ષુ ઇન્દ્રિયનો વિષય તો લાખ યોજન સાધિક છે.

પ્રશ્ન ૩—ચારે નીકાયના દેવોની વ્યવસાયસભામાં પુસ્તકો હોય છે તો તેમાં શું લખેલ હશે ?

ઉત્તર—તેમાં તે તે દેવોનો કલ્પ-આચાર-કર્ત્તવ્ય જણાવેલ હોય છે.

પ્રશ્ન ૪—ઐવેયક ને અનુત્તર વિમાનના દેવો સૂઈ જ રહે છે તો ત્યાં રહેલાં પુસ્તકો તે શી રીતે વાંચી શકે ? તે પુસ્તકોમાં શું લખેલ હોય છે ?

ઉત્તર—એ પુસ્તકો એની પડખે રહેલાં હોય છે, તે પડખાલર સૂતાંસૂતાં વાંચે છે તેનાં પાનાં સ્વયમેવ ફરે છે. તેમાં દ્રવ્યાનુયોગની હકીકત હોય છે.

પ્રશ્ન ૫—સદરહુ પુસ્તકો કઈ ભાષામાં ને કઈ લિપિમાં હોય છે ?

ઉત્તર—એ પુસ્તકો શાશ્વત હોય છે. તેમાં દેવનગરી લિપિ અને દેવભાષા હોય છે. દેવભાષા એટલે અર્ધમાગધી અથવા ગીર્વાણ ભાષા સમજવી.

પ્રશ્ન ૬—પ્રભુના નામજેવું બીજા કોઈનું નામ પાડેલ હોય તો તેના અક્ષરોનો જાપ કરવાથી લાભ આપે ?

ઉત્તર—ન આપે. જેનો ભાવનિશ્ચેષો શુદ્ધ હોય તેના જ બાકીના ત્રણ નિશ્ચેષા લાભ આપે છે.

પ્રશ્ન ૭—હરિ, હર, બ્રહ્મા વિગેરે નામો પ્રભુનાં પણ ઠરાવ્યાં છે તો તે નામના જાપથી લાભ થાય ?

ઉત્તર—તીર્થંકરને ઉદ્દેશીને જો તે નામનો બાપ થાય તો લાલ થાય, તે સિવાય હરિ, હર, બ્રહ્માદિ શબ્દના બાપથી લાલ ન થાય.

પ્રશ્ન ૮—પાશ્વિકાદિ પ્રતિક્રમણમાં સંજ્ઞાય કર્યા પછી કોઈને છાંક આવે તો તે સંજ્ઞાથી કાયોત્સર્ગાદિ કરવું પડે ?

ઉત્તર—વૃહત્ (મોટી) શાંતિ પૂરી ન થાય ત્યાં સુધીમાં આવે તો પણ તેના નિવારણનો વિધિ કરવો પડે.

પ્રશ્ન ૯—નિર્માણ નામકર્મ પુણ્યપ્રકૃતિ છે તો તેનો ઉદય પાપપ્રકૃતિ-વાળાને પણ હોય ?

ઉત્તર—સર્વ જીવને પુણ્યપ્રકૃતિ ને પાપપ્રકૃતિ જન્મેનો ઉદય હોય છે, એકલી પુણ્યપ્રકૃતિનો ઉદય કોઈ જીવને હોતો નથી.

પ્રશ્ન ૧૦—કોઈ મનુષ્યને છ આંગળી, ચોરદાંત, પડછાલી વિગેરે હોય છે તે કય પ્રકૃતિના ઉદયથી હોય ?

ઉત્તર—એમાં મુખ્યતા સંસ્થાનનામકર્મની છે, પરંતુ તેની સાથે ઔદારિક શરીરનામકર્માદિકનો પણ ઉદય સમજવો. ઉપધાત નામકર્મ પણ કામ કરે છે.

પ્રશ્ન ૧૧—દીવાની ઉજોડી સચિત્ત છે કે અચિત્ત છે ?

ઉત્તર—સચિત્ત છે, તેથી જ મુનિ વિગેરેને માટે વચ્ચર્થ છે.

પ્રશ્ન ૧૨—સુતરાઉ વસ્ત્ર કરતાં જીનનાં વસ્ત્રના સ્પર્શથી તમસ્કાયની વિરાધના ઓછી થાય છે તેનું શું કારણ ?

ઉત્તર—એનાં પુદ્ગળો જ તેનું કારણ છે. એની ઉપર ઝીણી પૂલ પુષ્કળ હોય છે.

પ્રશ્ન ૧૩—ઉપાશ્રયમાં પ્રવેશ કરતાં પણ ત્રણ નિસિદ્ધી કહેવાનું કહેલ છે તો તે શા નિમિત્તે કહેવી અને ક્યાં ક્યાં કહેવી ?

ઉત્તર—એ ત્રણ નિસિદ્ધી ઉપાશ્રયમાં પ્રવેશ કરતાં એક સાથે જ કહેવી અને તે સાંસારિક કાર્યના નિરોધને માટે કહેવાની છે. પ્રાચે પાપધવાળા કહે છે, પરંતુ સર્વ શ્રાવકે કહેવાની છે.

પ્રશ્ન ૧૪—તિર્થંચના વિષયનેવતમાં કેટલા જીવોનો વિનાશ થાય ?

ઉત્તર—પ્રાચે મનુષ્ય પ્રમાણે જ વિરાધનાનો સંભવ છે.

પ્રશ્ન ૧૫—મનુષ્ય સ્ત્રીની યોનિમાં જેમ કાયમ બેઇદ્રિય જીવોની ઉત્પત્તિ ક્કી છે તેમ તિર્થંચળીની યોનિમાં હોય કે નહીં ?

ઉત્તર—પ્રાચે હોવાનો સંભવ છે, કારણ કે તે જ કામની ઉદ્દીચ્છા કરે છે.

પ્રશ્ન ૧૬—યુગલિક તિર્યંચને યુગલિક મનુષ્યની જેમ એક જ વાર ગર્ભ રહે ને યુગલ પ્રસવે કે કેમ ?

ઉત્તર—એને માટે મનુષ્યયુગલ પ્રમાણે જ સમજવું.

પ્રશ્ન ૧૭—પાંચે પ્રકારના તિર્યંચપંચેદ્રિયમાં ગર્ભસ્થિતિ સરખી જ હોય કે જીવજાતિપરત્વે ઓછી વત્તી હોય ?

ઉત્તર—કેટલાક ચતુષ્પદોમાં સરખી હોય છે, ષાષ્ટીની ચતુષ્પદાદિ માટે ઓછી વત્તી જણાય છે.

પ્રશ્ન ૧૮—પુદ્ગલપરમાણુમાં વર્ણાદિ ચારેનો પલટો થાય કે એકનો પણ થાય ?

ઉત્તર—ચારેનો થાય એમ જાણવામાં છે.

પ્રશ્ન ૧૯—સંજીવિની ઔષધિવડે ઉત્પન્ન થનારા જીવો સંમૂર્છિમ જ હોય કે કેમ ?

ઉત્તર—સંમૂર્છિમ જ હોય, ગર્ભજનો સંભવ નથી.

પ્રશ્ન ૨૦—આંગિલમાં છ વિગય ઉપરાંત બીજું પણ કેટલું કેમ જાગતું નથી ?

ઉત્તર—આંગિલમાં છ વિગય ઉપરાંત જે જે વસ્તુનો ત્યાગ કરવાનું શાસ્ત્રકારે કહેલ છે તેમ જ પ્રવૃત્તિમાં છે તે પ્રમાણે વર્તવું. તેમાં પોતાની બુદ્ધિનો ઉપયોગ ન કરવો; કારણ કે આંખેત્ર માત્ર છ વિગયના ત્યાગરૂપ જ નથી.

પ્રશ્ન ૨૧—શબ્દ, અંધકાર વિગેરેનાં પુદ્ગળો કહ્યાં છે તેમાં દૂધ, દહીં, છાશ વિગેરેનાં પુદ્ગળો શેમાં ગણવાં ?

ઉત્તર—એને શબ્દ, અંધકાર વિગેરેની સાથે સંબંધ નથી. એ તો ઔદારિક પુદ્ગળો વર્ણ, ગંધ, રસ, સ્પર્શવાળાં છે.

પ્રશ્ન ૨૨—ખાંડ, સાકર વિગેરેનાં પુદ્ગલ શેમાં ગણવા ?

ઉત્તર—એનાં પુદ્ગળો પણ ઔદારિક વર્ણગંધાદિવાળાં સમજવાં.

પ્રશ્ન ૨૩—મનુષ્યના નખ ને વાળ વિગેરે તેના શરીરના જીવપ્રદેશયુક્ત હોય કે કેમ ?

ઉત્તર—ભીજે ત્યારે તો જીવપ્રદેશયુક્ત હોય છે. પછી આગળ વધતાં અચિત્ત થઈ જાય છે તેથી તે કાપતાં વેદના યત્ની નથી અને વિરાધના લાગતી નથી.

પ્રશ્ન ૨૪—તરતનું ઢાંચેલું દૂધ સચિત્ત ગણાય ?

ઉત્તર—ન ગણાય. તે સચિત્તનો ત્યાગી વાપરી શકે. દ્વંધ સચિત્ત એટલે અપ્રકાયમય થતું જ નથી; પણ તે જગડે ત્યારે તેમાં બેઠંદ્રિય જીવો ઉપજે છે.

પ્રશ્ન ૨૫—મનોવર્ગણા વિગેરે વર્ગણાઓ જાહેરાય છે ?

ઉત્તર—અન્ય પુદ્ગળસ્કંધોના મળવાથી અને વિખરવાથી જાહેરાયા કરે છે. પ્રાયે એક સરખી ને એક જાતની રહેતી નથી. તેથી જ આહારક સિવાયની સાત વર્ગણા પૈકી એક જ વર્ગણાપણે ચૌદ રાજમાં રહેલાં સર્વ પુદ્ગળોને જીવ ગ્રહણ કરીને મૂકી શકે છે અને ત્યારે જ દ્રવ્યથી સૂક્ષ્મ પુદ્ગળપરાવર્ત થાય છે.

પ્રશ્ન ૨૬—દ્વંધ વિગેરેનાં પુદ્ગળો પુદ્ગળના ત્રણ પ્રકારમાંથી કયા પ્રકારનાં છે ?

ઉત્તર—મારા ધારવા પ્રમાણે મિશ્રસા પુદ્ગળો છે.

પ્રશ્ન ૨૭—સ્થાપનાચાર્યની પડિલેહણા ક્યારે કરવી જોઈએ ?

ઉત્તર—ગુરુમહારાજ પડિલેહણ કર્યા પછી જ શ્રાવકને આવે. તેની સન્મુખ ત્યારપછી પ્રતિક્રમણાદિ ક્રિયા કરાય, વચ્ચે પડિલેહણા કરવાપણું હોય જ નહીં અને થાય જ નહીં.

પ્રશ્ન ૨૮—પંડિત શ્રી વીરવિજયજી ચોમાસીદેવમાં પાંચમા પ્રભુની સ્તુતિમાં ‘વીર નમે મહાકાલિકા’ એમ કહે છે તેનો અર્થ શું સમજવો ? છઠ્ઠા, સાતમા ગુણકાણાવાળા મુનિ ચોથા ગુણકાણાવાળાં દેવદેવીને નમસ્કાર કરે ?

ઉત્તર—એ પ્રમાણે ઘણી સ્તુતિઓમાં આવે છે, તેથી બ્યવહારથી બાધ જણાતો નથી. તેનો સ્વામીભાર્પના સંબંધે પ્રણામ અર્થ સમજવો.

પ્રશ્ન ૨૯—સ્તુતિજોડામાં એટલે ચાર સ્તુતિમાં જેમ પહેલી અધિગત જિનની, બીજી સર્વજિનની, ત્રીજી જ્ઞાનની અને ચોથી શ્રુતદેવતાંની હોય છે એમ એક સ્તુતિમાં ચાર પદમાં હોવું જોઈએ ?

ઉત્તર—એક સ્તુતિ તો અધિગત જિનની જ હોય, ખાસ ચાર પદમાં ચાર ગાળત સમાવવી હોય તો તેવી સ્તુતિ થઈ શકે છે, થયેલી પણ છે.

પ્રશ્ન ૩૦—દેરાસરમાં ગુરુમૂર્તિ પધરાવેલ હોય તો તેની પૂજા દેવ-દ્રવ્યથી રાખેલ પૂજારી કરે ? દેવદ્રવ્યનાં ઉપગરણો તેમાં વાપરે ? દેવદ્રવ્યથી કરેલ દેરાસરમાં ગુરુમૂર્તિ સ્થાપન કરી શકાય ?

ઉત્તર—આ ગાળત ગુરુમહારાજને લગતી છે, તેથી તેમને પૂજવું.

પ્રશ્ન ૩૧—દેવપૂજા માટે આવેલ જાગમાં શ્રાવક રહી શકે ?

ઉત્તર—ન રહેવું તે ઠીક છે.

પ્રશ્ન ૩૨—પ્રભુના નહવણાદિકનાં જળસિંચનથી થયેલાં પુષ્પો પ્રભુને ચઢાવી શકાય ?

ઉત્તર—એમાં વિરોધ જણાતો નથી.

પ્રશ્ન ૩૩—ઔષધ વિગેરેથી અંધ માણસ દેખતો ધાય છે તે ભાવેન્દ્રિય નાશ પામી હોય તો થઈ શકે ?

ઉત્તર—ન થઈ શકે. ક્ષયોપશમરૂપ ભાવેન્દ્રિય હોવી જ નોંધ્યો. દ્રવ્યેન્દ્રિયમાં પણ ઉપકરણેન્દ્રિયનો અમુક ભાગ તો વિનાશ પામ્યા વિનાનો હોવો જ નોંધ્યો.

પ્રશ્ન ૩૪—પુરુષને ગર્ભ રહે ?

ઉત્તર—ન જ રહે. જ્યાં એવી વાત હોય ત્યાં ખીજનું દેવશક્તિ વિગેરે કારણ હોવાં નોંધ્યો.

પ્રશ્ન ૩૫—સ્રીને ઉત્તરાસન ન હોવાથી તે પાંચ અભિગમ કેમ જાળવે ?

ઉત્તર—તેને ચાર અભિગમથી નિર્વાહ થઈ શકે એમ મને લાગે છે.

પ્રશ્ન ૩૬—પૂજા માટે સર્વસ્થાન કરતાં મસ્તક પળાવવું નોંધ્યો ? અને માથે શિખાની જરૂર પડે ?

ઉત્તર—શ્રાવકે સર્વસ્થાનમાં માથે પાણી નાખવું નોંધ્યો અને માથે શિખા રાખવી એ તો હિંદુમાત્રની નિશાની છે.

પ્રશ્ન ૩૭—યુગળિયામાં નપુંસક વેદ હોય ?

ઉત્તર—યુગળિયામાં સ્ત્રી, પુરુષ બે જ વેદ હોય.

પ્રશ્ન ૩૮—મનુષ્યની જેમ તિર્યંચ માટે ગર્ભસ્થિતિ ઉત્કૃષ્ટ કેટલી હોય ?

ઉત્તર—તિર્યંચની ઉત્કૃષ્ટ ગર્ભસ્થિતિ ૮ વર્ષની કહી છે, પણ તે સકારણુ સમજવી.

પ્રશ્ન ૩૯—તિર્યંચની ગર્ભસ્થિતિ જઘા આરામાં સરખી હોય ?

ઉત્તર—આરાને અંગે ગર્ભસ્થિતિમાં ફેરફાર જણાયો નથી.

પ્રશ્ન ૪૦—કદપવૃક્ષ મનુષ્યનાં વાંછિત પૂરે છે તે મનુષ્યની ઇચ્છા કેવી રીતે જાણી શકતા હશે ?

ઉત્તર—યુગળિકના સમયનાં કદપવૃક્ષો તો દશે પ્રકારની વાંછા પૂરનારાં જુદાં જુદાં હોય છે. અન્ય કાળમાં મનોવર્ગજ્ઞાના જળથી તેમ થવા સંભવ છે.

પ્રશ્ન ૪૧—ચિંતામણિ મનુષ્યનાં વાંછિત પૂરે છે તો તે મનુષ્યનાં વાંછિતને શી રીતે જાણી શકે ? શું તેના અધિષ્ઠાયક દેવ વાંછિત પૂરતા હશે ?

ઉત્તર—આ જાણતમાં પણ ઉપર પ્રમાણે સમજવું.

કુંવરજી

અક્ષરમાલા

(૭) ઝો

ઝાળખાણુ ઝે મોટી ખાણુ છે.
 કોયલનું રૂપ નહિ, પણ સ્વર જોવાય છે.
 ઝોડી ઝિલાડી પણ અપશુકન કરે.
 ઝાળથી પણ વાણીની મીઠાશ વધે છે.
 ઘોર પાપકર્મનો જલ્લો કટલીક વાર અહો જ મળતો જોવાય છે.
 ચોરીનો માલ સોંકે ન ચડે.
 છોડું કહોડું થાય પણ માવતર કમાવતર ન થાય.
 જોપીનાં છોકરાં પણ મરે છે.
 ઝાડ-ઝપટ વહેમી માણુમને જલદી વળગે છે.
 ટાચે ચકનારને પડવાનો લાય છે, નીચે ઉભેલને શું ?
 ઠાકર વાગતી જાય તેમ તેમ માણુસ ઘડાતો જાય છે.
 ઠાશીમા અને ઠાકરી બન્ને રીતે વૃદ્ધ સ્ત્રીને બોલાવી શકાય છે. દેર માત્ર વિવેકનો છે.
 દાળ ચઢાવવાથી પીતલ એ સુવર્ણ બનતું નથી.
 તોછડાઈબધું વર્તન કાઢના પ્રત્યે ન રાખો.
 ઘોડી વાતમાં ઝાઝું કહી નાખવું એ ચતુરાઈનું લક્ષણ છે.
 દાક્ષતની બે લાતોથી કોણુ બચ્યું દશે ?
 ઘોળીતો મૂલ્યલબ્ધ લોકોના મેલ ધોવે છે, પણ નિંદક તો ઘરનો સાથુ લાઇ અન્યના મેલ ધોવે છે.
 નોકરી સમાન પરાધીનતા અન્ય નથી.
 પોતાના દોષ અને પોતાની પીડ કોણુ જોઇ શકે ?
 ફેગટ મળતી વસ્તુ લેવા કોણુ ઇચ્છતું નથી ?
 બોલ તેવો તોલ.
 લોગમાં રાગનો જાય રહેલો છે.
 મોર તેના પીંછથી શોભે છે.
 રોતો જાય તે સુવાના સમાચાર લાવે.
 લોભને થોભ હોતો નથી.
 વોરાવાળું નાકું પકડવું નકામું છે.
 શોભ્ય સમાન સ્ત્રીને મન અન્ય શૂન્ય નથી.
 સોજે સાન ને વીશે વાન.
 પોડશ સંસ્કારો શુદ્ધ્યોને માટે ઋષિઓએ પૂર્વકાળમાં પ્રરૂપ્યા છે.
 હોળીનું નાળીએર મૂર્ખ લોકો બને છે.
 દોભ ઉપજતાં વિદ્વાન પણ લેવાઇ જાય છે.

(૮) અં

અંધા આગળ આસી, ખહેરા આગળ ગાન; એ શું કામનાં ?
 કંજસની લક્ષ્મી પુત્રી તુલ્ય હોય છે કે જોને અન્ય જ ભોગવે છે.
 ખૂંતથી ક્યું કાવું સિદ્ધ થતું નથી ?
 ગાંદકી એ ખીમારીની જનની છે.
 ધંટારવથી ગાજતાં મંદિરો સંધ્યાકાળે મનુષ્યોને આકર્ષે છે.
 સ્વદ્રથી પણ વધુ શીતળતા સત્યરૂપોમાં હોય છે.
 છંદાદિકરૂપ સંગીતનું જ્ઞાન શીખવાયોગ્ય છે.
 જંગલમાં પણ આનંદી મનુષ્યો મંજલ કરે છે.
 છંડો યાને ધ્વજ એ મંદિરનું બૂધણ છે.
 દંડ-ખે દંડનું ખાવાનું ન હોય તેવાઓને પણ વિષય છોડતો નથી.
 ઠંડીની ઝડપમાં મનુષ્યને ચિન્મય ભોજન, ગરમ વસ્ત્રો અને અગ્નિતાપ એ પદ્યરૂપ ગણાય છે.
 ઢંખ મારવા છતાં ચંડકાશિકને શ્રી વીરે છુટ ! છુટ ! કહી તારો હતો.
 દંગ ઉપરથી મનુષ્યની કિંમત આંધી શકાય છે.
 તંત્રને સમજ એકત્ર કરવાથી તે દ્વારા હસિને પણ ખાંધી શકાય છે.
 થંડી તાકાત કેળવવામાં ખૂબ ધીરજ અને સહનશક્તિ જોઈએ છે.
 દંતપંક્તિ વિના મુખ શોભતું નથી, તેમ ધર્મ વિના માનવ શોભતો નથી.
 ધંધા-વ્યાપારમાં પ્રમાણિકતા રાખવાથી પ્રતિષ્ઠા અધ્યામ છે.
 નંદના (વણિકના) ફંદ જાણવા મુશ્કેલ છે.
 પંચનું વાક્ય પરમેશ્વરતુલ્ય ગણાય છે.
 ફંદ કરી કાઢને ફસાવવામાં ખદ્દાદુરી નથી.
 ખંધુ એ જમણી ભુગ્મ ગણાય છે, તેના વિના દિશાઓ શૂન્ય છે.
 ભંજન-ભાંગવું એ રહેણું છે, તૈયાર કરવું એ જ મુશ્કેલ છે.
 મંત્રજાળે એર પણ બેતરી જાય છે, પણ દુર્જનની વાણીના એરને તો કાઠ ઉપાય જ નથી.
 ધંત્રગુના આગમનથી ગૃહઉલ્લોચો મૃત્યુ શરણ થયા છે,
 રૂંક અને રાત્ર દેવમંદિરમાં સમાન હોય છે.
 લંકાપતિ રાવણ જેવા પણ પરપત્નીના મોહથી માર્યા ગયા છે, તો પછી અન્યનું તો શું ગણું ?
 વંધ્યા સ્ત્રી પ્રયત્નિની પીડાને શું જાણે ?
 શંકા એ શક્યની જેમ ખટકવા કરે છે.
 સંગીતથી અને સ્ત્રીના કટાક્ષથી જેનું મન ન સેદાય તે મહાયોગી હોય અથવા વશ હોય.
 પંદ પુરુષને સ્ત્રી નથી ચાહતી તેમ આજસુને લક્ષ્મી નથી વરતી.
 હંસવૃત્તિના ધારક સર્જનો હોય છે.

મહાવીર જન્મોત્સવ

આજે ચૈત્ર માસની શુદ્ધ ત્રયોદશીનો દિવસ છે, આજનો દિવસ જૈન સમાજમાં મહા ગૌરવનો દિવસ છે, આજે ભારતવર્ષમાં દરેક સ્થળે મહોત્સવ ધર્મ રહ્યા છે અને વીરપુત્રો એક થઈ શ્રીમહાવીરપ્રભુના શુભગાન કરે છે. આજે વીરપુત્રો અરસપરસના વૈરભાવ નષ્ટ કરી શ્રી વીરપ્રભુનો જન્મ મહોત્સવ આનંદથી ઉજવે છે.

આ જ દિવસે ક્ષત્રિયકુંડ નગરમાં પરમકૃપાળુ શ્રમણ ભગવાન શાસનાધિપતિ શ્રીમન્ મહાવીરસ્વામીનો, માતા ત્રિશલાદેવીની કુખેથી જન્મ થયો હતો. આ જ દિવસે ઇંદ્રાદિક દેવતાઓએ શ્રી વીરપ્રભુનો જન્મોત્સવ મૈરુપર્વત ઉપર કર્યો હતો. એ પરમપ્રભુનો આજે જન્મ દિવસ છે. જેના જન્મસમય વખતે નારકીના છવોને પણ શાંતિ રહી હતી. પશુ, પક્ષી સર્વત્ર ક્ષોભ કરતાં હતાં. સર્વત્ર મહામંગળકારી દિવસ વર્તાયો હતો. તે શુભ દિવસની યાદગીરી માટે આજે જૈનસમાજ ઠામઠામ અતિ હર્ષાતુર થઈ જન્મોત્સવનો દિવસ ઉજવે છે. પરમપુરુષનો જન્મનો દિવસ ઉજવવાથી આત્મા પવિત્ર થાય છે. તેટલા માટે દરેક વર્ષે જન્મોત્સવ ઉજવવાની ખાસ જરૂર છે.

અહો આ કેવો શુભ દિવસ ! પરમાત્મા શ્રી મહાવીરસ્વામીના જન્મ-કાળનો સમય અર્થાત્ ચૈત્ર શુદ્ધ ત્રયોદશી એ ખરેખર દરેક વીરપુત્રને યાદ રાખવા લાયક શુભ દિવસ છે. આજે ૨૪૬૫ વર્ષના વહાણું વહી ગયાં છે, પણ તે કાળના ધનાવનું ખરેખરું ચિત્ર આપણા અહુ સમીપ તરવરતું માલૂમ પડે છે. કારણ માત્ર એટલું જ કે એ દિવસે જન્મ પામનાર વ્યક્તિ અગિયાર વિશ્વમાં સર્વોત્તમ પ્રકારની હતી; આજે સૂલરૂપે નથી, છતાં સૂક્ષ્મરૂપે છે અને ચિરકાળ પર્યંત રહેશે. યુગ યુગ તેમના નામનું સ્મરણ થશે એટલું જ નહિ પણ કોઈ રટશે, કોઈ ગાશે, કોઈ સ્મરણ કરશે, કોઈ નિદિધ્યાસન કરશે, તો કોઈ વળી તેમાં તદાકાર જાની જશે; કેમકે તેમાં તેના પ્રકારનું અદ્ભુત તત્ત્વજ્ઞાન, અખૂટ શામ્ય, અણુમૂલું મહત્ત્વ અને અગાધ ગાંભીર્ય ભરેલું હતું.

પ્રયત્ન કરે તો દરેક મનુષ્ય મહાવીર થઈ શકે છે, પણ તેમાં એકલા ચર્મચક્ષુથી સરે તેમ નથી, જ્ઞાનચક્ષુ ઉઘાડવાની ખાસ જરૂર છે. તો જરા પણ પ્રમાદ ન સેવ, પ્રયત્ન કર, તારા આત્માના શુભોને ખીલવ, જો તારી સામે એક અજાણતી વ્યક્તિ ઊભી છે. તે વ્યક્તિના છવનનું રહસ્ય સમજ-તેમના એકે-

એક વીર્યશાળી કર્તવ્યોના અણુ તારી જિંદગીમાં આવેળ, તારા આત્માને તેનો ઓપ ચઢાવ. તું એ પરોપકારી મહાવીરનો હુમેશાં બપ જાળ્યા કરે છે, ક્ષણે ક્ષણે મહાવીરનું રક્ત કર્યા કરે છે, પણ કોઈ કાળે એમ વિચાર કરવાની કુરસદ મળી છે કે એ સાધારણ મનુષ્ય મટી મહાવીર થવા કેમ લાગ્યશાળી થયા ? જે શત્રુઓએ તને સર્વતઃ ઘેર્યો છે અને તારા માનસ રાજ્ય ઉપર પૂરેપૂરું સામ્રાજ્ય ચલાવે છે, તે જ હુરમનોનો એ મહાવીરે સ્વવીર્યથી સંહાર કરી અરિહંત પદ પ્રાપ્ત કર્યું છે તારી પાસે એ શત્રુઓનો પરાજય કરવા માટે એક પણ શસ્ત્ર નથી. જે વીર્ય મહાવીરે ફોરબ્યું તે વીર્ય તું પણ ફોરવ, જે શત્રુઓને તેમણે હણ્યા તેમને તું પણ હણ, એટલે જે વિજયમાળ તેમના કંઠે અર્પણ કરાઈ છે તે જ વિજયમાળ તારા કંઠે અર્પણ થશે.

મહાવીર પ્રભુના જન્મમહોત્સવે તારી ભાવનાઓ પણ મહાવીર થવાની જ હોવી જોઈએ અને તારે એ મહોત્સવ તારી દિવ્ય ભાવનાઓ અને ઉન્નતવળ કૃત્યોથી જ ઉજવવો જોઈએ. આ વાતને ધરાણર તારા જ્ઞાનચક્ષુ ઉઘાડી તારા અંતરમાં ઉતારીશ તો ક્રમે ક્રમે જન્મમરણના ફેરામાંથી સુખ થઈ અમરપદ પ્રાપ્ત કરીશ.

અમીચંદ કરશનજી શેઠ

સર્વ સાધારણ ધર્મ

નોંચેના ત્રીશ લક્ષણોવાળો ઉત્તમ ધર્મ સર્વ મનુષ્યો માટે સાધારણ કહેવામાં આવ્યો છે.

૧ સત્ય, ૨ દયા, ૩ તપ, ૪ શૌચ, ૫ સહનશીલતા, ૬ યોગ્યાયોગ્ય વિચાર, ૭ માનસિક સંયમ, ૮ ઈન્દ્રિયસંયમ, ૯ અહિંસા, ૧૦ પ્રશ્નચર્ય, ૧૧ દાન, ૧૨ સ્વાધ્યાય, ૧૩ સરક્ષતા, ૧૪ સતોષ, ૧૫ મહાપુરુષની સેવા, ૧૬ પ્રવૃત્તિ-માર્ગમાંથી ધીમે ધીમે નિવૃત્ત થવું, ૧૭ મનુષ્યોની નિષ્ફળ ક્રિયાઓનો વિચાર, ૧૮ વૃથા બોલવું નહીં, ૧૯ આત્મા દેહાદિથી ભિન્ન છે એમ વારંવાર ચિંતન, ૨૦ પોતાના અન્નદિ ભોગ્ય પદાર્થોમાંથી જીભ પ્રાણીઓને યથાયોગ્ય ભાગ આપવો, ૨૧ સર્વ પ્રાણીઓમાં પરમાત્મતત્ત્વ છે એવી બુદ્ધિ, ૨૨ પરમ પુરુષોની કથાઓનું શ્રવણ, ૨૩ કીર્તન, ૨૪ સ્મરણ, ૨૫ તેમની સેવા, ૨૬ પૂજન, ૨૭ નામન, ૨૮ હાસ્ય, ૨૯ સખ્ય અને ૩૦ આત્મસમર્પણ

શ્રીમદ્ ભાગવતમાંથી

કિશોર

ઉત્કૃષ્ટથી એક સમયે સિદ્ધ થનાર જીવોની સંખ્યા

('સિદ્ધાંત પ્રકરણ સંગ્રહ' ગ્રંથમાંથી ઉદ્ધૃત)

મનુષ્યગતિ ઉત્કૃષ્ટથી એક સમયે ૧૦૮ જીવો સિદ્ધગતિમાં જાય.

૧ સ્ત્રીલિંગે	૨૦	”
૨ નપુંસકલિંગે	૧૦	”
૩ પુરુષલિંગે	૧૦૮	”
૪ ગૃહસ્થલિંગે	૪	”
૫ તાપસાદિકલિંગે	૧૦	”
૬ સાધુલિંગે	૧૦૮	”
૭ ખે હાથની અવગાહનાવાળા	૪	”
૮ મધ્યમ અવગાહનાવાળા	૧૦૮	”
૯ પાંચસો ધનુષ્યની અવગાહનાવાળા	૨	”
૧૦ ઊધ્વલોકે-નંદનવન-મેરુચૂલિકાથી	૪	”
૧૧ અધોલોકે-અધો ગ્રામાદિકથી	૧૨	”
૧૨ તિર્ઞ્વલોકથી	૧૦૮	”
૧૩ સમુદ્રમાંથી	૨	”
૧૪ દ્રહ-નદી વિગેરે જળાશયમાંથી	૩	”
૧૫ નરકગતિમાંથી આવેલ મનુષ્ય	૧૦	”
૧૬ તિર્થંચગતિમાંથી આવેલ મનુષ્ય	૧૦	”
૧૭ મનુષ્યગતિથી આવેલ મનુષ્ય	૨૦	”
૧૮ દેવગતિથી આવેલ મનુષ્ય	૧૦૮	”
૧૯ પ્રથમ નરકથી આવેલ મનુષ્ય	૧૦	”
૨૦ બીજી નરકથી આવેલ મનુષ્ય	૧૦	”
૨૧ ત્રીજી નરકથી આવેલ	૧૦	”
૨૨ ચોથી નરકથી આવેલ	૪	”
૨૩ પૃથ્વીકાયથી આવેલ	૪	”
૨૪ અપકાયથી આવેલ	૪	”
૨૫ પ્રત્યેક વનસ્પતિથી આવેલ	૬	”
૨૬ તિર્થંચ પંચેન્દ્રિયથી આવેલ	૧૦	”
૨૭ મનુષ્યપુરુષથી આવેલ	૧૦	”
૨૮ „ સ્ત્રીથી આવેલ	૧૦	”
૨૯ ભુવનપતિની પ્રત્યેક નિકાયથી આવેલ	૧૫	”
૩૦ „ દેવીથી આવેલ	૧૦	”
૩૧ વ્યંતર દેવોથી આવેલ	૧૦	”

ખાસ મનન કરવા યોગ્ય ભવ્ય વિચારણા

॥ હરિગીત છંદ ॥

કેસી વીતી ઇમ દુઃખમાં નૃપ પૂછતાં ચોગી કહે,
તારી સગી અડધી જ સારી અર્ધ વિસ્તારી કહે;
અર્ધ રાત ઉપાધિ તારે પ્રભુ શુભોને હું સ્મરું,
ઉઘ્યા પછી તો જોઉં ના દીસતું રજ આંતરું. ૧

વૈરાગીને મન ભુવન કે વન અલગ ના કદી ભાસતા,
નિજ રમણ રંગી ભવ્ય જનને શાંત વચને તારતા;
જે શાંતિ મુળ છે ત્યાગમાં તે ભોગમાં ના નરપતિ,
લક્ષાપતિ ભિક્ષાપતિમાં શ્રેષ્ઠ છે ભિક્ષાપતિ. ૨

ધોળા થયા તુજ વાળ પણ ધોળી મતિ થઈ કે નહિ ?
ઉંમર વધી પણ ધર્મકેરી આહના વધી કે નહિ ?
દાંતો પડ્યા પણ આત્મચિંતા રજ પડી છે કે નહિ ?
તનગણ ધર્યું પણ ભોગવૃષ્ટા તેં ઘટાડી કે નહિ ? ૩

કરજો વિચારો એમ જોયાં તેં સવારે જોમને,
તે જાણે કેઈ આદ્યાં યાદ નહિ તે શું તને ?
જોયાં જાણે જોમને પરભવ ગયાં તેઓ ઘણાં,
એવા જાણા ભવના પદાર્થો જાણજો હે ભવિષના ! ૪

સંઘયણ પહેલું ધારનારા પણ જનો આદ્યા ગયા,
સંઘયણ છેલ્લું તાહરું તો હાલ જીવ ! તારા કયા ?
નિમ્ન ગિલાડી દૂધ પીતી દેખે ન લાડી-પ્રહારને,
વિષયરાગી જીવ પણ તિમ મરણભયને ના ગણે. ૫

શણવારમાં શું કર્મ કરશે ? જાગર તેની ના તને,
છોડ આજસ થઈ ઉમંગી સાધી લે જટ ધર્મને;
લાભમાં પેદાશમાં તો ના કરે કદી વાયદા,
ધર્મ કરવામાં કરતો વાયદા શા કાયદા. ૬

સંપ્રાકટ: સુનિશ્ચી સુખોદવિજયજી

૩૨ અંતર દેવીથી આવેલ	”	૫	”
૩૩ જ્યોતિષ દેવોથી આવેલ	”	૧૦	”
૩૪ ” દેવીથી આવેલ	”	૨૦	”
૩૫ વૈમાનિક દેવોથી આવેલ	”	૧૦૮	”
૩૬ ” દેવીથી આવેલ	”	૨૭	”

સુનિ જોમવિમળજી

પ્રભાવિક પુરુષો ચેડા મહારાજ

(૧૦)

“પિતાશ્રી! અવિનય થતો હોય તો ક્ષમા માગું છું; પણ આપ જે આજ્ઞા ફરમાવો છો તે મને જરા પણ ગમતી નથી. મને આશ્ચર્ય એ થાય છે કે આપ સરળા ક્ષત્રિયકુલાવતંસના મુળમાંથી એ આજ્ઞા નીકળી જ કેવી રીતે? ગણ-તંત્રના પ્રજેતા અને પ્રજાના જાણવાળી જેવા આપ મને સમરભૂમિનો ત્યાગ કરી માતૃભૂમિને છેલ્લા રામરામ કરવાની સલાહ આપો છો ત્યારે તો મને એમ લાગે છે કે ‘નેવનાં પાણી મોલે જઈ રહ્યાં છે!’ અર્થાત્ દુન્યવી ચક્ર બિરુદ આપી રહ્યું છે!”

“પુત્ર ! ધીરો થા, જેના જીવનમાં ક્ષત્રિયવટના પાલન સિવાય બીજી કંઈ તમજા નથી અને જેણે સમરાંગણ ખેડવામાં કોઈ દિવસ ક્ષોભ દાખવ્યો નથી એ જ્યારે જાતે બિડી અમુક વચન કાઢે છે ત્યારે એની પાછળ કંઈ તથ્ય હશે જ ને?”

“તથ્યની ના કોણ પાડે છે? સંતાન પ્રત્યે પિતાનું વાત્સલ્ય હોય જ. એ પ્રેમ જ અણીની ઘડીએ આ જાતની સલાહ આપવામાં નિમિત્તરૂપ છે. તે વિના જ્યારે વહાલી નગરી વિશાળા પર ચાલુનું કટક ચડી આવ્યું છે એટલું જ નહિ, પણ એણે ઘેરો પણ એવો સખત ઘાટ્યો છે કે બહારથી મદદ પણ ન મળી

શકે, તેવી કપરી સ્થિતિમાં મારા જેવા ક્ષત્રિયસંતાન માતૃભૂમિના સંરક્ષણમાં આત્મ-સમર્પણ કરવા જેવા મહામૂલા પ્રસંગને ત્યજી, પિતાએ પુત્ર પ્રત્યે સહજ વાત્સલ્યભાવથી કરાયેલ ફરમાનને તાબે થવું એ બાહ્ય નજરે લક્ષ્ય આજ્ઞાપાલનરૂપે દેખાય પણ આંતરિક દૃષ્ટિએ એમાં ભીરુનાનો સ્પષ્ટ એકરાર હોઈ કેવળ ક્ષાત્રવૃત્તિનું દોવાળું કાઢવા તુલ્ય હીલ્ડું કામ છે. એથી વિશાલાપ-નિની કીર્તિ સદાને સારુ કલંકિત ગણશે. ચેટક મહારાજના પુત્રે માત્ર પોતીકા જીવના બચાવ અર્થે પલાયન કરી, ક્ષાત્રવટ અને પ્રજાધર્મને છેડ દીધો એમ ઉધાડે છાંચે કહેવાશે! ઘડીલર અપભ્રંશ પ્રેમ ભૂડી જાઓ. થોડી ક્ષણ માટે વંશવારસની મોહિની બાળુ પર હટસેલો અને શાંત હૃદયે વિચાર કરો તો સ્પષ્ટ જણાશે કે આપ જે આજ્ઞા કરો છો અને એના પાલન માટે આટલા આતુર થયા છો એમાં રચ માત્ર તથ્ય નથી જ. કેવલ પસ્તાવો અને ત્રિમાસજી એમાં આકંઠ લારેલાં છે.

‘ચેડામહારાજની સાતે સતી’ જેવી ટંકશાળી છાપ સર્વજ્ઞના મુખેથી જેમને પ્રાપ્ત થઈ છે એવી પ્રતિભાસંપન્ન પુત્રી-ઓના પિતા આજે આવી ડરપોક આજ્ઞા

આપવા કેમ લલચાય છે ? શું તેઓ પુત્રીઓએ રોપેલ કીર્તિવૃક્ષનો એ જ બહેનોના લઘુ ગંધવ પાસે ઉચ્છેદ કરાવવા ઇચ્છે છે ? એ પાછળ કંઈ લાલસાનો વળગાડ છે તેને ઉઘાડો પાડવા મારી વિનમ્રભાવે આપને વિનંતિ છે. ”

“ચિરંજીવી ! સાચા ક્ષત્રિયસંતાનને છાન્ને એવા શબ્દો તારા મુખથી સાંભળી મને ઘણો જ આનંદ થાય છે. વર્ષો પૂર્વે ઉચ્ચરાયેલા તારી પ્રેમાળ માતૃશ્રીના કિંમતી શબ્દો, જો કે એ વદનાર આજે હૈયાત નથી છતાં, સ્મૃતિપટમાં તાજા થાય છે. ‘મારી કૂળે પાકનાર સંતાન પોતાનો ધર્મ ચૂકશે કે કુલીનતારૂપી શોભાયમાન લાલપ્રદેશ પર મરીને કૂચડો ફેરવી કાલિમા પ્રસરાવશે એ માનવાની હું ઘસીને ના પાડું છું. સ્વત્વરક્ષણ જેટલું સત્ત્વ મેં ગળથૂંતોમાં જ પાચું છે.’ એ શબ્દોનો સાચો સાક્ષાત્કાર એક કરતાં વધુ પ્રસંગોમાં દેવીની પુત્રીઓએ કરાવ્યો છે. માત્ર યુવાવસ્થાના આંગણમાં સંચરતા તારા સરળા પુત્રે એ વાત પુનઃ એક વાર તાજી કરાવી છે. આ બધી બાબતો વર્ષોના વહાણા વાયા છત્થં મારી ચક્ષુ સામે તરવરતી ણડી છે અને એના અનુસંધાનમાં જ મારી આજ્ઞાના સૂર નીકળ્યા છે. રળે માનતો કે એની પાછળ પુત્ર પ્રત્યેનો અમર્યાદિત સ્નેહ યા મોહ છે. પ્રભુશ્રી વર્ધમાનના સિદ્ધાંતોમાં અચળ શ્રદ્ધા ધરનાર માટે વંશરક્ષણના મોહ કેવા ? છતાં એ સર્વજ્ઞ પ્રભુના કર્મ-

વિધિક તંત્રમાં પણ મને તેટલી જ શ્રદ્ધા છે. એમના આગમજ્ઞાન માટે મને જાહુમાન છે. એ સર્વના સમન્વયરૂપે જ મેં તને આ સ્થાન છોડાવવા નિશ્ચય કર્યો છે. તારા આગ્રહથી મને જાણાય છે કે જે વાત હું પુનઃ ઉકેલવા નહોતો ઇચ્છતો તેનો ઉકેલ એક વાર તારી સમક્ષ કરવો પડશે. તે વિના પરિસ્થિતિનો સાચો ખ્યાલ કે કર્તવ્યનું સાચું જ્ઞાન તને નહીં આવે. ”

વાચકવર્ગને લાગશે કે છેલ્લા અંકમાં મહારાજા ચેટકને સહકુટુંબ, ચેલણાનો પત્ર વાંચતાં જોયા છે જ્યારે ઉપરના સંવાદમાં તો કોઈ જુની જ વાત દેખાય છે. વાર્તાના સળંગ પ્રવાહમાં આગળ વધીએ તો પૂર્વે એના અકોડા મેળવવારૂપ કેટલાક ણનાવેતું વિહંગાવલોકન કરી લઈએ.

ચેલણા તથા મંત્રીશ્વર અભયના પત્રોએ, વિશાલામાં જે લડાઈનું વાતાવરણ પ્રસર્યું હતું અને પરમાત્મા શ્રી મહાવીર દેવના આગમનથી જેના પર કામચલાઉ પડદો પડ્યો હતો એમાં કાયમી ફેરફાર કરી નાખ્યો. ત્યારથી વિશાળા તથા મગધ વચ્ચે રાજ્યપ્રણાલીના સૈદ્ધાંતિક ભેદ હોવા છતાં વૈમનસ્યનું કંઈ કારણ રહ્યું નહીં. એ વાતને સંખ્યાગંધ વર્ષોના વાયરા વાયા. દરમિયાન સુબ્યેષ્ઠ સંસારનાં ગંધન ત્યજી દઇ સાધ્વી બની અને કર્મક્ષય અર્થે તીવ્ર તપ તપાવા માંડી. સતીદેવીએ સાત પુત્રી ઉપરાંત એક

પુત્રને જન્મ આપ્યો. પોતાની પુત્રી-
ઓએ સ્વયં શોધેલા સાથીદારો સાથે
જીવનના પ્રત્યેક પ્રસંગોમાં ઓતપ્રોત
બની સંસાર શોભાવ્યો, મોટાં રાજ્ય
જિત્તા કરવામાં સાથ આપ્યો અને અંતરમાં
ધ્રુવતારકસમ અવિચળ સ્થાન પામેલ
જૈન ધર્મને પ્રસંગ પ્રાપ્ત થતાં વિસ્તાર-
વામાં કમીના ન રાખી એ પણ પોતાની
આંખોએ જોયું. આમ પોતાની વેલનો
વિસ્તાર અને ધર્મ-અર્થ-કામરૂપ ત્રિવર્ગની
સાધના જોતાં દેવીએ પરલોકના પંથે
પ્રયાણ અળંગ સૌભાગ્યવંતા તરીકે કહ્યું.

ભારતવર્ષના એ સમયના મોટા
રાજ્યોને ચેટક મહારાજ સાથે લોહીના
સંબંધ હોવાથી જો એ દરેકનો ઇતિહાસ
જોવા જઈએ તો વિસ્તાર વધી જાય.
વળી એ દરેક બનાવ પાછળ ઐતિહાસિક
સાંકળોનાં એટલાં જૂથ જાન્યોં છે કે
એમ કરવા જતાં એક દળદાર ગ્રંથ
રચવો પડે. એટલે એ તરફ વધુ ડગ
ભરવાનું મોકૂફ રાખી, વિશાળના પતનનો
જે અંતિમ અને કરુણ પ્રસંગ છે તે
તરફ વળીએ ભવિત્યતાના ચોંચે મગ-
ધેશ કેવી રીતે ચેટકરાજના શત્રુ તરીકે
સામે આવી જીતો રહે છે તે તરફ
મીટ માંડીએ એ સારુ થોડા સમય
વિશાલાને વેળળી રાખી, મધાળે આલેખેલ
પિતા-પુત્રનો રોમાંચ ખડા કરે તેવો
વાર્તાલાપ વોસરી જઈ, મગધના ઇતિહા-
સમાં ટોકિયું કરી લઈએ.

આ તકે એટલું સ્પષ્ટ કરવાની અગત્ય

છે કે જૈનસાહિત્યમાં, ખાસ કરી કથા-
નક પ્રસંગોમાં ચેટકમહારાજની સાત
પુત્રીઓ સંબંધમાં સવિશેષ વર્ણન જણ-
વાતું મળે છે જ્યારે ઉપર જે પુત્રનો
ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે તેને લગતી
કંઈ જ જાતમી ઉપલબ્ધ થતી નથી,
તો એનો મેળ કેવી રીતે મેળવવો એ
પ્રશ્ન સહજ થઈ શકે જ છે. એ સારુ રા.
સુશીલકૃત ‘કલિંગનું યુદ્ધ’ નામના પુસ્તકમાં
આપેલ નીચેની નોંધ આધાર તરીકે
ગ્રહણ કરી છે. તે આ પ્રમાણે છે.

‘વૈશાલીના પ્રાચીન સમયના ગણ-
તંત્રના એક આગેવાન ક્ષત્રિય ચેટક સાથે
મહારાજ ખારવેલનો રક્ત સંબંધ
હોવાની ઇતિહાસગવેષકોએ કલ્પના
કરી છે. ખારવેલ ચૈત્રવંશનો હતો.
ચેટકનો એ અપભ્રંશ કેમ ન હોય ?

પાછલી અવસ્થામાં પુત્રનો જન્મ
થયો હોય અને ત્યારપછી થોડા સમયમાં
વિશાલા નગરીનું પતન થયું હોય તો
એ વાતને ઝાઝી જાહેરાત ન મળે, તેમ
પુત્રીઓ માફક પુત્રને ઝળકવાનો પ્રસંગ
પ્રાપ્ત ન થયો હોય એમ અનુમાની શકાય.’

રાણી ચેલણીનો સંસાર રાજવી શ્રેણિક
સહ અતિશય મુખમાં અને અંમર્યાદિત
સ્નેહમાં પસાર થયો છે. પટરાણી તરીકેનું
સ્થાન તેણે જીવનના છેડા સુધી ભોગવ્યું
છે. દરમિયાન તેની કુક્ષીએ કુણિક યાને
અશોકચંદ્ર અને એ ઉપરાંત કાલકુમાર
આદિ અન્ય દશ પુત્રોનો જન્મ થયો છે.
મગધ એ કાળમાં પ્રથમ પંક્તિનું જગત

સામ્રાજ્ય હતું એની કીર્તિ-પતાકા દૂર દેશાંતર સુધી ફરકતી હતી, એટલે એનો ઇતિહાસ પણ ચમત્કારી છે. એમાં મંત્રી-શ્વર અભયે પણ સ્વબુદ્ધિપ્રગટભતાથી અનેરો ભાગ ભજવ્યો છે. એ સર્વ વર્ણવવાનું આ સ્થાન નથી. જે સમયની વાત કરીએ છીએ તે કાળે અભયકુમારમંત્રી સંયમ સ્વીકારી સંસારમાંથી નીકળી ચૂક્યા હતા. શ્રેષ્ઠિક મહારાજ પોતાના પુત્ર કુષ્ઠિકથી પરાભવ પામી, કેટલાક સમય સુધી કાષ્ઠના પીંજરામાં પુરાઈ, કેદી તરીકેનું પરાધીન જીવન લોગવી, અંશુલી પરની હીરાની વીંટી ચૂસી પરલોક-પ્રયાણ કરી ગયા હતા. શ્રેષ્ઠિક મહારાજે, કુષ્ઠિકને મગધની ગાદી આપવાની હોવાથી પોતા ની પામેની દિવ્ય કુંડલની જોડી, અઢાર ચક્ર (સેર) હાર અને ચેચનક હાથી પુત્ર હલ્લ-વિહલ્લને આખ્યાં હતાં. ઉપર પ્રમાણે પોતાના પિતા શ્રેષ્ઠિકને હેરાન કરી, કુષ્ઠિક ગાદી પર ચઢી બેઠો. બીજી તરફ માતા ચેલણાએ પતિ તરફ થતું નિંદ વર્તન નિરખી, પુત્ર કુષ્ઠિકને મહારાજ શ્રેષ્ઠિકનું એના પ્રતિનું અપ્રતિમ રનેહનું યોગ્ય અવસરે સ્મરણ કરાવ્યું. એને પરિણામે પિતાને છૂટા કરવા જતાં તેઓ મરણ પામ્યા, એટલે કુષ્ઠિકનું મન એટલી હદે ખિન્ન થયું કે કોઈપણ પ્રકારે રાજગૃહી નગરીમાં એને જરાપણ ચોંટ્યું નહીં. ચૈતરફ એને દયાળુ પિતાની સૌમ્ય મૂર્તિ જણાવા લાગી. પોતે કપુત તરીકે ચલાવેલું વર્તન હૃદયને ણાળવા

લાગ્યું. પણ બનનાર બની ગયું. એનો આછો જ કંઈ ઉપાય હતો ? આખરે મંત્રીએ સમન્વયી રાજધાની ચંપામાં ફેરવી એ શોક ભુલાવ્યો. દરમિયાન કુષ્ઠિકની પટરાણી પદ્માવતીને પેલી કુંડળ-જોડી વિગેરે માદ આપ્યાં એટલે કોઈપણ રીતે એ મેળવી આપવા સારુ કુષ્ઠિક પાસે એણે હંઠ આદર્યો.

બાળજનરી થવાની ધારતીથી હલ્લ-વિહલ્લ રાત લઈ લાગ્યા અને બળીઆ માતામહ ચેટકના શરણે ગયા. કુષ્ઠિકે પોતાના ભાઈઓને પોતાને કળજે લેવાની ચેટક રાજ પાસે માંગણી કરી.

ચેડા મહારાજ ક્ષાત્રધર્મ ચૂકી શરણે આવેલ સામાન્ય માનવીને સોંપે નહોતો તે આ તો દોહિત્ર હતા, એટલે શાના સોંપે ? મગધ અને વિશાલા વચ્ચેના સંગ્રામનું આ કારણ કુષ્ઠિકે જોડી કાઢ્યું. તે શૂરાતનમાં ગાંજ્યો જાય તેવો નહોતો. સ્વપરાક્રમના જોરે એણે ‘અન્નતશત્રુ’ નો ઇલકાળ પણ મેળવ્યો હતો, છતાં સ્વભાવે કંઈક ઉતાવળીઓ હોવાથી રજતું ચળ કરી મૂકતો. માતામહ ચેટકના ઉત્તરથી એનો ક્રોધ બલૂકી ઊઠ્યો તે મોટી સેના લઈ વિશાલા પર ચઢ્યો. ક્ષાત્રધર્મના રક્ષણ અર્થે ચેટક મહારાજે સામે જઈ એને રોક્યો, એટલું જ નહિ પણ પોતાની અમોઘ બાણશક્તિથી એના સૈન્યને છિન્નભિન્ન કરી નાખ્યું. એ યુદ્ધમાં કાળ મહાકાળ વિગેરે દશે કુમારો મશયા અને જીત ચેટક મહારાજની યર્મ. આ

પરાભવથી કુણિકના ગાત્ર હીલાં થઈ ગયાં, છતાં તેહિંમત ન હાર્યો. તેણે અહૂમ તપવડે સૌધર્મેન્દ્ર તેમ જ અમરેન્દ્રનું આરાધન કર્યું. ઉભય ઇન્દ્રોની સહાયથી 'વજ્રતું કવચ' તેમ જ 'મહાશિલા કંટક' ને 'રથ-મૂશળ' નામની બે સંઆમવિદ્યાઓ મેળવી. ઘડીભર અત્યારની સદીના માનવીને આ વાત ગળે ઊતરતાં વિલંબ થશે, પણ જે કાળની વાત કરીએ છીએ તે કાળે આ પ્રકારની શક્તિઓ મોઢૂદ હતી એમ પૂરવાર થાય છે. તપના પ્રભાવથી એવી શક્તિ પ્રાપ્ત કર્યાના સંખ્યાબંધ દાખલા નોંધાયા છે. તપની શક્તિ ગરેબર અચિત્ય છે, પણ એ તપ સમજપૂર્વક ને શ્રદ્ધાથી કરાવે ભોમ્મએ. માત્ર લાંઘણ કરી નાળવી એનું નામ તપ નથી.

આ વિદ્યાઓ પ્રાપ્ત થતાં જ કુણિકમાં નવું ભેમ આવ્યું. એના સૈનિકો મહા-શિલાકંટક વિદ્યાના ભેરે કેવલ કાંકરા ફેંકી શનુદળમાં મોટા પાપાણની વર્ષા-રૂપે પરિણમાવતા, મૂશલ ફેરવી રથ દોડાવ્યા સરખી અસર પેદા કરતા. આથી ચેટકરાજના સૈન્યને સજ્જડ

કચ્ચરઘાણ વળવા માંડ્યો. આ બનાવ તેમના કર્ણે પહોંચતાં જ સીધા તે રણ-ભૂમિ પર ધસી આવ્યા અને ખૂદ કુણિક પ્રતિ નિશાન તાકી ગાણ છોડ્યું. જેમનું ગાણ નિષ્ફળ જતું જ નહીં એવા એ પ્રતાપી શરસાધકને નિરાશ થાય તેવું કાર્ય જીવનભરમાં પહેલી વાર જ બન્યું. વજ્ર-કવચ પર અઘકાર્ષ ગાણ નીચે પડ્યું. ચંકેર રાજવી વસ્તુસ્થિતિ પારખી ગયા. દેવ-સાનિધ્યનો પરચો ભેઈ, સ્વસૈન્યને પાછા વળવાની આજ્ઞા ફરમાવી. વિશાલાના કિલ્લામાં પ્રવેશી એના દ્વાર બંધ કરાવ્યાં.

વિજયના હર્ષથી ઘેસો ગનેસો કુણિક-રાજ વધારે વેગથી કૂચ કરી વિશાલા-નગરીને ચોતરફથી ઘેરી વળ્યો. પણ એમાં એના પોળાર ન પડ્યા. ગઢ એટલો મજબૂત નીકળ્યો કે ત્યાં કુણિકની વિદ્યાઓ કાર્ય કરનાર ન થઈ. હરેરાજના હુમલાઓ અફળ નિવડવા માંડ્યા આવી સ્થિતિમાં કેવળ દિવસો, મહિના કે એકાદું વરસ નહીં પણ લગભગ બાર વર્ષ જેટલો લાંબો સમય થવા આવ્યો.

(ચાલુ)
ચોક્કસી

ઉપદેશક પદ

આજ આનંદ લયો, પ્રભુકે દર્શન લહો;
રામ રામ શીતળ લયો, પ્રભુ ચિત્ત આયો હૈ. આજ ૦ ૧
મનહું તે ધાર્યા તોહિ, ચલકે આયો મન મોહિ;
ચરણકમળ તેરો, મનમે ઠહરાયો હૈ. આજ ૦ ૨
અકળ અરૂપી તુહિ, અકળ અમૂરતિ યોહિ;
નિરળ નિરળ તેરો, સુમતિશું મિલાયો હૈ. આજ ૦ ૩
સુમતિ સરૂપ તેરો, રંગ લયો એક અનેરો;
વોઈ રંગ આત્મપ્રદેશે, સુજશ રંગાયો હૈ. આજ ૦ ૪

પુસ્તકોની પહોંચ

ગતાઢમા ૧૨ પુસ્તકોની પહોંચ આપી છે. આ અકમા ત્યારપછીના પુસ્તકોની પહોંચ આપેલી હોવાથી નજર ૧૩ થી ચક્રવ્યા છે.

૧૩. શ્રી શાંતિનાથ ચરિત્ર—શ્રીભાવચદ્રસુગિવિરચિત સસ્કૃત ગદ્યબંધ. બહુ વખતથી લબ્ય નહોતું તે હાલમા મહેતા નાગદાસ પ્રાગજ્યે છપાવીને બહાર પાડ્યું છે. સંસ્કૃતના નવા અભ્યાસીને ખાસ વાચવાલાયક છે કિં ૩૧. ૪)

૧૪. શ્રી જૈન રામાયણ—પડિત શ્રી દેવવિજયજીગણિવિરચિત સસ્કૃત ગદ્યમધ ખાસ વાચવાલાયક છે અનુયોગાચાર્ય શ્રીકર્ત્તિમુનિના પ્રવાસથી મળેલી આધિક મહાવથી પ્રગટ થયેલ છે. કિ ૩૧. ૩)

૧૫. શ્રી હરિશ્ચંદ્રકથાનક—સસ્કૃત પદ્યમધ શ્રીપાર્શ્વનાથચરિત્રમાથી આ અક્ષરશઃ ઉદ્ધરેલ છે, વાચવાલાયક છે પાના ૧૫ છે

૧૬. શ્રીસુમતઃકવિકથાનકમ્—એકાદશી પરં સબધે પૂર્વપિંપ્રણીત પ્રાકૃતગાથાબદ્ધ છે. પાના ૬ છે

૧૭. સાધ્યને માર્ગ—ભાષ મોતીચંદ ગિરધરાલ કાગડીઆએ આ મામિકમા જૂદે જૂદે પ્રગળે હુડ્યની ઊર્મિંગી લખેના (૨૫) અત્યુપયોગી લેખોના મગ્રદ હાલમા છપાવીને બહાર પાડ્યો છે જુક પાછા આપેની અને ૨૧ દાનમની છતા આધિક સહાય મળેલી હોવાથી કિંમત માન આઠ આના જ રાખી છે લેખો બધા ખામ આત્મહિન કરે તેવા છે બહુ લક્ષ્યપૂર્ક લખાયેલા છે અત્પ કિંમતમા મળતી આની જુકનો લાભ જરૂર લેના યોગ્ય છે. લેખોના નામો નાચતા જ તેવું નામ માર્થક છે એમ મમજી શકાય તેવું છે એ જુક અમારે ત્યાંથી પણ મળી શકે

૧૮. શ્રી જિનપ્રભસૂરિ અને સુલતાન મહમ્મદ—વેખક પડિત લાવચદ ભગવાનદાસ વડોદરાવાળા, પ્રકાશક—શ્રી જિનહરિસાગરસુગિદાનભડાર, શોહાવટ (માગાડ), શાસ્ત્રી ટાઇપ, ગુજરાતી ભાષા, પૃષ ૨૦૦ ની આ જુકમા લેખકનો પ્રવાસ પ્રશસાપાત્ર છે બહુ શોધ કરીને સગ્રહ કરેલો છે અને તે જૈનધર્મની પ્રચમની જાહોજલાલી ઉપર સારો પ્રકાશ પાડે છે આના મહાપુરુષોથી જ શાસન દીપ્ત છે જુકની કિંમત રાખી નથી.

૧૯. મેરી નેમાડયાત્રા—વેખક શ્રીવિજયવત્તોદ્રમગિ, પ્રકાશક—શ્રીભૂતિનિવાસી જોશી રાવગ સુગતીગજ પનાજી દેચનું નામ જ નવું પ્રસિદ્ધિમા આવતું હોવાથી પૃષ ૮૦ ની હિંદી ભાષા ને શાસ્ત્રી ટાઇપની આ જુક વાચવાનાયક છે કિંમત રાખી નથી.

૨૦. આદર્શ ત્રિપુરી—અથવા પુત્ર, કલત્ર ને મિત્ર કેવા હોવા જોઇએ ? તે બતાવનાર ૮-૧૦ પાનાની જુક લેખક—માવજી દામજી શાહ કિંમત રૂ. ૦-૧-૦

૨૧. સ્તવનાવળી—વેખક ને પ્રકાશક શ્રીગણેશુપુરનિવાસી પ્રદાસજી શ્રાવક દેવચદ કરશનજી તેમના પોતાના જ કરેના સ્તવનાદિનો મગ્રદ છે. પૃષ ૭૬ છે. કિંમત રાખી નથી.

શ્રી અજિત જિન સ્તવન

‘ઋષભ જિનેશ્વર પ્રીતમ માહરે રે’—એ રાગ.

અજિત જિનેશ્વરના પદપંક્તે રે, મુજ મનમધુકર લીન;
 પાવન જેના પરમ ચરિત્રથી રે, ગ્રેરણુ પામે પીન.....અજિત૦ ૧.
 સત્ત્વ શરીરબલ ને તપ સંજમે રે, અજિત સદા ય અજિત;
 દુષ્કર શું તેને ? જેણે લહી રે, મોહકટક પર છત...અજિત૦ ૨.
 એક અંશુલીએ ત્રૈલોક્યને રે, નૃત્ય કરાવે જેહ;
 લીલાથી તે મોહ મહીપને રે, છત્યો અજિતે તેહ...અજિત૦ ૩.
 ત્રાહ મુણી જે રાગ-મૃગેન્દ્રની રે, જન-મૃગ પામે ત્રાસ;
 તે પણ દીનથયો શકરી સમો રે, જેહ અજિત જિન પાસ...અજિત૦ ૪.
 ગર્જનથી જે દેવ-ગજેન્દ્રના રે, શૂરના કંપે ગાત્ર;
 તે નિજ અંકુશમાં જેણે લહ્યો રે, મૈત્રી-અંકુશે માત્ર...અજિત૦ ૫.
 ક્રોધ પ્રતિ જે ક્રોધ ધરાવતા રે, લોભ પ્રતિ નિર્લોભ;
 માન પ્રતિ જેને કઈ માન ના રે, માધારી નહિ શોભ...અજિત૦ ૬.
 મહાદેવોને પણ મન મથતો રે, જે માને તૃણરૂપ;
 મન્મથરે તે જેના ધ્યાનાનલે રે, પામ્યો ભરમ સ્વરૂપ...અજિત૦ ૭.
 મિથ્યાદર્શન જે મંત્રોશ્વરે રે, સુમતિને કરી કેહ;
 તેનો દૂર મુદર્શન ચક્રથી રે, જેણે કર્યો શિરછેદ...અજિત૦ ૮.
 ઇત્યાદિક દુર્જય રિપુવર્ગનો રે, ગર્વ ઉતારી સાવ;
 દુર્ગમ જેણે દુર્ગો કર્મના રે, લેદ્યા ઘાતિ સ્વભાવ...અજિત૦ ૯.
 એમ પ્રથમ પરમેષીપણું લહી રે, અર્હત જે અરિહંત;
 ધર્મામૃતની ઘનવૃષ્ટિ કરી રે, પામ્યા પદ અરુહંત...અજિત૦ ૧૦.
 શુભમકરંદંતણા પ્રિય પાનથી રે, પ્રગટે પરમાનંદ;
 શુંભરવ મનોનંદન કરે રે, ગાવંતો શુણ્ઠંદ...અજિત૦ ૧૧.

લગવાનદાસ મનમુખલાધ મહેતા

શ્રી જૈનધર્મપ્રકાશ.

પુસ્તક ૫૫ મું

સંવત્ ૧૯૯૫ ના ચૈત્રથી સં. ૧૯૯૬ ના ફાગણ સુધી અંક ૧૨ ની

વિષયાનુક્રમણિકા

૧. ગદ્યબંધ લેખો

૧ નૂતનવર્ષનું મંગળાચરણ	(માસ્તર શામજી હેમચંદ)	૧
૨ ચૌવીસ પ્રશ્નપ્રાર્થના	(રાજમલ ભંડારી)	૨
૩ નૂતનવર્ષાભિનંદન	(અમીચંદ કરશનજી શેઠ)	૩
૪ શ્રી જૈનધર્મપ્રકાશ નૂતનવર્ષપ્રવેશ	(રામચંદ મૂળજી સુભંગી)	૩
૫ આત્મોપદેશ	(અમીચંદ કરશનજી શેઠ)	૪૧
૬ શ્રી મહાવીર જયંતિ ગીત	(નરસિંહલાલ પી. શાહ)	૪૨
૭ જ્ઞાનપંચમીનો ગરબો	(એન. બી. શાહ)	૪૩
૮ યાદ કરી રાખવા યોગ્ય ૩ આધ્યાત્મિક પદો	(રવ. સ. ક. વિ.)	૪૪
૯ આથે કયો ?	(રાજમલ ભંડારી)	૪૮
૧૦ ધર્મ	(ભગવાનદાસ મનસુખભાઈ મહેતા)	૬૨
૧૧ ધર્મમય બન જાઉંએ	(રાજમલ ભંડારી)	૭૩
૧૨ હૈડે હરખ ન માય-દોહરા.	(કપુરચંદ કાકરશી શાહ)	૭૪
૧૩ દીધા એ જ્ઞાન તેથી શું ?	(અમીચંદ કરશનજી શેઠ)	૭૫
૧૪ નામ રૂપનો નાશ-હુહા.	(ભગવાનદાસ મનસુખભાઈ મહેતા)	૧૧૦
૧૫ જિનપ્રતિમા વિષે	(ખૂબચંદ કેશવલાલ-વાવ)	૧૧૧
૧૬ શાશ્વતસુખકી આરા કરો	(રાજમલ ભંડારી)	૧૧૨
૧૭ વણિક વિષે હપ્પા	(શામળી ભટ્ટ) ૧૧૩-૧૯૩-૨૧૪	
૧૮ વિદ્યા વિષે	(અમીચંદ કરશનજી શેઠ)	૧૧૩
૧૯ જીવનજ્યોતિ	(રાજમલ ભંડારી)	૧૫૧
૨૦ પ્રતિકૃતિ (પ્રતિમા)	(મુનિ હેમંદ્રસાગરજી)	૧૫૨
૨૧ સાધ્યું ન આતમહિત તો તે સર્વથા નિષ્ફળ ગયું.	(એન. બી. શાહ)	૧૫૩
૨૨ શ્રાવક જન તો તેને કહીએ.	(ભગવાનદાસ મનસુખભાઈ મહેતા)	૧૭૮
૨૩ શ્રી પદ્મનાભજિન સ્તવન	(ઉ. શ્રી દેવચંદ્રજીકૃત)	૧૯૧
૨૪ શ્રી ગોડીપાર્શ્વજિન સ્તવન	(મં. અગરચંદજી નાહટા)	૧૯૨
૨૫ ઉપદેશક પદ (ક્ષમાપના)	(રામચંદ મૂળજી પારેખ)	૧૯૩
૨૬ શ્રી પદ્યપદ્ય પંચવિંશતિકા-હુહા.	(ભગવાનદાસ મનસુખભાઈ મહેતા)	૨૧૫
૨૭ મનુષ્યની સ્થિતિ	(અમીચંદ કરશનજી શેઠ)	૨૨૩
૨૮ શ્રી સ્તુતિચતુર્વિંશતિકા	(મુનિ શ્રી દક્ષવિજયજી) ૨૨૪-૨૬૦	

	(ઉ. યશોવિજયચક્ર)	૨૪૦
૩૦ શ્રી ભદ્રેશ્વરમંડન મહાવીર જિન સ્તવન	(મુનિ વિદ્યાનંદવિજય)	૨૫૯
૩૧ નવા વર્ષની મંગળદારી મીડી દ્વાણી	(કપૂરચંદ કાકરશી શાહ)	૨૬૨
૩૨ શ્રી સીમંધર જિન સ્તવન	(પં. ધર્મવિજય)	૨૭૩
૩૩ સમય ગોચમ ! મા પમાયએ	(ભગવાનદાસ મનસુખભાઈ મહેતા)	૨૮૯
૩૪ પ્રમાદ ન કરવા વિશે સજ્જાય	(વાચક શ્રીકર્ણ)	૨૯૨
૩૫ શ્રી મહાવીર જિન સ્તવન	(મુનિ ચતુરવિજય)	૨૯૯
૩૬ સમય નહીં શીર આયગા	(રાજમલ ભંડારી)	૩૦૦
૩૭ કાળ કોણને નહીં મૂકે	(શ્રીમદ્ રાજચંદ્રમાંથી)	૩૦૧
૩૮ શ્રી અગ્નિનાથજીની સ્તુતિરૂપ પદ	(જસવિલાસ)	૩૧૧
૩૯ એ તો એક ગમાર-દુહા	(હીરાલાલ ગણપતરામ)	૩૨૮
૪૦ કૃષ્ણાત પદ	(ભગવાનદાસ મનસુખભાઈ મહેતા)	૩૩૦
૪૧ ખરા અધ્યાત્મી કોણ ?	(મુનિ ચતુરવિજય)	૩૩૧
૪૨ મનકી ગતિ નિરાણી	(રાજમલ ભંડારી)	૩૩૨
૪૩ શ્રી મહાવીર જન્મોત્સવ	(અમીચંદ કરશનજી શેઠ)	૩૩૩
૪૪ શ્રી ભદ્રેશ્વરમંડન શ્રી મહાવીરજિન સ્તવન	(મુનિ વિદ્યાનંદવિજય)	૩૬૩
૪૫ અક્ષયા જ હૈ, રહેણા નહીં	(દુર્લભજી ગુલામચંદ મહેતા)	૩૬૪
૪૬ શક્તિ મહાનવાલે	(રાજમલ ભંડારી)	૩૬૫
૪૭ મીઠા મોની મીઠાઈ-દુહા	(કપૂરચંદ કાકરશી શાહ)	૩૬૬-૩૬૬
૪૮ સ્વપરદ્રવ્ય વ્યાપાર	(ભગવાનદાસ મનસુખભાઈ મહેતા)	૩૭૯
૪૯ શ્રી મામરોડમંડન અભિનંદનજિન સ્તવન	(મુનિ ચતુરવિજય)	૩૮૭
૫૦ અકસોસ શાનો ? (એક પદ)	...	૩૮૭
૫૧ શ્રી સીમંધરસ્વામીને પત્રરૂપે વિનંતિ	(સંત્રાહક મુનિ કાંતિવિજય)	૩૯૮
૫૨ ઉપદેશક પદ	(જસવિલાસ)	૪૦૭
૫૩ વૈરાગ્ય વિચાર-દુહા	(પંચાસ કથાણુવિમળ)	૪૧૦
૫૪ ખામ મનન કરવા યોગ્ય ભગ્ય વિચારણા	(મુનિ સુબોધવિજય)	૪૨૧
૫૫ ઉપદેશક પદ	(જસવિલાસ)	૪૨૬
૫૬ શ્રી અગ્નિનાથ જિન સ્તવન	(ભગવાનદાસ મનસુખભાઈ મહેતા)	૪૨૮

૨. ધાર્મિક ને નૈતિક ગદ્ય લેખો.

૧ મારી વાત	(કુંવરજી)	૭
૨ અમૃતવચનો	(માસ્તર મોહનલાલ દહીયંદ)	૮
૩ કમળશેઠ ને તેનો પુત્ર (નંદ) વિમળ	(કુંવરજી)	૯
૪ શ્રી મહાવીર પરમાત્માનો ઉમ તપ	(કુંવરજી)	૧૩
૫ પ્રત્યોત્તર	(પ્રત્યકાર-માસ્તર અમરચંદ જેઠાભાઈ, પાલીનાથા)	૧૪

પ્રશ્નોત્તર	(પ્રશ્નકાર-માગતર અમરચંદ જેઠાભાઈ, પાલીતાણા)	૫૪
"	(પ્રશ્નકાર-માગતર અમરચંદ જેઠાભાઈ, પાલીતાણા)	૯૦
"	(પ્રશ્નકાર-માગતર મોહનલાલ હડીચંદ, બોટાદ)	૧૫૮
"	(પ્રશ્નકાર-માગતર જેઠાલાલ અભેચંદ, કલકત્તા)	૧૬૫
"	(પ્રશ્નકાર-શા. દેવચંદ કરશનજી, રાંધણપુર)	૨૦૬
"	(પ્રશ્નકાર-ભાઈ કૃતેચંદ અવેરચંદ, મુંબઈ)	૨૦૭
"	(પ્રશ્નકાર-એમ. પી. શાહ)	૨૪૬
"	(પ્રશ્નકાર-શા. પુનંદલાલ અમથાલાલ, આગ્નેલ.)	૨૪૮
"	(પ્રશ્નકાર-શા. દેવચંદ કરશનજી, રાંધણપુર)	૨૮૩
"	(પ્રશ્નકાર-શા. દેવચંદ કરશનજી, રાંધણપુર)	૩૧૫
"	(પ્રશ્નકાર-શા. મંગળદાસ કંકુચંદ, સાલડી)	૩૪૮
"	(પ્રશ્નકાર-શા. અવેરચંદ જગનલાલ, સુરવાડા)	૩૪૮
"	(પ્રશ્નકાર-શા. દેવચંદ કરશનજી, રાંધણપુર)	૩૭૩
"	(પ્રશ્નકાર-શા. દેવચંદ કરશનજી, રાંધણપુર)	૪૧૧
૬ ઉપાધ્યાય યશોવિજયજીકૃત હરિયાળીનો અર્થ	...	૨૦
૭ તપશ્ચર્યાની આરાધનાથી થતા લાભ	(સુનિ પ્રેમવિભજનજી)	૨૧
૮ યત્રો ને કેળવણીનો મહુપયોગ	(નરહરી દ્વારકાદાસ પરીખ)	૨૩
૯ દેવશુરનાં દર્શનવંદનાદિ પ્રસંગે અગત્યની સૂચનાઓ	(રવ. સ. ક. વિ.)	૨૬
૧૦ પુણ્યપાપ-કર્મ સંબંધી ટૂંકી સમજ	(રવ. મ. ક. વિ.)	૨૭
૧૧ વ્યવહારકૌશલ્ય.	નાના લેખ ૩ (૧૪૫-૪૬-૪૭) (ભૌક્તિક)	૨૯
"	નાના લેખ ૨ (૧૪૮-૪૯)	૪૬
"	નાના લેખ ૪ (૧૫૦-૫૧-૫૨-૫૩)	૭૮
"	નાના લેખ ૩ (૧૫૪-૫૫-૫૬)	૨૦૦
"	નાના લેખ ૪ (૧૫૭-૫૮-૫૯-૬૦)	૨૩૬
"	નાના લેખ ૨ (૧૬૧-૬૨)	૨૭૧
"	નાના લેખ ૩ (૧૬૩-૬૯-૬૫)	૩૦૮
"	નાના લેખ ૨ (૧૬૬-૬૭)	૩૩૯
"	નાના લેખ ૩ (૧૬૮-૬૯-૭૦)	૩૮૪
"	નાના લેખ ૨ (૧૭૧-૭૨)	૪૦૪
૧૨ ભરતિ અને ઓટ	(રાજપાળ મગનલાલ વહોરા)	૩૩
૧૩ પ્રભાવિક પુરુષો	(સુદર્શન શ્રેષ્ઠી) ૩ (મોહનલાલ દ્વાપચંદ-ચોકેરી)	૩૫
"	" ૪	૬૫
"	(ચેડા મહાગજ) ૧	૧૦૩
"	" ૨	૧૪૩
"	" ૩	૧૮૩

પ્રભાવિક પુરુષો	(ચેડા મહારાજ)	૪	(મોહનલાલ દીપચંદ યોગસી)	૨૧૭
"	"	૫	"	૨૫૧
"	"	૬	"	૨૬૭
"	"	૭	"	૩૨૩
"	"	૮	"	૩૫૮
"	"	૯	"	૩૯૦
"	"	૧૦	"	૪૨૨
૧૪ ઉત્તમ આર્જવ ધર્મ			(રવ. સ. ક. વિ.)	૪૪
૧૫ સદ્ધર્મી પ્રત્યેની દુરજ સમજનાર નિનદાસ શેઠ			(કુંવરજી)	૪૯
૧૬ દ્વંકા પ્રત્યેતરો			(શાંતિલાલ છોટાલાલ, અમદાવાદ)	૫૧
૧૭ સમક્ષિતી જીવેને કર્યાનો સોદાંપદનો જાપ			(પ્રાચીન પત્રોદ્ધરિત)	૫૨
૧૮ ઘડૂલ્ય સંબંધી જરૂરી સમજણ			(કુંવરજી)	૫૩
૧૯ કુસંગદોષ			(રાજપાળ મગનલાલ વહોરા)	૫૬
૨૦ સુવચન પુષ્પો			(મુનિ લક્ષ્મીસાગરજી)	૬૧
૨૧ સંસ્કૃતિ			(અમીચંદ કરશનજી શેઠ)	૭૧
૨૨ ધર્મધ્યાનના ચાર પ્રકારનું રવરૂપ			(મુનિ પ્રેમવિમળજી)	૭૨
૨૩ મનનીય વિચારો			(રવ. સ. ક. વિ.)	૭૬
૨૪ શૃદ્ધયાશ્રમની ધન્યતા અને અધન્યતા			(કુંવરજી)	૮૩
૨૫ અશ્વાવૃષોષતોયોત્પત્તિ			(' લલિતવિસ્તરપાનિકા ' ઉપરથી)	૮૪
૨૬ ધર્મોક્તિ મૌકિતિકો			(અનંતરાય જાદવજી શાહ)	૮૮
૨૭ પરવેદનાથી અજ્ઞાણ			(મારતર ખૂબચંદ કેશવલાલ)	૯૫
૨૮ સત્સંગતિ કથય કિં ન કરોતિ પુંસાં ?			(મુનિ વિદ્યાનંદવિજયજી)	૯૭
૨૯ લક્ષ્મીવાન કે લક્ષ્મીદાસ ?			(રાજપાળ મગનલાલ વહોરા)	૧૦૬
૩૦ શ્રી હેમચંદ્રાચાર્યે કરેલી સ્તુતિ-સાર્થ			(મૌકિતિક)	૧૦૮
૩૧ મહારાજ સિદ્ધરાજ ને હેમચંદ્રાચાર્યનો મેળાપ			(મૌકિતિક)	૧૦૯
૩૨ કેટલુંક જાણવા જેવું			(કુંવરજી)	૧૧૪
૩૩ કેટલુંક જાણવા જેવું			(વિચારસારમાંથી)	૧૧૫
૩૪ સિદ્ધદેવશબ્દાનુશાસન અને તેમાંના ઐતિહાસિક ૩૫ શ્લોકો સાર્થ (મૌકિતિક)				૧૨૨
૩૫ મુનિરત્ન શ્રીરમૂળભદ્રના જીવનનો એક પ્રસંગ (શીરાલાલ રસિકદાસ કામડિયા)				૧૩૮
૩૬ વચનામૃત			(મોહનલાલ હરિચંદ, શાહ)	૧૪૨
૩૭ કઃ પરઃ પ્રિયવાદીનામ્ (પ્રિય જોષનારને પારકું કાણુ છે ?) (રાજપાળ મ.)				૧૪૬
૩૮ તારંગાજી તીર્થ			(મુનિ શ્રીન્યાયવિજયજી)	૧૫૪
૩૯ સારા કહેવાણું છે કે સારા ચણું છે ?			(કુંવરજી)	૧૬૦
૪૦ ધર્મ એ જ મનુષ્યનું જીવન છે.			(કુંવરજી)	૧૬૧
૪૧ વીશ વિહરમાન નિનના (૨૧) કાણુ			(કુંવરજી)	૧૬૨

૪૨ શ્રીમદ્ હેમચંદ્રાચાર્યની કૃતિઓ	(મૌકિક)	૧૧૮
૪૩ રત્નસંચય	(વિદ્યાર્થી રિખવદામ હીગચંદ)	૧૮૦
૪૪ આત્મસલાહા	(રાજપાળ મગનલાલ વહોરા)	૧૮૧
૪૫ વર્તમાન ચોવીશીનાં ૨૪ જિનના ૨૧ સ્થાનો	(કુંવરજી)	૧૯૬
૪૬ વખત નથી	(કુંવરજી)	૨૦૩
૪૭ ફરજપાત કે મરજપાત	(કુંવરજી)	૨૦૪
૪૮ મમતવને જે છતી શકે તે કોષથી છતાય નહો	(સાંતિલાલ છોટાલાલ શાહ)	૨૦૬
૪૯ ચિંતન	(મોહનલાલ હરિચંદ શાહ)	૨૧૦-૩૫૪
૫૦ પતિવ્રતા ચીડીયા [ચકલી]	(રાજપાળ મગનલાલ વહોરા)	૨૧૧
૫૧ હથેળીમાં સિદ્ધિ	(રાજપાળ મગનલાલ વહોરા)	૨૧૨
૫૨ પાપ મોજથી કરવું અને પાપોદય વખતે રાડો પાડવી એ ક્યાંનો ન્યાય ?	(કુંવરજી)	૨૧૪
૫૩ વિદ્યાનું સુંદર સ્વરૂપ (સંસ્કૃત શ્લોકો અર્થ સાથે)	(મુનિ પ્રેમવિમળજી)	૨૨૧
૫૪ ઉનાદિ પંચતીર્થો	(મુનિ શ્રીચતુરવિજયજી)	૨૨૬-૨૬૩
૫૫ તીર્થકરની શબ્દશક્તિ	(ઉપદેશપ્રાસાદમાંથી)	૨૪૧
૫૬ માર્ગાનુસારી (અપુનર્જીવક)ની પ્રજ્ઞા	(કુંવરજી)	૨૪૩
૫૭ મનુષ્યના ગુણુપણાને અંગે ચાર પ્રકાર	(કુંવરજી)	૨૪૪
૫૮ દાતા ને ઉત્તરદાતાની ફર્કબતા	(રાજપાળ મગનલાલ વહોરા)	૨૫૭
૫૯ પાંચ પ્રાચીન શિલાલેખો	(મુનિ શ્રીચતુરવિજયજી)	૨૬૭
૬૦ શ્રી હેમચંદ્રાચાર્યના કાળધર્મસમયે શ્રી કુમારપાળમૂળકૃત સ્તુતિ તથા કુમારપાળાવસાને પ્રવર્તક શ્રી કાંતિવિજયજી	(પ્રવર્તક શ્રી કાંતિવિજયજી)	૨૭૪
૬૧ ત્યારે તું શું કરીશ ?	(મુનિ સુબોધવિજયજી)	૨૭૬
૬૨ દાહમાં ચાલતી લગાઇ ઉપરથી ઉપજતા વિચારો	(કુંવરજી)	૨૮૦
૬૩ શ્રી પર્યંતારાધના કુલકેતુ સાધાંતર	(કુંવરજી)	૨૮૧
૬૪ પુણ્ય પાપની ચતુર્ભંગી	(રાજપાળ મગનલાલ વહોરા)	૨૮૭
૬૫ શ્રીચતુર્વિંશતિ જિનરતનન (સમસ્થાગર્ભિત)ચાર્ય (સંપ્રાદક મુનિ હંસસાગરજી)		૩૦૨
૬૬ આવકના ગણુ મનોરથ	(મુનિ સુબોધવિજયજી)	૩૧૨
૬૭ સ્વમાન ગળવણું કે નહો ?	(કુંવરજી)	૩૧૩
૬૮ મોતી વિષે વિચાર	(કુંવરજી)	૩૧૪
૬૯ લક્ષ્મીનો વાસ	(અમીચંદ કરશનજી શેઠ)	૩૨૦
૭૦ અક્ષરમાળા (રાજપાળ મગનલાલ વહોરા) ૩૨૧-૩૫૬-૩૫૭-૩૮૮-૩૮૯-૪૧૬-૪૧૭		
૭૧ સાચા સાધુ ને મહાન પુરુષ વિષે	(અમીચંદ કરશનજી શેઠ)	૩૨૨
૭૨ ઉત્તમ સંસ ધર્મ	(સ્વ. સ. ક. વિ.)	૩૨૬
૭૩ શ્રી આરાધનાકુલકસાર (પદ્ધિધારાધના)	(સં. પં. ભુવનવિજયજી)	૩૩૪
૭૪ મનુષ્યે આગળ વધવાના અત્યુત્તમ વિધાનો	(મુનિ પ્રેમવિમળજી)	૩૪૧

૩૫ જેણે આત્માને જાણ્યો તેણે સર્વ જાણ્યું	(મુનિ લક્ષ્મીસાગરજી)	૩૪૨
૩૬ જ્ઞાનીને થતો અપૂર્વ લાભ	(કુંવરજી)	૩૪૫
૩૭ આગામી તીર્થે કરો સંબંધી વિચાર	(કુંવરજી)	૩૪૬
૩૮ વર્તમાન યોનીશીના સમયમાં તીર્થે કરનામકર્મ બાંધનારા જીવો	(કુંવરજી)	૩૪૭
૩૯ વિચારવાનગી	(મુનિ કલ્યાણવિમળજી)	૩૫૨
૪૦ શ્રી જિનપ્રભસચિદ્રૂત આત્મનિદાદક, ભાષાંતર સાથે	(મુનિ વિદ્યાનંદવિજયજી)	૩૬૭
૪૧ પ્રશ્નોત્તર પ્રદીપમાંથી કેટલાએક જાણુવા યોગ્ય પ્રશ્નોત્તરો	(કુંવરજી)	૩૭૦
૪૨ રાંડી રૂએ, માંડી રૂએ, સાત ધણીવાળા તો મોં પણ ન ઉઘાડે	(કુંવરજી)	૩૭૨
૪૩ ધર્મનું મહાત્મ્ય	(મુનિ વિદ્યાનંદવિજયજી)	૩૮૦
૪૪ અશુભ જ્ઞાનના ૬૦ પ્રકારો દર્શાવ સાથે	(મુનિ પ્રેમવિમળજી)	૩૮૫
૪૫ જાણવાયોગ્ય જે બાળતો	(કુંવરજી)	૩૮૭
૪૬ શ્રી હેમચંદ્રાચાર્યકૃત આત્મગદ્યાર્તવ-સાર્થ	(મુનિ વિદ્યાનંદવિજયજી)	૩૯૮
૪૭ શ્રી ધર્મોપદેશામૃત પંચવિંશતિકાનું ભાષાંતર	(શાસ્ત્રી જેઠાલાલ હરિભાઈ)	૪૦૦
૪૮ ઉત્તમ શૌચ ધર્મ	(સ્વ. સ. ક. વિ.)	૪૦૬
૪૯ ઉત્તમ સંયમ ધર્મ	(સ્વ. સ. ક. વિ.)	૪૦૭
૫૦ શુણનો રાગી પરના દોષનો દોષી ન હોય	(કુંવરજી)	૪૦૮
૫૧ ધડિયાળ કટ કટ કટ કટ કેમ કરે છે ?	(કુંવરજી)	૪૦૯
૫૨ ઉત્કૃષ્ટ એક સમયે સિદ્ધાંતી સંખ્યા	(મુનિ પ્રેમવિમળજી)	૪૨૦
૫૩ મહાવીર જન્મોત્સવ	(અમીચંદ કરશનજી શેઠ)	૪૧૮
૫૪ સર્વ સાધારણ ધર્મ	(કૌશીરમાંથી)	૪૧૯

૩. પ્રકીર્ણ લેખો.

૧ નવું વર્ષ	(કુંવરજી)	૪
૨ અક્ષરોને મળેલો દિલાસો	(કુંવરજી)	૧૦૨
૩ શ્રી કર્પૂરવિજયજી રમારક સમિતિ	(નરેશભ બગવાનદાસ શાહ)	૧૪૮
૪ શ્રી જન્મદ્રીપ સમાસના ભાષાંતરમાં સુધારો	(કુંવરજી)	૧૫૦
૫ પુસ્તકોની પહોંચ.	(કુંવરજી)	૧૮૮-૨૯૩-૩૯૪-૪૨૭
૬ ભૂલનો સુધારો	(કુંવરજી)	૨૪૫
૭ શ્રી જૈનધર્મ પ્રમારક સભાનો ૫૭ મા વર્ષનો વાર્ષિક રિપોર્ટ ને દિસાગ (અંક આઠમાંમાં)		

એકંદર લેખ સંખ્યા ૫૬+૯૪+૭=કુલ ૧૫૭.

પેટા વિગાગ જુદા જણતાં લેખ સંખ્યા ૨૦૫

શ્રી મિહિ

શ્રી ઉપમિતિભવપ્રપંચા કથા અંચ કે જેનું ભાષાંતર અમે ત્રણ ભાગમાં પ્રસિદ્ધ કરેલ છે, તેના કર્તા જેઓ અપૂર્વ વિદ્વાન હતા તેમનું ચરિત્ર ભાઇ-ભાતીચંદ ગિરધરલાલે ઘણા જ વિસ્તારથી લખ્યું છે. તે અમે હાલમાં જ છપાવીને ખદાર પાડ્યું છે. કોઇ પણ અંચ-કર્તાના અંચનું આવું સુંદર પૃથક્કરણ કરેલ ખદાર પડેલ નથી. એમાં કરેલો પ્રયાસ અવર્ણનીય છે. એ છુકના એકંદર પૃથક ઉમી-આઠ પેઢી સાકાઇસો થયા છે. એ છુક વાંચ્યા સિવાય એના પર અભિપ્રાય આપી શકાય તેમ નથી, તેથી મંગાવો, વાંચો ને વિચારો. અંચકર્તા ને અંચ બંને અન્નેડ છે. આ થી ઉપમિતિભવપ્રપંચાનો ચોથો ભાગ જ છે. ચારે ભાગની ભેળા કિંમત રૂ. ૧૨૫ થાય છે તેના રૂ. ૧૦) લેવામાં આવશે. આ ચોથો ભાગ જ મંગાવનાર માટે કિંમત રૂ. ૩) છે. પોસ્ટેજ આઠ આના લાગે છે.

જેમણે પ્રથમના ત્રણ ભાગ ભેળા રૂ. ૬૫માં લીધા હશે તેની પાસેથી આ ચોથા ભાગના રૂ. ૨૫ લેવામાં આવશે. લાઇફમેમ્બર પાસેથી રૂ. ૨) લેવામાં આવશે. પોસ્ટેજ છુદ્ડ.

શ્રી ઉપદેશપ્રાસાદ ભાષાંતર

આ આખા અંચનું ભાષાંતર અમે પાંચ ભાગમાં છપાવીને પ્રસિદ્ધ કરેલ છે. એમાં ચંબલ ૨૪ ને વ્યાખ્યાન ૩૬૦ છે. દરેક વ્યાખ્યાનમાં એકેક કથા છે. પાંચે ભાગની કિંમત રૂ. ૧૧૫ થાય છે. તેના ભેળા મંગાવનાર પાસેથી રૂ. ૧૦) લેવામાં આવશે. માત્ર ત્રીજો ભાગ જે યજુ વળતરી મળતો નહોતો તે હાલમાં પ્રસિદ્ધ કરેલ છે. તે મંગાવનાર પાસેથી રૂ. ૨) લેવામાં આવશે. પોસ્ટેજ છ આના લાગે છે. આ અંચ પણ અન્નેડ છે. આવો વર્ષના દિવસ-પ્રમાણ વ્યાખ્યાનવાળો કોઇ અંચ નથી. ભાષાંતર પણ સરલ ભાષામાં સુંદર કરવામાં આવેલ છે.

શ્રી ત્રિપદિ શલાકા પુરુષ ચરિત્ર ભાષાંતર

આ આખા અંચમાં દશ પર્વ છે. કલિકાળસર્વશ્રી શ્રીમદ્ હેમચંદ્રાચાર્યની આ અપૂર્વ કૃતિ છે. મૂળ શ્લોક ૩૪૦૦૦ છે. અમે તેનું ભાષાંતર જુદા જુદા પાંચ ભાગમાં પ્રસિદ્ધ કરેલ છે. ૧ પ્રથમ ભાગ-પર્વ ૧-૨ શ્રીનમ્પલદેવ, અન્નિતનાથ ચરિત્ર. કિ. રૂ. ૩-૪-૦
૨ બીજો ભાગ-પર્વ ૩-૪-૫-૬ શ્રીસંજયનનાથશ્રી શ્રીમુનિસુવત્તરાશ્રી સુધીના ચરિત્ર. કિ. રૂ. ૩-૪-૦
૩ ત્રીજો ભાગ-પર્વ ૭મું (જૈનરામાયણ ને નમિનાથ ચરિત્ર) ખાસ પાંચો. કિ. રૂ. ૧-૮-૦
૪ ચોથો ભાગ-પર્વ ૮-૯ શ્રીનમિનાથ ને પાર્શ્વનાથ ચરિત્ર કિ. રૂ. ૩-૦-૦
૫ પાંચમો ભાગ-પર્વ ૧૦મું શ્રીમદ્દાવીર જિન સર્વિસ્તર ચરિત્ર કિ. રૂ. ૨-૮-૦
પાંચે ભાગની કિ. રૂ. ૧૩-૮-૦ થાય છે. તેના ભેળા જેનાર પાસેથી રૂ. ૧૧-૮-૦ લેવામાં આવશે. પોસ્ટેજ છુદ્ડ સમજવું.

સાધ્યને માર્ગે

ભાઇ મોતીચંદ ગિરધરલાલના શ્રી જૈન ધર્મ પ્રકાશમાં આવેલા ૨૫ લેખોનો સંગ્રહ ૧૬ પેઢી પૃથક ૩૩૬ ની પાકી બાંધેલી છુક છતાં આર્થિક સદાચ મળેલી હોવાથી કિંમત માત્ર આઠ આના જ રૂપી છે. લેખો ખાસ ઉપયોગી અને અસરકારક છે. વાંચતા આનંદ ઉપજે તેમ છે. મુશ્કેલ લેખક પાસેથી, ઠે. મરખાર બ્યુ, ચોપાટી સીદેસ અને ભાવનગર ચામારી સમામાંથી મળશે. પોસ્ટેજ ૩ આના.

સદ્ગુણાનુરાગી મુ. કપૂરવિજયજી લેખસંગ્રહ

ભાગ ૧ લો અને ભાગ ૨ જો

આ બંને ભાગમાં શ્રી જૈનધર્મ પ્રકાશમાં આવેલા લેખોનો ઘણો ઉપયોગી સંગ્રહ હોવાલ છે. ફાર્મો ૨૨-૨૩ છતાં કિંમત બંને ભાગના માત્ર પાંચ પાંચ આના અને પાકા કપડાનાં પુઠાવાળીના હ આના રાખ્યા છે. પોસ્ટેજ દરેકના ચાર આના. આ બંને પુસ્તક મુંબઈ, પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ, ગોપાળજીવન. સમિતિના મંત્રી નરોત્તમદાસ ભગવાનદાસ પાસેથી અને ભાવનગર અમારી સભાની ઓફિસમાંથી મળશે.

નવા સભાસદોનાં નામ

૧ શા. હીરાલાલ અમરચંદ વેલચંદ ... ભાવનગર. પહેલા વર્ગના વાર્ષિક મેમ્બર.

૨ શા. જૂપતરાય લાલચંદ ગીરધર ... " "

શ્રી આત્મપ્રબોધ ગ્રંથ

શ્રી જિનજ્ઞાનસરિતો કરેલો આ અપૂર્વ ગ્રંથ છે. સંસ્કૃત ગદ્યબંધ છે. તેમાં મુખ્ય ચાર પ્રકાર છે. ૧. સમકિત સ્વરૂપ, ૨. દેશવિરતિ સ્વરૂપ, ૩. સર્વવિરતિ સ્વરૂપ ને ૪. પરમાત્મસ્વરૂપ. પત્રાકારે હોવાલ છે, પાના ૧૭૨ છે. કિંમત રૂ. ૧૧૮. જરૂર વાંચો. ખાસ ઔપદેશિક છે અનેક કથાઓ આપેલી છે. પોસ્ટેજ સાત આના.

શ્રી શ્રીચંદ કેવળી ચરિત્ર

શ્રી સિદ્ધર્ષિકૃત પદ્યબંધ આ અપૂર્વ ગ્રંથ છે. આયંબિલ વર્ધમાન તપના માહાત્મ્ય ઉપર ગહુ સુંદર રચેલ છે. પાનાં ૧૦૦, કિં. રૂ. ૧), પોસ્ટેજ પાંચ આના.

અમ્બુદય ગ્રંથ

જેની પ્રથમ આગતિ ખલાસ થઈ જવાથી અને ગ્રાહકોની સતત માગણી રહેવાથી બીજી આગતિ તરતમાં જ પ્રસિદ્ધ કરવાની જરૂર પડી છે. જેમાં બિવિધ ભાષિત ગ્રંથોનું સંપૂર્ણ હોદન કરવામાં આવેલ છે. તે ગ્રંથ—

વર્ણપ્રબોધ અને અષ્ટાંગનિમિત્ત

રચયિતા મહોપાધ્યાય શ્રી મેઘવિજયજી ગણી. જેમાં બારે માસના વાહુનો વિચાર, સાક વર્ષનું ફળ, રાત્રિ નક્ષત્રના યોગનું ફળ, અયન-માસ-પક્ષ-દિન-વર્ષના રાગદિકનો અધિકાર. મેઘગર્ભ, તિથિફળ, સૂર્યચાર, ગ્રહગણ, ચક્રન નિરૂપણ વિગેરે અધિકારોનું સ્વરૂપ વિસ્તારથી વર્ણવ્યું છે. તેમ જ તેજમંદીનું સ્વરૂપ, મુવાંક, અંગરક્તરૂપ, સ્વપ્ન, જૂમિકંપ, સ્વર, બંજન, હસ્તરેખા, ઉત્પાત, અંતરિક્ષ, નિમિત્ત, રમલરાત્ર, ગૌતમકિવળી મહાવિદ્યા તેમ જ મંત્રસાત્ર, ચક્રનસાત્ર, જ્વર, વીંછી, ઘંટાકર્ણ, વિગ્રવિનાયક વિગેરે યંત્રો વિશે, પદરિંયા, તિગ્રવપદ્મત વિગેરે યંત્રો તેમ જ અન્ય અનેક વિષયોથી લરપૂર છે.

પુસ્તકમાં તેના ગ્રાહક યાઓ અને તમારી કોપી મેળવી લ્યો. કિંમત પ્રથમ કરતાં અસ્થી માત્ર રૂ. ૪) શ્રી જૈન ધર્મ પ્રસારક સભામાંથી પણ મળશે.

પ્રાસિરધાન-ડીકાબદની પોળ-અમદાવાદ પ્રકાશક-પોપટલાલ સાકરચંદ શાહ

નવા ચૈત્રી જૈન પંચાંગ

સો નકલના રૂ. ૨-૮-૦ છૂટકની હ પાઈ. દમણાં જ બદાર પડ્યાં છે.

મુદ્રક : શાહ ગુપ્તાચંદ લક્ષ્મીભાઈ-શ્રી મહોદય પ્રિન્ટિંગ પ્રેમ, દાણાપીઠ-ભાવનગર